LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՐՏ
MARDI 1 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3667 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

?

Ոչ որ եւ է բառ, ոչ ալ բացատրութիւն պիտի կրնար աւելի հարազատօրէն պատկերացնել աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին ներկայ կացութիւնը, քան այս հարցանիշը: Մանաւանդ այսօր - ուան լուրէն վերջ, որուն համաձայն նոր եւ աւելի շնդալից դա - տավարութիւն մը սարքուած է, Մոսկուայի մէջ: Վաղն իսկ, չո- րեքշաբթի:

Կրկին եւ կրկին կը կարդանք Մոսկուայի պաշտօնական գոր - ծակալութեան հեռագիրը, եւ կը մնանք ապշահար:

Դատի տակ են 21 նոր ամբաստանեալներ, որոնց մէկը նախ - կին վարչապետ (Ռիկով), երկուքը գործավար (առաջինը՝ Չե - կային երբեմնի ամենազօր վարիչը, Եակոտա), երկուքը դեսպան (Ռաքովսքի եւ Քրէսթինսքի), մէկը՝ կուսակցական պաշտօնա - թերթին խմբագրապետը (Պուխարին): Միւսներն ալ՝ առաջնա - կարգ վարիչ դէմքեր, կուսակցական թէ պետական:

Անշուշտ շարքը չի վերջանար այս 21ով: Պաշտօնական զեկոյ- ցը կը հաղորդէ միայն գլխաւորները, որոնք իրենց կարգին յայտնած են կամ պիտի յայտնեն ուրիշ գլուխներ, աւելի կամ պա- կաս կարեւոր:

Սահմռկեցուցիչ է ամբաստանութիւնն ալ,— լրտեսութիւն, վնասարարութիւն (սապոթաժ), քանդում, ահաբեկչութիւն: Եւ ամէնէն յատկանշականը,— անջատողական շարժում բոլոր հան - րապետութեանց մէջ, անծայրածիր Ուկրայնայէն մինչեւ մանրա- նկար Հայաստանը, Սպիտակ Ռուսաստանի եւ Կեդր. Ասիոյ հան- րապետութիւններէն մինչեւ Ծայր. Արեւելքի ծովային շրջանը...

Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ դաւադիրները կ'ուզէին քանդել Խ. Միութիւնը, վերահաստատելու համար քաղքենի – դրամատի- րական պետութիւն մը կամ պետութիւններ, աջակցութեամբ օ - տար զինեալ ուժերու եւ հովանաւորութեամբ հակախորհրդային պետութեան մը կամ պետութիւններու:

Ամբաստանագիրը դեռ ուրիշ յայտնութիւն մըն ալ կ'ընէ:

Դաւադիրները սպաննել տուած են ոչ միայն հռչակաւոր Կի - րովը, այլ եւ ուրիշ երկու ականաւոր բոլշեւիկներ, Կուիբըշեւ եւ Մէնժինսկի, ինչպէս եւ գրագէտ Կորքին, որուն մահը հիւանդու- թեան կը վերագրուէր, մինչեւ հիմա: Յետոյ, անոնք 1918ին, Պրէսթ - Լիթովսքի հաշտութեան ատեն, պատրաստուեր են սպան- նել նաեւ Լէնինը, Սվերդլովը եւ Սթալինը:

Կը նշանակէ թէ իսկապէս աննախընթաց հանդամանք պիտի ունենայ մարտ 2ի դատավարութիւնը: Ոչ միայն իր տարողու - թեամբ, այլ եւ յայտնութիւններով:

Ելքի մասին անհրաժեշտ չէ կարծիքներ յայտնել:

Վերջին պահուն հասած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ կիրակի օրն իսկ, զեկոյցին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, ժողովներ սարքուեցան բոլոր գործարաններուն, քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ, պահանջելով գնդակահարել, ոչնչացնել, «երկրի երեսէն սրբել» բոլոր դաւադիրները, որոնք առ նուազն «կատղած շուներ», «իժեր» կամ «բորենիներ» են: Կուսակցական եւ կառավարական պաշտօնաթերթերն ալ կը լրացնեն պակասը, ազդանշանը տալով բանուորներու եւ գիւղացիներու «ինքնաբեր» պոռթկումին:

Հեռագիրը ուրիշ բան մըն ալ կը պատմէ.—

Սթալին նախապէս չէ ուզած որ դատավարութիւնը հրապա - րակային ըլլայ, նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը: Բայց Չեկային վարիչը՝ Եժով, որ անձամբ երեւան հանած էր դաւա - դրութիւնը, պնդեր է: Ընդհ. դատախազը՝ Վիշինսկի եւս միացած ըլլալով Եժովի, «Հանճարափայլ»ը հարկադրուեր է տեղի տալ:

Սպասելով վաղուան դատավարութեան մանրամասնու - թեանց, մեր միտքը բնազդաբար կը յածի դէպի Երեւան,— ամէ - նէն դժբախտ ու անճարը՝ այս ահաւոր ողբերգութեան մէջ: Ան- զօր՝ նոյնիսկ արտաքին աշխարհին հետ հաղորդակցելու, ձայն մը տալու, շշուկ մը արտասանելու տեսակէտէն:

Փաստ է որ լուր չունինք — ոչ մէկը լուր ունի — մեր աշխար- հէն, 1937 դեկտեմբերէն իվեր, երբ տեղի ունեցաւ ութ մահա - պարտներու դատավարութիւնը:

Ոչ հայկական թերթ, ոչ անցորդ, ոչ ալ որ եւ է թղթակցու - թիւն՝ օտար աղբիւրէ:

Միւս կողմէ, օտար հիւպատոսութիւնները փակուած կամ կրճատուած ըլլալով, կը կարծենք թէ օտար թղթակից ալ չէ մնա- ցած Կովկասի մէջ, Թիֆլիս կամ Բագու: Հետեւաբար, Մոսկուա- յի մէջ մնացած ափ մը թղթակիցներու բարեհաճութենէն կամ ու- շադրութենէն կախում ունի որ եւ է լուր հաղորդել Հայաստանի մասին, ինչպէս մինչեւ հիմա:

Արդ, ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ մեր մինուճար, մեր անճար եւ անպարտ հայրենիքին մէջ...

Առաջին անգամ չէ որ կ'ուղղենք այս հարցումը:

Անցեալ տարուան շարաշուք պատկերը հարկադրեց մեզ պար- բերաբար ուղղել այս հարցումը: Այն ատեն գոնէ «Խ. Հայաստա - ն»ը ունէինք, պաշտօնական զեկոյցներու կամ զանազան գրու - թեանց տողերուն մէջէն կռահելու համար ողբերգութեան մէկ մասը:

Այսօր այդ ողորմելի մխիթարութենէն ալ զրկուած ենք: (Ո՛վ որ դեռ այդ բախտը կը վայելէ, թող մատ բարձրացնէ):

Չենք հարցներ — ի՞նչ պիտի պատահի վաղը: Մեզ շատ հեռու- ները պիտի տանէր այդ հարցումը: Այլ կ'ըսենք, — ի՞նչ տեղի կ'ունենայ այսօր, մեր երկրին մէջ:

Հայկական արտասահմանը իսկապէս այսքան անզօ՞ր է, ելք մը գտնելու եւ կացութիւնը լուսաբանելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԸ ՎԵՐՍԿՍԱԻ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՇՈՒՆԴԱԼԻՑ ԴԱՏ ՄԸ ՎԱՂԸ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

Անջատողական շարժում Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսիոյ, Վրաստանի, Հայաստանի Ազրպէյճանի եւն. մէջ...

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը՝ *Թաս*՝ հետեւեալ պաշտօ - նական զեկոյցը հրատարակեց փետրուար 27ին.—

Ներքին գործավարութեան օրկանները (Չեկա) նոր վերջացուցին քննու - թիւնները՝ դաւադիրներու խումբի մը՝ «աջակողմեան եւ Թրոցքիական խըմ - բակ»ի մասին: Քննութիւնը հաստատած է թէ այս խմբակը կազմակերպուած էր Խ. Միութեան թշնամի պետութիւններու լրտեսական սպասարկութեանց դրդումով եւ կը ձգտէր լրտեսութիւն կատարել ի նպաստ օտար պետութեանց, վնասարարական, քանդիչ, ահաբեկչական արարքներ գործել, խախտել Խ. Միութեան զինուորական ուժը, զինեալ յարձակում յարուցանել Խ. Միութեան դէմ, անդամատել խորհրդային հայրենիքը, այդ օտար պետութեանց տիրա - պետութեան տակ դնելու համար Ուկրայնան, Սպիտակ Ռուսաստանը, Կեդր. Ասիոյ հանրապետութիւնները, Վրաստանը, Հայաստանը, Ազրբէջանը և Ծայր. Արեւելքի ինքնավար շրջանը. *վերջապէս տապալել Խ. Միութիւնը, վերահաս- տատելով դրամատիրութիւնը եւ քաղքենի իշխանութիւնը:*

Քննութիւնը հաստատած է թէ «աջակողմեան եւ Թրոցքիականներու խըմ- բակը» իրեն միացուցած էր Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսաստանի, Վրաստանի, Կեդր. Ասիոյ հանրապետութեանց, Հայաստանի եւ Ազրբէջանի հակախորհր- դային զաղտնի Թրոցքիական, զինովիեւեան, աջակողմեան, մենշեւիկ, սոց. յեղափոխական եւ ազգայնական կազմակերպութիւնները: Չեռք անցած փաս- տաթուղթերը կ'ապացուցանեն թէ խմբակին անդամները իրենց բոլոր յոյսերը դրած էին միայն եւ միայն օտար նախայարձակներու զինեալ ուժին վրայ: Այդ կազմակերպութեան բազմաթիւ անդամները շատոնց մտած էին օտար լրտեսա- կան օրկաններու ծառայութեան մէջ: Դաւադրութեան կազմակերպիչներէն մէ- կըն է ժողովուրդի թշնամի Թրոցքին, որուն կապակցութիւնը օտար լրտեսա - կան կազմակերպութեան մը հետ՝ հաստատուած է 1921էն ի վեր, իսկ ուրիշի մը հետ՝ 1926էն ի վեր: Ամբաստանեալներէն շատեր ցարական գաղտնի ոստի- կանութեան գործակալներն էին:

Մաքսիմ Կորքի՞ն ալ սպաննուած է

Ուրիշ պաշտօնական զեկոյց մը կը հաղորդէ.—

Դաւադիրներու նոր խմբակին մէջ կը գտնուին Պուխարին, Ռիքով, Եակո- տա, Քրէստինսքի, Ռաքովսքի, Ռոզէնհոլց, Իվանով, Չերնով, Կրինքօ, Չէ - լէնսքի, Պէսոնով, Իքրամով, Խոճայեւ, Շարանկովիչ, Զուպարեւ, Պուլանով, բժիշկներ Լեվին, Բլէտնեւ, Քազաքով եւ Մաքսիմով եւ Կորքիի շրջանին նա - խորդ քարտուղարը՝ Կրիւչկովով, որոնք ամբաստանուած են թէ լրտեսու - թիւն, վնասարարութիւն եւ ահաբեկչութիւն կատարած են ի նպաստ արտաքին ուժերու, նախայարձակ պատերազմ պատրաստելով Խ. Միութեան դէմ, ան - ջատելու համար Ուկրայնան, Սպիտակ Ռուսիան, Կեդր. Ասիոյ հանրապետու- թիւնները, Վրաստանը, Հայաստանը, Ազրբէջանը, Ծայր. Արեւելքի ծովային շրջանը եւ խորտակելու Խ. Միութեան ընկերվարական կարգուսարքը:

Ամբաստանեալները կը մեղադրուին նաեւ որ սպաննած են Կուիբըշեւը, Մէնժէնսկին եւ գրագէտ Մաքսիմ Կորքին, *որ մինչեւ հիմա հիւանդութենէ մեռած կը կարծուէր, աջակցութեամբ բժիշկներ Լեվինի, Քազաքովի, Վինո- կրատովի, Բլէտնովեւի: Անոնք ամբաստանուած են նաեւ թէ կազմակերպած են Լէնինկրատի կուսակցական ընդհ. քարտուղարին՝ Կիրովի սպանութիւնը, ինչպէս եւ* 1918ին, Պրէսթ Լիթովսքի հաշտութեան ատեն, որոշած են սպան- նել Լենինը, Սվերտլովը եւ Սթալինը:

Դատավարութիւնը կը սկսի չորեքշաբթի, 2 մարտ (վաղը), Գերագոյն դատարանի զինուորական ատեանին առջեւ, հրապարակաւ:

**** Աժանս Հավասի թղթակիցը իր կարգին կը գրէ թէ տեղեկութիւն չկայ մարաջախտ Եգորովի մասին, որ ներկայ եղած չէր կարմիր բանակի քսանամ- եակի տօնակատարութեան: «Տէյլի Մէյլ» եւս հաղորդելով այս լուրը, կ'ըսէ թէ խիստ հսկողութեան տակ առնուած է անոր կինը, գեղանին Կալինա: Թեր- թը այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ երբ մարաջախտը աչքէ ինկած չէր, անոր կինը Քրէմլինէն իբրեւ նուէր ստացած էր Փարիզի մէջ գնուած շքեղ զգեստներ, որ- պէսզի կարենայ աւելի դիւրութեամբ մօտենալ օտար դիւանագէտներուն:*

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

40,000 նացիներ դէպի Վիեննա...

Աւստրիական կառավարութիւնը փետրուար 27ի գիշերը բազմաթիւ զօրք, հրասայլեր եւ մեքենաշարժ ուժեր ղրկեց Կրաց, լուր առած ըլլալով թէ 40—50 հազար նացիներ կը պատրաստուէին Վիէննայի վրայ քալել: Զօրքը անմիջապէս բռնեց բոլոր ռազմագիտական դիրքերը: Օդանաւերն ալ խուզարկութիւններ կատարեցին:

Կրաց բազմամարդ քաղաք մըն է, Վիէննայէն 100 մղոն դէպի հարաւ, մօ - տաւորապէս 25 մղոն՝ Հունգարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ սահմանագլուխներէն: Լուր առնուած էր թէ 50.000 նացիներ (հիթլերական) որոշած են թափօր մը կազմել քաղաքին մէջ, իբրեւ ցոյց բոլշեւիկներու դէմ: Հիթլերի կողմէ պար- տադրուած նախարարը՝ Զայս Ինքվարտ, ճառ մը պիտի խօսէր՝ Կրացի մէջ, բայց վարչապետին առարկութեան վրայ ետ կեցաւ: Առ այժմ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է քաղաքին մէջ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

25, 30, 40, 50 ԵՒ...

Այսպէ՛ս ուրեմն, 40 սանթիմն ալ չբաւեց եւ թերթերը եկան գտան «*Յա- ռաջ*»ի գինը, 50 սանթիմ...

Վերջին յաւելո՞ւմն է այս: Ո՞վ գի- տէ:

Պաշտօնական զեկոյցէն զատ, ձա - խակողմեան մամուլի ներկայացու - ցիչները մասնաւոր յայտարարութիւն մը հրատարակած են, ուր պարզելով նոր յաւելման պատճառները, կ'ազ - դարարեն.— վախ կայ որ դարձեալ ա- ւելնայ գինը, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին:

Ինչպէս առաջ, այս անգամ ալ սղու- թեան գլխաւոր պատճառը թուղթն է, որուն գինը կրկնապատկուեցաւ մէկ տարուան ընթացքին:

Տասը օր առաջ, միտքերը պատրաս- տելով նոր յաւելման համար, «*Փո - փիւլէր*»ի վարչական տնօրէնը կը յայտնէր թէ 1937 յունիս 1էն ի վեր ամսական 200.000 ֆրանք աւելի կը վճարեն թուղթի համար: Միւս յա - ւելուածական ծախքերն ալ հաշուելով 180.000, համագումար 380.000 ֆր.:

Արդ, թերթին գինը 30էն 40 սանթի- մի բարձրացած ըլլալով հանդերձ, ե- կամուտը բաւական չէր ճարելու այս գումարը. հետեւաբար...

Ինչպէս կ'ըսէ պաշտօնական զեկոյ- ցը, նոր յաւելման որոշումը տրուած է փետրուար 17ին, բայց գործադրու- թիւնը յետաձգեր են մինչեւ վերջին վայրկեանը, յուսալով թէ կառավա - րութիւնը պիտի կրնայ խօսք հասկը - ցնել թուղթի ընկերութեան:

— Դո՞ւք ինչ պիտի ընենք, հար - ցուց, երէկ, սրտցաւ բարեկամ մը: Ժամանակը եկած չէ՞ աւելցնելու *Յա- ռաջ*ի գինը:

—Շատոնց եկած եւ անցած է. բայց դեռ կը դիմանանք:

— Կը նշանակէ թէ աղբիւր մը ու - նինք որ անդադար հոսի:

— Այո՛, ոչ սեփական տպարան ու- նինք, ոչ տպագրական կամ գրաշար մեքենայ, ոչ ափ մը տառ, ոչ ալ որ եւ է եկամուտ՝ բացի թերթին վաճա- ռումէն, բաժնեգիններէն եւ ծանու - ցումներէն: Սակայն կը դիմանանք, առ այժմ...

— Ձեր հասկնար, ձեր թուղթը եր - կինքէ՞ն կուգայ. դուք ալ ներթակայ չէ՞ք ընկերային օրէնքներուն:

— Մեր թուղթը աւելի սուղ է քան տեղական մամուլին հրատարակած գինը: Անոնց 165.50ը բարձրացած է 198.60ի, մերինը՝ 255ի: Իսկ ընկերա- յին օրէնքները — վճարովի արձա - կուրդ, ընտանեկան նպաստ, ապահո- վագրութիւն եւն. շատ աւելի ծանր կը կշռեն մեր վրայ, քանի որ մենք ոչ բաժնետիրական հաստատութիւն ենք, ոչ ալ «կոնակ» ունինք: Թուղ - թին համար անցեալ տարի այս ատեն մեր ամսական մուրհակն էր 2500 — 2950: Այս վերջին երկու ամիսներուն՝ 5500 — 6500 ֆրանք: Եւ սակայն...

— Ո՞ւր է գաղտնիքը, չըսէ՞ք երկու բառով:

— «*Յառաջ*»ի սպառումը 450 —500 օրինակ աւելցած է 1937ի աշունէն ի վեր:

— Բայց պիտի կրնա՞ք շարունակել այսպէս:

— Հարցուցէք ընթերցողներուն:

ՎԱՀԷ

ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԳԻՆԸ 50 ՍԱՆԹԻՄԻ ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ

Այսօրուընէ սկսեալ (երեքշաբթի, 1 մարտ) տեղական թերթերը պիտի ծախուին 50 սանթիմի, համաձայն Ֆրանսական Լրագիրներու Դաշնակցութեան որոշման, որ տրուած է փետրուար 17ին: Բնականաբար պիտի աւելնան նաեւ բաժնեգինները:

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ անգամ մը եւս մինչեւ վեր- ջին ծայրը յետաձգելէ վերջ իր որոշումը, ֆրանսական մամուլը հարկադրուած է այս յաւելումը կատարել, իբրեւ հետեւանք նոր ծախքերու: Թուղթին գինը կրկնապատկուած է մէկ տարիէ ի վեր, ուրիշ նախանիւթերու, փոխադրու - թեանց եւն. գինն ալ աւելցած է: Միութիւնը կոչ կ'ընէ հասարակութեան որ «այս անգամ ալ իր աջակցութիւնն ընծայէ մամուլի փրկութեան գործին»:

**** Ձախակողմեան թերթերը այս զեկոյցին հետ հրատարակած են յայ - տարարութիւն մը, որ կը բացատրէ թէ ֆրանսական մամուլը ծանր տագնապ մը կ'անցընէ եւ հարկադրուեցաւ երեք անգամ աւելցնել գիները, 20 ամսուան ընթացքին: Այս առթիւ մասնաւորապէս կը դատապարտէ թուղթի գործա - րանները, որոնք մենաշնորհի վերածած են վաճառումը: Լրագրի թուղթը, ո- րուն հարիւր քիլօն 105 ֆր. 50 նշանակուած էր 1936 ապրիլին, այժմ կ'արժէ 198 ֆրանք 60, այսինքն մօտ 90 առ հարիւր աւելի: Թերթերը կը պահանջեն որ թուղթի միակ հայթայթիչը ապօրէն շահեր չընէ եւ թուղթը իր բուն գնով ծախէ, բայց անոնք տարին 800 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւն ունենալով հանդերձ, կը մերժեն բացատրութիւններ տալ իրենց արժեգնի մասին: Յայ - տարարութիւնը կ'ըսէ թէ թերթերը իրենց թուղթի հայթայթիչներուն եւ միակ բաշխիչին՝ Հաշէթի կը յանձնեն վաճառումէն գոյացած հասոյթին 75—80 առ հարիւրը: Յետոյ տպագրական, խմբագրական եւ վարչական ծախքերն ալ ա - ւելցած են, ինչպէս եւ փոխադրութեան սակերը:*

Յայտարարութիւնը կը պահանջէ կարգ մը միջոցներ ձեռք առնել անմի - ջապէս, « հակառակ պարագային վախ կայ որ դարձեալ աւելնայ թերթերու գինը»

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ 2Ի ԴԷՄ 439 ՁԱՅՆՈՎ

Հաւատարիմ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Ֆրանսաբրիտանական դաշինքին

Երկու օրուան վիճաբանութիւններէն վերջ, Շօթանի դահլիճը ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը շահեցաւ շաբաթ օր, արտաքին քաղաքականութեան մա- սին (2ի դէմ 439):

Շաբաթ օր ալ շարունակուեցան վիճաբանութիւնները, որոնց պատաս - խանեցին արտաքին նախարարը՝ Իվոն Տէլպոս եւ վարչապետը՝ Պ. Շօթան: Երկուքն ալ շեշտեցին թէ Ֆրանսա խաղաղութիւն կ'ուզէ, բայց ոչ ամէն գնով: Իրենց ճառերուն համաձայն, Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը պիտի շարունակուի հետեւեալ հիմերուն վրայ.—

1. Թոյլ չտալ որ գերմանական գերակայութիւն մը հաստատուի Կեդր. Եւ- րոպայի մէջ:

2. Թոյլ չտալ որ օտար միջամտութիւն կատարուի Սպանիոյ մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆ

(Շար. Ուրբաթ օրուան թիւէն եւ վերջ)

Դրամագլուխ ճարելու խնդիրը առաւելապէս յարաբերութեան եւ շրջանակի խնդիր է։ Ըմբռնելի է որ մէկը երբ շրջապատուած է միշտ ու միայն նիւթական միջոցներէ զուրկ բարեկամներով, չի կրնար մտածել նոյնիսկ որեւէ կարեւոր գործ ստեղծելու մասին, երբ ինքն ալ զուրկ է դրամագլուխէ։ Ասոր համար է որ կը տեսնուին միշտ հրապարակի վրայ գործի տէր մարդիկ իրարու հետ թէ գործի ժամերուն եւ թէ անկէ դուրս սրճարաններու կամ հաճոյքի վայրերու։ Համակրական կամ բարեկամական պզտացումները չէ որ կապ մը ստեղծած են անոնց մէջ, այլ ստիպողականութիւնը զոր ունին իւրաքանչիւրը բարեկամ երեւնալու միւսին։ Անոնք միշտ պէտք ունին իրարու. գործերը՝ գործի շրջանակի մէջ եղած մարդոց միջեւ տեղի կ'ունենան։ Դրամ պէտք է, ապրանք մը գնել կամ ծախել պէտք է. այդ պահանջը հնարաւոր է գոհացնել այն մարդոց միջոցով որոնք դրամ ունին կամ ապրանք գնելու եւ ծախելու դերին մէջն են։

Ծանօթութեան եւ շրջանակի խնդիրը այնքան կարեւոր է գործի ասպարէզին մէջ, որ եթէ կ'ուզէք, նախաձեռնութեան տէր որեւէ մարդու առաջին յաջողութիւնը կը կազմէ։ Գտնել թէ ո՛րն է այն շրջանակը, որո՛նք են այն մարդիկը իր ապրած միջավայրին մէջ իր ստեղծելիք գործին հետ կապ ունեցող, աշխատիլ ծանօթանալ անոնց, բարեկամութիւն ստեղծել, օգտակար դառնալ երբեմն, օգուտ ստանալու համար։ Դիւրին է եւ միանգամայն դժուար այս հարցի լուծումը։ Դիւրին է, որովհետեւ բոլոր գործի մարդիկը չհաշտուած են իրենց ծանօթութեան շրջանակը ընդարձակելու խնդրով, հետեւաբար նոր ծանօթութիւն մը իրենց համար միշտ կը փնտռուի։ Դժուար է, որովհետեւ նոր շրջանակի մը մէջ մտնելը, այժմու պայմաններուն մէջ, կ'ենթադրէ նախ ունենալ գործի մէջ որոշ դիրք ու յետոյ կեղծելու ընդունակ իր բնական մղումները վանելու կարող նկարագիր։ Այս պայմանները լրացնելէ վերջ, դժուար չէ փնտռուած շրջանակը գտնել։ Գտնելէ յետոյ պէտք է կարենալ պահել դիրքը, ենթարկուիլ շրջանակի կենցաղավարական պայմաններուն։

Նախաձեռնութիւնը գործով եւ գործել մէջ կ'երեւայ. շատերու համար անոր շօշափելի ապացոյցն ալ գործի մէջ յաջողութիւնը կը կազմէ։ Անյաջող ձեռնարկները միշտ ենթադրել կու տան գործի ընտրութեան սխալ մը կամ վարելու մէջ տկարութիւն մը։ Զնախատեսուած դժուարութիւններու եւ արգելքներու բաժինը, գործողէն դատ, միւս մարդիկը վարժուած են աննշան նկատելու։ Կեանքի մէջ կարելի է կարգ մը մարդոց հանդիպիլ որոնք հազարումէկ գործերու մէջ կը մտնեն, առանց յաջողութիւն ունենալու։ Կարելի չէ ըսել որ այս մարդիկը զուրկ են նախաձեռնութեան ոգիէ, որովհետեւ անոնք ուրիշներուն գործելու հնարաւորութիւն չտեսած պայմաններու մէջ ընդունակ են աշխատանք ստեղծելու եւ գործ հիմնելու։ Չեն յաջողիր՝ երբեմն իրենցմէ անկախ պատճառներով, երբեմն ալ գործի մէջ նուազագոյն պարկեշտութիւն մը չդնելով։ Դրամ շահիլ ու պարկեշտ մնալ, շատերու համար իրար հակասող երկու վիճակներ են։ Շատեր կը մտածեն ու կ'ըսեն ալ որ արդի կարգերու մէջ դրամ ունենալու միակ կարելիութիւնը որեւէ միջոցի առջեւ կանգ չառնելն է, բարոյական հասկացողութիւնները ծրարելն է։ Սթավիցքիի մը տիպարին առջեւ հիացողները քիչ չեն։ Ինչքան ալ ներայաին բարոյական սկզբունքներու մէջ կը մտնէ այս կէտին քննութիւնը, բայց բոլորովին ալ հեռու չէ մեր նիւթէն։

Պարկեշտ աշխատանքով կարելի չէ հարստութեան տէր դառնալ, կ'ըսենք բոլորս ու այս ըսելու ատեն մեր մտքին մէջ ունինք պարզ աշխատաւորի աշխատանքը, իր մկանունքը եւ միտքը ուրիշի մը համար յոգնեցնող մարդու մը վիճակը։ Այս իմաստով վիճելի չէ ըսուածը։ Բայց երբ պարկեշտ աշխատանք պիտի նկատենք նաեւ գործը գիտունի մը որ իր մէկ գիւտով տէր կը դառնայ հարստութեան մը, կամ գործը արուեստագէտի մը որ կարճ ժամանակի մը մէջ նիւթական բարձր ապահովութեան մը կը տիրանայ, կամ գործի մարդու մէկ յղացումը որ միլիոններ կը շահեցնէ (Եօ-եօի գիւտը, օրինակ, ասկէ քանի մը տարի առաջ) այդ ամէն ըսուածին բացարձակ ճշմարտութիւնը կասկածելի կը դառնայ։ Բացառութիւններ են ի հարկէ այս վերջին տեսակի գործերու մէջ յաջողածները, իսկ բազմաթիւ միւսները որոնց նման որեւէ արժանիք ցոյց չեն տուած։ Անոնց հարստութեան աղբիւրները եթէ քրքրէք՝ կամ կը հանդիպիք ժառանգութեան մը եւ կամ արդի ընկերութեան բարոյական տկարութեան շահագործման մը։

Պէտք է հաստատել որ ինչպէս յաջողութիւնը նոյնպէս եւ բարոյական պարկեշտութիւն աստցուածքները բոլորովին յարաբերական են, ժամանակի եւ միջավայրի հետ կապուած։ Արեւելքի մէջ քանի մը տասնեակ հազար ֆրանք ունենալը յաջողութեան նշան է, մինչդեռ հոս քանի մը միլիոնը կրնայ յաջողութեան ապացոյցը տալ։ Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար թէեւ յաջողած գործ նկատել անոնք որ հաստատուն հիմերու վրայ դրուած, մնայուն եւ գոհացուցիչ եկամուտ մը կ'ապահովեն, անկախ գործի մէջ դրուած դրամագլուխի քանակէն։ Նոյն ձեւով կը տարբերին նաեւ գործի մէջ պարկեշտութեան ըմբռնումները երկրէ երկիր եւ ժամանակէ ժամանակ։ Դիմացինը միշտ հակառակորդ մը նկատելու, հետեւաբար սնանկացնելու եւ փճացնելու մրտայնութիւնը շատ տեղեր անպարկեշտութիւն չի նկատուիր. շատերու վնասին եւ կորուստին պատճառ եղող կեղծ սնանկութիւնները, սակարանի խաղերը, դրամներու եւ արժեթղթերու անկումը հետապնդելը, գործի մէջ սուտ խօսիլը անպարկեշտութիւն չի նկատուիր։ Ըմբռնումներու եւ մրտայնութեանց այս յարաբերականութեան մէջ անկարելի կը թուի գծել պարկեշտութեան շրջանակ ու սահման, բայց յաջողելու աւելի ապահով եւ վստահելի միջոցն է կարգ մը բարոյական հիմնական սկզբունքներէ չշեղիլը, քան թէ միջոցներու մէջ խտրութիւն չդնելը։ Անպարկեշտ միջոցներով թէեւ կարելի կ'ըլլայ քանի մը անգամ աս ու ան խաբել ու կարգ մը արդիւնքներ ձեռք բերել, բայց ի վերջոյ աւելի ձախողութիւններ կը պատճառէ գործելու այդ եղանակը, քան թէ մնայուն եւ շօշափելի յաջողութիւններ։

Կարելի էր երկարել շարքը այսպիսի մտածումներու, բայց սահմանափակուելով այս ընդհանուր գիծերուն մէջ, փորձենք կարգ մը հետեւութիւններ հանել անոնցմէ մեր գաղութին համար։

Կը բնակինք երկրի մը մէջ, որուն ընկերային եւ պետական կառուցուածքը ինչպէս եւ տնտեսական կացութիւնը լայն հնարաւորութիւններ կու տան անհատական նախաձեռնութեան։ Անհատին վայելած ազատութիւնը մէկ կողմէ, երկրին հարստութիւնը եւ ժողովուրդին արժէքը իր բեւ սպառող զանգուած մըն կողմէ կրնան փայլուն արդիւնքներ խոստանալ գործելու կարողութիւն եւ բընազդ ունեցող ամէն մարդու։ Պէտք է աչքերը բաց պահել, լաւ տեսնել ու հասկնալ երկրին պայմանները, քննել տնտեսական զանազան մարզերու կարելիութիւնները եւ նուիրուիլ հետեւողական աշխատանքի։ Մինչեւ հիմա գործերու շատ սահմանափակ շրջանակի մը մէջ միայն կեդրոնացած կը տեսնենք մեր հայրենակիցներու ուշադրութիւնը։ Նպարավաճառ, կօշկակար, հագուստեղէն, շրջուն վաճառորդ, ահաւասիկ այն ասպարէզները որոնց մէջ առաւելապէս կ'երեւինք։

Ասոնց մէջ ստացուած արդիւնքը, թէեւ միջակ, գրաւական մը կը կազմէ տարբեր ասպարէզներու մէջ եւս յաջողութիւններ ունենալու։ «Մարչէ»ներու մէջ զուլպայի վաճառումով դրամը կարգ մը բարեկամներ անցեալները կը գիտէին որ Փարիզի եւ շրջաններուն մէջ այդ գործը ստանձնաբար Հայերուն մենաշնորհը դառնալու վիճակ մը ստացած է։ Շատ քիչ թիւով Հրեաներ այլեւս կը գրաւին այդ գործով։ Պէտք չէ շտապ դանցել ի հարկէ այս արդիւնքը, բայց պէտք է ընդունիլ որ մանր ու միջակ առեւտուրի մէջ ընդունակ ենք մրցումները դիմանալու եւ յաջողելու։ Հետաքրքիր է նաեւ այս յաջողութեան պատճառներու մասին նոյն մարդոց կարծիքը։ Գլխաւոր պատճառը, անոնց կարծիքով, Հայերուն պարկեշտութիւնն է. դզուշանալ չափազանցուած շահերէ եւ չխաբել յաճախորդը, լաւ ի տեղ դէչ ապրանք տալով։

Իբրեւ տասնըհինգ տարուան կեանք մը ունեցող գաղութ, անցուցած ենք արդէն խարխափումի շրջանը եւ տեսակ մը հաստատուն վիճակ ստացած։ Ոչ անփորձութեան, ոչ ալ միջոցներու անբաւարարութեան չքմեղանքը ունինք տնտեսական կեանքի մէջ զգալի հաստատուն դիրք մը գրաւելու համար։ Նախաձեռնող անհատներու թիւը քիչ չէ մեր մէջ, պակսածը խելացի, կազմակերպուած, հետեւողական աշխատանքն է, ինչպէս նաեւ առեւտուրը արդիական ձեւով վարելու կարողութիւնը։ Իւրաքանչիւր անհատ իր գործերուն մէջ եւ գաղութը իր ամբողջութեան մէջ պէտք է որ կարենայ այս բացասական երեւոյթները անհետացնել։ Այս ալ հնարաւոր կը դառնայ, երբ մեզմէ իւրաքանչիւրը կը գիտակցի թէ ինքը մասնիկն է, միւսորն է մէկ ամբողջի, հաւաքականութեան։ Քիչ շատ յաջողածներ իրենց ուժերու ամենակարողութեամբ, կեանքի մէջ միշտ պէտք կ'ունենան ուրիշին, իսկ այդ ուրիշը կրնայ ըլլալ առաւելապէս իր ազգակիցը, իր հայրենակիցը։ Ասոր համար է որ պէտք է տնտեսական կեանքի մէջ ալ ստեղծել գործակցութիւն մը։

Գործակցութեան ձեւ մը պէտք է գտնել որ չկապէ անհատական նախաձեռնութիւնները, ընդհակառակն քաջալերէ, հրապարակ նետէ բոլոր ընդունակ ոյժերը։ Այս ալ քանի մը անհատներու նախաձեռնութեան գործը կրնայ ըլլալ։ Ստեղծել մեր գաղութին համար, տնտեսական տեղեկատու գրասենեակ մը որ այս երկրին զանազան ասպարէզներու կարելիութիւնները ուսումնասիրէ, եւ լրբեւ ու գոհացուցիչ տեղեկութիւններ կարենայ տալ դիմողներուն, միւս կողմէ տեսակ մը կապ հաստատէ հայկական զանազան ձեռնարկներու միջեւ։

Առանց այս կամ ուրիշ ձեւի կազմակերպութեան դժուար է լայն յաջողութիւններ ձեռք ձգել եւ Հայու նախաձեռնող ոյժէն սպասել իր տրամաբանական արդիւնքը։

Լ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԾԵՐԵՐԸ

Քանի մը շաբաթ առաջ, դուրս ձգեցին պառաւը ընտանեկան անոյշ մթնոլորտէն, մանուկներու երազ աշխարհէն, հնամաշ վերարկուի մը պէս, կոտրտած աման մը պէս դուրս նետեցին զայն։ Հիմա միս մինակ կը բնակի ան, իր զաւկին տունէն շատ հեռու։

Ծերութիւնը կորաքամակ ըրեր է զինքը, եւ ձեռքերը կը դողդղան, վերջերս քանի մը արժէքաւոր աման-ներ ինկան եւ ջարդուփշուր եղան, երբ փորձեց լուալ զանոնք։ Կ'ուզէր ատոնին գործերու մասնակցիլ, որովհետեւ կը զգար շրջապատի լուռ հակակրութիւնը որ հետզհետէ կը ճնշէր իր անկայուն դիրքին վրայ։

Անոր ծունկերը յոգնած են, կ'իջնէ կեանքի զառիվարը գլխիկոր եւ ակամայ, աչքերը տմոյն են եւ մշուշոտ, ամէն օր աւելի եւ աւելի կը բարդուին կնճիռները ճակատին ու դէմքին վրայ, որոնց գոյնը կաւի պէս է։

Մինակուկ կ'ապրի հիմա անիկա, ընտանեկան տաքուկ բոյնին կարօտ, աքսորականի մը պէս պիտի քաշէ իր մայրութիւնը որ յանցանք մըն է եւ իր քաշած երկունքը դատապարտութիւն մը։

Այս նոր բնակարանին չկրցաւ վարժուիլ. առաստաղները ուշ կը լուսնայ դեռնայարկը, եւ պատերը բարձր շէնքերուն պատանքած են ճառագայթը։

Կը խորհի։ Զինքը գրաւող միակ էակը պզտիկ թոռնուհին է, որաստոււ-ները բացխփիկ կը խաղար դուռնե-րուն հետ, եւ աճեցին աղմուկով իր սենեակը կը վազէր, կը գրկէր, կը շոյէր պառաւ մամիկին փոթ փոթ երեսները, եւ «հէքեաթ պատմէ ինծի» կ'ըսէր։ Ինչպէ՜ս կարօտցած է իր անուշիկ թոռնուհին, եղնիկի աչքերով մինինիկ Նուարդը։ Ան, այս գորովիկ անունը, հոգեհատոր սիրելիի մը դառնակսկիծ յիշատակը կը բերէ, եւ պառաւին աչքերը կը պղտորին.— անապատներու խորը անհետացող իր ծաղկահասակ, թարմադեղ աղջկան անունն է— ի՜նչ տխուր կը հնչէ։ Ու կը կոտտակուին հին ու նոր վէրքերը լռանման, որոնց կրանիթէ ծանրութեան տակ կը ճնշուին իր խորտակուած ուսերը։

Իրիկունները երբ կ'իջնեն ստուերները, եւ վաղուց արդէն իր ցածլիկ պատուհանէն քաշուած են գեղորակ արեւի մը վերջին շողերը, ան կը խորհի, դարձեալ, իր զաւկին տունը, պարտէզը,— հոս հիմնեցին— ինք մըշակեց ծաղիկները, այն մանրուտիկ տերեւներով ռեհանը, այն ճերմակ պուտ-պուտ վարդագոյն մեխակները, ասոնց հոտաւէտն իսկ երկրէն բերեր էր հետը։

Միտքը դրած էր շատ բան ըսել, երբ բաժանման առջի կիրակին զաւակը այցելեց իրեն։ Չկրցաւ։ Մեծ խրամատ մը բացուած էր իր եւ անոր մէջտեղը։ Լուռ մնացին։ Բոլոր քաղցր բառերը մեռեր էին։ Պէտք էր համակերպիլ, ինքը առաջինը չէ եւ ոչ ալ վերջինը։ Շատեր անկելանոցներ եւ ծերանոցներ ինկած էին, անլեզու...։

Հիմա անպէտ է պառաւը, քամուած է իրմէ ինչ որ կար թարմ ու կենսատու։ Մնացած է միայն կաւի գոյնով փխրուն մարմինը, որ կը սրսփայ մահուան երկիւղէն։

Բայց սիրտը, ո՜րքան կենդանի է սիրտը եւ բաբախուն, եւ յիշողութիւնը, որքան սո՜ւր եւ արթուն։

Հայրենի հող, ուր պատուական էին ծերերը, ուր իրենց մասնաւոր անկիւնը ունէին հարսներու եւ թոռներու կենսուրախ ժխորին մէջ։

Հոն արհամարհանքի եւ ձանձրոյթի նշաւակ չէին ըլլար անոնք, հոն իրենց ներկայութիւնը օրհնութիւն էր, թանկագին էին հնութեան պէս։ Հոն փառք էր ծերութիւնը։

Հոն ծերերը գերեզմանէն չէին վախնար, հողը օտար չէր, սերունդներ բաղադրուած ու լուծուած էին անոր մէջ, դարեր շարունակ։ Եւ սրտառուչ մտերմութիւն մը կը կապէր կեանքը հողին հետ եւ կեանքը մահուան հետ։

Մռայլ օր մը, հողմակոծ դիշեր մը, բոլոր անպատմելի տուայտումներուն, բոլոր անասելի ոգորումներուն հետ միս մինակ, պիտի մեռնի պառաւին հոգւոյն մշտավառ կայծը, աչքերը հայրենի հողին յառած։

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՓՈԽՐԱՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Դամասկոսի լաւատեղեակ շրջանակներու յայտարարութեանց համաձայն, ֆրանքօ-սուրիական բանակցութիւնները չափազանց փափուկ ընթացքի մը մէջ են, մասնաւորապէս փոխրամանութեանց խնդրին առթիւ։ Մարզպանին կողմէ առաջարկուած պայմանները փոխրամանութեանց ապառութեան եւ իրաւունքներուն շուրջ, սուրիական կառավարութիւնը դրած է չափազանց լայն ու ընդարձակ, հետեւաբար պէտք տեսնուած է նոր թղթակցութեանց՝ Փարիզի հետ։

Վիճաբանութեանց ու դժուարութեանց պատճառ դարձած է նաեւ ցեղախումբերու զինաթափման խնդիրը։ Ճէպէլէի կացութեան մասին տարակարծութիւն չկայ։ Սուրիական դրամատան եւ քարիւղի խնդիրներուն շուրջ եւս սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացած է. միայն թէ մարզպանը կ'ուզէ խկոյն գործադրութիւնը այդ մասին եղած յանձնառութեանց։

Անգուտին ալ զատուած ժողովուրդ

ԽՄԲ.— Ընթերցողները կը յիշեն Բուակինօ, Պուքրէշի խորհրդա-դեսպանատան գործակատարը, շաբաթ անհետանալէ վերջ, առա-ձայն տուաւ Հռոմէն, իբրեւ փա-տական։ Գործակատարը կը գրէ լակած թերթի մը մէջ, այս խորհր-տակ.—

«Սարսափով եւ ընդմիշտ նուած եմ բոլշեւիկներէն։ Կ-տալ յետահայեաց ակնարկ մը, չել թէ ինչպիսի սարսափի տակ ուած է այդ մեծատարած երկիր-րուն զոյլը կ'ըսեն — իրենց խ-չեւիկները իբրեւ ընկերային երկ-կութեան Մեքքէ մը եւ կամ խո-աշխատանքի եւ արդարութեան խարհ մը ...։

Ցարական Ռուսիան, նոյնիսկ ժամանակները երբ բռուն եւ կ-պայքար կը մղէր ընկերվարակ-կղրունքներուն դէմ, չէր համ-կած ձեռք բարձրացնել իր ամ-տաղի հակառակորդներուն դէմ, պիսին էին Սոկոլ, Թրոթսքի, կո-ուրիշներ։ Այդ հին Ռուսիան, հ-ռակ իր վարչաձեւի թերութեանց, նացած է մինչեւ այսօր ռուս ժ-վրդեան ըմբռնումին մէջ իբրեւ ա-տութեան եւ կշտացումի շրջան մ-

Բոլշեւիկները շահագործելով կանին ամենատարրերին բնազդ-խոստացած էին արդար բաժա-դրաւուած հակայածաւալ կալուա-րուն։ Մինչ, իրականին մէջ, նախընթաց դերութեան սկզ-քըն է որ կը գործադրուի անի-Գիւղացին ստիպուած է տալ-տութեան ինչ որ կը քաղէ եւ կը-ւաքէ իբրեւ արդիւնք իր թափ-տինքին։— Գալով բանուորնե-անոնք ալ այդպիսի խոստումնե-ցին թէ քիչ ատենէն պիտի դառ-երկրին իսկական տէրերը։ Ի-կանութեան մէջ՝ աշխատաւոր-կարգը ասկէ աւելի չէ նեղուա-եային մէջ։ Նախորդ դրամա-տեղ կայ այժմ նոր «տէ-քաղքենի դասակարգ մը» — բ-ցած մեծամասնութեամբ եւ հ-րին հարիւր Հրեաներէ, որոնց վայելին Ստալինի ամենեւ-խորհրդականին՝ հրեայ Կագ-պաշտպանութիւնը։

Մինչ Հրեաները կիները եւ ւակները ունին իրենց չքեղ բն-շարժները, ամարանոցները, եւ-նները եւ զոհարեղէնները — գործաւորը, հազիւ թէ կը ամսական, 400 — 500 րուբլի — պէս քաշքշելու համար իր գոյութիւնը։ Հարկ է նկատե-պարզ զոյգ մը տրեխը կ'արժէ րուբլի, իսկ խնայողական ճաշարաններուն մէջ, աղքատ-մը 4 — 8 րուբլի։

Բանուորները կը յիշեն հին Ռուսիոյ առատութիւնը, տեւ իրենց ստացած ողորմելի վարձքով՝ այն ատենները, եւ կ'ապրեցնէին։ Կը հագուէ-շաճօրէն։ Իսկ այսօր միեւնոյն ուորը կը հագնի 5—6 տարուան մը, կարկտաններու տակ կո-Միս ուտելը, իրեն համար դ-շռայլութիւն ... խմիչքը՝

ԵՄԱՆՈՒՆ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Իշխանը ոտքի ելաւ ու Տայանա նըշմարեց անոր դէմքը որ կատաղութենէն այլակերպուած էր. դողդոջուն քայլերով իր քովէն անցաւ ու նետուեցաւ անծանօթին վրայ։ Կատարեալ իրարանցում մը ծայր տուաւ պարտէզին մէջ ուր արդէն բազմութիւն մը լեցուած էր. տասը, քսան հոգի սկսան նետուիլ կռիւին մէջ եւ անվերջ աղմուկ, պոռչտուք.

— Կը բաւէ, կը պոռար մէկը.

— Ազուոր ծեծ մը քաշեցէք, կը թելադրէր ուրիշ մը.

— Ո՞վ է այս մարդը, կը հարցնէր ձայն մը. Աստուծոյ սիրոյն խելօք կեցէք...

Քանի մը վայրկեան վերջը կռուողները իրարմէ բաժնուեցան։

Տայանա, որուն հազուստը պատռուեր էր իշխանը, ծառին կրթնած էր շնչահատ։ Սարսափահար երեւոյթ մը ունէր, քանի որ կը մտածէր այն դայթակղութեան մասին որ ապահովաբար պիտի ստեղծուէր, իբրեւ հետեւանք այս անակնկալ իրարանցումին։ Իր յուզումը աւելի սաստկացաւ, ճանչնալով իշխանին ու անոր թիկնապահներուն վրայ յարձակում գործողներէն երկուքը— Փիթըրն ու Սուլթանը։

Իշխանը տակաւին կը շարունակէր կռուրտիլ միջամտողներուն հետ։ Ալ-բինոտ ճեղք մը բացուած էր անոր դէմքին վրայ ու իր նայուածքը մահ կը սպառնար Անգլիացիներուն։

Սուլթին չըթունքները ամուր փակած, քարի պէս կեցած էր քիչ անդին ու կը դիտէր Թուրքը։ Լսեր էր աղջկան մը ձայնը որ օգնութիւն կ'աղաղակէր... Վազելով եկեր էր առանց որեւէ գաղափար ունենալու յարձակումը գործողին ինքնութեան մասին։ Բայց հիմա, յանկարծ, կը տեսնէր իր ըրածին ահաւորութիւնը։ Արդարացուցիչ ի՞նչ պատճառ ալ ունենար, ինք, անգլիացի սպայ մը, ծեծ քաշեր էր Ակումբին հիւրերէն մէկուն. ու այդ հիւրը ուրիշ մէկը չէր եթէ ոչ Նորին Բարձրութիւն իշխան Ալին՝ օտար պետութեան մը լիազօր պատուիրակը։ Անգլիացի երիտասարդին համար գաղտնիք մը չէր այլեւս որ այս միջադէպը ծանր հետեւանքներ պիտի ունենար իրեն համար։

ԳԼՈՒԽ 3

ՑԱԻԱԼԻ ԽՆԴԻՐ ՄԸ

Զօրավար լորտ Էտուըրտ Պէնինկթըն բարձրահասակ, աղեբեկ մազերով ու թեթեւօրէն կորաքամակ, դանդաղ քայլերով Ակումբն թղթախաղի սենեակէն ներս մտաւ՝ մտահոգ արտայայտութիւն մը դէմքին վրայ։ Ֆրէնք Հէյզըլթին որ անոր կը հետեւէր, կամացուկ մը գոցեց սենեակին դուռը։

Ուրիշ հինգ անձեր որոնք արդէն հաւաքուած էին հոն, նայեցան լորտ Էտուըրտին՝ զսպուած մտահոգութեամբ։ Փիթըր Քարու ճերմկած դէմքով ու քիթը կախ աթոռին կրթընած էր։ Սուլթին Տէյթիմ անոր քով կանգնած էր ոտքերը իրարմէ բաց, մէկ ձեռքը տափատին գրպանը, իսկ միւսին մէջ բռնելով չվառուած գլանիկ մը որուն հետ կը խաղար։ Իրենց հրամանատար սպան, գնդապետ Քըրայթըն, կարճահասակ եւ թուխ մարդ մը, որ Սուլթինին երկրորդ տըպագրութիւնն էր— աւելի ծեր— իր վեր դարձած պեխերով ու արծուենման քիթով, նստած էր գրասեղանին եզերքը։ Սըր Ճօրճ Տըրնքէնըն ու հազարապետ Ֆօքնըր Ուայլտ— այս վերջինը մեծաւոր ու ցցուն ճակատով մէկը, որ անդամ էր Ակումբին— կ'ամբողջացնէին ժողովը։

— Լա՛ւ, ուրեմն գնաց, սկսաւ լորտ Էտուըրտ. չեմ կարծեր երբեւիցէ տեսած ըլլալ աւելի կատղած բնաւորութեամբ մէկը...

Սըր Ճորճ, որ ձեռքերը ետին կապած մտացիր երեւոյթով գորգին ծաղիկներուն կը նայէր, Հէյզըլթինին դարձաւ յանկարծ ու հարցուց.

— Ուրեմն չկրցա՞ք համոզել զինքը որ այստեղ գար գոնէ վայրկեան մը...

Արտաքին նախարարութեան պաշտօնեան յուսահատօրէն գլուխը թօթուեց։

— Կարելին փորձեցի, սակայն ներողութեան մասին լսել անգամ չուզեց...

Գնդապետ Քրայթըն որուն կրակոտ աչքերը կարծես գլուխէն դուրս կը ժայթքէին, բարկացաւ

— Ներողութի՞ւնս որն է եղբայր, գետնին տակն անցնի. այդ մարդը հոս բերել տալու էինք որպէսզի մեր ոտքերը լզէր...

— Հանդարտեցէ՛ք, գնդապետ, բողոքեց լորտ Էտուըրտ անմիջապէս. ամէնքս ալ գիտենք որ շատ խայտառակ վարմունք ունեցաւ, բայց, ի՞նչ կրնանք ընել։ Ակումբին հիւրն էր, ինչպէս նաեւ արքայազուն իշխան մը՝ ոտքէն մինչեւ գլուխը. իրաւունքի հարց կարելի չէ յարուցանել եւ անշուշտ խնդրոյ առարկայ երկու ըսպաներուն համար նպաստաւոր կ'ըլլար, եթէ իշխանը յօժարէր որ անոնք իրմէ ներողութիւն խնդրէին...

— Զէք գիտեր որ ատոր ցաւ կը զգամ որ իմ աղջիկս անմեղօրէ-ճառ կը հանդիսանայ այս տ-ջադէպին, բացատրեց Սըր-յայտնի յուզումով։ Ցետոյ երի-րիտասարդներուն դառնալով, ն-նակեց.

— Պէտք է անգամ մը եւս ը-որ ձեր՝ օգնութեան հասնելու-բաստակամութիւնը շատ ա-կան արարք մը կը նկատեմ, ը-

Լորտ Էտուըրտ իր ակնոցին-Սուլթինի աչքերուն մէջ նայե-

— Տակաւին անորոշութեան-դէպքի մասին, ըսաւ. կը համ-բացրել թէ ինչ պատահեցաւ...

— Ի հարկէ, Փիթըրն ու ես-տեղ ելանք մաքուրօդ ծծելու-երբ ամէնէն վարի արահետին-մացառուտքէն դուրս եկանք, մարդ չէր մնացած կանանչներ-րայ, ճիշդ այդ պահուն մեր-մէն լսեցինք որ աղջիկ մը կը-անծանօթ մարդու մը հետ։-նէն յայտնի էր որ կատակելու-եղած գզուըտուք մը չէր եղա-աւելի չարաշուք բան մըն էր որ-տարուէր շուքին տակ... Աղջ-փուստն ու մարդուն կանակը-վարկին...

անհասանելի, ըլլայ իսկ գարեջուր եւ կամ վօտկա: Բայց, ընդհակառակն, պարտաւոր է օրուան մէջ ժամեր անցընել ակումբներու մէջ, լսելու եւ իւրացնելու քարոզուած գաղափարները :

Բոլշեւիկները հին Ռուսիոյ այլազան ժողովուրդներուն խոստացած են ազատութիւն եւ ինքնավարութիւն, եւ նոյնիսկ «ազատ իրաւունք իրենց ըստ կամքով քաշուելու խորհրդային Դաշնակցութենէն»:

Բայց այս ժողովուրդները ի՞նչ ըրացան իբրեւ առաւելութիւն — ոչինչ: Առնենք օրինակի համար Ուկրայինան, որուն վարիչ ուժերը միայն ու միայն Մոսկուայի գործակալներն են, այնպէս որ, Ուկրայնան տնտեսական եւ ճարտարարգործութեամբ կը նկատուի Մոսկուայի մէկ գաղթավայրը: Հոն ազգայնական ո եւ է նըշան արմատախիլ կ'ըլլայ — եւ այս տեսակէտով, տասնեակ հազարներով մարդիկ գնտանները լեցուած են :

Դարձեալ, ներկայ Ռուսիոյ վարչաձեւը — եթէ կարելի է վարչաձեւ կոչել — այնքան անտանելի, անհասկնալի եղած է, որ քաղաքականութենէ զատ, գիտութիւնն ալ կը նեղուի: Այսպէս, քանի մը ամիս առաջ նշանաւոր փրոֆ. Տուպոլէվ մէկէն ձերբակալուեցաւ: Մարդ մը որ գիտութեան պարծանքը կը համարուի, հնարիչը եւ շինողը խորհրդային լաւագոյն սաւառնակներուն: Ինչո՞վ բացատրել իր ձերբակալումը — գաղտնիք է, եւ կը մնայ գաղտնիք :

Ուրիշ հարիւրաւոր եւ հազարաւոր գիտնականներ եւ ճարտարագէտներ կը տառապին բանտերուն մէջ :

Ուրեմն, բացորոշապէս կը տեսնուի, որ սարսափն է տիրողը այդ երկրին մէջ: Մահապատիժը դարձած է բանալին իրենց ներքին քաղաքականութեան :

Միեւնոյն կերպով, եւ քաղաքականութեամբ կարմիր բանակի մէջէն վերցուցին խորհրդային զօրավարները՝ Թուխաչեւսքին, Իւպորովիչը, Եաքիրը եւ կամառնիքը :

Դիւանագիտական ասպարէզէն հեռացուեցան կարկառուն դէմքեր, անկէ առաջ մասնաւոր մաքրագործումի ենթարկելով ներկայ վարչաձեւին հիմնադիր Լէնինի գործակիցները: Իսկ դատ, դատարան, արդարութիւն, իմաստ չունին մեր Ռուսիոյ մէջ: Ամբաստանութիւնը եւ յետոյ տպածոյ խոստովանութիւնը թէ՝ «կատարելապէս խոստովանեցան իրենց յանցանքները, պետութեան դէմ դաւադրած ըլլալով» եւ յանցապարտը իր մահավճիռը կուտայ, ինքզինքը նկատելով դաւաճան հայրենիքի: Ես որ անձնապէս ներկայ գտնուած եմ նման դատավարութեանց, կ'ըմբռնեմ թէ ի՞նչ կերպով կը կատարուի այս ամէնը:

Ուրեմն, զգալով եւ նկատելով զիս իբրեւ մտաւորական մը, որ չի կրնար հանդուրժել դաւաճանութեանց — եւ միեւնոյն ատեն, բարձրանալով իմ գաղափարականիս բարձրութեանը, որոշեցի խզել — մի անգամ ընդմիշտ — համայնավարութեան հետ ամէն յարաբերութիւն եւ կենակցութիւն :

1937էն 1938 ապրած ըլլալով արտասահմանի մէջ, իմացայ եւ հասկցայ թէ խեղճ ռուս ժողովուրդը, այսօր կը գտնուի անդնդային խորութեան մը մէջ ...

Թարգմ. ԱԿՈՒՄԻՏ ՏԱՐՕՆՑԻ

Պալքանեան խորհրդաժողովը Էնկիւրիի մէջ

Օտար թերթակից մը կը գրէ Պելկրատէն.—

Պալքանեան խորհրդաժողովը նախ փետրուար 6ի համար որոշուած էր, յետոյ 16ին եւ, վերջապէս, Ռումանիոյ մէջ կառավարական փոփոխութեան պատճառաւ յետաձգուեցաւ փետրուար 25ին: Այս յետաձգումը Խորհրդաժողովին օրակարգին վրայ գտնուած խնդիրներուն մասին բնաւ ազդեցութիւն գործած չէ: Պալքանեան Համաձայնութեան արտաքին նախարարներուն տարեկան այս խորհրդակցութիւնները դադրած են ո եւ է միջազգային արձագանգ գտնելէ քաղաքականութեան վրայ, ճիշդ Փոքր Համաձայնութեան ժողովներուն նման: Միջազգային քաղաքականութեան համար շնչալից ո եւ է արդիւնքէ զուրկ են: Սկիզբները այս խորհրդակցութիւններուն հետ կը կապէին զանազան, ծանրակշիռ, յաճախ ալ բոլորովին անհիմն կարգադրութիւններ, բայց հիմա ամէնուն գիտցածն է, թէ անոնք նպատակ չունին բնաւ եւ չեն ալ կրնար ունենալ քաղաքական անակնկալներ բերելու միջազգային քաղաքականութեան մէջ, ինչպէս նաեւ միտքերը վրդովելու: Այս ժողովները գլխաւորաբար կը ծառայեն ուխտին միամեայ գործունէութեան մասին հաշիւ տալու եւ ապագայ քաղաքականութեան գիծերը ճշդելու յօգուտ միաւոր քաղաքականութեան մը :

Ներկայիս՝ Պալքանը կարելի է նըկատել իբրեւ Եւրոպայի ամէնէն հանդարտ եւ ամէնէն ապահով մասերէն մին: Նախապատերազմեան շրջանին Պալքանը յաճախ Մեծ Պետութիւններուն ձեռքին մէջ խաղալիկ մըն էր: Անոնք իրենց մասնաւոր շահերուն գործիք կը ծառայեցնէին Պալքանեան փոքր պետութիւնները: Այնուհետեւ այս վերջինները ջանացին այս տխուր դերէն իրենց օձիքը ազատել եւ Մեծերուն պայքարի շրջանակէն դուրս գալ: Այս ճիգը տեւեց շատ տարիներ, եւ այսօր ընդհանուր կերպով ձեռք ձգուած է այս նպատակը, եւ առաջին քայլը եղաւ հաստատութիւնը Պալքանեան Համաձայնութեան Եուկոսլավիոյ, Ռումանիոյ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Այս քաղաքականութեան գլխաւոր արտայայտիչն է Եուկոսլավիոյ սպաննուած Ալեքսանդր Թագաւորը, եւ մինչեւ այսօր Եուկոսլավիոյ Պալքանեան քաղաքականութիւնը առանց շեղելու կը քալէ այդ Թագաւորին գծած ճամբուն մէջ:

Պալքանեան Համաձայնութիւնը կը ներկայանայ իբրեւ իրան մը, բուն մը — եթէ կարելի է այսպէս ըսել — որմէ դուրս կը մնան Պուլկարիա եւ Ալպանիա: Համաձայնութեան հաստատուելու միջոցին, յարաբերութիւնները ձգտուած էին մէկ կողմէն Եուկոսլավիոյ եւ Յունաստանի, եւ միւս կողմէն Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ միջեւ: Եւ այս վերջին երկուքը ուխտին մաս չուզեցին կազմել: Այս շրջանակէն դուրս սակայն, մեծապէս բարւոքուած են ներքին յարաբերութիւնները Պուլկարիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ բարեկամական դաշինքի ձեւով ալ, եւ Պուլկարիոյ ու Ալպանիոյ, նաեւ անոնց միւս Պալքանեաններու հետ ունեցած շփումի առիթները պակասած են: Յունաստանի եւ Ալպանիոյ միջեւ ալ նմանապէս: Արդէն իսկ ներկայ տարեգլխուն Սոֆիայի եւ Աթէնքի մէջ բանակցութիւններ սկսան, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ միջեւ կատարեալ հասկացողութիւն առաջ բերելու համար: Պէտք է սակայն գիտնալ, թէ ցորչափ Ալպանիա եւ Պուլկարիա այս դաշինքէն դուրս կը մնան, այդ ուխտը չի կրնար կատարեալ ամբողջութիւն մը ըլլալ կամ նկատուիլ: Հետեւաբար միւսներուն նպատակը պէտք է ըլլայ այս երկու Պալքանեան պետութիւններն ալ կցել ուխտին: Թէեւ, առանց ասոր ալ, ընդհարումի ո եւ է նիւթ չկայ որ վտանգէ խաղաղութիւնը Պալքանի մէջ :

Այս տարուան խորհրդաժողովին նախագահութիւնը պիտի վարեն Յունաստանի եւ Եուկոսլավիոյ վարչապետները՝ Մեթաքսաս եւ Սթոյատինովիչ:

Սովորական իրենց օրակարգէն դուրս, այս անգամ չորս արտաքին նախարարները քննութեան պիտի ենթարկեն ընդհանուր միջազգային կացութիւնը: Այս խնդիրներուն մէջ, չորսն ալ համամիտ են Եուկոսլավիոյ այն տեսութեան, թէ Պալքանեան Պետութիւնները պէտք է ամէն կերպով չհետաքրքրուին Մեծ պետութիւններուն ներքին վարչաձեւով: Հեռու մընան ո եւ է կարծիք կամ դիտողութիւն յայտնելէ, եւ պահեն իրենց չէզոքութիւնը: Որպէսզի իրենց չէզոքութեան մէկ շօշափելի ապացոյցը տան, հաւանական է որ չորս պետութիւններն ալ որոշեն, գոնէ առեւտրական դաշնագիր կնքել Ֆրանքոյի կառավարութեան հետ Սալամանքա, ինչպէս արդէն կնքած է Եուկոսլավիա: Պելկրատի իրազեկ շրջանակներուն մէջ կը հաստատուի, թէ Էնկիւրիի Խորհրդաժողովը նկատողութեան պիտի առնէ Միջերկրականի մէջ իրենց ապահովութեան խնդիրը, նաեւ Ժընեւի Ազգաժողովին բարենորոգումի հարցը, չշեղելով չէզոքութեան սկզբունքներէն :

Նաեւ չորս Պետութիւնները համակրական ակնարկներ պիտի ընեն ի մասին Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ եւ պիտի մաղթեն որ այս երկու պետութիւններն ալ բարեկամութեամբ եւ քաղաքականութեամբ ալ աւելի մերձենան Պալքանեան Համաձայնութեան: Տարակոյս չկայ թէ այժմէն չորսին միջեւ աւելի պիտի խորանան առեւտրական, եւ փոխադարձ դրամական յարաբերութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ, կը նկատեն հոս Պելկրատի մէջ, թէ Էնկիւրիի ժողովը կարեւոր ազդակ մը պիտի ըլլայ աշխարհի խաղաղութեան ապահովութեան համար: Գոնէ համոզում մըն է աս ալ :

ՀԱՅՈՑ ԱՐՇԱԿ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Պոլսոյ Գուրուն կը գրէ այս խորագրին տակ (21 փետրուար).—

Արշակ Թագաւոր, վեհապետական աթոռը նստած ատեն, հօրը կողմէ մըցակիցին աչքերը հանուած էին: Հայ վեհապետներ կամ Բիւզանդիոնի եւ կամ Պարսից հետ տեւական յարաբերութեան մէջ էին եւ մէկ կողմին յարելով իրենց դիրքը կ'ապահովէին:

Արշակ, Բիւզանդիոնի կայսրէն Վաղենտիանոսի առաջարկը մերժելով, Պարսից հետ հասկացողութեան գալ կ'ուզէր: Բայց իր այս ձեռնարկին վըրայ, Բիւզանդիոնի մէջ իբր պատանդ գտնուող եղբօրը սպանութիւնը եւ Բիւզանդիոնի բանակին իր վրայ գալը Արշակը վախցուց եւ Բիւզանդիոնի կայսրէն ներում խնդրելով, համաձայնելու առաջարկ ըրաւ անոր :

Բիւզանդիոնի կայսրը Հայոց Թագաւորին առաջարկը ընդունելով հանդերձ, ուզեց իր արքունիքէն աղջիկ մը ղրկել եւ իրենց մէջ գոյութիւն ունեցող կապը ամրապնդել :

Արշակ այս հասկացողութեան առթիւ, կ'ուզէր իր բոլոր թշնամիները մէջտեղէն վերցնել, իսկ հայրը Տիրան կ'ըսէր. «Տղաս, ամենամեծ թշնամիին աչքերը հանեցի, հիմա շուրջդ գտնըւողներու հետ խստօրէն մի վարուիր»:

Թագաւորը իր հօրը այս խօսքերէն հասկցաւ որ հայրը իրեն արգելք ըլլալիք ամէն բան մէջտեղէն վերցնել որոշած էր. բայց հիմա կը տեսնէր որ մեծագոյն արգելքը հայրն էր, ուստի խորհեցաւ զայն ալ մէջտեղէն վերցնել եւ առաջին առթիւ հայրը խեղդել տուաւ: Տրդատի տղան Գնէլը որսի միջոցին սպաննել տուաւ :

Բոլոր Հայերը Արշակին արարքը զզուանքով կ'ընդունէին եւ կեղեքումներով իր գահը պաշտպանել ուզող վեհապետը օր ըստ օրէ կը կորսնցնէր իր կուսակիցները :

Պարսիկ վեհապետ Շապուհ, Արշակին՝ բիւզանդական կայսրերու ենթարկուելէն զայրանալով, որոշեր է վրէժ լուծել: Հայ վեհապետը խորամանկութեամբ այս անգամ ալ խորհած է քծնիլ պարսիկ վեհապետին : Տիրանը եւ Վարդանը մեծ նուէրներով Շապուհի ղրկեց: Շապուհ ըսաւ. «Կ'ընդունիմ հասկացողութեան գալ, բայց իմ դաշնակիցս՝ վեհապետ մը պէտք է որ ի դէպ պատերազմի իր զինուորները իմ տրամադրութեանս տակ դնէ: Ահաւասիկ ես հիմա Բիւզանդիոնի դէմ պատերազմի կ'երթամ: Արշակ իր բարեկամութիւնը ապացուցանելու համար պէտք է զինուոր ղըրկէ»: Այս շատ վտանգաւոր առաջարկ մըն էր: Բիւզանդիոնի կայսրը երբ լըսէր որ Արշակ Շապուհի կ'օգնէ, կըրնար բնաջնջել Հայոց թագաւորութիւնը, բայց Արշակ ուրիշ ճար ալ չգտաւ ու մաս մը զինուոր ընկերացուց պարսիկ բանակին :

Այս միջոցին Վասակ անուն մէկը Պարսկաստան դեսպան ղրկուած Տիրանի եւ Վարդանի թշնամի ըլլալով վեհապետին ըսաւ. «Ասոնք դեսպաններու խաղցած խաղերն են: Շապուհի աջակցելու գաղափարը անոնք ներշնչեցին»: Արշակ իրեն թշնամի մը իսկ չապրեցնել որոշած ըլլալով, անմիջապէս Վարդանը եւ Տիրանը սպաննել տուաւ :

Արշակի այս կեղեքումները եւ անվարչագիտութիւնը շատ սուղի կը նստէին Հայոց: Շապուհ Բիւզանդիոնի Բանակին յաղթելէ վերջը, քալեց Տիարպէքիրի վրայ: Տեղւոյն կուսակալը, Արշակի աներհայրը, քաղաքին դուռները փակած էր պարսիկ բանակին դէմ :

Շապուհ պարիսպները քանդելով բոլոր Հայերը սուրէ անցուց :

Այս միջոցին Արշակ ուրիշ կէտէ մը գործունէութեան լծուած էր: Արշակաւան անունով քաղաք մը հիմնած եւ ամէն կողմ յայտարարած էր որ հոն ապաստանող ամէն անհատ, ինչ կարգի յանցաւոր ալ ըլլայ, անմիջապէս ներման պիտի արժանանայ :

Այս կերպով ամէն կողմէ թափառաշրջիկներ, յափշտակիչներ եւ դատապարտեալներ խումբ խումբ կը լեցուէին Արշակաւան :

ՆԻԱԶԻ ԱՀՄԷՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԵՏՐ. 18 ԵՒ ԱՐԱՄԻ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

ԱՆԻԷՌ.— Փետրուար 20ին, կիրակի կէսօրէ վերջ Անիէռ Պուաքոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէն հայկ. հանրապետութեան հիմնադիր եւ անմոռանալի Արամի մահուան 19րդ տարեդարձի առթիւ, որ կը զուգադիպէր Փետրուար 18ի տարեդարձին, թէյասեղան մը սարքած էր ընկերվարականներու սրահին մէջ: Հանդէսին բացումը կատարեց օրուան նախագահը՝ ընկեր Քէօսէեան, որ երկու տօները վերլուծելով կանգ առաւ քաղաքական դէպքերու եւ դէմքերու վրայ : Փետրուար 18ին Հայաստանի բանտերը բազմաթիւ մտաւորականներով եւ զինուորականներով լեցուած էին, Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը կողոպուտ, թալան, աքսոր, սպանութիւն, եւ հայ ժողովուրդի յուսահատութիւն: Ահա համայնավարութեան բերած բարիքը: Աննկարագրելի ահ ու սարսափը ըմբոստացուց ժողովուրդը որ ոտքի կանգնեցաւ մէկ մարդու պէս : Մեր հակառակորդները ի զուր կը խեղաթիւրեն պատմութիւնը: Դեռ կան բազմաթիւ ականատես վկաներ որոնք պատրաստ են ճշմարտութիւնը պոռալու բոլորի երեսին:

Հայ ժողովուրդը ըմբոստանալով, իր յոյսը Դաշնակցութեան վրայ դըրաւ, վստահ ըլլալով թէ ան պատրաստ է հայրենիքի համար կռուելու, մեռնելու անվախ ու առնական:

Ընկերը յետոյ անցնելով դէմքերու, շարունակեց.— 1918ին Հայաստան մատնուած էր աննկարագրելի յուսահատութեան, ճառեր, կոչեր չէին կըրնար յուսադրել, ամենուրեք խուճապ: Այդ դժոխային պայմաններու մէջէն դուրս եկաւ նիհար եւ դալկադէմ մարդ մը, Արամ որ ուժեղ եւ կորովի վճռականութեամբ ասպարէզ նետուեցաւ Հայաստանի բախտը տնօրինելու, պատկառանք ազդելով նոյնիսկ իր հակառակորդներուն: Արամ արդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը, սրտապնդեց հայ ժողովուրդը եւ գիշեր ցորեկ անընդհատ աշխատեցաւ, հակառակ իր հիւանդոտ վիճակին եւ այսպէս հիմը դրաւ հայկական հանրապետութեան:

Ընկեր Ճանկէօզեան բացատրեց Հ. Յ. Դ. դերը հայ իրականութեան մէջ և պանծացուց Արամներու յիշատակը: Ընկեր Գ. Մերճանով շեշտեց Արամի բարձր անհատականութիւնը, իբրեւ ղեկավար դէմք եւ վճռական կամք, թրծուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ: «Երբ ժամը հնչէ, ես վըստահ եմ որ մենք դարձեալ կ'ունենանք Արամներ»: Եւ հրաւիրեց յոտնկայս յարգել սիրելի Արամի յիշատակը: Այս առթիւ երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»:

Ամէնէն վերջ խօսեցաւ ընկեր Շ. Միսաքեան բուռն ծափերու մէջ եւ իրեն յատուկ կուռ բանախօսութեամբ մը մօտ կէս ժամ ելեկտրականացուց մթնոլորտը: Ընկերը փաստացի բացատրեց մեր ժողովուրդին հոգեբանութիւնը, յիշելով զանազան դրուագներ՝ 1896ի եւ Եըլտըզի դէպքերէն, Օսմ. Սահմանադրութենէն, Մեծ պատերազմէն եւ Հայաստանի հանրապետութեան անցքերէն եւ վերջին արտագաղթէն, երբ որ եւ է յաջողութեան ատեն կը հրճուէինք, իսկ ձախողանքի պարագային բոլոր մեղքերը կը բարդէինք Դաշնակցութեան վրայ: «Մենք միասին էինք երբ հայկական դատ կը հետապնդուէր. միասին էինք կամաւորական շարժման, ինչպէս փետրուարեան ապստամբութեան ատեն, իսկ հիմա որ յուսախաբութեան մատնուած ենք,— փառքը ինծի, մեղքը ձեզի»: Օրուան տօնին առնչութեամբ, ընկերը խօսեցաւ նաեւ Հայաստանի ներկայ կացութեան մասին, եւ ապա քանի մը խօսք ալ նուիրեց Արամի, բնորոշելով անոր հիմնական գիծերը: Եզրակացութիւնը.— Միացեալ ճակատ: «Թող ամէն մէկը եւ մանաւանդ երիտասարդները հարցնեն իրարու, — պատրա՞ստ ես, քու բաժինդ բերելու համար ազատագրութեան դատին»:

Խօսեցաւ նաեւ ընկեր Արամ Գրնդունի, որ պարզեց փետրուարեան ապստամբութեան պարագաները, իբրեւ ականատես վկայ: Իսկ ներկաներէն Պ. Արամ Ամիրխանեան կարգ մը դրուագներ պատմեց Արամի կեանքէն:

Գեղարուեստական բաժինը ոգեւորեցին Անիէռի դպրոցի աշակերտուհիներէն խումբ մը օրիորդներ, իրենց յաջող արտասանութիւններով: Յետոյ հանդիսականները հիւրասիրուեցան թէյով եւ տունի մէջ պատրաստուած խմորեղէններով: Երբ երգի ժամը հնչեց, բոլորը միաձայնաբար երգեցին յեղափոխական երգեր, «Հայաստան», Ձայն մը հնչեց սրահը կը թնդար մինչեւ ժամը 7: Ընկերները բաժնուեցան սրահէն տանելով իրենց հետ Արամին յիշատակէն կայծ մը :

*** «Արամ» ենթակոմիտէն իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի անդամներուն, որոնք սիրայօժար ստանձնած էին թէյասեղանի սպասարկութիւնը :

Արաքս

Օր. ԹԵՐԵԶԱ ԳԱՖԹԱՆՃԵԱՆ
եւ
Պ. ԽՈՐԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Նշանուած
938 Փետր. 20 Փարիզ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական նոր մէկ հատոր՝ «Ծաղրանկարներ», որ քանի մը շաբաթէն լոյս կը տեսնէ: Գիրքը բաղկացած է [illegible] 200 էջերէ: Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարները թէ՛ ծանօթ դէմքերու եւ թէ՛ ժողովրդական տիպարներու, մեծ մասամբ անտիպ կամ վերամշակուած: Այս հատորիս համար բացած եմ կանխիկ բաժանորդագրութիւն մը: Կոչ կ'ընեմ բարեկամներու եւ համակիրներու, որպէսզի քանի փրանք ղրկելով բաժանորդագրուին : Կանխիկ վճարողներուն անունները ցանկով մը պիտի դրուին հատորին մէջ: Հաւանաբար գիրքը լոյս տեսնելէն վերջ արժէ աւելի սուղ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին.— Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, Cachan (Seine):

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԼԽՈՒՆ

— Եղբայր, շատոնց կ'ուզէի փախչիլ, բայց նէնէն ու մայրս չէին թողուր, որովհետեւ, կ'ըսէին, եթէ դուն փախչիս, ո՞վ պիտի մեր էշը բեռնայ: Արաբկիր էշը առին մեր ձեռքէն, ես ալ փախայ:

Ինչքան վար գացինք, այնքան մեռնողներուն ու խեղճերուն թիւը կը շատնար, կ'ըսէր Ղեւոնդ, այնքա՜ն շատ, Թութի ծառի մը տակ թափուած ու թնդուած հասուն թութերուն պէս: Արաբկիրի բոլոր այրերը տարած են եղեր, ու հայ կիները սեւերու մէջ: Անոնք խոլամանալով առ այժմ իրենց տեղերն էին մնացեր: Արաբկիրցիները խանդաղատանքով կը գուրգուրան մերիններուն վրայ ու կը խնամեն: Սակայն շուտով զանոնք ալ կը սկսին աքսորել ու մահուան խորհանկերուն բերանը տալ: Մեր գեղէն քանի մը պատանի, որոնք Թուրքերուն քով ծառայ կը մնային, նոյնպէս զարնուած են :

Ղեւոնդ պատմեց նաեւ Կարնոյ ժողովուրդին մնացորդներէն, որոնք հոս հոն, ճամբուն եզերքները թափթփած եւ եղկելու անկարող, ձեռք կ'երկարեն ու մերիններէն հաց կը մուրան: Մեր գիւղացիք սակայն անոնց հաց չեն տար, առարկելով որ վաղը իրենք ի՞նչ պիտի ընեն: Այն ատեն Կարնեցիք մերիններուն կը պատասխանեն.

— Մեզ ձիու կառքերով, ոսկի, գոհար ու գորգերով ճամբայ ելաք եւ ոչ թէ ձեզի պէս մէյմէկ իշու բեռով, եւ այսպէս եղաք, ինչո՞ւ մեզի չէք օգներ···

Քարին տղաքը սկսան խումբերով բաժնուիլ իրարմէ: Ալիւր ունեցողները հեռացան, մեզ Քարը թողլով վեց հոգի, բոլորս ալիւր չունեցողներ: Գրիգոր էֆէնտին ամէնէն ուժով խումբին հետ գնաց, եւ չէր ուզեր զիս տեսնել:

Մեր Քարը հասնելուն հինգերորդ օրը, եւ երկրորդ օրը մեր հոն առանձին մնալուն, առտու մը, թնդաց ան մաուզէրի որոտներով, որոնք իրարու յաջորդեցին եւ ժայռերը գոռացին ու արձագանգեցին անոնց ձայներէն: Կը լսէինք մարդու խօսակցութիւն, որ տակաւ կը մօտենար մեզի: Մենք սարսափահար ժայռի մը քիւին տակ քաշուեցանք, ժամանակ չգտնելով մէջտեղէն վերցնել պղինձ ամանները որոնք արեւին տակ կը փայլէին: Ու ահա մեր դիմաց, Քարին երեսը պտըտող երկու ժանտարմա տեսանք, որոնք մարդ կը փնտռէին հոն ու երբեմն զէնք կ'արձակէին: Մենք մատնուած էինք, Քարը պաշարուած էր : Կը սպասէինք որ ժանտարմաները մեր հետեւի կողմէն ալ ուղղակի վըրանիս իջնեն: Ու երանի կուտայինք միւս տղոց որոնք աւելի անառիկ տեղեր փոխադրուած էին: Զարեհ դանակը պինդ բռնած, կ'ուզէր առաջին եկողին վրայ ոստնուլ եւ անոր սիրտը մխել զայն: Ես միւս ատրճանակս, որ քարայրը թողած էի, բռնած, կ'սպասէի: Մենք մեր շունչը թշնամիին գալստեան աղմուկը կը կարծէինք ու կը դողայինք: Ու կ'ուզէինք անոնց վրայ կրակել, եթէ մեզ տեսնէին եւ ճարահատ մենք մեզ ջուրը նետել ու ժայռերուն վրայ գահավիժել: Օրը սարսուռով անցաւ: Անոնք մեզ չտեսան ու գացին:

Երկու անչափահաս աղջնակներով, որոնց պզտիկը շարունակ պէտք էր շալակով փոխադրել, դժուար էր տեղափոխութիւնը: Ես հօրաքրոջս դէմ դառնալ սկսայ: Կ'ուզէի որ ան երթայ Թուրքերուն յանձնուի, քանի որ մինչեւ այդ օրուան փորձառութիւնը ցոյց կուտար որ այրերը կը սպաննէին ուղղակի եւ կիները մեծ մասով կը թողէին երեսի վրայ: Հօրաքոյրս չէր ուզեր ինձմէ բաժնուիլ:

— Գոնէ սա պզտիկը չըլլար, կ'ըսէի ես, մենք զա՞յն պիտի շալկենք թէ ուտելիք:

— Աչքէս հեռու տարէք ու սպաննեցէք, կը տեսնեմ որ ճար չկայ, ըսաւ ան :

Ու Թաթրենց Զարեհը, դանակը պատրաստ, ինծի.

— Տէ բե՛ր, մի՛ վախնար, աղէն բեր, ես կը մորթեմ ...

Ու Նուարդ, անո՜ւշ ու աղուոր աղջնակ մը, իր պայծա՜ռ եւ անմեղ աչքերով կը նայէր մեզի, առանց շատ բան հասկնալու:

Մենք որոշեցինք Քարէն հեռանալ: Նոյն գիշերը հօրքուրս խմոր թխեց ու սաճի վրայ հաց եփեցինք: Կէս գիշերին Քարէն ելանք: Հօրքուրիս փոքրիկները շալկած, դանդա՛ղ, դանդաղ Քարէն հանեցինք: Լուսցաւ, ու մենք հազիւ Քարին գագաթն էինք հասած: Ճարահատ Նորտնհօր մտանք, որ մեծ եւ անյայտ քարայր մըն է գետնին տակ: Ճայեկներու (ճայ) բոյն էր ան: Բոլոր թռչունները ճչալով փախան, երբ ներս մտանք: Ձմրան պէս ցուրտ էր, մթին, բարձր եւ ընդարձակ խորշերով: Վերէն շիթ շիթ ջուր կը կաթէր եւ մէջը գուռ մը ձեւացած էր : Մենք դուրս ելանք եւ դուռի լայնատերեւ անուշահոտ խոտերը քաղելով ներս տարինք, գետինը փռելու: Անունը Թառլախնձոր էր: Յոգնած եւ անքուն էինք: Ինկանք պառկեցանք : Գլուխս հօրաքրոջս ծունկին վրայ դրի ու աչքերս գոցեցի: Յանկարծ զիս արթնցուց.

— Գա՛ռս, ելի՛ր, դուռը մարդ եկաւ: Ջան կուգայ:

Դրան կողմ նայելով տեսայ որ մարդիկ քարայր կ'իջնեն մագլցելով, ու կը խօսին անհասկնալի լեզուով մը : Քաշեցի ատրճանակս եւ անոնց ուղղեցի: Հօրաքուրս ձեռքէս կը բռնէր որ չկրակեմ: Բայց եօթը փամփուշտներէն բնաւ մէկը չպայթեցաւ: Ուրիշ ալ չունէի: Յուսահատ զէնքը գետին նետեցի եւ հօրքուրիս աղաչեցի որ անոնց դէմ երթայ ու ողոքէ: Որովհետեւ ժանտարմա չէին:

— Մի՛ վախնար, ըսին անոնք հօրքուրս տեսնելով ուրախացած, մենք ձեզի բան չենք ըներ: Ով որ կայ թող գայ յանձնուի:

Մինչ այդ եկան ու բռնեցին զիս : Ես կ'աղաչէի որ զիս չսպաննեն: Միւս ընկերներս ժայռի մը տակ կողք կողքի կը քնանային: Արթնցան աղմուկէն եւ անծանօթները տեսան: Ու աւելի տժգունեցան, քան ինչ որ էին արդէն: Այնքան բան տեսան կարճ ժամանակի մէջ:

Եկողները Քիւրտեր էին, զինուած կայծքարաւոր նախնական հրացաններով ու կեռ սուրերով, որոնք մանգաղի կը նմանէին: Երբ գիտցան որ մեզմէ զատ մէկը չկայ հոն,

— Տուէ՛ք, գոռացին մէկէն դաժանացած, ինչ որ ունիք, եթէ ոչ ձեզ կը մորթենք հոս տեղին վրայ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՋԵԱՆ

(Շար.)

(19)

3. Ֆրանսա պիտի յարգէ իր բոլոր յանձնառութիւնները Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութեան համար :

4. Ֆրանսա հաւատարիմ պիտի մնայ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին :

Քուէարկուած բանաձեւին մէջ խօսք չկայ անգլօ-իտալական բանակցութեանց մասին, բայց թէ վարչապետը եւ թէ արտաքին նախարարը յայտարարեցին թէ Ֆրանսա միշտ համերաշխ է Մեծն Բրիտանիոյ հետ, եւ բարեդէպ նկատեցին Իտալիոյ հետ սկսած խօսակցութիւնները : Արտաքին նախարարը չեշտեց.— «Ֆրանսա եւս Անգլիոյ պէս կը խորհի թէ Իտալիոյ հետ համաձայնութիւն մը՝ գինուոր եւ զէնք չղրկելու Սպանիա եւ ուղղամիտ գործակցութիւն մը հաստատելու Միջերկրականի մէջ, պիտի դիւրացնէ ընդհանուր կարգադրութիւն մը, մէջն ըլլալով Եթովպիոյ խնդիրը» : Աւստրիոյ մասին ալ ըսաւ թէ Ֆրանսա անոր անկախութիւնը «անհրաժեշտ կը գտնէ Եւրոպայի հաւասարակշռութեան համար» :

Վարչապետը իր ճառին մէջ ակնարկելով Հռոմ - Պերլին առանցքին, յայտարարեց.

— «Մեր նպատակն է ոչ թէ երկու հակամարտ խմբակցութիւններ յառաջացնել ի խնդիր պատերազմի, այլ իրարու միացնել այն երկիրները որ փարած են խաղաղութեան : Մեզի կ'առաջարկեն կոնակ դարձնել Եւրոպայի մնացեալ մասին եւ քաշուիլ մեր սահմաններուն մէջ, կ'առաջարկեն նաեւ միջամտել Սպանիոյ եւ Չինաստանի պատերազմներուն մէջ : Ես կը դատապարտեմ երկու ճամբաներն ալ, իբրեւ կորստաբեր : Եթէ մենք մեր միջակցութենէն զրկենք կեդր. Եւրոպան, միահեծան պետութիւնները պիտի յենին իրենց փոքր դրացիներուն վրայ :Ե թէ միջամտենք միւս պատերազմներուն, ուղղակի դէպի ընդհանուր պատերազմ պիտի երթանք : Ես կը նախընտրեմ շարունակել Եւրոպայի աւանդական քաղաքականութիւնը, հիմնուած Ազգերու Դաշնակցութեան եւ ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքին վրայ, որ պարզապէս պաշտպանողական հանգամանք ունի, որ ուղղուած չէ ո եւ է մէկուն դէմ եւ բաց է ամէնուն առջեւ : Ճիշդ է որ Ազգերու Դաշնակցութեան արեւը խաւարած է. բայց եթէ թոյլ տանք որ անհետանայ ան, այն ատեն ի՞նչ կը մնայ հաւաքական ապահովութեան դրութենէն : Ազգաժողովին անհետացման պիտի յաջորդէ աշխարհը զինարշաւ մը : Փոքր ազգերը պէտք է հասկնան իրենց խալը, երբ կը խորհին քաշուիլ Ազգաժողովէն » :

Վարչապետը յետոյ ներբողելով Իտըն եւ Չէյմպըրլէնի ընթացքը, անդրադարձաւ անգլօ-իտալական խօսակցութեանց եւ մաղթեց որ յաջող ելքի մը անգին անոնք : Ֆրանսան ալ տրամադիր է մօտենալու Իտալիոյ, առանց լքելու իր բարեկամութիւններն ու զինակցութիւնները :

«ՀԱՅԼ ՀԻԹԼԷՐ», ԿԸ ՊՈՌԱՆ ՖԼԱՆՏԷՆԻ ԵՐԵՍԻՆ

Շաբաթ օրուան ամէնէն կարեւոր ճառը խօսեցաւ Պ. Ֆլանտէն, որ կուսակից է Գերմանիոյ հետ լեզու գտնելու : Երբ խօսելու կը պատրաստուէր, բոլշեւիկ երեսփոխանները հեգնութեամբ ողջունեցին զայն, իրենց բազուկները երկարելով իբրեւ հիթլէրական բարեւ եւ աղաղակելով.— «Հա՜յլ Հիթլէր» : Աջակողմը ուժգնօրէն բողոքեց եւ սարսափելի ժխոր մը ծագեցաւ : Նախագահը դժուար յաջողեցաւ կարգը վերահաստատել :

Նախկին վարչապետը երկար ճառով մը բացատրեց թէ Վերսայլով հաստատուած խաղաղութիւնը հողմավարք է, իսկ հաւաքական ապահովութեան վրայ հաստատուած քաղաքականութիւնը՝ խաբուսիկ եւ հակասական, քանի որ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը ինք յայտարարեց թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը այլեւս չի կրնար երաշխաւորել հաւաքական ապահովութիւնը : «Եթէ Ազգաժողովը չի կրնար երաշխաւորել հաւաքական ապահովութիւնը, Ֆրանսայի կը մնայ կա՛մ Անգլիոյ կողմը բռնել կամ Խ. Միութեան : Եթէ կ'ուզէ Անգլիոյ կողմը բռնել, ինչո՞ւ անմիջապէս բանակցութեան չսկսիր Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ : Մեծ պատերազմէն 'ի վեր, եւրոպական համաձայնութեան առաւելագոյն առիթն էին հասանք Սթրէզայի մէջ, բայց համաձայնութիւնը խանգարուեցաւ Իտալիոյ դէմ սարքուած պատժական տնօրինութիւններով» :

Նախկին նախարար մը, Փօլ Ռէյնօ, հակաճառեց Ֆլանտէնի, դիտել տալով որ եթէ Ֆրանսա լքէ իր դիրքը եւ տկարանայ, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ : Այս առթիւ խօսելով նաեւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ զինուորական ուժին վրայ, ըսաւ թէ Գերմանիա սպաներու նախորդ քանակին հազիւ կէսն ունի եւ զրկուած է նախաձեռնութենէ : «Մենք բարեկամներ եւ զինակիցներ ունինք, ինչպէս Լեհաստանը, որովհետեւ եթէ Ֆրանսա ջախջախուի, Լեհաստան գիտէ որ ինք այլեւս չի կրնար գոյութիւն ունենալ » :

Ռումանիոյ նոր սահմանադրութիւնը

Ռումանիոյ նոր սահմանադրութեան արդիւնքը պատրիարք - վարչապետին կողմէ թագաւորին հաղորդուեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ : Թագաւորը ճառ մը խօսեցաւ, յետոյ նախարարները երդում ըրին, յարգելու եւ գործադրելու համար նոր սահմանադրութիւնը :

*** Ռումանացի օրագրողներու ընկերակցութիւնը որոշեց դադրեցնել այն անդամները որ հրէական ծագում ունին եւ որոնց հպատակութիւնը վերաքննութեան ենթարկուած է : Հրեայ հրապարակագիրներուն ամենամեծ մասը այս որոշման տակ կ'իյնայ :

Ժ[illegible] համագումարը

Ցիոնական Միութեան (Ժէզուիտ) համագումարը տեղի պիտի ունենայ մարտ 11ին, համաձայն անակնկալ որոշման մը որ մեծ զարմանք պատճառեց : Կ'ըսուի թէ ժողովին նպատակն է նոր արքահայր մը ընտրել, որովհետեւ ներկայ վարիչը, Հայր Վլատիմիր Լիտոչովսկի, որ կ'իշխէ 25 տարիէ ի վեր, կ'ուզէ հրաժարիլ առողջական պատճառներով : Ժէզուիտներու շրջանակէն անմիջապէս հերքեցին այս լուրը, ըսելով թէ համագումարը պիտի զբաղի միաբանութեան կանոնագրին բարեփոխումով, որ սկսած էր 1923ին : Արքահայրը կ'ընտրուի ցկեանս. ինչպէս Պապը եւ շատ հազուադէպ է որ ուրիշ մը ընտրուի, մէկուն կենդանութեան ատեն :

Միաբանութիւնը, որ այժմ 28.000 անդամէ կը բաղկանայ, բաժնուած է 39 մեթերու, իւրաքանչիւր երկրի մէջ մէկ կամ երկու : Ներկայ Արքահայրը, որ Լեհ մըն է, մէկ տարիէ ի վեր հիւանդ ըլլալով, փոխանորդը կը վարէ գործերը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նախկին վարչապետներէն Միխալաքոփուլոս, որ ամայի կղզի մը աքսորուած էր, հիւանդացած ըլլալով, արտօնուեցաւ Աթէնք դառնալու եւ դարմանուելու : Յետոյ Փաթրաս պիտի բնակի :

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ ԱՆՀԵՏԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ.— «Մաթէն» երէկ երկար պատմութիւն մը հրատարակած էր այս մասին, չոնդալից մանրամասնութիւններով : Տեղի անձկութեան պատճառով կը յետաձգենք վաղուան :

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ.— Աշխատանքի օրինագրքի առաջին օրինագիծը, հաշտութեան եւ իրաւարարութեան մասին, մեծ ընդդիմութիւն յարուցած ըլլալով ծերակոյտին մէջ, վարչապետը ուժեղ ճառ մը խօսեցաւ եւ սպառնաց.— «Եթէ ծերակոյտը յօշոտէ երեսփ. ժողովին քուէարկած յօդուածները, կառավարութիւնը պիտի չկրնայ շարունակել իր իշխանութիւնը» : Ծերակոյտը դիւրալոյն նիստի մը մէջ քուէարկեց օրինագիծը, իր ուզած փոփոխութիւնները մտցնելով :

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ երեսփոխանական ընտրութիւններ պիտի կատարուին մարտ 6ին, առաջին անգամ ըլլալով 1935էն ի վեր, երբ զինուորական դիկտատուրա հաստատուեցաւ : Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութեամբ մը, կառավարութիւնը պարզելով մինչեւ հիմա ձեռք բերուած արդիւնքները, կ'ըսէ թէ հաւասարութիւն հաստատուած է բոլորին համար եւ կը յորդորէ ընտրել արժանաւոր, պարկեշտ եւ հայրենասէր ներկայացուցիչներ :

ԹՐՈՑՔԻԻ ԵՂԲԱՅՐԸ ձերբակալուեցաւ Խ. Միութեան մէջ, իբրեւ հակայեղափոխական :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ պատերազմական նախարարը գաղտնի ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն կարելի պիտի ըլլայ 1.230.000 զինուոր զրօշի տակ առնել չորս ամսուան մէջ, մինչ 10.000 անհատական գործարաններ ռազմանիւթ, ուտեստ եւ հագուստ պիտի ճարեն :

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ 10.000 ՅՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐ իտալական դեսպանատունը գացին կիրակի օր, նամակ մը յանձնելու համար, ուղղուած Մուսոլինիի : Դեսպանատունը գոց ըլլալով, նամակը ներս քշուեցաւ դուռին տակէն, թշնամական ցոյցերու մէջ :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6, Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանի վերնայարկը, Մէթրօ փլաս տ'Իթալի. կը դասախօսէ Ընկեր ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, Նիւթ՝ «Ներկայ քաղաքական կացութիւնը» :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՔՐԻՍՏ ՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ
6 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
5, RUE DE L'ECLIPSE «Շահրիկեան» սրահին մէջ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
5 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին
Մալաթիոյ Վերաշինաց Ընկերութեան սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայաստանի Ներկան եւ ապագան»
Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն եւ ասղերձ : Մուտքը ազատ է

ՌԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 3 Մարտ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, Մէթրօ Օտէօն : կը խօսի Գ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ : Նիւթ՝ «Մեր քաղաքական հակումը» (օբիանթասիոն) :

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
6 Մարտ, կիրակի, MAISON BARDIի մէջ, 8, Quai d'Alfort :
կը խնդրուի չյապաղիլ :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՌԱՋ ՄՇԱԿ?

Ամսագրին փետրուարի (2) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Խմբագրին Ցուցատետրը : Գարեգին արքեպ. Տրապիզոնի՝ Ուխտաւորները : Մ. Իշխան՝ Անմահութիւն : Հմ. Խոսրովեան՝ Գրիգոր Զօհրապի հետ : Արտ. Յարութիւնեան՝ Անտիպ նամակ մը : Փ. Սանասար՝ Մարդկային հոգեփոխութեան տագնապը : Հ. Պէրպէրեան՝ Հայ ճարտարապետներուն համբաւը : Եւ Ամսօրեակ :

Բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 40 ֆրանք, միւս երկիրներ՝ 50 ֆր. :
Դիմել՝ M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, Paris (9) :

Շարժանկարի բացառիկ ներկայացում

Մարսէյլի մէջ, կազմակերպութեամբ Ժողովրդ. Կոմիտէի եւ ի նպաստ չքաւոր հայ աղքատներուն, կը ներկայացուի Խ. Հայաստանի «ՊԷՊՕ» եւ Խ. Միութեան սինէմայի հռչակաւորներէն՝ ԿԵԱՆՔԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀ զոյգ շարժանկարները, 6 մարտ, կիրակի առաւօտ ժամը 9 — 12, 30, Rue Tapis Vert, Ռոյալ Պէօ սինէմային մէջ :

Մուտք 5 ֆրանք, 7 — 12 տարեկաններու 2 ֆրանք :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ

կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԷՐՏԱՆԻ :

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse :

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական տրամ 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ : Հեղինակ՝ Սերժ Միրճանեան (Serge Mirjean) :

Միրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Պ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Պ. Balpétréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի, Պ. Գմբէթեանի եւ Պ. Claude - Wilderի :

Ցայտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի :

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք :

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն Անժել Նիզամեան (9 տարեկան) ձայնագրած իր երգերը՝ « LE COUCOU »
ԳԻՆ՝ 10 ՖՐԱՆՔ
Ստանալու համար դիմել Տիկին ... զամեանի, 6, Rue Elysée des Beaux-Arts, Paris (18), կամ Հրանտ Սամուէլի գրատուն, 51, Mr. le Prince, Paris (6) :
Ժամացոյցի եւ զարդեղէնի ...

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

12, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :- R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԹԵՐԹԻՆ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՄԱՐՏ
MERCREDI 2 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3668 Դ.

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐՈՒ ԲԵՐՆՈՎ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Նոյնութեամբ թարգմանեցինք Հայտար Պամատի երկար խմբագրականը, ֆրանսերէն «Կովկաս»ի 1938 փետրուարի թիւէն : (Յառաջ, փետրուար 23, 24 եւ 25) :

Առաջին անգամ չէ որ կովկասեան տարագիրներու այս օրկանը կը յանձնարարէ համակերպիլ հաստատուած գոյավիճակին, Հայտար Պամատներու եւ ուրիշներու բերնով :

Նոյն խմբակէն Վրացի մըն ալ, Զ. Ավալիշվիլի, «Կովկաս»ի նոյն թիւին մէջ իբրեւ նիւթ առնելով «կարգ մը բանավէճեր» եւ պատասխանելով իր հայրենակիցներու քննադատութեանց, կը յորդորէ համակերպիլ հաստատուած կացութեան: Այս առթիւ քիչ մը պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն ալ կը քրքրէ, եւ մասնաւորապէս կը յիշէ Վրաստանի անկախութեան հռչակումէն մէկ շաբաթ վերջը, 1918 յունիս 4ին Թուրքիոյ հետ կնքուած «Հաշտութեան եւ բարեկամութեան դաշնագիրը», որուն համաձայն Վրաստան Թուրքիոյ կը ձգէր Պաթումի, Արտահանի, Կարսի, Ախալցխայի եւ Ախալքալաքի գաւառները :

Վրացիներու ներքին բանավէճերը ձգելով իրենց, դառնանք Հայտար Պամատի, որ այս անգամ իր սրտառո՛ւչ յորդորները ուղղած է Հայերուն, գլուխէն իսկ. («ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՄԱԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ) :

Անշուշտ իր դրած հարցերուն լուսաբանութիւնը մեծապէս դիւրացուցած պիտի ըլլայինք, ներկայացնելով յօդուածագրին անցեալ գործունէութիւնը :

Դժբախտաբար վաւերական տեղեկութիւններ չունինք այդ մասին: Գիտենք, միայն, որ Հայտար Պամատի մէկ թեւը կամ ոտքը եթէ Փարիզ է, միւսը կ'երկարի մինչեւ Պոլիս եւ Ընկիւրի :

Ուրեմն, որքան ալ չիտակ մտածել ու դատել փորձէ, չի կրնար պահել իր անկախութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, դժուար թէ ազատ մնացած ըլլայ որոշ ներշնչումներէ, որոնց արտայայտիչը կը հանդիսանայ «Կավկազ»ն ալ, ռուսերէն թէ ֆրանսերէն: (Եթէ չենք սխալիր, կ'ուզեն հայերէն ալ հրատարակել նոյն ամսագիրը...) :

Իբրեւ մեղադրանք չէ որ կը կատարենք այս ճշդումը: Որ եւ է համոզում յարգելի է միշտ, կը բաւէ որ հիմնուած ըլլայ ոչ միայն անկեղծութեան, այլեւ ամուր, անվիճելի փաստերու վրայ :

Արդ, ի՞նչ կ'ըսէ Հայտար Պամատ եւ ի՞նչ կը թելադրէ, այս յօդուածով եւ ուրիշ բազմաթիւ գրութիւններով կամ ճառերով :

Պարզապէս ԱՆՁՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ: Դղրդագին դէպքեր պատահեցան: Արիւն հոսեցաւ ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս Կովկասի մէջ: Թուրքիան յաղթեց եւ իր պայմանները պարտադրեց, համակերպինք հաստատուած կացութեան, ձեռք ձեռքի տանք, Կովկասը անջատենք Ռուսաստանէն եւ կազմենք անկախ Համադաշնակցութիւն մը:

Այս ճամբուն վրայ, արդէն համաձայնութիւն մը գոյացած է իրենց միջեւ, — քանի որ Տաղստանցի, քանի մը Վրացի եւ նոյնքան ալ Ազէրի: Դուրս կը մնան Հայերը, որոնք Եւրոպայի եւ մասնաւորապէս Ռուսաստանի խաղերուն զոհուած ըլլալով հանդերձ, դեռ չեն սթափած :

— « Ահաւոր փորձառութեամբ մը, հայ ժողովուրդը տեսաւ թէ ի՛նչ արժէք կը ներկայացնեն մեծ պետութեանց հանդիսաւոր խոստումները եւ յանձնառութիւնները :

Նոյն ժամանակները, Կարսի դաշնագիրը եւ այդ դաշնագրէն ծնած բարեկամութիւնը Ընկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ յատակօրէն հաստատեցին թէ որքան դիւրաբեկ էին յոյսերը, զորս հայկական կարգ մը շրջանակներ դրած էին Սովետներու իշխանութեան վրայ Կովկասի մէջ :

Պատմութեան մէջ շատ քիչ անգամ պատահած է որ այսքան յուսախաբութիւն կրէ ժողովուրդ մը :

Նման փորձառութիւն մը չէր կրնար աննշմար անցնիլ: Հայ ժողովուրդին ղեկավար տարրերը պէտք է վերջապէս ընդունին, որ իրականութիւնը սարսափելի հարուած մը տուաւ այն քաղաքական հայեցողութեան, որոնք կը գերագնահատեն օտար հեռաւոր ազդակներու դերը, եւ ընդհակառակն կը թերագնահատեն անմիջական դրացիներու հետ բարեկամական յարաբերութեանց կարեւորութիւնը »:

Այս ուրեմն, անհրաժեշտ է որ Հայերը փոխեն իրենց քաղաքական գործունէութեան հին ձեւերը: Այսինքն հետեւին Ցունաստանի օրինակին, գտնելով իրենց Վենիզէլոսը :

Աւելի բաց խօսելով, ժամանակը եկած է որ մեր աչքերը գոց մտնենք Կովկասի Համադաշնակցութեան մէջ, հովանաւորութեամբ Թուրքիոյ: Այլեւս ոչ սահմանային խնդիր, ոչ Կարս կամ Նախիջեւան, ոչ ալ Թրքահայաստան: Իսկ ապահովութեան խնդիրը՝ «Ալլահա էմանէթ »:

Այսպէս կտրել – վճռելէ վերջ, Հայտար Պամատ կը թելադրէ որ հայ ժողովուրդին պատասխանատու դէմքերը իրենց տեսակէտները պարզեն կովկասեան ունկնդիրներու բազմութեան մը առջեւ:

Յօդուածագիրը այնքան միամիտ կը ձեւանայ, որ ընթերցողը այն տպաւորութիւնը կը կրէ թէ մինչեւ հիմա չէ լսուած Հայերու ձայնը: Եւ քանի որ յօդուածը ֆրանսերէն է, ուրեմն օտար ընթերցողները, այսինքն անոնք որ կը հետաքրքրուին կովկասեան հարցերով, բնականաբար պիտի հարցնեն, — բայց ինչո՞ւ չեն խօսիր Հայերը :

Մինչդեռ, խնդիրը առ նուազն տասը տարուան պատմութիւն ունի, եթէ չուզենք աւելի ետ երթալ, մինչեւ 1921 :

Խօսքի կարգը մերն է այժմ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՄԵԾ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մամուլը եւ ամբոխը մահ կը պահանջեն խումբ մը դաւաճաններուն համար

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Չեկան նոր եւ չընդհալից դատավարութիւն մը սարքած է այսօր, չորեքշաբթի, 21 երեւելիներու դէմ, որոնք ամբաստանուած են իբրեւ լրտես, քանդիչ, ահաբեկիչ, մարդասպան եւ անջատողական : Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուին նախկին վարչապետ Ռիքով, Չեկայի նախկին վարիչը՝ Եակոտա, Փարիզի եւ Պերլինի նախկին դեսպանները՝ Ռաքովսկի եւ Քրիսթինսկի, «Փրավտա»յի նախկին խմբագրապետը՝ Պուխարին, նախկին գործավարներ (նախարար) Ռօզէնհոլց, Իվանով, Չերնով եւ Կրինքօ, Մաքսիմ Կորքիի քարտուղարը, Ուզպէկիստանի նախկին վարչապետը՝ Ֆէյզուլլահ Խոճայեւ եւ կուսակցութեան քարտուղարը՝ Իկրամով, երեք բժիշկներ եւն :

Ամբաստանեալներուն գլխուն փաթթուած են հին ու նոր մեղքեր, — սկսելով 1918էն: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Թրոցքի, Պուխարին եւ միւս ամբաստանեալները կ'ուզէին վիժեցնել Պրէսթ Լիթովսքի բանակցութիւնները, տապալել կառավարութիւնը, ձերբակալել եւ սպաննել Լէնինը, Սվերդլովը եւ Սթալինը, եւ նոր կառավարութիւն մը կազմել :

Մամուլը անխնայ ճաղկելով «լրտեսները, մարդասպանները եւ դաւաճանները», կ'ըսէ թէ միլիոնաւոր բանուորներ, գիւղացիներ եւ ուսումնական աշխատաւորներ «պիտի զղջան զայրոյթէն եւ զարշանքէն, լսելով այս հրէշային դաւադրութիւնը, այս ոճիրները որոնք կը սառեցնեն մարդու հոգին»: «Փրավտա» երկար խմբագրականի մը մէջ դերագոյն պատիժը կը պահանջէ ամբաստանեալներուն համար, յիշելով Եժովի խօսքերը Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց առթիւ, — « Մենք երբեք պիտի չներենք Սէրգէյ Կիրովի սպանիչներուն: Թրոցքիական եւ Պուխարինեան լրտեսներու հրոսախումբին համար շատ սուղի պիտի նստի անոր գլուխը»: Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կ'աղդարարէ թէ «այս լրտեսներուն, մարդկութեան այս թափթփուքներուն համար տեղ չկայ երկրի վրայ եւ թէ խորհրդային դատարանը պիտի կրնայ գտնել պատիժ մը որ համապատասխանէ իրենց հրէշային ոճիրներուն ծանրութեան »:

Խորհրդային մամուլը «յաղթանակ» մը կը նկատէ «դաւաճաններու այս հրոսախումբին» յայտնութիւնը: Կ'ըսէ թէ «դրամատիրութեան այս սարուկ ծառաները մահացու առելութիւն մը կը սնուցանէին խորհրդային ազատ ժողովուրդին համար եւ կը տարածէին Պուխարինի զրպարտութիւնը ռուս ժողովուրդին դէմ—թէ Ռուսը դատակապորտ ժողովուրդ մըն է որուն անհրաժեշտ է դրամատիրութեան եւ մեծ կալուածատէրերու խարազանը: Ֆաշականութիւնը անոնց վրայ դրած էր իր յոյսը, իբրեւ հինգերորդ սիւնը յառաջիկայ պատերազմին համար, բայց մեր փառապանծ հակալրտեսութիւնը պատռեց դաւաճաններու եւ մարդասպաններու այս հրոսախումբին դիմակը »:

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

Նոր դաշինք Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ

Պալքանեան միութիւնը, որուն անդամ են Ռումանիա, Եուկոսլավիա, Յունաստան եւ Թուրքիա եւ որ իր տարեկան ժողովը գումարած էր Ընկիւրիի մէջ, փետրուար 25 — 27, որոշեց ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը: Թէեւ Եուկոսլավիա արդէն յայտարարած է ճանաչումը, իսկ Ռումանիա տրամադրութիւն յայտնած է, խորհրդաժողովը պահանջեց որ ճանաչումը դառնայ ընդհանուր քաղաքականութիւն բոլոր անդամներուն համար: Բայց այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը այնպէս մը խմբագրուած է որ Թուրքիա կրնայ իր ճանաչման համար պայման դնել որ Իտալիան ալ ընդունի Մոնթրէօյի դաշնագիրը՝ Նեղուցներու մասին :

Չորս պետութիւնները որոշեցին սերտ գործակցութիւն հաստատել Մեծ Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ Իտալիոյ հետ, Միջերկրականի վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու մէջ: Ինչ կը վերաբերի Սպանիոյ, զեկոյցը կ'ըսէ թէ չորս պետութիւնները հաւատարիմ պիտի մնան ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան. բայց որոշած են Անգլիոյ օրինակին հետեւիլ, գործակալներ նշանակելով Զօր. Ֆրանքոյի գրաւած երկրամասին մէջ, պաշտպանելու համար իրենց տնտեսական շահերը: Չորս պետութիւնները հաւատարիմ կը մնան նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան. բայց դիտել կուտան թէ Ազգաժողովին անդամակցութիւնը չի նշանակեր որ ուրիշ անդամներ միջամտեն իրենց քաղաքական անկախութեան: «Պալքանեան Միութեան կառավարութիւնները վճռած են թոյլ չտալ որ եւ է միջամտութիւն իրենց ներքին գործերուն մէջ »:

**** Ընկիւրիէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Զօր. Մէթաքսաս՝ Յունաստանի վարչապետը եւ Թ. Ր. Արաս՝ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Թուրքեւհելլէնական սիրալիր համաձայնութեան դաշինք մը մշակած են, տասը տարուան համար: Այս դաշինքին տրամադրութեամբ, փոխադարձ համերաշխութիւն պիտի տիրէ երկու երկիրներուն վերաբերեալ բոլոր խնդիրներուն մէջ եւ չարունակ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած խնդիրներու մասին, որպէսզի երկու պետութիւնները միշտ միասին գործեն արտաքին քաղաքականութեան մէջ :*

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ պատերազմական նախարարը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն ո եւ է Գերմանացի որ սպայութեան պաշտօն վարած է բանակին մէջ, ենթակայ է գործօն ծառայութեան, ինչ տարիք ալ ունենայ: Ասով կ'ուզեն լրացնել սպաներու պակասը: Գերմանիոյ օդատորմիղի վերակազմութեան երրորդ տարեդարձին առթիւ, հաստատուեցաւ թէ օդանաւային կազմակերպութիւնը այժմ ունի 11.000.000 անդամ, որոնց 5.000.000ը կատարելապէս մարզուած են հակօդային արշաւներու համար :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կաղի բանուորները գործադուլ հռչակեցին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՐՕ՛Շ ՄԸ ...

« Ազգասիրութիւն » բառը հոլովեցինք տասնամեակներ շարունակ: «Ազգասէր»ը տեսակ մը տիտղոս էր այն օրերուն: Դեռ «հայրենիք»ը չկար, — թէ՛ իբրեւ սեփականացեալ հողամաս, թէ՛ իբրեւ բաղձաձեւեալ ըմբռնում: Ուրեմն՝ եթէ չկային նաեւ «հայրենասէր»ներ, կային, սակայն, «ազգասէր»ներ :

Մեր քաղաքացիական հասունութիւնը՝ վերջին երկու տասնամեակներուն, ինչպէս նաեւ մեր պետական ըմբռնումը՝ պատմութեան անցուցին այդ բառը: Անոր հետ՝ նաեւ բոլոր անոնք որ Աղքատախնամին դրկուած պարկ մը ալիւրով կամ խորանէն կախուած մետաքս վարագոյրով կ'արժանանային այդ համբաւին:

Պատմութեան անցաւ նաեւ «ազգ»ը՝ իբրեւ որակումը ամբողջութեան մը, — անկախ այն վիճելի կէտէն թէ մենք ա՞զգ էինք թէ ժողովուրդ :

Հիմա գոյութիւն ունի «հայրենիք»ը: Ու հրապարակի վրայ են «հայրենասէր»ները: Բայց որովհետեւ ընդհանրական բացատրութիւն մըն է նաեւ այս, թեւերը փարտած ու իրեն տեղ ըրած է «Հայաստանասէր»ը:

Ինչո՞վ արժանացած է ան իր այդ տիտղոսին: Ո՞վ շնորհած է զայն իրեն, — էական չէ՛ն այդ բոլորը: «Ալիւրի»ի և«վարագոյր»ի դերը բախտորոշ եղած է նաեւ հոս: վասնզի, գրեթէ միշտ, հանրային հարցերը ալիւրուած ստամոքսներու եւ վարագուրուած աչքերու հարցեր եղած են մեր մէջ :

Նուազ դժբախտ եղած չէ նաեւ նոր օրերու նոր որակումը, — ազգայնականութիւնը :

Այս ալ, իբրեւ իմաստ կամ բովանդակութիւն, երկու երես է ստացած՝ նման... դատախազ Հալէրսին:

Անոր երեսներէն մին աջ կամ ձախ— բայց մանաւանդ ձախ, — գոռում գոչում մըն է ... Հայաստանին համար:

Երկրորդ երեսը անձնական շահն է ու սեփական բարօրութիւնը :

Անհրաժեշտ է գիտնալ, վերջապէս, թէ ո՞վ է իսկական «Հայաստանասէր»ը, որ կողմնակից է մէկ նշանաքանի տակ հաւաքելու բոլոր այն Հայերը, որոնք իրենք իրենց մէջ գիտեն գերադասել Հայաստանեան զգացումը անձնական բարօրութեան զգացումէն :

Ներկայ ժամանակներու ոգին ու պահանջը այս հրամայականը կը դնեն մեր առջեւ :

Ազգային - պետականութեամբ Հայաստանի մը դրօշը վեր բռնելու պահանջ՝ միացումովը բոլոր հայ բազուկներուն, որոնց մէջ ազգային արիւնը աւելի կարմիր է, քան մեր հայրենիքներու պարտադրուած կարմիրը...

Դրօ՛շ մը, որուն առջեւ մենք ինքնակամ կը խոնարհեցնենք մեր կուսակցական դրօշը :

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՆՈՐ ՍԻԱՒ (ԳԻՑՐՈՒԹ)

ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ողբացեալ Տիգրան Թեւանեանի բարեկամները, Վարդանանցի առթիւ (120 փր.).—

Զարմայր Մուսաեան	50
Այրի Տիկ. Փայլածու Թեւանեան	25
Աւետիս Իփէքեան	25
Միհրան Անաստասեան	20
Ն. Աղամալեան, իր անդրանիկ զաւկին Եղուարդի ծննդեան առթիւ	10
Գումար	130
Փետրուար 26ի գումարը	4189
Ընդհ. գումար՝	4319

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԶՕՐ. ՄԻԼԼԷՐԻ ԱՆՀԵՏԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Զօր. Սկոպլին կը գործէր երկու դիմակով

Հարցաքննիչ դատաւորը դէմ դիմաց հանեց անհետացած ռուս զօրավարին՝ Միլլէրի եւ փախստական զօրավարին՝ Սկոպլինի կիները, նոր յայտնութիւններ երեւան հանուած ըլլալով, (Տիկին Սկոպլին բանտարկուած կը մնայ մինչեւ այսօր) :

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Տիկին Միլլէրի փաստաբանը, Պ. Ռիպէ, երկար եւ տքնաջան պրպտումներէ վերջ, յաջողած է հաստատել թէ ինչպէս Կուտեպով, Զօր. Միլլէր ալ առեւանգուած է խորհրդային գործակալներու կողմէ: Մինչ Զօր. Կուտեպովի անհետացումէն վերջը կատարուած պրպտումները անելի մը յանգեցան, այս անգամ շօշափելի արդիւնքներ ձեռք ձգուեցան: Զօր. Միլլէրի ձգած երկտողը եւ Զօր. Սկոպլինի փախուստը բաւական օգնեցին ուրիշ հետքեր գտնելու, թէեւ ահագին դժուարութիւններ կային ճամբուն վրայ: («Մաթէն» կ'ըսէ թէ սպիտակ Ռուսերը 96(?) զինուորական կազմակերպութիւններ ունին, որոնց 30ը Խաղաղներու) : Յետոյ, դատական քննութիւնը աչքի առջեւ ունէր 600 քիլօ փաստաթուղթեր, մեծ մասը գաղտնի լեզուով գրուած: Հարկ էր բանալ, նաեւ, կանանչ կողքով Աստուածաշունչի ծածկագիր բանալին :

Եւ վերջապէս Տիկին Սկոպլին, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրուած էին գաղտնիքը լուսաբանելու համար, յանկարծ մոռնալով իր ֆրանսերէնը, կը պահանջէր թարգման լեզուով խօսիլ, ինչ որ միջոց կուտար իր բառերը կշռելու:

Հակառակ այս բոլոր դժուարութեանց, կարելի եղած է հաստատել թէ Սպիտակ Ռուսերը ունէին «Ներքին գիծ» մը, անդամներուն ներքին կեանքին վրայ հսկելու համար: Երկար ատեն այս կազմակերպութեան վարիչն էր Զօր. Սկոպլին, որ հսկողութիւն կատարել կուտար մասնաւոր գործակալներու միջոցաւ: Զօր. Միլլէր ինքն ալ Սկոպլինի, ուրիշ խօսքով՝ խորհրդային գործակալներու հսկողութեան տակ էր :

Միեւնոյն ատեն հաստատուած է որ «Ներքին Գիծ»ին հետ զուգընթաց կը գործէր ուրիշ օրկան մը, որու մասին չէ խօսուած մինչեւ հիմա եւ որ կը կոչուէր «Արտաքին Գիծ» :

Այս գաղտնի կազմակերպութեան նպատակն էր զինուորական եւ տնտեսական տեղեկութիւններ հաւաքել Ռուսաստանի մէջ: Այս օրկանին վարիչն ալ Սկոպլինն էր. ուրեմն փախստական զօրավարը կը գործէր երկու դիմակով :

Այսպէս , ինքն էր որ, համախորհուրդ ընդհ. սպայակոյտին հետ որուն կը նախագահէր Զօր. Միլլէր, Խ. Ռուսաստան կը ղրկէր գործակալներ, դիմադրութեան կեդրոններ հաստատելու եւ նոյնիսկ մահափորձեր կատարելու համար: Ուրեմն, դաւաճանը Փարիզի մէջ հայրենասիրութեան տիպար կը հանդիսանար, եւ, միեւնոյն ատեն, կը ծառայէր Չեկային, մատնանշելով «Արտաքին գիծ»ին ղրկած գործիչները: Այս վերջինները կ'երթային եւ բնականա-

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Դ. Էջ)

ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԷՆ

Ամբողջութեամբ տուինք Երեւանի «դատավարութիւն»ը, զայն առնելով «Խ. Հայաստան»էն: Ընթերցողը այժմ գիտէ արդէն, թէ Հայաստանի մէջ ի՛նչ ձեւով «դատ»եր տեղի կ'ունենան, ի՛նչպէս «մերկացում»ներ կը կատարուին եւ ինչ բանի համար մարդիկ կը դնդակահարուին: Զկարծէք թէ երկրի ժողովուրդը մեզմէ աւելին գիտէ. անոր գիտցածն ալ պաշտօնաթերթի մէջ տեղ գտած «դատավարութենէն» անդին չանցնիր. գիտէ այն, ինչ որ կը հրատարակուի. մինչ այդ տեսակէտով մենք դէթ հնարաւորութիւն ունինք պրպտելու, ազատօրէն քննութեան առնելու բոլոր «մերկացում»ները, երեւան բերելու կեղծիքները եւ գծելու պատկերը այն անանուն ապականութեան, որ խորհրդային աշխարհին մէջ «արդարադատութիւն» կը կոչուի: Այս դիւրութիւնները Հայաստանի մէջ չկան. հոն ոչ ոք կը յանդգնի բերան բանալու իշխանութեանց մինչեւ իսկ ամէնէն բացայայտ սուտին դէմ. ոչ ոք կը խիզախէ ամէնէն աղաղակող զրպարտութիւնն իսկ իր բուն անունով որակելու. ծնողքն իսկ, որուն զաւակը կախաղան կը հանուի սուտ ամբաստանութիւններով, պարտաւոր է անէծք տեղալ զաւկի հասցէին եւ փառաբանանք հիւսել դահիճի անունին, այլապէս զաւկին հետ միասին կախաղան կը հանուի նաեւ ինք, այս անգամ արդէն «ժողովուրդ»ի զայրալի՛ց պահանջներուն տակ եւ ընդհանուր խրախճանքներու մէջ...

Ապացոյց— Երեւանի ութ դնդակահարուածները, որոնցմէ եօթը հոգին իրենց ճամբան դէպի գերեզման հարթելու համար՝ եղած ամէ՛ն վերագրում (իրենց հասցէին) կը հաստատեն ու կ'իւրացնեն, կարծես հարսնիքի հրաւիրուած ըլլային...: Ամբաստանեալներէն ութերորդի «ընդդիմութիւն»ը ոչ թէ կը խախտէ այս ահաւոր պատկերին ներդաշնակութիւնը, այլ զայն ա՛լ աւելի կ'ամբողջէ. դահիճներուն ներշնչումովը անշուշտ՝ զոհերէն այս մէկը կը փորձէ պարզ յայտարարութեամբ մը «դրժել» իրեն եղած վերագրումները, անուղղակի ձեւով կարծես վկայելու համար, թէ միւս եօթը հոգին, որոնք նման փորձ չեն ըներ, ինքնին յանցագործներ են: Դիւախաղին վախճանը լաւ կը հաստատէ մեր այս մտայլ ենթադրութիւնը. «Ժողովուրդ»ը կը պահանջէ նաեւ այս ութերորդին գլուխը, եւ «դատարան»ը, առանց րոպէ մը վարանք ունենալու, պետական եւ կուսակցական ութ ականաւոր անձերու գլուխները դահիճներուն կը յանձնէ, ի պանծացումն խորհրդային արդարադատութեան եւ ի ցնծութիւն հայ «աշխատաւոր ժողովուրդ»ի...

Ամբաստանեալները փոխն ի փոխ կը վկայէին, որ իրենք կ'անդամակցէին «հակայեղափոխական, աջ-տրոցկիստական, դաշնակցական - նացիոնալիստական, վնասարարական կազմակերպութեան»: Անունն իսկ այս «կազմակերպութեան» կու գայ վկայելու, որ մենք գործ ունինք ահաւոր կեղծիքի մը հետ: Հայաստանի մէջ, ուր մարդիկ ձեւ կ'որոնեն լեզուն լռութեան վարժեցնելու եւ ուր ճիգ կ'ընեն բառերու նուազագոյն քանակը գործածելու (անգամ այն պարագաներուն, երբ իշխանութիւնները դէմ չեն այդ բառերուն), յանկարծ հուրէ եւ ջուրէ անցած մարդիկ հակապետական գաղտնի կազմակերպութիւն մը կը ստեղծեն, զայն կոչելով՝ «հակայեղափոխական, աջ - տրոցկիստական, դաշնակցական - նացիոնալիստական, վնասարարական կազմակերպութիւն...»: Ու նկատեցէք. այս չարականը երկրի մը մէջ, ուր բարք դարձած է քանի մը սկզբնատառերով ամբողջ նախադասութիւններ արտասանել: Եթէ իրաւամբ գաղտնի կազմակերպութիւն մը գոյութիւն ունէր, ինչո՞ւ սեղմ անուն մը չունէր այդ կազմակերպութիւնը. եթէ չկամեցան կամ չկարողացան անուն մը հնարել, ինչո՞ւ չառին սկզբնագրերը եւ ինչո՞ւ հակապետական այս գաղտնի կազմակերպութիւնը չկոչեցին ՀԱՏԴՆՎ կազմակերպութիւն: Եւ վերջապէս, ո՛ւր տեսնուած է, որ մարդիկ կազմակերպութիւն մը ստեղծեն, որուն անուան մէջ իսկ տեղ գտած են ամէնէն ոճրային բառերը, իշխանութեանց եւ ժողովուրդի կարծիքով:

Որոշ է, ի հարկէ, որ նման կազմակերպութիւն գոյութիւն չունէր. անունը կու գայ ոչ թէ ամբաստանեալներէն, այլ «դատաւոր»ներէն. զայն դահիճները կը հնարեն՝ զոհերը «աշխատաւորութեան» աչքին բարոյապէս սպաննելու համար. եթէ «դատաւոր»ները այլ անուն մը յօրինէին, օրինակ՝ զոհերուն վերագրուած կազմակերպութիւնը կոչէին՝ «սրիկայական - տրոցկիստական, լրտեսական - դաւաճանական, դաշնակցական - ջարդարարական, յուդայական - մատնիչական, զրպարտական - ստախօսական» կազմակերպութիւն մը, ամբաստանեալները մէկիկ - մէկիկ ոտքի պիտի ելլէին եւ պարզ ու մեկին բառերով դարձեալ յայտարարէին, որ, այո՛, իրենք հիմնադրած են նման կազմակերպութիւն մը, կ'անդամակցին անոր եւ կը գործեն անոր ցուցմունքներով:

Ո՞ւր է տարբերութիւնը յետին ոճրագործին եւ այս իշխանաւորներուն միջեւ:

ՈՃՐԱԳՈ՛ՐԾ— բառին ամէնէն պարզ եւ ամէնէն գռեհիկ առումով:

Հայաստանի խորհրդայնացումէն քանի տարի վերջ տարագիր Հայը սարսափով եւ ջախջախուած հաւատքով կը նայի իր հայրենիքին վրայ:

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի)

ՉՈՐՐՈՐԴ ԼԵԶՈՒ ՄԸ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս յայտնի է, Զուիցերիոյ մէջ իբրեւ պաշտօնական լեզու ցարդ կը ճանչցուէին գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ իտալերէն լեզուները, այդ լեզուները խօսող երեք ժողովուրդներուն բնակած երկրամասերուն համար: Հիմա չորրորդի մը գործածութեան համար ալ հանրաքուէի պիտի դիմէ կառավարութիւնը — այն է՝ Հռետօ - Ռոմաներէն: Կ'ըսուի թէ այս նորութեան դէմ հակառակող շատ քիչ պիտի ըլլայ, որովհետեւ Զուիցերիա ապրող Հռետօ - Ռոմաններուն թիւը 40.000էն աւելի է:

ԲԱԽՏԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՂԻ ՄԷՋ

(Մեծ մոլութեան մը փոքրիկ պատմութիւնը)

Շատ հարստանալ... Ահ եղած է ամէն ժամանակներու մէջ մարդոց մեծագոյն մասին հրաբորբոք ցանկութիւնն ու երազը: Շատ դրամ ունենալ: Բայց ոչ այն դրամը, զոր մարդ կը չահի գլուխը հազար պատի զարնելով եւ խնայելով, այլ այն՝ զոր կը ստանայ դիւրաւ եւ անձկագին: Այսինքն՝ յանկարծական հարստութիւնը միայն՝ որ մէկ օրէն միւսը ծոցը կը թափի: Դրամ մը՝ զոր ձեռք բերելու համար մարդ չի մտներ ո եւ է պատասխանատուութեան տակ, չունի խոչընդոտ մը յաղթահարելու, եւ հետեւաբար դրամ մը՝ որ առանց խորհելու տքնելու կրնայ գոհացնել մէն մի ցանկութիւն եւ մէն մի քմայք: Երազ մը՝ զոր մարդկութիւնը արդէն շատ երկար ատենէ ի վեր կ'երազէ, որովհետեւ յայտնի է թէ դրամը գտնուելէն ի վեր մարդիկ միշտ քիչ ունին անկէց... Որով դժուարին եւ նեղ կացութիւն մը՝ որմէ մարդ արտասովոր բախտաւորութեամբ մը միայն կրնայ ազատել իր օձիքը: Բայց բախտաւորութիւնն ալ պարզ խնդիր մը չէ: Ան կը ժպտի շատ շատերուն վըրայ եւ շատ քիչերուն խօսքը միայն կը լսէ: Կիրակի օր ծնող բախտաւորները միայն կ'արժանանան բախտին կամ երբեմն ալ ուրիշներ՝ որոնք այլեւս իրենց համար գիշեր ցերեկ բան գործ ըրած են անոր հետամուտ ըլլալու: Եւ բախտին այս թեկնածութեան ամենալաւ եւ ամենահաւանական ձեւը եղած է խաղը: Ըլլայ թուղթ, ըլլայ նարտ, ըլլայ ռուլէթի սեղան, ըլլայ մեծ կամ փոքր վիճակահանութիւն, իր սարօքը — ամէնը իրականին մէջ միեւնոյնն է — զօտեմարտութիւն կամ պայքար բախտին շուրջ, պատահմունքին յաղթանակը, կիրքի մը գործունէութիւնը կանխորոշ մեթոտի մը համաձայն: Այս ձեւերէն մէկովը խաղի մէջ իր բախտը փորձող իւրաքանչիւր ոք համոզուած է, թէ ուշ կամ կանուխ այս կերպով հարուստ կամ գոնէ բարեկեցիկ պիտի ըլլայ: Հետեւաբար, զանազան եւ զարմանազան հաշիւներ ցնորքի վրայ հիմնուած թիւերու, դրութիւններու, կանոններու, որոնք շատ շատերուն աչքին անմոլորելի եւ անսխալ կը թուին: Այս ամէնը կ'ըլլայ տեսակ մը աւելորդապաշտութիւն, խորհրդաւորութիւն, արուեստի յանկարծադէպ յաջողութիւն, վերջապէս՝ խառնուրդ մը գլխու պտոյտ պատճառող հաշիւներու եւ տարօրինակութիւններու: Անտարակոյս մշակոյթի եւ բարոյականի պատմութեան ծայր աստիճան հետաքրքրաշարժ, թէեւ ոչ պանծալի, մէկ գլուխն է այս, որ յաճախ ուսումնասիրուած է իբրեւ մարդկային երեւոյթներէն մին նկատուող կիրքի մը կամ մոլութեան մը գլուխը: Մարդկային պատմութեան բոլոր աղքատացած եւ անապահով շրջաններուն մէջ, մարդ ուզած է դրամի վրայ խաղալ ո եւ է ձեւով ու իմաստով, որովհետեւ աշխատութեամբ շատ դժուարաւ կարելի է ձեռք բերել զայն:

×

Այս կիրքը արմատացած կը գտնենք արդէն հին Հռոմայեցիներուն մէջ: Արդէն ամէն բանի համար, երբ խնդիրը կը դառնայ արուեստի, իրաւականութեան կամ մարդկային ո եւ է խորունկ զգացումներ մը շուրջ, կընանք իսկոյն կամ ստուգաբար բարձրանալ հին Հռոմայեցիներուն շրջանը: Բախտախաղն ալ անծանօթ նիւթ մը չէր անոնց: Յուլիոս Կեսարի կեանքին դպրոցը գիտցողները շատ լաւ կը յիշեն անոր բացագանչութիւնը Ռուբիկոնի ափը — Alea jacta est — Քուէն նետուած է: Ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ այն ատենն ալ քուէախաղը կամ նարտ նետելը սովորական էր: Եթէ լաւ ուշադիր ըլլանք, ամենահին բախտախաղը պատերազմն է..

Թող որ Կեսար գործածեց միմիայն Մենանդրի մէկ խօսքը, ինչ որ փայլուն ապացոյցն է թէ հին Յոյներն ալ անվրէպ բախտաքուէ (զար) կը նետէին: Թէ Յոյները, թէ Հռոմայեցիք, ոսկորներուն ճամբայ ելլելէն առաջ, վիճակ կը ձգէին: Սկիզբները դափնեպսակով կը զարդարուէին յաղթականները, վերջերը ոսկեպսակով: Այսինքն նիւթական արժէքը վերացականին տեղը բռնեց, ինչ որ սկիզբը եղաւ արհեստաւորութեան, ինչպէս՝ ախոյեանութեան՝ զանազան խաղերու առթիւ: Եւ դրամի ակնկալութիւնը յաղթեց անշահախնդիր վազքերու, արշաւներու եւ ամէն բանի: Եթէ ուշադրութեամբ կարդանք Կիկերոնը, կը տեսնենք որ ան շատ կանոնաւոր կերպով վիճակահանութիւն մը կը նկարագրէ. վրան գրուած կաղնեփայտէ սախտակիկներ իբրեւ վիճակախաղ, տղայ մը կու գար իրար կը խառնէր զանոնք սնտուկի մը մէջ ուրկէց պիտի քաշուէին յետոյ: Քաշողները ընդհանրապէս կ'ըլլային որբացած տղաք: Թող որ սակայն Կիկերոն բախտ փորձելու այս ձեւը կ'արհամարհէր. «Ի՞նչ ապահովութիւն կրնան ընծայել այս վիճակատախտակները, որոնք իրր թէ Բախտին հաճելի պիտի ըլլան, եւ մանկական ձեռքեր սնտուկին մէջէն դուրս պիտի քաշեն...» Հռոմէական կայսրերը տարեկան մեծ կոչունքի մը առթիւ իրենց հիւրերուն վիճակախաղի ձեւով նուէրներ կը բաշխէին: Զանազան ձեւով մրցանակներ: Մին կը շահէր տասը ուղտ, ուրիշ մը տասը հաւ միայն: Բայց երբ դրոշմըւած դրամը հասարակաց դարձաւ, բախտախաղն ալ իր կարգին ճշմարիտ մոլութեան մը ձեւը առաւ: Մարկոս Անտոնիոս եւ Ներոն ամէնէն աւելի ենթակայ էին այդ մոլութեան եւ իրենց միւս վատանուն շահատակութիւններով հանդերձ, իբրեւ առաջնակարգ քաջալերիչ բախտախաղերու եւս, մտան պատմութեան մէջ:

×

Նոր շրջանին մէջ ամէնէն աւելի շատցան փոքր վիճակախաղերը: Զանազան երկիրներու մէջ աշխատութիւն տարուեցաւ վիճակահանութեան գոնէ այս ձեւը ջնջելու համար, բայց ոչ մէկ օգուտ, փոքր վիճակախաղը չջնջուեցաւ եւ դժուար թէ ջնջուի, որովհետեւ ժողովրդային պէտքի մը կարգը անցած է այլեւս, քանի որ յեւին ծայր նեղութեան մէջ եղողները անոր մէջ կը թուին գոհացում մը գտնել: Կը պատահի որ չահողներ ըլլան եւ ուրիշներ ալ քանի մը օր ուրախութ պատրանք մը կ'ունենան շահելու: Այս տեսակ փոքր բախտախաղերու հնարիչ եղած է Ճենովացի Պէնէտիթթօ Ճէնթիլէ: Ճենովայի մէջ ծերակուտականները արդէն վիճակով կ'ընտրուէին: Իննսուն ծերակուտականները այսպէս վիճակով միայն կրնային յաջողիլ: Ժողովուրդը ընտրուելիքներուն վրայ մրցումի կ'ելլէր, գրաւ դնելով, եւ ասիկա այնքան շահէտ գործ մը եղաւ որ Պալքանները մանաւանդ իւրացուցին գրաւի այս խաղը: Մինչեւ որ պետութիւնը տեսնելով որ գործը շահաւոր է, ինք գըլուխ անցաւ ձեռնարկութեան: Այս խաղերուն իբրեւ հնարիչ կը նկատուի նաեւ չափագէտ Լօրէնցօ Թօնթի, ինքըն ալ Ճենովացի: Ժամանակի ընթացքին՝ խաղը տարածուեցաւ ամբողջ Իտալիոյ մէջ, եւ նոյնիսկ Պապը ստիպուեցաւ ի վերջոյ արտօնել զայն Եկեղեցիին երկրամասերուն մէջ: Նըշանաւոր վիճակահանութիւն մը տեղի ունեցած է 1526ին, 8000 վիճակ հանուած է՝ մէկ վիճակը երկու դուկատի: Շահերն ալ համապատասխան էին — դրամական խոշոր գումարներ, գոհարեղէններ եւ մինչեւ իսկ տուներ: Պետութիւնը եւ տեղական մարմինները մեծ շահեր կ'ընէին հարիւրին 5 տուրք դնելով բոլոր վիճակներուն վրայ: Այս տեսակ խաղերուն իտալական անունները մինչեւ այսօր ժողովրդական են Եւրոպայի մէջ — Extrato, Ambo, Terno: Անգլիոյ մէջ միայն արմատ չկրցան բռնել այսպիսի խաղեր: Հոն Պետութիւնը բնաւ իրեն արժանի չէր սեպեր գլուխ կանգնիլ այսպիսի շահամոլ ձեռնարկներու, եւ մասնաւոր ձեռնարկողներն ալ գայթակղութիւններու տեղի տալով, անգլ. կառավարութիւնը 1826ին բոլորովին արգիլեց վիճակախաղը: Հիմա, Իրլանտայի մէջ— այն ալ իր որոշ կացութեան բերումով — միայն կայ վիճակախաղ մը, Սուիփ Սթէյքս անունով՝ որուն մեծ պարգեւն է 100.000 սթերլին եւ աւելի: Վիճակահանութիւնը կը զուգադիպի ամրան, եւ շատեր Իրլանտա կ'երթան բնակելու այդ եղանակին, եւ ասով ոչ միայն մասնակցողներուն թիւը սաստիկ չափով մը կ'աւելնայ, այլ նաեւ երկիրը տարբեր կերպով դրամ կը մտնէ:

×

Վիճակախաղի այս կիրքը բնականաբար պիտի ունենար նաեւ սա արդիւնքը, թէ թիւերը մասնաւոր գաղտնիք մը պիտի ունենային յաչս մասնակցողներուն: Այս կամ այն թիւը «բախտաւոր» է կամ անբախտ: Տարակոյս չկայ թէ թիւերու մասին սընուցուած բոլոր առասելութիւնները կամ կասկածները զուտ նախապաշարում են եւ նպատակ ունին միայն ու միայն ... բախտաւորութիւն գրգռելու բանի: Թեթեւամիտ եւ յիմարական ընթացք մը պարզապէս: Բայց ընդհանրապէս մասնակցողը կ'ընտրէ թիւ մը կամ թիւեր որոնց հետ յատուկ առնչութիւն մը ունի. այսինքն՝ որոնց կը հանդիպի յաճախ կամ կը կրկնէ զանոնք յաճախ: Զոր օրինակ՝ ծնունդի եւ հարսնիքի օրերուն թուականները, կամ մեծ - մայրիկին տարիքը նշանակող թիւը: Նպաստաւոր եւ հաւանական նկատուած են նաեւ երազներու մէջ տեսնուած թիւերը, ընականաբար այս պատճառաւ շատեր «երազահան» գիրքերուն մէջ գտնըւած թուանշաններէն կը տարուին: Զարմանալի ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ կան թիւերու մասին.— Մէկը՝ կը համարուի արական թիւ, երկուքը՝ իգական, երեքը՝ գէշ թիւ չէ, եօթը անգամ՝ որ ծանօթ է շատերուն «գէշ եօթը» անունով, շատերուն կողմէ կ'ընտրուի իբրեւ բախտորոշ, նոյնը նաեւ դժբախտ 13 թիւին համար, որուն հոգի տուողներ [...] կայն: 12ը Առաքեալներուն [...] ներուն թիւն է եւ սուրբ է [...] ճառաւ, քանի որ երկնա[...] կայ Զոդիակոսին ալ թիւն է [...] մէ դուրս, անբաժանելի թի[...] նշանակալից դեր կը կատարե[...] կախաղերու միջոցին: Թիւեր[...] քան կարեւորութիւն կը [...] ամբողջ դրութիւն մը հիմնու[...] կրնանք ըսել՝ թիւերու գաղ[...] գիտութիւնը: Պէտք է գիտ[...] գեղեցիկ երազները բախտ[...] նպաստաւոր չեն, այլ գրեթէ [...] գէշ երազները ուրախութ[...] կ'աւետեն: Թաղումի երազ[...] կերպով բախտաւորութիւն կը [...] կէ: Երազին մէջ 7 թիւը տեսն[...] պատճառ մինչեւ կէս օր երազ[...] տարուած կը գտնէ... Ցարդ [...] 7, 60, 34 թիւերը: Ճակատագ[...] րի ակնարկով՝ այս չորս թի[...] նան բախտաւոր ըլլալ: [...] մարդ պէտք է ամէն բան փոր[...]

Իբրեւ վերջին բախտաւոր[...] կրնաք ընտրել ձեր կնոջ [...] Բայց, խնդրեմ, կարելի եղա[...] ճիշդ տարիքը ...:

Թարգմ. Գեր[...]

ՀԱՅՈՑ ԱՐՇԱԿ ԹԱԳԱՒՈՐ[...]

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր[...] Պոլսոյ Գուրուն թերթին պա[...] թեան առաջին մասը,— մինչեւ [...] տեղ ուր Արշակաւանը կը շինու[...] բոլոր աւազակները հոն կ'ապա[...] նին: Սոսոյ՝ մնացեալը. [...] թերթին խմբագիրն է.— Ա[...] ԴԷՊՔԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ[...] ՅՈՅՑ ԱՐՇԱԿ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ԻՐ [...] ԽՄԼԴԵԼ ՏՈՒԱԾ ԵՒ ԿԱԹՈՂ[...] ՈՏՔԵՐԸ ԿԱՊԵԼ ՏՈՒԼԷ ՎԵՐՋ [...] ԿՈՏԵԼ ՏՈՒԱԾ ԷՐ ՋԱՅՆ ԽԻ[...]

Մնացեալ Հայերը մտահոգ[...] մէջ էին: Այս նոր քաղաքին մէ[...] մախմբուած մարդիկը իրենց կե[...] համար ապաստանելէ մըն էին: Փ[...] թեան միակ միջոցն էր Շապուհ[...] նութիւն խնդրել:

Շապուհ Հայոց խնդրանքը ըն[...] նեց եւ զօրաւոր բանակ մը ղրկե[...] շակաւանի վրայ: Արշակ, երբ [...] նեց թէ պիտի չկարենայ դի[...] պարսիկ բանակին դէմ, նախ փա[...] ապա Վրաստան ապաստանեց[...] ղարաւոր Հայեր յարձակեցան [...] ուշաշուպան Արշակաւանի վրայ [...] ցի մանուկներէն բոլոր այրեր[...] ները սպաննեցին:

Արշակ միջոց մը փորձեց վր[...] րու օժանդակութեամբ Հայաս[...] վրէժ լուծել: Ի վերջոյ Ներսէս [...] ղիկոսի դիմեց, որպէսզի Բիւզա[...] նի կայսրէն ներողութիւն խնդ[...]

Ներսէս թերեւս վախէն Արշ[...] մումը նկատի առաւ եւ անձ[...] Բիւզանդիոն եկաւ, իր հետ բ[...] նաեւ Արշակի նամակը, ուղղ[...] կայսեր:

Վաղենտիանոս կայսրը Արշ[...] մակը չկարդաց եւ Ներսէս Կաթ[...] սըն ալ քանի մը քահանաներու [...] աքսորեց: Խեղճ Կաթողիկոսը [...] րավայր փոխադրող նաւը ընկղ[...] Ներսէս ու իր ընկերները [...] կրցան ելլել անբնակ կղզեակ[...] Թողիկոսն ու քահանաները [...] մէջ ութ ամիս ապրեցան ձու[...] լով եւ խոտ ուտելով:

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Բարձրահասակ մէկն էր... ամէն կատու գորշ կ'երեւայ մութին մէջ... մտքէս անգամ չանցաւ որ իշխան Ալին էր... ինչ որ է, օձիքէն բռնելուս պէս անդին հրեցի... եւեւ դարձաւ ու սկսաւ բերնին տալ... հատ մը փակցուցի կզակին... Ցետոյ թիկնապահները հասան, քիչ ետքը Փիթըրն ալ կռւին մէջ մտաւ ու գետին տապալեց անոնցմէ մէկը որ սկսաւ օգնութիւն աղաղակել... Իշխանը դարձեալ ոտքի ելաւ ու ինծի փաթթուեցաւ... բազմութիւնը հաւաքուեցաւ ու մեզ իրարմէ բաժնեցին...

— Ուրեմն ճի՞շդ է որ գետին տապալեցիք զայն, հարցուց լորտ Էտուըրտ մտածկոտ երեւոյթով:

— Այո՛, պարոն, գետին տապալեցի, կրկնեց Սուլթանին որուն պայծառ ու կապոյտ աչքերուն մէջ չարաճճի ուրախութեան մը նշոյլը փայլեցաւ վայրկեան մը:

— Կարծեմ աւելորդ է այս կէտին վրայ ծանրանալ, մէջ ինկաւ Հէյգըլթին. որքան քիչ զբաղինք մանրամասնութիւններով, նոյնիսկ մենք մեր մէջ, այնքան լաւ կ'ըլլայ...

— Հէյգըլթին, անկեղծօրէն կը յուսամ որ մենք մեր մէջ մեր ուզածը կրնանք ըսել, գիտել տուաւ լորտ Էտուըրտ թթու ձայնով մը. Ակումբին երեցագոյն անդամը ըլլալով, պարտականութիւն կը նկատեմ իրողութեանց տեղեկանալ...

— Ինծի այնպէս կը թուի թէ մանրամասնութիւնները ամէնուն ականջին հասան արդէն, ըսաւ հազարապետ Ֆօքնըր Ուայլտ. որքան ալ ուզենք մեր կարողութենէն վեր է ծածուկ պահել այս խայտառակ միջադէպը... առնուազն յիսուն հոգի տեսած ըլլալու են կռիւը. մենք մեզ չխաբենք... վաղը կէսօրին ամբողջ Լոնտոն պատմութիւնը լսած պիտի ըլլայ...

— Շատ աղէկ, եթէ այս սեւամորթը կը մերժէ ներողութիւն մը ընդունիլ, չեմ հասկնար թէ ուրիշ ի՛նչ կրնանք ընել, յայտարարեց ռազմաշունչ գնդապետը:

— Բայց հարց է թէ խնդիրը այսքանով կը վերջանա՞յ, հարցուց լորտ Էտուըրտ... ի՞նչ կը խորհիք, Հէյգըլթին...

Դիւանագէտը շոյեց իր երկար ու թաւշանման պեխերն ու պատասխանեց.

— Իմ կարծիքովս խնդիրը բաւական ծանր է, որովհետեւ իշխանը ոչ միայն արքայական արիւն կը կրէ իր երակներուն մէջ եւ քեռորդին է նախկին սուլթանին, այլ եւ բարձրաստիճան պաշտօնեայ մըն է Թուրքիոյ պատերազմական նախարարութեան մէջ: Այս երկու կէտերէն մէկը կարենանք թերեւս լուծել, բայց եւ այնպէս դժուար է երեւակայել թէ Թուրքերը պիտի յօժարին ականջ չկախել այդ կրկնակ հանգամանքներուն... վճռական կարծիք չեմ կրնար յայտնել առայժմ, սակայն արդար ըլլալու համար պիտի ըսեմ որ հարիւրապետ Սուլթան Տէյթիմն ու պարոն Քարուն նկատի պիտի ունենան իրենց զօրագունդերէն հրաժարելու պատշաճ հաւանականութիւնը...

— Ի՞նչ... աղչեցաւ գնդապետը:

— Գետնին տակն անցնի, եղբա՛յր, ա՛լ երկար ըրիք, մէջ ինկաւ հազարապետ Ուայլտ, որուն թաւ արտեւանունքը ճակատին վրայ ցցուեցան:

— Ո՛չ, ո՛չ, Ֆրէ՛նք, բողոքեց Սըր Ճորճ, բայց չկրցաւ շարունակել իր խօսքը, որովհետեւ կռուազան գնդապետը վերսկսաւ պաշտպանել իր ստորադաս պաշտօնեաները:

— Արտառոց բան է ասիկա, ես այս տեսակ բան իմացած չեմ, պոռաց բռունցքը զարնելով սեղանին. ուրեմն ըսել կ'ուզէք որ սխտոր կերած օտարական մը հոս եկած ու եպերելի արարքի մը մէջ գտնուած ըլլալուն համար ես պիտի զրկուիմ իմ երկու ըսպաներէս որոնք սքանչելի կերպով կը կատարեն իրենց պարտականութիւնները... ես ատանկ բան մտիկ չեմ կրնար ընել, կը հասկնա՞ք, մտիկ չեմ կրնար ընել, եթէ նոյնիսկ զինուորական ատեանին առջեւ տանին զիս...

Փիթըր Քարու մոռցաւ որ՝ աթոռին կռթնած, կը ջանար բնական եւ անտարբեր երեւալ: Առաջին անգամ այս պատկառելի ժողովը վախ ազդած էր իրեն: Կարծես դպրոցն էր դարձեալ ու, տակաւին միջին Բ. դասարանի աշակերտ, կանչեր էին զինքը որպէսզի հաշիւ տար վարժարանէն փախած ըլլալուն մասին: Բայց հիմա կը տեսնէր որ ինքն ու Սուլթան չահած էին ժողովական մենծ - ազաններուն համակրութիւնը: Ուրեմն աւելորդ էր այլեւս մտածել այն սարսափելի տեսարանին մասին որ իր հայրը, հօրաքոյրներն ու մեծ մայրիկը ընտանեկան ժողով մը գումարած պիտի ըլլային՝ յանդիմանելու համար զինքը իր գործած սխալին համար: Եւ հրեց աթոռը ու ոտքի ելաւ:

Հէյգըլթին աշխատեցաւ հանդարտեցնել գնդապետը՝ վեր բարձրացնելով ձեռքը աղերսող շարժումով մը:

— Ո՛չ մէկ օտար պետութիւն կրնայ պահանջել անգլիացի սպայի մը հրաժարումը, ըսաւ ան ընդոտելով իր բառերը. անհաւատալի է թէ մենք կրնանք թոյլատրել որ այդ [...] րամաններ տան մեզի. եւ [...] միւս կողմէ, նկատի ունենա[...] յարաբերութիւնները Թուրք[...] րութեան հետ, կարելի է [...] համարել որ խնդրոյ առարկ[...] ները կամովին ներկայացն[...] հրաժարականները...

— Գետնին տակն անցնի թ[...] ռավարութիւնը, պոռաց գ[...] բարկութեամբ:

— Սիրելի Ֆրէ՛նք, ընդմ[...] Ճորճ, իմ հաստատութեան [...] ւորական գործառնութիւնն[...] ձաւոր Արեւելքի մէջ, թոյլ [...] ինծի աչքի առջեւ ունենալ [...] ղութիւնը թէ իշխան Ալին [...] կարեւոր անձնաւորութիւն [...] Թուրքիոյ ազգային կեան[...] Բայց եւ այնպէս, չեմ կրնար [...] նիլ որ այս ամօթալի [...] պատճառով կարելի է [...] խոստմնալից երիտասարդ [...] ապագան խորտակելու խնդիր[...] րուցանել՝ պարզապէս գոհա[...] լու համար իրեն, գոհացում [...] մենադոյզն չափով իսկ իրա[...] նի. իրեն կը մնայ այս խնդիր[...] գոցել...

[illegible]

...գտնուէր Բիւզանդիոնի կայսեր մօտ : Սակայն այլ եւս ամէն ինչ վերջացած էր :

Արշակ, որ իր ամբողջ կեանքը անցուցած էր արիւնահեղութեամբ եւ անմեղներ սպաննելով, միակ միջոց մը գտաւ. իր սուր դաշոյնը սիրտը մխրճել ... ու այդպէս ըրաւ ...

Հետեւեալ տողերը ո՛րքան կը պատշաճին Արշակի : —

Ոչ ինք հանգիստ ըրաւ եւ ոչ ալ ժողովուրդին անդորր կեանք մը ապահովեց, մեռաւ ու հեռացաւ աշխարհէն: Գերեզմանը թող փակուի այլ եւս:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԽՐԻՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԻՍԻ - Լէ - ՄՈՒԼԻՆՕ, 22 փետր. (Յառաջ) — Տ. Կապոյտ Խաչը, որ չատ գեղեցիկ գաղափարը յղացած էր իր դպրոցը կոչելու Խրիմեանի անունով, կիրակի օր կազմակերպած էր հանդէս մը, Հայրիկի յիշատակին, դպրոցի սրահին մէջ: Ժամը 3ուկէսին սրահը լեցուած էր: Տիկին Կարմիր-Ժօրուքեան երկու խօսքով բացատրեց հանդէսի նպատակը, որմէ վերջ օրուան նախագահ նշանակուեցաւ ընկեր Նշան Դարբինեան: Ընկերը նախ պատմեց չատ գեղեցիկ պատմութիւն մը եւ ըսաւ որ Հայրիկ միշտ քարոզած է օտարի վրայ յոյս չդնել, այլ սեփական բազուկին վստահիլ: Ապա երգուեցաւ «Մեր հայրենիքը» խաչուհիներու կողմէ, յոտնկայս: Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր: Արտասանութիւններ ըրին Օր. Մ. Գույումճեան, ընկեր Արիս Գարայեան, Սիամանթոյի «Անդրանիկէն»եւ յետոյ «Պարը»: Փոքրիկներ՝ Կարմիրժօրուքեան «Հայ դրօշին», Շահինեան «Մօրս»: Երգեցին Ժիրայր Տէրտէրեան, Ն. Պարսամեան, Զ. Տէրտէրեան, Մ. Գարաճեան, Ա. Թաթուլեան, եւ ընկեր Նշան Փոլատեան :

Օրուան բանախօսն էր Տիկին Էլլէն Բիւզանդ որ տուաւ Խրիմեան Հայրիկի կենսագրութիւնը : Թուեց անոր արքեր Վասպուրականի մէջ իր «Արծիւ ժանիքները եւ յիշեց Հայրիկի կեան Վասպուրականի»ով: Թուրք կառավարութիւնը Երուսաղէմ աքսորեց Հայրիկը, բայց ան հոն ալ պարապ չմնաց եւ չատ չանցած գնաց Էջմիածին, իր յեղափոխական քարոզը չարունակելու: Այս անգամ ալ ռուսական կառավարութիւնը սկսաւ արգելք հանդիսանալ եւ 1903ին հրամայեց գրաւել բոլոր եկեղեցական կալուածները:

[illegible] ...Այս առթիւ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղիս վրայ աւելցան հինգ նոր անդամուհիներ :

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՐԱՔՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 21 Փետրուար. — Զօմն ալ ունեցաւ իր «Արաքս» երգչախումբը, որ իրական պահանջ մըն էր մեր գաղութին համար :

Վերջերս Վալանս հաստատուեցաւ, Պէյրութի ամերիկեան գոլէճի ուսանողներէն Պ. Յակոբ Զօրթեան, որ ընդ առաջ գնաց Զօմի վարչութեան հրաւէրին, կազմեց՝ երգչախումբը, 1938 յունուարի առաջին օրերուն :

Մօտ մէկ ու կէս ամսուան փորձերէն վերջ՝ Արաքս երգչախումբը տուաւ իր առաջին երգահանդէսը, փետրուար 19ին, պետական Թատրոնի վերնայարկը, որ լեցուած էր բերնէ բերան :

Ցայտագիրը կը բաղկանար վեց խմբերգներէ՝ բոլորն ալ քառաձայն, 4 մեներգներէ եւ մէկ նուագէ (ջութակ) «Եղերերգ», որ ստեղծագործութիւնն է խմբավարին :

Երգահանդէսը բացուեցաւ ժամը 9ին: Զօմի կողմէ խօսեցաւ Պ. Ա. Տէր Սարգիսեան, որ բացատրեց թէ երգչախումբի անդամները, երէկ մեր ձեռնարկած ծաղկոցի նախկին աշակերտներն են գլխաւորապէս : Յետոյ խօսքը տուաւ խումբի ղեկավարին, որ երկարօրէն բացատրեց երգչախումբի նպատակները:

« Մեր տարագիր երիտասարդութիւնը, դուրս քաշելով ապականած եւ օտար միջավայրէն, կազմեցինք « Արաքս » երգչախումբը, կապելու համար զանոնք հայկական մշակոյթին, երաժշտութեան եւ երգին»: Այս առթիւ ոգեկոչելով Կոմիտասի եւ ուրիշներու յիշատակը եւ անոնց կատարած ազգօգուտ գործունէութիւնը, կոչ ըրաւ, որ ծնողները ամենայն վստահութեամբ՝ իրենց զաւակները ղրկեն «Արաքս»ի, զանոնք կրթելու եւ ազնուացնելու համար:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս եւ խանդավառ :

Խումբը յաջողապէս երգեց « Լճին մէջ նաւակը», «Սոնա եար », « Կուժն առայ », « Ահա եկաւ »ը եւ « Ալագեազ » մէջընդմէջ, գեղեցկօրէն մեներգեցին Տիկին Վեհանուշ Մարգարեան «Հովարէք»ը, « Հայաստան»ը, եւ «Կռունկը, իսկ Օր. Եղիսաբէթ Եղիկեան՝ դեռ 13 տարեկան, բայց արդէն յաջողութեամբ երգեց՝ «Կիլիկիա»ն :

Ղեկավարի ճարտար «երգ»էն վերջ՝ Զօմի կողմէ՝ Պ. Պետրոս Խանչերեան գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց իրենց երգչախումբին եւ ղեկավարին : Ժողովուրդի ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, բեմ ցատկեց Պ. Լութֆիկ Հայթայեան եւ ջերմապէս շնորհաւորելով խումբը եւ խմբավարը, ըսաւ.

— «Դուք ըսիք որ գաղութէն դրամական ակնկալութիւն չունիք, բայց ամէն բան դրամով կ'ըլլայ, դուք չարունակեցէք այս գեղեցիկ աշխատանքը եւ այս գաղութը կ'օժանդակէ ձեզի թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս »:

Պ. Զօրթեան՝ ֆրանսերէն շնորհակալութիւն յայտնեց թէ հիւրերուն եւ թէ քաղաքապետին, որ միշտ յօժարութեամբ նկատի կ'առնէ մեր հայրենակիցներուն խնդրանքները :

Շ. Սեւան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

« ԲԱԲԳԷՆ ՍԻՒՆԻ » ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆԸ ԿԸ ԳՆՈՒԻ

Վառնայէն կը գրեն մեզի.—

Տեղւոյս «Բաբգէն Սիւնի » ընթերցարանը երկար տարիներու կեանք ունի եւ կուսակցական վառարան մը եղած է :

Վերջերս, վարչութիւնը, ընդհանուր ժողովի հաւանութեամբ, սրահը գնեց եւ միութեան սեփականութիւնը դարձուց: Սրահին գինն է երկու հարիւր հազար լեւա, վճարելի որոշ ատենէն: Ընթերցարանը ունէր արդէն սպասեստի ու «Տան » ֆոնտ մը : Մաս մը եւս հաւաքուեցաւ՝ անդամներէ եւ համակիրներէ :

Ասկէ զատ, սրահը օժտուեցաւ ռատիօ - կայանով մը եւ գնդամուղի երկու սեղաններով :

ԿՈՉ Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի քսանամեայ տօնակատարութեան յանձնախումբս՝ յառաջիկայ նոյեմբերին կատարուելիք Հ. Մ. Ը. Մ.-ի քսանամեայ գործունէութեան հանդիսութեանց առթիւ, ձեռնարկած է նաեւ հատորի մը հրատարակութեան, նուիրուած մարզական, սկաուտական, ու մարմնակրթական չարժումին՝ նախապատերազմեան չրջանէն մինչեւ մեր օրերը :

Հետեւաբար, կը խնդրենք հայ մարզական չարժումին հետ կապ ունեցող բոլոր անհատներէն, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի չրջաններէն ու մասնաճիւղերէն, հեռաւոր ու մօտաւոր անդամներէն ու բարեկամներէն, որ կարելի եղածին չափ չուտ մեզի փութացնեն իրենց տեղեկութիւններն ու յիշատակները ամփոփ կերպով, եւ յատկանշական լուսանկարներ, հետեւեալ ժամանակի եւ չրջաններու մասին.— 1. Մարզական ու մարմնամարզական չարժումը 1900էն մինչեւ 1908 եւ 1908էն մինչեւ 1915 (ընդհ. պատերազմ) :2. Պատերազմէն վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի հիմնադրութենէն մինչեւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վերակազմութիւնը բոլոր հայ գաղութներու մէջ, (1918 — 1922):

3. Հ. Մ. Ը. Մ.-ի գործունէութիւնը, բոլոր գաղութներու մէջ մինչեւ մեր օրերը (1922 — 1938):

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի
Քսանամեակի յանձնախումբ

Ց. Գ.— Թղթակցութիւն եւ լուսանկար ղրկել հետեւեալ հասցէին, մինչեւ ապրիլ վերջ,..Mr.Carlo Chahinian, 34, Rue St. Lazare, Paris (9):

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, — Զ. Ո. Մ. մարզականի 16րդ մրցումը տեղի ունեցաւ 20 փետրուար կիրակի կէսօրէ վերջ Ռոմանի մէջ, R. C. Peagoisի հետ, (ախոյեանական): Մրցումը սկսաւ ճիշդ ժամը 2.45ին, տեղացիներու բուռն յարձակողականով: Եկած էին նաեւ մեր Ռոմանի գաղութէն մարզասէր Հայեր, քաջալերելու համար մեր մարզիկները: Հայկական խումբին կարեւոր խաղացողները չորս հոգի բացակայ էին հիւանդութեան պատճառաւ, անոնց պակասը զգալի չդարձնելու համար խաղացողները ամէն ճիգ փորձեցին խաղը արդիւնաւոր դարձնելու համար, բայց ապարդիւն, որովհետեւ հայ մարզիկները տարիքով եւ հասակով չատ փոքր էին: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 0 — 0:

Երկրորդ կիսախաղին մերինները ջանք չխնայեցին որպէսզի յաղթանակը ապահովեն: Բայց ահա — խաղը վերջանալով հինգ վայրկեան մնացած՝ հակառակորդը նշանակեց մէկ կէտ: Խաղը վերջացաւ մերիններու պարտութեամբ 1 — 0: Բայց, դատաւորին իսկ յայտարարութեամբ, մեր խումբը արդէն յաղթական էր, վերջանալու հինգ վայրկեան մնալիսանս ներկայացուցած էր, ուրեմն Զ. Ո. Մ. մարզականը իր դասակարգին վրայ յաղթութիւն մը եւս կ'աւելցնէ դառնալով եղանակիս իր դասակարգին երկրորդը :

*** Մարտ 6ին ախոյենական վերջին մրցումը պիտի ըլլայ: Եթէ յաղթենք՝ կրնանք եղանակին ախոյեանը դառնալ :

[illegible]

«ՅԻՇԷ» ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

« Յիշէ » Յանձնաժողովը, որ Աղքատախնամ ընկերութեան հովանաւորութեանը տակ կազմուեցաւ անցեալ տարուան վերջին չաբաթներուն մէջ, նպատակ ունենալով բարոյապէս զօրավիգ հանդիսանալ Ֆրանսահայ Նորագիր զինուորին եւ որոշ պարագաներու տակ օժանդակել անոր, կը գործէ երկու ամիսէ ի վեր հետեւելով իր նախագծած ուղղութեան, եւ հետզհետէ ընդարձակելով իր գործունէութիւնը :

Շնորհիւ թերթերու մէջ հրատարակուած ազդերուն, « Յիշէ » Յանձնաժողովը ստացաւ բազմաթիւ նամակներ որոնք զինքը յարաբերութեան մէջ դրին զինուորագրեալներուն հետ, եւ կը չարունակէ ստանալ նման նամակներ: Փափաքելի է որ ամէն հայ ընթերցող կատարէ այս չնչին բայց ազնիւ պարտականութիւնը, հաղորդելով «Յիշէ»ին հասցէները մանաւանդ ընտանեզուրկ հայ զինուորներուն :

Այսպէս է որ « Յիշէ »ն Նոր տարուան առթիւ փոքր կաղանդչէքի մը փոխարժէքը վճարեց 82 զինուորի եւ թղթակցեցաւ անոնց հետ: Զղրկելու համար այն զինուորները որոնք այդ թուականին անծանօթ էին «Յիշէ»ի գոյութեան, յանձնաժողովը կը չարունակէ նոյն վճարումը կատարել իրեն հետ յարաբերութեան մէջ մտնող Նոր զինուորներու :

«Յիշէ» Յանձնաժողովը կը ստանայ բազմաթիւ նամակներ հայ զինուորներէ, որոնք ցոյց կուտան թէ այս մարմնոյն ստեղծումը ինչպիսի բարեպատեհ անհրաժեշտութեան մը կը համապատասխանէր, եւ թէ իր գործունէութիւնը ինչ կարեւորութիւն կրնայ ստանալ երիտասարդ հայրենակիցներու մէջ ազգային գիտակցութիւնը արծարծելու եւ պահպանելու տեսակէտով :

Տարակոյս չկայ թէ այս գործունէութեան չարունակութիւնը կախում ունի նիւթական պայմաններէ: Ամէն Հայ որ նոյնիսկ չնչին նուէրով մը կ'օժանդակէ « Յիշէ »ին ոչ միայն մարդկային ազնիւ գործ մը կատարած կ'ըլլայ, այլեւ սատարած կ'ըլլայ ազգասիրական ձեռնարկի մը: Ասոր համար է որ « Յիշէ » Յանձնաժողովը հաղորդումն ունի թէ մեր հասարակութենէն պիտի ստանայ այն աջակցութիւնը որուն արժանի է, չարունակելու եւ ընդլայնելու համար իր գործունէութիւնը :

Դիւան «Յիշէ» Յանձնաժողովի

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՇԱՆԱԿԱԼԻՑ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 Փետր.)․

— «Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան (A. F. L.) Գործադիր Կոմիտէն քանի մը օր առաջ ըրաւ խիստ նշանակալից յայտարարութիւն մը:

Ինչպէս յայտնի է, վերջին տարուան ընթացքին եղան եւ դեռ կ'ըլլան խիստ յամառ փորձեր միացնելու Խորհրդային Միութեան «արհեստակցական միութիւնները» Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութեան հետ, միացեալ ճակատով մը պայքարելու համար ֆաշիզմի դէմ: Այդ փորձերը տակաւին արդիւնք մը չտուին, բայց երկու կողմէն ալ նոր ճիգեր կ'ըլլան յաջող եզրակացութեան մը յանգելու:

Ամերիկեան յայտարարութեան մէջ, նախ եւ առաջ, ուրախութիւն կը յայտնուի, որ միութեան վերջին փորձը ձախողած է եւ Մոսկուայի «արհեստակցական միութիւնները» չեն մտած Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութեան մէջ:

Սակայն, միաժամանակ ցաւ կը յայտնուի, որ այդ ուրախալի ձախողանքը տեղի ունեցած է ոչ թէ սկզբունքի տարակարծութեանց հիման վրայ, այլ Մոսկուայի կողմէ դրուած որոշ պայմաններու մերժման հետեւանքով: Մինչդեռ բաւականաչափ հիմ կար սկիզբէն իսկ մերժելու Մոսկուայի կողմէ եղած միութեան առաջարկը այն պարզ պատճառով, որ Խորհրդային գործաւորական կազմակերպութիւնները արհեստակցական ազատ եւ ինքնավար միութիւններ չեն, այլ Խորհրդային կառավարութեան ստորադաս մարմիններ, այսինքն՝ պետութեան վարչական մեքենայի մասնիկներ, յար եւ նման նացիական Գերմանիոյ եւ ֆաշական Իտալիոյ կամ Աւստրիոյ մէջ ստեղծուած «Աշխատաւորական Ճակատ»ներուն:

Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան Գործադիր Կոմիտէն այնուհետեւ իր յայտարարութեան մէջ կը յիշեցնէ արհեստակցական միութեանց պատմութիւնը, կը յիշեցնէ մանաւորապէս այն պայքարները, զոր գործաւոր դասակարգը բոլոր երկիրներու մէջ մղած է կառավարութենէն եւ գործատէրերէն անկախ ու ազատ կերպով կազմակերպուելու եւ իր չահերը իր ուզած ձեւով պաշտպանելու համար: Իր այդ պայքարներու միջոցով է որ գործաւոր դասը օգնած է ստեղծելու ազատ ժողովրդապետական կարգեր, որպէսզի անոնց հովանիին տակ ի վիճակի ըլլայ խաղաղ կերպով ձեռք բերելու բոլորին համար արդար եւ հաւասար օրէնքներ:

Փորձ ընել այժմ միացնելու ժողովրդական երկիրներու ազատ, անկախ ու ինքնավար գործաւորական միութիւնները դիկտատորական երկիրներու կառավարական անազատ «արհեստակցական միութեանց» կամ «աշխատաւորական ճակատներուն» հետ՝ կը նշանակէ միացնել ազատութիւնը բռնութեան հետ, ինքնավարութիւնը ստրկութեան հետ:

Եւ ինչո՞ւ ազատ ժողովրդապետական երկիրներու միանգամայն ազատ ու անկախ գործաւորական միութիւնները իրենց բախտը պիտի կապեն Խորհրդային բռնակալութեան վարչական մեքենայի մաս կազմող անազատ «արհեստակցական միութեանց հետ», երբ գործաւոր դասի պայքարը պէտք է ըլլայ բոլոր տեսակի բռնակալութեանց դէմ, ըլլան անոնք ֆաշական, նացիական թէ խորհրդային կամ համայնավար:

Այս հիմերու վրայ միանգամայն հասկնալի եւ արդարանալի է, որ Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութիւնը կը սպառնայ դուրս գալ Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութենէն, եթէ վերջինս փորձուի ռեւէ ատեն իր մէջն առնել Մոսկուայի կառավարութեան հրամանին ենթակայ կեղծ «արհեստակցական միութիւնները»:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՕՐ. Մ. ՊՕՏՈՒՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԻԼԱՆ. — Տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Օր. Մարի Պօտուրեան նուագահանդէս մը տուաւ Կորեցիարի մէջ: Սրահը լեցուն էր երկսեռ հասարակութեամբ մը: Իր յայտագիրը կազմուած էր Շոփէնէ, Պէթհովէնէ, Ռէսփիկիէ, Տէպիւսիէ եւայլն: Մեծ յաջողութիւն չահելով, Օր. Պօտուրեան ստացած է ծաղկեփունջեր :

Իտալական մամուլը գնահատական սիւնակներ նուիրած է իր նուագահանդէսին՝ ուժեղ զգայնութիւն մը եւ նոյնքան ուժեղ թէքնիք մը գտնելով անոր արուեստին մէջ :

Օր. Մարի Պօտուրեան հրաւիրուած է ապրիլի ընթացքին նուագելու Թորինոյի ռատիոյէն :

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԴԼԽՈՒՆ

Զէնքերը մեր կուրծքերուն կը դէմէին, սուրերը մեր միսերուն կը մխէին, «տուէք» պոռալով, եթէ ոչ կը սպաննենք։

Ի՞նչ տայինք: Իմ քանի մը ոսկիս Տողան ձեռքէս առին: Ղեւոնդն ու Զաբէհն ալ բան մը չունէին:

— Զունինք ըսի, Աստուծոյ սիրոյն, բան մը չունինք, եթէ չէք հաւատար խուզարկեցէք մեզ:

Եւ սկսան խուզարկել: Հօրաքրոջս ամէնուս ձեռքը մէյ մէկ մէճիտ դրաւ եւ մենք անոնց տուինք, որովհետեւ անպայման դրամ կ'ուզէին: Երբ խուզարկութեան կարգը Նուարդին եկաւ անոր ալ զարմացանք, Քիւրտերն ալ : Անոր հրջազգեստին մէջ վերէն վար ոսկի կարուած է եղեր: Քիւրտերը հրջազգեստը կտրտեցին ու ոսկիները համրելով կը խնդային:

— Մէկ, մէկ եւս, երկուք, չորս, տասը... քսան... յիսուն...

Մեր բոլոր հագուստներն ալ կողոպտեցին: Մեր ոտքերէն հանել տուին ու առին տրեխները, իրենց հիները մեզի տալով: Մեզ ձգեցին բոպիկ, գլխաբաց, մէկ մէկ կապայով, չալվար ու չապիկ վարտիքով: Ըսին թէ առջի օր ժանտարմաները գեղին մօտէն այլ մը եւ քանի մը կին բռնած են: Այդ մարդը մեր գեղին մեծաւորը, Քէյհենց Մանուկ աղան է եղեր, մեզ մատներ ու ժանտարմաները Քար ղրկեր էր ...

— Ուլան, ձեր ազգը չկայ, լմնցաւ, փճացաւ, ա՛լ Հայ չմնաց: Եկէք Քիւրտ եղէք: Կ'ըլլա՞ք, կը հարցնէին:

Ինչպէ՞ս չէինք ըլլար, եթէ մեզ չսպաննէին: Աղաչեցինք որ մեզ ողջ ձգեն, խոստանալով որ գիշերը միասին գեղ կ'երթանք, եւ իրենց չատ մը մալ կուտանք անկից: Քիւրտերուն ուզածը մալ էր, հոգի չէր: Թուրքք երկուքն ալ կ'առնէր: Անոնք համաձայնեցան: Ըսին որ հիմա իրենք Քար կ'երթան ուրիշ մարդ փնտռելու: Պատուիրեցին որ հոն սպասենք, որպէսզի գիշերը միասին գեղ երթանք ապրանք հանելու, անկէ իրենց գեղերը, որ մեզ պահեն: Սպառնալիք ըրին որ չփախչինք: Ու գացին:

Անոնք գացին, մենք իրենց ետեւէն «վա՜յ ձեր գլխուն» ըսելով խնդացինք: Մեր տղոց տեղը այնքան անառիկ էր որ չէին կրնար գտնել: Կը ա.խրէինք սակայն որ անոնք ազատեցան, մենք ծուղակն ինկանք...

Քարայրը ցուրտ էր, կը մսէինք : Մեր քով կանեփէ մեծ պարկ մը կար ուր հաց լեցուցած էինք:Զայն երկուք ըրինք մէջտեղէն ու ծակեցինք, գլխու տեղ բանալու համար: Հօրքուրս մէկ մէկ թեւ անցուց ու Ղեւոնդին հետ հագանք, ամէնէն մերկերը ըլլալով: Մեր մէջքն ալ գօտիի տեղ մասրաս (մազէ կապ) կապեցինք:

Որոշեցինք փախչիլ անկէ: Հօրքուրիս պզտիկները մեր ոտքերը կը կապէին: Անոնք կին էին, ու անոնց համար մեծ վտանգ չկար: Հօրքուրէս խնդրեցինք որ պզտիկներովը հոն մնայ, երբ Քիւրտերը գան, գիշերը միասին գեղէն հանեն իր խանութին ապրանքները, ու Քիւրտերուն գեղը երթան: Ան համաձայնեցաւ: Այդ Քիւրտերը մեզի ծանօթ էին: Մեր կողմը մեծ անիշխանական մը կար, Մէմօ: Կառավարութիւնը չէր կրնար զայն բռնել: Իր եղբայրը քարայրին մէջ գլուխը ածիլած ատեն վիզը կը կտրէ ու կը մեռցնէ զայն: Թուրքերը անոր գլուխը բերին մեր գեղէն անցուցին 1906ին: Ահա ատոնցմէ մին եղբօրը գլուխը կտրող Իսմայիլն էր, միւսն ալ Մէմոյի տղան, Ճանօն, արդէն մեծցած: Միւսն ալ հօրքուրիս քիրվան էր: Խեղճ մարդ մը, զոր կը ծաղրէինք: Մեր գեղը մայրի կը բերէր ծախելու եւ զայն գետնախնձորով կը փոխէր: Ու հօրքուրիս տունը կը գիշերէր:

Մինչեւ կէսօր դուրս ելանք քանի մը անգամ, տեսնելու թէ Քիւրտերը պահակ դրա՞ծ են որ չփախչինք: Մարդ կա՞ր: Զայն կուզա՞ր: Վերջին անգամ, իրիկուան դէմ, Ղեւոնդը դուրս ելաւ ու կանչեց.

— Ճա՛նճ չի թռիր մեր չուրջը:Շուտ ըրէք փախչինք, Հիմա Քիւրտերը կուգան :

Համբուրուեցանք հօրքուրիս հետ: Դուրս թռանք: Ու սկսանք փախչիլ մեր գիւղին գլխէն: Մարդ մեզ չտեսաւ: Գեղին մօտը մեր զինուոր տղոց մէկ տնակը մտանք: Հոն կը սպասէինք որ մարդ գայ մեզ բռնէ, ու վախէն կը դողայինք: Մթնեց: Եկող չեղաւ: Փրկուեցանք: Շատ զարմացանք այս բանէն:

Ես ու Ղեւոնդը զատ գացինք, միւս ընկերը զատ: Ան մեզի կ'աղաչէր որ միասին գայ: Մինակ պիտի մնար : Մութը վրայ էր: Մերժեցինք: Մենք կ'ուզէինք երթալ մեր քիրվաներուն : Ինք ալ Սարղուն թող երթար իր քիրվային:

Ան կ'աղաչէր.

— Մանչ, ի՞նչ կ'ըլլայ, ես ալ հետերնիդ տարէք...

Ու մինակ ու չուարած, մթնչաղին, դաչտերուն վրայ կ'երերար ու կը դեդեւէր...

Մենք բռնեցինք անտառներուն ճամբան:

ԴԻԼԹԻ ՔԻՒՐՏ ԱՇԻՐԷԹՆԵՐԸ

Ղեւոնդ տարիքով փոքր, խօսքս մըտիկ կ'ընէր միշտ: Նաեւ երբ դեռ գեղն էինք: Մենք իրար կը սիրէինք Հիմա, այն զգեռումով որ այդ տառապանքին վիճակը կը պարտադրէր մեզի: Ես Պոլսէն նոր գացած, մեր քիրվաներուն ծանօթ չէի անձնապէս : Թէեւ քեռայրս ըսած էր որ անգամ մը Քիւրտերուն երթանք, բայց պատերազմը չուտ ծագելուն ա՛լ չկրցանք : Ես կը յիշէի մինակ մեր Մահմուտ քիրվան,որուն մեծ Հայրիկ կ'ըսէինք, երբ մեր տունը գար: Ան յաղթանդամ էր եւ սպիտակամօրուս: 1895ի ջարդերուն երբ մեր տունը անտառուտ ձոր մը ապաստանած է եղեր, յանկարծ վերէն ձայն մը կը լսեն որ իրենց կը կանչէր: Մահմուտ անուն Քիւրտ մըն էր, որ բոլորը իր տունը տանելով կը խնամէ ու կը պահէ, մինչեւ ջարդը անցնի: Բայց Ղեւոնդ կը ճանչնար մեր բոլոր քիրվաները: Կը թուէր անոնց անունները: Մահմուտ տէտէն մեռած էր: Ուստի ան յոյս ունէր Ճինոյի քիրվային վրայ, որ ամէն գալուն ուզած կերակուրը պատրաստել կուտայ եղեր մեր տուները: Ուրեմն Ճինոն մեր յոյսն էր: Անոր գեղը մեզմէ վեց ժամ կը քաշէր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

(20)

բար երբեք չէին վերադառնար: Անոնց երկուքը, Ռովսկի եւ Կրոշնիկով Բիէվ գացին 1933ին, եւ չատոնց անհետացած կը համարուին: Ուրիշներ ալ, Փոլիաքով, Տիմիթրով, Իվանով, Անդրով, Նիկոլայեւսկի եւն. գացած եւ անհետ կորսուած են:

Երկար ատեն այս երկդիմի դերը կատարելէ վերջ, Սկոպլին առտու մը կը զգայ որ կասկածներ կը ծանրանան իր վրայ: Նոյնիսկ Զօր. Միլլէր կը սկսի կասկածիլ, քանի որ Ռուսաստան ղրկուած բոլոր գործիչները կ՚անհետանային, եւ հետզհետէ աւելի կ՚ընդդիմանայ նոր պատուիրակներու առաքման: Այն ատեն Սկոպլին ծրագիրներ կ՚որոճայ Զօր. Միլլէրը անհետացնելու: Կը յուսայ ուրիշ հրամանատար մը նշանակել զօրավարին տեղ, աջակցութեամբ աւելի երիտասարդ եւ աւելի եռանդուն տարրերու: Եթէ յաջողէր, ձեռք անցուցած պիտի ըլլար նախկին ռազմիկներու դաշնակցութիւնը, աւելի բազմաթիւ գործակալներ պիտի ղրկէր Ռուսաստան, եւ ի վերջոյ խորհրդային իշխանութիւնը թղթածրար մը կազմելով պիտի բողոքէր Ֆրանսական կառավարութեան, որպէսզի հետապնդէ սպիտակ Ռուսերը:

Այս յայտնութեանցհետ, «Մաթէն» կը գրէ թէ խորհրդային «Մարիա-Ուլիանովա» նաւին անակնկալ մեկնումը Հավրէն, սեպտեմբեր 22ին, խորհրդային դեսպանատան մէկ բեռնակառքին ժամանումէն անմիջապէս վերջը, Զօր. Միլլէրի անհետացման օրն իսկ, ուղղակի կապ ունի առեւանգութեան հետ. մանաւանդ որ նաւը այս անգամ չեղած էր իր սովորական ուղեգիծէն, Բիլի Ջրանցքէն, որպէսզի խուսափի գերմանական ոստիկանութեան հետապնդումներէն:

*** Երկու տիկինները դէմ դիմաց հանուած ատեն, հարցաքննիչ դատաւորը մանաւորապէս ուզեց ստուգել Սկոպլինի նիւթական աղբիւրները: Տիկին Սկոպլին բացատրեց թէ ամուսինը 300 ֆրանք ամսական կը ստանար Զօր. Միլլէրէն, 3000 ֆրանք ալ իր երգած երգերուն արձանագրութենէն կը գոյանար, իսկ 60.000 ֆրանք հատուցում ստացած էին ինքնաշարժի արկածէ մը: Տիկին Միլլէրի փաստաբանը չհամոզուելով նոր հարցումներ ուղղեց: Այս անգամ տիկին Սկոպլին պատմեց թէ բարեկամ մը ունին, գիտնական Էթինկոն, որ այժմ Երուսաղէմ կը բնակի եւ որ կը հոգար իր ամբողջ արդուզարդը եւ դրամ ալ կը ղրկէր, երբ պէտք ունենային: Փաստաբանը հեգնական ակնարկներ ուղղած ըլլալով, Տիկին Սկոպլին նեղուեցաւ եւ յայտարարեց.

— «Ես արուեստագիտուհի մը, կը խորշիմ Թուանչաններէ: Ամուսինս կը բանէր տունին հաշիւները: Միայն ան կրնայ ճշգրիտ թիւեր հաղորդել ձեզի:

Փաստաբանը եզրակացուց.— «Սկոպլին ընտանիքը տարիներով Ֆրանսա ապրած է շնորհիւ գաղտնի եկամուտներու»:

Երէկ շարունակուեցաւ հարցաքննութիւնը, այս անգամ ուղղակի Զօր. Միլլէրի առեւանգութեան պարագաներու մասին:

Սուր պայքար մը Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին միջեւ

Աշխատանքի օրինագծին քննութեան առթիւ, սուր պայքար մը ծագեցաւ Երեսփ. Ժողովին եւ ծերակոյտին միջեւ: Ծերակոյտը կարգ մը փոփոխութիւններ կատարելով, երեսփ. Ժողովին վերադարձուցած էր առաջին օրինագիծը, որ կը շօշափէ իրաւարարութեան, ապրուստի սղութեան եւ աշխատավարձքի յաւելման խնդիրները: Միեւնոյն ատեն, փետրուար 28ի կէս գիշերին կը լրանար 7000 հաւաքական պայմանագրութեանց ժամանակաշրջանը: Որպէսզի ժամանակ անցած չըլլայ հին օրէնքէն մինչեւ նորին հռչակումը, խորհրդարանը, հետեւելով հին աւանդութեան մը, կէս գիշերին կեցուց ժամացոյցը, փետրուար 28ը երկարելով մինչեւ մարտ: Այս երկրորդ անգամն է որ ժամացոյցը կը կեցնեն, յարմարցնելու համար խորհրդարանական ձեւակերպութեանց: Առաջին անգամ յունուար 1ին եւ 2ին էր որ, խորհրդարանին ժամացոյցը տակաւին հին տարուան վերջին կէս գիշերը կը ցուցնէր: Այս ռազմավարութեամբ, 1938ի ելմտացոյցը, որ պէտք էր օրէնքի կարգ անցած ըլլար յունուար 1էն առաջ, բայց որ իրականին մէջ քուէարկուեցաւ յունուար 2ին, այնպէս համարուեցաւ թէ քուէարկուած է դեկտեմբեր 31ին:

Առջի օր ծերակոյտը երկու անգամ նիստ գումարեց, միջին ճամբայ մը գտնելու համար, բայց երկու անգամին ալ ստիպուեցաւ յետաձգել, երեսփ. ժողովը վերջացուցած չըլլալով իր վերջին քննութիւնը: Երկու ժողովներուն գլխաւոր անհամաձայնութիւնը կը վերաբերի այն յօդուածներուն որ կը տրամադրեն շարժուն սակացոյց մը հաստատել, ապրուստի սղութեան համար, եւ գործատէրերուն տոմարներն ու հաշիւները ցուցնել իրաւարարներուն, եթէ անոնք մերժեն յաւելում կատարել: Նախապէս քուէարկուած օրինագծին տրամադրութեամբ, աշխատավարձքերը պիտի վերաքննուէին, եթէ ապրուստի սղութիւնը անցնի 5 առ հարիւրը: Ծերակոյտը 5 առ հարիւրը վերածեց 10ի: Երեսփ. Ժողովը պնդեց իր որոշման վրայ, բայց բարեփոխում մը հաստատեց, որուն համաձայն աշխատավարձքերու վերաքննութիւնը պարտաւորիչ պիտի ըլլայ միայն վեց ամիսը անգամ մը, եթէ ապրուստի սղութիւնը 10 առ հարիւրի բարձրացած չէ մինչեւ այն ատեն: Աւելի մեծ դժուարութիւն կը պատճառէ միւս յօդուածը — հաշիւներու քննութիւնը: Ծերակոյտը կ՚ուզէ պարզապէս ջնջել այս յօդուածը, իբրեւ «յեղափոխական»: Երեսփ. Ժողովը 216ի դէմ 377 ձայնով պնդեց այս կէտին վրայ, երբ վարչապետը յայտարարեց թէ հիմնաւոր չի գտներ ծերակոյտին առարկութիւնները:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ կարեւոր ցանց մը երեւան հանուեցաւ Մ. Նահանգներուն մէջ, 18 ամսուան հետապնդումներէ վերջ: Մէկը կին է, որ իբրեւ սափրիչ կը ծառայէր «Եւրոպա» շոգենաւին մէջ, երկուքը՝ գերմանածին երիտասարդներ:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ խորհրդային դեսպանատան գործակատարը, Բուտէնկօ, որ Հռոմ փախած էր, պիտի բնակի Սիկիլիոյ փոքր կղզիներէն մէկուն մէջ, իր իսկ ապահովութեան համար: Այժմ կը ճշդուի թէ երբ գործակատարը Հռոմ ապաստանիլ կ՚ուզէր, հրահանգուեցաւ Պուքրէշի իտալական դեսպանին որ իտալական սահմանագլուխը ուղարկէ զայն նոր անցագրով մը եւ ընկերակցութեամբ պաշտօնեայի մը:

77 ՏԱՐԵԿԱՆ հնդիկ երեւելի մը, Մալավիյա, մասնաւոր դարմաններ ստանալով հարիւրամեայ սուրբէ մը, վերստացած է իր երիտասարդութիւնը: Դէմքին կնճիռները անհետացած են, կրնայ ուղիղ քալել, այլեւս ակնոցի պէտք չունի: Կ՚ըսուի նաեւ թէ չորս նոր ակռաներ բուսած են բերնին մէջ եւ մազերն ու պեխերը սեւցած են: Դարմանը գաղտնի կը պահուի, բայց պայման է որ նիւթական մասնաւոր սենեակի մը մէջ մնայ Գանգէսի ափերուն վրայ, ուր ոչ լոյս կայ, ոչ ալ ուղղակի օդամուտ: Հոն միայն կաթ կը խմէ, երիտասարդացման դեղերը գործածելով:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը, կարտինալ Ֆաուլհապեր, Մեծ Պահքի առթիւ հովուական թուղթ մը ուղղելով եկեղեցիներր, արգիլեց դնել կամ կարդալ նացի (հիթլէրական) թերթերը, յայտնելով թէ բոլորն ալ կը ձգտին վարկաբեկել կղերը եւ քանդել հռոմէական դաւանանքը:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ կրաց քաղաքին մէջ ծագած խլրտումներու առթիւ, Ներքին նախարարը՝ Զայս Ինքվարտ (հիթլէրական) հոն ղրկուեցաւ, կարգի հրաւիրելու համար: Եթէ ձախողի, պիտի հրաժարի, ինչ որ կրնայ դուռ բանալ աւելի ծանր բարդութեանց:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6, Ավընիւ տ՚իթալի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ փլաս տ՚իթալի: Կը դասախօսէ Ընկեր ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ: Նիւթ՝ «Ներկայ քաղաքական կացութիւնը»:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի վիճաբանական ժողովը 3 Մարտ՝ Հինգշաբթի երեկոյ «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ, 181 Քուր Լաֆայէթ: Նիւթ՝ 1. Մեղադրանքներ Դաշնակցութեան գործունէութեան շուրջ: 2. Պատասխաններ եւ պատճառաբանութիւններ: Վիճաբանութիւնները կը վարէ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԵՒ ՆԱԽԱԶԳԵՐՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

5, RUE DE L'ECLIPSE «Ծաղիկեան» սրահին մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ (նուագ), Օր. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ (մեներգ), եւ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆԻ (արտասանութիւն):

Մուտքը ազատ է

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ ՓԵՏՐ. 18Ը կը տօնուի

ՄԱՐՏ 13ին: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 18ի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Շավիլի մանկապարտէզի սրահին մէջ

5 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն եւ ասղերգ: Մուտքը ազատ է

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 3 Մարտ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, մէթրօ Օտէօն: Կը խօսի Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ: Նիւթ՝ «Մեր քաղաքական հակումը» (օրիանթասիոն):

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 6, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort:

Կը խօսի Պ. Լ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր ճաշ. ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով: Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Պասթիյէն առնել օթօպիւս 13 եւ 81 եւ իջնել փոն Շարանթոն:

Շարժանկարի պատկերներ հայերէն

Մարսէյլի մէջ, կազմակերպութեամբ Ժողովրդ. Կոմիտէի եւ ի նպաստ չքաւոր հայ աղքատներուն, կը ներկայացուի Խ. Հայաստանի «ՊԷՊՕ» եւ Խ. Միութեան սինէմայի հրաշալիքներէն՝ ԿԵԱՆՔԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀ զոյգ շարժանկարները, 6 մարտ, կիրակի առաւօտ ժամը 9 — 12, 30, Rue Tapis Vert, Ռօյալ Պէօ սինէմային մէջ:

Մուտք 5 ֆրանք, 7 — 12 տարեկաններու 2 ֆրանք:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՔՕ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ

կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԷՐՏԱՆԻ:

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse:

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական դրամ 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ: Հեղինակ՝ Պերճ Միրիճանեան (Serge Mirjean):

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Պ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Պ. Balpétréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի, Պ. Գմբէթեանի եւ Պ. Claude - Wilderի:

Ցայտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի:

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսի - լէ - Մուլինոյի Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» Կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկ. Եղիազար Մինասեանի իր մօրաքրոջ՝ Տիկին ՍԸՐԲՈՒՀԻ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Մարտիրոս Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քէնտիրեան, Տէր եւ Տիկին Շնորհք Ճէվահիրճեան ինչպէս նաեւ Օհանեան, Քէնտիրեան, Պասմաճեան, Արմաղանեան, Եսայեան ընտանիքները եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ողբացեալ կնոջ, մօր, զոքանչ մօր եւ ազգականին՝ Տիկին ՇՈՒՇԱՆ ՕՀԱՆԵԱՆի (ծնեալ Արմաղանեան) դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ 21 Փետրուար, առաւօտեան ժամը 1.30ին, Մարսէյլի Բոնսեփուրոն հիւանդանոցին մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Առնուվիլ-լէ Կոնէսի Վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ յարգելի Տոքթ. Տիգրան Մէսթճեանի, բուժարանիս շարունակական կերպով հայթայթած դեղօրէից համար: Այս անգամ եւս տրամադրած է մեծ քանակութեամբ դեղեր:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ, Կ. Խ.— Ներկայացման [...] ւականը մոռցուած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հ.Յ. Դ. Պատանեկան Միո[...] «Գոյամարտ» օրացոյցի Ցանս[...] խումբը ջերմ շնորհակալութիւ[...] յայտնէ Պլիտայի (Ալժերիա) [...] գաղութին որ «Գոյամարտ» օրա[...]ցի փոխարժէքը փոխանակ 5 ֆր[...] վճարած է 10 ֆրանքէն:

Նոյնպէս շնորհակալութիւն մեր [...] լոր գործակալներուն իրենց ջերմ [...] մակրութեան համար հանդէպ [...] ձեռնարկին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի «Զարդարեան» գրադար[...] Վարչութիւնը շնորհակալութիւ[...] յայտնէ հայրենակից Վահրամ Ա[...] փարմագեանի, որ 33 կտոր ֆրա[...]րէն գիրքեր նուիրեց գրադարան[...]

Գրադարանը հանրութեան [...] բաց է, 181, Քուր Լաֆայէթ, [...] Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ երեկո[...] ժամը 8—10:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի [...] ճակատագէն չահած են հետեւեալ [...]ները.— 299 «Գնդակահարուա[...]րը», 418 մէկ շիշ քոլոնեայ, 86 [...] Թաթարական ընդհարումները», [...] ինքնահոս գրիչ, 486 լոթըրի նա[...] նալի 2րդ. չերտի մէկ տոմս[...] տոմսակ, 99 մէկ շիշ շամփա[...] 180 «Հայթաթարական ընդհարո[...]ները», 20 մէկ նապաստակ, 97 [...] դակահարուածները», 100 գա[...] ցիչ ժամացոյց: Ստանալու համ[...] դիմել՝ Սողոմոնեանի, 20, Rue de la Plaine, Grenoble.

ԳԱՂԹԻԳ ՏԻՊԻԿ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dameame — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՄԱՐՏ JEUDI 3 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3669 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

"ԻԺԵՐ"ՈՒ ԵՒ "ՇՈՒՆ"ԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱՒ, ԵՐԷԿ, ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Հիւսիսային բեւեռէն անցած գինդակածաւու թիւն կը պահանջեն

Քսանեմէկ կարմիր երեւելիներու դատավարութիւնը սկսաւ երէկ, չորեքշաբթի, Մոսկուայի մէջ, առտուան ժամը 11ին։ Երրորդ խմբական դատավարութիւնն է այս, երեք տարիէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ, բայց ամէնէն մեծը, քանի որ ամբաստանեալներուն կը վերագրուին ոչ միայն լրտեսութեան, մարդասպանութեան եւ ահաբեկչութեան մեղքեր, այլեւ գերագոյն ոճիրը, անջատողական շարժում բոլոր խորհրդային հանրապետութեանց մէջ, Ուկրայնայէն մինչեւ... Հայաստան։

Անոնք որ արտօնուած էին դատասրահ մտնելու, քննութեան կ'ենթարկուէին դրան առջեւ, հրացանակիր պահակներու կողմէ։ Երեք տեսակ քննութիւն հաստատուած է, մինչեւ դահլիճը։

Դատավարութիւնը սկսաւ երբ ներս մտաւ նախագահը, որ հրամայեց կարդալ ամբաստանագիրը։ Սեղանին վրայ դրուած էր ձայնասփիւռ մը, բայց միայն ներքին գործածութեան համար։ Հաստատուած էին նաեւ բարձրախօս գործիքներ, դատասրահին զանազան անկիւնները։

Համաձայն բոլշեւիկեան աւանդութեանց, անշուշտ բոլոր ամբաստանեալներն ալ «ինքնաբերաբար» պիտի խոստովանին իրենց մեղքերը, նոյնիսկ պաշտօնական ամբաստանութիւններէն աւելին, միեւնոյն ատեն մատնանշելով եւ սեւցնելով իրենց մեղսակիցները, ինչպէս նախորդ դատավարութեանց ատեն։

Ինչպէս յայտնի է, դատավարութենէն օրեր առաջ, անհամար միթինկներ սարքուեցան եւ դեռ կը շարունակուին, մահապատիժ պահանջելու համար այս «կատղած շուներ»ուն եւ «իժեր»ուն։ Հռչակաւոր Պապանինն անգամ, որ դեռ Մոսկուա չէ հասած Հիւսիսային բեւեռէն, իր երեք ընկերներուն հետ, անթել հեռագիր մը ուղղած է կէս ճամբէն, պահանջելով անխնայ գնդակահարել բոլոր ամբաստանեալները։ Հեռագիրը Մոսկուա հասաւ «Երմաք» սառնաբեկէն։ (Իվան Պապանին նախապէս նաւաստի էր եւ վարիչը 1917ի ըմբոստութեան, Քրոնշթատի մէջ)։

Խորհրդային մամուլը բառ չի գտներ, կարելի եղածին չափ սեւցնելու, անարգելու համար 21 ամբաստանեալները, որոնց գլուխը կը գտնուին նախկին վարչապետ Ռիկով, Չեկայի վարիչը՝ Եակոտա, դեսպաններ Ռաքովսկի եւ Քրեսթինսքի, երեք-չորս գործավարներ (Նախարար), Պուխարին, երեք հռչակաւոր գիտնականներ եւն.։ Ամբաստանեալները կը կոչուին ոչ միայն «ժողովուրդի թշնամիներ», այլեւ «թշնամիներ խաղաղութեան եւ ամբողջ մարդկային ցեղին»։ «Ժուռնալ տը Մոսքու» (ֆրանսերէն) կ'ըսէ թէ 21 «Թրոցքիական - աջակողմեան» ամբաստանեալները համաշխարհային պատերազմ յարուցանել կ'ուզէին, զինեալ յարձակում սարքելով Խ. Միութեան դէմ։ Ինչպէս «Փրավտա» եւ միւս կարմիր օրկանները, այս թերթն ալ անլուր հայհոյանքներ թափելով ամբաստանեալներու գլխուն, կը փառաբանէ Չեկան, որ յաջողեցաւ երեւան հանել «ոճրականներու հրոսախումբը»։ Տակաւին մէկ տարի առաջ, ամբաստանեալներէն Եակոտա կը համարուէր «փառապանծ չէկիստ», «հրացանի սուրը յեղափոխութեան», իսկ այսօր կ'ամբաստանուի թէ դաւադրած էր Պուխարինի հետ, սպաննելու համար իր նախորդը, Մէնժինսկի, ինչպէս եւ խանգարած՝ ճարտարարուեստական ծրագիրներու գործադրութիւնը։

Դատավարութիւնը տեղի կ'ունենայ նախկին Ազնուականներու Ակումբին մէջ, քաղաքին կեդրոնը (այժմ Արհեստակցական Միութեանց Տուն)։ Այստեղ էր որ դատուեցան բոլշեւիկեան յեղափոխութեան մօտ 30 ականաւոր դէմքերը, մէջն ըլլալով Զինովիեւ, Քամենեւ, Ռատէք եւն.։ (Այս վերջինը, որ տասը տարի բանտարկութեամբ ազատած էր վերջին անգամ, հաւանաբար նորէն պիտի երեւայ, իբրեւ վկայ)։

*** «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, կը գրէ նոր խմբագրականի մը մէջ.

— «Գերագոյն պատիժը պահանջելով, ընդհ. դատախազը պիտի ըսէ.— «Բոլոր ամբաստանեալները անհունապէս աւելի սոսկալի են եւ քստմնելի, քան սպիտակ զօրավարներ Քոլչաքի, Տէնիքինի, Քորնիլովի եւ Վրանկելի պէս դրածոները, որոնք փորձեցին խորտակել երիտասարդ հանրապետութիւնը, քաղաքացիական պատերազմի օրերուն»։

Մոսկուայի բժշկական միութիւնն անգամ բանաձեւ մը քուէարկած է, որուն մէջ կ'ըսէ.— «Շունը պէտք է սատկի շան պէս»։

"Գերմանիոյ օդային ուժը անպարտելի"

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ 10.000.000 ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ Ի ՀԱՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԻՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՎ

Մարաջախտ Կէօրինկ դղրդալից ճառ մը խօսեցաւ մարտ 1ին, Գերմանիոյ օդանաւային կազմակերպութեան երրորդ տարեդարձին առթիւ, օդանաւային նախարարութեան ամէնէն մեծ սրահներէն մէկուն մէջ։ Այս առթիւ աղաղակեց.

— «Անպարտելի է մեր օդանաւային ուժը։ Անոր իւրաքանչիւր անդամը, ամենախոնարհէն մինչեւ ամենաբարձրը, պէտք է գիտնայ թէ այդ ուժը սահմանուած չէ խաղաղասիրական ցուցադրութեանց համար, այլ ամէնէն հզօր զէնքն է պատերազմի։ Մենք բոլորս միասին աշխատեցանք այդ ուժին հիմերը դնելու համար, եւ այսօր շնորհիւ Գերմանիա այլեւս անզօր չէ, ոչ ալ ենթակայ՝ իր իրաւունքներուն բռնաբարման վտանգին։ Երբ Առաջնորդը իր վերջին ճառին մէջ հպարտօրէն յայտարարեց թէ մենք այլեւս թոյլ պիտի չտանք որ հալածուին սահմանէն անդին եղած 10.000.000 Գերմանները, այն ատեն հասկցանք թէ դուք ի հարկին պատրաստ պիտի ըլլաք մինչեւ վերջը կռուելու, Առաջնորդին այդ խօսքին համար»։

Այս վերջին խօսքերը խոր տպաւորութիւն գործեցին դիւանագիտական հրջանակներու մէջ, իբրեւ ազդարարութիւն մը Չեխոսլովաքիոյ։

ՏՈՂԱՇԱՐ ՄԵՔԵՆԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ՀԱՐԿԱԴՐՈՒԵՑԱՆՔ ԵՍՏԱՑՆԵԼ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԸ։

10 ՄԻԼԻՈՆ ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ մէջ ալ 26 միլիոն

Մօտերս խորհրդարանին պիտի ներկայացուի օրինագիծ մը, որ կը տրամադրէ 10.000.000 կազարգել դիմակներ շինել, ժողովուրդին բաշխելու համար։

Այս դիմակները մթերանոցներու մէջ պիտի չպահուին, ինչպէս կ'ընէ Անգլիա, այլ անմիջապէս պիտի բաժնուին ժողովուրդին։ Իւրաքանչիւր դիմակ դրուած պիտի ըլլայ ամրապէս փակուած թիթեղի մէջ, որ պիտի բացուի միայն վտանգի ատեն։ Դիմակները անձնական սեփականութիւնը պիտի ըլլան տնեցիներուն, որոնք տարին 15 փրանքի տուրք մը պիտի վճարեն։ Քննիչներ տունէ տուն պիտի այցելեն պարբերաբար, ստուգելու համար թէ դիմակները լաւ պահուա՞ծ են։ Այս առթիւ պիտի հաւաքեն տուրքերը։

Աղքատները եւ մանուկները ձրի պիտի ստանան այս դիմակները։

Հաշիւ եղած է թէ հինգ տարի պիտի տեւէ 10.000.000 կազարգել դիմակներու շինութիւնը։ Բայց եւ այնպէս, գոնէ կէսը պատրաստ կրնայ ըլլալ երկու տարիէն։ Ասոնք անմիջապէս պիտի բաժնուին այն քաղաքներուն մէջ որ ամէնէն աւելի ենթակայ են կազային յարձակումներու։

Օրինագիծը, որ կը մշակուի օդանաւային նախարարութեան կողմէ, համախորհուրդ ներքին նախարարութեան, կը շօշափէ նաեւ շէնքերու եւ բնակարաններու պաշտպանութեան խնդիրը։ Անոր տրամադրութեամբ, տանտէրները պարտաւոր են միջոցներ ձեռք առնել, որպէսզի մառանները շատ զօրաւոր ըլլան, դիմանալու համար ամբողջ շէնքին փլուզման, երբ ռմբակոծութիւն կատարուի։ Այս առթիւ թերթ մը դիտել կու տայ թէ Փարիզի մէջ գրեթէ չկան այնպիսի շէնքեր որ պաշտպանուած ըլլան ռումբերու դէմ։

*** Անգլիոյ մէջ կազարգել դիմակներ կը շինուին շաբաթը 650,000 հատ, եւ այժմ պատրաստ կը գտնուին աւելի քան 26.000.000 դիմակներ։ Ասոնք տեղաւորուած են մասնաւոր մթերանոցներու մէջ եւ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի չաւրուին։

Վաւերացուեցաւ Աշխատանքի օրինագիծը

Հակառակ բոլոր յորդորներուն, վէճը կը շարունակուի Երեսփ. ժողովին եւ Ծերակոյտին միջեւ, Աշխատանքի օրինագծին քննութեան առթիւ։ Օրինագիծը մէկ ժողովէն միւսին կը փոխանցուի երկու-երեք օրէ ի վեր։ Ծերակոյտին առջի օրուան նիստին մէջ, երբ կը փորձէին ջուրը ձգել աշխատավարձքի շարժուն սակացոյցը, վարչապետ Պ. Շօթան վստահութեան խնդիր յարոյց։ Տեսնելով որ դահլիճը պիտի հրաժարի, ժողովը մերժեց այդ յօդուածին ջնջումը, 68ի դէմ 178 ձայնով։ Բայց բոլոր դժուարութիւնները չհարթուեցան։ Երեսփ. ժողովը նորէն քննելով աշխատանքի օրինագիծը, մերժեց ընդունիլ Ծերակոյտին կատարած փոփոխութիւնները։ Վիճաբանութիւնները վերսկսան երէկ։ Երեսփ. ժողովը 229ի դէմ 349 ձայնով պնդեց թէ աշխատավարձքերը պէտք է աւելնան, երբ ապրուստը սղէ 5 առ հարիւր, իսկ 203ի դէմ 390 ձայնով որոշեց որ գործատէրերը պարտաւոր ըլլան քննիչներուն ցոյց տալ իրենց հաշիւները, երբ կը մերժեն յաւելումը։

Կապրիէլէ տ'Անունցիօ մեռաւ

Մարտ 1ին յանկարծամահ եղաւ Իտալիոյ զինուոր - բանաստեղծը, Կապրիէլէ տ'Անունցիօ, ինչ որ զարմանք պատճառեց, որովհետեւ առողջութիւնը լաւ էր վերջերս։ Մեռած ատեն միայն սպասաւորը կը գտնուէր քովը։

Ծնած էր 1863ին։ Գրական ասպարէզը սկսաւ լրագրութեամբ։ 1889ին հրատարակեց առաջին կարեւոր գործը, «Հեշտանքի զաւակը»։ Յետոյ եօթը տարի բոլորեց զարմանազան արկածներով, սիրային թէ դրամական։ Ատեն մը քաղաքական ասպարէզը նետուելէ վերջ, քաշուեցաւ Ֆիօրէնցա, ուր շքեղ բնակարան մը ունէր, լեցուն՝ գեղարուեստական առարկաներով։ 1910ին հարկադրուեցաւ իր պահանջատէրերուն ձգել զայն եւ Ֆրանսա փոխադրուիլ։ Այդ միջոցին ափրիկեան Տրիպոլսոյ պատերազմը ծագեցաւ եւ բանաստեղծը հայրենասիրական երգեր յօրինեց, որոնց մէջ նշանաւոր է «Տարտանէլլի երգը», ուղղուած՝ Աւստրիոյ դէմ։ Մեծ պատերազմին վերադարձաւ Իտալիա, եւ մոլեգին պայքար մը բացաւ, որպէսզի իր երկիրը միանայ դաշնակիցներուն, ընդդէմ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ։ 1915 մայիս 5ին ճառ մը խօսեցաւ, որ վճռական դեր կատարեց, Իտալիան չէզոքութենէ հանելու համար։ Ինքն ալ կամաւոր գրուեցաւ օդատորմիղին մէջ, յանդուգն արշաւներ կատարելով։ 1919 յունիսին արշաւանք մը կազմակերպեց Ֆիումէի դէմ եւ յաջողեցաւ գրաւել սեպտ. 12ին, 287 կամաւորներով։ Երբ Փաշական շարժումը ծագեցաւ, ինքն ալ անոր միացաւ։ Իր վերջին տարիները լեցուն են առասպելական պատմութիւններով։ Ցառաջիկային պիտի խօսինք իր գրական գործունէութեան մասին։ Վէրք մը ստացած ըլլալով, կէս կոյր էր։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԱՄՖԻԹԷԱՏՐՈՎ, ռուս տաղանդաւոր հրապարակագիր-վիպասանը, մեռաւ Իտալիոյ մէջ։ 76 տարեկան էր։ Նախապէս եղած է երգիչ Օփերայի։ Երգիծանք մը գրած ըլլալով ցարական ընտանիքին դէմ, «Տեարք Օպմանովք», աքսորուեցաւ եւ իր թերթն ալ, «Ռոսիա» փակուեցաւ։ Ի վերջոյ արտասահման անցնելով հաստատուեցաւ Լեվանթօ (Իտալիա), ուր շարք մը գրական եւ պատմական ուսումնասիրութիւններ հրատարակեց։ 1917ին Ռուսաստան վերադարձաւ, բայց բոլշեւիկներուն կողմէ ձերբակալուելով, յաջողեցաւ նորէն Իտալիա փախչիլ։ Մինչեւ վերջին շաբաթներս կը շարունակէր գրել։ Ունէր շատ հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը հակախորհրդային ահաբեկիչներու եւ դիմակաւոր գործակալներու պայքարի մասին, որ հրատարակուեցաւ 1936 — 37ին։ Բացի գրական աշխատանքներէն, հանգուցեալը վերջին տարիներս կը զբաղէր նաեւ քաղաքական գործերով, իբրեւ ամէնէն ազդեցիկ մէկ անդամը հակախորհրդային ահաբեկչական ընկերութեան մը որ կը կոչուի «Եղբայրութիւն Ռուսական Ճշմարտութեան»։

ՆԻՍԻ ՏԱՍԸ ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ աշխատաւորները գործադուլ հռչակելով, գրաւեցին շէնքերը։ Հիւրանոցներէն մէկուն մէջ կը բնակի Շուէտի Թագաւորը։

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴՐԱՄ ԿԸ ԴԻԶԵՆ, ՈՐ ԽՆԴԱՆ ՄԵՐ ՎՐԱՅ

Միլլեր միստըր էր, միլիոնատէր էր, քիչ մըն ալ՝ «թըրլոշ»։

31 Հոկտ. 1926ին մեռաւ։ Կտակ էր ձգած որ, իր մահուընէն վերջ, առաջին տասը տարիներու ընթացքին՝ Թորոնթոյի մէջ ամէնէն շատ զաւակ ծընող մայրը ժառանգէր իր հարստութիւնը, — քսաներկո՛ւ միլիոն փր.։

Այս մրցանակը կոչուեցաւ «զաւակարշա՛ւ»,— այսինքն, ճիշդ ինչպէս սեռութիւններ կան որ ձիարշաւ կը կատարեն՝ բազմապատկելով իրենց տրէթնոթները, այնպէս ալ մայրեր զային հրապարակ որ տարին անգամ մը տրէթնոթի պէս զաւակ մը աւելցնէին իրենց զաւակներուն թիւին վըրայ։

Եւ գործի լծուեցան Թորոնթոյի կիները։

Զաւակարշաւը նախ շատ յաջող քալեց։

Ներկայացան տասը մայրեր, իբրեւ բազմածին եւ իսկապէս արգասաբեր։ Ո՞ր մայրն էր, սակայն, որ արժանի էր քսաներկու միլիոնը ժառանգելու, — թեկնածու մայրերը սկսան մըցիլ՝ մէկը միւսին «քաք» հանելով։

Բայց մրցումը եղերական գոյն ըստացաւ շուտով։ Մայրերէն մին խեղդուեցաւ։ Ուրիշ մը կէս ճամբան մնաց, — թերթը որմէ կը քաղեմ այս տեղեկութիւնները, չըսեր թէ որո՞ւ տկարութեամբ, մօ՞ր թէ հօր։ Վերջապէս մնացին չորս մայրեր, որոնք ինը զաւակ բերած էին աշխարհ՝ Միլլերի մահուընէն վերջ։ Մէկը, Տիկին Քըլարք, կը յաւակնէր տակաւին աւելին ալ «բերելու» շնորհք եւ կարողութիւն ունենալ։ Սակայն յանկարծ անընդունելի հռչակուեցաւ Տիկին Քլարքի յաջողութիւնը, — ինչո՞ւ։

Որովհետեւ Տիկին Քլարքի զաւակներուն մէկ մասը «ապօրինի» են։ Ի՞նչ կը նշանակէ ապօրինի։ Միլլեր իր կըտակին մէջ ոչ եւ է վերապահութիւն ցոյց չի տար արտը հերկողին կամ սերմնացանին մասին, այլ հետաքրքրուած է միայն թէ արտը քանի՞ կընդինար ցորեն աւելի կրնայ տալ։

Խնդիրը դատարան տարուեցաւ։ Ու դատարանին մէջ պարզուեցաւ, որ Պարոն Քլարք, յոգնած զգալով ինքզինք երկրագործական այդ աշխատանքին մէջ, իբրեւ օրթախ հրաւիրած է պարոն Հէրըլտը։ Այս վերջինն եւս դատարան կանչուած ըլլալով, վկայեց բարձրաձայն, Աւետարանի վրայ երդում ընելէ վերջ.

— Ճիշդ է որ Տիկին Քլարքի ինը զաւակներուն հինգը իմս են։ Հանութեամբը եւ յօժար կամօքն պարոն Քլարքի, — այդ մասին գրաւոր պայմանագրութիւն ալ կնքած ենք, — զաւակներուն թիւը աւելցնելու պարտականութիւնը վրաս առի, պայմանով որ Տիկին Քլարք, երբ շահի քսաներկու միլիոնը, հաւասարապէս բաժնէ երեքիս միջեւ, իրենք իբրեւ այր ու կին երկու բաժին, իսկ ես իբրեւ օրթախ՝ մէկ բաժին։

Դատարանի ունկնդիրները զզուանքով լսեցին այս յայտարարութիւնը եւ քարի պէս ծանր խօսքեր նետեցին երեք օրթախներուն երեսին։

Տիկին Քլարք բողոքեց եւ պահանջեց որ անպայման իրեն տրուի մըրցանակը.

— Ես շատ եմ աշխատեր, «աշխատանք»ս պարա՞պը պիտի երթայ, կը կրկնէր անընդհատ։

Խնդիր է թէ պէ՞տք է վարձատրել ամէն աշխատանք։ Դատարանը բարոյականի հարց դրաւ եւ Միլլերի մրցանակաբաշխութիւնը յետաձգուեցաւ։

Հիմա պիտի հարցնէք.— Արա՛գ, այս ամէնը պատմեցիր հանդարտօրէն, լա՛ւ։ Բայց ի՞նչ է կարծիքդ։

Կարծի՞քս,— անբարոյականը փընտռեցէք այն ամերիկացի հարուստներուն մէջ, որոնք իրենց դիզած մի - լիոնները, բշուառ աշխատաւորներու քրտինքով եւ արիւնով շահուած այդ գումարները — յետ մահու կը կտակեն շուներու, կատուներու, կամ... զաւակարշաւի (այս մարդիկը չե՞ն գիտեր թէ կինն ալ մարդկային էակ մըն է, պէտք չէ զայն վերածել քուրջի կտորի՝ բունադատեալ եւ անհաշիւ ծնունդներով)։

Անբարոյութիւնը, եթէ կ'ուզէք, այն «քաղաքակրթութիւն»ն է, որ կը հասցնէ այդպիսի հարուստներ, որոնք իրենց դրամով խեղկատակութիւններ կը ծրագրեն, մինչ անդին ստեղծագործ անհատներ դրամ չունին որ «երկնեն», չարքաշ բանուորներ՝ միջոց չունին որ արուեստագործեն։ Շա՛ն լակոտներ, եթէ կ'ուզէք զբօսնուլ, ձեր դրամը կտակեցէք այնպէս մը որ մտաւորականը ծեփ միտքով, աշխատաւորը ստեղծագործէ բազուկով։

ԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ողբացեալ Տիկին Հայկանոյշ Եթիմեանի մահուան առթիւ (տես վարը)	430
Շ. Բաբերեան, Մալվուազին	25
Գումար՝	455
Մարտ 2ի գումարը	4319
Ընդհ. գումար	4774

X

ԽՄԲ.— Ազնիւ եւ տառապած մայրիկ մը, Տիկին Հայկանոյշ Եթիմեան, որուն մահազդը հրատարակած էինք կիրակի օր, ամէն օր «Յառաջ» կարդալով եւ հաւատալով կաթիլներու հրաշքին, սովորութիւն ըրած էր միշտ մէկ - երկու փրանք նետել գանձանակի մը մէջ, որը եւ կարօտ մանուկներու համար։ Բնիկ Պաֆրացի, ինքն ալ կրած ըլլալով տարագրութեան դառնութիւնները, միշտ կը մըտածէր բարի գործերու մասին։ Եւ իր շրջապատն ալ ներշնչած էր նոյն ջերմութեամբ։

Իր մահէն վերջը, վշտաբեկ ամուսինը եւ պարագաները բանալով գանձանակը, անոր մէջ կը գտնեն 173 փրանք։ Յետոյ իրենց մէջ ալ հանգանակութիւն մը կը կատարեն, փոխան ծաղկեպսակի, համագումար 930 փրանք։ Այս առթիւ խնդրած են մեզմէ կէսը յատկացնել Նոր Սիսի Լուսինեան դպրոցին, իսկ միւս կէսը ուրիշ կարօտ կրթարանի մը, ընտրութիւնը մեզի ձգելով։

Կլոր հաշիւ մը կազմելու համար, այդ գումարէն 430 փրանք արձանագրեցինք Նոր-Սիսի ցանկին մէջ, իսկ մնացեալ 500 փրանքը պիտի ղրկենք Հավրէզի (Մուսուլ), հայկական նորահաստատ գիւղի դպրոցին, թելադրելով որ յատկացնեն կարեւոր պակաս մը լրացնելու (գրասեղան, գրենական պիտոյք եւն.)։ Ահաւասիկ նուիրատուներուն անունները.—

Ողբացեալին գանձանակէն 173, Յ. Եթիմեան 100, Գ. Պօյաճեան 100, Տէր եւ Տիկին Հ. Օրմանճեան 50, Տէր եւ տիկին Բ. Ղազարեան 50, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գրիմեան 100, Պ. Մ. Աչճեան 17, Հ. Միթիլճեան 20, Մ. Գարակէօզեան 50, Յ. Գարակէօզեան 50, Հ. Ֆիլիզեան 10, Ա. Սմսարեան 50, Ս. Էլփիզեան 20, Mr. et Mme. Paul Albert 30, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մանուկեան 20, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մկրտիչեան 20, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Պօյաճեան 50, Յարութիւն Քէչիչեան 20, գումար 930 փրանք։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ելմտական նախարարը ծրագիր մը մշակած է, 2.000.000 ոսկի եկամուտ ապահովելու համար տուրքերէ։ Արդէն իսկ մեծագումար վարկեր սահմանուած են ազգ. պաշտպանութեան համար, որ կը կազմակերպուի Անգլիոյ աջակցութեամբ։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԵՐԲ ՋՈՒՐԵՐԸ ԿԸ ԽԱՂԱՂԻՆ...

Թուրքիան մէկն է այն պետութիւններէն, որոնք անժխտելի տհաճութիւն մը զգացին Իտընի հրաժարումէն:

Այս պարագան պէտք չէ մեկնել, անշուշտ, Իտընի անձին, կամ, ուրիշ խօսքով, անոր «Թրքասիրութեան» կապուած տրամադրութեամբ մը: Պիզմարք Գերմանիոյ համար կ'ըսէր թէ «իրենց բառարանին մէջ զգացում կոչուած բառը գոյութիւն չունի»: Ալպիոն, դարերէ ի վեր, ամէնէն տիպար արտայայտիչն է այդ տեսակէտին ու քաղաքականութեան:

Իտընի հրաժարականը, սակայն, իր մէջ ունի հիմնական կէտ մը, որ ո՛չ բացառապէս Անգլիոյ յատուկ է, ո՛չ բացառապէս Եւրոպայի, եւ ոչ ալ բացառապէս Թուրքիոյ:

Մեզ չեն շահագրգռեր առաջին երկու պարագաները: Բայց, ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, չափազանց կարեւոր է ու արժանի մասնաւոր մատնանշումի:

Ծանօթ է, որ Թուրքիա իր արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնած էր ընդհանուր ապահովութեան եւ ընդհանուր խաղաղութեան սկզբունքներուն վրայ: Այս երկու սկզբունքներուն տակ ծածկուած էր հակավերաքննական ուղղութիւնը:

Իտըն այս քաղաքականութեան դրօշակիրն էր: Եւ Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ աստիճանական մերձեցումը արդիւնք էր երկու երկիրներու համանման մտահոգութիւններուն, — անխախտ պահել գոյավիճակը: Մեր այսօրուան նիւթէն դուրս է այն բարձրացումի եւ անկումի հոլովոյթը, զոր ունեցաւ քաղաքական Թուրքիան՝ վերջին տասը տարիներու ընթացքին՝ այս ուղղութեամբ:

Այսօր, կարգ մը ամուր նկատուած յենակէտներու քայքայումէն վերջ, Թուրքիա ինքզինքը կը գտնէ իրեն համար շատ աննպաստ իրողութեան մը առջեւ, — Անգլիա, որ ամէնէն ջերմ եւ, չըսե՛նք, ամէնէն զօրաւոր պաշտպանն էր վերեւ յիշուած երկու սկզբունքներուն, կը լքէ զանոնք: Այս լքումը իր արժէքը կը շեշտէ իրողութեամբ մը, որուն կրկնութիւնը աւելորդ չէ, — նոյն կուսակցութեան պատկանող Չէմպըրլէնը կը զոհէ իր կուսակցական ընկերը՝ նախ քան անոր հրաժարումը՝ անոր «կռնակին վրայէն» արդէն իսկ հող պատրաստելով «չորսերու դաշինք»ի մը կամ մասնակի համաձայնութեան մը մասին:

Անհրաժեշտ է նաեւ մատնանշել ուրիշ երկու կէտեր:

Անգլիա այս որոշման կը յանգի սպառազինումի մեծ գումար մը քուէարկելէ վերջ: Կը յիշուի, որ Լոնտոն այս վճիռը տուաւ Փաշական դերագոյն խորհուրդի կողմէ նոր պիւտճէի մը քուէարկումին յաջորդ օրն իսկ: Այն օրերու ընդհանրական համոզումը թարմ է մտքերու մէջ, — Մեծն Բրիտանիա անդերազանցելի ուժ մը կը դառնայ՝ պարտադրելու համար իր կամքը: Երեւոյթ մը, ուրեմն, որ քաղաքական հզօր ազդեցութիւն մը կը գործէր՝ մասնաւորապէս Միջերկրականի պայքարին հետ հեռուէն եւ մօտէն կապ ունեցող պետութեանց վրայ: Թուրքիա ատոնցմէ մէկն էր:

Մանաւանդ որ, կ'ըսէինք, անիկա կը փնտռէր — ռուսական զինակցութեան կամաւոր լքումէն, պալքանեան ուխտի փաստօրէն տկարացումէն, եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամալուծութենէն վերջ — յենակ մը, որ ապահովութիւն երաշխէր եւ պատճառներ ունենայ իր շահերը նոյնացնելու Թուրքիոյ շահերուն հետ, եւ, հետեւաբար, Թուրքիոյ անձեռնմխելի ու զօրաւոր դառնալուն ձգտէր:

Անգլօ-թրքական մերձեցումին հիմնական հանգոյցը այս վերջին կէտն էր, անշուշտ:

Ու այս վերջին կէտն է, նաեւ, երկրորդը այն պարագաներէն, զորս ուզեցինք ուշադրութեան յանձնել:

Այդ մերձեցումին շօշափելի ու տեսանելի կողմը Միջերկրականի անցուդարձները կազմեցին:

1935ին՝ «Միջերկրականի ուխտ» (Մոնթրէօն արդէն փաստ մըն էր): Ցետոյ՝ Նիօն: Թուրք մամուլին անվերապահ պատրաստակամութիւնը՝ «Անգլիան պաշտպանելու՝ եթէ ան յարձակում կրէ»...: Անգլիական նոր օժանդակութիւններ: Եւ՝ Չէշմէ:

Արդ, Իտընի հրաժարումը կուգայ ըսել, որ սպառազինումի համար հսկայ պիւտճէ մը քուէարկող Անգլիան չի նախընտրեր յարձակելու եւ յարձակելու քաղաքականութիւնը: Անշուշտ, ներքնապէս, Թուրքիան ալ կողմնակից չէ զէնք վերցնելու քաղաքականութեան: Մանաւանդ որ՝ իր հիմնական սկզբունքներէն մէկ ուրիշը բանաձեւած է ան տարիներ առաջ, — «խաղաղութիւն երկրէն ներս, եւ խաղաղութիւն երկրէն դուրս»: Բայց, անիկա կողմնակից է շահակից ուժերու, խմբակցութեանց կամ կայսրութեան մը գոյութեան (ինչպէս էր, ըստ իրեն, Անգլիոյ պարագան՝ մինչեւ Իտընի հրաժարումը) որ երկու առաւելութիւն ունենայ, — գերազանց ուժ մը եւ այդ ուժը խաղաղութեան ի սպաս դնելու պատրաստակամութիւն մը:

Չէմպըրլէնի շահած քուէներու առաւելութիւնը կը փաստէ որ Թուրքիոյ վերջին ու ամէնէն ապահով յենակը՝ բրիտանական կայսրութիւնը դէմ է այդպիսի պատրաստակամութեան մը: Հոս է, Իտընով անհետացող յոյսը, զոր Թուրքիա կը տածէր եւ որուն այնքան ջերմօրէն փարեցաւ վերջերս: Իտընով՝ Անգլիան կամ Մեծն Բրիտանիան է որ կը հրաժարի այն երկու հիմնական սկզբունքներէն, որուն վրայ կը ցանկար կանգուն պահել իր ամբողջականութիւնն ու խաղաղութիւնը՝ Աթաթիւրքի երկիրը:

Հարկ է չանտեսել նոյնքան կարեւոր ուրիշ իրողութիւն մը:

Իտընով բանաձեւուած ու մշակուած բրիտանական քաղաքականութիւնը Թուրքիան մղեց — պարագաներու հարկադրանքին տակ, անշուշտ, — դիրք ճշդելու: Էնկիւրի, մինչեւ որոշ Թուական մը, իր բոլոր կարելին փորձեց անկողմնակալ մնալու: Անցողակի թուենք մէկ երկու փաստեր, — զինակից էր Ռուսիոյ՝ ուզեց «բարեկամ» մնալ: Նիօնի ժողովին մէջ, Ցունաստանի հետ միաբերան, յայտարարեց թէ «իրենք չեն կրակեր այն սուզանաւին որ իտալական դրօշ կը պարզէ՝ եթէ նոյնիսկ ան յարձակի ռուսական նաւերու վրայ»: Էնկիւրի ջանք չխնայեց որ Չիանօ այցելէ իրեն: Նիօնէն վերջ՝ մէջտեղ դրաւ վճիռ մը, — «չէզոք եմ երկու կողմերուն հանդէպ: Ու թէ Ռուսիոյ եւ թէ իր հակառակորդներուն առջեւ կը փակեմ նեղուցները»:

Անկէ վերջ, սակայն, երբ մանաւանդ Իտալիա մերժեց վաւերացնել Մոնթրէօյի որոշումը (սպառազինուած նեղուցներու), եւ սուզանաւ պտըտցուց Մարմարայի թէ Սեւ ծովու մէջ, Թուրքիա՝ նոյնանման վտանգէն եւ նոյնանման շահերէն ու սկզբունքներէն թելադրուած՝ դիրք բռնեց Անգլիոյ հետ, ինչ որ կը նշանակէր Իտալիոյ դէմ: Անգլիա, այժմ կը քաշուի այդ դիրքէն: Ու Թուրքիոյ ճշդած կողմնակալութիւնը կը մնայ փաստ՝ յաչս Իտալիոյ:

— Քանի որ Միջերկրականի ջուրերը այժմ այս ձեւով կը խաղաղին, ուրեմն կ'անհետի նաեւ մտահոգութիւնը Թուրքիոյ, — պիտի ըլլար անմիջական եզրակացութիւնը որ եւ է մէկուն, որ դէպքերուն կ'ուզէ նայիլ օրուան անմիջական երեւոյթներուն կապելով իր տեսողութիւնը:

Եւ, սակայն, Միջերկրականի ալեկոծումը արդիւնք էր ու նաեւ միջոց միայն, եւ ոչ թէ պատճառ: Անոր խաղաղութիւնը կամ փոթորկումը կը մնան միայն ձեւերը՝ նոյն այդ ծովուն մէջը, շուրջը, երկայնքին ու յարակից տարածութեանց համար մղուած պայքարին:

Ի հարկէ սխալ կ'ըլլար հիմք ունենալ մեր վերեւի մատնանշումը՝ վերջերս Թուրքիոյ կողմէ Իտալիոյ դէմ բռնած դիրքի մասին, եզրակացնելու համար թէ Հռոմ իր... ոխը պիտի լուծէ հիմա: Ընդհակառակն, Իտալիա նոյն այդ շրջանին ամէն ատենէ աւելի աշխատեցաւ Թուրքիան իր հետ ունենալու՝ ի հեճուկս Անգլիոյ եւ ընդդէմ Ռուսիոյ: Ասիկա մինչեւ երէկ էր, սակայն, երբ ուժերու ճշդում կ'ըլլար եւ բախումի մասին կը խորհուէր: Այսօր, Իտընի հետ, վերցած է — գոնէ առ այժմ — բռնի ուժով լուծումի գալու քաղաքականութիւնը, եւ նախընտրուած՝ ուղղակի բանակցութեան ձեւը: Ուրիշ խօսքով՝ «մեծերու ներքին բանակցութեան» հին ձեւն է որ կը կիրարկուի նորէն:

Այս բանակցութեանց նիւթը կը շօշափէ Ճիպրալթարը, Սպանիան, Միջերկրականը (Մալթա, Կիպրոս), Սուէզը, Կարմիր Ծովը, Եթովպիան, Արեւելեան Միջերկրականը, կղզիները՝ Երկոտասան, Տարտանէլը (Մոնթրէօն, որ առկախ է դեռ), արաբական աշխարհը, Լիբիան ու, շատ ապահովաբար, մինչեւ Կովկասը ...

Կը նշանակէ՝ հիմնական ու ամբողջական լուծումը այն հարցերուն, որոնք ժառանգ մնացած են պատերազմէն, եւ հասունցած են այն աստիճան, ու կրնային պայթում մը յառաջ բերել:

Դեռ կանուխ է յայտարարելու համար թէ որքան կը տեւեն այդ բանակցութիւնները եւ ինչ ելք կ'ունենան: Բայց, Չէմպըրլէնի մեկուսի բանակցութիւնները եւ վճռական յայտարարութիւնները, նախնական շփումները, Իտալիոյ պատրաստակամութիւնը եւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովի պատկերը կը վկայեն թէ՝ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է բաւարարութիւններ տալու, սկզբունքներ կամ հաստատութիւններ փոխելու եւ կապեր անտեսելու: Երբ մանաւանդ բանակցողը ուղղակի իրեն պատկանող արժէքներու մասին պահանջներ կը դնէ (Սուէզ, Մալթա, Կիպրոս): Մանուկ պէտք է ըլլալ՝ ենթադրելու համար թէ Անգլիա իր արժէքներով գոհացում կուտայ Իտալիոյ: Բայց, մանուկներն իսկ գիտեն թէ Ալպիոնը միշտ ուրիշին հաշւոյն զիջած է ու ապահոված նաեւ իրեն համար նոր արժէք մը:

Ճիշդ է, որ Թերթերը ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընեն՝ Թուրքիոյ հանդէպ իտալական պահանջքի մը մասին: Բայց, «ատանկ խնդիրները» ե՞րբ բարձրաձայն խօսակցութեան նիւթ են եղած: Որոշ է, որ Իտալիա երբեք հրաժարած չէ իր այդ պահանջքէն՝ իբրեւ հին խոստում մը: Ուրիշ առիթով ըսած ենք թէ ինչու Իտալիա ստիպուած է տիրել գոնէ Ադալիոյ շրջանին: Հիմա մանաւանդ՝ երբ կայսրութեան ծրագիրը կայ, եւ իր դէմքը ցամաքէն դարձուցած է ծովուն: Ժուվնէլ, Ֆրանսայի նախկին դեսպանը Հռոմի մէջ, բաւական ակնարկ տուաւ ատեն մը: Ու յաճախ երթեւեկեց: Կրանտի քիչ անդամներ յիշեցուցած ըլլալու չեն այս կէտը: Սպանիական հարցի փոթորկոտ օրերուն չէ՞ր որ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ երեսփոխան մը Իտընի հարց կուտար թէ «ճի՞շդ է որ Թուրքիան շօշափուխ բանակցութիւններ կ'ընէ Իտալիոյ հետ»: Իսկ Իտըն կը պատասխանէր.

— Հոն ուր մեր շահերը վտանգուած տեսնենք, կը պաշտպանենք ...

Միայն անգլերէն չէր այս պատասխանը. այլեւ՝ ... անգլիական:

Այս պայմաններուն մէջ, շատ հաւանական է թէ Մեծն Բրիտանիա, որ Միջերկրականի մէջ կ'ուզէ պայքարը դադրեցնել, հրաժարի նաեւ թրքական ուժէն, ու «իրեն հետ» համարուած Թուրքիոյ նկատմամբ յանձնառութիւններէ:

Ընդհակառակն, շատ հաւանական է, որ հետեւի իր դարաւոր քաղաքականութեան, — դրամական փոխատուութենէն վերջ (հիմնական ազդակ մը իտալական այդ ծրագրին իրականացման) ապահովէ նաեւ իր բաժինը: Չէ՞ որ Չէշմէէն Տարտանէլ քայլ մըն է միայն...: Իսկ այդ քայլը կը նետէ թերեւս «առ ի պաշտպանութիւն»...:

Ստեղծուած այս կացութեան մէջ, Թուրքիա ունի, սակայն, նաեւ ուրիշ մտահոգութիւններ՝ ուրիշ ճակատներէ, որոնց կ'անդրադառնանք մասնաւոր յօդուածով մը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԻՀՐԱՆ ԹԷՐԼԷՄԷԶԵԱՆ

(ՅՈՒՇԵՐ)

Ամէն անգամ, յուշատետրս քրքրած ժամանակ, կը նկատեմ թէ իւրաքանչիւր ամիս, յատուկ վայրի մը, գլխաւոր դէպքի կամ դէմքի մը հետ կապուած ըլլայ կարծես սերտօրէն:

Զարմանալի կերպով, այս ամիսն ալ Միհրան Թէրլէմէզեանի հետ կապուած է:

Միհրան Թէրլէմէզեան ...

Ո՞ր Վասպուրականցին չի յիշեր այդ համակրելի, կայտառ, առողջ եւ իմաստուն երիտասարդը, եւ մանաւանդ անոր միշտ ժպտուն, բարի եւ անուշիկ դէմքը:

Արդէն Վասպուրականի մէջ, մեծահամբաւ բոյն մըն է Թէրլէմէզեան գերդաստանը: Այդ գերդաստանէն կարելի է յիշել Վանի առաջին յեղափոխական Աւետիսը, յայտնի նկարիչ Փանոսը, պատանի ահաբեկիչ Տաճատը, ու վերջապէս արեւմտեան դաստիարակութիւն ստացած մեր անմահ Միհրանը, որ իբրեւ Վասպուրականի լաւագոյն մտաւորական եւ հանրային գործիչ, անկասկած շատ մեծ ապագայ կը խոստանար, եթէ իր ստեղծագործած գանկն ալ չփշրուէր Քէմախի կիրճին մէջ, ոճրածին Թուրք դահիճին ձեռքով:

Հազիւ Գէորգեան ճեմարանը աւարտած, ան սահմանադրութեան նախօրեակին Վան կը գտնուէր:

Առաջին անգամ բախտ ունեցայ զինքը տեսնելու Շատախի մեր լեռներու մէջ: Այդ օրերուն յեղափոխական խօսքն ու գործը կ'ալեկոծէին ամբողջ Վասպուրականը: Մէկ կողմէ դպրոց ու մշակոյթ, միւս կողմէ զէնք եւ ինքնապաշտպանութիւն, օրուան կարգախօսն էր: Դաշնակցական կազմակերպութիւնը թափանցած էր մինչեւ ամենայետին գիւղին վերջին խրճիթը:

Ուրիշ հետաքրքրական երեւոյթ մը: Դեռ այն երանելի օրերուն, այսինքն 30 տարի առաջ, մեր երկրին մէջ ընկերվարութիւն կը կառուցէր ... կուսակցութեան կազմակերպական սիստէմի մէջ ստեղծուած էին երկու տեսակ խումբեր: Մէկ մասը քաղաքական-մարտական, միւսը արհեստակցական:

Ժամանակ մը, արհեստակցական պայքարը այնքան սուր հանգամանք ստացաւ որ, այդ խումբերը կը թուէին որոշ գերակշռութիւն ունենալ մարտական խումբերու վրայ:

Փոքրիկ Շատախն ալ արձագանգ տուաւ ընկերվարական գաղափարներուն:

Տիգրիսի ափին, այդ նեղ ու անդնդախոր ձորի մէջ եւս, պրոլետար եւ պուրժուա բառեր արտասանուեցան, մեր զոյգ գետերու կարկաչին ու խշշոցին, եւ մեր լեռներու մրրիկին հետ ներդաշնակ ...

Տարաբերութիւնները այնքան սրուեցան մեր երկու դասի խումբերու միջեւ, որ Վասպուրականի Կ. Կոմիտէն ստիպուեցաւ լիազօր գործիչ մը ղրկել մեր շրջանը, խնդիրը կարգադրելու համար:

Եկաւ գործիչը:

Եփրեմ Սարգիսեան: Կրթուած, համակրելի երիտասարդ: Կը յիշեմ թէ ամբողջ շաբաթ մը, մեր խեղճ Եփրեմը արիւն քրտինք մտաւ, բայց ի զուր: Անոր խօսքը չազդեց խենթ Շատախցիներուն, ու ճարահատ, ան քաղաք վերադարձաւ:

Յուզումն ու վէճերը կը շարունակուէին սակայն: Կ. Կոմիտէն ստիպուեցաւ ղրկել ուրիշ գործիչ մը:

Եկաւ:— Միհրան Թէրլէմէզեան:

Առաջին անգամ կը տեսնէի զինքը, բայց արդէն կը սիրէինք իրար:

Ամիրեան Արտաշէսի(*) սենեակն ենք: Հոն են հակառակորդ խումբերու պետերը: Մինչ այդ, արդէն Միհրան տեսած ու երկար խօսակցած է իւրաքանչիւր հոսանքին հետ: Միտքերը պատրաստուած ու գետինը հարթած է համաձայնութիւնը գոյացնելու համար: Քանի մը պատանիներ կատաղի հակառակորդ ենք արհեստակցական շարժումին: Անոնց
նի պաշտպանն է Տէքտէրօզ Ներ
Սակայն Միհրանի առջեւ զինաթ
ղած ենք բոլորս: Անոր պայծառ
նուշիկ դէմքը, անոր վառվռուն
պոյտ աչքերը, ու մանաւանդ հա
խօսքը, ամէն բան լուծեց:

Ան աչքէ անցուց նոյնպէս մեր
նական մասը(*) եւ պէտք եղած
հրահանգները տալէ վերջ, բաժ
ցաւ մեզմէ գոհ եւ ուրախ:

Միհրանը կողմնակից չէր արհ
տակցական խումբերուն գոյութ
ու իր մեկնումէն կարճ ժամ
վերջ լուծուեցան անոնք եւ
նակութիւն վերստեղծուեցաւ
ցական կեանքին մէջ:

×

Տարիներ անցան:

Միհրան Գերմանիոյ մէջ համա
րանը աւարտելէ վերջ, Վան կը վ
դառնայ: Ու պատերազմի նախ
կին Կարին կը մեկնի իբրեւ
պատգամաւոր Հ. Յ. Դ. ընդհ
ժողովին:

Բախտը բերաւ որ ես ալ իրեն
ղիպիմ Կարնոյ մէջ:

Պատերազմ է ...

Քանի մը Թուրք զինուորակա
րով, ամբողջ Անատոլուն կը
ինք: Սամսոն — Սվազ — Մա
— Խարբերդ — Մուշ — Դատ
Վան: Ու այնուհետեւ 33րդ Բր
րաբաժնի հետ Բաթնոս — Թոփ
Փինկէօլ եւ կրակի գիծը:

Ռուսերը չկրնալով զարգացն
րենց առաջին յարուածը, նահ
ցին: Թուրքերը անխնայ կը հալ
Քէօփրիւքէօյը կը վերադառն
ղանը կ'անցնինք ու միշտ կը յառ
նանք:

Բասենի դաշտը ճերմակ վերմ
լ հագած: Իսկ երկինքը ծուխ ու
եւ ամէն կողմ վառօդի հոտը

Հրացանի, գնդացիրներու ճայ
տիւնը, ռումբերու պայթումներ
հաւոր խմբերգ մը կը կազմէն
երկնակամարի տակ: Ձիւնը կը
ու դաշտերը կը սեւնան մի
գնդակներու եւ ռումբերու
մէջ ...

Դիակներու հաշիւ չկայ: Այ
իրար հետ խառնի խուռն
Թուրք, ռուս եւ հայ զինուոր

Ահա փրկարար գնդակը ...

Ու մեզ կը փոխադրեն Կարի
ուորական հիւանդանոցը:

Գիշեր է: Մեր կառքը Կարսի
նէն ներս մտնելով կը կանգն
րեկեան հիւանդանոցի առջեւ (
գրաւուած): Երկու հիւանդ
զինուորներ կը շտապեն մեզ վե
խադրել: Ինծի հետ է վանեցի
պայ մը, Դ. վաշտի հրամա
Շիւքրին: Վերջին կռիւէն իրար
էինք: Անոր վէրքը շատ ծանր
Գնդակը ծակծկեր աջ աչքը եւ
ղի ձախ կողմէն դուրս ելած
կը փսխէ անվերջ: Ձիւնը
վերջ եկան զիս ալ տեսնել:
խին վրայ հայերէն կը խօսի
ստուգեմ որ Մշեցի երիտասա
են: Անմիջապէս հարցումներ
դատարափ մը ... Ու կ'իմանա
հոն կը գտնուի Թէրլէմէզեան

Կը խնդրեմ որ գիշերով իմ
հասցնեն իրեն: Ու անհամբեր

(*) Մեզի հետ միասին Հալպէն աւարտած սպայ: Գերի ինկաւ Ռուսներու ձեռքը Բագուի հերոսամարտի ընթացքին եւ մեռաւ թոքախտէն:

(*) Կը յիշեմ այն օրէն խօ
ռումբը, որ մնացած էր միջին
տախի հերոսամարտը եւ զոր
կան դիրքի մը առջեւ պայթեցու
հակը (Տ. Թովմասեան):

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Անկեղծօրէն կը յուսամ որ անոնց հրաժարումը ստիպողական պիտի չնկատուի, ըսաւ Հէյգըլթին ուսերը թօթուելով. բայց դժբախտաբար, ինչպէս մենք, իշխանն ալ չէր կրնար այս խնդրին վրայ դոցել ... շատ մեծցաւ ... քանի մը վայրկեան առաջ ըսուեցաւ թէ պատմութիւնը Լոնտոնի մէջ պիտի յայտնուի վաղը ... բոլորովին համամիտ եմ այդ տեսակէտին ... հեռաձայն ըրի եւ խնդիրը զգուշութեամբ յայտնեցի արդէն Արտաքին Նախարարութեան Մը. Նայլուն Խորհրդականին որ, բնականաբար, պիտի խորհրդակցի նախարարին հետ ... ա՛լ այս վերջինին որոշումէն կախուած է ամէն ինչ ... պէտք է բոլորովին անգիտանա՞լ ու այնպէս մը ձեւացնել որ բան մըն ալ պատահած չէ, թէ, ընդհակառակն պէտք է աշխատիլ Թուրք կառավարութեան սիրտը առնել՝ ընդունելով որ իրենց ամէնէն երեւելի անձնաւորութիւններէն մէկը դիտմամբ խոշտանգուած է ...

— Գործին դէշութիւնը հոդ է արդէն, տրտնջաց լորտ Էտուըրտ. եթէ այս մարդը ոխակալ մէկն է՝ ամբողջ պատմութիւնը պիտի խեղաթիւրէ եւ նոր հէքեաթ մը հիւսելով պիտի աշխատի ցոյց տալ թէ ինքն էր որ ազատելու գնաց օրիորդ Տրնքէնըը երկու գինով սպաներէն որոնք ի վերջոյ ծեծեցին զինքը ...

— Այո՛, հաւանեցաւ Հէյգըլթին. վեր վար իմ մտքէս անցածն ալ այդ էր ...

— Ո՛չ, ո՛չ, բողոքեց Սըր Ճորճ վճռական շեշտով. Թուրքիա չվերադարձած, ճամբան այս մարդուն խելքը գլուխը եկած պիտի ըլլայ ... իր երկու թիկնապահները ականատես եղան ամբողջ պատահածին ու հաւանաբար անոնք աւելի պատուաւոր մարդիկ են քան իշխանը ... իմ ճանչցած Թուրքերուս մեծ մասը շնորհքով են ... եթէ իրենց պաշտօնը լաւ կը կատարեն, այն ատեն անոնք պիտի հաստատեն իրեն թէ ըրածը ամօթ բան էր եւ մոռնալու է ...

Ամբողջ քառորդ ժամ մը տարիքոտ ժողովականները խօսեցան այս խնդրին մասին, թեր ու դէմ կարծիքներ յայտնելով: Սուլիւին դիտեց այդ մարդիկը ու անոնց բանավէճին հետեւեցաւ չփոթած երեւոյթով: Հայր չունէր ան ինչպէս Փիթըրը եւ շատ փոքրաթիւ գերդաստան մը՝ անոր մասին մտածելու համար: Բայց եւ այնպէս իր պարագան շատ կարեւոր հարց մըն էր: Հազիւ կրնար հաւատալ թէ իր ասպարէզն էր որ դրուած էր նժարին մէջ: Կարծես դարձեալ հանդիսատես կ'ըլլար Կօլզուըրթիի «Հաւատարմութիւն» թատերախաղին, որուն մէկ տեսարանին մէջ քանի մը տարիքոտ, շնորհքով Անգլիացիներ Ակումբը հաւաքուած են վճռելու համար ճակատագիրը աստիճանակից երիտասարդ անդամի մը: Խորապէս ազդուած են անոնք, բայց իրենց յուզումը կը ծածկեն անխռով արտայայտութեան մը տակ զոր սերունդներու աւանդութիւնը պարտադրած է իրենց:

Սուլիւին գիտէր որ այս հարցին մէջ բոլորն ալ կը մեղքնային ու կը հասկնային զինքը: Բայց կեանքի խաղն ալ իր օրէնքներն ունէր— թերեւս երբեմն անարդար— զորս կարելի չէր, նոյնիսկ արկածով, ոտնակոխ ընել առանց պատիժ մը կրելու:

Շրթունքները պրկուեցան իր վերամբարձ պեխերուն տակ, երբ մտաբերեց իր երկար տարիներու աշխատանքը, զինուորական առօրեայ ծառայութիւնը, շահեկան դասընթացքներն ու արձակուրդները զորս կ'անցնէր մանաւանդ ծանօթութիւններ հաւաքելով: Այս ամէնը՝ որպէսզի քիչ շատ օգտակար զինուոր մը ըլլար եւ օրին մէկն ալ արժանի հրամանատար մը:

— Հեռաձայնով Պ. Հէյգըլթինը կը կանչեն, յայտնեց Ակումբին ծառան, սենեակէն ներս մտնելով:

— Ներեցէ՛ք վայրկեան մը, ըսաւ Հէյգըլթին: Աճապարելու երեւոյթ չունէր ան, բայց եւ այնպէս իր երկար սրունքները շատ շուտով կտրեցին մինչեւ դուռը տարածուող հեռաւորութիւնը: Ժողովականները լուռ ու մունջ սպասեցին:

— Կը ցաւիմ ըսելու որ լուրերը շատ աղէկ չեն, յայտարարեց դիւանագէտը հանդարտութեամբ՝ երբ ժողովին վերադարձաւ: Իշխանը ինքնաշարժը կէս ճամբան կեցնել տալով հեռաձայն ըրեր է իր դեսպանատան ... ինչպէս կ'երեւի մեր խորհրդականին ալ լուր տուեր են արդէն ... Արտաքին Նախարարը կը խորհի թէ բան մը ընելու ենք անպատճառ, եթէ չենք ուզեր որ իշխանին այցելութեան առթիւ ձեռք բերուած յաջողութիւնը ի դերեւ ելլէ ... աւելորդ է ըսել որ պէտք եղած չափով չեմ կրնար յայտնել իմ ցաւս այն կացութեան համար որուն մէջ կը գտնուին այս երկու երիտասարդները ...

ԳԼՈՒԽ 4

ԱՆԳՈՐԾ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ

Սուլիւին Տէմիթ անկողն
նստելով, անգամ մը եւս աչքէ
այդ խորթ շրջապատը:

Առաջին անգամն էր որ կ'արթ
Ատէլֆիի մօտերը գտնուող
պանդոկի մը նեղլիկ ննջասեն
մէջ, բայց կը զգար թէ իր նիւ
անստոյգ կացութեամբ, չէր
վարձել աւելի յարմար տեղ մը
րոնական Լոնտոնի մէջ: Իր հրա
ները, գիրքերը եւ տարիներէ
հաւաքած զանազան գոյքերը
բողջ դէզ մը, ցիրուցան
սենեակին անկիւններն ու պա
տակ, կը մնային դեռ այնպէս
փռած էր զանոնք բեռնակիրը
իրիկունը, երբ պանդոկ կը
զօրանոցէն հրաժեշտ առնելէ
Իր բարեկամները մեծ ցաւ զգ
էին իր մեկնումին առթիւ:

— Ի՞նչ պիտի ուզէիր ըն
կատղած շանը փսփսացեր էր
ընկեր մը:

Իսկ կրակուրոց գնդապետը
յեր էր:

(Շար

սեմ լուսաբացին, Միհրանը տեսնելու համար։

Գիշերը չեմ կրնար քնանալ։ Ճակա-տի վրայ, խրամներու, ձիւնի ու բուքի մէջ ինչ բնական մաքրութիւն, հակառակ այս հիւանդանոցի մաքրութեան հետ։ Վերմակ մը կը քաշեն վրաս։ Ոջիլներու կատարեալ բոյն մը։

Առաւօտ է։

Վիրակապը փոխող բժիշկին հետ միաժամանակ ներս կը մտնէ եւ Միհրանը։

Ահա ինքն է, իր կարմրաթուշ աղ-ուոր դէմքով, մշտական ժպիտը շըր-թունքին։ Անհամբեր վիզս կը փաթ-թուի ու կը համբուրուինք երկար, ա-ռանց բառ մը արտասանելու։ Պահեր կան, երբ սրտեր միայն կը զգան ու կը բաբախեն, ու լեզուն չարտասա-ներ...

Երկար տեւեց, մինչեւ որ մենք երկուքս ալ մեր բնականոն վիճակըվե-րադառնանք։ Ալ ո՞ր տեղէն սկսիլ եւ ո՞ր վերջանալ։ Վերջը չկար մեր պատմութեան։

Ու ամէն օր կէս օրէն վերջ, Միհրան ինծի մօտ էր։ Ու ամէն օր, իրազեկ էր ճակատի իրական կացութեան, ո-րովհետեւ զինուորին էր ինծի համար, իրարու ետեւէ ճակատէն եկող Թուրք վիրաւոր սպաներէն պէտք եղած տե-ղեկութիւնները քաղել, ու Միհրա-նին հաղորդել։

Քանի օր վերջ, հիւանդանոցէն ելած էի։ Ու աւելի յաճախ եւ ազատ կը տեսնուէինք Միհրանի հետ։

Միհրանը իբրեւ զինուոր կ'աշխա-տէր զինուորական հիւանդանոցի մը մէջ։ Սովորաբար կէս օրերէ վերջ ա-զատ եւ ընդհանրապէս աւելի հան-գիստ էր։ Ժամանակ մը նոյնպէս թարգմանի դեր կը կատարէր գերմա-նացի սպաներու մօտ։

Միհրանի հետ, գիշերները յաճախ կ'այցելէինք մեր հայրենակից Նշան Գալճեանի մօտ, որ դժբախտաբար բժշկական ժանտատենդի զոհ գնաց։

Երբեմն ճաշէն վերջ, քաղաքէն դուրս կ'ելլէինք դէպի Իլիճա։ Այնտեղ էր միայն, բնութեան հարազատ ծո-ցին մէջ որ ապահով ու առանց վկայի կրնայինք փափսալ շատ կարեւոր եւ գաղտնի խնդիրներու շուրջ։

Միհրան մշտական կապը կը պահէր Պոլսոյ, Մուշի, Վանի եւ Կովկասի հետ, եւ օրը օրին կը տեղեկացնէր ինծ, կարեւոր անցուդարձերը։ Օր մըն ալ երբ դարձեալ պտոյտի ելած էինք, ինծի կարդաց Արամի վերջին նամակը, որու մէջ կարգ մը տեղեկու-թիւններ տալէ վերջ Արամ կը պնդէր «իսկոյն միջոցներ ձեռք առնել Տիգ-րանը շուտով Վան ուղարկելու հա-մար»։

Սիրտս կ'ելլէ ու կ'իջնէ։ Ուրախու-թիւնս անսահման է, նախ անոր հա-մար որ վեց տարիէ ի վեր հայրենիքի կարօտը կը քաշէի եւ ապա գիտէի որ մեծ դէպքերու եւ ցնցումներու նա-խօրեակին կը գտնուէինք, ու կ'ուզէի անպայման հայրենիքի մէջ գտնուիլ։

Անհրաժեշտ էր ուրեմն «օրինական» միջոց մը գտնել ճակատ վերադառ-նալու փոխարէն Վան մեկնիլ։ Միհ-րան գտաւ միջոցը։

Այդ ատենները Կարին կը բնակէր Գրդեաշարեան — կարծեմ Խարբերդ-ցի — Բողոքականներու պատուելին, որ մօտէն ծանօթ էր քաղաքի զինուո-րական բժշկապետին։ Իրիկուն մը Միհրանի հետ միասին Գրդեաշարեա-նի քով կ'երթանք։ Միհրանը զիս ծա-նօթացնելէ վերջ, խնդրեց իրմէ ամէն կերպով յաջողցնել ինծի համար երեք ամսուան կազդուրման վկայական մը ստանալ բժշկապետէն։

Մեր պատուելին շատ բարեացակամ գտնուեցաւ։ Յաջորդ օրը միասին ի-րեն հետ կառավարչատուն, բժշկա-պետի գրասենեակն ենք։ Եւ ո՛վ դիպ-ուած... բժշկապետը մեր դպրոցի «Հարպիէ»ի բժիշկն է։ Կը ճանչնայ զիս, շատ ուրախ է որ վաթանի համար արիւն թափած եմ, ու առանց դժուարութեան կը ստորագրէ երեք ամսուան վկայականս։

Գոհ եւ ուրախ Միհրանի մօտ կը վազեմ, եւ այլեւս փոխադրական յար-մար միջոց մը կը փնտռենք Վան ու-ղեւորուելու համար։

Սակայն մեր մէջ միտք ծագեցաւ իս-կոյն Միհրանի հետ միասին մեկնիլ։ Իբրեւ սպայ ես իրաւունք ունէի զին-ուոր մը — նէֆէր — ունենալու ինծ հետ։ Կարելիութիւն ունէինք յաջող-ցնելու որ Միհրանը ըլլայ այդ նէֆէ-րը։ Սակայն անիկա երկընտրանքի մէջ էր։ Ամբողջ 15 օր տեւեց այդ տատա-նումը եւ ի վերջոյ Միհրան որոշեց մնալ։ Իր, ինչպէս նաեւ իմ ցանկու-թիւնն էր միասին մեկնիլ, սակայն պարտականութեան գիտակցութիւնը աւելի զօրաւոր էր անոր մէջ քան զգա-ցումը։ Ատեն մը խնդրած էր որ Մու-շէն կոմսը գայ Կարին։ Սակայն այդ ալ չեղաւ։ Չկար մէկը որ փոխարինէր զինք, իր այնքան կարեւոր աշխա-տանքներուն մէջ։

Ստիպուեցայ մինակս ճամբայ ելլե-լու որոշումը տալ։ Վան վերադարձող փոքրիկ կարաւան մը հանդիպեցաւ, լաւագոյն առիթը համարեցինք օգ-տագործելու։ Ինծ հետ է նոյնպէս վանեցի Թուրք Շիւքրին։

Բաժանումի պահը...

Այնքան երկա՛ր կը համբուրուինք Միհրանի հետ։

— Եկուր Միհրան։ Եթէ կ'ուզես կը յետաձգեմ մեկնումս։ Խօսք տուր միայն որ պիտի գաս։

— Դուն գնա, Տիգրան։ Թերեւս ես «սիւրիւճիներու» հետ (ձիաւոր սուր-հանդակ) ետեւէդ հասնիմ քեզի։

Ամբողջ ճանապարհին աչքս միշտ ետեւ մնաց, յուսալով որ կը հասնի ինծի։

Աւաղ ան չհասաւ...

Վերջին անգամն էր որ պիտի տես-նէի մեր սիրելի Միհրանը։

×

Մեծ դէպքերը կը դահավիժէին։ Թրքական դաւադրութիւնը կը գործէ անխնայ ամէն տեղ։ Կարնոյ շրջակայ գիւղերու մէջ, զինաթափութեան պա-տրուակի տակ, բանտարկութիւն եւ սպանութիւն։ Քաղաքի մէջ կը սպան-նուի Սեդրակ Փաստրմաճեանը։ Բանտ կ'առաջնորդուին Փիլոսը, Ատրունին, Բալաջանը ու ալ ետ չեն դար։ Եւ այ-նուհետեւ տարագիրներու տխուր կա-րաւանները կը յաջորդեն իրարու։

Կ'ամայանայ հայկական դարաւոր հայրենիքը...

Միհրանը կը գտնուի երրորդ կարա-ւանի մէջ, ստանձնելով Փիլոսի կնոջ պաշտպանութիւնը։ Վերջին անգամ Միհրան տեսնուած է Երզնկայի եւ Քէմախի շուրջ, ու շատ հաւանաբար ան ալ ինկաւ Քէմախի արիւնոտ կիր-ճին մէջ, ուր զոհուեցաւ անխնայ Կարնոյ ամբողջ երիտասարդութիւնը։

Հանգիստ քու հոգւոյդ, սիրելի Միհրան։

Ափսո՛ս որ դուն չտեսար հայրենի-քըդ — Վասպուրականի փառաւոր

Հայ Արուեստի Հանդէսը Պուքրէշի մէջ

Պուքրէշէն կը գրեն (24 Փետր.)։—

Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւ-նը, շարունակելով իր աշխատանքնե-րը հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու միջեւ հոգեկան կապը ամրացնելու համար, այս անգամ ալ նախաձեռնու-թիւնը ստանձնած էր Հայ Արուեստի Հանդէս մը կազմակերպելու ի նպաստ ռումէն Լիկա Քուլթուրալայի՝ որ նախկին վարչապետ եւ ներկայիս պե-տական նախարար փրոֆ. Նիքոլա Եորկայի անմիջական ղեկավարու-թեան տակ՝ քառասուն եւ աւելի տա-րիներէ ի վեր կը ձգտի ռումէն ժողո-վուրդի հոգեկան միութիւնը ստեղծե-լու եւ ներկայիս լծուած է ռումէն հո-գին թրծելու ազգային գիտակցու-թեամբ, ինչպէս պատերազմէն առաջ կը ճգնէր չազատագրուած շրջաննե-րու Ռումէնները մայր հողին կապե-լու։

Հայ Արուեստի Հանդէսը տեղի ու-նեցաւ Կիրակի, 20 Փետր., կէսօրէ վերջ ժամը 5.30ին, նոյն հաստատու-թեան նորաշէն թատրոնին մէջ։ Ներկայ էր փրոֆ. Եորկա՝ իր փեսին հետ, Զօրավար Միհայիլ Սքինա՝ Լի-կա Քուլթուրալայի վարիչ պատուի-րակը՝ որ ներկայիս կը վարէ ռումէն առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի ազ-գայնացման աշխատանքները, եւ նոյն Լիկայի վարիչ դէմքերէն Զահարիա Ֆլօրիան եւ տիկինը, Իլիէ Արտէլիա-նու եւ տիկինը, Կրիկորէ Քօթէսքու եւ տիկինը, Ժօրժ Շէյնէքու եւ տիկի-նը, Քօսթէլ Վասիլէսքու, Նիքոլաէ Շթէֆընէսքու, եւ ընտրեալ հայ բազ-մութիւն մը։ Փրոֆ. Եորկա յոտնկայս ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով, ու հանդէսը անմիջապէս սկսաւ։

Բացման ճառը խօսեցաւ Պ. Գրիգոր Զամպաքճեան, նիւթ ունենալով «Ար-եան, ոգիի եւ մշակոյթի կապերը հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու միջեւ»։

Իբրեւ տեսակ մը բնաբան առնելով փրոֆ. Եորկայի այն հաւաստումը թէ «Հայերը եւ Ռումէնները ազգական-ներ են, որովհետեւ միեւնոյն Թրակ-եան արիւնէն կը սերին», որմէ ժառան-գած են նաեւ նկարագրի քանի մը հա-սարակաց գիծեր,—հակում դէպի բա-նաստեղծութիւն, սէր երաժշտու-թեան եւայլն», բանախօսը յիշեց հայ եւ օտար հին աղբիւրներ (Խորենացի, Փարպեցի, Հերոդոտոս, Ստրաբոն, Եւտոքս, Դիոնիսիոս Հաղեկարնացի) եւ նորերէն Մօրկան, Մառ, Մէյէ, Հիւպշման, Պուրկման, Նանսէն, ո-րոնք կը պնդեն հայ ժողովուրդի հնդ-եւրոպական ծագման եւ Թրակեան կապին վրայ, իբրեւ կռուան ունենա-լով լեզուական եւ մարդաբանական ապացոյներ։ Պ. Զամպաքճեան յետոյ հանդիտութիւններ փնտռեց հայ եւ ռումէն ժողովուրդներու երաժշտա-կան ստեղծագործութեան, ձեռական արուեստներու եւ բանաստեղծու-թեան մէջ՝ շեշտելով որ երկու ժողո-վուրդները մինչեւ այսօր ալ կը պա-հեն հոգեկան արժէքներու նմանու-թեան այդ գիծերը։ Բանախօսը այս առթիւ քանի մը նմոյշներ կարդաց հին եւ նոր հայ քերթողներէ։

Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Օր. Արաքսի Սվաճեան, Ռումէն Օփէրայէն, յուզումով երգեց երկու հայ ժողովրդական երգեր,— «Հօյ Նազան» եւ «Զինւոր ես»,— ինչ-պէս նաեւ Թ. Պըրտիչեանուի ռումա-նական մէկ ժողովրդական երգը, «Տրակա մի՛է մընտրօ տէ թի նէ»։ Դաշնակով կ'ընկերանար օր. Մելինէ Նազարեան։ Կ. Պալճեան կարդաց հայ քերթողութենէն վեց գոհարներ ռու-մաներէնի թարգմանուած,— Ս. Մեսրոպէն, Շնորհալիէն, Քուչակէն, Պէշիկթաշլեանէն, Մեծարենցէն եւ Վարուժանէն։

Կարգը «Կոմիտաս» երգչախումբինն էր, որ Պ. Կ. Ցարուքեանի ղեկա-վարութեան տակ, երգեց հայ եւ ռու-մէն ժողովրդական երգեր,— «Գու-թաներգ», «Անձրեւ եկաւ» եւ «Գա-րուն ա ձիւն ա գալիս»՝ Կոմիտասէն, «Բիլբիլ»՝ Սպ. Մելիքեանի, Սապին Տրակոյի «Պինհօրիանա»ն եւ Ա. Պե-նայի «Լա Ֆընթընը»ն։

Ամէնէն վերջը տեղի ունեցան հայ-կական պարերը՝ զորս պարեցին 14 հայ աղջիկներ, մեծ մասամբ ազգա-յին վարժարանէն, այնքան ճարտարօ-րէն մարզուած Տիկին Հայկանուշ Ե-գանեանի խնամքով։ Հայկական պէս-պիսուն տարազներու մէջ՝ որոնց ա-ւելի հրապոյր մը կու տային գունա-գեղ լոյսերը, անոնք յաջորդաբար պարեցին հայկական վեց պարեր,— «Դերձակ մանկտրդ կոտրտին», «Չիմ վզին», «Լէփօ—լէյլէ», «Լուսնակ դու բարով գնա», «Հօյ Նազանիմ»եւ «Թաշ-կէնակս կորաւ ձեր տուն»,— ոգեւո-րութեան քանի մը պահեր ստեղծելով սրահին մէջ։ Հանդէսը փակուեցաւ Արքայական Քայլերգով, զոր երգեց «Կոմիտաս» երգչախումբը, «որքան կարելի է գեղեցիկ», ինչպէս դիտել կուտայ «Նէամուլ Ռոմընէսք»։

Փրոֆ. Նիքոլա Եորկա, հանդէսէն յետոյ տեսակցելով Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան վարիչներուն հետ, հանդէսին համար իր խոր գոհունա-կութիւնը յայտնելէ վերջ, փափաք յայտնեց որ կրկնուին նման հանդի-սութիւններ նոյն այս Թատերասրա-հին մէջ։ Թելադրեց այս առթիւ որ ծանօթ բեմավար Պ. Իօն Շահիկեանի իսկ ղեկավարութեամբ բեմադրուի մօտ ապագային, իբր Լիկա Քուլթու-րալայի Թատրոնին խաղացանկին մաս, հայ պատմութենէն քաղուած Թատերախաղ մը՝ որ ընդելուզուած ըլլայ հայկական երգերով ու պարե-րով։

Զօր. Սքինա եւս, յանուն Լիկա Քուլթուրալայի, իր շնորհակալու-թիւնը յայտնեց Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան սոյն նախաձեռնու-թեանը համար, աւելցնելով որ ան կրնայ միշտ ինքզինք նկատել հօս իր տանը մէջ։

Հանդէսին զուտ հասոյթը, որ մօտ 20,000 լէյ է, ամբողջութեամբ կը մը-նայ Լիկա Քուլթուրալայի հիմնա-դրամին։

⁂ Ընթացք տալով իրեն եղած թե-լադրութեանց՝ Հայ Մշակութային Հիմնարկութիւնը ձեռնարկած է Հայ Արուեստի Հանդէսը կրկնել նոր թատ-րոնին մէջ, մուտքը ազատ ընելով ռումէն ուսանողութեան։ Այս առթիւ Փրոֆ. Եորկայի թելադրութեան հա-մաձայն, հայկական պարերը ժապա-ւէնի վրայ պիտի առնուին։

յաղթանակը քու անարդ եւ ոճրա-պարտ դահիճներուդ վրայ։

Նոր սերունդը պիտի կրնա՞յ մոռնալ իր ցեղասպան դարաւոր թշնամին։ Երբեք։

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՏՐՈՒԿԻ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (16 փետր.).

— «Խորհրդային կառավարութեան կողմէ վերջերս տրուած հաշուեյար-դարի որոշումը Հօկի, Բարեգործա-կանի եւ Մելքոնեան Ֆոնտի մասին խիստ յատկանշական չքմեղացումնե-րու առարկայ դարձած են Նիւ Եորքի «Հ. Կոչնակ» թերթին մէջ։

Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ անոր ռամկա-վար խմբագիրը.—

«Եթէ զուտ եղբայրական - մարդա-սիրական զգացումով դուրսէն Հա-յաստան զրկուած օգնութիւնը Մոս-կուայի կամ Թիֆլիզի եւ կամ Պաքուի մէջ չափազանցուած եւ այլակեր-պուած գոյներով կը ներկայացուի՝ մենք չենք կրնար մեղադրել Երեւանի վարիչներուն լուծարքի որոշումը»։

Եւ այս արդարացումը երկու պատ-ճառով։

Նախ՝ որովհետեւ «հին օրերու հայ աշխարհակալներն ալ» նոյնը կ'ընէին պարսկական, բիւզանդական, արա-բական կամ մոնղոլական դերիշխող պետութեան պատշաճեցնելով իրենց քաղաքականութիւնը։

Երկրորդ՝ որովհետեւ «այսօրուան Հայաստանը ինքնավար հանրապե-տութիւն մըն է, բայց ոչ բացարձակօ-րէն անկախ, բարեբախտաբար։ Եւ ա-նիկա չէ որ պիտի փորձէր ընդվզիլ ընդդէմ այն քաղաքականութեան, Ներքին կամ արտաքին, զոր որդե-գրած են խորհրդային հսկայ Միու-թեան անդամակից միւս տասը հան-րապետութիւնները, ամէնէն ալ հայ-կականէն անհամեմատ աւելի զօրեղ»։

Ուրեմն, «Հ. Կոչնակ»ի չքնաղ տը-րամաբանութեամբ, եթէ Հայաստա-նի մէջ այսօր Խորհրդային կառավա-րութիւնը կանոնաւոր ջարդեր ալ սարքէ, դարձեալ պէտք չէ մեղա-դրենք այդ կառավարութիւնը, որով-հետեւ Արաբներու եւ Մոնղոլներու օ-րով ալ ջարդեր եղած են Հայաստանի մէջ։

Զարմանալի չէ՞, սակայն, որ «Հ. Կոչնակ» իսպառ մոռցած է նկատի ու-նենալ Հայոց պատմութեան ամէնէն ծանօթ եւ ամէնուն, իր իսկ կողմէ փառաբանուած Վարդանանց պատե-

Օր. ԱՆԱՅԻՍ ՉԻԼԹԻՔԵԱՆ

եւ

Պ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Նշանուած

Քոլոնպ 27 փետր. 1938 Փարիզ

րազմը, որ ամբողջովին կը հերքէ իր տեսութիւնը։ Չէ՞ որ եթէ «Հ. Կոչ-նակ»ի խմբագրին խորհուրդով շար-ժելու ըլլային Վարդանն ու իր զոր-ծակիցները, հայ ժողովուրդը պէտք է ենթարկուէր Պարսից թագաւորի կամքին, հրաժարէր քրիստոնէութե-նէն, ընդունէր զրադաշտականութիւ-նը եւ իսպառ ձուլուէր Պարսիկներու մէջ։ Պարզ չէ՞ միթէ, որ այն, ինչ որ «Հ. Կոչնակ»ի խմբագիրը կը թելա-դրէ Հայութեան, ուրիշ բան չէ, բայց եթէ հետեւիլ Վասակի քաղաքակա-նութեան։

Արդարեւ, միայն Վասակներու հո-գեբանութիւն ունեցող մարդիկ կրնան յանձնարարել ամէն գնով յարմարուե-լու օտար բռնաւորներու. միայն այդ-պիսիներ կրնան ուրախանալ, որ Հա-յաստան «բարեբախտաբար» անկախ չէ. միայն այդպիսիները կրնան ի-րենց աչքերը ծածկել Հայաստանի ներկայ աղաղակող դառն իրականու-թեան առջեւ, տեսնել այժմ Հայաս-տանն իբր «ինքնավար հանրապետու-թիւն» մը եւ նոյնիսկ հրճուանք յայտ-նել, որ իբր թէ «Հայաստան թշուա-ռութեան շրջանէն դուրս ելած, այ-սօր կը գտնուի տնտեսական վերելքի եւ բարեկեցութեան ճամբուն վրայ»։

Եւ խորհիլ, որ այսպիսի մտքեր յայտնող մարդիկ լաւ գիտեն, թէ Հա-յաստան միայն թուղթի վրայ ինքնա-վար հանրապետութիւն է, իսկ իրա-կանին մէջ Մոսկուայի հպատակ մէկ նահանգն է, ուր հայ համայնավար-ներու ձայնն իսկ խեղդուած է եւ ուր կ'իշխէ միայն մէկ միահեծան ու մե-նատէր օտար կամք, այն է՝ Մոսկուա նստած կարմիր ցարին կամքը։

Ինչպէ՞ս հաւատալ, որ այդ մար-դիկ չեն գիտեր, թէ Հայաստան ներ-կայիս շատ եւ շատ հեռու է թշուա-ռութեան շրջանն անցած ըլլալէ եւ հայ ժողովուրդը այնտեղ կիսաքաղց գոյութիւն մը կը քաշքշէ, ինչպէս Խորհրդային լուծին տակ ապրող բո-լոր ժողովուրդները»։

ՇՔԱՆՇԱՆ

Հայ Կամ. եւ Մարտիկ. Միութեան անդամներէն, տեղակալ Գրիգոր Շա-քարեան որ շնորհիւ անուշահոտու-թեան իր մասնագիտական գիւտերուն, արժանացած էր նախապէս Grand Prixի վարձատրութեան, խաչով եւ ոսկիէ շքանշանով, մեր ընկերը այժմ անգամ ընտրուած է անուշահոտութեանց եւ ուրիշ ցուցահանդէսներու ժիւրիի եւ Hors concoursի, ինչպէս եւ պետա-կան նոր վարձատրութեան մը արժա-նացած, ստանալով Croix de l'Ordre de Mériteի սպայութեան տիտղոսն ու շքանշանը։

Այս առթիւ սրտագին կը շնորհաւո-րենք մեր զինակից ընկերը։

Իշտուանի

ԷՋԵՐ ՀԱՑԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Երկու եղբայրներ քով քովի, կը քալէինք հօրենական դաշտերէն։ Կը փախչէինք մահէն որ հոն իջնելով տե-ղաւորուած էր։ Ու կը նայէինք մեր շուրջը պնձկութեամբ եւ կարօտով, վստահ որ անգամ մըն ալ պիտի չտես-նէինք այն տեղերը։ Ու կը ծռէինք ու կը խմէինք ուր որ աղբիւր մը հանդի-պէր, խորհելով որ այլեւս վերջին ան-գամն է որ անկէ կը խմենք։

Յաջորդ գիշեր Արակա քիւրտ գիւ-ղին գլուխը հասնելով պահուեցանք անտառներուն մէջ։ Տէլուտաղի կա-մուրջին անդիի կողմն էր ան, որուն առջեւ կը բացուէր Պէյտաղիի կա-նանչ հովիտը, իր մէջի բազմաթիւ գիւղերով։ Մենք ուսումնասիրեցինք անկէ գիշերուան երթալիք ճամբա-նիս։ Հեռուն, Ղեւոնդ ինծի մատով ցոյց կուտար տեղերը ու կը բացա-տրէր գիւղերը։ Մթնեց։ Արակայի կնակը իջանք։ Գեղացիք անասուն-ները կը կթէին եւ կաթսաներով լե-ցուն կաթերը բացօթեայ խարոյկնե-րու վրայ կ'եռացնէին։Իջանք գետակ, որուն վրայի առաջին գիւղն էր մեր երթալիքը։ Հանդիպեցանք եայլանե-րու։ Գամբռները մեզ հալածեցին ու հօտը խրտչեցաւ։ Հովիւները իրենց պառկած տեղերէն «լօ՛, լօ՛,» կանչե-ցին շուներուն, առանց ելլել նայելու թէ ի՞նչ էր։ Հասանք ցածկեկ զոմե-րու։ Ու մինչ կը կարծէինք թէ դեռ պիտի երթանք, զարմանքս մեծ եղաւ երբ Ղեւոնդ ըսաւ.

— Գեղը աս է։

Վարի Զամուռճին էր ան։ Գեղացի-ները կը քնանային տանիքներուն վը-րայ։ Մեր քիրվային տունը այր մը եւ կին մը պառկած էին։ Արթնցուցինք զանոնք։ Երբ մարդը դող ելած աչքե-րը կը շփէր.

— Պրան տո՞ւնն է, հարցուց Ղե-ւոնդ։

— Հօրեղբա՞յրս, կակազեց ան, հօրեղբայրս եայլան է, տունը չէ։

Իսկ դուք ո՞վ էք։

— Մենք ճամբորդ ենք։

Ճամբո՞րդ, գիշերուան այս պա-հուն, երբ կամ գողեր կամ փախստա-կաններ կրնան գեղ մտնել։

— Չէ, դուք ո՞վ էք, կրկնեց ան, ճամբորդ չէք։ Թերեւս Հայ էք... Խունավուլցի չըլլաք։ Շիտակն ը-սէք։ Անօթի՞ էք։

Մենք իրմէ խնդրեցինք որ մեզ Պրային տանի։ Ան չթողուց։ Ցատկեց ելաւ անկողնէն ու կրակ վառեց։ Բըռ-նի հանեց կինը որ խմոր թխէ ու հաց եփէ։

— Ա՛խ, ըսաւ, կը ներէք որ պատ-րաստ հաց չունիմ ձեզի հրամցնելու համար։

Կինը կը դժկամակէր։ Ան կը սաստ-կէր։ Ղեւոնդ քիչ մը քրտերէն հաս-կնալուն, անոնց խօսածները կ'ըսէր ինծի։ Մինչ կինը խմոր կը թխէր, ան կորսուեցաւ։ Ու ահա ներս մտաւ ըղ-բացիներու հետ։ Մեզ կը ծանօթա-ցնէր անոնց այս խօսքերով.

— Լօ լօ, Խօռնօուլլին է։

Անոնք մեզի հարցուցին թէ Խու-նավուլի որո՞ւ տունէն ենք։ Ըսինք որ Քոչենց։ Անոնք հարցուցին թէ Քո-չենցմէ որո՞ւ տղաքն ենք։ Ըսինք որ Մովսէսին ու Սարգիսին։ Երբ իմա-ցան որ մեծ տունէ ենք.

— Մալ ունի՞ք, հարցուցին փու-թով։

Անմիջապէս Ղեւոնդին նշան ըրի որ լռէ, ու

— Չէ, չունինք, բան մը չունինք։ Կը տեսնէք որ կողոպտուած ենք, ը-սի, մեր վրայի պարկերը ցոյց տա-լով։

Այն ատեն անոնք ըսին որ եթէ գոյք ունենայինք, մեզ կը պահէին, կը փրկէին։ Իմ նպատակս էր այս մար-դոց բուն ինքնութիւնը հասկնալ ան-գամ մը, ըստ այնմ շարժելու համար։ Եթէ գոյքի համար պահէին, ուրեմն գոյքը հատնելուն ա՛լ պիտի չպահէին։ Տեսնէինք իրենց վերաբերումը ի՞նչ պիտի ըլլար, եթէ բնաւ բան մը չու-նենայինք։

Առտուն մեզ գոմին մէջ պահեցին։ Գիւղին կիները սկսան մեր քով գալ։ Անմիջապէս աչքիս զարկաւ անոնց տարազը, Հայէն ու Թուրքէն տար-բեր։ Անոնք մեզ իրարու ցուցնելով կ'ըսէին.

— Լաուքի Սէրքօ, լաուքի Մոմսէ-սըն է։ Ու կ'աւելցնէին.

— Կուռմաֆօ, կուռմաֆօ (մե՛ղք, մե՛ղք)։

Մինչեւ իրիկուն ժողովուրդը մեզ տեսնելու կուգար, թան եւ հաց բե-րելով միասին։

Անոնք չէն սպասեր եղեր որ մենք այսքան խեղճ ու այսքան խեղօք ի-րենց կուգանք։ Ընդհակառակն, կը սարսափին եղեր, ենթադրելով որ, այսքան աղէտէ ու զարհուրանքէ ետք, հայ փախստականներ պիտի բռնէին լերան ճամբաները, անցորդ-ները կոտորելու։ Իրենց վախէն ատեն մը նոյնիսկ չեն ճամբորդեր։ Շատ կը զարմանային որ մինչեւ այդ օր մեր գեղէն մէկը չէ եկեր իրենց։ Մեր Քա-րին տղաքը կ'ուզէին, բայց չէին վըս-տահեր։ Իսկ մենք ալ եկանք, ամէնէն անճարները ըլլալով տղոցը մէջէն։ Կը նայէին մեզի հետաքրքիր աչքե-րով, կարծես անտառէն բռնուած վայրի կենդանի ըլլայինք։ Հարցում-ներ կ'ընէին ջարդի մասին։ Կ'ուզէին գիտնալ թէ ինչպէս եղաւ որ մեծ եւ չէն գիւղը այնքան շուտ աներեւութա-ցաւ ծուխի նման։ Ու մանաւանդ կ'ու-զէին մեր կարծիքը լսել ջարդերու մա-սին։ Ողջ մնացող Հայը ի՞նչ կը մտա-ծէր այդ մասին։ Կը ցաւէին մեր վը-րայ։ Մեզ կը մեղադրէին որ մեր զէն-քերը յանձնեցինք եւ զառնուկներու պէս դիւրին մորթուեցանք։ Ամէն մէ-կը իր քիրվաները կը հարցնէր մեր գեղէն։ Ու բոլորը նոյն պատասխանը կ'առնէին թէ չկան, սպաննուած են։ «Եթէ հօս գային, զանոնք կը պահէ-ինք», կ'ըսէին։

Պրան ուշացաւ։ Իրիկուն եղաւ, ու չեկաւ դեռ։ Գիշերը Ալին բացատրեց մեզի անոր եայլային տեղը ու մենք հոն գացինք։ Հօտերը մակաղեր էին։ Խարոյկները կը վառէին։ Անոնց շուրջ Քիւրտերը հաւաքուեր կը խօսէին։ Պրան գտանք։ Ան մեզ տեսնելուն զը-րեթէ լացաւ յուզումէն։ Իրարու մէջ շարունակ կարեկցութեան խօսքեր կը փոխանակէին, նայելով մեր վրայ։ Պրան միշտ կ'ըսէր.

— Հէյվա Խօռնօվուլլի (մեղք Խու-նավիլի)։ Լօ՛, լօ՛, լօ՛, կ'ըսէր ան, մեր պարկէ զգեստներուն նայելով, լօ դուք սա տղաքը առաջ տեսնէիք, անոնք փաշայի պէս էին։ Ի՛նչ են ե-ղեր քիմա։ Չէրչի չկայ որ լաթ կարել տանք։ Լօ, լօ, լօ...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԱՐԵԱՆ

(Շար.)

(21)

ՀԻԹԼԷՐ ԻՏԱԼԻԱ պիտի այցելէ մայիսին եւ պիտի մնայ ութ օր: Այժէն ոնդալից պատրաստութիւններ կը տեսնուին, ընդունելութեան համար: Զին - ւորական, օդանաւային եւ ծովային վիթխարի ցոյցեր պիտի կատարուին, ի յատիւ հիւրին, ցնցտելու համար խտալեւգերման գործակցութիւնը:

ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ ՄԻԼԼԵՐԻ ԵՒ ՍԿՈՊԼԻՆԻ ԿԻՆԵՐԸ նորէն դէմ դիմաց հանւեցան առջի օր: Տիկին Սկոպլին երդում ըրաւ թէ բան չի գիտեր իր ամուսնին գաղտնի գործերու մասին, եւ առաջարկեց որ արտօնութիւն տան... Ռուսաստան երթալու եւ երկու զօրավարները բերելու: Ուրկէ՞ գիտէ որ հոն են...

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ սրտի հիւանդութենէ մեռած է երեսփոխան Մալրի Թոփրաք, որ վերջերս օրինագիծ մը ներկայացուցած էր, ոչ - Թուրքերուն միայն Թուրքերէն խօսիլ տալու եւ Հրեաներու ներգաղթը արգիլելու համար:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Քրաքովիա քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ համագումար մը, մասնակցութեամբ 800 պատգամաւորներու որոնք կը ներկայացնեն 20.000.000 գիւղացիներ: Ժողովը զբաղեցաւ ոչ միայն ներքին եւ հողագործական խնդիրներով, այլեւ արտաքին քաղաքականութեամբ: Այս առթիւ խստօրէն քննադատուեցաւ կառավարութեան բարեկամական քաղաքականութիւնը՝ Փաշական կառուցուածքներու հետ: Քննադատուեցան նաեւ բոլշեւիկեան մեթոտները:

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	8 »
ԺՕՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ Մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈՅՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԵՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ծնչ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ Ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ԶԵՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻՄԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Ագրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԷԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼՈՒՍԱԲԱՑ

Ամսագրին փետրուարի (2) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Խմբագրին Յուշատետրը: Գարեգին արքեպ. Տրապիզոնի՝ Ուխտաւորը: Մ. Իշխան՝ Անմահութիւն: Հմ. Խոսրովեան՝ Գրիգոր Զօհրապի հետ: Արտ. Յարութիւնեան՝ Անտիպ նամակ մը: Փ. Սանասար՝ Մարդկային հոգեբանութեան տաղնապը: Հ. Պէրպէրեան՝ Հայ ճարտարապետներուն համբաւը: Ամսօրեակ:

Բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 40 ֆրանք, միւս երկիրներ՝ 50 ֆր.: Դիմել՝ M. BARSAMIAN, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ԿԱՐԵՒՈՐ Է ԿԱՐԴԱԼ

ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
(Առաջին հատոր)

Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով 35 դիմել «Յառաջ»ի

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ »

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական նոր մէկ հատոր՝ «Ծաղրանկարներ», որ քանի մը շաբաթէն լոյս կը տեսնէ: Գիրքը բաղկացած է աւելի քան 200 էջերէ: Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարները թէ՛ ծանօթ դէմքերու եւ թէ՛ ժողովրդական տիպարներու, մեծ մասամբ անտիպ կամ վերամշակուած: Այս հատորիս համար բացուած եմ կանխիկ բաժանորդագրութիւն մը: Կոչ կ'ընեմ բարեկամներուս համակիրներուս, որպէսզի քաշ անք դրկելով բաժանորդագրուին: Կանխիկ վճարողներուն անունները ցանկով մը պիտի դրուին հատորին մէջ: Հաւանաբար գիրքը լոյս տեսնելէն վերջ արժէ աւելի սուղ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ դրկել հետեւեալ հասցէին.— Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, Cachan (Seine):

Ծախու է

ՄԱԽՈՒ է քիչ գործածուած եւ լաւ վիճակի մէջ նկարչական ա լա մինիւր ֆէնայ մը, օպժէքթիֆ 4,5, տուպլը տոնած եւ պլինձէ շարժէօր: Նպաստաւոր գին: Դիմել Պ. Ճիլէմէթճեան, 31 Rue Menilmontant, Փարիզ (2):

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՋԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի, 6 Մարտ, Գարեգին Արքեպ. Խաչատուրեան պիտի պատարագէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ եւ քահանայ պիտի ձեռնադրէ Մարաշցի տիրացու Հայկազունը, Մարսիլիոյ եկեղեցւոյ վրայ:

Այս բացառիկ առիթով պատարագը տեղի կ'ունենայ բաց վարագոյրով, ըստ հին սովորութեան:

ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ Մեծ Պահքի առթիւ ամէն Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները, ժամը 9ին խաղաղականի եւ եկեղեցի արարողութիւն պիտի կատարուի: Պիտի քարոզէ Տ. Զգօն վարդապետ:

Վ. ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆ
ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն.— Տուրքերու յայտարարութիւն եւ գործերու հետապնդում:

Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր.— Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise, Մէթրօ Cadet:

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մէթրօ Belleville եւ Pyrénées

Հեռաձայն Mel. 50—09:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» տարիներ եւ Ճակատի Յառաջի գրասենեակ՝ ԳԱՒԻՆԵՑԻԷ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6, Ավընիւ տ'իթալի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ փլաս տ'իթալի՝ կը դասախօսէ Ընկեր ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, Նիւթ՝ «Ներկայ քաղաքական կացութիւնը»:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի փրեաքանական ժողովը 3 Մարտ Հինգշաբթի երեկոյ «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ: Նիւթ՝ 1. Մեղադրանքներ Դաշնակցութեան գործունէութեան շուրջ: 2. Պատասխաններ եւ պատճառաբանութիւններ: Վիճաբանութիւնները կը վարէ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ Հ. Յ. Դ. պատանիներու ժողովը 6 Մարտ. կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

5, RUE DE L'ECLIPSE «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ (նուագ), Օր. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ (մեներգ), եւ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆԻ (արտասանութիւն):

Մուտքը ազատ է

Իսկ լէ Մուլինոյի մէջ ՓԵՏՐ. 18Ը կը տօնուի ՄԱՐՏ 13ին: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 18ի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Շավիլի մանկապարտէզի սրահին մէջ

5 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»Ը

6 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆԻ մէջ

Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 3.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»

Մասնակցութեամբ Լիոնի կարող ուժերու եւ ղեկավարութեամբ Պ. ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ: Կ'երգէ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ:

Գիները 5, 4 եւ 3 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն եւ ոտերգ: Մուտքը ազատ է

ՐԱՖՖԻ խմբակի դասախօսութիւնը 3 Մարտ Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Café Grillon, 2 Carrefour de l'Odéon, Մէթրօ Օտէօն: Կը խօսի Պ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ: Նիւթ՝ «Մեր քաղաքական հակումը» (օրիանթասիոն):

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ Միութեան հրապարակային հերթական դասախօսութիւնը 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Միութեան հաւաքատեղին, 5 Rue de l'Eclipse, «Շահրիկեան» սրահը: Կը դասախօսէ Պ. Լ. ՄԵԼԻՏՈՍԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ի՞նչ է ազգութիւնը»: Մուտքը ազատ է

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 6, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort:

Կը խօսի Պ. Լ. ՉԱՄՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր ճազ. ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով: Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Պաստիյէն առնել օթօպիւս 13 եւ 81 եւ իջնել փոն Շարանթոն:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷԹ-ՔԱՇԱՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 6 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, 25 bis Av. de la République, Մոնրուժ մէթրօ Փօրթ տ'Օրլէանի մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ս. ԽՈՍՏԻԿԵԱՆ

Սան-սանուհիներու կողմէ պար, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր եւ անակնկալներ: Ճազ, թառ, պիւֆէ: Մուտք 6 ֆր.:

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis, Avenue d'Iéna, Փարիզ

Մէթրօ Iéna, օթօպիւս B, իջնել Place d'Iéna

Կը մասնակցին ենթաշրջանիս բոլոր սկաուտ, գայլիկ եւ կայտ... կը ներկայացուի սկաուտական կեանքէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ» (պատկեր), «ԴՕԴՕՇ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար) ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ (պատկեր 1 արար) չափական մարզանքներ, բուրգեր եւայլն:

Գեղարուեստական բաժին՝

«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 ֆր.:

Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Պ. Քիլիճեանի մօտ, 258 Rue St. Honoré, Paris, եւ նոյն օրը կաշէն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԷՐՍԱՆԻ:

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse:

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ: Հեղինակ՝ Սերժ Միրժանեան (Serge Mirjean):

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martin... Պ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Պ. Balpétréի Comédie Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի, Պ. Գմբէթեանի եւ Claude - Wilderի:

Ցայտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի:

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը: Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն: Պոլսական օղի՝ եւ քաշիկը ճաշարանատիրոջ անվիճելի փորձառութեամբ: Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով:

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ:

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ... Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ եւ ... Հայ աւանդական սեղանին զարդը...

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանձնառու կ'ըլլանք... ամերիկեան, ֆրանսական եւ չեխօսլովակ բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, Թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն.ի...

Ամէն տեսակ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան դրկել Underwood եւ Royal գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ըլլայ ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմուշները եւ գիները

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի առաւօտները 10—12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նատիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ծանօթագրութեան խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՄԱՐՏ
VENDREDI 4 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3670

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞Ր Է ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հարցուցեր էինք թէ որո՞ւ բերնով կը խօսի Հայաստանի Պամատ, գործակցութեան հրաւիրելով Հայերը, Կովկասի Համադաշնակցութեան իրականացման համար :

Իր յօդուածը լայնօրէն կը լուսաբանէ այս հարցը, մանաւանդ այն բացատրութեանց մէջ որ կը վերաբերին Հայերու պահանջած արտաքին ապահովութեան :

Հայաստար Պամատ խնդիրը կը դնէ կոպտօրէն .

— « Շատ աւելի բարդ է արտաքին ապահովութեան հարցը : Ներկայիս Կովկասի ժողովուրդներուն կողմէ իրական որ եւ է երաշխիք կարելի չէ տալ Հայոց, ինչպէս Հայերը եւ անոնց հետ՝ Անդրկովկասեան միւս ժողովուրդները դժբախտաբար չեն կրնար նման երաշխիք մը տալ Հիւս. Կովկասի, որ միշտ կը գտնուի Ռուսիոյ կամ այլ պետութեան կողմէ յարձակումի մը սպառնալիքին տակ : Բայց եւ այնպէս, Տաղստանցիները նուազ պէտք չունին նման երաշխիքի մը, որքան Հայերը » :

Եւ հիմնաւորելով իր տեսութիւնը, կը յայտարարէ թէ «հարցին քննութիւնը ժամանակի կը կարօտի» : Միեւնոյն ատեն, անհրաժեշտ կը գտնէ որ «արմատէն քանդուի ամէն կարելիութիւն՝ վէճ ստեղծելու հարաւի դրացիներուն հետ» : Ընդհակառակն, պէտք է «վստահութիւն ներշնչել անոնց (հարաւի դրացիներուն՝ Թուրքիոյ) թէ՝ կովկասեան Թուրք - պետութիւն մը նուազ համապատասխան չէ իրենց շահերուն որքան մեր շահերուն» :

Ուրեմն, պարտկուելով եղած - չեղած սահմաններուն մէջ, հրաժարելով որ եւ է նոր պահանջէ, պիտի աշխատինք ճակատ յարդարել ռուսական աշխարհակալութեան դէմ եւ վստահութիւն ներշնչել Թուրքիոյ, որպէսզի հանդիստ ձգէ մեզ :

Էնկիւրին ալ ուրիշ պայման չէ դրած, սկիզբէն ի վեր : Տարբեր տեսակէտ չունէր, նաեւ, հռչակաւոր «Պրոմեթէ»ն :

Հայաստար Պամատ այս բանաձեւին փարած է նաեւ անոր համար որ, «անխուսափելի» կը գտնէ Խ. Միութեան փլուզումը :

« — Կը մօտենայ մեծ ցնցումներու պահը : Թուրքիա անշուշտ կը խորհի լաւագոյն ձեւով օգտուիլ կացութենէն, որ պիտի ստեղծուի խորհրդային վարչաձեւին անխուսափելի փլուզման պահուն, պաշտպանելու համար իր արեւելեան սահմանները» :

Հարց մը, այս առթիւ,— քանի Խ. Միութիւնը դատապարտուած է կործանելու եւ կամ, քանի որ «Էնկիւրիի մէջ շատ լաւ կ'ըմբռնեն թէ ներկայիս պատմութիւնը անսպասելի հանդիստ մը տուած է Թուրքիոյ, բայց այս դադարը չի կրնար երկար տեւել » — ինչո՞ւ զիջումը կը պահանջեն մեզմէ՝ զոհէն :

Աւելի բաց խօսելով, ինչո՞ւ Թուրքիան ինք առաջին քայլը չառներ դէպի Թուրք - պետութիւն, վերադարձնելով իր յափշտակած հողերուն գէթ մէկ մասը ...

Հայաստար Պամատ հարկաւ բաներ մը գիտէ, երբ, «թանձր ամպեր» տեսնելով Խ. Միութեան հորիզոնին վրայ, նախատեսելով անոր փլուզումը, կը փափսայ թէ «Թուրքիա անշուշտ կը խորհի լաւագոյն ձեւով օգտուիլ կացութենէն, պաշտպանելու համար իր արեւելեան սահմանները» :

Ո՞ր միջոցն է աւելի ազդու, այդ պաշտպանութեան համար, — օղակներու մէջ խեղդե՞լ մանրանկար Հայաստանը, ի հարկին դէպի Կովկա՞ս արշաւել,— թէ ինքնաբերաբար վերադարձնել հայկական հողերը, որպէսզի աւելի զօրաւոր պատուար մը կազմուի, միջազգային երաշխաւորութեամբ, անմիջական դրացիներու ոչ - յարձակման դաշինքով մը :

Հայաստար Պամատ երբ այնքան տիրաբար կը խօսի Թուրքիոյ գործերու մասին, պարզելով Էնկիւրիի բաղձանքներն ու շահերը, ինչո՞ւ պարտք չի սեպեր այս տարրական պարագաները բացատրել Աթթիւրքին եւ միւսներուն : Նոյնիսկ իրենց շահուն համար :

Թող մեզի չվերագրեն ռուսամոլութեան մեղքը, իրենք որ այնքան հաւատարմօրէն ծառայած են բոլոր տեսակի Ռուսերուն, եւ հիմա գայլի աւետարան կը կարդան մեր գլխուն :

Եւ թող ըմբռնեն, վերջապէս, որ Հայկական Դատը միայն եւ միայն կովկասեան հարց չէ :

Եթէ իրենք ամփոփուած են Կովկասի լեռներուն մէջ, թէ աշխարհագրութեամբ եւ թէ ժողովուրդով, մենք ասդին ունինք մօտ մէկ միլիոնի համրանք մը, որ հայրենիք, այսինքն ապրելու երատունք եւ ազատութիւն կը պահանջէ :

Ի՞նչով կրնան ապահովել մեր այդ իրաւունքը : Եւ կամ, ի՞նչ տրամաբանութեամբ կ'ուզեն խաչ քաշել անոր վրայ, հին ու նոր պատմութիւններ քրքրելով եւ չարաշուք հեռանկարներ պարզելով մեր առջեւ :

Հայաստար Պամատները չե՞ն համոզուած թէ մինչեւ անգամ Կովկասի ապահովութեան հիմնական պայմանն է հայկական հարցին լուծումը :

Եթէ իրենք պարզապէս տէր կամ լուծ փոխելու տրամադրութիւն ունին, մենք դէմ ենք բոլոր լուծերուն : Մենք կը պահանջենք միայն արդարութիւն, — ամբողջացումը եւ ազատագրումը մեր հայրենիքին, որպէսզի կարենայ համախմբել իր ցիրուցան զաւակները, շնչել ու ծաղկիլ իբրեւ պետութիւն :

Դեռ ուրիշ հարց մը,— եթէ «կավկազ»ները անխուսափելի կը գտնեն Խ. Միութեան փլուզումը, դատելով օրուան դէպքերէն, ինչո՞ւ չեն ընդունիր թէ նոյն դէպքերը իրենց ելեւէջներով կրնան անդրադառնալ նաեւ Թուրքիոյ ճակատագրին վրայ :

Շատ ու շատ շնորհակալութիւն՝ մեզի տրուած խրատներուն համար : Ի՞նչպէս կ'ըլլար, եթէ իմաստութեան այդ գոհարներէն քիչ մըն ալ Թուրքիոյ համար բաժին հանէին, ե՛ւ Կովկասի ե՛ւ աշխարհի բարիքին համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԵԾ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հերթական խեղկատակութիւն մը

[illegible] եղած են լրտես Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Լեհաստանի, Ճափոնի ..

Բոլորը "կը խոստովանին", բայց [illegible]

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, 21 «Թրոցքիական - աջակողմեան դաւադիրներու » դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր, Մոսկուա, Արհեստակցական Միութեանց պալատին մէջ (Ազնուականներու նախկին ակումբը) : Հեռագիրը կ'ըսէ թէ դատավարութեան ներկայ էին երեք հարիւր հոգի, մեծ մասով պաշտօնատարներ կամ արտօնեալ թղթակիցներ : Խումբ խումբ կարմիր պահակներ դիրք բռնած էին պալատին առջեւ, սանդուղներուն վրայ, դահլիճին մէջ : Բոլորն ալ կը փոխուէին տասը վայրկեանը անգամ մը : Երեք նստարաններ յատկացուցած էին ամբաստանեալներուն, որոնց վրայ կը հսկէին սուինաւոր պահակներ : Բոլորն ալ մարդկային կերպարանքէ ելած, աջ - ձախ կը նայէին անտարբեր եւ մտացրիւ, կարծես դատավարութիւնը կապ չունէր իրենց հետ ...

Նախ կարդացուեցաւ ամբաստանագիրը, որ, ինչպէս գրած ենք արդէն, 21 կալանաւորները կը մեղադրէ իբրեւ լրտես, ահաբեկիչ, մարդասպան, վնասարար, այլ մանաւանդ անջատողական : Անոնք օտար թշնամի պետութեանց լրտեսական կազմակերպութիւններու դրդումով, կազմեր են դաւադիրներու խմբակ մը, որ կը կոչուի «Թրոցքիականներու եւ աջերու խմբակ», տապալելու եւ բաժան - բաժան ընելու համար Խ. Միութիւնը. անոնք պատրաստուած էին անջատելու Ուկրայնան, Սպիտակ Ռուսաստանը, Կեդր. Ասիոյ, Վրաստանի, Հայաստանի, Ադրբէջանի հանրապետութիւնները եւ Ծայր. Արեւելքի ինքնավար շրջանը : Խմբակը իր դրօշին տակ առած էր Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսաստանի, Վրաստանի, Հայաստանի, Ադրբէջանի, Կեդր. Ասիոյ հանրապետութեանց «Թրոցքիականներու, աջերու, զինովիեւականներու, մենշեւիկներու, սոց. յեղափոխականներու, քաղքենի ազգայնականներու գաղտնի խումբերը, բայց որ եւ է աջակցութիւն չգտնելով երկրին մէջ, իրենց ամբողջ յոյսը դրած էին օտար պետութեանց զինեալ աջակցութեան վրայ : Այս օտար պետութիւններն ալ խոստացած էին աջակցիլ, պայմանաւ որ Խ. Միութենէն անջատուին Ուկրայնան, Ծայր. Արեւելքի ծովային շրջանը, Սպիտակ Ռուսաստանը, Կեդր. Ասիոյ հանրապետութիւնները, Վրաստանը, Հայաստանը եւ Ադրբէջանը : Այս համաձայնութիւնը դիւրացած էր անոր համար որ դաւադրութեան շատ մը վարիչները երկար ատենէ ի վեր եղած էին գործակալները օտար լրտեսական կազմակերպութեանց» :

Ամբաստանագիրը ամէն մէկ անունի հետ միշտ կը յիշէ Թրոցքին : «Դատական քննութիւնը ճշգրտօրէն հաստատած է որ Թրոցքի Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան հետ կապ ունէր 1921էն ի վեր, իսկ անգլիական «Ինթէլիճընս»ին հետ՝ 1928էն ի վեր :

Ամբաստանեալ Քրէսթինսքի ուղղակի հրահանգ ստանալով ժողովուրդի թշնամի Թրոցքիէն, Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան հետ կապ հաստատած է 1921ին :

Ամբաստանեալ Ռօզէնկոլցի լրտեսական աշխատանքն սկսած է ի նպաստ գերմանական ընդհ. սպայակոյտին 1923ին, իսկ ի նպաստ անգլիական «Ինթէլիճընս»ին՝ 1926ին :

Ամբաստանեալ Ռաքովսքի (Փարիզի եւ Լոնտոնի նախկին դեսպանը), Թրոցքիի ամէնէն վստահելի մտերիմներէն մէկը, անգլիական «Ինթէլիճընս»ին գործակալ եղած է 1924էն ի վեր, իսկ ճափոնական լրտեսութեան՝ 1934էն ի վեր :

Միայն մէկ հոգի կ'ուրանայ

Ամբաստանեալ Չերնով իր լրտեսական աշխատանքն սկսաւ ի նպաստ Գերմանիոյ 1928ին : Ան Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան հետ կապուած էր հանրածանօթ մենշեւիկ Դանի նախաձեռնութեամբ եւ աջակցութեամբ : (ԽՄԲ.— Դան երէկ իսկ բուռն կերպով հերքեց այս մեղադրանքը, «Փոփիւլէռ»ի միջոցաւ, ըսելով թէ Չերնովը չէ տեսած ոչ 1928ին, ոչ անկէ ետքը, ոչ ալ որ եւ է ատեն, եւ երբեք չի ճանչնար զայն) :

Ամբաստանեալ Շարանկովիչ 1921ին վարձուեցաւ եւ Խ. Միութիւն ղրկուեցաւ Լեհաստանի լրտեսական կազմակերպութեան կողմէ, լրտեսութիւն կատարելու համար :

Ամբաստանեալ Կրինքօ եղած է գործակալը Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի լրտեսական կազմակերպութեանց, 1932ին :

Դաւադիր խմբակին վարիչները, մէջն ըլլալով Ռիքով (նախկին վարչապետը) եւ Պուխարին, բոլորովին տեղեակ էին իրենց մեղսակիցներուն լրտեսական կապերուն եւ բոլոր միջոցներով կը քաջալերէին, այդ կապերը ընդլայնելու համար » :

Ամբաստանագիրը յետոյ կ'ըսէ թէ ամբաստանեալներէն ոմանք 1908էն եւ 1911էն ի վեր գործակալներն էին ցարական գաղտնի ոստիկանութեան (Օխրանա), մանաւանդ Զէլէնսկի, Իվանով եւ Զուբարով : Իրենց գործունէութեան ծրագիրը յղացած եւ յօրինած էին օտար պետութեանց ընդհ. սպայակոյտները, գլխաւորութեամբ Թրոցքիի : Կ'ըսէ նաեւ թէ Գերմանիոյ փաշական դաւադրութենէն վերջ, դաւաճաններուն լրտեսական աշխատանքը աւելի շեշտուեցաւ : Յետոյ կուգան ամբաստանեալներուն «խոստովանութիւնները» :

Ամփոփենք նաեւ այդ «խոստովանութիւնները», համաձայն Մոսկուայէն հասած հեռագրին .—

Ռաքովսքի, որ Լոնտոնի դեսպան եղած է 1923էն 1925, իսկ Փարիզի դեսպան՝ 1925 — 1927, խոստովանեցաւ թէ 1924էն ի վեր եղած է վճարեալ գործակալը անգլիական «Ինթէլիճընս»ին, իսկ վերջն ալ՝ ճափոնի հակալրտեսական կազմակերպութեան :

Ռօզէնկոլց, նախկին գործավար (նախարար) արտաքին առեւտուրի եւ գործակատարը Լոնտոնի դեսպանատան, իր կարգին խոստովանեցաւ թէ ծառա-

(Ուրիշ շարունակութիւնը 4րդ էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱՊՐԻԷԼԷ Տ'ԱՆՈՒՆՑԻՕ

Փոքրիկ մը՝ սկիզբէն մինչեւ վերջը, խառնուածքով ու գործով, տ'Անունցիօ մարեցաւ իր գրասեղանին առջեւ, կաթուածահար, երբ կ'երազէր մեռնիլ «բոցանշոյլ վէրքերով », խակառակ իր 75 տարիներուն :

Փոքրիկ՝ ի խնդիր փառքի, վայելքի, վերելքի : Անշուշտ ամէն բանէ առաջ խոյանք՝ դէպի արուեստի հրաշալիքները : Բայց նաեւ դէպի ազատութիւն, դէպի բռնի ուժը, դէպի աշխարհակալութիւն եւ յաղթանակ : Թոիչք՝ Պառնասի բարձունքէն մինչեւ օդարշաւ, սալոնական սէրերէն, հերոսական, մաշած քաղաքակրթութեան մ՚ը ծփանքներէն մինչեւ հռոմէական փորումները (հրապարակ) :

— « Մեր սերունդը մեզ կը կանչէ մեր դրօշը դնել նոր աշխարհի մը հալած եւ խառնափնդոր նիւթին վրայ... Թող Հռոմ իր Ֆորոմին մէջ գտնէ կեսարեան յաղթութիւնը : Վիճակը ձգուած է : Ձգուած է վիճակը երկրի կարմիր սեղանին վրայ » (1915) :

Քիչեր ունեցած են կեանք մը այսքան յանդուգն եւ արկածալի, այնքան շռնդալից եւ հակասական :

Թերթերը արդէն կը յորդին առասպելական, հրաշապատում դրուագներով : Ամբողջ շարժանկար մը :

Տ'Անունցիօ կոչուեցաւ բանաստեղծ-զինուոր :

Պէտք է լման գրել բառերը,— բանաստեղծ, վիպասան, թատերագիր, մարգարէ, պատգամախօս, ռազմիկ, օդաչու, քաղաքագէտ, դիկտատոր :

Հաւատացողներ կան որ ինք պիտի ըլլար Իտալիոյ Առաջնորդը, եթէ, ճակատագրական պահու մը, քէն ըրած եւ նորէն ոդիմպեան բարձունքը քաշուած չըլլար, այդ փառքը ձգելով Մուսոլինիի :

Փաստ է որ, Հռոմի գրոհէն առաջ, տեղի ունեցաւ Ֆիումէի արշաւը, նոյն ինքն բանաստեղծին նախաձեռնութեամբ, հակառակ դաշնակիցներու թշնամութեան եւ պաշտօնական Իտալիոյ սպառնալիքին : (1919 յունիս — սեպտեմբեր) :

Միշտ խիզախ եւ մոլեռանդ եւ ցուցադրական, բանաստեղծը կուրծքը բաց կը սպասէր, երբ կառավարական զօրքին հրամանատարը պաշարեց ու փակեց իր կամուրջներուն ճամբան, — Զա՛րկ :

Կը սոսկար ծերութենէն, «անարգ հիւանդութենէն », մտքի ծիւրումէն : Ատոր համար, միշտ արկածախնդիր եւ նորամոլ, մահուան ալ աննախընթացը կը փնտռէր, յանդուգն ծրագիրներ որոճալով, մահացու դեղեր ուսումնասիրելով :

Եւ նորէն ատոր համար էր որ, շատոնց տարիքն առած եւ անկար, մէկ աչքն ալ վիրաւոր՝ օդարշաւի մը հետեւանքով,— քաշուած էր իր առանձնի մենաստանը :

Երբ Մարքոնին մեռաւ, իրեն տրամադրեցին Ակադեմիայի նախագահութիւնը :

Տ'Անունցիօ տէր չեղաւ այդ փառքին : Զերեւցաւ որ եւ է տեղ, որպէսզի մարդիկ չարգահատին իր վրայ, բաղդատելով երէկն ու այսօրը : Լռելով իր «խոպոտ եւ կերկերուն ձայնը» :

Եւ ահաւասիկ ամբողջ ժողովուրդ մը ծնրադիր իր դագաղին առջեւ :

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Մ. Ինճէեանի միջոցաւ (տես վարը)	100
Մարտ 3ի գումարը	4774
Ընդհ. գումար՝	4874

Մանրամասնութիւններ — Յակոբ Մանուկեան, Յովհաննէս Մարտիրոսեան 10ական, Լեւոն Տօլպաշեան, Կարապետ Գույումճեան, Առաքել Պէնլեան, Տիկին Հայկանուշ Գույումճեան, Արմենուհի Պէնլեան, Սէլմա, Մարի Պրուսեան, Օր. Արմենուհի Խօլմէզեան 5ական, Օլկա (Ֆրանսուհի) 2, Տիկին Ասլանեան 5, Փոքրիկ Վահագն Ինճէեան 3, Օր. Վարսենիկ Վարդանեան 15, Մ. Ի. 15 ֆրանք, գումար՝ 100 ֆրանք :

3200 միլիոն ֆրանք բացառիկ վարկ Ազգային պաշտպանութեան համար

Ազգ. պաշտպանութեան, ծովային եւ օդանաւային նախարարները առջի օր ներկայացան երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովին, բացատրութիւններ տալու համար 3200 միլիոն ֆրանքի բացառիկ վարկի մը մասին, զոր անհրաժեշտ կը գտնեն սպառազինութեանց համար : Այս գումարէն 1700 միլիոն պիտի յատկացուի օդային ուժերուն, 700 միլիոնը նաւատորմին, 800 միլիոնն ալ բանակին :

Պատասխանելով զանազան հարցումներու, Պ. Տալատիէ պնդեց թէ միւս պետութեանց պատրաստութիւնները կը հարկադրեն միջոցներ ձեռք առնել, ուժերու հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար : Այս առթիւ տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկի կազմութեան մասին :

53 միլիոն ոսկի Անգլիոյ մէջ..

Անգլիական կառավարութիւնը սպիտակ գիրք մը հրատարակեց, ազգ. պաշտպանութեան մասին : Այս տեղեկագրին համաձայն, վերազինման ծրագրին գործադրութիւնը, որ 1500 միլիոն ոսկի կը նախատեսուէր 1937 — 1941, պիտի անցնի այդ գումարը : Միայն ներկայ տարուան ծախքը պիտի ըլլայ 352 միլիոն ոսկի, որուն 8 միլիոնը պիտի յատկացուի հակօդային պաշտպանութեան : Շինուելիք նոր մարտանաւերուն տարողութիւնը, որ 139.348 թն էր 1937ին, 1938 յունուարին բարձրացած է 574.014 թոնի : 1938 — 1939 ապրիլ պատրաստ պիտի ըլլան մօտ 60 նոր մարտանաւեր : Օդանաւային ուժերուն յատկացուած է 15 միլիոն ֆրանք :

Իտալիա կը զօրացնէ Էգէականի պահակազօրը

Իտալիոյ 1938 — 1939 տարեշրջանի զինուորական ելմտացոյցը 1.050.600 անգլ. ոսկիի յաւելում մը կը ցուցնէ նախորդին վրայ : Ընդհ. ծախքն է 27.500.700 ոսկի : Ելմտացոյցը խորհրդարանին ներկայացուեցաւ մանաւոր տեղեկագրի մը հետ որ յիշելով ստուարաթիւ զօրքի առաքումը դէպի Լիբիա, կ'ըսէ թէ այդ ուժը «կրնայ դիմագրաւել որ եւ է վտանգ Միջերկրականի մեր առաջնակարգ դիրքին եւ օգնել ապահովելու մեր հաղորդակցութեանց ազատութիւնը Եթովպիոյ կայսրութեան հետ» : Տեղեկագիրը կ'աւելցնէ .— Նոր կազմակերպութիւն մը հաստատուած է Եգէականի կղզիներուն մէջ, բարձրացնելու համար անոնց պահակազօրքերը, համաձայն այն կարեւորութեան զոր կը ներկայացնեն Միջերկրականի մէջ :

*** Իտալական թերթերը խօսելով Հիթլէրի յառաջիկայ այցելութեան վրայ, կը յայտարարեն թէ ոչ մէկը կրնայ անջատել Իտալիան եւ Գերմանիան, ոչ իսկ ան պետութիւնները որ կը ջանան ընդդիմանալ փաշական եւ նացի յեղափոխութեանց : « Հիթլէրի այցելութիւնը կ'ապացուցանէ Հռոմ - Պերլին առանցքին ստեղծիչներուն վճռական կամքը՝ դէպի յառաջ շարժելու » :

ԵՐԿԱԹԵԱՑ ՕՂԱԿՆԵՐՈՎ ՇՐՋԱՊԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿԻՐԸ

Տարիներ առաջ Խորհրդային իշխանութիւնը կանգ չէր առնում ոչ մի զոհողութեան առջեւ, իր ծառայութեան հրապուրելու համար օտար մասնագէտներին։ «Ռազմական կոմունիզմ»ը ցրել կամ ոչնչացրել էր գիտութեան ու ճարտարարուեստի նախկին ղեկավար տարրը։ Նորը հասցնելու համար շատ ժամանակ էր պէտք։ Աւերուած անտեսութիւնն արագօրէն վերահաստատելու միակ միջոցն էր Խորհրդային երկիրը քաշել գերմանացի, անգլիացի եւ ամերիկացի հմուտ վարիչներ, տալով նրանց լաւ վարձատրութիւն իրենց իսկ դրամով եւ կենցաղի բարձր, սեփական քաղաքացիներին անմատչելի յարմարութիւններ։

Ցաւօղեց։ Շատերը գնացին եւ մեծամեծ օգտակար եղան։ Նրանք ոչ միայն կարեւորագոյն հին գործարանների փլատակները վերականգնեցին, այլեւ ստեղծեցին նախկին Ռուսաստանին անծանօթ արդիւնաբերութեան նոր ճիւղեր, ինչպէս քիմիական, ընդհանուր մեքենաշինութեան, ինքնաշարժի, սառնանակաշինութեան, երկրագործական մեքենաների եւն.։

Այնուհետեւ օտար մասնագէտների այս մակընթացութեան յաջորդեց տեղատուութիւնը։ Խորհրդային բարձրագոյն դպրոցները հրապարակ նետեցին շատ թխուած ճարտարագէտների մի հսկայ բազմութիւն, որ թէեւ սկզբում անպէտ էր գործի մէջ, շնորհիւ տեսական խնդիրների մակերեսային ծանօթութեան, բայց ի վերջոյ նրա մէջ ընդունակները հասունացան, իւրացրին դրսեցիների գաղտնիքներն ու ի վիճակի եղան նրանց փոխարինելու։ Դրսեցիներն աւելորդ դարձան եւ չընդունելով վարձատրութեան նոր, դիտաւորեալ, աննպաստ պայմանները, կամ պարզապէս անգործ մնալով, հեռացան Խորհրդային դրախտից։ Բայց եղան եւ այնպիսիները՝ աւելի ամուր կապուած երկրին — ամուսնութիւն տեղացիների հետ, տուն տեղ, երեխաներ— տոկացին բոլոր զրկանքներին ու մնացին։ Մնացին մինչեւ Ստալինեան միապետութեան նոր տեսակի ժանտախտ-լրտեսութեամբ բռնուելը։ Անհամար ձեռքեր խորտակեց ու պիտի խորտակէ նրա խենթարշաւը, տարբերութիւն չդնելով համայնավարութեան հիմնադիրների եւ ծաղիկ չարքայինների, կուսակցականների եւ անկուսակցականների ու նաեւ իր եւ օտար հպատակների միջեւ։ Իր ժամանակին մեծ աղմուկ հանած գերմանացի ու անգլիացի «լրտես» ճարտարագէտների դատավարութիւնն առիթ տուեց համապատասխան կառավարութիւնների բողոքներին ու միջնորդութեան յօգուտ իրենց հպատակների։ Խորհուրդներն այնուհետեւ լաւագոյն համարեցին դուրս հանել սահմաններից բոլոր օտարահպատակներին, իրենց աչքում բոլորը անխտիր կասկածելի լրտեսներ, բացառութիւն չհամարելով նոյն իսկ Գ. Միջազգայինի հետեւորդներին։ Այս քաղաքականութիւնը թանգ նստեց մասնաւորապէս խորհրդային հեռաւոր Արեւելքում համախմբուած կորէացի աշխատաւորութեան, որին իշխանութիւնը ներս էր առել տեղական շինարարութեան պէտքերի համար՝ անկարող լինելով Ռուսաստանից բանւորական ձեռքեր տանել այնտեղ։ Նրանցից հարիւրաւորների ճափոնական լրտես յայտարարելուց ու գնդակահարելուց յետոյ՝ մնացածը զանգուածօրէն ու ամբողջովին, մօտ 100,000 հոգի (ըստ ճափոնցիների 300.000) քշուեց սահմանի միւս կողմը։

Օտարականներից «մաքրելով» իր բնակչութեան տակ հեծող հողը եւ միտք չունենալով թոյլ տալ խորհրդային քաղաքացիներին սահմաններից իրենց քիթը դուրս հանելու, Ստալինեան կառավարութիւնը տրամաբանական դառաւ պահանջել օտար պետութիւններից, դաշնակից Թուրքիան էլ մէջն առած, փակել բոլոր հիւպատոսարանները, որոնք նրա կարծիքով մէկ նպատակ էին միայն հետապնդում— լրտեսել երկրագնդի ամենից երջանիկ մէկ վեցերորդը։ Խորհրդային Միութիւնն այսօր աւելի քան երբեւիցէ մեկուսացած է արտաքին աշխարհից։ Դեսպանների մեծ կորուստից վերջ, Լիտվինովի դիւանագէտների երթեւեկն իսկ դադրած է, կամ շատ շատ թոյլատրուած այդ բառի առաջին մասով— երթ, այն էլ դէպի անյայտութիւն եւ մահ։ Մի ժամանակ գրախանութներն ու մամուլը լցուած էին «տպաւորութիւններով Խորհրդային Միութիւնից»․ այժմ դադրած է․ մարդու չեն թողնում «տպաւորութիւններ» ստանալ, եթէ նրանք սքանչելիից պակաս են, որի համար եւ եղակի Ինտուրիստների կողերին են փակցնում վարժ չեկիստներ ու ցանկալին միայն ցոյց տալիս։

Երկու ուսուցչապետների— Իպատեւ եւ Ջերնիցկի արտասահման համարումար գալուց եւ այլեւս հայրենիք չվերադառնալուց վերջ, ի զուր գիտական միջազգային ժողովները սպասում են Խորհրդային կաճառների՝ անդամներին։ Նրանք չեն գալիս։

Սահմանների պահպանումը զօրացած է աննախընթաց, որեւէ երկրում որեւէ ժամանակ գոյութիւն չունեցած չափերով։ Արեւմտեան սահմանագլխի ամբողջ երկայնքով, տեղ տեղ մինչեւ 30 քիլոմեթր խորութեամբ մի շերտ ի սպառ դատարկուած է քաղաքացիական բնակչութիւնից, «Մաժինոյի գիծ» շինելու պատրւակով։ Միայն յիմարները կարող են հաւատալ թէ հազարաւոր քիլոմեթր ձգուող մի գիծ հնարաւոր է ամրացնել ռազմական կառուցումներով։ Ոչ թէ թշնամի բանակների, այլ պարզապէս «լրտեսների» դէմ պաշտպանելու համար ստեղծւեց արեւմտեան արգիլուած շրջանը։

Խորհրդային մամուլը յաճախ տեղ է տալիս փոքրիկ պատմուածքների այնտեղ սահմանապահ զինուորների եւ նրանց մարդորսական շների «հերոսութիւնների» մասին։ Բովանդակութիւնը միշտ միեւնոյնն է, նկարագրում են թէ ինչպէս «որբազան սահմանների արթուն հսկիչները» բռնում են լրտեսներին, այսինքն խեղճ ու կրակ գիւղացիներին, երբեմն ամբողջ ընտանիքներով, սահմանը խախտելու մէջ եւ «տալիս նրանց արժանի պատիժը»։

Առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ «լրտեսութեան» ջերմախտով բռնուած «առաջնորդը» աշխարհի ամենամեծ պետութիւնն ուզում է վերածել Սոլւիչեգոդսկ աքսորավայրի իր տնակին, որի դռնակը փականքի տակ դնելով նա որսի էր գնում ամբողջ օրով․ միայն թէ այն ժամանակ տնակը դատարկ էր, իսկ այժմ 170 միլիոն մարդ է խեղդւած նրա մէջ։ Դեռ վերջերս ուսանող Իվանովին գրած նամակում Ստալին մատնում էր իր հիւանդութիւնը կրկին անգամ ճըչալով «դրամատիրական երկրների մահացու թշնամութեամբ շրջապատուած լինելու» մասին։ Նա ուզում է դադարեցնել ամէն մի շփում ու կենդանի հաղորդակցութիւն «թշնամու» հետ։ Թող Խորհրդային Միութիւնը «լրտեսեն» «Իզվեստիայից ու Պրաւդայից», որոնք նոյնքան ճիշդ են տալիս «ընկերվարական» երկրի քաղաքացիների կեանքը, որքան Ֆլամարիոնի «Ուրանիան»՝ Հրատի երեւակայական բնակիչներինը։

Բայց, փառք Աստուծոյ, մենք կատարելապէս զուրկ չենք ճշգրիտ տեղեկութիւններից Ստալինեան պարիսպով (իբրեւ արտայայտութիւն այսուհետեւ կարելի է գործ ածել չինականի տեղ) շրջապատուած Եւրոպայի Արեւելեան դրախտի մասին․ կան ուրախութեան արցունքներով արեւմտեան դժոխքը հասնող աքսորական օտարահպատակները։ Նրանք աւելի անհարազատ չեն տալիս այսօրուայ խորհրդային «փողոցի մարդու» դառն ապրումները, քան երէկուայ թղթակիցներն ու ճանապարհորդները։

Ի՞նչ են ասում նրանք։

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Պոլիս եղած ատենս Եւրոպացիներու վրայ խօսելով կ՚ըսէին․

— Հոս եթէ մէկու մը ոտքին վրայ կոխես՝ մարդը անմիջապէս աթոռը, սեղանը կամ քարը (ինչ որ գտնէ) գլխուդ կը զարնէ, եթէ մէկուն զարնուիս՝ մարդը կռիւ կ՚ելլէ քեզի հետ, եթէ մէկու մը հետ խնդիր ունենաս՝ դիմացինդ ձեռքը կը բարձրացնէ, եթէ անկէ առաջ դուն քունինդ իջեցուցած չես իր գլխուն։ Ուրի՞շ է Եւրոպան, ուրի՞շ է հոն, եղբայր։

Մէկը քեզի կը նախատէ՝ դուն ալ զինքը կը նախատես ու պրծաւ։ Մէկը քեզի կը զարնուի՝ ծուռ նայուածք մը կը նետես ու լմնցաւ։ Ո՞չ կադ, ո՞չ կռիւ։ Մէկուն ոտքին վրայ կոխեցիր, ճիշդ կօշիկին տեղը, մարդուն մայրիկը լացուցիր ցաւէն՝ փարտօն (ներողութիւն) մը կ՚ըսես ու վերջացաւ։ Կ՚առնես, կը քալես ձգելով որ մարդը կէս ժամ ցաւէն գալարուի։

Իրաւ ալ այդպէս է եղեր։

Կոխէ՛ ու փարտօն մը ըսէ։ Երբեմն նոյնիսկ կոխուած մարդը քեզի կը պատասխանէ․

— Փա տը մալ...

Զարնուէ ու փարտօն մը ըսէ, տապալէ ու փարտօն մը, ձգէ ու փարտօն մը, թափէ ու փարտօն մը։

Փարտօնի աշխարհ է Եւրոպան։

×

Այս իրողութիւնը շատ լաւ հասկըցած են Ճափոնցիները։

Նիփոնի պատերազմական կամ ծովային նախարարներէն մէկն կը հրահանգէ իր զրահաւորներէն մէկուն հրամանատարին․

— «Ռմբակոծեցէք անգլիական .. թիւ 1 նաւը, ամսոյս 24ին, ժամը 3ին։ Ռմբակոծելէ առաջ չմոռնալ արձակել արուեստական մշուշ։ Ցաւողութիւն»։

Նախարարը այս հրամանը անթելով արձակելէ վերջ՝ կը բանայ հեռաձայնը ու կը պատուիրէ իր քարտուղարին․

— «Ամսոյս 24ին, անգլիական .. թիւ 1 նաւը ռմբակոծուած պիտի ըլլայ մերիններէն, ժամը 3ին։ Նոյն օրը ներողութեան գիր մը կը մատուցանենք անգլիական դեսպանին, ժամը չորսը քառորդ անցած։ Ցաւողութիւն։»

Եւ ամսոյս 24ին, անգլիական .. թիւ մէկ նաւը ռմբակոծուած է։ Անգլիական դեսպանը յուզման մէջ է ու կ՚ըսէ․

— Ռմբակոծել եւ փարտօն մը չըսե՜լ։

Ժամը չորսը քառորդ անցած կը հասնի ներողութեան գիրը։

— «Արեւի կայսրութիւնը կը փութայ իր խորին ցաւակցութիւնները յայտնել Նորին Վեհափառութեան Մեծն Բրիտանիոյ Թագաւորին ու Հնդկաստանի կայսեր դեսպանին՝ անգլիական X թիւ 1 նաւուն պատահած թիւրիմացութեան համար։ Արեւի կայսրութիւնը կը խնդրէ հազար ներողութիւն։»

Ու խնդիրը կը փակուի։

Նիփոնի նախարարը, ուրիշ անգամ մը, իր զրահաւորներէն մէկուն հրամանատարին կը հրամայէ, անթելով․

— «Չինական ջուրերուն մէջ յածող ամերիկեան Y թիւ 14 նաւուն վրայ արձակեցէք թնդանօթի տասներկու հարուած, վաղը, արշալոյսին, ժամը վեցուկէս։ Ցաւողութիւն։»

Կը բանայ հեռաձայնը ու կը թելադրէ իր քարտուղարին․

— «Ներողութեան գիր մը խմբագրել եւ յանձնել Միացեալ Նահանգներու դեսպանին, սխալմամբ ռմբակոծուած Y թիւ 14 նաւուն համար։ Արկածը պատահած է վաղը, առաւօտեան ժամը վեցուկէսին։ Ցաւողութիւն։»

Հրամանները կը կատարուին կէտ առ կէտ, նիփոնեան կարգապահութեամբ։

Երրորդ անգամ մը նիփոնեան զրահաւորին հրամանատարը չկարենալով ժամը ժամին ռմբակոծել ամերիկեան նաւ մը, դանակը կ՚առնէ ու խարաքիրի կ՚ընէ։

Կը պատահի ալ անշուշտ որ դեսպան մը ներողութեան գիր ընդունի ռմբակոծուած նաւու մը համար, երբ այդ նոյն նաւը չէ ռմբակոծուած։ Մէկ ժամ վերջը, ներողութեան գիրին մատուցումէն, խնդրոյ առարկայ նաւը կ՚ընդունի հարուածները, տալով բաւական զոհեր։

Այս ընթացքով Նիփոնի արեւու կայսրութիւնը, կը կարծենք որ, Չինաստան գտնուող բոլոր եւրոպական պետութիւններուն քանի մը անգամ «փարտօն» պիտի ըսէ։

×

Եւ սակայն «փարտօն»ը զօրաւորին կ՚ըսեն, Եւրոպայի մէջ ըլլայ թէ այլուր։

Կը ռմբակոծեն, կը սպաննեն, կը քանդեն, կ՚ընկղմեն, կը պայթեցնեն, կը տապալեն, կը փոշիացնեն ու ետեւէն կը հասցնեն «փարտօն»ներ։

Հինգ հարիւր տարիէ ի վեր անհաւատն ու հաւատացեալը մեզ կը սպաննեն, կը թալլեն, կ՚առեւանդեն, կը ջարդեն, կը տարագրեն, խաչէ խաչ կը հանեն, անապատները կը քշեն, ծովերը կը թափեն, եւրոպական նաւերուն կառչող մեր եղբայրներուն ձեռքերը կը կտրեն, ամէն սահմանէ դուրս կը հանեն, ամէն իրաւունքէ կը զրկեն եւ մետասաներորդ ժամուն «փարտօն» մը անգամ չեն ըսեր։

«Փարտօն» մը, ձրի «փարտօն» մը։

Մենք փոքր ազգերու համար կը կռուինք, կ՚ըսեն, Հայերը մեր փոքր դաշնակիցներն են, կ՚ըսեն, ա՛լ հայկական տառապանքը վերջ գտած է, կ՚ըսեն, կը խաբեն, կրկին ջարդել եւ տարագրել կուտան, մեզի գնչու կը շինեն ու «փարտօն»մը չեն ըսեր։

«Փարտօն»ը զօրաւորէ մը զօրաւորին կ՚ըսուի։

Ափսոս ու՜շ հասկցանք։

Հոգ չէ։ Վեհանձնութիւնը թող կրկին մեզի մնայ։

Աղօթքին կը մաղթենք որ մեր սիրտը այրողները՝ ամէնքն ալ, բազմաթիւ, խոշոր, պաշտօնական «փարտօն»ներու արժանանան։

Նոյնիսկ, օր մը, թող Եհովան ալ իրենց «փարտօն» ըսէ։

Եւ թող Աստուած մեզի ոյժ ու զօրութիւն տայ, որպէսզի մենք ալ, փոխանակ ուրիշէն «փարտօն» սպասելու, մեր ծնօթներուն ըսենք․

— Միլ պարտօն... Աֆ էտինիզ...

Ներողութի՜ւն ներողութեանց։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Յ. ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ԵՒ Զ. ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի, 27 փետրուար, Սօսիէթէ Սավանթի D սրահին մէջ կազմակերպուած էր սգահանդէս մը, նախաձեռնութեամբ Ա. Շահխաթունիի, հայ բեմի երկու արժէքաւոր արուեստագէտներու յիշատակին։

Պէտք եղաւ սպասել մինչեւ ժամը 4.30, որպէսզի սրահին գոնէ կէսը լեցուի։ Այլեւս սովորական դարձած է տեսնել պարապ աթոռներ ամէնէն նուիրական նպատակներով սարքուած հանդէսներու մէջ, երբ ճաշը կը բացակայի... Տակաւ կը նօսրանայ այն սերունդը որ կը պահէր դեռ իրեն հետ բերած աւանդութիւնները, յարգանքը իր մշակոյթին, իր արուեստին հանդէպ։ Իրենց բացակայութեամբ աչքի կը զարնէին ոչ միայն երիտասարդական կազմակերպութիւններ, այլեւ ծանօթ մտաւորականներ, արուեստագէտներ, իսկ դերասանները հազիւ մէկ ձեռքի վրայ կարելի էր համրել։

Սգահանդէսին բացումը կատարեց Պ. Ա. Չօպանեան, ծանրանալով մասնաւորաբար դերասանապետ Յովհ. Զարիֆեանի արժէքին վրայ։ Ան մեծ արուեստով մը գիտցած էր իւրացնել թէ ռոմանթիկ եւ թէ իրապաշտ դպրոցը, հաւասար նրբութեամբ եւ խոր հասկացողութեամբ։

Անոր 40 տարուան բեմական գործունէութիւնը Ադամեաններու, Սիրանոյշներու եւ Աբէլեաններու հետ հայ արուեստի տաճարին ամուր եւ գեղաքանդակ սիւներէն մէկն է։ Ափսո՜ս որ Զարիֆեան եւս ինկաւ մեր գաղթականութեան սահմռկեցուցիչ անտարբերութեան մէջ, չկրցաւ արժեցնել իր մեծ արուեստագէտի երազները, հիմնելով Հայ Թատրոնը, արտասահմանի մէջ, հոս, Եգիպտոս կամ Ամերիկա։ «Ականատես[...] 1927ին այստեղ, եւ [...] սարսափելի յուսախաբութեան[...] անճոռնի միջամտութիւն մը, [...] նութիւն աւելի ճիշդ, արգելք [...] դիմացաւ Փրանսական բեմի[...] ցոյց տալու հայ թատրոնը իր [...] գոյն արտայայտիչներէն մէկուն՝ [...] րիֆեանի նման արուեստագէտի [...] միջոցաւ»։

Պ. Չօպանեան Զապէլ Հէքիմ[եանի] մասին եւս քանի մը յարգանք[...] քեր ըսաւ, նկատելով ողբացեալ[...] ուեստագիտուհին Մնակեան [...] բախումբին լաւագոյն անդամ[...] մէկը։ «Այն հոյլը հայ արուեստ[...] ներու, որ ստեղծեց Թուրք բեմ[...] խաղալով Թուրքերէն, եղած է [...] իր տաղանդով իր ներկայաց[...] խաղերէն եւ միջավայրէն։ Զա[...] եւ մեծ դերասաններ եղած են [...] նուէր իրենց արուեստով [...] հանդէպ խոր պաշտամունքով։ [...] մէ էր Զապէլ Հէքիմեան, որուն [...] շատակը կը միացնենք այսօր մեծ[...] րիֆեանին յիշատակին»։

Ցետոյ խօսք տրուեցաւ Տիկին [...] դաղեանի, որ իբրեւ անդամ [...] Կուլտուրական Միութեան, [...] գործակից եղած է մեր արուեստ[...] գէտներուն, մօտէն ճանաչ[...] օգնած անոնց։ Տիկինը գրաւոր[...] կայացուց Զարիֆեանը, տալով [...] կենսագրական ծանօթութիւններ[...] րիֆեան ծնած է Ալեքսանդրապոլ[...] 1879ին, համեստ ընտանիքէ։ Հա[...] կղեցիներ, բաղնիքներ շինող [...] էր։ Նախնական կրթութիւն կրցա[...] ստանալ եւ թէեւ ճեմարան [...] բայց հօրը վաղահաս մահուան [...] ճառով կիսատ թողած եւ վերադ[...] ձած է իր ծննդավայրը, եղբօր[...] նելու համար, ընտանիքին ապր[...] ապահովելու մտահոգութեամբ[...] տիք Իսահակեան, Կոստանեան [...] բայրներ եւ Յ. Զարիֆեան երկ[...] բաղատ քոյրերու զաւակներ են։

Ցետոյ ներկայացուց Զարիֆեան[...] բեմական կեանքը, յիշելով մէկ[...] կիկ այն խաղերը եւ դերերը որ [...] րիֆեան անմահացուցած է իր [...] ղանդով։ Զարիֆեանի նման [...] հայր (Հին Աստուածներ) մենք [...] չենք ունեցած։ Ան գիտէր թէ [...] թերուս է, գիտէր նաեւ որ միայն[...] ղանդը չի կրնար տեւական եւ [...] ճուն վերելքի մը հասցնել արուեստ[...] գէտը, եթէ ան չունենայ կամք [...] տանքով ձեռք չբերէ մտքի [...] զարգացում։ Զարիֆեան կ՚աշ[...] յամառութեամբ եւ կորովով։ Ա[...] նկատողութիւն եմ ըրած իրեն, [...] նելով որ իր ստացած ռոճիկը [...] ամբողջութեամբ կը յատկացնէ [...] քերուն։ Մարդը Զարիֆեան [...] նոյնքան մեծ էր։ Ուղղամիտ, [...] համեստ եւ պարկեշտ էր ան, [...] սատրիճան ընկերական եւ [...] սիրելի էր բոլորին։ Տիկինը [...] ցուց ըսելով․

— «Ես խոստացեր էի իրեն [...] մեծ շուքով իր բեմական գործ[...] թեան քառասնամեակը, սակայն [...] վաղաժամ մահը մենք հեռու [...] մեստ սգահանդէսը միայն կա[...] պել թոյլ տուաւ մեզի, քանի [...] գանքի խօսք մրմնջելու հան[...] գերեզմանին առջեւ»։

Ցետոյ խօսք առաւ Ս. Վր[...] Ներկաներէն միակն էր որ Զա[...] նի հանդիպած էր վերջին [...] Հարաւ. Ամերիկայի մէջ, ուր [...] եալ դերասանապետը երեք [...]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Օ՜հ, այս խլլոտ քաղաքացիները որ կը քծնին գետնին տակն անցնելիք օտարականներուն առջեւ...

Մեծապէս ազդուեր էր այդ խօսքերէն, բայց ի՜նչ օգուտ հիմա։

Սուիտին երեսունըհինգ տարեկան էր ու անգործ։ Հայրը ձգած էր որոշ հիմնադրամ մը որ իրեն կ՚ապահովէր շաբաթական մէկ երկու ոսկի։ Անգիր օրէնք մը կը պահանջէր որ Անձնապահ գունդին պատկանող սպան ունենար այդ տեսակ եկամուտ մը։ Ցետոյ, յանկարծ, հայրիկը մեռեր էր գրեթէ աղքատ վիճակի մէջ, որովհետեւ իր դրամագլուխին մնացեալ մասը փճացեր էր ուրիշ ձեռնարկի մը մէջ։ Սուիտին գիտէր որ շուկան գործ փնտռելով իր զինուորականի անցեալը պէտք է նկատուէր կորուստ մը՝ փոխանակ շահի։ Եւ սակայն եթէ չկարենար որեւէ զբաղում ճարել, սարսափելի հեռանկար մը պիտի բացուէր իր առջեւ— օրերով պարապ պիտի մնար, պիտի աշխատէր երկնցնել իր ճշգրիտ եկամուտը, պիտի հալէր ու մաշէր մռայլ պանդոկի մը մէջ ու աստիճանաբար անկում մը պիտի ունենար դէպի խեղճուկրակ ազնուականութիւն մը եւ միեւնոյն ատեն սիրտն ալ պիտի հատցնէր հետաքրքրական զբաղում մը գտնելու համար։

Բայց եւ այնպէս, հակառակ իր նիւթական վիճակին անստուգութեան, շատ յատկանշական է որ անիկա առանց վարանումի տասնըհինգ ոսկի ծախսած էր նախորդ գիշերը։ Խոստում առած էր Տայանայէն որ ան՝ Երկրորդ պարին կորուստը փոխարինելու համար իրեն հետ պիտի ճաշէր ու թատրոն պիտի երթար։ Այնպէս որ Մէյֆէրհէտի միջադէպին յաջորդ օրն իսկ, հեռաձայնով ժամադրութիւն խնդրած էր աղջիկէն։

Տայանայի նշանակած ժամադրութեան թուականը տասը օր հեռու էր եւ պատահմամբ կը զուգադիպէր այն օրուան երբ Փիթըրն ու Սուիտինը հրաժեշտ կ՚առնէին իրենց զօրագունդէն։ Այս պարագան չափէն աւելի զարմանալի թուած էր Սուիտինին։ Փիթըրն ալ աղջիկ մը բերած էր հետը ու չորսը միասին ճաշած էին այդ իրիկունը՝ իրենց սեւ հոգերը մոռնալու դիտաւորութեամբ։

Փիթըր, տակաւին շատ երիտասարդ, Սուիտինի յուսացածէն աւելի դիւրաւ հանդուրժեր էր իր զինուորականի ասպարէզը խորտակող այս հարուածին։ Հայրը՝ հանգստեան կոչուած զօրավար՝ ամուսնացած էր կոմսի մը աղջկան հետ։ Ազնուականին պապերը սերունդներով գարեջուր հայթայթած էին երեք նահանգներու «Երեւելի անձանց»․ այնպէս որ դրամի պակաս չկար գերդաստանին մէջ։ Փիթըր՝ գոհունակ շեշտով մը կը բարբառէր հիմա եւ կ՚ըսէր թէ պիտի պտըտէր աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը կամ պիտի ընէր շատ մը ուրիշ բաներ որոնք չէր կրցած իրագործել մինչեւ այդ վայրկեանը՝ իր զինուորական պարտականութիւններուն պատճառով։

Երկու աղջիկները շատ քիչ խօսած էին սկիզբը։ Գիտնալով թէ ինչ պատահած էր Մէյֆէրհէտի մէջ այն օրը, աշխատած էին անհաճոյ տպաւորութիւն չստեղծել՝ ցոյց տալով զուարթութիւն մը որ կրնար շինծու ըլլալ։ Բայց Սուիտինի անզուսպ աշխուժութիւնը շուտով գիծէն դուրս հանած էր զանոնք եւ երեկոյթը որ կրնար այլապէս տխուր անցնիլ եւ յուղարկաւորութեան մը նմանիլ, սահեր էր շնչասպառ ու սանձարձակ խնդութեան մը մէջ։

Տայանա փորձեր էր իմանալ թէ ինչ ծրագիրներ ունէր ան՝ ապագայի մասին։ Սուիտին քառասուն կտոր եղած էր, բացատրելու համար թէ ան պատասխանատուութեան որեւէ բաժին չունէր իր գլխուն եկած դժբախտութեան մէջ։ Չէր ուզած մանաւանդ որ աղջիկը տեղեկանար այն ծանր կացութեան որուն մէջ կը գտնուէր ինք՝ հիմա։ Հետեւաբար, անփութօրէն խօսեր էր Նորվեկիոյ մէջ ձկնորսական պտոյտ մը կատարելու ծրագրի մը մասին։ Ու Տայանային մտահոգութիւն չպատճառելու նպատակով, հնարեր էր գոյութիւնը մեծահարուստ հօրեղբօր մը, որուն միակ երջանկութիւնն էր ոչ մէկ բանէ չզրկել իր եղբօրորդին։

Անմիջապէս Նորվեկիա մեկնելու սուտ պատմութիւնը գլորեր էր դիտմամբ, որպէսզի աղջիկը չզարմանար, եթէ հեռաձայն չստանար իրմէ։ Իրաւ է որ շատ կը փափաքէր դուրս ելլել անոր հետ, բայց կը տեսնէր որ իր կարողութենէն վեր էր մեծարել Տայանան այն ձեւով որուն վարժուած էր այս վերջինը։ Միւս կողմէ, իր ներկայ դժնդակ կացութեան մէջ, յաճախակի հանդիպումներ ունենալ անոր հետ, պիտի նշանակէր դարպասել ապագայ թշուառութեան մը։

×

Սուիտին թեւը երկնցուց ու գլանիկ մը հանեց սեղանին վրայ դրուած տուփէն։ Մէկ կողմ շպրտեց յանկարծ Տայանային մասին մտածելու [...] նիւթը եւ փորձեց դիմագրաւել [...] ջեւ ցցուող տխուր հարցը— [...] ափ ընէր։

Բաւական ճկուն ուղեղ ունէր [...] ընալ մարսելու համար բազմա[...] նորութիւններ՝ համալսարա[...] դժուարին դասընթացքի մը մէջ [...] կայն եւ այնպէս տարիքն առեր [...] էր արդէն, որպէսզի սկսէր [...] սովորական արհեստի մը։ Փոր[...] թիւն առեւտրական ասպարէզի [...] բացարձակօրէն չունէր․ մեծ [...] կ՚ուզէր համոզելու համար վաճառա[...] կան մը որ իրեն յանձնէր նմոյ[...] պայուսակը։ Անշուշտ կրնար [...] սահման երթալ, բայց այդ ծ[...] ալ շատ մեծ յոյս չէր ներշնչեր [...] պատերազմէն վերջ։ Թերեւս [...] կամ մը կրնար պաշտօն մը ճար[...] րէն համար Աֆրիկէի մէջ, [...] վերակացու տեղացի սեւամորթ[...] խատաւորներուն, պաշտօն մը [...] րէն պիտի ապահովէր բաւական [...] ռոճիկ մը ու երկարատեւ [...] մը Անգլիոյ մէջ, ինչպէս ծան[...] սաթուչակ մը տարիներ վերջ [...] սակայն դիմանար ջերմախտին (Ծ[...]

ձեր էր վառել հայ արուեստի ջահը, թայց հագիւ պլպլուն լոյսերով կրցեր էր լուսաւորել անոր մութ եւ ծուռ ու նեղ ճանապարհը: Բանախօսը պատմեց այն տպաւորութիւնը զոր ստացեր էր Զարիֆեանէն, երբ երկար ատեն վերջ վհատած` գրեթէ չէր փորձէր հաւատալ որ կարելի է շարժել հաւատար նոր այս գաղութը: Կըրցեր էր սակայն յամառ աշխատանքով, ունենալ փոքրիկ թատերախումբեր եւ տալ ներկայացումներ, գոնէ հայ թատրոնի ճաշակը արթնցնելու համար անոնց մէջ: Իր մեկնելէն առաջ, երկու գեղեցիկ ներկայացումներ, սակայն, վայել` Զարիֆեանի տաղանդին եւ արդար համբաւին, մասամբ մեղմացուցին իր դառնութիւնները: Ցաւով հաւատացող մը բախտին, Զարիֆեան անվերջ կը գնէր զանազան վիճակախաղի տոմսեր ու կը հաւատար թէ պիտի շահի օր մը անպատճառ, եւ ինչո՞ւ. ոչ թէ քանի մը տոլար աւելի ունենալու համար դրպանը, այլ արտասահմանի մէջ հիմնելու Հայ թատրոնը, «թքնելով հարուստներու երեսը ու ցոյց տալու անոնց որ կարելի է այդ»:

Հիւս. Ամերիկա վերադարձին, Զարիֆեան շատ քիչ ապրեցաւ այլեւս, բախտը թոյլ չտուաւ որ ան հիմնէ իր տաճարը եւ շատերու հետ իր ոսկորներն ալ մնացին օտար հողի տակ, երբ այնքան ծարաւը ունէր հայրենիքի ջուրին, հրաշալի Մասիսին, ըլլալով ոչ միայն մեծ արուեստագէտ, այլեւ ուղիղ ու մաքուր հայ քաղաքացի:

Գ. Ա. Շահխաթունի յայտնապէս յուզուած, հազիւ կրցաւ պատմել դրուագներ Զարիֆեանի բեմական կեանքէն, երբ ան Պոլսէն վերադարձին Սիրանոյշի եւ խումբ մը տաղանդաւոր դերասաններու հետ Թիֆլիզի, Բագուի, Հիւս. Կովկասի եւ զանազան կովկասեան քաղաքներու մէջ փայլեցուց իր տաղանդը:

Շահխաթունի չեշտեց մասնաւորաբար Զարիֆեանի աշխատելու տարօրինակ եռանդը, բացառիկ գրեթէ, եւ կազմակերպելու կարողութիւնը, նոյնքան յատկանշական: Պահ մը ներկաները հրաւիրեց յարգել այդ մեծ մարդուն յիշատակը, ոտքի կանգնելով: Յետոյ ցաւ յայտնեց որ քաղաքական կիրքեր արգելք եղան Զարիֆեանի թատերական գործունէութեան, ջլատեցին անոր եթէ ոչ կամքը, գոնէ արդէն իսկ վտիտ պայմանները եւ խորապէս վրդովուած աւելցուց. «Այսօր նամակ մը առայ Տիկին Զարիֆեանէն. չեմ ուզեր հրապարակով կարդալ, թէեւ պէտք էր որ ցոյց տրուէր հոս ալ թէ ինչպէս մարդիկ պզտիկցած են, հալածելու համար Զարիֆեանի նման արուեստագէտ մը, որպէս Դաշնակցական, զլանալով լրագրական անշան յայտարարութիւն մը անգամ:

«Ահա այստեղ ալ, այս պարագան անոնք կ'ըսեն թէ ինչպէս մարդիկ ծանկի կուգան անոնց առջեւ որ կը ծառայեն օտար արուեստին, իբրեւ փոխ պահելով իրենց անունը: Կը բաւէ որ անոնք չմոռնան երբեմն երբեմն ըսել թէ Հայ են, որպէսզի փոքրոգի մարդիկ հազար կտոր ըլլան թէյասեղաններ կազմակերպելու, այդ մեծ պարգեւ լաւագոյնս գնահատելու փութկոտութեամբ»: Գ. Շահխաթունի վերջացնելով, հրաւիրեց վաստակաւոր դերասանուհի Տիկին Սիրանոյշ Ալիքսանեանը որ քանի մը գիծեր տայ մասնաւորաբար Տիկին Զապէլ Հէքիմեանէ: Տիկին Ալիքսանեան, որ չորս տարի առաջ Պոլիս այցելութեան առթիւ գացած էր տեսնելու ծերունազարդ արուեստագիտուհին, պատմեց թէ ինչպէս այդ շնորհալի եւ նուրբ կինը զոր միայն «հանըմ» կ'անուանէին իր ազնուական, վայելուչ կերպարանքին եւ շարժուձեւերուն համար, թողուց հեռացաւ բեմը իր ուժերուն լրումին մէջ, պարզապէս չհանդուրժելով Տիկին Ազնիւ Մնակեանի նախանձոտ հետապնդումներուն: «Վերջին տեսակցութեանս իրեն հետ, ութսունամեայ հանըմը գիտէր որ մօտ է մահը, «Հայ մեր» մը խնդրեց իր գերեզմանին վրայ: Ցաւօրդ այցելութեանս, այս քանի մը յարգանքի խօսքերը թող այդ «Հայ մեր»ը ըլլան մեր արժանաւոր արուեստագիտուհիին գերեզմանին առջեւ:

Տիկին Ալիքսանեան յուզումով յիշեց նաեւ իր բեմական ընկերակցութիւնը ողբացեալ Զարիֆեանի հետ, երբ ան «Վանահայր», ինք «Իշխանուհի» եւ յափշտակուած անոր խաղով, գրեթէ մոռցած էր իր դերը:

Նախագահը փակեց ողահանդէսը, յարգանքի վերջին քանի մը խօսքը ուղղելով երկու արուեստագէտներու յիշատակին:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

«Հայրենիք» ամսագրի 15ամեակի առթիւ, աշխատակից մը, Մ. Վերածին «Հայրենիք» օրաթերթին մէջ ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ ամսագրի նիւթական վիճակի մասին.—

«Հայրենիք» ամսագրի 15 տարուան ընթացքին հրատարակուած է 180 թիւ, իւրաքանչիւր թիւ 160 երկսիւնակ էջ, ուրիշ խօսքով 28.000 էջ:

«Հայրենիք» ամսագիրը իւրաքանչիւր տարի միջին հաշուով հրատարակութեան համար ծախք ունեցած է 8000 տոլար: Կը նշանակէ թէ 15 տարիներու ընթացքին «Հայրենիք»» ամսագրի հրատարակութեան վրայ ծախսուած է 120 հազար տոլար, որ բացառիկ երեւոյթ է հայ իրականութեան մէջ, մանաւանդ գաղթականական պայմաններու մէջ:

Ամսագրի բաժանորդներուն 90 առ հարիւրը կազմուած է Մ. Նահանգներու եւ Գանատայի մէջ բնակող Դաշնակցականներէ:

Ամերիկայի բարգաւաճ տարիներուն «Հայրենիք» ամսագրի բաժանորդներուն թիւը բարձրացած է մինչեւ 2800ի:

«Հայրենիք» ամսագրի խմբագրութիւնը իր աշխատակիցներուն, առանց կուսակցական խտրութեան, 15 տարուան ընթացքին վճարած է 45 հազար տոլար, որ նոյնպէս բացառիկ երեւոյթ է հայ մամուլի պատմութեան մէջ: «Հայրենիք» ամսագրի 15 տարիներու դրական հսկայ վաստակը եւ կատարուած նիւթական նոյնքան հսկայ զոհողութիւնները կը պարտինք բացառապէս Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձեռներէցութեան եւ Դաշնակցականներու անսահման զոհողութիւններուն:

Ամէն քմահաճոյք անբարոյական է:

*** Ազքատին վարունգ են տուեր, ծուռ է ըսելով չէ առեր:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՐԱԲԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ազդակի մէջ կը կարդանք.—

Ամիսներէ ի վեր, Պ. Վահրամ Լէյլէկեան աշխատանքներ կը տանէր կառավարութեան եւ երեսփոխաններու մօտ, որպէսզի մասնաւոր պիւտճէ մը յատկացուի հայ վարժարաններու մէջ արաբերէնի ուսուցումը ապահովելու համար: Առ այդ, Պ. Լէյլէկեան ներկայացուցած էր նաեւ մասնաւոր յուշագիր մը` շեշտելով թէ` Լիբանանի կառավարութիւնը հայրենասիրական պարտականութիւն մը պէտք է նկատէ արաբերէն լեզուի տարածումը այս երկրի բոլոր քաղաքացիներուն մէջ:

Երեսփ. Ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին, կրթական նախարարութեան պիւտճէին քննութեան միջոցին, Պ. Լէյլէկեան կրկին պահանջ դրաւ: Պ. Ամմուն եւ ուրիշներ ուժ տուին այդ պահանջքին: Ի վերջոյ երեսփ. ժողովը որոշեց տարեկան 1000 ս. ոսկի յատկացնել հայ վարժարաններուն արաբերէնի ուսուցիչներ յատկացնելու համար:

Միւս կողմէ, ցաւալի է սակայն որ, երեսփ. ժողովը վաւերացուց կրթական նպաստներու ջնջումը, որով, այսուհետեւ մեր դպրոցները պիտի զրկուին տարեկան 850 ս. ոսկիի կրթական նպաստէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԽԱԼՔԷՎԻՆԵՐԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Փետրուար 20ի Խալք էվիներու 6րդ տարեդարձն էր: (Ժողովուրդի Տուն, բուն բառով` Աթաթիւրքի կուսակցութիւնը): Այս առթիւ մեծ խրախճանութիւններ կատարուեցան, որոնց մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Թուրք թերթերէն.—

Ներքին գործավար եւ Խալքի ընդհ. քարտուղարը այս առթիւ Էնկիւրիի մէջ ռատիոյով խօսեցաւ խիստ կարեւոր ճառ մը Խալքէվին կազմակերպած մեծ հաւաքոյթին մէջ, որու ներկայ էին Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահը, գործավարներ եւ բազմաթիւ երեսփոխաններ ու հոծ բազմութիւն:

Գործավարը իր ճառին մէջ պարզեց մշակոյթի այն խիստ օգտակար աշխատանքները զորս գլուխ կը հանեն մեր Խալքէվինները որոնք կը պարունակեն այսօր աւելի քան 100.000 գործօն անդամ, այր եւ կին, եւ ծանոյց թէ կը բացուին այսօր 42 նոր Խալքէվիններ երկրին զանազան մասերուն մէջ: Մինչեւ այդ օրը 167 Խալքէվիններ կային: Երէկ բացումներով, անոնց թիւը կը յանգի 209ի:

Ներբողն ընելով հանդերձ Խալքէվիններուն կատարած ջանքերուն, գործավարութիւնը ըսաւ թէ անոնք դեռ չէին հասած այն մակարդակին զոր կը պահանջէ մեզ ոգեւորող իտէալը: Շեշտեց պէտքը կազմելու երիտասարդութիւնը մեր ազգային նկարագրին սահմանին մէջ եւ բարձրացնելու կենցաղը մեր գիւղացիներուն որ կը կազմեն ազգին մեծ մասը:

Շիւքրիւ Գայա յետոյ գծեց պատկերը այն դժուարութեանց որոնց մատնուած էր ազգը վերջին դարերու մէջ եւ պանծացուց հսկայ գործը Աթաթիւրքին, որպէսզի մեր հայրենիքը գրաւէ այն բարձր տեղը զոր կը գրաւէ այժմ: Պարզեց քէմալական ռէժիմին սկզբունքները, իսկապէս«րէալիսթ» ռէժիմ, եւ զգուշացուց երիտասարդութիւնը այն վարդապետութեանց դէմ որ անհաշտ են մեր նկարագրին եւ ազգ. կառուցուածքին: Թուեց Խալքէվիններուն հետզհետէ յարաճուն գործունէութիւնը, Խալքի ուսուցիչներուն իրենց վրայ առած ծանր պաշտօնը,ժողովուրդին սէրը եւ համակրանքը հանդէպ Խալքէվիններուն, մարզանքի տրուած կարեւորութիւնը, մեր մէջ դասակարգի տարբերութիւն չգտնուիլը, եւ Խալքէվիններուն պատրաստ գտնուիլը Աթաթիւրքին կատարած յեղաշրջման ամէն հրամաններուն:

Այս ճառէն վերջ ներկայացուեցաւ «Թիմուր» թատերախաղը:

*** Ներքին գործավարին ճառէն կը հասկցուէր որ այս տարի 3056 դասախօսութիւն տրուած է եւ 1164 նուագահանդէս, 1549 հատ ալ ներկայացում: Խալքէվիններու գիրքերուն թիւը 129.362 հատոր է եւ 1.590.000է աւելի ընթերցող ունեցած էին անոնք: Այս տարի 6.644.000 հոգի յաճախած էին Խալքէվինները:

*** Ներքին գործավարը իր երէկի կարեւոր ճառին մէջ ըսաւ նաեւ.— Օտար եւ ստայօդ թելադրութեանց տեղ չկայ մեր մօտ: Մեր բոլորին հաւաքական պարտքն է չթոյլատրել միջնորդութիւնները, որովհետեւ օտար ամէն թելադրութեանց մէջ անպայման այդ օտար երկրին շահը կայ:

*** Անցնող տարուան ընթացքին Հալքէվինները ծրագրուած եւ մեթոտիկ աշխատանքով մը նշանակելի գործունէութիւն մը ցոյց տուած են: Այսպէս, ձեռնարկած են պատմական հետազօտութիւններու, օգնած են չքաւոր ընտանիքներու եւ ուսանողներու, գիւղերու մէջ կազմակերպած են նուագախումբեր եւ թատերական ներկայացումներ, չմոռնալ նման ամենուրեք ներմուծած են զուարթութիւնը եւ մտածումը, հրատարակած են միջավայրը շահագրգռող հարցերու շուրջ գրքեր եւ գրքոյկներ, քաջալերած են նոր ու օգտակար, հին ու ազգային մարզանքները, աշխատած են երեւան հանել ու զարգացնել գեղարուեստական ձիրքերը,կազմած են ցուցահանդէսներ եւ փոքր թանգարաններ, տարածած են կարուձեւի նման գործնական գիտութիւններ, բացած են գիւղական եւ թաղային ընթերցումի սենեակներ:

ՀԱՅԵՐԸ ԱՏՏԻՍ ԱՊԷԲԱՅԻ ՄԷՋ

Ատիս Ապէպայի մէջ վերջերս կատարուած վիճակագրութեան մը համաձայն, 2352 օտարներ կը բնակին մայրաքաղաքին մէջ, որոնց 900ը Հայեր, 813 Յոյներ, 57 Թուրքեր, 34 Ամերիկացիներ, 73 Գերմանացիներ, 37 Անգլիացիներ, 32 Զուիցերիացիներ եւ 27 Ֆրանսացիներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ, պարբերաթերթ գրականութեան եւ արուեստի: Հրատ. Հայ Մտքի Տան: Թիւ Գ. 1938 փետրուար: Ճոխ բովանդակութեամբ: Տարեկան բաժնեգին 40 Փրանք: Հասցէ.— Գ. Կառվարեց, 17, Rue Hadji Stamou, Dourghouti - Athènes (Grèce):

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 28 փետրուար (Յառաջ).— Կիրակի կէս օրէ վերջ տեղի ունեցաւ երիտասարդաց Միութեան կազմակերպած խնջոյքը, Խրիմեան սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը երիտասարդներ, տարեցներ եւ մանուկներ: Անշուշտ լաւ սովորութիւն է մանուկները բերել այսպիսի հաւաքոյթներու, որպէսզի լսեն հայ խօսքը, երգը եւ հայկական մթնոլորտը: Կիրակի օր երբ յօտնկայս «Մեր հայրենիք» կ'երգուէր, ուշադրութիւնս գրաւեց 6—7 տարեկան մանուկ մը որ կը մասնակցէր երգին: Բայց անհրաժեշտ է որ ծնողները ուշադրութիւն դարձնեն իրենց զաւակներուն, որպէսզի աղմուկ չհանեն:

Ժամը 4ին Պ. Հայկ Եափուճեան հանդէսին բացումը կատարելով, պարզեց Միութեան նպատակը եւ ըսաւ թէ «անցեալ տարի մեր անդամներուն թիւը մինչեւ քառասունի հասաւ, բայց շատ մը ընկերներ գացին իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարելու, որով թիւը այսօր նուազած է: Բայց մեր կամքը զօրաւոր է եւ շուտով կը վերադառնան մեր զինուոր ընկերները»:

Յետոյ խօսք տրուեցաւ օրուան բանախօսին` Պ. Նշան Պէշիկթաշլեանի որ միեւնոյն ժամանակ սեղանապետի պաշտօնն ալ վարեց: Ցարդելի բանախօսը գեղեցկօրէն պարզեց Երիտասարդաց Միութեան դերը այս օտարութեան մէջ եւ պատմեց Արաբիոյ խորը գտնուած երեք հայ խլեակներու պատմութիւնը: «Անոնք մեծնալով Արաբներու մօտ հովուութիւն կ'ընէին եւ իրենց ծագման մասին գաղափար իսկ չունէին: Օր մը եկաւ չորրորդ հովիւ մը եւ անմիջապէս հասկցաւ անոնց դիմագծէն որ Հայ են ու հարցուց թէ ինչ ազգ են. Ըսին թէ Արաբ են: Նոր հովիւը յիշեցուց, որ Հայ են, եւ վերջապէս զգացին իրենց Հայ ըլլալը եւ խնդրեցին նորեկ հովիւէն որ իրենց հայերէն երգ մը երգէ: Եւ ահա առաջին անգամ ըլլալով լսեցին «Մայր Արաքսի ափերով»ը: Յետոյ մտերմացան եւ սկսան հայերէն կարդալ գրել սորվիլ, աւազին վրայ գրելով: Այս բոլորը եղաւ շնորհիւ վերջին հովիւին որ գիտէր Ա. Բ. Գ.ը եւ ահա անոնք այսօր ազատած են եւ կը գտնուին Սուրիա: Սիրելի երիտասարդ ընկերներ, դուք ալ հոս ճիշդ Արաբիոյ հովիւին նման էք եւ եթէ չսորվիք հայերէն կարդալ-գրել եւ չկազմակերպուիք, կորսուած էք: Դուք որ կարմիր ջարդէն ազատեցաք, ճերմակ ջարդին զոհ կ'ըլլաք»:

Գեղարուեստական բաժինը այս անգամ ալ ճոխ էր: Խմբերգներու կը մասնակցէին բոլոր ներկաները: Երիտասարդները միշտ ոտքի վրայ սպասարկութիւն կ'ընէին եւ կարգապահութեան կը հսկէին: Թող ներեն որ զանց կ'ընեմ բոլոր երգողներու եւ արտասանողներու անունները: Խորովածը հաւ մը եւ երկու շիշ շամփանեա վիճակախաղի դրուելով, շահեցաւ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան եւ այս առթիւ ըրաւ հաւի պատմութիւն մը, կուշտ ու կուռ խնդացնելով ներկաները: Խնջոյքը շարունակուեցաւ մինչեւ իրիկուան ժամը 8: Ներկաները մեկնեցան շատ գոհ, հայկական օր մը եւս ապրելով:

Թղթակից

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ»

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան Գահիրէի վարչութենէն ստացած ենք կոչ մը, ուղղուած հայրենակիցներու եւ գրասէր հասարակութեան: Կը հրատարակենք հիմնական մասերը.—

Հաճոյքը ունինք տեղեկացնելու թէ` «Պատմութիւն Հայ Կեսարիոյ» հոյակապ գործին երկու ստուար հատորները` գեղազարդուած բազմաթիւ գունատիպ եւ պատմական քարտէսներով եւ 687 լուսատիպ պատկերներով` լոյս տեսած են:

Նիւթական մեծ զոհողութիւններով, հինգ տարիներու անդուլ աշխատանքով, խտացումն է Հայ Արդէոսի պատմական յիշատակներով լեցուն անցեալին, անմոռանալի կեանքին որ դժբախտաբար անդարձ անցած է, եւ, այսօր պատմութեան սեփականութիւնն է այլեւս:

Վարչութիւնս կանդ չառաւ նիւթական զոհողութեանց առջեւ, կարելի եղածին չափ լիակատար ընելու համար հրատարակութիւն մը` արժանի Կեսարիոյ մեծ անունին եւ այն փառքին ու համբաւին, զոր Մաժակորդիները կերտեցին դարերու ընթացքին, իրենց մտքի շողերովը եւ արիւնի ու քրտինքի շիթերովը:

«Հայ Կեսարիոյ Պատմութիւնը» համակեսարացիական փոքրիկ համայնագիտարան մըն է: Հոն է Կեսարացին իր ստեղծագործ հանճարով, կրանիթեայ տոկուն կամքով, մշակութային տիպար հաստատութիւններով, կրթական հոյակապ տաճարներով, խնկարոյր վանքերով, եկեղեցիներով, հնամենի հողեթոյլ աւանդութիւններով եւ վերջապէս այն բոլոր յատկութիւններով զորս ազգ մը, իր գոյութեան համար մարտնչող ժողովուրդ մը կրնայ իր ընդերքէն, իր հոգիին խորքէն դուրս ցայտեցնել:

Այս բազմածախս գործին ամբողջ հասոյթը սահմանուած է յատկացուելու Հայաստանի մէջ հիմնուած Նոր Կեսարիա աւանին բարգաւաճման եւ Կեսարիոյ որբերուն ու կարօտեալներուն:

Մենք առեւտրական ակնոցով չենք մօտեցած այս գործին: Այս ծաւալով եւ այս բովանդակութեամբ եւրոպական ո եւ է հրատարակութիւն հրատարակ պիտի հանուէր առ նուազն 300 Ե. Դ. արժէքով, [illegible] զանգուածին մատչելի ընելու համար զայն, գրեթէ ծախսուած գումարը գանձելու համար նուազագոյն 120 Ե. Դ. գին որոշած ենք:

Տուէք, ձեր առաւելագոյնը ամենագեղեցիկ հրատարակութեան մը եւ գերազանցապէս հայրենասիրական նպատակի մը համար:

Դրամական առաքումները կատարել վարչութեանս գանձապետ` Պ. Յակոբ Մարտինեանին B. P. No. 310, Le Caire (Egypte):

*** Աղքատութիւնը Աստուծմէ է, աղտոտութիւնը մարդոցմէ:

*** Աղտոտութիւնը ձիւնով չի ծածկուիր:

*** Ապառիկ գինի խմողը երկու անգամ գինով կ'ըլլայ:

ՆՈՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ու սակայն յայտնի եղաւ որ Պրան կնոջ հարիւր անգամ մեզի եկած ըլլալ, եթէ ուզէր մեզ տեսնել: Կինը, Ելի Խաթուն, մեզի խուզով հաւկիթ եփեց, առատ հաց ու թան դրաւ եւ մենք կշտացանք: Հոն էր, խարոյկին քով, Թուրքերուն քովէն նոր եկած, մեր հօրենական ծանօթը, Քէօր Նէմօն, աչքերը տկար, տարօրինակ տիպար մը: Անոնք մէկ բերան կը պատմէին մեր նահապետական տան անցեալէն: Կը թուէին մեր պապերուն անունները, Ակօ քէհեա, Մինաս քէհեա, Խաչօ քէհեա, Բարսղ քէհեա: Կը պատմէին թէ ինչպէս մեր ահագին հօտը ձմեռը այս անտառները կը փոխադրուէր, որոնք, առաջ շատ խիտ, նօսրացեր են, ջարդուելով անոնց կերցնելու համար: Կը պատմէին մեր տան մեծութեան մասին, ու առատութենէն: Մանրավէպեր մեր պապերուն կեանքէն: Ու կ'աւեցնէին.

— «Ա՜խ, մենք ձեր երեսէն կ'ապրէինք: Ձեր դեղը գնաց, մեր հացը հատաւ»:

Ծնած ջարդերուն, մեծցած թշուառութեան տարիներուն, մենք տեսանք մեր տունը դեռ, ուր 60 հոգի կը բնակէին: Ուր փայտէ դգալները ճողփալով կ'իջնէին, թանապուրին մեծ լականին մէջ, աղմկալից, երբ լուսնկան գաւիթէն ներս ցաթէր: Բայց մեր տան բուն փառաբանութիւնը ահա հիմա է որ կը լսէինք, երբ ան ա՛լ չկար, իր հին փառքի տեղերուն վրայ: Այս անշուք ձորին մէջ, խարոյկին առջեւ, անոր երկու վերջին փխրուն մնացորդները, կծկուած կէս կէս պարկի մէջ, աւելի խղճալի, քան անոր յետին հովիւը ու ծառան: Ու որեւէ ստրուկ աշխարհի վրայ...

Երբ բաւական հանգստացանք, Պրան մեզի յայտնեց թէ եայլան ճամբու վրայ է ու վտանգաւոր հոն մնալը: Ու մեզ Ճինտիին, իր հօրեղբօրը— մեր մեծագոյն բարեկամին, մեր յոյսին գոմը տարաւ: Ան գետակին միւս ափը, լերան լանջին, դարուարի արտի մը վրայ էր, անտառներու գիրկը: Զայն մեր պապերը շինած ու հոն երկար տարիներ բնակած էին:

Պառկած էր Ճինտին գոմին դուռը, ամբողջովին մերկ, կնոջ ծոցը: Արթնցաւ: Գլուխը վերցուց ու մեզի նայեցաւ:

— Լօ, լ՛, վաճաճիւն է, պոռաց Պշային երեսին բուռն բարկութեամբ (ասոնք ո՞վ են):

Ու սկսաւ տրտնջալ ու յանդիմանել զայն: Պրան մեղմութեամբ բացատրեց անոր թէ եայլան ճամբու վրայ է. իսկ գոմը ապահով: Մեր հացը ինք կուտար, միայն թէ հոս ապահով ըլլայինք: Անոր թախանձանքները օգուտ չըրին: Ճինտին մեզ տեսնել չէր ուզեր:

— Հոս կը կենաք, վաղը Ղալատիպցի Թուրքեր անտառ կուգան կացինի կոթ կտրելու, ձեզ կը բռնեն կը տանին, չեմ խառնուիր, ըսաւ մեզի:

Մենք դողալ սկսանք աս խօսքերէն: Մանաւանդ ես: Ղեւոնդ ամուր էր: Ու դարձանք կրկին եայլան: Պրան Ճինտիին կը հայհոյէր, ըսելով որ գութ, տիճ իմաճ չունի: «Զաւակ չունի որ խիղճ ալ ունենայ»:

Քէօր Նէմօն ալ սկսաւ Ճինտիին հայհոյել ու զայն վար զարնել, ինք ալ ազգական անոր: Իսկ մենք յուսախաբ եղանք: Չէ՞ որ մեր յոյսը Ճինտին էր:

— Լօ, լօ, ըսաւ յանկարծ մեզի Քէօր Նէմօն, դուք ինչո՞ւ Ջնսկի ձեր ազգականներուն չէք երթար:

Ջնսկի՞: Ազգակա՞ն: Ան ալէվի Թուրք գեղ մըն էր ուր ոչ մէկ Հայ կը բնակէր: Մենք հոն ուրկէ՞ ազգական ունենայինք:

— Հա՛պա, Ջնսկիի Քէօչ Օղլունե-րը ձեր ազգականներն են, անոնք թէեւ թրքացած են, բայց անունները նոյնն են ինչ որ ձերինները, չեն փոխուած:

Ես լսած էի որ Ջնսկի առաջ Հայ եղեր է: Թուրք ամբոխը գիշեր մը զայն պաշարելով կը ջարդէ ու կ'իսլամացնէ: Որբեւայրի կին մը միայն իր եօթը զաւակներով Խուռնավուլա կ'ապաստանի: Ու հոն կը կազմուի այդ ուրբերէն Քոչենց մեծ տունը, որուն գեղացիները Որբերենք կ'ըսեն եղեր: Ու Տիվրիկի շուկային մէջ իրարու հանդիպելով կը հաշտուին ու կ'ողջագուրուին, տարիներ ետք, Ջնսկիցի Ասլան տէտէն, Թուրք, Խուռնավուլցի Դաւիթ տէտէին հետ, Հայ, բայց հօրեղբօրորդիներ: Ու Ասլանտէտէ Խուռնավուլ գալով գիշեր մըն ալ Քոչենց տունը հիւր կ'ըլլայ: Դաւիթ տէտէի կինն ալ Ասլան տէտէի քոյրն է եղեր, որուն քաղցի նէնէ կ'ըսեն մերոնք, Ասլան տէտէն քաղաք փոխադրուած ըլլալով հոն բնակելուն համար: Այս ամէնը մէկ դարու պատմութիւն էր: Բայց թէ ասոնք դեռ հոն են, ու մեր անունը կը կրեն, չէինք գիտեր: Ուրեմն ճիշդ էր Քէօր Նէմօն: Բայց մենք կը վախնայինք: Չէ՞ որ անոնք Թուրք էին: Եթէ մեզ սպաննէին, կամ տանէին Տիվրիկ յանձնէին, որ նոյն բանն էր:

— «Ես ձեզ կը տանիմ անոնց կը յանձնեմ, կ'ըսէր Քէօր Նէմօն, որ թերեւս գնաց մեր մասին պատմեց ալ: Ան հետը աւար ու պզտիկ ամաններ բերած էր, որոնց վրայ Սեբաստիոյ հայ վանքերուն արձանագրութիւնները կային: Ան տեսեր էր Սվազի Հայերուն մէկ կարաւանը: Ժանտարմաները հայ մայրերը կեցնելով, անոնց վրայ նշանառութեան փորձեր կ'ընեն եղեր... Ջնսկիի մէջ:

Պրան մեզ եայլաներուն քով խոշոր ձոր մը կար, հոն դրկեց, ուր Թուփերուն մէջ կը բնակէինք: Ելի Խաթուն օրը երեք ժում զարեհաց կը ղրկէր մեզի: Ցորեն չէին կրնար գնել, սուղ ըլլալով: Քանի մը օր վերջ գեղ փոխադրուեցան անոնք, ու մենք ալ միասին իրենց գոյքերը փոխադրեցինք: Գեղացիները սկսան ծուռ նայիլ մեզի ու կը յանձնարարէին որ եւ, մեր լեռները երթանք կրկին: Նոյնպէս Պրան մեզ կը ճամբէր վախէն: Հրաման կայ եղեր կառավարութենէն ու եթէ մէկուն քով Հայ գտնուի, ամբողջ ընտանիքը բնաջնջելով տունը պիտի հրկիզուի: Միայն աղքատ կին մը, Օրտին, որ ամուսնին հետ մեր տունը ծառայ են եղեր, մեզ քաջալերեց որ տեղ չերթանք ու սպասենք գիւղապետին, որ քաղաք գացած էր:

— Միայն ան կրնայ ձեզի վերջնական խօսքը ըսել թէ երթալո՞ւ կամ մնալու էք: Ես որբ աղջնակ մը, ձեր տունը եւ ձեր հացովը մեծցած եմ, կ'ըսէր Օրտին: Կուլէն, ամուսինս ալ ձեզի հովիւ էր այն ատեն: Մենք ձեր տունը ամուսնանալով տեղափոխուեցանք մեր գիւղը»:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

յած է գերմանական սպայակոյտին, 1923էն ի վեր, իսկ անգլիական գաղտնի սպասարկութեան՝ (Ինթէլիճընս) 1926էն ի վեր :

Կարգը եկած էր Քրէսթինսքիի, նախկին դեսպան Պերլինի, օգնականը եւ աջ բազուկը արտաքին գործավար Լիթվինովի : Ամբաստանագիրը կ՚ըսէր թէ՝ համաձայն իր իսկ խոստովանութեանց, Քրէսթինսքի Գերմանիոյ կը ծառայէր 1921էն ի վեր : Ընդհ. դատախազ Վիշինսքի չորս մը մանրամասնութիւններ հաղորդեց այս մասին : Օրինակ, ըսաւ թէ ամբաստանեալը համաձայնութիւն մը կնքած էր գերման զօրավարներ Ֆօն Զէքտի եւ Հաասի հետ, որոնք տարե-կան 12.500 անգլ. ոսկիի նպաստ մը սահմանած էին իրեն, որպէսզի հակալը-տեսական կազմակերպութիւն մը հաստատէ Խ. Միութեան մէջ. թէ Թրոցքի ինք անձամբ հրահանգներ տուած է իրեն : Այս առթիւ իբրեւ վկայ կանչեց ու-րիշ ամբաստանեալ մը, Բեսանով, որ եղած է անդամ Պերլինի առեւտրական պատուիրակութեան :

Եւ ահա դատավարահը ապշութեան մատնուեցաւ, երբ Քրէսթինսկի տեղէն ցատկելով յայտարարեց .

— « Այդ բոլորը սուտ են : Ես երբեք թրոցքիական չեմ եղած : Ես լրտես չեմ ... Ես ահաբեկիչ չեմ ... Ես երբեք օտար գաղտնի կազմակերպութեան մը գործակալ չեմ եղած ... Ես մեղաւոր չեմ .. Ես դիտմամբ սուտ յայտարարու-թիւններ ըրի, եւ այստեղ է որ կը յայտնեմ ճշմարտութիւնը » :

Առաջին անգամ էր որ այսքան յանդուգն խօսքեր կը լսուէին Մոսկուայի գերագոյն ատեանին առջեւ : Ընդհ. դատախազ Վիշինսքի ափ ի բերան մնալով, սկսաւ հարցումներով նեղել ամբաստանեալը, որ պնդելով իր անմեղութեան վրայ, յայտարարեց թէ կարգ մը նամակներ գրած է Թրոցքիի, բայց զայն չէ տեսած 1933ին, Իտալիոյ մէջ, ոչ ալ անոր տղան, Սէտովը, վերջին տասը տա-րիներու ընթացքին : Ամբաստանեալներէն Բեսանով, Ռօզէնհօլց եւ Կրինքօ նո-րէն մեղադրեցին նախկին դեսպանը, որ միշտ կը մերժէր եղած ամբաստանու-թիւնները :

Ընդհ. դատախազը կատղելով պոռաց.— Ուրեմն ըսել կ՚ուզէք թէ դե՞չ վարուած են քեզի հետ :— Բնականաբար, պատասխանեց ամբաստանեալը :

Ասոր վրայ նախագահը, Ուլրիխ, յետաձգեց նիստը, իսկ Քրէսթինսքի, որ փրփուր կը տեղար, բոլորովին դեղնած եւ ուժասպառ, փոշի մը կլլեց : Քիչ մնաց ուշաթափ պիտի ըլլար :

Ամբաստանեալ Զէրնով, որ երկրագործական նախարար եղած է տասը տարի, «խոստովանեցաւ» թէ լրտեսութիւն կատարած է ի նպաստ Գերմանիոյ, թէ կապեր ունեցած է «Պերլինէր Թակէպլաթ»ի նախկին թղթակցին՝ Փօլ Շէ-ֆէրի հետ եւայլն :

Ամբաստանեալ Իքրամով, Ուզպէկիստանի կուսակցական քարտուղարը, խոստովանեցաւ թէ անգլիական լրտես եղած է եւ աւելցուց .

— « Մեր շարժումին ուժ տալու համար, անհրաժեշտ էր եւրոպական հզօր պետութեանց աջակցութիւնը : Խորհեցանք թէ Անգլիան կրնայ ըլլալ այդ պե-տութիւնը, իբրեւ ամէնէն հզօրը :

Ամբաստանեալներ Իվանով, Զուբարով եւ Զէլէնսքի պատմեցին թէ երբ անդամ էին ցարական գաղտնի ոստիկանութեան, պայքարած էին յեղափոխա-կաններուն դէմ :

Նակոտա, Զեկային երբեմնի ահարկու վարիչը, խոստովանեցաւ թէ յանձնարարուած էր թունաւորել եւ սպաննել իր յաջորդը, Եժովը, եւ Մաքսիմ Կորքին, անոր քարտուղարին միջոցաւ : Իր հրամանը գործադրած են երեք բժիշկներ ...

Սպանիոյ կառավարական զօրքը 780.000

Մատրիտէն կը հեռագրեն թէ կառավարութեան զօրքը 780.000ի պիտի բարձրանայ մօտերս : Այժմ 650.000 կը հաշուեն թիւը, որուն վրայ պիտի ա-ւելնան 130.000 հոգի, երկու նոր դասերու զօրակոչով : Կանչուած են անոնք որ զինուորութիւն չէին ըրած 1929ին, եւ այժմ 30 տարեկան են, ինչպէս եւ անոնք որ 19 տարեկան են եւ պիտի կանչուէին 1940ին : Կառավարական զօրքը թուա-պէս գերազանց կը համարուի ազգայնական ուժերէն :

»»»» • ««««

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՃԻՔԱ աշխատանքի դաշնակցութիւնը բացառիկ ժողով մը գումարե-լով, մէկ ձայնի ընդդիմութեամբ որոշեց մերժել խորհրդային արհեստակցա-կան միութեանց պայմանները միացման մասին :

ԿԱԲՐԻԷԼԷ Տ՚ԱՆՈՒՆՑԻՕ պիտի թաղուի ազգային յուղարկաւորութեամբ : Մուսոլինի հանգուցեալին բնակարանը գնաց, Կարտոնէ, զինուորական հա-մազգեստով եւ ընկերակցութեամբ երեք նախարարներու : Առաջնորդը ներս մտնելով գլուխը բաց, դագաղը ողջունեց հռոմէական աւանդութեամբ : Երեսփ. ժողովը նիստը դադրեցուց սուգի համար, իսկ փաշական գերագոյն խոր-հուրդը յետաձգուեցաւ : Իտալական անթելն ալ լռեց մէկ վայրկեան : Հիթլէր ցաւակցական հեռագիր մը ուղղեց :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՋՐՀԵՂԵՂ մը կը սպառնայ Հօլիուտի : Արդէն մեռած են ութ հոգի, եւ քանդուած՝ բազմաթիւ տուներ եւ թումբեր : Նիւթական վնասը՝ 5 միլիոն տոլար : Ողողուած է ութ քիլոմեթր տարածութիւն, մէջն ըլլալով շարժանկարներու թաղը :

ԲՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յ. Կ. Խ.ի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 5 Մարտ շաբաթ իրի-կուն դպրոցին սրահին մէջ : Անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է. կը հրաւիրուին հե-տաքրքրուող օրիորդներ եւ տիկին-ներ եւս, խիստ կարեւոր օրակարգ :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ երիտասարդական ընկերակցութեան հրապարակային դասախօսութիւնը 5 Մարտ շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, բարեգործականի ցունին մէջ, 22 Rue Petit St. Jean, կը խօսի Պ. Ռ. Սիսակեան, նիւթ՝ Արտասահմանի հայ երիտ. մտածումները : Դասախօսութենէն վերջ գեղարուեստական բաժին եւ պար

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Յ. Հ. Կ. խաչի մասնա-ճիւղի պարահանդէսը սուգի եւ հի-ւանդութեան պատճառաւ Մարտ 20րն :

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ »

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական նոր մէկ հատոր՝ «Ծաղրանկարներ », որ քանի մը շաբաթէն լոյս կը տես-նէ : Գիրքը բաղկացած է աւելի քան 200 էջերէ : Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարները թէ՛ ծանօթ դէմքե-րու եւ թէ՛ ժողովրդական տիպարնե-րու, մեծ մասամբ անտիպ կամ վե-րամշակուած : Այս հատորին համար բացած եմ կանխիկ բաժանորդագրու-թիւն մը : Կոչ կ՚ընեմ բարեկամներու եւ համակիրներու, որպէսզի քսան ֆրանք ղրկելով բաժանորդագրուին : Կանխիկ վճարողներուն անունները ցանկով մը պիտի դրուին հատորին մէջ : Հաւանաբար գիրքը լոյս տեսնե-լէն վերջ արժէ աւելի սուղ :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին .— Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, Cachan (Seine) :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. պրօպականտի յանձնախումբի ժողովը 7 Մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին քաֆէ Մէֆիսթօի մէջ, 146 Պուլվար Սէն Ժէրմէն :

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասա-խօսական ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր Ակումբին մէջ,

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ .

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր զօրանի բոլոր ընկերները, 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6, Ավընիւ տ՚իթա-լի սրճարանի վերնայարկը, մէթրօ փլաս տ՚իթալի, կը դասախօսէ Ընկեր ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ, նիւթ՝ «Ներկայ քաղաքական կացութիւնը» :

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ Հ. Յ. Դ. պատանիներու ժողովը 6 Մարտ, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ :

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

5, RUE DE L'ECLIPSE «Շահրիկեան» սրահին մէջ,

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ (ջութակ), Օր. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ (մեներգ), եւ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆԻ (արտասանութիւն) :

Մուտքը ազատ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ս. Էթիէնի «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ

Կիրակի 6 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, տեղւոյն «Դուրեան » Գրադարանը :

Կը խօսի՝ Ընկեր ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մուտքը ազատ է :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 18ի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Շավիլի մանկապարտէզի սրահին մէջ

5 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մուտք 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին

Մալաթիոյ կրթասիրաց Ընկերութեան սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն եւ ասմունք :

Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»Ը

6 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆի մէջ

Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր. :

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 5 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին « Խաժակ » Ակումբին մէջ :

Կը խօսի ընկեր Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, խմբերգ, մեներգ, արտասա-նութիւն :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 3.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»

Մասնակցութեամբ Լիոնի կարող ուժերու եւ ղեկավարութեամբ Պ. ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ : Կ՚երգէ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ :

Գիները 5, 4 եւ 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ Միութեան հրապարակային ձեռնարկն դասախօսութիւնը 4 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Միութեան հաւաքատեղին, 5 Rue de l'Eclipse, «Շահրիկեան» սրահը : Կը դասախօսէ Պ. Լ. ՄԵԼԻՔՍԵԹԵԱՆ, նիւթ՝ «Ի՞նչ է ազգու-թիւնը» :

Մուտքը ազատ է

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՒԻԼԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կիրակի 6 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 14, 30էն 19, 30

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8, Rue Bossuet, métro: Poissonnière et Gare du Nord

Երիտասարդական տաք եւ զուարթ մթնոլորտ

Մուտք 5 ֆրանք

Լաւ պատեհութիւն

ԾԱԽՈՒ է զինուորագրութեան պատճառաւ, Ալֆորվիլի ֆրան-սական բանուկ թաղամասի մէջ, եւ 300 յարկաբաժինով շէնքի մը ներքեւ սափրիչի խանութ մը բոլոր կազմածներով, այրերու համար 3 եւ կանանց համար 4 աթոռներով, երկու հեյաքրիջապքը գործիքներ :

Մանրամասնութեանց համար դիմել տեղւոյն վրայ, Պ. Փետրոս Թագւորեանի, 101 Rue Edouard Vaillant, Alfortville (Seine) :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՔԵՐԷՆՑԵԱՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԷՐՏԱՆԻ :

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse :

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» գաւեշտ-տրամ 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ : Հեղինակ՝ Պերճ Միրճանեան (Serge Mirjean) :

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martin, Պ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Պ. Balpétréի Comédie Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի, Պ. Գույէթեանի եւ Claude - Wilderի :

Ցայտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի :

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 բիւ Պօսիւէ, Փարիզ :

Կը դասախօսէ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Նիւթ՝ « Հին եւ նոր սերունդները »

Այս բացառիկ, եւ նիւթով շահեկան դասախօսութեան կը հրաւիրուին, Փարիզի հայ երկսեռ հասարակութիւնը ու մասնաւորաբար հայ երիտասարդական միութիւններու անդամները :

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

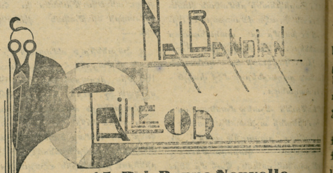
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42 - 69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14— 20 :

Առաւօտները ժամադրութեամբ :

Hommes et Dames

15, B.d. Bonne Nouvelle

Métro : Bonne Nouvelle Tél. : Gut. 9…

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ՚ուզէ մաշկեններու մէջ քոնֆէքսիոն պատրաստող աշխատող ծախողներ : Ապրանքները պիտի տրուին պատրաստ (ան ֆօնսիոնեասիոն) չծախուածները ետ առնելու պայմանով : Կ՚ուզուի նաեւ փեսայէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան աշխոյժ, լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը :

Դիմել՝ « Յառաջ »ի վարչութեան :

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ

կ՚ընդունի առաւօտները 10 – 12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD ORIENT LLOYD

48 rue de la République 7 rue Auber, Paris

Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51 Tél. Opéra 07-77

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ՝ տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար, Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին : Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-…

ԿԸ ՄՏԱՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու արտասահմանի մէջ : Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու : Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ : Նաթիւրալիզասիոն, օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում : Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն : Իրաւաբանական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն : Ճառերու դասախօսութիւններու խմբագրութիւն : Փողոցային արկածներու ենթարկուածներուն կուսակալ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդէ : Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7 :

Կ՚ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ :

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Dancesse — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 5 ՄԱՐՏ SAMEDI 5 MARS 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3671 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԴԱՐՄԱՆ

Քանի մը ամիս առաջ, ուշագրաւ բանավէճ մը տեղի ունեցաւ Թուրք հրապարակագրի մը՝ եւ «Կովկազ»ի միջեւ, որուն խմբագրապետն է Հայտար Պամատ։

Թուրք հրապարակագիրը, նախկին իթթիհատական Մուհի-տտին Պիրկէն, գլխաւոր աշխատակիցը «Թանին»ի, աւելի քան 60 յօդուած հրատարակելով Պոլսոյ «Սոն Փոսթա» թերթին մէջ, իթթիհատի մասին, կը պարզէր նաեւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները՝ Կովկասի հետ։ Այս առթիւ կը յիշէր թէ ստացած է բազմաթիւ նամակներ՝ Թուրք-Թաթար գործիչներու կողմէ, որոնք հետեւեալ գանգատը կը յայտնեն.

— «Մեր աւագ եղբայրները՝ Թուրքերը (*Թուրքիոյ Թուրքերը*) չեն հետաքրքրուիր մեր վիճակով։ Թուրք կառավարութիւնը իր արտաքին քաղաքականութեան շահերուն համար մեզ բոլորովին անտես կ'առնէ... Թուրքիա, որ այնքան աղմուկ կը հանէ Ալէքսանդրէթի խնդրին շուրջը, զարմանալի կերպով պէտք իսկ չի զգար քիչ մըն ալ զբաղելու ուրիշ երկիրներու մէջ ապրող Թուրքերու ազգային պայքարով»...

Թուրք հրապարակագիրը հետեւեալ ձեւով կը բացատրէր Թուրքիոյ այս դիրքը.

— «*Առաջին պատճառ.*— «Թուրքիա իր ազգային քաղաքականութիւնը կը սահմանափակէ իր պետական սահմաններով», *որովհետեւ* «ոեւէ երկիր կարող է ըլլալ ազգային միայն իր սեփական պատմական սահմաններուն մէջ» *եւ* «աշխարհակալութեան դէմ պայքարելու համար պէտք է որ երկիր մը ինք աշխարհակալ չըլլայ»։

Երկրորդ պատճառ.— «Որպէսզի Թուրքիա դեր կատարէ թրքական աշխարհին մէջ, անհրաժեշտ է որ ան ունենայ անմիջական քաղաքական շահ մը, որ քաշէ զինք այդ խնդիրներու մթնոլորտին մէջ։ Իրականին մէջ Թուրքիա նոյն իսկ իր մերձաւորագոյն հարեւան Կովկասի հանդէպ չի զգար նման մղիչ ոյժ մը կամ պատճառ մը։ Յետոյ, ինքը՝ Կովկասն ալ, որ քաղաքական եւ պատմական տեսակէտով կը ներկայացնէ բոլորովին իւրայատուկ աշխարհ մը, բնաւ հակում ցոյց չի տար, որ Թուրքիա հետաքրքրուի իրմով»։

Հայտար Պամատ — եւ ուրիշ Թուրք մը — «Կովկազ»ի մէջ պատասխանելով այս առարկութեանց, դառնօրէն կը գանգատէր Թուրք հրապարակագրին բռնած դիրքէն, եւ «դիւանագիտական» պատճառները կը վերագրէր զայն։

Եւ նորէն պատմութիւն քրքրելով, դիտել կուտար թէ ոչ մէկ ազգ — բացի Ճուէտէն եւ Նորվեկիայէն — չէ ազատած առանց արտաքին աջակցութեան։ Մինչեւ անգամ խորհուրդ կուտար Թուրքիոյ, որ հաւատ չընծայէ Մոսկուայի քաղաքականութեան, քանի որ Ռուսաստան, ցարական թէ բոլշեւիկեան, միշտ կը ձգտի իջնել դէպի հարաւ. արեւելք եւ դէպի Նեղուցները։ «Քաղաքականութիւն մը որուն անխուսափելի զոհը պիտի դառնայ Թուրքիա, ուշ-կանուխ»։

Իր միւս աշխատակիցը, Ա. Քանտէմիր, աւելի վրդովիչ հեռանկար մը կը պարզէր, խօսելով մանաւորապէս Բագուի վրայ.

— «Ինչ կը վերաբերի Բագուի, Կովկասի տնտեսական հիմնական ջիղը, անոր ազգային կերպարանքը բոլորովին փոխուած է խորհրդային կարգուսարքին տակ։ Այժմ այդ քաղաքին 700,000 բնակիչներուն միայն 1)5ը կը բաղկանայ տեղական տարրէն։

Եթէ այս կացութիւնը երկարաձգուի, կասկած չկայ որ քիչ ատենէն Ադրբէջան եւ Կովկասի միւս շրջանները պիտի ընկղմին ռուս մուժիկներու յարանուն ծովուն մէջ։ Այն ատեն Կովկաս ընդմիշտ պիտի կորսնցնէ իր ազգային կերպարանքը։ Կոյրեր են անոնք որ չեն տեսներ այս բանը, եթէ ոչ իրենց անկեղծութիւնը կորսնցուցած»։ (*Կովկազ*, 1937 դեկտեմբեր, փրանսերէն)։

Տակաւին առիթ կ'ունենանք աւելի մանրամասնօրէն ներկայացնելու այս ուշագրաւ բանավէճը։

Մեր կատարած ամփոփումն ալ բաւական է, իմանալու համար բանավէճին միտքը։

Մինչ Թուրք հրապարակագիրը քաղաքական իրատեսութիւն եւ «պարկեշտութիւն» կը ծախէ, թելադրելով որ բոլոր Թուրքերը «բարձրանան կամ իյնան իրենց սեփական ուժերով եւ սեփական ուժերով», Հայտար Պամատ եւ միւսները կը փորձեն համոզել, հրապուրել Թուրքիան, որպէսզի չահագրգռուի Կովկասի ճակատագրով։ Ոչ միայն ցեղակից ազգերը պաշտպանելու, այլեւ իր ապահովութիւնը ամրապնդելու համար։

Այս վերջին տեսակէտին ախոյեանն է, արդէն, «Կովկազ»ը, ռուսերէն թէ ֆրանսերէն։ Նոյն այս տեսակէտին ամէնէն վաւերական արտայայտութիւնը կը կազմէր Հայտար Պամատի վերջին յօդուածը, որ ամբողջովին թարգմանուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ։

Ուրեմն, անվերջ փառաբանելով Կովկասի համադաշնակցութիւնը, Հայերուն եւ Վրացիներուն յանձնարարելով հրաժարիլ որեւէ պահանջէ եւ համակերպիլ հաստատուած սահմաններուն, Հայտար Պամատ եւ ընկ. ամէն բանէ առաջ կը ձգտին սիրաշահիլ Թուրքիան եւ ապահովել անոր թեւարկութիւնը։

Իսկ այս կը նշանակէ ոչ թէ փրկել Կովկասը, այլ պարզապէս տէր կամ լուծ փոխել։ Կրնայինք ըսել, նաեւ, անձրեւէն փախչիլ, կարկուտը դիմաւորելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, այս չէ Կովկասեան հարցին լուծման ճանապարհը։ Մանաւանդ երբեք այս չէ ճամբան՝ Հայկական Դատի լուծման, որ ոչ միայն արդարութեան, այլեւ գոյութեան հարց է մեզի համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

21 „ՇՈՒՆԵՐ"ՈՒ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԳԱՐՇԵԼԻ ՁԱՒԵՇՏԸ

ՄԻԱԿ ՈՒՐԱՑՈՂԸ ԱԼ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ...

Մոսկուայի դատավարութեան երկրորդ օրը, հինգշաբթի, զարշելի խեղկատակութիւն մը եւս պարզուեցաւ։ Պերլինի նախկին դեսպան եւ արտաքին փոխ-գործավար Քրէսթինսքի, որ միակն ըլլալով, առաջին օրը ուրացած էր իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւնները, յայտարարեց թէ սուտ խօսած է եւ ներողութիւն խնդրեց դատարանէն... Այս «խոստովանութիւնը» կատարուեցաւ երբ ընդհ. դատախազ Վիշինսքի կը պատրաստուէր փաստեր ներկայացնելու։ Քրէսթինսքի ընդհատեց Փարիզի եւ Լոնտոնի նախկին դեսպանին՝ Ռաքովսքիի հարցաքննութիւնը եւ յայտարարեց.

— «*Երէկ տկար էի եւ ամօթէս չզլայնացայ, երբ կը կարդային ինծի դէմ եղած մեղադրանքները։ Ամբողջովին կը խոստովանիմ թէ յանցաւոր եմ եղած մեղադրանքներով եւ կը խնդրեմ դատարանէն հասկնալ տկարութիւնս*»։

Տեղացի ունկնդիրները բնականաբար չզարմացան այս յետս կոչումին վրայ. իսկ սակաւաթիւ օտարականները չէին կրնար որ եւ է բացատրութիւն տալ։ Առաջին օրը, երբ ամբաստանեալը ուժգնօրէն կը բողոքէր եւ կը պնդէր իր անմեղութեան վրայ, կը կարծէին թէ անկեղծ է, եւ հիմա, ընդամէնը 24 ժամ վերջը ամէն բան վեր ի վայր կը հրջէր։

Մոսկուայի հեռագիրը կ'ըսէ թէ Քրէսթինսքի խորտակուեցաւ, երբ Ռաքովսքի հաստատեց որ ան կապ ունեցած է Թրոցքիի հետ եւ երբ պահակ մը իրեն ներկայացուց նամակի մը պատճէնը։

Միւս ամբաստանեալներն ալ գլխիկոր խոստովանեցան իրենց մեղքերը, նոյն հանդիսաւոր միօրինակութեամբ։

Անգլիական դեսպանը, որ ներկայ էր, ուշադրութեամբ գրի կ'առնէր ամբաստանեալներուն յայտնութիւնները՝ մանաւորապէս Ռաքովսքիի խոստովանութեանց ատեն։ Լոնտոնի նախկին դեսպանը երկարօրէն խօսեցաւ Թրոցքիի ուղղուած նամակներու մասին, ապացուցանելով թէ Քրէսթինսքի յարաբերութիւն կը պահէր աքսորականին հետ, միջնորդի մը միջոցաւ։ «Այդ միջնորդն ես էի», աւելցուց Ռաքովսքի, որուն մազերը ճերմկած էին բանտարկութեան միջոցին։

Ապստամբութիւն կ վկայէ մէջ

Ամբաստանեալ Իվանով պատմելով իր դաւաճանութիւնը, կ'ըսէ թէ կը գործէր ի հաշիւ անգլիական «Ինթէլիճընս»ին.

— «*Չեմ վարանիր խոստովանիլ ամէն բան, որովհետեւ կ'ուզեմ պարզել խորհրդային իշխանութեան դէմ սարքուած դաւադրութեան հրէշային մանրամասնութիւնները։ Պուխարին ինծի պատմած էր թէ աջերը համաձայնութիւն մը կնքած են Մեծն Բրիտանիոյ հետ, տապալելու համար խորհրդային իշխանութիւնը։ Ասոր փոխարէն, անգլիացի գործարանատէրները կարեւոր մենաշնորհներ պիտի ստանային հիւսիսային գաւառներուն մէջ որոնք պիտի դրուէին բրիտանական թեւարկութեան տակ։ Հարկ էր ապացուցանել Անգլիացիներուն թէ դաւադիրները ազդեցիկ մարդիկ էին։ Ուստի Ռօզէնհոլց Մեծն Բրիտանիոյ ծախեց ահագին քանակութեամբ ատաղձ, ոչինչ գիներով*»։

Ամբաստանեալը յետոյ պատմեց թէ Պուխարինի հետ իր գործակցութիւնը կը սկսի 1926ին եւ կը վերջանայ 1937ին, երբ ձերբակալուեցաւ։ Միեւնոյն ատեն պատմեց իր կեանքը,— Եղած է գործակալ ցարական գաղտնի ոստիկանութեան, ուր գնահատելով իր ծառայութիւնը, ամսականը 15 րուբլիէն բարձրացուցած են 75ի։ Յետոյ յարած է յեղափոխութեան, եւ ամէնէն վերջը՝ ձախակողմեան բոլշեւիկներուն, այն համոզումով թէ կառավարութիւնը կը տապալի, ինքն ալ կ'ազատի։

Կարգը եկած էր Պուխարինի, երբեմն խմբագրապետ՝ կառավարական պաշտօնաթերթին՝ «Իզվեստիա»յի, նախագահ Գ. Միջազգայինի եւն.։ Բոլոր ամբաստանեալներուն մէջ ամէնէն աւելի այս մարդն էր որ ուշադրութեամբ կը հետեւէր դատավարութեան։ Պուխարին ամբաստանուած էր թէ 1918ին միացած է դաւադրութեան մը, սպաննելու համար Լէնինը։ Յետոյ, 1932ին, ապստամբութիւն մը սարքած է, օտար միջամտութիւն յարուցանելու համար։ Իր առջեւ կըդնուէր ամբաստանագրին մէկ պատճէնը, եւ Պուխարին շարունակ նիշեր կ'արձանագրէր պարապ էջերուն վրայ։ Երբ ընդհ. դատախազը ամբաստանեց թէ ներքին ըմբոստութիւններ սարքած է, Պուխարին առարկեց թէ այդպիսի բան չկայ ամբաստանագրին մէջ։ Վիշինսքի մատնանշեց էջը եւ տողը. բայց Պուխարին պնդեց թէ այդպիսի բան չի գտներ։ Ի վերջոյ հաստատուեցաւ որ իր առջեւ դրուած պատճէնին եւ դատախազին կարդացած օրինակին էջերը տարբեր թիւեր կը կրեն։

Քիչ վերջը, Պուխարին հերքեց այն մեղադրանքը թէ ըմբոստութիւններ սարքած է Կովկասի մէջ, 1928*ին։ «Այդ* 1931*ին էր, ըսաւ։* 1928*ին միայն հրահանգներ տուի ապօրէն կազմակերպութիւններ ստեղծելու համար։ Այս ճըշդումը կը կատարեմ, որովհետեւ կ'ուզեմ ամբողջ մեղքը իմ վրայ առնել։ Պէտք է պատժել զիս սարքած բոլոր դաւերուս համար։*

Ընդհ. դատախազը.— *Այդպէս պիտի ըլլայ արդէն, առանց քու մասնաւոր խնդրանքիդ։*

Պուխարին.— *Ժամանակը չէ սրամտութիւն ցուցնելու։ Ես ալ կրնամ խելք ծախել, եթէ ուզեմ։*

Ընդհ. դատախազը.— *Ձեր խելքը չէ որ կը դատենք։*

Պուխարին.— *Գիտեմ, գիտեմ, սակայն կ'ուզէի քիչ մը փիլիսոփայական տեսութիւններ պարզել, ձեր արտօնութեամբ։*

Նախագահ Ուլրիխ հեգնական ծիծաղ մը արձակելով մերժեց ամբաստանեալին խնդրած արտօնութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՆՈՒՆԻ ՀԱՐՑ

Սթոքհոլմի թերթերէն մին, Նիւ Տակլայթ Ալլէհանտա», տիեզերացուցին հացկերոյթ մը կազմակերպած է շուէտական մայրաքաղաքին մէջ, ճաշի հրաւիրելով
Սթալինը,
Հիթլէրը,
Կէօրինկը,
Լէօն Պլումը։

Կը պակսի միայն Մուսոլինին։ Աւելցնենք որ չորս կոչնականներն ալ ընդունած են հրաւէրը եւ ճաշը տեղի պիտի ունենայ,— թերթս ալ սկսած է այդէն,— բարեկամական եւ սիրազեղ մթնոլորտի մը մէջ։

Կը նշանակէ թէ պատերազմի վախ չկայ։

Դժբախտաբար, հրաւիրեալ Սթալինը, Հիթլէրը, Կէօրինկը եւ Լէոն Պլումը երբեք դիկտատոր չեն, ոչ Իվան Ահեղի պալատին մէջ կը բնակին, ոչ ալ Հոհէնցոլէրնեան գահը բազմած են։

1.— Կոչունքի հրաւիրուած Սթալինը ինքնաշարժի մեքենավար մըն է, հինուկ-մինուկ կոսպոտին մը Սթոքհոլմի ռուս գաղթականներէն։ Շուէտի համայնավարները, Սթոքհոլմցի Ռուսին անուանակցական բախտէն խանդավառուած, կ'առաջարկեն որ իրենց կուսակցութեան մէջ մտնէ։ Կառավար Սթալին կը մերժէ.— «Ձեր ամբողջ կուսակցութիւնը չեմ փոխեր կառքիս համար անհրաժեշտ մէկ դոյլ էսանսի հետ»։

2.— Սթոքհոլմցի Լէոն Պլումը բանջարեղէն կը ծախէ մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ, Միչոնի մը ձայնով։ Ու կը հաւատեն թէ եթէ գլուխ կանանչ սոխը աւելի արժէք կը ներկայացնէ իր աչքին քան հազար գլուխ աշխատաւոր, որ եւ է գործարանի մէջ։

3.— Կէօրինկ վանառականութեամբ կը զբաղի, հետաքրքրականը այն է որ մօտիկ բարեկամ է Լէոն Պլումի հետ, ամէն երեկոյ քով քովի կուգան, թըղթախաղ կը խաղան՝ հովին տուած սոցիալիզմը եւ նացիզմը։

4.— Հիթլէր նկարիչ է, ոչ միայն անունով, այլեւ քիչ մըն ալ զբաղումով, յիշեցնելու համար կարծես Գերմանիոյ դիկտատորը։ Բայց զարմանալին այն է որ մեծ մարդոց անուանակից այս երջանիկներուն մէջ իր բախտէն կը դժգոհի ամէնէն աւելի Սթոքհոլմի Հիթլէրը։ «Եղբա'յր, կ'ըսէ լրագրողներուն, տառապանք դարձաւ Հիթլէր կոչուիլս։ Ոչ հեռախօս մը կրնամ ընել բերնի համով, ոչ ալ նամբորդութիւն մը կատարել գլխարկս ծուռ դրած։ Հեռախօսին գլուխը կ'անցնիմ, հազիւ թէ արտասանած եմ.— «Ես՝ Հիթլէր», ինծի կը պատասխանեն. «Իսկ ես Մուսոլինի»։

Գիւղ կ'երթամ, պանդոկ կը մտնեմ, ճամբորդներու արձանագրութեան տետրակին մէջ անունս կը գրեմ, երբ թէւէս կը բռնեն ու դուրս կը նետեն զիս, կարծելով թէ խեղկատակութիւն մը ընելու համար գացած եմ։ Իրական տառապանք է որ կը կրեմ։ Եթէ պատմեմ գլխուս եկածները՝ կրնամ ես ալ «Իմ Պայքարս» մը գրել, նոյնքան հետաքրքրական»։

***

Ինչպէս կը տեսնուի, շատ կարեւոր է անունի հարցը։

Մեր մէջ մարդիկ կան, որ անունին կարեւորութիւն չեն տար այնքան։ Այսպէս գիւղեր կամ քաղաքներ ունէինք, ուր Հաննէսները կամ Օննիկները բանակ կը կազմէին։ Զտնուած կամ «պարտապանաց» անուն դնելու մտահոգութեան ծանօթ չէինք։ Ընդհակառակն անունները կը պզտիկցնէինք բրտական ձեւով,— հսկայ Աստուածատուրը կը դառնար Աստօ, Մկրտիչը՝ Մկօ, Աւետիսը՝ Աւօ։ Եթէ կարենայինք՝ միավանկ պիտի դարձնէինք բոլոր անունները, որպէսզի անունդ ընելդ անգամ յայտնի չըլլար։ Այլ, սակայն, Անգլիացիները շատ կը սիրեն երկար անունները,— կը պատմուի որ խորհրդաժողովի մը մէջ Չիչէրին յամառօրէն «Պ. Քըրզըն» կ'անուանէր բրիտանական կայսրութեան նախարարը։ Քըրզըն, փրփրած եւ ճակնդեղի պէս կարմրած, ոտքի ելաւ եւ բողոքեց, ըսելով թէ ի'նչ է իր անունը.
— «Քըրզըն-Ճորճ-Նաթանիէլ, Մարքիզ Քէտլստոնի, արտաքին նախարար Ն. Վ. կառավարութեան»։

Պիտի առարկէք թէ այսքան երկար անուն ու տիտղոս տալը քուն կը բերէ։ Բայց ընդունեցէք որ կարճ անունն ալ աւելի իմաստ չունի քան փը'սթ մը ըսելը։ Անունը բաւծդ պէտք է լեցնէ բերանդ, յորդի գետի պէս, ինչպէս Աստուածաշունչի թագաւորներուն անունները,— Նաբուգոդոնոսոր։ Օրինակ, ի՛նչպէս չցաւիլ որ մեր մէջ քիչեր կը կոչուին Համբարձում Համբարձումեան,— յորդահոսան, վարարուն, փոթորկաձայն։ Հայ գիւղացին, այսպիսի եօթնյարկանի անունները սիրելուն համար է անշուշտ, որ ժամուն տուած անունը մէկդի կը դնէ եւ կը կոչէ նախշուն անուններով.— Լանբերանին տղան, Գոլոյենց Ակոյին խարսը։ Այսպէս կոչելով՝ Հայ գիւղացին կ'ուզէ իմաստ մը եւս դնել անուանակոչութեան մէջ։ Որովհետեւ անունները ալ կը մաշին, հմայաթափ կ'ըլլան, ծեփը կը թափի կարծես։

Օրինակ, ես տեսած չէի Մալէզեանը։ Օր մը մէկը ներկայացուցին ինծի Մալէզեան անունով. «Դո՞ւն ես Մալէզեանը, ըսի, ծօ' ես քեզի տասը հազար չէ, մէկ մէթալիք ալ չեմ տար»։ Վերջը հասկցայ, որ այս խօսքը պէտք էր ըսել Սֆուար Ալպոնի թառած որոնին (հազուագիւտ թռչուն մըն է)։

ԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ՄԱՍԻՆ

Մահացու մանրէներ եւ 200 պայթուցիկ

Տասնըհինգ օր լռութիւն պահելէ վերջ, Ապահովութեան տեսչութիւնը նոր եւ դղրդալից յայտնութիւններ երեւան հանեց գաղտնի կոմիտէի գործերու մասին։

Հաստատուած է թէ Գաղտնի Կոմիտէն փորձած էր մահացու մանրէներ ճարել Փասթէօրեան հաստատութեննէն, բարեբախտաբար ձախողելով։ Այդ մանրէները պիտի ըլլային չափազանց վտանգաւոր։ Տակաւին ուրիշ յայտնութիւններ ալ կը սպասուին։ Միւս կողմէ, ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ Հոչքիս գնդացիրները գողցուած էին Սէն-Տընիի մէկ բերդէն։

Նոր մեղսակից մը եւս ձերբակալուեցաւ, գործարանատէր մը, որ զէնքեր եւ պայթուցիկներ ծախած էր գլխաւոր դաւադիրներէն մէկուն։

Դեռ աւելի կարեւոր դէպք մը,— Քլէրմոն Ֆէռան, առուի մը մէջ գտնուեցան 200 պայթուցիկներ, որոնք բաւական էին օդը հանելու ամբողջ քաղաքը։ Լեցուած են «չէտիթ»ով։ Անմիջապէս քննութիւն բացուեցաւ, ուրիշ գաղտնիքներ ալ երեւան հանելու համար։

Ինչպէս կ'երեւայ, տակաւին շատ մը ծալքեր պիտի բացուին, պարզելով դաւադրութեան ամբողջ ահաւորութիւնը։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ *փոխադարձաբար որոշեցին մայիս 15էն սկսեալ ջնջել իրենց հիւպատոսութիւնները։ Մոսկուա պիտի փակէ Քէօնիկսպէրկի եւ Համպուրկի, Պերլին՝ Քիէվի եւ Նովոսիպիրսքի հիւպատոսութիւնները։*

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Քաղաքական աշխարհը երկունքի օրեր կ'ապրի: Թաղմաչունչ ճառեր. նախարարական փոփոխութիւններ, մեկուսի բանակցութիւններ, խորհրդարանական փոթորկալից վէճեր, նորանոր ուղեղիծերու մշակում եւ որոնում, կը մատնեն անօրինակ իրարանցում մը Լոնտոնէն Փարիզ, Պերլինէն Հռոմ, Վիէննայէն Փրակա:

Ցանդուղն ու պայթուցիկ ուժերու պահեստը կը գտնուի Պերլինի եւ Հռոմի մէջ: Հիթլէրի այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը մեծ նորութիւն մը չէր բերեր: Գերմանիան նոր չէ, որ գաղթավայրերու պահանջ կը դնէ: Նոր չէ, որ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ եւրոպական պետութիւններու հետ փոխադարձ դաշինքներ կնքելու՝ բացի Խ. Միութենէն: Եւ վերջապէս նոր չէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան մասին դատավճիռ կ'արձակէ եւ կ'ըսէ թէ «այլեւս երբեք պիտի չվերադառնայ» այդ հաստատութեան մէջ: Նոյնը եւ Իտալիան: Եթէ Հիթլէր իր ռազմատենչ ճառով ձեռք դրաւ Աւստրիոյ վրայ, Մուսոլինի, առանց ճառի, Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ ճեղք մը բացաւ եւ հեռացնել տուաւ արտաքին գործերու երիտասարդ եւ տաղանդաւոր վարիչը՝ Իտըն:

Պերլէն - Հռոմ առանցքի անարիւն յաղթանակները սկսան նահանջի մատնել նոյնիսկ ժողովրդապետական մեծ երկիրները:

Անողոք իրականութիւն մըն է այսօր, որ ազգայնական շարժումները աստիճանաբար կը միջազգայնանան եւ կը դառնան սպառնալից: 1936ի կէսերուն, Ջիանոյի Պերլին այցելութեամբ, պատրաստուեցաւ իտալեւգերման համաձայնութիւն մը, որ վաւերացուեցաւ Մուսոլինիի Պերլին այցելութեամբ (1937 Սեպտ.ին): Ապա կնքուեցաւ գերմանեւճափոնական համաձայնութիւնը, 25 Նոյ. 1936ին, Գ. Միջազգայինի դէմ, որուն միացաւ իսկոյն Իտալիան եւս, 6 Նոյ. 1937ին: Այսպիսով կազմուեցաւ Հռոմ - Պերլին - Թոքիօ առանցքը, իբրեւ սպառնալիք Ազգերու Դաշնակցութեան յարած պետութեանց վարած քաղաքականութեան:

Անշուշտ, դէպքերը այսքանով չսահմանափակուեցան: Առանցքի վարած քաղաքականութիւնը ծանր անդրադարձումներ սկսաւ ունենալ ամէնէն առաջ այն երկիրներուն վրայ, որոնք կը գտնուին անոր տնտեսական եւ քաղաքական անմիջական հրապոյրին ազդեցութեան տակ: Բացի այդ, աշխարհագրական պայմաններն եւս նուազ դեր չէին խաղար: Եւ ահա ըստեղծուեցաւ Փաշական ազդեցութեան գօտի մը, որուն մէջ կը մտնեն Լեհաստանը, Աւստրիան, Հունգարիան, Ռումանիան, Եուկոսլավիան, Ալպանիան, Պուլկարիան, Յունաստանը, Սպանիոյ կէսը եւ նոյնիսկ Հարաւային Ամերիկայի շարք մը պետութիւնները: Այդ ազդեցութեան գօտիին մէջ ինկած են իսլամական երկիրներն ալ, Հիւսիսային Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ:

Պերլին - Հռոմ առանցքի այս ծաւալուն ազդեցութիւնը խուճապի մատնած է նաեւ կարգ մը ժողովրդապետական փոքրիկ երկիրներ որոնք ելնելով իրենց ֆիզիքական գոյութեան պահպանութեան անհրաժեշտութենէն, հարկադրաբար գլուխ կը ծռեն եւ կ'ապաստանին չէզոք, անգոյն քաղաքականութեան մը եւին, միանգամայն անտարբեր վերաբերում մը ցոյց տալով Ազգերու Դաշնակցութեան հանդէպ: Այդ երկիրներն են Պելճիքա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Շուէտ, Նորվեկիա եւ Տանիմարքա: Ազգերու Դաշնակցութեան 100րդ. նիստին մէջ, 16րդ. յօդուածի քննութեան ժամանակ, լուրջ մտավախութիւններ յայտնուեցան այս երկիրներու ներկայացուցիչներուն կողմէ, ինչ որ յատկանշական է:

Քաղաքական այս ուժեղ ճակատի ազդեցութեան դէմ, կանգնած է ժողովրդապետական անմիաբան ճակատը, որ մերթ զիջումներ կ'ընէ քաղաքական դետնի վրայ, մերթ ալ տնտեսական, ի հարկէ, յանուն խաղաղութեան: Ուրիշ խօսքով, որքան Փաշական երկիրներու ոտնաձայնը ամուր կը լսուի, այնքան ժողովրդապետական ճակատը, խաղաղութիւնը վտանգուած տեսնելով իր գրաւած դիրքերէն կը հրաժարի:

Եւ ահա, իբրեւ կարկառուն փաստ, Մեծն Բրիտանիոյ պահպանողական վարչապետ Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնը.— «Կա՞յ մարդ մը, որ հաւատայ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ հաւաքական ապահովութիւն տալ մեզի: Ազգերու Դաշնակցութիւնը, այնպէս ինչպէս կազմուած է, անկարող է երաշխաւորելու ո եւ է մէկուն ապահովութիւնը»:

Անշուշտ, երբ այս համոզման եկած է Մեծն Բրիտանիան անգամ, որ Ազգերու Դաշնակցութեան գրեթէ կէսը վարձած է իր գաղթավայրերու եւ հովանաւորած պետութեանց ներկայացուցիչներով, կը նշանակէ իրապէս մեծ բան է փոխուած միջազգային քաղաքական հաւասարակշռութեան մէջ: Եւ այդ փոփոխութիւնը կը թարգմանուի ԶԻՋՈՒՄՈՎ:

Չէմպըրլէնի կատարած զիջումները կարելի է խտացնել հետեւեալ երեք կէտերու մէջ.—

Ա.— Զարծարծել Սպանիոյ կամաւորներուն յետս կոչման հարցը, զոր Իտըն իբրեւ նախապայման կ'ընդունէր անգլեւիտալական բանակցութեանց:

Բ.— Աւստրիոյ մասին ոչ մէկ յանձնառութիւն պահանջել Իտալիայէն:

Գ.— Ընդունիլ իտալական տեսակէտը՝ այսինքն4երու դաշինքը Եւրոպայի խաղաղութիւնը ապահովելու համար: Այդ չորս մեծ պետութիւններն են Անգլիան, Ֆրանսան, Գերմանիան եւ Իտալիան:

Անգլիան, ի հարկէ, որ եւ է ատեն, որ եւ է զիջում չի կատարեր իր հաշուին, այլ միշտ ուրիշի հաշուին: Չեխոսլովաքիայի մասին, որ Հիթլէրի բռունցքէն մտահոգութեան մատնուած է եւ յենարաններ կը փնտռէ, Չէմպըրլէն խորհրդարանի բեմէն կը պատասխանէ թէ «մենք որ եւ է յանձնառութիւն չունինք անոր հանդէպ»... Ու ատոնց կարգին կը սակարկէ Աւստրիան: Բրիտանական աշխարհակալութիւնը դողդոջուն թէ անդողդոջ ձեռքերու մէջ, միշտ ալ նոյնն է եղած:

Եւ այսօր բրիտանական կառավարութիւնը կը հակի դէպի մինատիրական երկիրները, «զիջումներ» կը կատարէ խաղաղութիւնը փրկելու համար...

Բարեբախտաբար, Ֆրանսայի երեսփ. ժողովի երկօրեայ յաջորդական վիճաբանութիւնները եկան վերջ տալու այս ծանր կացութեան, 439 ձայնով վստահութիւն յայտնելով Շոթանի կառավարութեան, ինչ որ մեծ ապաւորութիւն ձգեց միջազգային հանրային կարծիքին վրայ:

Ֆրանսայի քաղաքական դիրքը, այդ վիճաբանութիւններէն վերջ, կարելի է ամփոփել հետեւեալ կէտերուն մէջ, որ բոլորովին հակառակ է Չէմպըրլէնի որդեգրած քաղաքականութեան.—

Ա.— Ֆրանսան կը հաւատայ եւ կառչած կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Բ.— Աւստրիոյ անկախութիւնը միջազգային խաղաղութեան ազդակ մը կը նկատէ եւ կեդր. Եւրոպայի մասին միայն Ֆրանսան է որ պատասխանատուութիւններէ ստանձնածհաւատարմօրէն զայն գործադրելու համար: Չեխոսլովաքիոյ մասին, Ֆրանսան իր յանձնառութիւնները կը կատարէ ի հարկին:

Գ.— Ֆրանքեւգերման որ եւ է համաձայնութիւն եւ մերձեցում անկարելի չի նկատուիր:

Դ.— Ֆրանսա իտալեւֆրանսական աւանդական բարեկամութեան ջերմ փափաքող մըն է եւ չի խուսափիր անոր հետ բարեկամական յարաբերութիւններ պահելէ:

Ե.— Անգլեւֆրանսական բարեկամական յարաբերութիւնները անկիւնաքար կը նկատուին միշտ:

Զ.— Ֆրանսան չի կրնար հանդուրժել որ օտար միջամտութիւններ կատարուին Սպանիոյ մէջ:

Է.— Ֆրանսեւխորհրդային դաշինքը զուտ պաշտպանողական է եւ բաց ամէնուն առջեւ: Ոչ մէկ պետութեան դէմ ուղղուած է եւ ոչ ոքին կը սպառնայ: Խաղաղութեան գործիք մըն է միայն:

Դիրքերը կարծես ճշդուեցան եւ մթնոլորտը քիչ մը պարզուեցաւ...

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

«ԱՆԽՆԱՅ ՄԵՐԿԱՑՆԵԼ ՋՐՊԱՐՏԻՉՆԵՐԸ»

(ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ)

ԽՄԲ.— Հետեւեալ գրութիւնը կը թարգմանենք Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթին՝ «Փրավտա»յի փետրուար 21ի թիւէն, որ կորսուած ըլլալով, շատ ուշ հասաւ մեր ձեռքը: Գրողն է թերթին թղթակիցը, բուն բառով՝ Մոսկուայի լրտեսը, Մ. Կոտլեարով, որուն չարաշուք շահատակութիւնները առաջին անգամ չէ որ կ'արձանագրուին.—

Հայ ժողովուրդի զազրելի դաւաճանները, որոնք ժամանակին սողոսկած էին Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէի մէջ, մասնաւոր ճարտարութեամբ կը գործէին պարկեշտ համայնավարներու դէմ զրպարտութիւններով եւ բանսարկութիւններով: Ճարպիկօրէն յաջողած ամէն սադրանքի համար զրպարտիչը պարգեւի կ'արժանանար, իրեն աւելի պաշտօն կը տրուէր, եւ ինքը կը փառաբանուէր զեկոյցներու, մամուլի մէջ:

Դիմակաւորուած թշնամիները, աթոռամոլներն Երեւանի մէջ ստեղծած էին ամբողջ խումբ մը զրպարտիչներու եւ պրովոկատորներու, որոնք կը գործէին Թրոցքիական - դաշնակցական վոհմակի հրահանգներով: Այս խումբէն մասնաւորապէս աչքի կ'իյնար ոմն ՌՈՒԲԷՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, որ կ'աշխատէր իբրեւ Երեւան քաղաքի կուսակցական կոմիտէի հրահանգիչ: Այդ ստոր մարդուկը չէր խորշեր ոչ մէկ միջոցէ, մինչեւ անգամ կազմակերպելով իր շուրջը գաղտնի գործակալութիւն մը քրէական յանցաւորներէ, որոնք կրած էին իրենց պատիժը բանտի մէջ: Ասոնց ան կը պատուիրէր լրտեսել ու ննդել պարկեշտ համայնավարները՝ զանոնք վարկաբեկելու նպատակով: Այդ ճամբով Առաքելեանը արատաւորեց քանի մը տասնեակ բոլորովին անմեղ մարդիկ՝ պարկեշտ համայնավարներ, յաջողելով այս վերջինները վտարել տալ կուսակցութենէն անոր համար միայն, որ անոնք պարկեշտօրէն կը պայքարէին կուսակցութեան գործին համար:

Ամէնքն ալ գիտէին այդ: Ամէնքն ալ կը վրդովուէին: Սակայն — որքան ալ տարօրինակ թուի, այդ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կ. Կոմիտէն զայն կուսակցական կոլեգիայի անդամ դարձուց: Միայն քանի մը օր առաջ այդ պրովոկատորը մերկացուած եւ խիստ պատասխանատուութեան ենթարկուած է: Ներկայ կրթական գործավար ԻՒԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ասպարէզը սկսած է հետեւեալ կերպով. սկիզբը ան հռչակ ստացաւ անով, որ՝ ըլլալով «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագիր՝ մէկէ աւելի անգամներ հրապարակով կը պաշտպանէր լրտեսները: Ապա, Կ. Կոմիտէի մամուլի բաժնի վարիչին պաշտօնով, ան ըրաւ ամէն ինչ՝ աղտոտելու համար լրագրական շարքերը ամէն տեսակ հակայեղափոխական աղտեղանքով:

Իսկ 1937ի սեպտեմբերին, երբ Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութեան մէջ լիաձայն խօսիլ սկսան յեղափոխական արթնութեան բարձրացման մասին, Պօղոսեան՝ ջանալով ազատիլ պատասխանատուութենէ եւ ուզելով բարձրանալ յաչս նոր ղեկավարութեան, որոշեց ցուցադրել իր «արթնութիւնը»: «Խ. Հայաստան»ի մէջ ան զրպարտական յօդուած մը հրատարակեց, ուր ճարպիկօրէն չքմեղացնելով ինքզինքը՝ խայտառակեց ամբողջ երկրին մէջ պարկեշտ մարդիկը, յանիրաւի անուանելով զանոնք ժողովուրդի թշնամիներ: Ասոնց մեծ մասը երբեք թշնամի չէր եղած: Այնուամենայնիւ, մամուլի մէջ անուանարկուած, անոնք երկար ատեն կը պտտէին այդ արատով, զիրենք կը հալածէին ու ամէն կերպ կը տրորէին: Միայն վերջերս գրեթէ ամէնուն ալ վարկը լիովին վերահաստատուեցաւ, եւ այս պահուս անոնք պատասխանատու աշխատանք կը կատարեն:

Իսկ զրպարտիչ Պօղոսեանը ոչ միայն պատժուած չէ, այլեւ կրթական գործավարի պաշտօն ստացած է... Այդ պաշտօնին մէջ կը գտնուի մինչեւ օրս: Երեւանի շատ մը համայնավարներ, Կ. Կոմիտէի յունուարեան լիակատար նիստի որոշմանց քննութեան պահուն, շատ իրաւացի կերպով կը պահանջէին պատասխանատուութեան ենթարկել Պօղոսեանը՝ պարկեշտ համայնավարներ զրպարտած ըլլալուն համար:

Այս պահուս Երեւանի կուսակցական կազմակերպութեան մէջ միջոցներ ձեռք կ'առնուին (իրաւ է, տակաւին թոյլ եւ երկչոտ կերպով) ջնջելու համար սխալները, որոնք գործուած էին համայնավարները զանգուածօրէն կուսակցութենէն վտարելու ատեն: Քանի մը օր առաջ Կիրովեան շրջանային կոմիտէի բիւրոն կուսակցական պատասխանատուութեան ենթարկեց երկու կոմիտէական քարտուղարներ, կուսակցութենէն անհիմն կերպով մարդիկ հեռացնելու ամբաստանութեամբ: Այդ երկուքէն մէկն է՝ ուսուցչական ճեմարանի կուսակցական կոմիտէի քարտուղար ՄԵԼՔՈՆՈՎ, որ տիպար աթոռամոլ եւ բթացած դիւանապաշտ (bureaucrate) մըն է: Անոր համար անձնական բարեկեցութիւնը վեր է կուսակցական սկզբունքներէ: Հետամուտ դիրքի եւ մեծ շահու, ան՝ թէեւ անուս համբակ մը՝ տիրացած էր նոյն ճեմարանի գիտական պատմական աշխատանոցի ղեկավարի պաշտօնին: Լուրջ գործ մը քայքայած է: Համայնավար ուսանողները կը քննադատէին զինքը, ու Մելքոնով վրէժ կը լուծէր անոնցմէ: Ինչո՞վ. զրպարտութեամբ եւ ճնշումներով: Զրպարտեց եւ կուսակցութենէն վտարեց (իսկ գործավար Պօղոսեանն ալ անմիջապէս պաշտօնէ հեռացուց) կուսակցութեան թեկնածու Մարգո Ղազարեանը, երկրորդական վարժարանի տնօրէնուհի, որ քսանամեայ մանկավարժական փորձառութիւն ունի եւ մեծ հեղինակութիւն կը վայելէ Երեւանի մէջ: Ապա Մելքոնով, այդ աղտոտ խառնակիչը, իր ստոր հալածանքներով եւ սպառնալիքներով այնպիսի վիճակի հասցուց գործօն կոմսոմոլուհի եւ կուսակցութեան թեկնածու Մարգո Քարամեանը, որ այս վերջինը լրջօրէն հիւանդացաւ:

Յունուար 28ին, Կիրովեան Շրջանային Կոմիտէի Բիւրոյի նիստին մէջ, ուր մանրակրկիտ կերպով կը քննուէին ճեմարանէն ներս ունեցած բազմաթիւ վտարումներու պատճառաբանութիւնները, Մելքոնով ինքզինքը կոպիտ ու յանդուգն կը պահէր եւ երեւան բերաւ կատարեալ անհասկացողութիւն Կոմիտէի լիակատար նիստի որոշումներուն մէջ:

— Ես փրոֆէսէօր չեմ, որ կարող ըլլայի ճշդօրէն լուծել բոլոր խնդիրները, — կը պատասխանէր ան Շրջանային Կոմիտէի Բիւրոյի անդամներուն կողմէ եղած յայտարարութեանց:

Շրջանային Կոմիտէն միաձայն որոշումով վերահաստատեց Մարգո Ղազարեանը եւ Մարգո Քարամեանը իրենց իրաւունքներուն մէջ:

Գործուիչ նպատակով թշնամութիւններ սերմանելու եւ սադրանքներ սարքելու, ինչպէս նաեւ կուսակցութենէն անհիմն կերպով վտարումներ կատարած ըլլալուն համար՝ Մելքոնով հեռացուած է կուսակցական կոմիտէի քարտուղարի պաշտօնէն, յանդիմանութեամբ միասին:

Մ. ԿՈՏԼԵԱՐՈՎ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Լեզուի մասին ն իսկ փոքր հետաքրքրութիւնը ե եւ սէր կ'արթնցնէ ենթակային մէջ Բնական է որ այդ հետաքրքրութիւնը ծնի եւ ուռճանայ: Շատեր գիտ որոնց մէջ փոքր հասակէն արթնցա լեզուն սիրելու, լեզուն ուսումնասի րելու ունակութիւն մը, նոյնիսկ պա տահական հետաքրքրութեան մը ի րեւ արդիւնք, ըստ այն յաւիտենակ սկզբունքին՝ թէ փոքր պատճառներ յաճախ մեծ արդիւնքներ առաջ կը բ րեն: Բարեկամ մը, շատ կանուխ պատմեց ինծի, թէ իր մայրենի լեզ ին նկատմամբ իր արթնութիւնը ծն այն օրը, երբ հելլէն կին մը իր ա հրաժեշտին պատասխանեց. — dieu sas! Անդրադարձայ — ըսաւ բա րեկամս — թէ սաս յունարէն ան ման պէտք է նշանակէ «ձեզ». հ ցուց գիտցողի մը եւ, անոր հաստ տական պատասխանին վրայ, իր փոքր լեզուական պրպտումներ զոր — կրնանք վկայել — արժէ տպագային, ցայսօր թերեւս: Լ ուական փոխառութիւնները, ւանդ անոնց մասին հմտութիւ խորացնեն մայրենի լեզուին ուսում Գիտենք այսօր ամէնքս, թէ եւրոպա կան լեզուները երկու - երեք խմ միայն բաժնուած են եւ բիւրաւոր ղովուրդներ յաճախ միեւնոյն բառ ու բայերը կը գործածեն — ան փոփոխակներով — բայց այս ձա ւորութիւնը անգամ լաւագոյն խթ է իր սեփականը սիրելու, սերտ րելու:

Ճիշդ այս բոպէին ստացայ ուղղուած մանրագիր քարդ մը, կը խնդրուի վերլուծել նախորդ րենացիէն արտագրուած հատուա առաջին նախադասութիւնը.— բարձումն առհասարակ յամենեց սիրոյ եւ ամօթոյ: Անշուշտ նամա գիր հետեւողը վերլուծել ըսելով հասկնայ՝ այդ նախադասութ կազմող բառերուն իւրաքանչիւ պաշտօնը, բնութիւնը եւ իրարու անոնց ունեցած կապը: Ահա վերլուծումը, որուն այնքան կ րութիւն կուտար Արիստոտէլ դասական շրջանին ամէնէն հմտա րեւը, ան՝ որ նոյն վերլուծում նորհիւ մարդուն բնական ու բանա կարողութիւնները եւ ընդունա թիւնները ճանչնալէ վերջ՝ սահմ զայն (մարդը) քաղաքական կենդ ինչպէս ուրիշ մը սահմանած էր փետուր երկոտանի, եւ զոր մենք սօր կրնանք տարբեր կերպով սա նել ...: Բայց չշեղինք մեր նիւ Սրազ - Արգոս հոս է:

Ամէն նախադասութիւն երկու սակ վերլուծում ունի — քերակա կան եւ բանաւոր (տրամաբանակա ինչպէս ուրիշ ատեն համառօտ նարկած ենք: Սակայն, առանց այլի, առնենք իսկոյն վերի նա դասութիւնը.— Կը տեսնենք որ լուծումի անհրաժեշտ կապը կը սի, չկայ: Այսինքն՝ բայը: դպրոց յաճախող մեր նոր սերու փոքրիկները, եթէ... գոնէ կարդալ գիտեն, շատ լաւ պիտ բռնեն մեր ըսածը, քանի որ գիտեն, թէ իրենց յաճախած դպ ներուն մէջ նախադասութիւն այս երկու տեսակ վերլուծումն մար որքան խիստ են իրենց ու

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (11)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Բայց դարձեալ, պայմանները փոխուած էին հիմա, հիւանդութեանց վըտանգը այդ վայրերուն մէջ նուազած էր շնորհիւ առողջապահական արդիական միջոցներուն. իսկ մեծ ընկերութիւնները Լոնտոնի իրենց դրասենեակներէն՝ անթելով հաղորդութիւն կը կատարէին իրենց ստորադաս պաշտօնեաններուն վրայ: Պէտք չունէին պատասխանատու եւ անկախ գործող ներկայացուցիչներու, քանի որ կարելի էր ամէն խնդիր, օրը օրին, Լոնտոնեան կեդրոնատեղիին տեղեկացնել՝ ելեկտրական ալիքներուն միջոցով: Աւելի երիտասարդներն էին որ կ'ուղարկուէին կայսրութեան հեռաւոր անկիւնները ու, շատ անգամ, թոշակներն ալ մեծապէս կրճատուած էին:

Սուիթին կրնար «առաջնորդել» ու «ձեւի դնել» զինուորական վարժարանի թեկնածուները. սակայն սեփական տեղ մը վարձելու չափ ալ դրամագլուխ չունէր: Իսկ կցորդ ըլլալ բարձրաստիճան զինուորականի մը՝ երբեք համապատասխան չէր իր խառնուածքին:

Յանկարծ հեռաձայնին զանգակն էր որ հնչեց անկողնին քովէն: Վերցուց լսափողը եւ լսեց Տայանայի զուարթ ու կենսուրախ ձայնը.

— Հէ՜լօ, Սուիթին Տէսթի՞մն էք...

— Այո՛, պատասխանեց տղան յուսահատութիւնը մոռնալով. կանուխ ոտքի ես՝ երէկ գիշերուան յոգնութենէն վերջ...

— Ինչո՞ւ, դուն քնացե՞ր էիր...

— Ո՛չ, շատոնց է արթուն եմ...

— Մտի՛կ ըրէ, շարունակեց Տայանա աճապարանքով. կ'ուզեմ որ այսօր մեզի թէյի գաս— հայրիկիս հանդիպելէ առաջ — ժամը չորսուկէսին ատենները... կ'ուզե՞ս...

— Բայց ո՞վ ըսաւ թէ հայրիկիդ պիտի հանդիպիմ եղեր, հարցուց Սուիթին զարմանալով:

— Ո՛վ ըսաւ... ուրեմն տակաւին իր նամակը չե՞ս ստացեր... ինչ որ է, ճամբան է, հիմա ըսաւ ինծի, քեզ այստեղ կանչած է ժամը հինգին...

Սուիթին վարանեցաւ պահ մը: Տակաւին յարաբերութիւն մշակել այդ աղջկան հետ՝ իր ներկայ կացութեան մէջ, բացարձակ յիմարութիւն էր: Եւ սակայն, հրաւէրը ընդունելու փորձութիւնը շատ զօրաւոր էր. ու եթէ իսկապէս հայրն էր զինքը հրաւիրողը...

— Շատ լաւ, ուրեմն կուգամ... մե՛ծ հաճոյքով...

— Շատ բարի... չորսուկէսին, կրկնեց Տայանա ու գոցեց հեռաձայնը:

Սուիթին վեր բերել տուաւ իր նամակները որոնց մէջ գտաւ Սըր Ճորճ Տըրնքէնըրի հետեւեալ գրութիւնը.—

«Սիրելի Տէսթիմ,

Անկասկած ձեզի ալ ծանօթ ըլլալու է այն իրողութիւնը թէ մենք՝ սեղանաւորներս մասնաւոր դիւրութիւններ ունինք ստուգելու համար մեր բարեկամներուն նիւթական վիճակը եւ յոյս ունիմ թէ անկրթութիւն չէք նըկատեր որ ես ալ տեղեկութիւններ հաւաքած ըլլամ ձեր կացութեան մասին: Եթէ չէք մեղադրեր, անհրաժեշտ է, ուրեմն հաւատացէք որ ես անկեղծօրէն շահագրգռուած եմ այն կացութեամբ որուն մէջ կը գտնուիք այժմ:

Կ'ենթադրեմ որ կը փափաքիք վճարովի զբաղում մը ձեռք բերել կարելի եղածին չափ շուտով, ու եթէ հնարաւորութիւն չէք ունեցած մինչեւ հիմա որոշ ծրագիր մը մշակելու, ես կրնամ ձեզի առաջարկել պաշտօն մը զոր, առնուազն, կրնաք նկատի առնել:

Չեմ ուզեր որ ընդունիք զայն յանուն փափկանկատութեան ու մղուած այն զգացումէն թէ անիկա ձեզի կ'առաջարկուի փոխարինելու համար կորուստը որուն ենթարկուեցաք ծառայութիւն մատուցանելով աղջկանս, որովհետեւ վարձատրութիւնը կարեւոր ըլլալով հանդերձ, շատեր պիտի վարանէին ընդունիլ այս պաշտօնը: Եթէ կ'ուզէք աւելի մանրամասնութիւններ լսել այս մասին, թերեւս բարութիւնը կ'ունենաք իմ բնակարանս այցելելու վաղը՝ ժամը հինգին: Իսկ եթէ այս ժամադրութիւնը անյարմար է ձեզի, խնդրեմ հեռաձայն ըրէք որպէսզի նշանակենք ուրիշ մը:

Ձերդ անկեղծօրէն
Ճորճ Տըրնքէնըր

Սուիթին յիշելով որ սեղանաւորին հաստատութիւնը տնտեսականօրէն գործառնութիւններ ունէր Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, կռահեց յանկարծ թէ ան պաշտօն մը կրնար գտնել յունարէնի եւ թուրքերէնի ծանօթ մէկու մը համար: Իր վաղուան տրամադրութիւնները խրախուսեցին զինքը, նոր քաջութիւն մը եկաւ վրան ու մէկ ոստումով անկողնէն դուրս ցատկեց: Երբ կ'ածիլուէր, ինքնիրեն երեւակայեց այն աւանդական քարտուղարին տեղը որ հեղհետէ կարեւոր դիրք մը կը գրաւէ հաստատութեան մէջ, մեծ ստացուածք մը կը փրկէ ընկերութիւնը ու յետոյ կ'ամուսնանայ տնօրէնին աղջկան հետ:

Լաւագոյն տրամադրութիւն տոգորուած ու խանդավառ՝ Պէլ Սքուէրի բնակարանը հաս ժամը 4.30ին: Անմիջապէս հրա ցին զինքը փոքրիկ սենեակ մը յանայի սեփական առանձնարան Աղջիկը դրամեգենային առ տած նամակ կը գրէր. բայց Սու պէս ոտքի բարձրացաւ, դիմաւորելու համար:

— Ի՜նչ լաւ կ'երեւաս այս տով, բացագանչեց՝ արագ նայ մը պտըտցնելով անոր զգեստին վրայ. գիտե՞ս որ այսօր միայն երեկոյեան տեսած էի քեզ...

— Միեւնոյն բանը կրնամ ըսել ես՝ քեզի, դիտել տուաւ տղան պուտակ աչքերը քթթելով. եւ կայն, կարծես տարիներէ ի վեր նօթ ենք իրարու...

— Ինծի ալ այդպէս կը թու րեց աղջիկը ու հրաւիրեց զայն նստի բազմոցին վրայ:

— Այս ի՞նչ է, հարցուց Սու դրամեգենան ցոյց տալով. գի՞ գիրք գրող ես... ամէն մարդ հեղինակելու եռեւէ է այս (Շար.

(analyse grammaticale, analyse logique): Ուրեմն, կը պատահի որ նա-խադասութեան մէջ բայը պակսի եւ քերականութիւն իմացուի, քանի որ վերլուծելիս անհնարին է գործի ըմբռնման համար անհնարին է գործի ըմբռնել, մէջէն ելլել առանց բայի (verbe), ինչպէս... Հայր Աստուած չըլլար առանց Բանի (Verbe): Հիմա սակայն գիտրաւ պիտի ըմբռնենք, երբ ըսենք. — կրնանք ինչ ինչ նախադասութիւն -ներու մէջ բայը զանց ընել, եթէ դըժուար չէ իսկոյն զայն վերահաստատել, ինչպէս — «Քաջութիւն, Հայրենիք»: Ահա նախադասութիւն մը որ բայ չունի, սակայն դժուա՞ր է միթէ զանել — ունեցէ՛ք կամ ցոյց տըւէք, այնպէս որ քաջութիւնն ալ սէրն ալ կ'ըլլայ անմիջապէս, եւ Հայրենիքը՝ կոչական, այսինքն՝ առարկաները՝ կոչական, այսինքն՝ ահա ինքնին իբրեւ բացագանչութիւն: «Անկնդ ալ յառաջ» — ահա հատ մըն ալ առանց բայի (գացէք, վազեցէք): երրորդ մըն ալ, եթէ կ'ուզէք — «Մենք ահա այսպէս, իսկ մեր թշնամի՞ն...» (այսինքն մենք այս վիճակին մէջ ենք, իսկ մեր թշնամի՞ն ինչ վիճակի մէջ է...): Կը հասկցուի թէ ըստ անձնաւորուած, կտրուկ, կարճ նախադասութիւններու, վճիռներու մէջ կարելի է զեղչել բայը, ինչ որ իմաստին ալ կուտայ: Առնենք հիմա Խորենացիին խօսքը — Նախ պարզենք, այսինքն՝ իրարու պատկանող բայց իրարմէ հեռացած բառերը իրարու մօտ բերենք կապենք — Բարձումն սիրոյ և ամօթոյ յամենեցունց առհասարակ: Սիրոյ եւ ամօթին վերցուիլը ամէնքէն ընդհանրապէս — Դժուա՞ր է արդեօք իսկոյն դնել յարմարագոյն բայը — կը տեսնուի (տեսանի): Հիմա, Գ. Հետաքրքիր, հարցուր ինծի հետ — Ի՞նչ բան կը տեսնուի: Պատասխանը կը վազէ ջուրի պէս — Բարձումն, այսինքն վերցուիլը, ջնջուիլը: Ի՞նչ բանի կամ բաներու ջնջուիլը — սիրոյ եւ ամօթոյ, — եւ կուգն ալ սեռական հոլով, պաշտօնով յատկացուցիչ բարձումն ենթակային: Սիրոյ եւ ամօթին ջնջումը, վերցուիլը կը տեսնուի, որոնցմէ՞ — ամէնքէն (յամենեցունց), ուրեմն բացառական հոլով բնութեան խնդիր որ կը պատկանի «բարձումն» ենթակային: Նոր եւ վերջին հարցում մըն ալ — ի՞նչպէս, ի՞նչ կերպով ջնջուիլը — առհասարակ (ընդհանուր կերպով), ուրեմն մակբայ, որ կը պատկանի դարձեալ բարձումն ենթակային: — Քի՛չ անգամ կը պատահի որ մէկ բառ մը, ինչպէս հոս բարձումն, այսքան ուրիշ բառեր ունենայ իրեն վերաբերեալ: Նախադասութեան ընտանիքին բոլոր անդամները բեռ են իրեն վրայ, իբրեւ «չոմէօ՛ռ» մը...

Հին վարժապետները ամէնէն դըժուար կանոնները Մեծ Պահքի օրերուն կը յարմարցնէին... որովհետեւ, կ'ըսէին, օրերը թէ երկար են եւ թէ բարեխառն, մանաւանդ որ սամոքսն ալ ծանրաբեռնուած չըլլար ....:

Մենք ալ փորձ մըն է, կ'ընենք:

ՏԱՐԱԶ

Կ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մելանի եւ մաքրօրէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ՏՈՔԹ. ՔԵԱԹԻՊԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Քանի մը օր առաջ, ձեր օգտաշատ թերթին մէջ Տիկին Աղապապեան շատ իրաւացի կերպով կը յիշեցնէր Տոքթ. Քեաթիպեանի անունը, անոր յիշատակը յարգելու մտքով: Իբրեւ մօտէն տեղեակ կ'ուզէի քանի մը տող գրել այս մասին:

Տոքթ. Քիաթիպեան երկար տարիներ Պոլսոյ եւ գաւառի չքաւորներու անսարծաթ բժիշկը եղած է, հարուստներէն լիուլի կ'առնէր աղքատներու տալու համար: Իր մահէն վերջ իր տունէն միայն քանի մը «քօնսօլիտի» արժեթուղթ եւ չնչին գումար մը գտնուած են, նաեւ բազմաթիւ բժշկական գիրքեր:

Իր անսահման արժանիքները հաստատելու համար, իբրեւ ականատես ըսեմ որ տասը տասներհինգ օրուան մէջ Բերայի Երրորդութեան եկեղեցին ուխտատեղի դարձած էր, անոր անշունչ մարմինը տեսնելու համար: Ամէն օր կուգային իրենց արցունքները թափելու, ապակիի տակ իր հանգչած դիլուն վրայ եւ յատուկ պաշտօնեայ մը կը մաքրէր անընդհատ:

Ուրբաթ օր մը երբ ներկայ էի, յիսուն հոգինոց Գնչուներու խումբ մը գրեթէ բոլի մտաւ եկեղեցի: Եկած էին լաց կարդալու դագաղին վրայ, բարձրաձայն: Դժուարաւ կարելի եղաւ զանոնք հեռացնել ոստիկանօք, բազմութիւնը հերթով կը մտնէր եկեղեցի, հսկողութեան տակ:

Իր բժշկական հմտութեան եւ անտաճանաչութեան մասին եւրոպացի բժիշկներ հիացումով կը խօսէին: Իր բարի եւ ազնիւ սիրտը ցարդ շատ յիշողներ ունի Պոլսոյ մէջ, իր յիշատակը անմոռանալի եւ օրինակելի եղած է միշտ:

Աղքատ հիւանդները դարմանելէ վերջ, Քեաթիպեան պէտք եղած դրամն ալ կուտար սնունդը ապահովելու համար հիւանդին, իսկ պէտք եղած դեղերը իրեն ծանօթ դեղարաններէ կ'առնուէին ձրի, ինք էր որ կը վճարէր գինը: Միշտ յուսալից եւ անուշ խօսքերով կը հեռանար հիւանդին քովէն, ինչ որ շատ լաւ ազդեցութիւն մը կը գործէր հիւանդին վրայ: Շատ հազուադէպ է որ բժիշկ մը այս աստիճան գթալի ըլլայ գիշեր ցորեկ իր հիւանդներով: Եւրոպացի մեծ բըժիշկներ մեծ յարգանքով կը խօսէին իր մասին, իսկ կարգ մը տեղացի բըժիշկներ նախանձով կը դիտէին իր յաջողութիւնները եւ առատաձեռնութիւնները: Հազիւ ժամանակ կ'ունենար իրեն հասած գրքերը եւ թերթերը գիշերանց կարդալու: Առիթ ալ չունեցաւ նաեւ բժշկական ուսումնասիրութիւն մը գրելու, իբրեւ յիշատակ: Ան մարդկութեան ծառայելու համար կ'ապրէր, ոչ թէ դրամ դիզելու, որուն պէտք ալ չունէր: Անոր յիշատակը անմոռանալի է զինքը ճանչցողներուն համար: Իր եղերական մահուան պարագաներուն ալ տեղեակ եմ, բայց այժմ տեղը չէ:

ԱՐԵԳՑԻ

ԽՄԲ. — Կը խնդրուի գրել նախ մահուան պարագաները, որոնց մասին նոյնպէս հակասական պատմութիւններ կը լսուին:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 27 փետր. (Յառաջ). — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Քաղաքապետարանի մեծ սրահին մէջ: Ճիշդ ժամանակին սրահ կը փութային հայրենակիցները: Նախագահ ընկեր Ս. Գալուստեան ժողովին բացումը կատարելով, անմիջապէս բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկեր Վ. Իշխանեան, որ խօսեցաւ մօտ երկու ժամ: Նիւթն էր՝ «Հայաստանի ներկան ու ապագան»:

Ընկերը մանրամասնօրէն բացատրեց ազատագրական պայքարին ելեւէջները, թէ «Հայաստան»ը ինչ կերպով կ'ըմբռնուէր սկզբնական շըրջանի մէջ: Այն ատեն այդ անունը գաղտնի կ'արտասանէինք մասնաւոր շրջանակներու մէջ, եւ այս մտածումը երթալով մարմին առաւ, ամէն Հայու մէջ, դարձաւ անհրաժեշտութիւն մը, շնորհիւ վիպասաններուն, մտաւորականներուն եւ ուրիշ ուժերու: Եկեղեցին ալ որոշ դեր կատարած է: Ապա դէպքերը եկան ապացուցանել թէ միայն խնդրելը եւ ուրիշներէ օգնութիւն սպասելը անմտութիւն է: «Մենք քրիստոնեայ ժողովուրդ ըլլալով միշտ մեր աչքը յառած ենք քրիստոնեայ ժողովուրդներու փրկութիւն սպասելով: Կրօնը չէ որ կը կառավարէ աշխարհը, այլ շահը: Եթէ վաղը որ եւ է մեծ պետութեան շահը պահանջէ, մեզմով հետաքրքրուիլ, անմիջապէս մեր հարցը մէջտեղ կը հանեն»: «Հայաստան»ը երեւակայութեան շրջանը անցած եւ դարձած է իրականութիւն:

Այս առթիւ ընկեր բանախօսը պարզելով Դաշնակցութեան տեսակէտները Հայաստանի եւ հայկական դատի մասին, ինչպէս եւ մեր հակառակորդներու սնամէջ մեղադրանքները, ջերմ կոչ մը ուղղեց համերաշխութեան եւ գործակցութեան, միեւնոյն հիմնական առաջադրութեամբ, — ամբողջական եւ ազատ Հայաստան:

Այս կուռ բանախօսութիւնը խոր տպաւորութիւն գործեց հասարակութեան վրայ:

Հանդէսի պահուն հայրենակից մը 50 ֆրանք նուիրեց «Խաժակ» Ակումբին եւ 30 ֆրանք ալ Ֆ. Կ. Խաչին: Շնորհակալութիւն:

Ռ.

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԺԸՆԵՒ. — Տարաթ մը առաջ պատերու ազդերը կը ծանուցանէին երիտասարդ նկարիչ Զարեհ Մութաֆեանի ցուցահանդէսը Միւզէ տ'Աթէնէի մէջ: Բացման օրը մեծ բազմութիւն մը փութացած էր: Բայց... ոչ մէկ Հայ Ժընեւի երկու հարիւրի հասնող հայրենակիցներէն: Մարդկային պարզ հետաքրքրութիւնն իսկ չէին ունեցած հայ անունին պատիւ բերող ցուցահանդէս մը տեսնելու համար:

Ես Ժընեւ մեծցած եմ: Լաւ կը ճանչնամ այստեղի Հայերը: Ծնունդի, Զատիկի պէս օրեր կուգան ու կ'անցնին: Ոչ մէկ ընտանիք կամ անհատ դուրդուրանք ցոյց տուած է որբանոցին կամ որբերէն մէկուն հանդէպ: Զարժեր աւելի խօսիլ: Դառնանք ցուցահանդէսին:

Մեծ եղաւ մեր հրճուանքը, երբ տեսանք թէ, միւս ցուցադրողը, որ Ջուիցերիոյ ծանօթ նկարիչներէն մէկն էր, շատ տժգոյն մնացած էր Մութաֆեանի գործերուն դիմաց: Սրահին բազմութիւնը դարձած էր Մութաֆեանի նկարները դրաւող պատերուն, հիանալու համար զգացումով ու բանաստեղծութեամբ լեցուն կտաւներուն վրայ:

Նկարչութեան նրբութիւններէն շատ բան չհասկնալով, նկարիչ բարեկամի մը հետ գացի: Մօտէն դիտելով տեղացիներու անբարեացակամ տրամադրութիւնները, քիչ մը վարանոտ էի, բայց զարմացայ, երբ բոլոր նկարները ուշադրութեամբ դիտելէ վերջ, օտար բարեկամս ըսաւ. «Մեծ տաղանդ մըն է, տարիքը առած է, չէ՞»: — Այո, բաւական առած է, 28 — 29 մը ըլլալու է, պատասխանեցի ժպտելով եւ ցոյց տուի հեռուէն նկարիչը, որ կը խօսէր քանի մը տիկիններու հետ:

Ինչպէս յայտարարուած էր, Մութաֆեան կը ցուցադրէր միայն Ռօն գետէն եւ Լեման լիճէն տեսարաններ, երկու դիմանկար եւ մէկ քոմփոզիսիոն:

Ով որ քիչ թէ շատ կը ճանչնայ մեր երիտասարդ նկարիչը, անոր կտաւներուն մէջ կը տեսնէ զինքը իր նուրբ, անկեղծ ու բանաստեղծ հոգիով: Այնքան անկեղծօրէն շաղուած են իրարու հետ անձ ու գործ: Այս էր պատճառը որ այցելուները ջերմապէս շընորհաւորեցին զայն:

Իրիկուան դէմ, մեկնողներու վերջիններէն էի: Աչք մը տուի այն տետրակին զոր միւզէ տ'Աթէնէն կը զետեղէ միշտ դրան առջեւ, ամէն ցուցահանդէսի ատեն, որպէսզի այցելուներէն ուզողը ստորագրէ կամ իր տըպաւորութիւնը գրէ: Մութաֆեանի յատկացուած էջը լեցուած էր արդէն սա խօսքերով ու անթիւ ստորագրութիւններով.— «Վիվ փէյիսիթասիոն»: «Մէ քոմփլիման», «Կրանտ ատմիրասիոն», «Կրանտ ատմիրասիոն փուր շան Ռոսթալժիք» եւլն.:

Մեզի կը մնայ սրտանց շնորհաւորել երիտասարդ արուեստագէտը, որ երբեմն այսպէս հպարտանալու առիթներ կուտայ, մեր ցաւերով միայն մեզ ճանչցող օտարներուն առջեւ:

Ա. ԿԻՐՈՅԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ»Ը ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՇԱՎԻԼ. — «Հայրենիքը ամէն բանէ վեր», — այս գեղեցիկ նշանաբանը գրուած էր բեմին ճակատը, մեր սըրբազան եռագոյնին քով, անցեալ Շաբաթ օր, Վարդանանցի տօնին առթիւ, որ կազմակերպուած էր Համազգայինի եւ Կ. Խաչի Մասնաճիւղերու կողմէ, մասնակցութեամբ միւս բոլոր ազգային կազմակերպութեանց: Իսկապէս որ օրուան տօնին ամենայարմար նշանաբանն էին ընտրած կազմակերպիչները: «Հայրենիքը ամէն բանէ վեր»: Հակառակ Բարեկենդան ըլլալուն, կոկիկ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը, ոգեկոչելու համար յիշատակը բոլոր այն սքանչելի մարտիրոսներուն որոնք մօտաւորապէս տասնեւհինգ դար առաջ ինկան հերոսաբար, ռազմադաշտին վրայ, միշտ նշանաբան ունենալով «Հայրենիքը ամէն բանէ վեր»:

Հանդէսին նախագահը, Պ. Տէր Գալուստեան բացատրելով Վարդանանցի նշանակութիւնը խօսքը տուաւ օրուան բանախօսին՝ գնդ. Բաղդասարեանի, որ մանրամասնօրէն նկարագրեց Վարդանանց պատերազմը եւ անոր յաջորդող դէպքերու պատմութիւնը: Բանախօսը պանծացուց նոյն ժամանակուան մեր ժողովուրդի ռազմական կարողութիւնը եւ մանաւանդ անոր առաջնորդող ղեկավար տարրին քաջութիւնը եւ անձնազոհութիւնը, ցաւ յայտնելով որ ժողովուրդի մը այդքան առաքինութիւններուն հետ սեւ գիծի պէս յայտնի կ'երեւայ անմիաբանութեան ախտը: Եւ իր խօսքը վերջացուց մաղթելով որ, ներկայ ժամանակներու այս դժնդակ ու վտանգալից կացութեան մէջ, ազատուինք այդ անմիաբանութեան սեւ ախտէն:

Համազգայինի հովանաւորութեամբ կազմուած «Րաֆֆի» երգչախումբը օրուան պատշաճ իր երգերով, Տիկ. Փօյաճեան, Օրիորդներ Տէմիրճեան եւ Գասպարեան, Պարոններ Օհաննէսեան, Մինասեան, Խորէն Քոչեան եւ պատանի Թորիկեան երգերով եւ արտասանութիւններով իրենց մասնակցութիւնը բերին այս ազգային հանդէսին: Ամէնէն վերջ սկսաւ Բարեկենդանի բաժինը: Գաղութին թատերական խումբը ներկայացուց «Բարեկենդանի անկուտինները» կատակերգութիւնը: Դերակատարները բոլորն ալ, հակառակ իրենց բազմազբաղ վիճակին, յաջողեցան բաւական լաւ կատարել իրենց դերերը, մասնաւորապէս ընկ. Գնէլ Կօչկարեան գլխաւոր դերին մէջ, ցոյց տուաւ կատակերգակի յատկութիւն:

Հանդէսը փակելէ առաջ նախագահը յայտարարեց թէ, Շավիլի մէջ նոր կազմուած կամ կազմուելիք Գեղարուեստասիրաց Միութիւնը 15 օր վերջ կուտայ թատերական ներկայացում, ի նպաստ դպրոցին: Գնահատելով հանդերձ այս նախաձեռնութիւնը, որ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ մեր գաղութին մէջ «դպրոցը ամէն բանէ վեր» է, հարցում մը, այս առթիւ, — Երբ կայ «Համազգային»ի մասնաճիւղ մը հարիւրի մօտ անդամներով եւ գեղարուեստական բաժինով, կայ Ֆր. Կ. Խաչի Մասնաճիւղը, կայ Եկեղեցասիրաց Միութիւնը եւ վերջապէս նոյն կազմակերպութեանց կողմէ ընտրուած հոգաբարձութիւն մը, ոյժերու աւելորդ վատնում չէ՞ նոր միութիւն կազմել: Եթէ այս միութիւններէն դուրս, աշխատելու ընդունակ եւ արժանիք ունեցող հայրենակիցներ կան— ես վստահ եմ որ կան— ի՞նչը կ'արգիլէ գալ եւ միանալ իրենց հայրենակիցներուն ու բարեկամներուն, միասնաբար աշխատելու եւ օգտակար ըլլալու համար գաղութին ու իր դըպրոցին: Ես կը կարծեմ թէ որեւէ ուրիշ միութիւն Շավիլի համար, այլեւս անօգուտ եւ նոյնիսկ վնասակար է եւ մօտէն գիտնալով նախաձեռնողներուն խոհեմ բնաւորութիւնը, կը սիրեմ յուսալ թէ վերջին պահուն պիտի անդրադառնան իրենց սխալին վրայ:

Շավիլցի

Օր. ԵՂՍԱՅ ԱՎՈՅԵԱՆ

եւ

Ընկ. ԵՓՐԵՄ ԿՈՒՏՍՈՒՋԵԱՆ

Նշանուած

Սէն Լու (Մարսէյլ) 28 Փետր. 1938

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Տ. Տ. Հ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆ 28 Փետր. — Տ. Տ. Հ. Միութեան Տէսինի Մասնաճիւղի Ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ 19 Փետրուարին, հայրենակից Մ. Գրիգորեանի բնակարանը, նախագահութեամբ Կ. Վարչութեան ներկայացուցիչին՝ հայրենակից Խ. Մկրտիչեանի: Օրակարգն էր անդամներու ճշդում եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն: Ճշդուեցաւ որ ունինք որոշ թիւով հայրենակիցներ որոնք հայրենասիրական զգացումներով եւ ջերմ սիրտով փարած են միութեանս, որ կը գործէ չէզոք գետնի վրայ: Յետոյ ընտրուեցաւ Վարչութիւնը հետեւեալ կազմով, — Ատենապետ՝ Յովսէփ Մալոյեան, Ատենադպիր՝ Խաչիկ Վարդապետեան, Գանձապահ՝ Յարութիւն Մուրատեան: Առ ի գիտութիւն կը տեղեկացնենք մեր քոյր մասնաճիւղերուն որ յարաբերութեան մէջ մտնեն մասնաճիւղիս հետ, հետեւեալ հասցէով, — K. Vartabedian, 16, Rue Coli, Décines (Isère):

(Կնիք)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹԵՐԹԵՐԷ

Յունուար 21ին հայկական խորհրդային հանրապետութեան կենտրոնական գործկոմի եօթներորդ նստաշրջանը հաստատեց «Հայկական Խ. Ս. Հ. ընտրական օրէնքը»: Զեկուցանողն էր Գերագոյն Խորհրդի նախագահի տեղակալ եւ Հայկական Խ. Ս. Հ. Կենտ. Գործկոմի նախագահի պաշտօնակատար Մացակ Պապեանը:

*** Դաշնակահար Թաթուլեան, աշակերտ ուսուցչապետ Իգումնովի, դաշնակահարներու համախորհրդային մրցումներուն մէջ երրորդ է հանդիսացած:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Մենք այն օրերուն տակաւին ծնած չըլլալով, լուր չունէինք այս բաներէն: Ամուսինը, Կուլոն ալ, որ հիմա Թուքերուն մօտ հովիւ էր, օր մը գիւղ գալով տեսաւ մեզ,

— «Գլխուս մազերուն համրանքովը ձեր հացը կերեր եմ, կուրնային աչքերս, ձեզ այս վիճակին մէջ չտեսնէի» ըսելով լացաւ ան:

Մենք բարի Օրտի Խաթունին ձեռքերը կը համբուրէինք հազար տեսակ շնորհակալութիւններով: Ան ձեռքերը եա կը քաշէր «հուլա՛ն, ուլա՛ն, վա՛խ, վա՛խ» ըսելով արդահատանքէն:

Երբ Վէյլին գեղ դարձաւ, առտուն կանուխ Օրտին մեզ անոր ղրկեց, ըսելով.

— «Ես իրեն պէտք եղածը խօսած եմ: Գացէք, աղաչեցէք, պաղատեցէք, ձեռքը պագէք, ոտքը պագէք: Ան է ձեր յոյսը»:

Պառկած էր Վէյլին իր տան դուռը, փայտէ բարձր դահաւորակի մը վըրայ, երբ իրեն գացինք: Ան գեղին մօրուքով մէկն էր: Մենք մօտենալով իրարու ետեւէ ձեռքերը համբուրեցինք, ու թնծկալով ու լալով մեր վիճակը բացատրեցինք:

— «Մի՛ վախնաք, օղուլ, ըսաւ ան մեզի, ճար մը կը խորհիմ ձեզի: Հիմա գեղ մի մնաք, վտանգաւոր է: Անտառ գացէք, ես ձեր հացը կը ղրկեմ: Յետոյ կը խօսինք միասին»:

Քանի մը օր վերջ, իրիկուն մը, Վէյլին մեզ պաշտօնապէս ընդունեց իր նորաշէն հիւրասենեակին մէջ, որուն ճարտարապետը ինք էր: Լայն օճախին մէջ եղեւինի ռետնոտ ճիւղեր վառելով սենեակին լոյս կուտային, որովհետեւ քարիւղ չկար պատերազմին հետեւանքով: Անոր մեծ տղան, Հէսօն, կը հսկէր լոյսին, միշտ նոր փայտ դնելով վրան, սուր եւ հետաքրքիր աչքերը մեզի յառած: Բաւական խօսելէ ետք մեզի հաց ու «մին» հրամցուցին, որ իրենց ամէնէն յարգի ուտեստն է: Տաք բէօմպէն կը փշրեն ամանի մը մէջ, վրան թան, յետոյ հալած իւղ լեցնելով կ'ուտեն: Մինչ մենք մեծ ախորժակով կ'ուտէինք, ան սկսաւ հարցուփորձ ընել մեզ: Նիհար էր ան ու բարձրահասակ, տակաւին երիտասարդ, հակառակ ամուսնացած տղայ ունենալուն: Այդ 12 տնուոր գեղին պետն էր: Քիւրտերը վարժուած էին պետի դադափարին ու կը հնազանդէին անոնց, ու թոյլ կուտան որ անոնք զիրենք առաջնորդեն: Ան կը խօսէր կորովի եւ լուրջ, փառքի տիրացած մարդու ինքնավստահ շեշտով: Վերջապէս բուն նիւթին գալով հարցուց.

— Մալ ունի՞ք:

— Այո՛, պատասխանեցի, Վէյլի աղա, գեղը պահուած շատ մալ ունինք: Ամբողջ ձեզի, հէլալ ըրէք: Միայն թէ մեզ փրկէք:

Որովհետեւ ատկէ առաջ բան չունինք ըսած էինք, չհաւատացին: Ու մեզ գեղ ղրկեցին որ այդ մալէն մաս մը բերենք, տեսնեն: Այդ իրիկունն իսկ ճամբայ կ'ելլէինք դէպի գեղ, դէպի մեր լեռները: Գեղացիները երբ լսեցին մեր մեկնիլը, սկսան սնունդ հասցնել մեզի: Կը բերէին հաց, կարագ, չէօգէյիկ (տորախ, քիւրտերէն): Բոլորն ալ օգտուելու յոյսով մեզ սիրաշահիլ կ'ուզէին:

Առինք հացերը ու ճամբայ ելանք:

Գիշեր: Լուսնկայ չկար: Կորսնցուցինք ճամբան: Մենք մեզ սար մը զարկինք ու սկսանք վեր մագլցիլ ժայռերէն: Մեզի համար ատ խաղ էր, քանի որ մեր Քարերը կը պտտէինք: Մտանք անտառ ու մօտիկ փոս տեղէ մը շան հաչոց ու կովի բառաչ լսեցինք: Ղեւոնդ ըսաւ թէ Կոպտուն թուրք գեղն է: Հոն հերու ձմեռ հօրեղբօրը հետ իրենց հօտը ձմերելու բերած են եղեր: Քալեցինք, քալեցինք հասանք քարաղբիւրի մը որուն ջուրերը բազմաթիւ ակերով ապառաժէն ի վար կը թափէին ձայնեղ: Ղեւոնդ աղբիւրն ալ ճանչցաւ, ուր հօրեղբօրը հետ հաց կերած էին: Ալ ճամբան չակեց ան: Կոպտունի գլուխն ելանք, լեռ, ու կատարներէն, լուսնի բարակ եղջիւրէն տկար ցոլքերով անցանք մեր լեռները:

Մեր գեղէն ժամ մը դուրս անձրեւներէն ու ժամանակէն կրծուած կարմիր քարեր կան: Անոնց հողը վար էր եկեր ու տեղը կը մնան խոտ, կողքի անվերջ ու բարձր խոռոչ քարայրներ: Անոնք քարի աղաւնիի եւ ուրիշ թռչունի բոյներով լեցուն են: Մենք անոնց «Շարուկներ» աղուոր անունը կուտայինք, այլազգները «Շէյթան չէհրի»: Հոն խոռոչ մը մտնելով քնացանք: Երբ արթնցանք, արդէն լոյս էր: Հովեր կ'անցնէին մեր ամայի ձորերէն, ու միայն հովեր: Ու լռութիւն, ամայութիւն: Հոն, ուր բազմաթիւ բերրի արտեր կային, եւ ամէն տարի այս եղանակին ձայնն ու երգը չէին պակսեր: Երբ հաց ուտել ուզեցինք, տեսանք որ ան համակ մաղ է: Հացն ալ, եղն ալ, չորթանն ալ: Ու դշկուրի պէս սեւ: Երբ հաստ կըտրէինք, մաղերն ալ միասին կը կտրէինք: Վեր առինք ու զանոնք եղածին պէս նետեցինք:

Յուսահատած՝ Քիւրտերէն, որոշեցինք երթալ մեր Քարին տղաքը գըտնել: Գիշերը Քար գացինք: Ես տղոցը ամէնէն մեծ ու ճարպիկ խումբին տեղը գիտէի: Ան շատ դժուար էր: Մագլցելով իջանք հոն: Ու գտանք ջուրերուն աղմուկը եւ անոնց արձագանգը ժայռի խոռոչներուն մէջ: Բայց տղաքը չկային: Իրենց տեղին վրայ խոշոր խարար (պարկ) մը կարկտա ու քանի մը կտոր իրեղէններ ը կը մնային: Ոչ սրին, ոչ դիակ: Բռնուելով տարուա՞ծ էին: Փախչելով տեղափոխուա՞ծ: Վախը մեզ առաւ: Ուրեմն վըտանգաւոր էր հոն, ու նոյն գիշերն իսկ պէտք էր անկէ հեռանալ: Փութով մագլցեցանք զառիթափէն վեր, ու հոն ուր հողը կը սկսի, խոշոր խաբարներով մեր գեղի մաքուր ալիւր գտանք: Ուրեմն մերն էր ան հիմա: Անկէ ալիւր առնելով նորէն անտառ վերադարձանք ու հաց եփեցինք:

Գիշերը գեղ իջանք գոյք հանելու: Կը քալէինք ջաղացքին առուէն, Ղեւոնդը առջեւէս: Յանկարծ կեցաւ ան քարացած: «Քալէ՛», ըսի: Չշարժեցաւ: «Քալէ՛», ըսի: «Սա ճերմակնե՞րը», կակազեց ան, ցոյց տալով առուն ուր ճերմակ լաթեր նետած էին: Բարկանալով ես առաջ անցայ: Տունէ մը աման, սաւան, անկողնի երես եւն. հանելով շալկեցինք: Կը քալէինք լըռին, գեղին լուռ փողոցներէն: Ձնհալը, չորչորալէն, առուին ջուրը ջուրը ջորդաններէն կը թափէր: Առուները կանանչ էին, եւ ուռիներն ու բարտիները առջի պէս:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՋԵԱՆ

(Շար.)

Յետոյ լսուեցաւ Ջերնով, որ խոստովանեցաւ թէ աշխատած է խափանել խորհրդային գիւղատնտեսութիւնը, իբրեւ հողագործական գործավար (նախարար): Եւ հետեւեալ պատմութիւնը պատմեց.— Ռիքովի հրահանգով Պերլինի մէջ կը հանդիպի մենշեւիկ Դանի, գործունէութեան ծրագիր մը մշակելու համար: Բայց իրիկուն մը, երբ ինք (Ջերնով) չափազանց խմած էր Դանի հետ, կռիւի կը բռնուի Գերմանացիի մը հետ, հանրակառքին մէջ, եւ Պերլինի պահականոցը կ'առաջնորդուի: Այնտեղ կը հասկնայ որ խաղի մը զոհ գացած է, որովհետեւ գերման ոստիկանութիւնը արդէն տեղեակ էր Դանի հետ կատարուած խօսակցութեանց: Այսպէս թակարդն իյնալով, յանձն կ'առնէ ծառայել Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան: Փոլ Շէֆէր, «Պերլինէր Թակպլաթ»ի Մոսկուայի թղթակիցը, իբրեւ միջնորդ կը ծառայէ գերման ոստիկանութեան եւ Ջերնովի միջեւ, որ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Խ. Միութեան կացութեան, հողագործութեան, կուսակցական վիճակի եւն. մասին: Թղթակիցը տեսնելով որ իր կացութիւնը վտանգուած է, կը հեռանայ Մոսկուայէն, բայց Ջերնովի եւ գերման ոստիկանութեան յարաբերութիւնները կը շարունակուին ուրիշ գործակալի մը միջոցաւ: Իր տէրերուն հրամանին վրայ, Ջերնով երբ հողագործական գործավար կը դառնայ, կը ձեռնարկէ վնասարարութեան, ընդարձակ աստիճանի մը վրայ, պաճարախտ, ժանտախտ եւ ուրիշ վարակիչ հիւանդութիւններ կը տարածէ անասուններուն մէջ: Եւ իբրեւ վարձատրութիւն կը ստանայ 30.000 մարք եւ 150.000 ռուբլի:

Այս պատմութենէն վերջ, ընդհ. դատախազը սկսաւ հարցաքննել նախկին վարչապետը, Ռիքով, որ ամբողջովին հաստատեց եղած մեղադրանքները, միայն քանի մը մանրամասնութիւններ ճշդելով ...

Գաղտնական ապստամբութիւն...

Այս առթիւ նորէն յիշուեցաւ թէ կ'ուզէին զինեալ ապստամբութիւն յարուցանել հիւսիսային Կովկասի եւ հիւսիսային Սիպերիոյ մէջ, ինչպէս եւ սպաննել Քաղաքական Բիւրոյին անդամները, ի մէջ այլոց Սթալինը եւ Քականովիչը, աջակցութեամբ սոց. յեղափոխական աչհարեկիչներու, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ դրուած էին Սեմենովի կողմէ: Ռիքով յետոյ պատմեց պալատական ապստամբութեան մը դաւադրութիւնը, որուն պիտի մասնակցէին բոլոր խմբակցութիւնները, ինչպէս եւ մարաջախտ Թուխաչեւսկի (գնդակահարուած): Գործողութիւնը պիտի կատարուէր կուսակցութեան 17րդ համագումարին առթիւ, բայց անյարմար նկատուելով, յետաձգուեցաւ: Այս առթիւ Քրէսթինսքի պատմեց թէ Թուխաչեւսկի կ'ուզէր փութացնել պալատական յեղափոխութիւնը, վախնալով որ դիմակը վար կ'առնեն:

Ամբաստանեալ Զուբարով, երբեմն փոխ-գործավար հողագործութեան, իր կարգին շնդալից յայտնութիւններ ըրաւ, մասնաւորապէս ծանրանալով Սթալինի եւ միւս վարիչներու դէմ սարքուած դաւադրութեան վրայ: Ըսաւ թէ 1930ին ինք եւ Ռիքով ծրագիր մը կազմած էին երկրին պարենաւորումը ջլատելու համար: «Կ'ուզէինք նախ սպաննել Մոլոթովը, որովհետեւ աւելի դիւրին էր մօտենալ անոր»:

Նախկին վարչապետը այս պարագան ալ հաստատեց, միմիա եւ ողորմուկ ձեւեր առնելով:

Եակոտա, Ջեկային երբեմնի ահարկու վարիչը, նոյնպէս միշտ «այո» կը պատասխանէր ընդհ. դատախազին հարցումներուն, խոստովանելով թէ տեղեակ էր Ռիքովի սարքած դաւերուն:

Նախկին վարչապետը պատմեց, տակաւին, պարզելով օտար պետութեանց եւ մասնաւորապէս Գերմանիոյ հետ եղած յարաբերութիւնները, թէ՝ համաձայն Գարախանի յայտարարութեան, երբ անկախութիւն հռչակել տային Ուկրայնայի, Սպիտակ Ռուսաստանի եւ Ուզպէկիստանի, Գերմանիա փոխադարձաբար գործօն աջակցութիւն պիտի ընծայէր, յաղթական պատերազմ մը սարքելու համար Խ. Միութեան դէմ ... Պատմեց նաեւ թէ աջերը կը փորձէին բանակ մը կազմել ցարական Խազախներէն: Քրէսթինսքի ալ իր կարգին աւելցուց թէ 1934ին Թրոցքի իրեն յանձնարարած էր յարաբերութիւն հաստատել Թուխաչեւսկիի եւ ուրիշ զօրավարներու հետ, պետական հարուած մը սարքելու համար, երբ պատերազմ ծագէր. բայց պատերազմ չծագելով, այս ծրագիրն ալ յետաձգուեցաւ ...

Ամբոխը մա՛հ կը պահանջէ...

Մոսկուայէն կը հեռագրեն փետրուար 3 թուականով :—

Գերագոյն Ատեանը լեռնակուտակ բանաձեւեր կը ստանայ, որոնք միաձայնութեամբ կը պահանջեն «ոչնչացնել, երկրի երեսէն սրբել ժողովուրդի թշնամիները»: Մեծ գործարանի մը բանուորներուն բանաձեւը կ'ըսէ.

— «Ընկեր դատաւորներ, եղէք անվախ եւ վճռական: Ձեր ամէնէն անողորմ վճիռն արձակեցէք Փաշական վարձկաններու հրոսախումբին դէմ: Մենք հաստատապէս համոզուած ենք թէ խորհրդային արդարադատութիւնը, մեր մեծ և հզօր ժողովուրդին արդարադատութիւնը պիտի արտայայտէ մեր կամքը եւ անողորմաբար պիտի ոչնչացնէ սողացող իժերը»:

Վարչապետ Շոթան վստահութիւն կը պահանջէ

Աշխատանքի նոր օրինագիծին առաջին օրէնքը հինգ անգամ է որ մէկ ժողովէն միւսը կը փոխադրուի, համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով երեք հիմնական կէտերու մասին: Վարչապետ Պ. Շոթան նորէն վստահութեան խնդիր յարոյց, այս անգամ երեսփ. ժողովին մէջ, պարզելով նախարարական տագնապի մը հետեւանքները:

— «Պէտք է վերջ տալ այլեւս, յայտարարեց Պ. Շոթան: Ահա չորս օր է որ օրինագիծը կ'երթայ կուգայ: Այլեւս չեմ կրնար խոստանալ թէ պիտի ապահովեմ ծերակոյտին քուէն, բայց յանձն կ'առնեմ ծերակոյտէն ստանալ օրէնքին քուէարկութիւնը՝ ապրիլ 15էն առաջ: Եթէ ընդդիմանան, անհրաժեշտ իրաւասութիւնները պիտի պահանջեմ ծերակոյտէն»:

ՋՐՀԵՂԵՂ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՈՍՏԱՆԻՆ ՄԷՋ

124 հոգի մեռած, 25,000,000 տոլար վնաս

Երէկ քանի մը տողով հաղորդած էինք Հոլիուտի (Քալիֆորնիա) մէջ պատահած աղէտը: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, կատարեալ ջրհեղեղ մը պատահած է Լօս Անճըլըսի մէջ, իբրեւ հետեւանք չորս օրուան անձրեւներու, ահագին վնաս պատճառելով: Մարդկային զոհերու թիւը կը հաշուեն 124, նիւթական վնասը՝ 25.000.000 տոլար: Այսպիսի հեղեղ եւ փոթորիկ տեսնուած չէր 1881էն ի վեր: Տասը հազար հոգի քշուած են իրենց տուներէն: Ծովեզերքէն 75 մղոն տարածութեան վրայ, հաղորդակցութիւնները խզուած ըլլալով, Լօս Անճըլըս կղզիացած է: Մեծապէս վնասուած է նաեւ շարժանկարի ոստանը, Հոլիուտ: Վախ կայ որ փլուզումներ պատահին, ոչնչացնելով աշխարհահռչակ «աստղ»երու շքեղ ապարանքները: Փողոցները գետակներու վերածուած են, անկարելի դարձնելով ինքնաշարժներու եւ հանրակառքերու երթեւեկը:

ՀԻԹԼԷՐ ունկնդրութեան ընդունեց Պերլինի անգլիական դեսպանը: Ներկայ էր նաեւ արտաքին նախարարը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ: Կը կարծուի թէ Գերմանիա կ'ուզէ փութացնել անգլեւգերման բանակցութիւնները, հիմա որ Խ. Միութիւնը կղզիացած է:

ԱՆԳԼԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ բանակցութիւնները պիտի սկսին յառաջիկայ շաբթու: Հռոմի անգլիական դեսպանը, որ Լոնտոն ձանչուած էր, Հռոմ կը վերադառնայ այսօր:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. պրօպականտի յանձնախումբի ժողովը 7 մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին քաֆէ մէֆիսթօի մէջ, 146 պուլվար Սէն Ժէրմէն:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերաճամակրական դասախօսական ժողովը շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր ակումբին մէջ,

Կը խօսի ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ,

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ Հ. Յ. Դ. պատանիներու ժողովը 6 մարտ. կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՀՐԱՒԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
ԵՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
5, RUE DE L'ECLIPSE «Շահրիկեան» սրահին մէջ:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲԸՆ Կ. Յ. ՊԱՊԻԿ ԽԱՆԻ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամեալ բաժին, մասնակցութեամբ Պ. ՀԱՅԿ ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆԻ (նուագ), Օր. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆԻ (մեներգ), եւ ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆԻ (արտասանութիւն):

Մուտքը ազատ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ս. Էթիէնի «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ

Կիրակի 6 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, տեղւոյն «Դուրեան» Գրադարանը:

Կը խօսի՝ Ընկեր ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մուտքը ազատ է:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 18ի առթիւ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Շավիլի մանկապարտէզի սրահին մէջ

5 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Մուտք 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

5 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 7ին

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութեան սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանի ներկան եւ ապագան»

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն եւ ողբերգ: Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»Ը

6 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆԻ մէջ

Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրանք, անդամներու 3 ֆր.:

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 6 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, 25 bis Av. de la République. Մօտաւոր մէթրօ Փորթ տ'Օրլէանի մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Սան-սանուհիներու կողմէ պար, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր եւ անակնկալներ: Ժազ: կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Ճոխ պիւֆէ: Մուտք 6 ֆր., փոքրերու 2 ֆր.:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Salle Erardի մէջ, 12 Մարտ ժամը 9ին

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Այս Կիրակի, 6 Մարտ, Գարեգին Արքեպ. Խաչատուրեան պիտի պատարագէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ եւ քահանայ պիտի ձեռնադրէ Մարաշցի տիրացու Հայկազուն Շահինեանը, Մարսիլիոյ եկեղեցւոյ վրայ:

Այս բացառիկ առիթով պատարագը տեղի կ'ունենայ բաց վարագոյրով, ըստ հին սովորութեան եւ երգեցողութիւնները՝ բազմաձայն:

REXY CINEMA (Lyon)
Cours Lafayette, angle Rue Garibald
Մարտ 4 — 10 Մարտ
Ամէն օր ցերեկները 2.30ին, իրիկունները 20.30ին:
Greta Garbo
Robert Taylor
dans le Roman
de Marguerite Gautière
Գիներ 3, 5 եւ ֆրանք:
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմս նուազեցուած գինով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վանի գիւղերէն Սարօ Հովիւեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Սեդրաք, Աբրահամ, քոյրերը՝ Սօսէ, Դիգօ (իրենց հօր անունը՝ Մուշեղ, մօր անունը՝ Ապրշում): Կը փնտռէ նաեւ իր հօրեղբայրները՝ Մելիք, Մարգար, Սաղօ, Կրպօ Լեւոն եւայլն: Իրենց հետքը կորսնցուցած է Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն առաջ: Ստոյգ լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր: Իմացնել՝ Serop Moroukianի, 63 Boulevard Carnot, Le Puy,(Haute Loire), France.

ԾՆՆԴՈՒՄ

6 Մարտի կիրակի օրուան «Պէպօ»ի եւ «Շըմէն տը լա Վի»ի ներկայացումը կազմակերպուած է ի նպաստ Լասիոթայի հայ չքաւորներուն:

Մարսէյլի Ժողովրդ. Կոմիտէ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պօսիւէ, Փարիզ:

Կը դասախօսէ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հին եւ նոր սերունդները»

Այս բացառիկ, եւ նիւթով շահեկան դասախօսութեան կը հրաւիրուին, Փարիզի հայ երկսեռ հասարակութիւնը ու մասնաւորաբար հայ երիտասարդական միութիւններու անդամները:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՌԻԸՐՍ ԳԱՐԹԸԶՕՁԵԱՆ ՀՕՄԻ ՆԱԽԿԻՆ ՍԱՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի 6 Մարտ կէսօրէ վերջ ժամը 14, 30էն 19, 30

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

8, Rue Bossuet, métro: Poissonnière et Gare du Nord

Երիտասարդական տաք եւ զուարթ մթնոլորտ

Մուտք 5 ֆրանք

ԳՐԻԳՈՐ ՓԱՇԱՅԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Վկայեալ Փարիզի Բժշկական Համալսարանէն

364 bis Rue de Vaugirard, Paris (15)

Մէթրօ Porte de Versailles. Թէլ. Vaug. 52—06

Օթօպիւս AG. 33, 89

Ընդունելութեան ժամեր.— Ամէն օր ժամ 10էն 20 իսկ Ուրբաթ եւ երկուշաբթի ժամը 10—15, եւ ժամադրութեամբ

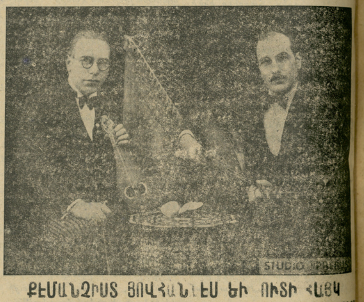
ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոխանակութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼՈՒԻ ԳԱՅԱՆԵՐ.

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ

կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՒՆԻ ՊՕՂՈՍԻ եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco - Orientale սրճարան-ճաշարանին մէջ, 3. RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը), Tél. Trudaine 51—80, Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս I. R. bis Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ ապրանքներով:

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յանուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. համար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար գեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենաները, որոնց առաքումը կ'ըլլայ ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպաս երու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ'ուզէ մաուշներու մէջ քոնֆէքսիոն ապրանք ծախողներ: Ապրանքները պիտի տրուին ապառիկ (ան քօնսինեասիոն) չծախուածները ետ առնելու պայմանով: Կ'ուզուի նաեւ վլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան աշխոյժ եւ լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը:

Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՇԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:

Անզուգական, Անմրցելի Անփոխարինելի

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի եւ ըստ Հայ աւանդական սնդանին գաղտնիքով:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 6 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3672

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ...

Մի՛ ըսէք թէ կը չափազանցենք: —

Փնտռեցէք ինչ որ կրնաք ճարել,— ֆրանսերէն, անգլերէն կամ ռուսերէն եւ կարդացէք Մոսկուայի նոր դատավարութեան մանրամասնութիւնները: Սերտեցէք, մանաւանդ, 21 ամբաստանեալներէն իւրաքանչիւրին «խոստովանութիւնները»: Մէկը միւսէն շնորհալից եւ գեղանաքարշ: Մէկը միւսէն չքե՛ղ եւ աննախըն-թաց:

Ձեր պիտի յոգնիք, սովորական կանոններով բացատրելու համար այս անլուր, անըմբռնելի եւ անպատմելի ողբերգութիւնը:

Մինչեւ այսօր ալ, ոչ մէկը յաջողեցաւ գոնէ լուսաբանել զայն, սկսելով 1936 օգոստոս 19էն, երբ կը դատուէին Զինովիեւ-Քամենեւ եւ ուրիշ 14 երեւելիներ, գնդակահարուելու համար իբրեւ հասարակ լրտեսներ, չարագործներ ու սրիկաներ,— հէ՛չ, կատղած շո՛ւն, իժ, բորենի...

Աչքի առջեւ բերէք միայն ներկայ դատավարութեան ամբաստանեալներուն դիրքն ու հանգամանքը.—

1. Ռիքով, նախկին նախագահ գործավարներու խորհուրդին, ընթացիկ բացատրութեամբ՝ վարչապետ: Եղած է նաեւ ներքին գործավար. այլ մանաւանդ անդամ հռչակաւոր Քաղաքական Բիւրոյին (պոլիտբիւրօ), 1918էն իսկ, Լէնինի, Սթալինի, Զինովիեւի, Թրոցքիի, Պուխարինի հետ: Հին յեղափոխական, հասուն մարդ,— 57 տարեկան է:

2. Պուխարին, հին յեղափոխական, խմբագրապետ Մոսկուայի պաշտօնաթերթերուն. անդամ Քաղաք. Բիւրոյին, նախագահ Գ. Միջազգայինի: Յիսուն տարեկան:

3. Չերնով նախկին նախարար հողագործութեան: Անմիջական գործակիցը՝ Սթալինի, գլուխ հանելու համար հաւաքական տնտեսութիւնը (Կոլխոզ), միլիոնաւոր զոհերու գնով:

4. Կրինքօ, նոյնպէս նախկին գործավար (նախարար), որ ախ-րական դեր կատարեց հնգամեայ ծրագրին գործադրութեան մէջ:

5. Ռաքովսքի, առաջին վարչապետը Ուկրայնայի յեղափոխական կառավարութեան, մտերիմ գործակիցը Լէնինի, դեսպան Լոնտոնի եւ Փարիզի: Վաթսուն տարեկան:

6. Քրէսթինսքի, պոլշեւիկ՝ 1903էն ի վեր, քարտուղար Կեդր. Կոմիտէի, դատական գործավար՝ մինչեւ 1921, յետոյ դեսպան Պերլինի, մինչեւ անցեալ տարի, երբ Մոսկուա կանչուելով նշանակուեցաւ փոխ-գործավար արտաքին գործերու: Աջ բազուկը Լիթվինովի: (Ծնած է 1883ին):

7. Շարանկովիչ, ընդհ. քարտուղար Սպիտակ Ռուսաստանի Կեդր. Կոմիտէին, ծանօթ՝ իր անխնայ մաքրագործումներով:

8. Իվանով, գործավար անտառային ճարտարագործութեան՝ մինչեւ 1937 նոյեմբեր՝ (դեռ նոր կը պատմեն թէ ցարական գաղտնի ոստիկանութեան գործակալ եղած է 1911ին, 15 րուբլի ամսականով, որ յետոյ բարձրացած է 75ի...):

9. Եակոտա, Չեկայի ահարկու վարիչը, «բոցավառ սուրը յեղափոխութեան», կուսակցութեան անդամ՝ 1907էն ի վեր, ամբողջ կեանքը անցուցած Չեկայի մէջ եւ յետոյ ներքին գործավարութեան բարձրացած՝ 1934ին: Ինքն էր որ երեւան հանեց Զինովիեւ - Քամենեւ դաւը:

10. Զուբարեւ, փոխ - գործավար Սպիտակ Ռուսաստանի հողագործութեան (ցարական գործակալ՝ 1908էն ի վեր):

11. Զելենսկի, նախագահ խորհրդային համագործակցական ընկերութեանց, նոյնպէս ցարական գործակալ, որ պոլշեւիկեան կուսակցութեան մէջ մտած է 1911ին:

12. Ֆէյզուլլահ Խոճայեւ, նախագահ Ուզպէկիստանի, եւ իր մեղսակիցը՝ Իքրամով, նոյն շրջանին կուսակցական քարտուղարը:

Մնացեալ իննն ալ եղած են գործօն անդամներ եւ պատասխանատու վարիչներ, իսկ հինգը՝ գիտուն եւ բժիշկ: Այս վերջիններէն մէկը, Բլետնեւ, նախագահն է Մոսկուայի Բժշկական Միութեան, աշխարհահռչակ մասնագէտ սրտի հիւանդութեանց, երկրորդը՝ Մաքսիմով, պաշտօնական բժշկապետն է Քրեմլինի պալատին, երրորդը՝ Լեվին՝ բժշկապետն է Քրեմլինի բուժարանին. չորրորդը՝ Քազաքով՝ տնօրէնը մասնագիտական հաստատութեան մը:

Մէկ խօսքով, բոլորն ալ ականաւոր դէմքեր, որոնք աշխարհ կը սարսէին, դեռ երէկ, ինչպէս այն միւսները որ խմբովին գնդակահարուեցան 1936 օգոստ. 24ին (16, Զինովիեւ եւն.) 1937 յունվ. 29ին (13, Փիաթաքով եւն.), 1937 յունիս 12ին (Թուխաչեւսքի եւն.): Չենք հաշուեր անոնք որ գնդակահարուեցան առանց հրապարակային դատի եւ անոնք որ դեռ բանտն են կամ աքսորուած, ինչպէս Հայաստանի մէջ:

Իսկ մեղքե՞րը: Կարելի չէ ազգերու պատմութեան որ եւ է մէկ շրջանին մէջ գտնել այսպիսի պատկեր,— ամբողջ երկրի մը 20-25 տարուան պետական, կուսակցական, քաղաքական, վարչական, զինուորական, տնտեսական ղեկավարներուն հարիւրին 95ը՝ դաւաճան եւ լրտես, հասարակ ոճրագործ եւ աւերիչ, վարձուած զանազան պետութեանց գաղտնի ոստիկանութեններէն: Պատրաստ՝ իր գործակիցներուն արիւնը թափելու, ամբողջ երկիրը բաժան - բաժան ընելու, այս կամ այն պետութեան ծախելու, մարդիկ թունաւորելու, անասուններ ոչնչացնելու, եւ դեռ ինչ որ կրնաք երեւակայել:

Եւ ամէնէն քստմնելին,— տեսէք ամբաստանեալներուն զարհուրելի եռանդը՝ կարելի եղածին չափ շատ բան խոստովանելու, աւանդելու, մրցանիշ կոտրելու համար:

Ղեկավարութի՞ւն, կարգուսա՞րք է այս, թէ կենդանաբանական պարտէզ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

21ԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մէկը միւսին հետ կը մրցի շատ բան խոստովանելու համար

"ՊԻՏԻ ՍՊԱՆՆԷԻՆՔ, ՊԻՏԻ ԱՆՋԱՏԷԻՆՔ, ՊԻՏԻ ՏԱՊԱԼԷԻՆՔ...»

Մոսկուայի դատավարութեան երրորդ օրը, առտուան նիստին մէջ հարցաքննուեցաւ Շարանկովիչ, նախկին քարտուղարը Սպիտակ Ռուսաստանի Կեդր. Կոմիտէին: Ամբաստանեալը առանց այլեւայլի յայտարարեց թէ ինք լեհական լրտես էր 1921էն ի վեր, եւ ղեկավարը՝ «Սպիտակ Ռուսաստանի ազգային փաշական կազմակերպութեան», որ կը շարժէր համաձայն Լեհաստանի ընդհ. սպայակոյտի եւ Մոսկուայի կեդրոնի հրահանգներուն: Մոսկուայի կեդրոնին գլուխը կը գտնուէին Ռիքով եւ Պուխարին: Իրենց նպատակն էր Խ. Միութենէն անջատել Սպիտակ Ռուսաստանը եւ կազմել անկախ պետութիւն մը, Լեհաստանի թեւարկութեան տակ: Այս առաջադրութեամբ, կազմակերպութիւնը դաւեր կը սարքէր, Խ. Միութիւնը զինուորական պարտութեան մատնելու համար: Կազմակերպութիւնը պիտի սպաննէր մարաջախտ Վորոշիլովը, երբ ան այդ շրջանը երթար, ռազմափորձերու համար:

Ամբաստանեալը յետոյ պատմեց թէ մանրէներ ներարկելով կ'ոչնչացնէր Սպիտակ Ռուսաստանի արջառը, ձիերը եւ խոզերը, կը խանգարէր ելեկտրական ուժի բաշխումը եւն.: Ամէն անգամ որ դատախազը հարցումներ կ'ուղղէր, ամբաստանեալը կը պատասխանէր.

— «Բացարձակապէս ճիշդ է. ես հայրենիքի դաւաճան եմ, լրտես եւ աւերիչ»:

Յետոյ հարցաքննուեցաւ Ֆէյզուլլահ Խոճայեւ, Ուզպէկիստանի նախագահը, որ յայտարարեց թէ լրտես է 1920էն ի վեր: Ամբաստանեալը մանրամասնօրէն պատմեց թէ ինչպէս իր ժառանգական ազգայնականութիւնը յաղթեց համայնավարութեան եւ զինքը դարձուց դաւաճան ընկերվարութեան: Ըսաւ թէ 1920էն ի վեր, ինք միշտ աշխատած է Պուխարայի անջատել Խ. Միութենէն եւ դնել Անգլիոյ թեւարկութեան տակ: 1930ին վարչապետ Ռիքովի ներկայանալով, կ'առաջարկէ ամբողջ Ուզպէկիստանը դնել Անգլիոյ թեւարկութեան տակ, մէջն ըլլալով Պուխարան: 1936ին կապ կը հաստատէ Պուխարինի հետ, որ դիտել տալով հանդերձ թէ Գերմանիա եւ Ճափոն պատրաստ են օգնելու, կը յանձնարարէ յարաբերութիւն պահել Մեծն Բրիտանիոյ հետ, քանի որ Ուզպէկիստան սահմանակից է անգլիական հողերու:

Ինչպէս պիտի բաժնէին Ուզպէկիստանը

Խոճայեւ շարունակելով իր «խոստովանութիւնները», ըսաւ.

— «Կ'ամչնամ գտնուելով դաւաճաններու, լրտեսներու եւ վնասարարներու մէջ: Ես դաւաճանեցի Պուխարայի ժողովուրդին եւ խորհրդային իշխանութեան որոնք ապաստան տուին ինծի, երբ վերջին անկախ էմիրը մահուան դատապարտած էր զիս: Սթալին վստահեցաւ ինծի եւ ահա թէ ինչպէս շնորհակալութիւն կը յայտնեմ: Ես գութ չեմ սպասեր: Երբ դաւադրական ցանցին մէջ մտայ, Ռիքով երաշխաւորեց Ուզպէկիստանի անկախութիւնը օտար պետութեան մը թեւարկութեան տակ: Այդ պետութիւնն էր Մեծն Բրիտանիա: Դաւադիրները կը նախընտրէին գործել աւելի Անգլիոյ քան Ճափոնի հետ, քանի որ իմ երկիրս մօտ է Հնդկաստանի եւ Աֆղանիստանի: 1936 օգոստոսին, երբ Պուխարին կռահեց հակապոլշեւիկ դաշինքին մօտալուտ կնքումը Գերմանիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, մենք ապստամբութիւններ սարքեցինք գիւղացիներուն մէջ եւ արձակեցինք բանտարկեալ աւազակները: Տեսնելով որ անկարելի է ուղղակի կապ հաստատել Անգլիոյ հետ բունիսկ Ուզպէկիստանի մէջ, փորձեցի գործակալներ ճարել Տաճկաստանի մէջ, ուր Պասմաճները զօրաւոր էին տակաւին եւ ջանացի կապ հաստատել մասնաւորապէս անոնց պետերուն եւ Տաճկաստանի (Տաճիկներու երկիր) անգլիական գործակալներու հետ: Բայց, բախտը օգնեց եւ չյաջողեցայ: Ես շատ ոճիրներ ունիմ խղճիս վրայ եւ ամբողջովին կը խոստովանիմ, բայց պէտք է ըսեմ որ այս կէտին մէջ ձախողեցայ»:

Ամբաստանեալը պատմեց նաեւ թէ Սթալին մերժած ըլլալով հնգամեայ ծրագիր մը հաստատել ցորենի հունձքին յաւելման եւ բամպակի նուազման մասին, դաւադիրները դժգոհութիւն սարքեցին, չափէն աւելի բամպակ արտադրելով, ի վնաս ուրիշ մշակութեանց: Իր մեղսակիցը, Իքրամով, քարտուղար Կեդր. Կոմիտէի, զինուորական բոլոր կարեւոր հրամանատարութիւնները յանձնած էր իր դաւակիցներուն: Անթիփով, դեր-նախագահը, կը գանգատէր թէ չափազանց դանդաղ կ'ընթանայ ապստամբական շարժումը: 1936ին Պուխարին ալ կը գանգատէր թէ «պէտք եղածին չափ յարաբերութիւն չունինք Անգլիոյ հետ»:

Մարաջախտ Թուխաչեւսկի պիտի գրաւէր Քրեմլինը...

Կէսօրէն վերջը հարցաքննուեցաւ Ռօզէնհոլց, արտաքին առեւտուրի գործավարը (նախարար), որ զարմանազան բաներ պատմեց մարաջախտ Թուխաչեւսկիի եւ միւս հօթ զօրավարներու սարքած դաւադրութեան մասին: (Ինչպէս կը յիշուի, բոլորն ալ գնդակահարուեցան 1937 յունիս 12ին): Իր պատմութեան համաձայն, Թուխաչեւսկի դաւ մը սարքած էր, 1937 մայիս 1ին գրաւելու համար Քրեմլինի պալատը եւ սպաննելու բոլոր վարիչները: Ծրագիրը նախ յետաձգուեցաւ, որովհետեւ Թուխաչեւսկի Լոնտոն պիտի երթար, մասնակցելու համար թագադրութեան հանդէսներուն: Թուխաչեւսկի հաւատացած էր իրեն թէ բանակին բոլոր վարիչները վստահելի են, իսկ պատերազմական նախարարութեան խորհրդականը՝ Կամարնիք իր անձնապաշտութենէն առաջ ըսած էր թէ նշանակուած օրը Չեկան պիտի ջլատուէր Մոսկուայի պահակազօրքի հրամանատարին՝ Զօր. Կորքաչեւի միջոցաւ: Թրոցքի յանձնարարած էր իրեն դրամ քաշել արտաքին առեւտուրի գործավարութեան սնտուկէն, հոգալու համար դաւադրութեան ծախքերը: Թրոցքիի տղան՝ Սէտով. 160.000 ոսկի ստա-

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՈՎՍԷՍ, ԳԱՍՊԱՐ ԵՒ ՊԱՂՏԱՍԱՐ

Դարձեալ անունի հարց:

Դամասկոսի մէջ, Փետրուար 6ին, Բարեգործականը հանդէս մըն է սարքեր՝ իբրեւ բանախօս հրաւիրելով Ամերիկայէն վերջերս արտեւելեան երկիրները անցած ռամկավար մը, ոմն Գասպար Մովսէսեան:

Մենք «ոմն» կոչեցինք, բայց Դամասկոսի ռամկավար թղթակցին տրուած տեղեկութիւններէն կը հետեւի որ Գասպար Մովսէսեան «ամերիկահայ փաստաբան եւ հանրային գործիչ» մըն է, որուն «պատկանած հոսանքին (Ռամկավարութեան) առաքելութիւնը կը ցոլայ հիւրին (Գասպարի) անունին եւ մականունին (Մովսէսեան) մէջէն»:

Մովսէս եւ Գասպար անունները ի՞նչ կը ցոլացնեն, արդեօք: Կարդացէ՛ք, ռամկավար թղթակիցը կը բացատրէ.

— «Գիտէ՛ք որ Բեթլեհէմի Աստղը տեսնող մոգերէն մէկն էր Գասպար, մեր օրերուն ալ Արարատի վրայ ծագող Աստղը (մեզի համար կարեւորութիւն չունի գոյնը...) առաջին անգամ տեսնողը Գասպարները եւ իրենց հոսանքը եղան եւ այս ժողովուրդին աչքերը յառել տուին անոր լոյսին. իսկ ամէն հայ քրիստոնեայ գիտէ, որ Իսրայէլի ժողովուրդը Փարաւոններու երկրէն Քանանու երկիրը առաջնորդողը եղաւ Մովսէս, ուրեմն իր մականունէն կ'առնեմ Մովսէսը միայն եւ կը նոյնացնեմ զայն իր հոսանքին հետ, որ Աստղը տեսնել եւ բոլորին ընդունիլ տալէ յետոյ՝ այս ժողովուրդը պիտի առաջնորդէ մեր Քանանու երկիրը՝ Հայաստան»:

Ուրեմն, ծանօթ կուսակցութիւնը կրնանք այսուհետեւ կոչել Գասպարներու կուսակցութիւն եւ ընդունիլ թէ այդ Գասպարներն էին որ տեսան Աստղը Արարատի վրայ, (թղթակիցը կը մոռնայ որ յառաջ քան թթումն աստեղց, հետեւաբար դեռ գիշեր չեղած, արե՛ւ է թառած ոչ թէ գագաթն Արարատի, այլ հսկայ Արարատի գագաթը, եւ այդ արեւը տեսեր են մեր սպասողները, ճշմարիչները, բանաստեղծները, յեղափոխականները, բայց ոչ երբեք Գասպարները, որոնք, կը թուի թէ, սպասեր են որ գիշեր ըլլայ, աստղ մը ցաթէ եւ իրենք «աստղը» պտըտին դրնէ դուռ, մեր գիւղին «աստղնուպր»ներուն նման, որոնք ամբողջ գիշեր մը «աստղը» պտըտելով զաթայ, բոկեղ ու չամիչ կը հաւաքէին, իբրեւ Քրիստոնէի վարձատրութիւն):

Յետոյ նոյն թղթակիցը կը գրէ թէ «Մելքոն, Գասպար եւ Պաղտասար» կուսակցութիւնը հպարտ է որ Մովսէսի դեր պիտի կատարէ,— անուրանալի՛ փաստ որ իր մէկ բանախօսը կը կոչուի Մովսէսեան,— այսինքն, ինչպէս հրեայ Մովսէս իր ժողովուրդը առաջնորդեց Քանանու երկիրը, այնպէս ալ մեր ռամկավար Մովսէսները ապահովութիւն կուտան, որ Հայաստան պիտի առաջնորդեն տարագիր հայութիւնը:

Ռամկավար թղթակիցը չըսեր սակայն թէ Գասպարներու կուսակցութիւնը ի՞նչ եղանակով պիտի առաջնորդէ մեզ Քանանու երկիրը: Այնպէ՞ս ինչպէս Մովսէսի թոռները, Միշօները, կ'երգէին դրնէ դուռ.

— Եսկիլէր ալայի՛մ...
— Սիկարա քեաղըտ՛, քիպրի՛թ..

ԱՐԱՋ

ՌՈՒ[illegible]

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՄԻ ՉՐ[illegible]

«Թան» կը գրէ թէ Թրքական կառավարութիւնը լրացուցած է Իրաքի եւ Իրանի երկաթուղիներուն միացման ծրագրին ուսումնասիրութիւնը: Վերջին պահուն կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուեցան, նկատի առնելով անցնելիք շրջաններուն աշխարհագրական եւ լեռնագրական հանգամանքը:

Դէպի Իրան երկարելիք երկաթուղին պիտի հետեւի Տիարպէքիր-Սիման-Պշէրիկ - Սօրան քէօյ ճամբան եւ Իրաք պիտի մտնէ Կիւվարա գիւղէն, որ կը գտնուի սահմանագիծ Խապուր գետին ափը: Նոր գիծը ճամբան պիտի երկարէ 250 քիլոմեթր, սակայն ծախքը 5 միլիոն Թրքական ոսկի պակաս պիտի ըլլայ: Տիարպէքիրէն մեկնելիք գիծը 291 քիլոմեթր երկայնութիւն պիտի ունենայ եւ պիտի կազմէ փոխանցման գիծը Լոնտոն - Միջին Արեւելքի:

Գալով դէպի Իրան երկարելիք գծին, պիտի բաժնուի Սօրանքէօյի մօտ, եւ 591 քիլոմեթր ճամբայ կտրելէ վերջ, պիտի միանայ Իրանեան Քօթուր գիծին մէջ, անցնելով Վանէն եւ Դատուանէն:

Չ[illegible]

Պ. Հոջա, Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ, արտաքին քաղաքականութեան մասին: Ակնարկելով Հիթլէրի ճառին, որ կ'ազդարարէր թէ Գերմանիա ի հարկին պիտի պաշտպանէ սահմանէն դուրս եղած 10.000.000 Գերմանները, Պ. Հոջա յայտարարեց թէ Չեխոսլովաքիոյ սահմանները անբռնաբարելի են եւ իրենք պիտի չհանդուրժեն որ եւ է օտար միջամտութեան:

— «Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք եւ պատրաստ ենք բանակցելու Գերմանիոյ հետ: Բայց եթէ ճակատագիրը պատերազմ տնօրինէ, մենք պիտի կռուինք մեր ազատութեան համար, մեր նիւթական եւ բարոյական ուժերով: Եթէ վարչապետ Հիթլէրի յայտարարութիւնները կը նշանակեն թէ Գերմանիա ծրագիր մը կ'որոճայ որ անհաշտ է Չեխոսլովաքիոյ վեհապետութեան ճանաչման հետ, անկեղծօրէն կը ցաւինք, որովհետեւ այդ առաջին փորձը եղած պիտի ըլլայ, չեխական պետութեան վերակազմութենէն ի վեր, եւ այն ալ այնպիսի պահու մը երբ մենք կը պատրաստուէինք մեր յարաբերութիւնները կարգադրել անկեղծ գործակցութեան մը վրայ»:

Վարչապետը այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարին, որ իր վերջին ճառով հաւաստիքներ տուած էր Ֆրանսայի աջակցութեան մասին: Յետոյ ակնարկելով Անգլիոյ, ըսաւ թէ Չեխոսլովաքիա զինակցութիւն եւ օգնութիւն չսպասեր Լոնտոնէն, բայց կ'ուզէ որ Անգլիան ալ ընդունի թէ Կեդր. Եւրոպայի խաղաղութիւնը անհրաժեշտ է ընդհ. խաղաղութեան համար: Չեխոսլովաքիա չուրանար աւելի քան 3.000.000 Գերմաններու իրաւունքները, բայց չի հանդուրժեր որ այդ պարագան պատրուակ մը դառնայ արտաքին ոտնձգութեանց:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՕՓԵՐԱՅԻՆ արուեստագէտներն ու աշխատաւորները ինը օր նստուկ գործադուլ ընելէ վերջը, դադրեցուցին, ելք չգտնելով: Կառավարութիւնը հաւանեցաւ որ բոլորը միասին ընկերակցութիւն մը կազմեն, հաւաքաբար վարելու համար թատրոնը: Քաղաքը եւ պետութիւնն ալ նիւթական աջակցութիւն պիտի ընծայեն:

ԿԱՊՐԻԷԼԷ Տ'ԱՆՈՒՆՑԻՕ

Մոգական անուն մը որ միջազգային գրականութեան փառքերէն մէկը եղաւ, իբրեւ արուեստագէտ եւ բանաստեղծ:

Կապրիէլէ տ'Անունցիօ ծնած է 1863 Մարտ 12ին, Ֆրանքավիլլա ալ Մարէի մէջ: Տասնըհինգ տարեկանին կը փախչի դպրոցէն՝ սիրահարելով աղջկան մը: Այս պարագան պատճառ կ'ըլլայ որ կիսատ մնայ իր ուսումը: Յետոյ կ'անցնի Հռոմ եւ կը ծանօթանայ այդ ատենուան յայտնի բանաստեղծներու հետ: Տարի մը վերջ արդէն անուն հանած էր, թէ տաղանդով եւ թէ արկածախնդիր բնաւորութեամբ:

Տ'Անունցիոյի առաջին բանաստեղծութիւնը՝ Փրիմօ վէրէ Քարտուչչիի ուշադրութիւնը կը գրաւէ, եւ կը բարեկամանան: Արդէն Հռոմի պարբերականներուն կ'աշխատակցի լայնօրէն: Կը գրէ բանաստեղծութիւններ, արձակ գրուածքներ, պատմուածքներ եւ վէպեր, որոնք կը խռովեցնեն շատերը, իրենց չափազանցուած եւ համարձակ ոճին պատճառաւ: Տ'Անունցիօ արդէն հռչակաւոր գրագէտի համբաւ կը վայելէ. բայց ունի քմահաճ վարք ու բարք մը, Լորտ Պայրընի պէս խենթ ապրումներու սիրահար եղած է, ազատ եւ անկախ՝ սիրային արկածալից խնդիրներ ունեցած է. կին, սէր, խաղ եւ ալքոլ անբաժան եղած են: Տ'Անունցիոյի շուայտ եւ հեշտախառն կեանքը առասպելական համբաւանք մը ստացած է, տեսակ մը խորհրդաւոր եւ մութերիմ ախտերու ցանցի մէջ թռանուած հեշտասէր մը, որ կեանքի հաճոյքներէն օգտուած է գրական արժէքաւոր գործեր տալու համար: Տ'Անունցիօ գրաւած է կանացի նոյնիսկ անառիկ սիրտեր, խաբած է ամուսիններ. նշանուած պահուն իսկ, փախած է գեղանի դքսուհիի մը հետ: Իր անկանոն եւ բախտախնդիր կեանքին պատճառով բանտարկուած, դայթակղութիւններ ունեցած, մենամարտած եւ հեռացած է Իտալիայէն՝ պարտապահանջներէն խուսափելով, եկած, հաստատուած է Ֆրանսա 1910ին: Երկար ատեն ապրած է Սենեկալցի իշխանուհիի մը հետ, ունենալով երկու զաւակներ: Ի վերջոյ 31 տարեկանին կը գրաւէ ժամանակակից ամէնէն մեծ ողբերգակին՝ Էլէօնորա Տուզէի սիրտը:

Տ'Անունցիօ արդէն բոլորովին հռչակաւոր դարձած էր իբրեւ բանաստեղծութեան իշխանը: Այդ շրջանին իր բանաստեղծութիւններէն Փրիմօ վէրէ, Քանթօ Նուօվօ, Էնթէրմէծծօ, Կոյս Երկիրներ, իր վէպերէն Հեշտանքի զաւակը, Մահուան յաղթանակը, Հրեշտակներ ժայռերուն մէջ, իր թատերգութիւններէն Մեռած քաղաքը, Ճոքոնտան, Փառքը, Ժօրիոյի դուստրը, եւն., որոնք գրած են անմահութեան պատուանդանին վրայ: Էլէօնորա Տուզէ որ նմանապէս իր արուեստագէտի փառքին բարձրութեան վրայ էր, կը նուիրուի այս ինքնատիպ հանճարին, ի սպաս կը դնէ իր տաղանդը: Դժբախտաբար իրենց հոմուերդութիւնը երկար չի տեւեր: Խեղճ դերասանուհին լքուած է, ծերացած ու աղքատացած, իր մահուան անկողնին մէջ կը ներէ բանաստեղծութեան ասպետին, մինչ՝ տ'Անունցիօ կը նետուէր ուրիշ արկածախնդրութեան մը մէջ:

Տ'Անունցիօ երեսփոխան ընտրուեցաւ 1897ին պահպանողականներէ, եւ օր մը ժողովի ընթացքին յանկարծ անցաւ ազատականներու կողմը, արհամարհական խօսքեր նետելով աջերուն, եւ ապա վերադառնալով բանաստեղծութեան: Տ'Անունցիօ գրած է նաեւ, ուղղակի ֆրանսերէն, թատերգութիւններ երբ Փարիզ ապաստանած էր, Le Martyr de St. Sébastien, La Pisanella, Le Chevrefeuille:

Պատերազմի սկիզբը կը դառնայ Հռոմ եւ կը յաջողի Իտալիան մղել պատերազմին մէջ, Դաշնակիցներու կողքին: Իբրեւ օդանաւորդ կը մասնակցի կռիւներուն եւ կը կորսնցնէ իր մէկ աչքը: Պատերազմէն վերջ գրաւեց Ֆիումէն, լեգէոնականներու գլուխը անցած: Յետոյ դառնացած աշուեցաւ Վիքթօրիալի իր ապարանքը, ուր եւ մեռաւ Մարտ 1ին, 75 տարեկանին:

Տ'Անունցիօ Իտալիոյ ազգային մեծ բանաստեղծը նկատուեցաւ 1870էն ի վեր: Մածծոնիի եւ Լէօփարտիի յաջորդեց հարուստ, ինքնատիպ երեւակայութեամբ եւ ճարտար բառամթերքով: Օժտուած խանդավառ եւ հրայորդ բնութեամբ, տ'Անունցիօ վարակեց, հրահրեց ամբողջ սերունդներ: Թէեւ քիչ մը թատերական ոգի եւ խառնուածք դրաւ, եւ աւելի հոլովեց քան ստածեց, բայց միշտ մնաց գմայլելի բանաստեղծ եւ բիւրեղացած արուեստագէտ մը:

Տ'Անունցիոյի հանճարը երգեց լատին ցեղին փառքը, պանծացուց Իտալիան, փառաբանեց անոր ազատ ու աղեղնակները, երազեց ըլլալ Քարտուչչիին յաջորդը. եւ եթէ անոր դասական մաքրին չհասաւ, սակայն նուրբ մտածումները երանգներով հրաշակերտեց անմոռանալի բանաստեղծութիւններ եւ եղաւ հինին ու նորին միջեւ, այսինքն Քարտուչչիէն մինչեւ Մարինէթթի, մինչեւ փաշիստական ներկայ տիճամիք արուեստը նետուած գեղեցիկ կամուրջ մը, կամ ինչո՞ւ ոչ, իտալական կայսրութեան մարգարէն:

Տ'Անունցիօ ըլլալով ժամանակակից Իտալիոյ վաւերական արժէքներէն մէկը, ուզեց դառնալ նաեւ միջազգային մեծ դէմք մը, նետուեցաւ կրկէս, ու վարպետօրէն մարսեց ու երեւան բերաւ իր բոլոր գործերուն մէջ, դաշրջանին բովանդակ ... ծումներն ու զգայական ապրումները. Եթէ ոչ մեծ հոգեբան մը, տ'Անունցիօ եղաւ մեծ զգայապաշտ մը, Նիցչէէն մինչեւ Տոլստոյ, Իպսընէն մինչեւ Տոստոեւսքի, Պօտլէրէն մինչեւ Ամերիկացի Ուոլթ Ուիթման, կարդաց, մարսեց, եւ բիւրեղացուց իր գերմարդկային երեւակայութեան մէջ զգայական խաղերու եւ բանաստեղծական ունչքներու ոլորաններէն անցնելով, հասնելով գրական հոյակապ բարձրութեան մը:

Տ'Անունցիօ եղաւ ուրեմն, ոչ միայն Իտալիոյ առաջին ոչ-դասական մեծ գրագէտը, այլեւ միջազգային անուանի բանաստեղծ մը: Ան իր հայրենիքին պատուելիական գրականութեան արգաւանդ հողին վրայ հասցուց նոր եւ տարբեր գրականութեան մը ձգտումները եւ բացառիկ, չափազանցուած արուեստի մը վարպետ հիմնադիրը եղաւ. ինքնատիպ՝ խորքով եւ ձեւով, որուն մէջ կայ եւ դասականապաշտութիւն, եւ պատմական բարձրութիւն եւ ռէնէսանսիզմ եւ գերմարդկային ոգի եւ թէ նորագոյն միտք: Սակայն պէտք է խոստովանիլ որ Իտալիոյ մէջ աւելի խորացաւ եւ ազգայնական լարերը հնչեց, զգայուն թրթռացուց քան միջազգային ճակատին վրայ, ուր աւելի մեծ հանճարներ ելեր բռնած էին արդէն: Տ'Անունցիոյի գրական կազմաւորումը եւ հասունութիւնը կը սկսի մեծ արուեստագէտներու հետ ունեցած իր հանդիպումներէն:

Ինչպէս կեանքի միւս մարզերու, նմանապէս գրականութեան մէջ տ'Անունցիօ խիզախ եւ արկածախնդիր եղած է, տասնըհինգ տարեկանին կը ծանօթանայ Քարտուչչիի, կը մտերմանայ եւ կը ներշնչուի անկէ, ու գրի կ'առնէ իր առաջին հեթանոսական բանաստեղծութիւնները, Փրիմօ վէրէ եւ Քանթօ Նուօվօ: Քանի մը տարի վերջ կը ծանօթանայ Վիքթօր Հիւկոյի, Պօտլէրի եւ Պառնասեան բանաստեղծներու եւ անոնց ազդեցութեան տակ կը ստեղծագործէ Էնթէրմէծծօն: Ցայտօրէն կը բարեկամանայ Հ. Ուիթմանի եւ կը գրէ Նոր ճճարակաճ երգերը: Քարտուչչիի նմանելու մարմաջէն ծնունդ առած է Կարիպալտիի երգը, Ճիովաննի Վերկայի հանդիպումէն կ'ազդուի ու կը գրէ արձակ — Փէսքարայի պատմուածքները: Փօլ Պուրժէի եւ Հիւիսմանի հետ կը ծանօթանայ ու լոյս կը տեսնէ Հեշտանքի զաւակը, Տօսթոյեւսքիի բարեկամութենէն՝ Ճիովաննի Էփիսքոփօն, Նիցչէի եւ Տոլսթոյի հանդիպումէն՝ Անմեղը եւ Մահուան յաղթանակը, Հանրի Պաթայլի բարեկամութենէն՝ Ժօրիոյի դուստրը, թատերգութիւնը: Այս գրական դէմքերը տարբեր խառնուածքի պատկանելնուն տ'Անունցիոյի գրականութիւնը շատ մը ազդեցութիւններու տակ այլազան դիմագծումներ ստացած է, սակայն այս պարագան չի նուազեցներ ինքնատիպ հանճարին ցոլքերը:

Պէնժամէն Քրէմիէօ իտալական գրականութեան լաւագոյն մասնագէտն է եւ շատ մը գլուխ գործոցներ ֆրանսերէնի թարգմանած է, խոստովանելով տ'Անունցիոյի արուեստին մեծութիւնը, կ'ընդունի սակայն թէ տ'Անունցիօ կրաւորական, էգ գրագէտներու (écrivains - femelles) կը պատկանի ոչ թէ այր՝ ներգործական ստեղծագործներու դասակարգին (créateurs - mâles), միայն թէ տ'Անունցիօ ցիանալի եւ նրբալար գործիքներով հասունցուցած է դուրսէն ստացած ազդերը եւ ստեղծագործած ինքնուրոյն հրաշակերտները կերպարանափոխած եւ բիւրեղացուցած է՝ իր ներքին հեշտահոլով կիրքերու [illegible] եւ արձանացուցած աննման գլուխ-գործոցներ: Մարդկային առաքինութեանց ենթարկուած այս արուեստագէտը սակայն ողբերգական նկունքով հասած է ստեղծագործ ուժի մը ու իր ժամանակին հանդէպ եղած է քրմապետ:

Այսօրուան իտալական երիտասարդութիւնը գրեթէ կ'ուրանայ տ'Անունցիոյի արուեստը, նորագոյն քննադատները հմայաթափ երեւոյթ մը ունին, զինք կը ներկայացնեն անցեալ [illegible] մը, թանգարանային հետաքրքրութիւն մը որ ներկայ դարաշրջանին կենսունակութենէն կը վրիպի: Ժամանակակից կեանքին համար տ'Անունցիոյի արուեստը ոչ մէկ առաքինութիւն չի ներկայացներ, զուտ զուտ հեռաւոր արձագանգները ըլլան բնազդային աշխարհի մը ուր տ'Անունցի ալեկոծեց եւ թրթռաց, յուզեց եւ ապրեցաւ ասպետական սարսուռներով: Անոր արուեստին երանգներն ու գոյները, ձեւերու ճոխութիւնը եւ բառերուն նուագը պիտի մնան սակայն իբրեւ տպաւորապաշտ գրականութեան գեղեցկագոյն էջերը, Անճրեւը բինէտի մէջ անոր ամէնէն կատարեալ բանաստեղծութիւնը՝ կը բաւէ զինք դասելու համար քնարերգակ մեծ բանաստեղծներու կարգին:

Հաճոյք, հաճոյք, հաճոյք,
Այս հրաշալի նուիրատուն
. . . .
Այս աներեւոյթ ստեղծագործող ուժը:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Ապրօն երդիք ելաւ եւ բարձր ձայնով կանչեց դէմի թաղէն Սրճակը, որ դայ պայուսակս շալկէ եւ գլխ Արամօ տանի: Սրճակէն հետ ճամբայ կ'ելլեմ: Ըլնամէջ գեղին մէջէն անցնելով կը բռնենք կէս ժամ տեւող մեծ զառիվեր մը՝ լեռն ի վեր: Զառիվերը շատ դժուար է: Սաստիկ չոր ու կրակ մը կ'ըլլէ: Ժամ մը ծով քրտինքի մէջ կը լողամ, ժամ մըն ալ սառ կը կտրիմ: Բայց կը դիմանամ: Կը քալեմ ամենավերջին շունչս բերանս առած: Կը վախնամ որ հիւանդանամ: Բան մըն ալ չեմ ըլլար: Եւ ասոր պատճառը՝ օդն է միայն, գեղի ոգանցելի, չոր եւ առողջարար օդը:

Կ'անցնինք լեռներու վրայէն: Այս լեռները՝ Անսարիոյ լեռներն են: Անոնց վրայ է որ կ'ապրին Ալէվիները, արաբախօս Քիւրտեր, Ցոյներ, Հայեր, Թիւրքմէններ, Հրեաներ եւ Արաբներ:

Կ'անցնինք հովիտներէ, ձորերէ, լեռնադաշտերէ, փոքր զառիվայրերէ, հսկայ մանր գիւղերէ, աւաններէ: Մեր ճամբուն 3/4ը կտրած ենք: Ժայռերէ բխող շատ անուշ եւ պաղորակ ակէ մը ջուր կը խմեմ յոգնած, քրտնած: Կարծես անմահական օշարակ է որ կը խմեմ: Կը լուամ դէմքս, ձեռքերս, այս սառ ակի ջուրէն, եւ կանանչ խոտերու վրայ նստած, գլանիկ կը ծխեմ: Ի՜նչ անոյշ է երկար ճամբորդութենէ վերջ, սաստիկ ծարաւը յագեցնել, եւ ապա գլանիկ ծխել: Եւ այս՝ բնութեան հրաշագեղ լուռ գիրկը, հեռու քաղաքներու մարդերէն, աղմուկներէն:

Մեր ճամբուն վրայ մենք կը տեսնենք բազմաթիւ ալէվի գիւղակներ: Ալէվիները բարի, հիւրասէր եւ աշխատասէր են: Կը թուի թէ, անոնք հին Պարսիկներ են, Կիւրոսի, Դարեհի ժամանակներէն մնացած այստեղ: Իրենց տարազը, սովորութիւնները, կրօնը շատ նման են հին Մարերու, Հայերու եւ Պարսիկներու կրօնին ու սովորութիւններուն: Ալէվիները խալառ մոռցած են իրենց սեփական լեզուն: Կը խօսին արաբերէն: Բնապաշտ են: Կը պաշտեն զաղանը, արեւը, լուսինը, երկինքը, աստղերը: Ազգ խանի նման ունին մարդ - Աստուած մը որ այս կողմերը կը նստի եւ ունի 30 կին: Այս մարդ - Աստուածը շատ քիչ անգամ կ'երեւայ ժողովուրդին: Զինքը պաշտողները իրեն կը բերեն տարին քանի մը անգամ նուէրներ թանկագին:

Միեւնոյն ժամանակ, այս Ալէվիները քաջ կռուողներ են: Անոնք երկար ժամանակ իրենց գոյութեան եւ անկախութեան համար կռուած են արեւելեան բռնակալներուն, մասնաւորաբար օսմանեան բռնապետութեան դէմ: Անոնք, քաշուած շատ հին դարերէ ի վեր այս բարձունքներուն վրայ, թէեւ կորսնցուցած են իրենց լեզուն, բայց վրայ չեն տուած իրենց ցեղային աւանդութիւնները, սովորութիւնները, տարազը եւ կրօնը: Տրիպոլսոյ հիւսիսէն մինչեւ Անտիոք Ալէվիներու երկիր է:

Չորս ժամ քալելէ յետոյ, մայրամուտին կը հասնինք Արամօ, հայկական գեղը:

×

Ես եկեր եմ հոս օդափոխութեան համար: Եկեր եմ զուտ գեղի, մաքուր, խաղաղ, եւ բնաւ չեղծուած եղի համն ու հոտը առնելու: Ես կրնայի երթալ Սլանֆէ, Պիթիաս, Քէսապ եւ Լիբանանի ոգանչելի ամառանոցները: Նախընտրեցի այդ բոլորէն Արամօն, Ըլնամէն: Վասնզի տարբեր, շատ տարբեր գտած եմ այս վերջինները:

Ահա, այս գեղին կիներն ու աղջիկները, որոնք իրենց տարազով, աշխատանքով, նիստ ու կացով, աւանդութիւններով ու սովորութիւններով այն են գրեթէ, ինչ որ էին հազար եւ աւելի տարի առաջ ապրող իրենց նախնիքները: Ցեղոյ հոս շուկայ չկայ: Խանութպաններ, վաճառաններ, փերեզակներ չկան ասոր: Ինքնաշարժ կամ կառք չեն բանիր: Զագեղին, կեղծաւոր, կէս քաղաքակիրթ, կապկատիպ կիներ, սալոններու հոտը իրենց վրայ աղջիկներ կամ «երիտասարդ»ներ չեն գար հոս: Գեղը մինակ է իր բնակիչներով: Ոչ պանդոկ, ոչ ալ սրճարան կը գտնուի հոս: Ոչ ըմպելիով սրբենալ գիտեն, եւ ոչ ալ թղթախաղի պարապ ժամավաճառութիւնը կը ճանչնան: Իրենց ամէն օրեայ սրճարանը դաշտն է, անմահական լեռներու բարձունքները, կամ քարքարուտ եւ ծովերախալ կողերը բարձր բլուրներու: Իրենց (գեղացիներուն) առօրեայ ժամանցի վայրը, այգիներն են, պարտէզները, գմբուխտաշատ եւ ոսկեգոյն արտերը: Թղթախաղի տեղ անոնք ունին ամէն օր իրենց ձեռքը բահ, փետատ, թի, մանգաղ, արօր կամ կացին: Ահա այս գեղին տուները միայարկ, քարաշէն: Ահա անոր «փողոց»ները քարուտ, բնական: Տունները ներս անցած բակերը, ձմեռի պէս ճերմակ ծեփուած պատերը, հայկական ոճով օճախները, սաքուները, ծամերը, փարչերը, բըղուկները: Այս տուներու կողքին ահա ախոռները, մարագները: Ահա հոտը, որ ամէն կէսօր պէյի կուգայ գեղին աղբիւրին առջեւ, սօսիներու եւ արտիներու շուքին տակ: Գեղը, գեղը: Բայց խեղճոտիկ, հարազատ, ու կեղծ քաղաքակրթութենէ ազատ գեղը: Ես զայն չեմ փոխեր ոստաններու հետ: Վասնզի «բանաստեղծը չի նախանձիր անոնց ոսկեղէններուն, արուեստական ախտաբորբ տաքութեան»:

Արամօն պարտէզ, այգի եւ ծառաստան շատ քիչ ունի: Միրգը, պտուղները շատ անգամ կը գնէ չըջակայ արաբախօս Թուրքմէններէ, Ալէվիներէ: Բայց ունի շատ սիրուն, առողջաւէտ դիրք ու օդ: Շինուած է երկու հոյակապ անփիփթաւորաններէն մէկուն ճիշդ պորտին վրայ: Երբ հեռուէն, դիմացի Ս. Գէորգ վանքի աղբիւրին մօտէն դիտէք զայն արշա[…]սին կամ վերջալոյսին, ձեր աչք[…] առջեւ կը պարզուի շատ գեղեց[…] բանաստեղծական տեսարան մը[…]գին տուները ցրուած չեն ինչպէս[…] նամիք: Գեղը՝ իրար եկած, […] կը նմանի կաքաւի կլորակ եւ […] բոյնին: Գեղը, եթէ բաւական[…] սպիտակ կամ պողպատեայ[…] ունի սակայն ցորենի եւ […] արտեր: Հայ չարքաշ եւ տաժանել[…]էն յամառ ու հպարտ գեղացի[…]ներու բարձունքներուն, […] դնաժայռ բլուրներու չոր […]տիքը, քարքարուտ հովիտներու[…]ը, ծով քրտինք կը թափէ, […] զանք:

Ահաւասիկ Ցուլիսը անցած է[…] հերու ժամանակ է: Կալերը բո[…]ան եւ ծեփուած ու քով քովի: Ցո[…] եւ գարիի բարձրացած դէզերը[…] սարեր ըլլան կարծես: Ահա վա[…] ժիր մանչեր՝ որոնք կամ կը կա[…] Բօվանդակ Սուրիոյ եւ Լիբանան[…] առաջին անգամն է, որ ճիշդ[…] լենական գեղիս կամերուն պէտ[…] կը տեսնեմ այս հնաւանդ հայ[…]էիք: Կը դիտեմ գեղացի այս[…] պատ մը հասակով մանչերուն[…] կամնելը, եւ աչքերիս կծու[…] վար կը թափի: Դեռ փոքր էի[…] կալին ցորենը կը կամնէի: Մեր[…]ը: Մեր կամն ու եզները: Մե[…] րենի հասուն եւ կարմրուկ գ[…] Եւ մեր գեղը ճերմակ կանանչ[…] ներու գիրկն ինկած: Ահա այս[…] մշակները արի, արու եւ հուժ[…] նունք, արեւադէմ, առողջ ու կ[…] հոսելով թեղը կը հիւսեն, հով[…] տուն, յարդը զատելու ցորենէն[…] աղջիկները խառնուխիկ հագուած[…]րով, կարմիր ու թարմ այտերով[…] ևի շատ պաղուկ աղբիւրէն ջուր[…] կրեն կալի ծարաւի, քրտնած[…] նած մշակներուն: Ահաւասիկ[…] ները լեցուն կուրծքերով, ուժով[…] հասուն ցորենի անոյշ դէզեր[…] ուղամարդոց հաւասար, նոյնիսկ[…] ծանր աշխատանքներ կը կատա[…] Ֆեղացի կիներ, մանաւանդ այ[…] մանակ: Ոչ խօսիլը գիտէ, ոչ[…] տիլը: Վասնզի կ'աշխատի, ջա[…] խատի: Ահա, քանի մը պառա[…] ծերեր, գեղին աւէրակը, նստ[…] ծառաստանին տակ, կը ծխեն[…] սակցին եւ կալի աշխատանք[…] դիտեն: Ահա, Խորէնը, […] մը, որ իրենց կալէն քովն է[…] ինծի ոսկան ծաղիկ կը նուէր[…] համը, իր զգլխիչ բոյրով, […] կանաչութեամբը, հայ գեղացի[…] մենաչատ արած ծաղիկն է[…] րերէ ի վեր: Ահա բոյրը որ[…] ծեմ թեղերէն, կամնուած ցոր[…] դէզերէն: Այդ բոյրը, […] մէջ ինծի տուած է ամենա[…] յուղումներէն մէկը: Անիկա[…] ինծի ամենախոր ներշնչումը[…] նակսեծալի ու բոցի նման այ[…] բոսի մը վերապրումը: Այդ[…] ամբողջ գեղս, բովանդակ եր[…] ժողովուրդի մը փառաւոր եւ[…] պայծառ օրերը կը յիշեցնէ ինծ[…]

Ահա արեւը, որ եկեր մշակ[…] կալուորներուն լուր է բերեր[…] օր է: Ու, գեղի ճամբէն գու[…] նէք հիմա տանիքներէ[…] ուորներուն հաց կը բերեն:

Ա՜հ, այդ հացը: Այդ հացի[…] արեւ կայ կարմիր, մաքրա[…] Այդ հացին մէջ հայրենական[…] ուածներու, հերոսներուն ուժ[…] գին կայ անմահական: Այդ հա[…]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ո՛չ, հօրս անձնական թուղթերն են... երբեմն կ'օգնեմ իրեն՝ մեքենագրելով իր գաղտնի նամակները:

Սուխտին իր երկու ափերուն մէջն առաւ Տայանայի երկու ձեռքերն ու սկսաւ ուշադրութեամբ քննել զանոնք:

— Եթէ կը նայիս անոնց հասկնալու համար թէ արդեօք մեքենան մաշեցուցած է եղունգներս, անհոգ եղիր, խնդաց աղջիկը: Ձգախէժէ մատնոց կը գործածեմ:

— Ո՛չ, պատասխանեց Սուխտին, ներշնչում կը փնտռէի անոնց մէջ... ո՛վ գիտէ, թերեւս ես ալ օրին մէկը նստիմ գիրք մը գրեմ...

— Ի՞նչ ներշնչո՞ւմ իմ ձեռքերուս մէջ...

— Այո՛, ըսուած է թէ գրելու արուեստին համար անհրաժեշտ է ճշգրիտ տեսողութիւն ունենալ. եւ անշուշտ՝ հեղինակ մը պէտք է ի մէջ այլոց տեսնէ նաեւ իր հերոսուհիի ձեռքերը— «իր բարակ մատները կը թափառէին տղուն զանգուր մազերուն մէջ»— այս տեսակ բան մը... Սարսափելի պիտի ըլլար եթէ քու մատներդ կարճլիկ ու գիրուկ ըլլային... բարեբախտաբար հերոսուհիի վայել մատներ ունիս...

— Սուխտի՛ն, խենթ բաներ կ'ըսես, ըսաւ աղջիկը. եւ քաշեց ձեռքերն ու երկուքը մէկ սկսան խնդալ:

Թէյ բերին որոշեալ ժամուն: Տայանա բաժակները լեցնել սկսաւ, բայց յանկարծ հարցուց.

— Ներողութի՛ւն, բայց թերեւս ուիսքի կ'ուզէիր...

— Ո՛չ, պատասխանեց Սուխտին ու ձեռքը դերասանական շարժումով մը կուրծքին վրայ դնելով, սկսաւ երգել.—

Ջինուոր մըն եմ հին օրէնքի,
Բարեկամ չեմ ես գինիի,
Կը մարիմ երբ տեսնեմ ուիսքի,
Թէյ կուտան որ ըլլեմ ոտքի:

Տայանա չկրցաւ խնդուքը զսպել. Թէյամանը քիչ մնաց վար պիտի իյնար ձեռքէն.

— Տեսա՞ր ըրածդ, պոռաց կեղծ բարկութեամբ մը. սփռոցը աղտոտեցաւ... խելօ՛ք կեցիր...

— Չեմ կրնար, մինչեւ որ...

— Մինչեւ որ ի՞նչ...

— Լա՛ւ, գիտե՞ս կէտրոնը ինչ ըսաւ Վիքթօրիա թագուհին, երբ միասին կը ճաշէին օր մը՝ 1884ին...

— Ո՛չ, չեմ գիտեր...

— «Սէրն ու ծիծաղը այն երկու գրաւականներն են որ լաւագոյնս կը յարմարին մեր տարիքը ունեցողներուն. ուրեմն ընտրութիւնը կատարեցէք դո՛ւք, Ձերդ Վեհափառութիւն...»

Տայանա թէյամանը վար դրաւ ու վայրկեան մը լրջութեամբ նայեցաւ անոր կենսուրախ ու ժպտուն աչքերուն. յետոյ գլուխը աջ ու ձախ օրօրելով ըսաւ.

— Նշանուա՞ծ բան չիտակը.— երէկ գիշեր այնքան խնդացինք որ տակաւին կողերս կը ցաւին. կ'ուզե՞ս որ նորէն սկսինք... միշտ այսպէս անտառա՞կ ես, չարաճճի տղու մը պէս...

— Զօրահանդէսի ատեն սատանայի կը նմանիմ, յայտարարեց Սուխտին, հանդիսաւոր շեշտով մը:

— Ուրեմն կամ պիտի նախընտրեմ խստաբարոյ զինուորականի մը խօսակցութիւնը եւ կամ թէ ականջ պիտի տամ փախուստի մը շաղակրատութեան...

— Աւելի յարմար է ընտրել այն միւսը զոր թելադրեցի...

— Ո՛չ, ըսաւ գլուխը թօթուելով. չեմ ուզեր որ սիրաբանութիւն ընես ինծի հետ, առնուազն ոչ տակաւին... բայց, ըսէ՛ նայիմ, քանի՞ տարեկան ես...

— Հայրիկդ ըլլալու չափ ծեր եմ...

— Երբե՛ք...

— Խորթ հայրիկդ, ուրեմն...

— Կամ մեծ եղբայրս...

— Կարճ կապելու համար, սիրահարդ ըսենք լմնցնենք... ինչո՞ւ չէ:

— Ո՛չ, պալատական մեծս թերեւս... բայց գլուխս կը կտրեմ որ մէկ շաբաթէն գործէդ կը հանեն քեզ...

— Չեմ կարծեր, որքան ատեն որ թագուհին լաւ տրամադրութիւններ ունենայ ինծի հանդէպ... Գործ ըսիր միտքս ինկաւ... իրաւունք ունիմ ուրախ ըլլալու այսօր, որովհետեւ սիրելի հայրիկդ պաշտօն մը պիտի առաջարկէ եղեր ինծի...

— Գիտե՛մ, եւ ատոր համար է որ քեզ տեսնել կ'ուզէի...

— Միմիա՞յն ատոր համար, հարցուց Սուխտին յուզումով մը որուն մէջ զաւեշտական բան մը կար:

— Ի հարկէ ո՛չ, խոստովանեցաւ աղջիկը, բայց մասնաւորաբար այդ գործին առթիւ, որովհետեւ կ'ուզեմ որ ինծի խոստանաս թէ պիտի չընդունիս այդ պաշտօնը...

— Ինչո՞ւ, զարմացաւ Սուխտին:

— Մանրամասնութեանց մէջ չեմ կրնար մտնել, սակայն գիտեմ որ պէտք չունիս... շատ հարուստ ես եւ Նորվեկիա պիտի երթաս շուտով...

— Ճիշդ է, պատասխանեց […] յանկարծ յիշեց այն սուտը զոր […]բած էր նախորդ գիշերը, Տայա[…] մտահոգութիւն չպատճառելու[…]հար. բայց ես աշխատութիւնը[…] մէկն եմ... Ծոյլ մնալ չեմ ու[…] յետոյ այս տեսակ առիթ մը ուր[…] գամ չի ներկայանար... Նորվ[…] երթալու ծրագրէն կը հրաժարի[…]րո՞ւ հոգ...

— Պաշտօնին ինչ ըլլալուն[…] ալ գաղափար չունիս դեռ...

— Ո՛չ, դուն ունի՞ս...

— Ի մէջ այլոց ծխախոտի մեծ[…]նոց մը պիտի մտնես Պոլսոյ մէջ[…]

— Մտքէս ալ անցաւ թէ պա[…] Մերձաւոր Արեւելքի մէջ էր...
[…]ո՞ս, որովհետեւ եթէ Լոնտոն ըլ[…] պիտի չյարունակէի քեզ տեսնել[…]

— Ատիկա հարցին էութիւնը[…]խեր, քանի որ, ինչ ալ պատահ[…] շաբթուան վերջը հօրս գրասենեա[…] ես ալ Պոլիս պիտի երթամ... [...] պարագայի մէջ չեմ ուզեր որ պ[…]տօնը ընդունիս...

— Ինչո՞ւ, ընդհակառակն, […] աւելի պատճառ մը եւս որ պիտ[…] ընդունիմ... առիթը պիտի[…] քեզ տեսնելու...

(Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԱՐԴԻԿ ԵՒ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ

Քանի տարիքս կ'առնեմ՝ այնքան խորապէս կ'ըմբռնեմ կենդանիներուն առաւելութիւնը մարդոց վրայ: Մանաւանդ կարգ մը մարդոց վրայ: Կ'ըսեն տարվինականները.

— Մարդը կապիկէն սերած է:

Հաւանաբար: Մարդս կուզայ կապիկէն, սակայն, կ'երթայ խոզին: Գուցէ աւելի գէշ է իր գնացքը: Ու մարդը կորմնցուցած է իր նմանը նախատելու համար՝ զայն կենդանիի մը նմանցնելու իրաւունքը: Մարդիկ երբ այպանել ուզէ իր նմանը՝ կ'ըսէ շատ անգամ.

— Աղտոտ խոզ...

— Կով, կատարեալ կով: Կով Ցոռլանոս:

— Ցամառ էշ: Գոմէշ:

— Ի՜նչ ջորի:

Ու տակաւին.

— կենդանի, աւանակ, եզ, ուղտ, շուն, աքլոր, կատու, մուկ, շուն...

Մարդը ինքզինքը դրած է առասպելներուն մօտ: Անուանել ընդմէջ Աստուծոյ եւ կենդանեաց: Ակնարկ մը, ուշադիր ակնարկ մը, սակայն, բաւական է շատ մը մարդոց դէմքին մէջ գտնելու համար կենդանի մը: Մարդ յաճախ կապիկէ մը աւելի կապիկի կը նմանի, խոզէ մը աւելի խոզի, էշէ մը աւելի կը նմանի իշու: Կը նմանի կապիկին, խոզին եւ իշուն, առանց ունենալու անոնց առաւելութիւններն ու օգուտները:

Ո՛չ, սիրելիներ, ես կը վարանիմ մարդը նմանցնել կենդանիի մը: Մանաւանդ երբ կը նայիմ շատ մը մարդոց հոգիին: Այնտեղ, շատ անգամ, կենդանիէն շատ վար բան մը կայ:

Կարգ մը մարդոց հոգիին մէջ ամբողջ կենդանաբանական պարտէզ մը կայ:

Մեղք է մանաւանդ ընտանի կենդանիի մը անունը նետել մարդու մը ճակտին՝ որ ոչ իշուն աշխատասիրութիւնը ունի, ոչ կովուն օգտակարութիւնը, ո՛չ ուղտին համբերութիւնը, ո՛չ շունին նուիրումը, ո՛չ աքլորին կեցուածքը:

Գիւղին մէջ մէկ տրամ խելք ունեցող մարդը կ'ըսէ.

— Ես կը մտածեմ, կը խօսիմ, հարցեր կը դնեմ:

Կարելի է պատասխանել.

— Կը մտածես աւազակութեան մասին, կը խօսիս շահու եւ ոճիրի մասին: Իսկ երբ կը դնես հարցեր՝ չես կրնար լուծել ու մէջը կը կորսուիս: Ցակաւին կարելի է ըսել.

— Դուն, մարդ, կը սանես: Միթէ կը սանէ՞ կենդանին: Դուն, մարդ, կը խաբես կամ խաբել կ'ուզես: Միթէ կը խաբէ՞ կենդանին: Դուն, մարդ, Վահան Մալէզեանին տասը հազար ֆրանք ստանալը կը պաշտպանես: Կրնա՞ս գտնել անասուն մը որ կարենայ տանիլ՝ այսքան լիրբ աւազակութիւն մը:

Ո՛չ, հազար անգամ ո՛չ՝ որ ես այս կարգի մարդերը նմանցնեմ անասուններու: Պատիւ ունին անասունները:

Էշը, գոմէշը, ջորին կը դատապարտենք ըսելով թէ՝ յամառ են: Նոյն յատկութիւնը ունեցող մարդուն կ'ըսենք կորովի, կամքի տէր, հաստատամիտ:

Կատուն կը դատապարտենք ըսելով որ գող է ու ապերախտ: Նոյն բնութեան տէր մարդուն համար կ'ըսենք ճարպիկ, գործունեայ:

Խոզին ու շունին համար կ'ըսենք չնացող, կեղտոտ: Այդ կարգի մարդոց համար, սակայն, կ'ըսենք ապրող, շնորհքով, բերնին համը գիտցող, փառաւոր:

Ամէն շուն՝ շուն է: Ամէն ջորի՝ ջորի է: Ամէն կով՝ կով է: Ամէն մարդ՝ մա՞րդ է, սակայն: Մարդոց մեծամասնութիւնը միայն անունով, միայն ձեւով մարդ է: Միշտ կարելի է օր ցերեկով լապտեր վառել եւ մարդ փնտռել մարդոց մէջ:

Ի՞նչպէս կարելի է «էշ» ըսել մէկու մը որ մակարոյծ մը կը պաշտպանէ: Տեսնուա՞ծ բան է որ իրական էշը մակարոյծ մը կամ մակարոյծներ պաշտպանէ:

Ի՞նչպէս կարելի է «ջորի» ըսել մէկու մը որ հրէշի մը ոտքերը կը լզէ: Տեսնուա՞ծ բան է որ ջորին յարալէզ ըլլայ:

Ի՞նչպէս կարելի է «խոզ», «շուն», «կով» ըսել մարդոց որոնք դրամի համար ամէն ստորնութիւն յանձն առած են տարիներէ ի վեր: Խոզերը, շուները, կովերը կը գտնուի՞ն այդ օրինակ արարքի մէջ:

Ես անձնապէս բնաւ չեմ հարուածեր այդ կարգի տիպարները, անոնց տալով կենդանիի մը անունը:

Ես ի՜նչ մարդիկ ճանչցած եմ, Աստուած իմ Աստուած:

Ճանչցած եմ մարդ մը որուն տեսուչէն ազգային անհատ մը կը կարքին եթէ նայիս՝ փառաւոր ու պատուական: Գլուխը տեղը, պեխերը տեղը, փորը կատարեալ կիսագունդ: Թուրք փաշայի մը պաշտօնական զգեստը հագցուր եւ վէզիր Ալի Օսման փաշա ըսելով ներկայացուր: Ես, սակայն, այդ աղա փաշան էշու մը ոչ ծնօտին, ո՛չ ալ պոչին հետ չեմ փոխեր:

Ճանչցած եմ կին մը որուն տեսքին եթէ նայիս ծերունի անուշիկ մայրիկ մը կը կարծես: Բերնէն հալած մեղր կը վազէ եւ դէմքէն օրհնութեան կոնդակի մը բառերը: Եւ սակայն այդ խաթունիկ մայրիկը, ամբողջ օրը բամբասանքով զբաղած է: Քանի մը տուներ իրար անցուցած է, քանի մը օճախ ալ քանդած:

Ճանչցած եմ ուրիշներ, շատեր, որոնք դժբախտութիւն եւ թշուառութիւն տարածած են՝ ուր որ մտած են: Եթէ նայիս իրենց դէմքին՝ սրբազնակէս մեռնիլ կ'ուզես իրենց համար:

Ի՞նչպէս կարելի է կենդանիներու, անասուններու նմանցնել... հրէշները:

Խօսինք օրինակով մը: Պէյրութի մէջ սկսած է Զարթօնք անուն ռամկավար թերթ մը: Անոր աշխատակիցներէն մին՝ «Դաւիթ» մը՝ կը գրէ թէ Դաշնակ է Հայոց գեղացիներուն արցունքով, քրտինքով, եւ արդար ու կարմիր արիւնով...

Պէտք է տեսնել այս ժայռերը ամուր եւ բարձրանիստ: Պէտք է տեսնել զանոնք եւ զարմանալ թէ՝ հայ գեղացին ինչպէս է անոնց վրայ կալ չիներ, ու հիմակ ցորեն կը կամնէ: Ու հիմա, կալի աշխատաւորները կը ճաշեն, հաց կ'ուտեն:

Աստուածային ճաշ: Անոնք, ծալապատիկ նստած վայրի տանձենիներու շուքերուն, կ'ուտեն փլաւ, թան, թանապուր, պանիր, վարունգ, լոլիկ: Երկար ու յոգնաւաստակ աշխատանքէ մը յետոյ, ինչ անոյշ է այդ ճաշը:

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

Կարօ՜ տ Եփրատի՛...

Ա. Մ.-ին

I

Ճամբաս երկա՜ր էր,
Անճուն մնացի,
Արցունքըն ու վիշտը
Կուլ տուի, լացի՜,
Շատ օրեր եղան
Կարօտ չոր հացի՝
Ու բիւր գիշերնե՜ր
Առա՛նց երդիքի՝
Եւ ո՛ւր որ գացի
Քե՛զ երազեցի
Ճշմարի՛տ Եփրա՛տ,
Ջուրերուդ տեսքին կարօ՛տ մնացի...

II

Է՜ր երբեմըն, երբ,
Դեռ ես պատանի,
Օրերն էին չէ՛ն,
Կեանքը պիտանի,
Կուշտիդ կուգայի
Ուրա՜խ, ժպտացա՛ծ,
Սաղմոս կ'երգէի,
Ու երգեր ոսկի,
Ջուրերուդ տեսքին
Խանդէն գինովցած,
Ա՛, այժմ Եփրա՛տ,
Այդ բոլորին ես կարօ՛տ մնացի...

III

Ու հիմայ, այստեղ...
Երբեմն դաժա՛ն,
Կեանքը հանելուկ
«Սէր...» երբ աժան,
Համբո՛յր լղըրճուկ,
Ու ցաւե՛ր ծածուկ,
Ե՛ւ լոյս, ե՛ւ խաւա՛ր
Ամէն ծակ ու ծուկ՝
Այդ բոլորէն ես,
Նողկանք զգացի,
Հաւատա՛, Եփրա՛տ,
Քու լոյս պատկերիդ կարօ՛տ մնացի.

IV

Օրերս միշտ սեւ,
Երկինքս ամպամած,
Թէ հոգի՞ս հարցնես,
— Աշխարհ մը փլած
(Ինչպէս մեր բոյնը
Քու ափիդ կանգնած)
Ու հոգե՛ր, հոգե՛ր
Ուսիս ծանրացած,
Ես զանոնք շալկած
Ժուռ եկայ, լացի՜,
Ճշմարիտ, Եփրա՛տ.
Կանանչ ափերուդ կարօտ մնացի...

V

Հառաչա՛նք մ'ունիմ,
Մրտածում մը խո՜ր,
Որ կը կրծո՛տէ
Ներսըս ամէն օր, —
Ես կը սոսկամ որ,
Հող դառնամ կանանչ՝
Մարիմ ու հատնիմ
Աշունքէս առաջ
Առանց տեսնելու
Տեսքըդ գեղանի,
Ափերդ կանա՛նչ...

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Նախկին պարագլուխները կողոպտեցին Հայաստանի Հանրապետութեան գանձը ու այդ դրամով կ'ապրին արտասահմանի մէջ «Նշան Պէշիկթաշլեան եւ ընկ.»ը:

Այս կարգի երկյարկանի տխմարապատում մը ստորագրողին ես կրնա՞մ միթէ ըսել.

— Էշ:

Չեմ կրնար նոյնիսկ ըսել.

— Էշու կտոր.

Եթէ անպատճառ բան մը ըսել պէտք ըլլայ՝ կ'ըսեմ.

— Էշու հրեշտակ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊՃՆԱԶԱՐԴՈՒԷԻՆ ՀԱՅ ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ԿԻՆԵՐԸ

Հ. Վարդան Հացունիի հրատարակութիւնը օրուան գիրքն է, — ստուար հատոր մը որ կը ներկայացնէ հայ կնոջ դիմագիծը պատմութեան լուսատախտակին վրայ՝ համադրօրէն քաղելով ամէն տեղեկութիւն, զոր կուտան հայ կնոջ կեանքին մասին հին ու նոր մատենագիրները: Դեռ առիթ կ'ունենանք մանրամասն խօսելու այս արժէքաւոր աշխատութեան մասին, — այսօր, լրացում մը կատարելու համար Հ. Վարդան Հացունիի գծած պատկերին վրայ, Վաղարշապատի «Արարատ» ամսագրէն (1890) կը քաղենք հետեւեալ վկայութիւնը, Միաբան ստորագրութեան տակ, հայ աղջիկներու կամ կիներու պճնազարդութեան արուեստին մասին: Այդ վկայութեան մէջ կը տեսնուի որ հայ գեղուհիները «քթի օղ» կը գործածէին ճիշդ ինչպէս կարգ մը բարբարոս ցեղեր (Հ. Հացունի չի յիշեր այս պարագան).—

«Քթի օղ գործածելու սովորութիւն կար հին ժամանակ Հայերի մէջ: Այժմս էլ շատ հաւանական է որ այդ բարբարոսական սովորութիւնը գործածութեան մէջ լինի տաճկահայ նահանգների խուլ անկիւններում: Գոնէ մի օրինակ, — մի հայ կին, որ մի ռունգում արծաթի օղ (խըզմա) ունէր, ես տեսել եմ 13 — 14 տարեկան հասակումս: Աւելորդ չեմ համարում այս բանին մի վկայութիւն բերել եւ մեր հին մատենագրութիւնից:

16րդ դարում Սիմէօն Ապարանցին նկարագրելով Մեծոփայ վանքի աւերումը՝ նմանեցնում է նրան մի նորահաս թագուհու, գործ դնելով իւր գեղեցկագիտական բոլոր արուեստը.

Առ քեզ եմ բանքս սրտատրոփ,
Ո՛վ հրաշալի սուրբդ Մեծոփ,
Դրշխոյ անմահ փեսային զոյգ,
Գրկախառնեալ յանախտն անջըկ:
Զըմըռսալից հանդերձ մարմնոյդ,
Քըրքըմացան խոյրըն գլխոյդ,
Իսկ ի տըտուն ոտացդ ծածկոյթ,
Ընդելուզեալ բոլոր զգեստոյդ
Շարս մարգարտաց զարդ ունելոյդ
Եւ վարսակալ մաքուր գեղոյդ:
Նիւթ կոնքուլաց՝ ներկ ծիրանոյդ,
Հիր եւ կարմիր՝ գոյն անկողնոյդ,
Ժանեք փըղձաց՝ կազմ աթոռոյդ,
Ոսկեպաղպաջ տեղ թագուհոյդ:
Գորշապահանն(*) քում լըսելոյն,
Քառամանեակ յըղկեալ ուսոյդ,
Անուր ազնիւ հստոտելոյդ,
Ապարանջան ի ձեռն աջոյդ:

(Ս. Ապարանցի, ՎԻՊԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, 1870, Վաղարշապատ, էջ 142 — 144):

Մեր նախնիք, ինչպէս եւ այժմեան քուրդ ցեղերը, չէին բաւականանում այսչափով միայն իրենց աղջիկներին եւ կիներին գեղեցկացնելու համար, այլ քթի օղի հետ միասին պինչի մէջ բացուած ծակում խրում էին եւ անուշահոտութիւններ, շատ անգամ՝ մեխակ: Երեսի զանազան մասերում, ճակատի, կզակի, թշերի վրայ արուեստական խալեր էին շինում, սաեւ ծայրով եւ սեւ ներկով, ճիշդ ինչպէս այժմս Երուսաղէմի ուխտաւորները իրենց մարմնի զանազան մասերի վրայ խաչ են խփել տալիս «հաճի» դառնալու համար»: (Այս տեղեկութիւնները կարելի է գտնել նաեւ առանձին գրքոյկի մը, Իլիզէ Ռըքլիւի Աշխարհագրութեան հայերէն թարգմանութեանը մէջ, կատարուած՝ Միքայէլի կողմէ, — Թուրքերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այդ Աշխարհագրութեան, մանաւանդ Փոքր Ասիոյ գլուխին, որովհետեւ նպաստաւոր չէ Հայոց քաղաքական պահանջներուն, ինչպէս այլ բազմաթիւ «վճարուած» գիրքեր):

(*) Ճիշդը՝ գուշապահանգ: Ականջի զարդ, օղամանեակ:

«ԱՐԵՒԱԳԱԼ»

Բանաստեղծ Գ. Կաւլարենցի խմբագրութեամբ, վերջերս սկսաւ Ամերիկայի մէջ եւս հրատարակուիլ պարբերաթերթ մը գրականութեան եւ արուեստի:

Ցունաստանի հայ մտաւորական եւ կիսաարդութիւնը շատ է փորձած պարբերաթերթ մը ունենալ, բայց միշտ կէս ճամբան է մնացած: Այս անգամ փորձը կը կատարէ ծանօթ եւ համակրելի դէմք մը, Կաւլարենց, որ ամէն ապահովութիւն կը ներշնչէ ապրեցնելու եւ զարգացնելու համար երիտասարդ պարբերաթերթ մը, մանաւանդ որ կը վայելէ նաեւ «Հայ Մտքի Տան» հովանաւորութիւնը:

Ձեւի տեսակէտով.— «Արեւագալ» իբրեւ ձեւ նախընտրած է Illustrationի հասակը եւ ճաշակը: Մեր մէջ, «Արեւագալ»էն առաջ, այդ ձեւով ներկայացած են «Գեղունի», «Շանթ», «Զուարթնոց» պարբերաթերթերը, — այդ ձեւը արդիական չէ, կը մատնէ առաւելապէս նկարչական մտահոգութիւն եւ ափիշի աւանդութիւն: Արդիական պարբերաթերթերը կը քալեն դէպի գրքի կազմութիւն, մանաւանդ հիմա՝ երբ «յետպատերազմեան շրջանը» վերջացած՝ կը սկսի վերլուծումի, վերադնահատութեան՝ ուրեմն ուսումնասիրութեան շրջանը, դասական աւանդութեամբ: Պարբերաթերթի անգլեւամերիկեան ձեւը, magazine, ժամանակ մը գաղթեց նաեւ մինչեւ Փարիզ, բայց շուտ հեռացաւ հրապարակէն, կամ ապաստանեցաւ գրավաճառ-հրատարակիչներու մօտ՝ ծառայելու համար անոնց բէքլամի յօդուածներուն բնանկարութեան:

Այսպէս, «Իւղարերից Աւետարան» ձեւը, որով կը ներկայանայ «Արեւագալ», մաղթենք որ արժեցնէ ինքզինք՝ փոր չինելով իրեն, հաստուեւթիւն շահելով, երեսի ծաւալին հետ համեմատականօրէն աճեցնելով մէջքը:

Խմբագրական ուղղութիւն.— Գ. Կաւլարենց կը փորձէ իր պարբերաթերթը դարձնել «ժամադրավայր մը հին ու նոր գրողներու», ինչպէս կ'ըսէին մեր խմբագիրները, առանց: Սոխին ու սխտորին քով չաքարեղէգ դնելու այդ եղանակը համաձայն չէ նոր ժամանակներու մտահոգութեան: Բոլոր ծանօթ եւ անուն չինած գրողները «ժամադրավայր» կանչելը եր-բեք չի կրնար նպաստել գրական շարժումի մը ստեղծումին, եթէ, ընդհակառակն, չվնասէ: Գ. Կաւլարենց պէտք է աշխատի իր շուրջը հաւաքել ոչ թէ ամէն ծանօթ դէմք՝ առանց հետաքրքրուելու անոնց գրական վարդապետութեամբ կամ մտաւորական կլիմայով, այլ միայն անոնք որ չունի ջերմութիւն ունին, մէկ պարտէզի արտադրութիւն են, գրական նոյն քաղաքականութեան կը հետեւին: Ճիշդ ինչպէս Փարիզեան կարգ մը յառաջապահ եւ ծանրարժէք պարբերաթերթեր՝ մէկ դրօշի տակ բերել առնենք որ սէր շոյլ կուտան նոյն դրօշին: Առեն է այլեւս որ նոյն ճաշակը, նոյն կլիման եւ նոյն դաւանանքը արտայայտող գրողները զատ քովքովի, եթէ ցանկալի է հօսանք ստեղծել, մթնոլորտ շինել եւ զգուշանալ գրական cacophonieներէ:

Ճիշդ է որ գրական պարբերաթերթի մը յաջողութիւնը կախում ունի երեք պայմաններէ.

1.— Խմբագրէն (գրագէտ եւ հաղորդակից իր դարաշրջանին):

2.— Դրամագլուխ (նիւթական ապահովութիւն՝ մէջք չսեղմելու համար ի վնաս պարբերաթերթին տոկանդակութեան):

3.— Աշխատակիցներէն (դարաշրջանին հաղորդակից, պրպտումի եւ նոր փնտռումներու ընդունակ):

«Արեւագալ» կը լրացնէ առաջին պայմանը: Իսկ «Հայ Մտքի Տունը» չի յուսամ թէ կ'ապահովէ երկրորդ պայմանը: Երրորդ պայմանին համար, խմբագրին կ'իյնայ աշխատիլ, որ ժամադրավայր չդարձնէ պարբերաթերթը ամէն գրողի, ոչ իսկ էջ լինելու մտահոգութեամբ: Երբ գեղեցկագիտական, գրական կամ գեղարուեստական նոյն մտահոգութեամբ աշխատակիցները կը պակսին, թարգմանել օտար գրականութենէ:

Գալով քննադատի բեմին, որ անհրաժեշտութիւն մըն է չարժում, ընդհանրական հօսանքին մէջ համընթացութիւն ստեղծելու համար, պէտք է յանձնել ոչ թէ պատահական գրիչի, որուն միտքի խեղճ բեռը եւ գեղեցկագիտական հոտառութիւնը ծծմաղ կը պատճառեն բանիմաց ընթերցողին, այլ [illegible] բաստուած, իմացական ծաւալութիւն ունեցող աշխատակիցի:

Մեր պարբերաթերթերուն մասին միշտ խիստ եմ եղած, — եթէ կը քննամ առանց հետեւելու ժամն գրիչներու ձայնին, պատճառնայն է որ երբեմն պէտք է հասկցնել թէ գրականութիւնը... ագարակ չէ: Կաւլարենց կը հասկնայ զիս եւ գիտեմ թէ իմ քննադատութիւններուս մէջ կը փնտռէ միայն այդ մտահոգութիւնը, եւ ոչ ուրիշ բան, կամ սոխին ու սխտորին քով իյնալու արկածը:

Շ. Ն.

ԱՆՑԵԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ԹԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Սղիկ աղբիւր Ղեւոնդենց արտէն ցանախաձոր հանեցինք, որ կաղնիի մէկ հաղիւ մեծցեր էր, ջուրի եւ խոտի պակասէն: Տընկովիկ ձոր մը անցնելով քնացանք մորենիներուն տակ:

Հարցուցի Ղեւոնդին թէ գիշերը ինչո՞ւ վախցաւ:

— Ախպար, չտեսա՞ր, հոտ չառի՞ր...

— Ի՞նչ հոտ, ի՞նչ բան...

— Դիակնե՜րը եւ անոնց հոտը: Ես մարդու դիակին հոտը կու ճանչնամ: Ճամբան շատ դիակ կար, վարժուեցայ անոնցմէ...

Այս խօսքերուն վրայ գիշերը բարեկացած ըլլալուս, քիչ մնաց խղճահարութենէս լայի: Մենք վերջէն լսեցինք որ գեղին ելած օրն իսկ հոն մեռնած չարժելու անկարող ծերերն ու կոյրերը գնդակահարելով այնտեղ թաղեր էին: Միհակ Օվկենց Հանօն, յաղթանդամ եւ իմաստուն կոյր, որ աշխարհ տեսեր էր ու կը խօսէր օտար լեզուներ, որպէս թէ Սաղու կը տանին: Ու ճամբան զարնելով ձոր մը կը ձգեն: Ան չի մեռնիր, ու կ'աղաչէ.

— Ղուրպան ըլլամ, դեռ չմեռայ, գնդակ մըն ալ արձակեցէք...

Ու երկրորդ գնդակին կուտայ հոգին:

Գիշերը գոմ իջանք հաց եփելու Տընկովիկ: Շալակ շալակ անոր դուռը կը մնային հարսներուն կրած չոր կաղնիները: Վառեցինք օճախը: Ղեւոնդենց հօտը այս գարնան հոդ էր, ու այս օճախը անոր մայրը, Ճերան հարսան շինած էր: Մենք փղձկեցանք ու լացինք: Ճերան հարսը, հարսներուն մէջ ամէնէն տաքարիւնն էր: Սալ քարերուն վրայ Ղեւոնդ խմոր կը թխէր: Ու ահա ալիւրին մէջէն թուղթ մը ելաւ, երկտող մը վրան: Գրողն էր Քօթանենց Գրիգորը, մեր զինուոր տղոցմէն, որ փախեր եկեր էր, Զարմաննենց Կարօին: Ու կ'ըսէր որ Կարօն Խարալլու երթալով զէնքը գտնէ: Ղեւոնդ բաղարջ ու քամմա եփեց, օճախին երեսին վրայ, մաղմաղին մէջ:

Ցաջորդ իրկուն նորէն գեղ կ'երթայինք, ցրդի պտուղ ուտելով ցրդիներուն վրայ: Դեռ լոյս ըլլալուն Առջուն փոսը՝ Պետենց գոմը մտանք:

— Լաչի հօ՜տ, մարդու լա՛շ է... ճչաց Ղեւոնդ:

Ու դուրս թռանք, առանց ստուգելու որո՛ւ դիակ ըլլալը:

Դեղնեցանք: Մեր սիրտը կը զարնէր: Կը դողայինք:

Մեր տունը գացինք գեղ մտնելով: Դուռը գոց էր: Կ'ուզէինք նայիլ թէ մեր պահած գոյքերը գտնուա՞ծ են: Հրեցինք որ բանանք: Ահա իմ ննջասենեակէս հէքիփ մը հազաց: Վեց գիշեր, վրայէ վրայ, գոյք թէ ալիւր կերելով պահեցինք անտառներուն մէջ: Բնոտ եւ ուժաթափ էինք: Քայլ մը կ'առնէինք, տասն հեղ կ'իյնայինք, վախէն մեր ջիղերը եւ անդամները թուլցեր էին: Առանց Ղեւոնդին ես տեղ մը կ'իյնայի կը մնայի ու բռնուելով կը սպաննուէի: Բայց ան զիս կը հանէր: Կ'ըսէր որ աճապարեմ: Կը լուսնայ ու կը բռնուինք: Կ'օգնէր իմ բեռանս ալ, իր բեռէն զատ...

Գիշեր մը Նազկոնց Մանուկին Խուբլուի գոմը անցընելով լացինք այդ ազնիւ մարդուն յիշատակին համար: Խուբլուի հունձքերը այնքան առատ էին որ, մարդ կը խեղդուէր անոնց մէջ: Խաչկոնց ու Տնաւերենց արտերուն զարիները յորդելով դեղներ էին:

Մեր լեռներէն ցերեկը անդադար նարատաններկ ն'երթեւեկէին: Անտառներուն մէջ հրացաններու որոտը կը դղրդար չարունակ: Եւ հօտէն մոլորած այծեր, կաղ ու որդնոտած, անտէր՝ կը թափառէին մայելով ամայի դաշտերուն ու արօտներուն վրայ, փախչելով մեզմէ: Տեղ մը տեսանք որ Նորշէնցի Թուրքեր մեր արտերը կը քաղեն: Բայց իրենց վախէն մեր վրայ չեկա: Հաճոնց Ծառ գեղը մեծ սուրբ մը ունէր: Աքացին տալով փլցուցինք զայն, գլխուն հայհոյանքներ տեղալով: Գեղին շուրջն ալ բոլոր սուրբերը քարուքանդ ըրինք: Միհակ Ս. Թորոսը չկրցանք քանդել, կիրով շինուած ըլլալուն համար:

Ծարաւ մը եւ նաք, մեր ամենցածնե Զամուռճի, ուղղակի Վէլիին տունը գացինք: Ան չա՛տ ուրախացաւ: Ցաջորդ օրն իսկ գեղացիները գրաստներով ճամբայ ելան մեզի հետ Խուռնավիլ, ապրանք բերելու: 18 հոգի էինք: Խարի Պրան հէքամ է ըսելով չեկաւ: Սակայն Ծինոտին, յաղթանդամ լեռնական, բիրը կռնակին տուած ու մօրուքն հովերուն, ամէնէն առաջ կը քալէր...: Մայրամուտին մեր գեղին սահմանը հասնելով, աղբիւրի մը վրայ ընթրիքի նստանք: Քիւրտերը ուրախ էին եւ ախորժակով կ'ուտէին: Մեզ կը յարգէին ու բոլորն ալ մեզի պատառներ կը հրամցնէին: Նոյնիսկ Ծինոտին ալ: Ղեւոնդն ալ քիչ մը անվստահօրէն ուրախ էր: Տրտում ես էի: Ինծի կը թուէր թէ մեր գեղին յուղարկաւորութեանը կ'երթայինք...

Անասունները մեր Ջրարբի արտերուն մէջ ճողնեցին ու քովերը պահապաններ թողին: Վէլին պահապաններուն պատուիրեց որ եթէ զիրենք տեսնող ըլլայ, ըսեն թէ քէրվան են, աղ բերելու կ'երթան: Մենք գեղ առաջացանք: Քիւրտերը վարպետ էին ու ըզգուշութեամբ կը քալէին կատուի նման քերով: Վէլին շեշտակի հրացանը ձեռքը, Ղեւոնդին եւ ինծի հետ առջեւէն կ'երթար: Գեղին մէջ տեղ տեղ ճրագ կը վառէր: Գեղին տակը, Օսմիշենց տունը լոյս կար, ու հարս մը սո՛ւր կը ճչար.

— Մարիկ անա՛, մարիկ անա՛...

Ան մեր հարսներէն էր: Անոնք փախչելով ետ եկած էին մասամբ ու Թուրքերը անոնց արտերը քաղել կուտային: Թէեւ մեծ մասը թնդուած էր հօտերէն: Մեր ապրանքի տեղը հասանք, բայց դուռը մեղրամոմով կնքուած էր: Վէլին կնիքը քակեց ու ներս մտանք: Բայց պարապ էր: Թուրքերը տարեր էին: Առանց ուրիշ տեղ նայելու, շուտով ետ դարձանք: Գեղին շուները հաչեցին մեզի ու Քիւրտերը խուճապով փախան:

Հասնելով մեր արտերը, խարոյկ վառեցինք ու սկսանք ցորեն աղծելով ուտել: Քիւրտերը փոխուեցան: Ա՛լ մեր վրայ չէին նայեր: Ոմանք մեզ կը ծաղրէին ըսելով.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

ած էր այս միջոցով. բայց Թուխաչեւսկի կը ձգձգէր ծրագրին գործադրու-թիւնը, սպասելով արտաքին պատերազմի մը։ Ասոր վրայ Ռիքով եւ Քրէս-թինսքի որոշեցին գործել առանց արտաքին պատերազմի։ «Թրոցքի ինծի կը գրէր թէ սատանի զայրացած է, իմանալով որ Փիաթաքով խոստովանութիւն-ներ ըրած է իր ձերբակալութենէն վերջը եւ կը յանձնարարէր որ միւսները ոեւէ բան չխոստովանին»։

Պատասխանելով ընդհ. դատախազին հարցումներուն, Քրէսթինսքի գլխ-որ հաստատեց այս պատմութիւնը։ Այս առթիւ կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ ...իթվինովի օգնականը, որ մէկ օր առաջ կ՚ուրանար ամէն բան, յաջորդ օրը ...ուրի պէս խօսիլ սկսաւ, որովհետեւ Չեկան գիշերը ձերբակալած էր Տիկին ...րէսթինսքին, որպէսզի ամբաստանեալին խիղճը տուն կանչէ... Նոյն աղբիւ-...ին համաձայն, Սթալին անձամբ ստուգելու համար Քրէսթինսքիի «դարձ»ը, ներկայ եղած է հինգշաբթի օրուան նիստի մէկ մասին, պահուելով գաղտնի ...թեակի մը մէջ։

Քրէսթինսքի նոր խոստովանութիւններ կատարելով, յայտարարեց թէ ...արգ մը գերմանացի եւ ամերիկացի թղթակիցներ կը գործածէին իբրեւ լրա-...եր, գաղտնի տեղեկութիւններ հաղորդելու համար Թրոցքիի, Խ. Միութեան ...երքին կացութեան մասին։ (Կարգ մը անուններ յիշեց, բայց ուրիշներ զանց ...ռաւ)։ Յետոյ աւելցուց թէ գերմանական սպայակոյտը տարեկան 250.000 մարք վճարեց ամբողջ ութ տարի, այս տեղեկութեանց համար։ Այս դրամը կը ...ործածուէր հոգալու համար դաւադիրներուն ծախքերը Խ. Միութեան եւ ար-...տասահմանի, մասնաւորապէս Պերլինի եւ Փարիզի մէջ։ Եւ յիշեց կարգ մը ա-...ուններ, որոնք այդ նպատակներէն օգտուած են Փարիզի մէջ։

Պատերազմի կը սպասէին 1935–36ին

Ռօզէնհոլց շարունակելով իր պատմութիւնը, ըսաւ թէ Թրոցքիի նպատակն ...էր պատերազմ յարուցանել, ջախջախելու համար Խ. Միութիւնը, որպէսզի ...երքին խռովութիւններ ծագին։ Դաւադիրները պատերազմի կը սպասէին 1935ին կամ 1936ին։ Տեսնելով որ պատերազմ չի ծագիր, որոշեցին դաւադրու-թիւնը գլուխ հանել առանց աւելի սպասելու։ Ռօզէնհոլցի եւ Ռիքովի խօսակ-...ցութիւնները վերջին երեք տարիներու ընթացքին՝ մասնաւորապէս կապ ու-...նէին 1936էն առաջ նախատեսուած պատերազմին հետ։ Ռիքով մասնաւորապէս ...յս դրած էր գիւղացիական ապստամբութեան մը վրայ, բայց յետոյ պնդեց ...ինուորական դաւադրութեան մը մասին։ Երկուքն ալ կը գանգատէին որ Թու-...խաչեւսկի չէր յարգեր իր խոստումները։ Իրենք ցանկ մը կազմած էին, ձեր-...բակալուելիք եւ սպաննուելիք վարիչներու մասին։ Թուխաչեւսկի մասնաւո-...րապէս կը պնդէր որ դաւադրութիւնը պատրաստուի կարգ մը ահաբեկում-...ներով, եւ յատկապէս կը մատնանշէր Սթալինը, Մոլոթովը եւ Վորոշիլո-...վը։ Դաւադիրները հաւանութիւն յայտնեցին եւ Կամարնիք յանձն առաւ զոր-...ծադրել։ Թուխաչեւսկի կատարեց մայիսի աւանդական զօրահանդէսը, բայց ...անմիջապէս վերջը Վոլկա փոխադրուեցաւ։ Յետոյ միւս զօրավարներն ալ ձեր-...բակալուելով գնդակահարուեցան եւ դաւադրութիւնը ի դերեւ ելաւ։

Այս պատմութիւններէն վերջը, ընդհ. դատախազը հարցուց Քրէսթինս-...քիի.

— Կ՚ընդունի՞ք որ յանցաւոր էք, իբրեւ Թրոցքիի գործակալը ամբողջ յե-...ղափոխութեան ընթացքին։

Ամբաստանեալը.— Ոչ սկիզբէն, այլ 1921էն ի վեր։

— Կ՚ընդունի՞ք որ Գերմանիոյ համար լրտեսութիւն կատարած էք 1923էն ի վեր։

— Նոյնիսկ 1922էն ի վեր, պատասխանեց ամբաստանեալը։

— Կ՚ընդունի՞ք որ մասնակցած էք Սթալինի, Մոլոթովի, Քականովիչի եւ Վորոշիլովի դէմ սարքուած մահափորձերուն։

Ամբաստանեալը միշտ «այո» կը պատասխանէր...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ օրինագրքին առաջին օրէնքը՝ իրաւարարութիւն եւ հաշտու-թիւն, վերջապէս քուէարկուեցաւ երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին կողմէ, հինգ անգամ մէկ ժողովէն միւսը փոխանցուելէ վերջ։ Վարչապետը նորէն ազ-դարարած էր երկու ժողովներուն, որ կամ քուէարկեն, եւ կամ ընդունին կա-ռավարութեան հրաժարականը։ Տակաւին պիտի քննուին հինգ օրէնքներ։ Կա-ռավարութիւնը կ՚ուզէ որ ամբողջ օրինագիրքը քուէարկած ըլլայ մինչեւ ապ-րիլ 15։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ միջեւ բանակցութիւնները պիտի սկսին շու-տով։ Գերմանական թերթերը չեն ծածկեր թէ բազմաթիւ դժուարութիւններ կան եւ մասնաւորապէս կը շեշտեն.— 1. Գերմանիա ժընեւ պիտի չդառնայ.— 2. Գերմանիա բոլորովին հակառակ է հաւաքական ապահովութեան.— 3. Գեր-մանիա եռ կը պահանջէ իր գաղթավայրերը ետ.։

ԱՆԳԼԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ԱԼ, որ պիտի սկսին այս շաբ-թու, նոյնքան բարդ խնդիրներ կը ներկայացնեն։ Պիտի քննուին ոչ միայն Մի-ջերկրականի եւ Սպանիոյ, այլեւ ծովային ուժերու խնդիրները, Եթովպիոյ ճանաչումը եւն.։ Կ՚ըսուի թէ Մուսոլինի պատրաստ է հնդիկ իշխանի մը իրա-ւասութիւնները տալու Նէկիւսին, պայմանաւ որ ամփոփուի երկրամասի մը մէջ, Եթովպիոյ փոխարքային հրամանին տակ։

ՀՕԼԻՈՒՈՒՏԻ ջրհեղեղի մասին հասած վերջին տեղեկութեանց համա-ձայն, մահերու թիւն է 169 — 200, նիւթական վնասը՝ 80 միլիոն տոլար (2ու-կէս միլիառ ֆրանք)։ 20.000 հոգի անպատսպար կը մնան։ 1500 տուներ փլած են։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ նոր մարզպանը Հայֆա հասաւ եւ երբ Երուսաղէմ պիտի եր-թար, հաստատուեցաւ որ դաւադիրները երկաթուղին քանդած են։ Կարելի ե-ղաւ դաւը խափանել։

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմին-ներու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի ար-ուեստագէտներու։

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու։

Cotillonներու եւ անուշահոտութիւններու բաշխում։ Երգ, պար եւ զուար-ճութիւն մինչեւ առաւօտ։ Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով։

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կիչէն։

Մուտք 10 ֆրանք։

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մօտէլները։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. պրօպականտի յանձնախումբի ժողովը 7 Մարտ, եր-կուշաբթի երեկոյ ժամը 8,30ին քաֆէ մէֆիսթօի մէջ, 146 Պուլվար Սէն ժէրմէն։ ընկերներու համար մուտքը ազատ է։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»Ը

6 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆի մէջ

Մուտք՝ 7.50 եւ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր.։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՊԱՆԵԷՕ–ՔԱՇԱՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Կիրակի, 6 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր CHEZ BOIVINի սրահին մէջ, 25 bis Av. de la République, Մօնթրօյ մէթրօ Փօրթ տ՚Օրլէանի մօտ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ա. ԽՈՍՏԻՍԵԱՆ

Սան-սանուհիներու կողմէ պար, արտասանութիւն, կենդանի պատկեր եւ անակնկալներ։ Ժազ։ կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ։ Ճոխ պիւֆէ։ Մուտք 6 ֆր., փոքրերու 2 ֆր.։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնէ «Կ. Խաչի Օր»ը Մայիս 8ին։ կը խնդրուի չխաչաձեւել այդ թուականը։

ԼԻՕՆԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մասնաճիւղի թատերական ներկայա-ցումը, «ԱՆԶՆԱՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ», 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, Էմիլ Զօլայի մէջ։ կը խնդրուի Լիոնահայ կազմակերպութիւն-ներէն եւ միութիւններէն չխաչաձեւել այդ թուականը։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան հովա-նաւորութեամբ սպասուած պարահանդէսը 2 Ապրիլ ժամը 22էն մինչեւ լոյս AERO-CLUB DE FRANCEի շքեղ սրահներուն մէջ։ Մանրամաս-նութիւնները մօտ օրէն։

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

Salle Erardի մէջ, 12 Մարտ ժամը 9ին

Կը դաշնակահարէ Պախ - Լիստի Ֆանթէզին եւ Ֆիւկը, Պէթհովէնի Սո-նաթը, Շոբէնի չորրորդ Պալաթը, Նոքթիւռնը եւ Սկէրցօն, Սրուանձտեանցի Փափուրին, Կոմիտաս վարդապետի «Յետ - Առաջը — Կարնոյ, Իբրոլետով — Իվանովի կովկասեան Սիւիթէն Աուլի մէջ եւ Սարդարի քայլերգը եւ Լիստի զոնաէրթօն։

ԳԻՆԵՐԸ.— Ա. կարգ՝ 25, Բ. կարգ 20, Գ. կարգ 15, Դ. կարգ 10 ֆրանք, պալքոն 10 եւ 7 ֆրանք։ Դիմել՝ Salle Erard, եւ Հրանդ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr. le Prince, Փարիզ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 րիւ Պօսիւէ, Փարիզ։

Կը դասախօսէ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Նիւթ՝ « Հին եւ նոր սերունդները »

Այս բացառիկ, եւ նիւթով շահեկան դասախօսութեան կը հրա-ւիրուին, Փարիզի հայ երկսեռ հասարակութիւնը ու մասնաւորա-բար հայ երիտասարդական միութիւններու անդամները։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախա-գահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԷՐՏԱՆԻ։

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse։

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական տրամ 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ։ Հեղի-նակ՝ Պերճ Միրիճանեան (Serge Mirjean)։

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Պ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դէրերուն մէջ եւ Պ. Balpétréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի, Պ. Գմբէթեանի եւ Պ. Claude - Wilderի։

Ցայտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճա-ռաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի։

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք։

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահին մէջ ծախու են, երկար եւ հաստատուն նստարաններ՝ յարմար եկեղեցիի, դպրոցի եւ պարտէզի։ Մանրամաս-նութեանց համար դիմել Ա. ՔԷՕՍԷ-ԵԱՆԻ, 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex)։

X

«Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, վարձու կը տրուի կազմակերպութիւններու եւ միու-թիւններու թատերական ներկայաց-ման, հարսնիքի, նշանտուքի, հանդէ-սի եւ ժողովներու։ 333 հոգիէ աւելի տեղ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex), Մարսէյլ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնաց

վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

Կը առնենք՝ դասական, ժառանգական, վարչական, առեւտրական եւ հարկային խնդիրներ՝ ծախքերը իմ հաշւոյս։

Ամուսնութեան, ամուսնալուծման, զաւակումներու, պայմանագրութիւն-ներու, թարգմանութիւններու, իրա-ւական վէճերու, քնակութեան իրա-ւունքի, ինքնութեան թուղթերու եւ նաթիւրալիզասիոնի համար դիմեցէք՝

Փաստաբան

M, ADAMOFFի

85, Rue de la Convention, Paris (15).

մէթրօ Boucicaut, Tél. Vaugirard 59-07։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42–69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13..

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախում-բը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթ-ները։

« ՇԻՐԱԿ »

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ ... Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական սուրճովը

Café "HAREM„

Ամէնէն ճոխ եւ աժան մթերանոց

արեւելեան ընտիր նպարեղէններու

5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ

խանութպաններու համար սուրճը 16 ֆր. քիլօ ձերմակ ... 11—14 ֆր. քիլօ ձիթապտուղ, բաշխախով եւ չոր մրգեղէններ անմրցելի գին ... hors d'octroi

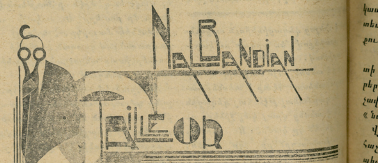
Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ՚ուզէ մաուչէններու մէջ քոնֆէքսիոն ապրանք ծախողներ։ Ապրանքները պիտի տրուին ապառիկ (ան քօնսինեասիոն) չծախուածները ետ առնելու պայմանով։ Կ՚ուզուի նաեւ փլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան աշխոյժ լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը։

Դիմել՝ « Յառաջ »ի վարչութեան։

Hommes et Dames

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro : Bonne Nouvelle — Tél. : Gut. 93-70

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadet et le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը, Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, Պոլսական օղի՝ եւ ջաշլիկ ճաշարանատիրոջ անվիճելի փորձառութեամբ։ Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով։

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD — **48 rue de la République** — Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51

ORIENT LLOYD — **7 rue Auber, Paris** — Tél. Opéra 07-77 07-71

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ՝

տոմսակներ ամէն տեղի համար, Հայ ճամբորդներու համար ժամանակաւոր վկ. ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական ընտրուած կերակուրներ։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

(ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՄԱՐՏ
MARDI 8 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3673

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԻՆԱԳԻՐՔԸ

Ցաժանելի «երթեւեկ»է մը վերջ, ուրբաթ օր վերջապէս քուէարկուեցաւ Աշխատանքի Արդիական Օրինագրքին առաջին օրէնքը, — հաշտութիւն եւ իրաւարարութիւն:

Օրինագիծը մէկ ժողովէն միւսը գնաց եկաւ կկոցի պէս: Պահ մը կացութիւնը այնքան ծանրացած էր, որ վարչապետը հարկադրուեցաւ վստահութեան խնդիր յարուցանել երեք անգամ: Ուրիշ խօսքով, սպառնաց հրաժարիլ, նախարարական նոր տագնապի մը ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով խորհրդարանին վրայ:

Այս առթիւ, սովորական կոչերէն զատ, Պ. Շօթան յայտարարեց.

— «Մի՛ սարսափիք օրինագծին պարունակած նորութիւններէն: 1278ին, Ֆիլիփ Բ. հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն մէջ կան մեր ներկայ ընկերային օրէնքները: Ուստի, մենք հետեւած կ'ըլլանք մեր պատմութեան լաւագոյն աւանդութեան, վաւերացնելով օրէնք մը որ պիտի դիւրացնէ ընկերային վէճերու խաղաղ կարգադրութիւնը եւ ազգային գործունէութեան վերականգնումը»:

Այս յայտարարութեան վրայ, տեղական թերթ մը պատմութիւն քրքրելով, կը ներկայացնէ այդ հրամանագրին հիմնական մասերը: Թագաւորն է որ կը յայտարարէ.

— «Մենք կ'ուզենք եւ կը հրամայենք որ հանքերու աշխատաւորները օրը ութ ժամ աշխատին: Եթէ գործը փութացում կը պահանջէ, պիտի կատարուի չորս բանուորներու կողմէ, որոնց իւրաքանչիւրը վեց ժամ պիտի աշխատի, առանց ընդհատումի, իւրաքանչիւր բանուոր իր վեց ժամը բանելէ վերջ գործիքները յանձնելով ուրիշի մը, եւ այսպէս 18 ժամուան հանգիստը վայելելով 24 ժամուան վրայ»:

Հրամանագիրը տրամադրութիւններ կը պարունակէ նաեւ աշխատավարձքի մասին. — վճարել «համաձայն հանքատէրին հետ կնքուած պայմանագրութեան, կամ կատարուած գործին»: Յետոյ կը հրամայէ որ բանուորներուն վարձքը վճարուի տօնական օրերուն: Զատկին, Ծնունդին եւ Հոգեգալուստին բանուորները պիտի բանին կէս շաբաթ, «բացի անոնցմէ որ ջուր կը քաշեն, որպէսզի հանքերը չողողուին»: Բանուորները կրնան գետին մը ընտրել տուն եւ պարտէզ շինելու համար իրենց աշխատած տեղին մէջ, տարեկան վարձք մը վճարելով եւն.:

Ուրեմն, վարչապետը ուզեց դաս մը տալ աջակողմեաններուն, որոնք «յեղափոխական» կը նկատեն աշխատանքի օրինագիրքը: (Ամբողջութիւնը կը բաղկանայ վեց օրէնքներէ, եւ միայն առաջինն է որ քուէարկուեցաւ):

Ի՞նչ նոր սկզբունքներ կը ներկայացնէ առաջին օրէնքը, որ իսկապէս կոչուած է վերակազմելու Ֆրանսայի ընկերային եւ տնտեսական կեանքը, իբրեւ լրացում եւ ամփոփում 1936 յունիսին քուէարկուած օրէնքներու:

Ինչպէս անունն ալ կը յայտնէ, օրէնքին գլխաւոր օգուտը պիտի ըլլայ հաշտութեամբ եւ իրաւարարութեամբ լուծել գործատէրերու եւ բանուորներու միջեւ ծագած վէճերը, կարելի եղածին չափ կանխելով գործադուլները, մանաւանդ անոնց նոր տեսակը, «նստուկ», — որ կը նշանակէ գրաւել գործարանը:

Վէճի մը պարագային, երկու կողմերը նախ պիտի ներկայանան հաշտարար յանձնախումբին: Եթէ չհամաձայնին, իրաւարարներ պիտի ընտրուին. իսկ եթէ այս վերջիններն ալ չհամաձայնին, գերիրաւարար մը պիտի նշանակուի:

Իրաւարարները, որոնք բոլորն ալ Ֆրանսացի պէտք է ըլլան, պիտի զբաղին միայն ծագած վէճով: Օրէնքը մանրամասնօրէն կը ճշդէ բոլոր իրաւասութիւնները:

Փշոտ խնդիր մը, ապրուստի սղութեան եւ աշխատավարձքի յաւելման հարցը, նմանապէս պիտի լուծուի հաշտարար միջոցներով:

Այսպէս, աշխատավարձքի վերաքննութիւն կրնայ կատարուիլ միայն այն ատեն երբ ապրուստի սղութեան համեմատութիւնն է առնուազն 5 առ հարիւր:

Եթէ հաստատուի որ պահանջուած յաւելումը չի համապատասխաներ շրջանին տնտեսական կացութեան կամ գործի վիճակին, այն ատեն յաւելումը պիտի կատարուի նկատի առնելով հնարաւորութիւնները: Վերաքննութիւնը կրնայ կատարուիլ միայն վեց ամիսը անգամ մը. ուրիշ խնդիր, եթէ ապրուստի սղութիւնը հասած է 10 առ հարիւրի:

Մէկդի դնելով ուրիշ օրինական մանրամասնութիւններ, կը տեսնենք որ շատ կարեւոր, թէեւ բարդ միջոցներ նախատեսուած են, թեթեւցնելու համար աշխատանքի տագնապը:

Տակաւին պէտք է սպասել միւս հինգ օրինագիծներուն քուէարկութեան, ամբողջական գաղափար կազմելու համար ծրագրուած բարենորոգումներու մասին, որոնց լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի նաեւ արտաքին աշխարհը:

Ամէն պարագայի մէջ, Ժողովրդական Ճակատը բացած է ճամբայ մը, ուր այլեւս կարելի չէ ընկրկիլ: 1936 յունիսէն ի վեր հաստատուած նորութիւնները շատոնց արմատ ձգած են, եւ Աշխատանքի Օրինագիրքը ոչ թէ պիտի խախտէ զանոնք, այլ պիտի լրացնէ եւ զօրացնէ, հակառակ բուռն ընդդիմութեանց:

Արդէն խլրտումներ կը նշմարուին աջակողմեան եւ գործատիրական տարրերու մէջ. բայց երեսփ. ժողովը մեծամասնութեամբ ձախակողմեան ըլլալով, կառավարութիւնը վստահ է իր յաջողութեան վրայ:

Անշուշտ անակնկալներ կրնան պատահիլ, ձգելով դահլիճը: Բայց այն ատեն հարկ պիտի ըլլայ աւելի արմատական միջոցներ խորհիլ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

21ԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ռաքովսկի եւ Պուխարին իրարու հետ կը մրցին կարելի եղածին չափ սեւնալու համար

ՖՐԱՆՍԹԵՅՆԵՐ ԵՒ ՄԵՂՍԱԿԻՑ ԿԸ ՀՌՉԱԿՈՒԻՆ

Մոսկուայի դատավարութեան չորրորդ օրը, շաբաթ, հարցաքննուեցաւ Ռաքովսքի, Լոնտոնի եւ Փարիզի նախկին դեսպանը, որ պատմեց թէ անգլիական «Ինթէլիճընս»ի երկու գործակալները սոխեցին զինքը դաւաճանել Խ. Միութեան, 12 տարի առաջ, մինչեւ որ ձերբակալուեցաւ 1937ին: Այս առթիւ յիշեց շատ մը օտարականներու անունները, իբրեւ մեղսակից: Նախ պատմեց թէ հրապարակագիր մը, Մայքըլ Ֆարպմըն, իրեն տրամադրուած էր կապ հաստատելու համար: Խոստովանեցաւ թէ Սթալինեան սահմանադրութեան վերլուծումը ղրկած է Անգլիա, 1936ին, ինչպէս եւ աւելի առաջ, Խ. Միութեան ներքին կացութեան մասին տեղեկագիրներ՝ Ճափոնի, «կարելի եղածին չափ սեւցնելով կացութիւնը, որպէսզի դրդէ յարձակողական ախորժակները»: Ամբաստանեալը պարզելով Թրոցքիական վարդապետութիւնը, յայտարարեց թէ ան այլեւս գաղափարական շարժում մը չէ, այլ գործը խումբ մը արկածախնդիրներու, «որոնք եթէ յաջողին, կը կոչուին մեծ դիւանագէտներ»:

Այստեղ ընդհ. դատախազը ընդմիջելով ազդարարեց.

— Դուք պարզապէս աւազակներ եւ լրտեսներ էք:

Ռաքովսքի շարունակելով, ըսաւ թէ ութ ամսուան բանտարկութենէ վերջ ինք ամէն բան խոստովանեցաւ, երբ իմացաւ Ճափոնի յարձակումը Չինաստանի վրայ, Սպանիոյ արշաւանքը գերմանական եւ իտալական Ֆաշականութեան կողմէ եւ համաշխարհային պատերազմի պատրաստութեանց սաստկացումը:

— «Այն ատեն իմ աչքերս բացուեցան, հասկցայ իմ գործած ոճիրիս խայտառակութիւնը եւ որոշեցի խոստովանիլ ամէն բան եւ կեանքիս մնացեալ մասը յատկացնել Խ. Միութեան ծառայութեան եւ հակաֆաշական պայքարին: Անկեղծ է իմ խոստովանութիւնս: Ես դաւաճանութիւն գործեցի, իշխանութեան հասնելու համար: Ամբողջ անցեալս իր մերկութեամբ պարզուեցաւ աչքիս առջեւ: Պատասխանատուութիւնս ցցուեցաւ իմ առջեւ: Ես իմ դատաւորս դարձայ»:

Ընդհ. դատախազը. — Ուրեմն կ'ընդունիք թէ դուք լրտես մը, դաւաճան մը եւ աւազակ մըն էք:

Ռաքովսքի. — Այո, ընկեր դատախազ, կ'ընդունիմ որ այդպէս է:

Յետոյ պատմեց թէ ի՛նչպէս անգլիական գաղտնի ոստիկանութեան գործակալը դարձաւ 1924ին, Մաքտօնըլտի կառավարութեան անկումէն վերջ: Այդ միջոցին իրեն այցելեցին երկու ծովային սպաներ, որոնք իրեն յանձնեցին մեքենագիր նամակ մը:

— «Այդ նամակը, որուն տակ իմ ստորագրութիւնս կը գտնուէր, գերմանական կառավարութենէն կը խնդրէր օգտուիլ ռումանական քարիւղի ընկերութիւններէն, քան ռուսականներէն: Այդ միջոցին ես Լոնտոնի դեսպան էի, եւ քիչ վերջը ճաշի հրաւիրուեցայ Օքսֆորտ փողոցին մէջ, ուր հանդիպեցայ մարդու մը որուն համար կ'ըսէին թէ վարիչն է Ինթէլիճընսի ռուսական բաժնին: Անոր անունն էր Րիչարտսըն կամ Րոպըրթսըն եւ կամ Նիքոլըն: 1925ին, ի հաշիւ Անգլիոյ կատարուած լրտեսութիւնս դադրեցաւ մինչեւ 1934, երբ այցելութիւնն ընդունեցի անգլիացի կնոջ մը, որ ինծի ըսաւ թէ ժամանակը եկած է վերսկսելու իմ գործունէութիւնս:

Ընդհ. դատախազը հարցուց թէ ո՞վ է այդ Անգլուհին: Ռաքովսքի պատասխանեց. — Տիկին Փէյճըթ: Յետոյ պատմեց թէ Թրոցքին դրդեց 1927 մայիս 12ի խուզարկութիւնը Արքոս ընկերութեան շէնքին մէջ, ինչ որ պատճառ եղաւ անգլօ-խորհրդային յարաբերութեանց խզման, մինչեւ 1929: Զինովիեւի նամակը կեղծ էր, բայց եւ այնպէս Մաքտօնըլտի դահլիճը ինկաւ:

Ընդհ. դատախազը. — Ես կը կասկածիմ թէ այդ նամակը վաւերական էր, որովհետեւ դուք այն ատեն արդէն կապուած էիք Գերմանիոյ լրտեսական կազմակերպութեան հետ:

Ռաքովսքի. — Նամակը բացարձակապէս կեղծ էր: Ինթէլիճընսի գործակալը ինծի պատմեց թէ անգլիական կառավարութիւնը ուշացուցած էր իր հաւանութիւնը իմ դեսպանութեանս մասին եւ տուած էր միայն այն ատեն երբ Ինթէլիճընսը վստահ եղաւ թէ ինք բարեկամ է Թրոցքիի:

Ռաքովսքի պատմեց նաեւ թէ երբ 1927ին դեսպան նշանակուեցաւ Փարիզի, յարաբերութիւն հաստատեց երեսփոխան Տրէյֆիւսի եւ առեւտրական Նիքոլի հետ, Ֆրանսացի դրամատէրներու աջակցութիւնն ապահովելու համար:

Գամ եւ ապակի կը խառնէին կարագին

Ամբաստանեալ Զէլէնսկի, նախկին նախագահ խորհրդային գործակցական ընկերութեանց, նախկին գործակալ ցարական գաղտնի ոստիկանութեան, խոստովանեցաւ թէ արտասահմանի մէջ աննպաստ քարոզութիւններ կատարել կու տար Խ. Միութեան ներքին կեանքի մասին: Եւ աւելցուց.

— «Մեր մեթոտներէն մէկն էր գամեր եւ ապակիի կտորներ դնել կարագին մէջ»:

Իր կազմակերպութիւնը յաճախ Մոսկուան կը զրկէր կարագէ եւ հաւկիթէ: Օր մը ինք դիտմամբ ոչնչացուց 50 կառք հաւկիթ, որ սահմանուած էր մայրաքաղաքին:

Ո՞վ կը խօսի Էնվէրի մասին

Ամբաստանեալ Իքրամով, ընդհ. քարտուղարը Ուզպէքիստանի կեդր. կոմիտէին, պատմեց թէ Պուխարին շարժման մէջ դրած էր երկու մրցակից ազգայնական խմբակցութիւններ, պայքարելու համար խորհրդային իշխանութեան դէմ: Ինք Թրոցքիական դարձաւ 1923ին: Իսկ 1933ին, երբ Պուխարին Թաշքէնդ գացած էր հանգստանալու, անոր հետ խորհրդակցեցաւ խափանարար գործեր եւ ահաբեկումներ կատարելու համար: 1921ին Իքրամով Մոս-

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ԽՈՐԱԳՐԻ

Նկատելով որ «ընթերցող հասարակութիւնը» երկար ատենէ ի վեր լուր չունի Հօկերու շինարար գործունէութեան մասին, պարտք սեպեցի կարգ մը տեղեկութիւններ հաւաքել:

Բոլոր աղբիւրներս ալ «Հայաստանասէր» են: Այնպէս որ, իրենց կ'իյնայ ե՛ւ մեղքը ե՛ւ պատիւը:

Առաջին լուրը կը քաղեմ Ամերիկայի ռամկավարներու օրկանէն. («Պայքար», 13 փետրուար).

— «Հօկի ներքին գործերուն ծանօթ գրող մը Հնչակեան օրկանին մէջ տեղն ու տեղը, անուններով ու թուանշաններով կը պատկերացնէ Ամերիկայի Հօկի գործունէութիւնը, որ զայրացուցիչ եւ ընդվզեցուցիչ հանգամանք ունի:

Անիկա կ'ըսէ. «Թոմարզացիներու Միութիւնն իր ունեցած ամբողջ դրամը՝ $21.000, Հօկին կը յանձնէ, Հայաստանի մէջ Նոր Թոմարզա մը շինելու գովելի մտածումով: Այդ գումարով կը շինուին միայն ԵՐԵՔ տուն: Թոմարզացիներ յետոյ կը միանան Կեսարացիներու, ուրիշ վայրի մը մէջ նոր աւան հաստատելու համար եւ իրենց ունեցած 3 տունը Քղեցիներու կը ծախեն $5.000ի:

«Քղեցիները՝ իրենց կարգին Հօկին կը տրամադրեն $25.000, որ այդ գումարով Թոմարզացիներէ արդէն գնուած երեք տունին վրայ միայն ՄԷԿ տուն կ'աւելցնէ: Այսինքն Հօկը կը ստանայ $46.000ի գումար մը եւ կը յաջողի Հայաստանի մէջ կառուցանել տալ միայն ՉՈՐՍ տուն»:

Նոյնքան շինարար է երկրորդ լուրը.

— ... «Ներգաղթի համար հաւաքուած 1600 տոլարը ամբողջութեամբ այս տեղի (Հօկեան) կայաններուն մէջ հալեցաւ ...»:

— ... «Տարեկան 6.000 տոլար մուտք ունեցող «Հայաստանեան» Կարմիր Խաչը միայն 43 տոլար կըրցեր է ղրկել Հայաստան ...»: («Ե. Հայաստան»):

Եւ ահաւասիկ երրորդը, դարձեալ «Հայաստանասէր» օրկանի մը, «Կը ռունկ»ի բերնով (Քալիֆորնիա).

— «Սակայն մենք գիտենք, եւ մեզի հետ գէթ բոլոր Արաբկիրցիներն ալ գիտեն, թէ Նոր Արաբկիրի մեքենաներուն սեղներու առաքումին տարիներով յետաձգուելուն եւ այդպիսով «շինարարական ծրագիրներու աւարտման ժամկէտը ձախողելուն» մէջ Հայաստանցիները պատասխանատու չէին»:

Բարի լուր մըն ալ եւ փակեմ. —

Ամերիկայի Հօկը եւ Պետական Կ. Խաչը որոշած են միանալ, ձուլուիլ:

Այս առթիւ, «Պետական» խաչուհի մը, Տիկին Նեփիմէ, կը գրէ.

— «Ինչպէս երկու պարզ մետաղներ միաձուլուելով շատ անգամ ՆՈՐ մետաղ մը կը յառաջաբերեն, ՆՈՐ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ, այնպէս ալ ՀՕԿի եւ Պետխաչի միացումով կը տեսնեմ ծնունդը նոր կազմակերպութեան մը»:

Մէկ անգամէն այնքան պերճախօս լուրեր տուած եղայ որ, խորհրդածութեան տեղ չմնաց:

ՎԱՀԷ

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՆՏՈՒԿԸ

Դրամագլուխը 14 միլիառ ֆրանք

Երեսփ. ժողովը հինգշաբթի օր միաձայնութեամբ քուէարկած էր ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկին օրինագիծը: Ծերակոյտն ալ իր կարգին հաստատեց զայն, շաբաթ օր: Այս առթիւ վարչապետ Պ. Շօթան ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ ազգը նոր զոհողութիւններու պիտի հրաւիրուի քանի մը օրէն: Ազգ. պաշտպանութեան մասնաւոր սնտուկը հաստատուած է այն առաջադրութեամբ որ բոլորն ալ վստահ ըլլան թէ իրենց տրամադրած դրամը իր նպատակին կը գործածուի:

Կառավարութիւնը կը յուսայ 3.200.000.000 ֆրանք ճարել փոխառութեամբ: Արդէն 11.000.000.000 ֆրանք ալ քուէարկուած ըլլալով սովորական ելմտացոյցէն դուրս, ընդհ. գումարը կ'ըլլայ աւելի քան 14 միլիառ ֆրանք:

Վարչապետը իր ճառին մէջ ըսաւ.

— «Ազգին ապահովութիւնը նիւթական ծանր զոհողութիւններ կը պարտադրէ մեզի: Կը գտնուինք հարցի մը առջեւ որ միայն երկու ժողովներուն համաձայնութենէն կախում չունի, այլ եւ երկրին խորին վստահութենէն եւ անոր աշխատանքի կամքէն: Անհրաժեշտ է որ ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկին կնքելիք առաջին փոխառութեանց յաջողութիւնը ըլլայ շատ փայլուն: Հանրային վստահութիւնը աւելցնելու համար մենք ալ պէտք է օրինակ հանդիսանանք ելմտական առողջ ծրագրով մը, տնտեսական գործունէութեամբ, կարգապահութեամբ եւ կառավարական հեղինակութեան հաստատումով»:

Դիւանագիտական բանակցութ. նորէն սկսան

Անգլիական դեսպանին հետ Հռոմ հասաւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը, գնդ. Պէք, իր կարգին բանակցութիւններ կատարելու համար: Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները նախ ծրագիր մը պիտի մշակեն, քննելի հարցերու մասին: Հռոմի մէջ կը փափաքին որ Ֆրանսան ալ յառաջիկային մասնակցի բանակցութեանց, լուծելու համար վիճելի խնդիրները:

Միւս կողմէ, այսօր Լոնտոն կը հասնի Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ նախապէս Լոնտոնի դեսպանն էր: Այս առթիւ պիտի տեսակցի Անգլիոյ վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ: Գերմանական թերթերը նորէն կ'արծարծեն գաղթավայրերու խնդիրը:

*** Լսած ըլլալով թէ իտալական կառավարութիւնը տրամադիր է հնդիկ իշխանի մը իրաւասութիւնները շնորհելու իրեն, Եթովպիոյ արքայէն արքան զեկոյց մը հրատարակեց, ուր կ'ըսէ թէ «ոչ մէկ պարագայի մէջ կրնայ նկատի առնել առաջարկ մը որ չի համապատասխաներ Եթովպիոյ իրաւունքներուն, իբրեւ անկախ ազգ»:

Լոնտոնի թերթերը կ'ըսեն թէ Մուսոլինի տրամադիր է գահ մը տրամադրելու Նէկիւսին, Եթովպիոյ մէկ քառորդ տարածութեան վրայ, տարեթոշակով մը, եւ Ատտիս Ապէպա նստելու իրաւունքով:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական կառավարութեան ամենամեծ մարտանաւերէն մէկը, «Քանարիս» կամ «Պալէարեան», թորփիլի բռնուեցաւ հանրապետական մարտանաւերու կողմէ եւ ընկղմեցաւ: Անգլիական մարտանաւ մը օգնութեան հասաւ, բայց իր նաւաստիներէն մէկը սպաննուեցաւ, երեք հոգի ալ վիրաւորուեցան:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՔՍԱՆԸՄԷԿԵՐՈՒ "ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ"

Յեղափոխական Մոսկուան «արդարութեան» խսկական պալատ դարձաւ...

«Դատաւորները» շունչ քաշելու ժամանակ չունին... դատ կը պատրաստեն, դատավճիռ կը մշակեն, թատերական ամբաստանութեանց ձեւեր կ'որոճան, որպէսզի «ամբաստանեալները» դիւրութեամբ անհետանան կեանքի բեմէն, «ինքնախոստովանութեան» պիտակին տակ, գնդակներով ծածկուած դիակ մը դարձած։

Ուրեմն, պարզ է, որ Խորհ. Միութեան մէջ միակ բնական մահը գնդակահարութիւնն է։ Զուր է սպասել ուրիշ վախճանի։ Սթալինականութիւնը Համայնավարութեան գլխուն Բարթողեան գիշերներ կը սարքէ եւ իր զոհերը կ'ընտրէ մէկ վեցերորդի բոլոր անկիւններէն ու բոլոր ազգերէն։ Մէկ միլիոն քաղաքական բանտարկեալներ կան այսօր, որ կը սպասեն իրենց քաղաքական վախճանին։ Ձերբակալուած են յայտնի սոց. դեմոկրատ Եժովն ու իր ընկերները, որոնք Քաղանէն միացեալ ճակատ կազմելու հեռագիր էին ղրկած քանի մը տարի առաջ։ Ձերբակալուած են Սոց. Յեղափոխական ծանօթ պարագլուխ Գոցն ու իր կինը, ձերբակալուած են շատ շատեր, որոնց անունները Չեկայի նկուղներէն հազիւ թէ կարելի է արտաբերել։ Եւ կալանաւորներուն մէջ կան մարդիկ, որոնք 17անգամ բանտէն տուն եւ տունէն բանտ են տարուած, զանազան ամբաստանութեան տակ։

Գաղափարի անվկանդ մարտիրոսները, անզօր զայրոյթներով, իրենց եղերական ճակատագրին կը սպասեն։

Եւ ահա քսանըմէկերու դատավարութիւնը... Բոլորն ալ Համայնավար կուսակցութեան հին վաստակաւորներ, բոլորն ալ ռուսական մեծ յեղափոխութեան կարկառուն ղեկավարներ, բոլորն ալ մտաւորական անձնաւորութիւններ։ Պուխարին, Ռիքով, Քրէսթինսքի, Ռաքովսքի, Կրինկօ, Եակոտա, Չերնով, Զէլէնսկի, Ռոզէնհոլց, Իվանով, Պուլանով, Իքրամով, Շարանկովիչ, Խոճաեւ, Բժ. Լեվին եւ ուրիշներ...

«Դաւադիրներու» այս խմբակը ի՞նչ մեղքեր գործած է եւ ինչո՞վ կ'ամբաստանուին։

Քով-քովի շարենք իրենց մեղքերը, քանի որ խորհրդային աղբիւրները այդպէս կ'ըսեն։— Լրտեսութիւն, վնասարարութիւն, ահաբեկչութիւն, անջատականութիւն, ոճրագործութիւն, հակայեղափոխական, աջ-Թրոցկիական, ազգայնական գործունէութիւն եւ քաղքենի - դրամատիրական պետութիւններ վերահաստատելու ձգտում...»։

Ճի՞շդ են այս բոլորը եւ ո՛ր ատենէն սխալ։

1934, Դեկտ. 1ին, Կիրովի սպանութենէն վերջ, համայն Խորհ. Միութեան մէկ ծայրէն միւսը, շրջան կ'ըն միօրինակ ամբաստանութիւններ, միօրինակ մեղքեր եւ ոճիրներ։

Նախ քան Զինովիեւ - Քամենեւ դատավարութիւնը, 1928 Յուլիսին, Շախթի շրջանին մէջ 54 ճարտարագէտներ դատապարտուեցան իբրեւ «տնտեսական հակայեղափոխական-ներ եւ լրտեսներ»։ Անոնցմէ 11 հոգի մահուան դատապարտուեցան, իսկ մնացեալները բանտարկութեան 5, 10 եւ աւելի տարիներ, որոնց գումարը կը հասնի 130 տարուան։

1930 Նոյեմբեր - Դեկտեմբերին, խորհրդ. տնտեսութեան ութ բարձրագոյն պաշտօնատարներ, փրոֆ. Ռամզինի գլխաւորութեամբ, ամբաստանուեցան իբրեւ «վնասարարներ»։ Հինգը մահուան դատապարտուեցան, բեքը 10ական տարի բանտարկութեան։ Յետոյ, հինգ մահապատիժները ցմահ բանտարկութեան փոխուեցան, իբրեւ շնորհ։

1931 Մարտին, տեղի ունեցաւ «մենշեւիկներու դատը»։ 14 հոգի ամբաստանուեցան «Միութեան դրասենեակ» մը հաստատելու մեղքով եւ դատապարտուեցան 53 տարիի բանտարկութեան։

1933 Ապրիլին տեղի ունեցաւ դատավարութիւն մը «Խորհ. Միութեան ճարտարարուեստի մէջ լրտեսներու եւ վնասարարներու» դէմ։ Ամբաստանեալներէն 11ը Ռուսեր, 6ը Անգլիացիներ էին։ Ռուսերը դատապարտուեցան ամէնքը մէկ, 65 տարի բանտարկութեան, իսկ Անգլիացիները իւրաքանչիւրը 5ական տարի (յետոյ արձակուեցան)։

1934 Դեկտ 5ին Խորհ. Միութեան զինուորական գերագոյն դատարանը 71 հոգի դատարան քաշեց, իբրեւ «հակայեղափոխականներ - ճերմակներ»։ Դատավարութիւնը իբրեւ թէ ցոյց տուաւ, որ դաւադիրները Ռուսաստան մտած են Լեհաստանի, Լեթոնիոյ եւ Ֆինլանտայի ճամբով։ 66 հոգի դատապարտուեցան գնդակահարութեան, իսկ 5 հոգին կալանաւորման, փաստերու չգոյութեան պատճառաւ։

1934 Դեկտեմբեր 28-29ին տեղի ունեցաւ Կիրովի սպանիչ Նիկոլայեւի եւ իր 11 մեղսակիցներու դատը։ Բոլորն ալ գնդակահարութեան դատապարտուեցան։

1935 Յունուար 15էն 16, տեղի ունեցաւ Զինովիեւ - Քամենեւի առաջին դատավարութիւնը։ Կ'ամբաստանուէին «կեդրոն մը» ստեղծելու մեղքով։ Ասոնցմէ 19 հոգին, մէջն ըլլալով Զինովիեւը, դատապարտուեցան 137 տարուան բերդարգելութեան, իսկ միւս երեքը 10ական տարի բանտարկութեան։

Զինովիեւ - Քամենեւի երկրորդ դատավարութիւնը, որ գաղտնի է պահուած ցարդ եւ միայն Սալոմոն Շվարցի ուսումնասիրութեան մէջ երեւան կուգայ Քամենեւի մէկ արտայայտութենէն, երբ կ'ըսէ 1936 Օգոստոսի դատավարութեան ժամանակ. «Այս երկրորդ անգամն է որ կը ներկայանամ պրոլետարական դատարանին առջեւ իբրեւ ահաբեկիչ եւ դաւադիր»։

Եւ վերջապէս 1936 Օգոստոս 19էն 24, Զինովիեւ - Քամենեւի երրորդ դատավարութիւնը, որ կը կոչուի երկրորդ, ուր 16 ամբաստանեալներ գնդակահարութեան դատապարտուեցան, նոյն մեղքերով, նոյն մեղադրանքներով, ինչ որ այսօր կը ներկայանան այս 21 ամբաստանեալները։

Զինովիեւ - Քամենեւի դատավարութենէն վերջ, միջազգային մամուլը իրազեկ եղաւ Ռատէկ - Փիաթակովի, Թուխաչեւսկիի եւ այժմ ալ Ռիկով - Պուխարինի խմբակի բեմադրութեան։

Դժուար է որեւէ բան նախատեսել։ Արդէն խորհրդ. մամուլը միաբերան արձակած է իր դատավճիռը եւ կ'ոռնայ ազդանշանի մը վրայ,— «Միլիոնաւոր բանուորներ, գիւղացիներ եւ ուսումնական աշխատաւորներ պիտի դողան զայրոյթէն եւ զարշանքէն, լսելով այս հրէշային դաւադրութիւնը, այս ոճիրները որոնք կը սառեցնեն մարդու հոգին»։

Վաղը ամբողջ աշխարհի մամուլը սարսուռով պիտի արձանագրէ նաեւ այս 21 դէմքերու գնդակահարումը եւ խաղաղութեան տենչահար մարդկութիւնը գլխահակ ա՛յս եւս պիտի մարսէ, առանց բողոքի, առանց միջամտութեան ու ըմբոստացումի։

Հիթլերական եւ մուսոլինեան գնտաններու մէջ տառապող մարտիրոսներու համար ցոյցեր ու բողոքի միթինկներ կազմակերպող միութիւններն ու կազմակերպութիւնները, Զաքարիայի պապանձումով կը տեսնեն այս բոլորը եւ մարդասիրութեան ճիչեր կ'արձակեն միայն, երբ հազիւ պէտք կը զգացուի։

Սաքօ եւ Վանցէթթիին ելեկտրական աթոռէն փրկելու համար չորս միլիոն ստորագրութիւն նետող մարդկութեան խիղճը քնացած է այսօր, ի տես սթալինեան համատարած ջարդերու։

21 գլուխներ դարձեալ պիտի իյնան...

Աւանդական 21 պայմանները չեն ասոնք, որ համայնավարները երբեմն կը դնէին յեղափոխութեան հաւատացեալներուն առջեւ, այլ 21 գլուխներ...

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՎԱԽՃԱՆԸ

Միջազգային Քաղաքականութիւնը դադրած է։ Ան ըլլալու վրայ է տակաւին։ Երբ ոչ մէկ մեծ եւ փոքր պետութիւն աշխարհը զբաղեցնող եւ խաղաղութիւնը ընդհանուր կերպով վտանգող ծանօթ խնդիրներուն վրայ վերջնական քաղաքականութիւն մը չի հետապնդեր, այլ կերպով մը ինքզինք հովին տուած է, օդի ալիքներէն տարուբեր, կարելի չէ ըսել թէ միջազգային քաղաքականութիւն մը կայ։ Աշխարհի պատմութեան մէջ շատ քիչ անգամ երեւցած է որ մէկ ժամանակի մէջ այսքան խնդիրներ առկախ մնան եւ չեղուած։ Այնպիսի խնդիրներ՝ որոնք մէկ օրէն միւսը կրնան կամ կը սպառնան Եւրոպայի ճակատագիրը փոխել։ Շատ պատրանքներ, յուսախաբութիւններ արդէն թաղուեցան, եւ նոր ամրութիւն ահա կը ստանան այնպիսի դէպքեր եւ ցանկութիւններ, որոնց մասին բնաւ չէին մտածեր հարկաւ յաղթականները Հաշտութեան բազմադիմի սեղաններուն վրայ։ Ուրեմն որքան իրաւունք ունինք, թէ նոր միջազգային քաղաքականութիւն մը ստեղծուելու վրայ է հիներուն աւերակներուն վրայ։ Բարեբախտութիւն պիտի ըլլայ՝ եթէ նոր աւերակներ չբարդուին հիներուն վրայ։ Յայտնի հրամայական պահանջներ եւ իրողութիւններ կան, որոնցմէ գլխաւորը մէկ օրէն միւսը Աւստրիոյ անկախութեան փճացումն է, ինչ որ աւելի քան բաւարար է վերիվայր շրջելու եւրոպական աշխարհը։ Համաշխարհային պատերազմի միջոցին եւ անկէ ետքն ալ երկար ատեն շատերը հաւատացին թէ այսուհետեւ ամէն ինչ իրենց փափաքին եւ ուղղութեան համաձայն պիտի ընթանան։ Բայց իրականութիւնը այսօր այդ մոլորութեան վերջը կը լուծէ։ Ուստի, ճիշդ ատենն է թօթափելու ցնորական քաղաքականութիւնը եւ հետամուտ ըլլալու իրապաշտ քաղաքականութեան, երբեք առնելու ճշգիւ ինչպէս կը ներկայանան այսօր, եւ բուն իրենց անուններով յորջորջելու զանոնք։

Անգլիոյ մէջ Իտընի նահանջով նոր կացութիւն մը ստեղծուեցաւ։ Այդ պետական մարդը դասական ներկայացուցիչն էր քաղաքական ըմբռնումի մը, որուն համեմատ յաղթութիւնը անպայման անոնց կը պատկանի՝ որոնք աւելի համբերութիւն ցոյց կուտան, աւելի երկար շունչ կ'առնեն։ Ասկէց ահա՝ սպասումի իր քաղաքականութիւնը, որուն ալ եւ արդիւնք՝ իր բռնած դիրքը հանդէպ Ազգաժողովին եւ հանդէպ հաւաքական ապահովութեան։ Դիրք մը՝ որ յայտնապէս ձախողանքի մատնուեցաւ վարչապետ Նէվիլ Չէմպըրլէնի իրատես քաղաքականութեամբ։ Այս վերջինին ըմբռնումը այն է որ, վարդապետութիւններուն նախապատուութիւն պէտք չէ տալ, այլ իրական քաղաքականութեան պահանջներուն եւ անոնց յարդարումին։ Ան Ազգաժողովին տկարութեան մասին վստահութիւն ունէր, Ազգաժողով մը՝ որմէ կը պակսին չորս մեծ պետութիւններ։ Համոզուած էր նաեւ թէ կարելի չէ, այս իսկ պատճառաւ, պատիժներ տնօրինել եւ գործադրել մանաւանդ։ Չէմպըրլէնի մտահոգութիւնը եղաւ աշխարհի սպառնացող քաոսը եւ հետզհետէ աճող ու բորբոքող պէտքը, թէ անհրաժեշտ է համաշխարհային այս անտը, աղէտքը բառնալու աշխատիլ։ Ահա թէ ինչու կ'աշխատի կարելի եղածին չափ շուտ Իտալիոյ հետ համաձայնութեան մը գալ եւ իրականութիւն դարձնել Մուսոլինիի կողմէ տարիներէ ի վեր ծրագրուած չորս Պետութիւններու խմբաւորումը։

Գերմանիոյ կողմէ եղած գաղթային պահանջումներն ալ կը զբաղեցնեն Անգլիոյ վարչապետը, այս մասին ալ յայտնապէս անհետացող նախարար Իտընի հակակարծիք ըլլալով։ Չէմպըրլէնի այս նախաձեռնութիւնը ճիշդ այս միջոցիս աշխարհը դրած է սրտաթունդ ակնկալութեան մը կեդրոնը, միջազգային քաղաքականութեան վերջապէս ոյժ եւ երանգ տալու նպատակով։ Արդէն ասոնք իսկ առանձին արտասովոր կարեւորութիւն ունեցող խնդիրներ են։

Վերջին շաբաթներուն անակնկալ ազդեցութիւն գործեց Մ. Նահանգներուն բռնած ընթացքը։ Զանազան առիթներով նախագահ Ռոզվէլթի տրուած խօսումներուն նայելով, Ամերիկա պատրաստ էր իր չէզոքութենէն դուրս գալ եւ գործակցիլ ռամկավարական պետութիւններուն։ Բայց յանկարծ մեկուսացումի ձգտումները դարձեալ զօրացան եւ հիմա Ամերիկայի մէջ «եւրոպական ռամկավարութիւններ»ուն խօսքը այնքան ուժով չի հնչեր։ Ռոզվէլթի խօսումներուն արձագանգը մարելու պէս եղած է, եւ ամերիկեան քաղաքականութեան համար եւրոպական ռամկավար երկիրներուն մէջ սնուցուած լաւատեսութիւնը ոչ թէ անհետացած է, այլ վերջապէս կազմաւորուած, կերպարանուած չէ։ Այն աստիճան որ Ամերիկայի նախագահին մէկ խօսքովը, մէկ ճառովը, մէկ շարժուձեւովը արթնցած պատրանքները հետզհետէ կը թօշնին, բոլորովին անհետանալու համար...

Ուրեմն, այսօր աշխարհ տոգորուած է միայն բիրտ իրականութեան պահանջներով։ Գաղափարաբանութեան, վերացականութեան վրայ հիմնուած ճիգ կամ յոյս անզօր է քաոսը մաքրելու լուսաւորելու։ Երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր փայփայուած գաղափարները եւ մշակուած հիմերը ահա մէջտեղն են այսօր, ամէնքն ալ սասանած եւ նոր ի նորոյ կառոյցքի մը ակնդէտ։ Անակնկալներ կը քակուին իրարու ետեւէ, տեւականութիւնը այսօր անհաստատութիւնն է։ Միջազգային յարաբերութիւններուն մէջ կարծր ու անմարսելի տարրեր կան, իրարու ետ կը դարձուին։ Մարդոց յարաբերութիւններն ալ ընդհանուրին շարժումի հետ կապուած են, ոչ ո՛ք կրնայ կղզիանալ։ Առ հասարակ մտահոգութիւն, ոչ միայն ներկային, այլ ապագային համար ալ։ Բանաստեղծին ըսածին պէս.— «Վա՛յ քեզ, Թոռնիկոս, ինչեր պիտի տեսնես»։ Արդէն ի՛նչ փոփոխութիւն ժամանակէ մը ի վեր ամէն մարդերու մէջ։ Եւ ո՞վ կրնայ ըսել, թէ արդի վիճակը, կացոյթը եւ գործերու գնացքը տակաւին նոր անակնկալներու առջեւ պիտի չգտնուին...։

***

ԻՆՉՈ՞Ւ «ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԿԻԼԻԿԻՈՅ»

ԽՄԲ.— Այս խմբագրականը նոյնութեամբ կ'արտատպենք Եգիպտոսի ռամկավարներու օրկանէն (Արեւ, 21 փետր.)։ Ինչպէս կ'երեւայ, վերջին Պատգմ. Ժողովէն ի վեր նոր հով մը կը փչէ ռամկավար շրջանակներու մէջ, թրքահայ դատի արծարծումով։ Կ'աղօթենք որ աւելի զօրաւոր հով մը ամբեցնէ իմաստութեան այս ծաղկին ալ...

Կաթողիկէ Հայոց նորընտիր Կաթողիկոս-Պատրիարք Աղաջանեան Ս. Ի. Լ. պատիւ Ֆրանսայի մ... քաղաքին մէջ կատարուած ընդունելութիւնները վրդոված են «Ճիմհուրիէթ»ի խմբագիրը, որուն մէկ յօդուածին թարգմանութիւնը կուտանք մեր այսօրուան թիւին ուրիշ մէկ սիւնակին վրայ։ Այս առթիւ «Ճիմհուրիէթ» իր դիտողութիւնը կ'ուղղէ նաեւ այժմ Անթիլիաս փոխադրուած Կիլիկիոյ Հայոց կաթողիկոսութեան տիտղոսին, եւ կը հարցնէ. «Ինչպէս կ'ըլլայ որ Ֆրանսացիները Սուրիոյ Հայ Կաթոլիկ Պատրիարքին՝ «Կիլիկիոյ Պատրիարք» եւ դարձեալ Սուրիոյ նախկին Սիսի կաթողիկոսին ալ «Կիլիկիոյ կաթողիկոս» կ'ըսեն։ Եթէ այդ հոգեւորականները Ատանայի հետ կապ մը ունին, թող հոն նստին, ապա թէ ո՛չ — քանի որ այլեւս մեր երկիրը թողով Սուրիա կը բնակին— պէտք է հրաժարին Ատանայի ուրիշ մէկ անունը՝ Կիլիկիան գործածելէ»։

«Ճիմհուրիէթ» կը մոռնայ անշուշտ թէ «Ատանան եւ իր շրջ... բաղդատօրէն Թրքական հող մը ...լալէ» առաջ եղած է հարազատ Հայկական հող մը։ Այդ հողին ապրած է դարերով եւ մինչեւ ...5 տարի առաջ՝ հոն Հայութիւն... հոն հոգեւոր իշխանութիւն... ած Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը, այժմ տարագիր իր... տեր եւ անոր նման։ Չի՛այ քաղ... ան տէր մը, որ անկեղ... ական ըլլայ, եւ այդպիսի տէր... է այն, որ Թուրք կառավարութ... տէր դարձուց «Ատանայի եւ իր ...ին», Կիլիկիոյ պարպումէն յե... Ֆրանսական իշխանութեանց կողմ... Հայ ժողովուրդը այդ տէրը չէ ...ագրած, ոչ ալ իր հաւանութ... ուած է կատարուած իրողութ... որ կը յենու բիրտ ուժի եւ մ... յին իրաւունքներու անտեսում... ման վրայ, իրաւունքներ՝ զորս ուրիշները զլացան հայ ժողովուրդ... Հայ ժողովուրդը չէ զղջացած եւ պիտի չզղջայ զանոնք պահանջելէ, մինչեւ որ քաղաքական տարրեր զա... ւորումներ գան արժեցնելու զանոնք, ոչ միայն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսի... նը, այլ Կիլիկիոյ Հայութիւնն... բաղարձանելով իր հայրերուն ...տատ հողին վրայ։

Եւ ասիկա այնքան բնական է, ...քան Թուրք ներկայ կառավարութ... ընդամ կ'ընդունին զայն, ...ամ ոչ։ Եւ «Ճիմհուրիէթ»ի վրդ... յումն անգամ ասիկա ցոյց կուտ... Ինչո՞ւ վրդովուիլ, արդարեւ... Հայութիւնը ո՛եւէ պատմական իր... ունք չունի ոչ միայն «Ատանայի... իր շրջաններուն» այլ ամբողջ Կիլ... կիոյ վրայ, որմէ հեռացած է ան... Թէ իր իսկ կամքովը, այլ բռնի... հալածական, բայց միշտ հոն վեր... դառնալու որոշում ակնկալութեան... բոր բացուելու դռներն յուսալով... ...րցած է յոյսի դռները փակել... ժողովուրդի առջեւ, որ կը հաւա... ապագային, ինքզինքին՝ ... եւ հայ ժողովուրդը, կոտորակ... հալածական ու տարագիր, ...րած եւ պիտի չզղջայ ունենալ... ...աւքը ինքզինքին վրայ։

Ապացոյցը այն, որ անիկա կը... իր հաւատքի տաճարները... հոն ուր փոխադրուած են... պատմական աթոռները։ Ա... Անթիլիասը, որուն հողը գնուած... ...ոյ, երէկ, անոր Կաթողիկէ... ...ին քարերը իրարու քով կը բեր... սանթիմ առ սանթիմ, ...նուէրը ա՛ն միեւնոյն ժողովուրդ... ...որ տակաւին կ'ապրի եւ պիտի...

Մենք չէ որ միայն՝ ... խորհինք։ Այսպէս կը խորհին... ուրիշներ ալ։ Եւ անոնց մէջ հաւ... րէն՝ Թուրքերն ալ։ Աղեքսանդրէթ... հարցը երբ նոր դրուած էր սեղ... վրայ, ի լրոյ բռնեցաւ թէ Թուրք... ռավարութիւնը խորհրդապահօրէն... առաջարկած է Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին, վերադառնալ ի՛ր աթոռ... այսինքն Սիս, պայմանաւոր կերպ... սակայն։ Եթէ ճիշդ է այս տեղեկ... թիւնը, կրնանք ըսել թէ Թուրք... ռավարութիւնը առով ուղած է... — իր չահուն համար անշուշտ— ...գեքսանդրէթի Հայոց համակրան... Ատանայի կարելի՞ է ենթադրել... գեւոր պետ մը լքէ իր հօտը եւ... կը երթայ «թաղաւորել աւեր... վրայ...»։

Թուրք կառավարութեան կողմէ... ման թելադրութիւն մը թերեւս...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

—Օ՛հ, զիս կրնաս տեսնել անշուշտ, պատասխանեց Տայանա սրդողած եւ բեւոյթով, կրնանք նոյնիսկ մենք միասին կատարել ճամբորդութիւնը, բայց չկարծես թէ իմ ժամերս կրնամ քեզի տրամադրել... մեր խումբը արդէն իսկ կազմուած է...

Սուլտին աղջկան ուսին վրայ դրաւ իր ձեռքը եւ իր կողմը դարձուց անոր երեսը։

— Ի՞նչ պատահեցաւ յանկարծ, Տայանա, հարցուց անոր. ես ալ խենթի պէս սկսեր էի հաւատալ թէ քիչ-շատ համակրութիւն ունէիր ինծի հանդէպ... ուրեմն սխալե՞ր եմ...

— Համակրութիւն ունիմ, պատասխանեց Տայանա գլուխը անդին դարձնելով. բայց չեմ ուզեր որ զբօսանաւուն վրայ ըլլաս ու մանաւանդ չեմ ուզեր որ ընդունիս այս պաշտօնը...

— Բայց ինչո՞ւ... ի՞նչ պատճառ կայ...

— Նախ եւ առաջ պէտք չունիս անոր...

— Բայց ենթադրենք թէ իրաւցնէ պէտք ունիմ անոր եւ անհրաժեշտ է որ քիչ մը դրամ շահիմ...

— Դարձեալ պիտի չուզէի որ ընդունէիր...

— Ինչո՞ւ... ի՞նչ կայ...

— Չեմ կրնար բացատրել, ըսաւ աղջիկը քիթը-բերանը կախելով. եթէ զիս կը սիրես եւ քանի որ ես ալ կը խնդրեմ որ մերժես... բաւական է, այնպէս չէ՞...

Քանի մը վայրկեան Սուլտին՝ սիրտը կոտրած՝ անորոշութեան մէջ մնաց։ Եթէ Տայանան իրմէ պահանջած ըլլար ընել յիմար, երախայական ու անխոհեմ բան մը պարզապէս իրեն հաճոյք պատճառելու համար, բոպէ մը իսկ պիտի չվարանէր. բայց սխալ բան էր որ կնոջական անիմաստ քմահաճոյք մը գոհացնելու համար անիկա պահանջէ իրմէ զոհել խոստմնալից պաշտօն մը։

Ծառայ մը ներս մտաւ այդ պահուն՝ թէյի սպասները դուրս տանելու համար։

— Սըր Ճորճը ձեզի կը սպասէ, պարո՛ն, իր աշխատանոցին մէջ, ըսաւ Սուլտին երբ ափսէն կը վերցնէր։

Երիտասարդը ոտքի բարձրացաւ ծառային հեռանալէն վերջ ու ըսաւ.

— Շատ կը ցաւիմ, բայց եթէ պաշտօն մըն է զոր կրնամ կատարել, այն ատեն պիտի ընդունիմ...

— Շատ լա՛ւ, պատասխանեց Տայանա բարկանալով։ Արցունք կար անոր սեւորակ աչքերուն մէջ, սակայն երիտասարդը չտեսաւ զանոնք, որովհետեւ գլուխը անդին դարձուցած էր։

Կը կարծես թէ քու ընելիք գործդ է, բայց փորձառութիւն չունիս, քիթդ-բերանդ պիտի դարձնես... ինչ որ է մի՛ սպասեր որ մեղքնամ քեզի, որովհետեւ ես կ'ատեմ յամառները...

Ծառան սեմին վրայ երեւցաւ դարձեալ։

— Հետեւեցէք, պարոն, որպէսզի ձեզ աշխատանոցն առաջնորդեմ...

ԳԼՈՒԽ 5

ԳԱՂՏՆԻ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սըր Ճորճ Տրնքէնըն ձեռքը վեր բարձրացուց՝ լռեցնելու համար իր խօսակիցը։

— Սիրելի բարեկամս, աւելորդ է շարունակել ըսաւ ան. պաշտօնը զոր հիմա ձեզի պիտի առաջարկեմ հանգստաւէտ գործ մը չէ երբեք. ընդհակառակն, կը պահանջէ քաջութիւն, խելք, ինչպէս նաեւ տաղանդ...

— Շատ ազնիւ էք, պարոն, յարեց Սուլտին ու անհանգիստ կերպով շարժուկաց իր աթոռին մէջ. բայց յոյս ունիմ որ չէք չափազանցեր իմ մտաւոր կարողութիւններս...

— Չեմ կարծեր, ըսաւ սեղանաւորը խնդալով. անշուշտ, ուրիշ յատկութիւններ ալ պէտք են, ի մէջ այլոց ծանօթութիւն մը յունարէնի եւ թուրքերէնի. բայց լսածիս համաձայն, գիտէք եղեր այդ լեզուները եւ Պոլիս ալ գտնուած էք եղեր. այնպէ՞ս է...

— Այո՛, կը ճանչնամ այդ քաղաքը եւ բաւական սահուն կերպով կը խօսիմ թէ մէկը եւ թէ միւսը...

— Շատ բարի, ուրեմն չեմ կարծեր որ կրնամ գտնել աւելի յարմար մէկը այն պաշտօնին համար զոր մտքիս մէջ ունիմ— տարբեր խնդիր եթէ ձեր մասին կազմած գաղափարս բոլորովին սխալ է... Հարցը այն է թէ տրամադի՞ր էք յանձն առնել այս գործը...

Սուլտինի շրթունքները ժպիտ մը գծեցին անոր մկրատուած, սեւորակ ու դէպի վեր խոզանակուած պեխերուն տակ։

— Եթէ իրաւ այդպէս կը կարծէք, շարունակեցէք, պարոն. առայժմ տրամադրութիւն չունիմ ընդունելու, սակայն շատ արտառոց պաշտօն մը ըլլալու է որ ստիպուիմ մերժել...

— Արտառոց պաշտօն է իսկապէս... բայց— աւելի հեռուները չգացած— ի հարկէ կրնամ ապահով ըլլալ որ մեր խօսակցութիւնը այս չորս պատերէն դուրս պիտի չելլէ...

Սուլտին հաստատական նշան մը ըրաւ։

— Նախ եւ առաջ, շարունակեց սեղանաւորը, կ'ուզեմ որ ինծի ընկերանաք յառաջիկայ Ուրբաթ օր, Անգլիայէն կը մեկնիմ. ցամաքի ճամբով Մարսէյլ պիտի իջնենք, այնտեղ պիտի նստինք զբօսանաւ... յետոյ պիտի երթանք Աթէնք, ուր... հարդ մը ժողովներու պիտի մասն... իմ... Դուք առանձին Պոլիս պիտի անցնիք եւ այնտեղ պիտի ստանձնէք տնօրէնութիւնը ծխախոտի մթերա... ցի մը որ, նիւթական շահք մը գ... ութեանց պատճառով, իմ ընկեր... թեանս սեփականութիւնը եղած է... եմ...

— Բայց գիտէ՞ք որ ես ո՛չ սեղա... ղութենէ կը հասկնամ, ոչ ալ ծխախոտէ...

— Բնաւ կարեւորութիւն չունի. ...ղի օժանդակող մասնագէտներ պիտի ունենանք...

— Ուրեմն կը նշանակէ թէ այս գո... ծը պիտի ըլլայ տեսակ մը վարագ... գիտել տուաւ Սուլտին, ապահով... բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ բուն աշ... տանքս...

(Շար.)

…ալ առնուէր, եթէ Գիլիկիայէն հեռացած հայ ժողովուրդը վստահ ըլլար թէ իր ազատ եւ ապահով կեանքը պիտի կրնայ ապրիլ իր լքած երբեմնի օճախները վերադառնալով: Այս պայմանները պիտի կարենայինք մենք ալ մտածելէ թէ ներկայ Թուրք կառավարութիւնը անցեալի անիրաւութիւնները կ'ուզէ դարմանել, գէթ մասամբ: Եւ այս մտածումը համապատասխան պիտի ըլլար նոյնինքն այն հանդիսաւոր յանձնառութեանց, զորս Թուրքիա կատարեց Լօզանի դաշնագրով: Այդ դաշնագրին համաձայն հայ ժողովուրդը կը պահէ իր վերադարձի իրաւունքը՝ իր հայրերուն երկիրը, որ երբեւիցէ «հարազատօրէն թրքական հող մը» չի կրնար ըլլալ, այլ այժմ անիկա եղած ըլլայ «բռնագրաւուած հող մը»:

Այս տեսակէտը ունին անշուշտ ո՛չ միայն Ֆրանսա, այլ Լօզանի դաշնագիրը ստորագրող միւս պետութիւններն ալ, որոնք եթէ չկրցան ստիպել Թուրքիան, որ իր յանձնառութիւնները գործադրէ Թուրքիայէն դուրս եղած կամ հանուած Հայոց մասին, բայց գէթ կը յարգեն Հայոց արդար ակնկալութիւնները, որոնք կը յենուն ո՛չ միայն պատմական, այլ դաշնագրային իրաւունքներու վրայ: Հայ ժողովուրդը ուժ չունի այդ իրաւունքները արժեցնելու համար այսօր, բայց արդարութիւնը ինքնին ուժ մըն է, որ ինքզինք կը պարտադրէ զօրաւորներուն, ուշ կամ կանուխ:

Աղաճանեան Կաթողիկոս - Պատրիարք, Պէյրութ վերադարձին խօսեցաւ իրեն բարիգալուստի եկողներուն տուած է պատգամը այդ արդարութեան, որ անյեղլի է եւ անխախտելի: Իսկ «Ճիւմհուրիէթ»ները կը կարծեն թէ ուժը միշտ իրենց հետ պիտի ըլլայ, հայ ժողովուրդը ցմիշտ իրաւազրկելու համար:

Հայ ժողովուրդին դատը դատն է արդարութեան եւ իրաւունքին, որուն առջեւ ստիպուած են, ուշ կամ կանուխ, խոնարհիլ բոլոր «յաղթական»ները:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆ Բ. ԵՐԵԿՈՆ

ՓԱՆԷԽ.— Ցառաջդիմասիրացի Միութեան Բ. Գրական երեկոն, նուիրուած Միսաք Մեծարենցի, տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ գիշեր, կոկիկ եւ գրասէր հասարակութեան մը առջեւ: Դասախօսը, Շաւարշ Նարդունի, նիւթին տիրացած, նախ ներկայացուց Բնկեան (Բինկեան),— այն միջավայրը ուր անցաւ Մեծարենցին մանկութիւնը, յիշեց անոր գերդաստանէն Պ. Գարեգին Մեծատուրեանը՝ որ եւրոպական միտք մը եղաւ եւ կարեւոր դեր կատարեց մեր ազգային կեանքի զանազան մարզերու մէջ: Գիւղը կը նմանէր «արծիւի մը որ մագիլները մխրճած էր ժայռերուն մէջ», անոր աղբիւրներու կարկաչը, զեփիւռին սարսուռը, աստեղազարդ գիշերները՝ անոր մէջ ստեղծեցին զգացումներու նրբութիւն եւ բառերու քնքշութիւն, զգայուն մօր մը գուրգուրանքը անոր մէջ դրաւ հայրենաբաղձութեան [illegible] մը: Փոխադրուած է Պոլիս, կեդրոնականի մէջ կը զարգանայ լեզուն, Պոլսոյ գիւղերու մէջ կ'ապրի իր ծննդավայրի գեղեցկութիւնները, Նարեկը իր սեղանի գիրքը դարձաւ, հիացող մը եղած է Էմըրսընի: Իր գրականութեան շուրջ ստեղծուեցան երկու հոսանքներ թէր ու դէմ: Ցուցիչ էին բանաստեղծի հիւանդութեան վերջին վայրկեանները: Ցառկանչեց Մեծարենցի գրական ձեւը, յայտնեց որ խորհրդապաշտ ըլլալէ աւելի դասական եղած է: Մահէն ետք անոր մարմինը ալեակներու մէջէն ծովու վրայէն, նաւակով փոխադրուեցաւ Պալըքլըի գերեզմանատունը, ուր կանգնեցին արժանավայել շիրիմ մը, իր ընկերները եւ բարեկամները կատարելով ժողովրդային հանգանակութիւն մը: Այդ պահուն խունկի հոտ մը տարածուած էր սրահին մէջ, հանդիպակաց սենեակէն: Միսաք Մեծարենցի ազգական հայ մայրիկ մը խնկաման մը ծխած էր դասախօսութեան գիշերը, անոր յիշատակին:

Պ. Շ. Նարդունիի այս գեղեցիկ դասախօսութիւնը վերջացաւ ծափերու մէջ: Պ. Ն. Պէշիկթաշլեան գնահատութեան եւ մեծարանքի երկու խօսքէ վերջ կարդաց «Նոր տաղեր»էն եւ «Ծիածան»էն յուզիչ եւ ներշնչուած կտորներ, որոնք մեր պատանեկութեան հէքեաթունակ օրերուն կը փոխադրէին մեզ: Իսկական մեծարանքի գիշեր մը եղաւ Մեծարենցի համար այդ օրը: Դժբախտաբար մեր շրջանի նոր սերունդի կարեւոր մէկ մասը կը պակասէր: Այս անտարբերութիւնը կարելի է նկատել հայ գրականութեան հանդէպ մեղանչանք մը: Հայ հասարակութեան մեր մշակոյթի հանդէպ ցոյց տուած վերաբերումէն կախում ունի մեր պանդուխտի կեանքի ինքնապահպանութիւնը:

Թղթակից

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ՓԵՏՐ. 18Ը» ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՏԱՆ, 28 Փետր.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Կարտանի «Նիկոլ - Դուման» խումբի եւ մասնակցութեամբ Էգսի «Քեռի» խումբի ընկերներու, Փետրուարեան յեղափոխութեան 17րդ տարեդարձը տօնեցինք փետրուար 27ին, Հ. Ց. Դ.եան մէջ, ընկերահամակրական շրջանակի մէջ:

Ժամանակէն առաջ, ընկերներու եւ համակիրներու կոկիկ բազմութիւն մը փութացեր էր սրահը, լսելու եւ ապրելու համար ըմբոստացման շարժումները: Սեղանապետ ընկեր Գեղունի համառօտակի ներկայացուց փետր. 18ի պատմական արժէքը, թուելով այն երեւոյթներն ու շարժառիթները, որ յանգեցան ժողովրդային ցասումի եւ պոռթկումի: Եւ առաջարկեց յոտնկայս յարգել Չեկայի ոճրապարտ կացիններուն տակ փշրուած Համազասպի եւ իր ընկերներու յիշատակը: Ցետոյ, ընկեր Մ. Մաթոյեանի տղան Անդրանիկը (հազիւ 8 տարեկան) զգայուն շեշտերով արտասանեց Անդրանիկի նուիրուած կտոր մը: Վերջին պահուն երգեց «Պզտի տղայ չեմ օրօրէք»ը, ծափեր խլելով: Մարսէյլի մեր համակիրներէն Ս. Բրուտեան յստակ ձայնով արտասանեց «Ուխտի գիշեր»ը եւ «Ցարդանք քեզ»ը: Սեղանապետը միջանկեալ խօսք կուտար ներկաներուն: Բաժակաճառեր խօսուեցան Դաշնակցութեան եւ ազատագրութեան զոհերու համար: Օր. Ա. Պասմաճեան երգեց «Ես սիրել եմ» եւ ընկեր Կարօ «Աղջի անաստուածը»: Մեր համակիրներէն Ս. Գինոսեան արտասանեց երկու գեղեցիկ կտորներ, Ա. Առաքելեան երգեց «Պանք Օթօմանը»: Էգսի համակիրներէն Աստուրեան թէ երգեց եւ թէ քանի մը խօսքերով շեշտեց միաբանութեան եւ ազգային համերաշխ ճակատի մը անհրաժեշտութիւնը: Ներկաներու խանդավառութիւնը կրկնապատկուած էր ազգային յեղափոխական երգերու եւ հայրենաշունչ խօսքերու ազդեցութեան տակ: Մեր համակիրներէն Խաչիկ Ցարութիւնեանի մեներգը Սայաթ Նովայէն՝ մեծ յաջողութիւն մը եղաւ:

Սեղանապետը խօսքը տուաւ օրուան բանախօս ընկեր Պ. Հիւսեանի, որ խանդավառ ճառով մը ներբողեց փետրուարեան ապստամբութեան պատմական անմոռանալի արժէքը, զայն բաղդատելով Վարդանանց պատերազմի հետ: Ցետոյ պատմական ակնարկ մը նետելով հայ ժողովուրդի անցեալի վրայ, ըսաւ թէ սկիզբէն ի վեր, հզօր ազգերը քաղաքականութիւն ըրած են իրենցմէ տկար ուժերը, ժողովուրդները ջնջել, հարուածել անխնայ, որպէսզի ասպարէզը լայն ու ընդարձակ ըլլայ: Ահա այս սկզբունքներով էր որ ճամբայ ելան Թուրքն ու Ռուսը՝ տիրակալութեան մոլի տենչին բռնուած: Թուրքը կամ Ռուսը, երբեք չէին կարծեր, որ, օր մը, հայ ժողովուրդը բաշերը կը ցցէ եւ մէկ մարդու նման ոտքի կը կանգնի՝ իր գոյութեան եւ անկախութեան իրաւունքը պաշտպանելու համար: Ցետոյ զանազան փաստերով ու համեմատ տաք բառերով շարունակեց իր խօսքը մինչեւ Հայաստանի ներկայ քաղաքական անկայուն ու անորոշ կացութիւնը: Վարչաձեւերը մնայուն չեն, կուգան եւ կ'երթան: Զյուսահատինք երբեք: Աւելի քան երբեք ամրապնդենք ու կորովի կերպով քալենք մեր տարագիր դրօշին հետ, չդաւաճանենք մեր գաղափարներն ու քաղաքական յստակ ըմբռնումները: Այս օրուան պարտեալները վաղուան յաղթականներն են: Դաշնակցութիւնը երբեք վհատիլ չի գիտեր, ան իր տարագիր զանգուածին միշտ յոյս ու կորով, պայքարի ոգի ներշնչած է որ տէրն ու տիրականը դառնայ մեր պատմական սքանչելի ու հինաւուրց հայրենիքին»: Ընկեր Հիւսեանի երկար ճառը մեծ տպաւորութիւն թողուց ներկայ համակիրներու եւ ընկերներու վրայ:

Մեր համակիրներէն երեք հոգի անմիջապէս տրամադրութիւն յայտնեցին Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ մտնելու: Ընկերներու որոշումով նորընծաներու կնքահայրութիւնը աճուրդի դրուեցաւ: Ցովհաննէս Գայաճանեան միանուագ 150 փրանք վճարելով երեք նորընծաներուն կնքահայր եղաւ: Հոս եւս խօսք առաւ ընկ. Հիւսեան, շեշտելով Դաշնակցական ըլլալու դժուարութիւնները: Նորեկները, որոնց գլխուն վերեւ կը ծածանէր տարագիր եռագոյնը, իրենց ձեռքերը Դաշնակցութեան զինանշանին վրայ դնելով՝ իրենց երդումի եւ հաւատարմութեան արարողութիւնը կատարեցին՝ առաջնորդութեամբ ընկ. Հիւսեանի:

Այսպէս ուրեմն մեր շարքերուն վրայ երեք ընկերներ եւս աւելցան: Մթնոլորտը տաքցած էր: Ուշ ատեն, ներկաները մեկնեցան սրահէն «Մշակ բանուոր» երգելով:

Լեւոն Գեղունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մաքուր եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած) — Շաբաթ 26 փետրուար, Սալօն Քօլպէռի երկու մեծ եւ շքեղ սրահները անբաւական կուգային Հ. Ը. Մ.ի կազմակերպած պարահանդէսին: Ճիշդ ժամանակին երկու սրահները լեցուեցան խուռն ու ընտրեալ բազմութեամբ մը: Անգամ մը եւս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարահանդէսը եղաւ շատ յաջող, կոտրելով իր նախորդներուն՝ նիւթական մրցանիշը եւ բարոյապէս վարձատրելով իր կազմակերպիչներուն զոհողութիւնները:

Տարեկան այս ձեռնարկն է միայն որ Միութեան մարզական ծախքերուն մեծ մասը կ'ապահովէ: Եւ սոյն ձեռնարկին մէջ հայ հասարակութիւնը կը բերէ իր այն աջակցութիւնը, իր ներկայութեամբ եւ նիւթական զոհողութեամբ:

Պարահանդէսին եօթը ժամերը անցան խանդավառութեամբ եւ խնդութեամբ հանդիսականներուն համար, որոնք կարծես դժուարաւ կը բաժնուէին սրահէն: Առտուն ժամը 5էն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ եւ համակիրներ, բոլորուած սեղաններու շուրջ, անցուցին խանդավառ պահեր, համեմուած զուտ հայկական գեղարուեստական բաժինով մը՝ երգերով, արտասանութիւններով եւ հայրենի յիշատակներով:

Պարահանդէսին կազմակերպիչ յանձնախումբը ջանք չէր խնայած ձեռնարկին յաջողութեան համար, որ եղաւ իրենց բարոյական վարձատրութիւնը: Անշուշտ Հ. Մ. Ը. Մ.ը երախտապարտ կը մնայ անոնց եւ մասնաւորաբար Պ. Պ. Տաճատ Խաչիկեանի, Խաչիկ Համբարձումեանի, Տիգրան Փափազեանի, Ցարութիւն Պապախկիտեանի եւ Պ. Նշան Տէրտէրեանի: Պ. Պ. Տաճատ Խաչիկեան եւ Ցարութիւն Ցարութիւնեան ազդուելով ընդհանուր խանդավառութենէն՝ առաջինը տասնըմէկ զոյգ կօշիկ եւ երկրորդը տասնըմէկ հատ մայօ նուիրեցին Միութեան առաջին խումբին խաղացողներուն:

Կ'արժէ շնորհաւորել նաեւ այն հարիւրի մօտ հայ առեւտրականները որոնք իրենց համեստ նուէրներով ապահովեցին Միութեան վիճակախաղի պարգեւներուն 150ի մօտ առարկաները:

Վ. Քիւփէլեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՉ - ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Փոքրամասնութեանց եւ օտար վարժարանները ասկէ վերջ երկու պիւտճէ պիտի ունենան:

Առաջինը միայն աշակերտներէն եւ դպրոցին վերաբերեալ գործերէն ձեռք բերուած հասոյթներն ու դպրոցին ծախքերը ցոյց պիտի տայ, միւսն ալ պիտի պատկանի այդ դպրոցներուն հետ կապ ունեցող եկեղեցիներուն կողմէ ի նպաստ դպրոցին հայթայթուած եկամուտին եւ ծախքերուն:

Այս երկու պիւտճէներն ալ Մարտին մէջ պիտի տրուին, առաջինը կրթական տեսչութեան, երկրորդն ալ Վագըֆներու վարչութեան:

ԵՐԿՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ — 1939

Նիւ Եորքէն կը գրեն.— 1939ին Նիւ Եորքի մէջ տեղի ունենալիք համաշխարհային ցուցահանդէսը արդէն ժամանակէ մը ի վեր աշխարհը կը զբաղեցնէ: Բայց քիչ ծանօթ է այն, թէ նոյն տարին Սան Ֆրանչիսքոյի մէջ ալ նոյնքան հոյակապ արուեստահանդէս մը տեղի պիտի ունենայ: Արդէն իսկ արուեստական կղզի մըկազմուած է Սան Ֆրանչիսքոյի ծովախորշը, ջուրերը բաւական տեղ ետ քշած են եւ ձեռք բերուած ցամաքին վրայ հաստատուած է այն կղզին, ուր պիտի կատարուի ցուցահանդէսը: Այս կերպով Արուեստին առաջին գործը եղած է արուեստական կղզին, որուն անուն տուած են Գանձ կղզի: Ծրագրուած շէնքերուն կէսը արդէն պատրաստուած է: Հոյաշէն գործեր, մասամբ արեւմտեան, մասամբ արեւելեան ոճով, պիտի կազմեն ցուցահանդէսին տաղաւարները: Միջին Ամերիկայի, Հարաւային Ամերիկայի բոլոր ազգերը, Ծ. Արեւելքը եւ հարաւային Խաղաղականի հակոտնեայ կղզիները պիտի մասնակցին իրենց արուեստի եւ արհեստին այլազան արտայայտութիւններով:

Արուեստահանդէսին ճիշդ կեդրոնը պիտի կանգնի աշտարակ մը, բարձրաբերձ եւ հաստաբեստ: Նաեւ «Ազգերու Լիճ» մը, «Երաժշտութեան Տաճար» մը, «Եօթը Ծովերու Պողոտան», «Կիսադունդերու Անդաստակ»ը (դաշտը), եւ «Երկնաւոր Թատրոն» մը — ասոնք մէկ քանիներն են միայն ծրագրուած անակնկալներուն: Այժմէն խօսք կ'ըլլայ որ 1939 փետր.էն մինչեւ նոյն տարւոյ Դեկտեմբեր ամիսը քսան միլիոն մարդ պիտի անցնի Գանձ կղզիին մուտքի դուռնէն: Բոլոր ազգերու կողմէ այլեւայլ նիւթերու վրայ 1500 համաժողովներ պիտի գումարուին: Համագումար ծախքերը աւելի քան հսկայական են, ըսենք ցնորային կամ գլխու պտոյտ պատճառող դրամական ներկայ անձկութեան մէջ: Կը նախատեսուի 50 միլիոն տոլար ծախք…: Ցուցահանդէսին մասնաւոր փայլ մը պիտի տայ նաեւ Գալիֆորնիոյ համալսարանը իր 30 հազար ուսանողներով, որ հաստատուած է ծովախորշին միւս եզերքին վրայ Պէրքլէյ ամարանոց - քաղաքին մէջ: Քննութիւններու եւ դասախօսութիւններու միջազգային ընթացք մը պատրաստուած է: Համալսարանին քննութիւնները Ցուցահանդէսի միջոցին պիտի կատարուին: Այժմէն կ'ըսուի թէ ամերիկեան կառավարութիւնը կարեւոր եւ մեծ դիւրութիւններ պիտի ընծայէ օտար երկիրներէ ցուցահանդէսները այցելողներուն:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲԱՂՁԱՆՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պալուի Հայր. Միութիւնը միշտ աչքի առջեւ ունենալով իր հայրենակիցներու բարօրութեան գործը, տարուէ տարի աւելի եռանդուն թափով կը մօտենայ իր առաջադրած նպատակներուն:

1937ը՝ որ գործունէութեան բեղուն շրջան մը եղաւ, ոչ միայն անդամներու կենսունակութեան ապացոյցը երեւան բերաւ, այլեւ չէզոք հայրենակիցներ, կամ աւելի ճիշդը՝ դիտողներ դրական համոզումն ունեցան Միութեան այս վերջին մէկ երկու տարուան ընթացքին կատարած վերելքի մասին:

Սակայն Հայր. Միութեան վարչութիւնը եւ անդամները, անբաւարար նկատելով իրենց մինչեւ հիմա թափած ջանքերը, հետզհետէ երեւան եկող նոր պահանջներու հանդէպ, երբեք չեն վարանած շեշտել հայրենակցական շահերը լայն շրջանակի մը մէջ հետապնդելու անհրաժեշտութիւնը:

Ճիշդ ատոր համար՝ Միութեան վերջերս ժողովը խոստմնալից մթնոլորտի մը մէջ քննելով անյետաձգելի կարգ մը հարցերու ստիպողութիւնը, որոշեց չընկրկիլ որ եւ է դժուարութեան առջեւ:

Հայր. Միութիւնը խորապէս համոզուած է որ համերաշխ գործունէութեամբ՝ ոչ միայն տիրող անախորժութիւնները կը վերնան, այլեւ գիտակցութեան նոր շրջան մը բացուելով հայրենակիցներուն առջեւ, երկրորդական կարգ մը հարցեր ալ լուծում կը ստանան:

Անշուշտ միամտութիւն պիտի ըլլար կարծել թէ առանց դժուարութեան եւ յոգնութեան կարելի է լուծել այս կամ այն հարցը: Դիւրին կարծուած հարցերն անգամ յաճախ՝ քմահաճոյքներու եւ անհոգութեանց զոհ կը դառնան:

Սակայն այս պարագան չի կրնար գիտակից Պալուցիներ լռութեան դատապարտել:

Պալուի Հայրենակցական Միութիւնը, ինչպէս ասկէ առաջ, ներկայիս ալ՝ տրամադրելի բոլոր միջոցներով պիտի աշխատի բոլոր անոնց հետ, որոնք հայրենակցական շահերու բծախնդրութենէն մղուած, անկեղծ գործունէութեամբ՝ կ'ուզեն արծարծել անհետացող Պալուցիներու յիշատակը՝ վերապրող Պալուցիներուն մէջ:

Այս պարտականութեան գիտակցութեամբ է որ՝ Հայր. Միութիւնը իր հայրենակիցներուն միջեւ մտքերու յեղաշրջումի մը լաւագոյն բաղձանքներէն մին կ'ուզէ ըլլալ:

Վարչութիւն

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋՆՋԻ ՕՐԱԳՐԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

— Զէնքերը յանձնե՜լ: Հարկաւ անկէ վերջ Թուրքը ձեզ պիտի կոտորէր: Մեզմէ ալ զէնք ուզեցին: Տէրսիմէն ալ ուզեցին՝ ան պատասխանեց. «Եկէք առէք»: Դուք գառնուկի նման ջարդուեցաք: Ասանկ ժողովուրդ էք: (Ու ծիծաղելով) Ի՞նչ պէլիէ կ'ուզէք …

— Չո՛ւ, չո՛ւ, չո՛ւ, չո՛ւ, սատկի՛ք, կ'ըսէին էշերուն, երբ բեռան ծանրութենէն չէին կրնար քալել:

Անոնց մէկուն հետ կռիւի բռնուեցայ, բայց միւսները մեզ իրարմէ զատեցին:

Առտուն իրենց գեղը հասանք: Ամէն մարդ իր տունը գնաց: Մենք գետափին վրայի թուփերուն մէջ մինակ մնացինք: Ղեւոնդ նշմարեց Ծինտին, որ Ղալաթիայի գացած էր փորը կշտացնելու եւ գեղ կը դառնար: Կանչեցինք, մեր քով եկաւ: Իրեն կ'աղաչէինք, պապենական բարեկամութեան անունով, որ մեզ չլքէ: Ան

— Գացէք, այ պապամ, այս տեղերէն գացէք ձեր լեռները: Վէլին ստախօս է: Հոս ձեզի նայող չըլլար ու կը սպաննեն:

Իրմէ խնդրեցինք որ գեղ երթալուն գոնէ քիչ մը ուտելիք ղրկէ: Ան խօսք տուաւ բայց բան մը չղրկեց: Ու իրիկուան միայն, բարի Քրտուհիներ, մեզ յիշելով հաց բերին:

Քանի մը օր եւս Զամուռճիի անտառները մնացինք: Մեզի նայողը նորէն Վէլին էր: Օր մը ան մեզի թի ու փետատ տուաւ: Ու գիւղին դիմաց խոշոր ձորի մը մէջ, կաղնիներուն տակ, հեղեղին վրայ, տեղ մը ցուցնելով ըսաւ որ հոն մեզի համար տնակ մը շինենք: Սկսանք շինութեան ու յաճախ կ'ըսէինք.

— Արդեօք աս մեր գերեզմա՞նը պիտի ըլլայ…

Ղեւոնդ ինձմէ ուժով, գրեթէ մինակը կ'աշխատէր: Ես ալ վրան կը խօսէի ու բարկանայի: Անգամ մըն ալ դէմս սկսաւ լեզուին տալ, ալ չդիմանալով ցուցմունքներուս: Ու կռիւ մըն է փրթաւ մեր մէջ: Սկսանք հայհոյելով մէկզմէկ տփել.

— Շա՛ն տղայ:

— Շան տղան դուն ես:

— Պապայիդ մեռելը…

— Հօրդ գանկը …

Երբ յոգնեցանք, կռիւը դադրեցաւ: Որովհետեւ մեզմէ զատ ուրիշ մէկը չկար մեր քով, իրարմէ բաժնելու համար: Իրարու քէն ըրինք: Ու սկսանք մտածել մէկ մէկ կողմ քաշուած: Վէլիին հարսը մեզի հաց բերելով քիչ մը զուարթացուց: Իրիկուններն ալ Վէլիին տունը ընթրելով ձոր կը վերադառնայինք: Սակայն մեր աչքերը անօթեցեր էին ու չէինք կշտանար: Թուփերը մտած կը դիտէինք գեղը ըսպասելով հացի:

Քիւրտերը մեր տունը տեսնելով հիացան:

— Լօ, լօ, եթէ դուք մըն ալ կախէք, աս մեր տուներէն աւելի աղէկ կ'ըլլայ, կ'ըսէին:

Գիշերները եղեւնի հաստ ու չոր կոճղերով կրակ կը վառէինք, ու անոր դիմաց կը մրափէինք հագուստներով, քանի որ ծածկոց չունէինք:

Գեղին հօտերը յաճախ մեր քովէն կ'անցնէին: Ու հովուուհիներ կաթ կը կթէին մեզի: Զամուռճիի լեռները խիտ անտառներով ծածկուած էին: Հսկայ եղեւիններ, լայնատարած կաղնեստաններ, ցրդի, տօռուխ, ալոճի, մասրենի, վայրի տանձենի ու խնձորենի, ցարասիներ, լուսնտերեւենի, արջի ծառ, հաւկուտենի, սերկեւիլ, կ'աճէին հոն: Ու ջուրերը հազար ձայներով ձորն ի վար կ'երթային: Կը թափառէինք այնտեղ ու մերթ Կիւկիւլէ լեռը կ'երթայինք, ուր մեր Մահմուտ Տէտէին մենաւոր տունը կար: Անոր կինը եւ տղաքը հոն էին: Անոր տղան, Ալին, որ տան տէրն էր, կը հիւրասիրէր մեզ: Ու մենք երբեմն անոր հօտը արածել կը տանէինք:

Տիվրիկ երթեւեկող Քիւրտեր կը պատմէին այնտեղի կոտորածը: Քաղաքին հայութիւնը մէջտեղէն վերցուած: Դեռ արտերուն մէջ պահուած Հայեր գտնելով, զանոնք կը սպաննեն գետ կը նետեն եղեր: Անոնք մեզի կ'ըսէին որ փառք տանք Խըզըրին ատանկ տեղ մը ինկած ըլլալնուս, ուր հանգիստ կ'ապրինք պաղ ջուրերու վրայ: Ուրիշներ իրենց ծանրութիւնով ոսկի կուտան ու չեն կրնար փրկուիլ: «Եղբայր, արդեօք այս ցաւէն պիտի ազատի՞նք, (ախպար բըրփ ըս ցաւէն սիտ ազատի՞ըf), կ'ըսէր Ղեւոնդ, ու տժգունօրէն իրարու աչքի մէջ կը նայէինք:

Քիւրտերը մեզի կը պատմէին դեռ Տիվրիկի լքուած վիճակի մասին. Տուները ամայի, Հայ անունը մէջտեղէն վերցած: Փողոցներէ հաւաքուած գիրքեր կը բերէին մեզի: Ու կ'ըսէին թէ քաղաքին վարի ջաղացքին մօտ, հոն ուր գետը ժայռ կը մտնէ, հազարներով դիակ լեցուած են իրարու վրայ, որոնց հոտէն քաղաքը չի կրնար շնչել: Մաս մը Հայեր իսլամացուցած էին: Հիմա զանոնք ալ սպաննելով ջրհորները թափեր են: Մսագործի դանակներով ոչխարի պէս սպանդանոցին մէջ Հայերը կը մորթեն եղեր: Քաղաքին բոլորտիքը, դաշտերուն մէջ, լեցուն դիակներ արեւին տակ կը հոտին:

Քաղաքին մէջ հանդէս եւ լուսավառութիւն են կատարեր, Հայերու բնաջնջումը աւարտած ըլլալով: Թուրքերը ուրախ: Թուրքերը գոհ: Բոլորը պարծանքով իրենց ըրածները կը պատմեն: Մրցում կայ եղեր օրական քանի՞ Հայ սպաննած ըլլալու պատիւին շուրջ: Թուրք մսագործ մը իր արհեստակից Հայը, ծանօթ դասապ Արթինը այս խօսքերով կը սպաննէ.

— Եկուր նայինք, Արթին, վրադ փորձեմ, տեսնեմ թէ դուն ոչխարները ինչպէ՞ս կը մորթէիր:

Ու տգիտութեան եւ ապականութեան օրրան այդ Փոքր Ասիայի մէջ տեսակներով զրպարտութիւն ու տարաձայնութիւն հաներ էին, զոհը դահիճ, դահիճը ամբասիր ներկայացնելու: Ամերիկայէն մարդ սպաննելու ճեքենայ մը բերել տուած են եղեր Հայերը, որուն մէկ կողմէն ողջ մարդը բերանը կուտան միւս կողմէ մորթը վրայէն քերթելով դուրս կուտայ զայն: Եղունգ քաշելու, միս փրցնելու գործիքներ գտնուած են Հայերուն քով: Զէնք: Ռումբ: Եթէ երկու օր եւս Թուրքերը չյարձակէին Հայերուն վրայ, Հայերը պիտի սկսէին Իսլամները ջարդել: Հայը փէսատ, Հայը խային, հայրենիքի դաւաճան: Երկրին հարստութիւնը ձեռքը ունենալով հանդերձ Իսլամներուն դէմ ապերախտ գտնուեցաւ եւ ուզեց զանոնք կոտորել:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

…յի մէջ կը հանդիպի Էնվէր փաշային, որ այն ատեն բախտ կը փնտռէր …քաղաքին մէջ: Էնվէր կարգ մը առաջարկներ կը ներկայացնէ Իքրամովի … երկու անգամ տեսակցութիւններ կ'ունենան: Պուխարին Իքրամովի կը …հնարարէ ապահովել Անգլիոյ աջակցութիւնը, անջատելու համար Ուզ…բեկիստանը: Իքրամով խոստովանեցաւ նաեւ թէ ինք սպաննեց Նազըր Սայի…ով, որ երեւան հանած էր իր ազգայնական կազմակերպութիւնը:

Ինչե՞ր կը պատմէ Պուխարին

Նոյն օրը իրիկուան դէմ հարցաքննուեցաւ Պուխարին, երբեմն խմբագրապետ Մոսկուայի պաշտօնաթերթին եւ նախագահ Գ. Միջազգայինի: Ամբաստանեալը առաջին խօսքէն իսկ վէճի մը բռնուեցաւ ընդհ. դատախազ Վիշինսքիի հետ, երբ կ'ուզէր բացատրել իր դաւաճանութեան գաղափարական պատճառները: Ընդհ. դատախազը ընդմիջելով ազդարարեց.

— «Եթէ Պուխարին կը կարծէ թէ այդ միջոցին դիմելով ես պիտի չկրնամ …ուզած հարցումներս ուղղել, չարաչար կը սխալի»:

Այս ազդարարութեան վրայ, Պուխարին ալ իր ընկերներուն պէս յանցաւոր …անկեց ինքզինքը. բայց որոշ վերապահումներ դրաւ եւ պնդեց թէ ինք մասնակցած չէ իրեն վերագրուած բոլոր արարքներուն:

— «Մենք աշխատանքի բաժանում կատարած էինք: Ես խումբին գաղափարախօսն ըլլալով, երբեք ուղղակի մասնակցած չեմ վնասարարութեան եւ …եսութեան, թէեւ տեղեկութիւն ունէի»:

Յետոյ խոստովանեցաւ թէ ինքն ալ աշխատած էր որ խորհրդային իշխանութիւնը պարտուի, հողեր տրուին Գերմանիոյ, Ճափոնի եւ մասնաւորապէս Անգլիոյ: Վերջապէս յայտնեց թէ իրենց գործունէութեան ծրագիրը կը բաղկանար վեց կէտերէ.— 1. Ազատութիւն կուլակներու (ունեւոր գիւղացի).— 2. Ազատութիւն առեւտրականներու.— 3. Մենաշնորհներ օտարներու.— 4. Վերջ ճարտարարուեստական գործունէութեան.— 5. Ազատութիւն քաղաքական կուսակցութեանց.— 6. Վերջ զինակցութեանց:

Ընդհ. դատախազը հարցումներ ուղղեց Պուխարինի, 1918ին տրուած որոշումներու մասին, որ կապ ունէին Լէնինի ձերբակալման հետ: Պուխարին …ացաւ թէ որոշուած էր ձերբակալել Լէնինը, Սթալինը եւ Սվերդլովը, յետոյ սպաննելու համար: Ըսաւ թէ պարզապէս «խօսակցութիւններ» եղած են … մասին: Ամբաստանեալը ուրացաւ նաեւ Սթալինը սպաննելու ծրագիրը, …լով. «ես բացարձակապէս լուր չունէի այդ բոլորէն»: Յետոյ սկսաւ ընկե…րին տեսութիւններ պարզել, բայց ընդհ. դատախազը ընդմիջեց, ազդարարելով.

— Ես ձեր ոճիրներով կը հետաքրքրուիմ:

Պուխարին.— Այնքան բազմաթիւ են որ պէտք է ընտրել:

Ընդհ. դատախազը.— Ո՛չ, պէտք է խոստովանիք բոլորն ալ:

Ամբաստանեալը ուրացաւ թէ ինք լրտես մըն է: Մէկ ժամ խօսելէ վերջ, …տը յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան (երէկ): Այս նիստին մէջ գլխաւոր… պիտի լսուեցաւ Եակոտա, Զեկային երբեմնի վարիչը, Կորքիի թունաւորման … ուրիշ մեղադրանքներու մասին:

*** Ամբաստանեալները զանազան օտար անուններ յիշած ըլլալով, ամէնը … հերքումներ տեղացին անմիջապէս: «Պերլինէր Թակալլաթ»ի Թղթակիցը, … Շէֆէրս, հերքեց իրեն վերագրուած յարաբերութիւնները: Ֆրանսայի …ակին երեսփոխան Նիքօլ նոյնպէս: Անգլիացի տիկին Փէյճէթ նմանապէս …հերքեց թէ ինք լրտես եղած է, ինչպէս կ'ըսէր Ռաքովսքի: Ֆրանսացի ընկերվարական հրապարակագիր տիկին Մակտըլէն Փազ յայտարարեց թէ ոչ Պերլին …նուած է, ոչ ալ կը ճանչնայ դեսպան Քրէսթինսքին: Հերքում մը հրատարակեց նաեւ Պ. Էմիլ Պիւռէ, արմատական հրապարակագիրը:

…ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԹՐՈՑՔԻ

*** Թրոցքի, որ Մեքսիկա կը գտնուի եւ որուն անունը միշտ կը յիշուի ամբաստանեալներուն կողմէ, ամէն օր զեկոյցներ կը հաղորդէ մամուլին, ծիծաղելով դատավարութեան խեղկատակութեանց վրայ: «Կը նշանակէ թէ բոլոր …ին բոլշեւիկները ամբողջովին ծառաներն էին օտար պետութեանց.— կառավարութեան գլուխը՝ Զինովիեւ եւ Պուխարին, փաշականներ էին. 1921ին ես, …կարմիր բանակին վարիչը՝ գործակալն էի Գերմանիոյ որ այն ատեն բոլորովին …կործանելու վրայ էր: Ո՞վ կը հաւատայ այս առասպելներուն»:

*** Ընկերվ. Միջազգայինը եւ Արհեստակցական Միութեանց Դաշնակցութիւնը բողոքի հեռագիրներ ուղղեցին Մոսկուա: Պ. Վանտէրվէլտ, Պելժիոյ ընկերվարական վարիչը, յօդուածով մը իր վրդովումը կը յայտնէ Մոսկուայի դատին առթիւ:

*** Թրոցքի բողոքի հեռագիր մը ուղղելով իրեն դէմ եղած ամբաստանութեանց մասին, կ'ըսէ թէ միայն 2500 տոլար ստացած է խորհրդային իշխանութենէն, Պոլսոյ մէջ, իր անձնական ծախքերուն համար, փոխան ընկալագրի: «1918էն 1938 որ եւ է գումար չեմ ստացած խորհրդային գանձէն, ոչ օրինապէս, ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի»: Կը հերքէ նաեւ թէ իր տղան 600.000 տոլար ստացած է: «Ան աղքատ ապրեցաւ, աղքատ ալ մեռաւ»: Աքսորականը Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանատան միջոցաւ կը պահանջէ ընդհ. դատախազէն,— «Անմիջապէս, Ռոզէնհոլցի գնդակահարութենէն առաջ, քննութիւն մը բացէք այդ առասպելական միլիոնի մասին: Ես յանձն կ'առնեմ ներկայացնել բոլոր նամակները, փաստաթուղթերը եւ հաշիւները»:

Հունգարիա կը վերազինուի

Հունգարիոյ վարչապետը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Մէկ միլիառ փէնկօ (6 միլիառ Ֆր. ֆրանք) պիտի ծախսենք յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին, զօրացնելու համար ազգ. պաշտպանութիւնը: Այս գումարը պիտի ճարենք տուրք մը հաստատելով հարստութեան վրայ եւ ներքին փոխառութիւն մը կնքելով: 600.000.000 պիտի գոյանայ հարստութեանց տուրքէն, 400 միլիոն ալ փոխառութեամբ: Տուրքը ամէնէն առաջ պիտի գանձուի բոլոր դրամատուններէն եւ ճարտարագործական հաստատութիւններէն:

Գերմանիոյ մէջ կը շնորհաւորեն Հունգարիոյ ձեռնարկը, իբրեւ ազատում դաշնագրով հաստատուած կապանքներէ:

>>>> o <<<<

… ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ մօտ 50 Արաբներ սպաննուած եւ 26 հոգի ալ ձերբակալուած են ուրբաթ օր, Ճէնինի մէջ պատահած ընդհարման մը միջոցին: Երկու հազար անգլիական զինուորներ կը շարունակեն հետապնդել փախստականները:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ընտրութեանց առթիւ, բազմաթիւ քաղաքապետներ հրաժարական տուին, բողոքելով կառավարական օրէնքին դէմ:

ԱՆԿԷՆԻ բնակիչներէն Պ. Փապուճեան երբ կը փորձէր կառախումբ նստիլ Լա Պաքի մէջ, առանց սպասելու որ կանգ առնէ, սահելով անիւներուն տակ մնաց եւ աջ սրունքը ջախջախուեցաւ: Հիւանդանոց փոխադրեցին, բայց մեռաւ:

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ մեղսակիցներէն Պորկոյի դուքսը եւ ուրիշ մը, որոնք բանտարկուած էին 100 օրէ ի վեր, ազատ ձգուեցան շաբաթ օր, ինչ որ զարմանք պատճառեց ձախակողմեան տարրերուն: Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ Ապահովութեան Տեսչութիւնը համոզուած է որ ռուս տնտեսագէտ Նավաչին սպաննուած է գաղտնի կոմիտէին անդամներուն կողմէ:

5000 ՔԵՌՆԱՐԿՈՒՆԵՐ որոշած են բոլոր միջոցներով ընդդիմանալ աշխա… …նոր օրէնքին, եւ դիմադրութեան կը հրաւիրեն գործատիրական կազ…

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՊԹՄՕՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՍՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ **ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ**

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ:

13 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Վարանդեան սրահին մէջ, Պոմօն:

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր:

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԳԵՐ. Ց. ՋԳՕՆ Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ որ հարկ եղած բացատրութիւնները պիտի տայ Վարդանանց պատերազմի մասին:

Մուտք 6 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆր.:

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ՋԱԽԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «ԽՐԻՄԵԱՆ» սրահը 2 Ռիւ Տը լա Տէֆանս, Իսի Լէ Մուլինօ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

SALLE ERARD, 13 Rue du Mail ՄԷԹՐՕ Sentier

12 ՄԱՐՏ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

(Սրահին դռները պիտի բացուին ժամը 8.30ին)

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (12 տարեկան)

Կը դաշնակահարէ Պախ - Լիստի Ֆանթէզին եւ Ֆիւկը, Պէթհովէնի Սոնաթը, Շոբէնի չորրորդ Պալաթը, Նոքթիւռնը եւ Սկէրցօն, Սրուանձտեանցի Փափուրին, Կոմիտաս վարդապետի «Ցեռ - Առաջը — Կարնոյ, Իբբոլիտով — Իվանովի կովկասեան Սիւիթէն Աուլի մէջ եւ Սարդարի քայլերգը եւ Լիստի Կոնսէրթօն:

ԳԻՆԵՐԸ.— Ա. կարգ՝ 25, Բ. կարգ 20, Գ. կարգ 15, Դ. կարգ 10 ֆրանք, պալքոն 10 եւ 7 ֆրանք: Դիմել՝ Salle Erard, եւ Հրանտ Սամուէլ գրատունը, 51, Rue Mr. le Prince, Փարիզ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 10 Մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր կեդրոնատեղին, 8 բիւ Պօսիւէ, Փարիզ:

Կը դասախօսէ Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Նիւթ՝ « Հին եւ նոր սերունդները »

Այս բացառիկ, եւ նիւթով շահեկան դասախօսութեան կը հրաւիրուին, Փարիզի Հայ երկսեռ հասարակութիւնը ու մասնաւորաբար Հայ երիտասարդական միութիւններու անդամները:

ԴԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Պ. ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԻՐՏԱՆԻ:

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse:

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական երգիծում 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ: Հեղինակ՝ Սերժ Միրիճանեան (Serge Mirjean):

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Պ. Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դէրերում մէջ եւ Պ. Balpétréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր. Իրիս Պիւլպիւլեանի, Պ. Գմբէթեանի եւ Պ. Claude - Wilderի:

Ցոյտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի:

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 9 մարտ չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 բիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ:

Նիւթ՝ Հայաստանը եւ հայ ժողովուրդը 19րդ դարու վերջերը:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին Ա. տարի թիւ 1 եւ 2 (1934): Անոնք որ հաւաքածոյ չեն կազմեր, կրնան մեզի վերադարձնել այդ երկու թիւերը՝ փոխարէն ստանալու համար մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ այս տարուան փետրուարէն սկսեալ:

Սպառած է նաեւ թիւ 39ը,— Բոլոր անոնք որ ձեռքէ կը գնեն, կրնան մեզի վերադարձնել այդ թիւը, փոխարէն կը ստանան ԵՐԵՔ ԹԻՒ փետրուարէն սկսեալ:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի բարեկամներէն կը խնդրուի մեզի հայթայթել թիւ 39ը: Սպառելու մօտ են նաեւ թիւ 13ը եւ 20ը: Այս թիւերուն փոխարէն եւս կուտանք ԵՐԵՔԱԿԱՆ նոր թիւեր:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

մակերպութիւնները: («Փըթիփէ»):

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ընտրական կանոնագրի մասին անցեալ յունուարին համաձայնութիւն մը գոյացած էր Ֆրանսական եւ Թրքական պատուիրակութեանց միջեւ: Այս առթիւ կազմուած յանձնախումբը, որ կը բաղկանայ Պելժիոյ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Շուէտի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներէն, նիստ գումարեց երէկ, վերաքննելու համար կանոնագիրը: Վերջնական բնագիրը պիտի յանձնուի Ա. Գ. Խորհուրդին, Ֆրանսայի հաղորդուելու եւ անմիջապէս յայտարարուելու համար:

ՀՈԼԻՈՒՈՒՏԻ ողողումներու մասին հասած վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ մեռած են առնուազն 400 հոգի, իսկ նիւթական վնասը կը հասնի 50 միլիոն տոլարի:

ԻՏԱԼԻՈՅ թագաւորը ճաշի հրաւիրեց Նէմէնի դահաժառանգ իշխանը: Կառավարութիւնն ալ արտակարգ պատիւներ ընծայեց:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Խորին շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ Ալֆորվիլի Հայ Հասարակութեան, Զէնկիլէրցիներու Հայրենակցական Միութեան, Սանուց Միութեան անդամներուն եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին սիրելի որդւոյս ՂԱԶԱՐՈՍ ԿԱԿՕԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Սիրուն Կակօեան

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահին մէջ ծախու են, երկար եւ հաստատուն նստարաններ՝ յարմար եկեղեցիի, դպրոցի եւ պարտէզի: Մանրամասնութեանց համար դիմել Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ, 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex):

×

«Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, վարձու կը տրուի կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու թատերական ներկայացման, հարսնիքի, նշանտուքի, հանդէսի եւ ժողովներու: 333 հոգիէ աւելի տեղ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex), Մարսէյլ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍԷՆ - ԺԷՌՕՄ, ԼՍ. ՄԻՈՒԹ… նաք մեզի գրել:

ՎԱԼԱՆՍ, Գ. Ս.— Պիտի հ… րակուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վանի գիւղերէն Սարօ … կը փնտռէ իր եղբայրները՝ … Արբահամ, քոյրերը՝ Սօսէ, … րենց հօր անունը՝ Մուշեղ, … նը՝ Ազրշամ): Կը փնտռէ … հօրեղբայրները՝ Մելիք, … Շաքօ, Կրպօ Լեւոն եւայլն: … հետքը կորսնցուցած է Վանի … պաշտպանութեան կռիւներէն … Սառայ լուր տուողին 300 ֆր… ւէր: Իմացնել՝ Serop Moroukian … Boulevard Carnot, Le Puy, (Haute-Loire) France.

— Սեբաստացի Արամ Ս… եան (կամ Գույմեան) 20—2… կան, հօր անունը՝ Յակոբ … տարեան, մօր անունը՝ Մար… րոնք մեռած են Վալանսի … էն: Իր մասին լուր ունեցող… խնդրուի իմացնել Tchalikian … Tronchet, Paris (8):

Բ.

— Կարնեցի Երուանդ Գ… կը փնտռէ իր քոյրերը … , որոնք … թեան միջոցին անհետացած … րենց հասցէն գիտցողներէն … րուի իմացնել՝ Yervant Bo… Khiaban Gulustan, Bender—Pehlevi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17 Rue Damesme — PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՄԱՐՏ — MERCREDI 9 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3674

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԶԻՆՈՒԷ, ԶԻՆՈՒԻՆՔ, ԶԻՆԵՆՔ

Տակաւին քանի մը տարի առաջ, պետութիւնները եռամեայ, հնգամեայ կամ տասնամեայ ծրագիրներ կը մշակէին, զարկ տալու համար վերաշինութեան, տնտեսութեան, ճարտարագործութեան :

Ազդանշանը արձակած էր խորհրդային իշխանութիւնը, որ վերէն վար քանդած ըլլալով հին կարգուսարքը, ինչպէս եւ տնտեսութիւնը, ամէն բան ծայրէն սկսելու հարկադրուած էր :

Տարիներ վերջը, ուրիշներ ալ նոյն ճամբան բռնեցին, մէջն ըլլալով նաեւ Թուրքիան, որ գործնապէս կը քաջալերուէր Մոսկուայէն :

Այժմ տնտեսական - ճարտարագործական «ամեակ»ները իրենց տեղը տուած են մարտական ծրագիրներու, — վերազինո՛ւմ : Բուն բառով՝ զինարշաւ :

Նոյն իսկ այն պետութիւնները որ տնտեսական մտահոգութիւններ ունին, իրենց եռամեայ, հնգամեայ կամ քառամեայ ծրագիրներով ամէն բանէ առաջ կը ձգտին միեւնոյն նպատակին, — այնպէս մը կազմակերպել երկրին տնտեսութիւնը, ճարտարագործութիւն թէ հողագործութիւն, որ բաւէ բոլոր պէտքերուն, պատերազմի պարագային, կամ ի նախատեսութիւն պատերազմի : Կը-կայ՝ ֆաշական Իտալիան եւ հիթլերական Գերմանիան :

Շարժումը արդէն ստացած է վարակիչ հանգամանք :

Մեծն Բրիտանիա հնգամեայ ծրագիր մը մշակած էր սպառազինութեանց համար, իբրեւ ծախք նախատեսելով հսկայական գումար մը, 1500 միլիոն անգլ. ոսկի :

Կառավարութիւնը այժմ կ'ազդարարէ, — Այս գումարն իսկ անբաւական է : Միայն այս տարի պիտի ծախսենք 350 միլիոն ոսկի, լրացնելու համար մեր պակասները : Եւ երեսփ. ժողովը անմիջապէս կը վաւերացնէ, նոյնիսկ աւելին պահանջելով :

Ինչո՞ւ, — յանուն խաղաղութեան : «Մեր խաղաղասիրութիւնը չի նշանակեր այսօրուան խաղաղութիւնը շարունակել վաղուան խաղաղութեան գնով» (Չէմպըրլէն) : Եւ դեռ աւելին — «Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաշմանդամ է եւ կաղ, ոչ մէկ պետութիւն կրնայ յոյս դնել անոր վրայ, եթէ յարձակում կրէ աւելի զօրաւոր պետութենէ մը» :

Նոյն հզօր եւ աննախընթաց յանձնառութեան տակ մտած է, նաեւ, Ֆրանսան : Դեռ նոր հաստատուեցաւ ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկը, իբրեւ հիմնադրամ ունենալով 14 միլիառ ֆրանք, բացի նախապէս քուէարկուած արտակարգ վարկերէն : Եւ արդէն ձեռնարկուած է նոր փոխառութեան մը :

Հեռագիրը կը տեղեկացնէ թէ Թուրքիան ալ կազմած է հնգամեայ ծրագիր մը, լրացնելու համար իր սպառազինութիւնները :

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը կը ներկայացնէ 248 միլիոն ոսկիի գումար մը, որուն 82,232,000ը յատկացուած է ազգ. պաշտպանութեան : Դեռ անցեալ շաբթու 17 միլիոնի յաւելում մը կատարուեցաւ, 15 միլիոնը վերապահելով ազգ. պաշտպանութեան :

Անդին, պարտուած եւ պատժուած Հունգարիան իր կարգին մարտական հնգամեակ մը սարքած է, վեց միլիառ ֆրանք սահմանելով :

Եւ այսպէս ամէն տեղ, — զինուէ՛, զինուինք, զինենք (եթէ չունիս, կը ճարենք, փոխան մուրհակի...) :

Ե՞լքը, — վա՜յ անճարին եւ ուշ մնացողին :

Շ.

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՀՌԵԼԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

350,000,000 անգլ. ոսկի, այս տարի

«ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄ Է ԵՒ ԿԱՂ»

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ վաւերացուց կառավարութեան վերազինման ծրագիրը, որուն համաձայն այս տարի 350 միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի օդատորմիղին, բանակին եւ նաւատորմին համար :

Այս առթիւ աղմկալի վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան : Նախկին նախարար Պ. Չըրչիլ դիտել տուաւ թէ Գերմանիա տարին 900.000.000 անգլ. ոսկի կը ծախսէ իր սպառազինութեանց համար : Իբրեւ վկայ յիշելով զօր. Վէկանը, Պ. Չըրչիլ ըսաւ թէ Գերմանիա ունի 3000 առաջնակարգ ռազմական օդանաւ, Անգլիա՝ միայն 1500, Իտալիա՝ 1200, Ֆրանսա՝ 1000 : «Գերմանիա երկու անգամէն շատ աւելի կը վճարէ իր օդային ուժերուն համար քան Անգլիա : Ան երկու անգամ աւելի օդային ուժ ունի քան մենք եւ անդադար կ'աւելցնէ իր գերազանցութիւնը, թէ քանակութեամբ եւ թէ տեսակներով» :

Պ. Չէմպըրլէն պատասխանելով քննադատութեանց, յայտարարեց.

— 1500 միլիոն ոսկիի գումարը զոր նշանակած էինք ասկէ առաջ, անբաւական է այլեւս : Բայց, ինչ որ ալ ըլլայ զոհողութեանց չափը, մենք պիտի շարունակենք մեր վերազինումը : Մեր նպատակներն են. — 1. Ապահովութիւն բրիտանական կղզիներու. — 2. Պաշտպանութիւն ծովային հաղորդակցութեանց. — 3. Պաշտպանութիւն անդրծովեան ստացուածքներու. — 4. Գործակցութիւն դաշնակիցներու հետ, պատերազմի պարագային : Մենք անդադար պիտի շարունակենք մեր ճիգերը, բարւոքելու համար միջազգային կացութիւնը : Բայց, մենք չենք կրնար նուազեցնել մեր պատասխանատուութիւնը մեր ժողովուրդին հանդէպ : Ազգերու Դաշնակցութիւնը հաշմանդամ է եւ կաղ, եւ անոնք որ ինծի պէս իրենց կարելին կը փորձեն զայն վերաշինելու եւ համաշխարհային հզօր Դաշնակցութիւն մը դարձնելու համար, աւելի լաւ կը ծառայեն Ազգաժողովին իտէալին, քան անոնք որ կը ձգտին անոր տալ պատասխանատուութիւններ զորս չի կրնար տանիլ իր ներկայ վիճակին մէջ : Ո՞ր եւրոպական պետութիւնը, եթէ յարձակում կրէ աւելի զօրաւոր պետութենէ մը, կրնայ յոյս դնել Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ, պաշտպանուելու համար արշաւանքին դէմ : Կը հրաւիրեմ ընդդիմադիրները պատասխանել այս հարցումին. որովհետեւ միակ պարկեշտ պատասխանը այս է, — չի կրնար յոյս դնել : Ինչո՞ւ խաբենք այդ փոքր պետութիւնները, անոնց ընծայելով ապահովութիւն մը որ պարզապէս պատրանք է : Ես կ'ուզեմ հզօր Անգլիա մը, որովհետեւ կը հաւատամ թէ անոր ուժին մէջ կը գտնուի խաղաղութեան լաւագոյն յոյսը :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

21ՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԽԱՐԻՆ ԿԸ ՃԱԿԱՏԻ ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԻՆ ՀԵՏ

«Ես լրտես չեմ, ոչ ալ ահաբեկիչ կամ ոճրագործ»

1918ԻՆ ԿՈՒԶԷԻՆ ՓՈԽԵԼ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զարմանալի տեսարան մը պարզուեցաւ Մոսկուայի դատավարութեան հինգերորդ օրը, երկուշաբթի, 7 մարտ : Պուխարին, երբեմն խմբագրապետ կառավարական պաշտօնաթերթին եւ նախագահ Գ. Միջազգայինի, բաւական ուժեղ մենամարտի մը բռնուեցաւ ընդհ. դատախազին հետ, խոստովանելով կարգ մը մեղքեր, բայց մերժելով լրտեսութեան եւ դաւաճանութեան մեղադրանքը : Վիշինսքի պահ մը կատղեցաւ, ուզեց հարցումներու տեղատարափի մը մէջ խեղդել ամբաստանեալը, վկայութեան կանչելով մասնաւորապէս կին մը, բայց Պուխարին շարունակեց հերքել. այն ատեն որ նախագահն ալ միջամտեց եւ հարցաքննութիւնը յետաձգուեցաւ :

Այս տեսարանին նկարագրութիւնը կ'ամփոփենք Հավասի թղթակցին հեռագրէն. —

Այս իրիկուն ժամը 6ին ուժգնօրէն շարունակուեցաւ մենամարտը՝ Պուխարինի եւ ընդհ. դատախազ Վիշինսքիի միջեւ : Երբ ամբաստանեալը տեսութիւններ կը պարզէր, ընդհ. դատախազը պոռաց.

— Մէկդի դիր սա փիլիսոփայական տեսութիւններու մշուշը եւ խօսէ ոճիրներուդ մասին : Դուն հոս կանչուած ես իբրեւ ոճրագործ, եւ ոչ թէ իբրեւ փիլիսոփայ :

Պուխարին.— Թերեւս իբրեւ փիլիսոփայ եւ իբրեւ ոճրագործ :

Վիշինսքի (կատղած).— Ոճրագո՛րծ, լռէ՛ :

Պուխարին.— Դուք այդպէս կ'ըսէք, բայց դատարանն է որ պիտի վճռէ, երբ ես ըսեմ ինչ որ կ'ուզեմ ըսել եւ ոչ թէ ինչ որ դուք կ'ուզէք ըսել տալ ինծի :

Միակն ըլլալով բոլոր ամբաստանեալներուն մէջ, Պուխարին խոստովանեցաւ թէ դաւեր խորհած է տապալելու համար խորհրդային իշխանութիւնը, օտար պետութեանց աջակցութեամբ, սակայն մերժեց ընդունիլ թէ ինք օտար պետութեան մը լրտեսն եղած է եւ կամ ուզած է սպաննել իր ընկերները : Ընդհ. դատախազը ի զուր վկայութեան կանչեց Ռիքովը եւ ուրիշ ամբաստանեալներ, որոնք յայտնած էին թէ Պուխարին տեղեակ էր լրտեսական գործունէութեանց եւ կը քաջալերէր խորհրդային վարիչներու սպանութիւնը : Պուխարին միշտ կ'ուրանար :

Հակառակ էին Պրէսթ-Լիթովսկի դաշնագրին

Ընդհ. դատախազը պահ մը ձգելով Պուխարինի օձիքը, դարձաւ Ռիքովի եւ հարցուց. — «Դուք ո՞ր լրտեսական կազմակերպութեան կողմէ վարձուեցաք, անգլիակա՞ն, գերմանակա՞ն թէ ճափոնական» : Ռիքով պատասխանած չէ տակաւին, երբ Պուխարին տեղէն ցատկելով պատասխանեց. — «Ոչ մէկէն» : Ընդհ. դատախազը պարտութիւն մը եւս կրեց, երբ կը փորձէր ապացուցանել թէ Պուխարին ուզած է սպաննել Լէնինը, Սթալինը եւ Սվերդլովը, 1918ին : Ամբաստանեալը յայտարարեց.

— «Ես եւ ընկերներս հակառակ էինք Պրէսթ - Լիթովսքի դաշնագրին : Գաղտնիք չէր մեր այս դիրքը : Մենք ընդդիմութիւն յարուցանելու միտք չունէինք, ատոր համար : Այդ գաղափարը յղացանք երբ 7րդ համագումարը վաւերացուց դաշնագիրը : Այն ատեն մենք կուսակցութեան ձախ թեւը կը ներկայացնէինք, եւ մեր մէջ ունէինք շատ մը ականաւոր վարիչներ, որոնցմէ ոմանք ողջ են տակաւին եւ բարձր պաշտօններ կը վարեն :

Վիշինսքի.— Ձեր ծրագրին մաս կը կազմէ՞ր նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը :

Պուխարին.— Այո : — Վիշինսքի.— Չէ՞իք ուզեր ձերբակալել Լէնինը, Սթալինը եւ Սվերդլովը.— Պուխարին.— Այո : — Եւ սպաննել զանոնք. — Պուխարին.— Ո՛չ :

Ասոր վրայ, ընդհ. դատախազը վկայութեան կանչեց կին մը, Տիկին Եաքովլեվա, որ յայտարարեց.

— «Ճշմարտութիւնը խօսած կ'ըլլամ, երբ ըսեմ որ Պուխարին ինծի խօսած է Լէնինի սպանութեան մասին :

Պուխարին.— Կը պնդեմ որ վկան ճշմարտութիւնը չի խօսիր :

Ամբաստանեալը աւելցուց որ թէեւ ինք հակառակ էր Պրէսթ Լիթովսքի դաշնագրին, բայց երկար ատեն դիրք չբռնեց Լէնինի դէմ, որովհետեւ դեռ նոր միացած էր կուսակցութեան :

Երբ տեսաւ որ Պուխարին միշտ կը հերքէ իր լրտես կամ ոճրագործ ըլլալը, ընդհ. դատախազը փորձեց խոստովանցնել թէ դաւաճան է : Այս առթիւ յիշեց թէ Լեւոն Գարախան, որ գնդակահարուեցաւ անցեալ դեկտեմբերին, առաջարկած էր Գերմանիոյ ձգել Ուկրայնան եւ Սպիտակ Ռուսաստանը, թէ Ռիքով խոստովանեցաւ որ Պուխարին տեղեակ էր այդ դաւաճանութեան : Պուխարին բոլոր հարցումներուն կը պատասխանէր թէ ինք միշտ համաձայն եղած է որ կարգ մը զիջումներ ըլլան Գերմանիոյ, որպէսզի չմիջամտէ, եթէ հակայեղափոխութիւն ծագի Ռուսաստանի մէջ : Եւ ուժգնօրէն ուրացաւ թէ ինք թելադրած կամ հաւանած է որ Ուկրայնան եւ Սպիտակ Ռուսաստանը Գերմանիոյ ձգուին, ի գին անոր չէզոքութեան :

Վիշինսքի նախկին վարչապետին դառնալով յիշեցուց թէ կարգ մը հրահանգներ տուած չէ՞ր լրտեսութիւն կատարելու համար Լեհաստանի : Եւ աւելցուց.

— Այն մարդը որ լրտեսութիւն կը կազմակերպէ, ինքն ալ լրտես է, չէ՞ :

Ռիքով, որ ուժ առած էր Պուխարինի բռնած դիրքէն, պատասխանեց. — Այո, այդպէս կ'ենթադրեմ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԻՆԸ ՊՈՉՈՎ ԿԱՏՈՒՆ »

Վահէ գրեց թէ բրիտանական դատարանը պատիժի նոր ձեւ մըն է գտած, — խարազան : Այդ խարազանը կը կոչուի «ինը պոչով կատու», որովհետեւ պատրաստուած է ինը կտոր փոկերէ :

Միտքս կ'իյնայ մեր գիւղական վարժարանի գաւազանը, որ տեսակ մը խարազան էր, որովհետեւ կակուղ : Ջղալեզնի եղէգ (գըղըլճը) մըն էր այդ, զոր երբ շարժէիր՝ անզուսպ ձայն մը կը հանէր օդին մէջ. — վարժապետը կը հրամայէր ափդ բանալ, զգալիճիին եղէգը մետաղի բարակ ձայն մը կը հանէր ու կ'իջնէր ափիդ, — կրակ բռնած ըլլայիր կարծես՝ կը լղլղայիր ցաւէն :

Մենք զգալեզնի եղէգով կը սպաննէինք օձերը, — շուտ կը սպաննէ, — յետոյ անկենդան օձը կը կապէինք շան մը պոչին, — տեսնէի՛ր շան վախն ու փախը, մեր ալ ծիծաղը :

Կ'ենթադրեմ, որ բրիտանական «ինը պոչով կատուն» աւելի շատ ցաւ կը պատճառէ, քանի որ կարելի չէ դիմանալ նոյնիսկ հինգերորդ հարուածին :

Ահա թէ ինչո՛ւ բժիշկները բողոքի ձայն կը բարձրացնեն ամէն կողմէ :

« Ժուռնալ»ի բժշկական աշխատակիցը, որ Դիոսկորիդէս կը ստորագրէ, (բուն անունով՝ Տոքթ. Ռաուլ Պլոնտէլ, բազմահմուտ բժիշկ եւ արժէքաւոր արուեստագէտ, — երաժիշտ), դիտել կուտայ թէ բրիտանական խարազանը անարդար է, որովհետեւ պատիժը պէտք է հիմնուի հաւասարութեան սկզբունքին վրայ, ինչպէս կը պահանջէր Պէքքարա, (վաղը կը խօսինք այս անունին մասին) :

Արդարեւ, կարելի չէ նոյն ուժգնութեամբ զարնել խարազանը, երբ մէկուն սաստիկ, միւսին թեթեւ զարնուի՝ անարդարութիւն է բացարձակ, եւ դեռ պէտք է ընդունիլ որ խարազանը կը յոգնի՝ կամաց կը զարնէ վերջիններուն, կամ կը համակրի դատապարտեալին, կաշառք կ'առնէ յանցապարտին ծանօթներէն ու սուտ հարուածներ կ'իջեցնէ :

Եւ վերջապէս արդարութի՞ւն է նոյն ուժգնութեամբ խարազանել ամէն մարմին, — մարմիններ կան որ զգայուն են եւ մարմիններ, որոնք, ինչպէս խափշիկները, աչք ալ չեն խփեր եւ «Համտուլլահ» կ'աղաղակեն՝ որքան ալ ճչայ կամ շաչէ ինը պոչով կատուն :

Ուրիշ կէտ մը, — հարուածը մարմնի ո՞ր մասին իջեցնել : Մանկավարժները, ժամանակին, կը բողոքէին վարժապետական ապտակին դէմ որ երբեմն խլութիւն կը պատճառէր երեխաներուն, եւ ապտակը, (թերեւս առաջնորդուելով իր ստուգաբանական նշանակութենէն), դարձաւ fessée (այսինքն եղանակ մը ափը տակը տանելու!) : Արդարեւ, կ'ըսէին հոգեվարժները, «տակը» ծեծելու այդ ձեւը հրաշալի միջոց մըն է լալկան երեխաները խաղաղեցնելու, — ջիղերու գայրոյթը «կը պարպէ» իբրեւ իսկական dérivative : Ուրիշ փաստ մը եւս այն, թէ «տակ ծեծելը» բուժարար է՝ ներքին գայրոյթներ պարպելու տեսակէտով : Կիներ կան, որ հաճոյք կը զգան այդ լօփ - լօփ ծեծէն : Հապա մազոխականնե՞րը, — ասոնք հիւանդներ են, այր թէ կին, որոնք ամէն բանի կը հանդուրժեն՝ ծեծ ուտելու համար, եւ այնքան սաստիկ որ արիւն ցայտէ : Այս հիւանդութեան հակառակ՝ գոյութիւն ունի սատիզմը, որու ենթականերն ալ կը սիրեն ծեծել, արիւն ցայտեցնելու աստիճան, եւ քանի ծեծեն՝ այնքան բերկրութիւն կը զգան :

Արդ, բրիտանական դատաւորը, որ կը տնօրինէ խարազանել յանցապարտները, սատիք չէ՞ արդեօք :

Իմ կարծիքս, — ապահովաբար սատիք է, որովհետեւ բրիտանական արդարադատ երդուեալները նոյն հաճոյքեամբ դիտեցին նաեւ հայ ժողովուրդին մարմնոյն արիւնիլը : Եթէ Անգլիացիները «ինը պոչով կատու»ն գործածելու համար պէտք ունենան մարդու՝ նոյնքան սատիք, — կան Թուրքերը :

ԱՐԱԶ

Նացիները [illegible] կը տեղաւորուին Աւստրիոյ մէջ

Քանի մը օր առաջ ընդհարումներ պատահեցան Վիէննայի փողոցներուն մէջ, Նացիներու եւ Հայրենասէրներու միջեւ : Այս առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Հայրենասէրներու ճակատին ընդհ. քարտուղարը, տոքթ. Ցէրնաթօ, որ անպաշտօն նախարար է եւ խիստ ազդարարութիւններ ուղղեց : Մէկ օր առաջ ալ խօսած էր ներքին նախարարը, Տոքթ. Զայս Ինքվարթ (հիթլերական), 500 Նացիներու առջեւ : Ճառէն անմիջապէս վերջը, դուրս հանուեցան բոլոր թղթակիցները եւ նախարարը գաղտնի խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ «հարուածային» Նացիներու հետ : Այս առթիւ ալ, նախարարը շեշտեց թէ Աւստրիան զուտ գերմանական պետութիւն մըն է, ազատ եւ անկախ : Տոքթ. Զայս մերժեց ընդունիլ հաշտութեան դաշնագիրը կամ որ եւ է միջազգային երաշխաւորութիւն Աւստրիոյ անկախութեան մասին, որ հիմնուած է ինքնորոշման իրաւունքին վրայ եւ հիմնուած միայն գերման ժողովուրդին կողմէ :

Լոնտոնի թերթերը այս յայտարարութենէն կ'եզրակացնեն թէ Աւստրիոյ նացիները կրնան որ եւ է ատեն յայտարարել թէ Աւստրիա անկախութիւն չուզեր, ոչ ալ Գերմանիան կ'երաշխաւորէ զայն, հետեւաբար պէտք է գլուխ հանել «անշլուս»ը (կցում) : Ճառին ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ հիթլերականները կ'ուզեն Աւստրիան դարձնել երկրորդ Տանցիկ մը, զայն Գերմանիոյ միացնելու համար աստիճանաբար եւ առանց բռնութեան :

Տոքթ. Զայս իր ճառին մէջ պարզեց Աւստրիոյ վարչապետին կողմէ եղած նոր զիջումները : Վարչապետը հաւանած է որ «Հայլ Հիթլէր» բարեւը տրուի Աւստրիոյ մէջ, բացի պետական պաշտօնեաներէն, համալսարանի փրոֆէսօրներէն, դպրոցի ուսուցիչներէն եւ Հայրենասիրական ճակատի վարիչներէն, երբ պաշտօնի վրայ կը գտնուին : Այսուհետեւ Աւստրիոյ նացիները կրնան ամբողջութեամբ երգել գերմանական քայլերգը, իրենց հրապարակային ցոյցերուն մէջ, պայմանաւ որ նախ աւստրիական քայլերգին առաջին տունը երգեն : Արտօնուած են նաեւ հիթլերական քայլերգը եւ Կեռ Խաչի դրօշը, որոշ պայմաններով :

Ասկէ զատ, Աւստրիոյ նացիները հետզհետէ նոր պաշտօններ պիտի ստանան կառավարական եւ օրէնսդրական մարմիններու մէջ : Գերման մարզական ընկերութիւնը, որ վերջին չորս տարիներու ընթացքին ծանօթ էր իբրեւ դաւադրական կազմակերպութիւն, այսուհետեւ պիտի գործէ ազատօրէն : Ներքին նախարարը շեշտեց իր ճառին մէջ, իբրեւ եզրակացութիւն.

— « Ճամբան երկար է եւ տաժանելի, բայց նպատակը մեծ է, — վերջնական միացումը երկու գերման պետութիւններուն, ամբողջ գերման ժողովուրդի անբաժան ճակատագրով » :

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԻՐԱՒՈՐԻՉ ԽԵՂԱԹԻՒՐՈՒՄՆԵՐ

Հարվըրտի համալսարանի փրոֆ. Ուիլեամ Լ. Լանկըր անգլերէն լեզուով հրատարակած է երկհատոր գիրք մը «Իմփիրիալիզմի դիւանագիտութիւնը» (William L. Langer: The Diplomacy of Imperialism).

Գիրքը, որ կ'ընդգրկէ 1890—1902 [illegible] ընդարձակօրէն կ'անդրադառնայ նաեւ հայկական հարցին եւ անոր հետ կապ ունեցող իրադարձութիւններուն, ուստի չահեկանութենէ զուրկ չէ նաեւ մեր ընթերցողներուն համար:

Հեղինակը օգտուած է ոչ միայն օտար, այլ եւ հայ աղբիւրներէ: Այդ ցոյց կուտայ, որ Հայ մը օգնած է անոր՝ ոչ միայն մատնանշելով այդ աղբիւրները, այլ եւ թարգմանելով որոշ հատուածներ կամ ծանօթացնելով անոնց բովանդակութեան:

Դժբախտաբար, այդ գործը կատարող Հայը եղած է նեղմիտ, անձեռնհաս եւ նախապաշարեալ անձնաւորութիւն մը. հայկական յեղափոխութեան եւ յեղափոխականներու վրայ ան նայած է այնպէս, ինչպէս Թուրքերը կը նային: Ուստի զարմանալի չէ, որ այդպիսի Հայու մը օգնութեամբ ամերիկացի փրոֆեսէօրը հայկական հարցը տեսած է գլխիվայր շրջուած վիճակի մը մէջ:

Գիրքին ընթերցողը ակամայ կը բռնանայ այն տպաւորութիւնը, թէ հայ ժողովուրդը Թուրքիոյ մէջ տանելի կեանք մը ունեցած է մինչեւ հայ յեղափոխականներու երեւումը, թէ ան գոհ եղած է իր վիճակէն եւ երբեք պիտի չըմբոստանար, զէնքի դիմէր կամ զինեալ ընդդիմութիւն ցոյց տար Թուրք կառավարութեան կամ անոր գործիքն եղող Քիւրտերուն, եթէ միայն բուռ մը «արիւնարբու», «ոճրագործ» հայ յեղափոխականներ բռնի չստիպէին զայն բռնելու յեղափոխութեան ճամբան:

Աւելին, դէպքերը այնպէս կը ներկայացուին, որ դուրս կուգայ, թէ հայ յեղափոխականները իրենք դիտմամբ սարքել տուած են հայկական ջարդերը Թուրքիոյ մէջ, որպէսզի այդ կերպով հարկադրեն եւրոպական պետութիւնները միջամտելու եւ ազատութիւն շնորհելու Հայերուն:

Սակայն, այս արտառոց մտքերը նոր չեն հասարակութեան համար: Անոնք պարզապէս կրկնութիւնն են այն տեսակէտներուն, զորս Թուրքերը յայտնած են շարունակ՝ իրենց բարբարոսութիւնները արդարացնելու եւ դահիճի իրենց մեղքը ձգելու համար զոհերը եղող Հայերու վրայ: Այդ տեսակէտները ինչպէս յայտնի է, պաշտպանած են նաեւ Թուրքերու բարեկամ օտարները:

Ցաւալի է, որ պատմութիւն գրելու յաւակնութիւն ունեցող փրոֆեսէօր մը նեղութիւն չէ կրած ոչ առարկայական քննութեան ենթարկելու իր աղբիւրները, որոնցմէ օգտուած է, եւ ոչ ալ հանգամանօրէն ու անկողմնակալօրէն ծանօթանալու իրական պայմաններուն, որոնք առաջ բերած են հայ յեղափոխական շարժումը: Ցաւալի է մասնաւորապէս որ այն Հայը, որ օգնած է անոր հայ աղբիւրներէն օգտուելու, եղած է անվստահելի, անձեռնհաս եւ մոլորեցնող մէկը: Այն առիճան, որ ամերիկացի փրոֆեսէօրը հայ աղբիւրէն օգտուած է կարծեն անոր համար, որ [illegible]

[illegible] հեղինակին կիրարկած եղանակները:

Նախ եւ առաջ՝ Հայերու մասին խիստ աննպաստ տրամադրութիւն մը ստեղծելու համար ընթերցողի մէջ՝ ան քանի մը խիստ վարկաբեկիչ մէջբերումներ կ'ընէ իբր թէ անկողմնակալ օտար հեղինակներէ եւ կը ներկայացնէ Հայերը իբրեւ վախկոտ, ծառայական, ստրկամիտ եւ անպիտան ժողովուրդ մը:

Այնքան արգահատելի կերպով Հայերը ներկայացնելէ յետոյ, ամերիկացի փրոֆեսէօրը իր երկրորդ ծանր հարուածը կուտայ հայկական հարցին, այն է՝ դուրս կը բերէ Հայերը իբրեւ ողորմելի փոքրամասնութիւն (հազիւ մէկ միլիոն) կազմող ժողովուրդ մը որ իբր թէ ոչ մէկ տեղ Թուրքիոյ մէջ, նոյնիսկ բուն հայկական նահանգներուն մէջ մեծամասնութիւն կը ներկայացնէր, բայց յաւակնութիւն ունէր երկրին տէր դառնալու:

Ակներեւ է, որ փրոֆեսէօրը օգտուած է Թուրք պաշտօնական կեղծ թիւերու վրայ հիմնուած օտար հեղինակներու վիճակագրական տեղեկութիւններէն: Մինչդեռ գաղտնիք չէ, որ օսմանեան կառավարութիւնը դիտաւորեալ կերպով կը պզտիկցնէր ոչ-Թուրք եւ մանաւանդ ոչ-իսլամ հպատակներու թիւը՝ ցոյց տալու համար օտար պետութեանց, թէ անոնք ոեւէ հիմ եւ իրաւունք չունին ինքնավարութեան ձգտելու:

Յայտնի է, որ մասնաւորապէս Հայերու վերաբերմամբ օսմանեան կառավարութիւնը խստիւ հետապնդեց այդ քաղաքականութիւնը՝ ջանալով ցոյց տալ նոյնիսկ, թէ Հայերը Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ նահանգի կամ գաւառի մէջ բնակչութեան մեծամասնութիւն կը կազմեն: Եւ որպէսզի Հայերու թիւը իսկապէս պակսեցնէր իր ուզածին չափ եւ դարձնէր հայ ժողովուրդը արհամարհելի փոքրամասնութիւն մը Թուրքիոյ մէջ, օսմանեան կառավարութիւնը պարբերաբար կը սարքէր զանգուածային ջարդեր: Եւ երբ այդ ջարդերն ալ չօգնեցին հասցնելու Հայերը արհամարհելի փոքրամասնութեան մը, օսմանեան կառավարութիւնը որոշեց օգտուիլ մեծ պատերազմի յարմար առիթէն եւ ամբողջովին բնաջնջել հայ ժողովուրդը՝ միանգամընդմիշտ հայկական հարցը թաղելու համար:

Փոխանակ հայրաբան ջարդերու այս արդէն միանգամայն պարզուած պատճառը մատնանշելու, ամերիկացի փրոֆեսէօրը, օտար հեղինակներու կողմէ տարուած թրքական պրոպագանդէն ազդուած, հայկական ջարդերը կը ներկայացնէ իբրեւ հայ յեղափոխականներու կողմէ դիտաւորեալ կերպով նիւթուած ոճիր մը, Եւրոպայի միջամտութիւնը առաջ բերելու համար:

Եթէ պատմութիւն գրող հեղինակը գիտնականի մը վայել զգուշութեամբ օգտուէր իր աղբիւրներէն, անկաս-

կած, ամէն բանէ առաջ պիտի աշխատէր ճշդել անոնց վստահելիութիւնը: Դժբախտաբար, ան այդ չէ ըրած եւ անխտիր ու առատ կերպով օգտուած է մասնաւորապէս այնպիսի օտար հեղինակներէ, որոնց կարծիքները համապատասխան եղած են իր կանխակալ թրքասէր կարծիքներուն:

Այսպէս, օրինակ, փրոֆեսէօրը յաճախ իր եզրակացութիւնները հիմնած է Վանի երբեմնի անգլիական տխրահռչակ հիւպատոս Ուիլերմսի յայտնած կարծիքներուն վրայ, մինչդեռ, ինչպէս յայտնի է այդ շրջանի ականատեսներու հրատարակած վկայութիւններէն, Ուիլերմս 1896ի Վանի դէպքերու ատեն ինքզինքը պահած է ոչ թէ իբր Անգլիոյ հիւպատոս, այլ Թուրքիոյ մոլեռանդ գործակալ, որ նոյնիսկ տեղական Թուրք իշխանաւորներու հետ մրցած է Հայերը ճնշելու գործին մէջ:

Կ'արժէ, որ ձեռնհաս անձ մը նեղութիւն կրէր հանգամանօրէն զբաղելու այս գրքի հայկական հարցին վերաբերեալ մասերով եւ անգլերէն գրութիւն մը պատրաստէր՝ փաստացի տուեալներով հերքելու համար գրքին պարունակած աղաղակող եւ այնքա՛ն վրդովիչ խեղաթիւրումները:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՆՈՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ

(ՆԵՐՔԻՆ ՄԱՔՐԵՐ ԵՒ ԱՀԱՒՈՐ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ)

[illegible]

Պէտք է ճշդել ամբաստանեալներու երկու խումբեր. նախ՝ աչքի զարնող ամէնէն նշանաւորներուն խումբը, որոնց անունները ծանօթ են համայն աշխարհի, երկրորդ՝ երկրորդական կարգի մարդոց խումբը, որոնք մասամբ միայն ծանօթ կամ բոլորովին անծանօթ են:

Նշանաւոր ամբաստանեալներէն ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւողն է անշուշտ Եակոտա, նախկին Ներքին գործավար եւ Կէփէուի (Չեկա) պետ: Ամէնէն ալ երիտասարդն է, 46 տարեկան. իր շնորհազրկումը եւ, յետոյ, «շրջաբերութենէ անհետացումը» ժամանակին զարմանք պատճառեցին ամէնուն, որովհետեւ, հակառակ միւս նշանաւորներուն անցեալին, որոնք թերեւս ժամանակին յարած ըլլան այս կամ այն ընդդիմադիր կողմին, որ կը ծառանար Սթալինի դիկտատուրութեան դէմ, Եակոտա ընդդիմադիրի ոեւէ կամէութիւն կամ նշոյլ չէ ունեցած իր ասպարէզին մէջ: Միշտ հաւիւր առ հաւիւր «Սթալինեան» եղած է: Թող որ իր բարձրացումն ալ, մինչեւ Խ. Միութեան բոլոր ոստիկանութիւններուն պետի պաշտօնը՝ կը պարտէր Սթալինի: Այդ պաշտօնին մէջ Եակոտա ծայրայեղ եռանդ ցոյց տալով ստեղծեց քաղաքային պարզ դատապարտեալներէ բաղկացած աշխատաւորներու բանակ մը, որուն ձեռքով անտառային ահագին աշխատութիւններ տեսաւ Ռուսիոյ հիւսիսային կողմը, յետոյ անոնց շինել տուաւ Պէչօմէրի ջրանցքը՝ որ Պալթիկ ծովը կը կապէ Ճերմակ ծովին հետ, եւ, ամէնէն վերջին ալ, նոյն Եակոտան էր որ այդ բանակին միջոցաւ ի գլուխ հանեց մէկ կարեւոր մասը Մոսկուա-Վօլկա ջրանցքին աշխատութիւններուն, որուն բացումի հանդէսին ատեն ինք բանտն էր արդէն... բազմապատիկ ոճիրներու ծանրութեան տակ կքած: Սակայն աւելի յատկանշականը կայ.— Եակոտան էր որ կազմակերպեց, իբրեւ թատերաբեմի վրայ ցուցադրութիւն մը, շարքը մեծադղորդ դատավարութիւններու, նախ Մէնշէվիկներունը, յետոյ ալ աւելի նշանաւորը — Զինովիեւ — Քամենեւի դատը, մանաւանդ վերջինը, որ վրդովում եւ զարմանք պատճառեցին աշխարհի՝ դատավարութեան անորա-

[illegible] ները... խոստովանեցան նոյնիսկ այնպիսի բաներ, որոնց մասին անոնց հարցում չէր կրնար ըլլալ, եւ, ո՛վ ապշութիւն, ամբաստանեալները մինչեւ իսկ իրենց համար պատիժ կամ քաւութիւն պահանջեցին... մահէն աւելի գէշ բան մը...

Եակոտա Սթալինի վստահած մարդն էր, «սթալինեան հաւատարմութեան» մարմնացումն իսկ: Ուստի ան կը կարծուէր իր դիրքին մէջ ապահովի պէս ամուր եւ Սթալինի կապուած «ի կեանս եւ ի մահու»:

Օրին մէկը, մէկ տարի առաջ, հրաժարեցուցին մարդը եւ իբրեւ շնորհազրկուած Թղթատարական գործավար ըրին, սակայն երկար ատեն պիտի չըմնար այդ պաշտօնին մէջ: Տասը ամիս ետքը կը զեկուցուէր իր ձերբակալումը իբրեւ դրամաշորթ եւ մխող հանրային հարստութեան: Այսօր ալ կ'ամբաստանուի իբրեւ մատնիչ եւ մասնակից մարդասպանութիւններու:

Ուրիշ հռչակաւոր անձ մըն է Քրէսթինսքի, նախկին օգնական արտաքին գործավարութեան: Այս առթիւ յիշեցնենք թէ հազիւ երկու-քուկէս ամիս առաջ դռնփակ դատուեցաւ, մահուան դատապարտուեցաւ եւ սպաննուեցաւ իր բարեկամն ու պաշտօնակիցը, նոյնպէս օգնական արտաքին գործավարութեան, Գարախանը: Բայց Քրէսթինսքիի ասպարէզը շատ աւելի ճոխ է իր սպառնուած պաշտօնակիցին ասպարէզին բաղդատմամբ: «Հին պահակազօրք»ին մաս կազմելով, եւ մտական գործերու գլուխ կարգուեցաւ խորհրդային վարչաձեւին հաստատութենէն անմիջապէս վերջ: Յետոյ, Լէնինի համայնավար կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարութեան կոչեց զինքը, իբրեւ մին Սթալինի նախորդներէն: 1921ին Պերլինի խորհրդային դեսպան անուանուեցաւ, ուր մնաց մինչեւ ինը տարի, յետոյ եօթը տարի ալ Լիթվինովի անմիջական գործակիցը եղաւ:

Իր երկու օգնականներուն գլխուն եկածը տեսնելով, նաեւ ուրիշ շատ մը սովետ դեսպաններուն ետ կանչուիլը եւ դատապարտուիլը նկատի առնելով, վերջապէս Պուքրէշի գործակատար Պութէնքոյի արկածին վրայ մտածելով, ըլլայ Մոսկուայի մէջ, ըլլայ անկէց դուրս, բնականաբար մարդ կը հարցնէ ինքն իրեն, թէ այս միջոցիս ինչ կրնայ ըլլալ Լիթվինովի ալ գոնէ բարոյական կացութիւնը:

Խորհրդային դեսպան Ռաքովսքի շատ ծանօթ է Փարիզի մէջ: Ծագումով այդ Պուլկարը պատանեկութենէն ի վեր կապուած էր ռուս յեղափոխականներու հետ: Ֆրանսայի մէջ առաւ ուսումը ստանալով բժշկութեան վկայական եւ երկար ատեն մնաց Փարիզ եւ գաւառները, ընկերվարական երիտասարդութեան շարժումներուն խառնուելով: Ռուս լեզուով Հանդէսներու մէջ քրոնիկներ հրատարակեց Ֆրանսայի քաղաքական եւ ընկերային կեանքին վրայ եւ յետոյ ամէնքը հրատարակեց գիրքի ձեւով, Ինգարով ծածկանունին տակ: Մասնակցեցաւ Ցիմմէրվալտի խորհրդաժողովին, եւ ռուս ընկերվարականներու կռիւին մէջ բոլշեւիկներուն կողմը բռնեց, եւ ասիկա՝ պատերազմէն շատ առաջ: Լէնին շատ կը յարգէր զայն իր հմտութեան համար: Եւ արդարեւ բոլշեւիկութեան պետերուն մէջ ամէնէն կիրթ ու ներկուռ միտքերէն մին է:

Գալով Կրինքօ ամբաստանեալին, — ծագումով Ուկրայնացի է, ան ալ կը թուէր Սթալինի «սիրականներէն» մէկը ըլլալ: Հինգ տարի ելմտական գործավար եղաւ, յետոյ յանկարծ հանուեցաւ, ինչո՞ւ, յայտնի չէ, ձերբակալուիլն ալ չծանուցուեցաւ, անանկ որ հարցնող հարցնողի, թէ մարդը ի՞նչ եղաւ, թէ Սթալին ո՞ւր արդեօք «թխած» էր զայն... Ներկայ դատավարութեան ամբաստանեալներուն մէջ իր անունը զարմանք պատճառեց, ինչպէս նաեւ անունը երկրագործական նախկին գործավար Չէրնովի, որ նոյնպէս Սթալինին աչքին լոյսն էր: Եւ, արդարեւ, Չէրնով էր որ բոլոր համաժողովներու մէջ բոլշեւիկ կուսակցութիւնը կը ներկայացնէր, տեղեկագիրներ կուտար եւ սովետ հաւաքական տնտեսութեան կամ կոլխոզական շարժումին տեղեկաբերն էր մասնաւորաբար: Եւ ինք հսկեց կոլխոզութեան գործադրութեան բոլոր Ռուսիոյ մէջ:

Աւելի ծանօթ է Ռիքովի ասպարէզը: Գործավարներու խորհուրդին նախագահ եղաւ իբրեւ յաջորդ Լէնինի, յետոյ հակասթալինեան ընդդիմադիրներու պետերէն մին, բայց նաեւ որոշակի հակաթրոցքիական: Սթալին յաղթահարելով, Ռիքովը ժամանակ մը անպաշտօն ձգեց մինչեւ որ 1930ին կրկին ընդունուեցաւ սովետ կառավարողներու շրջանակին մէջ «մեզայ» ըսելէն ետքը: Ռիքով 56 տարեկան է, բոլշեւիկեան հինաւուրց զինուորեալ մը:

Պուխարին եւս բոլշեւիկութեան պետերէն մին էր Սթալինի գործի գլուխ գալէն շատ առաջ: Ինքը երկար ատեն նկատուած էր համայնավարութեան եւ կուսակցութեան տեսաբաններէն մին, եւ իր գիրքը, «Այբբենարան Համայնավարութեան» դասագիրք ծառայած է սերունդներու: Քանիցս խմբագրապետ եղաւ «Իզվեստիա»ի, ինչպէս նաեւ «Փրաւտա»ի: Նաեւ նախագահ կոմինտէրնի (Գ. Միջազգային): Զանազան ընդդիմադիր կողմերու պատկանած է, նոյնիսկ Լէնինի դէմ կանգնած է, երբ այս վերջինը կը հաստատէր «Նէփ»ը:

Ամբաստանեալներէն Ռօզէնհոլց Լոնտոնի Խորհրդային դեսպանատան խորհրդական, նախկին գործավար արտաքին վաճառականութեան, պատկանած է նաեւ «Հին պահակախում-

բ»ին, անդամ յորմենհետէ կազմուած բոլշեւիկ կուսակցութիւնը:

Գալով այն ամբաստանեալներուն որոնք խորհրդային պաշտօնական խարհին չեն պատկանիր իրօք [...] րոնց անունները շատ շատերուն [...] ծանօթ կը մնան, անոնցմէ՝ [...] Փլեթնէվ, անուանի բժիշկ մը, [...] նազէտ սիրտի հիւանդութիւններ [...] Դեռ քանի մը ամիս առաջ Մոսկու[...] մէջ իր անունը եւ համբաւը շա[...] բանէին, ռուս համալսարանական ջանակներուն մէջ պատուաւոր[...] տուած դէմք մը, ամբոխին [...] թեան ճարակ նետուեցաւ «Փրաւ[...] հրատարակուած մէկ յօդուածին [...] ւանքով: Այդ օրաթերթը ին[...] ջատագովի կը հանդիսացնէ ... [...] յականի եւ պաշտօնական [...] առաքինութեան, եւ կ'անուան[...] բժիշկը, որ իբր թէ իր բժիշկի [...] օգտագործելով՝ մանկամարդ կին[...] անպատուած էր...: Բոլշեւիկ [...] թերթը այս գործին վրայ հրատար[...] կեց զայթակղալից եւ նոյնիսկ [...] լի մանրամասնութիւններ: Սակ[...] վիճ վերջ, նոյն այդ թերթն էր [...] հրատարակէր, «թէեւ նուաղ [...] կով», քննիչ յանձնաժողովի մը [...] շումը, որ բոլորովին անմեղ կը [...] չակէր փրոֆէսէօրը: Այս վճիռէն [...] ամէն մարդ կը յուսար որ խեղճ [...] թէօրը այլեւս օձիքը ազատած է [...] Բայց թերթին մէջ հետզհետէ իր[...] կը յաջորդէին «կ'ըսուի»ները [...] «զրոյցները» խեղճ մասնագէտ[...] հասցէին: Հիմակ ալ կը պատմ[...] թէ Փրօֆ. Փլեթնէվ, որ... մէկ [...] առաջ կանչուած էր ներկայ [...] ծանր ճարտարարուեստի գործա[...] յանկարծամահ Օրժօնիքիձէի դի[...] նութեան, մերժած էր ստորա[...] դիազննութեան տեղեկագիրը, [...] կելով թէ ինք համաձայն չէ իր [...] տօնակիցներուն գործիքին, թէ [...] ծավարը բնական մահով մեռած [...] լայ: Այսպէս Քրէմլինի շրջանակ[...] րուն մէջ ոխ կապած էին փրոֆէս[...] րին դէմ, եւ մանկամարդ կնոջ [...] պելէն վերջ, երեւան հանած էին [...] տարի առաջուան հինցած [...] մը:

ԲԱՆՔ - ՀԵՏՔՆԱԿԱՆՔ

Յուսադրիչ յուսադրութիւններ

Օրերս Երեւան կը յաջորդեն եւ [...] խապրիկ մը չունինք մեր երկրէն [...] ժողովուրդէն, կարծես թէ [...] մաս կազմէր Հայաստան աշխարհ[...]

Բայց յուսահատելու բան չկայ, [...] մենակարողը բոլոր դուռները [...] կած հայ ժողովուրդի երեսին:

×

— Քաղաքացի Սեփոն, կր[...] սանկ քչիկ մը տեղեկութիւն [...] մեր երկրէն, տեսնենք ինչ կ'անցն[...] դառնայ Հայաստանի մէջ: Ան[...] Թարմ լուրեր կ'ունենանք, քանի [...] «առանձնաշնորհեալ»ներէն էք:

— Ծօ ժողովուրդի թշնամի, [...] չխոտ, կոյր, յետադիմական, [...] բար, խաբեբայ, ի՞նչէն ձեր [...] կ'ըլլայ Հայաստան, անոր հող[...] ջուրն ալ, երկինքն ալ կը պատ[...] մեր տիրոջը Սթալինի: Հալալ [...] րանքն է անոր: Ուզած ձեւով կը [...] զայն:

Եթէ ուզէ, անունն ալ, մէջի [...]

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Կեցցէ՛ս, գիտէի որ յուսախաբ պիտի չընէիք զիս, ըսաւ Սըր Ճորճ խնդալով. ձեր դիրքը՝ մթերանոցին մէջ պիտի ըլլայ «վարագոյր» մը, ինչպէս դուք ալ կռահեցիք. երանի թէ այսքան դիւրութեամբ կարենայի ձեզի ըսել նաեւ այն բոլոր բաները զորս կ'ուզեմ որ կատարէք... Ծանօ՞թ էք Թուրքիոյ պատմութեան...

— Քննութիւն անցուցած չեմ, բայց ծանօթ եմ ընդհանուր գիծերուն՝ Խաչակիրներու արշաւանքէն մինչեւ մեծ պատերազմը...

— Իսկ պալքանեա՞ն երկիրներու պատմութեանց...

— Քանի մը բաներ գիտեմ ամէնուն մասին...

— Լա՛ւ, կը հասկնաք ուրեմն թէ պարապ տեղը չէ ուրեմն որ աշխարհի այդ մասը կոչուած է Եւրոպայի «ժանտախտը»: Մերձաւոր Արեւելքի պատմութիւնը եղած է երկար շարք մը պատերազմներու եւ պայքարներու: Օր մը Մահմետականներն էին որ Քրիստոնեաները կը ջարդէին, իսկ յաջորդ օրն ալ Յոյներն ու Հայերն էին որ կը մորթէին Թուրքերը...

Սըր Ճորճ կանգ առաւ վայրկեան մը ու յետոյ՝ մտածկոտ, շարունակեց.

— Թերեւս այդ կացութիւնը անխուսափելի էր մինչեւ Համաշխարհային պատերազմը... Օսմանեան կայսրութիւնը երեք հարիւր տարիէ ի վեր քայքայման եւ փլուզումի սահմանը հասած ըլլալով հանդերձ, կրցած էր պահել իր վեհապետութիւնը հարաւային Եւրոպայի մէկ ընդարձակ հողամասին վրայ, ուր միլիոնաւոր Քրիստոնեաներ կ'ապրէին. իսկ իր արեւելեան ու հարաւային սահմաններուն վրայ կը պահէր Սուրիան, Պաղեստինը եւ արաբական լայնատարած թեւակալքին, որոնց բնակչութիւնը օտար էր Թուրքերուն եւ շարունակ կ'ապստամբէր անոնց դէմ. սակայն ընդհանուր պատերազմը ամէն ինչ փոխեց: Երբ համատարած սպանդը վերջացաւ, Դաշնակիցները Եւրոպայէն դըրեթէ վտարած էին Թուրքը, իսկ Իլընպին մաքրած էր Պաղեստինն ու Սուրիան: Զինադադարը ստորագրուելուն պէս գերման զինուորականները անմիջապէս հայրենիք կանչուեցան: Լիման Ֆոն Զանտէրս որ կը ճակատէր անգլիացի զօրավարին դէմ, իր ունեցած-չունեցած բանակը յանձնեց Մուսթաֆա Քէմալին, ու կը կռուէր իր հրամաններուն տակ: Այդ թուականէն սկսեալ Թուրքիոյ պատմութիւնը Մուսթաֆա Քէմալի պատմութիւնն է մօտաւորապէս:

Այդ օրերուն Քէմալ կարեւոր անձնաւորութիւն մը չէր: Յեղափոխական եղած էր երիտասարդ տարիքին եւ աչքի զարնող անդամ մը՝ Վաթանին ու, աւելի ուշ, Իթթիհատ Թէրաքքը կուսակցութեան: Այս վերջինին նպատակն էր հաստատել սահմանադրական վարչաձեւ մը՝ փոխարինելու համար Սուլթանին բռնակալութիւնը եւ ջնջել կրօնական հինաւուրց սեղմումները, որոնք արգելք կը հանդիսանային յառաջդիմութեան: Մ. Քէմալ այն ատենուան կուսազան, հակակրելի ու մենատիրական հակումներ ունեցող մէկն էր որ իր ընկերները կ'ատէին զինքը: Այնպէս որ երբ 1908ի Յեղափոխութիւնը պայթեցաւ, երկիրը Սուլթան Ապտիւլ Համիտի բռնակալութենէն ազատելու պատիւը վերագրուեցաւ Էնվէրին, Թալէաթին, Ճէմալին ու Ճավիտին: Անոնք իրենց մէջէն դուրս հրմշտկեցին Քէմալը որ գրեթէ ոչնչութեան մը կարգը անցաւ այլեւս: Մենակեաց գայլն էր ան հիմա: Սուլթանին կուսակցութիւնը, որուն ուժը ջախջախելու գործին օժանդակած էր, ինչպէս նաեւ իր հին բարեկամները որոնք տէրն էին նոր կացութեան, հաւասար չափով կ'ատէին զայն. ու ինքն ալ կը փոխադարձէր այդ ատելութիւնը:

Սակայն եւ այնպէս ճակատագիրը բարի եղած է Մուսթաֆա Քէմալին՝ անոր ընծայելով եզական պատեհութիւններ. իր հանճարը կը ցուցադրուի այն արագութեամբ որով կըրցաւ օգտուիլ առիթէն: Երբ Անգլիացիները պատրաստութիւն կը տեսնէին Տարտանէլի վրայ յարձակելու համար, Քէմալ տակաւին օրուան իշխանաւորներուն աչքին փուշն էր՝ կասկածելի ու չսիրուած դէմք մը: Եւ ահա Մայտոսի մէջ պահեստի զօրագունդի մը հրամանատարութիւնը յանձնեցին իրեն, որովհետեւ կ'ուզէին ստուերի մէջ պահել զայն: Թուրքերը գիտէին անշուշտ թէ Դաշնակիցները կը պատրաստուէին ցամաք ելլել, բայց չէին գիտեր թէ վաթսուն մղոն երկայնութեամբ ծովեզերքին ո՛ր կէտէն պիտի սկսէր այդ գործողութիւնը: Լիման Ֆոն Զանտէրս կը կարծէր թէ ձեռնարկը պիտի կատարուէր Պուլայիրի մէջ՝ Թերակղզիին հիւսիսը. հետեւաբար այնտեղ կեդրոնացուցած էր իր ուժերը: Մ. Քէմալ դիրք բռնած էր քառասուն մղոն աւելի հարաւ՝ Թերակղզիին արեւելեան ափը եւ հսկողութիւն կը կատարէր Նեղուցին վրայ:

Այնպէս պատահեցաւ որ Անգլիացիները ցամաք ելան անոր ճիչդ դիմա-ցը՝ Արը Պուրնուի մէջ— արեւմտ[...] եզերքը— ու ետ մղեցին թրք[...] թափթփուք ուժերը: Քէմալ [...] ռաւ երբ զբաղած էր իր զինուոր[...] վարժեցնելով: Անմիջապէս [...] մը սկսաւ թշնամի ճակատներուն [...] մը —ո՞վ ամէնէն առաջ պիտի հաս[...] Զանաք Պայիրի բարձունքները եւ [...] րապետէր կացութեան:

Շահողը եղաւ Մ. Քէմալ, որ [...] մը վայրկեան աւելի կանուխ գրա[...] այդ դիրքը. բայց շատ քիչ թի[...] զինուորներ ունէր ան իր տրամադր[...] թեան տակ— երկու արաբական [...] բագունդներ եւ ոստիկանական [...] — իսկ իր դիմացը կը գտնուէր [...] տրալիական ամբողջ զօրաբաժին [...] Սակայն եւ այնպէս կրցաւ դիմա[...]

Ամբողջ երկու օր ու գիշեր [...] ջարդ կռուեցաւ ան— իրենց դիր[...] րուն վրայ պահել տալով իր [...] սպառ զինուորները՝ շնորհիւ իր [...] ժեղ անհատականութեան— մինչեւ [...] օգնութիւն ստացաւ: Ականջ չ[...] վերադոյն մարմիններէն հասնող [...] մաններուն եւ Պոլիսը ազատեց, [...] տագործելով բանակի պահեստ[...] ժերուն ամենավերջին զինուորը:

(Շար.)

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հաւատարիմներու բազմութիւն մը՝ հակառակ անխուսափելի խաչաձեւումներուն՝ եկած էր դարձեալ խըմբուիլ մեր արուեստագէտներուն շուրջը, ստեղծելով համակրանքի եւ քաջալերանքի մթնոլորտ մը։

Կը մտածեմ թէ աւելորդ են «մի խաչաձեւէք»ի աղերը, քանի որ մեր զանազան ընկերակցութիւնները կը բազմապատկուին, իսկ տրամադրելի …

…

դուք օգնութեան կրնաք հասնիլ անոր, թէ ձեր պիւտճէն կարգի դնելու եւ թէ տիրոջ բազինը առանց զոհի չձգելու համար։ Ասով մանաւանդ արդարացուցած պիտի ըլլաք ձեր պետականութիւնը գոնէ բան մը դրկելով հոն…

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

«Իզվեստիա» կը գրէ․— Երիտասարդ Յովհան Սրապեան կը պատկանի այն վարիչներու շարքին, որոնք իրենց համերգները կը կատարեն գըլխաւորապէս յիշողութեամբ, առանց ձայնանիշներու նայելու, ինչ որ կը …

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱԹԱԹԻՒՐՔ ԵՒ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ

Աթաթիւրք հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ, Պալքանեան խորհրդաժողովին առթիւ, որ գումարուեցաւ Էնգիւրիի մէջ․

— «Պալքանեան միութիւնը խաղաղըն է որ մեզ ամէն առեն անկեղծօրէն գրաւած է։

Երջանիկ եմ տեսնելով որ այս իտէալը օրէ օր լայն գետնի մը վրայ աւելի կ՚ընդարձակուի եւ իր հիմերը կը զօրանան։ …

…

Ամէն պարագայի մէջ այդ ցանկալի օրերը շատ հեռու չեն մեզմէ։ Մեր յաջորդները ապահովաբար այդ օրերուն երջանկութիւնը պիտի կրնան վայելել»։

ԹՐՔԱՎԱՐԻ ԽՕՍՔԵՐ

Պ. Մորիս Փէրնօ վերջերս ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած էր Թանի մէջ, Սուրիոյ եւ Սանճաքի մասին։ Ճիւմհուրիյէթ կը գրէ այս առթիւ․—

«Ֆրանսացի գրողը ըսել կ՚ուզէ թէ Մուսուլը, Ատանայի դաշտը եւ Մերսինի նաւահանգիստը պէտք է տրուէին Սուրիոյ, բայց չտրուեցան։ Կարծես չէր բաւեր հարազատօրէն Թըրքական հողամաս մը՝ Հաթայը (Սանճաք) փրցնել Թուրքիայէն, պարզապէս որպէսզի Իսքէնտէրունի նաւահանգիստը Սուրիոյ տրուի, հիմա ալ կը գանգատին թէ ինչո՞ւ մինչեւ Մերսին երկարած Թրքական հողերը չտր…

…

Հ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԽՈՒՐ ՔԱՇՔՇՈՒՔՆԵՐ

Արեւմի «Նոր Օր»ը կը պատմէ խըմբագրականի մը մէջ (1 Մարտ)․

— «Տարին չուտով կը լրանայ, երբ հեղէն պետութիւնը, Թագաւորական հրովարտակով մը, քառասուն հազար քառակուսի մեթր հող տրամադրեց հայ գաղթականներուն, Նէա Զմիւռնիի գեղեցիկ արուարձանին մէջ։

Նանսէնեան գրասենեակի հայաստ…

…

…ներուն եւ ատենապետին միջեւ։ Զենք փափաքիր միջամտել ներքին տարակարծութիւններու եւ կը յուսանք շուտով հարթուած տեսնել։

Տարակարծութեան միայն մէկ կէտին շուրջ, կ՚ուզենք այժմ արտայայտուիլ։ Զորս հարիւր արշըն հողի վրայ, օրէնքով պարտադրուած է միայն մէկ տուն շինել (երկու սենեակ, միջանցք մը եւ խոհանոց)։ Այսպէսով տրամադրուած ամբողջ հողերուն վը…

…

ֆա, Կաֆր Ալիթաս, Մարաշ եւ Ատանա, որոնց համար կը պնդէ թէ Սուրիոյ մարմնէն կտրուած հողամասեր են, Թուրքի յատուկ հերոսութեամբ մահը նախընտրեցին գերութենէն եւ ի վերջոյ կապուած մնացին մայր հայրենիքին»։

«Ճիւմհուրիյէթ» ապա մէջ կը բերէ «Թան»ի յօդուածին վերջաբանը եւ կ՚ըսէ․— Մեր սուրիացի եղբայրնե…

…

րայ հազիւ 130 տուներ պիտի կառուցուին։ Բարեգործականի Մասնաճիւղի անդամները կ՚առարկեն թէ պէտք է չարունակել դիմումները, արտօնութիւն ստանալու նոյն հողին վրայ գոնէ երկու տուներ կառուցանելու, այլապէս չսկսիլ շինութեանց։

Կը կարծենք թէ վերջին տեսակէտը սխալ է․ պաշտօն նախարարութեան ամիսներէ ի վեր դիմումներ կատարուեցան Պ. Գոթէնիկովի եւ Բարեգործականի կողմէ ու կարելի չեղաւ նման փոփոխութիւն մը ձեռք բերել։ Պատճառը հասկնալի է։ Քաղաքին դե…

…

…մունքը գործնականօրէն բարեհաջակամ է այժմ, պէտք է մեր ազգային մարմինները, Բարեգործականը գլխաւոր օգտակար ըլլալ ժողովուրդին։ Անտարբերութիւնը, ձանձրալի սակարկութիւնները եւ տաղտկալի դիմումները ի վերջոյ կրնան զզուեցնել իշխանութիւնները։

Տուներու կառուցումին պէտք է ըսկսիլ, ինչպէս որ օրէնքը թոյլ կուտայ մեզի»։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ․— Երիտասարդ մը եւս կորսնցուցինք, հազիւ 17 գարուններ բոլորած, Ղազարոս Կակոյեան։ Համեստ, աշխատասէր, վառվռուն, բոլորէն սիրուած սափրիչ մըն էր։ Դըժբախտաբար ինքն ալ վարակուած ըլլալով պարամոլութենէ, երկու կողե…

…

…լոր խնամքներուն։

Թող ասիկա օրինակ մը դառնայ այն երիտասարդներուն որոնք պարասըրահներէն դուրս չեն ելլեր։ Երիտասարդական միջավա՞յր կը պակսի։ Ինչո՞ւ չեն յաճախեր Սաներու Միութեան լսարանը եւ դասախօսութիւններուն, որոնց չնորհիւ իրենց հոգին ալ առողջ կը մնայ, մարմինն ալ։

Բարեկամ

…

— կը տարուի մանրամասնութիւններով, անտեսելով ընդհանուրը։ Սրապիոն պէտք է աշխատի ստանալ երաժշտական բարձր մշակոյթ, յառաջ տանելով իր գեղարուեստական զարգացումը։

…

— Ներեցէք համարձակութեանս, ինչ ջուրի տակ է ներգաղթի խնդիրը։

— Ներգաղթը միշտ ներգաղթ է։

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ու յետոյ, բստափուրլա՛։ Ալ Օսմանեան բարեբեր կառավարութիւնը անոնց արիւնը մտնել չուզեց։ Ան հրամցուց հայը եօթը միլլէթներուն, բայց անոնք չընդունեցին զայն, ըսելով որ …

— Ձեզի գէչ լուրեր ունիմ ըսալու, Քիւրտ մը, որ քաղաքէն կուգար։ Քաղաքէն մէկ ժամ հեռու, Փոնձոր Թուրք գեղին մօտ, Ջախձորի մէջ դիզուած Հայերու դիակներ կան։ Գնդա…

…

Հայուն ի՞նչ դրեցիք որ ան փախաւ քովէս։ Զինքը կը փնտռեմ ու չեմ կրնար գտնել։ Ո՞ւր է ան։ Շուտով տեղը յայտնեցէք ինծի, ապա թէ ոչ…

— Բայց դուք ո՞վ էք, ո՞ր Հայու մասին… կը կակազէի։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՋԵԱՆ

(Շար.)

(26)

Վիշինսքի.— Եւ Պուխարին գիտէր թէ ինչ կը կազմակերպէք դուք եւ տեղեակ էր ձեր տուած հրահանգներուն :

Րիքով.— Այո, այդպէս կը հասկցուի :

Այստեղ ընդհ. դատախազը նորէն կատղեցաւ եւ յիշեցուց Րիքովի թէ նախնական հարցաքննութեան ատեն ըսած էր որ Պուխարին «գիտէր», իսկ հիմա կ'ըսէ թէ «այդպէս կը հասկցուի» :

Այս անգամ կարգը Պուխարինի եկած էր ընդմիջելու.

— Նախնական հարցաքննութեան ատեն, մէկ հատիկ հարցում չեղաւ ինծի, այս մասնաւոր կէտի մասին: Հիմա ինչո՞ւ այդ հարցումը :

Վիշինսքի.— Ձեզի չիյնար բացատրել թէ ինչպէս պէտք է կատարուի հարցաքննութիւն մը: Ես ուղեցի հարցումը ձեզի ուղղել հրապարակաւ, որպէսզի պատասխանը տաք հրապարակաւ :

Երբ ընդհ. դատախազը վկաներ կանչեց, Պուխարին ալ իր կարգին հարցումներ ուղղեց անոնց: Այսպէս, Տիկին Եաքովլեւայի վկայութեան ատեն հարցուց.

— Վկան կ'ընդունի՞ որ ձախակողմեան բոլշեւիկներուն մէջ կը գտնուէին Բուխարինչեւ, Մէնժինսքի եւ Եարոսլավսքի: Կ'ընդունի՞ որ Պրէսթ-Լիթովսքէն առաջ ձախակողմեան բոլշեւիկները մեծամասնութիւն կը կազմէին կեդր. Կոմիտէին մէջ:

Ընդհ. դատախազը չէր հանդուրժեր այսպիսի հարցումներու, բայց նախագահ Ուլրիխ միջամտելով, դիտել տուաւ թէ ամբաստանեալները իրաւունք ունին իրենք զիրենք պաշտպանելու: Պուխարին առիթէն օգտուելով, արտօնութիւն խնդրեց ուղղելու այն բոլոր հարցումները որ արգիլուած էին դատախազին կողմէ :

Նախագահը մերժեց, ընդհ. ծիծաղ պատճառելով :

Վիշինսքի վկայութեան կանչած էր նաեւ Օսինսքին եւ Մանցեւը, որոնք պատմեցին թէ Պուխարին կ'ուզէր խափանել Պրէսթ-Լիթովսքի դաշնագրին ստորագրութիւնը, յառաջ երթալով մինչեւ Լէնինի փիզիքական ոչնչացումը, թէ ատենագրութիւն մը կազմուած էր, բայց յետոյ պատռեցին զայն :

Մոսկուա Կորքիի մահը՞ թէ սպանութիւն

Նոյն օրը, ընդհատելով Պուխարինի հարցաքննութիւնը, ընդհ. դատախազը յայտնեց թէ բժիշկ Բիէլոստոկի ամբաստանագիր մը յղած է բժիշկ Լէվինի դէմ, եւ կ'ըսէ.— Կորքիի մօտն էի մահուընէն քանի մը օր առաջ եւ ապշութեամբ դիտեցի որ Բժ. Լէվին մեծ քանակութեամբ ստրոֆանտին ներարկած է անոր: Առանց ներքին հիւանդութեանց մասնագէտ ըլլալու, դիտել տուի թէ այդքան դեղ կը կեցնէ սրտին բաբախումը: Այս մասին խօսեցայ նաեւ բժ. Բլետնեւի, որ պատասխանեց.— «Ինչո՞ւ կը զբաղիք այս բաներով: Զգեցէք որ ծերուկը մեռնի հանդարտօրէն, առանց որ եւ է ցաւ զգալու» :

Դատարանը որոշեց հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը նշանակել, քննելու համար այս խնդիրը: Մինչ այդ, հարցաքննեցաւ Եակոտա, Չեկայի երբեմնի վարիչը, որ պատասխանատու կը համարուի Մէնժինսքիի, Քույբիշեւի, Կորքիի, եւ անոր զաւկին՝ Պեշկովի մահուան, Կիրովի սպանութեան, ինչպէս եւ իր յաջորդին՝ Եժովի դէմ սարքուած մահափորձին: Եակոտա «խոստովանելով» այս մեղքերը, յայտարարեց.

— «Իմ պաշտօնանկութիւնս եւ Եժովի անուանումը ապացոյց են մեր ծրագրին ամբողջ ձախողման: Եժով ամէն բան մէջտեղ պիտի հանէր: Հարկ էր ոչնչացնել զայն: Միակ ելքը այդ էր: Եւ ես սկսայ վճռապէս պատրաստուիլ ատոր համար :

Բժ. Բլետնեւ ալ յայտարարեց.

— Եակոտա ինծի ըսած էր թէ պարտաւոր եմ օգնել իրեն՝ Փիլիքապէս ոչնչացնելու համար մեր երկրին կարգ մը վարիչները: Ինծի բացորոշապէս առաջարկեց օգտուիլ բժիշկի վիճակէս, եւ փութացնել Քույբիշեւի եւ Կորքիի մահը: Բժիշկ Քազաքով ալ «խոստովանեցաւ».

— Եակոտայի հրամանով, Լէվինի հետ միջոց մը գտանք եւ սպաննեցինք Մէնժինսքին (Չեկային նախկին վարիչը) :

11 նոր ամբաստանեալներ

Քանանեկին դատը չվերջացած, արդէն սարքուած է նոր դատավարութիւն մը, այս անգամ 11 ամբաստանեալներով: Ասոնց գլուխը կը գտնուի Վալերիան Վալէրիանովիչ Օսինքի, այլ անուամբ Օբոլենսկի, որ երկու տարի առաջ Փարիզ եկաւ, խորհրդային գիտնականներու պատուիրակութեան մը հետ եւ դասախօսութիւններ ալ տուաւ: Ծնած 1887ին, Օսինքի բոլշեւիկեան կուսակցութեան մէջ մտած է 1907ին եւ աքսորուած՝ ցարական իշխանութեան կողմէ: Եղած է փոխ-գործավար հողագործութեան, ապա դեսպան Շուէտի: Երկար ատեն աշխատած է պետական ծրագրին եւ վիճակագրական վարչութեանց մէջ եւ գիրքեր գրած է տնտեսագիտութեան մասին :

Ուրիշ ամբաստանեալ մըն է Վլատիմիր Եաքովլեւ, ծնած՝ 1885ին, կուսակցական, 1904էն ի վեր, Չեկայի վարչութեան անդամ՝ 1918ին եւ, 1930էն ի վեր, ելմտական գործավար բուն Ռուսաստանի: Երրորդ ամբաստանեալ մըն է Զապորոյեց, նախկին օգնական-վարիչ Լէնինկրատի Չեկային, հաւանաբար մէկը Քիրովի սպանութեան պատասխանատուներէն: Վերջապէս ամբաստանուած են Սիմիոնով, Քարելին, Կամքով եւն. նախկին ձախակողմեան Սոց. յեղափոխականներ, որոնք ձախ բոլշեւիկներու հետ ամբաստանուած են թէ դաւ սարքած էին, Լէնինը սպաննելու համար 1918ին: Ասոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Զլենով, նախկին իրաւագէտ խորհրդական Փարիզի խորհրդային դեսպանատան :

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ռումանիոյ առողջապահութեան եւ ընկերային նախատեսութեան նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն վերաքննութեան պիտի ենթարկուին բժշկութեան եւ դեղագործութեան այն արտօնութիւնները որ տրուած են 1919 յունուար 1էն մինչեւ 1937 դեկտեմբեր 31, օտար համալսարաններէ շրջանաւարտ եղած անձերու:

Միւս կողմէ, ներքին նախարարին հրամանով, թատրոններու ընդհ. տեսչութիւնը հրէական Սիտի Թալ եւ Ատոլֆ Թէֆնէր խումբին արգիլած է որ եւ է գեղարուեստական ներկայացում տալ: Խումբին դերասանները հսկողութեան տակ առնուած են :

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւախաղի 1938ի Բ. վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր: Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1.308.068 թիւը :

59 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 30.000 ֆրանք :

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1.000.000 ֆրանք :

0.285.671, 0.899.534, 0.980.928, 1.214.690:

236 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 10.000-ական ֆրանք :

Հետեւեալ վեց թիւերը շահեցան 500.000ական ֆրանք.—

0.091.983, 1.302.445, 1.176.452, 0.051.210, 0.079.720, 0.052.149:

354 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆրանք :

02.977 եւ 07.239 վերջացող թիւերը շահեցան 120.000ական ֆրանք :

0.425 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք :

306 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք :

759 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք :

03 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք :

87 վերջացող թիւերը շահեցան 500 ֆրանք :

4 վերջացող թիւերը շահեցան 120 ֆրանք :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախարարական խորհուրդը վաւերացուց սպառազինութեանց հնգամեայ ծրագիր, զօրացնելու համար ազգ. պաշտպանութիւնը :

ՍՊԱՆԻՈՅ հանրապետական բանակէն հինգ օդանաւեր ռմբակոծեցին երկու անգլիական թորփիլահալածներ : Ընկղմած ազգայնական մարտանաւին 765 նաւազներէն 400ը ազատուած են, միւսներէն լուր չկայ դեռ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Ռոտոսթոյի (Թէքիրտաղ) Եղիա Մաքասեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդին Մարգար Մաքասեան (մօր անուն՝ Բերսիկ, հօր անուն՝ Գէորգ, եղբօր անունը՝ Յակոբ) որ տեղահանութեան ժամանակ 11 տարեկան էր: Իր մօրաքրոջ՝ Տիկին Արաքսիի հետ մինչեւ Մուսուլ գացած է, ուր բաժնուելով իր մօրաքոյրէն եւ եղբօրմէն, մնացած է Մուսուլի շրջանի Թէլլաֆէր կոչուած գիւղը: Իր մասին ստոյգ լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր: Իմացնել E. Macassian, Bould. Albe No. 1, Saint Just, Marseille (France) կամ իր մօր՝ Տիկին Բերսիկ Մաքասեանի, Rue Tache Tabia, No. 30, Roustchouk (Bulgarie): Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— Կարնեցի Երուանդ Պօզմաճեան կը փնտռէ իր քոյրերը Մարիցա եւ ..., որոնք տարագրութեան միջոցին անհետացած են: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝ Yervant Bozmadjian, Khiaban Gulustan, Bender—Pehlevi, Iran.

ՌՈՒՍԱԿԱՆ «Իսթինիա» Ընկ... ցուցահանդէսին ... Ա. Չօպանեան Հինգշաբթի ... 5ին դասախօսութիւն մը պիտի ... դայ 29 Bld. de la Tour Maubourg ... հետեւեալ նիւթին վրայ,— ... Հայաստանի դասական եւ ժող... կան բանաստեղծութեան մէջ:

ՍԵՒՐԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ Վար... Բարեկամաց Միութեան կողմէ ... քուած վիճակախաղէն շահած ... հետեւեալ թիւերը՝ 10, 23, 47, ... 116, 140, 154, 213, 239, 293, ... 314, 324, 330, 351, 355, 410, ... 520, 569, 625, 646, 652, 665, ... 875, 894, 902, 934, 967, 10.. 1042, 1096, 1171, 1185, 11.. 1211, 1219, 1262, 1311, 139.. 1429, 1432:

Պարգեւները ստանալու համար ... մել շահող տոմսերով, Շաբաթ ... ժամը 10—15, Բարեգործական ... նը, 8 Rue Bossuet, Փարիզ, ... օր, մասնաւոր ժամադրութեամբ ... Դիմել կամ գրել Պ. Օ. Թադէ... 8, Rue Bossuet, Paris (10) :

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՄԱՐՏ
JEUDI 10 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3675

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՆՈՐ ՀԱՐՑԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

Մինչ միւս «մեծերը» գլուխ գլխի տուած են Լոնտոնի եւ Հռոմի մէջ, զանազան համաձայնութիւններ կնքելու համար, նոր եւ աւելի ծանր տագնապ մը գլուխ կը ցցէ Ֆրանսայի մէջ։

Թէեւ կառավարութիւնը այսօր (հինգշաբթի) պիտի ներկայանայ Խորհրդարանին, լիազօրութիւն պահանջելու համար. բայց լուրեր կամ բամբասանքներ արդէն կը խօսին հրաժարման մասին։ Մանաւանդ որ, պահանջուած լիազօրութիւնները կրնան խախտել, նաեւ, ընկերային օրէնքերու գործադրութիւնը։ Ամէնէն առաջ՝ շաբաթական 40 ժամը, զարկ տալու համար արտադրութեան։

Լիազօրութեան խնդիրը նախարարական խորհուրդին մէջ քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ։ Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցն ալ չի ծածկեր տիրող մտահոգութիւնը։

Միայն ազգ. պաշտպանութեան բացառիկ ծախքերը կը պահանջեն մօտ 20 միլիառ ֆրանքի գումար մը, որ պիտի ճարուի նոր փոխառութեամբ մը։

Արդ, փոխառութիւնը ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ վստահութիւն, ինչպէս եւ աճում՝ տնտեսական գործունէութեան։

Միւս կողմէ, պաշտօնական տեղեկագիրներ կը հաստատեն թէ Ֆրանսայի առեւտրական կշիռը մէկ միլիառ 441 միլիոն ֆրանքի բաց մը կը ներկայացնէր յունուարին։ Իսկ ֆրանքին ելեւէջները վրդովիչ հանգամանք ստացած են, ամենէ մը ի վեր, եւ մանաւանդ այս օրերս։

Տակաւին չենք խօսիր արտաքին հոգերու մասին, որոնք աւելի ծանրացած են, անգլեւիտալական եւ անգլեւգերմանական մերձեցումէն ի վեր։ Դեռ նոր հրաժարեցաւ Պ. Իտըն, բայց ահա Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը երկու անգամ է որ հրապարակաւ կը յայտարարէ Ազգերու Դաշնակցութեան, հետեւաբար եւ հաւաքական ապահովութեան սնանկութիւնը, փրկութիւնը փնտռելով անընդհատ եւ յարաճուն վերազինման մէջ։

Կը թուի թէ Պ. Շօթան խորապէս ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը, կ'ուզէ ճամբայ բանալ նոր եւ աւելի ներկայացուցչական դահլիճի մը կազմութեան։ Տեսակ մը ազգային միութիւն, որ ստանձնէ ծանրակշիռ պատասխանատուութիւններ։

Այս տրամադրութիւնը կը նախատեսուէր դեռ այն օրէն, երբ վարչապետը վստահութեան խնդիր յարոյց, աշխատանքի օրինագրքին առաջին կանոնագիրը վաւերացնելու համար։

Ամէն պարագայի մէջ, ծանր հարցականի մը առջեւ կը գտնուին օրուան վարիչները։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Երկու մեծ հոգեր — ազգ. պաշտպանութիւն եւ ֆրանք

ԽՕԹԷ ՄԵՐԺԵՆ, ՊԻՏԻ ՀՐԱԺԱՐԻ

Նոր տագնապ մը ծանր մտահոգութեան մատնած է պետական շրջանակները։

Երեքշաբթի օր նախարարական խորհուրդը նիստ գումարելով, որոշեց լիազօրութիւն պահանջել, գլուխ հանելու համար ելմտական - տնտեսական վերակազմութիւնը եւ ազգ. պաշտպանութիւնը։ Այս լիազօրութիւնը պիտի պահանջուի այսօր իսկ, բայց երէկ արդէն հաւանական կը նկատէին դահլիճին հրաժարումը, քանի որ ժողովրդական ճակատին մեծամասնութիւնը հակառակ է երկիրը հրամանագիրներով կառավարելու քաղաքականութեան։ Համայնավարները եւ ընկերվարականները իրենց չկամութիւնը չեն ծածկեր արդէն, թէեւ մասնաւոր ժողովներ գումարեցին երէկ, վերջնական պատասխան տալու համար։ Եթէ երկու խմբակցութիւնները մերժեն, դահլիճը ինքնին կ'իյնայ։

Պ. Շօթան մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Պ. Լէօն Պլումի, Վենսան Օրիոլի եւ համայնավար ներկայացուցիչներուն հետ։ Շատ բան կախում ունի ընկերվարականներու բռնելիք դիրքէն։

Տագնապը կապ ունի ոչ միայն արտաքին քաղաքականութեան, այլեւ ներքին հոգերու հետ։ Պ. Շօթան համոզուած է թէ կարելի չէ գլուխ հանել ազգային պաշտպանութեան զօրացումը, առանց մասնաւոր լիազօրութեանց։ Կը նկատէ թէ աշխատանքի օրինագիրքն ալ մէկդի պիտի դրուի։ Միւս կողմէ, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ ֆրանքին անկումը։ Երէկ անգլիականը բարձրացած էր 157ի, տոլարը՝ 31.30ի։ Եւ դեռ ելքը անորոշ է։

Նախարարական խորհուրդէն վերջ, երկար զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ լիազօրութիւնը անհրաժեշտ է, վստահութիւն ներշնչելու, ազգ. պաշտպանութեան փոխառութիւնը յաջողցնելու եւ տնտեսական - ելմտական վերակազմութեան բոլոր միջոցները ձեռք առնելու համար։

Ելմտական նախարարը իր զեկուցման մէջ կ'ըսէ թէ՝ բացի 3.500.000.000 ֆրանքէն, որ արդէն ծախսուած է 1938ի առաջին երկու ամիսներու ընթացքին, պատրաստութեանց համար, 15,000,000,000 ֆրանքի գումար մը պէտք է տարին չվերջացած, ինչպէս եւ մեծ գումար մը՝ քաղաքային ծախքերու համար։ Արդ, կը վախցուի որ կարելի չըլլայ փոխառութեամբ ճարել այս հսկայական գումարները, եթէ երկիրը վստահ չըլլայ թէ կառավարութիւնը խիստ խնայողութիւն պիտի կատարէ եւ լուրջ փորձ մը պիտի ընէ, արտադրութիւնը աւելցնելու համար։

Կարճ խօսքով, կառավարութիւնը գործելու ազատութիւն կը պահանջէ, ինչ որ կրնայ յանգիլ նոյնիսկ ընկերային օրէնքներու կախակայման, ինչպէս կը վախնան ձախակողմեան հոսանքները։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

21ԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԵՐԵՔ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՔՍՏՄՆԵԼԻ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ի՞նչպէս մեռցուցած են՝ Մաքսիմ Կորքին, տղան, Չեկային վարիչը եւ ուրիշներ

«Հազարումէկ գիշերները» կը նմանին այն յայտնութեանց քով որ կ'ըլլան ամէն օր, Մոսկուայի մէջ, 21ներու դատավարութեան առթիւ։

Վեցերորդ օրը, երկուշաբթի, 8 մարտ, լսուեցան Չեկային երբեմնի ահարկու վարիչը, Եակոտա, եւ երեք հռչակաւոր բժիշկներ, որոնք յայտնի մարդիկ մեռցուցած էին անոր հրամանով։ Այս առթիւ քստմնելի, անլսելի բաներ պատմեց Տոքթ. Լէվին, որ Քրեմլինի հիւանդանոցին բժշկապետն է 1920էն ի վեր։

Մազ - մօրուք ճերմկած, աւանդական տարազով, ակնոց մը քթին, քիչ մըն ալ հիւանդագին, Տոքթ. Լէվին մանրամասնօրէն նկարագրեց թէ ինչ գիտական միջոցներու կը դիմէին, Եակոտայի կողմէ մատնանշուած երեւելիները մեռցնելու համար։ 1933ին Եակոտա իր վիլլան կը հրաւիրէ բժիշկը, եւ կ'ըսէ թէ Պեշկով, ուրիշ անունով՝ Մաքս, Կորքիի որդին, հակախորհրդային տարրերով շրջապատած է իր հայրը։ Հետեւաբար պէտք է «չէզոքացնել» զայն, ինչ որ կը նշանակէր մեռցնել։

— «Եակոտա սուտ կը խօսի երբ կ'ըսէ թէ ես կը գործէի առանց իր հրամանին։ Ես կը սիրէի Կորքին եւ իրենները, եւ ամենամեծ մարդը կը համարէի զայն։ Ես քաղաքականութեամբ չեմ հետաքրքրուիր եւ անդամ չեմ կուսակցութեան։ Երբ Եակոտա բան մը կը հրամայէր, կը կարծէի թէ պարտաւոր եմ կատարել։ Ես 68 տարեկան եմ, իմ անձիս համար չէր որ կը վախնայի, այլ ընտանիքիս համար, զոր կըսպառնար սպաննել։ Եակոտա կ'ըսէր նաեւ թէ հերոսական գործ մը կատարած պիտի ըլլամ, կառավարութիւնը ազատելով կարգ մը անձերէ։ Ես իմ ճակատագիրս կապուած կը զգայի Եակոտայի ճակատագրին հետ եւ չէի կրնար դիմադրել»։

«Ես թակարդի ինկած մուկ մըն էի»

Բժշկապետը շարունակելով իր յայտնութիւնները, յայտարարեց.

— «Եակոտա սքանչելի ծաղկեփունջեր կը ղրկէր կնոջս, իսկ ինծի՝ ֆրանսական ընտիր գինիներ։ Ինծի նուիրած էր նաեւ գիւղական բնակարան մը։ Քիչ մը զարմացայ, բայց յետոյ ըսի ինքնիրենս,— «Ամէն պարագայի մէջ, ես Քրեմլինի պաշտօնական բժշկապետն եմ»։ Ատեն մը այսպէս նուէրներ տեղացնելէ եւ գլուխ շոյելէ վերջ, Եակոտա սկսաւ սպառնալից դիրք մը բռնել։ Օր մը իր բնակարանը կանչեց զիս եւ ըսաւ թէ իր թաթին տակ է եւ պէտք է հնազանդի իր հրամաններուն, թէ երկիրը գոհ չէ կարգ մը վարիչներէ, թէ անոնց տեղ պէտք է դնել Պուխարինը, Ռիքովը եւ Ենուկիձէն, կարելի եղածին չափ շուտ։ Պարտաւոր էինք սպաննել Քաղաքական Բիւրոյին կարգ մը անդամները։ Եւ հրամայեց սկսիլ Մաքսիմ Կորքիով, որուն համար կ'ըսէր թէ կը խափանէ երկու մեծ մարդոց՝ Պուխարինի եւ Ռիքովի ճամբան։ Առաջին ոճիրը գործելէ վերջ, ես թակարդին մէջ բռնուած մուկ մըն էի, եւ կուրօրէն կը հետեւէի Եակոտայի հրահանգներուն»։

Այս դաւադրական սպանութեան առաջին զոհը պիտի ըլլար Պեշքով, Կորքիի տղան, որովհետեւ Եակոտա եւ իր մեղսակիցները կը հաւատային թէ հայրը պիտի չդիմանայ այս վշտին եւ պիտի մեռնի, քանի որ սրտի հիւանդութիւն ունէր։ Նորէն բժշկապետն է որ կը պատմէ.

— «Այն ատեն ձեռնարկեցինք գիտական միջոցի մը, տղան մեռցնելու համար։ 1934ի գարնան տղան դրդեցինք չափէն աւելի խմելու Կորքիի քարտուղարին՝ Քրիուչքովի հետ։ Այս վերջինը բան մը չեղաւ, բայց Կորքիի տղան խորտակուեցաւ։ Առտու մը, երբ տղան բոլորովին գինովցած էր, քարտուղարը զայն առաւ բերաւ պարտէզ մը եւ պատուիրեց պառկիլ նստարանի մը վրայ, գրեթէ մերկ։ Հովը կը փչէր եւ երկու ժամ վերջը, տղան թոքատապի բռնուած էր։ Սիրտը չափազանց տկարացած էր։ Կանչեցի բժիշկ Վինոկրատովը որ աւելի ծանրացուց հիւանդին վիճակը, վնասակար դեղ մը խմցնելով, եւ տղան մաքրուեցաւ»։

Տոքթ. Լէվին յետոյ պատմեց Չեկայի նախկին վարիչին, Մենժինսքիի սպանութիւնը, ընկերակցութեամբ Տոքթ. Իգնատիոս Քազաքովի, որ անոր բժիշկն էր։

1933ին Եակոտա իրմէ լուր կ'ուզէ Մենժինսքիի մասին, որ սրտի ծանր տագնապ անցուցած էր։ Եւ կ'ըսէ Լէվինի.

— «Ինչո՞ւ վերջ չէք տար Մենժինսքիի կեանքին, որ այլեւս երկար չարչարանք մը պիտի ըլլայ»։

Լէվին կը պատասխանէ թէ հիւանդը դեռ կրնայ դիմանալ երկար ատեն եւ թէ անոր մահը կրնայ փութացնել միայն աջակցութեամբ Բժ. Քազաքովի (հռչակաւոր մասնագէտ մը որ քանի մը տարի առաջ մասնաւոր շիճուկ մը հնարեց, երիտասարդացման համար)։ Եւ յարաբերութեան մտնելով անոր հետ, յանձնարարեց կարգ մը դեղեր որոնք եթէ առանձին գործածուին, օգտակար են, իսկ եթէ միաժամանակ տրուին՝ կրնան տալ ուզուած արդիւնքը, այսինքն մեռցնել։

Այստեղ Բժ. Քազաքով հարցաքննուելով, հաստատեց թէ Լէվին երեք անգամ հանդիպած էր իրեն, 1933ին։ Անոր ըսաւ թէ Մենժինսքի կենդանի դիակ մըն է։ Ինք մինչեւ այն ատեն գժտուած էր Լէվինի հետ։ Նախապէս բան չհասկցաւ Լէվինի փսփսուքներէն, որոնք հետզհետէ աւելի բացորոշ դարձան։ Ինք ընդդիմացաւ, բայց Լէվին ազդարարեց.

— «Եակոտա դժգոհ է, չէք կրնար գլուխ ելլել անոր հետ։ Եակոտա մարդ մըն է որ ոեւէ բանի առջեւ կանգ չառներ, պարապ տեղը պիտի թշնամացնէք։ Երբ իշխանութեան գլուխ հասնի, կ'ոչնչացնէ ձեզ»։

Քազաքով աւելցուց թէ Լէվին տեսակցութիւն մը սարքեց Եակոտայի հետ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇՏԵՄԱՐԱՆ ···

Հազիւ ստացած, քանի մը ժամ բըրթռեցի նոր հրատարակութիւն մը, «Հայ Հանրագիտակ»ի Ա. գիրքը, եւ բառ մը թռաւ բերնէս.

— Ափսո՜ս, վարդապետ···

Ափսոս՝ անոր համար որ, միտքը բարի է, բերքը՝ ··· գարի։

Ո՞վ չի ճանչնար Հ. Մկրտիչ Պոտուրեանը,— աւելի շատ աշխարհական քան վարդապետ։

Ո՞վ չի գիտեր, մանաւանդ, իր անսպառ յարատեւութիւնը եւ եռանդը, «իւրովսանն ծառայելու ազգին»։ Արդէն ունի դէզ մը հրատարակութիւններ, գիրք թէ պարբերական եւ շաբաթական «Մամուլ» մը։

Հ. Պոտուրեան այս գործին ալ ձեռնարկած է նոյն ինքնավստահութեամբ։

Գիտնալով հանդերձ որ «Հանրագիտակ»ը մէկ մարդու գործ չէ, այլ բազմաթիւ եւ բազմազան մասնագէտներու, թէ կը պահանջէ երկա՛ր, բազմակողմանի, բծախնդիր աշխատանք, ան որոշեց այս պակասը լրացնել ինքնագլուխ, Ռումանիոյ մէկ անկիւնէն։

Անցեալ տարի, երբ առաջին պրակը դրկած էր իբրեւ նմոյշ, Արազ քանի մը զգուշաւոր հարուածներ մխեց, որպէսզի «Հանրագիտակ»ի հրատարակութիւնը չշփոթեն առեւտրական ձեռնարկի մը հետ։

Վարդապետը, որ վհատիլ կամ վրշտանալ չի գիտեր, «Յառաջ»էն կը սպասէր քիչ մը բարեացակամութիւն։

Ուզածին չափ։

Եւ սակայն, «Հանրագիտա՞կ» է այս, Հայր Պոտուրեան, թէ «հասցէներու գիրք», ընտանեկան - խնամիական յիշատակարան, շտեմարան։ Եւ կամ տօնավաճառ, յաճախորդ որսալու համար։

Հայր Պոտուրեան կոչեր, նամակներ ուղղած էր ի սփիւռս աշխարհի, յաճախ կրկնելով, աղաչելով, որ հասցէներ եւ տեղեկութիւններ հաղորդեն։

Այս Ա. հատորին մէջ ալ, ազդ մը սահեցուցած է, ուր կը կարդամ.

— «Նոյնպէս եթէ ունիք ձեր բարեկամներուն մէջ այնպիսիներ որոնք «Հայ Հանրագիտակ»ին մէջ պիտի մտնեն, տուէք հասցէն որ իրենց կենսագրականը ղրկեն»։

Ուրեմն, յաջորդ հատորներն ալ պիտի դառնան «Շտեմարան պիտանի եւ անպիտան գիտելեաց»։ Ամէն-չամէն անուններով, կենսագրականներով, ինքնագովութիւններով, Արիստոդոմ աղայական մանրամասնութիւններով, տունով - տեղով, հարսներով եւ թոռներով։

Այսքանը՝ իբրեւ ընդհանուր տպաւորութիւն։ Իսկ երբ գրախօսական մը փորձէի···

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ԿԻՊՐՈՍ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Վ. Քիւփէլեան, Մարսէյլ	50
Անահիտ Հացագործեան, Մարսէյլ (տես նամակը)	50
Տիկին մը՝ Պէքոնէն	20
Ցարութիւն Շիրվանեան, Իսի, իր աներձագի չորս ամսուան երախայրին մահուան առթիւ	20
Մարսէյլէն, ընկեր Փիլիկեանի միջոցաւ (ցանկը առանձին)	100
Գումար՝	240
Մասին 4ի գումարը	4874
Ընդհ. գումար՝	5114

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի Յառաջ, անցեալ կիրակի ես դպրոցի դասերս պատրաստած միջոցին, հայրիկս «Յառաջ» կը կարդար։ Լուսինեան դպրոցի 178 որբերուն ձեր հանգանակութեան համար, ես ալ ուզեցի իմ պարտականութիւնս կատարել, հետեւաբար իմ ֆրանսական դպրոցին վկայականէն շահած 25 ֆր. եւ հայրիկէս ալ խնդրեցի 25 ֆրանք, եւ ահա կը ղրկեմ ձեզի, որպէսզի տարեկիցներս ճարեն իրենց տարրական պէտքերը։ Տարիքս է 13, ծնած եմ Խարբերդ։— Անահիտ Հացագործեան։

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՍԱՆՁԵԼ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼԸ

Տոքթ. Տիթրիխ, Գերմանիոյ մամուլի վերատեսուչը, ճառ մը խօսելով օտար թղթակիցներու եւ դեսպաններու առջեւ, առաջարկեց խաղաղութիւն հաստատել միջազգային մամուլին մէջ։ Եւ բացատրեց.

— «Յնորք մը չէ այս։ Մամուլին կողմէ ստեղծուած փոխադարձ յարգանքի եւ համակրանքի մթնոլորտի մը մէջ շատ աւելի բան կարելի է ընել քանի մը ամիսէն, քան ուրիշ միջոցներով՝ տասնամեակներու ընթացքին։ Ազգերը համաձայնութիւն կնքած են քոքայինի մաքսանենգութեան, կիներու վաճառման, աւազակներու ձերբակալութեան մասին։ Ինչո՞ւ պիտի չմիանան, պայքարելու համար այն քաղաքական խլրտումներուն եւ խաղաղութեան վնասող արարքներուն դէմ որ կը կատարուին մամուլի անպատասխանատու տարրերուն կողմէ։ Գերմանիոյ կողմէ Իտալիոյ, Լեհաստանի, Աւստրիոյ եւ Եուկոսլավիոյ հետ կնքուած մամուլի համաձայնութիւնները տիպարներ են, այս տեսակէտէն։ Բայց մամուլի զինադադար մը անկարելի է երկու երկիրներու միջեւ, երբ մէկուն մէջ մամուլը կարգապահութեան տակ առնուած է, մինչդեռ միւսին մէջ կը գտնուի վնասարար տարրերու անանուն ազդեցութեան տակ։ Կարելի չէ Գերմանիայէն պահանջել, որ կապարճին մէջ պահէ իր նետերը, երբ իր վրայ ցեխ կ'արձակեն ամէն կողմէ։ Այժմ ուրիշներուն կ'իյնայ մեզի հետեւիլ, եթէ լուրջ են իրենց խաղաղութեան բաղձանքները»։

Մասնաւորապէս թղթակիցներուն ուղղելով իր խօսքերը, Տոքթ. Տիթրիխ յանձնարարեց որ ճիշդ լուրեր հաղորդեն իրենց աշխատած երկրի մասին, այլապէս պիտի արտաքսուին, ինչպէս անցեալին մէջ։ «Մենք չենք պահանջեր որ մեզի պէս մտածէք եւ կամ հրաժարիք ձեր սեփական գաղափարներէն եւ ազգային զգացումներէն, այլ կ'ուզենք որ հետեւիք սա սկզբունքին.— Սիրէ քու երկիրդ եւ յարգէ ուրիշներուն հայրենիքը»։

Նոր տնօրինութիւններ Ռումանիոյ մէջ

Ռումանիոյ նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով թագաւորին նախագահութեամբ, հետեւեալ որոշումները տուաւ.— Զարկ տալ մասնաւորապէս գիւղական ճամբաներու շինութեան եւ հողագործութեան.— Միակ վարչութեան մը տակ առնել մամուլը, ռատիօն, շարժանկարը եւ զբօսական պտոյտները.— Թերթերը ինչպէս եւ բոլոր առեւտրական ձեռնարկները պէտք է իրենց տոմարներով ապացուցանեն իրենց եկամուտի աղբիւրները.— Պիտի լուծուին այն ընկերակցութիւնները եւ կուսակցութիւնները որոնք իրենց նպատակն ու մեթոտները չեն յարմարցուցած նոր սահմանադրութեան։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՕՏԱՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԴԱԳԱՂԻ ՆՄԱՆ ՍՆՏՈՒԿՆԵՐ, ՏԱԿԸ՝ ԳԱՄԵՐ...

Խորհրդային կառավարութիւնը արտաքսում է երկրից ոչ միայն իր տիրապետութեան երկու տասնամեակի ընթացքում այնտեղ հաստատուած օտարահպատակներին, այլեւ անխտիր բոլորին, անգամ նրանց, որոնք ծնած եւ մեծցած են Ռուսաստանում: Կան ընտանիքներ, ուր երեխաները խորհրդային քաղաքացիներ են, իսկ ծնողները կամ նրանցից մէկն ու մէկը օտար: Ոստիկանութիւնն անթերի է հրամանը կատարելու մէջ: Նա դուրս է հանում օտարահպատակ ամուսնուն, թոյլ տալով խորհրդային հպատակ կնոջն ու զաւակներին հետեւել նրան: Դէպք է եղել, երբ մօրն առաջնորդել են սահմանագլուխ, բաժանելով չորս փոքրիկներից: Ամուսինների միմեանցից զատելը սովորական երեւոյթ է:

Տարագիր անուանի լրագրող Տիկին Կուսկովան տալիս է իր զրոյցները այս օրերս Եժովի կողմից քշուած Չեխերի հետ, որոնց մէջ մի քանիսն առաջին անգամ են տեսնում իրենց իսկական հայրենիքը՝ Չեխիան եւ ռուսերէնից բացի ուրիշ լեզու չգիտեն: Ահա այսպիսի մէկի խօսքերը.

— «Օտարահպատակներին սկսան ձերբակալել անցեալ Յուլիս - Օգոստոս ամիսներին եւ դրեցին արգելափակման այնպիսի պայմանների մէջ, որոնց նկարագրութեան չէի հաւատալ, եթէ նրանց հետ ապրած չլինէի: Չորս բանտարկեալ իրենց մահճակալներով տեղաւորելու համար ցարերի ժամանակ շինուած փոքրիկ խցիկները լցնում էին 60—75 հոգի: Անկարելի էր նստել կամ պառկել. կանգնած ենք, խստօրէն միմեանց սեղմուած: Լուսամուտը ծածկած էր տախտակներով, լոյսն ու օդը թափանցում էին միայն նրանց ճեղքերից: Սարսափելի տաքին քրտինքի մէջ կորած մարդկային կոյտը հազիւ շնչում էր. ամէն մէկը հարց էր տալիս— շուտո՞վ կուգայ մահը, կը վերջանայ այս տանջանքը: Մի ծեր ուսուցչապետ չդիմացաւ ու մեռաւ հինգերորդ օրը. չեկիստները քրտնաթաթախ ու հոտած մսացեխից դուրս քաշեցին նրա դիակը ու տարան: Ամբողջ օրուան համար տալիս էին 300 կրամ սեւ հաց եւ մի կտոր շաքար: Սարսափելի էին գիշերները, երբ մենք ոչ թէ քնում էինք, այլ միմեանց կպած ընկնում անզգայ վիճակի մէջ: Ես ձեզ հաւատացնում եմ գիտակցութեանս ամբողջ ուժով, այդ դժոխքից հանուած մարդը կը ստորագրէ ամէն բան, — սպանել մօրը, դաւադրել, լրտեսել, միայն թէ չվերադառնայ «այնտեղ»: Մի քանիսը բանտում խենթի պէս գոռում են— այո, այո, արել եմ, միայն թէ շուտ հանեցէք ինձ այստեղից եւ գնդակահարեցէք: Սակայն արի տես, որ բանտարկեալը դեռ շատ պիտի տառապի, մինչեւ նրա «խոստովանութիւնը» արժեւորուի: Պէտք է անցնել հարցաքննութեան բովից: Կանչում են 15—16 հոգի ու մտցնում ամէն մէկին դագաղանման արկղի մէջ, ուր կարելի է միայն կանգնած մնալ եւ երբեք նստել: Նստելը արգիլելու համար տակը երկաթեայ ցիցեր են դամած. այսպէս փակուած պիտի սպասես, մինչեւ որ քեզ կանչեն: Ես արկղին մէջ մնացի 11 ժամ. բախտաւորներից էի. ուրիշները մնացել էին 5—6 օր: Որեւէ ուտելիք չեն տալիս, այլ միայն ջուր:

Հիւպատոսներն երբեմն միջամտում են իրենց հպատակների համար, բայց նրանց առջեւն են դնում բանտարկեալի ստորագրած «խոստովանութիւնները» ամէնէն աներեւակայելի յանցանքների մէջ: Եթէ նա չստորագրէ, նշանակում է աւելորդ տեղը պիտի երկարաձգէ մի չարչարանք, որի ճաշակողի սրտում մահուան երկիւղն անհետանում է իսպառ ու գնդակահարումը թւում ցանկալի փրկութիւն:

Խորհրդային Միութեան մէջ ոչ միայն սպասում են պատերազմի, այլեւ նրա անխուսափելիութիւնը համոզում է դարձած: Ստալին մաքրում է երկիրն այն բոլոր տարրերից, որոնք կարող են անհաւատարիմ կամ վնասակար լինել պատերազմի հէնց առաջին օրերին: Ժողովրդի 90 առ հարիւրը դէմ է կառավարութեան: Կեանքն անտանելի է: Գործարանները ռազմականացած են. ոչ միայն ամէն տեղ զինուած պահակներ են դրուած, այլ եւ բանուորների շարքերը լցուած են լրտեսներով: Սեւ հացն արժէ քիլօն 1.50 րուբլի, սպիտակը մինչեւ 12ր., պանիրը՝ 25—35ր., կարագը՝ 30 ր., բայց դժուար է գտնել, շաքարը համեմատաբար աժան է, 3 ր. 80 կոպ., միսը՝ 9—10 ր., կաթի լիտրը՝ 2 ր., մի զոյգ կօշիկը պետական խանութներում 150—200ր., ինչպէ՞ս ապրել. շուրջդ ես նայում, մեծամասնութիւնը ցնցոտիների մէջ է, տժգոյն ու տըխուր, բացի նրանցից, որոնք «շըտկուած» են. այդպիսիներն էլ շատ չեն»:

Լսենք մի ուրիշին:

— «Նոր Ռուսաստանում ես ապրել եմ վեց տարի: Ի՞նչ հսկայական փոփոխութիւն, մանաւանդ մարդկանց տրամադրութիւնների մէջ: Նոյնիսկ մի տարի առաջ այն չէր, ինչ որ է այժմ. աշխատել ու ապրել այն ժամանակ էլ դժուար էր, բայց այժմ կատարելապէս անկարելի է: Ամէն քայլափոխում դարանակալ ձեզ սպասում են հազար ու մի վտանգներ եւ շատ օրինակելի վարք ունենալով հանդերձ դուք անզօր էք նրանց դէմ: Ահաբեկումը դարձել է կառավարելու միջոց ու սարսափելի է նա իր բացարձակ անգթութեամբ: Ոչ ոք գիտէ երբ եւ ինչու: Երբ ես հեռանում էի Մոսկուայից, կաթ եւ իւղ բացակայում էին այնտեղ. պետական կաթնավաճառների մօտ անհամար մարդիկ հերթի էին կանգնած: Կառավարութիւնը չի քննելու հարցն իր խորութեամբ— ինչո՞ւ կաթ չկայ, նա ահաբեկելու է բռնելով թէկուզ մի պատահական «յանցաւորի»:

Ահաբեկումների ծաւալումն արդիւնք է ընդհանուր դժգոհութեան, որ կայ կառավարութեան դէմ, բայց նրա վրայ մեծապէս ազդել են եւ տարաձայնութիւնները կուսակցութեան ներսում. նա ամբողջովին վարակուած է ընդդիմադիրներով, կեդրոնից մինչեւ հեռաւոր ափերը: Ամէնքի վիճակն անորոշ է. կարելի է ասել, որ նոյնիսկ Պոլիտբիւրոյի (քաղաքական բիւրօ) անդամների ճակատագիրը մազից է կախուած. պայքարն ընդհանուր է. ճշմարտապէս— ո՞վ ո՞ւմ: Լարուած վիճակը հսկայական չափերի է հասել, դէպքերը զարգանում են արագօրէն. Ստալին պայքարում է ահաբեկումներով, յենած Եժովի վրայ: Բայց ահաբեկումները միւս կողմից քայքայում են երկիրը եւ բաժանում իշխանութիւնից նրա վերջին անշահախնդիր գաղափարական կուսակիցներին: Ի՞նչ պիտի լինի սրա վերջը, ոչ ոք չի կարող ասել. մի բան ակներեւ է, այսպէս շարունակուել չի կարող. օդն իսկ այնտեղ դարձել է անշնչելի:

Միակ առողջ մասը մեծ ժողովրդի այսօր բանակն է: Նա արժանի է հիացմունքի: Լցուած երիտասարդ մտաւորականներով, բանակը կրում է իր մէջ ապագայ Ռուսաստանը: Փողոցում թէ թատրոններում սպաները ուշադրութեան առարկայ են: Բանակը կարող է վերջ տալ այսօրուան տագնապին »:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԾԱՆ.— Ի՞նչ է բուբլու արժէքը, ըստ խորհրդային պետական բանկի «Իզվեստիա»յում յայտարարած սակի 100 ֆրանքը կ'արժէ 17 ր. 31 կոպ., մէկ տոլարը 5 ր. 30, մէկ անգլիականը՝ 26 ր. 61 եւայլն:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ամբողջ գաղութը Մաղըմեան եպիսկոպոսի դէմ. — Հոսանքներու գործակցութիւնը Աթէնքի ազգ. կեդր. վարչութեան ծոցին մէջ

Կը կարծեմ թէ շահեկան պիտի ըլլայ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն համար իմանալ յունահայ գաղութի վերջին անցուդարձերը, որոնք կը զբաղեցնեն այս օրերս յունահայ հանրային կարծիքը:

Այդ անցուդարձերուն առանցքը, այսօր, Մաղըմեան եպիսկոպոսն է դարձեալ: Տասնըհինգ տարի է որ այս մարդը անտանելի ուռ մը դարձած է յունահայ գաղութի մարմնոյն վրայ, բայց հակառակ ասոր, չգտնուեցաւ դեռ վիրաբոյժ մը, որ փրցնէ ու նետէ զայն: Ասանկ փորձանք ոչ մէկ գաղութ ունի արտասահմանի մէջ: Իսկ յունահայ գաղութը անսահման համբերութիւն ցոյց տուաւ այս հազարգլխանի փորձանքին հանդուրժելու տեսակէտէն: Տարի չանցնիր, որ նոր եւոյթներ չունենայ այս կղերականը: Եւ նոր նոր խնդիրներ, նոր նոր բարդութիւններ չստեղծէ: Առաջ յախուռն էր եւ չարիքը կը գործէր գիտակցօրէն: Մինչեւ հիմա, անոր վնասակար քայլերուն ու եւոյթներուն մէջ խոշոր տեղ մը ունի նաեւ ուղեղին մառախուղը: Տարիքը 75ը անցած է արդէն, եւ, այդ իսկ պատճառով, մեծ մասամբ ցնդածութեան կը վերագրուին այսօր անոր խենթ ու խելառ արարքները, զորս սակայն մինչեւ այսօր չկրցաւ պէտք եղածին պէս սանձել Աթէնքի ազգային իշխանութիւնը:

Ինքնագլուխ կերպով «իրաւագէտ-խորհրդական» մը պաշտօնի կոչելու գայթակղութիւնը, որ կը զբաղեցնէ հիմա Աթէնքի դատական իշխանութիւնները, իր դէմ ծառացուցած է նաեւ իր երէկուան բարեկամները: Երէկ, դաշնակցականները առանձին էին Մաղըմեան եպիսկոպոսի դէմ իրենց մղած պայքարին մէջ եւ ունէին իրենց դէմը, խայտաբղէտ տարրերով կազմուած «միացեալ ճակատ»ը: Այսօր, ոչ միայն այդ ճակատը գոյութիւն չունի, ոչ միայն երէկուան բարեկամները թշնամացած են այսօր իրարու հետ, այլեւ կեցած են հիմա անոնք Դաշնակցականներու կողքին եւ միասնաբար կը պայքարին եպիսկոպոսին դէմ:

Մինչեւ հիմա, շատերը կը կարծէին թէ մենք կուսակցուած կիրք միայն ունինք եւ այդ կիրքին կ'ուզենք յագեցում տալ, Մաղըմեան եպիսկ.ի դէմ պայքարելով: Մինչդեռ այսօր կեանքն ու փորձառութիւնները ցոյց տուին, որ Դաշնակցութեան մղած երէկուան պայքարը ունեցած է բոլորովին առարկայական հիմեր եւ ուղղուած է միայն եւ միայն եպիսկոպոսին ազգավնաս արարքներուն դէմ, այդ արարքները չէզոքացնելու համար: Ռամկավարները, չէզոքները եւ նոյնիսկ կարգ մը հօկեաններ համոզուած են այլեւս այս ճշմարտութեան եւ ատոր համար ալ կը գործակցին Դաշնակցականներու հետ՝ յունահայ գաղութի թիւ 1 չարիքին դէմ պայքարելու եւ զայն անվնաս դարձնելու միակ նպատակով:

Այսօրուան այս իրողութիւնը արդէն կը նկատուի՝ Դաշնակցականներու կողմէ մինչեւ այսօր մղուած պայքարին պսակումը եւ կը հաստատէ անոր օրինաւոր, արդար եւ առարկայական բնոյթը: Եպիսկոպոսը մնացած է այսօր բոլորովին մինակ, իր քանի մը կասկածելի խորհրդատուներուն հետ միասին: Եւ փաստ է որ աթէնահայ գաղութը, մասնաւորաբար, իր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ եւ գրեթէ իր բոլոր հոսանքներով դէմ է այսօր Մաղըմեան եպիսկոպոսին: Գ. Կարապետ Աղասեանի նըման հօկեան մը, որ միշտ գտնուած է եւ այսօր ալ կը գտնուի տակաւին Հօկ. Աթէնքի Կեդր. Վարչութեան մէջ, խստիւ կը դատապարտէ այսօր եպիսկոպոսին ինքնագլուխ, կամակոր եւ վնասակար գործունէութիւնը եւ դիրք բռնած անոր դէմ, խզած է իր տասնըհինգ տարուան բարեկամ յարաբերութիւնները անոր հետ: Առանձնապէս կը յիշեմ այս անձի պարագան, որովհետեւ ատիկա ցոյց կուտայ, որ Հօկեաններն անգամ համաձայն չեն իրարու հետ, եպիսկոպոսը պաշտպանելու հարցին մէջ: Քանի մը շահախնդիր հօկեաններ միայն կը սլքտան այսօր եպիսկոպոսին շուրջը եւ կը ջանան կանգուն պահել անոր խախտած դիրքը եւ աթոռը:

Տրուած պայմաններու տակ, տրամաբանական եզրակացութիւնը այն կ'ըլլայ, որ վերջ ի վերջոյ, եպիսկոպոսը, հանրային կարծիքի միահամուռ ճնշումին տակ պիտի ստիպուի տեղի տալ եւ ամփոփուելով իր վեղարին տակ, զբաղիլ միայն զուտ կրօնական — եկեղեցական գործերով: Հակառակ պարագային, կը կարծեմ թէ մօտ է այն ժամանակը, երբ Աթէնքի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը ձեռք պիտի առնէ արմատական միջոցներ եւ ի հարկին կառավարական միջամտութիւն պիտի հրաւիրէ, եպիսկոպոսը միանգամ ընդմիշտ զգաստացնելու համար:

Մաղթենք որ ծայրայեղութեանց դիմելու պէտք չմնայ եւ եպիսկոպոսը վերջապէս անդրադառնայ, թէ մասնաւորաբար յունահայ գաղութին շահը կը պահանջէ՝ դէթ երկոտասաներորդ ժամուն անսալ բանականութեան ձայնին եւ նկատի առնել գաղութի ամբողջութեան պահանջը, — ձեռք քաշել վարչական ամէն կարգի գործերէ եւ զբաղիլ միայն եկեղեցիով եւ առաջնորդարանով: Ամբողջ գաղութ մը իր դէմը ունենալէ վերջ, Մաղըմեան եպիսկոպոսին ընելիք ուրիշ բան չի մնար այլեւս:

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս վերը յիշեցինք, մօտաւորապէս տարի մը կ'ընէ, որ աթէնահայ գաղութի բոլոր հոսանքները, չէզոքներն ու մաս մը Հօկեաններ ալ միասին ըլլալով, կը գործակցին իրարու հետ, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ծոցին մէջ: Այս վերջինը կազմուած է բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ եւ կը գործէ համերաշխաբար: Ներդաշնակութիւնը կը խանգարեն միայն քանի մը Հօկեաններ, որոնք, այսուհանդերձ, ի վիճակի չեն այլեւս պղտորելու ջուրերը: Բոլոր որոշումները կը տրուին մեծամասնութեան ձայնով եւ մեծամասնութիւնը միշտ համերաշխ է ինքն իր մէջ:

Այս երեւոյթը արդէն փախցուցած է Մաղըմեան եպիսկոպոսին քունը եւ եպիսկոպոսը, քէն ըրած, քանի մը ամիսէ ի վեր չի նախագահեր Ազգ. Կեդր. Վարչութեան նիստերուն: Անշուշտ, եթէ ձեռքէն գայ, իր կողմէ նշանակուած այս վարչութիւնն ալ պիտի ուզէ հեռացնել ասպարէզէն: Բայց գիտէ ապահովաբար, որ այս անգամ, Վարչութիւնը տեղի պիտի չտայ եւ չպիտի ենթարկուի եպիսկոպոսի քմայքներուն:

Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ծոցին մէջ տիրող այս ներդաշնակութիւնն ու գործակցութեան ոգին խրախուսիչ ու խոստմնալից երեւոյթ է անշուշտ: Անկէ գլխաւոր օգտուողը պիտի ըլլայ գաղութը: Երբ հակամարտութիւններ եւ պայքարներ չկան, մարդիկ դիւրութեամբ կրնան իրար հասկնալ եւ գործակցաբար վարել հանրային գործերը: Վերջին մէկ տարուան փորձը արդէն ցոյց տուաւ, որ այս գործակցութենէն բարիք միայն տեսաւ գաղութը: Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը կը շարունակէ աչալրջութեամբ գլուխ հանել իր վրայ տրուած պարտականութիւնները: Կը գումարէ հերթական կանոնաւոր նիստեր եւ պատկան իշխանութեանց մօտ կ'ընէ անհրաժեշտ դիմումները, գաղութը շահագրգռող զանազան խնդիրներ հետապնդելով:

Իր այս ընթացքով, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը վստահօրէն պիտի արդարացնէ իր գոյութիւնը եւ պիտի արժանանայ գաղութի միահամուռ գնահատանքին: Մանաւանդ երբ կարենայ կարգ մը ընդհանուր խնդիրներու լուծումը ապահովել: Իր գործունէութեան ճամբուն վրայ ցցուած միակ տատասկը Մաղըմեան եպիսկոպոսն է: Եթէ, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը յաջողի զայն բոլորովին անվնաս դարձնել այսուհետեւ, կամ ի հարկին հեռացնել իր պաշտօնէն, յունահայ գաղութին մատուցած պիտի ըլլայ մեծագոյն ծառայութիւնը: Այս ուղղութեամբ եւս, ուրեմն, լուրջ եւ արագ գործունէութիւն մը կը սպասենք իրմէ:

Յաջորդով քանի մը խօսք՝ կարգ մը ուրիշ անցուդարձերու մասին:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵ[...]

Մեր հրաշք տղան՝ Րաֆֆի Պետ[...]եան, Մարտ 12ի գիշերը, Երաժ[...] երաժշտասրահին մէջ, կուտայ ն[...] գահանդէս մը, պերճ յայտագի[...] մը,— Ֆանթէզի է Ֆիւկ՝ Պախ-Լի[...], Սոնաթ, թիւ 2 (երեք մաս) Պէթ[...]նի, Պալլատ թիւ 4, Նոքթիւրն թ[...] եւ Սկէրցօ Շոբէնի, ինչպէս նաեւ [...]ները Լիցի:

Պէթհովէն, Շոփէն, Լից ու Պ[...] Այս հսկաներուն նուրբ գործ[...] ստեղծագործ թարգմանութիւնը [...]տի ընէ մեր տասներկու տարեկան [...] արուեստագէտը՝ հանդէս բերելով [...] ըմբռնումը, զգայնութիւնը, [...]կանութիւնը, եւ դեռ այնքան [...]գայթներ:

Դեռ վերջերս երաժշտագէտ մը [...]սէր Րաֆֆիկի մասին խօսելով [...] «Եթէ մարդ իր նուագած առնե[...] քերը փակէ՝ պիտի կարծէ որ կը [...] նուի քառասնամեայ մեծահռչակ [...]ստի մը առջեւ»:

Այս առթիւ երկու օտար կարծի[...]ներ ալ: «Լա վի ա Փարի»ն կը գր[...]

— «Լիցի Ֆանթէզի հնկր[...] Րաֆֆի Պետրոսեանի կողմէ գ[...] կահարուած, մարդ երազի մէջ [...] կարծէ ինքզինքը՝ երբ կը տեսնէ [...] լսէ այս տղան որ մեծ ինքնավս[...]հութեամբ եւ առանց դոյզն սայթ[...]քումի կը նուագէ, ընկերակցութ[...] նուագախումբի»:

Վերջերս Սթրազպուրկ էր Րաֆ[...]ֆին, ուր ունեցաւ բացառիկ յաջող[...]թիւն: «Ժուրնալ տ'Ալզաս է տը Լօ[...]ն»ը կը գրէ.

— «Րաֆֆիկ Պետրոսեան չ[...] ճուիր ոչ հանդիսատեսներէն,— [...] մէջ կը գտնուի երաժշտանոցի [...]րենը Պ. Մէօնչ եւ դաշնակի, [...] պաշտօնական երաժշտութեան [...]ւեստները — ոչ ալ Սկարլաթթի [...]նատին եւ Շոբէնի Սկէրցոյին [...] կարգներէն ու դժուարութիւններ[...] Այս մատղաշ տարիքին մէջ՝ զար[...]նալի վարպետութեան մը եւ [...] յիշողութեան մը ապացոյցը [...] այս տասներկու տարեկան մանկ[...] յաջողապէս կը նուագէ այդ էջեր[...]

Այս անգամ Րաֆֆի Պետրոս[...] շատ հաճելի անակնկալ մը պիտի [...] իր ազգակիցներուն՝ առաջին ան[...] դաշնակահարելով հայաշունչ [...] կտորներ.— Գեղջկական պար՝ Ս[...]ուանձեանի, Եօռ առաջ (Կ[...] պար) Կոմիտասի եւ քաջածանօթ [...]խտ Գոգազեանը Իփոլիթով Իվան[...] Այս վերջին կտորը, երկու մաս[...] կաքաղ մըն է հայկական եղանակն[...]րու, ինչպէս անցեալ տարի վ[...] երաժշտագէտ Մեհրաբեան, «Հայ[...]նիք» օրաթերթին մէջ:

Անշուշտ բոլոր անոնք որ հաւա[...]րիմ սիրով մը կապուած են մեր [...]գային ձայնին, շեշտին, ոճին, [...] նաւորման ու տեսիլներուն՝ մեծ [...] ճոյքով պիտի փափաքին ներկայ ը[...] այս նուագահանդէսին:

Րաֆֆիկի հոգին իր հրաշալի [...]տիկներուն միջոցով պիտի ընէ [...]դէն թարգմանութիւնը Հայաս[...] հոգիներուն:

Տղեկ մը իր տաղանդին զօրք[...] առջեւ պիտի պատկերազարդէ հա[...]նի աշխարհը՝ օրօրելով տեսիլներ[...] րոնց մէջ պիտի կայթեն գեղջուկն[...]րը, արդար գինիներու նման: Գ[...] գեղազարդէ, եղանակին երանգն[...]րով, աւաններ, վանքեր, կաթող[...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Սկիզբի այդ արագընթաց գործողութիւնը եւ գրեթէ նոյն չափով փայլուն երկրորդ դիմադրութիւն մը որուն շնորհիւ յաջողեցաւ, միեւնոյն պայմաններուն տակ, ետ մղել Սուլվայի ծովախորշին մէջ ցամաք ելլող անգլիական ուժերը, ուղղակի պատճառ հանդիսացան կեանքի եւ նիւթական այն ահաւոր կորուստներուն զորս բրիտանական կայսրութիւնը կըրեց այդ աղետալի ճակատամարտին մէջ...

— Գիտե՛մ, պարոն, ըսաւ Սուիտին հանդարտօրէն:

— Ի հարկէ գիտէք, ժպտեցաւ Սըր Ճորճ ներողութիւն խնդրելու ձեւով մը. մոռցայ պահ մը թէ խօսակիցս զինուոր է... Ուրեմն վերադառնանք քաղաքական մասին... Քէմալի յաղթանակները շատ քիչ չափով օգտակար եղան իրեն՝ անհատապէս... բարձրաստիճան զինուորականները տակաւին կ'արհամարհէին զինքը... ժողովրդականութիւն երբեք չունէր ու այդ պակասը աւելի եւս սաստկացուց, երեւան բերելով ատելութիւն մը անոնց զինակիցներուն հանդէպ... միշտ փառաբանած էր «Թուրքիան Թուրքերուն» վարդապետութիւնը ու Գերմանները կ'ատէր միայն մազ մը պակաս քան Անգլիացիները: Տարտանելի էր փայլուն քաջագործութիւններէն վերջ, դժուար էր անոր մէջքը կոտրել: Հետեւաբար իր հին հակառակորդը՝ Էնվէր փաշան որ Թուրքիան կը կառավարէր Գերմանացիներուն ղեկավարութեան տակ, վախնալով անոր չար-բերան միջամտութենէն Պոլսոյ մէջ, աշխատեցաւ կարելի եղածին չափ հեռացնել զայն ասպարէզէն՝ զանազան առաքելութիւններ յանձնելով անոր: Այսպէս օրինակ, Մ. Քէմալ ընկերացաւ իշխան Վահտէտինին— ապագայ սուլթանը — երբ այս վերջինը պտոյտ մը կը կատարէր Արեւմտեան ճակատին վրայ: Վերադարձին ճամբեցին սուրիական ճակատը, ուր Լիման Ֆոն Զանտէրս կը կռուէր զօրավար Էլլմպիի դէմ՝ Եաֆայի մէջ: Բախտը անգամ մը եւս ժպտեցաւ Մ. Քէմալին, որովհետեւ զինադադարը կը ստորագրուէր ճիշդ այն պահուն երբ անգլիացի հրամանատարը ետ կը մղէր թրքական ուժերը մինչեւ Աղեքսանդրէթ, այսինքն մինչեւ թրքական սահմանագլուխը: Ֆօն Զանտէրս Գերմանիա կանչուած ըլլալով, Մ. Քէմալին յանձնեց բանակին հրամանատարութիւնը:

Այդ միջոցին Էնվէր, Թալէաթ, Ճէմալ եւ միւսները փախան՝ իրենց մորթը փրկելու համար. աչքի զարնող անձնաւորութիւններէն միայն Քէմալն էր որ Թուրքիա մնաց— բոլորովին առանձին: Անիկա մերժեց պարպել Աղեքսանդրէթը կամ զինաթափ ըլլալ՝ համաձայն զինադադարի պայմաններուն: Ընդհակառակն, սկսաւ պատրաստուիլ դիմադրելու համար Թուրքիոյ գրաւումին: Յետոյ բուռն յայտարարութիւն մը ըրաւ, որուն կառչած մնաց մինչեւ վերջը: Արդարեւ բացատրեց թէ Եգիպտոսի, Պաղեստինի, Սուրիոյ, Արաբիոյ եւ Պուլկարիոյ վրայ թրքական տիրապետութեան պահպանումը՝ սերունդներ շարունակ արիւնը ծծած է թուրք ժողովուրդին: Դաշնակիցները գրաւած էին այդ հողամասերը. թող պահէին. բայց հիմա անոնք նպատակ ունէին անդամատելու բուն իսկ Թուրքիան: Մ. Քէմալ թոյլ պիտի չտար: Յաղթական Դաշնակիցները կրնային ըսել թէ պատերազմը վերջացած էր. սակայն ան կը շարունակուէր դեռ՝ իրեն եւ իր զինուորներուն համար: Թուրքիան պէտք է մնար անբռնաբարելի. այլապէս անոնք լեռները պիտի բարձրանային ու պիտի նախընտրէին մեռնիլ քան թէ տեղի տալ:

Դաշնակիցները սպառնացին: Թուրք կառավարութիւնը հրամայեց կամ խնդրեց որ Մ. Քէմալ համակերպի Դաշնակիցներու պահանջներուն եւ հաւատայ Մեծն Բրիտանիոյ վեհանձնութեան: Մ. Քէմալ մերժեց: Իր կողմը շահեցաւ հիւսիսային բանակը որ Ռուսիոյ դէմ կռուած էր պատերազմի ընթացքին եւ բոլոր թուրք երեսփոխանները ժողովի մը կանչեց Էրզրումի մէջ: Սուլթանը հրամայեց անոր ձերբակալութիւնը: Մ. Քէմալ պատասխանեց թէ Սուլթանն ու Պոլսոյ թուրք կառավարութիւնը գերի էին Անգլիացիներուն ձեռքը եւ բնականաբար ազատ չէին կրնար ըլլալ՝ չարժելու այնպէս ինչպէս կը պահանջէին երկրին գերագոյն շահերը: Երեսփոխանները միահեծան իշխանութիւն տուին անոր:

Դաշնակից զինուորները յոգնած էին եւ անհամբեր կը սպասէին հայրենիք վերադառնալու: Ամէն շաբթու զօրագունդ զօրագունդի ետեւէ տուն կը ճամբուէր, իսկ Մ. Քէմալի դիրքը հետզհետէ կ'ուժովնար: Այնպէս որ, երբ Վէրսայլի մեծերը որոշեցին թէ ինչ ձեւով Թուրքիան պիտի բաժնուէր— թուղթի վրայ— Դաշնակից զինուոր չէր մնացած այլեւս Մերձաւոր Արեւելքի մէջ՝ խորհրդաժողովին հրամանները պարտադրել տալու համար:

Վէնիզէլոս, որ ագահօրէն նոր հ[...]ղամասեր կը փնտռէր, թելադրեց [...]լէնական բանակ մը ղրկել Քէմ[...] դէմ: Առաջարկը ընդունուեցաւ ու [...]հա յունական ստուարաթիւ ուժ[...] ցամաք ելաւ Իզմիրի մէջ՝ ապա[...] ունենալով Դաշնակիցներու ռազմ[...] մթերքն ու բոլոր տրամադրելի մի[...]ները: Մ. Քէմալ իր ջարդուփշ[...] թափթփած ու կիսաքաղց զինուոր[...]րուն գլուխն անցած՝ սկսաւ յառա[...]նալ: Տեղի ունեցաւ ահաւոր ճակ[...]ամարտ մը որ ամիսներ տեւեց: [...]կու կողմերը անխնայ զիրար ջարդ[...]ցին: Վայրագ սպանդ մըն էր [...] բովանդակ առումով: Մ. Քէմալ [...]թեց, հակառակ բազմաթիւ խոչ[...]ոտներու: Գերի բռնեց հելլէն [...]կին ընդհ. հրամանատարը եւ հ[...] մինչեւ ծովափ, ուր Յաղթական [...]նակիցներու նաւաստիները անկ[...] որեւէ միջամտութիւն ընելու, իր[...] հսկայական մարտանաւերէն դիտ[...] այդ արիւնհեղութիւնը:

(Շար.)

Ս. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Գալկաթայէն կը գրեն մեզի.— Փետրուարի ընթացքին այստեղ ալ ցուցադրուեցան նկարիչ Ս. Խաչատրեանի իրանեան որմանկարները: Այս առթիւ ուսումնասիրութիւններ եւ նմոյշներ հրատարակուեցան տեղական թերթերուն մէջ (անգլերէն), ջերմ գնահատականներով: Նկարահանդէսին բացումը կատարեց Պէրարի իշխանուհին, փետրուար 7ին: Ներկայ էին բազմաթիւ հնդիկ եւ անգլիացի երեւելիներ: Շաբաթաթերթ մը, «Իլլիւսթրէյթըտ Ուիքլի», ամբողջ առաջին էջին վրայ տպած էր գեղեցիկ որմանկար մը, մասնաւոր ուսումնասիրութեամբ մը:

Գեղարուեստի վարպետներու փափաքին համաձայն, Գ. Խաչատրեան պիտի առաւ ցուցահանդէսներ կազմակերպել նաեւ Հնդկաստանի հետեւեալ կարեւոր քաղաքներուն մէջ.— Հայտարապատ, Կալկաթա եւ Տէլ-հի:— Գ.

ՀԱՅ ԲԱՆԱՍԷՐ ՄԸ ԿԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԻ

Կալկաթայի իսլամական ամէնէն կարեւոր թերթը, «Սթար ավ Ինտիա» (Աստղ Հնդկաստանի) իր խմբագրական սիւնակին մէջ ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ ծանօթ բանասէր եւ հեղինակ Մեսրովբ Սէթեանց, որ վերջերս շատ կարեւոր ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած էր Հնդկաստանի Հայերու մասին (անգլերէն), անդամ ընտրուած է Մեծն Բրիտանիոյ արքայական պատմագիտական ընկերութեան, ի վարձ իր անխոնջ պրպտումներուն որ կը շարունակուին 45 տարիէ ի վեր: (Այս ընկերութիւնը հաստատուած է 1868ին, ունի մօտ 1000 գործօն եւ թղթակից անդամներ, ամբողջ աշխարհի մէջ):

Այս առթիւ հնդիկ թերթը կը գրէ.

—«Պ. Սեթեանց մէկն է Պէնկալի արքայական ասիական ընկերութեան ամենահին անդամներէն, անոր միացած ըլլալով 1897էն ի վեր: Նաեւ առաջին անդամներէն մէկն է Կալկաթայի պատմագիտական ընկերութեան եւ եղած է կանոնաւոր աշխատակից մը ընկերութեան օրկանին, որ հիմնուեցաւ 1907ին: Գնահատելով իր պատմական եւ հնագիտական հետազօտութիւնները, Հնդկաստանի կառավարութիւնը 1925ին զինքը նշանակեց անդամ Պատմական Արձանագրութեանց յանձնաժողովին, եւ Պ. Սեթեանց հետաքրքրական զեկուցումներ կարդաց յանձնաժողովին տարեկան համագումարներուն մէջ, Հնդկաստանի առաջին Հայ գաղթականներու մասին: Խորապէս հմուտ ըլլալով դասական հայերէնի, Պ. Սեթեանց մէկն է եղած Կալկաթայի համալսարանին քննիչներէն, 1894էն ի վեր: Մեր արժանաւոր հայրենակցին կը մաղթենք նոր յաջողութիւններ պատմական եւ հնագիտական հետազօտութեանց փշոտ ասպարէզին մէջ, ուր տքնած է անդուլ անդադար, անսահման եռանդով եւ անձնուիրութեամբ, ամբողջ 45 տարի, այցելելով հայկական ամայի գերեզմանները ուր օձերը պար բռնած են, ուր, ինչպէս կ'ըսէ «Հայերը Հնդկաստանի մէջ» գրքի յառաջաբանով, «Բացած է հին գերեզմանները, հաւաքած՝ չորցած ոսկորները, կեանք ներշնչած եւ խօսիլ տուած է անոնց»: Գործ մը՝ արդարեւ արժանի ամէն գնահատանքի »:

...նի եւ հերոսական ճանապարհներ:

Գիտենք այս օրհնեալ անակնկալը ընողին մենք ալ պարգեւել արժանի անակնկալ մը.— բազմութեամբ ներկայ ըլլալով այս մեծ հոգեհանդիսին: Մասնաւորապէս դուք, Հայ հայ աղջիկք:

Գիտենք խորապէս գնահատել այդ [illegible] գիծը այս անզուգական [illegible] մէջ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ՆԱԽԱՀԱՇԻՒԸ 248 ՄԻԼԻՈՆ

Գործավարներու Խորհուրդը 1938 ելմտական տարեշրջանի պիւտճէն պատրաստեց եւ Ազգ. Մեծ Ժողովին յանձնեց: Նոր պիւտճէն ճշդուած է 248 միլիոն 300 հազար ոսկի:

Ելմտ. գործավար Ֆուատ Աղրալը այս առթիւ հետեւեալը յայտարարած է լրագրողներուն.—

Նկատի ունենալով որ 1937 ելմտական տարուան պիւտճէն 231 միլիոն ոսկի էր, 1938ի պիւտճէն անցեալ տարուընէ 17 միլիոն ոսկի աւելի է:

Նոր պիւտճէին մէջ, բանակին համար 15, եւ կրթական, առողջապահական երկրագործական գործերու համար 2.5 միլիոն ոսկիի յաւելում պիտի ըլլայ:

1938 տարուան ընթացքին նոր տուրքեր պիտի չհաստատուին, հաւասարակշռութեան, տագնապի եւ կենդանիներու տուրքերը պիտի զեղչուին: Ասկէ զատ ապրուստը աժանցնելու նպատակով որոշ նախանիւթերու տուրքերն ալ պիտի զեղչենք:

Պետական հասոյթը տարուէ տարի կ'աւելնայ եւ պիւտճէի յաւելումն ալ արդիւնքն է այս աճումին:

*** Ընդհ. ելմտացոյցին մէջ ազգ. պաշտպանութեան բաժինն է82.232.000 ոսկի:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ՎԻԷՆ.— Մարտ 5ին տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կազմակերպած ընկերահամակրական խնջոյքը, նուիրուած փետրուար 18ի 17րդ տարեդարձին: Ժամանակէն շատ առաջ «Խաժակ» ակումբին սեղանները գրաւուած էին ամբողջութեամբ:

Ընկեր Ս. Գալուստեան համառօտակի պատմեց փետրուար 18ի նախընթաց դէպքերը, որոնք անխուսափելի դարձուցին պոռթկումը:

Ընկերոջ խօսքէն վերջ, սեղանապետ ընտրուեցաւ Պ. Կ. Փէյլիվանեան, եւ ահա սրահը թնդաց խմբերգներով: Սեղանապետը կարգով խօսք տուաւ ներկաներուն: Եղան զանազան մեներգներ, արտասանութիւններ եւ ճառեր: Հայր Կ. Տէրմոյեան եւս խօսք առնելով ըսաւ.— Մեր նախնիք դարերով տքնած են ազատութիւն ձեռք բերելու, ազատ ու անկախ ապրելու համար: Մենք, անոնց ժառանգորդները, պէտք է քալենք նոյն ճամբով: Խնջոյքը վերջացաւ կէս գիշերին, շատ տաք մթնոլորտի մը մէջ:

Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

ՌՈՊԷՆՍՈՆ.— Յառաջի փետր. 16 եւ 22 թիւերով Մէն-Սէ եւ Լ. Տ. ստորագրութեամբ երկու յօդուածներ կարդացի, որոնք մասնաւորապէս կը պարզէին խառն ամուսնութեանց վըտանգները:

Իրենց դիտողութիւնները ճիշդ են, բայց միայն խօսք ու խրատներով այս ծանրակշիռ վէրքը չի բուժուիր: Խօսքէն գործի անցնելու է: Եթէ Պոլիս եւ կամ հայկական գաւառները մնացած ըլլայինք, խառն ամուսնութեան խօսք չէր կրնար ըլլալ: Հոս Ֆրանսայի մէջ խնդիրը կը տարբերի, քանի որ մեր ժողովուրդը ցրուած ըլլալով, դժուար է անպատճառ հայ աղջիկ գտնել հայ տղան ամուսնացնելու համար:

Իմ կարծիքով, անհրաժեշտ է ամուսնական գործակալութիւն հաստատել, ուր դիմեն խնդրարկու եւ թեկնածու: Այս կերպով խառն ամուսնութիւնները մասամբ մը կը նուազին: Ես չորս զաւակի տէր եմ եւ կ'ուզեմ տղաքս հայ աղջիկներու հետ ամուսնացնել, իմ սերունդս եւ ազգութիւնս պահելու համար, բայց, հայ ծանօթներ ալ չունենալով, ի վերջոյ պիտի հարկադրուիմ տղաքս օտարի հետ ամուսնացնել:

Ահաւասիկ, ես ալ սրտի ցաւով պարտք սեպեցի գրել այս տողերը, որպէսզի այս խառն ամուսնութեան վերջ տալու եւ կամ նուազեցնելու ճար մը, գործնական միջոց մը գտնուի:

Լեւոն Գավաֆեան

ԻՏԱԼԻՈՅ ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԵՆԵՏԻԿ, 4 մարտ (Յառաջ).— Փատովայի, Վենետիկի Հայ ուսանողները փետրուար 25ին քով քովի գալով, կազմեցին Իտալիոյ Հայ Ուսանողական Միութիւնը:

Հետաքրքրուեցանք հասկնալու մեր երիտասարդ հայրենակիցներու նպատակը եւ ուրախութեամբ տեղեկացանք թէ կը ձգտին համախմբել Իտալիոյ ուսանողութիւնը, անոնց մէջ վառ պահել ազգ. զգացումը, զարգացնել մշակոյթը, Իտալիոյ ազնիւ ժողովուրդին ծանօթացնել հայ գիրն ու գրականութիւնը եւ փոխադարձաբար ներկայացնել Իտալիոյ ստեղծագործութիւնները հայ ժողովուրդին:

Ս. Ղազարի վանքը այս անգամ եւս Մուրատ Ռափայէլեանէն տրամադրած է սիրուն սենեակ մը, իբրեւ հաւաքատեղի եւ ընթերցատուն:

Առժամեայ մարմին մը արդէն լծուած է աշխատանքի: Գործին գլուխը կը գտնուի բանաստեղծ Հրաչ Քաջարենց:

Կ'իմանամ թէ Հայ Ուս. Միութեան նորակազմ վարչութիւնը որոշած է առաջին առթիւ տօնել ապրիլ 24ի նուիրական օրը:

*** Ուրիշ մխիթարական լուր մը.— Փատովայի հայ ուսանողները կազմած են ֆութպոլի խումբ մը: Այս կերպով մեր երիտասարդութիւնը ժամանցի լաւ միջոց գտած կ'ըլլայ:

Թղթակից

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ մեռած է Պ. Սիմոն Գայըգճեան, որ իր կնոջ հետ 4000 անգլ. ոսկի նուիրած էր անցեալ տարի, Անթիլիասի կաթողիկոսարանին շէնքը գնելու համար:

ԶԻՆՈՒՈՐ ԿՈՒԶԵՆ

Ֆրանսայի զինուորական իշխանութիւնը յայտարարութեամբ մը կամաւոր զինուորագրութեան կը հրաւիրէ երիտասարդները մինչեւ 33 տարեկան: Այս կամաւորները պիտի ծառայեն գաղթային բանակի մէջ: Նիւթական կարեւոր առաւելութիւններ կը խոստացուին,— այսպէս ասպարէզով զինուորներուն կը խոստանայ չորս տարուան համար 10,400 ֆրանք վճարել զինուորագրութենէն 5 ամիս վերջը, ինչպէս եւ ուրիշ առաւելութիւններ,— վճարովի արձակուրդ, հանգստեան թոշակ 15 տարի ծառայութենէ վերջ, յանձնառութիւն գործ ճարելու կամ փոխարինութիւն մը, 5000—12,000 ֆրանք, զինուորական ծառայութեան շրջանը, առնուազն 5 տարի, աւարտելէ վերջ:

Մեքենագիտական ծանօթութիւն ունեցող եւ հրասայլի ջոկատներու մէջ ծառայել ուզողները կրնան դիմել Ֆրէժիւսի մէջ (Վառ նահանգ), գաղթային մեքենաշարժ բանակներու հրամանատարութեան:

Ծառայութեան կ'ընդունուին նաեւ գործօն բանակի մէջ տասնապետութեան բարձրացած երիտասարդները, որոնք կ'ուզեն վերստին մտնել բանակի մէջ:

ՆՈՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱՐ

Հարաւային Ամերիկայի կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին արք. Խաչատուրեան 6 մարտ կիրակի օր Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ քահանայ ձեռնադրեց Մարսէյլէն Հայկազուն Շահինեանը, Մարսիլիոյ Սէնթ Անթուան արուարձանի եկեղեցիին համար: Նորընծան որ կոչուեցաւ Տէր-Ներսէս, զաւակն է Մարաշի յայտնի քահանաներէն Տէր Ներսէս քահ. Շահինեանի, որ համիտեան շրջանին քանիցս բանտարկուած էր իբրեւ յեղափոխական եւ որ Մեծ Եղեռնի օրերուն տարագրուեցաւ Սուրիա ուր եւ սպաննուեցաւ թունաւորուելով:

ԱՆԿԷՆԻ ՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

La Tribune, Սէն-է-Ուազի շրջանի հանրապետական շաբաթաթերթը, իր փետրուար 26ի թիւին մէջ մանրամասնօրէն նկարագրելով Կապոյտ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին վերջին երեկոյթը, ջերմապէս կը գնահատէ վարչութեան անդամները, հայկական պարերն ու երգերը՝ ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի, նուագը եւ արտասանութիւնները, ինչպէս եւ ընկեր Ս. Վրացեանի ճառը, որ «միութիւն կը քարոզէր բոլոր հայրենակիցներուն միջեւ»: Վերջացնելով թերթը ջերմ շնորհակալութիւններ եւ շնորհաւորութիւններ կը յայտնէ այս շատ սիրուն հանդէսին առթիւ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Լը Ռատիքալ», «Լա Թրիպիւն Փրովանսալ», «Սոլէյ», «Լը Փըթի Մարսէյէզ», «Մարսէյլ Մաթէն» թերթերը նկարագրելով Հայ Երաժշտական Միութեան վերջին երգահանդէսը՝ ղեկավարութեամբ Արա Պարթեւեանի, ջերմապէս կը շնորհաւորեն հանդէսին յաջողութիւնը եւ ղեկավարին երաժշտական արժանիքները:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԻՒՍԻՍԻ ԵՒ ՀԱՐԱՒԻ ՄԻՋԵՒ

«Ռազմիկ», Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան պաշտօնաթերթը, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 Փետր.).

— «Նորէն Կովկասեան Համադաշնակցութեան արձագանգներ կը հասնին մեր ականջին:

Գլխաւոր դրօշակիրը այս գաղափարին— Հայտար Պամադ ոչ մէկ նոր բան կ'ըսէ մեզի: Սակայն ուշադրաւ է որ նա դիտակցաբար, հոգեբանական եւ հայ ժողովուրդի համար ամէնէն փափուկ եւ տագնապալի մէկ պահն է ընտրած, հնչեցնելու իր միօրինակ յանկերգը:

Հայ ժողովուրդը բաւական դարեր ապրած է հիւսիսի եւ հարաւի երկընտրանքին տակ ու կարողացած է ճշգրիտ կերպով չափել երկու մրցակիցներու թշնամութեան, ոխակալութեան եւ վտանգաւորութեան աստիճանը:

Այն փաստը միայն որ այսօր Թրքահայաստանը ամայացած եւ աւերակ ու իր դարաւոր ժողովուրդը աստանդական է դարձած: Մինչ Ռուսահայաստանի մէջ մէկ միլիոնէ աւելի հայութիւն կայ համախմբուած՝ հայ ժողովուրդը խղճի հանդարտութեամբ դիտէ հաշտուիլ նուազագոյն չարիքի հետ:

Հայ ժողովուրդը երբեք յաւակնութիւն չունի իր դրացիները արհամարհելու: Ընդհակառակն պատմութիւնը վկայ է որ հայու արիւնը հոսած է Տէրպէնտի դուռներուն առջեւ եւ Կուրի ափերուն, ի խնդիր դրացիներու պաշտպանութեան: Մինչդեռ բոլորովին թշնամական վերաբերմունք տեսանք մենք, մեր նոյն անմիջական դրացիներէն, շատ մօտիկ անցեալի մէջ:

Նոյն անիրաւ վերաբերմունքին հանդիպած ենք նաեւ հարաւի կողմէն: Ու կը կարծենք թէ բաւականաչափ փաստեր ունինք բնաւ չհաւատալու հարաւին:

Մէկ քանի թուականներ միայն:

Յիշենք 1908ը երբ հայ ժողովուրդը ի գին իր հաւատարմութեան եւ անկեղծութեան, Ատանայի ջարդը տեսաւ:

Յիշենք 1915ը, բովանդակ արեւմտահայութեան աշխարհասասան ջարդը:

Յիշենք 1918ը, Հայաստանի եւ Բաքուի ջարդերը:

Յիշենք 1920ը, երբ արդէն Հայաստանը թումբ-պետութիւն էր հիւսիսի դէմ: Ինչո՞վ արդարացնել ուրեմն Գարա Պէքիրի արշաւանքը:

Մէկ րոպէ համաձայնինք Հայտար Պամադի հետ եւ հրաժարինք Նախիջեւանէն եւ Ախալքալաքէն եւ գոհանանք ներկայ Հայաստանով արեւելահայ հատուածի համար: Բայց ո՞ւր տեղաւորենք արեւմտահայ հատուածը:

Հայտար Պամադ կը գտնէ թէ Կովկասեան Համադաշնակցութեան համար, Հայաստանը պէտք է «վերջապէս առանց վերապահութեան իբրեւ խարիսխ ընդունի հաստատուած հողային դոյավիճակը»:

Դիւրին է մեր դրացիի համար խղճի հանդարտութեամբ այդ որոշումը տալ: Բայց երկու զոյգ Լեհացիներ հազիւ կարելի է գտնել արտասահմանի մօտ մէկ միլիոն տարագիր հայութեան դէմ: Ի՜նչ աղաղակող անարդարութիւն:

Ու ճիշդ ատոր համար է որ մէկ միլիոն մեռելներու եւ նոյնքան վերապրողներու անբռնաբարելի իրաւունքը ուրացող հայ Վէնիզէլոս մը չէ կարող ծնիլ պահանջատէր հայ ժողովուրդը....:

Վէնիզէլոսը Թուրքերու հետ կը խօսէր իբրեւ զաւակ ազատ եւ անկախ Յունաստանի:

Երբ Թուրքերը մեզի վերադարձնեն մեր սեփական հողերը, հայ Վէնիզէլոսները շատ աւելի զիջող եւ հանդուրժող ոգի կրնան ունենալ:

«Կովկասցիները տողորուած են անսասան ցանկութեամբ մը, բաժնուելու Ռուսիայէն եւ կազմելու իրենց սեփական, ազատ եւ անկախ պետութիւնը» կ'ըսէ Հայտար Պամադ: Զմոռնանք սակայն որ մենք մեծ զանգուածներու տեղաշարժի նախօրեակը կ'ապրինք: Մէկ կողմէն Պերլին-Հռոմ-Ճափոն առանցքի, ու միւս կողմէն Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսաստանի պէս ահարկու ուժերու հետ համեմատելով, կ'ըմբռնէ՞ք թէ ինչ ողորմելի խեղճութիւն են այլեւս պալքանեան համաձայնութիւնը, եւ կամ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ Աւստրիան ու Չեխոսլովաքիան:

Ո՜ւր կը մնան այլեւս խեղճ Տաղիստանն ու Հայաստանը...

Ո՛չ: Նոր արկածախնդրութեան մը զոհը չէ հայ ժողովուրդը: Ձգեցէք որ դէպքերը աւելի հասուննան: Ամէն բանէ առաջ հայ ժողովուրդը ինքն իր մէջ պէտք է միանայ: Ու մանաւանդ մեր այս տկար պահուն, մի հրաւիրէք մեզ, ծնրադրելու մեր դահիճին առջեւ:

Չէք յաջողիր...»

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Կ'իմանանք թէ ծանօթ երաժշտագէտ Գուրգէն Ալէմշահ մտադրած է հայ նշանաւոր գուսաններգութեանց հեղինակ՝ Տիգրան Չուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին ու մահուան քառասնամեակին առթիւ, յունիսի մէջ, բեմադրել «Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա»ն, հարազատ երաժշտութեամբ եւ բեմական խղճամիտ պատրաստութեամբ:

ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

— Լո՛ւռ, կամաց, սաստեց ան, աղաչելով մի խօսիր: Հոս որ կը պառկիս, իմ աղջկանս տունն է: Հիմա կ'իմանա՞ք...

— Քիրվա, ձեռքերդ ու ոտքերդ պագնեմ, մեզ մի բռներ: Մի [illegible] Թուրքին յանձներ: Յանուն [illegible], քեզի ճշմարտութիւնը պիտի յայտնեմ ամբողջովին:

— Ուրեմն շուտ, շիտակն ըսէ...

— Ղեւոնդ բնաւ լուր չունի: Նամակը գրողը ես էի: Բայց կ'աղաչեմ, ես անոր գրելով տեղեկութիւն ուզեցի մեր ժողովուրդէն:

— Ուրի՞շ: Ուրիշ ի՞նչ գրեցիր: Այդքա՞ն միայն:

— Ուրիշ ոչինչ: Կ'երդնում որ ոչինչ: Ուրիշ բա՛ն չգրեցի:

— Գրեցի՞ր որ փախչի...

Կ'աղերսէի թէ ոչ, ու կը թէծկայի [illegible], ուզելով լալ, պոռալ, որպէսզի գեղը արթննայ եւ մեզ փրկէ: Ու կը պնդէի որ ուրիշ բա՛ն չգրեցի:

Բայց ան շարունակ լռութիւն կը հրամայէր. ցուցամատը շրթներուն, ու կը սաստէր ու կը սպառնար, վհուկի աչքերը մեր վրայ: Վերջապէս հաւատաց:

— Ահա կ'երթամ, այս անգամ ձեզի ներեցի, ըսաւ: Բայց մտիկ ըրէք, եթէ այդ տղան ձեր քով գայ, ինծի գաղտնի իմացուցէք որ բռնեմ տանիմ: Եթէ ոչ, հետեւանքը դուք խորհեցէք: Որովհետեւ ձեր հոգին իմ ճանկիս մէջն է: Իմ ձեր քով գալս ալ ոչ մէկուն մի յայտնէք գեղը: Մանաւանդ Վէլին չիմանայ, հա՛:

Կռնակ դարձուց: Ու ոտքի ծայրերուն վրայ անշշուկ, հեռացաւ գիշերին մէջ: Անկէ վերջն է որ Ղեւոնդ ինծի ըսաւ թէ ան Գուլագողին Մահմուտն էր, որ առաջուընէ կը ճանչնայ եղեր, մեր գեղը գալ երթալուն: Գուլագողենք Զաթալենց քիրվան էին: Անոր համար Արմենակը փախչելով անոնց գացած էր: Սակայն կռահելով գլխուն գալիքը, փախեր էր անոնց քովէն:

Յաջորդ օրը նորէն այդ կնոջ տեւ ջարդելու գացինք: Բայց մեր վախէն բան չըսինք իրեն: Այդ օրը Էշկէլ ադըլ անուն հրաշալի՛ անտառամասն էինք: Բարձր անտառներ էին չորս դի, ու անոնց մէջ, ձորին գլուխը, հարթ տեղի մը վրայ, կը մնար մեր պապերուն գոմը, ուր հիմա Քիւրտերուն այծերը կուգային ձմեռը սրածելու: Անոնք ձիւնին վրայ քալելով կաղնիի ճիւղերուն ծայրերը կ'ուտէին: Էշկէ ադը՛լ...: Հոս փախեր էր մեր տունը ջարդին, վե՛ր, Կիլկիլի, Մահմուտ տէտէի տունը հիւրասիրուելէ առաջ: Իրիկունը ես հաց եփելու համար Կիլկիլիի ճամբով մեր ձորին անկը դարձայ: Անտառին մէջ քարտանձենի մը գտայ, որուն տերեւները թափեր էին ու միայն սեւ եւ հասուն տանձերը կը մնային ճիւղերուն վրայ: Զանոնք թօթվելով հետս առի: Ու Կիլկիլի Վէլիին պզտիկ աղջկան հանդիպեցայ, որ արագ հոն կ'երթար, իր քեռայրին, Ալիին լուր տալու, որ տունէն հեռանայ: Ան ըսաւ որ գեղը ժանտարմաներով լեցուած է, որոնք եկած էին զիրենք ալ աքսորելու Հայերուն պէս: Իսկոյն վազեցի Ղեւոնդը փնտռելու որ արգիլեմ գեղ երթալէ: Բայց ան արդէն գացեր էր: Անտառ քաշուած սկսայ գեղը դիտել: Ու սարսափով կապոյտ համազգեստով ժանտարմա մը տեսայ որ գեղին շուրջը կը պտտէր: Քար կտրեցայ վախէս, ենթադրելով որ Ղեւոնդ բռնուած է: Մարդ դուրս չէր ելլեր գեղէն: Յուսահատ, Օրտիին տունը գացի, երբ մթնեց, գաղտագողի: Ու ի՜նչ տեսնեմ: Ղեւոնդ հոն էր, կը խօսէր ու կատակելով կը խնդար քիւրտ երիտասարդ հարսներուն հետ, որոնք այնքա՛ն մարդամօտ էին...

Եկողը մէկ հոգի մըն է եղեր, Տիվրիկցի մը, Նատիր, հիմա ժանտարմա: Ան Զարացի հարուստ Հայու մը պզտիկ աղջիկը հետը կը տանի եղեր: Աւանկ լեզուանի ու աղուոր աղջիկ տեսած չունէինք, կ'ըսէին Քրտուհիները: Կը խօսի եղեր եւրոպական լեզուներ: Ու կ'ըսէ Նատիրի.

— Նատի՛ր, դուն շատ տարեց ես, ես փոքր եմ, մեղքցիր ինծի: Դուն մի՛ առներ, տղուդ տուր...

Այս երկու դէպքերը զիս շատ վախցուցին: Անդունդին բերանէն վար կախուած կ'երթայինք: Ու փրկութեան ճար մը կը խորհէինք: Ի՞նչ ընել: Վերջապէս մեր Քումսուրցի (քիւրտ գեղ) քիրվաները մեր միտքն ինկան: Անոնք շատ ունեւոր էին ու մեծ հողագործ: Ու մեր հօրեղբօր տունը տանիլ պահել ուզած էին, բայց մերինները չէին գացեր: Ու Զամուռճի ըլլալնիս լսած ըլլալով, եկած մեզ ալ փնտռած ու չէին գտած: Ու պատուիրեր էին մեզի լուր տալ որ իրենց երթանք:

Վէլիին ներկայանալով անոր յայտնեցինք մօրուսաւորին խորհրդաւոր այցելութիւնն ու սպառնալիքը: Մեր վախը: Եւ արտօնութիւն խնդրեցինք որ մեզ Քումսուր ղրկէ: Ան թէեւ ոչ առանց այլեւայլի, բայց արտօնեց, չուզելով մեր յօյսերը կաշկանդել: Ու գիշեր մը Իսմայիլ անուն գեղացիի մը հետ մեզ Քումսուր ճամբեց: Դէպի փրկութիւն...

Քումսուր Զամուռճիէն երկու ժամ հեռու է: Ճամբան ամէնը անտառ էր: Բարձունքի մը վրայ հանդիպեցանք խոշոր ու երկնաբերձ կաղնիներու, որոնց համար սուրբեր են, ըսաւ Իսմայիլ: Անոնք սուրբին Խըղըր կ'ըսէին: Իջանք Քումսուրի ձորը: Ամբողջ ճամբու ընթացքին Իսմայիլ կ'աղաչէր որ իրեն տանք երկար փէշերով էնթարի մը, որ մեզի վերապահած էինք, ձմրան համար: «Ա՛խ, կ'ըսէր ան, կ'ըլլա հագնի, կ'ըլլա հագնի»: Վերջապէս մեր ձեռքէն առաւ զայն, խնդրելով որ մարդու բան չըսենք, մանաւանդ Վէլիին:

Ան մեզի կ'ըսէր թէ Քումսուր դեռ շատ հեռու է: Կը ցուցնէր բարձր լեռներու գագաթներ, որոնց ճակտին լուսնկային եղջիւրը կը փայլէր, ու կ'աւելցնէր. «Քումսուր դեռ այն լեռներուն ետեւն է:» Յանկարծ սակայն, առանց մեզի բան մը ըսելու, ձորամէջէն շեղելով կալ մը մտաւ, ուր մալամղա եւ ցորենի դէզեր կային: Ու մօտենալով անոնց տակ անկողիններուն՝ ձայնեց, «Մստօ, Մստօ՛»: Ղեւոնդ ըսաւ որ մեր քիրվաներուն մեծ տղուն անունն է այս, եւ ան երեք եղբայրներ ու անկողիններու մէջ նստան: Սիկար հրամցուցին մեզի: Հաց հանեցին, սերով ու մածունով: Ցաւ յայտնեցին որ մեզ չէին կրցած գտնել, հակառակ իրենց փնտռտուքներուն: Իսմայիլ ետ դնաց: Մարագին մէջ անկողին ձգեցին մեզի, քնացանք: Մենք ուրախ էինք: Ա՛լ փրկուած կը կարծէինք մենք մեզ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

եւ թէ Զեկային կառքը 1933 նոյեմբեր 6ին եկաւ զինքը անոր գրասենեակը տանելու: Եակոտա տեղեկութիւններ ուզեց Մէնժինսքիի առողջութեան մասին եւ հարցուց ․

— « Խօսա՞ծ էք Լէվինի հետ․ ինչո՞ւ կը տնտնաք: Գիտցէք որ ես կը գնահատեմ հնազանդ մարդիկը, բայց վրէժս կը լուծեմ անհնազանդներէն: Ես Զեկային նախագահն եմ»:

Այստեղ Եակոտա բողոքեց, յայտարարելով․

— « Առաջին անգամ է որ կը տեսնեմ այս մարդը: Ես Լէվինի հրահանգներ տուած եմ Կորքիի եւ Քուիբիշեւի մահուան մասին, բայց ոչ Մէնժինսքիի եւ Պեշքովի»:

Կորքիի սպանութեան պարագաները

Նախագահին հրամանին վրայ, Լէվին պատմեց նաեւ Մաքսիմ Կորքիի սպանութեան պարագաները: Մանրամասնօրէն նկարագրեց թէ ինչպէս հիւանդին պատուիրած էր երկար պտոյտներ կատարել եւ պարտէզ մշակել, գիտնալով որ այդ բաները պիտի մեռցնեն Կորքին: Այս վերջինը շատ կը սիրէր բաց կրակները եւ իր քարտուղարը ուժ կուտար այս մոլութեան, բայց մենք միշտ ուշադրութիւն կ'ընէինք որ պաղ հով մը զարնէ կոնակէն: Երբ Կորքի պաղ առաւ 1936ի գարնան, Լէվինի եւ միւս բժիշկներուն՝ մանաւանդ սրտի հիւանդութեանց մասնագէտ Բլետնեւի համար պարզ էր որ իրենց գործը կարգին է: Այսպէս, օրական քառասուն ներարկում կատարեցինք քամփուրով (քեափիրի): «Այս գործողութիւնը կրնար չվնասել շատերու, բայց մեզի ծանօթ էր Կորքիի սրտին վիճակը: Յաճախ «քաֆէին» եւ «սթրիքնին» ալ կը ներարկէինք: Եւ իր մահը, որ տեղի ունեցաւ 1936 յունիս 18ին, բնական երեւցաւ »:

Ընդհ․ դատախազը հարցուց Բժ․ Լէվինի թէ ինչո՛ւ, իբրեւ պարկեշտ քաղաքացի, չմերժեց Եակոտայի հրամանները եւ լուր չտուաւ իշխանութեան:

Բժիշկը պատասխանեց թէ «անսահման վախ մը բռնուած էր»:

Եակոտա Հիթլէր ըլլալ կ'ուզէր…

Կարգը եկած էր Եակոտայի, որ կարգ մը մեղադրանքներ մերժեց, իսկ ուրիշներ խոստովանեցաւ: Այսպէս, ուրացաւ ըլլալ ապստամբութեան մը պատմութիւնը, զայն վերագրելով միւս ամբաստանեալներուն: Ըստ թէ իր ծրագիրն էր գրաւել Քրէմլինի պալատը: Ցետոյ կարդաց երկար և մանրամասն զեկուցում մը՝ իր գործած ոճիրներու մասին: «Խոստովանեցաւ» թէ փորձած էր սպաննել իր յաջորդը, Եժովը, իսկ սպաննել տուած՝ Մէնժինսքին, Քուիբիշեւը եւ Կորքին: Ինքզինքը պատասխանատու նկատեց նաեւ Կորքիի տղուն հիւանդութեան համար, բայց խնդրեց գաղտնի խօսիլ այդ մասին: Սակայն ուրացաւ թէ ինք լրտես է: «Եթէ ես լրտես եղած ըլլայի, տասնեակ մը ազգերու լրտեսական կազմակերպութիւնները պիտի հարկադրուէին ճամբել իրենց գործակալները »:

Ցետոյ հարցաքննուեցաւ իր քարտուղարը՝ Բուլանով, որ բոլորովին տարբեր բաներ պատմեց: Ըստ թէ Եակոտա 1929էն ի վեր զինքը իր կոյր եւ անձնուէր օգնականը կը նկատէր եւ որեւէ գաղտնիք չէր պահեր իր դաւադրական ծրագիրներու մասին:

— «Եակոտա կը հիանար Հիթլէրի «Իմ պայքարը» գրքին վրայ, կ'ուզէր ինքզինքը նախագահ հռչակել, իբրեւ օրինակ առնելով Հիթլէրը: Այդ պարագային Պուխարինն ալ իր կառավարութեան կէօպէլսը պիտի ըլլար (քարոզութեանց նախարար): Եակոտա իր յոյսը դրած էր պատերազմին վրայ որ կը սարքուէր թշնամիներու հետ գոյացած համաձայնութեամբ եւ որ պիտի ծառայէր տապալելու կառավարութիւնը: Ան կը վախնար որ Եժով երեւան կը հանէ իր ոճրային գործունէութիւնը: Որովհետեւ գործ ունեցած էր նաեւ Քիրովի սպանութեան հետ, սպաննել տուաւ Լէնինկրատի Զեկային ներկայացուցիչը, որ միակ վկան եղած էր սպանութեան: Գալով Եժովի, երբ ան յաջորդեց իրեն, Եակոտա հրամայեց Թունաւոր դեղերով վարակել այն գրասենեակը ուր պիտի նստէր Եժով: Իմ ներկայութեանս, ան սենեակին մէջ տարածեց թունաւոր բաղադրութեան մը շոգին որ կազմուած էր սնդիկէ եւ թթուէ մը: Իր մեկնելէն վերջ, ես գործողութիւնը վերսկսայ վեց անգամ»:

Սանճաքին ընտրական կանոնագիրը

Թուրքիոյ ներկայացուցիչները Ազգերու Դաշնակցութեան մասնաւոր յանձնախումբին ներկայացուցին ծրագիր մը, որով կը պարզեն իրենց առարկութիւնները Ալեքսանտրէթի ընտրական կանոնագրին դէմ: Ցանձնաժողովը մասնախումբ մը կազմեց, ուսումնասիրելու համար կանոնագրին պատժական տրամադրութիւնները: Ցետոյ յանձնախումբը քննեց «հասարակութիւն» բառին մեկնութեան խնդիրը, որմէ կախում ունի Սանճաքին ընտրական կազմակերպութիւնը:

⪼⪼⪼ ○ ⪻⪻⪻

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ եւ Լեհաստան պաշտօնապէս հաղորդեցին Եթովպիոյ կայսրութեան ճանաչումը:

ԱՆԳԼԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ բանակցութիւնները պաշտօնապէս սկսան մարտ 8ին: Այս առթիւ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ համաձայնութիւն գոյացած է օրակարգի մասին, որուն մէջ ամենէն կարեւոր տեղը կը բռնէ Միջերկրականի խնդիրը:

200 ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐ շնդալից ռազմափորձեր պիտի կատարեն Նափոլիի առջեւ, Հիթլէրի այցելութեան առթիւ: Այսքան վիթխարի ռազմափորձ կատարուած չէ Եւրոպայի մէջ, Մեծ պատերազմէն ի վեր:

ՀՌՈՄԻ հեռագրական գործակալութիւնը «պարզապէս սուտ եւ տխմար» կը հռչակէ այն լուրերը, որոնց համաձայն Իտալիա տրամադրութիւն յայտնած է որոշ իրաւասութիւններ տալու Նէկիւսին, 10.000 անգլ․ ոսկի տարեթոշակով:

ԿԱՐՏԱՆԷՆ (Մարսէյլ) մեզի կը գրեն թէ փակուած է ալիւմինիոմի գործարանը, փողոց թափելով 300 բանուորներ, որոնց 35 — 40ը Հայեր են: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ, նախագահութեամբ՝ Պ․ ԼԵՒՈՆ Կ․ ԿԷՐՏԱՆԻ:

11 Մարտ, ուրբաթ երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին, LE JOURNALի սրահին մէջ, 100, RUE DE RICHELIEU, PARIS. Métro; Richelieu - Drouot եւ Bourse :

Ֆրանսերէն լեզուով կը ներկայացուի «Monsieur - Meunier» զաւեշտական տրամ 1 արար, որ արդէն ներկայացուած է ֆրանսական բեմերու վրայ: Հեղինակ՝ Պերճ Միրիճանեան (Serge Mirjean) :

Սիրայօժար մասնակցութեամբ, Տիկին Claude - Ritterի, Porte St. Martinէն Պ․ Max Charlierի Gymnaseէն գլխաւոր դերերուն մէջ եւ Պ․ Balpétréի Comédie - Françaiseէն, ինչպէս նաեւ Օր․ Իրիս Պիւլպիւլեանի, Պ․ Գմբէթեանի եւ Պ․ Claude - Wilderի:

Ցայտագրի ամբողջութիւնը տեղւոյն վրայ, որուն ճոխութեանը պատճառաւ, ճիշդ ժամանակին պիտի սկսի:

Տոմսերու գինն է, 7, 10 եւ 15 ֆրանք :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի վիճաբանական ժողովը, այս Ուր․երեկոյ ժ․9ին, Գուա-Քոլոնպի կայարանին մօտիկ ծանօթ հաւաքատեղին: կը զեկուցանէ ընկ. Ա. ԳՆԴՈՒՆԻ: Նիւթ՝ «Հովկասեան կնճիռը»:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի վիճաբանական ժողովը 13 մարտ, կիրակի երեկոյեան ժամը 3ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ հին անդամատետրերով: Ժողովը պիտի վարէ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՊՈՒԱԼԻՒԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի հերթական ժողովը, 12 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան «փոթորիկ» եւ «կայծակ» խումբերու դասախօսական ժողովը, 13 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ազգ․ դպրոցին մէջ: կը խօսի Ընկ. Ց. ԹԱԹՈՒԵԱՆ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տը Ֆէթի մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ «Թուրքիոյ հնդկերն ու փորձերը»

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

10 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին

Մլթ. Կրթ. Ընկ. սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Յեղափոխութեան խմորումը եւ հետեւանքները»

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՊՈՄՕՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՍՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ:

13 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8 30ին «Վարանդեան սրահին մէջ, Պոմօն:

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր:

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԳԵՐ. Տ. ԶԳՕՆ Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

որ հարկ եղած բացատրութիւնները պիտի տայ Վարդանանց պատերազմի մասին:

Մուտք 6 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆր.:

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «ԽՐԻՄԵԱՆ» սրահը

2 Ռիւ Տը լա Ցէֆոնս, Իսի Լէ Մուլինօյ:

կը խօսին՝ Ֆրանսացի ընկերվարականներու կողմէ ընկերներ

Dr. ALESSANDRI conseiller général de la Seine, Mr. POLICARD, Mr. BERNARD եւայլն, ինչպէս նաեւ Ընկ. Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ:

Երգ, նուագ եւ արտասանութիւն:

կը խնդրուի անչափահաս մանուկներ չբերել: Մուտք 7 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 3.30ին ԷՄԻԼ ԶՈԼԱ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»

Մասնակցութեամբ Լիոնի կարող ուժերու եւ ղեկավարութեամբ Պ. ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ: կ'երգէ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ:

Գիները 5, 4 եւ 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ անդամական դասախօսութիւնը, 11 Մարտ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, իր հաւաքատեղին, 5 Ռիւ լ'Էքլիփս, «Շահրիկեան» սրահը: Կը դասախօսէ Պ. Կ. ՊՕԼԻԿԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ուսումնասիրութիւններ Զուիցերիոյ մասին»: Հետաքրքիրներու մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻՎՐԻԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՆՈՐԱԿԵԱՑ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, Կիրակի ցերեկ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ սրահին մէջ, 13 Rue Pierre Curie Bicêtre.

Մեթրօ Փորթ տ'Իվրի

կը խօսի Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական ու եւրոպական պար: կը հրամցուի թէյ ու պիսքիւի:

Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

Մուտք՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 1 ֆր.:

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

կը նուագէ

Salle Erardի մէջ

Մարտ 12ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԱԼԱՆՍԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Rue Boucherie

հայկական սրահին մէջ

կը ներկայացուի Շիրվանզադէի «ՉԱՐ ՈԳԻՆ»

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտք 4 եւ 3 ֆր.

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

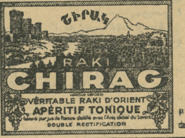
խնամուած եւ մաքուր գործ [...] գրող կարուհիներ, ռոպի, քորսաժի [...] տոյնի համար: Անթերբերաբնէօրներու եւ թերավարժներու պէտք [...] Դիմել՝ «Յառաջ»ի Վարչութեան:

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ'ուզէ մասչէներու մէջ քոնֆէք[...] ապրանք ծախողներ: Ապրանքները պիտի տրուին ապառիկ (առ comission) չծախուածները ետ առնելու պայման[...] Կ'ուզուի նաեւ վիլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան աշխոյ[...] լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը:

Դիմել՝ « Յառաջ »ի վարչութեան:

ԾԱԽՈՒ Է

Թեկնածուի պատճառաւ կօշկակարի (հին եւ նոր [...] նելու իրաւունքով) խանութ մը՝ բոլոր կազմած[...] քով: Ապահովուած յաճախորդ, յարմար գին: Մանրամասնութ[...] համար դիմել՝ 17 Philibert Loucot Փարիզ, մէթրօ Maison Blanche

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է[...]
Անզուգական: Անմրցելի: Անփոխարինելի[...]
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախոր[...]
քեր, պատրաստուած զուտ չամիչէ[...]
եւ ով Հայ աւանդական սեղանին զարդ[...]

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ցանուցար կ'ընկալենք կրպարծագրենք մեր նոր արժեցուցակը ամերիկեան, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, Թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. եւն.

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal գիրամեքենայի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ըլլայ ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներու կը ղրկենք կերպաս երու նմոյշներ եւ գիներ

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԴ

31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ․ Յ․ Դ․ Մարսէյլի Շրջ․ Կոմիտէն բոլոր խումբերու եւ Ենթակոմիտէներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկեր Գր․ Քէնտիրեանին եւ պարագաներուն, իր զոքանչ մօր անակնկալ ու դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի եւ շրջաններու բոլոր խումբերու եւ Ենթակոմիտէներու կողմէ խորին ցաւակցութիւն կը յայտնենք Տէր Եղիշէ քահանայ Մխիթարեանին եւ պարագաներուն, երիցուհիին դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Հ․ Յ․ Դ․ Մարսէյլի
Շրջ․ Կոմիտէ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը 12 Մարտ, Շաբաթե րեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: Կը խօսի Գնդ․ Բաղդասարեան «Վարդանանց պատերազմը պատմական ու ռազմական տեսակէտով»: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահին մէջ ծախու են, երկար եւ հաստատուն նստարաններ՝ յարմար եկեղեցիի, դպրոցի եւ պարտէզի: Մանրամասնութեանց համար դիմել Ա․ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ, 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex):

×

«Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, վարձու կը տրուի կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու թատերական ներկայացման, հարսնիքի, նշանտուքի, հանդէսի եւ ժողովներու: 333 հոգիէ աւելի տեղ: մանրամասնութեանց համար դիմել Պ․ Ա․ ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex), Մարսէյլ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

— Ռոտոսթոյի (Թէքիրտաղ) [...] Մաքասեան կը փնտռէ իր հօրեղբ[...] որդին Մարգար Մաքասեան (մօր անունը՝ Բերսիկ, հօր անունը՝ Գէ[...] եղբօր անունը՝ Յակոբ) որ տեղահանութեան ժամանակ 11 տարեկան [...] իր մօրաքրոջ՝ Տիկին Արաքսի[...] մինչեւ Մուսուլ գացած է, որ[...] նալով իր մօրաքոյրէն եւ եղբ[...] մեկնած է Մուսուլի շրջանի [...] փիր կոչուած գիւղը: Իր մասին [...] լուր տուողին մէկ տարեկան [...] ուէր: Իմացնել E. Macassian [...] Albe No. 1, Saint Just, Marseille [...] կամ իր մօր՝ Տիկին Բերսիկ Մ[...] եանի, Rue Tache Tabia, No. 30, [...] tchouk (Bulgarie): Կը խնդրուի [...] հայ թերթերէն արտատպել:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ »

Մամլոյ ներքեւ է երգիծակա[...] մէկ հատորս՝ «Ծաղրանկարնե[...] որ քանի մը շաբաթէն լոյս կը [...] նէ: Գիրքը բաղկացած է աւելի [...] 200 էջերէ: Կը պարունակէ բազ[...] ծաղրանկարները թէ՛ ծանօթ գ[...] րու եւ թէ՛ ժողովրդական անձ[...] րու, մեծ մասամբ անտիպ կա[...] բամշակուած: Այս հատորիս [...] բացած եմ կանխիկ բաժանորդ[...] թիւն մը: Կոչ կ'ընեմ բարեկամ[...] եւ համակիրներուս, որպէսզի [...] ֆրանք ղրկելով բաժանորդագր[...] կանխիկ վճարողներուն ան[...] ցանկով մը պիտի դրուին [...] մէջ: Հաւանաբար գիրքը լոյս [...] լէն վերջ արժէ աւելի սուղ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէ[...] Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, [...] (Seine):

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷ[...]

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garib[...]

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՄԱՐՏ
VENDREDI 11 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3676

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ՝ «Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ»ՈՎ

Աչքի լոյս բոլորիդ,— 1937 դեկտեմբեր 13էն ի վեր զրկուած էինք Խ. Հայաստան»էն եւ մինչ ուրիշ միջոցներ կը խորհէինք զայն ճարելու համար, երէկ իսկ ստացանք երկու կապոցներ: Մէկը՝ 1938 յունուար 1էն մինչեւ փետրուար 16, միւսը՝ փետրուար 20էն 24 :

Ուրեմն, վերահաստատուած է փոխանակութիւնը: Մենք ալ վերսկսանք, իբրեւ տարրական պարտականութիւն :

Ընդհանուր ակնարկ մը նետելով այս մէկուկէս ամսուան թերթերուն վրայ, չնշմարեցինք որ եւ է արտակարգ փոփոխութիւն :

Նոյն միապաղաղ եւ թխածոյ բովանդակութիւնը՝ բոլոր թիւերուն մէջ,— ճառեր, թարգմանութիւններ, զեկուցումներ, նշանաւոր եւ տօնական կանչեր (Գերագոյն Խորհուրդ, քաղաքական են.):

Ցաւակցական պարագայ մը,— թէեւ հռչակաւոր «մաքրագործումները» դադրած են, բայց անոր յաջորդած է նորագոյն խաչակրութիւնը,— «Արագօրէն եւ մինչեւ վերջն ուղղել թոյլ տրուած սխալները»:

Կը յիշէք անշուշտ,— Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէն նոր հրամանագիր մը հրատարակեց վերջերս, դիտել տալով թէ «կոպիտ սխալներ» գործուած են զտումներու ընթացքին եւ բազմաթիւ բոլշեւիկներ զոհ գացած են զրպարտութեանց: Հրամանագիրը կը յանձնարարէր վերաքննութիւն կատարել, այս առթիւ լսելով ներկայացուած բողոքները :

Այդ ազդանշանին վրայ, ինչպէս ամէն տեղ, Հայաստանի մէջ ալ օրուան վարիչները ասպարէզ նետուած են «հարուածային» թափով, այս անգամ ալ զրպարտիչները ժողվելու համար:

Եւ ահաւասիկ նոր բացագանչութիւններ,— «Անյապաղ կեն-սագործել ստալինեան Կենտկոմի Պլենումի որոշումները».— «Զրպարտիչներին պէտք է պատժել».— «Ժողովրդի թշնամիների ու նրանց մանկլաւիկների զոհերը».— (Խ. Հայաստան, 3 փետր.): Եւ կամ,— «Ցանցաւորները պէտք է պատժուին».— «Պատժել զըր-պարտիչին» .— « Կուսակցութիւնից սխալ վտարելու խուժան-չիւր դէպք ձեռնտու է կուսակցութեան թշնամիներին»: (Խ. Հ. 21 փետրուար):

Ինչպէս մաքրագործումներու ընթացքին, այս անգամ ալ բա-րեկենդանային կամ ողբերգական տեսարաններ կը պարզուին : Անիրաւեալները կամ անոնց բարեկամները մինչեւ անհատական - ընտանեկան մանրամասնութեանց մէջ կը մտնեն, զարմանազան ծալքեր կը քակեն, բացատրելու համար թէ ինչպէս «ժողովրդի թշնամիներ»ը դաւեր լարած են իրենց դէմ :

«Խ. Հայաստան» ինքն ալ «խայտառակ փաստեր» կը յիշէ մասնաւոր խմբագրականի մը մէջ, չնշելով թէ վճիռներ արձակ-ուած են «հեւալով, հապճեպ կերպով»: Օրինակ մը.

— « Համբարձում Սահակեանը, այդ կարիէրիստ ու զրպար-տիչ կոմունիստը 270 զրպարտիչ մատերիալներ (նիւթ) է գրել մեր ազնիւ կոմունիստների եւ խորհրդային աշխատողների մասին»:

Այս մարդը ժողովի մը մէջ ալ կրկներ է իր ամբաստանու-թիւնները, բայց երբ չօշափելի փաստեր պահանջեր են, խուսա-փողական պատասխան մը տուեր է: «Եւ ահա կարիէրիստի եւ զր-պարտիչի այս կատարեալ տիպը մնացել է անպատիժ»: (3 փետր.):

Դժուար չէ եզրակացնել թէ ո՛ւր կրնայ տանիլ այս նոր ար-շաւը :

Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարը իր ընդարձակ զեկուցման մէջ կը խոստովանի թէ կուսակցական թուղթերու ստուգումէն վերջ, վտարուած են 1796 հոգի, որոնց 939ը 1937ի վերջին չորս ամիսնե-րու ընթացքին :

Իսկ հիմա որ սկսե՛ր են վերաքննել, անշուշտ նոյնքան ծաւա-լուն «տեղաշարժ» մը պիտի կատարուի: Պարզ աշխարհաբարով, հին զոհերուն պիտի յաջորդեն նորեր :

Այս տեսակէտէն շատ պերճախօս է Կեդր. Կոմիտէի քարտու-ղարին վկայութիւնը .

— « Սիսիանի կազմակերպութիւնից կուսկոլեգիան քննարկել է վտարուածների 23 գործ, որոնցից վերականգնել է 19 հոգու:

Ղափանի կազմակերպութիւնից կուսկոլեգիան քննարկել է 25 վտարուածների գործ, որոնցից վերականգնուած են 21 հոգի:

Բայազէտի կազմակերպութեան մէջ միայն Բադիկեան գիւղի կոլտնտեսութեան կուսկազմակերպութեան գծով վտարուել են 11 հոգի, որոնցից կուսկոլեգիան վերականգնել է 10 հոգու:

Գորիսի կուսկազմակերպութիւնից քննարկուել են 17 գործ, վերականգնուած են 14 հոգի:

Մեղրու կազմակերպութիւնից քննարկուել են 16 գործ, վերա-կանգնուած են 13 հոգի եւայլն :

Կուսակցութեան անդամների վտարման այդպիսի յախուռն մօտեցում ունենալու դէպքում, հասկանալի է, թոյլ են տրուել կոպիտ սխալներ »:

Ազգային արտաքսումներու եւ պաշտօնանկութեանց գլուխ-գործոց պատկեր մը եւս,— Մաքրագործումներու ընթացքին, պաշտօնէ արձակուած, այսինքն ապրուստէ զրկուած են 854 ու-սուցիչներ: Վերաքննութեան շնորհիւ, իրենց պաշտօններուն մէջ վերահաստատուած են 752 հոգի: Դեռ պիտի արձակուէին 448 հո-գի, բայց ի վերջոյ պահեր են 332 հոգին ...

Տուած եղանք կացութեան մէկ երեսը միայն :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՕԹԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՄԵՐԺԵՑԻՆ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Բոլշեւիկները կ'ուզեն ժամանակցիլ նոր դահլիճին

Ինչպէս նախատեսեր էինք երէկ, Շօթանի դահլիճը հարկադրուեցաւ հրաժարիլ, նկատելով որ ձախակողմեան խմբակցութիւնները եւ մասնաւորապէս ընկերվարականները կը մերժեն տալ իր պահանջած լիազօրութիւնը :

Չորեքշաբթի օր, ձախակողմեան խմբակցութեանց ժողովէն անմիջապէս վերջը, Պ. Շօթան արդէն ստորագրած էր դահլիճին հրաժարականը, բայց, Երեսփ. Ժողովի եւ Ծերակոյտի նախագահներուն պնդումին վրայ, յանձն առաւ յաջորդ օրը կարդալ իր յայտարարութիւնը՝ Խորհրդարանին առջեւ, եւ յետոյ հրաժարիլ: Հակառակ ձախակողմեան հոսանքներու ճիգերուն, կարելի չէր եղած համաձայնութիւն գոյացնել նոյնիսկ ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ :

Դահլիճը երկար նիստ մը գումարեց չորեքշաբթի գիշեր: Ժողովէն անմի-ջապէս վերջը, Պ. Շօթան Էլիզէի պալատը գնաց, Հանրապետութեան նախա-գահին ներկայացնելու համար իր հրաժարականը, որ սակայն յետաձգուեցաւ, ինչպէս ըսինք արդէն :

Երէկ բացատրած էինք թէ ինչո՛ւ լիազօրութիւն կը պահանջէ դահլիճը: Իր յայտարարութեան մէջ, վարչապետը մանրամասնօրէն պարզեց կառավարու-թեան ծրագիրը, իբրեւ միակ միջոցը ելմտական եւ տնտեսական տագնապին լուծման, Ֆրանքին փրկութեան եւ ազգային պաշտպանութեան ծրագրին յաջողութեան: Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց ներկայա-ցուցիչները յայտարարեցին թէ չեն կրնար ընդունիլ այդ ծրագիրը, այսինքն արտակարգ լիազօրութիւններ տալ դահլիճին: Այս յայտարարութենէն վերջ, վարչապետը կարդաց դահլիճին հրաժարականը եւ հեռացաւ Երեսփ. Ժողո-վէն, բոլոր նախարարներուն հետ:

Այսպէս կը վերջանայ Շօթանի չորրորդ դահլիճը որ կը բաղկանար արմատա-կաններէ եւ նախկին ընկերվարականներէ, եւ որ 1936ի ընտրութիւններէն ի վեր, առաջինն էր որուն չմասնակցեցան ընկերվարականները :

Տակաւին յայտնի չէ թէ ի՛նչպիսի տարրերէ պիտի բաղկանայ նոր դահլի-ճը: Շատ կը խօսուի Ազգային Միութեան դահլիճի մը մասին, մասնակցու-թեամբ ընկերվարականներու, արմատականներու եւ համայնավարներու, ինչպէս եւ կեդրոնի եւ աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներու. բայց յաջողութիւնը կասկածելի է, քանի որ Երեսփ. Ժողովին մեծամասնու-թիւնը կը կազմեն ձախակողմեան հոսանքները: Աւելի հաւանական է որ նոր դահլիճը կազմուի արմատականներու եւ ընկերվարականներու մասնակցու-թեամբ: Իսկ վարչապետութեան համար կը խօսուի Լէոն Պլումի մասին:

Երկու օրէ ի վեր իրարանցումի մատնուած են քաղաքական շրջանակները: Բոլշեւիկները անմիջապէս ժողովի հրաւիրեցին ոչ միայն իրենց Կեդր. Կոմի-տէն եւ Երեսփ. Ժողովի խմբակցութիւնը, այլեւ ընկերվարականներու հետ կազմուած համաձայնութեան կոմիտէն, խորհրդարանի ձախակողմեան պատ-ուիրակութիւնները, Ժողովրդական Ճակատի ներկայացուցիչները եւն.: Ի-րենց վերջնական պատասխանը տալու համար, անոնք նախընտրեցին սպասել ընկերվարականներու որոշման :

Բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան ձախակողմեան պատուիրակու-թեանց ժողովին մէջ: Ընկերվարականները եւ համայնավարները կը պահան-ջէին բանաձեւ մը քուէարկել, մերժելով դահլիճին պահանջած լիազօրութիւ-նը, բայց արմատականներն ու անջատուած ընկերվարականները ընդդիմա-ցան: Արմատական խմբակցութեան նախագահը հեռաձայնով հաղորդեց Պ. Շօ-թանի թէ կը խորհին պատուիրակութիւն մը ղրկել, բացատրելու համար ի-րենց տեսակէտները: Վարչապետը պատասխանեց թէ չի կրնար ընդունիլ պատուիրակութիւնը եւ պիտի հրաժարի, եթէ ան վարչապետարան հասնի :

Երեսփ. Ժողովի ընկերվարական խմբակցութիւնը չորեքշաբթի օր երկու անգամ ժողով գումարեց, իր դիրքը ճշդելու համար: Երկրորդ ժողովին ա-տեն, վարչապետը գիր մը ուղղած էր, անմիջական պատասխան պահանջելով: Ասոր վրայ, խմբակցութիւնը ամէն պատասխանատուութիւն ստանձնելով, որոշեց հաղորդել վարչապետին թէ միաձայնութեամբ երեքշաբթի օրուան զեկոյցը (լիազօրութեան պահանջը) բոլորովին անհամապատասխան կը գտնէ այն յանձնառութեան զոր կառավարութիւնը ստանձնեց յունուար 20ին եւ ո-րուն համար վստահութիւն տրուեցաւ իրեն: Խմբակցութիւնը կ'ուզէ ամէն գնով պահել երկրին կամքով կազմուած մեծամասնութիւնը :

Ուշագրաւ է որ համայնավարները այս անգամ բացորոշապէս աթոռ կը պահանջեն նոր դահլիճին մէջ:

Ի՞նչ են տագնապին գլխաւոր պատճառները

Պ. Շօթան երկար զեկոյց մը հաղորդեց մամուլին ներկայացուցիչներուն, իր պահանջած լիազօրութեանց մասին: Ըսաւ թէ քանի մը անգամ ստուար մեծամասնութիւն շահեցաւ խորհրդարանին մէջ, եւ նորէն կրնայ շահիլ, եթէ չներկայացնէ կարգ մը նոր պահանջներ որոնք անհրաժեշտ են, իր կար-ծիքով :

— « Եթէ ստանայի խորհրդարանէն պահանջուած աջակցութիւնը, ես հա-մոզուած եմ որ ի վիճակի պիտի ըլլայի շտկել երկրին կացութիւնը: Ինծի հա-մար պարզ ողջմտութեան եւ պարկեշտութեան խնդիր մըն է այս: Ֆրանսա հարկադրուած է բացառիկ եւ մեծագումար վարկեր ստանձնել իր ապահովու-թեան համար : Ան վճռած է գումարներ գտնել ազգ. պաշտպանութեան ինք-նավար սնտուկին համար եւ դրամ խնդրել ժողովուրդէն. ուստի տարրական պահանջ է անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, ապահովելու համար այսպիսի փոխառութեան մը յաջողութիւնը, որ պէտք է փայլուն ըլլայ: Միեւնոյն ա-տեն կ'ուզենք ամէն երաշխաւորութիւն ընծայել փոխատուներուն »:

Վարչապետը յետոյ պարզեց գանձին վիճակը, որուն ծանրութիւնը կը խոստովանէր նոյն ինքն Պ. Լէոն Պլում, 1937 մայիսին: Ան եւ նախկին ելմտա.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Օ՛ ՊԵՔՔԱՐԻԱ, ՊԵՔՔԱՐԻԱ՛

Ի՞նչպէս չոգեկոչել իտալացի այս մարքիզը, երբ Սթալինի դատարանը սկսեր է անբարոյացնել մարդիկ եւ գաղափարները,— ալ յեղափոխական մնա՞ց, կամ գիտնական՝ բժիշկ ու պատմագէտ, որ արտաւորուած չըլ-լայ: Մոսկուայի դատաւորները ան-խնայ կը սեւցնեն հանրային գործիչ-ները, եւ ժամանակակից պատմու-թիւնը կ'ուզեն գրել ծծմբախառն ցե-խով: Ոչ հիւանդին կամ մահամերձին կը խնայեն, ոչ ալ նախկին պետ-րազմիկին կամ գրագէտին: Անոնք ի-րենց ցեխարձակումը կը կատարեն նաեւ երկրին սահմաններէն դուրս,— ֆրանսացի համայնավարներուն վրէ-ժը լուծելու ձեւով մը՝ ֆրանսացի ըն-կերվարականներու անուն կուտան, իբրեւ կաշառակեր, լրտես: Կ'ընդվզի Լէոն Պլում,— աշխարհի վրայ չկայ ուժ մը, կ'ըսէ, որ զիս համոզէ թէ կրնան կաշառուիլ ընկերներս: Կ'ընդ-վզին նաեւ անաչառ մտաւորականներ երկրէ երկիր: Վրդովուա՞ծ է աշխար-հի խիղճը :

Վասնզի Մոսկուայի խելագարները ոչ միայն կ'աշխատին այնպէս մը ընել որ մարդ, այսուհետեւ, չհաւատայ պատմութեան, ընկերվարութեան, Ռուսիոյ համայնավարութեան,— ռուսական խորքին նիհիլիզմն է որ կ'աշխատի քանդել սկզբունքի եւ ի-տէալի ամէն կառուցուածք,— այլեւ ստեղծել հոգեկան վիճակ մը, որ ան-ծանօթ է զգացումին, քանի կը նուի-րագործէ վայրագութիւնը, անասնա-կանութիւնը, անմարդկայինը :

Ի՞նչ իմաստ ունին Մոսկուայի դա-տարաններուն առջեւ կատարուած « խոստովանութիւնները»,— այն թէ կարելի չէ հանդուրժել կատարուած չարչարանքին :

Եւ խորհիլ, որ դեռ ԺԹ. դարուն մարդիկ ընդունակ էին ընդվզելու, ծառանալու դատական խստութեանց եւ պատժական վայրագութեանց դէմ: Այդ համաշխարհային վրդովումն էր, որ կը բանաձեւէր մարքիզ Պեքքարիա իր մէկ հռչակաւոր գործով,— Ոճիր եւ Պատիժ :

Մարքիզ Պեքքարիա փայլուն ուսա-նողութենէ մը վերջ՝ կը նուիրուի հրապարակագրութեան: Խումբ մը ե-րիտասարդներով կը հրատարակեն Սրճարան պարբերաթերթը: Այդ շըր-ջանին է որ կ'ուսումնասիրէ պատժա-կան օրինագրքերու հակամարդկային տրամադրութիւնները, դատարաննե-րու նուիրագործած անարդարութիւն-ները, խոստովանցնելու կամ պատժե-լու նպատակով կատարուած բարբա-րոսութիւնները, եւ կը գրէ իր հռչա-կաւոր գիրքը, այսօր թարգմանուած գրեթէ բոլոր լեզուներով, ուր կ'աշ-խատի արտայայտել տիեզերական խիղճը, դատապարտելով խոստովա-նութեան եւ պատիժի վայրագ եղա-նակները, պատիժներու անհաւասա-րութիւնը (ըստ անհատի), եւայլն:

Ի՛նչ պիտի ըսէր Պեքքարիա, երբ ողջ ըլլար եւ լսէր Մոսկուայի դատա-րաններուն պատմութիւնը: Ներկայ պայմաններուն մէջ, վստահ եմ որ Սթալինն ալ, եթէ բերուի Մոսկուայի նոյն դատարանին առջեւ (ա՛խ, ի՛նչ լաւ կ'ըլլար), «պիտի խոստովանէր» եւ իր պատիժը ի՛ր բերնով պիտի պա-հանջէր ·

— Ես, Սթալին, լրտես մըն էի եւ կը ծառայէի Անգլիացիներուն՝ 1918-էն մինչեւ 1938, քսան տարի անընդ-հատ՝ երկերեսութեամբս ծածկեցի լրտեսի գործունէութիւնս, փորձեցի սպաննել Լէնինը, մինչեւ որ յաջողե-ցայ իր տեղը անցնիլ ··· :

Ես վստահ եմ որ Սթալին աւելի վատ է նկարագրով, ու կրնայ իր խոստովանութիւններուն մէջ դնել քիչ մը աւելի վարկաբեկում եւ ··· Քամպրոնի հռչակաւոր բառը:

ԱՐԱԶ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱՆՈՒԱՆՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նոր ստացած ըլլալով «Խ. Հայաստան»ի յունուար - փետրուար թիւերը, կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Յունուար 6ի թիւով, թերթը կը ծանուցանէ թէ Արտաւազդ Աւագի Բունեաթեան նշանակուած է ելմտական գործավար (նախարար):

Բաբգէն Աշոտի Աստուածատուրեան նշանակուած է առողջապահութեան գործավար: (Նախապէս տեղապահ նշանակուած էր Գարեգին Յակոբի Աղբալեան):

Իսկ փետրուար 12ի թիւին մէջ կը կարդանք հետեւեալ որոշումները.—

Արտաւազդ Ալեքսանդրի Սահակեան նշանակուած է հողագործական գործավար: Զօրապետ Ղուկասի Գալստեան՝ ընկերային ապահովութեան գործավար :

Նոյն թիւին մէջ հրատարակուած երկրորդ լուրի մը համաձայն, որոշուած է Շմաւոն Մինասի Առուշանեանը «ազատել» հողագործական գործավարի պաշտօնէն,«այլ աշխատանքի անցնելու հետեւանքով»: Նոյնպէս Արտէմ Պօղոսի Աղամալեան «ազատած է» (արձակուած) ընկերային ապահովութեան գործավարի պաշտօնէն :

Պետական ծրագրի նախագահ նշանակուած է Արմենակ Կիւրեղի Շեկոյեան :

*** «Խ. Հայաստան»ի փետրուար 4 թիւին մէջ հրատարակուած է Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Գր. Յարութիւնեանի (Արութինով) ընդարձակ զեկուցումը, տասնըվեց երկար սիւնակ: Յետաձգելով շարք մը կարեւոր տեղեկութիւններ, այդ զեկուցումէն կ'իմանանք թէ «կուսակցական փաստաթղթերի ստուգումից եւ փոխանակումից յետոյ ամբողջ Հայաստանում վտարուել են 1796 հոգի»: Ասոնց 939 հոգին վտարուած են 1937ի վերջին չորս ամիսներու ընթացքին: Ամէնէն բազմաթիւ վտարումները եղած են հետեւեալ շրջաններուն մէջ,— Ամասիա՝ ամբողջ կազմակերպութիւն 33.4 առ հարիւրը, Ապարան՝ 21 առ հարիւրը, Ստեփանաւան՝ 13 առ հարիւրը, Երեւան՝ 12.5 առ հարիւրը, Ալստա՝ 13 առ հարիւրը:

Նոյն զեկուցման համաձայն, վերջին մաքրագործումները «ամէնից աւելի այլանդակ ձեւեր են ընդունել» ուսուցիչներու մասին: 1937ին Հայաստանի մէջ աշխատանքէ արձակուած են 854 ուսուցիչ: Դեռ ուրիշ 448 հոգի ալ նոր պիտի արձակուէին: Մոսկուայի Կեդր. Կոմիտէի վերջին հրահանգին համաձայն, կրթական գործավարութիւնը քննութիւն կատարելով, 854 հոգիէն 752ը վերահաստատած է: Հեռացնելու համար նախատեսուած 448 հոգիէն ալ 332ը իրենց պաշտօններուն մէջ մնացած են, մեղադրանքը չեղեալ համարուելով :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Թագաւորը հրամանագիր մը հրատարակեց, որ կ'արգիլէ մարտական կազմակերպութիւնները: Այս հրամանագրին ենթակայ են նաեւ կանանչ եւ կապոյտ շապիկաւորները :

«ԻՆԸ ՊՈԶՈՎ ԿԱՏՈՒ»ի (խարազան) պատիժը վերցնելու համար, առաջարկ մը ներկայացուած է Անգլիոյ ներքին նախարարութեան: Կ'ըսուի թէ անչափահաս դատապարտեալները բիրով ծեծելու պատիժն ալ պիտի վերցուի. բայց ուսուցիչները ազատ պիտի ըլլան գործածելու զայն :

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ ԻՆՉՊԷՍ ԽԱՆԳԱՐԵՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Երբ մի Հայ որեւէ օտար պետութեան մէջ բարձր պաշտօնի է հասնում՝ անմիջապէս մեր հասարակութիւնը աչքերը յառում է դէպի նա. «Անպատճառ մի բան կ'անի իր ժողովուրդի համար»:

Ի վաղուց հետէ իմ առանձին, խիստ բացասական կարծիքն ունենալով օտարի ծառայութեան մէջ գտնուող հայազգի պաշտօնեաների մասին՝ պէտք է այնուամենայնիւ ասեմ, որ Միկոյեանի նկատմամբ լաւատես լինելու մի քանի պատճառներ կային:

Առաջին՝ որ նա՝ Հայ ժողովուրդի ծոցից ելած եւ գերազանցօրէն ազգային դաստիարակութիւն ստացած մի մարդ՝ իր սեփական աչքով էր տեսել Հայաստանի յօշոտումը եւ հայ ժողովուրդի մարմնի վրայ բացուած վէրքերը: Եթէ մի Ստեփան Շահումեան, 1914 — 1918 աղէտներին հարեւանցիօրէն ծանօթանալով, կարող էր խոր ցաւով ասել թէ «մարդկութեան մէջ ոչ թէ չորս այլ հինգ դասակարգ կայ եւ հինգերորդը, ամենաթշուառը, հայ ժողովուրդն է»(1), ինչո՞ւ չէր կարող նոյն ցաւով համակուած լինել մի Միկոյեան, որի ծանօթութիւնը հայ ժողովուրդի հասած թշուառութիւնների մասին աւելի խոր էին եւ հիմնական:

Երկրորդ՝ Միկոյեանը իր քաղաքական կամ պետական գործունէութեան ասպարէզն էր դարձրել Խ. Ռուսաստանը կամ Խ. Հ. Միութիւնը, որ յեղափոխական փոխանցումների շրջանում գտնուելով՝ բազմաթիւ նպաստաւոր պայմաններ էր ներկայացնում հայ ժողովուրդին օգնութիւն հասցնելու տեսակէտից: Այն՝ ինչ որ դժուար կը լինէր յաջողացնել, ցարական իշխանութեան ժամանակ, մի Լորիս Մելիքովի համար, տասն անգամ աւելի դիւրութեամբ կարող էր յաջողացնել Միկոյեանը բոլշեւիկների իշխանութեան ժամանակ՝ կոթնած այն սկզբունքներին եւ յայտարարութիւններին, որ Լէնինը եւ նրա համհարզները հրապարակ էին նետել՝ ի պաշտպանութիւն անիրաւուած ազգերի եւ մասնաւորապէս հայ ժողովուրդի:

Թէ որքան անտեղի էր այս կարգի նկատումներով պայմանաւորուած լաւատեսութիւնը Միկոյեանի նկատմամբ՝ ընթերցողը կը տեսնի հետեւեալ փաստերից. —

1921ին, առիթ ունեցայ խօսելու մի ականաւոր բոլշեւիկի հետ այն ապիկարութեան մասին, որ ցոյց տուեցին Մոսկուայի հայ բոլշեւիկները 1920ին, երբ Շանթի պատուիրակութիւնը Հայաստանի անունից բանակցութիւններ էր վարում Խ. Ռուսաստանի հետ՝ հաշտութեան եւ բարեկամութեան դաշինք ստորագրելու համար: Խնդիրը դառնում էր Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հարցերի կարգադրութեան շուրջը:

Զրուցակիցս, առանց ինձ նայելու եւ կարծես ինքն իր հետ խօսելով՝ մի խիստ դաժան հայհոյանք ժայթքեց եւ ապա, ձեռքը սեղանին զարնելով աւելացրեց, «Գերեզմանում իսկ հանգիստ չեմ ունենայ, եթէ ես, մինչեւ մեռնելս, «նրան» չանսատակ անեմ չտամ»:

Այս յանկարծակի պոռթկումից, ես այն տպաւորութիւնն ստացայ թէ զրուցակիցս իր «բոլշեւիկեան կատաղութիւնը» արտայայտեց մեր ընկեր Շանթի դէմ: Բայց իմ հարցումին թէ ո՛ւմ մասին է խօսքը՝ ստացայ հետեւեալ պատասխանը.

«Ամէն ինչ արուած էր յաջողցնելու համար: Չիչերինը եւ իր անմիջական գործակիցները տուել էին իրենց համաձայնութիւնը՝ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը Հայաստանի սեփականութիւն ճանչնալու: Դաշնագրի նախագիծն էլ արդէն խմբագրուած-պատրաստ էր եւ մի քանի օրից պէտք է հանդիսաւորապէս ստորագրուէր: Բայց ահա՛, վերջին վայրկեանին, Բագուից ստացուեց մի հեռագիր, որով Անաստաս Միկոյեանը, իր նման մի քանի հայ սրիկաների գլուխն անցած, բողոքում է Խ. Ադրբէջանի գաւառները՝ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը՝ եւրոպական իմպերիալիզմի ձեռքին գործիք դարձած Հայաստանի հանրապետութեանը կցելու դէմ: Այս հեռագիրը մեր ամբողջ ջանքն ու աշխատանքը ջուրը նետեց, որովհետեւ Մոսկուան չէր կարող անտես առնել տեղական համայնավարների եւ մանաւանդ Միկոյեանի պէս պատասխանատու դիրք ունեցող մի հայ համայնավարի ներհակութիւնը»:

Զգիտեմ, արդեօք իմ զրուցակիցը այսօր հանդի՞սա է զգում իր դերեզմանում թէ ոչ: Սակայն գիտեմ, որ Միկոյեանը այնուհետեւ եւս որեւէ տատանում չունեցաւ՝ Հայաստանի յօշոտումը տեւականացնելու գնով՝ իր անձնական դոսիէն ճոխացնելու «ինտերնասիոնալիստական» փաստերով:

1920ի Դեկտեմբերին, Հայաստանում հաստատուեց Խորհրդային վարչակարգ: Այս առթիւ Խ. Ադրբէջանի Զինուորա-Յեղափոխական Կոմիտէն, յանձին իր նախագահ Դր. Նարիմանովի, յայտարարեց «ամէնքին - ամէնքին», թէ Խ. Ադրբէջանի եւ եղբայրական Խ. Հայաստանի միջեւ այլեւս վերջացած են հողային վէճերը, որովհետեւ առաջինը վերջինի սեփականութիւնն է համարում Ղարաբաղը եւ Նախիջեւանը:

Մի փոքրիկ ճիգ էր հարկաւոր այս պայմաններում, որպէսզի Դր. Նարիմանովի հանդիսաւոր յայտարարութիւնը գործ դառնար: Այս ճիգը կատարելը այլեւս ոչ մի անպատեհութիւն չէր ներկայացնում Միկոյեանի համար, որովհետեւ Հայաստանը «ազատուելով Դաշնակների լծից», այլեւս չէր կարող գործիք ծառայել իմպերիալիստների ձեռքին: Բայց այս փոքրիկ ճիգն էլ չկատարեց «մեր Միկոյեանը», որովհետեւ ազգային չահերով հետաքրքրուելն ինքնին օգտակար փաստ չէր լինի նրա անձնական դոսիէի մէջ այն փաստերի շարքում, որոնք վկայում են մեր հերոսի անվեհերապահ ինտերնասիոնալիզմը…

1936ի սկիզբներին, Մոսկուայի ներքին քաղաքական աշխատանքները կենտրոնացած էին ստալինեան նոր սահմանադրութեան մշակումի վրայ: Այս առթիւ պէտք է ճշդորոշուէր Խ. Հ. Միութեան մէջ մէկտեղուած երկիրների սահմանը: Տեղի ունեցան կարեւոր փոփոխութիւններ գոյութիւն ունեցող սահմանների մէջ. մէկ երկրից ընդարձակ հողեր պոկուեցին եւ կցուեցին միւս երկրին: Մի քանի երկիրներ, որ առաջ «անկախ հանրապետութեան» տիտղոս չունէին՝ անկախ հռչակուեցին: «Անկախ» հանրապետութիւններից ոմանց մէջ էլ ինքնավար հանրապետութիւններ եւ շրջաններ հաստատուեցին:

Այս ամէնը կատարւում էր Միկոյեանի աչքի առաջ եւ նոյնիսկ նրա անմիջական մասնակցութեամբ: Նա գիտէր թէ ի՛նչ յօշոտման է ենթարկուած Հայաստանը եւ ի՛նչ ողորմելի վիճակի վերածուած Անդրկովկասեան հանրապետութիւնների շարքում: Նա գիտէր նաեւ, թէ այդ յօշոտումը ինչքա՜ն դառնութիւն է պատճառում հայ ժողովուրդին երկրում թէ արտասահմանում: Սակայն այս ամէնը գիտնալով հանդերձ, նա ձայն իսկ չհանեց իր հայրենիքի դէմ եղած անիրաւութիւնները գէթ փոքրիկ չափով դարմանելու համար:

Դեռ աւելին կայ: — Երբ նախանցեալ տարի արտասահմանում զանազան կողմերից փորձեր եղան Միկոյեանի ուշադրութիւնը հրաւիրելու Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի համար այնքա՜ն կենսական այս հարցերի վրայ՝ նա ոչ միայն անդրդուելի մնաց թէ՛ Հայաստանի եւ թէ՛ հայ ժողովուրդի հանդէպ կատարեալ անտարբերութիւն մատնող իր կեցուածքի մէջ, այլեւ մի այնպիսի ընթացք բռնեց, որ կոյրերի համար էլ տեսանելի պիտի լինէր, որ Միկոյեանը ուզում է այդ փորձերը եւս իր անձնական դոսիէի մէջ նոր վկայութիւն դարձնել այն անվերապահ հաւատարմութեան որ ինքը տածում է դէպի Ստալինը եւ նրա բոլոր նախագծումները…

Սակայն սխալ կը լինի ենթադրել, թէ Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանը խսպառ անտարբեր է դէպի Հայաստանին վերաբերեալ գործերը: Ոչ, դէպքեր կան, երբ նա, կրակ կտրած, միջամտում է այդ գործերին: Այսպէս օրինակ, թէ՛ Մոսկուայի «Իզվէստիա»ն եւ թէ «Խորհրդային Հայաստան»ը միաբերան վկայում են, որ Հայաստանի «մաքրագործումների» մէջ չատ գործօն դեր է կատարել Միկոյեանը՝ ի հարկէ ղեկավարուելով իր սիրոյ՝ Ստալինի անմիջական ցուցմունքներով: Մասնաւորապէս մեծ է եղել նրա դերը վերջին շրջանի մաքրագործումների մէջ, որոնց ընթացքին սրբուեցին հրապարակից Ամատունին, Ակոպովը, Մուղդուսին եւ բազմահարիւր ուրիշ ականաւոր երկրորդական համայնավարներ:

Այսպիսով, երբ պէտք է խանգարել Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը Հայաստանի սահմանների մէջ առնելու գործը՝ Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանը օրուայ մարդն է: Երբ կարելի է օգտագործել նոր սահմանադրութեան առթիւ ստեղծուած հազուագիւտ պատեհութիւնները Հայաստանի դէմ եղած անիրաւութիւնները վերացնելու համար՝ Միկոյեանը մէջտեղ չկայ: Երբ Մոսկուան որոշում է քարուքանդ անել Խ. Հայաստանի վարչական, տնտեսական, մշակութային եւ չինարարական հաստատութիւնները՝ հազարաւոր մարդիկ օրուայ հացից զրկելով կամ բանտերը լցնելով եւ կամ գնդակահարելով՝ մեր հերոսը, թեւերը սոթտած, նորէն հրապարակի վրայ է…

Ահա թէ ով է Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանը:

Եւ այս մարդն է որ, Խ. Հայաստանի «սպեցիֆիկ ազգային շահերը» պաշտպանելու համար, առաջին ջութակահարի դերը պիտի կատարի Խ. Հ. Միութեան Ազգերի Խորհուրդի մէջ…

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(1) Այս խօսքերը Ստեփան Շահումեանը ասաց ինձ 1918ի սկզբին՝ իր ընկերներ Մռաւեանի եւ Խանոյեանի ներկայութեամբ:

Ա. Ջ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԴԷՊԻ ՃԵՆՈՎԱ

Ճամբորդութեան եղանակ չէ, բայց հայ թերթի թղթակիցը որ չունի իր օտար պաշտօնակիցներուն առանձնաշնորհները, իրեն կը պակսին շատ մը դիւրութիւններ, հարկադրուած է բաւակը չնայիլ եւ ամէն յարմար առիթէ օգտուիլ:

Մեզ կը հրաւիրեն դեռ անցեալ տարի աւարտած՝ նոր ճամբայ մը կտրելու ու նոր քաղաք մը ճանչնալու: Կ'ընդունինք խանդավառութեամբ եւ կը մեկնինք:

Ձեր բախտաւոր… թղթակիցը, ինչպէս ընթերցողները արդէն անդրադարձած են, առաւելութիւնը ունի ինքնաշարժով ճամբորդելու, հոգ չէ թէ ազնիւ բարեկամներու սեփականութիւնն ըլլայ:

Միլանոյի եւ Փավիայի դաշտերը ծածկուած են բարակ մշուշով մը: Բնութիւնը դեռ քունի մէջ է: Վօկերայ եւ Թորթօնայ երկինքը կը պայծառանայ եւ արեւը կը սկսի շոյել մեզ: Սերրավալլէ կը մտնենք նոր ճամբան ուր կ'երթեւեկեն միայն ինքնաշարժները, հրաշալիք մը որ մեզ այլեւս չի զարմացներ, քանի որ ծանօթ ենք իտալացի ճարտարագէտներուն քաջութեան ու արուեստին: Ամէնուն ծանօթ է որ գիտութիւնը հսկայ քայլերով կը յառաջդիմէ ամէն ուղղութեամբ, բայց նորութիւն է տեսնել թէ ինչպէս անոր նուաճումները անմիջապէս գործադրութեան մէջ կը մտնեն: Կարտէզեան, որուն մասին ժամանակին խօսած ենք, գլուխ գործոց մըն է ճարտարագիտութեան ու արուեստի, բայց այստեղ ճարտարագէտները շատ աւելի դժուարին խնդիրներու առջեւ գտնուած եւ փայլուն կերպով լուծած են զանոնք: Այս նոր ուղիով առանց մեքենան յոգնեցնելու, երկու քաղաքներու միջեւ եղած հեռաւորութիւնը 70 քիլոմեդրի չափ կը կրճատուի, եւ բեռնատար ինքնաշարժներու չարժավարներուն մտահոգութիւնը՝ Ճիօվիի անցքը մէկ կողմ կը ձգուի:

Արդէն մէկուկէս ժամ է որ հեռացած ենք Միլանոյէն եւ կը զգանք թէ կը յառաջանանք դէպի զարունը: Ծխնելոյզներու խուրձ մը մեզ կ'աւետէ որ հասած ենք նոր քաղաքը, իսկ քիչ հեռուն ծովը ամէն կապոյտ կը փարատէ: Ճենովա ենք, քաղաքը քաջ նաւաստիներու եւ յանդուգն վաճառականներու, որոնք դարեր առաջ արեւելքի նոյնքան յանդուգն հայ վաճառականներուն հետ յարաբերութիւններ մշակած եւ իրենց երկրին համար շահու նոր աղբիւրներ ստեղծած են:

Գեղեցիկ ու հարուստ քաղաք է Ճենովան որ ամփիթատրոնի մը նման կը բարձրանայ ծովափէն դէպի շրջակայ բլուրները: Բնութիւնը ու մարդիկ ներդաշնակ գործունէութեամբ, օգտագործած են քաղաքին այս բացառիկ դիրքը, ճամբորդին տրամադրութիւնը բարձրացնելու եւ սիրտը գրաւելու համար: Ժամանակի սղութեան պատճառով, արագ կերպով կ'այցելենք նաւահանգիստը, Իտալիոյ եւ Միջերկրականի ամէնէն կարեւոր նաւահանգիստներէն մին: Նաւեր կուգան հեռաւոր երկիրներէ ու կը մեկնին նոր ուղեւորներ (?) չխարհներ: Լծակներ անդադար կը բանին, ապրանք կը բեռցնեն ու կը պարպեն, բեռնակիրները կը չարժին անադմուկ: Ամէն չարժում ժամացոյցի մը կանոնաւորութիւն ունի: Կարգապահութիւնը ու կանոնաւորութիւնը ազդակներ են որոնց տնտեսական իմաստը քաջածանօթ է վաճառականներուն: Ահա թէ ինչու, միջին Եւրոպայի եւ Պալքանեան չատ մը երկիրներ, որոնք Ճենովային կապուած են երկաթուղիներու ցանցով մը, իրենց ներածումներուն ու արտածումներուն համար կը նախընտրեն այս նաւահանգիստը:

Կ'անցնինք քաղաք, կը վազենք վեր վար, հին քաղաքէն դէպի նորը, նորէն դէպի հինը, կը հանդիպինք նաեւ Գուարթոյի պատմական քարաժայռին, ուրկէ Կարիպալտին իր քաջերով մեկնեցաւ կերտելու համար իտալական երկիրներու միութիւնը: Այս պատմական վայրէն նոյնպէս տ'Անունցիօ 1915ին հրաւիրեց իր հայրենակիցները մասնակցիլ ընդհանուր պատերազմին, եւ մենք գիտենք թէ այն օրերը բանաստեղծ զինուորինխօսքը որքան խանդավառութիւն ստեղծեց իտալական երիտասարդութեան մէջ: Մեր թափառումներու ընթացքին մեր առջեւ կը կանգնի Իտալիոյ առաջին երկնաքերը չէնքը, 20 յարկ, 80 մեթր բարձրութեամբ:

Վաճառականութիւն ու նաւարաննե́ր, — ահա քաղաքին հարստութեան գլխաւոր աղբիւրները: Այն ճամբան զոր դարեր առաջ, այս քաղքին յանդուգն ու քաջ զաւակը Քրիստափոր Քոլոմպոս փոքրիկ առագաստանաւով մը կտրեց, այսօր սովորական ուղի մը դարձած է Ատլանտեան նաւերուն համար, որոնց ամենամեծը՝ «Ռեքս»ը Ճենովացիներուն գործն է:

Իտալացիները յաճախ Ճենովայի Լա Սուփերպա (վեհապանծ) անունը կուտան: Արդարեւ, Ճենովացիներն ալ հպարտ մարդիկ են, բայց այս հպարտութիւնը դիրենք կը մղէ ուրիշները գերազանցելու, եւ մինչեւ այսօր իրենց կատարած գործերով բոլորին յարգանքը կը վայելեն: Արտաքինով նուրբ ու փափուկ, կամքի ու նախաձեռնութեան տէր մարդիկ են: Ունին նաեւ սակաւախօս ըլլալու առաւելութիւնը: Ճենովացիներու այս վերջին յատկութիւնը չատ գնահատուած է Անգլիացիներէն: Մեզի կը հաւատեն թէ Եթովպիոյ պատերազմի ընթացքին, հակառակ անգլեւիտալական յարաբերութիւններու լարուած վիճակին, Ճենովան ու շրջակայքը միշտ լեցուն եղած են Անգլուհիներով, որոնք ամէն օր իրենց նիհար մարմինները կազդուրած են Իտալիոյ արեւով:

Եթէ Քրիստափոր Քոլոմպոս Ատլանտեանը կտրելով Ամերիկա գտաւ, մենք վեր վար թափառելով… հայրենակից մը կը գտնենք, ինչ որ օտարութեան մէջ համահաւասար է աշխարհ մը գտնելու: Քաղաքին միակ Հայը, երիտասարդ բժիշկ մը, Պ. Ն. Արսլանեան, սիրուած ու յարգուած բոլորէն: Ուրիշ հայրենակից մըն ալ կին Մխիթարեան Հայր, այժմ հանգչի Ճենովայի գերեզմանատան…

Գիշեր է արդէն եւ Բարեկամներ վերջին օրը: Բարեկամները մեզ հրաւիրեն խմել ու պարել, երբ համար: Խմենք, պարենք ու երգենք ազնիւ ընկերներ. մենք երազներ նինք զորս կ'ուզենք փչրել ու աշխուն տալ: Այս գիշեր պիտի լուսցնենք, սպասելով արշալոյսին որ տի ծագի կապոյտ աշխարհէն, բերով նոր յոյսեր ու նոր երազներ:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամերիկեան «Քրիսչըն Սայնս Մոնիթոր» թերթը, որ ընդհանրապէս լաւատեղեակ է Խ. Միութեան անցքերուն: Վերջերս հրատարակեց Մոսկուայի թղթակցին տեսութիւն մը՝ ուր հայ համայնավարներու դակահարութեան մասին:

— «Նկատի ունենալով այն փաստը որ սովետական սահմանադրութիւնը կը պարունակէ յօդուած մը՝ երաշխաւորելով իւրաքանչիւր հանրապետութեան իրաւունքը ազատօրէն բաժնուելու Խորհ. Միութենէն», յայտնի չէ թէ ինչ օրէնական հիմեր կային պատժելու համայնավար պաշտօնեաներ, որոնք կը փափաքէին գործադրել այս իրաւունքը:

Երբ անջատական չարժումներ անցեալին մէջ ճնշուեցան ուրիչ խորհրդային հանրապետութեանց մէջ, այդ չարժումները կը վերագրուէին բուրժուա - ազգայնական տարրերուն, հետեւաբար կարելի էր ճզմել զանոնք «պրոլետարական դիկտատորութեան» ենթադրեալ չահերուն համար: Այս պարագային, սակայն, յանցաւոր տարրերը գործօն համայնավար էին եւ թադրօրէն ղեկավարները՝ հայ ազգայնական տաւոր դասին:

Ինչ ալ եղած ըլլայ այդ, խորհրդային Հայաստանի պատմութեան ամենախիստ «մաքրագործումը» կատարուի, ղեկավարութեամբ ոչ ղեկավարութեամբ տեղական իշխանութեանց, որոնց բեթէ ամբողջին տեղ ուրիշներ ուած են, այլ Մոսկուայի Դաշնակցական յին ոստիկանութեան:

Ըստ հայ համայնավարական թերթու, այս դատերուն առթիւ թուած փաստերը երեւան հանուած պատրաստուած են Դաշնակցական (միութենական) ոստիկանութեան ու զօրաւոր աշխատանքին համար:

Գնդակահարուած ութ պաշտօնատարները դատուեցան դռնբաց դատավարութեամբ մասնաւոր զինուորական ատեանի մը առջեւ, որ նախագահուած էր Մոսկուայէն:

Ուրիշ պաշտօնատարներ, ընդ նախկին վարչապետը եւ կուսակցութեան նախկին քարտուղարը, կալանաւորուած են եւ կամ կը մնան Երեւանի բանտը: Տեղական մամուլը կը յայտնէ որ առնուազն անոնց մէկ քանին ալ պիտի դատուին հրապարակաւ. Պէտք է նշել, սակայն, որ այս կարգի բանտարկեալները քիչ անգամ Ռուսիոյ մէջ դատի կ'ենթարկուին, թէ կանխաւ խոստովանած չըլլան…

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Ցետոյ Քէմալ որոշեց ազատել եւրոպական Թուրքիան որ նոյնպէս Յոյներուն ձեռքն էր: Գլխաւոր դժուարութիւն մըն էր այն պարագան որ Անգլիացիները Պոլիսը գրաւած ըլլալով, Նեղուցները փակուած էին իր առջեւ: Շատ խելացի ըլլալով, չուզեց յարձակում գործել մեր ուժերուն վրայ եւ պատերազմի մղել Անգլիան: Ընդհակառակն՝ հրամայեց որ իր զինուորները խաղաղօրէն անցնին մեր գիծերէն՝ Տարտանէլի մէջ: Փափուկ կացութիւն մը ստեղծուեցաւ մեր հրամանատարին՝ Սըր Զարլզ Հէրինկթընի համար: Եթէ Թուրքերը կրակ բանային, դարձեալ կռիւ պիտի բռնուէինք անոնց հետ. իսկ հրամանատարը գիտէր որ բրիտանական կառավարութիւնը բոլորովին հակառակ էր այդ բանին: Մնաց որ, Սըր Զարլզ բաւականաչափ զինուոր չունէր իր տրամադրութեան տակ, լրջօրէն դիմադրելու համար Մ. Քէմալի բանակին: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը օգնութեան հասաւ եւ հաշտեցնող կարկտան համաձայնութիւն մը կնքեցին: Մ. Քէմալ պահանջեց ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս քան այն պայմանները զորս առաջարկած էր չորս տարի առաջ՝ զինադադարին — Թուրքիան պիտի մնար անբռնաբարելի եւ Թուրքերը՝ իրենք անձամբ պիտի կառավարէին իրենց հայրենիքը՝ ազատ արտաքին միջամտութենէ: Ամենազօր Դաշնակիցներն ու յաղթական պետութիւնները խոնարհեցան ու գոհացում տուին այս վայրագ ու քաջարի զինուորին պահանջներուն: Օտար զինուորները Թրքական հողերէն հեռացուեցան անմիջապէս ու Մ. Քէմալ ազատեց իր հայրենիքը:

Բայց ի գին ի՛նչ զոհողութեանց՝ կրնաք երեւակայել: 1912ի պալքանեան առաջին պատերազմէն սկսելով, տասնեակ մը տարիներու սպանդը կոտորակած էր Թուրք ցեղը, ամբողջ երկիրը անապատի վերածուած էր, եւ հազարաւոր քաղաքներ ու գիւղեր քարուքանդ եղած էին: Առկէ զատ Մ. Քէմալ տակաւին միահեծան տէրը չէր այս աւերակ հայրենիքին զոր Դաշնակիցները կ'ուզէին բաժան բաժան ընել:

Կ'ըսեն թէ անառակաբարոյ գինով մըն է ան, վայրագ, լիրբ ու ստախօս: Շնորհքով մարդ մը չի կրնար ակնածիլ իրմէ կամ վստահիլ անոր: Վախ ու ատելութիւն ներշնչած է նոյնիսկ անոնց որոնք հայրենասիրական պատճառներէ դրդուած՝ իր կողքին կեցան երկարատեւ պայքարին ժամանակ: Իր կեանքին մէջ ունեցած է, կ'ըսուի, միայն մէկ մտերիմ բարեկամ, գնդապետ Արիֆը որ եղած էր ընկերակից անոր չուայտ կենցաղին: Եւ սակայն, առանց խղճահարութեան զայն ալ կախաղան բարձրացուցած է ուրիշներու չարքին, որովհետեւ աննշան դեր մը կատարած էր քաղաքական դաւադրութեան մը մէջ:

Անմիջապէս որ Թուրքիան ազատեցաւ օտարներուն ձեռքէն, իր ընկերները ըմբոստացան իրեն դէմ: Անոնք իրենց կեանքը վտանգած էին նոր սահմանադրութիւն մը պարտադրելու համար Սուլթանին: Առնկա չէր նշանակեր որ Քէմալ չարաչար պիտի գործածէր իր հեղինակութիւնը եւ մենատիրական հոլեր պիտի առնէր: Անոնք կ'ուզէին հանրապետութիւն մը հաստատել, բայց իրեն դէմ կռուելու համար, հաւաքուեցան Վահտէտտինի շուրջը որ տակաւին անուանապէս երկրին վեհապետն էր ու բաւական զօրաւոր էր կրկնակ հանգամանքներով — Սուլթան եւ «խալիֆա հաւատացեալց»:

Արդ, Մ. Քէմալ հրամանագիր մը քուէարկել տուաւ Ազգային Ժողովին կողմէ եւ սուլթանութիւնը բաժնեց խալիֆայութենէն: Վահտէտտին Պոլսէն փախաւ եւ խալիֆա հռչակուեցաւ իր եղբօրորդին՝ Ապտիւլ Մէճիտը: Տարի մը վերջը հանրապետական վարչաձեւը հաստատուեցաւ, իսկ առկէ վեց ամիս ետքն ալ Մ. Քէմալ ջնջեց խալիֆայութիւնը: Աւելի ուշ, 1926ին կախաղան հանեց բոլոր ընդդիմադիրները ու վերջ ի վերջոյ եղաւ Թուրքիոյ միակ ու բացարձակ տէրը: Այդ թուականէն սկսեալ, աւելի ազատօրէն ասպարէզ նետուեցաւ ան ու բոլորովին արհամարհելով ուրիշներուն տեսակէտները, աշխատեցաւ ջարդուփշուր ընել կրօնական այն հինաւուրց սովորութիւնները որոնց պատճառով Թուրքիոյ յառաջդիմութիւնը այնքան ետ մնացած էր եւրոպականէն: Հիմա հասանք արդէն Թուրքիոյ պատմութեան նորագոյն շրջանին…

Սըր Ճորճ Տինքէնըն կանգ առաւ վայրկեան մը, գլանիկը վառելու համար ու յետոյ շարունակեց.

— Առաջին ակնարկով կարծեցինք թէ Մ. Քէմալ ցոփակեաց ու անգութ — թէեւ տաղանդաւոր — զօրավար մըն էր… Կեանքիս ամբողջ տեւողութեան ուսումնասիրած ըլլալով Մերձաւոր Արեւելքի խնդիրները, կրնամ ըսել որ մասնագէտ մըն եմ այդ նիւթին մէջ… Բայց կը խոստովանիմ թէ ո՛չ ես, ո՛չ ալ կացութեան ինծի չափ լաւատեղեակ անձեր կը հաւատայինք թէ ամենադոյզն հաւանութիւնը կրնար ըլլալ որ Քէմալ ջղէր իր ջատագոված բարենորոգումները ընդունիլ տալ իր ժողովուրդին… Եւ սակայն, անիկա յաջողեցաւ ու հաստատ համոզումով է որ յաջողեցաւ իր յուսացածէն աւելի…

Թուրքերը գրեթէ ամբողջութեամբ գիւղացի ժողովուրդ մըն են. ծայրայեղ տգէտ, աւանդամոլ: Իրենց կեանքին օրէնք ըրած են, ամենաչնչին հարցերու մէջ անգամ, կուրօրէն ընդունիլ այն որոշումները զորս հազար հարիւր տարի առաջ մոլեռանդ գիւղացի մը ամփոփեր է Գուրանին մէջ: Անոնց ամէնէն լաւ յատկութիւնն է հաւատարիմ ու քաջ զինուոր ըլլալ: Քէմալի թուականէն առաջ ամէն գործ Թուրքիոյ մէջ կը կատարէին Յոյները, Հայերն ու Հրեաները: Թուրքերը կ'ատէին այդ ցեղերը եւ անոնց գործունէութիւնը… Մեծամասնութիւնը ջարդուած կամ տարագրուած այժմ, ուրեմն ինչպէ՞ս կարելի էր սպասել որ երկիրը յառաջ ընթանար… Սակայն եւ այնպէս, Թուրքիան այսօր կը յառաջդիմէ զարմանալիօրէն…

(Շար.)

մեղաւոր են իրենց դէմ բերուած ամ-բաստանութեանց մէջ։ Դաշնակցա-կանութիւնը իրաւունք ունի թէ ոստիկանութիւնը հրապարակային դատի տալու, զանոնք հրապարակային դատի տալու, ինչպէս որ յարմար տես-նէ։

Գնդակահարուած ութ բարձր պաշ-տօնեաներու պարագային, Քրեմլինի գաղտնիքը աւելի շատ մտահոգու-թիւն ցոյց տուաւ երկրագործութեան մէջ անոնց անբաւարար ղեկավարու-թեան մասին, քան «անջատական դա-ւեր»։ Այս դաւը կարծես թէ ան կը նը-կատէր դիպուածական բան մը։ Բո-լշեւիկը պատասխանատու էր այս մարդիկը երկրագործու-թեան մէջ։

Դատավարութեան առեն տրուած վկայութիւններէն երեւան եկաւ որ Խորհրդային Հայ գաղթականներ, ո-րոնք Մ. Նահանգներու մէջ եւ այլուր կը գործէին Հայերու դրամական օժան-դակութեամբ հաստատուեր էին Խ. Միութեան հողերուն վրայ, նեղու-թեանց եւ թշնամանքի ենթարկուեր են։

Կ'ըսուէր թէ այս գաղթականները շատ աւելի բարգաւաճ եւ ուրախ կեանքի մը տէր եղած էին, եւ այս կարգի խօսքեր կ'արձագանգէին ար-տասահմանի սովիէթական շրջանակ-ներէն։ 1936ին, Լորտ Մարլէյ, բրի-տանացի ընկերվարական լորտ մը, Լորտերու Ժողովին մէջ կարդաց փայ-լուն նկարագրութիւն մը անոնց կեան-քի մասին։

Հիմա, սակայն, կը խոստովանին թէ գաղթականներուն մէջ շատ ծաւա-լուն դժգոհութիւն մը կար եւ այդ դժգոհութեան շատը արդարանալի կը նկատուի։

Կ'ըսուի թէ հսկայական գումարներ վատնուած են երկրագործութեան մէջ գանուող համայնավարական դաւա-դիրներէ»։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

ՅԱՋՈՂ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Մարտ 2ին, Սոֆիայի «Ալիանս Ֆը-րանսէզ»ի ընդարձակ սրահին մէջ տե-ղի ունեցաւ Պուլկարահայ Գթութեան Խաչի Սոֆիայի մասնաճիւղի վար-չութեան կազմակերպած աւանդական պարահանդէսը։ «Ալիանս Ֆրանսէզ»ի ընդարձակ սրահը, միջանցքները եւ վարի մասը լեցուած էր հոծ բազմու-թեամբ։ Ներկայ էին այս անգամ Սո-ֆիայի հայ հասարակութեան բոլոր խաւերէն մարդիկ։ Կային նաեւ օ-տարներ։

«Քնար» երգչախումբը երգեց «Նազի Մարիցա», «Յարին Օրհներ-գը», «Մեր Հայրենիք», Գթ. Խաչի քայլերգը, հայ ու պուլկար ժողովր-դական երգեր եւ «Քնար»ի քայլերգը։ Այս անգամ եւս «Քնար» երգչախումբն ու անոր համակրելի խմբավար Պ. Ա. Վաչեւ ջերմօրէն ծափահարուեցան։

Պուլկար եւ ռուս նուագախումբե-րը, առաջինը վերի եւ երկրորդը վարի սրահին մէջ, նուագեցին եւրոպական եւ ռուսական կտորներ, առաջնորդե-լով պարերը եւ ուրախութիւնը, որ տեւեցին մինչեւ լուսաբաց։

Թէ վերի սրահին կից եւ թէ վարի սրահին մէջ, կազմակերպուած էր հոծ սեղան, անուշեղէններով, պը-տուղներով եւ խմիչքներով, որոնք սպառեցան ամբողջովին։ Անուշեղէն-ներու մեծագոյն մասը նուիրած էին Գթ. Խաչի անդամուհիները եւ համա-կիր ընտանիքները։

Կազմակերպուած էր նաեւ ճոխ վի-ճակախաղ մը, 500ի չափ արժէքաւոր առարկաներով, բոլորն ալ նուէր Սո-ֆիայի Հայերէն։ Հակառակ բաւական սուղ ըլլալուն (10 լէվ), 500 տոմսեր մէկ քանի ժամուան մէջ ամբողջու-թեամբ սպառեցան, ապահովելով հինգ հազար լէվի զուտ հասոյթ մը։ Սպառեցան նաեւ մարքէնիցաի նշա-նակները կամաւոր նուէրներով, մօտ 1000 լէվ։ Կազմակերպուած էր նաեւ փոսթի ուրախ բաժին, որ նոյնպէս կոկիկ գումար մը ապահովեց Գթ. Խաչի գանձին։ Գթ. Խաչի ժրաջան անդամ-անդամուհիներու ջանքերով նախապէս լաւ տեղաւորուած էին նա-եւ պարերեկոյթի տոմսերը շուրջ 11 հազար լէվ։

Եռհաննա Թագուհին բարեհաճած էր 1000 լէվ նուիրել Գթ. Խաչի աւան-դական պարերեկոյթին առթիւ։ Նուէ-րը նամակով միասին անձամբ յանձնեց Պ. քարտուղարը, որ մինչեւ վերջ մասնակցեցաւ հայկական ուրախու-թեան։ Թագուհիին նամակի ընթեր-ցումը եւ նուէրը ընդունուեցան ծա-փերով եւ հուռաներով։ Տիկին Ոլս. Փիրէմիթճեան, հիւանդութեան պատ-ճառով բացակայ ըլլալուն համար, 1000 լէվ նուէր ղրկած էր Գ. Խաչին։ Այս նուէրն եւս ընդունուեցաւ ծափե-րով։

Գթ. Խաչի հայկական ուրախու-թիւններուն ներկայ էին նաեւ շատ մը Պուլկարներու կարգին Սոֆիայի պուլկար մանկապաշտպան ընկերու-թեան փոխ նախագահ Տոքթ. Շումա-նով եւ իր տիկինը։ Անակնկալ մըն էր նաեւ հայկական հաւաքոյթին մէջ ներկայութիւնը պուլկար գրական մե-ծագոյն դէմքին՝ Հայազգի փրոֆ. Ալ. Պալապանովի, որ ժամեր շարունակ մասնակից եղաւ հայկական ուրախու-թիւններուն, ընտանեկան սեղանի մը շուրջ։ Օն. Մխիթարեան երկու խօս-քով ծանօթացուց փրոֆ. Ալ. Պալա-պանովը եւ ներկաները ջերմ ու խան-դավառ ծափերով իրենց յարգանքն ու համակրանքը յայտնեցին մեծատա-ղանդ հիւրին։

Պարերեկոյթի ընդհանուր հասոյթը կը հաշուեն շուրջ 25 հազար լէվ։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԱՐԱՇՑԻ ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայրենակիցներ, բո-լորիդ ծանօթ է որ մեր միութեան հի-մը հոս դրուած է 1925էն ի վեր, եւ ա-նոր մասնակցած է միշտ ստուար մա-սը մեր հայրենակիցներուն։

Տակաւին կան, սակայն, հայրենա-կիցներ որ անարդարանալի պատճառ-ներով հեռու կը մնան մեզմէ։

Արդ, կը կարծենք թէ ժամանակը հասած է թօթափելու քանդիչ ան-տարբերութիւնը եւ մտնելու մեր ժո-ղովուրդի պատուաբեր Միութեան յարկէն ներս։

Հակառակ պարագային, ցաւով կը յայտարարենք որ այսուհետեւ ոչ մէկ կերպով եւ որ եւ է ժամանակ մեր եղ-բայրական գուրգուրանքին եւ հոգա-ծութեան չեն կրնար արժանանալ չըլ-ուղները։

Վարչութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

900 ԲԱՆՒՈՐՆԵՐ ՓՈՂՈՑ ԹԱՓԵՑԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ, (Յառաջ).— Մարտ 3էն ի վեր Կարտանի ալիւմինիումի բան-ուորները գործադուլ ըրած էին՝ յա-ւելում պահանջելով։ Հակառակ եր-կարատեւ բանակցութիւններու, կա-րելի չեղաւ գոհացում տալ։ Տնօրէնը բոլոր բանուորներուն եւ վերակացու-ներուն՝ ապահովագրական նամակնե-րով իմացուց թէ՝ «մարտ 3էն սկսեալ ձեր հաշիւները փակուած են։ Կրնաք ձեր ընկերութեան մօտ առնելիք քանի մը օրականները, ապահովագրու-թեան թուղթերը եւ աշխատանքի վը-կայագիրը ստանալ դիմելով...» (նշա-նակուած է վայրը)։

Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 12ին մօտերը գործարանի ընկերութեան կողմէ Մարսէյլէն յատկապէս բեր-ուեցան շրջուն պահակներ, բարե-կարգութիւնը պահպանելու համար։ Յետոյ եկան Կարտանի ոստիկաններն ու ոստիկանական վերատեսուչը, քա-ղաքապետ Պ. Սավին, նահանգապե-տը, բազմութիւն եւ պաշտօնեաներ։ Բանուորներու կիները եւ զաւակները խռնուած էին գործարանին առջեւ։ Ի վերջոյ ազդարարուեցաւ բանուորնե-րուն որ ներկայ օրէնքներու տրամա-դրութեանց համաձայն, բանթող գոր-ծաւորները դուրս ելլեն գործարանէն։ Գործատէրը յայտարարեց թէ առ-այժմ գործարանը փակ պիտի մնայ ցնոր տնօրինութիւն։ Երէկ գի-շեր, ուրեմն 900 գործաւորներ որոնց 35 — 40 Հայեր են, բազմանդամ ըն-տանիքի տէր, դուրս թափեցան։ Կար-տանի ժողովուրդը չափազանց յուզ-ուած է, մանաւանդ Հայերը, եթէ գործարանը շարունակ փակուած մը-նայ, նոր թշուառութեանց դուռ պիտի բացուի, թէեւ որոշ հաւանականու-թիւններ կան գործարանը վերաբա-նալու կամ կառավարութեան հաշւոյն բանեցնելու։

*** Նամակս թղթատարին չյանձ-նած սաուղեցի որ շրջուն պահակներ դրուած են գործարանը։ Կարտանի քաղաքապետը և բանուորներու պատ-ուիրակները Մարսէյլ գացին, կար-գադրութիւն մը խնդրելու համար նա-հանգապետէն։ Կառավարութիւնը կը ըսէ, որ, կամ գործարանը բանեցը-նեն եւ կամ կառավարութեան յանձ-նեն։

Բանուորներ եւ Կարտանի ժողո-վուրդը միշտ խռնուած գործարանին առջեւ, անհամբեր դրական կարգա-դրութեան մը կը սպասեն։ Ո՞չ ոք կը ձգեն գործարանէն ներս։

Լ. Գ.

ԻՍԿ ՄԵ՞ՆՔ ...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 Մարտ.— «Սիրելի Յառաջ», ներփակ կ'ուղարկեմ յիսուն ֆրանք (50 ֆրանք) եւ կը խնդրեմ որ գայն աւելցնէք Նոր Սեփի Լուսինեան դպրոցին համար բացուած հանգանա-կութեան վրայ։

Ինկապէս հիանալի է Սուրիոյ գա-ղութին ճիգը, քանի որ տարիներէ ի վեր կ'աշխատին դպրոցներ պահել, հակառակ իրենց դժուարին կացու-թեան։

Իսկ հոս, ի՞նչ կ'ընենք կամ ի՞նչ կ'ընեն այդ ուղղութեամբ։ Թոյլ տը-ւէք ձեր ուշադրութեան յանձնել Մար-սէյլի հայրենակիցներու բարեկեցիկ վիճակը հաստատող պարագայ մը, որ շատ մը խորհրդածութիւններու դուռ կը բանայ։ Անցեալ շաբթուն մեր պա-րահանդէսին (Հ. Մ. Ը. Մ.ի) նկա-րագրութիւնը գրած ատեն, մոռցեր էի յիշել թէ, սրահէն դուրս, Քօլպէրի պողոտան բռնուած էր հայկական շը-քեղ ինքնաշարժներու շարքով մը։ (Նոյնպէս վերջին երգահանդէսին օ-րը)։

Իր տեղաւորման սկզբնական տա-րիներուն, երբ կայաններու եւ աղքա-տիկ պանդոկներու մէջ կը բնակէր եւ մեծ դժուարութեամբ կը ճարէր իր օ-րապահիկը, ունէր երկու մեծ նախա-կրթարաններ, մէկը Քան Օտտոյի մէջ, 6—7 ուսուցիչներով, իսկ երկ-րորդը՝ Ազգային վարժարանը, Լեւոն Շանթի եւ ուրիշներու տեսչութեամբ։ Այսօր շնորհիւ այդ երկու նախակր-թարաններուն է որ, մեր նորահաս ե-րիտասարդներուն ստուար մասը հա-յերէն կը խօսի, կը գրէ, կը կարդայ։ Իսկ հիմա՞... Գոյնզգոյն վիլլաներ ու ինքնաշարժներ։ Նախակրթարանին վերաբացման չձեռնարկելէ զատ, թոյլ կուտան որ իրարու ետեւէ փակուին ծաղկոցներն ու մանկապարտէզները։

Կարելի չէ՞ հաւաքական աշխատան-քով հիմնել կեդրոնական նախակրթա-րան մը, աջակցութեամբ բոլոր քա-ղաքական կազմակերպութիւններ եւ զանազան միութիւններ ներկայացնող հեղինակաւոր անձերու։ Ձեռնարկ մը որուն կարեւորութիւնը կ'արժէ մեր նիւթական եւ բարոյական զոհողու-թիւնները։

Վարդան Քիւփէլեան

ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՏԷՅՆ, 7 Մարտ.— Հայ Կամաւոր-ներու եւ Մարտիկներու Միութեան մասնաճիւղը սարքած էր ընտանեկան խնջոյք մը, որ տեղի ունեցաւ մարտ 6ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան սրահը, անդամներու եւ համակիրներու շրջանակի մը մէջ։

Բեմին ճակատը զարդարուած էր մեր պաշտելի եռագոյնը, որուն վառ գոյ-ները խոր տպաւորութիւն կը ձգէին ներկաներուն վրայ։

Խնջոյքը բացուեցաւ «Մեր Հայրե-նիք»ով, զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս։ Սեղանապետ ընտրուե-ցաւ ընկեր Վ. Հիւսեան, որ ձեռն-հասօրէն վարեց իր պաշտօնը։ Առա-ջին խօսքը տուաւ մասնաճիւղի պետ՝ ընկեր Փիլոսի, որ պատմեց Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու միութեան հիմնա-դրութիւնը, իր հետապնդած նպա-տակներով եւ գործունէութեամբ։

Տեղի ունեցան մեներգներ՝ Տիկին-ներու կողմէ, ինչպէս նաեւ խմբերգ-ներ բոլորին մասնակցութեամբ։ Ար-տասանեցին Անդրանիկ Խլոյեան եւ Նուպար Գազազ, առաջինը՝ հերոսնե-րու յիշատակին նուիրուած, իսկ երկ-րորդը Նշան Պէշիկթաշլեանի «Աշու-ղականը», ինչպէս նաեւ Զարենցի «Հայաստանին»։ Մէջ ընդ մէջ Նու-պար Գազազ պանծոյով կը նուագէր հայկական եղանակներ։ Բաժակներ պարպուեցան հերոսներու եւ նահա-տակ մարտիկներու յիշատակին։ Ընկ. Փիլոս պանծացուց Անդրանիկի յիշա-տակը։ Յետոյ կարգը եկաւ պարին։ Վանեցի, Մշեցի եւ Սեբաստացի հայ-րենակիցներ յաջողապէս պարեցին հայրենի պարեր, ոգեւորութիւն ըս-տեղծելով։

Վերջին խօսքը կը պատկանէր սե-ղանապետին, որ պարզելով Հայ Կամ. եւ Մարտ. Միութեան դերը, ըսաւ թէ ոչ մէկ հանրային կազմակերպութիւն կրցած է այնքան ճանչցնել մեր եռա-գոյնը օտարներու, որքան իրենց մի-ութիւնը։ Այս առթիւ յիշեց քանի մը կարեւոր օրինակներ։ Եռագոյնի շի-նութեան ծախքերը գոցելու համար տեղի ունեցաւ աճուրդ մը, որուն՝ ա-ռատաձեռնութեամբ մասնակցեցաւ Ֆօթօ-Կարօ։ Կարճ ժամանակի մէջ աճուրդը բարձրացաւ 147 ֆրանքի. շահողն էր Ֆօթօ Կարօ, որ 5 ֆրանք եւս նուիրեց, գումարը բարձրացնե-լով 152ի։

*** Այս կիրակի Տարօն-Տուրուբե-րանի Հայր. Միութիւնը կը տօնէ «Վարդանանց»ի տարեդարձը։ Կը բանախօսէ Հայր Տէրմոյեան։

Գ. Յ. Պօյաճեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն հե-տեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 Փետր.)։

— «Ամէն անգամ երբ Ազգային Մի-ացեալ Ճակատի մասին կը խօսինք, անմիջապէս հարց կը ծագի, թէ երբ եւ ի՞նչ նման նախընթաց մը ունեցա՞ծ ենք, կամ այդ ուղղութեամբ յաջող թէ ձախող փորձեր եղա՞ծ են մեր մէջ։

Պատասխանը դրական է։ Մեր մօ-տիկ անցեալը բաւական փաստեր կ'արձանագրէ։ Օրինակ, 1896ին, Վա-նի մէջ, Դաշնակցական Պետօն, Ար-մենական Աւետիսեանը եւ Հնչակեան Մարտիկը, մէկդի դնելով իրենց կուսակցական տարակարծութիւննե-րը, ներդաշնակօրէն ճակատ կը յար-դարեն Թուրք կառավարութեան դէմ եւ աննման հերոսութեամբ կը կռ-ուին։

Միացեալ ճակատի յաջող փորձ մըն է, թէեւ ուշ եւ պատմական դէպքե-րու ստիպման տակ։ Սակայն, որքա՜ն տարբեր արդիւնք պիտի տային Վանի կռիւները եթէ այս զինակցան միու-թիւնը նախօրօք ըլլար, միշտ պատ-րաստ դիմադրելու վտանգաւոր գալիքը։

Այս զինակցութենէն առաջ, 1890ին, արդէն կազմուած էր Հայ Յեղափո-խականներու Դաշնակցութիւնը, որ ազատատենչ հայութեան կողմէ ըն-դունուեցաւ խանդավառութեամբ։ Անիկա արդէն ոչ միայն փորձ մըն էր, այլ ուղղակի Ազգային Միացեալ Ճակատ մը, որ կը կազմուէր խաղաղ պայմաններու մէջ, կանխամտած-ուած եւ ծրագրուած կերպով, հեռա-ւոր գալիքը դիմագրաւելու համար։

1915ին, դարձեալ Վանի մէջ, մեր կուսակցական եւ հատուածական խոր տարակարծութիւնները անմիջապէս կը դադրին, եւ հայութիւնը, ռազմա-ճակատ եւ թիկունք ստեղծելով, թըր-քական կանոնաւոր եւ անկանոն տաս-նապատիկ ուժերուն դէմ կուրծք կու-տայ եւ կը պաշտպանէ իր գոյութիւնն ու պատիւը։

1918ին, Ազգային Միացեալ Ճակա-տը աւելի լրիւ եւ կուռ կերպով կը տեսնենք Արարատեան դաշտին վրայ, ուր թշնամին նետած էր իր լաւա-գոյն եւ թարմ զօրամասերը։

Անհամեմատելի չափով գերազանց էին թշնամի ուժերը. բայց որովհե-տեւ հայկական միացեալ ռազմաճա-կատ եւ միացեալ թիկունք կար, թըշ-նամին պարտուեցաւ եւ ընդունեց մեր գոյութեան իրաւունքը։

Դեռ արձանագրե՞նք փաստերը։ Վերջին փաստ մը եւս, որ իր տեսա-կին մէջ կը գերազանցէ բոլոր նա-խորդները։

1921ի Փետրուար 18ին, Հ. Յ. Դաշ-նակցութիւնը, Հայ Սոցիալիստ Յե-ղափոխականները, Հայ Սոցիալ Դե-մոկրատները, Ռամկավար Ազատա-կանները եւ հայկական միւս բոլոր հոսանքները, անխտիր, Միացեալ Ճա-կատ կազմեցին եւ տապալեցին բոլշե-ւիկեան իշխանութիւնը, որ անլուր ո-ճիրներ կը գործէր երկրին մէջ, հա-կառակ իր խոստումին եւ նախապէս ստորագրած պայմանագրութեան։

Ծշմեցուցիչ էր հարուածը եւ զգաս-տացնող միանգամայն։

Ռազմական խոյանքէն աւելի, Փե-տրուար 14ը նշանակալից է որպէս հո-գեբանական անգերազանցելի թռիչք մը, հաւաքական հոգեփոխութիւն մը, որ նախընթաց չունի, եթէ անոր հա-մարժէք չհամարենք «Վարդանան-ցը»։

Ահա Ազգային Միացեալ Ճակատի գլխաւոր նախընթացները, ընդմէջը յիսուն տարուան մէջ, չհաշուելով բազմաթիւ ուրիշներ, որոնք նուազ արժէք չունին. օրինակ, Հայ-Թաթա-րական ընդհարումները եւ մեր բոլոր գոյամարտերու «Միացեալ»ները։

Բնական է, արտասահմանի կազ-մուելիք Ազգային Միացեալ Ճակատը, մասամբ, իր բնոյթով պիտի տարբերի վերը յիշատակուած «Միացեալ Ճա-կատ»ներէն, որոնք կազմուած են վայրկեանի պահանջին համաձայն, արտաքին պայմաններու եւ դէպքերու անմիջական ստիպման տակ եւ ունե-ցած են ռազմական խիստ գունաւո-րում այն չափով, որչափով որ վտան-գը սպառնացած է մեր գոյութեան եւ ֆիզիքականին։ Անցած են վտանգնե-րը՝ կազմալուծուած են նաեւ մեր «Միացեալ Ճակատները»։

Եթէ բնաշխարհին մէջ, վտանգի սպառնալիքով, մենք կրնայինք եւ ռազմա-ճակատ ստեղծել եւ թիկունք, գերա-գոյն ճիգ թափելով ինքնապաշտպան-ուելու, արտասահմանի մէջ մենք կա-րող ենք ամէնէն ուժեղ թիկունքը ըլ-լալ այն ճակատին, որ պիտի կազմէ երկրի ժողովուրդը հակառակ իր կամ-քին եւ մեր բոլորիս ցանկութեան»։

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿ

Զ. Ռ. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ապրիլ Տասնըմէկը պիտի տօնուի

Փարիզի մէջ 24 ապրիլ, Կիրակի երե-կոյ, Սալ Կաւօ,

Լիոնի մէջ, 9 ապրիլ, Շբ. երեկոյ։

Վալանսի մէջ, 23 ապրիլ, Շբ. երե-կոյ։

Կոընոպլի մէջ, 10 ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ։

Վիէնի մէջ, 24 ապրիլ, Կիրակի ե-րեկոյ։

Ռոմանի մէջ, 24 ապրիլ, Կիրակի ցերեկէ վերջ։

Մարսիլիոյ մէջ՝ Թուականը պիտի յայտարարուի յառաջիկային։

ԷՋԵՐ ՀԱՅՑԱԶԳԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Տասնըհինգ օր մեզ պահեցին ա-նոնք։ Ու մեզի առատ սնունդ տուին։ Երբ ժիրներ անոնց կալի աշխատաւոր-ները կ'օգնէինք։ Ղեւոնդ տոկուն աշխատէր։ Շատ հաճելի եկաւ ատ իրենց, եւ ուզեցին Ղեւոնդը պահել ու զայն համբել։ Մստօն շարունակ մեր քով կուգար, մեր պահուած տեղը ու մեր բերանը կը փնտռէր թէ դրամ ու-նի՞նք։ Կ'ըսէր որ եթէ դրամ ունենա-յինք, կրնար մեզ խալամացնել ու փրկել։ Ան Տիվրիկէն իրեն բարեկամ ժանտարմայի մը հետ մինչեւ Արաբ-կիր երբեւ ժանտարմա զինուած, ըն-կերացեր էր Տիվրիկի ժողովուրդին, ու այդ մասին կը պատմէր.

— «Երբ որ Տիվրիկի հայութիւնը տեղահան ըրին, ես ալ իբրեւ ժան-տարմ անոնց հետ էի։ Տրիժան քիւրտ աշիրէթին մօտերը որ հասանք, ժան-տարմաները ժողովուրդին ըսին.

— Քիւրտերը այս լեռները կտրեր են ձեզ կողոպտելու համար։ Ձեր դը-րամները եւ զարդեղէնները բերէք մե-զի պահ տուէք, որպէսզի Արաբկիր հասած ատեն վերադարձնենք։»

Ցորենի դէզի պէս ոսկեղէն եւ ար-ծաթեղէն կուտակուեցաւ հոն։ Երեք չորս բեռցան զանոնք ու ետ, Տիվրիկ ղրկեցին։ Հասանք Արաբկիր։ Անկէց անդին անջրդի դաշտ մը կար։ Ժողո-վուրդը ծարաւէն հոն թափթփեցաւ։ Հայրանեանի կինը Արաբկիր չհասած ճամբան մեռաւ։ Շատեր թոյն ունէին իրենց քով ու անձնասպան կ'ըլլային։ Ես չէի երեւակայեր որ մահն ալ այդ-քան դիւրին է։ Ժողովուրդին մէկ քա-սորդը հազիւ մնացած էր, երբ Մա-լաթիա հասանք։ Այնտեղ ծանօթացայ Թուրքի մը հետ որ իր գոհարեղէննե-րը Սվազ ծախելու կը տանէր։ Հար-ցուցի անոր թէ ուսկի՞ց էին առնք։ Մարդը պատասխանեց, «Եփրատի վը-րայ մակուկավար էի։ Հոն բերին Կար-նոյ եւ Երզնկայի Հայերու մնացորդ-ները։ Կարաւանը կանգ կ'առնէր գե-տափին վրայ։ Տեսնելու բան էր ա-նոնց խեղճութիւնը։ Կարելի չէր որ անկեղծ միւսլիման մը չհրճուէր ա-նոնք տեսնելով։ Երբ սպաննելու ժա-մը գար, ոստիկանապետը կը հրամա-յէր որ մնացած այրերը, ծերունիները մէկ մէկ սիկար վառեն։ Անոնք կը հը-նազանդէին։ Յետոյ բոլորին ալ հրա-ման կ'ընէր որ աղօթեն։ Աղօթքի պա-հուն կը գոռար, «Աթէ՛շ»։ Ու ժողո-վուրդը շղթայող ժանտարմաները կը սկսէին գնդակ թափել անոնց վրայ։ Բոլորը ինկած կը հոնդային։ Այն ա-տեն, ժանտարմաներու ետեւը սպա-սող պաշը պօզուգ խուժանը կը յար-ձակէր անոնց վրայ, քարերով, մա-հակներով, կացիններով ու մանգա-ղով։ Քիչ վերջը դիակներուն ջարդու-փշուր կոյտը ափունքին վրայ սփռե-լով կը սեւցնէր զայն իր բազմու-թեամբ։ Մենք բազմաթիւ մակուկա-վարներ ջուրին վրայէն այս բոլորը կը դիտէինք մեր սովորութեան համե-մատ, մինչեւ որ մեր գործելու կար-գը գար։ Այդ բոլոր դիակները մա-կոյկներով կը տանէինք գետին մէջ-տեղը ու կը թափէինք ջուրը։ Այս գո-հարեղէնները, ահա, այդ դիակնե-րուն վրայէն հաւաքած եմ»։

Մեր այս քիրվաները մեզ փնտռած էին մալի համար։ Զունէինք։ Ըսին թէ կը վախնան մեր ներկայութենէն։ Մստօն մեզ համոզեց որ քաղաք տանի եւ խալամացնելով փրկէ, իր թուրք ծանօթներուն շնորհիւ։ Համաձայնե-ցանք։ Ճամբայ ելանք որ քաղաք եր-թանք միասին։ Երբ Զամուռճիի դա-ղաթի լեռը հասանք, սուտ հիւանդ ձեւացաւ ան։ «Ո՛ւյ, փորս կը խոց-տէ՛» կը պոռար։ Ըսաւ որ Զամուռճի երթանք առայժմ, ինք աղէկնալէն ետք կուգայ մեզ կը տանի Տիվրիկ։ Ինք ետ գնաց, մենք Զամուռճի։ Վէ-լին սիրով ընդունեց ու նորէն առջի նման հոգ տարաւ մեզի։

Ան ալ քաղաքէն երեսունի մօտ մա-քի տուն բերած էր։ Ու իր տղաքը ա-նոնց համար տեւ կը ջարդէին։ Անոնց մէջ մեր գեղին մաքիներէն ալ կային։ Ղեւոնդ կը ճանչնար իրենց ականջի նշաններէն ու կը ցուցնէր ինծի։ Մենք սկսանք օգնել Վէլիին տղոցը։ Ղե-ւոնդ, գեղը մեծցած ու կայտառ, կ'աշխատէր եռանդով առանց յոգնե-լու։ Երբ կեռ յօտոցը ձեռք առնէր, ա-րագ արագ կը գլխատէր կաղնի թու-փերը, ճիւղերը կը թափթփէր ու կ'անցնէր։ Ես կը ժողվէի ջարդուած ճիւղերը (տեւ), դէրկ կը դնէի, կամ դիրկերը տեւոցին մօտ կը կրէի։ Մէ-կը տեւոցին վրայ կ'ելլէր, ուրիշ մը դիրկերը կ'երկարէր վարէն, ու ան կը շարէր զանոնք ու կը թնդէր։ Ու տեւոցը կը մեծնար ու կը բարձրա-նար։

Կը սիրէի լեռը, կը սիրէի գիշերը։ Գիշեր ատեն, լեռը ծնած… Տղայ կեանքէս կը թափառէի դաշտերն ու անտառները։ Սարերուն վրայ, հովե-րուն ու ջուրերուն երգը խմելով։ Կը դռայի ժայռերուն մէջ, եւ արձա-գանգը կը յափշտակէր զիս։ Միշտ ա-ւելի հեռուն, նոր տեսարան։ Այս բը-լուրէն անդին, այն լերան ետեւ, այդ անտառին մէջ ի՞նչ կար...։ Ղեւոնդ ալ նոյնը կը պատմէր տղայութենէն։ Ես կը փափաքէի նաեւ փախստական ապրիլ։ Հեռու գեղէն, լեռներու վը-րայ, բացօթեայ քնանալ ու արթննալ։ Կը տենչայի արկածներու պէսպիսու-թեան։ Այս կեանքը սակայն, շատ ծանր էր, սոսկալի։ Մենք կը պը-տէինք, դեռ ողջ, մեր պատանքը ա-նուէթնուս տակ։

Կը թափառէինք անտառներուն մէջ, մխիթարիչ ու ընկեր ծառերը ունենա-լով։ Խարոյկի վրայ բիր (դաւազան) կը շինէինք գեղացոնց նուէր տալու։ Երբ անձրեւները սկսան, մեր լեռը պահած ալիւրը բերելով Կիւլկիւլի Ա-լիին տունը տարինք։ Ան քաղաքէն հա-րիւր ուլ բերած էր։ Անոր ալ շատ տեւ ջարդեցինք։ Մեր ալիւրէն մաս մըն ալ Վէլիին տունը դրինք որ մեզի հաց ե-փեն։ Մեր վրայ կը գուրգուրայ Վէ-լիի հարսը, Հասանի կինը։ Կիւլիզար Արաբկացի էր, նուրբ, բարի, գեղե-ցիկ։ Նուրբ եղէգի ու մատղաշ բար-տիի նման։ Ան ականջներէն ու քիթէն օղ կախած էր։ Կիւլիզար, թէեւ շատ գեռահաս, մեզի մայրիկ եղաւ։ Ան մի-այն կը խորհէր մեր վրայ։ Կ'եփէր ու հաց կը հասցնէր մեզի։ Երբ ձեռքը թօլօչ ունենար ու մեզ տեսնէր, իս-կոյն խղճալով զայն մեզի կուտար։ Ա-մուսինն ալ նոյնպէս բարի էր։

— Կիւլիզա՛ր խանըմ՛ (քոյրիկ), կ'ը-սէինք իրեն, եթէ մենք այս աղէտէն ազատինք, քեզի ինչ նուէր ընելու ենք որ քիչ չըլլայ։

— Լօ, լօ, կը պատասխանէր ան, երանի թէ դուք բարով ազատիք, իմ փափաքս ու նուէրս այդ է։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

կան նախարարը ըսին թէ մեծ երկիր մը չի կրնար երկար ատեն դիմանալ, ամէն տարի փոխ առնելով 30—35 միլիառ ֆրանք, որուն տոկոսները տարին երկու միլիառ կ'աւելցնեն նիւթացոյցին բացը: «Այս ճամբով, ի վերջոյ փոխառու ալ պիտի չգտնուի: Հետեւաբար, անհրաժեշտ է քաջութիւնն ունենալ վճռապէս մօտենալու հարցին լուծման: Իսկ այդ լուծումը կը պահանջէ որոշ լիազօրութիւններ»:

*** Անգլիական ոսկին առջի օր մինչեւ 157.20ի բարձրանալէ վերջ, իջաւ 156·90ի, բայց երէկ հասաւ 159·50ի: Տոլարը բարձրացաւ մինչեւ 31·42ի:

21ԵՐՈՐԴ ԴԱՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԵԱԿՈՏԱ ԿԸ ԼՍՈՒԻ ԴՌՆՓԱԿ ՆԻՍՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

Նոր յայտնութիւններ «գիտական» սպանութեանց մասին

Մոսկուայի դատավարութեան եօթներորդ օրը, չորեքշաբթի, բժիշկները նորէն զարմանալի «խոստովանութիւններ» կատարեցին իրենց գիտական սպանութեանց մասին:

Նախ լսուեցաւ Քուիբիշեւի քարտուղարը, Մաքսիմով, որ առանց յուզուելու պատմեց թէ ինչպէս օգնած էր, սպաննելու համար իր տէրը (Նախագահը Հնգամեայ ծրագրին):

— «Ես շատ կարեւոր դեր մըստանձնեցի, Քուիբիշեւի սպանութեան առթիւ սարքուած դաւին մէջ: Գիտէի որ Քուիբիշեւ սրտի հիւանդութենէ կը տառապէր: Ես մասնաւորապէս պատճառ եղայ անոր մահուան, բժիշկ կանչելով միայն այն ատեն երբ սրտի տագնապները վերջացած էին: Այդ տագնապներու մէկէն վերջն էր որ հոգին աւանդեց»:

Փրոֆ. Դմիտրի Բլետնեւ, որ յաճախ ուրիշ երկիրներ կանչուած է իբրեւ մասնագէտ սրտի հիւանդութեանց, խոստովանեցաւ թէ ինք հակախորհրդային եղած է սկիզբէն ի վեր, եւ երբ Եակոտա հրամայեց իրեն օգնել Կորքին եւ Քուիբիշեւը սպաննելու համար, շատ վարանում չունեցաւ: Եակոտա ըսած էր իրեն.— «Երկուքն ալ հիւանդ են, բայց դեռ գործօն դեր կը կատարեն»: Պատուելի գիտնականը հանդարտօրէն եւ պաղ կեցուածքով մը պատմեց թէ ինչ գիտական միջոցներու դիմած էր, երկու հիւանդները սպաննելու համար:

Միւս բժիշկը, Քազաքով, որ գերմանական չարժուձեւեր ունի եւ կախարդի համբաւ հանած է, այս անգամ նոր մանրամասնութիւններ հաղորդեց Կորքիի եւ Մէնժինսքիի սպանութեան մասին: Ինք չիճուկներ հնարած է երիտասարդացման համար, բայց գիտակցաբար մահացու դեղեր տուած էր Մէնժինսքիի (Ձեկային երբեմնի վարիչը): Ընդհ. դատախազին հարցումներուն վրայ, ամբաստանեալը խոստովանեցաւ թէ ինք դաւադրութեանց մասնակցած էր այն յոյսով որ ամենակարող Եակոտան խելքի կը բերէ իր սկեպտիկ պաշտօնակիցները, որոնք կեղծ հռչակած էին իր չիճուկները: Քազաքով ըսաւ թէ Եակոտա սարսափի մատնած էր զինքը, սպառնալով.— «Եթէ դիմադրես, գործդ վերջացած է»: Եւ գտնելով Եակոտայի, պոռաց.

— «Այսօր լուռ է եւ շատ համեստ, բայց այն ատեն ամենակարող էր: Ձեռքէն ամէն բան կուգար եւ ես հարկադրուեցայ համակերպիլ»:

Դատարանը բժիշկ Բիէլոստովսքին ալ հարցաքննելէ վերջ, քան մը փորձագէտներ ...կեան ընդհանուր նիստը, որպէսզի հինգ մասնագէտ բժիշկներ իրենց եզրակացութիւնները հաղորդեն Մաքսիմ Կորքիի, անոր տղուն, Մէնժինսքիի եւ Քուիբիշեւի ներարկած դեղերու մասին: Հինգ մասնագէտները յայտարարեցին թէ բժիշկներ Լէվին, Բլետնեւ եւ Քազաքով չարժած են իբրեւ հասարակ ոճրագործներ:

Նոյն օրը գոնփակ նիստի մը մէջ հարցաքննուեցաւ Եակոտա, որ մերժած էր հրապարակաւ պատասխանել շարք մը հարցումներու: Հարցաքննութեան արդիւնքը գաղտնի կը պահուի. բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Ձեկային երբեմնի վարիչը լրտեսութիւններ հաղորդած է չորս ամբաստանեալներու յրտեսութեան մասին, Ռաքովսքին ներկայացնելով գործակալ Անգլիոյ եւ Ճափոնի, Կրինքօ, Քրէսթինքին եւ Ռօզէնհոլցը՝ գործակալ Գերմանիոյ: (Յիշած է նաեւ Գարախանի անունը): Այս առթիւ հաղորդած է օտար պետութեանց գործակալներուն անուններն ալ: Եակոտա խոստովանելով իր մեղքերը, յայտնած է թէ անձնական նպատակներ ալ կը հետապնդէր:

*** Դատավարութեան ընթացքին, ընդհ. դատախազ Վիշինսքի հանդիսաւորապէս ներկայացուց պահարան մը, որ գտնուած էր ամբաստանեալ Ռօզէնհոլցի վրայ: Պահարանին մէջ կը գտնուէր օթեկ հացի կտոր մը, որուն մէջ պահուած էր երկտող մը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Թող Աստուած պահէ քեզ չարէն եւ փորձանքէն: Թող իր թշնամիները ոչնչանան Տիրոջը պաշտպաններուն կողմէ»:

Այս աղօթքին ընթերցումը ընդհանուր ծիծաղ պատճառեց դատարանին մէջ եւ Ռօզէնհոլց, որ անաստուած մը կը համարուէր, յայտարարեց.

— «Հմայեակ մըն էր (չարխափան) զոր կինս տուած էր ինծի»:

*** Փ. Ձէմպըրլէն Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին առջի օրուան նիստին մէջ պատասխանելով կարգ մը հարցումներու, բացարձակապէս սուտ հռչակեց կարգ մը Անգլիացիներու վերագրուած մեղսակցութիւնը՝ խորհրդային դաւադրութեանց մէջ: «Հա՞րկ է հաւաստիքներ տալ թէ բրիտանական կառավարութիւնը երբեք չէ դրժած իր համաձայնութիւնը խորհրդային իշխանութեան հետ եւ թէ յիշուած անձերէն ո եւ է մէկը չէ աշխատած Ինթէլիճընսին համար»:

*** Լեհական թերթերը կը գրեն թէ մարաջախտ Վորոշիլով ալ վերջնապէս աչքէ ինկած է, քանի որ չէ կրցեր խափանել դաւադրական խլրտումները՝ Կարմիր բանակին մէջ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, ձերբակալուած է Ռաքովսքիի աղջիկը:

*** Հարցաքննութիւնները վերջացած ըլլալով, երէկ կը սպասուէր 21 ամբաստանեալներու դատավճիռին:

Հանրաքուէ Աւստրիոյ մէջ

Տոքթ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, նշանակալից ճառ մը խօսեցաւ Ինսպրուքի մէջ, եւ այս առթիւ հաղորդեց թէ հանրաքուէ պիտի կատարուի կիրակի օր, Աւստրիոյ անկախութեան մասին: Քուէարկութեան մասնակցելու իրաւունք ունին բոլոր անոնք որ լրացուցած են 24 տարին, այլ ըլլան թէ կին: Հանրաքուէն պիտի կատարուի հետեւեալ սկզբունքներուն վրայ, վաւերացնելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը.—

«Ազատ, գերմանական, անկախ, ընկերային, քրիստոնեայ եւ միացեալ Աւստրիա: Խաղաղութիւն եւ աշխատանք, հաւասարութիւն բոլոր անոնց համար որ կը սիրեն հայրենիքը եւ ժողովուրդը»:

Վարչապետը անհրաժեշտ կը գտնէ միաձայնութիւնը, արտայայտելու համար Աւստրիոյ ժողովուրդին բուն կամքը: Շատ մը անակնկալներ կը սպասուին այս քուէարկութենէն, քանի որ հիթլէրականները այլեւս ազատ կը գործեն, Հիթլէր - Շուշնիկ տեսակցութենէն ի վեր:

180.000 ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ընդհանուր յարձակողականի ձեռնարկեցին Սպանիոյ մէջ, Արականի ճակատին վրայ, ճամբայ բանալու համար դէպի Միջերկրական: Իրենց դէմ պիտի ճակատին 220.000 հանրապետական զինուորներ: Ահաւոր ճակատամարտի մը կը սպասուի:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի վիճաբանական ժողովը, այսօր, երեկոյեան ժ. 9ին, Պուա-Քոլոմպի կայարանին մօտիկ ծանօթ ճաշարանին մէջ, ուր կը զեկուցանէ ընկ. Ա. ԳՆԴՈՒՆԻ: նիւթ՝ «Կովկասեան կնճիռը»:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի վիճաբանական ժողովը 13 Մարտ, կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ իրենց անդամատետրերով: Ժողովը պիտի վարէ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՊՈՒԱԼԻՒԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի ընթացիկ ժողովը, 12 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական ճաշարանին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան «Փոթորիկ» եւ «Կայծակ» խումբերու դասախօսական ժողովը, 12 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ազգ. դպրոցին մէջ, կը խօսի Ընկ. Տ. ԹԱԹՈՒԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 14 Մարտ, երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ ՄԱՐԻՍԻ «Յառաջ» խումբի ընդհ. ժողովը 13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ծանօթ ճաշարանին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տը Ֆէթի մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ հնգերն ու փորձերը»

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Քաղաքապետարանի վերնայարկի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»

Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը անխտիր:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՊՈՄՕՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՍՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ:

13 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Վարանդեան սրահին մէջ, Պօմօն:

Կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր:

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԳԵՐ. Տ. ԶԳՕՆ Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

որ հարկ եղած բացատրութիւնները պիտի տայ Վարդանանց պատերազմի մասին:

Մուտք 6 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆր.:

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «ԽՐԻՄԵԱՆ» սրահը

2 Ռիւ Տը լա Ցէֆանս, Իսի Լէ Մուլինօ:

Կը խօսին՝ ֆրանսացի ընկերվարականներու կողմէ ընկերներ

Dr. ALESSANDRI conseiller général de la Seine, Mr. POLICARD, Mr. BERNARD եւայլն, ինչպէս նաեւ Ընկ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ:

Երգ. Նուագ. եւ արտասանութիւն:

Կը խնդրուի անչափահաս մանուկներ չբերել: Մուտք 7 Ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»

Մասնակցութեամբ Լիոնի կարող ուժերու եւ ղեկավարութեամբ Պ. ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ: Կ'երգէ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ:

Գիները 5, 4 եւ 3 ֆրանք

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ անդամական դասախօսութիւնը, 11 Մարտ, ՈՒՐԲԱԹ երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, իր հաւաքատեղին, 5 Ռիւ լ'Էքլիփս, «Շահրիկեան» սրահը: Կը դասախօսէ Պ. Կ. ՊՕԼԻԿԵԱՆ: Նիւթ՝ «Ուսումնասիրութիւններ Զուիցերիոյ մասին»: Հետաքրքիրներու մուտքը ազատ է:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, կիրակի ցերեկ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ սրահին մէջ, 13 Rue Pierre Curie. Bicêtre.

Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի

Կը խօսի Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական ու եւրոպական պար: Կը նուագուի թէյ ու պիսքիւի:

Ձրի պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

Մուտք՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 1 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԱԼԱՆՍԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Rue Boucherie

Հայկական սրահին մէջ

Կը ներկայացուի Շիրվանզադէի «ՉԱՐ ՈԳԻՆ»

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ: Մուտք 4 եւ 3 ֆր.:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԹՂԹԱԿԻՑ ԼՈՆՏՈՆ.— Անհրաժեշտ է պատրաստ ունենալ մէկ շաբթուան համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը 12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս: Կը խօսի Գնդ. Բաղդասարեան «Վարդանանց պատերազմը պատմական ու ռազմական տեսակէտով»: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ Դիւանատունը կը ծանուցանէ հետաքրքրուողներուն թէ՝ նոր կարգադրութեան մը համաձայն՝ 1 Յունուար 1938թուականէն սկսեալ՝ ինքնութեան լուսանկարներ կը փակցուին Դիւանատունէն եղած ամէն տեսակ վկայագիրներու վրայ:

Հետեւաբար կը խնդրուի ներկայանալ միշտ երկու օրինակ ինքնութեան լուսանկարով:

Ոստիկանապետութիւնը չի վաւերացներ այն վկայագիրները, որոնք լուսանկար չեն կրեր:

Ծանօթ... Եկեղեցւոյ մօտ, 6 հատ լուսանկարը $3\frac{1}{2}$ ֆրանքի անմիջապէս պատրաստող լուսանկարիչ կայ:

Ի դիմաց Վարչ. ժողովոյ

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քղիի Ջերմուկ գիւղէն, Տէրտէրեան, կը փնտռէ իր եղբայրը Խաչատուր Տէրտէրեան, 25—... րեկան, որ տասը տարի առաջ կը գտնուէր Մարսէյլ: Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել Serpouhie Bouloudianի, R... Hospital, Beirut, Liban:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական մէկ հատոր՝ «Ծաղրանկարներ» որ քանի մը շաբթէն լոյս կը տեսնէ: Գիրքը բաղկացած է աւելի քան 200 էջերէ: Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարները թէ՛ ծանօթ դէմքերու եւ թէ՛ ժողովրդական տիպերու, մեծ մասամբ անտիպ, կամ բամըչակուած: Այս հատորի բացած եմ կանխիկ բաժանորդագրութիւն մը: Կոչ կ'ընեմ բարեկամներու եւ համակիրներու, որպէսզի ... ֆրանք ղրկելով բաժանորդագրուին: Կանխիկ վճարողներուն անունները հրատարակուող ցանկով մը պիտի դրուին գիրքին մէջ: Հաւանաբար գիրքը լոյս պիտի տեսնէ ... ամիսէն վերջ առժէ աւելի ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին՝ ... Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, ... (Seine):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 12 ՄԱՐՏ 1938 — SAMEDI 12 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3677 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՏԻՐԱՊԵՏԵԼ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻՆ»

«Խ. Հայաստան»ի կապոցներուն մէջ, ուրիշ կարգ մը յատկանշական պարագաներու հետ, մեր ուշադրութիւնը գրաւեց նոր ազդանշան մը,— «ՏԻՐԱՊԵՏԵԼ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻՆ»:

Այս ազդանշանը տեղաւորուած է փետր. 6ի թիւին Գ. էջը, վեց սիւնակի վրայ, որուն գլխագիրը կը կազմէ Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանի հետեւեալ յայտարարութիւնը.— «Ռուսաց լեզուն,— այդ Լէնինի եւ Ստալինի լեզուն է»:

Ընթերցողները կը յիշեն, անշուշտ, որ Ա. Միկոյեան երբ Երեւան այցելեց անցեալ ձմեռ, Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց առթիւ, նշանաւոր ճառ մը խօսեցաւ, յիմար — իմաստուն բովանդակութեամբ: Այդ ճառին մէջ կը շեշտէր, միեւնոյն ատեն խոստովանելով թէ «հայերէնը մոռցած է».

— «Հայ ժողովրդի թշնամիները ամէն կերպ ճգնում էին արգելակել ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական հայկական կուլտուրայի զարգացումը:

Նրանք ամէն ինչ անում էին Ռուսաց լեզուն Հայաստանից դուրս վանելու համար, որպէսզի դրանով իսկ Հայաստանի երիտասարդ խորհրդային ինտելիգենցիային անջատէին, մեկուսացնէին ռուսական մեծ կուլտուրայից:

Ռուսաց լեզուն — այդ Լէնինի եւ Ստալինի լեզուն է: Դա այն լեզուն է, որով գրուած են հոկտեմբերեան սոցիալիստական մեծ յեղափոխութեան պատմական փաստաթղթերի բնագրերը, լէնինեան - ստալինեան յեղափոխական թէորիայի մեծագոյն ստեղծագործութիւնների բնագիրը:

Ռուսերէն լեզուով ստեղծուած են գրականութեան, արուեստի, գիտութեան, աշխարհում լաւագոյն կլասիկ երկեր:

Ով ուզում է կուլտուրական լինել, նա չի կարող եոլա գնալ առանց ռուսաց լեզուն իմանալու: Ով ուզում է լինել կրթուած, նա չի կարող հաղորդակից չլինել ռուսական կուլտուրային, ռուսական գրականութեան երկերին:

Ահա թէ ինչու, ընկերներ, թոյլ տուէք ձեր բոլորիդ եւ յանձին ձեր՝ Հայաստանի բոլոր աշխատաւորներին — բանուորներին, կոլտնտեսականներին ու ամբողջ ինտելիգենցիային ցանկանալ լրջօրէն ձեռնամուխ լինել ռուսաց լեզուի ուսումնասիրութեանը»:

Այս յայտարարութիւնն ալ նոյնութեամբ տեղաւորուած է «Խ. Հայաստան»ի նոյն էջին ճակատը, իբրեւ նոր լերան քարոզ:

Այնքան՝ խորագիրներու մասին, որոնց կցուած են երկու պատկերներ ալ,— Հայ աշակերտներ եւ աշակերտուհիներ, «ռուսաց լեզուի» դաս առած ատեն:

Երեւանի պաշտօնաթերթին պատմութեան համաձայն, արդէն իսկ ձեռնարկուած է լուրջ աշխատանքի, խօսքէն գործի վերածելու համար Անաստաս Իվանովիչ Միկոյեանի պատգամը: Այս առթիւ, նոր բառ մըն ալ մէջտեղ նետած են, «գերազանցիկ»: Այսինքն՝ աշակերտներ, որոնք մեծ յաջողութիւն շահած են, ռուսերէն սորվելու համար:

— «Բազմաթիւ են նրանք,— ռուսաց լեզուի գերազանցիկները: Մեր երջանիկ, ուրախ ու կայտառ մանուկները սիրում են ռուս մեծ ժողովրդի սքանչելի լեզուն, Լէնինի - Ստալինի լեզուն: Նրանք հաճոյքով են անցնում այդ առարկան»:

Այսպէս, Երեւանի երկաթգծի (երկաթուղի) թիւ 49 միջնակարգ դպրոցին մէջ, «Ռուսաց լեզուի դասաւանդումը դրուած է բաւարար հիմքերի վրայ: Բոլոր դասարաններն ապահովուած են որակեալ դասատուներով»:

Այս դասատուները «հպարտութեամբ» կը ծանուցանեն իրենց «ռուսագէտ» սաներուն անունները (պատկերներն ալ տպուած են): Եւ կ'աւելցնեն թէ՝ քանի «բարձր է դասարանը, այնքան գիտակից եւ լուրջ վերաբերմունք են ցոյց տալիս աշակերտները Ռուսաց լեզուի տիրապետման գործում»:

— «Դպրոցի 7րդ, 8րդ եւ 9րդ դասարանների աշակերտները ոչ միայն վարժ կերպով կարդում են ու գրում, այլեւ ազատ պատմում են Պուշկինի, Նեկրասովի կենսագրութիւնները եւ նրանց ժամանակաշրջանի սոցիալական - տնտեսական փոխյարաբերութիւնները»:

Ուրիշ աւետարե՞ր լուր մը:

Համաձայն կեդր. կոմիտէի եւ Միկոյեանի հրահանգներուն, Երեւանի թիւ 34 դպրոցին մէջ բացուած են չորս խմբակներ՝ ռուսերէնի համար: Կազմակերպուած է նաեւ խմբակ մը՝ դասատուներու համար, որպէսզի «էլ լաւ տիրապետեն Ռուսաց լեզուին»: Վերջապէս, դպրոցի պատի թերթերուն մէջ երկու սիւնակ յատկացուած է ռուսերէնի, գրադարանը ամէն օր կը ճոխանայ ռուսերէն գիրքերով, իսկ շաբթուան առաջին օրը «յայտարարուած է Ռուսաց լեզուի օր, այդ օրը դասամիջոցներին բոլորը խօսում են ռուսերէն»:

Թերթը կը թելադրէ որ միւս դպրոցներն ալ հետեւին այս օրինակին:

Լուր մը եւս, պատկերը լրացնելու համար:

Հայաստանի խորհրդային Գրողներու Միութիւնը, որ ոչ իսկ նախորդին ծաղրանկարը կը ներկայացնէ, յունուար 29ին երեկոյթ մը սարքած է, ռուսերէնի համար: Այս առթիւ ցուցադրուած է նշանակալից չարժանկար մը, «Լէնինը հոկտեմբերին», եւ ճառեր խօսուեր, կարծիքներ յայտնուեր են, բոլորն ալ ռուսերէն: Երիտասարդ գրող մը, Գեղամ Սարեան, իր մէկ բանաստեղծութիւնը արտասաներ է ռուսերէն: Ուրիշ մըն ալ արտասաներ է երկու ռուսերէն բանաստեղծութիւններ, նուիրուած Լէնինի եւ Ստալինի:

Այս երկար ամփոփումը ինքնին այնքան պերճախօս է, որ չի կրօտիր մանրամասն վերլուծման:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄԻ

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԵԴՐՈՆԻ ԽՄԲԱԿԸ...

Արմատականները պայմաններ կը դնեն

Շօթանի դահլիճին հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդեր էինք երէկ, Հանրապետութեան Նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց Պ. Լէոն Պլումի:

Նախկին վարչապետը հաւանութիւն յայտնելով, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, հետեւեալ յայտարարութեամբ.

— «Վճռած եմ մինչեւ ծայրը երթալ, գլուխ հանելու համար ինծի յանձնուած պարտականութիւնը: Պիտի ջանամ կազմել այն կառավարութիւնը զոր անհրաժեշտ կը դարձնեն պարագաները, այսինքն տոկուն, տեւական եւ զօրաւոր կառավարութիւն մը, ընդունակ՝ համախմբելու եւ շարժելու ժողովրդապետութեան բոլոր ուժերը»:

Նոր վարչապետին առաջին գործը եղաւ խորհրդակցիլ Ժողովրդական Ճակատի երկու գլխաւոր թեւերուն՝ արմատական եւ համայնավար խմբակցութեանց հետ, քանի որ իր կուսակցութիւնը (ընկերվարական) միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնած էր արդէն: Արմատականներուն հարցուց թէ կը հաւանի՞ն մասնակցիլ, եթէ համայնավարներն ալ մտնեն դահլիճին մէջ: Պ. Պլում հարկադրուած էր ճշդել այս պարագան, որովհետեւ, նախարարական անցեալ տագնապին ատեն, երբ կը խորհէր բոլշեւիկներն ալ առնել դահլիճին մէջ, արմատականները հակառակեցան:

Արմատականները, իբրեւ պատասխան, իրենց կարգին հարցումներ ուղղեցին նոր վարչապետին, մասնաւորապէս ելմտական եւ քաղաքական խնդիրներու մասին (դրամի փոխանակութեան գործողութիւնները հսկողութեան տակ պիտի առնուի՞ն, Սպանիոյ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը պիտի շարունակուի՞ եւայլն):

Այս հարցումին պատասխանելու համար, Պ. Լէոն Պլում ստիպուած էր նախ հասկնալ համայնավարներուն դիրքը: Ուստի տեսակցութիւն մը ունեցաւ այդ կուսակցութեան երեք ներկայացուցիչներուն, Պ. Պ. Թորէզի, Ժագ Տիւքլոյի եւ Մարսէլ Ժիթոնի հետ, որոնք յայտարարեցին թէ տագնապին միակ լուծումն է կազմութիւնը Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան մը, գործադրելու համար անոր ծրագիրը: Վարչապետը երէկ նոր տեսակցութիւն մը եւս ունեցաւ բոլշեւիկներուն հետ, որոնք ոչ միայն կը պահանջեն հսկողութեան տակ առնել դրամի փոխանակութեան գործողութիւնները (չանժ), այլեւ բանալ սպանիական սահմանագլուխը, օգնութիւն հասցնելու համար: Իսկ ներքին քաղաքականութեան մասին արդէն ծանօթ են իրենց պահանջները:

Փարիզի ամերիկեան օրկանը հաւանական գտնելով Լէոն Պլումի յաջողութիւնը, մասնակցութեամբ կեդրոնի խմբակցութեան եւ ի հարկին հրաժարելով բոլշեւիկներէն, կը գրէ թէ Մ. Նահանգներու գանձային նախարարութիւնը յայտնապէս թելադրած է որ մէկդի դնեն փոխանակութեանց հսկողութեան խնդիրը: Այդ պարագային, ելմտական նախարարութիւնը պիտի յանձնուի Պ. Փօլ Ռէյնոյի (կեդրոն), ինչ որ նորութիւն մը պիտի կազմէ Ժողովրդական Ճակատի աւանդութեանց մէջ:

Շօթանի հրաժարման պատճառները

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Պ. Շօթան հինգշաբթի առտու յայտարարութիւն մը ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ, պարզելով դահլիճին տեսակէտները եւ շեշտելով լիազօրութիւններ ստանալու պահանջը: Յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը, վարչապետը նշան ըրաւ իր պաշտօնակիցներուն եւ բոլորը մէկ ձգեցին հեռացան, մինչ ընկերվարական խմբակցութեան ներկայացուցիչը կը պատրաստուէր պատասխանելու: Այս անսպասելի ընթացքը մեծ զարմանք պատճառեց երեսփոխաններուն, եւ նախագահը հարկադրուեցաւ փակել ժողովը: Պատասխանելով այս առթիւ եղած հարցումներու, Պ. Շօթան ըսաւ թէ «չէր ուզեր նեղութիւն պատճառել իր պաշտօնակիցներուն, վիճաբանութիւն մը յարուցանելով»:

Նախորդ վարչապետին յայտարարութիւնը տեւեց քառասուն վայրկեան, խորին լռութեան մը մէջ: Վերջին 15 — 20 վայրկեանի ընթացքին, դեռ կը յուսար թէ պիտի ընդունուի իր ծրագիրը: Երբեմն իր կուսակցութենէն կամ կեդրոնէն երեսփոխան մը հաւանութիւն կը յայտնէր, բայց մեծ մասով ճառը ունկնդրուեցաւ լռութեամբ, ինչ որ ծանր տպաւորութիւն գործեց իր վրայ: Հրաժարումը անխուսափելի էր այլեւս:

Պ. Շօթան իր ճառին մէջ շեշտեց.

— «Կառավարութիւնը դէպքերու հոսանքէն չէ որ կը քշուի: Ան զրկուած չէ խորհրդարանական մեծամասնութենէ մը: Բայց եւ այնպէս, ժամանակը եկած է ձգել երթալու, եւ երբ ես հեռանամ, յաջորդս քանի մը միլիառ պիտի գտնէ Պանք տը Ֆրանսի մէջ, ի հաշիւ պետական գանձին, վճարելու համար պայմանաժամը լրացած պարտքերը: Ինչ կը վերաբերի ֆրանքին անկման, այդ խնդիր մըն է որ կրնայ դիւրութեամբ կարգադրուիլ»:

Ցետոյ բացատրեց թէ ինչո՛ւ ստիպողական կը գտնէ լիազօրութիւնը, թէ ինչու անհրաժեշտ է ամփոփուիլ եւ առժամապէս յետաձգել ընկերային բազմածախս օրէնքները: Այս բացատրութեանց ատեն ալ, համայնավարներն ու ընկերվարականները ձայն չէին հաներ:

Շատ սրտառուչ էր իր յայտարարութեան վերջին մասը.

— «Ո՞վ ինծմէ աւելի կոչ ուղղեց համերաշխութեան: Ես ինքս չցաւեցա՞յ որ շատ անձուկ դահլիճ մը կազմելու հարկադրուեցայ, հակառակ իմ կամքիս: Ես չէ՞ր որ ըսի թէ պարտականութիւնս կատարած ըլլալու նոյնքան բուռն ուրախութիւնը պիտի զգամ, նոյնիսկ եթէ օր մը զգետնուիմ այն ընկերներուն կողմէ որոնց ճամբան բացի: Եթէ եկած է այդ օրը, պատրաստ եմ: Ես միշտ նոյն լեզուն գործածեցի: Ցիշեցէք ընկերային օրէնքի վիճաբանութիւնը, յի-

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ՄԷԿՆ ԱԼ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ

Յունուար 26 թուակիր նամակով մը, Նոր Սիսի Լուսինեան վարժարանի հոգաբարձութիւնը գնահատելով «Յառաջ»ի ձեռնարկը, կը գրէր.

— «Եթէ հանգանակութիւնը բարձրանայ 5000 փրանքի, բոլոր չքաւոր տղոց գրասեղան - նստարան ապահովելէ զատ, կը հոգացուին նաեւ անոնց գրենական պէտքերը:

... Վստահելով «Յառաջ»ի բացած հանգանակութեան տալիք արդիւնքին, չինել տալ սկսած էինք արդէն գրասեղան - նստարաններ, որոնց թիւն է մինչեւ այսօր 29: Մեր 178 չքաւոր տղոց կը բաւէ 59 գրասեղան - նստարան: Իւրաքանչիւր գրասեղան - նստարանի 70 փրանք ծախք կ'ըլլայ: Եթէ գումարը 5000ի հասնէր, 870 փրանքով ալ կարելի էր հոգալ անոնց գրենական պէտքերը»:

Հանգանակութեան գումարը այսօր հասած է 5214 փրանքի: Ուրեմն, աւելի քան իրենց սպասածը:

Ուրիշ խօսքով, ապահովուած են ե՛ւ գրասեղանները ե՛ւ գրենական պէտքերը:

Ստանալով առաջին չէքը, 3000 (երեք հազար) փրանք, հոգաբարձութիւնը կը գրէ «Յառաջ»ի խմբագրին (4 մարտ).

— «Խորին շնորհակալութեամբ ընդունեցանք ձեր 15 փետրուար նամակն եւ 3000 (երեք հազար) փրանքը: Մեր չքաւոր եւ որբ աշակերտներու մասին «Յառաջ»ի մէջ, մեծերու եւ փոքրերու կողմէ եղած արտայայտութիւնները կը կարդանք հրճուանքով: Նիւթապէս եւ բարոյապէս վարժարանիս օգտակար հանդիսացող ազնիւ հոգիները կը ծանօթացնենք նաեւ աշակերտութեան: Եթէ կարելի է, կ'ուզենք մեր քովն ունենալ, փոքրիկներ Պետրոս Երեմեանի եւ Մովսէս Բարխեանի լուսանկարները: Մեր աշակերտութեան փափաքն է այդ: Այդ բարի տղոց ուրախութիւն պատճառելու համար, այսօր, Եօզղատցի 12 տարեկան Կարապետ Պէյլէրեան անուն որբ մը եւս դպրոց ընդունեցինք: 178 որբ եւ չքաւոր աշակերտներու 91ին յաջողած ենք գտնել պաշտպաններ, որոնք կը վճարեն 50 — 100 փրանք տարեթոշակ: Վարժարանիս բարձրագոյն կարգերու տարեթոշակն է 125 փր.: 87 աշակերտ, որոնց 45ը աղջիկ եւ 42ը, մանչ տակաւին պաշտպան չունին: Մեր գերագոյն ճիգերը կը թափենք, մանուկ մը աւելի կարդացնելու համար»:

Ուրեմն, «Յառաջ»ի բարեկամները եղբայրական պարտք մը եւս կատարած եղան, սրտանց ընդ առաջ երթալով ձեռնարկի մը, յանուն նոր սերունդի փրկութեան:

Մենք պարզապէս կաղանդչէք մը ապահովել կ'ուզէինք: Անոնք տուին աւելին, ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ:

Շնորհակալութիւն բոլորին ալ:

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Յովհ. Զրլխճեան	25
Վիեննէն (75 փրանք).—	
Տիկին Աննա Զօպոյեան, հօրեղբօր Յովհ. Ղապայեանի մահուան տարելիցին առթիւ	30
Արամ Պարոնեան, փոխան մատաղագինի	25
Խորէն Արախչեան	10
Պարգեւ Խաչիկեան	10
Գումար՝	100
Մարտ 10ի գումարը	5114
Ընդհ. գումար՝	5214

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Վճիռը կը սպասուի այսօր, շաբաթ

Մոսկուայի 21 ամբաստանեալներուն հարցաքննութիւնը վերջացած ըլլալով, ընդհ. դատախազ Վիշինսքի երէկ, ուրբաթ, կարդաց իր պահանջագիրը, որ տեւեց չորս ժամ: Այսօր պիտի լսուին ամբաստանեալներուն վերջին խօսքերը, իսկ վճիռը կը սպասուի իրիկուան դէմ:

«Թան»ի թղթակիցը կը կարծէ թէ բոլորը հաւասարապէս մահուան պիտի չդատապարտուին. հաւանական է որ երեք բժիշկները փրկեն իրենց գլուխը, իբրեւ պարզ գործիքները Եակոտայի եւ դատապարտուին բանտարկութեան առաւելագոյն չափին, 25 տարի: Իսկ մահապատիժը անխուսափելի կը համարուի Եակոտայի, Ռիքովի, Ռաքովսքիի, Պուխարինի, Ռոզէնհոլցի, Քրէսթինսքիի եւայլն համար: Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ գուշակութիւններ կատարել այս մասին, հիմնուելով նախընթաց պարագաներու վրայ:

*** Եակոտայի դռնփակ հարցաքննութեան առթիւ, կարգ մը թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ ամբաստանեալը խոստովանած է որ անհրաժեշտ գտած էր սպաննել տալ Կորքիի տղան, ուրացնելու համար անոր կինը, որ չարժանկարի արուեստագիտուհի մըն է:

*** Անգլիոյ աշխատաւորական անկախ կուսակցութիւնը զայրալից բողոքագիր մը ուղղեց Լոնտոնի խորհրդային դեսպանին, խնդրելով որ ղրկէ Ստալինի: Այս գրով, ձախ աշխատաւորականները կը յայտարարեն.

— «Մենք կը մերժենք հաւատալ Զինովիեւի, Քամենեւի, Թրոցքիի, Փիաթաքովի, Պուխարինի, Ռիքովի եւ Ռաքովսքիի պէս փորձ յեղափոխականներու դէմ եղած ամբաստանութեանց մէկ մասնիկին անգամ: Եթէ այդ ամբաստանութիւնները հիմնաւոր ըլլային, այն ատեն սա եզրակացութեան պիտի հասնէինք թէ հիմնովին յոռի բան մը կայ ռուսական յեղափոխութեան մէջ, քանի որ իր նուիրապետութեան կատարը կը բարձրացնէ այդպիսի այլասերածներ: «Խոստովանութեանց» հանգամանքն իսկ եւ դատավարութեան եղանակը երբեք չեն կրնար համոզել մեզ: Ընդհակառակն: Բանուորական դասերու արդարութիւն չէ այս, այլ բարբարոսական անարդարութիւն, անարգանք մը՝ միջազգային աշխատաւորութեան իտէալներուն եւ շահերուն դէմ: Նախատական ծաղրանք մըն է այդ մարդկային իրաւունքներու եւ ոճիր մը անսանձական»:

*** «Տէյլի Մէյլ» շնդալից պատմութիւն մը հրատարակած էր երէկ, որուն համաձայն Ստալին թունաւորուած է կապարախառն բաղադրութեամբ մը... Այս առթիւ կը գրէ թէ անցեալ սեպտեմբերին Մոսկուա հրաւիրուած էր Վիէննացի մասնագէտ մը, փրոֆ. Հանս Էփփինկէր, մանրակրկիտ զգուշութիւններով...

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, ձերբակալուած է նաեւ մարաջախտ Բուտիէննի:

ՖՐԱՆՔԻՆ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ կը շարունակուին: Երէկ անգլիականը կ'արժէր 158.96, տոլարը՝ 31.72:

ԳԼՈՒԽ-ԳՈՐԾՈՑ "ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ"

Մոսկուայի «դատավարութիւնը», Մարտ 2էն ի վեր կը շարունակուի, ծաղր ու ծանակի ենթարկելով արդարութեան ամէն ըմբռնում ու գիտակցութիւն:

«Թաս»ի գործակալութիւնը չուտով պիտի հաղորդէ, անշուշտ, Զինուորական Գերագոյն Ատեանի տուած վճիռները...

Իրապէս ծանր մղձաւանջ մըն է ի-ջած ազատատենչ մարդկութեան կուրծքին:

Ի հարկէ մենք չէ որ գովք ու ներբող պիտի հիւսենք քանի մէկ ամբաստանեալներու հասցէին: Մենք սկիզբէն գիտենք, որ Խ. Միութեան մէջ ամբաստանող թէ ամբաստանեալ, ջնջականջահարող թէ ջնջականջահարեալ, հաւասարապէս ծանր մեղքեր են գործած միջազգային աշխատաւորութեան եւ ճնշուած ազգերու դատին, պատակելով, ճզմելով, խորտակելով ու հողմացրիւ ընելով զանոնք:

Բայց ասիկա պատճառ մը չէ, որ քսան տարի վերջ, ռուս յեղափոխութեան վարիչ դէմքերը իբրեւ «կատաղած շուներ, իժեր ու լրտեսներ, դաւադիրներ ու հակայեղափոխականներ, Թրոցքիականներ ու աջակողմեաններ» գլխատուին, եւ ի լուր աշխարհի «մերկացուին»: Եւ ամէնքն ալ օտար պետութեանց գաղտնի լրտեսներ եւ հայրենիքի «դաւաճաններ» հռչակուին:

Այսօր ինչ մեղքերով որ կը դատուին կոմ. կուսակցութեան երբեմնի ղեկավարները, անոնց դատաւորները իրենք գիրենք է որ կը դատեն: Ամբաստանեալի անփառունակ աթոռներուն վրայ համայնավարութիւնն է նըստած: Գնդակը անոնց անկենդան մարմնին վրայէն կը խոցէ համայնավարութիւնն իր ամբողջ կառուցուածքով:

Դատավճռութիւն չէ այս, այլ խեղկատակութիւն: Արդարութիւն չէ այս, այլ արդարութեան անունով գործուած ամէնէն քստմնելի ոճիրներէն մին:

Բայց ամէն մարդ իրաւացիօրէն հարց պիտի տայ: Եթէ այս մեղքերը գործուած չեն, ինչո՞ւ «կը խոստովանին» շարան-շարան, եւ յաճախ, կ'ուզեն նոյնիսկ մրցանիչ խլել: Չէ՞ որ արդարադատութեան ամենամեծ զէնքը խոստովանութիւնն է: Երբ ոճրագործ մը կը խոստովանի իր գործած ոճիրը, այլեւս դատաւորը առանց խղճի խայթ ունենալու քրէական օրէնքի տրամադրութեան կը յանձնէ:

Մոսկուայի բազմաթեսակ դատավարութեանց եւ Զինուորական Գերագոյն Ատեանի անլուծելի հանելուկները կը գտնուին ճիշդ ատոնց մէջ:

Դատարանի նախագահ Ուլրիխ կը հարցաքննէ, դատախազ Վիշինսկին կը դատապարտէ, իսկ 21 ամբաստանեալները կը խոստովանին, իրենց երեւակայական մեղքերը: Եւ արդէն «խորհրդային արդարութեան» վերջին խօսքը արտասանուած է,— գնդակահարութիւն:

Սակայն հարց է թէ ի՞նչ «կը խոստովանին»:

Ահա քանի մը նմոյշներ, այդ տաբօրինակ «խոստովանութիւններ»էն, որոնց բովանդակութիւնը կը կարդաք ամէն օր մամուլին մէջ:

Ամբաստանեալներէն Չերնով, երբեմնի գործավար, մէկ բառով նախարար, Քէօնիկսպերգի մէջ իբրեւ թէ կը տեսնուի ռուս սօց. դեմոկրատ ծանօթ պարագլուխներէն Թ. Տանի հետ, Խ. Միութեան դէմ «պայքարը սաստկացնելու համար»: Երկրորդ անգամ, Պերլինի մէջ եւ իբրեւ թէ Տան կը յայտարարէ.— «Եթէ աջակողմեանները (Մոսկուայի) իշխանութիւնը գրաւեն, առանց զինուորական ուժի օգնութեան կարելի պիտի չըլլայ պահել զայն: Ուրեմն, դրամատիրական պետութեանց օգնութիւնը անհրաժեշտ է»: Եւ այնուհետեւ Ժող. գործավար Չերնովը լաւ մը կը դիտէ ինքնիր, դուրս կ'ելլէ, հանրակառք կ'առնէ ու կը սուրայ կայարան, Մոսկուայի ճեպընթացը նստելու: Բայց, իր չար բախտէն, գնդակը ճամբան երեք Գերմանացիներու հետ կըռուի կը բռնուի եւ կ'առաջնորդուի ոստիկանատուն: Հոն ալ կը լուցնէ (ինչ լաւ նախարար է...): Գնդապետ Օպէրհաուզ անունով մէկը, արգելարանին մէջ իրեն կը ներկայանայ եւ կ'առաջարկէ գերման լրտեսական ծառայութեան մէջ մտնել: Գնդապետը միաժամանակ կը յայտնէ, որ իրազեկ է իր եւ Թ. Տանի միջեւ տեղի ունեցած խօսակցութեան: Այստեղէն Չերնով կ'եզրակացնէ որ Տանը գերման լրտես մըն է...

Այս անստգիւտ «խոստովանութեան» Թէոտոր Տան խսկոյն կը պատասխանէ.— «Ես Չերնովը ոչ 1918էն, ո՛չ անկէ առաջ, ոչ անկէ վերջ եւ ոչ ալ երբեւէ ատեն տեսած եմ: Զինքը չեմ ճանչնար եւ ոչ մէկ յարաբերութիւն ունեցած եմ ո՛չ ուղղակի եւ ոչ ալ անուղղակի»:

Ահա «խոստովանութիւն» մէկ, ՍՈՒՏ մէկ:

Ռաքովսկին, Լոնտոնի եւ Փարիզի երբեմնի համբաւաւոր դեսպանը, հարցաքննութեան ժամանակ «կը խոստովանի» թէ երբ 1927ին Փարիզի դեսպան նշանակուեցաւ, յարաբերութիւն հաստատեց երեսփոխան Տրէյֆիւսի եւ առեւտրական Նիքօլի հետ Ֆրանսացի դրամատէրերու աջակցութիւնն ապահովելու համար: Աւելի ուշ, 1935ին, Լավալի Մոսկուա ուղեւորութեան ժամանակ տեսնուեր է յայտնի հրապարակագիր Էմիլ Պիւրէի հետ, ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին հանդէպ իր թշնամական տրամադրութիւններն յայտնելով:

Եւ Տրէյֆիւս, ե՛ւ Նիքօլ, ե՛ւ Էմիլ Պիւրէ վճռապէս կը հերքեն իրենց հասցէին ուղղուած արտայայտութիւնները, եւ կ'ըսեն թէ, Ռաքովսկիի հետ, որեւէ ատեն իրենց վերագրուած նիւթերու մասին խօսակցութիւն չեն ունեցած:

«Խոստովանութիւն» երկու, ՍՈՒՏ երկու:

Քրէսթինսկին, երբեմնի ընդհանուր քարտուղար համայնավար կուսակցութեան, դեսպան եւ օգնական Լիթվինովի, անփառունակ ըմբոստ «Էլոյթէ» մը վերջ, «կը խոստովանի» թէ Պերլինի մէջ հանդիպած է Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ դէմքերէն Տիկին Մակտոլէն Փազի 1928ին եւ անոր գումար մը վճարած է, որպէսզի Թրոցքիական քարոզութիւն կատարէ:

Մաքտըլէն Փազ անմիջապէս հեռագիր մը կը ղրկէ Մոսկուա, ըսելով թէ՝ Քրէսթինսքիի հետ որ եւ է տեղ, եւ որեւէ ատեն չէ հանդիպած: Եւ պատրաստ է հարցաքննիչ մարմնի մը առջեւ պարզելու ճշմարտութիւնը:

«Խոստովանութիւն» երեք, ՍՈՒՏ երեք:

Ռիքով, երբեմնի վարչապետը, «կը խոստովանի» որ աշխատակցած է տարագիր ռուս սօց. դեմոկրատ օրկան «Սոցիալիսթիքի Վէսթնիկ»ին եւ «Մենշեւիկ»ին: Ռիկով ոչ մէկ տող գրած է «Սոց. Վէսթնիկ»ին, իսկ երկրորդը արդէն բնաւ գոյութիւն ունեցած չէ:

«Խոստովանութիւն» չորս, ՍՈՒՏ չորս:

Սակայն ո՛ր մէկը թուել: Այսքանը բաւ է արդէն Մոսկուայի «խոստովանութեանց» արժէքը: Չկայ մէկը որ բողոքէ, չկայ մէկը, որ ընդվզի, գոռայ, պոռայ...

Հարց մըն ալ կը ծագի: Եթէ ամբաստանեալներու «խոստովանութիւնները» ճիշդ չեն, ինչո՞ւ կը խոստովանին: Որովհետեւ չխոստովանածները ամէնէն ճիշդն են:

Կը թուի թէ խորհրդային զնտաններու այնքան անտանելի եւ զարշելի են, որ բանտարկեալները ամէն օր կը մեռնին առանց մեռնելու եւ առանց գընդակի: Կը նախընտրեն «խոստովանիլ» իրենց չըրածները, ժամ առաջ մեռնելու եւ ազատելու համար...

Որքան ողբալի է Խ. Միութեան մէջ մարդ անունը կրել եւ գլուխ մը պըտտցնել ճարճատող ուսերու վրայ...

Խորհրդային դատերը բաւական են անսպառ սնունդ մատակարարելու ֆաշական վարչաձեւի երդուեալ փառաբաններուն, եւ մանաւանդ, ֆրանքեւխորհրդային դաշինքի հակառակորդներուն: Թող դէպքերը խօսին...

Այսօր, տարիներ վերջ, միջազգային մամուլն ալ կուգայ հեղինակաւոր գրիչներու տակ հաստատելու այն, ինչ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դիմակազերծ կ'ընէր քսան տարիէ ի վեր: Լաւ է ուշ, քան երբեք:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԱՓԵՐԷՆ

ԱՆՀԱՆԳԻՍՏ ԴԱՒ ՄԸ— "ԻԹԹԻՀԱՏ ԷԼ ՎԱԹԱՆԻ"

ԱՆՏԻՈՔ, 20 Փետր.— Օրուան հըրատապ հարցը Սանճաքի մէջ ո՛չ Թրքական յարաճուն վտանգն է, ոչ երեսփոխանական ընտրութիւններու անլուծելի հանելուկը եւ ոչ ալ Սանճաքի մօտալուտ ազգային առջեւ դրուած խոշոր հարցանիշը:

Թուրքիայէն ներխուժողներու թիւը շարաթէ շաբաթ կը ստուարանայ: Սանճաքին գլխաւոր կեդրոններուն մէջ հաստատուած «Հալք Էվի»ները կառավարատուններու վերածուած են կարծես, վարչական ամէն կարգի բաժանումներով: Անոնց գաղտնի ոստիկանները միշտ փողոցներն են հսկելու, դիտելու, զննելու եւ առաջնորդելու: Առողջապահական սպասարկութեան բժիշկ-պաշտօնեաներուն ժամանումը 2—3 օր առաջ մունետիկներով կը ծանուցուի գիւղերուն մէջ: Դեղահատներէ եւ օծանակներէ աւելի Անգարայի ոսկեզօծ պատգամն է որ կը բաշխուի գիւղէ գիւղ, երդիքէ երդիք:

Georges Roux որ ժամանակին Սուրիա ապրած ըլլալով՝ լաւ կը ճանչնայ երկրին անցուդարձերը, ներքին թէ արտաքին տեսակէտով, քանի մը շաբաթ առաջ Տորինոյի «L'Emancipation Nationale»ի մէջ ստորագրած յօդուածը կը սկսէր եւ կը վերջացնէր.— Տըխուր երկընտրանք մը— Ֆրանսան անտանելի կացութեան մը մէջ մտած է, ՊԻՏԻ ՍՏԻՊՈՒԻ ԿԱՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ եւ կամ ԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՒԱՍՏԱՑՈՒՄ ՄԸ ՍՏՈՐԱԳՐԵԼ:»

Թուրքիան մերժելով Ազգաժողովի «ընտրական յանձնախումբին» տեղեկագիրը եւ պարտադրելով իր կամքը Ժընեւի՝ Ֆրանսան փրկուեցաւ «անտանելի կացութենէ մը:» Ազգաժողովը, 100րդ. Թնդանօթաձգութեամբ, ստորագրեց նուաստացման դաշնագիրը, եւ տուաւ հովանաւոր պետութեան արժանապատուութիւնը փրկուեցաւ:

Այս Թրքանպաստ յորձանքին մէջ ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենա՞ն, թէ դիմամբ ձգձգումներ կ'ըլլան, որպէսզի Թուրքիան ժամանակ շահի, հանրաքուէի յաղթանակը ապահովելու Հաթայի մէջ:

Մօտ երկու ամիսէ ի վեր այս առաջնակարգ կենսական խնդիրները երկրորդական հանգամանք առած են կարծես: Շատ մը տեղեր, ոչ-Թուրք տարրերու հաւաքոյթներուն մէջ անշուշտ, նոյնիսկ չի խօսուիր անոնց մասին: Բոլորին ուշադրութիւնը, վրան բաց խաղերով, հրաւիրուած է այլուր, խօսակցութիւնը կը տարուի ուրիշ նիւթի մը շուրջ, ոյժերը կ'ըսպառին եղբայրասպան պայքարի մէջ:

Նոր վարչակարգի կիրարկումէն առաջ (21 Նոյեմբեր) Սանճաքի մէջ երկու կուսակցութիւն կար, քէմալականը եւ արաբականը, որոնք դրաւոր հըրամանի վրայ, Օգոստոս 19ին իրենց ծրագիր-կանոնագիրը ներկայացուցած էին հովանաւոր իշխանութեան, եւ յետ քննութեան՝ իբր քաղաքական կուսակցութիւն գործելու արտօնութիւն ստացած:

Այս երկու կուսակցութեանց բաղձանքներն ու ներշնչումները, ըմբռնումներն ու գործունէութիւնը իրարու հակոտնեայ էին բնականաբար: Քէմալական խմբակցութիւնը Ժընեւ վճռով իր նպատակին կը մօտենար. անկէ խանդավառութիւն, ժողովրդականութիւն եւ գործունէութեան նոր թենդ կը ստանար: Ուրեմն իբրեւ յաղթանակ ընդունեց նոր վարչակարգը, փառաբանեց անոր բարիքները, աւետեց թէ Հաթայը Արեւելքի Զուիցերիան, աշխարհի դրախտը պիտի ըլլայ, ուր բոլոր տարրերը երջանիկ պիտի ապրին:

Միւս կողմէ Ժընեւի որոշումը ցընցեց արաբական խմբակցութիւնը, որուն համար Սանճաքը արաբական է, եւ հետեւաբար անբաժանելի Սուրիայէն: Սուրիոյ ժողովրդական թէ պաշտօնական տեսակէտին վրայ կանգնած՝ չճանչցաւ Ժընեւի համաձայնութիւնը, ակամայ ենթարկուելով հանդերձ նոր վարչաձեւի տրամադրութեանց: Դեկտեմբերին հրատարակուած թղթակցութեան մը մէջ խօսեցանք այս խմբակցութեան ենթարկուած հալածանքներուն շուրջ: Այնչափ որչափ որ կարելի էր գրի առնել:

Դեկտեմբեր 31ին վարադոյրը պատռեցաւ: Արաբական միութիւնը քանդելու համար չըջաբերութեան դրուեցաւ խմբակ մը «Տարրերու Միութիւն» (կամ ժողովրդական ճակատ) անունով, որ աւելի վերջ կոչուեցաւ Իթթիհատ էլ վաթանի (Հայրենիքի Միութիւն):

Արաբական օրկան «Էլ Ուրուպա» (Արաբականութիւն) բազմաթիւ անգամներ խօսեցաւ նորելուկ կուսակցութեան վնասաբարութեան մասին: Իր Փետրուար 6ի թիւին մէջ կը հրատարակէր Արմօ ստորագրութեամբ գրութիւն մը, որ «պատճառ եղաւ իր դադարման անորոշ ժամանակով»: Յօդուածը դիմակազերծ կ'ընէր Իթթիհատ էլ Վաթանին եւ իր չարամտութիւնները:

«Իթթիհատճի»ները շատոնց գոյութիւն ունէին իբրեւ հոսանք. բայց իբրեւ կազմակերպութիւն, հրապարակ եկան 31 Դեկտեմբերին, «Իթթիհատ էլ անասըր» (տարրերու միութիւն) անունով: Այդ օրը Սանճաքի զանազան կողմերէն բազմութիւն մը խռնուած էր Անտիոքի մէկ պանդոկը: Հրաւիրագիրներ ստորագրած էին, յանուն կազմակերպութեան, Անտիոքցի Տօքթ. Ալպէր Պէյլանիի (Յոյն) եւ Թաղապետութեան նախագահ Հաճի Խոճէյ Չէպէլէքի (Թուրք) կողմէ: Ներկաներուն մեծ մասը պաշտօնեաներ էին: Իբրեւ Հայ, ի միջի այլոց, հոն էին, Մովսէս Տէր Գալուստեան եւ Կարապետ Իզմիրլեան: Ներկայ էին նաեւ աքսորէն նոր վերադարձած առաջնորդ Զէքի Արսուզին եւ ուրիշ քանի մը յայտնի արաբ դէմքեր, այն միակ մտահոգութեամբ որ չըսուէր թէ հակառակ են եւ կ'ուզեն քանդել: Թէեւ սխալ դետնի վրայ դրուած այդ փափկանկատութիւնն ալ շատ ծանր ճնշեց իրենց վրայ: Իսկ Թուրքերը չէին պատասխանած իրենց ստացած հրաւէրներուն:

Կազմակերպողները դրաւոր ճառերով պարզեցին երկար ատենէ ի վեր տիրող մտայնութիւնը: Գովեստը ըրին Ժընեւի համաձայնագրին, նախինամական բարիք նկատելով զայն եւ հաւատալով որ նոր վարչակարգի շրջանակին մէջ Սանճաքի ժողովուրդները ազատ, բարգաւաճ եւ երջանիկ պիտի ապրին: Խոուար Նուր, Ալէքսանտրէթի արաբական «Էլ Լիվա» թերթին խմբագիրը, պատասխանելով յայտնեց, թէ իրենք Սուրիացիներ են միշտ եւ սուրիական շրջանակէ դուրս ուրիշ գուծունէութիւն չեն կրնար ընդգրկել: Զէքի Արսուզին ինքն իր մէջ կ'եռար եւ կը լռէր ակամայ:

Բազմութիւնը ցրուեցաւ առանց որոշումի: Շատեր երկար չունչ մը առին, գղջալով իրենց մասնակցութեան վրայ:

Քանի մը օր վերջ «Իթթիհատ էլ Անասըր» չապիկ փոխելով կոչուեցաւ «Իթթիհատ էլ Վաթանի» նոյն պղտոր հոգեբանութեամբ:

«Էլ-Ուրուպա» բազմաթիւ անգամներ անդրադարձաւ նոր կազմակերպութեան սխալ ու վնասակար մտքերուն շուրջ եւ քօղարկուած խօսքերով ահազանգը հնչեցուց: Տօքթ. Ալպէր եւ իր գլխաւոր գործակիցներէն քանի մը հոգի «անուանարկութեան» դատ բացին թերթի պատասխանատու տնօրէն Սուպհիին դէմ: Բժիշկը երկու ամսուան բանտարկութեան դատապարտել տուաւ Սուպհին: Անտարակոյս որ միւսներն ալ նոյն ձեւով պիտի յաջողին: Առաջին դատավարութեան Դամասկոսէն պաշտպան փաստաբան մը եկած էր Սուպհիին համար: Դատախազը մերժեց ճանչնալ զայն, առարկելով որ Սուրիայէն եկած փաստաբան մը Սանճաքի մէջ չէր կրնար դատ ստանձնել: Դատարանը սակայն մասամբ ինքզինքը փրկեց դատախազին անմիտ առարկութիւնը չհերքացնելով: Միւս դատավարութեան Հալէպէն երեք փաստաբաններ եկան, ի զուր:

Իթթիհատճիները իրենց Բ. ընդ. ժողովը գումարեցին յունուար 16ին: Այս անգամ հրաւիրեալներէն 7 հոգի միայն եկած էին: Արաբ տղաք այդ պահուն պանդոկի դուռէն կախուած իթթիհատի նշանատախտակին վրայ քարեր կը նետեն: Ապակիները փշրուին:

Իթթիհատճիներու ժողովը կը խանգարուի: Ժողովականներէն երկուքը դի տարօրինակով փողոց կը վազեն: Ուրիշ օր մը արաբ տղաք մը իթթիհատճիի մը ձեռքէն նոր կազմակերպութեան ժողովի հրաւիրագիր թուղթը կը խլէ եւ կը պատռէ: Ամբոխ մը, իրարանցում: Ոստիկաններ փողոց փողոց կը պտտին յանցաւորը գտնելու: Տղան Սուրիա անցնելով կ'ազատի եւ սակայն, ի բացակայութեան, երկու ամիս բանտարկութեան կը դատապարտուի: Ուրիշ արաբ երիտասարդ մը իթթիհատճի մը կ'ապտակէ: Բանտն է հիմա, երկու ամսուան դատապարտուած:

Փետրուար 6ին Իթթիհատի վարչ... մարմինը ժողով կ'ունենայ: Պանդոկին առջեւ փողոցին մէջ, աղմուկ, իրարանցում: Ոստիկաններ կը հասնին եւ քանի մը Արաբներ բանտ կ'առաջնորդեն: Հետեւեալ օրը քանի մը վայրկեաններ Ալպէրի բնակարանին առջեւ պահակ կը կենան: Փողոցէն անցնող երկու Արաբներու եւ ... միջեւ խօսքի փոխանակութիւն կ'ըլլան, բարձրաձայն: Տօքթ... սարսափած պատուհանը կը բանայ, ... ատրճանակը կը պարպէ: Արաբները բանտ կ'առաջնորդուին:

«Էլ Ուրուպա»ն դադրած ... թիւին շարունակութիւնը ըլլալ ... օրուան դէպքերուն վրայ յաւելուած մը կը հանէ, որուն բաշխումը ... կանութեան կողմէ կ'արգիլուի:

Այս լէվանթէն իթթիհատ... Սանճաքը հայրենիք մը կը նկատեն... «Մենք ոչ Արաբ, ոչ Սուրիացի ... ալ Յոյն ենք, կը յայտարարեն ... եալները «մտաւորական» նկատ... երկու հոգի. այլ օրթոտոքս եւ ... ճաքցի, իսկ Սանճաքը մեր հայրենի... քը»:

ՎԻՇ...

ՊՈԼՍՈՅ «Սոն Փոստա» թերթ... գրէ.—

Սոֆիայի «Զօրա» թերթը, ... բաւոր Այասթէֆանոսի դաշնագ... սարեդարձը յիշատակեր եւ իր ... զարդարեր է պատկերովը այն ... նին, ուր ստորագրուած է յիշեալ ... նագիրը:

Այասթէֆանոսի դաշնագիրը ... Կայսրութիւնը Ռուսիոյ հետ ... էր: Չենք կարծեր որ ասկէ հպար... թեան բաժին մը իյնայ Սոֆիայի ... հերոս պաշտօնակիցներուն: Մեզ... Թուրքիա ոչ միայն շատոնց պա... է Այասթէֆանոսի դաշնագիրը, ... Նէօյիի դաշնագիրն ալ երբեք ... տորագրած: Մեր պուլկար պաշ... կիցներն ալ եթէ Թուրքիոյ բ... ըլլալուն մէջ օգուտ մը չեն տեսն... լաւ չըլլա՞ր որ այսպէս մեզ ... ւորող անվայել ընթացքներ... չգտնուին:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Frans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Քէմալ բանի կերպով գրաւեց փէսը՝ ժողովուրդին տալով սրածայր գլխարկ մը որուն գործածութիւնը մինչեւ այդ Թուականը, հակառակ էր ուրր կրօնքին եւ կը նկատուէր անհաւատները զանազանող նշան մը: Ցետոյ, փակել տուաւ հարէմները, պատռեց Թրքուհիներուն քօղը եւ հաւասար իրաւունքներ սահմանեց այս վերջիններուն: Երկրին օրէնքը կը բաղկանար Գուրանէն ու անոր մեկնութիւններէն. Քէմալ բարեկարգեց այդ բոլորը, ընդօրինակելով Գերմանիոյ առեւտրական, Իտալիոյ պատժական եւ Զուիցերիոյ քաղաքացիական օրինագիրքերը: Անտեսեց այն ամփոփութիւնը զոր իսլամական կրօնքը հաստատած էր՝ արգիլելու համար «ընդօրինակութիւնը» ասունին ու անասունին եւ իր արձանը կանգնել տուաւ ամէն տեղ: Փորձ մը որ կրնար ըմբոստութեան մղել ժողովուրդը: Մէկդի նետեց արաբական տառերը եւ որդեգրեց լատինական այբուբենը, կրցաւ նոյնիսկ Թուրքերէնէն վտարել արաբերէնի խորթ ու օտարոտի հընչումները եւ այն աստիճան բարեփոխեց լեզուն որ, տարիք առած մարդիկ սկսան նորէն դպրոց յաճախել՝ խօսիլ սորվելու համար: Գրեթէ անհաւատալի էր որ Թուրքը համակերպէր այս բարեկարգումներուն եւ սակայն համակերպեցաւ: Տասը տարուան մէջ այս մարդը հիմնովին փոխեց իր ժողովուրդին կենցաղն ու մըտածողութիւնը:

Սեղանաւորը գլանիկը մարեց ու վայրկեան մը լուռ վերսկսաւ.

— Հիմա գանք այն հարցին որ ամէնէն աւելի կը շահագրգռէ զիս՝ անձնապէս: Մերձաւոր Արեւելքի այս երկիրներուն արտաքին քաղաքականութեանց վրայ հակազդող ուժերը չափազանց բարդ էին՝ անցեալին մէջ. բայց հիմա երբ Թուրքերը կծկուած են իրենց ազգային սահմաններէն ներս, կացութիւնը որոշ չափով պարզուած է: Սակայն եւ այնպէս, առեւտրական սեղանաւորութեան վրայ ազդեցութիւն բանեցնող պայմանները չեն փոխուած երբեք եւ կը մնան միշտ նոյնը:

Կատարելապէս քաղաքակրթուած երկրի մը մէջ անհատ առեւտրականը — վերջ ի վերջոյ մենք սեղանաւորներս ալ ուրիշ բան չենք եթէ ոչ յարգելի ու յարգուած առեւտրականներ — չի զգար կառավարութեան կամ քաղաքականութեան մէջ յառաջ եկած փոփոխութեան մը անմիջական ազդեցութիւնը իր սեփական առեւտուրին վրայ: Բայց այնտեղ ուր ամէն մէկուն կոկորդը կախուած է այդ տեսակ խնդիրներէ, մարդիկ աւելի շուտով կը կրեն ու կը գնահատեն այն դերը զոր յանկարծակի փոփոխութիւն մը կը կատարէ իրենց անհատական կեանքին մէջ:

Նկատի առնելով այն պարագան թէ Թուրքիան արագօրէն կը յառաջդիմէ եւ կ'իրացնէ արեւմտեան սովորութիւնները երեւութապէս կայուն իշխանութեան մը տակ, ինծի այնպէս կը թուի որ մենք դրամ պատկեցնելու ենք այդ երկրին մէջ. եթէ ներկայ քաղաքականութիւնը շարունակուի, բացարձակօրէն ապահով շահագործումի մը ձեռնարկած կ'ըլլանք... Բայց եւ այնպէս, թէեւ Մերձաւոր Արեւելքի խնդիրները լըջօրէն ուսումնասիրած եմ ամբողջ կեանքիս մէջ, տակաւին վարանումներ ունիմ... Շատ կը կասկածիմ որ մինչեւ այսօր դեռ չեմ կրնար մատս դնել այն վէրքին վրայ որ վստահ եմ որ գոյութիւն ունի: Սակայն ո՞ւր է այդ վէրքը, չեմ գիտեր. ձեռքիս տակ որ եւ է ապացոյց չունենալով հանդերձ, կ'ենթադրեմ որ շարժում մը կայ Թուրքիոյ մէջ, շարժում մը որ տակնուվրայ պիտի ընէ երկիրը... Եթէ իմ կասկածներս իրաւացի են, այն ժամանակ որ եւ է տարակոյս չունիմ թէ ով է այդ շարժման ղեկավարը կամ ինչ է անոր նպատակը... Նոր քայլ մը թերեւս զոր Մ. Քէմալ՝ ինքը կազմակերպած է, եւ կամ թէ դաւադրութիւն մը՝ նոր հողամասեր ձեռք անցընելու համար՝ հիմա երբ արդէն Թուրքիան կեցած է իր ոտքերուն վրայ: Կրնայ ըլլալ նաեւ որ ան վերիվայր շրջէ իր հակակրօնական քաղաքականութիւնը... Իպն Սաուտ կը տիրապետէ ամբողջ Արաբիոյ վրայ եւ դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, ըմբոստ ցեղերը միացած են իր ղեկավարութեան տակ... Պէն Ճէլօն, Ալճերիոյ Մահմէտական Հիթլէրը, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ֆրանսայի... Նոյնիսկ տեղացի զինուորները դասալիք կ'ըլլան անոր միանալու համար... Մ. Քէմալ խալիֆայութիւնը ինչպէս նաեւ Գուրանին օրինապարութիւնը վերահաստատելու խոստումով կրնայ դաշնակցիլ այս երկուքին հետ՝ վտարելու համար բոլոր քրիստոնեաները Պաղեստինէն, Եգիպտոսէն եւ Հիւս. Ափրիկէէն... Առասպելական կը թուի, անշուշտ, բայց եւ այնպէս Թուրքիա ... իմ ներկայացուցիչներս տակ... կրցան բացարձակօրէն հաստատ... Մ. Քէմալի բարենորոգումները ... ւական պիտի ըլլան... Ի հարկէ ... Թուրք իր արեան մէջ կը կրէ ... տենչայ ջարդելու տենչը... «... տիտղոսը տուին անոր այդ ... թիւնը վաւերացնելու համար, ... դ... մը որ կը նշանակէ «Քրիստ... բնաջնջող», եւ Մ. Քէմալ ... է որուն միտքը կարդալ կարելի ... Միւս կողմէ, կրնայ ըլլալ նոյն... շարժումին ղեկավարը ինքը ... այլ ժողովուրդը... Թերեւս իր ... եկած է եւ կրօնամոլ ընդդիմ... րը ըմբոստութիւն մը կը ... եթէ այդպէս է, կացութիւնը ... եալ միեւնոյն չափով վտանգա... մեզի համար... Կրօնական մոլ... դութեան մը վերադարձումը ... հոգեր պիտի ստեղծէ Անգլիոյ ... մար՝ Անդրյորդանանի կամ Ար... կան երկիրներու մէջ որոնք ... կայսրութեան մաս կը կազմէին ... տերազմէն առաջ, իսկ հիմա ... կուած են մեր հոգատարութեան ...

(Շար...)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Տառերու ուղղագրութեան չափ խիստ պէտք է ըլլալ նաեւ ի մասին հին դասական անուններու տառադարձութեան: Հակառակ ձեր կողմէ յաճախ եղած դիտողութիւններու, մեր գրողներէն ոմանք, նոյն իսկ կարեւորներ, անուշադիր կամ անտարբեր կը գտնուին: Պէտք է գիտնալ, թէ կ'ակնարկենք հին դասական անուններուն եւ մեզի պէս դասական ցեղ մը, իր կարգին, այդ դասական անուններուն բուն յորջորջումները պահած է — ինչ որ կը կրկնենք, քանի որ արդիւնքը չենք տեսներ: Երբ Վիրգիլիոս, Որատիոս, Իգնատիոս կ'ըսենք, պէտք է գիտնաք թէ իրենց ցեղը, պատկանած ցեղին մէջ ալ այդ անունները այդ յորջորջումներով հնչուած են: Որովհետեւ մեր նոր գրողներէն մեծագոյն մաս մը ֆրանսերէն կը կարդայ, անկէց կը թարգմանէ, անկէց կը ներշնչուի, հին դասական անուններուն ալ ֆրանսերէն հնչումը պարզապէս հայերէնով կուտայ — Օմէռ, Իննաս, Էշիլ, Օռաս, Հիփոքրաթ եւն., եւն. մինչ այդ անունները մեր լեզուին մէջ կան՝ իրենց իսկական հնչումներով, եւ ոչ թէ խեղաթիւրուած կամ խաթարուած — Հոմերոս, Իգնատիոս, Եսքիւղէս, Որատիոս եւ Հիպոկրատ կամ Հիպոկրատէս: Ահա ճիշդը, ահա գեղեցիկը: Ո՞ւր պիտի երթայ գիտցողին ալ չգիտցողին ալ այս անտարբերութեան կամ դձուձ յամառութեան վախճանը: Ամէն անգամ որ գրող մը կամ թարգմանող մը հին դասական անունի մը առջեւ գտնուի, պէտք չէ թեթեւօրէն տգիտաբար տայ իսկոյն ֆրանսերէնը, ինչպէս Աշիլ (փոխանակ Աքիլլէսի) եւ տասնեակ մը ուրիշ աններելի սխալներու: Չէ՞ որ օր մը խելացիին մէկը թարգմանած էր — «Ինչպէս կ'ըսէ Ժընէզ...» մինչ Ժընէզ ըսուածը ֆրանսերէնով Ս. Գիրքին Ծննդոց մասը կը հասկցուի... Բարեբախտաբար ուղղակի անգլիերէնէ կամ գերմաներէնէ թարգմանողները, նոյնիսկ անգիտակցաբար, հայերէն լաւ կը տառադարձեն, քանի որ այն լեզուները, մանաւանդ վերջինը, ուղիղ կուտան դասական յորջորջումները, ինչպէս տրամաբանութիւնն ալ նոյնը կը պահանջէ արդէն: Կը խորհիք անշուշտ, թէ շատ թեթեւ կ'անցնինք այդ խոշոր սխալներուն վրայէն:

Պէտք է նախանձախնդիր ըլլալ լեզուին բառերուն պատմական կամ յաճախ բանասիրական հիմերուն: Այսպէս ընելով՝ պիտի ըմբռնէք հայերէնին լեզուական արժէքը՝ առանց ո եւ է աղքատութիւն կամ սահմանափակում տեսնելու բացատրութեան ամէն տեսակ ձեւերու մասին: Հին դասական լեզուները չունին, չեն ունեցած ո եւ է բացատրութիւն, զոր հայերէնը անկարող ըլլայ, կամ եղած ըլլայ, տալու բնագրին յատուկ ուժովն ու երանգով: Նոյնը այսօր: Ինչ նիւթի, ինչ մարզի վրայ ալ որ ըլլայ, արդի հայերէնը, իր կարգին, կարող է ցոլացնել ամէնէն գեղեցիկ միանգամայն բարդ ու դժուարին բացատրութիւնները թարգմանաբար: Գիտական բառերու մթերքի մը անբաւականութիւնը կամ չգոյութիւնը լեզուին յարակից անկարողութիւն մը չէ, այլ գիտական զբաղումներու հետեւող հայ մասնագէտներու իրենց սեփական լեզուին անգիտութիւնը: Բազմաթիւ գիտական, արուեստական, արհեստային բառերու համարժէք հայերէնը այսօր ընդհանրապէս կը պարտինք ոչ — գիտնական, ոչ — մասնագէտ հայրենակիցներու, որոնք, հմուտ լեզուին, միանգամայն նախանձախնդիր, թարգմանածոյ գրականութեան մէջ հայացուցած են շատ մը այդպիսի բառեր: Վկայ Վենետիկի Միաբանութիւնը: Այս նախանձախնդրութիւնը շատ աւելի կ'արժէ քան այն մեծադղորդ յաճախ ստապատում տեսութիւնները՝ որոնցմով ոմանք իրենց անմիջական ոլորտը պատռելով՝ կը յաւակնին Եղիշէի եւ Խորենացիի հաստարմատ կառոյցքը տեղափոխել իրենց պառանդանէն, աչք առնելով մինչեւ իսկ քանդումը պատմական իրականութիւններու, որոնք հայ ցեղին արժանիքը քարոզած են, իրենց կարգին, դար ըստ դարէ: Վերջացաւ, սիրելի Արազ: Գիտէի արդէն թէ այս անտեղի խանդավառութիւնս դժպհի պիտի թըւի դասապետիս:

Բայց սա զարմանաբոյր արօտին նորընծիւղ նիհար տունկերուն վրայ չկոխած, կիցք մը կ'արժէր արձակել վրդովիչ ձմրան:

Քիչ մը սթափում երկար պարտասումէ վերջ.— Դար — Թառ (դարել, դադարել): Միւս դարը (դարվար, դարվեր), որմէ նաեւ դարեւանդ, կը միտինք նոյնացնել գերմաներէն darին հետ, անոր գործածութեան ձեւերը ճշդելով: Իսկ «դար» իբրեւ ժամանակաշրջան, դառնալէն է, անշուշտ նոյնը սեմական — արիական տէվր բառին կամ արմատականին հետ: Որմէ հաւանաբար ծնաւ տարի, ինչպէս նոյն են ամ, ժամ, ժամանակ, ամանակ (ատանաւորի չափ), ինչպէս եղանակն ալ (ձեւ) եկած է «եղանիլ» (ըլլալ) բայէն: Պէտք է յիշէք, թէ ծեր, առանց Ծ գիրին, երէցն է:

Սիրելի Արազ, չէ՞ որ սթափում ըսինք, երթանք պահիկ մը ըստ այնմ.— Ցորենին դէզը, մանաւանդ կամնուած վիճակին մէջ, կը կոչուի թեղ: Թարմը հարկաւ թուրմ է դիրի փոփոխակով. Թուրմ կը նշանակէ թրջուած, որով կանանչ եւ նոր: Թուրմին բայն է թրմիլ (թրջուիլ): Արդեօք կապ կա՞յ թմրիլ (թմբրիլ)ին հետ:

Սխալ գրելու դէշ ունակութիւն մը տակաւին չանհետացաւ ի մեծ դժբախտութիւն ճշդութեան: Ահա աչքիս առջեւ է թերթը, ուր գրուած է իւր... ովսանն, ինչպէս ուրիշ առթիւ՝ մեր... ովսանն (միշտ դատ գրուած): Սահակ-Մեսրոպին անունով, սիրելի Արազ, յիշեցուր թէ այդ բառերը միացած կը գործածուին... «ովսանն» ձեւ չունինք առանձին, այլ մերովսանն, ձերովսանն, իւրովսանն: Եթէ կոկորդը կը մնան այս բառերը, պէտք չէ բնաւ գործածել զանոնք, այլ ըսել պարզապէս՝ որչափ որ կրնանք, եւն. ըստ կարգին:

Գէշ ձեւ մըն է նաեւ այսպէս, այդպէս, այնպէս մակբայները գործիական հոլով ընել իրենց հանդարտ կեցած տեղը: Լաւագոյն գրողներ կը սայթաքին այդ մասին, երբ կ'ըսեն «այսպէսով», եւն.: Հայերէնը հոլովուած ձեւով մակբայներ ունի արդէն, ինչպէս՝ դիւրաւ, դժուարաւ, հարկաւ, իրաւ, եւն.: Սիրելի Արազ, այսօր քիչ մը յանդուգն եմ, նեղանաս թէ ոչ: Պարզ գրուածքներու, յօդուածներու մէջ «արտաքնապէս», «ներքնապէս» պոռոտ ձեւերը կարծեմ աւելորդ են, լաւագոյն է ըսել՝ դուրսէն, ներսէն: Իմաստասիրական, քերթողական գրուածքներու մէջ առաջին ձեւերը կրնան ներելի ըլլալ:

Ահա արտասահմանի լաւագոյն թերթ մը, ուր կ'ըսուի... կրկին անգամ: Երկու անգամ չըսուելու համար հնարուած է կրկինը, ինչպէս եռապատիկ, քառապատիկ եւ ուրիշներ, որոնց չիկցուիր «անգամ»ը, չէ՞:

«Յառաջ» ամէն իրաւունք ունի երբ սիւնակներ կը նուիրէ մեր լեզուին մաքրագործումին համար: Անկէց զօրացած կը գտնեմ որ «թարմագոյն» նոր բառը բնաւ ճաշակաւոր չէ երբ ունինք նորագոյնը: Առատութիւն կայ որ ճոխութիւն չէ, այլ խճողում, որ ճոխութեան այլանդակ ձեւն է: Այս տեսակէտէն անճաշակ է նաեւ, եթէ կը հաճիք, «թարմացնել», (փոխանակ նորոգել, զօրացնել ըսելու),— յիշատակը... թարմացնել (մինչ գրեթէ շատ փոքր տարբերութեամբ կայ ընդարմացնել որ կը նշանակէ թմրեցնել..

ՏԱՐԱԶ

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, 6 Մարտ (Յառաջ).— Մեր գաղութն ալ տօնեց, կիրակի իրիկուն «Հայաստան»ի մէջ, անմահ վիպասան Րաֆֆիի ծննդեան հարիւրամեակը, որ կազմակերպուած էր Հաստատութեան աշակերտներուն կողմէ: Սրահին մէջ պատուոյ տեղը դրուած էր Րաֆֆիի շքեղ մէկ դիմանկարը զոր ուսանողներէն մին գծած էր այս առթիւ:

«Մեր Հայրենիք»էն վերջ, որ երգուեցաւ յոտնկայս քառաձայն երգչախումբին ու ներկաներուն կողմէ, կարդացուեցան երկու ուսումնասիրութիւններ ուսանողներու կողմէ, որոնք յաջողապէս ներկայացուցին Րաֆֆին, իբրեւ ռոմանթիք վիպասան, խորապէս յեղափոխական իր մըտածումներուն եւ գործերուն մէջ: Ան իր անզուգական երեւակայութեամբը ու մոգական հայրենասէրի շունչով, կրցաւ ազգային զգացումն ու պատիւը արթնցնել թմրած հոգիներուն մէջ:

«Պարսկական պատկերներ»էն կարդացուեցաւ «Անբախտ Հոխսիմէ»ն: Աշակերտ մը տաք շունչով արտասանեց պուլկար բանաստեղծ Փէու Եաւորովին «Արմենցի» (Հայեր) հոյակապ քերթուածը: Երգչախումբը քառաձայն երգեց Րաֆֆիի «Ձայն տուր, ո՛վ ծովակը», զոր հեղինակը գրած է Աղթամար կղզին մէջ:

Վերջաւորութեան, Տիկին Ռոստոմ Զօրեան խօսք առնելով, հրաւիրեց երիտասարդութիւնը հետեւիլ Րաֆֆիի օրինակին ու թելադրանքներուն ու խորունկ յուզումով յիշեց այն օրը, երբ կէս դար առաջ պատիւը ունեցած էր անմահ վիպասանին դագաղին վըրայ դրուելիք ծաղկեպսակին վրայ յարգանքի խօսքերը գրելու:

Երեկոյթը, որ շատ յաջող անցաւ ամբողջութեանը մէջ, փակուեցաւ «Ո՞րն է աշխարհ Հայաստան» քառաձայն խմբերգով:

Ց. Գ.

Հ. Յ. Դ. «ՐԱՖՖԻ» ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 Մարտ.— Մարսէյլ քաղաքի Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» Պատանեկան Միութեան անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ մարտ 6ին, կիրակի առտու ժամը 10ին, Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse: Ներկայ էին 27 պատանի ընկերներ, բանաւոր բացակայ 2, իսկ բացականեր 3: Ժողովը ընտրեց նախագահ մը եւ քարտուղար մը՝ ընկ. ընկ. Նուպար Ջիլճեան եւ Եփրեմ Նալպանտեան: Ապա զբաղեցաւ օրակարգի հարցերով:

1) Հայոց Պատմութենէն Հայկի եւ Բէլի մասին խօսեցաւ ընկեր Թադոյեան: Նախ բացատրելով թէ ինչո՞ւ համար մեր ազգը Հայ՝ իսկ մեր երկիրը Հայաստան կը կոչուի: Ապա ներկայացուց Հայաստանի աշխարհագրական դիրքը, թուելով գլխաւոր լեռները, գետերը եւ լիճերը: Ամէնէն վերջը ներկայացուց Հայկն ու Բէլը, Հայկի ըմբոստացումը Բէլի բռնակալութեան դէմ, ուղեւորութիւնը Բաբելոնէն դէպի Հայաստան, Հայոց պատերազմը Բէլի դէմ եւ Բէլին սպանուիլը Հայկէն:

2) Հոս մեծցող սերունդին, հայ գրականութենէն ճաշակ մը տալու համար, պատանի ընկեր մը՝ Նուպար Ջիլճեան կարդաց Յ. Թումանեանի «Քաջ Նազար» հէքեաթը: Ներկաները մտիկ ըրին լարուած ուշադրութեամբ եւ փափաք յայտնեցին նոյն ձեւով շարունակել:

3) Նոյնպէս, նոր սերունդը մեր յեղափոխական պատմութեան ծանօթացնելու համար, պարբերաբար պիտի տրուին դասախօսութիւններ յեղափոխական զանազան դէմքերու եւ դըրուագներու շուրջ: Արդէն այս ուղղութեամբ նախորդ անգամ դասախօսեց ընկեր Ազգին:

4) Ժողովի վերջաւորութեան, ժողովականներուն բաժնուեցան Անդրանիկի եւ Րաֆֆիի լուսանկարները, իբրեւ յիշատակ:

Բոլոր այն ծնողները որ կ'ուզեն իրենց զաւակները մեծցնել հայկ. ոգիով եւ յեղափոխական շունչով, թող դիմեն Շահրիկեան սրահ:

Վարչութիւն

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Մ. ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ»Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Նախանցեալ կիրակի Մ. Ռ.ի ֆութպոլի խումբը առաջին անգամ ըլլալով ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեց սպանիական պահեստի խումբէն, 4—1: Հակառակորդ խումբը արժանաւորապէս յաղթեց, քանի որ իր խաղարկութիւնը գերակշիռ էր հայկական խումբին խաղէն, սակայն պէտք է նկատել նոյնպէս որ սպանիական խումբը վեց տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի եւ կանոնաւոր մրցումներ կատարած է իր կազմութենէն ի վեր:

Իսկ անցեալ կիրակի «Մ. Ռ.» հանդիպում մը ունեցաւ Air Franceի պահեստի խումբին հետ: Հակառակորդին խումբը կազմուած ըլլալով յաղթանդամ եւ զօրաւոր անձերէ, Հայերը կը սպասէին դժուար մրցումի մը եւ թերեւս պարտութեան: Սակայն ընդհակառակն սկիզբէն մինչեւ խաղին աւարտը տիրապետեցին դաշտին եւ միայն մեր յարձակողներուն անճարակութիւնը պատճառ եղաւ որ մրցումը լրանայ 1—1:

«Մ. Ռափայէլեան»ի լաւագոյն ուժը կը ներկայացնէ պաշտպանողականը, որ կը բաղկանայ 4—5 հոգիէ: Մնացեալը պէտք ունի վարժութեան:

Հ. Տ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

«Աստղարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 Փետր.).

— «Այս հոյակապ շարժումի ատեն, անտարակոյս, խիստ ծանր էր հայ ժողովուրդի քաղաքական վիճակը: Հայաստանի վկայեալ դահիճը կեցած էր քանի մը քայլ անդին, սպառազէն վիճակի մէջ եւ յաղթական՝ համաձայնութեամբը ներսը գտնուող դահիճին:

Հայ ժողովուրդի մնացորդին գոյութեան լինել կամ չլինելու հարցը դրուած էր նժարին վրայ:

Հայ ժողովուրդի խորհող եւ դատող մտաւորականութիւնը, դիտակ այս ծանր կացութեան, կը սարսափէր այսպիսի ըմբոստութեան մը մասին մտածելէն անգամ: Յանուն ժողովուրդի գոյութեան, ան կը յորդորէր ժողովուրդը համբերել ու տանիլ զուլումները, առիթ չընծայելու համար քաղաքացիական եղբայրասպան պատերազմի:

Ժողովուրդը, սակայն, աւելի իմաստուն քան ղեկավարութիւնը, այլեւս անկարող հանդուրժելու համակերպեալ անճիտումին եւ նախընտրելով մահը ստորնացումէն, ահեղ զայրոյթով մը խոյացաւ դէպի բռնութեան ամրոցը.— Մահ կամ ազատութիւն:

Մեղաւորը ըմբոստացող ժողովուրդը չէր, այլ բարեկամի եւ փրկիչի կեղծ դիմակով Հայաստան մուտք գործող դահիճը, որ անարգելով իր խոստումն ու ստորագրութիւնը, աննախընթաց վայրագութեամբ մը ձեռնարկեց ահաբեկչութեան, առանց խընայելու սեռ ու տարիք:

Ան Հայաստանի սեմէն ներս չմտաւ իբրեւ յաղթական, այլ իբրեւ բարեկամ: Ան ստորագրեց համաձայնագիր մը, ըստ որուն պէտք էր կատարէր միայն վարչաձեւի խաղաղ փոփոխութիւն մը: Պիտի յարգուէր Հայաստանի անկախութիւնը կամ ինքնավարութիւնը: Ոչ մէկ քաղաքացի, քաղաքացիական վարչութեան պաշտօնեայ եւ զինուորական սպայ պատասխանատուութեան եւ պատիժի պիտի ենթարկուէին, նախկին իշխանութեան հրամանները կատարած ըլլալու յանցանքի համար: Ու աւելին, փոխադարձ համաձայնութեամբ մըն էր որ իշխանութիւնը կը փոխանցուէր մէկէն միւսին:

Հաղիւ փոփոխութիւնը ամբողջացած՝ եկուորները կորսնցուցած մարդկային արժանապատուութեան ամէն զգացում, դըժեցին իրենց ստորագրութիւնը եւ գազանօրէն յարձակեցան իրենց խօսքին ու ստորագրութեան հաւատացած անպաշտպան ժողովուրդին վրայ:

Թրքական գազան զինուորականի մը յանձնեցին հայ մտաւորականութեան դահճապետութիւնը եւ անոր օգնական նշանակեցին սառնիստ ջհուտ մը:

Մոլեգնօրէն հզօր եղաւ ժողովուրդի խաբուած զգալու զայրոյթը եւ դիմեց սրբազան ըմբոստութեան.

— Մեղքը իրը չէր, անէծք խոստամնադրուժին:

Խոստմնադրուժն էր որ կը դիմէր ամէնէն դաժան միջոցներուն, ստեղծելու համար քաղաքացիական պատերազմ՝ «խորացնելու համար յեղափոխական նուաճումները»:

Ներկայ դժբախտ օրերուն, երբ անխնայ եւ անհաշիւ կացինահար կ'ըլլան անոնք, որոնք 1921ին, «յեղափոխական նուաճումները խորացնելու» անմիտ ցանկութեամբ՝ Երեւանի բանտին մէջ կը կացնահարէին հայ ժողովուրդի մտաւորական ընտրանին, կը սպասէինք որ հայ մարդիկ այլեւս ըթափէին ու հասկնային թէ ինչպիսի հրէշային դաւի մը ցանցին մէջ է որ բռնուած է Հայաստան աշխարհի ժողովուրդը:

Բայց սխալած ենք. հայ ժողովուրդի պատմութեան ընդերքէն մեր օրերը հասած Վասակ Սիւնիները, Մերուժան Արծրունիները եւ Վէստ Սարգիսները, այս վերջին տխուր եւ խորտակիչ երեւոյթներէն յետոյ ալ, առանց ուշադրութիւն դարձնելու «անյուշ բերդ»ին մէջ խոշտանգուողներուն եւ նահատակներուն, կը շարունակեն փառաբանել Յազկերտները եւ Սթալինները: Կը շարունակեն նախատել Վարդանն ու ժողովուրդի վսեմ ըմբոստութիւնը՝ կապելով մեր ժողովուրդի փրկութիւնը միեւնոյն դահիճներու բարեացակամութեան»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿ, Ա. գիրք, Թիւ 1: Խմբագրեց՝ Հ. Մկրտիչ վարդապետ Պոտուրեան: 1938: Պուքրէշ: Գինը 25 ֆրանք: Հասցէ.— P. M. Bodourian, Frumoasa Ciuc (Roumanie):

ԵՐԳԵՐ ՈՒՐԱՑՄԱՆ ԵՒ ՋՂՋՈՒՄԻ (բանաստեղծութիւններ): Գրեց՝ Ալ. Գըլճեան, 63 մեծադիր էջերով եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ: Գին 50 սէնթ: Հասցէ.— Alexander Kludjian, 238 East 36th St. New York City, U.S.A.:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Զարմիտ գեղացիներ անոր բարութիւնը ուրիշ նպատակներու վերագրեցին. Ու հիւլիզար ակամայ քաշուեցաւ մեզմէ, ու կը տառապէր չկարենալ օգնելուն համար: Ու կ'ըսէր.

— Լօ, լօ, ի՞նչ կրնամ ընել, կը թամբաստեն զիս...

Աշունը քաղցր էր, աշունը աղուոր, լեռներուն վրայ: Աշունը մոռացութեան թմրիրի բաժակն էր, որ ցաւը կ'երկարէր ծիրանի ափսէի վրայ: Վայրի պտուղները կը հասունային: Ծերեմները շարունակ գոյն կը փոխէին ու ձայն: Անտառը անհուն նուագարան մըն էր հովերու ճպոտին տակ թրթռուն: Ջուրեր կը վազէին ձորերէն ու թռչուններ կը նուագէին: Արեւը կը թուէր բարձրէն: Ու արջը կը խաչձեւէր մեր ճամբան, պղծելով հոսհոն: Մերթ ալ կը սպառնար հօտերուն: Ամառը չոր է, ամառը տաք, մեր երկրին մէջ: Հոն որ այլեւս մեր երկիրը չէ, բայց աշնան անձրեւները տատ կը թափին, հեղեղներ գոյացնելով: Ամպերը կը գոռան ու կայծակ կը զարնէ: Սպաննելով հովիւ ու հօտաղ:

Թէեւ կորսնցուցի ամիսներուն ու օրերուն հաշիւը, սակայն աշունը կէս եղած ըլլալու էր: Այդ յայտնի էր անձրեւներէն որոնք անպակաս էին: Գեղին գետակը յորդած էր ու դըժուար էր անցնիլ: Այդ օրերուն Քոչկիրիի աշիրէթը ժանտարմաներով լեցուեցաւ: Մինչեւ այն ատեն Քիւրտերը առանձնաշնորհեալ դիրք ունէին: Փախստական քիւրտ զինուորները ազատօրէն ամէն տեղ կ'երթային: Հարցնող փնտռող չկար: Օգտըւելով այս առիթէն, անոնք լեռներուն վրայ հայ փախստականներու բնաջնջումին սկսան: Եթէ չսպաննէին ու մինակ կողոպտէին իսկ, անոնք, մերկ ու անօթի, Թուրքին դիւրին որս կը դառնային: Անոնց այս ազատութիւնը Հայերուն բնաջնջումին հետ կանգառաւ: Ժանտարմաները ալ անգործ էին: Ճակատը զինուորի, Թուրքն ալ Քիւրտը նուաճելու պէտք ունէին: Ուստի անոնք սկսան հիմա Քիւրտերուն վրայ ձի քշել: Սակայն Քիւրտը Հայու նման կակուղ պատառ չէր: Ան չէր թմրած երկար դարերու ընթացքին, քրիստոնէական ներողամիտ ու սիրկամիտ մոլորութեան մէջ: Այլ, կրթնած լեռներուն, իր ազգային նկարագիրը եւ անոր տիրապետող դիծը, ինքնիշխանութիւնը պահած էր: Ու տեսնելով մեր վախճանը, ամուր դըրկած զէնքը, մեր վիճակին ենթարկուելու վախէն: Չէ՞ որ զրոյցներ կային քրտական աքսորի մը մասին ալ: Ու ամառ չէ՞ր դեռ որ Տիվրիկի մէջ Հայերէն ապրանք կորզել ուզող Քիւրտի մը երեսին ժանտարմա մը ըսած էր.

— Ի՞նչ յոգնութիւն, աղա՛: Շատ չի տեւեր, կարգը ձերն է...

Ահա թէ ինչո՞ւ Քիւրտերը շատ անգամ ա՛խ կը քաշէին, մեզի միանալով Թուրքը այդ հողերէն մաքրած չըլլալնուն համար:

Եկող ժանտարմաները Զամուռճիի բոլոր զինուորցուներն ու Վէլին տարին: Վէլին մեր դլուխէն գնաց, ու մնացինք լքուած: Զամուռճիի գլուխը, լերան վրայ, Եկար անուն գեղ մը կար: Նշանաւոր անիշխանական Մէնկուչներուն տեղն էր ան: Հարիւրնոց հայր մը, քանի մը տղոցմով: Մեր ձորէն տեսանք որ Եկար կ'այրի: Մէնկուչին տղաքը չէին յանձնուած, ու ժանտարմաները անոնց տուները կ'այրէին: Իսկոյն մեր տնակը լքելով անտառ ելանք, վախնալով որ մեզ ալ կրնան մատնել: Ղեւոնդը ինծմէ առաջ Կիլկիլի զրկեցի, որպէսզի Ալիին տունը դիտէ: Եթէ հոն Թուրք չըլլար, անոր կ'երթայինք: Ես ալ իրմէ ետք հոն երթալու համար ճամբայ ելայ: Շուարած ու մտատանջ, կը քալէի անտառէն: Ու ձայն մը առի:

— Թէփրէնմէ՛, վուրուրըմ: (Մի՛ շարժիր, կը սպաննեմ):

Վար նայեցայ, ձայնին կողմը: Ու տեսայ որ մէկը ինծի նշան առեր է հրացանով: Եղած տեղս քարացայ, կեցայ: Ան եկաւ զիս բռնեց: Ու տեսաւ որ շատ կը դողայի վախէս ու տժգուներ էի, սկսաւ մեղմութեամբ խօսիլ հետս: Ու խնդալով այս անօրինակ որսին համար, սկսաւ ինծի սիրտ տալ:

— Մի՛ վախնար, քեզ պիտի չսպաննեմ: Ես Մենկուչին Ալին եմ: Ընկերդ ո՞ւր է, կանչէ ան ալ թող գայ: Ձեզ կը՛ զինեմ ու միասին կը պտտինք լեռները:

— Ի՞նչ ընկեր, ես մինակս եմ հոս:

— Ձեր Զամուռճի գալու առաջին օրն իսկ ինծի լուր տուին, որմէ՞ կը պահես հիմա, երկու հոգի էք: Կանչէ ընկերդ, պնդեց:

Մենք Ղեւոնդին հետ կարգադրած էինք որ եթէ մէկերնիս բռնուի, ու միւսը ազատ ըլլայ, իբրեւ վտանգի ազդանշան երեք հեղ կանչէ, «բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ» ու շարունակաբար, որպէսզի չբռնուողը փախչելով ինքզինքը ազատէ: Իսկ եթէ վտանգ չըլլայ, ու մեզմէ մէկը վտանգ ենթադրելով փախչի, միւսը, հասկցնելու համար որ բան չկայ, երեք հեղ, ու շարունակաբար կանչէ, «ղա՛, ղա՛, ղա՛»: Ուստի ես բոլոր ձայնովս ձոր ու անտառ լեցուցի.

— Բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ,— բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ...

Անշուշտ ա՛լ եկող չեղաւ:

— Նորէն պոռա, ուժով կանչէ, հրամայեց ան: Այն ատեն ելայ խոշոր տանձենիի մը վրայ, ու բամբ ձայնով գոռացի.

— Բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ,— բո՛ւ, բո՛ւ, բո՛ւ...

Ալ սիրտս հանդստացաւ որ Ղեւոնդ պիտի փրկուի, քանի որ չէր կրնար ան ձայնս չլսելու չափ հեռուները գտնուիլ: Սիրտս թեթեւցաւ: Ու աւազակին դառնալով ըսի.

— Ալի ախպար, դուն ի՛նչ աղէկ մարդ ես, մենք քու քովդ գանք, միասին լեռները պտտինք, մեզի ալ զէնք կուտաս, չէ՞: Կեցիր երթամ ընկերս ալ բերեմ: Թերեւս քիչ անդին է ու զիս չի լսեր:

Ճամբայ ինկայ: Մտայ թուփերուն ետեւ ու սկսայ վազել: Մինչեւ որ ան մտածեց հետս գալ, ու ետեւէս կանչեց որ կենամ, միասին գայ, ու սկըսաւ դէպի զիս վազել, ա՛լ աւելի ուժով վազեցի ես: Ու կորսուեցայ անտառներուն մէջ: Միշտ փախչելով դէպի գիւղ: Կէս ճամբան հանդիպեցայ Վէլիին պզտիկ տղուն, Ղճէին, որ հօրը չէշհանէն շալկած կը շտապէր դէպի Կիլկիլի:

— Ո՞ւր, Ղճէ, ձայնեցի:

— Լօ, լօ, հէստիխ պովէ դէննիոյ (անոր հօրը ոսկորը...) քեզ ձեռքէն տանիլ կուզայի:

ԽՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԷԱՆ

(Շար.)

չեցէք մանաւանդ արտաքին քաղաքականութեան ծանրակշիռ վիճաքանութիւնը, ուր պատիւ ունեցայ համախմբելու երեսփ. ժողովին միաձայնութիւնը, ապացուցանելով թէ Ֆրանսայի ապահովութեան էական հիմը կը կազմէ մեր ուժը, ոչ միայն մեր սքանչելի բանակին ուժը, այլեւ մեր աշխատանքի կամքը եւ միութեան ուժը: Կառավարութեանց պարտականութիւնն է չկապուիլ կուսակցական վարդապետութիւններով, երբ կը գտնուին իրողութեանց առջեւ: Անոնք պէտք է ընտրութիւն մը կատարեն հայրենիքի շահերուն եւ կուսակցական շահերուն միջեւ. այս կառավարութիւնը հպարտ է որ կը գերադասէ հայրենիքին շահերը »:

ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Հիթլէր պիտի պատասխանէ Շուշնիկի

Երէկ հաղորդած էինք թէ Աւստրիոյ վարչապետը հանրաքուէ մը սարքած է վաղը, կիրակի, հաստատելու համար ժողովուրդին կամքը՝ անկախութեան մասին:

Տոքթ. Շուշնիկի այս որոշումը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց Գերմանիոյ մէջ, մանաւանդ որ վարչապետը իր ճառին մէջ յայտարարած էր,— «Ես չեմ վախնար Պէրխթէսկատէնի համաձայնութենէն բխած սպառնալիքներէ: Մենք պիտի յարգենք համաձայնութիւնը, բայց ոչ տորակէտ մը աւելի»:

Գերմանական թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն այս ճառը եւ հանրաքուէի որոշումը: Հիթլէր արտակարգ նիստի հրաւիրեց իր գաղտնի խորհուրդը, որ վերջերս կազմուած էր, իսկ այսօր ձայնասփիւռ ճառ մը պիտի խօսի, իբրեւ պատասխան Աւստրիոյ վարչապետին: Միւս կողմէ, արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփ Անգլիոյ իր պաշտօնակցին հետ խորհրդակցելէ վերջ, Պերլին վերադարձաւ երէկ, սաւառնօդաւ: Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդն ալ ժողովի հրաւիրուեցաւ:

Մեծ ջղագրգռութիւն կը տիրէ Վիէննայի եւ ամբողջ Աւստրիոյ մէջ, ուր մտահոգութեամբ կը դիտեն Գերմանիոյ ընթացքը: Խռովութիւններ ալ ծագեցան Լինցի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Աւստրիոյ նացիները (հիթլէրական) պիտի չմասնակցին վաղուան քուէարկութեան: Տոքթ. Շուշնիկ իր յոյսը դրած է եկեղեցիներուն եւ բանուորական դասերուն աջակցութեան վրայ: Հեռագրի մը համաձայն, պիտի հրաժարի Տոքթ. Զայս Ինքվարտ, ներքին նախարարը որ պարտադրուեցաւ Հիթլէրի կողմէ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ վարչապետը որ եւ է յայտարարութիւն չունի՞ Աւստրիոյ հանրաքուէի մասին, նկատի առնելով Սէն Ժէրմէնի դաշնագիրը եւ Ժընեւի 1922ի դաշնագիրը: Պ. Չէմպըրլէն պատասխանեց.— «Ոչ, որ եւ է յայտարարութիւն չունիմ»: Այս պատասխանը ջերմապէս ծափահարուեցաւ պահպանողականներուն կողմէ, որոնք աւելի կը նախընտրեն լեզու գտնել Գերմանիոյ հետ, քան կռուիլ փոքրիկ Աւստրիոյ համար»: Աշխատաւորական երեսփոխանը խնդրեց որ վարչապետը գոնէ յոյս յայտնէ թէ հանրաքուէն պիտի կատարուի «առանց արտաքին միջամտութեան կամ ճնշումի, որպէսզի Աւստրիոյ ժողովուրդը կարենայ արտայայտել իր ինքնորոշման իրաւունքը»:

Վարչապետը չպատասխանեց, նոյնպէս լուռ մնաց, երբ ուրիշ աշխատաւորական երեսփոխան մը դիտել կուտար թէ կառավարութեան կուսակիցները համաձայն են որ «Գերմանիա Աւստրիա երթայ»:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, ծանր հանդամանք ունին Աւստրիոյ մէջ պատահած խռովութիւնները: Բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուած են Կրացի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ: Շատ մը Հրեաներ ծեծ կերան:

Փարիզի մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Աւստրիոյ դէպքերուն եւ Գերմանիոյ բռնած դիրքին հետեւանքով:

»»»» ◦ ««««

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ կառավարութիւնը որոշեց մեծ բանակ մը կազմել, 2.500.000 ոսկի տրամադրելով սպառազինութեանց: Այս գումարը պիտի աւելնայ ներկայ տարեշրջանի ընթացքին, մանաւորապէս օդանաւային եւ ծովեզերեայ պաշտպանութեան համար: Նախապէս որոշուած էր 20.000 հոգինոց բանակ մը կազմել երեք տարիէն: Այժմ պիտի հանեն 25.000 զինուոր, կարելի եղածին չափ շուտ: Ընդհ. նիւթացոյցին ելքն է 40.520.000 ոսկի, մուտքը՝ 36.740.000. ուրեմն բաց կը մնայ 3.780.000 ոսկի:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ընտրական օրէնքին դէմ բողոքները կը շարունակուին: Մինչեւ հիմա հրաժարած են 320 Ֆրանսացի քաղաքապետներ եւ օգնականներ, ամբողջ Ալժերիոյ մէջ:

ՌՈՒՍ սոց. յեղափոխականներու վարիչ մարմինը, որուն մէջ կը գտնուի Հայ մը եւս, Տէր Պօղոսեան, բողոքագիր մը հրատարակեցին Մոսկուայի դատավարութեան առթիւ իրենց ընկերներուն դէմ եղած մեղադրանքներու դէմ: Բողոքագիրը կ'ըսէ թէ Սեմենով շատոնց խայտառակուած էր իբրեւ խաբեբայ մը ու դաւաճան:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէի փիճարանական ժողովը 13 Մարտ, կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ ճիշդ անդամատետրերով: Ժողովը պիտի վարէ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՊՈՒԱԼԻՒԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի ճերթական ժողովը, 12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան Միութեան «Փոթորիկ» եւ «Կայծակ» խումբերու դասախօսական ժողովը, 12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը Էին, ազգ. դպրոցին մէջ: կը խօսի Ընկ. Յ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 14 Մարտ, երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Շաճրիկեան» սրահին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ «Յառաջ» խումբի ընդհ. ժողովը 13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը, 14 Մարտ երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Շրջանային կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վարանդեան» խումբի ընկերները, շաբաթ երեկոյ (Մարտ 12), սովորական տեղը: Կարեւոր օրակարգ:

«ՎՐԷԺ» խումբի ընկերներու ժողովը՝ կիրակի (13 մարտ) կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը: Կարեւոր օրակարգ:

«ԹԱԹՈՒԼ» խումբի ընկերներու ժողովը՝ կիրակի (13 մարտ), կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը: Կարեւոր օրակարգ:

«ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ երկուշաբթի (14 մարտ) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կարեւոր օրակարգ:

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ընկերահամակրական հաւաքոյթ - դասախօսութիւնը կիրակի (13 մարտ) կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՎԻԷՆԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

13 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Սալ տը Ֆէթի մէջ.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Մ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ հոգեբն ու փորձերը»

Ծախսերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար 18ի առթիւ

Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՍՈՅԻ «ՎԹԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

BAR INTERNATIONALի սրահին մէջ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: կը մասնակցի տեղւոյն կապոյտ խաչի ենթամասնաճիւղի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին ՔՆԱՐԻԿ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՊՕՄՕՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ՍՐԱՀԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, Մարսէյլ:

13 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին «Վարանդեան սրահին մէջ, Պօմօն:

կը մասնակցին տեղական կարող ուժեր:

ՆԵՐԿԱՅ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԳԵՐ. Տ. ՋԳՕՆ Ծ. Վ. Տ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

որ հարկ եղած բացատրութիւնները պիտի տայ Վարդանանց պատերազմի մասին:

Մուտք 6 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆր.

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ՉԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «ԽՐԻՄԵԱՆ» սրահը 2 Ռիւ Տը լա Տէֆոնս, Իսի Լէ Մուլինօ:

կը խօսին՝ ֆրանսացի ընկերվարականներու կողմէ ընկերներ Dr. A ESSAND I conseiller général de la Seine. Mr. POLICARD, Mr. BERNARD եւայլն, ինչպէս նաեւ Ընկեր Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ եւ ՏԻԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ: Երգ, նուագ եւ արտասանութիւն: Կը խնդրուի անչափահաս մանուկներ չբերել: Մուտք 7 ֆր.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»

Գիները 5, 4 եւ 3 ֆրանք

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Յ. Կ. ԽԱՉԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, կիրակի ցերեկ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ սրահին մէջ, 13 Rue Pierre Curie, Bicêtre.

Մեթրօ Փորթ տ'Իթալի

կը խօսի Տիկին ԻԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին, երգ, նուագ, արտասանութիւն, Հայկական ու եւրոպական պար: կը հրամցուի թէյ ու պիսքիւի:

Ճոխ պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով

Մուտք՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 1 ֆր.:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Վարդանանցի առթիւ

ՅԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀԱՅՐ Կ. Ա. ՏԷՐՄՈՎԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Ave. l'Opéra — Métro: Pyramides

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան

Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO:

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը:

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան դասախօսութիւնը 12 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Խրիմեան» սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: Կը խօսի Գնդ. Բաղդասարեան «Վարդանանց պատերազմը պատմական ու ռազմական տեսակէտով»: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Լուի Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէն, Պատանեկան Միութիւնը, «Մասիս» մարզականը, Յ. Կ. Խաչը, Թաղական Խորհուրդը եւ Քըզիի Հայրենակցական Միութիւնը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔՀՆՅ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ եւ պարագաներուն, երիտասարդ ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը ընդդէմ Լա ՍԻՈՐԹԱՅԻ Ա. խումբին, կիրակի 13 Մարտ, ժամը 14ին, Պօմօնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին վրայ:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 13 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3678

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԱՆԾԱՆՕԹԸ...

Գարզապէս խելքի պտոյտ կը պատճառեն միջազգային կացութեան եւեւէջները, իրենց սրընթաց ուժգնութեամբ եւ անչափելի խորութեամբ :

Աշխարհ մըն որ կը սասանի վերջնական եւ հաստատուն կարծուած հիմերու վրայ :

Ամբողջ սկզբունքներ, բանաձեւեր, դաշինքներ եւ յանձնառութիւններ կը հարձատին, կը խորտակուին յորձանուտ եւ շառաչուն ալիքներու առջեւ, ապուշութեան մատնելով ծերացած մարդկութիւնը :

Եւ մէկ հարցում կը սարսռայ բոլորի շրթունքին վրայ,— ի՞նչ պիտի պատահի վաղը : Մինչեւ ո՞ւր կրնայ հասնիլ դէպքերու այս դահավէժ ընթացքը...

Արդարեւ, ոչ թէ վերջակէտ մը, այլ նախաբան մըն է Աւստրիոյ պարագան : Դասական բացատրութեամբ՝ «ակիզբն երկանց» :

Կեռ Խաչի դրօշին ծածանումը՝ Վիէննայի վրայ, ընդամէնը քանիչորս ժամուան ռազմախաղէ մը վերջը, կը բանայ ճամբայ մը, ուր այլեւս կանգ չեն կրնար առնել ոչ դիկտատուրաները, ոչ ալ այսպէս կոչուած ժողովրդավար իշխանութիւնները :

Հիթլերական դրօհը դէպի Աւստրիա, այնքան եղերական պարագաներու մէջ, անգամ մը եւս կը հաստատէ ոչ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան սնանկութիւնը, այլեւ անոր ամէնէն զօրաւոր անդամներուն անկարողութիւնը :

Հաշուեցէք անգամ մը,— Մանչուրիա, Եթովպիա, Սպանիա, Չինաստան, Աւստրիա...

Բոլոր պարագաներուն մէջ ալ, սեղմուած բռունցքը, զրահապատ կռունկն էր որ թնդեց, տրորեց բոլոր նկատումները : Իսկ անոնք որ «երաշխաւոր»ի պատուհան հագած, ուխտեր եւ դաշնագիրներ կը յիշեցնէին, մնացին թատերական հանդիսատեսներու վիճակին մէջ :

Աւստրիոյ ողբերգութիւնը նոր է տակաւին, եւ աւելի ծանրակշիռ, պայթած ըլլալով կեդր. Եւրոպայի սրտին վրայ :

Եւ սակայն, չափազանց լաւատեսութիւն պիտի ըլլար կարծել թէ այդ պըզտիկ երկիրը աւելի ժամ պիտի ապրի, քան միւսները : Ամէնէն պատասխանատու օրկաններն ալ «Աւստրիոյ մահը» կ'ողբան արդէն : Իսկ բոլորս գիտենք թէ դիւանագիտական բողոքագիրները չեն որ կրնան հողեդարձի վերածել հոգեվարքը, երբ կը պակսի վճռական գործողութիւնը, կամ գործելու տրամադրութիւնը :

Միւս կողմէ, իրողութիւն է որ «ախորժակն ուտելով կը բացուի» :

Արդ, երբ տիրամիք ուժեր յաղթանակէ յաղթանակ, ճակատէ ճակատ կ'արշաւեն անարգել, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ յաջորդ դոհը պիտի չըլլայ ուրիշ անձար պետութիւն մը, Չեխոսլովաքիան :

Չէ՞ որ Գերմանիոյ «Առաջնորդ»ը հանդիսաւորապէս տէր կը դառնար սահմանէն դուրս եղած 10.000.000 Գերմանացիներու, դեռ քանի մը շաբաթ առաջ :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՀԼԻՃ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

“Երբ խաղաղութիւնը վտանգուած է, պէտք է մոռնալ ներքին վէճերը„

Մինչ Լէոն Պլում կը շարունակէր իր խորհրդակցութիւնները, նամակներ փոխանակելով արմատականներուն հետ, որոնք խուսափողական դիրք մը բռնած են, Աւստրիոյ դէպքերը եկան խանգարել շատ մը ծրագիրներ : Լէոն Պլում կը պատրաստուէր նոյնիսկ հրաժարելու, իր առջեւ կուտակուած դժուարութեանց առջեւ, երբ հաստատուեցաւ Աւստրիոյ անկումը : Վարչապետը փութաց յայտարարել .

— « Պատերազմի առեն, ինչպէս խաղաղութիւնը վտանգուած պահուն, Ֆրանսացիները պէտք է մոռնան ներքին վէճերը եւ միանան» :

Այս հիման վրայ, վարչապետը կ'ուզէ կազմել դահլիճ մը, որուն պիտի մասնակցին ոչ միայն հանրապետականները, այլեւ Թունդ աջակողմեան խմբակցութիւնները (Լուի Մառէն եւն.) :

Ընկերվարական կուսակցութեան ազգային խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ, հաւանութիւն յայտնելու համար այս ծրագրին :

Ինչպէս գրած էինք երէկ, արմատականները ուզած էին իմանալ վարչապետին ելմտական - տնտեսական ծրագիրները, վերջնական պատասխան տալէ առաջ : Պ. Լէոն Պլում նամակ մը ուղղելով Պ. Տալատիէի, զարմանք յայտնեց այս հարցումին համար, դիտել տալով թէ իր կազմելիքը պիտի ըլլայ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը եւ թէ ամէն բան նախատեսուած է արդէն, իրենց ստորագրած ուխտով :

Արմատականները գոհ չմնացին այս պատասխանէն եւ նոր գիր մը ուղղեցին, ուր կը բացատրեն թէ շատ բան փոխուած է 1936 մայիսէն ի վեր, թէ միջազգային կացութիւնը աւելի ծանրացած է, թէ երկրին ելմտական վիճակը արտակարգ տնօրինութիւններ կը պահանջէ եւն. :

Այս պատասխանէն քիչ վերջը, հասան Աւստրիոյ լուրերը, տակնուվրայ ընելով ամէն բան : Եւ Լէոն Պլում մէկդի դրաւ 100 առ հարիւր ժողովրդական դահլիճ մը կազմելու ծրագիրը : Արմատականներուն տուած պատասխանէն կը հետեւէր թէ այս անգամ ալ պիտի ընդդիմանան հանրապետականներու մասնակցութեան, իսկ այս վերջինները միշտ հակառակ են աջակողմեաններու մասնակցութեան : Վարչապետը բոլորին ալ յիշեցուցած ըլլալով նոր կացութեան պահանջները, նորէն եւ նորէն ժողովներ գումարուեցան, ելք մը գտնելու համար :

Լէոն Պլում նոր յայտարարութեամբ մը կ'ըսէ.—

« Ծանրակշիռ զեկուցում մը հաղորդեցի երեսփ. ժողովի ընկերվարական խմբակցութեան եւ այս առտու ալ պիտի հաղորդեմ ազգ. խորհուրդին : Ընկերվարական կուսակցութիւնը կառավարութիւնը կազմելու պաշտօն ստացած ըլլալով, չի կրնար վրիպիլ այդ պարտականութեան մէջ : Պէտք է կառավարութիւն մը կազմէ : Պէտք է կազմէ անմիջապէս : Պէտք է կազմէ համաձայն կացութեան պահանջներուն » :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐԵԱՆ ԴՐՕՇԸ ՊԱՐԶՈՒԵՑԱՒ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎՐԱՅ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԶՕՐՔ ՂՐԿԵՑ, ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՈՒՂՂԵԼԷ ԵՏՔ

ՏՕՔԹ. ՇՈՒՇՆԻԿ ՀՐԱԺԱՐԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԱԶՄԵՑ ՀԻԹԼԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ՀԻԹԼԵՐ ՎԻԷՆՆԱ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ...

— « Աւստրիան մեռա՜ւ», կ'աղաղակեն օրուան վարիչներն եւ թերթերը, մանաւանդ անոնք որ հաւաստիքներ կը շռայլէին այդ երկրին անկախութեան մասին :

— « Անշլուս»ը իրականացած է այլեւս (Միացում Գերմանիոյ հետ), կը լրացնեն ուրիշներ :

Արդարեւ, վերջին քանիչորս ժամուան դէպքերը այնքան սրընթաց գացին, որ արեւմտեան Եւրոպան սասանեցաւ, իսկ այստեղ, Փարիզի մէջ, բոլոր հոսանքները այլեւս կը խօսին ազգ. միութեան դահլիճի մը մասին, «կանխելու համար պատերազմը» :

Ինչպէս բացատրած էինք երէկ, արտակարգ իրարանցում կը տիրէր քանի մը օրէ ի վեր, երբեւ հետեւանք Տոքթ. Շուշնիկի կողմէ սարքուած հանրաքուէին, որ տեղի պիտի ունենար վաղը, կիրակի, ամրապնդելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը :

Պերլինի մէջ եղած յանձնառութեանց դրժում եւ թշնամական ցոյց համարուեցաւ այս ձեռնարկը : Գերմանական մամուլը կծու ագդարարութիւններ ուղղեց : Հիթլէր սուրհանդակաւ Պերլին կանչեց իր արտաքին նախարարը, որ Լոնտոն պիտի մնար մինչեւ կիրակի : Միեւնոյն ատեն արտակարգ նիստի հրաւիրեց իր գաղտնի խորհուրդը : Իսկ բանակին հրամանատարութիւնը արդէն զինուոր համախմբած էր Աւստրիոյ սահմանագլուխին վրայ, հիթլէրական «փոթորիկ» (հարուածային) խումբերն ալ դիրք բռնած էին, անմիջապէս Աւստրիա արշաւելու համար : Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը հասկցուցեր էին Ֆոն Ռիպպէնթրոփի թէ Աւստրիոյ անկախութիւնը էական պայման է Միջին Եւրոպայի խաղաղութեան համար, բայց Գերմանիոյ արտաքին նախարարը խուսափողական պատասխաններ տուած էր :

Եւ ահա դէպքերը դահավիժեցան սրընթաց ուժգնութեամբ : Ուրբաթ օր, Գերմանիա երեք վերջնագիրներ ուղղեց Աւստրիոյ կառավարութեան, իրարու ետեւէ, եւ մէկը միւսէն ծանր :

Նոյն օրը առտուն Տոքթ. Շուշնիկ հրամայած էր զէնքի տակ առնել պահեստի զօրքը, «ապահովելու համար բարեկարգութիւնը, կիրակի օրուան հանրաքուէին առթիւ» : Այդ միջոցին Պաւարիոյ հիթլէրական մարտական խումբերը արդէն կը խլրտէին սահմանագլուխին վրայ, Աւստրիա խուժելու համար : Եւ ահա Հիթլէրի առաջին վերջնագիրը, զոր օդանաւով Վիէննա տարաւ մասնաւոր պատուիրակ մը, Պիւրքէլ : Այս վերջնագիրը կը պահանջէր .

1. Յետաձգել կիրակի օրուան հանրաքուէն.— 2. Հրաժարեցնել Տոքթ. Շուշնիկի դահլիճը.— 3. Փոխ-վարչապետ նշանակել ներքին նախարարը, Տոքթ. Զայս Ինքվարտ (հիթլէրական), ինչպէս եւ ուրիշ երկու հիթլէրականներ առնել դահլիճին մէջ :

Վերջնագիրը կը պահանջէր նաեւ անմիջապէս դադրեցնել ընկերվարականներուն հետ կատարուած բանակցութիւնները եւ ազգային - ընկերվարականներ (հիթլէրական) դնել շրջանային վարչութեանց գլուխը : Հակառակ պարագային, զինուորական միջամտութիւն պիտի կատարուէր : Պայմանաժամ տրուած էր մինչեւ իրիկուան ժամը 4 :

Հանրաքուէն յետաձգուեցաւ, եւ սակայն...

Այս վերջնագրին վրայ, Աւստրիոյ կառավարութիւնը յետաձգեց կիրակի օրուան հանրաքուէն :

Քիչ վերջը հասաւ երկրորդ վերջնագիրը, որուն պայմանաժամը կը լրանար ժամը 7.30ին եւ որ Տքթ. Շուշնիկի հրաժարումը կը պահանջէր : Աւստրիոյ վարչապետը այս անգամ ալ տեղի տուաւ, յայտնելով թէ կը համակերպի բանի ուժին առջեւ եւ հրամայեց բանակին չընդդիմանալ գերմանական զօրքին յառաջխաղացման :

Ժամը 8ին, մինչ խորհրդակցութիւններ կը կատարուէին նոր դահլիճին կազմութեան համար, Վիէննա հասաւ երրորդ վերջնագիրը, որ կը պահանջէր նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնել Տոքթ. Զայս Ինքվարտի :

Տոքթ. Միքլաս, Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը, նախապէս ընդդիմացաւ այս պահանջին, յանձնարարելով բոլոր պաշտօնատարներուն՝ մնալ իրենց դիրքերուն վրայ : Այս անգամ վերջնագիրը անձամբ յանձնած էին Վիէննայի գերմանական դեսպանատան զինուորական կցորդը եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատար մը, որոնք բերանացի ալ բացատրեցին թէ վճռական հրահանգներ ստացած են Պերլինէն, նոր դահլիճին կազմութեան մասին : Հանրապետութեան նախագահը յայտարարեց թէ ինք պատասխանատու է միայն Աստուծոյ եւ իր խղճին առջեւ եւ չի կրնար ընդունիլ օտար կառավարութեան մը հրահանգները :

Եւ սակայն, քանի մը վայրկեան վերջ, պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ թէ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուած է Տոքթ. Զայս - Ինքվարտի :

Այս պարագան մեծ զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ : Յետոյ հաստատուեցաւ որ Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը նկատի առնելով Գերմանիոյ զինուորական անողոք ճնշումը այլեւս աւելորդ համարած է որ եւ ընդդիմութիւն, որուն հետեւանքը պիտի ըլլար արիւնահեղութիւն :

Եւ Հիթլէրի ներկայացուցիչը անմիջապէս կազմեց նոր դահլիճը, բոլորն ալ հիթլէրական, բացի մէկէն : Վարչապետը միեւնոյն ատեն պիտի վարէ ներքին նախարարութիւնը : Արտաքին նախարարն է Վիլհէլմ Վոլֆ : Դատական նախարարը, Ֆրանք Հիւպէր, աներձագն է մարաջախտ Կէօրինկի (վարչապետ Փրուսիոյ, օդանաւային նախարար եւն.) : Ստեղծուած է նոր պաշտօն մը եւս,— նախարարութիւն Քաղաքական Կամքի Զուլման :

Նոր վարչապետը ճառ մը խօսեցաւ, որ քանի մը անգամ կրկնուեցաւ ձայնասփիւռ գործիքներու միջոցաւ : Այս առթիւ թնդաց հիթլէրական քայլերգը, թէ նուագախումբերով եւ թէ Աւստրիոյ պաշտօնական անթելով : Այլեւ չափ ու սահման չունէր նացիներուն խանդավառութիւնը : Ամբողջ Վիէննա կը լողար հիթլէրական դրօշներու ծովի մը մէջ եւ թափօրներ կազմուած էին փողոցէ փողոց : Անմիջապէս լուր տարածուեցաւ թէ Վիէննա հասած են Հիթլէրի մասնաւոր խորհրդականը, Հէս, նոյնիսկ մարաջախտ Կէօրինկ :

Գիշերուան ժամը 9.45ին հիթլէրական դրօշը պարզուեցաւ վիէննայի քաղաքապետարանին եւ վարչապետարանին վրայ : Քաղաքապետը ձերբակալուած էր արդէն, իսկ դահլիճին անդամները անհետացած էին, գլուխն ըլլալով Տոքթ. Շուշնիկ :

Երէկ, շաբաթ, Հիթլէր Միւնիխ սուրաց օդանաւով : Պերլինի մէջ կ'ըսեն թէ Վիէննա պիտի երթայ :

50,000 գերմանական զօրք, 200 օդանաւ

Այդ միջոցին, հակասական լուրեր շրջան կ'ընէին գերմանական զօրքի շարժումներու մասին : Գերմանական հրամանատարութիւնը 50.000 զինուոր եւ 200 ռմբաձիգ օդանաւ կեդրոնացուցած էր Պաւարիոյ մէջ, զօրաշարժ մը որ տեսնուած չէ Մեծ Պատերազմէն ի վեր : Առտուն կանուխէն, ժամը 5 — 6.30 գերմանական կառավարութիւնը մէկ ժամ փակեց սահմանագլուխը օտարականներու առջեւ, դէպի Սալցպուրկ : Այդ միջոցին էր որ Տոքթ. Շուշնիկ զէնքի տակ առաւ 20 — 23 տարեկան բոլորամուրիները : Քիչ վերջը անթելը կը հաղորդէր թէ գերմանական ստուարաթիւ զինուորներ անցած են սահմանը, Կարմիշ - Փարթէնքիրխէն մտնելով : Նոյն պահուն օդանաւով Պերլին կ'երթար Վիէննայի գերմանական նախկին դեսպանը, Ֆոն Փափէն : Կէս օրէն վերջը Աւստրիոյ նացիները ցոյցներ կատարեցին Վիէննայի, Կրացի, Ինսպրուքի եւ Լինցի մէջ : Ժամը 3.45ին նորէն զրոյց շրջեցաւ թէ գերմանական զինուորներ ճամբայ ելած են Միւնիխէն, սրընթաց կառքերով, մինչ Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը գանգատէին թէ Աւստրիա խախտած է Հիթլէրի հետ գոյացած համաձայնութիւնը : Միեւնոյն ատեն Հիթլէր կը յետաձգէր իր մեկնումը դէպի Համպուրկ, ուր ճառ մը պիտի խօսէր Աւստրիոյ մասին :

Գերմանական գործակալութիւնը միշտ կը հերքէր զինուորական արշաւանքի լուրերը, բայց շատ քիչեր հաւատ կ'ընծայէին, մանաւանդ որ, Գերմանիոյ բոլոր զօրանոցներէն փոխադրութիւններ կը կատարուէին դէպի արեւելք եւ դէպի հարաւ : Բացի կանոնաւոր սահմանապահներէն, սահմանագլուխ հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը վարդալ Դ. Էջ)

10—15 տարեկան տղաքն ալ մահ կը պահանջեն “իժեր„ու եւ կատղած Շուն„երու համար

Մոսկուայի դատավարութեան առթիւ, Խ. Միութեան «Պիոնէրներու Փրավտա»ն (արիներու օրկանը) բազմաթիւ նամակներ հրատարակեց պատանիներու եւ աղջիկներու կողմէ, որոնք բոլորն ալ կը պահանջեն անմիջապէս գնդակահարել Ռիքովը, Պուխարինը, Ռաքովսքին եւ միւս «շուներն ու իժերը» :

Մոսկուայի թիւ 173 դպրոցին աշակերտները կը պահանջեն գնդակահարել « ստորին աւազակները » :

Ամէն տեղ ալ բանաձեւեր քուէարկուած են 10 — 15 տարեկան մանուկներու կողմէ, որոնք «միաբերան կը պահանջեն որ Գերագոյն Ատեանը պատժէ «Թունաւոր իժերը» :

Ստորեւ՝ քանի մը նմոյշներ, այդ բանաձեւերէն.

— « Գնդակահարեցէք փաշական շուներու ամբողջ վոհմակը » :

— Ոչնչացուցէք փաշական օձերը եւ իժերը :

— Փա՛ռք փառապանծ Չեկային :

Քիէվի շրջանէն պատանի թղթակից մը կը գրէ.— «Մեր դպրոցին բոլոր տղաքը ժողով գումարեցին եւ խնդրեցին Գերագոյն Ատեանէն՝ գնդակահարել ամբողջ անարգ վոհմակը » :

Եօթը պզտիկ աղջիկներ եւ տղաներ — Բորիա, Միշա, Նուրա, Շուրա, Լենիա, Զոյա եւ երկրորդ Շուրա մը— կը գրեն.

— « Մենք ամէն ջանք պիտի թափենք Եժովի նմանելու (Չեկային պետը) եւ անոր արթնութիւնը իւրացնելու համար՝ թշնամիներ եւ բարեկամներ գտնելու գործին մէջ եւ պիտի սորվինք դառնալ արձակաղէններ, որպէսզի կարենանք պատասխանել փաշական կրակին » :

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍՈՒԱՄԾԵՂԷՆԻ գործարանատէրերու արհեստակցական միութիւնը որ աւելի քան մէկ միլիոն աշխատաւորներ ունի, միաձայնութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը՝ աշխատանքի օրինագրքին զանազան տրամադրութեանց դէմ : Բանաձեւը խորհրդարանին եւ ամբողջ երկրին կ'ազդարարէ թէ այդ տրամադրութիւնները կը ձգտին անուղղակի ճամբով մը Ֆրանսայի մէջ հաստատել խորհրդային կարգուսարք մը որ պիտի լրացնէ արտադրութեանց կազմալուծումը եւ տնտեսութեան քայքայումը : Միութիւնը որոշած է բոլոր միջոցներով ընդդիմանալ այդպիսի վերիվայրումի մը :

ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ ԴԵՐԸ ԱՐԴԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մեզմէ ո՞վ չի յիշեր իր մանկութեան անուշ ապահովութիւնը: Այդ ապահովութիւնը մեր տկարութենէն կուգար, մեր տգիտութենէն, մեր ապաւինումէն առաջնորդներու որոնց մասին չէինք խորհիր կասկածիլ, նոյնիսկ երբ անոնց իշխանութիւնը մեզի ծանր կուգար:

Առաջնորդներու իշխանութիւնը կը բաժնէր մեզ աշխարհէն, ինչպէս մետաքսի խողակը կը բաժնէ մինչև մեզ մարմինը թրթուրէն: Այն ատեն, պատասխանատուութիւն չունենալով, կատարեալ ապահովութիւն կը վայելէինք:

Ցետոյ հասաւ ատենը, երբ մենք հասկնալու, գործելու կարող եղանք, սակայն անստուգութիւնն ու մտահոգութիւնը խափանեցին մեր յանդգնութիւնը:

Այսօր, կարծես թէ առաջնորդներէ ազատուած ըլլալու սարսափին ունինք եւ մեզ վարող իրական կարողութիւններուն անտեղեակ, անտարբեր ենք:

Մեծ հոսանքին մէջ կեանքին, կը տարուինք այսպէս զգայուն եւ անգիտակից, լոյծ ու անդէկ, խառնուած բոլոր կոյր ուժերուն հետ բնութեան, դէպի ո՞ւր... դէպի միակ ստուգութիւնը...

... Այլ լոկ գիտեմ,
Թէ հոն Աստուած մ' ի սկզբանէ անգթօրով,
Իր փոխարէն գահ դըրաւ մահը դըժխեմ:

Այս մութ մտածումները բնտանի հրեշտակներու պէս կը յաճախեն միտքը, կը խառնուին մեր յուզումներուն, ձեւ ու չէշտ կուտան մեր զգացականութեան: Այդ չէշտը ցաւատանջ է ու թախծոտ: Լսեցէք բանաստեղծին խռովիչ հնչականութիւնը.

... Կը զահանդիմ, թող անէծքն ալ վերջ գրտնէ,
Թող հանդարտի սատանան, Տէր իմ Աստուած.
Աչքերուս դէմ երկինքդ ամբողջ կը մըթնէ,
Առագաստին նըման նաւուն ցայգայած:

Ներկայի հոգեկան անձկութիւնը վիպական մելամաղձոտութիւնը չէ այլեւս, իր պատճառին մասին անվստահ՝ ու սիրահար՝ ինքն իրեն, այլ անձկութիւնն է իրենց բոյնէն աքսորուած տարագիրներու, որոնք վտարանդի գետիններու վրայ վարարական՝ իրենց ճամբան կը փնտռեն ըստ բախտի, ըստ պատահարի:

Ուրախութիւնը դեռ այսօր քանի մը իմաստուններու եւ անգիտակից մարդոց դէմքը կը պճնէ թերեւս. մեծամասնութեան ճակատը սակայն մտածում մը կը փոթէ: Ազատ բայց հայրենազուրկ... անդին երկիր մը անիշխան...

Ուժեր, միտքեր, հաւատքով զօտեպնդուած հոգիներ պէտք են այս ահաւոր երեւոյթը տանելու համար անյողդողդ եւ աննկուն, մեզի ճակատագրուած այս ճշմարտութեան առջեւ գտնելու համար մտքի հանդարտութիւն, կենսուրախութիւն ու խանդավառութիւն:

Ամբոխին գլխուն վերեւ կը կախուի աղջամուղջը որ չփոթութիւն կը ստեղծէ, բայց այդպէս չէ բանաստեղծին համար,— լսեցէ՛ք.

Բայց ամբոխին մէջ դիւահար աչքերով,
Մարդ մը ոտքի, իր կարկինով իմաստուն
Կը գծէ նոր աշխարհ մը, նոր եթերով,
Ու կը պոռայ.— Ճանչցայ, հա՛յր իմ, հա՛յրս ես դուն:

Ժողովուրդ մը որուն կախարդանքը զէնքը կը խոտորէ իր խոժալին աւանդական ձեւերէն, կը շեղի իր բարքերուն հինաւուրց ակօսներէն, այդ ժողովուրդը տագնապներուն ամէնէն զարհուրելին կ'անցընէ հիմա:

Սակայն զգոյշ ըլլանք խաթարումի վրայ ճառելէ չարիքի մը առջեւ, որուն աղբիւրը մեր հոգեկան բարեշրջումին մէջ է. յարգենք այս անհրաժեշտ տառապանքներն ալ ուրկէ նոր եւ աւելի արժէքաւոր խմորումներ դուրս պիտի գան:

Մտածումին ամէնէն խորունկը նետուած այս անհանդստութեան յաղթահարելու համար, բոլոր մտքի ուժերը լարուած են այսօր: Այդ ճիգին մէջ մշակոյթին կամ արուեստին դերը մեծ է եւ հրաշագործ:

Արուեստին դերը նոյնն է այսօր ինչ որ էր երէկ: Հեթանոսութեան ատեն արուեստագէտներն էր որ ստեղծէին աստուածները: Աստուածները՝ կը ծնէին բնութեան զօրութիւններուն առջեւ բանաստեղծներուն սքանչացումէն ու մարդուն իմաստութենէն: Անոնց մարմինը ձեւ կ'առնէր, գիծերու ներդաշնակութիւնը կը ճշգրտուէր, արտայայտութեան զօրութիւնը կը շեշտուէր եռանդուն ըմբռնողութեամբ արձանագործներուն, որոնք մարդկային մարմնին մէջ կը գտնէին ամէնէն հմայիչ ճշմարտութիւնները կեանքին:

Աւելի ուշ, երբ դրախտի տեսլապատկերը երեւցաւ, արուեստը ոչ նուազ չարունակեց անգիտակցաբար իր պաշտօնը: Վերանորոգուած մարդկութեան արտայայտութիւններով կենսաւորուեցան հաւատքի խորհրդանշանները: Գթասրտութիւնն ու ցաւը Քրիստոսի խաչուած մարմինը լուսաւորեցին: Մագթաղենացիին դեղձան մազերուն հետ սէրը տարածուեցաւ ամենուրեք: Կրօնական զգուշութիւններուն ընդմէջէն, սուրբերու եւ թագաւորներու նկարներուն չքեղանքներէն յայտնուեցան մարդկային ճշմարտութիւնները: Ըսուեցաւ, կրկնուեցաւ որ այս աշխարհը ունայն է. բայց ճիգ ինչպէս որ ծաղիկներով կը զարդարեն խորանը, հաճելի ընելու համար երկինքը մեզի, այդ ճշմարտութիւններն ալ աշխարհի բոլոր հաճոյքներով կը պճնազարդէին:

Այսօր հաւատացեալներու օժանդակութեամբ, արհեստաւորներու եռանդով ու արուեստագէտներու իմացականութեամբ եկեղեցիներ չենք շիներ այլեւս: Կիրակի կամ տաղաւար օրերուն լուսազարդուած եկեղեցիին մէջ չենք հաւաքուիր հոգեւոր հօտի հաւաքականութեամբ: Սակայն եւ այնպէս անհատական մտածումները կը վխտան, իրար կը հրմշտկեն, յաչաղկոտ ու յաւակնոտ՝ կարծես դիտումնաւոր պայքար կը մղեն իրարու դէմ, յածանքին առջեւ հասարակութեան մը անտարբեր որ իր ձանձրոյթը փարատելու է եկած:

Արուեստագէտին դերը չէ փոխուած այսօր: Արտայայտել, զգալի երեւոյթներով, մարդկութեան հոգեկան պատկերը, զգայարանքները խայտացնել, հոգիները բարձրացնել ու խանդավառել, վկայելով մեր ըմբռնողութեան կարողութիւնը: Վասնզի միտքը մեր էութիւնն է ու մեր հպարտութիւնը:

Հին կամ արդիական արձաններու գեղեցիկ մերկութիւններուն մէջ մեզ հմայող բանը մարդկային մարմինին մերկութիւնը չէ. այլ յուզումը արուեստագէտին՝ մարդկային մարմինին առջեւ:

Երբոր գիւղանկարիչի մը գեղեցիկ մէկ գործը դիտենք, անոր մէջ մեզ յափշտակող բանը մարգերու, պուրակներու, առուներու կամ ծործորին գեղեցկութիւնը չէ, այլ արուեստագէտին հոգեկան զգայականութիւնը, կեանքին թաքուն տարրերուն թափանցել՝ անոնց յարաբերութիւններն ու ներդաշնակութիւնները ընդնշմարել գիտցող իր նրբամտութիւնը:

Արուեստագէտին այս յուզումին մասնակից կ'ըլլանք մենք ալ: Անոր հասկացողութիւնը իբրեւ մերը կ'ըմբռնենք: Անոր ստեղծած գործը վայելելու ատեն մեր մտածումին զօրութիւնը երեւան կը բերենք, կը գինովնանք այդ զօրութեամբ:

Ամէնէն գեղեցիկ գինովութիւններուն պէս, արուեստագիտական յուզումն ալ արբեցութիւն մըն է. որովհետեւ բան մը որ մեզմէ չէ՝ մեր մէջ մուտք կը գործէ, ինչպէս գինին, որ կ'արթնցնէ մեր մէջ արտասովոր զօրութիւններ:

Օրինական ու փրկարար արբեցութիւն, որովհետեւ արուեստի գործին բոցավառած պայծառութիւնը մեր միտքն ունի իբրեւ ատրուշան, ու երբ արբեցութիւնը կ'անհետի, պայծառութիւնը կը մնայ: Մեզի կը մնայ մեր բնական արժէքին մեծցած, խոռացած մէկ զգացումը, սէրը մեր հոգիին, վստահութիւնը անոր ապագային, հպարտութիւնը եւ ուրախութիւնը կեանքի բարձրագոյն ձեւին զոր մենք կը ներկայացնենք:

Երբ արուեստագէտը իր ներզօրութիւնները կը ցուցադրէ, իր ցեղին մեծութիւնը կը տարփողէ, երանգաճոխ սիրամարգին պէս բանալով իր հոգեկան շնորհը, արեւին դէմ տարածելով իր շողշողուն փետուրները, իր սիրապարին մէջ հանդիսադրելով չքեղութիւնը ցեղի մը, որ հպարտ է ինքզինքով եւ ապագային ծարաւի:

Այսպէս արուեստը, մեզի համար, արտայայտելով մեր մտքին փառաւոր սիրապետումը բնութեան վրայ, անոր յայտնութեան առջեւ մեր քաջութիւնը կը պանծացնէ ու կ'օգնէ մեզի գտնելու այնտեղ կեանքը սիրելու հաւաստիքներ:

Արուեստը զգայականութիւնը ներդաշնակելով մեր մտքին հարկադրանքներուն, մեր բարոյական ու հոգեկան կեանքին մէջ ճշմարտութեան ուրախութիւնն ու խանդավառութիւնը կը հաստատէ:

Այսօր ամէն ատենէ աւելի անհրաժեշտ է արուեստը, մեծ է իր դերը, քանի որ երբեք մինչեւ հիմա այսքան անոք, անտէրունչ չէինք եղած, պատրաստուած՝ գտնելու մեր մէջը, միմիայն մեր ինքնութեան մէջ, աղբիւր մը մխիթարութեան ու մեր խանդավառութեան:

Արուեստագէտները այսօր երբեմնի արքաներէն սիրուած ճորտերը չեն: Ազգերը կը պատուեն զիրենք, իբրեւ իրենց մտքին ներկայացուցիչները, ու կարծես թէ, նոյնիսկ ամբոխին աչքին՝ որ անոր ուղղակի իմացութիւնը չունի, արուեստը նուիրական պատմուճան մը կը զգենու:

ԱՐԱՄ ԱՃՆԱՒՈՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀԱՐՄՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Պոլիսէն Փարիզ ու Փարիզէն Միացեալ Նահանգներ, կարգ մը հայ թերթերու մէջ, ռամկավար ու չէզոք գըրիչներ, ծաղկեցուցած են հիմնեան նկարագրութեանց յատուկ գրականութիւն մը: Այդ գըրութիւնը բարձրութեանց հասցնողները ո՛չ միայն տաղանդաւոր գրողներ, ո՛չ միայն հանճարեղ բանաստեղծներ են, այլ եւ ու մանաւանդ գուշակներ: Արդէն ամէն ճշմարիտ քերթողի մէջ պէտք է կանգնած ըլլայ մարգարէ մը:

Կ'արժէ որ ճաշակ մը տալու համար՝ ներկայացնենք քանի մը նմոյշներ այդ բարձրաթռիչ քնարերգութիւններէն:

Մեր Ցառաջը այս կարգի գրականութեան մը համար սիւնակ չէ տրամադրած, որով ակօս մը չէ կրցած բանալ գեղեցկագիտութեան այս պարտէզին մէջ: «Ցառաջ» սակայն անվերապահօրէն գնահատելով վսեմը եւ ունենալով խոր ըմբռնումը գեղեցիկին ու զմայլելիին, քանիցս հատուկտորներ ներկայացուցած է Պոլսոյ եւ Փարիզի մէջ մշակուած այդ գրական սեռէն:

Այս անգամ, պակաս մը լրացնելու համոզումով, մենք ալ կուզանք ամերիկահայ հիմնեան գրականութենէն ներկայացնել երկու գոհար.

— «Պրն. Աբրահամ Գասպարեանի ընդ. օր. Մայտա Աբրահամեանի նշանախօսութեան առթիւ— որուն բազմաճոխ նկարագրութիւնները երեւցան ատենին— տղուն բնակարանին մէջ տեղի ունեցաւ բազմիմաստ, գեղեցիկ, արդար եւ շողշողուն հաւաքոյթ մը՝ ներկայութեամբ ազգականներու եւ բազմաթիւ մտաւորական տաղանդաւոր բարեկամներու, որոնց մէջ մեծամասնութիւն կը կազմէին կղերականներ, բարերարներ, ազգային գործիչներ, խմբագիրներ, բանաստեղծներ, նկարիչներ, արձանագործներ, երգիչներ, երգահաններ, երգչուհիներ, պարուհիներ եւ համալսարանականներ: Ցեղին ընտիր դասը, ընտրանին: Ներկաները պատուասիրուեցան արեւելեան, հայկական, արաբական, սուրիական, թրքական (պոլսական), քրտական, պարսկական եւ ամերիկեան քմահմայ համադամներով: Գլուխ գործոցներ էին խմորեղէններէն «Սարայ պահչէ»ն, «Աթէշ հաւուզ»ը, «Լիւլէ պէօրէկ»ը, «Թուլումպա կէօպէկ»ը, «Լոխում լըխմա»ն, «Ապու չէրպէթ»ը եւ մանաւանդ ասորական «Նարուպալ» եւ թրքական «Պալ չիչէք»ը, բոլորն ալ պատրաստուած փեսացուին մայրիկին տաղանդաւոր ու հրաշագործ, աստուածամայրեա՛ն թաթիկներով: Իսկ շնորհագեղ եւ աննման օրիորդին՝ նոյնքան շնորհագեղ աննման մայրիկը, անուշեղէններ պատրաստելու մէջ մեծ, ճշմարիտ ու նուրբ արուեստագիտուհի մը, երեւոյթ պարզապէս, հրամցուց իր ստեղծագործութեամբ պատրաստուած քաղցրեղէն մը որ նրբաճաշակ քիմքերու համար նեկտարախառն ամբրոս մըն էր: Ժիւրի մը կազմուեցաւ՝ պաշտօն ունենալով անուն մը դնել այդ անզուգական անուշեղէնին եւ տարածել զայն հայ բարձր դասուն մէջ:— Կը լսենք որ անուշեղէնը անուանուած է «զոքանչաչունչ»: Հրամցուեցան նաեւ ազնուական եւ գունագեղ ըմպելիներ, առատօրէն: Երեկոյթը սահեցաւ երաժշտութեան թրթռումներու, հիմնեան լոյսերու, քրմական բուրումներու եւ եդեմական մթնոլորտի մը մէջ: Մերթ ընդ մերթ երեկոյթը կը ճառագայթազարդուէր պարերով, բանաստեղծութեամբ եւ երգերով, ընկերակցութեամբ դաշնակի, սրինգի, վինի (ուտ), սանդուրի (քանոն), դափի եւ այլ նուագարանաց:

Երկու նշանածները, իրենց թաւշապատ խորանին մէջ, նման էին զոյգ մը աղաւնեակներու՝ որ կը սերտեն սիրոյ, երջանկութեան եւ յաւերժական միութեան ոսկեմատեանը:

Այս առթիւ անհրաժեշտ կը համարինք ըսել որ Օր. Մայտա գերընտիր ձիրքերով եւ Հոլիվուտի վրոէթեան գեղեցկութեամբ օժտուած, ոսկեվարս, ակնադեղ եւ բարձրահասակ Հայուհի մըն է ու իր ընկերուհիներէն կոչուած է «Կրէթա Կարպօ»:

Իսկ Պ. Աբրահամ Գասպարեան վայելչօրէն միջահասակ, թխադեղ եւ առնական երիտասարդ մըն է, նոր սերունդին պատիւ բերող տիպարներէն, որ յաճախած է Զըմըրսի հայ սքուլին եւ Հովըրըթիսթընի համալսարանին ելեկտրական մեքենագիտութեան դասընթացքները, ինչպէս նաեւ Նիւէնկլէնտի իրաւաբանական ճիւղը եւ Մէչչիւչի ճեմարանին փիլիսոփայական մասը ու ներկայիս Ուիլլերմթաունի մէջ կը պարապի նպարավաճառութեամբ, ըլլալով տէր ու տնօրէնը «էսթոմա հաուզ» վաճառատան»:

Երկրորդ գոհարի մը մէկ էջն ալ կը ներկայացնենք.

—«Ազգականներու եւ բարեկամներու ընտրեալ ու կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեան կատարուեցաւ, անցեալ Կիրակի, Քըըթփըրթի Ս. Իմաստուհի տաճարին մէջ, պսակադրութեան խորհրդալի հանդէսը հոյակապ երիտասարդի մը՝ Պ. Օհան Էլմասեանի եւ բազմագեղ Օր. Ամպէր Ջէրիչեանի, կնքահայրութեամբ ազնուազարմ տիար՝ Զարըի Կակոսիկեանի, ձեռամբ Տ. Աբիմէլէք քհնյ. Գարանֆիլեանի եւ մասնակցութեամբ դպրաց դասուն:

Նորապսակ ամոլը կանգնած էր հարուստ, պերճ, բուրումնաւէտ եւ ըսպիտակափառ ծաղիկներու հրաշագան կամարակապ հեղեղի մը ներքեւ:

Հարսը նման էր դիցուհիի մը, իր անբիծ շղարշներուն եւ աստեղափայլ գոհարեղէններուն մէջ: Զոքանչ մայրը նման էր փառապանծ թագուհիի մը: Փեսան նման էր հրեշտակապետի մը: Կեսուր մայրը նման էր վեհատեսիլ կայսրուհիի մը:

Պսակի արարողութիւնը աւարտելէն վերջ՝ Տէր Հայրը իմաստներով լեցուն, պատկերներով յորդուն եւ կառուցուածքով տոկուն, կուռ, բարոյալից խրատական մը խօսեցաւ, շընորհաւորելով, ներբողելով եւ բազմիցս օրհնելով:

Խիստ պատշաճ կարգադրութեան մը համաձայն, ներկաները հիւրասիրուեցան Տալէր Փալըս պերճագեղ պանդոկին բազմաշքեղ ու հայելապատ սրահներուն մէջ, ուր ստեղծուեցաւ խանդով ու զուարթութ[…] ընդելուզուած մթնոլորտ մը, […] նալետութեամբ Տիար Մովսէս Գ[…] պարեանի:

Կարգով խօսք առին Պրն. Այգ[…] միչեան, Իլէմեան, Ամիրեան, Պ[…] սուրեան, Սմբատեան, Տասնապ[…] եան, Վարվառեան, Խնամեան, Գ[…] կիչեան՝ շեշտելով որ այսքան […] դաշնակ զոյգ, այսքան բախտա[…] մուսնութիւն, այսքան գերբնա[…] միութիւն՝ իրենց սիրտը կը լեցն[…] հուն ցնծութեամբ եւ բարեմաղթ[ու]թիւններով:

Եւ իրապէս այսքան յարմար ու […] բիւրին հարիւր երջանկութեան […] մանուած զուգակցութիւն՝ կը գտ[…] հի միայն հէքեաթներու մէջ:

Օր. Ամպէր Ջէրիչեան ստացած […] տալական, գերմանական եւ ֆր[…] կան կրթութիւն (ապրած ըլլա[…] զեցիկն Զուիցերիոյ զանազան […] րուն մէջ), ինչպէս նաեւ անգլի[…] սուն դաստիարակութիւն: Օրի[…] հետեւած է, մեծ յաջողութեամ[…] գեցկագիտական աշխատանոցի […] նուշահոտութեանց գործանոց[…] դասաւանդութեանց ու ներկայ[…] հետեւի շարժանկարի պատմ[…] ճիւղին: Օրիորդը կը փայլի իր […] տիկնութեամբ, գեղապաշտութե[…], բարեսրտութեամբ, ճաշակով եւ նրբահայեցութեամբ: Իրական, գե[…] ու բարի աստուածուհի մը:

Փեսան՝ Պ. Օհան Էլմասեան […] մատաղանդ հայորդի մըն է եւ […] ւած պիզնիսմէնի, Ռաչինկթը[…] նիվըրսիթիի մէջ, աստուածաբան[…] թեան, պատմութեան, գրակա[…] թեան եւ հանքաբանութեան: Նե[…] յիս կը զբաղի մեռելաբարձութ[…]: Ծանօթ է իր արագ, մաքուր եւ […] ճամիտ գործունէութեամբ:

Երջանկութենէ գերխիվեր բան […] մաղթենք այս բիւրիցս բախտ[…] զոյգին եւ իրենց ազնուազարմ ազ[…] գաններուն»:

Ինչպէս կը տեսնուի, գրողը […] այն խմբագիր է, այլեւ փաջ[…] գուշակէ ամուսնացողներուն […] գան.— համակ երջանկութի[…]

Եւ ի՜նչ հեղեղ ածականներ[…] շնորհ նկարչական, ի՜նչ ներ[…] ի՜նչ գիտաւոր նմանութիւններ[…]

Փեսին տրուած նմանութի[…] նաեւանդ,— «հրեշտակապետ[…] տեղին է: Մարդը մեռելաբար[…] խղճամիտ, արագ եւ մաքուր […] թաղ:

Այս մեռելաբարձին «բախ[…] ամուսնութենէն վեց ամիս վեր[…] ստացանք որ ձեռնարկուած է […] նալուծման:

Այս ալ կարելի է համարել […] ւորութիւն:

Մեռելաբարձը իր «երջանկ[…] նը» տեւականացած տեսնելով […] գած է զայն խղճամիտ, մաք[…] արագ:

Աստուած հարսին, փեսին, […] րին, զոքանչին, կնքահօր, […] րին, դպիրին, հանդիսական[…] պարավաճառին, մեռելաբար[…] խմբագիրին ու փաքիրին նոր[…] նորէն խնդացնէ:

Կարծեմ կարգ մը մարդիկ […] նանան կանգուն պահելու հա[…] րենց շէնքը, գերդաստանը, […] կութիւնը: Ասոնք անձնասէր[…] Բարեբախտաբար կան կարգ […] դիկ ալ որ կ'ամուսնանան […] պահելու համար ուրիշներուն […]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սըր Ճորճ՝ քիչ մը յոգնած՝ հառաչանք մը արձակեց ու աթոռին կռթնեցաւ:

— Ուրեմն այսպէս, շարունակեց, մեր ընկերութեան միւս տնօրէններն ալ նոյնպէս ինկած են ամիսներէ ի վեր որ այս ոսկի պատեհութիւնը ձեռքէ չհանենք եւ խոշոր գումար մը պառկեցնենք Մ. Քէմալի ստեղծած արդիական Թուրքիոյ մէջ... Ես ընդդիմացայ գրեթէ բնազդաբար, բացատրելով որ եթէ այդ մարդը գործ մը կ'եփէ կամ եթէ իր կառավարութիւնը պիտի իյնայ, այն ժամանակ մենք ապահովաբար պիտի կորսնցնենք մեր դրամները... Ուրեմն կ'ուզեմ որ ձեզի պէս մէկը անմիջապէս Թուրքիա երթայ եւ անձամբ քննութիւն մը կատարէ կացութեան մասին... Վտանգաւոր ձեռնարկ է, գիտցած ըլլաք, որովհետեւ եթէ իսկապէս շարժում մը սկսած է ու եթէ կռահեն որ իրենց ծրագիրները իմանալու փորձ կը կատարէք, կը սպաննեն ձեզ առանց այլ եւ այլի... Աւելորդ է ըսել որ եթէ հաւանիք ստանձնել այս պաշտօնը, շօշափելի գումարով մը պիտի վարձատրուիք... Ինծի ձգեցէք այդ հարցը... Ասկէ զատ ուրիշ գոհունակութիւն մը եւս պիտի ունենաք — ծառայութիւն մատուցած պիտի ըլլաք ձեր հայրենիքին, քանի որ ձեր հաւաքելիք տեղեկութիւնները արտաքին նախարարութեան պիտի հաղորդուին, որպէսզի կառավարութիւնը ի վիճակի ըլլայ կանխելու այն լուրջ դէպքերը որոնք — եթէ իմ կասկածներս արդար են — կրնան պատահիլ... Հիմա, ըսէք տեսնեմ, ի՞նչ է ձեր պատասխանը...

— Ձեր ուզած մարդը ես եմ, պարոն, ըսաւ Սուլիւն որուն կապուտակ աչքերուն մէջ նոր փայլ մը կար, ես ալ վախցայ որ դրամատնակի աշխատանք մը պիտի առաջարկէիք ինծի, բայց կը տեսնեմ որ ճիշդ իմ փնտռածս է...

— Շատ բարի, չափէն աւելի ուրախ եմ... Մեր ճամբորդութեան ընթացքին՝ մինչեւ Աթէնք պիտի տամ ուրիշ մանրամասնութիւններ, իսկ դուք առիթը պիտի ունենաք ընտելանալու թուրքերէնի նորաստեղծ արտասանութեան, որովհետեւ զբօսանաւիս նաւաստիներէն մէկը թուրք է...

— Կա՞ն այնպիսիներ որոնց պիտի գործակցիմ Պոլիս հասնելուս, թէ ընդհակառակն կ'ուզէք որ միս մինակս աշխատիմ...

— Շատ պիտի փափաքէի որ աշխատակցէիք Պրէնտըլին հետ... Բնաւ ձեզի չէր նմաներ ան եւ այս տեսակ գործերու մէջ շատ փորձառութիւն ունենալով, վստահ եմ որ երկուքդ միասին պիտի յաջողէիք իմանալ ամէն ինչ... Սակայն դժբախտաբար անիկա այս գործէն քաշուած է հիմա... Հետեւաբար միայն մէկ բան կրնամ ընել ձեզի համար... Ձեզ յարաբերութեան մէջ կը դնեմ իմ հին բարեկամիս՝ Մէքքինտըրուին հետ... Երեսուն տարիէ ի վեր Պոլիս հաստատուած վաճառական մըն է եւ կրնայ շատ օգտակար ըլլալ եւ ճամբայ մը ցոյց տալ... շուկան շրջան ընող ըսի-ըսաներէն բան չի փախցներ... Կը ցաւիմ որ ուրիշ օժանդակութիւն չեմ կրնար ընել...

— Այո, շուկայի ըսի-ըսաները շատ կարեւոր են այս տեսակ խնդիրներու մէջ, հաստատեց Սուլիւն, որ եւ է հոտ առա՞ծ էք տեղէ մը մինչեւ հիմա...

— Ո՛չ, շիտակը ըսելով. այդ պարագան իսկ կ'ամրապնդէ իմ համոզումս թէ շարժումը շատ մեծ է... Շուկան անսովոր կերպով, կրնամ նոյնիսկ ըսել, զարմանալի կերպով լռութիւն կը պահէ...

— Լա՛ւ, բայց այդ Պրէնտըլը, որուն մասին խօսեցաք, կարելի չէ՞ գտնել զինքը երբ Պոլիս հասնիմ... գոնէ կէս ժամ մը տեսնուէի հետը... կրնար կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդել...

— Շատ կը ցաւիմ, ըսաւ Սըր Ճորճ գլուխը երերցնելով. խեղճ Պրէնտըլը ձեր նախորդն էր կերպով մը. լսեցի թէ անցեալ շաբթու սպաննուած գտեր են զայն՝ Սիրքէճիի կայարանին ետեւը...

ԳԼՈՒԽ 6

ՆԱԽԱՆՁՈՏ ՍԻՐԱՀԱՐԸ

Յաջորդ հինգ օրերուն Սուլիւն Տէյթիմ աշխարհի ամէնէն երջանիկ մարդն էր: Խառնուածքով կը նմանէր այն զուարթ ու վառվռուն մարդոց որոնք յօժարակամ կը մտնան նոյնիսկ լուրջ ձախորդութիւն մը, երբ նոր հեռանկարներ կը բացուին իրենց առջեւ:

Սըր Ճորճ Տընքէնըլը ձգելէն քսաներչորս ժամ վերջը արդէն սկսեր էր ինքնիրեն հաւատացնել թէ Մէյըլնհէտի միջադէպը բախտաւոր եղած էր իրեն համար: Մինչեւ այդ օրը կառչեր մնացեր էր իր ասպարէզին, բայց հիմա կը նայէր հարցին միւս երեսին: Աստիճանի բարձրացումը բանակին մէջ՝ յուսահատօրէն դանդաղ էր. տարբեր խնդիր, եթէ «զօրս դու պատուիրեցեր» պատերազմ մը ծագէր. շատ քիչ հաւանականութիւն կար այդ մասին: Եթէ իր սխալան ճղճիմ եկամուտով շարունակէր Ան[…] Գունդին մէջ մնալ՝ հնարաւոր[…] պիտի չունենար — ձգենք ա[…] թիւնը — նոյնիսկ խնայողութ[…] նելու. իսկ փոխադրուիլ տա[…] բագունդի մը մէջ ուր ծախքեր[…] մ՝ համեստ են, երբեք հաճելի […] չթուէր իրեն: Թերեւս տասն[…] քսան տարի պիտի կատարէր մ[…] չափուած ձեւուած աշխատա[…] րը — մարզանք, նշանառ[…] ռազմափորձ, դասընթացք, […] թիւն եւ արձակուրդ: Եթէ բախ[…] նենար կրնար ժամանակի ընթ[…] փաշտապետ մը դառնալ կամ, […] նաբար հանգստեան կոչուած […] պետ մը՝ իր ետին ձգելով […] լաւագոյն մասը եւ առանց ու[…] բաւականաչափ դրամագլուխ […] բոլորելու կամ կալուած մը […] համար:

Բայց այդ բոլորը անցեր գ[…] ին հիմա. իրեն առաջարկուած […] րեւոր պաշտօն մը որ պատե[…] պիտի ընծայէր իրեն ի գործ […] իր նախաձեռնութիւնը, խելքը […] նաեւ այն եռանդը որ կը խա[…] մէջ:

(Շա[…])

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԷՆ

Այսօր, կէսօրէ վերջ ժամը 5ին պը-տոյտի ելայ դէպի վանքի աղբիւրն ու ապառաժոտ անտառը մեծ: Ճամբուս վրայ քանի մը գեղջուկ — գեղջկուհիներ սիսեռի արտը կը քա-ղէին: Գիւղացին այս օրերս այնքան է կլանուած քաղի ու կալի աշխատանք-ներով, որ գլուխ քերելու ժամանակ, բարեւ տալու, շունչ առնելու առեն չունի:

Կը լուացուիմ գուռին ջուրէն: Աղ-բիւրին ակէն ափերովս ջուր կը խմեմ: Կը նստիմ հաստկեկ կաղնիի մը տակ, աղբիւրին մօտիկը, եւ կ'ուզեմ «Յու-սաբեր» կարդալ: Անկարելի է: Բնու-թեան այս գեղատեսիլ վայրանկար-ները չեն թողուր որ կարդամ, կար-ծես անվերջ գիս իրենց կը կանչեն նոր հարսի մը պէս: Իսկապէս, դիտեցէք անգամ մը աս դիմացի երկու սարե-րու տարածը, ինքն իրեն եկած, կլոր ու նստած, կանանչ, կանանչ ծառա-տունն ու պտղատունները: Ասոնց ճիշդ մէջտեղը՝ ապառաժներէն հոսող երեք աղբերակները: Կարծես հնա-գարեան ասպետներու, կամ լեռներէ, ամպերէ ալ վեր, բնութեան ոգինե-րու, հզօր ու մեծ աստուածներու նի-զակները, դէպերը ըլլան այս հսա-տարուն, սրածայր բարտիները: Ահա, լեռնավայրի հազար ու մէկ տեսակ ծաղիկները, բոյսերը: Ահա, տնակ մը, որ ճերմակ, փոքրիկ աղջկան մը նման պահուըտեր է կարծես՝ այգի-ներու ծոցը, եւ աղբիւրին եզերքը, հոն, քիչ մը հեռուն: Ահա, արծիւ-ները, բաղէները, որոնք լեռներու ա-մենաբարձր կատարներէն կ'անցնին: Ահա, ուլարածը, այծարածը, գառ-նարածը, նախրապանը՝ որոնք գեղին եռեւի սարն են հասեր հեռուներէն, եւ քիչ վերջը, արեւը երբ որ մար մտնէ, գեղ պիտի վերադառնան (աղմու-կով, փոշիով, հեռաւոր հովիւներու բոյրերով), յաղթական բանակի մը պէս: Ու կանչը՝ վիթի նման սիրունիկ ուլիկներուն: Ու չարաճճի, զարմա-նալի այծերունկատակերգութիւնները յղնածեծաղ: Ու, բառաչը կարմիր ու դեղնագոյն մայր կովերուն՝ լեցուն ծիծերով, եւ բառաչիւնը ասոնց աղ-ուորիկ, աղուորիկ ձագուկներուն:

Ես կը սիրեմ գեղի, իսկական գեղի նախիրն ու նախրապանը: Կը սիրեմ մանաւանդ ասոնց վերադարձը, իրիկ-ուան՝ դէպի գեղ: Ու, կը սիրեմ բոյ-րը, որ անոնք իրենց հետ կը բերեն հեռաւոր դաշտահովիտներէն, խո-րունկ ձորերէն:

Ու հիմա, գեղը մեծ աղմուկի, իրա-րանցումի մէջ է: Հօտին ու նախիրին կանչերը գեղը կը լեցնեն զարմանալի աղմուկով մը: Օճախներուն ծուխը կապուտակ, մետաքսի նման, գեղին վրան ու չորս բոլորը ծուլ է ըրեր: Աղ-ւոր, աղուոր հարսները, իրիկուան ջուրի են գացեր աղբիւրը: Ու, հոն, մէկ կողմէ մեծկակ կուժերը լեցու-ցած՝ եթէ միւս կողմէ, քանի մը խումբ տուն կը դառնայ, ուրիշ բազ-մաթիւ խումբեր ալ, օրուան ծանր աշխատանքէն յետոյ, դեռ իրարու հետ կը խօսըռտին, կը շատախօսեն: Անոնք, կանգնած աղբիւրին մեծկակ գուռին մօտ, կը խօսակցին այս ու այն բանի մասին, իրենց տաղրին, կեսուրին, ներոջ, կեսրայրին մասին: Աղջիկներն ալ կը խօսակցին իրենց նշանածներուն մասին: Իսկ, բակե-րուն մէջ, տանտիկինները կաթ կը կը-թեն: Ի՞նչ քաղցր կուգայ կաթ կթե-լու ձայնը: Ինչ անոյշ կը բուրէ թարմ ու փրփրուն կաթը: Ես դաշտի համն ու հոտը կ'առնեմ անկէ:

Մարամուտ: Արեգակին վերջին, ամենավերջին լոյսի կտորը անյայտ եղաւ: Ալ մութը իջաւ, բայց քիչ յե-տոյ ահաւասիկ, լուսին գիշեր է: Գե-ղացին երդիք ելաւ լուսնակ գիշերով:

Անիկա պիտի ուտէ հիմա իր թա-նապուրը, եւ խորունկ մը պիտի քնա-նայ այս խաղաղ եւ աստղաշող երկին-քին տակ:

Գիշեր: Գեղի գիշեր: Ես չեմ քնա-նար: Հովը զարնուելով ծառերուն, կը հանէ ձայն մը՝ որ փոքր ծորակի մը ջուրին կարկաչերգին կը նմանի: Ծղրիթները, չես գիտեր ուրտեղ թա-ռած են, կը մասնակցին իրենց ան-դադրում խմբերգներով, հովին ու ծառերու հրաշապատում, եւ խորհր-դահրաշ երաժշտութեան: Ալ, մայ-րերը, հիմա, երդիքներէն, իրենց լա-ճերը տուն չեն կանչեր: Կալուորներ, մշակներ, խոր քունի մէջ են արդէն: Գիշեր, գիշեր...: Քու իմաստդ, քու հոգիդ, քու անճառելի ու դերահրաշ խորհուրդդ, գեղեցկութիւնդ, ո՞վ կարդացեր է արդեօք լրիւ: Ո՞վ կարո-ղացեր է ամբողջովին քեզ ըմբռնել, սիրել: Ահա, լուսնակը՝ Վահան ոսկի Արշակունի հայ իշխաններու, գեղին ամենաբարձր սարին վրայ: Աստղերը որքան խիտ ու առատ, միեւնոյն ժա-մանակ փայլուն կ'երեւան: Ծիր — կաթինը, հիմա, թափանցիկ, քնքոյշ, եւ սպիտակ շղարշ մըն է թանկագին, որ փռուած է Արամոյի ճիշդ վրան: Տարուան մը մեղրի քաղցրութիւնն ու բոյրը ունեցող զեփիւռը, սարերու ապառաժաշատ ու ծառախիտ կատար-ներէն վար սահելով, նորապսակ, սի-րաբեր աղջկան մը շունչը ունի ա-նոյշ: Օրուան բոլոր ձայները դադրեր են խպառ: Կալերուն մէջ, կալպահ-ները կրակ են վառեր: Հեռուէն ինչ գեղեցիկ կ'երեւայ այդ կրակը, ցորենի դէզերուն կուշտն ի վեր: Ահա, ձայն մը՝ որ գիս կը յուզէ: Կալպահ Կարօն է: Անիկա կամնուած ցորենի թեղը իրեն փափուկ անկողին ըրած, վրան տարածուած պառկած, աչքերը՝ դէպի աստղերը, սիրտը դէ-պի իր սիրական նշանածը, կ'երգէ եւ սրինգ կ'ածէ: Իսկ աղին ու անդին ծղրիթ ու զեփիւռ առանց դադարի, կը շարունակեն իրենց գիշերանուագը մինչեւ ցայգալոյս, մինչեւ ցայգա-լոյս...:

×

Այսօր, իրիկունը, ժամը 6ին տէր-տէրը եկաւ եւ ժամուն կոչնակը զար-կաւ: Կիրակմուտք է: Տէրտէրը կոչ-նակը զարկաւ եւ ժամուն դուռը նըս-տաւ: Սենեակիս պատուհանէն տե-սայ, որ Միքէլ — Անձելոյի մօրուքին նմանող մօրուքը կը խառնէր մատնե-րովը, եւ աչքը սեւ կալերուն կողմն էր տնկած: — «Ո՞ւր են, ուշացան», կ'ըսէր դէպի երէցփոխին, որ երկար, նահապետական չիպուխը բերանը, համրիչը ձեռքը, — «Հիմակ կուգան» կը պատասխանէր: Եւ իսկապէս ալ, հազիւ տասը վայրկեան անցաւ, կա-լերուն մէջ կալուոր չմնաց, ժամ թափեցան: Եկան նաեւ տանտիկին-ները, ծեր ու պզտիկ: Պէտք է տեսնել հայ գեղացին մօտէն, հասկնալու հա-մար հաւատքը՝ որ ունի դէպի գերա-գոյն արարիչը տիեզերքի:

Կիրակմուտք է: Հեռաւոր, բարձր լեռներու գիրկն ինկած հայկական գեղի ժամուն խունկի ծուխին բուր-մունքը ինչ անոյշ կուգայ հիմա: Այդ ծուխը նման է կարծես կապուտիկ, քնքոյշ ծաղիկներու: Կիներ ու այրեր ծունկի կուգան, շրթունքները գետին կը տանին, կը համբուրեն ու կ'աղօ-թեն: Անոնք, մեղրամոմ կը վառեն լուսաւորելու համար հոգին իրենց մեռելներուն, եւ լուսաւորելու հա-մար անդիի ու աստիի աշխարհները:

Տղայ մը, հրաշալի ձայնով կ'երգէ «Լոյս Զուարթ»ը: Հայոց ազգը իր բազմիններուն, մէնհաններուն մէջ՝ հին օրերուն, իր վանքերուն, եկեղե-ցիներուն մէջ՝ նոր օրերուն, իր տան սեղանին վրայ թէ աշխատանքի պա-հերուն, իր ամենատկար թէ ամենա-հզօր վայրկեաններուն՝ լոյսն է եր-գեր, արեւը, կեանքը: Եւ երգեր է զայն խորունկ սրտով, անկեղծու-թեամբ, մաքուր տենչանքով ու մեծ-ղի հաւատքով:

Մենք, դարերուն, դարերուն մէջէն ենք անցեր ցեղովին, եւ մեր կեանքի ու հոգիի անսահման ծարաւը Արեգա-կի կարմրակարմիր սափորէն ենք ու-զեր յագեցնել: Մենք մնացեր ենք բա-ղում անգամ յաւիտենական ծարաւ-ները կեանքի ու քաղցր ազատու-թեան: Ու, գեղեցիկ, աղուոր աղուոր երազներ, նաեւ հազար հազար անու-շակաթ, կաթնաշատ ծաղիկներ են ծաղկեր մեր սրտերուն դալարագեղ դաշտերուն վրայ, բայց առաւօտեան նորածաղ արեգակի առաջին շողերն իսկ չտեսած, թառամեր են անոնք...

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

հաստատութիւնը, չէն ու պայծառ պահելու եկեղեցին եւ... խմբագրա-տունը: Ասոնք վսեմներն են:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Յ. Գ..— Ստիպուած եմ յայտնել «Ազդակ»ի, «Նոր Օր»ի եւ ուրիշ կարգ մը թերթերու թէ պարտաւոր են միշտ յիշել աղբիւրը, Յառաջ, երբ արտա-տպումներ կը կատարեն: Դեռ կրնայի խնդրել որ արտատպումը պարունա-կող թերթէն ալ օրինակ մը ղրկեն ին-ծի...

Ն. Պ.

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայրենի՛ հող, հո՛ղ իմ յուրթի,
Քեզմէ պոկուած ծի՛լդ իմ անբոյր,
Սրտիս խորէն իմ պանդուխտի,
Կարօտավառ, հազար համբո՛յր:

Քառասուն դար ցեղըս արի
Քու բերքերով, միրգերով լաւ,
Ձերդ խանդակաթ մա՛յր մը բարի.
Ապրեցուցի՛ր, սիրո՛վ մ'անբաւ:

Պալատներըս, վանքերըս հին,
Որպէս փառքի յաւերժ կոթող,
Պապերըս ժիր, յա՛ր կառուցին
Քուկի՛ն վըրադ, հայրենի՛ հող:

Իմ յաղթական բանակներուս
Կըրունկները քե՛զ են դըպած,
Արիւնագին արքաներուս
Հատո՛ւ սուրն է վըրադ փայլած:

Դո՛ւն ես ծըծած արիւնը իմ
Ազատատենչ հերոսներուս:
Քու ծոցիդ մէջ արդ կը հանգչին
Նըշխարները հա՛յ Սուրբերուս:

Սըբբութի՛ւն ես, հո՛ղ հայրենի,
Ունիս խորհուրդ հազար ու բիւր,
Սըրտիս խորէն իմ պանդուխտի,
Կարօտավառ, հազար համբո՛յր:

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ԽՄԲ.— Մեր երիտասարդ աշխա-տակիցը հատոր մը կազմած է այս շարքէն, «Ածու», որ պիտի հրատա-րակուի մօտերս, Ֆիլիպէի մէջ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Տ'ԱՆՈՒՆՑԻՕ

Տ'Անունցիոյի քարտուղարը հետա-քրքրական տեղեկութիւններ կուտայ իտալացի մեծ բանաստեղծին մասին.

Տ'Անունցիօ կը կշռէր 80 քիլօ, հա-սակը՝ 1 մեթր 64, կուրծքին շրջա-գիծը՝ 90 սանթիմեթր, գլխուն շր-ջագիծը՝ 54: Մարմինը ներդաշնակ էր իր համեմատութիւններուն մէջ, գե-ղեցկօրէն կաղապարուած:

Աջ ուսը քիչ մը ցած կ'իյնար ձա-խէն, — համաչափութեան այս թե-րութիւնը հետեւանք էր այն սովո-րութեան, զոր բանաստեղծը ունէր, — գրելու ժամանակ՝ ձախ ձեռքը կը կոթնցնէր թուղթին վրայ, այնպէս մը որ աջ բազուկը դուրս կ'իյնար գրասեղանէն՝ մինչեւ իր դաստակը: Այսուհանդերձ անհրաժեշտ է խոս-տովանիլ, որ իր տղան, Մարիօն եւս, համաչափութեան նոյն թերութիւնը ունէր, — աջ ուսը ցած էր ձախէն, բայց Մարիօ, իր կեանքին մէջ, հօրը մէկ շարթուան գրածին կէսն անգամ գրած չունէր:

Տ'Անունցիոյի մորթը ողորկ էր եւ սպիտակ, մոմի ճերմակութեամբ: Ոչ մէկ սպի: Ծունկն ու ոլոքը՝ նուրբ, սրունքը՝ ջղուտ, ոտքը՝ պզտիկ:

Երբ դեռ 60 տարեկան էր, երեսուն տարեկանի կազմուածք ունէր, — մորթը պինդ, ղնդերները պրկուած:

Ձեռքերը փոքր էին եւ նուրբ, եպիս-կոպոսի ձեռքերու նման: Ու չափա-զանց զգայուն, — ձեռքի զօրաւոր սեղմում մը ցաւ կը պատճառէր: Մատները համաչափ, անթերի, — մա-տոյն ու փոքրիկ սպի մը միայն կ'երե-ւէր ձախ ձեռքին բթամատին վրայ, յիշատակ պատանեկութեան շրջանէն, երբ կը փորձէր դանակով բանալ ոստ-րէի մը փորը: Եղունգները երկար, վրան սպիտակ բիծեր, առաւել կամ նուազ չափով տեսանելի համաձայն եղանակին ու տարիներուն:

Կատակով, եղունգներուն վրայ տեսնուած այդ նշանները կը վերա-գրէր այն սուտերուն, զորս կ'ըսէր կի-ներուն՝ իր սիրային արկածախնդրու-թեանց մէջ:

Գանկը Միջերկրականեան գանկ մըն էր, (1902ին, Քորնուէլի համա-լսարանին գանկաբանութեան դասա-խօսը, որ սքանչելի հաւաքածոյ մը ունէր մարդկային գանկերու, բոլոր աշխարհահռչակ մարդոց ուղղուած նամակով մը կը խնդրէր որ յետմահու իրեն կտակեն իրենց գլուխները, ու-սումնասիրութեան համար, — ստաց-ուած դրական չորս պատասխաննե-րուն մէջ՝ Տ'Անունցիօ եւս կը խոստա-նար տալ իր գլուխը): Այդ գլուխը ճաղատ էր բոլորովին, հազիւ քանի մը շագանակագոյն մազեր ականջին վրայ, մնացեալը՝ ողորկ եւ պսպղուն մերկութիւն մը: 45 տարեկանին՝ ար-դէն ճաղատութիւնը կատարեալ էր գագաթին վրայ: Բայց Տ'Անունցիօ չէր դժգոհէր ճաղատութենէն, հակա-ռակը՝ Ցուլիոս Կեսարի: Նոյնիսկ, երբ կին մը, օր մը ակնարկեց իր ճա-ղատութեան, բանաստեղծը պատաս-խանեց. «Տիկի՛ն, ապագային՝ գե-ղեցկութիւնը պիտի կայանայ ճաղա-տութեան մէջ»: Ճաղատ գլուխին վը-րայ մորթն այնքան բարակ էր, որ գանկոսկրերուն «կար»ը կը տեսնուէր: Իր կարծիքով, ճաղատ էր որովհե-տեւ բժիշկ մը, դարմանելու համար գլխուն վէրքը, զոր ստացած էր մե-նամարտի մը ընթացքին, խախը դնել տուած էր վրան, բայց, ինչպէս ը-սինք, ոչ միայն չէր դժգոհէր իր շը-ղարշի պէս փայլուն, «կարն» իսկ դեռ յայտնի գանկէն, այլեւ «գերմարդկա-յին» կը համարէր այդ երեւոյթը: Ցա-ճախ կը պարծենար այդ «անզուգա-կան» եւ «հազուագիւտ» գեղեցկու-թեամբ, — աշխարհի վրայ, կ'ըսէր, գոյութիւն ունին միայն չորս գեղեց-կութիւններ. «Խտա Ռուպինշթայնի սրունքները, իմ գանկս ...»:

Երբեմն ալ կը խնդար իր ճաղատու-թեան վրայ: Օր մը, իր քարտուղա-րին աղջիկը Տ'Անունցիոյի խորհուրդ կուտայ գլուխը լաւ մը փաթթել, պառկելէ առաջ, բուրդէ լաթով մը՝ դարմանելու համար հարբուխը: Քա-նի մը օր վերջ Տ'Անունցիօ կը հե-ռագրէր աղջկան.— «Հրա՜շք, աղէկ-ցայ, բայց գանկս ծածկուեցաւ դի-ւախուխ մազերով: Ալ չեմ կրնար գը-նել հին դափնեպսակներս: Ղրկեցէք զինկէ պսակ մը»:

Ձախ քունքին վրայ կը կրէր սպի մը, յիշատակ իր մէկ մենամարտին: Իսկ ձախ յօնքին վրայ ուրիշ սպի մը, այս ալ յիշատակ այն ոմբակոծութե-նէն, որ տեղի ունեցաւ երբ գրաւելէ վերջ Ֆիումէն, կանգնած էր կառա-վարչատան մեծ դահլիճին մէջ, — ռումբի մը պայթիւնէն՝ ձեղունէն խաւ մը ծեփ ինկաւ եւ վիրաւորեց ձախ աչքին յօնքը:

ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ ՍԱՐՍԱՓԻ

Նկարիչ մը, Կիւս Պօֆա, որ ծանօթ է արդէն իր «Գրական Համադրու-թեանց» պաստառներու հաւաքածո-յով, տեսակ մը «փորձ մը քննադա-տութեան՝ պատկերով տրուած», այժմ կուտայ «Սարսափին Համա-նուագը», որ հաւաքածոյ մըն է դարձեալ պաստառներու, ամբողջու-թեանը մէջ «փորձ մը փիլիսոփայու-թեան՝ պատկերով տրուած»: Ան կը ներկայացնէ սարսափին արտայայ-տութիւնները մարդոց դէմքին վրայ, դարէ դար, «սկիզբէն մինչեւ մեր օ-րերը»:

Բայց ի՞նչ է սարսափը կամ վախը:

Ֆրանսացիները կ'ըսեն «դայլին ու շան միջեւ ինկած մարդուն պահն է», արտայայտութիւնը նման պահու մը: Կիւս Պօֆա կը փորձէ բացատրել այդ արտայայտութիւնը քիչ մը շատ ու-նայնապաշտութեամբ: Բայց նախ լը-սենք իր յառաջաբանը.—

«Վախը բնազդ մը չէ, վախը աւելի հին է քան բնազդը: Վախը ծնած է կեանքին հետ, որ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ համակարգութիւնը յա-ւիտենականութեան եւ ունայնութեան վախերուն:

Կենդանիները ծանօթ չեն քաջու-թեան, անոնք կը վախնան ամէն բա-նէ՝ առանց ամչնալու, եւ հինէն ի վեր: Ոչինչ կրնայ վստահութիւն ներ-շնչել կենդանիներուն, բայց միայն, երբեմն, մարդուն բարեկամութիւնը: Իսկ ոչի՛նչ, ոչի՛նչ կրնայ ապահովու-թիւն ներշնչել մարդուն, ոչ իսկ մահ-ուան գաղափարը, կամ ապահովու-թիւնը, որ ինքզինքին կուտայ, թէ գոյութիւն ունի մատչելի Աստ-ուած մը: Ինչե՜ր պիտի տար ան, վստահ ըլլալու համար այդ մասին: Ի՛նչքան խոնարհամտութեամբ եւ նը-ւաստացումով պիտի ուզէր գտնել նման Աստուծոյ մը ստոյգ յայտնութիւնը, եթէ նոյնիսկ անգութ եւ անարդար ըլլար այդ Աստուածը»:

Այս փիլիսոփայական տեսութենէն վերջ, հետեւինք նկարներուն, խոր-հրդածելով միաժամանակ:

Ահաւասիկ մեր նախահայրը, քա-րանձաւներու մէջ, բոլորովին ան-պաշտպան ընդդէմ անասուններուն: Երբ կը սկսի խօսիլ, իր առաջին բա-ռը կ'ըլլայ անուն մը դնել իր վախին, — զայն կ'անուանէ Աստուած: Այս-պէս ծնան կրօնքները, կուռքերը, թօթեմները: Այնուհետեւ մարդը կը սկսի խորհիլ իր ինքնապաշտպանու-թեան մասին, — դիմադրել, բայց ի՛նչպէս: Կը կեղծէ խնդալ, — իր սարսափահար ու պրկուած դէմքին ղնդերները կը թուլնան, ամօթի դի-մակը կը ջնջուի: Այստեղ, Պօֆա կար-ծես կը հետեւի Ռապըլէի վարդապե-տութեան, որ ծիծաղին մէջ կը տեսնէ մարդկային պատուախնդրութեան ա-ռաջին հակազդեցութիւններէն մին:

Այսպէս կը կազմուի իր ընկերային կեանքը՝ աշխատելով, հազար ու մէկ հնարքներով, ծածկել վախը, որ կը մնայ միշտ տիրապետող՝ մարդկային հոգւոյն մէջ: Առաջին Թագաւորը, որ իշխեց ուրիշներու վրայ, այն խորհր-դածել գիտցող վայրենին էր, որ հասկցաւ թէ իր նմանները չարչարել, ահաբեկել եւ սպաննել կը նշանակէր անոնց վախը հասցնել իրենց ուղեղին համեմատութեան:

Այս շրջանին՝ վախը, օրուան իրա-դարձութեանց խառնուած, քիչ թէ շատ կորսնցուցած է իր խուճապային զօրութիւնը: Մարդիկ վախ չեն զգար այլեւս ուրիշ մարդոց առջեւ, կը յաղթեն իրենց սարսափին, հպարտու-թիւնն ունին այդ անվախութեան, բայց այդ հպարտութիւնը կը բարե-խառնուի բնազանցական վախերով, յաւիտենականութեան պատիժներուն կամ սատանային վրէժխնդրութեան սարսափով:

Վախի վերջին արտայայտութիւն-ները կարելի է տեսնել նաեւ սովի եւ ժանտախտի տարիներուն:

Պիտի գայ շրջան մը, ըստ Պօֆայի՝ 2000 թուականներուն, երբ մարդ պի-տի սարսափի իր նմանէն, տարերային վախը դողի պիտի մատնէ զինք: Այդ վախին ճաչակն առաւ արդէն ԺԹ. դարուն վերջերը, — այն պա-հուն երբ կը կարծէր ամէն բան ընելու ուժն ունենալ, ամէն բան գիտնալ, եւ ուրանալ անցեալին վախերը, ծա-գեցաւ ընդհ. պատերազմը, հնձեց մարդկութիւնը, քանդեց օջախները, սարսեց ջիղերը: Երբ խաղաղութիւնը վերահաստատուեցաւ, մարդկային հոգին ուժասպառ դարձած էր այլ-եւս, նոյնիսկ անկարող Աստուած մը գտնելու իրեն՝ որպէսզի վերջ դնէր իր գլխու պտոյտին:

Հզօր ուժ մըն է սարսափը: Պէտք է ճանչնալ, ուսումնասիրել եւ փճացնել զայն: Արուեստը, գրականութիւնը, տնտեսութիւնը ապարէզներ չեն, այլ յաւիտենական սարսափէն փախուստ տալու միջոցներ միայն: Մարդը կ'աշ-խատի խօլաբար, խուճապահար փախչիլ — երթալ — կորսուիլ, ապա-ւինելով անթելին, սինեմային, արա-գութեան կշռոյթին, շարունակ բազ-մապատկելով իր զգայութիւնները..:

Ի՛նչքան խոր է մարդկային յուսա-հատութեան մասին այս փիլիսոփա-յական ակնարկը, դիտուած՝ կատա-կերգական կամ ողբերգական արտա-յայտութեանց արձանացումին մէջէն:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ղեւոնդ տեսած է եղեր բռնուիլս, ու կայծակի պէս գիւղ հասնելով լուր տուած էր որ ինծի օգնութեան գան: Մէնկուշին Ալէն ասկէ առաջ Զամուռ-ճի եկած է եղեր ուզելով մեզ բռնել տալ: Վէլին ալ իմանալով, երկու ապտակ կը զարնէ ու զէնքը վրայէն առնելով կը վռնտէ:

Տխուր աշունին հետ, մեր լեռներէն երկու տխուր տղայ Զամուռճի եկան, ու տխո՛ւր, տխուր լուրեր բերին մե-զի: Մէկը Քոսպետոյենց Տիրանն էր (Քոչեան), միւսը Ճերանենց Սիմոն, 29 տարու: Սակայն 12 եւ 13 տարե-կան երկու տղայ ունէր, կանուխ կար-գուած ըլլալով: Գեղին ամէնէն ունե-ւորներէն էր, շատ պահպանողական ու խնայող: Անոնց պատմածը մեր լե-րան տղոց մասին շա՛տ մութ էր: Լեռ ձոր քիւրտ ու Թուրք կտրած է եղեր, Հայ որսալու: Որոնք բռնածնին կո-ղոպտելով կը սպաննեն եղեր: Իրենք պահուեր են Ախլաթի մէջ, գետնին տակ, խորունկ փոս մը: Ու գիշերները երկու ժամուան հեռաւորութեամբ ջուր խմել կ'երթան ու նորէն իրենց թաքստոցը կը դառնան: Իրենց ճարը հատած էր եւ ալ չէին կրնար դիմա-նալ: Ատոր համար Քիւրտերուն եկեր էին, Տիրանենց քիրվային: Ան երկար մօրուքով մէկն էր, ու գեղին դէմ, անտառին մէջ առանձին տուն մը կը բնակէր, պահուելու յարմար: Բայց զանոնք ահա մեզի էր ղրկեր, չուզե-լով փորձանքի ենթարկուիլ:

Սիմոն մեր լեռներուն վրայ զանա-զան տեղեր դիակի հանդիպեր է, բայց գիշեր ըլլալուն չէ կրցեր ճանչնալ ա-նոնց ինքնութիւնը: Քէյհենց Մանուկ աղան, Քարէն մեզմէ բաժնուելէն ետք, գեղին տակ հին ջաղացք է ա-պաստաներ երկու կիներու հետ: Ու գիշերները գեղէն հաւ բերելով կ'եփեն ու կը զուարճանան եղեր: Երբ Թուրք ուլարած մը տեսնելով ժանտարմաննե-րուն կ'իմացնէ: Իր բռնուելէն ետք ե-րեք օր չեն սպաններ զայն: Ուր որ փախստականի տեղ գիտէր, ժանտար-մաններուն հետ վրանին գացեր է որ բռնել տայ: Ուր գաղտնի ապրանքի տեղ գիտէր, հանել կուտայ: Թերեւս կը կարծէր որ այս անգամ ալ զինքը ազատ պիտի թողուն, ինչպէս Տիվրի-կի մօտ, երբ ուրիշները զարկին: Սա-կայն գիշեր մը Թաթրենց փախստա-կան տղաքը, բրդոտ Բարզէնը, Եր-ուանդը եւն., իրենց տունը երթալով իրենց հօրը կը բանան զոյքերը հանե-լու: Կը զարնեն փետատը, ան կակուղ բանի մը կը հանդիպի:

— Ո՜վ, Մանուկ ամին լէշն է...

Կը ճչան, կը ձգեն կը փախչին:

Մեր տղոցմէն քսան հոգի, ճարա-հատ, քաղաք երթալով կը յանձնուին: Կառավարութիւնը քանի մը շաբաթ զիրենք օրավարձով կ'աշխատցնէ ու ազատ կը թողու, հաւատացնելով թէ ամէն ինչ անցաւ: Այն նենգամտու-թեամբ որ ուրիշներ լսեն, եւ իրենք ալ գան յանձնուին: Վերջէն սուիննե-րով անոնց փորերը կը պատռեն եւ ողջ ողջ ջրհորները կը թափեն: Քա-ղաք մտած տեղը, Հայոց դպրոցին քո-վի մեծ ջրհորդխակներով լեցուն է ե-ղեր:

Կին ու աղջիկ շատ էին մեր գեղը: Հոն Ճերան Հարսան, Ղեւոնդին մայ-րիկը: Քանի անգամ Ղեւոնդ խնդ-րեց որ գիշեր մը գաղտնի երթանք, մայրը տեսնենք, չզացի վախէս, թէ-եւ անոնք գեղէն դուրս, հողվրտիքին տակ, Ղափտանին մինակուկ տունը կը բնակէին: Հոն էն եղեր Խանում եւ Կիւլիզար հարսանները, մէկը իր չա-փահաս աղջիկն ու պզտիկ տղան, միւսը իր տղոցմէ մին վրայ առած: Աղջիկը Տիվրիկի տունէն խլելով ցայ-գատօնէ ցայգատօն կը պտտցնեն ե-ղեր: Բերսա՛ն, քոյրս, սեւ մազեր ու-նէր, գեղանի էր, թարմ, ու հետս ան-խօս: Խանում հարսս այս կսկիծնե-րէն կը մեռնի: Հարսները զինքը լոգ-ցնելով թաղեր էին հողվրտիքին մէջ: Ախղաղի ետին, խոր ձորերուն մէջ, քիւրտ չէթէներ Ք. Կարոյին Մկրը (Քզեան) կը բռնեն: Ան ցնցելով զա-նոնք կը փախչի, բայց անյայտ էր: Տարիներ ետք քարայրի մը մէջ կմախ-քը գտան: Գեղին դիմացի սարերէն ժանտարմանները բռներ էին հիւծած ու անօթի Կորիւնը, Օխիչենց Սերո-բը (Քզեան): Ու զայն գեղին մօտ, գետափին վրայ, հարս ու աղջկան աչ-քերուն առջեւ կը գնդակահարեն:

Մեր տղաքը առաջ Քարէն հեռանա-լով, Ախղախի լանջին վրայ Հաւքու-րին Ձորը քարայր մը ապաստաներ են: Ալիւր, պլղուր, կորկոտ, պանիր, չոքալիք, ամէն ինչ լեցուցեր էին հոն: Մեղուներուն փեթակները ջուրը գնե-լով, սպաններ էին պանոնք ու մեղրը հոն կրեր: Քսան հոգի: Քիւրտ չէթէ-ներ անոնց տեղը գտնելով կը պաշա-րեն եւ կրակի կը բռնեն: Մերինները անզէն, կը փախչին ու կը ցրուին մէկ մէկ կողմ: Արղենց Խաչօն, լաւ երի-տասարդ մը, խելօք, խոստմնալից ու համակրելի, լերան կողերուն վրայ գնդակահար կ'ըլլայ: Բարեկամ քիւրտ հովիւ մը ետքը դիակին վրայ քար շարելով կը թաղէ: Այս դէպքէն Սիմոն ու Տիրանը միասին փախեր էին:

Անոնք քանի մը օր մեր մօտ կեցան: Բախտէն մեր ունեցածը միասին կ'ու-տէինք: Մինչ այդ Քիւրտերէն ոմանք զինուորութենէ փախչելով եկեր էին: Ու մեզի դէմ, մեզ կը բամբասէին թէ ֆրաները չատցեր են: Վէլին տունէն մեզի թելադրեցին որ տղոցմէն բաժ-նուինք եւ ուրիշ տեղ տնակ շինենք: Մենք Տիրանը իր քիրվային կը ղըր-կէինք: Սիմոնն ալ Գար Տէրէ Ղօլը ա-նուն քիրվա մը ունէր, բայց չէր հա-մարձակեր քովը երթալ: Թէեւ կ'ը-սէր թէ հետը աղէկ են եղեր: Իր մօղի-ները անոր անտառը կը ղրկէ արածե-լու: Ու հարսան ալ եզը փոխ առեր է ու վարէ:

— Եթէ ես այդքան լաւ ծանօթ քիր-վա մը ունենայի, ըսի իրեն:

Սրտապնդուելով ան Ղօլլօյին գը-նաց: Տիրան ալ նորէն իր քիրվային: Բայց Տիրանի քիրվան զայն չէր ըն-դունէր: Ու ան գացեր Մրվանայ հո-վիւ եղեր էր սիւննի Թուրքերուն քով, ուր ուրիշ երկու երեք տղայ ալ կան ե-ղեր մեր գեղէն: Որսորդ Ատոյին, որ Ամերիկա էր, աննման տղաքը, Միհ-րանն ու Զմոն: Երկուքը երկու ծա-ղիկ: Ժանտարմանները հինգն ալ զար-կեր էին հոն:

Մենք մեր հին տնակին մօտերը ուրիշ մը փորեցինք գետնին մէջ, մեծ եղեւնիի մը բունին մօտ: Ան աղուէսի բոյն կը նմանէր: Զորնալուն կը սպա-սէինք, փոխադրուելու համար...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

սած առաջին վաշտերն էին 7րդ զօրաբանակի զինուորները, որոնց կեդրոնը կը գտնուի Մինիխի մէջ: Մինչեւ իրիկուան ժամը 7 Գերմանիոյ պաշտօնական եւ անպաշտօն օրկանները կը շարունակէին հերքել զինուորական շարժումները: Փարիզի (Հավաս) եւ Լոնտոնի գործակալութիւնները կը պնդէին թէ գերմանական զօրքը սահմանը անցած է խիտ շարքերով, Քուֆշթայնի, Միթթէնվալտի եւ Սալցպուրկի մէջ, գիշերուան ժամը 10ին, եւ թէ նոր զինուորներ կը համախմբուին Պավարիոյ հարաւակողմը, յառաջանալով դէպի սահմանագլուխ: Նոյնիսկ անթել մը կը հաղորդէր թէ գերմանական զօրքը Վիէննա պիտի մտնէ շաբաթ օր:

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ուժգին բողոքը

Աւելորդ է ըսել թէ այս դէպքերը խոր յուզում պատճառեցին մասնաւորապէս Փարիզի, Լոնտոնի եւ Փրակայի մէջ: Պերլինի ֆրանսական դեսպանը իր կառավարութեան հրահանգներուն վրայ, ուժգին ծանուցագիր մը ուղղեց գերմանական կառավարութեան, բողոքելով ճնշողական միջոցներուն դէմ, «որոնք կը ձգտին բռնի անկախ պետութեան մը պարտադրել կացութիւն մը որ չի համապատասխաներ անոր ազգային անկախութեան»: Դեսպանը այս առթիւ չեշտեց թէ կատարուած գործողութիւնը «պատճառ պիտի դառնայ ծանր անդրադարձումներու որոնց հետեւանքները կարելի չէ նախատեսել»:

Պերլինի անգլիական դեսպանն ալ նոյնիմաստ բողոքագիր մը յանձնեց: Միեւնոյն ատեն արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ բրիտանական դահլիճը: Իտալական կառավարութիւնը մերժեց միանալ այս բողոքներուն:

Ֆրանսայի մէջ յուզումը մեծ է մանաւանդ անոր համար որ, այս դէպքերը զուգադիպեցան դահլիճի տագնապին: Կացութեան ծանրութիւնը առաջին անգամ հասկցուեցաւ ուրբաթ առտու, երբ գերմանական դեսպանը այցելեց Պ. Լէոն Պլումի եւ կէս ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցաւ: Պ. Պլում անմիջապէս զեկոյց մը հրատարակեց, ըսելով թէ դեսպանը եկած էր ցաւակցութիւն յայտնելու իր կնոջը մահուան առթիւ, քանի որ ճամբորդութեան մէջ կը գտնուէր: Բայց այս բացատրութիւնը չկրցաւ հանդարտեցնել յուզումը: Քիչ վերջը դեսպանը այցելեց Պ. Իվօն Տէլպոսի, որ առժամապէս կը վարէ արտաքին գործերը, եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ անոր հետ: Թէեւ խօսակցութիւնը գաղտնի կը պահուի, բայց իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Պ. Իվօն Տէլպոս ազդարարեր է որ Ֆրանսա շատ ծանր տպաւորութիւն պիտի կրէ, եթէ Գերմանիա միջամտութիւն կատարէ Աւստրիոյ մէջ, պատրուակ բռնելով հանրաքուէն:

Ֆրանսայի մէջ միշտ միեւնոյն տեսակէտն ունին Աւստրիոյ անկախութեան մասին, եւ կ'ուզեն շահագրգռել նաեւ Իտալիան, բայց այս վերջինը լռութիւն կը պահէ եւ չմիացաւ բողոքին, ինչպէս ըսինք:

Աւստրիոյ «գրաւում»էն առաջ, «Թան» շատ յոռետես խմբագրական մը գրած էր, կասկածելով Գերմանիոյ դիտումներէն:

Իտալիոյ մէջ հիթլէրական արշաւը լսեցին ճիշդ այն պահուն երբ Փաշական Գերագոյն Խորհուրդը իր երկրորդ նիստը պիտի գումարէր, քննելու համար քաղաքական կացութիւնը: Իրիկուան դէմ շատ կարճ զեկոյց մը հրատարակուեցաւ: Հռոմի մէջ այլեւս վերջացած կը նկատեն Աւստրիոյ պայքարը: Հանրաքուէի լուրը լաւ տպաւորութիւն գործած էր Իտալիոյ մէջ եւ նոյնիսկ գրոյց կը շրջէր թէ Մուսոլինի թելադրած է զայն: Բայց հիմա որ դէպքերը վեր ի վայր շրջած են, Իտալիա որ եւ է տրամադրութիւն չունի Գերմանիոյ հետ վէճի բռնուելու:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԸ
ՄԱՀ ՊԱՀԱՆՋԵՑ 19 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ընդհ. դատախազ Վիշինսքի մարտ 11ին կարդաց իր պահանջագիրը, մահապատիժ պահանջելով 21 ամբաստանեալներէն 19ին համար, իսկ 25ական տարի բանտարկութիւն՝ Ռաքովսքիի եւ Բեսանովի համար: Դատախազը այս առթիւ ալ ամէնէն կծու եւ անարգական բառերը գործածեց, խարանելու համար ամբաստանեալները: Ստորեւ կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.

— «Մենք յաջողեցանք այս սրիկաներուն երեսէն պատռել իրենց կեղծաւոր դիմակները եւ ցոյց տալ մեր ժողովուրդին, աշխարհի բոլոր պարկեշտ մարդոց, անասնական դէմքը միջազգային աւազակներու որոնք վարած են այս ոճրագործներուն ձեռքերը, մեր ընկերվարական խաղաղասիրական աշխատանքին դէմ: Այս դատավարութեան պատմական կարեւորութիւնը նախ կը կայանայ անոր մէջ որ, ապացուցուեցաւ թէ աջերը, Թրոցքիականները, մենշեւիկները, սոց. յեղափոխականները եւ քաղքենի ազգայնականները կը ներկայացնեն մարդասպաններու, լրտեսներու, վնասարարներու եւ քանդիչ գործակալներու հրոսախումբ մը, առանց որ եւ է գաղափարականութեան եւ սկզբունքի: Ասոնք խումբ մը ոճրագործներ են որոնք ծախուած են մեր թշնամիներու լրտեսական կազմակերպութեանց, ոճրագործներ որոնք նոյնիսկ քրէական ոճրագործներու կողմէ կը համարուին ամէնէն անկեալները, ամէնէն յետիններ, ապականեալներուն ապականեալները: Աջերու եւ Թրոցքիականներու խմբակը վարձկան գործակալութիւնն է օտար լրտեսութեան: Անոր վարիչները, Թրոցքի, Պուխարին, Ռիքով, Եակոտա, Քրէսթինսքի, Ռոզէնհոլց, Զուբարեւ, Մաքսիմով, Ռաքովսքի եւ միւսները բոլորն ալ մերիններն են լրտեսական այդ կազմակերպութեանց, ճորտերը իրենց տէրերուն»:

Ցետոյ աւելի բարձրացնելով ձայնը շարունակեց.

— «Ձեր դատավճիռը պէտք է մարտակոչ մը ըլլայ, նոր յաղթանակներու հրաւիրելու համար ժողովուրդը: Այս աւազակները պէտք է ոչնչանան, եւ մենք Սթալինի ետեւէն պիտի երթանք դէպի երանութիւն: Այս դատը մեզի կը յիշեցնէ թէ երկու աշխարհներ կը գտնուին դէմ դիմաց — դրամատիրական աշխարհը եւ ընկերվարականը»:

Ընդհ. դատախազը այս առթիւ մասնաւորապէս յարձակեցաւ Անգլիոյ վրայ, յիշելով Ուզպէկիստանի մէջ սարքուած դաւադրութիւնը: «Արաբիոյ Լորընսին գործն է որ կը շարունակուի Կեդր. Ասիոյ մէջ»: Անգլիական դեսպանը, որ ներկայ էր, ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր այս խօսքերը եւ ուրիշ մեղադրանքներ:

Պահ մը հանգիստ առնելէ վերջ, Վիշինսքի իր խօսքը մասնաւորապէս ուղղելով Պուխարինի, պոռաց.

— «Պուխարին կը ստէ, երբ կ'ըսէ թէ ինք չէ մասնակցած 1918ի դաւադրութեան, սպաննելու համար Լէնինը, Սթալինը եւ Սվերտլովը: Ճիշդ է որ այս դաւը այլեւս պատմութեան կը պատկանի, բայց շատ լոյս կը սփռէ Սթալինի մասին: Պուխարին ջանաց ծուխի քող մը տարածել, ծածկելու համար իր լրտեսութեան ոճիրները: Ես համաշխարհային պատմութեան մէջ չեմ գիտեր ուրիշ օրինակ մը ուր լրտես մը, դաւաճան մը փորձած ըլլայ իր ոճիրները ծածկել փիլիսոփայական տեսութիւններով»:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

«ՎՐԷԺ» խումբի ընկերներու ժողովը՝ կիրակի (13 մարտ) կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը: Կարեւոր օրակարգ:

«ԹԱԹՈՒԼ» խումբի ընկերներու ժողովը՝ կիրակի (13 մարտ), կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը: Կարեւոր օրակարգ:

«ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ երկուշաբթի (14 մարտ) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Շահրիկեան սրահին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կարեւոր օրակարգ:

«ՀԱՄԱԶԱՍՊ» խումբի ընկերահամակրական հաւաքոյթ - դասախօսութիւնը կիրակի (13 մարտ) կէսօրէ ետք, ժամը 2ին, սովորական տեղը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Քրիստափոր» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 14 Մարտ, երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

13 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «ԽՐԻՄԵԱՆ» սրահը
2 Ռիւ Տը լա Տէֆանս, Իսի Լէ Մուլինոյ:
Կը խօսին՝ ֆրանսացի ընկերվարականներու կողմէ ընկերներ
Dr. ALESSANDRI conseiller général de la Seine, Mr. POLICARD, Mr. BERNARD եւայլն, ինչպէս նաեւ Ընկ. Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ,
Երգ, նուագ եւ արտասանութիւն:
Կը խնդրուի անչափահաս մանուկներ չբերել: Մուտք 7 ֆր.:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՆՈՐԱԿԱԶՄ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

13 Մարտ, կիրակի ցերեկ ժամը 4էն մինչեւ կէս գիշեր
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ սրահին մէջ, 13 Rue Pierre Curie, Bicêtre
Մէթրօ Փորթ տ'Իթալի
Կը խօսի Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Մուտք՝ 3 ֆրանք, փոքրերու՝ 1 ֆր.:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղը կը տօնէ «Կ. Խաչի Օրը» Մարտ 27ին: Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՆՐԲԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս
HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ
22 Ave. l'Opéra – Métro: Pyramides
Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ
Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան
Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO:

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը:

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սթանողի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր: Խրիմեան սրահին մէջ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի: Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ:

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք:

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ 19 Մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 10էն մինչեւ լոյս Hôtel des Deux Mondesի շքեղ սրահներուն մէջ, 22 Ave. de l'Opéra, Métro: Pyramides:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն
կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն
ՇՈՒՆԻՆ ՁՆԻԱԿԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ
կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Մասնաժողովը կը ծանուցանէ թէ, հայերէն լեզուի նոր դասընթացք մը հաստատած է Փարիզի հայ գաղութին համար, Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet Փարիզ:

Դասաւանդութիւնները պիտի սկսին Մարտ 17ին եւ տեղի պիտի ունենան ամէն Հինգշաբթի օր, ժամը 8.30 — 11.30, փորձառու ուսուցչուհիի մը հոգածութեան տակ:

Փարիզի հայ ծնողները սիրով կը հրաւիրուին այս դասընթացքին ղրկել իրենց երկսեռ դպրոցական զաւակները:

Հաղորդակցութեան միջոցներն են. Մէթրոներ՝ Poissonnière, Gare du Nord, Gare de l'Est, Barbès.

Օթոպիւսներ՝ 21, 26, 28, 33, V, B, AR, AC:

ՑՈՒՑԱՏԷՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Փոխվական-ա.ի Ցանձնախումբին անդամական ժողովը Չորեքշաբթի, Մարտ 16, երեկոյեան ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ — «Փոխվականի համար գիշերային դասընթացք»: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Dauesme — PARIS (13)

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին Ա. տարի թիւ 1 եւ 2 (1934): Անոնք որ հաւաքածոյ չեն կազմեր, կրնան մեզի վերադարձնել այդ երկու թիւերը՝ փոխարէն ստանալու համար մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ:

Սպառած է նաեւ թիւ 39ը,— Բոլոր անոնք որ ձեռքէ կը գնեն, կրնան մեզի վերադարձնել այդ թիւը, փոխարէն կը ստանան ԵՐԵՔ ԹԻՒ Փետրուար...

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ'ուզէ մաշիններու մէջ քոնֆէք... ապրանք ծախողներ: Ապրանքները պիտի տրուին ապառիկ (աւ քօնսիննասիոն) չծախուածները ետ առնելու պայմանով: Կ'ուզուի նաեւ փլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան աշխոյժ ... լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը:

Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

Սէն Մորիսի հայրենակիցներուն

Ներկայիս կը ծանուցանեմ Սէն Մորիսի հայրենակիցներուն որ ամէն ...բաթ օրերը պիտի գտնուիմ Սէն Մորիս եւ կը ստանձնեմ ամէն տեսակ ...ցոյցներու նորոգութիւնը:

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ որ նոյն օրը հաճին դիմել Պ. Բարսեղ...տրեանի բնակարանը, Ave. de la Vacherie, St. Maurice de Benoyst (Ain):

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՄԱՐՏ
MARDI 15 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3679 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՁԱԽՈՂԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ Պ. ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄ ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԱԶՄԵՑ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ ՈՒԺԵՐՈՎ

Աջերը մինչեւ վերջը ընդդիմացած էին համայնավարներու մասնակցութեան

Երեք օր տաժանելի բանակցութիւններ եւ խորհրդակցութիւններ կատարելէ վերջ, Լէոն Պլում կիրակի իրիկուն յաջողեցաւ կազմել նոր դահլիճը, յարմնման 1936ի առաջին նախարարութեան,— այսինքն հիմնուած ժողովրդական ճակատին վրայ, սակայն առանց համայնավարներու մասնակցութեան: Այս վերջինները պիտի աջակցին, ինչպէս առաջ:

Ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը շաբաթ օր ստիպողաբար քննելով Լէոն Պլումի առաջին ծրագիրը — ազգ. միութեան դահլիճ— համայնավարներէն մինչեւ աջը — հաւանութիւն յայտնեց 1684ի դէմ 6575 ձայնով: Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն ալ նպաստաւոր դիրք բռնած էր, իր հինգ միլիոն անդամներով: Նոյնպէս մամուլը կը խրախուսէր այս ձեռնարկը: Եւ Լէոն Պլում գործի ձեռնարկեց անմիջապէս, առանձին խորհրդակցելով թէ արմատականներուն եւ թէ աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներուն հետ:

Վարչապետը պայման դրած էր որ համայնավարներն ալ մասնակցին ազգ. դահլիճին: Արմատականները բաւական վարանելէ վերջը, հաւանութիւն յայտնեցին, բացի փոքրամասնութենէ մը: Իսկ աջակողմեան խմբակցութիւնները կ'ընդդիմանային համայնավարներու մասնակցութեան, դայն վնասակար դտնելով տնտեսական - ելմտական եւ արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով: Տենդագին բանակցութիւններ կատարուեցան մինչեւ իրիկուն, եւ ի վերջոյ Լէոն Պլում ինքզինքը անելի մը առջեւ գտնելով, որոշեց ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը կազմել, եւ յաջողեցաւ:

Բանակցութեանց ընթացքին, բաւական կծու խօսքեր ալ փոխանակուեցան:

Այսպէս, արմատականներու ժողովին մէջ, երբ դիտողութիւն կ'ըլլար համայնավարներու մասնակցութեան դէմ, Տալատիէ դիտել տուաւ.

— Եթէ վաղը պատերազմ ծագի, բանակէն դո՞ւրս պիտի ձգէք համայնավար զինուորները: Ես համոզուած եմ թէ պատերազմի պարագային բոլոր Ֆրանսացիները առանց բացառութեան, ինչ կուսակցութեան ալ պատկանին, դէպի սահմանագլուխ պիտի սուրան, ինչպէս 1914ին:

Իսկ աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչներուն առջեւ, երբ ընդդիմութիւնը կը շարունակուէր համայնավարներու մասնակցութեան դէմ, Լէոն Պլում երկար յորդոր մը կարդալէ վերջ ազդարարեց.

— Պատերազմի ատեն դրօշի տակ պիտի չառնուի՞ն համայնավար զինուորները: Համայնավար երեսփոխանները 1.500.000 բանուորներ, գեղացիներ եւ առեւտրականներ կը ներկայացնեն, դուք իրաւունք չունիք զանոնք մերժելու: Ազգ. Միութիւն կարելի չէ կազմել, երբ հասարակութեան մէկ մասը դուրս կը ձգուի:

Տեսնելով որ ընդդիմադիրները տեղի չեն տար, վարչապետը աւելի ծանր ազդարարութիւն մը ուղղեց.

— «Թերեւս կը կարծէք թէ ինձմէ տարբեր անձ մը աւելի ձեռնհաս պիտի ըլլար այս միաձայն դահլիճը կազմելու համար: Նկատի ունեցէք թէ ինչ որ կարելի է այսօր, թերեւս կարելի պիտի չըլլայ վաղը: Զգուշացէ՛ք, եթէ դուք այսօր չընդունիք այս բանաձեւը, որուն իրականացումը դիւրացած է բացառիկ պարագաներու բերումով, երկիրը ձեզի դէմ պիտի դառնայ եւ դուք վաղը, թերեւս աւելի ծանրակշիռ պարագաներու մէջ, վստահ պիտի չըլլաք գտնելու ընկերվարական կուսակցութիւնը որ անհրաժեշտ է այս գործին համար: Ահարկու պատասխանատուութեան մը տակ պիտի իյնաք, եթէ Ֆրանսան պառակտուած մնայ վտանգաւոր պահու մը»:

Այս ազդարարութիւններէն եւ ուրիշ ծանրակշիռ խօսքերէ վերջ, աջակողմեան խմբակցութիւնները որոշեցին զատ զատ խորհրդակցիլ եղած առաջարկներուն վրայ: Թէ մասնաւոր եւ թէ հաւաքական խորհրդակցութեանց արդիւնքը այն եղաւ որ, աջակողմեանները նորէն մերժեցին համայնավարներուն մասնակցութիւնը, բացի փոքր խմբակէ մը:

Այս ելքէն վերջն է որ Լէոն Պլում հրաժարեցաւ ազգ. միութեան ծրագրէն եւ ձեռնարկեց ժողովրդական ճակատի դահլիճ մը կազմելու:

Նոր դահլիճին անդամները

Նոր դահլիճին մէջ կը գտնուին 16 ընկերվարականներ,— Պլում, Փոլ Ֆոռ (անպաշտօն), Վէնսան Օրիոլ, (օգնական վարչապետութեան), Մութէ (գաղթային), Մարքս Տորմուա (ներքին), Սփինասս (ելմտացոյցի), Ալպէռ Ռիվիէռ (թոշակներու), Ժորժ Մոնէ (հողագործական), Ալպէռ Սէրոլ (աշխատանքի), Բիլ Մօք (հանրօգուտ շինութեանց), Ժան Լըպա (թղթատարական), Անտոէ Ֆէվրիէ (խորհրդական վարչապետութեան), Պլանքօ (խորհրդական ծովային նախարարութեան), Փէռէն (գիտական հետազօտութիւններ), Թասօ (խորհրդական առեւտրական նաւատորմի), Լէօ Լակրանժ (ֆիզիքական կրթութիւն եւ զբօսախաղեր): Արմատականներուն թիւն է 15, նախարար թէ խորհրդական: Ազգ. պաշտպանութեան նախարար կը մնայ Պ. Տալատիէ, դատական՝ Պ. Ռիւքառ, ծովային՝ Քամփէնքի, օդանաւային՝ Կի լա Շամպռ, առեւտրական՝ Փիէռ Քօ, կրթական՝ Ժան Զէյ, Սառօ եւ Սթէկ (անպաշտօն): Դահլիճին անդամ են նաեւ երեք հոգի Հանրապետական - ընկերվարական Միութենէն,— Փօլ Պոնքուռ (արտաքին), Ֆրօսար (քարոզութեանց), Վիօլէթ (անպաշտօն) եւայլն:

Դահլիճէն դուրս կը մնան արտաքին նախարարը՝ Իվօն Տէլպոս եւ նախորդ վարչապետը՝ Շօթան:

Նոր նախարարութիւնը աւելի պարզ է եւ ամփոփ, քան 1936ի դահլիճը: Կիներ չկան անդամներուն մէջ: Հաստատուած են նաեւ երկու նորութիւններ, — 1. Ջնջուած է ելմտական նախարարութիւնը, բաժնուելով գանձային վարչութեան (Պլում) եւ ելմտացոյցի նախարարութեան.— 2. Ստեղծուած է քարոզութեանց նախարարութիւն մը, որ մինչեւ հիմա յատուկ էր դիկտատորական երկիրներու (Գերմանիա, Իտալիա եւայլն):

Դահլիճին կազմութենէն անմիջապէս վերջը, Պ. Լէոն Պլում ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց.

— «Նոր կառավարութիւնը այն չէ ինչ որ կը մաղթէր հանրային կարծիքը, ինչ որ կը հարկադրէին պարագաները: Բոլոր պաշտօնակիցներս ալ գիտեն այդ: Կը համարձակիմ ըսել թէ ուրիշ ո եւ է մէկէն աւելի լաւ գիտեմ ես այդ բանը. քանի որ, յամառ ճիգով մը, առանց վհատելու որ եւ է բանէ կամ անձէ, ջանացի կազմել խմբապէս ազգայինկառավարութիւն մը, ժողովրդական ճակատին շուրջը համախմբելով երկրին բոլոր ժողովրդապետական եւ հանրապետական ուժերը: Ես պատրաստ եմ այդ փորձը վերսկսելու նոյն յամառութեամբ եւ քաջութեամբ, երբ հանրային կարծիքին ճնշումը ճկէ այն դիմադրութիւնները որոնց հանդիպեցաւ եւ որոնք անհասկնալի կը մնան ինծի համար: Բայց եւ այնպէս, մենք զօրաւոր կառավարութիւն մըն ենք, որովհետեւ կը ներկայացնենք երկրին սահմանած մեծամասնութիւնը, այսինքն ընդհանուր քուէարկութեան կամքը, վեհապետական իշխանութիւնը՝ ժողովրդավար կարգուսարքի մը մէջ:

«Վտանգաւոր է պատմութեան պահը: Մենք Ֆրանսայի առջեւ պարզուած կացութիւնը, հետեւաբար եւ մեր պարտականութիւնները կը դիմաւորենք խոհեմութեամբ, իմաստութեամբ, բայց եւ հանդարտ հաստատակամութեամբ: Մեր նպատակը նոյնն է ինչ որ 1936 յունիսին.— Ապացուցանել թէ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը կրնայ ըլլալ, պէտք է ըլլայ հանրօգուտ կառավարութիւն մը, վստահութիւն ներշնչելով աշխատաւոր Ֆրանսայի եւ խաղաղասէր Եւրոպայի»:

Այս ճառէն անմիջապէս վերջը կատարուեցան պաշտօնի փոխանցումները:

*** Կ'ըսուի թէ նախկին ելմտական նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ Համի դեսպան պիտի նշանակուի, անմիջապէս որ լուծուի Եթովպիոյ ճանաչման խնդիրը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒՍՏՐԻԱ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԿՑՈՒԵՑԱՒ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ

ՀԻԹԼԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ, ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ՝ ՄԻՒՆԻԽ

50,000—100,000 ԳԵՐՄԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԱԾ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ 2—3 ՀԱԶԱՐ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐՈՎ ԵՒ 500 ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՎ

Հանրաքուէ մը պիտի կատարուի ապրիլ 10ին

Աւստրիա պաշտօնապէս Գերմանիոյ կցուեցաւ կիրակի օր, 13 մարտ, հետեւեալ օրէնքով որ կարդացուեցաւ իրիկուան ժամը 8.30ին, Վիէննայի վարչապետարանի պատշգամէն, վարչապետ Պ. Զայս Ինքվարտի կողմէ.—

ՅՕԴ. 1.— Աւստրիա մէկ երկիրն է գերմանական պետութեան:

ՅՕԴ. 2.— Ազատ եւ գաղտնի հանրաքուէ մը պիտի կատարուի 1938 ապրիլ 10ին, գերմանական պետութեան հետ միացման համար, մասնակցութեամբ քսան տարեկանէն վեր բոլոր այրերու եւ կիներու:

ՅՕԴ. 3.— Հանրաքուէին արդիւնքը պիտի վճռուի մեծամասնութեան հիման վրայ:

ՅՕԴ. 4.— Այս դաշնակցային սահմանադրական օրէնքին գործադրութեան անհրաժեշտ տրամադրութիւնները ձեռք պիտի առնուին մասնաւոր հրամանագրով:

ՅՕԴ. 5.— Այս դաշնակցային սահմանադրական օրէնքը ի զօրու է իր հրռչակման օրէն սկսեալ: Գործադրութիւնը յանձնուած է դաշնակցային կառավարութեան:

Նոյն օրը հրատարակուեցան Հիթլէրի երկու հրամանագիրները, բանակի եւ ընդհ. կազմակերպութեան մասին: Առաջին հրամանագրով, Հիթլէր կը յայտարարէ, իբրեւ Առաջնորդ, վարչապետ եւ գերագոյն հրամանատարը բանակին.—

1.— Աւստրիոյ դաշնակցային կառավարութիւնը որոշեց Աւստրիան միացնել գերմանական պետութեան: Գերմանական կառավարութիւնը այս որոշումը ճանչցաւ մասնաւոր օրէնքով մը, որ հռչակուեցաւ այսօր:

2.— Այս հիման վրայ, կը յայտարարեմ թէ Աւստրիոյ դաշնակցային բանակը իմ հրամանատարութեանս տակ կ'անցնի այսօր, իբրեւ մասը գերմանական բանակին:

3.— Զօր. Ֆոն Պոքը, հրամանատար 8րդ. բանակին, կը նշանակեմ հրամանատար աւստրիական սահմաններուն մէջ գտնուած գերմանական բանակին:

4.— Դաշնակցային նախորդ բանակին բոլոր անդամները պէտք է անմիջապէս երդում կատարեն իմ առջեւ, իբրեւ իրենց գերագոյն հրամանատարը: Զօր. Պոքի պաշտօն յանձնուած է անմիջապէս ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները:

Երկրորդ հրամանագիրը կ'ըսէ,—դարձեալ Հիթլէրի ստորագրութեամբ.—

1.— Կը հրահանգեմ շրջանապետ Պիւրքէլի վերակազմել Աւստրիոյ ազգային - ընկերվարական կուսակցութիւնը (Հիթլէրի կուսակցութիւնը, նացի):

2.— Իբրեւ վարիչը Աւստրիոյ ազգային - ընկերվարական կուսակցութեան, ան պէտք է ձեռնարկէ հանրաքուէին պատրաստութեան:

3.— Լիազօրութիւն տուած եմ շրջանապետին, ձեռք առնելու կամ հրամայելու բոլոր այն միջոցները որ անհրաժեշտ են իրեն յանձնուած պաշտօնին կատարման համար:

Պ. Միքլաս, Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը, նոյն օրն իսկ հրաժարեցաւ, հիթլէրական վարչապետին պահանջով: Այս վերջինը անմիջապէս ստանձնեց աժամեայ նախագահութիւնը: Այս առթիւ զրոյց շրջեցաւ թէ Պ. Միքլաս ձերբակալուած է, բայց յետոյ հերքուեցաւ այս լուրը:

Այսպէս ուրեմն, սրընթաց յառաջ կը տարուի Աւստրիոյ նացիացումը:

Շաբաթ օր արդէն գերմանական բանակը տեղաւորուած էր ամբողջ Աւստրիոյ մէջ, բռնելով բոլոր սահմանները: Երբ առաջին զօրագունդը իտալական սահմանագլուխը հասաւ, բարեկամաբար ողջունեց իտալական սահմանապահ զօրքը, որ իր կարգին բարեկամական ցոյցեր կատարեց:

Մէկ ժողովուրդ, մէկ պետութիւն, մէկ Առաջնորդ

Նոյն օրը 2000—3000 գերման զինուորական օդանաւորդներ հասած էին Վիէննա: Աչփէրնի օդակայանը վերածուած է զինուորական կրկէսի մը, ուր տեղաւորուած են 200 գերմանական ռմբաձիգ օդանաւեր, ուրիշ մեքենաներու հետ: Հարիւրաւոր զինուորական օդանաւեր տեղաւորուած են միւս գաւառներուն մէջ ալ: Վիէննա հասած է նաեւ Գերմանիոյ օդանաւային նախարարը, ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնատարներու հետ: Գերմանական արշաւանքին առաջին օրը Վիէննա կը գտնուէր գաղտնի ոստիկանութեան՝ Կէսթափոյին վարիչը, Հիմլէր:

Երէկ, երկուշաբթի, Վիէննա կը սպասուէր Հիթլէր: Այս առթիւ կը հաւատեն թէ Առաջնորդը պիտի հռչակուի «Նախագահ մեծագոյն Գերմանիոյ» եւ կառավարութեան կեդրոնը պիտի փոխադրուի Միւնիխ, աւելի մօտ ըլլալու համար Աւստրիոյ: Մարաջախտ Կէօրինկ պիտի նշանակուի վարչապետ Գերմանիոյ, կեդրոնը՝ Պերլին, իսկ Զայս Ինքվարտ՝ վարչապետ Աւստրիոյ:

Արտասահմանի բոլոր աւստրիական դեսպանները ետ կանչուեցան, եւ օտար կառավարութիւններէն ալ խնդրուեցաւ որ Վիէննայէն ետ կանչեն իրենց ներկայացուցիչները:

Շաբաթ օր, երբ արդէն 50.000 գերմանական զինուորներ եւ հիթլէրական մարտիկներ Աւստրիա մտած էին, Հիթլէր սահմանամերձ աւան մը, Լէոնտինկ երթալով, այցելեց իր ծնողքին գերեզմանը: Յետոյ մտաւ Լինց (Աւստրիա), ուր յուզումնալից ճառ մը խօսեցաւ, մինչ միլիոնաւոր Գերմաններ ականջ կախած էին ձայնասփիւռ գործիքներու առջեւ.

— «Այսօր պիտի ուզէի որ մեր միջազգային ամենադէտներէն քանի մը հոգի տեսնէին թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ, եւ յետոյ իրենց միտքը պահէին զայն: Տարիներ առաջ, երբ ես մեկնեցայ այս քաղաքէն (Հիթլէր Լինց բնակած է 6—16 տարեկանին) միասին տարի այն համոզումը որ կը տոչորէ զիս այսօր: Կրնաք երեւակայել իմ յուզումս, հիմա որ իրականութեան վերածեցի հաւատքս, այսքան տարիներ վերջը: Եթէ նախախնամութիւնը զիս այս քաղաքէն կանչեց գերմանական պետութիւնը կառավարելու, ուրեմն պատգամ մը տուած էր ինծի: Եւ այդ պատգամը մէկ բան կրնար ըլլալ,— իմ սիրելի հայրենիքս միացնել գերմանական պետութեան: Ես հաւատացի այդ պատգամին, ես ապրեցայ եւ կռուեցայ անոր համար: Եւ կը հաւատամ թէ այժմ իրականացուցած եմ այդ պատգամը: Դուք ազատ էք եւ երաշխաւորները անոր»:

*** Եղած կարգադրութեանց համաձայն, գերմանական բանակը Աւստրիա պիտի մնայ իր բոլոր կարգուսարքով,— օդանաւ, հրասայլ, թնդանօթ եւն.— ընդհանուր քուէարկութեան ատեն: Ասոր փոխարէն, աւստրիական զօրաբաժիններ Գերմանիա պիտի փոխադրուին, մարզուելու համար: Քուէարկութեան պիտի չմասնակցին իբր 100.000 Հրեաներ, Խրուաթներ եւ Սլովէններ, ինչպէս եւ 2 — 300.000 ոչ - արիականներ (Հրեայ):

Ի՞նչ կը խօսուին Փարիզի, Պերլինի եւ Հռոմի մէջ

Հիթլէր մասնաւոր նամակ մը ուղղելով Մուսոլինիի, կը հաղորդէ իր «անդառնալի» որոշումը, Աւստրիոյ կցման մասին: Այս առթիւ կը կրկնէ իր մեղադրանքը Տոքթ. Շուշնիկի եւ անոր կառավարութեան դէմ, եւ իր կատարած գործը կը նկատէ ինքնապաշտպանութիւն: Եւ կ'աւելցնէ.— «Ինչ որ ալ ըլլայ յառաջիկայ դէպքերուն ընթացքը, ես գերմանական ճշգրիտ սահմանագլուխ մը գծած եմ Ֆրանսայի կողմէն եւ այժմ ուրիշ մը կը գծեմ, նոյնքան ճշգրիտ, Իտալիոյ կողմէն,— Պրէննէր: Ներողութիւն, Զերդ Վսեմութիւն, նախ՝ այն անձապարանքին համար որով գրեցի այս նամակը, եւ յետոյ դեկուցման ձեւին համար:»

*** Ֆաշական Գերագոյն Խորհուրդը քննելով արտաքին նախարարին զեկոյցը Աւստրիոյ դէպքերու մասին, ինչպէս եւ ուրիշ մանրամասն տեղեկագիրներ, կը յայտնէ թէ աւստրիական կառավարութիւնը Հիթլէրի հետ եղած տեսակցութեան արդիւնքի եւ յետագայ դէպքերու մասին իտալական կառավարութեան տեղեկութիւն հաղորդած է միայն կատարուած իրողութիւններէն վերջը: «Ամէն պարագայի մէջ, իտալական կառավարութիւնը որոշած է որ եւ է ձեւով չմիջամտել Աւստրիոյ ներքին քաղաքականութեան»: Այս առթիւ Գերագոյն Խորհուրդը կը յայտարարէ թէ իտալական կառավարութիւնը ոչ միայն թելադրած չէ, այլեւ հակառակած է Տոքթ. Շուշնիկի սարքած հանրաքուէին, թէ ձեւին եւ թէ բովանդակութեան համար»:

*** Կիրակի օր հիթլէրական դրօշը պարզուեցաւ Փարիզի աւստրիական դեսպանատան վրայ:

*** Գերմանական կառավարութիւնը պատասխանելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի բողոքագիրներուն, «անընդունելի» հռչակեց զանոնք, իբրեւ «թիւրիմացութեանց վրայ հիմնուած»: Փարիզ եւ Լոնտոն կը շարունակեն խորհրդակցիլ յառաջիկայ անակնկալներու մասին: Անգլիոյ վարչապետը երէկ կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ երեսփ. ժողովին մէջ: Անգլիա եւ Ֆրանսա այժմէն միջոցներ կը խորհին Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութեան համար, որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Կիրակի օր կարգ մը գերմանական օդանաւեր սաւառնեցան Չեխոսլովաքիոյ վրայ: Պերլինի չեխական դեսպանը անմիջապէս բողոքեց: Մարաջախտ Կէօրինկ պատասխանեց թէ թռիչքը թիւրիմացութեան հետեւանք է, զուրկ զինուորական կամ քաղաքական հանգամանքէ եւ թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի նման դէպքեր չկրկնուին:

*** Մարաջախտ Կէօրինկ ճառ մը խօսելով կիրակի օր, ազդարարեց.

— «Ո՛վ իրաւունք ունի խառնուելու երբ Գերմանացիներ իրար կը գտնեն:»

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԲԱՆԱՎԷՃ ՄԸ ՀԱՄԱԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — «Հայրենիք» վերջերս երեք խմբագրականներ հրատարակեց, այս խորագրին տակ: Նկատի առնելով նիւթին այժմէութիւնը, կ'արտատպենք երեքն ալ (Փետր. 17, 18 եւ 19).—

Ուշագրաւ եւ նշանակալից բանավէճ մը տեղի կ'ունենայ այս պահուս Պոլսոյ թրքական «Սոն Փոսթա» թերթի եւ կովկասեան քաղաքական փախստականներու օրկան «Կաւկազ»ի միջեւ:

Բանավէճին առիթ տուող հարցը համաթուրանական կամ համաթրքական շարժումն է եւ Թուրքիոյ դիրքը անոր հանդէպ:

Այս բանավէճը մասնաւոր շահեկանութիւն կը ներկայացնէ ոչ միայն այդ հարցին կարեւորութեան պատճառով, այլ եւ այն պատճառով, որ, ինչպէս յայտնի է, «Կաւկազ» թրքասէր թերթ մըն է եւ կովկասեան ազգերու անկախութեան իր ծրագրի իրագործումին մէջ մեծ դեր կը յատկացնէ Թուրքիոյ բարեկամութեան եւ օգնութեան:

Բանավէճը սկսած է «Սոն Փոսթայ»ի երկու յօդուածներով՝ հրատարակուած համաթուրանական շարժման մասին: Յօդուածները ամբողջութեամբ թարգմանուած են «Կաւկազ» ռուսերէն թերթին մէջ: Գրողը յայտնի թուրք քաղաքագէտ-հրապարակագիր Մուհիտտին Պիրկէնն է:

Առաջին յօդուածին մէջ ան կը խօսի քաղաքական այն ճիգերու մասին, որ Ճափոն կ'ընէ վերջերս Կեդրոնական Ասիոյ թուրք-թաթարական ցեղերը ոտքի հանելու եւ համաթուրքենական մեծ պետութիւն մը ստեղծելու համար: Բայց այս շարժումը ան կը նկատէ աւելի Ռուսաստանը տկարացնելու եւ անդամահատելու ծառայող, քան թուրք թաթարական ցեղերուն օգնելու կոչուած շարժում մը:

Ճափոնէն յետոյ, թուրք հրապարակագիրը կ'անդրադառնայ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի թափած ջանքերուն Կովկասն ու Թուրքիստանը Ռուսաստանէն անջատելու եւ զանոնք անկախ պետութիւններ դարձնելու համար: Սակայն, ինչպէս Ճափոնի, այնպէս ալ Գերմանիոյ ու Լեհաստանի այս ջանքերը, ըստ թուրք հրապարակագրին, «խորթ են Թրքութեան»:

«Առհասարակ— կը նախազգուշացնէ ան— Թուրքերը եւ մանաւանդ մենք՝ Թուրքիոյ Թուրքերս, պէտք է լաւ գիտնանք, որ ոչ-թուրք պետութեանց այս (համաթուրանական կամ համաթրքական) քաղաքականութիւնը չի համապատասխաներ ոչ թուրանցիներու եւ ոչ ալ Թուրքերու շահերուն»:

Թուրք հրապարակագիրը իր այս յօդուածին մէջ կը խօսի նաեւ համաթրքական այն հոսանքի մասին, որ կազմակերպուած է Փարիզի մէջ (ակնարկը «Կաւկազ» թերթին շուրջը համախմբուածներու մասին է): Բայց այդ հոսանքը ան կը նկատէ «ռուս ճերմակ (հակաբոլշեւիկ) շարժման» մէկ մասը: Ուստի կասկածելի կը նկատէ զայն:

«Թուրքերը — խորհուրդ կուտայ ան— պարտաւոր են՝ ե՛ւ բարձրանալ ե՛ւ իյնալ իրենց սեփական որոշումներով եւ սեփական ուժերով»: Այսինքն՝ իրենց բախտը պէտք չէ կապեն ոչ-թուրք պետութեանց քաղաքականութեան հետ:

Աւելի հետաքրքրական է նոյն թուրք քաղաքագէտի «Սոն Փոսթայ»ի մէջ տպուած երկրորդ յօդուածը, որ կը խօսի Թուրքիոյ եւ Թուրքիայէն դուրս ապրող թուրք ցեղերու փոխ-յարաբերութեանց մասին:

Յօդուածագիրը կ'ըսէ, թէ ստացած է բազմաթիւ նամակներ, գրուած Թուրքիայէն դուրս ապրող թուրք-թաթար ցեղերու ներկայացուցիչներու կողմէ: Անոնք բոլորն ալ մէկ բանի մասին կը գանգատին. այն է՝

«Մեր աւագ եղբայրները՝ Թուրքերը (Թուրքիոյ Թուրքերը) չեն հետաքրքրուիր մեր վիճակով: Թուրք կառավարութիւնը իր արտաքին քաղաքականութեան շահերուն համար մեզ բոլորովին անտես կ'առնէ... Թուրքիա, որ այնքան աղմուկ կը հանէ Ալեքսանտրէթի խնդրին շուրջը, զարմանալի կերպով պէտք իսկ չի զգար քիչ մըն ալ զբաղելու ուրիշ երկիրներու մէջ ապրող Թուրքերու ազգային պայքարով»...

Այս գանգատին պատասխանելով՝ Թուրք քաղաքագէտ-հրապարակագիրը կ'աշխատի բացատրել այն պատճառները, որոնք կը ստիպեն Թուրքիան քաղաքականապէս «անտարբեր» ըլլալու իր սահմաններէն դուրս գտնուող Թուրքերու հանդէպ:

Առաջին պատճառ.— «Թուրքիա իր ազգային քաղաքականութիւնը սահմանափակէ իր պետական սահմաններով», որովհետեւ «ոեւէ երկիր կարող է ըլլալ ազգային իր սեփական պատմական սահմաններուն մէջ» եւ «աշխարհակալութեան դէմ պայքարելու համար պէտք է որ երկիր մը ինք աշխարհակալ չըլլայ»:

Երկրորդ պատճառ.— «Որպէսզի Թուրքիա դեր կատարէ թրքական աշխարհին մէջ, անհրաժեշտ է որ ան ունենայ անմիջական քաղաքական շահ մը, որ քաշէ զինքը այդ խնդիրներու մթնոլորտին մէջ: Իրականին մէջ Թուրքիա նոյնիսկ իր մերձաւորագոյն հարեւան Կովկասի հանդէպ չի զգար նման մղիչ ոյժ մը կամ պատճառ մը: Ըետոյ, ինքը՝ Կովկասն ալ, որ քաղաքական եւ պատմական տեսակէտով կը ներկայացնէ բոլորովին իւրայատուկ աշխարհ մը, բնաւ հակում ցոյց չի տար, որ Թուրքիա հետաքրքրուի իրմով»:

Ի նկատի ունենալով այս պատճառները՝ Թուրք քաղաքագէտը գործնապէս հնարաւոր կը համարի երկու բան, այն է՝

ա) Որ Թուրքիա ջերմ ու համակրական զգացումներ ունենայ իր սահմաններէն դուրս գտնուող Թրքութեան հանդէպ եւ

բ) Որ Թուրքիա դուրսէն եկած Թուրքերը նկատէ իր քաղաքացիներուն իրաւահաւասար Թուրքեր, ինչ որ արդէն կ'ընէ:

⁂

Դժուար չէ տեսնելը որ Թուրք թերթին քաղաքագէտը անկեղծ չէ իր արտայայտութեանց մէջ եւ, դիւանագիտական նկատումներով, հաշիւներով կը ծածկէ իր իրական մտքերը: Որովհետեւ կասկած չկայ, որ Թուրքիա ցարդ ունեցած է եւ այժմ ալ ունի անհամեմատ աւելի մեծ հետաքրքրութիւն իր սահմաններէն դուրս գտնուող Թուրք ցեղերու հանդէպ, քան կ'ուզէ ցոյց տալ «Սոն Փոսթա»: Երեւութապէս եթէ Էնկիւրիի կառավարութիւնը ինքզինքը անտարբեր ցոյց կուտայ կամ հրապարակով չուզեր օգնել այդ ցեղերուն, ատոր բուն պատճառը իր անտարբերութիւնը չէ, այլ այն, որ ժամանակը եկած չէ տակաւին իր միջամտութեան համար:

Ալեքսանտրէթի Սանճաքի օրինակը, որ այնքան զարմանք պատճառած է «Սոն Փոսթայ»ի հրապարակագրին գանգատող դուրսի Թուրքերուն, չափազանց պերճախօս ապացոյց մըն է այն բանին, թէ ի՛նչ կրնայ ընել եւ ի՛նչ պիտի ընէ Թուրքիան նաեւ ուրիշ Երկիրներու մէջ ապրող Թրքական զանգուածներուն համար, եթէ միայն քաղաքական պայմանները իրեն համար նպաստաւոր դասաւորուին:

Էնկիւրիի կողմէ խօսող Թուրք քաղաքագէտը հարկաւ չի կրնար ի լուր աշխարհի յայտարարել, որ թէ՛ Կովկասի, թէ՛ Թուրքիստանի, թէ՛ պարսկական Ատրպատականի մէջ տարիներէ ի վեր հազարաւոր Թրքական գործակալներ կ'աշխատին իր հաշւոյն եւ որ անոնք լուռ ու մունջ կը պատրաստեն այն հոգեբանական գետինը, որ անհրաժեշտ է՝ յարմար վայրկեանին հարթելու համար Թուրքիոյ միջամտութեան եւ նոյնիսկ ներխուժման ճամբան:

Երեք պարագաներ մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրաւեն Էնկիւրիի բերանն եղող թերթի բռնած դիրքին մէջ:

Առաջին՝ սպասուածէն շատ աւելի ան պէտք կը զգայ զգուշութիւն ցոյց տալու եւ դիւանագիտական զուսպ, մինչեւ իսկ մոլորեցնող լեզուով խօսելու Թուրքիայէն դուրս ապրող թրքական ցեղերու ազգային ազատագրական շարժումներու մասին: Եւ այս՝ բնականաբար իր շահագրգռութեան մասին եղած կասկածները փարատելու համար:

Երկրորդ՝ ան մեծ հաւատ չընծայեր ոչ Ճափոնի եւ ոչ ալ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի խոստացած օգնութեան: Աւելին. ան նոյնիսկ կը վախնայ, կարծես, թէ այդ պետութիւնները, հետապնդելով իրենց սեփական հակասովետական կամ հակառուսական նպատակները, կրնան ի վերջոյ վնասել Թուրք-Թաթար ցեղերու գոյութեան ու բարգաւաճման:

Երրորդ՝ ան Թուրքիոյ համար ձեռնտու կը նկատէ Խորհրդային Միութեան ամբողջականութեան պահպանումը եւ կարծես այն համոզումն ունի, որ Թրքական ցեղերը իրենց ներկայ ոչ-հասունցած վիճակին մէջ աւելի լաւ կրնան պահել իրենց ուրոյն գոյութիւնը, զարգանալ ու բարգաւաճիլ Խորհրդային հովանիին տակ: Մինչդեռ Ճափոնի եւ Գերմանիոյ նման յարձակողական ու աշխարհակալ պետութիւններ, եթէ իրենց հակակշռին տակ ձգեն Թրքական հողամասեր, շատ ալ բաղձալի տիրապետողներ պիտի չըլլան Թուրք ցեղերու համար ազգային տեսակէտով:

Այժմ տեսնենք, թէ ի՞նչ կ'ըսէ «Կաւկազ», ի պատասխան «Սոն Փոսթայ»ի յարուցած հարցերուն:

Այդ մասին, սակայն, յաջորդով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ—ԹՐԱԿԻԱ

Նոր առաջնորդը.— Բարեգործականի ներքին վէճերը.— Թեսաղոնիկէի (Սելանիկ) Կիւլլապի Կիւլպէնկեան վարժարանը:

Ամբողջ 14 տարի թափուր մնալէ վերջ, Թրակիոյ-Մակեդոնիոյ թեմն ալ ունեցաւ իր առաջնորդը: Ոչ միայն ունեցաւ, այլ եւ թեմը փրկուեցաւ Հին Յունաստանի Հայոց առաջնորդ Մազլըմեան եպիսկոպոսի թեւարկութենէն: Ճիշդ է որ այս թեւարկութիւնը մինչեւ այսօր ունէր անուանական հիմունք եւ Մազլըմեան եպիսկոպոս, հակառակ իրեն տրուած կաթողիկոսական հրահանգին, չկրցաւ ոեւէ կերպով իր թեւերը երկնցնել Թրակիոյ-Մակեդոնիոյ թեմին վրայ, բայց եւ այնպէս, անոր անուանական թեւարկութիւնն ալ անբաղձալի բան մըն էր այդ թեմի ժողովուրդին համար: Այժմ, Մազլըմեանի հովանին միանգամ ընդմիշտ կը վերնայ Թրակիոյ-Մակեդոնիոյ թեմին վրայէն եւ աս վերջինը կ'ունենայ՝ կաթողիկոսի կոնդակով նշանակուած իր առաջնորդը, յանձին Երուսաղէմի երիտասարդ միաբաններէն Յուսիկ վրդ. Աւետիսեանի:

Նորընտիր առաջնորդը ստացած է արդէն Էջմիածնէն իր հովուական կոնդակը, եւ, ինչպէս կ'իմանամ, կը պատրաստուի ճամբայ ելլել: Մինչեւ հիմա հասած կ'ըլլար ան Թեսաղոնիկէ, բայց վիզայի կարգ մը դժուարութիւններ յապաղեցուցած են անոր ճամբորդութիւնը Անշուշտ այդ դժուարութիւնները կը հարթուին շուտով եւ վարդապետը կը հասնի Մակեդոնիոյ մայրաքաղաքը՝ Թեսաղոնիկէ (Սելանիկ), որ թեմին առաջնորդանիստ կեդրոնն է:

Յուսիկ վարդապետ, ինչպէս կը հաւաստեն, քաջ յունագէտ մըն է, ինչ որ բացառիկ առաւելութիւն մըն է Յունաստանի մէջ պաշտօնավարելիք կղերականի մը համար: Կը յուսանք թէ իր պաշտօնավարութեամբ գոհ պիտի ձգէ Թրակիոյ-Մակեդոնիոյ թեմի 10—12,000նոց հայ ժողովուրդը:

Առաջնորդարանն ալ Յուսիկ վարդապետի նշանակման մասին Էջմիածնէն պաշտօնագիր ստացած ըլլալով, առաջնորդին անունը սկսած է արդէն յիշուիլ թեմի եկեղեցիներուն մէջ:

⁂ Բարեգործականի Աթէնքի Կեդրոնը պառակտուած է ինքն իր մէջ, կարգ մը խնդիրներու հետեւանքով:

Առաջինն է տնազուրկ գաղթականներու զետեղման հարցը, իսկ միւսը՝ կրթական քննիչի մը նշանակումը՝ Բարեգործականի Եգիպտոսի Կեդրոնին կողմէ:

Ինչպէս ծանօթ է, Բարեգործականի Աթէնքի Կեդրոնին տրամադրութեան տակ կը գտնուի մէկուկէս միլիոն տրախմիի մօտ գումար մը, որ պիտի գործածուի՝ կառավարութեան կողմէ Աթէնքի մէկ արուարձանին մէջ ձրիաբար տրամադրուած հողամասի մը վրայ աժան տնակներու շինութեան համար: Բարեգործականի Եգիպտոսի Կեդրոնը, այս գումարի յանձնման համար լիազօր կարգած է Միութեան Աթէնքի Կեդրոնին ատենապետը, Պ. Ա. Գալփաքեան:

Արդ, այս վերջինը, քանի մը շաբաթ առաջ, առանց Վարչութեան անդամ իր միւս պաշտօնակիցներուն կարծիքը առնելու եւ առանց աճուրդի գործողութեանց, ինքնագլուխ չորս ճարտարապետ-կապալառուներու կը յանձնէ որոշ թիւով տնակներու շինութիւնը: Վարչութեան ատենապետին այս ընթացքը բուռն դժգոհութիւն կը պատճառէ միւս անդամներուն, որոնք, մեծամասնութեամբ, իրենց հրաժարականը կը ներկայացնեն:

Այս խմբական հրաժարականը ունի նաեւ երկրորդ շարժառիթ մը, որ նմանապէս վիրաւորած է Բարեգործականի Աթէնքի Վարչութեան անդամներուն ինքնասիրութիւնը, Վարչութիւնը, Պ. Կ. Խանիկեանի հեռացումէն վերջ, Աթէնքի եւ Փիրէայի հովանաւորեալ վարժարաններուն կրթական քննիչ նշանակած էր Պ. Վ. Միրաքեանը: Արդ, չի գիտցուիր ի՛նչ հաշիւներով եւ ի՛նչ ճնշումներու վրայ, Բարեգործականի Եգիպտոսի Կեդրոնը չեղեալ նկատած է այս կարգադրութիւնը եւ Աթէնքի Մասնաճիւղի Վարչութեան գլխուն վրայէն անցնելով, կրթական քննիչի պաշտօնին կոչած է դադրած «Արամազդ»ի խմբագիր Պ. Յ. Դարբինեանը, այն ալ շատ պարարտ թոշակով մը:

Վարչութիւնը բողոքելով այս տնօրինութեան եւ իր ատենապետին ըրուած լիազօրութեանց դէմ, ներկայացուցած է իր հրաժարականը, ամէն պատասխանատուութիւն ձգելով Բարեգործականի Եգիպտոսի Կեդրոնին վրայ: Զեն հրաժարած միայն երկու հոգի,— ատենապետը՝ Պ. Ա. Գալփաքեան եւ անդամներէն Պ. Աբիկեան:

Անշուշտ, այս խմբական հրաժարականէն վերջ պիտի նշանակուի նոր Վարչութիւն, բայց պէտք է ըսել, թէ քանի մը կարեւոր նկատուած ուժեր պիտի մնան լուսանցքի վրայ եւ ատկէ պիտի տուժէ անկասկած Բարեգործականը:

⁂ Տասնեւհինգ տարուան կրթական հիմնարկութիւն է Թեսաղոնիկէի Կիւլլապի Կիւլպէնկեան վարժարանը, որ բացուած է համանուն Ֆոնտի Վարչութեան կողմէ եւ կը մատակարարուի այդ Ֆոնտին տոկոսներով:

Մինչեւ այսօր, կլոր հաշուով, տասը միլիոն տրախմիի մօտ հսկայ գումար մը ծախսուած է կրթական այս հիմնարկութեան համար եւ պէտք է ըսել, թէ եղած այս խոշոր յատկացումը պարապի չէ գացած: Հազարաւոր չքաւոր աշակերտներ ստացած են ոչ միայն ձրի ուսում, այլեւ ձրի կէսօրուան ճաշ, կօշիկ, զգեստ, դասագիրք, գրենական պիտոյք եւ ձկան իւղ: Ֆոնտին Վարչութիւնը այդպէսով, Թեսաղոնիկէի համայնքին համար ըրած է բարեգործութիւն մը, որ պիտի մնայ անմոռանալի:

Վարժարանի հիմնումին եւ անոր 7—8 տարուան ղեկավարութեան մէջ նշանակելի դեր ունեցած էր Կիւլպէնկեան գերդաստանի ազգականներէն հանգուցեալ Կարապետ Ղազարեանը, իբրեւ հիմնադիր եւ վարիչ խնամակալ: Անոր մահէն վերջ եւ մինչեւ անցեալ տարի, միեւնոյն եռանդով, խնամակալութեան ծանր գործին նուիրուած են հանգուցեալին զաւակն ու հարսը՝ տէր եւ տիկին Ղազարոս Ղազարեանները:

Այս տարեշրջանէն սկսեալ, սակայն, իրերը բոլորովին տարբեր դարձուածք մը ստացած են Կ. Կիւլպէնկեան վարժարանին շուրջ: Եւ այսօր ստեղծուած է եւ դժբախտաբար կը զարգանայ վիճակ մը, որուն հետեւանքները երբեք լաւ չեն կրնար ըլլալ վարժարանին համար:

Ֆոնտի Փարիզի Կեդրոնին կողմէ այս տարի նշանակուեցաւ նոր խնամակալութիւն մը, նկատի ունենալով որ նախորդ խնամակալութենէն մնացած էին միայն տէր եւ տիկին Ղ. Ղազարեանները եւ ամբողջ բեռը կը ծանրանար անոնց վրայ: Ֆոնտի Կեդրոնը, սակայն, ըրած էր բոլորովին [illegible] խոտ ընտրութիւն մը, իբրեւ խնամակալ պաշտօնի կոչելով մարդիկ, որոնք ոչ մէկ կերպով կրնային ապահովել վարժարանին լաւ մատակարարութիւնը: Տէր եւ տիկին Ղազարեանները, արդէն, առաջին օրէն իսկ բախում կ'ունենան նոր խնամակալներէն ոմանց հետ, եւ կը քաշուին, նկատելով որ անկարելի է գործակցութիւն մը անոնց եւ իրենց միջեւ: Այս հրաժարումով, արդէն, խնամակալութիւնը— բացառութեամբ մէկուն՝ Պ. Լ. Մեծիկեանի— վստահուած կ'ըլլայ այնպիսի մարդոց, որոնք, մինչեւ անգամ վարժարանի գոյութիւնը վտանգելու պատճառ կրնան ըլլալ յառաջիկային:

Կարծէք մարդու սով կը տիրէր Թեսաղոնիկէի մէջ, որ Ֆոնտի Վարչութիւնը քանի մը ոչնչութիւններ բազմեցուցած է նորակազմ խնամակալութեան մէջ: Անոնց մէկը մանաւանդ միւսներուն լուռ համակերպութեամբ սկսած է իր մանածը ներկել եւ [illegible] պատրաստել իրեն համար իբրեւ վարժարանին ապագայ տնօրէն... Սադրանքները ծայր տուած են արդէն եւ չենք գիտեր, թէ ուր կանգ պիտի առնեն:

Խնամակալութեան ամէնէն ընդվզեցուցիչ նոր որոշումը եղած է՝ բանալ վարժարանին դռները նաեւ ունեւոր ծնողքներու զաւակներուն առջեւ առանց խտրութեան: Այս որոշումը տրուած է, նախ հարուածելու համար Թեսաղոնիկէի համայնական վարժարանը, ուր ուսումը վճարովի է եւ [illegible] տոյ վարժարան մտցնելու համար [illegible] լինոնատէրի մը երկու աղջիկները, որոնք մինչեւ անցեալ տարի [illegible] դպրոց կը յաճախէին: Վերջին պարագան, եթէ մասնակի իրողութիւն [illegible] է առաջինը, սակայն, վստահ[illegible] մեծ վնաս պիտի հասցնէ համայնական պիւտճէին, քանի որ ուրիշ ունեւոր ծնողքներ ալ վաղը միւս օր պիտի կրնան քաշել իրենց զաւակները համայնական վարժարանէն եւ [illegible] Կ. Կիւլպէնկեան վարժարան, ուր ուսումը ձրի է:

Ֆոնտի Փարիզի Կեդրոնին ամենա[illegible] լուրջ ուշադրութեանը կը յանձնենք այս կարեւոր պարագան, որպէսզի չեղեալ նկատէ խնամակալութեան այս վնասակար որոշումը եւ Կ. Կիւլպէնկեան վարժարանը վերապահէ ըստ առաջնոյն, միայն չքաւոր [illegible] կլերտներու դաստիարակութեան: Վարժարանը պէտք չէ շեղի իր հիմնական նպատակէն,— հայկական կրթութիւն ջամբել կարօտ ընտանիքներու փոքրիկներուն միայն: Այլապէս անպատեհօրէն կը դառնայ մրցակից Թեսաղոնիկէի համայնական վարժարանին, որ մինչեւ այսօր կանգուն մնացած է միայն եւ միայն ժողովուրդի լումաներով:

Ստիպողաբար կը սպասենք [illegible] կարգադրութիւնը՝ Կիւլլապի Կիւլպէնկեան Ֆոնտի պատասխանատու վարիչներէն:

ՅՈՒՆԱՀԱՅ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Frans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սեղանաւորական մեծ հաստատութեան մը մտերիմ՝ գաղտնի պաշտօնեան էր այժմ: Շունչը բռնուեր էր, երբ Սըր Ճորճ յիշեր էր ստանալիք վարձատրութեան գումարը, աւելի բարձր էր ան քան վաշտապետի մը թոշակը: Սուլթանին կը խորհէր որ եթէ կարենար հաւաքել այն ճշգրիտ տեղեկութիւնները զորս սեղանաւորը կը պահանջէր իրմէ, այն ժամանակ ուրիշ աշխատանքներ ալ պիտի տրուէին իրեն եւ հաւանաբար տեւական պաշտօնի մը պիտի նշանակէին զինքը՝ հսկելու համար հաստատութեան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ունեցած շահերուն վրայ:

Հոգն անգամ չէր որ այդ գաղտնի առաքելութեամբ իր կեանքը կը վտանգէր: Այդ պարագան կ'արդարացնէր մեծագումար թոշակը ընդունած ըլլալու իրողութիւնը. մնաց որ ինք բոլորովին ապահով էր իր կարողութիւններուն վրայ եւ կրնար իր գլխուն ճարը նայիլ: Անտարակոյս բախտը կը ժպտէր իրեն ու քանի որ Տայանան ալ միասին պիտի ճամբորդէր զբօսանաւուն վրայ մինչեւ Աթէնք, շուտով առիթը պիտի ունենար հաշտուելու անոր հետ. չէ՞ որ պաշտօնը ընդուներ էր հակառակ անոր խնդրանքին: Նաւը քանի մը տեղեր կանգ պիտի առնէր, ուրեմն հինգ, վեց օր պիտի վայելէր աղջկան ընկերակցութիւնը:

Մեկնելէն օր մը առաջ Սուլթան իր բարեկամին՝ Փէթըրին հետ ճաշեց եւ իր բացառիկ զուարթութիւնը պատճառաբանելու համար յայտնեց անոր թէ հրաւիրուած է զբօսապտոյտ մը կատարել քանի մը շաբաթ Միջերկրականի մէջ՝ Սըր Ճորճ Տրնքէնըրի զբօսանաւով:

— Գիտեմ, ըսաւ Փիթըր, գլխու հաստատական նշանով մը. Տայանայէն լսեցի... նորելուկներէ կազմուած խումբ մըն ալ պիտի ընկերանայ իրեն այնպէս չէ՞... Քլէյտընը, Պուպու Սքէլթընը, Հէրիէթ Հէլմը, Քօնքի Մալվըրնը եւ... միւսները մոռցայ.. Օ՛հ, դրագէտ Սիվըր Փէնթընը եւ սալըրճուկ Նաունհայմըրը ... չիտակը բնաւ մտքէս չէր անցներ որ դուն կրնայիր համ առնել այդ խառնիճաղանճ բազմութենէն ...

Սուլթանին տրամադրութիւնները փճացան յանկարծ: Պէլկրէյվ Սքուէրի այցելութենէն ի վեր Տայանան տեսած չէր ու մոռցած ըլլալով թէ ան խօսեր էր իրեն այդ տեսակ խումբի մը մասին, երանելի միամտութեամբ մը ըսկսեր էր հաւատալ որ միայն ինք պիտի ըլլար անոր ճամբու ընկերը՝ քանի մը օր երբ զբօսանաւը փառայեղ արեգակի մը ճառագայթներուն տակ պիտի կտրէր Միջերկրականի կապոյտ ջուրերը: Զէր կրնար Պոլսոյ մէջ իր ունենալիք գործունէութեան մասին արտայայտուիլ Փիթըրին. այնպէս որ գոհացաւ կարուկ պատասխան մը տալով.

— Ո՛չ մէկուն ծանօթ եմ ...

— Իրա՞ւ, զարմացաւ Փիթըր ու զզուանքի արտայայտութիւնով մը կնճռեց իր ցանոտ ռունգերը. գէշ չէ՛ն, բայց ... ինչպէս ըսեմ որ հասկնաս ... թեթեւսօլիկ են.. Քլէյտըն սակարանի գործերով կը զբաղի, քիչ-չատ հաճելի մէկն է, սակայն կնիկ մը ունի որ.. տխմար արարած մը՝ խարտեաշ մազերով... կարծեմ հրաւիրուած են խումբին առաջնորդ-պահապան ըլլալու համար... Լէյտի Տրնքընըն ծովէն կը վախնայ ու երբեք չմասնակցիր այս պտոյտներուն ... Պուպու Սքէլթըն գրաւիչ գեղեցկութիւն մը ունի, բայց վիթխարի չտես մըն է... միտքը դրեր է որ անպատճառ կամ ազնուականի մը Տիկինը պիտի ըլլայ, կամ ոչ մէկ բան... անկուտի լորտերուն ալ կարեւորութիւն չի տար... ամիսներէ ի վեր կ'աշխատի որսալ երիտասարդ Մալվըրնը եւ կը թուի որ Տայանան դիտմամբ կանչած է այս երկուքը՝ Պուպուին պատեհութիւն մը տուած ըլլալու համար... Հէրիէթ Հէլմը ճանչնալու ես... սատանայի լեզու մը ունի եւ կարծեմ ճիշդ ատոր համար է որ ամէն տեղ կը հրաւիրեն զինքը... տարիի մը չափ Լէյտի Վէրտմընթ եղաւ ան, բայց երբ լորտը դրամները կորսնցուց, տունէն դուրս վռնտեց զայն եւ վերստացաւ իր աղջկնութեան անունը ...

Նաունհայմըրը իր սիրահարն է հիմա... Այս վերջինը շատ կորկոտ ունի, սակայն աղտոտ մարդ է իմ համոզումովս... Հիթլէր Գերմանիայէն դուրս վտարեր է զայն ու եթէ անիկա ներկայացուցիչ տիպարն է այն բազմութեան որուն Գերմանիան պէտք չունի, պէտք է իրաւունք տալ Հիթլէրին... Սիվըր Փէնթըն աչքը բաց աղայ մըն է ու բաւական վարպետ՝ գրելու համար այն տեսակ բաներ որոնք հանճարեղ կը հռչակուին հրատարակիչներուն կողմէ. ու շնորհիւ ատոր ալ կրցած է ազնուականներու ընկերութենէն ներս մտնել... Տայանան կարդալ շատ կը սիրէ, իսկ Սիվըրն ալ երեսը նայուելիք տղայ է չիտակը... երեւի հրաւիրած է զայն լսելու համար թէ ինչպէս կը նկարագրէ ան Ադրիականի աստղերը՝ պատիւ իրեն... Հիմա, խնդրե՞մ [illegible] նիր թէ դուն ինչ գործ ունիս այս [illegible] մութեան մէջ. ի հարկէ տարբեր [illegible] գիր է եթէ մրցումի պիտի ելլես [illegible] հետ կամ պիտի գրգռես անոր [illegible] ձը ...

— Թերեւս, ըսաւ Սուլթան [illegible] շեշտով մը. բայց ամէնուն ալ [illegible] լարուած ես. իրա՞ւ այդքան գէշ [illegible] թէ դուն ծուռ կողմէդ ելած ես [illegible] սօր ...

— Ո՛չ մէկը, ո՛չ ալ միւսը, [illegible] վանեցաւ Փիթըր, հաւանաբար [illegible] քըն ալ հաճելի պիտի գտնես, բայց [illegible] անախորժ լուր մը ստացայ այս [illegible] առու. սիրտս կոտրած է եւ [illegible] կերպով չար եմ այսօր ...

— Կը ցաւիմ ... կրնա՞մ [illegible] ձեւով օգտակար ըլլալ քեզի ...

Փիթըր գլուխը թօթուեց եւ [illegible] ժպտեցաւ ;

— Զեմ կարծեր ... մեր պար[illegible] րիկը իր սովորական խաղերուն [illegible] նորէն ...

(Շար.)

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ԵՒ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Սոֆիայէն օտար թղթակից մը կը գրէ (5 մարտ).—

Ընտրութիւնները կը մօտենան Պուլկարիոյ մէջ եւ երկիրը բոլորովին անձնատուր եղած է ընտրական նախապատրաստութիւններու (ԽՄԲ. — Սկսած են արդէն): Մարտ ամսուան երեքշաբթի չորս կիրակիներուն Պուլկար ընտրողը — եւ առաջին անգամ ըլլալով նաեւ Պուլկարուհիները — հարիւր վաթսուն երեսփոխան պիտի ղրկեն Սօպրանիէն: Ցայտնի է թէ այս ընտրութիւնները ո եւ է վճռական փոփոխութիւն առաջ պիտի չբերեն Պուլկարիոյ ներքին կեանքին մէջ, այս անգամ, որովհետեւ Սօպրանիէն խորհրդակցական պաշտօն միայն ի գործ պիտի դնէ, քանի որ քաղաքական կուսակցութիւններուն միշտ արգիլուած է ազատօրէն շարժիլ, եւ կառավարութիւնն ալ իր անկողմնակալութեան ապացոյցը տուած է, պաշտօնապէս իբրեւ չէզոք եւ անշահախնդիր հանդիսանալով: Ընտրութիւններու միջոցին մեծ դեր պիտի կատարեն արհեստակցական կամ գործակցական շրջանակները, որոնց թեկնածուները — անկուսակցական — ուղղակի պիտի ներկայանան ընտրողներուն: Քէօսէիվանովի դահլիճը, որ թագաւորին փափաքին վրայ իր քաղաքականութեան միջոցաւ կը փորձէ ճնշել ժողովրդավար սկզբունքները կիրարկել, այդ նպատակին ծառայող կուսակցութիւնները չէզոքացնելով հանդերձ, կարեւոր փոփոխութեան մը պիտի ենթարկուի իբրեւ արդիւնք ընտրութիւններու: Պէտք է գիտնալ, թէ այս դահլիճը կը կոչուի «անձնաւորումի նախարարութիւն», որովհետեւ բնականոն պայմաններ վերահաստատելու կոչուած է վարչութեան մէջ: Ներքին նախարար Քրասնովսքիի եւ պատերազմական նախարար զօրավար Լուքովի միջեւ սկզբունքի շուրջ պայքարին հետեւանքով, քանի մը կարեւոր նախարարական փոփոխութիւններ պիտի ըլլան: Երկուքն ալ արդէն դահլիճէն հեռացան: Տր. Նիքոլայէվ ստանձնած է այս միջոցիս խիստ կարեւոր ներքին նախարարութիւնը, իսկ Ալէքսիեայի պահակազօրքերու հրամանատար Տաշքալով փոխուեցաւ պատերազմական նախարարութեան: Տագնապի ընթացքին հրաժարեցաւ նաեւ դատական նախարար Օքնեանով, որուն յաջորդեց ծանօթ քաղաքագէտ Քուսհարով, եւ առեւտրական նախարար Պարով, որուն յաջորդեց Ալէքսիեայի նահանգին դատական կարեւոր պաշտօնատարներէն Պեթքովով: Այսպէս այս երրորդ անգամն է որ Քէօսէիվանովի դահլիճը կ'ենթարկուի արմատական փոփոխութեան: Սոֆիայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ այն կարծիքը կայ, թէ Ենկիւրի գումարուած Պալքանեան ժողովին հանդէպ ցրտութիւն չի տիրեր եւ մինչեւ իսկ Սոֆիայի կայարանին մէջ բարեկամական խօսակցութիւններ տեղի ունեցան Պուլկար եւ Թուրք արտաքին նախարարներուն միջեւ, այս վերջինին Վիեննա երթալու ճամբուն վրայ: Ցունաստանի հետ, հաշտութեան-յարդարութեան պայմանագիր մը կնքուած է, որ կը նկատուի «առաջին ճեղքուածքը սառոյցէ պատին» մէջ: Ամէնէն փափաքը այն է որ Ցունաստանի հետ Պուլկարիոյ առեւտրական եւ տնտեսական հաղորդակցութիւնները կանոնաւոր ճամբու մէջ մտնեն:

*** Աթէնքի մէջ այս միջոցիս ներքին քաղաքականութեան խլրտում մը կը տեսնուի: Վարչապետ Մեթաքսաս, որ անսահման վերին իշխանութիւնը իր ձեռքերուն մէջ կը բռնէ, Ենկիւրի ժողովի երթալէ առաջ Սելանիկի մէջ յաղթական ընդունելութեան մը արժանացաւ: Հոն, ամէնքը զինքը հռչակեցին «Փրկիչ Հայրենեաց» եւ «Հայր Ժողովրդեան»: Իր խօսքը երիտասարդութեան ուղղելով, յիշատակեց այն արգելքները, որոնց տակաւին պէտք է յաղթել: Ցունուարին վերջերը Ցունաստանի մէջ կասկածուած դէպքերը առ այժմ կը թուին մարած ըլլալ: Հին քաղաքական կուսակցապետներէն շատերը, որոնք գաղտնի հաւաքումներով դիկտատուրական վարչաձեւին դէմ կը գործէին, ձերբակալուելով — ինչպէս արդէն ծանուցուեցաւ ժամանակին թերթերուն մէջ — զանազան վայրեր աքսորուեցան, հողագործական կուսակցութեան պետ Միլոնաս, ազատականներուն պետ Սոֆուլիս, որ երբեմն ահագին ոյժ եւ ազդեցութիւն ունէր ամբողջ երկրին մէջ, ինչպէս նաեւ Քաֆանտարիս՝ երբեմնի ազատականներէն: Մեծագոյն մասը տարագրուած է Զանթէի վանքը: Ձերբակալուածներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ Թէօտոքիս, արքայական կուսակցութեան պետ Ցալտարիսի յաջորդը: Մեթաքսասի բացակայութեան միջոցին, անդորրութիւնը չխանգարելու համար խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ).— Կիրակի 6 մարտ, կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին «Շահրիկեան» սրահի մէջ, տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի կազմակերպած տօնակատարութիւնը, Փետրուար 18ի առթիւ:

Բացումը տեղի ունեցաւ սիրուած ջութակահար Պ. Ս. Չէօրէքճեանի «Մեր Հայրենիք» նուագով: Ապա նախագահ ընկեր Յ. Պալիկեան սկսաւ իր խօսքը: Ընկերը նկարագրեց Հայաստանի վիճակը եւ թրքական այն դաւերը, որոնք գոյութիւն ունէին 1920ին: Բացատրեց Թուրքը սիրաշահելու համար ռուսական զիջումներու իրական իմաստը, որոնց զոհ պիտի դառնար մանուկ Հայաստանը, հիւսիսի եւ հարաւային երկու զօրաւոր ուժերուն մէջ ճզմուելով:

Շեշտեց Հայաստանի կառավարութեան համակերպելու հարկադրանքը, Լէկրանի հետ եղած բանակցութիւնները, եւ բոլշեւիկներու խոստմնադանցութիւնը: Ի վերջոյ մի առ մի թուեց այն բարբարոսութիւնները որոնք Հայաստանի ժողովուրդը մղեցին ժողովրդական ապստամբութեան ու եղրակացուց թէ այդ ապստամբութիւնը, որուն մասնակցեցան թէ սոցիալ յեղափոխական, թէ «Ժողովրդական» եւ թէ ռամկավար կուսակցութիւնները միահամուռ, անհրաժեշտ էր: Ու բնական համարեց նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասնակցութիւնը:

Ընկերոջ երկար ու խնամուած ճառը լաւ տպաւորութիւն գործեց հանդիսականներուն վրայ եւ ծափերու արժանացաւ:

Ճառէն վերջ, Օր. Ա. Սէրէնկիւլեան երգեց կտոր մը Սայաթ - Նովայէն եւ «Անուշ գարուն» երգը: Ընկեր Տ. Թադէոսեան յաջողութեամբ արտասանեց Լ. Նալբանդեանի մէկ բանաստեղծութիւնը: Պ. Ս. Չէօրէքճեան նուագեց «Հայաստան», «Հօյ նար» եւ ուրիշ եղանակներ: Տիկին Ե. Վարժապետեան երգեց Յովհ. Թումանեանի «Անուշ»էն քանի մը երգեր: Թէ՛ երգողներ, թէ՛ արտասանող եւ թէ նուագողը գնահատուեցան ներկաներէն եւ ջերմ ծափեր խլեցին:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Հայկ Սէրէնկիւլեան:

— «Այսօրուան տօնին առթիւ, կ'ուզէի խօսիլ իբրեւ Հայ մը եւ ոչ-կուսակցական մը: Ես ականատես եմ Փետրուար 18ի դէպքերուն, պիտի խօսիմ իրականութիւններ: Ընկերը նախ մանրամասնօրէն պարզեց Լէնինի եւ Սթալինի հաստատած կարգուսարքին ահաւոր չարիքները, որոնք աւելի ծանր ճնշեցին եւ դեռ կը ճնշեն փոքր երկիրներու վրայ, ինչպէս է Հայաստանը: Ցետոյ խօսեցաւ Փետրուար 18ի էութեան մասին, եւ փաստացի տեղեկութիւններ հաղորդելէ վերջ, եզրակացուց.

— «Մեր ժողովուրդի գոյութիւնը վտանգի տակ է, մենք կը սպասէինք որ սերունդ պատրաստուի, որ ղեկավարութիւն հասնի, բայց ո՞ւր են, ի՞նչ եղան, ի՞նչ կը մտածեն եւ ի՞նչ կ'ընեն մեզմէ դուրս գտնուողները: Եւ սակայն մեր վիճակը դէշ չէ քան 1914ը: Հայ ժողովուրդ, յոյսը քու վրայ դիր, քու միացեալ ուժին եւ կը յաղթես»: (Ծափեր):

Պ. Ս. Չէօրէքճեան նորէն նուագեց ընտիր եղանակներ, իսկ Պ. Բրուտեան արտասանեց երկու գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ որոնցմէ ետք, ընկեր նախագահ հանդէսը փակուած յայտարարեց:

Հանդէսէն ետք, սրահին սեղաններուն շուրջ հաւաքուեցան ընկերներ եւ համակիրներ, որոնք երգեցին, արտասանեցին, խօսեցան եւ զուարթ մթնոլորտի մը մէջ անցընելով իրիկնային պահերը, ցրուեցան միայն ուշ ատեն:

Ա. Ն.

×

ՊՈՒԹՕ, 10 մարտ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբը նախաձեռնած էր ընկերահամակրական շրջանակի մէջ Փետրուար 18ի 17րդ տարեդարձը, կիրակի, 6 մարտ Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ - Շահպազ» Ակումբի մէջ: Ժամանակին ներկայ էին ընկերներու եւ համակիրներու խումբ մը՝ սեղաններու շուրջ:

Ընկեր Պ. Անանեան երկու խօսքով բացատրեց փետրուարեան ապստամբութեան նշանակութիւնը, երբ հայ ժողովուրդը չառաչուն դաս մը տուաւ բոլշեւիկ իշխանաւորներուն, որոնք յետադային սախպուեցան մեղմացնել իրենց տմարդի քաղաքականութիւնը: Ընկերը առաջարկեց «Յառաջ Նահատակ» խմբերգը իբրեւ բացում:

Արտասանեցին Օր. Վ. Քէնտէրեան եւ փոքրիկներ Ե. Քէնտէրեան, Ր. Տօնէրեան: Երգեցին օրիորդներ Ե. Վարդանեան եւ Մ. Բարսեղեան, ինչպէս նաեւ Օր. Շ. Քէնտէրեան որ կ'ընկերանար դաշնակով:

Ցետոյ գրաւոր ճառ մը կարդաց ընկեր Կ. Տօնէրեան: Բացատրեց թէ ինչ դաւադիր ժպիտներով եւ կեղծաւոր խոստումներով 1920 դեկտեմբեր 2ին Հայաստանի մէջ հաստատուեցաւ խորհրդային իրաւակարգը: «Այդ օրէն Հայաստանի անկախութեան պայծառ հորիզոնին վրայ սկսաւ տիրապետել խաւարը: Ռուսները օտար ուժերու աջակցութեամբ կ'ուզէին երկու տարուան անկախութեան գաղափարը սպանել, այնքան տառապած մեր ժողովուրդին հոգին եւ խիղճն ալ սեւցնել, բոլոր միջոցները ի գործ դնելով: Բայց... անխուսափելին կատարուեցաւ մինչեւ իսկ շշմեցնելով Մոսկուայի ղեկավարները»: Ընկերը այս առթիւ նկարագրեց կատարուած բարբարոսութիւնները, ինչպէս զարհուրելի ջարդը, բոլոր հայ սպաներու եւ հայուհիներու նենգամիտ ձերբակալումը:

Ընկեր Պ. Անանեան խնջոյքի մինչեւ վերջաւորութեան կատարեց սեղանապետի պաշտօնը: Ներկաներուն իւրաքանչիւրին առիթ տուաւ իրենց իղձերը արտայայտելու: Սրահը կը թնդար ազգային եւ յեղափոխական երգերով: Բաժակներ կ'առաջարկուէին անոնց որ զոհ գացին համայնավարութեան անարգ վայրագութիւններուն: Եւ դարձեալ գաւաթները կը պարպէին անոնց կենացը որոնք բախտը ունեցան կարմիր զնտաններէն ազատելու:

*** Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ - Շահպազ» Ակումբի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Շ. Թէքըլեանի որ Ակումբի սրահին համար գծած էր «Մայր Հայաստան» իւղանկար նկարը: Նաեւ բեմին համար ալ տէքօռ մը գծեց:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

—.—

Ս. ՇԱՄՈՆ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Վարուժան» խումբին հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ 5 մարտ շաբաթ երեկոյ Մալաթիոյ Կրթասիրացի սրահին մէջ:

Օրուան նախագահ ընկեր Ա. Տէմիրճեանի բացման խօսքէն վերջ, երգիչ խումբին «Յառաջ ընդհանուր»ով սկսաւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը: Պատանի Խաչատուր Աղոյեան արտասանեց Վ. Թէքէեանի «Ով Հայաստան»ը, ընկեր Ս. Ընտրիկեան կարդաց «Պահակները արթուն են» (Ռ. Զարդարեան): Նոյնպէս՝ արտասանեց երիտասարդ Արփէ Արփեան՝ Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր», որմէ վերջ Տ. Ա.ի «Տուր տուր» մեներգով վերջացաւ հանդէսին գեղարուեստական բաժինը:

Տասը վայրկեան դադարէ մը ետք, բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկեր Վ. Իշխանեան, որ իր երկու ժամ տեւող բանախօսութեամբ կրցաւ մագնիսացնել ներկաները:

Օրուան նիւթը, «Մեր հայրենիքի ներկան եւ ապագան», ինքնին կը բաւէր, որպէսզի ներկաները ամբողջ բանախօսութեան ընթացքին հեւ ի հեւ մտիկ ընէին: Բանախօսը՝ իր ճկուն ոճով ու դիւրահասկնալի լեզուով կրցաւ շարժանկարի մը կանոնաւորութեամբ գծել ամէն մէկ «պզտիկ» անցք, որ կապ կրնար ունենալ մեր հայրենիքի ներկային եւ ապագային հետ: —«Աշխարհս ահուսարսափի մէջ է, ըսաւ ընկերը, եւ գիշերները յղի են անակնկալներով, ամէնէն ուժեղն իսկ՝ ահաւելի կերպով զինուած, դարձեալ սարսափ կը զգայ մօտաւոր պատերազմի մը շշուկը լսելով, իսկ մենք՝ ցիրուցան հայրենիքներու քնարեր օրօրներ հիւսելով հրաշքի կը սպասենք... Կը բաւէ որքան մեր յոյսերը դրինք օտարին վրայ, ըլլայ ճերմակ թէ կարմիր, քրիստոնեայ եւրոպացի թէ համբաւեալ Արեւելքցի: Ի՞նչ կը սպասենք օտարներէն եւ ի՞նչ իրաւունքով: Երբ օտար պետութիւն մը մօտէն կը զբաղի հայկական հարցով, զինուած եղէք որ առաւելագոյն չարիքը այդ պետութենէն պիտի ստանանք: Ապացոյց՝ մեր վերջին 50 տարուան անցեալը, երբ քանի մը անգամներ քրիստոնեայ պետութիւններ փորձեցին մեզի «օգնել»... Ցուսալ անոնցմէ նուազագոյն բարիք՝ առաւելագոյն չարիքն է: Մեզի կը մնայ ձուլուիլ եւ կազմակերպուիլ իրարու մէջ, առանց կուսակցական եսի եւ դաւանանքի, նկատի ունենալով միայն ու միայն Հայն ու Հայաստանը, անոր շահը դասելով ամէնէն բարձր: Ճակատագրական պահու մը մենք պէտք է պատրաստ ըլլանք թէ հոգիով եւ թէ ֆիզիքապէս, դիմաւորելու այն վտանգը, որ կրնայ մահացու հարուած տալ մեր փոքրիկ հայրենիքին: Մեր նշանաբանը պէտք է ըլլայ հետեւեալը.— Հայրենիքը ամէն բանէ վեր եւ ամէն բան հայրենիքին համար, նուազագոյն վնասով առաւելագոյն շահ ձեռք անցընել նոյն այդ հայրենիքին համար»:

Գաղութին պահանջին վրայ, «Վարուժան» խումբը սարքեց երկրորդ բանախօսութիւն մը, մարտ 10ին, նոյն սրահին մէջ: Այն անգամ ընկեր Վ. Իշխանեանի նիւթն էր «Հայ յեղափոխութեան խմորումն ու հետեւանքները»:

Սօս - Պարէտ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 մարտ.— Կիրակի 6 մարտ կէսօրէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա.ին խումբը ախոյեանական նախավերջին մրցումը կատարեց Jeunesse Sportive de Toulonի դէմ: Թուլոնի մէջ, հայ եւ ֆրանսացի խուռն բազմութեան մը ներկայութեան: Թուլոնի հայ գաղութը մեծով պզտիկով փութացած էր մրցավայրը, քաջալերելու հայ մարզիկները, որոնք իրենց վրայ դրուած յոյսերը արդարացուցին, թէեւ 2 — 2 նշանակէտերով հաւասար մնացին: Մրցումը եղաւ բաւական լաւ, նկատելով որ ֆրանսական խումբը՝ վերջին մրցումին, անցեալ դեկտեմբերին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին վրայ Հ. Մ. Ը. Մ.ին յաղթեց 5 — 4:

Մեր տղաքը խաղին ամբողջութեան ընթացքի գործեցին կարգ մը սխալներ: Առանց այդ սխալներուն պիտի կրնային դիւրին յաղթանակ մը ապահովել, սխալները գլխաւորներն են.— 1. Իրենց խմբապետին հրահանգներուն անտեսումը եւ 2. Փոխադարձ անհասկացողութիւնը, որոնք դժբախտաբար յաճախ կը կրկնուին:

Թէեւ Թուլոնի թերթերը գովեստով կը խօսին Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին մասին, սակայն անկեղծ ըլլանք ըսելու, որ այդ գովեստները քիչ մը չափազանցուած են:

Կը մաղթենք որ՝ մեր տղաքը չլսանան ֆրանսական թերթերուն գովեստներէն եւ ըլլան քիչ մը աւելի փութեռ եւ հնազանդ իրենց խմբապետին:

Վ. Քիւփէլեան

ԵՐԿՈՒՔԷՆ Ո՞ՐԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ

Անգլիացի պետական մարդ մը անգամ մը խնդալով ըսաւ Ֆրանսացիի մը.— «Բարեկամ, դուք Ֆրանսացիներդ զարմանալի մարդիկ էք, ամէն ամիս կառավարութիւն կը փոխէք, բայց միշտ միեւնոյն քաղաքականութիւնը կը վարէք»: Ֆրանսացին հետեւեալ կերպով պատասխանեց հեգնականօրէն.— «Մենք ալ Անգլիացիներդ շատ աւելի զարմանալի կը գտնենք: Միշտ միեւնոյն կառավարութիւնը ունիք եւ սակայն ամէն ամիս դուք քաղաքականութիւն կը փոխէք»:

Երկուքէն ո՞րը իրաւունք ունի: Ապահովաբար երկուքն ալ իրաւունք ունին: Արտաքին քաղաքականութիւնը, պատերազմէն վերջ մանաւանդ, վայրի կենդանիի մը երեւոյթը ստացած է... աւարի եւ ախորժակի համեմատ միայն կը գործէ...:

ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

Ամերիկեան թերթերը կը հաղորդեն թէ, մարտ 14ին լոյս պիտի տեսնէ Ուիլիըմ Սարոյեանի նոր գիրքը որուն անունն է «Մէ՛ր, ահա գլխարկս»:

Այս հատորը պիտի պարունակէ 21 պատմուածքներ, թէեւ կանխաւ ծրագրուած էր 26 պատմուածքներով լոյս ընծայել հատորը, բայց Սարոյեան իմանալով այս պարագան, օդային թղթատարով նամակ մը գրած է եւ բողոքած: Ան պատճառաբանած է որ 26 թիւը բախտաբեր չէ իրեն եւ 21ը աւելի լաւ է:

Սարոյեանի այս բոլոր պատմուածքները աւելի առաջ գրքի ձեւով լոյս տեսած չեն:

ՄԻԼԱՆԷՆ կը գրեն.— Տաղանդաւոր դաշնակահարուհի Օր. Մարի Պօտուրեան նուագահանդէս մը տուաւ Կորեգիարի մէջ: Սրահը լեցուն էր երկսեռ հասարակութեամբ մը: Իր յայտագիրը կազմուած էր Շոփէնէ, Պեթհովէնէ, Ռէսփիկիէ, Տեպիւսիէ եւայլն: Մեծ յաջողութիւն շահելով, Օր. Պօտուրեան ստացաւ ծաղկեփունջեր:

...ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Իրիկուն մը անօթի նստեր կը մըտածէինք մեր տնակին դուռը: Մինչդեռ ...ին Կիլկիլի Ալին, մեր իր քով ...ուած ալիւրը կ'ուտէր կը հատցնէր: Քիւրտը մերինին նման մահ ու սպիտակ ցորենի ալիւր գտնէր: Քանի՛ անգամ աղաչեցինք ...ր զայն մեզի յանձնէ: Մերժեց: Այդ իրիկուն ելանք որ Կիլկիլ երթանք ալիւր առնելու:

Ու ճամբայ ելանք...

Զորնիվեր հասանք Կիլկիլի ճամբուն վրայի աղբիւրը, որուն ջուրերը ...եր տնակին առջեւէն կ'անցնէին: ...անք հոն: Խմեցինք: Կաթի համ ...էր: Բայց անխնամ: Փորեցինք ...ն: Սալ քարեր բերինք բոլորտիքէն: Ղեւոնդ մեր լեռներու աղբիւրներուն նման աղուոր մը շինեց զայն ...րով: Ու կ'ըսէր.

— Անպիտաններ, առանց ճամբու ...այի կարեւոր աղբիւրի մը անգամ ...ոգ չեն տանիր: Քիւրտեր են վերջապէս: Ցետամնաց:

Կը քալէինք դէպի Կիլկիլ: Ղեւոնդ առջեւէն ես ետեւէն: Նայեցայ հաւկու հասակին: Մեր լեռ ելլելէն ասդին աւելի երկարեր էր կարծես: Ցուզուեցայ եւ աչքերս լեցուեցան: Ամբողջ գերդաստանէս, որ գեղին քառորդէն աւելի էր, մինակ ան մնացեր էր քովս: Մինակ ան կենդանի: Ան ալ յայտնի չէր թէ մինչեւ ե՞րբ...

— Ա՛խ, պոյիդ մեռնիմ, Ղեւոնդ, ըսի անոր: Գիտեմ քի մեզի ազատում չկայ: Քըշկէ ես քենէ առաջ զարնուիմ, քու ըտ պոյովդ զարնուիլդ չտեսնիմ...

Դէպի Կիլկիլ կը քալէինք:

Ան ճերմակ բուրդէ լայն շալվար մը հագած էր, մօրը կարածը, վրայէն կարմիր դերձանէ կարճ կապայ մը: Նորէն մօրը կարածը: Մէջքը հին կարմիր գօտի մը, կապային վրայէն: Գլխուն հին եւ իւղոտ փէս մը:

Կը քալէինք դէպի Կիլկիլ...

Ալիին մայրը դուրսը նստած բուրդ կը մանէր: Պահանջեցինք մեր ալիւրը: Զուզեց տալ: Ներս մտնելով բռնի առինք զայն: Ղեւոնդ շալկեց եւ դուրս ելանք: Ի՞նչ ընել: Անօթի էինք: Մեր խտեւէն կնիկը սկսաւ պոռալ: Ան հօտին քով էր: Ալին ինքն ալ քիչ մը չորուկ էր: Մենք հեւ ի հեւ, վախով ու դժուար, մեր տնակը հասանք: Ուրախ էինք որ քանի մը օրուան ալ ապրելէն ունեցանք: Ուրա՛խ...

Մթնշաղ էր: Վայրի աղմուկ մը եւ խշրտուք, արա՛գ, անտառներէն վար: Մեր սիրտը դող ելաւ: Իրարու նայեցանք տժգոյն: Ըսի.

— Արջ կուգայ:

— Ալին է, ըսաւ Ղեւոնդ:

Առիթ չեղաւ փախչելու: Որոտումի պէս Ալին ներս մտաւ տնակէն ու ըսկսաւ հայհոյել ու ծեծել մեզ:

— Դուք օր ցերեկով տունս կողոպտէք, իւղս տանիք: Գավուրմասս տանիք: Հայտէ՛ գիւղ տեսնեմ: Ձեզի հիմա կը ցուցնեմ:

Ու հարուածները կը տեղար մեր վրայ, ուր որ հանդիպէր: Մենք կ'աղերսէինք եւ մեր ձեռքերը իր հարուածներուն դէմ կը բռնէինք: Ան լուրջ էր: Մեզի գեղին ճամբան բռնել տուաւ, ինք ետեւէն, ծեծելով: Կը զարնէր մեռցնելու մտքով: Մենք կը վազէինք, խուսափելու համար հարուածներէն: Ինք մեր ետեւէն, գոռալով ու հայհոյելով: Ծիւրած, վախէն ու անօթութենէն, կը տրորուէինք լեռներու բիրտ հսկային ծանր թաթին տակ: Ղեւոնդ առջեւէն կ'երթար ու կը հեռանար: Ալին զիս անխնայ կը տրորէր որ չպապեմ եւ անոր մօտենանք:

Երբ գետ հասանք, խնդրեցի որ թոյլ տայ տրեխներս հանել: Զարկաւ ջուրը ձգեց զիս: Ղեւոնդ մորուկի պէս կը սուրար: Դիմաց անցաւ, ելաւ անտառ: Եւ կաֆ կուտար (կը յոխորտար) Ալին, պոռալով.

— Կեցիր, երթամ Տիվրիկ յանձնուիմ: Ու յայտնեմ որ դուն զիս կը պահէիր մինչեւ այսօր: Տեսնես թէ մեզ բռնելը ինչպէս կ'ըլլայ:

Ու կ'ուզէր բացուիլ, հեռանալ, կորսուիլ: Սակայն Ալին աղաղակներէն գեղացիները վազելով առջեւը կտրեցին: Ու պտտցնելով բերին գեղ խօթեցին զայն: Բայց չկրցան բռնել: Ան ազատ հոս հոն կը ցատկէր:

Գեղն իրար անցաւ: Վէլիին տղաքը, Հէսօն ու Ղճին, մեզի օգնութեան վազելով օձիք օձիքի եկան Ալիին հետ: Ժողովուրդը դուրս թափած էր. կալերուն վրայ: Կռիւ: Աղմուկ: Թոհ ու բոհ: Ամէն գլուխ իր հաշուին կը պոռար: Կիները կը ճչային խելացնոր: Կ'ուզէի Ղեւոնդին միանալ: Ալին մէկ ձեռքով օձիքս բռնած չէր ձգեր, միւս ձեռքով կը կռուէր:

Հոն էր Ճինտին, մեր պապերուն ընկերը: Պաղատեցանք անոր որ միջամտելով մեզ փրկէ: Ան լուռ եւ չէզոք կը դիտէր: Ցանկարծ սկսաւ պոռալ.

—Վաճաճ չը՞պկէղաճէ, լօ, կրիտըճ, լիխըճըճ...

Ղեւոնդ ինծի կանչեց.

— «Փախչինք: Ճինտին կապեցէք, սպաննեցէք կ'ըսէ:»

Ու սուրաց: Ուզեցի հետեւիլ իրեն: Ալին օձիքս չէր թողուր: Բոլոր ուժովս ցնցեցի զայն: Այդ պահուն վըզիս վրայ հարուած մը պայթեցաւ մեծ աղմուկով: Գնդա՞կ: Թռայ Ղեւոնդին ետեւէն: Գիւղին տակի արտերէն դիմացը, անտառ կը փախչէինք, որ զառիվեր էր ու ցից: Ու հայելիի պէս գեղին առջեւ: Մեր ետեւէն աղմկալից կը ճչար գիւղը.

— «Փախա՛ն: Բռնեցէ՛ք:»

Գեղին տակ կեցուցի Ղեւոնդը.

— Աղբար: Ալին իս զարկաւ: Նայէ չախս (վիզ) արո՞ւն կու վազէ՞:

— Չէ: չէ, արուն չկայ: Բան չկայ: Ճճէլէ ըրէ: Վազէ: Ետեւնուս կուգան: Կու հասնին մեզի:

Մենք մեզ անտառ զարկինք: Ա՛խ, որքա՛ն ցից էր ան: Կը հեւայի: Շունչըս կը կտրէր: Ան զիս ետեւ թողուլ չէր ուզեր: Կրնար թռչի՛լ նոյնիսկ: Բայց կ'ուզէր փրկե՛լ եւ զիս: Ու կը խրախուսէր.

— Ճճէլէ ըրէ, Էճէլէ՛: Հասա՛ն մեզի...

Ես ուժասպառ ինկայ: Զառիվերին գլուխը. երբ քանի մը քայլէն արդէն դուր (տափարակ) տեղ կը հասնէինք: Ա՛խ, եթէ կարենայի պահիկ մըն ալ դիմանալ... Մութը իջած էր: Կը մտնէինք անտառ: Ու փրկուած:

Բայց ես տապալեցայ գետին: Ան կեցաւ: Ես աղերսեցի իրեն.

— Դուն փախի, քեզ ազատէ: Ես ալ չեմ կրնար: Գնա՛, գնա՛, մի կենար: Ես ի՞նչ կ'ուզեմ ըլլամ: Ի՞նչ օգուտ որ երկուքս ալ զարնուինք: Ես հոս թուփը կու մտնիմ: Ընոնք իս չեն գտներ: Ետքը կուգամ քեզ կու գըտնեմ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

*** Շաբաթ օր հրատարակուեցաւ Հիթլէրի երկար յայտարարութիւնը, ծանր ամբաստանութիւններ կը պարունակէ աւստր. կառավարութեան դէմ: Յայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ Գերմանիա հարկադրուեցաւ ապաստան ընծայել 40.000 փախստականներու, թէ ուրիշ 10.000 հոգի բանտարկուած էին, «հարիւր հազարաւոր քաղաքացիներ կործանած եւ թշուառութեան մատնուած»: Եւ կ'եզրակացնէ թէ «աշխարհի վրայ որ եւ է ազգ այլեւս չէր կրնար հանդուրժել այս կացութեան՝ իր սահմանագլուխին վրայ»:

*** Տասը հազար անգլիացի բոլշեւիկներ եւ ուրիշ համակիրներ կիրակի օր ծանր մեղադրանքներ կը պարունակէ աւստրիական կառավարութեան դէմ: քագիր մը ներկայացուցին: Ոստիկանութիւնը միջամտած ըլլալով, ընդհարումներ պատահեցան:

*** Տոքթ. Շուշնիկ խիստ հսկողութեան տակ առնուած է Վիէննայի մէջ: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան: Կալանաւորներէն 40 հոգի նախորդ վարչապետին գործակիցներն են: Հարիւրաւոր Հրեաներ եւ ուրիշներ սկսած են փախչիլ Աւստրիայէն դէպի Հունգարիա, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա եւն.: Սահմանագլուխները փակուած են եւ միայն անցագիր ունեցողները կրնան մեկնիլ:

*** Փարիզի թերթերը քննադատելով հանդերձ Գերմանիան, պատասխանատու կը հռչակեն նաեւ Ֆրանսայի եկող-գացող կառավարութիւնները: «Աքսիոն Ֆրանսէզ» կը պահանջէ բանտարկել «օտար եւ հրեայ Լէոն Պլումը»:

Ի՞նչ կը ներկայացնէ Աւստրիան

Աւստրիա ունի 83.868 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 6.760.000 բնակիչ (1934ի մարդահամարով): Այս բնակչութեան 97.5 առ հարիւրը գերմանացեղ է, 1.9ը չեխ, 1.9ը սլովէն եւ խրուաթ: Կրօնական բաժանումով ժողովուրդին 6.116.250ը կաթոլիկ է, 295.450ը բողոքական, 191.481ը Հրեայ: Գլխաւոր քաղաքներն են Վիէննա՝ 3.350.000 բնակիչ, Կրաց (150.000), Լինց (100.000), Ինսպրուք (55.000): Երկիրը բաժնուած է մէկ ինքնավար քաղաքի (Վիէննա) եւ ութ դաշնակցային նահանգներու:

Տարեկան եկամտացոյցն է 1.400.000.000 շիլին, մօտ 8 միլիառ ֆրանք: Ներածումներու տարեկան գումարն է 1.300.000.000 շիլին կամ աւելի քան 7 միլիառ ֆրանք, իսկ արտածումներու գումարը՝ մէկ միլիառ շիլին (աւելի քան 5ուկէս միլիառ ֆրանք): Արտածման գլխաւոր նիւթերն են ատաղձ, թուղթ, բանուած ապրանքներ, բրդեղէն, բամպակեղէն, մետաքսեղէն եւն.:

Սէն Ժէռմէնի դաշնագրով (1919 սեպտեմբեր 10) սահմանափակուած էր բանակին թիւը (8000), բայց 1936 յունիսին վերահաստատուեցաւ պարտաւորիչ զինուորութիւնը, բանակը բարձրացնելով 30.000ի: Հիմա որ Գերմանիոյ կցուած է ամբողջ երկիրը, կրնայ 100.000 զինուոր հանել, խաղաղութեան ատեն:

Պատերազմէն առաջ, Աւստրիա-Հունգարիա կոչուած կայսրութիւնը կը պարունակէր հետեւեալ երկիրները, որոնք անկախ պետութեանց վերածուեցան կամ կցուեցան հարեւան պետութեանց.— Աւստրիա, Հունգարիա, Թրանսիլվանիա, Չեխոսլովաքիա, լեհական Կալիցիա, Տրէնթինօ, Սլավոնիա, Խրուաթիա, Պոսնիա, Հերցեկովինա եւ Բանատ: Աւստրիա-Հունգարիան հաստատուեցաւ 1526ին, երբ Հապսպուրկի Ֆէրտինանտ իշխանը ամուսնութեամբ տիրացաւ Հունգարիոյ եւ Պոհեմիոյ: Ուրիշ զանազան երկիրներ կցուեցան յաջորդ երեք դարերու ընթացքին: Վիէննայի դաշնագրէն վերջ (1814) Աւստրիա շատ կարեւոր դեր մը գրաւեց գերմանական դաշնակցութեան մէջ:

21էն 18ը ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ

Երեք օրուայ դատավարութեան (վերջ՝ Ռակովսկի)

Ընդհանուր դատախազին պահանջագրէն վերջ, Մոսկուայի 21 ամբաստանեալները իրենց վերջին խօսքն ըրին Շաբաթ օր: Բոլորն ալ խեղճացած, խորտակուած, բազմապատկելով իրենց մեղքերը՝ գթութիւն կը խնդրէին գետնամած:

Առաջին խօսքը տրուեցաւ Իվանովի (անտառային գործավար), որ յայտարարեց թէ ամէն բան խոստովանած է եւ կատարելապէս գիտակից է իր դաւաճանութեան, թէ պզտիկուց նկարագրի տկարութիւն ունէր եւն.: Այս առթիւ անիծեց Թրոցքին:

Յետոյ խօսեցաւ Քրէսթինսքի, Պերլինի դեսպանը եւ Լիթվինովի աջ բազուկը, որ պատմեց թէ առաջին անգամ զինքը մոլորեցուց Թրոցքի, 1921ին, «երբ իմ ետեւս ունէի քսան տարուան աքանչելի գործունէութիւն մը»: Ամբաստանեալը իր մեղքերը վերագրեց իր դրամատիրական շրջապատին, քանի որ արտասահման ապրած էր ամբողջ վեց տարի: Յետոյ յայտարարեց.

— «Շատ ուշ է կուրծքս ծեծելու եւ գլուխս մոխիր ցանելու համար: Չկան մեղմացուցիչ պարագաներ իմ գործած ոճիրներուս համար: Ոչինչ կրնար արգիլել ինծ սահմանէն անդին մնալու (Գերմանիա), երբ մահուան դատապարտուեցաւ Փիթաքով, բայց ես վերադարձայ Մոսկուա...

Նախկին վարչապետ Ռիքով, որուն ձայնը հազիւ կը լսուէր, հակառակ երկրորդ ձայնասփիւռ գործիքի մը, խոստովանեցաւ թէ դաւադիրներուն գլուխը կը գտնուէր, բայց որ եւ է մասնակցութիւն չէ ունեցած սպանութեանց շարքին մէջ: Գթութիւն չխնդրեց իրեն համար, այլ կոչ մը ուղղեց իր այն մեղսակիցներուն որ տակաւին չեն մատնանշուած կամ ձերբակալուած, որպէսզի անմիջապէս անձնատուր ըլլան եւ իր օրինակին հետեւին...

Յետոյ խօսեցան Խոճայեւ, Իքրամով եւ Զէլինսքի, բոլորն ալ կրկնելով նոյն զարշելի «խոստովանութիւնները»: Իքրամով աղաչեց որ շնորհեն իր կեանքը, որպէսզի կարենայ քաւել իր ոճիրները: Շարանկովիչ, Սպիտակ Ռուսաստանի Կեդր. Կոմիտէի նախկին քարտուղարը, յայտարարեց թէ գութ չի խնդրեր, իբրեւ անարժան եւ կը մաղթէ որ իր ճակատագիրը օրինակ հանդիսանայ Խ. Միութեան միւս թշնամիներուն: Զէլէնսքի նոր յարձակումներ կատարեց Թրոցքիի եւ Պուխարինի դէմ եւ իր ընկերները մեղադրեց թէ չխոստովանեցան 1921ին պատահած դէպք մը... Կրինքօ, նախկին ելմտական գործավարը, ընդունելով բոլոր մեղքերը, չորս յանցանքներ եւս յիշեց, աւելի սեւցնելու համար ինքզինքը: «Այս բոլոր ոճիրներուն մէջ ես նոյնքան սեւ եմ որքան գիշերը»: Չերնով, նախկին հողագործական նախարարը, աղաչեց որ խնայեն իրեն, որպէսզի կեանքին մնացեալ մասը նուիրէ պարկեշտ աշխատանքով դարմանելու դէթ նուազագոյն ոճիրը: Այս առթիւ նորէն յիշեց իր դինովութիւնը եւ մինչեւ վերջը ամբաստանեց Ռիքովը, պնդելով թէ ամէն բան չխոստովանեցաւ:

Դեսպան Ռաքովսքի, որուն համար ընդհ. դատախազը 25 տարի բանտարկութիւն պահանջած էր, դատարանին մէջ հաշուեց թէ այժմ 65 տարեկան ըլլալով, աղատ կրնայ արձակուիլ 90 տարեկանին: Ուստի աւելի կարճատեւ բանտարկութիւն մը խնդրեց, որպէսզի կարենայ քաւել իր ոճիրները:

Երկու ժամուան դադարէ մը վերջ, խօսք տրուեցաւ Պուխարինի, որ ուժգնօրէն բողոքեց ընդհ. դատախազին խաղերուն դէմ, պնդելով թէ ինք մեղք չունի շարք մը գործերու մէջ: «Ես բաւական ոճիրներ գործած եմ, տասն անգամ գնդակահարուելու համար, բայց մեղք չունիմ Լէնինի, Սթալինի եւ Սվերդլովի դէմ ծրագրուած մահափորձին մէջ, եւ այստեղ միայն իմացայ թէ Մաքսիմ Կորքիի մահը բնական չէ եղած»: Պուխարինի վերջին խօսքը տեւեց աւելի քան մէկ ժամ:

Եակոտա, երեք բժիշկները եւ միւս ամբաստանեալներն ալ կրկնեցին ծանօթ խոստովանութիւնները:

Դատարանը խորհրդակցութեան քաշուեցաւ ժամը 9.30ին եւ վերադարձաւ ժամը 4ին (կիրակի առտու): Նախագահը կարդաց դատավճիռը, որուն համաձայն մահուան կը դատապարտուին 18 ամբաստանեալներ.— Եակոտա, Ռիքով, Պուխարին, Ռոզէնկոլց, Քրէսթինսքի, Իվանով, Չերնով, Կրինքօ, Զէլէնսքի, Իքրամով, Խոճայեւ, Շարանկովիչ, Զուբարեւ, Բուլանով, Լէվին, Քազաքով, Մաքսիմով, Տիքովսքի: Քսանեւհինգ տարուան կը դատապարտուին բժիշկ Բլետնեւ (մասնագէտ սրտի հիւանդութեանց), 20 տարուան՝ Ռաքովսքի, 15 տարուան՝ Բեսանով (Պերլինի նախկին գործակատարը): Այս երեքը պիտի զրկուին իրենց քաղաքական բոլոր իրաւունքներէն, պատիժը լրացնելէ վերջ...

Մահավճիռները անվերաքննելի ըլլալով, մահապարտները ըստ օրինի կը գնդակահարուին 24 ժամ վերջը:

*** Չորրորդ մեծ դատն է այս, մէկուկէս տարուան ընթացքին: Առաջին դատավարութեամբ, 1936 օգոստոս 25ին գնդակահարուեցան 16 հոգի, գլուխն ըլլալով Զինովիեւ, Քամենեւ, Տէր Վահանեան եւն.: Երկրորդ դատավարութեան գնդակահարուեցան 13 հոգի, 1937 յունուար 30ին (Փիաթաքով եւն.): Երրորդ դատավարութեան՝ մարաջախտ Թուխաչեւսքի եւ եօթը զօրավարներ (1937 յունիս 12):

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ ընկերական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 16 Մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Փօյիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Ակումբի անդամ ԱՐՄԻԿ ՃԱՄԱԼԵԱՆ: Նիւթ՝ «Հայոց ազգային քաղաքականութիւնը, անցեալ փորձերու նկատառութեամբ»:

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Ave. l'Opéra— Métro: Pyramides

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան

Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO:

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը:

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սթանողի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր: Խրիմեան սրահին մէջ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի: Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ:

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք:

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

19 Մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 10էն մինչեւ լոյս Hôtel des Deux Mondesի շքեղ սրահներուն մէջ, 22 Ave. de l'Opéra, Métro: Pyramides:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

ՇՈՒՆԻՆ ՁԵՌՔԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Փրոփականտի Ցանձնախումբին անդամական ժողովը Չորեքշաբթի, Մարտ 16, երեկոյեան ժամը 8.30ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ.— «Փրոփականտի համար գիշերային դասընթացք»: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ:

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահին մէջ ծախու են, երկար եւ հաստատուն նստարաններ՝ յարմար եկեղեցիի, վարժարանի եւ պարտէզի: Մանրամասնութեանց համար դիմել Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ, 11 Place Jules-Guesde (Photo Rex):

×

«Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, վարձու կը տրուի կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու թատերական ներկայացումներու, հարսնիքի, նշանտուքի, հանդէսի եւ ժողովներու: 333 հոգիէ աւելի տեղ: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆԻ 11 Place Jules-Guesde (Photo Rex), Մարսէյլ:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Մասնաժողովը կը ծանուցանէ թէ, հայերէն լեզուի նոր դասընթացք մը հաստատած է Փարիզի հայ գաղութին համար, Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Bossuet Փարիզ:

Դասաւանդութիւնները պիտի սկսին Մարտ 17ին եւ տեղի պիտի ունենան ամէն Հինգշաբթի օր, ժամը 8.30—11.30, փորձառու ուսուցչուհիի մը հսկողութեան տակ:

Փարիզի հայ ծնողները սիրով կը հրաւիրուին այս դասընթացքին ղրկել իրենց երկսեռ դպրոցական զաւակները:

Հաղորդակցութեան միջոցներն են. Մէթրօներ՝ Poissonnière, Gare du Nord, Gare de l'Est, Barbès.

Օթոպիւսներ՝ 21, 26, 28, 33, V, B, AR, AC:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Ֆրանսայի Նահանգային Կեդր. Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Հայրենակից Տէր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի, երիցուհի ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

∴

Խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեմ հայրենակից Տէր Եղիշէ քհն. Մխիթարեանի՝ երիցուհի ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Լեւոն Տօնիկեան

×

Մարսէյլի Սալնոյ-Ջորի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի՝ երիցուհի ԼՈՒՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութիւնը երիցուհի ԼՈՒՍԻԱ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի եւ պարագաներուն:

ՏԷՍԻՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՏԷՍԻՆ, 8 Մարտ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան նորընտիր Վարչութիւնս կուզայ յայտարարել մեր բոլոր քոյր միութիւններուն նաեւ հասարակութեան.—

Ամէն անոնք որ Միութեանս վերաբերեալ խնդիրներու շուրջ թղթակցութիւն կ'ուզեն ունենալ, թող բարի ըլլան այսուհետեւ դիմել հայրենակից Յ. Կուպաթեանին, 37, Cité Bon Acceuil Vaulx en Vilin (Rhône):

Կոչ կ'ընենք Տէսինի եւ շրջակայքի հայրենակիցներուն որ իրենց աջակցութիւնը չխնայեն Միութեանս յառաջդիմութեան համար, ինչ որ բոլորիս պարտականութիւնն է:

(Կնիք)

ԿԱՐԵՒՈՐ Է ԿԱՐԴԱԼ

ԴԻՒԱՆ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

(Առաջին հատոր)

Գին 30 ֆրանք, փոստի ծախքով 35 դիմել «Յառաջ»ի

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Ներկայիս կը ծանուցանեմ Սէն Մորիսի հայրենակիցներուն որ ամէն բաց օրերը պիտի գտնուիմ Սէն Մորիս եւ կը ստանձնեմ ամէն տեսակ ... ցոյցներու նորոգութիւնը:

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ որ նոյն օրը հաճին դիմել Պ. Բարսեղ ...եանի բնակարանը, Ave. de la Vacherie, St. Maurice de Benoyst (Ain):

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլ... Ի գիտութիւն Մարսէյլի եւ արուարձաններու Թաղականութեանց եւ բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ՝ բոլոր եկեղեցիներուն եւ մատուռներուն մէջ Մեծ Պահոց առթիւ, ամէն օր, բացի Հինգշաբթիներէ, պիտի կատարուին աւուր սպաշաճի ժամերգութիւններ: Ամէն Դշ. եւ Ուրբաթ օրերը պիտի պաշտուին Արեւագալի, Խաղաղական, եւ Հոգեհանգստեան (Եկեսցէ) ժամուց կարգերը: Միեւնոյն ատեն, Առաջն. Փոխանորդ Տ. Զգօն Վարդապետին հետ բոլոր քահանայ հայրերը յաջորդաբար ամէն Հինգշաբթի խմբովին պիտի այցելեն շրջանին եկեղեցիները:

Որոշեալ օրերուն եւ ժամերուն պիտի քարոզէ Զգօն Վարդապետ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dusieume — PARIS (13)

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ Ընկերութեան ... շութիւնը շնորհակալութեամբ ... ցած է հետեւեալ նուիրատուները.— Պ. Տ. Մարտիկեանէ, Ղ. Եսայեանի յուղարկաւորութեան ... առթիւ փոխան ծաղկեպսակի ... րանք: Որբ. Տիկ. Ա. Գույում... մահուան առթիւ Պ. Ս. Զիլֆի... նէ 100 ֆրանք, Պ. Վ. Զիլֆի... 150 ֆրանք, Տիկին Ս. Խաչ... եանէ 250 ֆրանք, Պ. Վ. ... տուրեանէ 100, Պ. Հ. Մարմ... իր ողբացեալ հօր յիշատակի... ֆրանք: Փարիզ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿ ԵԼԱՒ

Փոքրիկն Անժէլ Նիզամեանի ... րեկան) դաշնակի համար ... երեք պարերը եւ եւ Le Coucou.

Գին 10 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել Տիկ... զամեանի, 6 Rue Elysées des Arts, Paris (18), Հրանտ Սամ... րատուն, 51 Mr. le Prince, Paris ... Պ. Բարունակեանի, Eglise Arm... 15 Rue Jean-Goujon, Paris:

LA PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՄԱՐՏ — MERCREDI 16 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3680 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄՕ՞ԻԹ Է ԿՐՕՒՆԿԴ...

Բոլորն ալ չահար՝ կը հարցնեն իրարու, — ուրեմն այսքան անզօ՞ր են «մեծերը», պաշտպանելու համար փոքր երկիր մը, Աւստրիան: Երկիր մը որուն անկախութեան համար հինգ անգամ հանդիսաւոր յանձնառութիւններ ստորագրուած են 1934էն ի վեր: Առանց հաշուելու հաշտութեան դաշնագիրները եւ մանաւանդ 1919 Սեպտ. 10ի դաշինքը (Սէն Ժէրմէն), որուն 88րդ յօդուածը կ'արգիլէ Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ...

Հարցումը կարելի էր լրացնել ուրիշ հարցերով, — Այդ մեծերը, յաղթականներ, անզօ՞ր էին պաշտպանելու փոքրիկ Հայաստանը: Եւ եթէ այն շատ հեռու կ'իյնար, կորսուած՝ անմատչելի լեռներու մէջ, հապա Կիլիկիա՞ն, Թրակիա՞ն, Պոլի՞սը, Փոքր Ասիա՞ն, որոնք բոլորն ալ փռուած են բանուկ ճամբաներու վրայ, ուր զօրաւոր խարիսխներ ալ հաստատած էին յաղթականները, ծովէն թէ ցամաքէն:

Յօսելով աւելի մօտաւոր դէպքերու վրայ, անոնք ինչո՞ւ չկրցան պաշտպանել Եթովպիան, նոյնպէս փռուած բանուկ ճամբաներու վրայ, սահմանակից՝ իրենց աշխարհակալութեան ափերուն: Կամ հարաւան Սպանիան, որ արիւն կը փսխէ մօտ երկու տարիէ ի վեր:

Այս բոլոր հարցումները ունին մէկ պատասխան, — ամո՞ւր է կրունկդ: Կրնա՞ս տոկալ, յառաջ խաղալու կամ հարուածին հարուածով պատասխանելու համար:

Մնացեալը երազ է եւ բանաստեղծութիւն:

Լեռ մը դաշնագիր՝ մէկ թնդանօթ չարժեր: Իսկ հանդիսաւոր յայտարարութիւններն ու յանձնառութիւնները ձիւնի պէս կը հալին, երբ ռումբ մը կը պայթի այս կամ այն ափէն:

Բայց խնդիրը լուսաբանուած չըլլար այս մէկ պատասխանով: Պէտք է լրացնել զայն, պարզելով երկրորդ ճշմարտութիւն մը, նոյնքան սառն եւ անողոք:

Բոլորովին անզօր չեն անոնք որ յանձնառութիւններ, երաշխաւորութիւններ ստորագրած են, այս կամ այն պետութեան հանդէպ, յանուն խաղաղութեան, ժողովուրդներու ինքնորոշման եւ ուրիշ սկզբունքներու:

Նախ որ, անոնց ուժը կ'աւելնայ կամ կը պակսի համաձայն պարագաներուն: Ամէնէն տկարը կամ անպատրաստն ալ առիւծ կը դառնայ, երբ բռունցքը կամ կրունկը իր գլխուն եւ ոտքին հանդիպին: Երբ դպչին իր կենսական, անմիջական շահերուն:

Յետոյ, դեռ չեն սպիացած Մեծ Պատերազմին վէրքերը: Այնպէս որ, ամէնէն զօրաւորն ալ միշտ աչքի առջեւ ունի նոր արիւնահեղութեան մը սարսափելի, աներեւակայելի հեռանկարը, երբ որ եւ է չարժուձեւ կը փորձէ:

Ահա Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը ինքն է որ կ'ազդարարէ.

— «Ժամանակը չէ հապճեպ որոշումներ տալու կամ անզգոյշ բառեր գործածելու: Պէտք է նոր կացութիւնը քննենք արագօրէն, բայց սառն դատողութեամբ»:

«Ժամանակը չէ» մանաւանդ անոր համար որ, զոհը նորէն ուրիշ մըն է, — անճար Աւստրիան:

Նոյն պատկերը, նաեւ, Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ, որ ահուդողի մատնուած է, ունենալով 3ուկէս միլիոն Գերմանացիներ: Անգլիոյ վարչապետը սրտէն ձորէն պատմութիւններ կը պատմէ, կը յիշէ Գերմանիոյ վարիչներուն տուած հաւաստիքները եւ Ֆրանսայի զինուորական յանձնառութիւնները, սակայն բառ չարտասաներ Մեծն Բրիտանիոյ պարտականութեանց մասին: Չըսեր, — ինք ալ պիտի օգնէ՞, զինուոր պիտի ղրկէ՞, եթէ Չեխոսլովաքիան ալ Աւստրիոյ օրին հասնի:

Տակաւին երրորդ բացատրութիւն մը՝ այս երեւութական անկարողութեան կամ ընդհանուր չկամութեան մասին:

Մեծ թէ փոքր, բոլոր պետութիւններն ալ տակաւին լրացած չեն սեպեր իրենց վերազինումը: Ուրեմն կ'ուզեն ժամանակ շահիլ, կարելի եղածին չափ զարկ տալու համար սպառազինութեանց, որոնք խելքի պտոյտ կը պատճառեն արդէն:

Ահաւասիկ, նորէն Մեծն Բրիտանիան, որ անբաւական համարելով հնգամեայ ծրագրին համար սահմանուած ահռելի գումարը, 1,500,000,000 ոսկի, ոչ միայն կը խորհի երկու միլիառի բարձրացնել զայն, այլեւ պարտաւորիչ զինուորութիւն հաստատել: Եւ Ֆրանսան, որուն նորակազմ կառավարութեան առաջին մտահոգութիւնը կը կազմէ 20 միլիառ ֆրանքի բացառիկ վարկը, ազգ. պաշտպանութեան համար: Եւ կամ Թուրքիան, որ քիչ գտնելով սովորական ելմտացոյցին մէջ նշանակուած գումարը, 82 միլիոն ոսկի (248 միլիոնի վրայ), որոշած է 125 միլիոնի բացառիկ վարկ մը եւս պահանջել, որպէսզի կարենայ գլուխ հանել հնգամեայ ծրագիրը:

Եթէ ուզէինք թուանշաններ յիշել նաեւ Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Խ. Միութեան եւ ուրիշ պետութեանց մասին, մեր առջեւ պիտի պարզուէր պատկեր մը, որ իր նմանը չէ ունեցած որ եւ է ժամանակ:

Այսպէս իրարու ետեւէ կ'ամրանան, կը զրահաւորուին կրունկները, եւ կարծես մէկը միւսին հօրը կը փորէ փափսալով, — վա՜յ է ենէր ուշ մնացողին:

Եւ այսպէս անգամ մը եւս կը լուսաբանուի մեր սեփական պատմութիւնը, — վա՜յ անոր որ իր յոյսը ուրիշին վրայ դրած, հոգ չի տանիր ոչ կրունկին, ոչ ալ, մանաւանդ, խելքին: Ուրիշ խօսքով՝ պատմութեան եւ օրուան դասերուն:

Եթէ մեր պատմութիւնը դաս չեղաւ Նէկիւսին կամ ուրիշներու, ինչո՞ւ պիտի չըլլար գոնէ մեզի համար, բուն իսկ օրուան դէպքերու ճնշումին տակ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԷՐ ՎԻԷՆՆԱ ՄՏԱՒ ԻԲՐԵՒ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

ԱՄԲՈԽԸ ԿԸ ԾԱՓԱՀԱՐԷ ԵՒ ԿԸ ՑՆԾԱՅ

"Աշխարհի վրայ ոչ մէկ ուժ կրնայ սասանել գերմանական պետութեան 75 միլիոն քաղաքացիները"

Հիթլէր երկուշաբթի առտու ժամը 10.40ին մեկնելով Լինցէն, Վիէննա մտաւ իրիկուան ժամը 4.50ին եւ դիմաւորուեցաւ իբրեւ «Ազատարարը Աւստրիոյ», ինչպէս կ'ըսէ գերմանական զեկոյցը: Ամբողջ քաղաքը խրախճանքի մէջ էր: Աւելի քան կէս միլիոն քաղաքացիներ բարեւի կեցած էին ճամբաներուն վրայ: Լինցէն մինչեւ Վիէննա Առաջնորդին կը հետեւէին 15 — 20 զրահապատ ինքնաշարժներ եւ ուրիշ անհամար կառքեր: Հիթլէր առաջնորդուեցաւ Օթէլ Էմփէռիալ, մինչ ամբոխը կը մռնչէր խելայեղ կանչերով: Առաջնորդը ոտքի կանգնած՝ իր կառքին մէջ, կ'ողջունէր բազմութիւնը: Հիւրանոց առաջնորդուելէ վերջ, Հիթլէր պատշգամը ելաւ անվերջանալի ծափերու մէջ: Պաշտօնական ընդունելութիւնը յաջորդ օրուան (երէկ) յետաձգուած ըլլալով, այս առթիւ զօրահանդէս մըն ալ տեղի ունեցաւ, առտուան ժամը 11ին:

Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին, մինչ բազմութիւնը կ'եռար, հաղորդուեցաւ թէ Առաջնորդը քանի մը խօսք պիտի ըսէ, տեղի տալով ժողովուրդի բաղձանքին: Եւ Հիթլէր նորէն պատշգամ բարձրանալով, յայտարարեց.

—«Ընկեր Գերմանացիներ, ինչ որ կը զգաք դուք, զգացած եմ ես ալ, խորապէս, վերջին հինգ օրերու ընթացքին: Մենք այժմ կը բոլորենք մեր երկրի պատմութեան համաշխարհային մէկ դարձակէտը: Ինչ որ կը զգաք, միայն Վիէննայի երկու միլիոն բնակիչները չեն որ կը զգան, այլ 75 միլիոն հոգինոց ժողովուրդ մը: Մենք հանդիսաւորապէս կ'երդնունք, ինչ որ ալ պատահի, թէ ոչ ոք պիտի խորտակէ կամ անդամատէ գերմանական պետութիւնը, այնպէս ինչպէս որ գոյութիւն ունի այսօր: Ոչ սպառնալիքները, ոչ բռնութիւնները, ոչ ալ թշուառութիւնները կրնան սարսել այս երդումը: Ես այդ երդումը լսել կու տամ Քէօլնէն Համպուրկ եւ մինչեւ Վիէննա»:

Այսպէս վերջացաւ երկուշաբթի օրուան արարողութիւնը, իսկ ցոյցերն ու խրախճանքները շարունակուեցան մինչեւ գիշեր:

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին Հիթլէրի ընդունելութեան առթիւ, Լինցէն մինչեւ Վիէննա (100 մղոն): Սեւ շապիկաւորներ, Թուխ շապիկաւորներ եւ նացի կազմակերպիչներ լարած էին իրենց բոլոր ուժերը, մանրանկար Գերմանիա մը դարձնելու համար Աւստրիան: Անոնք բազմաթիւ տուներ եւ գրասենեակներ կոխած էին, ձախակողմեան տարրեր, Հրեաներ եւ ուրիշ կասկածելիներ մեկուսացնելու համար: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ արդէն 150.000ի կը հասնի Աւստրիա մտած գերմանական զօրքին թիւը:

*** Անշլուսի հռչակման օրը, Հիթլէր հեռագիր մը ուղղած էր Մուսոլինիի, որ հետեւեալ պատասխանը տուաւ.

«Իմ դիրքս կը բխի մեր երկու երկիրներու բարեկամութենէն, որ նուիրագործուեցաւ առանցքով»:

Հիթլէր պատասխանեց.— «Երբեք պիտի չմոռնամ այս պարագան»:

Անշլուսը յառաջ կը տանի արագօրէն

Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ Աւստրիոյ «Նացիացում»ը լրացած պիտի ըլլայ մինչեւ վեց ամիս: Զայս Ինքվարթի դահլիճը պիտի հրաժարի, եւ Աւստրիոյ կառավարութիւնը պիտի վերածուի նահանգային իշխանութեան, ինչպէս Պավարիա, Սաքսոնիա եւն.: Վիէննայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները մեկնեցան: Միւսներն ալ կը պատրաստուին հեռանալու: Աւստրիոյ դեսպաններն ալ ետ կանչուած են եւ հետզհետէ կը վերադառնան: Վիէննայի սակարանը փակուեցաւ: Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ դրամական յարաբերութիւնները պիտի հիմնուին մարքի վրայ: Նացիները գրաւեցին պետական դրամատան ամբողջ պահեստը:

Ընդդիմադիրներու հետապնդումը կը շարունակուի: Վարչապետ Շուշնիկ եւ հանրապետութեան նախագահը արգելափակուած են իրենց տուներուն մէջ: Կ'ըսուի թէ ձերբակալուած է իշխան Շթարէմպէրկ, հայրենասէրներ կազմակերպութեան նախկին նախագահը: Ամէն օր ձերբակալութիւններ կը կատարուին: Գերմանիան եւ Աւստրիան բաժնող սահմանային ցիցերը կրակի տրուեցան: Երկու աւստրիական զօրագունդեր Միւնիխ փոխադրուեցան:

Գերմանական թերթերը նոր պետութեան քարտէսը հրատարակեցին, որուն համաձայն միացեալ երկիրը կ'ունենայ երեք ցամաքային սահմաններ, — Եուկոսլավիա, Հունգարիա եւ Իտալիա: Բնակչութեան թիւը կը հաշուեն 73—75 միլիոն: Դանուբը կը դառնայ Գերմանիոյ ամէնէն երկայն գետը, եւ Կրոսկլոքնէր՝ ամենաբարձր գագաթը, (3798 մեթր): Վերջապէս, գերմանական բանակը կը զօրանայ 100.000 աւստրիական զինուորներով:

Թերթեր կը փակուին, Հրեաները կը խուժեն

Պ. Հիմլէր, Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան վերատեսուչը, որ Վիէննա հասած էր առաջին օրն իսկ, գործօն դեր կը կատարէ Աւստրիոյ վարչական - դատական վերակազմութեան մէջ:

Վիէննայի շատ մը հռչակաւոր թերթերը անհետացան հրապարակէն: Ոստիկանութիւնը առաջին առթիւ գրաւեց կղերական կուսակցութեան օրկանը, «Ռայխսփոստ», որուն խմբագիրն ու սեփականատէրը, Տոքթ. Ֆունտէր, Աւստրիոյ քաղաքականութեան վարիչներէն մէկն եղած է աւելի քան 50 տարի: Անոր հետ անհետացաւ հրէապատկան յետադիմական թերթ մը, «Վիներ Ժուռնալ», եւ դարձեալ հրէապատկան «Թելէկրաֆ ամ Միթթակ» եւ «Թելէկրաֆ Նախտ Աուսկապէ» թերթերը: Վերջինը, որ հիթլէրական շարժման ամէնէն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋՈՔԱՆՉ - ՄԱՅՐԻԿՆԵՐ, ՄԻԱՑԷ՛Ք...

Նիւ - Եորքէն կը հեռագրեն թէ Մարտ 9ին, Ամարիլլօ քաղաքը, Թէքսասի նահանգին մէջ, թատերաբեմ դարձաւ հսկայական ցոյցի մը, — Միացեալ - Նահանգներու բոլոր զոքանչները պատգամաւոր ղրկած էին այնտեղ՝ տօնելու համար «Զոքանչ - մայրիկին Օրը»: 50,000 զոքանչներ, իրենց անուշ հոտերով ու թռուած վարդերով, շքթայ կազմեցին Ամարիլլոյի փողոցներուն մէջ, եղբեցին քաղաքին կեդրոնական պողոտան՝ յայտարարելով արար - աշխարհի առջեւ թէ մարդկային բնտանիքը ի՛նչ կը պարտի զոքանչ - մայրիկներուն:

Հարիւր կառքեր իրար էին կապած եւ կառքերուն վրայ լաստ նետած՝ շարժական բեմ ծառայելու համար հինգ - հարիւր արժանընտիր զոքանչներու, որոնք իրենց «դասակարգ»ին ամէնէն յատկանշական շնորհներովը ուժնուած՝ մարդկային բազմութեան կ'աւետարանէին ընտանեկան երջանկութեան սկզբունքները: Պատուհաններէն՝ հարսնցուները եւ փեսացուները կողովներով ծաղիկ կը նետէին զոքանչներուն վրայ, մշտիկներով անուշահոտ ջուր կը ցանէին թափորականներուն վրայ, եղջիւրներով շուշանի փոշի կը սրսկէին ցուցարարներուն վրայ [illegible] որ աւել վերցուցին իրենց զոքանչին գլխուն վրայ:

Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ թէ այս սովորութիւնը արդէն չորս տարուան պատմութիւն ունի, — նախաձեռնարկը ալ... ամերիկացի խմբագիր մըն է, որ աւելով ծեծելէ վերջ իր զոքանչը՝ տունէն կը գջայ, պաշտպան կը կանգնի զոքանչներուն, «Զոքանչի Օր» կը կազմակերպէ, եւ այսպէս կը հիմնուի հսկայ Միութիւն մը, որուն կ'անդամակցին, երկայիս, ամերիկեան նահանգներու բոլոր զոքանչները, իբրեւ նախագահ ունենալով Միացեալ Նահանգներու նախագահին մայրը, ան ալ շատոնց զոքանչ դարձած:

Ամարիլլոյի ցուցարար զոքանչները, իբրեւ հանգանակ, պահանջ կը դնէին յանուն ընտանեկան երջանկութեան.

1. Մի՛ տրտնջաք ձեր զոքանչին եփած կերակուրներուն մասին:
2. Լաւ վարուեցէք ձեր զոքանչներուն հետ, աւելի քան... սիրալիր:
3. Գէշ մի՛ խօսիք ձեր զոքանչին պզտիկ մոլութիւններուն մասին:

Թերթը, դժբախտաբար, մեզի չի տար զոքանչներու միւս պահանջները, բայց կ'աւելցնէ թէ այսքանը բաւական է որ յաջողիք բռնել ձեր զոքանչին քթէն, փոխանակ աւել վերցնելու՝ որպէսզի հպատակի ձեզի:

Յաջորդով՝ իմ կարծիքս զոքանչներու այս պահանջներուն մասին, ինչ ալ ըլլայ նաեւ հայ զոքանչ - մայրիկներու շրջանակին մէջ այդ պահանջներուն տուած արձագանգին մասին: Հարցը բաւական բարդ է եւ փափուկ, ատոր համար, խնդրեմ, ժամանակ տուէք մինչեւ վաղը, որպէսզի քիչ մը մետաքս փաթթեմ տեսակէտներուս եւ յարմար պատասխան մը ճարեմ անանց, որ պիտի պատրուակեն զոքանչ չունենալս, յայտարարելու համար զիս հեղինակութենէ զուրկ՝ սանկ հարցերու մէջ:

ԱՐԱԶ

[illegible] (ԹԻՒ 8)
[illegible]
176 ՈՐԲ ԵՒ [illegible]
[illegible] ՑՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Տիգրան Բէգզատեանի միջոցաւ (Նամակը՝ յաջորդով)	200
Մարտ 12ի գումարը	5214
Ընդհ. գումար	5414

18 ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հեռագրէ թէ Գերագոյն խորհուրդի նախագահութիւնը մերժեց ներում շնորհել 17 մահապարտներուն, որոնք աղերսագիր մը ուղղած էին: (Կ'ըսուի թէ մահապարտներէն մէկը, Պուխարին, չէ ստորագրած աղերսագիրը):

Կը նշանակէ թէ մահապարտները գնդակահարուած են արդէն:

*** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը նկարագրելով Մոսկուայի դատավարութեան ամենավերջին տեսարանը, կը գրէ.

— Ամէնէն քստմնելի տեսարանն էր այս: Առտուան ժամը 4ին, ատեանին նախագահը, Ուլրիխ, հագած՝ դատաւոր - զօրավարի համազգեստը եւ կուրծքը զարդարած՝ Լէնինի շքանշանով, նախագահական բեմը բարձրացաւ եւ առանց նստելու սկսաւ կարդալ դատավճիռը, իրեն յատուկ բարձր, խռպոտ, անանձնական ձայնով: Դատաւորը պարտաւոր էր վճիռին ամէն մէկ բառը գրել իր սեփական ձեռքով. այս էր պատճառը որ այնքան ուշ մնաց:

Բոլոր բանտարկեալները ուղի կեցած էին բացի Ռիքովէն (նախկին վարչապետը) որ աթոռի մը կռթնած կուլար: Պուխարինի աչքերը չեշտակի ուղղած էր իր ոտքերուն:

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մահապարտներուն կիները դիմումներ կատարեցին որպէսզի ամուսնալուծում կատարուի եւ վերստանան իրենց աղջկնութեան անունը եւ չխայտառակուին իբրեւ դաւաճաններու կիներ: Միայն Տիկին Քրէսթինսքի մերժեց դիմում կատարել, պնդելով իր ամուսնին անմեղութեան վրայ:

Թուրքիան ալ սպառազ

Էնկիւրիէնկը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը, որոշեց 125 միլիոն ոսկիի արտակարգ վարկ մը պահանջել, փութացնելու համար հնգամեայ ծրագրին գործադրութիւնը: Այս գումարէն զատ, 82 միլիոն ոսկի նախատեսուած է սովորական ելմտացոյցին մէջ, ազգ. պաշտպանութեան համար:

Անգլիականը 165 ֆրանքի բարձրացաւ

Ֆրանքը խոշոր անկում մը ունեցաւ երկու օրուան մէջ: Անգլիական ոսկին, որ 157.70 էր շաբաթ օր, յանկարծ բարձրացաւ 165ի, իսկ տոլարը 31.50էն բարձրացաւ 32.70ի: Այս առթիւ վրդովիչ զրոյցներ կը շրջին հրապարակին վրայ: Կ'ըսուի թէ հսկողութեան տակ պիտի առնուին փոխանակութեան գործողութիւնները (շանժ) եւայլն: Վարչապետը ապահովիչ հաւաստիքներ տուաւ, միեւնոյն ատեն ընդունելով թէ ծանր պատասխանատուութեան մը տակ ինկած է, իբրեւ դանձային նախարար: «Գործս մեծապէս դիւրացած պիտի ըլլար, եթէ աջակողմեան եւ կեդրոնի կուսակցութիւնները մասնակցած ըլլային կառավարութեան, համայնավարներուն հետ միասին»:

Նոր կառավարութիւնը խորհրդարանին պիտի ներկայանայ վաղը, հինգշաբթի:

• • •

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական բանակը արագօրէն կը յառաջանայ դէպի Միջերկրականի ափերը:

ԲԱՆԱՎԷՃ ՄԸ ՀԱՄՑԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Հայտար Բամատ (կովկասեան լեռնական մը), որ խմբագիրն է «Կաւկազ» թերթին, պատասխանելով «Սոն Փոսթա» թերթի խմբագիր-հրապարակագիր Մուհիտտին Պիրկէնին, իր զարմանքը կը յայտնէ անոր արտայայտած մտքերուն համար եւ ենթադրութիւն կ'ընէ, թէ Թուրք քաղաքագէտը տարբեր եզրակացութեանց պիտի յանգէր, եթէ չուզէր առաջնորդուիլ դիւանագիտական նկատումներով:

Հայտար Բամատ որոշ ճանաչ մը կը տեսնէ Պիրկէնի ներկայ դիրքին մէջ մասնաւորապէս կովկասեան Ատրպէյճանի հանդէպ: Անկէ աւելի առաջ, ուրիշ առթիւ մը, Պիրկէն ըսած է եղեր Ատրպէյճանի Թուրքերու մասին, թէ անոնք խորապէս աւելի քաղաքակիրթ են, քան Թուրքիոյ Թուրքերը եւ թէ «Թուրքիոյ միակ ցանկութիւնն է, որ Ատրպէյճանը դառնայ անկախ, բարգաւաճի մշակութապէս, պահպանելով իր ազգային գոյութիւնը իբր թրքական ցեղ»: Մինչդեռ այժմ Թուրքիոյ Թուրք հրապարակագիրը կը գտնէ, որ Ատրպէյճանի Թուրքերը, ինչպէս եւ Խորհրդային Միութեան մէջ ապրող միւս Թուրք-Թաթարական ցեղերը տակաւին բաւականաչափ հասունցած չեն քաղաքական անկախութեան համար:

Զարմանալի է, սակայն, որ թէեւ Հայտար Բամատ դիւանագիտական նկատումներ կը վերագրէ Թուրք թերթի խմբագրին, բայց միաժամանակ կ'ուզէ, որ անոր կեղծ հաւաստիացումները փարատեն կասկածները այն կովկասցիներուն (ակնարկը Հայերու եւ մասամբ Վրացիներու մասին է), որոնք համոզուած են, թէ Թուրքիա կը ձգտի իր լուծին ենթարկել Կովկասը եւ ոչ թէ օգնել անոր ազատութեան ու անկախութեան:

Հայտար Բամատ կը յիշեցնէ Թուրք քաղաքագէտին, որ Գերմանիա եւ Լեհաստան միայն Թուրք-Թաթար ցեղերը չէ որ կ'ուզեն անջատել Ռուսաստանէն, այլ եւ Ուկրայնան, Վրաստանը, Հայաստանը: Բամատ միանգամայն բնական կը գտնէ, որ Գերմանիա եւ Լեհաստան, իրենց սեփական շահերէն թելադրուած, կը ձգտին այդ բոլոր հողամասերը անջատել Ռուսաստանէն եւ անոնց վրայ ապրող ցեղերուն անկախութիւն տալ: Այդ կերպով անոնք կ'ուզեն տկարացնել Ռուսաստանը տեւականապէս: Բայց մի՞թէ, կը հարցնէ ան, Ռուսաստանի ճնշուած ցեղերու շահն ալ չի պահանջեր, որ Ռուսաստան տկարանայ: Եւ մի՞թէ պէտք չէ ուրախ եւ երջանիկ ըլլալ, որ կան մեծ պետութիւններ, որոնց շահը կը պահանջէ տկարացնել Ռուսաստանը եւ օգնել անոր կողմէ ճնշուած, ստրկացուած ցեղերու ազատագրութեան:

Հայտար Բամատ համաձայն չէ նաեւ Թուրք թերթի խմբագրի այն տեսակէտի հետ, թէ օտար լուծի տակ գտնուող Թուրք-Թաթարական ցեղերը, իրենց ազատագրութեան համար, պէտք չէ դիմեն օտար պետութեանց օգնութեան, այլ «պէտք է ենթարկուին պատմութեան իրական փաստերուն եւ աշխատին այդ իրականութեան սահմաններուն մէջ ապահովել իրենց համար լաւագոյն գոյութիւն մը»: Ուրիշ խօսքով՝ Թուրքիոյ Թուրք հրապարակագիրը կը յանձնարարէ Խորհրդային լուծին տակ ապրող Թուրք ցեղերուն հաշտուիլ իրականութեան հետ եւ հրաժարիլ ազգային անկախութեան ոեւէ ձգտումէ:

Հայտար Բամատ կը խորհի, թէ «Սոն Փոսթայ»ի խմբագրին այդ յանձնարարութիւնը արդիւնք է անհիմն վախի մը, այն է, որ Ճափոն, Գերմանիա եւ Լեհաստան կրնան ի վերջոյ տարածել իրենց երկաթէ թաթը Կովկասի վրայ, ինչ որ ինք կը նկատէ շատ խնդրական ենթադրութիւն մը: Մինչդեռ «յայտնի թուրք հրապարակագրի մտքէն անգամ չանցնիր, որ ռուս մուժիկներու ալիքը, 20 — 30 տարուան մէջ, կարող է շատ աւելի շուտով վերջնականապէս ողողել Կովկասը եւ նոյնիսկ տարածուիլ Անատոլուի ընդարձակ դաշտերուն վրայ»:

Այս կը նշանակէ թէ՝ ռուս մուժիկներու զանգուածային ներխուժման վտանգը (կովկասցի Թրքասէր Լեռնականի աչքին) աւելի մեծ ու իրական է Կովկասի ազգերուն համար, քան Ճափոնի, Գերմանիոյ կամ Լեհաստանի տիրապետութեան սպառնալիքը:

Հայտար Բամատ չըմբռներ նաեւ Թուրք քաղաքագէտի այն տեսակէտը թէ՝ «թուրք ցեղերը պէտք է իյնան կամ բարձրանան իրենց սեփական ուժերով», թէ անոնք պէտք չէ երբեք օգտուին ուրիշներու ուժերով, որովհետեւ «այդպէս կը թելադրեն բնական զարգացման այն օրէնքները, որոնց ենթակայ են ազգերը»:

Հայտար Բամատ, հիմնուելով վերջին երկու դարերու տուած փաստերուն վրայ, կը պնդէ թէ՝ բացի Ճուէտէն եւ Նորվեկիայէն, (աւելի ճիշդ՝ բացի միայն Նորվեկիայէն, որովհետեւ Ճուէտ ազատուելու պէտք չունէր), ոչ մէկ ազգ ազատած է առանց օտար ուժի մը օգնութեան. մինչեւ անգամ Միացեալ Նահանգները ազատուած են արտաքին ուժի՝ Ֆրանսայի օգնութեամբ: Օտար լուծէ ազատուած գրեթէ բոլոր ազգերը յաջողած են անկախ դառնալ «միայն շնորհիւ արտաքին ուժերու զինուորաքաղաքական եւ տնտեսական օժանդակութեամբ»:

Հայտար Բամատ կը յիշեցնէ, որ 19րդ. դարու ընթացքին Օսմանեան լուծէն ազատուած ազգերը բոլորն ալ ազատուած են արտաքին ուժերու օգնութեամբ: Եւ, ինչ որ ոչ նուազ նշանակալից է, այդ այն է, որ այսօր այդ ազգերէն եւ ոչ մէկը չի գտնուիր զինքը ազատագրող օտար պետութեան բացարձակ ազդեցութեան տակ:

Հայտար Բամատ կը հարցնէ Թուրք թերթի խմբագրին, թէ ո՞ւր եւ ի՞նչ պիտի ըլլար ինքը՝ Թուրքիան այսօր, եթէ Խորհրդային կառավարութիւնը եւ ուրիշ արտաքին ուժեր չօգնէին Քէմալ փաշային պատռելու Սեւրի դաշնագիրը:

Ուրիշ խօսքով՝ կովկասցի Թրքասէր Լեռնականը կ'աշխատի ցոյց տալ, որ օտարներու ուժէն օգտուիլ չի նշանակեր անպատճառ գործիք կամ ստրուկ դառնալ այդ օտար ուժին:

Հայտար Բամատ միանգամայն իրաւացի կը գտնէ, որ Թուրքիա մօտ անցեալի մէջ բարեկամ եղաւ Խորհրդային կառավարութեան եւ հաւատարիմ մնաց այդ բարեկամութեան: Այդ կը պահանջէր Թուրքիոյ շահը: Սակայն, այժմ պայմանները հիմնովին փոխուած են, եւ Թուրքիա պէտք է զգուշանայ այլեւս Խորհրդային կառավարութեան բարեկամն ըլլալէ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Հայտար Բամատ այն համոզումն ունի, որ Ռուսաստան, ինչ իշխանութեան տակ ալ ըլլայ, ինքզինքը գտնելով եւ զօրացնելով բաւականաչափ, նորէն պիտի հետեւի իր աւանդական քաղաքականութեան Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, այն է՝ պիտի ձգտի տարածուիլ դէպի հարաւ ու արեւելք եւ դէպի Նեղուցները, — «քաղաքականութիւն մը, որուն անխուսափելի զոհը պիտի ըլլայ Թուրքիան վաղ թէ ուշ»:

Զարմանալի չէ՞ սակայն, որ Հայտար Բամատ, մէկ կողմէ, այնքա՜ն մեծ յոյսեր կը դնէ Ճափոնի, Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի օգնութեան վրայ՝ Կովկասը Ռուսաստանէն անջատելու համար, իսկ միւս կողմէն ալ՝ այնքա՜ն կը վախնայ, որ Ռուսաստան նորէն պիտի զօրանայ այնքան, որ պիտի կրնայ տարածուիլ դէպի հարաւ ու արեւելք եւ դէպի՝ Նեղուցները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ ԵՒ ԻՏԸՆ

ԵՐԿՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. — Ն. Ֆ. Փրէսէի Լոնտոնեան թղթակից Ռապըրթ Լիւգաս, վերջին քաղաքական անցուդարձերը երկար տեսութեան մը մէջ ամփոփելէ ետքը, հետեւեալ եզրակացութեան կը յանգի, խաղաղութեան եւ պատերազմի հաւանականութիւններն ալ կշռելով: Մենք ալ, մեր կարգին կ'ամփոփենք անգլիացի իրազեկ թղթակցին տեսութեան ամէնէն կարեւոր մասերը. —

Վերջապէս յաղթանակեց վարչապետ Չէյմպըլէնի քաղաքական ըմբռնումը ներկայ կնճռոտ կացութեան հարցը լուծելու կամ լուծել ջանալու համար: Երեսփ. Ժողովին առջեւ իր խօսած ճառը բուն իսկ յստակութիւն եւ աներկդիմի հայեցողութիւն էր: Ահա. — Արագ հասկացողութիւն Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ, միակ ճամբայ պատերազմէ խուսափելու համար: Ահա հիմը, թէ ինչու Չէյմպըլէն որոշեց իսկ եւ իսկ բանակցութիւններու սկսիլ Հռոմի հետ, եւ բնաւ տարակոյս չկայ, թէ բրիտանական կառավարութիւնը կ'ուզէ ընդհուպ Պերլինի հետ ալ նոյն ճամբան քալել: Կարեւոր է գիտնալ, թէ խաղաղեցումի այս անգլիական յատակագիծին մէջ առաջին տեղը կը պատկանի Իտալիոյ: Բանալի դիրքը անորն է: Իր ուժի եւ կարողութեան շրջանակը կը կտրէ բրիտանական նաւագնացութեան ամէնէն կարեւոր հաղորդակցութիւններուն անցքերը, եւ շատ կենսական անգլիական յենարաններ Իտալիոյ ուժերու կեդրոններուն ռազմագիտական կէտերուն վրայ կը գտնուին: Իտալիոյ իրեն բարեկամ կամ թշնամի ըլլալը՝ պատերազմի միջոցին վճռական կարեւորութիւն կրնայ ունենալ: Լոնտոնի վարչապետարանը համոզուած է որ Հռոմի եւ Լոնտոնի միջեւ շահերու հիմնական պայքար բնականէն գոյութիւն չունի եւ, հետեւաբար չի կրնար բանակցութեան ճամբան գոցուիլ: Մինչեւ իսկ անգլիական տեսութեամբ շահերու հասարակորդութիւն մը կայ երկու Պետութիւններուն միջեւ, ինչ որ իրար հասկնալու համար աւելի զօրաւոր ազդակ մըն է քան ո եւ է վերացական կամ տարբեր հակառակութիւն: Այս հասարակաց շահերը նախ եւ առաջ կը կեդրոնանան Միջին Եւրոպայի մէջ, ուր ամէնէն աւելի ընդհանուր ընդհարումի մը վտանգը կայ եւրոպական խաղաղութեան համար: Վերջին իրադարձութիւնները մղեցին Անգլիան ճանչնալու շուտով հասկացողութեան մը գալու ստիպողականութիւնը: Չէյմպըլէն կը հաւատայ, թէ Միջերկրականի խնդիրը լուծելով, երկու կառավարութիւնները շուտով պիտի միաբանին միւս խնդիրներուն ալ մէջէն ելլելու համար, գոնէ առայժմ մասամբ: Իտալիա կամ կամուրջ պէտք է նկատուի Անգլիոյ կողմէ, կամ իրեն դէմ ցցուած թումբ մը, եթէ ուզէ սա կամ նա ձեւով իր ազդեցութիւնը պահել Միջին եւ Հարաւ-Արեւելեան Եւրոպայի մէջ:

Իտընի կարծիքն ալ մինչեւ հոս Չէյմպըլէնի կարծիքն էր: Բայց տարակարծութիւնը սկսաւ բանակցութիւններու ժամանակամիջոցին վրայ: Իտըն, ինչպէս թերթերը արդէն գրեցին ամէն երկիրներու մէջ, սա տեսակէտը կը ներկայացնէր, թէ Անգլիոյ քաղաքական եւ բարոյական ազդեցութիւնը պիտի վտանգուի եւ ծանր հարուածի մը պիտի ենթարկուի, եթէ Իտալիոյ բանակցութիւններուն սկսելուն իբրեւ պայման հարկ ըլլայ ընդունիլ հապէշական կայսրութեան ճանաչումը անմիջապէս: Իտըն սկսելու համար կը պահանջէր որ Իտալիա Անգլիոյ դէմ իր քարոզութիւնները դադրեցնէ, Լիբիոյ մէջ համախմբած ուժերը պակսեցնէ, եւ Սպանիոյ ճակատէն ետ քաշէ նախ իր կամաւորները, գոնէ մասամբ, մէկ խօսքով՝ Իտըն կը պնդէ թէ Իտալիա պէտք է ապացոյցը տայ, թէ պատրաստ է համաձայնութիւններ կնքելու: Իտալիա Անգլիոյ հետ չափուելու չափ զօրաւոր չէր, — կ'ըսէր Իտըն, — եւ թէ ան (Իտալիա) ուշ կամ կանուխ պիտի պարտաւորուէր խնդրել Անգլիայէն որ բանակցութիւններ սկսին: Բայց Չէյմպըլէն այդ ականջով մտիկ չըրաւ Իտընի թելադրութիւններուն: Ան ներկայ կացութիւնը այնքան վտանգաւոր կը տեսնէր, որ Իտընի ռազմավարական տեսութիւնը չբաժնեց բնաւ անոր հետ: Կարելի՞ էր միթէ սպասել, պարզապէս... սպասած ըլլալու համար, եւ դէմ առ դէմ ուժի փորձեր ընել, երբ Եւրոպա ճար չունի... : Եթէ պայթումէ մը կ'ուզուի խուսափիլ, պէտք չէ երբեք խրտչիլ ազդեցութիւն վրայ չտալու վերացական ճիգի մը առջեւ: Չէմպըլէն, գործնական մարդ եւ խաղաղասէր, չէր կրնար սպասել որ սա կամ նա իմաստով ազդեցութեան մը պատճառաւ Եւրոպա աւերակներու դաշտի մը վերածուի: Եւ յատկանշական էր որ Չէմպըլէն յաջողեցաւ ցրուել փճացնել Իտընի պատրանքները Երեսփ. Ժողովին առջեւ, պատրանքներ՝ ի մասին «հաւաքական ապահովութեան» եւ ի մասին «Ազգաժողովի համբաւին»:

Ճիշդ է որ Եւրոպական Ցամաքին վրայ կանուխէն յուսախաբութիւնները սկսած էին Ժընեւի Ժողովին արդիւնաւորութեան նկատմամբ, եւ մինչեւ վերջերս ամէնէն աւելի Մեծն Բրիտանիա եւ ծովերէն անդին իր գաղթավայրերն էին, որ աւելի զօրաւոր հաւատք կը սնուցանէին Ազգաժողովին հանդէպ, հակառակ անոր կրած բազմաթիւ հարուածներուն եւ դառն յուսախաբութիւններուն: Բայց, յանկարծ, Չէմպըլէնի յայտարարութիւնները, ի հեճուկս Իտընի հայեցակէտին, փոթորիկի մը պէս աւլեցին արբեցին յուսախաբութիւններուն եւ վերացական խօսքերուն ամպերը, որոնք գոյացած էին «հաւաքական ապահովութեան» գաղափարին շուրջ: Անգլիոյ մէջ եւ ուրիշ տեղեր, դանդաղողներ կան, թէ այս փոթորիկը ոչ միայն հորիզոնը չմաքրեց, այլ շատ մը օգտակար յոյսեր քանդեց: Եւ իրաւ ալ ինչ փոփոխութիւն, երբ խորհինք որ Իտընը մինչեւ իսկ կ'անուանէին «Ազգաժողովի նախարար», եւ Պօլտուին ու Չէմպըլէն, վերջին ընտրական պայքարի մէջ, շահեցան հաւաքական ապահովութեան, այսինքն՝ Ազգաժողովին անհրաժեշտ պահպանումին եւ զօրացումին հիման վրայ:

Բայց, միւս կողմէ, պէտք չէ զանց ընել թէ Չէմպըլէն մինչեւ յետին կէտը պաշտպանեց Ազգաժողովը, բայց իրողութիւններու լոյսին տակ՝ վարչապետը իր ազգակիցներուն յայտարարեց ճշմարտութիւնը, այն միտքով որ անոնք գոնէ մասամբ միայն հաւատք ունենան, եւ վերացականութեան կապոյտ բարձունքէն իրականութեան տրամ գետնին վրայ իջնել յանձնարարեց անոնց: Թէեւ չմոռցաւ մատնանիշ ընել միեւնոյն ատեն Ժընեւի օրկանին «բարոյական» ուժը: Ահա բնական արդիւնքը Չէմպըլէնեան ըմբռնումին եւ հարկաւոր պայմանը անոր իրատես քաղաքական ծրագրին: Թող իրենց տեղը մնան պատուով վերացական ցանկութիւնները, բայց անոնք իրենց իմաստը կը կորսնցնեն, եթէ ծառայեն միայն խափանելու հասկացողութեան ճամբան: Ծիծաղելի պիտի ըլլար սպասել — ինչպէս Իտընի գաղափարն էր — որ Իտալիոյ պէս հզօր եւ հպարտ Պետութիւն մը ապաշխարողի զգեստով կամ քուրձով ծածկուած՝ գար Անգլիայէն խնդրէր որ հասկացողութեան մը գայ...:

Այս տեսակէտով, կարեւորութիւն չունի Իտընի այն ըմբռնումը, թէ Իտալիա այնպէս պիտի կարծէ թէ Անգլիա «պարտաւորեալ» կը փափաքի բանակցիլ: Բուն եւ վճռական խնդիրը այն է, թէ մերժումը Անգլիոյ կողմէ կամ ծայրայեղ սպասումը աղիտալի հետեւանքներ կրնար ունենալ: Ահա կը կուտակուին խնդիրները, լարուած վիճակները եւ վտանգի գօտիները: Սպանիա, Միջերկրական ծով, Եգիպտոս, Պաղեստին իր արաբական ներքնաշխարհով, Գերմանիա եւ Միջին Եւրոպա — եւ պատերազմը անդին Ծ. Արեւելքի մէջ ...: Մեծն Բրիտանիա, այս պարագաներուն տակ, կրնա՞ր թոյլ տալ ինքն իրեն որ մերժէ Իտալիոյ հետ խօսակցութիւններու բացումը, մանաւանդ երբ բանակցութիւններու սկսելու հաւանութիւնը բնաւ չէր նշանակեր թէ Իտալիոյ առաջարկութիւնները պիտի ընդունուէին, անպատճառ:

Չէմպըլէն այս խաղին մէջ շատ բան դրած է. — Եթէ իր յատակագիծը չյաջողի, եթէ Իտալիոյ հետ խօսակցութիւնները յաջողապէս անհետ ըլլան, անպայման փոթորիկ մը պի պայթի գլխուն — աւելի ծանր այն՝ որ ժամանակ մը պայթեցա ւեցաւ Սըր Սէմիուըլ Հօըրը՝ Ֆօրին Օֆիսն, որովհետեւ անմիջապէս պիտի ելլեն պոռացողները՝ թէ Իտ պէս արտաքին մեծ նախարար մը հեց անգործադրելի եղած ծրագրի համար, թէ Չըրչիլին միւս կող տկարացուց բրիտանական քաղաք կանութեան արդարադատութեան անկեղծութեան գաղափարը եւ Մ Բրիտանիոյ քաղաքական դիրքը մեծապէս վտանգեց:

Չէյմպըլէն խաղին կորուստին դէպքը գիտէր եւ գիտակցաբար տանձնեց զայն: Ցորի հետեւանք Անգլիոյ քաղաքականութիւնը դար եալ պիտի քշէ տանի տարբեր կող Եւ վտանգի այս դէպքը սակայն ղած է Չէյմպըլէնի հաւատքն ու ծունէութիւնը, եւ պիտի ճգնի իր խասիրած ուղղութեամբ վարել տական նաւը: Եւ կը թուի թէ յա ղութեան մասին կատարեալ համոզ ունի:

Մուսոլինի եւս գիտէ այսպիսի ձեցումի մը փորձին անյաջողութ վտանգները, եւ պարտաւոր է, կարգին ի դերեւ հանել Չէյմպլ հակառակորդներուն յոռետեսութ նը: Իտալիոյ համար շահաւոր չէ բեք, որ թշնամական դիրք բռնէ վրայ հրաւիրէ այս կերպով հակ սական այն անգլիացի պետական դոց, որոնք իրենց քաղաքական պարէզը դրաւի դրած են այժմէն լաւիտալական բանակցութիւննե յաջողութեան համար — տեսակ խաղ ... : Եւ մեծ յոյսը այս կէ վրայ է:

Անգլիոյ Խորհրդարանը վերջ որոշեց բախտը փորձել, պատեհ թիւն մը տալ:

Ոչ շատ հեռաւոր պատմութեան մնայ հիմա դատել թէ ո՞վ իրաւ ունի — Չէյմպըլէ՞ն թէ Իտըն:

***

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

«ԽԵՆԹ»Ի ՏՂՈՒՆ ՄԱՀԸ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ՄԷՋ

«Արազ»ի մէջ կը կարդանք Մարտ). —

Պուքրէշի Ֆրանսական հիւանդա ցին մէջ, կիրակի, 27 Փետրուար հոգին աւանդեց հին ռազմիկ մը, սէն Պօղոսեան, վիրաբուժական ծողութենէ մը յետոյ թոքատապէ նուած ըլլալով:

Արսէն Պօղոսեան անդրանիկ սակն էր հռչակաւոր Սամսոն Վար նին՝ հայ ազատագրական շարժման առաջին ռահվիրաներէն կուն զոր Րաֆֆին անմահացուց «Խենթ»ով: (Արսէնի կրտսեր եղբ էր Վասակ Տէր Պօղոսեան, հանր վար գործիչ, որ պահ մը ելեւմտ նախարար եղաւ Երեւանի մէջ եւ ռաւ 1930ին):

Ծնած 1874ին, Արսէն իր կրթ նը առաւ Երեւանի գիմնազիոնին սակայն երրորդ դասարանէն վտ ուեցաւ դպրոցէն՝ ծեծած ըլլա համար դպրոցին տնօրէնը որ ձակեր էր իր մէկ Հայ ընկերը մեռչկա» (Հայուկ) կոչել:

Արսէն մեծցաւ իր հօր ձեռքին ռազմական ընդունակութիւններ ռանդած ըլլալով ինքն ալ իր հօրմէ Մտաւ ի վերջոյ ռուսական ծառայ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ի՞նչ ըրաւ որ... ռոճի՞կդ կըտրեց...

— Ո՛չ, գիտես որ Պիարից երթալու ծրագիր մը ունէի... ջուրը ինկաւ... այս առտու նամակ մը ստացայ իրմէ որուն մէջ կ'ըսէ թէ շնորհիւ իր ջանքերուն՝ պատկանեալ իշխանութեանց մօտ, Նորին Շնորհափայլ Վեհափառութիւնը յարմար նկատեր է իր սիրելի ծառայականին՝ Փիթըր Հէրիըթ Քարուին վստահիլ Արտաքին Նախարարութեան պայուսակը... Երկուշաբթի առաւօտ պաշտօնատուն պիտի ներկայանամ...

— Կարելի է հին-օրէնքի զինուոր եմ, բայց երբեք չեմ մերժեր զինքը, ըսաւ Սուիտին:

— Գիտէի որ այդպէս պիտի ըսէիր. բայց ինչ որ է, թերեւս Եւրոպայի շրջանը ընելէն ու մէկ դեսպանատունէն միւսը պաշտօնաթուղթ փոխադրելէն աւելի դէչ ճակատագիրներ կան...

— Անշո՛ւշտ, պատասխանեց Սուիտին մխիթարելու համար իր բարեկամը. ճամբորդութիւններուդ ընթացքին հետաքրքրաշարժ մարդոց պիտի հանդիպիս...

— Գեղեցիկ տակն անցնին այդ հետաքրքրաշարժները... ես աւելի լաւ գանք պիտի ընէի Պիարիցի մէջ...

Ճաշի ընթացքին հաղորդուած այդ տեղեկութիւնը առաջին անգամն էր որ մթագնեց Սուիտինի Ֆորքի Հոբիզոնին արեգակնափայլ կապոյտը: Երկրորդը եղաւ այն լուրը զոր յաջորդ օրը Սըր Ճորճ ըսաւ իրեն Վիքթորիա կայարանին քարափին վրայ՝ յայտնելով թէ Տայանային եւ անոր խումբին պիտի չընկերանային. անոնք մէկ օր կանուխ մեկնած էին, որպէսզի տիկինները գնումներ ընէին Փարիզի մէջ ու Մարսէյլ հասած պիտի ըլլային նախորդ գիշերը: Սուիտինի կ'ուղեկցէին հետեւաբար ցայտուն ճակատով երիտասարդ մը՝ Վէրնըն Պէնթլին, որ Սըր Ճորճին քարտուղարն էր, երիտասարդ ու քիչ-շատ աղուոր աղջիկ մը՝ իր ողագիրը, ինչպէս նաեւ քանի մը ծառաներ: Իսկ երրորդ հըսկայ ամպը որ կը սպառնար խաւարի մէջ ձգել Սուիտինի երջանկութիւնը, այն պաղ ընդունելութիւնն էր զոր Տայանա ցոյց տուաւ անոր՝ զբօսանաւ հասած ատեն:

Ճամբորդներ էին ամբողջ գիշերն ու նաւ հասեր էին բաւական ուշ, որովհետեւ Սըր Ճորճ իր հաստատութեան Մարսէյլի գրասենեակը տարեր էր զինքը՝ կարգ մը գործերու համար: Այնպէս որ մինչեւ Սուիտին պայուսակները քակեց, բաղնիք մտաւ եւ հագուստները փոխեց՝ ժամը մօտաւորապէս տասներկուքն էր: Խցիկէն ելլելով կամրջակը բարձրացաւ. քրքիջներ լսեց նաւուն յետսակողմէն ու դէպի հոն յառաջացաւ: Քանի մը հոգի կը թափառէին քօքթէյլի սեղանին բոլորտիքը, զոր գծաւոր ու լայնատարած վրան մը կը պաշտպանէր կէսօրուան կիզիչ արեւէն: Կիները թեթեւ հրջազգեստներ հագած էին, իսկ այրերը մոխրագոյն, բուրդէ տափատներ. այդ խմբակին մէջն էր նաեւ Տայանան՝ գրաւիչ իր բաց կապոյտ հագուստով:

Երբ Սուիտին անկիւնը դարձաւ, աղջիկը ուրախ-զուարթ վէճի մը բռնուած էր բարձրահասակ ու գեղադէմ երիտասարդի մը հետ որ — յետոյ պիտի իմանար — Սիզըր Փէնթըն էր: Տայանա անմիջապէս նըշմարեց զայն, բայց պահ մը չտեսնելու զարկաւ, որպէսզի վերջացնէ իր խօսքը գրադէտին հետ: Քիչ վերջը Սուիտինի կողմը դառնալով կէս-բերան «բարի լոյս, անշուշտ ծանօթ էք բոլորին, այնպէս չէ՞» ըսաւ ու նորէն անդին գնաց՝ շարունակելու համար իր խօսակցութիւնը:

— Դժբախտաբար ծանօթ չեմ, պատասխանեց Սուիտին կտրուկ չեչտով:

Դիւրագրգիռ մէկը չէր ան, բայց որոշապէս կը զգար թէ դէշ դիրքի մէջ ինկած էր այդ պահուն: Ու թերեւս այդ պատճառով ալ ակամայ ձայնը բարձրացուցած էր:

Ցանկարծ լռութիւն մը եկաւ ներկաներուն վրայ եւ բոլորը մէկ չորս աչքով նայեցան իրեն՝ թշնամական հետաքրքրութեամբ: Տայանա իր հիւրերուն ներկայացուց զայն եւ խնդրեց որ ըմպելի մը ապսպրէ: Հիւրերը անտարբեր բարեւ մը տուին անոր ու մէկ կողմ քաշուեցան՝ աւելի մեծ խանդով շարունակելու համար իրենց ընդհատուած խօսակցութիւնները:

Սուիտին օշարակ մը ապսպրեց ու նայեցաւ Տայանային: Այս վերջինը դարձեալ խօսքի բռնուած ըլլալով Սիզըր Փէնթընին հետ, կարեւորութիւն անգամ չտուաւ իրեն:

Սպասեց քանի մը վայրկեան, խորհելով թէ ինչպէս կրնար խօսակցութիւն մը սկսիլ լորտ Մալվըրնին ու Միս Պուպու Սքէլթընին հետ, որոնք անմիջապէս իր մօտիկը կեցած էին ու կը բարբառէին մի ոմն Ուէնտի Փոլքինկթընի եւ ուրիշ անձի մը մասին: Սուիտին լսեց անոնց բամբասանքին նիւթը — Միս Փօլքինկթըն մեծապարտ յարաբերութիւն կը մշակ այդ «ուրիշ անձին» — այլ «Նապաստակ»ին — հետ ու խօսակիցները կը զարմանային թէ քան ժամանակ պիտի տեւէր բանելի կենակցութիւնը:

Երբ այլեւս չկրցան աւելի հե ները տանիլ իրենց խորհրդածու ները այդ նիւթին շուրջ, Սուիտին տուեցաւ կարճատեւ լռութենէն սաւ.

— Օ՜հ ինչ անհամբերութեամբ սպասեմ, Աթէնքը տեսնելու

... Դուք այնտեղ եղա՞ծ էք ...

Միս Սքէլթըն նայեցաւ անոր՝ մանքի արտայայտութիւն մը իր ու կապուտակ աչքերուն խորը. խը երերցուց գեղեցիկ շարժումով Իսկ Մալվըրն պատասխանեց՝ վելով իր նեղլիկ ուսերը.

— Չեմ եղած, բայց հոգս անգամ թէ ուր կ'երթանք, կը բաւէ որ նանք լողալ... Ընդդէ՞մ էք էք ...

— Ո՛չ, ո՛չ, հին-օրէնքի զինուոր մըն եմ եւ սակայն կ'ուզեմ Ակրոպոլիսն ու մնացեալները ...

(Շար.)

…կեան մէջ, նոյնիսկ պրիստաւ-ղաւռնապ-ով, եւ իր պաշտօնին հակառակ ա-րդ, հայ յեղափոխական շար-ժեցնելով հայ յեղափոխական շար-ժումներու:

Երբ 1905ին հայ-թաթարական ընդհարումները տեղի ունեցան՝ ան Դուման տրամա-դրելով, ու իր Թոռցիկ շրջանին տակ, եւ իր խմբով պաշտպանեց Ապարանի շըր-ջանը, եւ պատուհասեց այն Թուրք ... որոնք կը սպառնային Ա-... հայութեան: Ցե-ղային ... աջակցութեամբ, Պա-... իր հօր իսկ ... ճամբով զէնք մտցուց Տաճ-կաստան, մինչեւ որ կասկածելի ... մանաւանդ երբ իր հայրը Ե-... այգիին մէջ իսկ ահաբեկեց ... գաւառապետ Շմերլինկը: ... կառավարութիւնը չթողուց ... օձիքը: Զայն աքսոր ղրկեց, ... տարի աքսորի մէջ պահելով:

... պատերազմին զէնքը կը ... կամաւորական շարժման ... Բայց իր արժէքը ան զգացուց ... մանաւանդ 1918ի օրհասական օրե-րուն, երբ Սարդարապատի ճակատա-մարտին ... գումարէն քիչ առաջ, Աբա-րանի ճակատը պաշտպանեց ժողովր-դական ուժերով:

Հանրապետութեան օրերուն էջ-միածնի շրջանին զինուորական պետն էր, եւ երբ պոլշեւիկները եկան, իր ... հեծեալներով Վրաստան անցաւ ինքն ... միասին ազատելով Դաշնակցա-կան կառավարութեան անդամներէն շատերը:

Յետոյ Ռումանիա եկաւ, գիւղատն-տեսական աշխատանքներով հայթայ-թելով իր օրապահիկը, Կալաց, Քիշ-նեւ եւ 7—8 տարիէ ի վեր ալ Իլֆովի նահանգին Կալլինաշ գիւղը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուե-ցաւ երեքշաբթի օր, 1 Մարտ, մայ-րաքաղաքիս Ս. Հրեշտակապետ եկե-ղեցիին մէջ: Դամբանականներ խօսե-ցան Թեմական առաջնորդը եւ Կալ-լինաշի ռումէն դպրոցի տնօրէնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴՈՒԻՆԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

Հնագէտ Սմբատ Տէր-Աւետիսեան հետեւեալ յայտարարութիւններն ը-րաւ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբա-գրին (4 Յունուար).—

Դուինի աւերակները կը գտնուին հին Հայաստանի մայրաքաղաք Աշտի-շատի տեղը 25 քառ. քիլոմեթր տա-րածութեամբ:

Դուինի կործանումին պատճառ ե-ղած են իրարու ետեւէ կրկնուած սոս-կալի երկրաշարժները: Առաջին մեծ երկրաշարժը տեղի ունեցած է 861 թը-ւականին, իսկ 30 տարի վերջ՝ կոր-ծանարար երկրաշարժը, որ աւերակ-ներու վերածեց ամբողջ քաղաքը, փը-լատակներու տակ ձգելով 70,000 հո-գի:

Դուինը իր գոյութիւնը պատմու-թեան մէջ կը պահէ մինչեւ ԺԳ. դար, իսկ անկէ վերջ պատմութիւնը գրեթէ չի յիշեր այլեւս այդ քաղաքը: ԺԵ. դարու սկիզբէն՝ Արարատեան դաշտի կեդրոն կը դառնայ, Դուինի փոխա-րէն, Երեւան քաղաքը:

Շնորհիւ Դուինի բարձր բլուրին, Դ. դարուն՝ Արտաշատէն այնտեղ կուգան կեդրոնանալ Արշակունիները եւ հայ աւատապետները, որոնք Դուի-նի բլուրին վրայ կը կառուցանէին միջնաբերդը, շրջապատելով երկու հաստ եւ ամուր պարիսպներով եւ բուրգերով: Այս պարիսպներն ու բուրգերը պատրաստուած էին հում աղիւսէ, այնպէս որ դարերու ընթաց-քին մաշեցան ու պարիսպներուն տը-ւին բլուրի կերպարանք: Ամբոցին շէնքերը շինուած են մեծ մասամբ թրծուն աղիւսէ, որոնց հետքն իսկ չկայ: Բերդին հարաւ-արեւմտեան կողմը կը տարածուին Դուին քաղաքի աւերակները, որոնք նոյնպէս շրջա-պատուած են պարիսպներով ու բուր-գերով: 1828ին, պատերազմի ժամա-նակ, Դուինի աւերակներուն վրայ հայ գաղթականներ հիմնեցին 6 գիւղ, որոնց համար Դուինի աւերակները ծառայեցին, ամբողջ 100 տարի, իբ-րեւ քարահանք: Դուինի հնութեանց աւերումին մեծ մասամբ նպաստեց այն պարագան որ զանազան «հնա-գէտներ», կարծելով թէ ոսկիի ամ-բարներ կան աւերակներուն տակ, անխնայ քանդած են պատմական յու-շարձաններուն մնացորդները:

Գիտութեան Ակադեմիային կողմէ Դուին ղրկուած էր յանձնախումբ մը, ղեկավարութեամբ հնագէտ Սմբատ Տէր Աւետիսեանի, որ անցեալ հոկտեմ-բերի 10էն մինչեւ նոյեմբերի 29ը կա-նոնաւոր պեղումներ կատարեց: Պե-ղումները սկսան քաղաքին հարաւ-արեւելեան սահմաններուն մէջ ինկած խրամէն: Այստեղ, խրամին բերանը, միջնաբերդին մուտքին, հողաթում-բերուն տակէն պեղումները դուրս հա-նեցին քաղաքին գլխաւոր մուտքը: Դարպասը շինուած է կամարակապ սալերէ, որոնք զարդարուած են քան-դակներով: Այս դարպասին մէջէն, միջնաբերդին կողմէն, քաղաք տար-ուած են երկու ջրմուղներ, մէկը խմե-լու ջուրի, միւսը ոռոգելու ջուրի հա-մար: Գիտական յանձնախումբը կր-ցաւ պարզել ջրմուղին ուղղութիւնը: Ջրմուղը քաղաքին գլխաւոր եկեղե-ցիին աւերակներուն մօտէն կը ճիւ-ղաւորուի երկուքի, քաղաքին հարա-ւային եւ արեւմտեան ուղղութեամբ: Ջրմուղին խողովակները ներսէն ծած-կուած են մասնաւոր նիւթով մը ջուր չծծելու համար: Նոյն վայրէն քիչ մը հեռու, հողը մաքրելու ժամանակ՝ ե-րեւան հանուած է կնքուած կաւ: Պե-ղումներ երեւան հանեցին նաեւ հոյա-կապ, քարէ սիւներով զարդարուած դահլիճ մը, որ կը պատկանի Զ. եւ Է. դարերու ճարտարապետութեան: Գտնուած է նաեւ եկեղեցիի մը աւե-րակը, հին գունաւոր խճանկարի մնա-ցորդներով, միշտ Զ. եւ Է. դարերու ճարտարապետութիւն:

ԺԵ. դարուն, այս փլատակները ծառայած են իբրեւ գերեզմանատուն: Այդ գերեզմանատուներուն մէջ գըտ-նուած են ԺԶ. դարու կանացի պղնձ-եայ զարդեր: Դամբարանի մը մէջ՝ արաբատառ արձանագրութիւն մը ցոյց կուտայ որ ԺԵ. դարու երկրորդ կէսին շինուած են:

Պեղումները ցոյց տուին նոյնպէս Դուինի քաղաքային տնտեսութեան եւ շինութեանց ընդհանուր պատկերը: Տեղւոյն վրայ քար գոյութիւն չունե-նալուն՝ կատարելագործուած է կաւի մշակումը:

Պեղումներու ընթացքին գտնուած են արաբական դրամներ, որոնք կը պատկանին Ը. եւ Թ. դարերուն, բազմապիսի կաւէ եւ պղնձեայ անօթ-ներ, մեծարժէք կղմինտրներ:

Դուին հին հայկական մշակոյթի հարուստ օջախ մըն է: Պեղումները դեռ շատ նորութիւններ երեւան պի-տի բերեն: Դուինի ուսումնասիրու-թեան համար արդէն հիմնուած է մասնաւոր թանգարան մը:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՓԵՏՐ. 18Ը ԱՌՆՎՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, (Յապաղած).— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի նախա-ձեռնութեամբ Փետրուար 18ը տօնուե-ցաւ մարտ 6ին, խուռն բազմու-թեամբ: Այդ առթիւ բեմադրուեցաւ «Վարդանանց»ը: Հանդէսը բացուե-ցաւ «Բամ Փորոտանով», ընկեր Խ. Մկրտիչեան բացատրեց թէ Փետր-ուար 18ը նմանութիւնն էր Վար-դանանցին, իբրեւ ըմբոստութիւն բռնութեան դէմ:

Ներկայացման իրենց մասնակցու-թիւնը բերած էին խումբ մը հայոր-դիներ: Պ. Մ. Շիշմանեան կրցաւ ապ-րեցնել Վարդանը, Տիկին Մամիկոն-եանի դերին մէջ յաջող էր Տիկին Ա. Պառաւեան, Ղեւոնդ երէցի եւ Յազ-կերտի դերերուն մէջ շատ յաջող էր ընկեր Օ. Կարապետեան, Դենպետի դերին մէջ ջանք չէր խնայած ընկեր Մ. Փափազեան, Վասակի դերին մէջ ընկեր Օ. Պալանջեան նոյնպէս: Պ. Պ. Ս. Սանդուրեան, Երուանդ եւ ընկերներ Ս. Պառաւեան, Օ. Վար-դանեան, Հ. Խարեան եւ Թ. Նազաշ-եան բոլորն ալ յաջող խաղարկութիւն ունեցան, իսկ Օր. Ս. Ճիհանեան թէ-եւ անչափահաս, հարազատ եւ բնա-կան արտայայտութեամբ կրցաւ ապ-րեցնել Շուշանիկի դերը, արժանանա-լով ներկաներու գնահատութեան: Երգեց Տիկին Ս. Խաչատուրեան եւ արտասանեց ընկեր Մ. Փափազեան: Հանդէսը վերջացաւ Վարդանանցի եր-գով: Ներկաները մեկնեցան գոտեպըն-դուած հայրենասիրական խանդավա-ռութեամբ:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԻՒՂԷՆ

ՆՈՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

ԼԱՍԻՈԹԱ.— 34 հայ երիտասարդ-ներ մարտ 5ին ընդհանուր քննու-թեան ենթարկուեցանք եւ միայն 15 երիտասարդներ ընդունուեցան: Իսկ 19 հոգի առանց քննութեան դուրս հանեցին թելադրելով որ հպատակու-թեան դիմում կատարեն: Լաւ չհաս-կցանք այս կարգադրութեան իմաս-տը:

Մեր մեկնումէն առաջ 34 հայ երի-տասարդներով ճաշասեղան մը սարքե-ցինք հաւաքաբար, մարտ 6ին, կէսօ-րի: Բոլորս հաւաքուած էինք սեղան-ներու շուրջը, որոնք լեցուած էին ճոխ ուտելիքներով: Եւ մեր միտքն ինկան հայրենի յիշատակներ: Սեղանակիցմը թելադրեց մեզի վառ պահել ազգային ոգին, որպէսզի անանուն ժողովուրդ մը չդառնանք ազգերու կարգին: Յե-տոյ երգեցինք «Բամ Փորոտան»ը, ինչպէս եւ ազգային եւ ժողովրդական երգեր: Հայկական պարեր ալ պարե-ցինք, ընկերակցութեամբ Նուագի: Ընկեր մը իր կատակաբանութիւննե-րով աւելի զուարթացուց մթնոլորտը: Եւ մաղթանքներ եղան որ օր մըն ալ մեր հայրենիքին մէջ գտնենք իրար, վայելելով ամէն ազատութիւն եւ ծա-ռայելով մեր սեփական հայրենիքին: 34 ընկերներու այս եղբայրական հան-դիպումը թող բարի օրինակ մը ըլլայ Լա Սիոթայի գաղութին:

Ներկայ մը

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Սեբաստացի խումբ մը հայրենա-կիցներ 500 (հինգ հարիւր) ֆրանք տրամադրած են «Յառաջ»ի խմբա-գրութեան, մեծ ռազմիկ Մուրատի կեանքն ու գործը պատկերացնող լա-ւագոյն ոտանաւորի մը համար:

Առաջին մրցանակ շահողին պիտի տրուի 300 ֆրանք, իսկ երկրորդ մըր-ցանակին՝ 200 ֆրանք:

Գրադատ մարմին մը ընտրուած է Պ. Պ. Շ. Միսաքեանէ, Շ. Նարդունիէ եւ Վ. Համբարձումեանէ:

Մրցանակ շահող ոտանաւորները պիտի տպագրուին «Յառաջ»ի մէջ:

Բոլոր ձեռագիրները պիտի ղրկուին «Յառաջ»ի հասցէով, ամէնէն ուշը մինչեւ մայիս 15:

Նախաձեռնող յանձնախումբ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՒԱՆԳԼ. ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—.—

Լոնտոնի «Մեծն Բրիտանիա եւ Ա-րեւելք» անուն պարբերաթերթը կը հրատարակէ Իշ դրամատան ընդհ. տնօրէն Մուամմէր Էրիշի հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— Մեր Անգլիա այցելութեան առա-ջին նպատակն է փոխ այցելութիւն մը տալ Մր. Ուալէրի եւ Նիքսընի: Անկէ զատ մասնաւոր նպատակներ ալ ու-նինք: Միջոցներ ձեռք պիտի առնեմ Իշ դրամատան մէկ մասնաճիւղը բա-նալու համար Լոնտոնի մէջ: Կարեւոր վայր մը կը փնտռեմ: Պաշտօնակից-ներս ալ մասնաւոր գործեր ունին:

Պ. Մուամմէր, ապա անգլեւթուրք առեւտրական հաշիւներուն կարգա-դրութեան մասին ըսած է.

— Առոր դարմանը ձեր ձեռքն է, ա-ւելի շատ քանակութեամբ թրքական ապրանքներ գնեցէք մեր բոլոր հրա-պարակէն: Մեր մետաղները, ծխա-խոտները, գորգերը, արմտիքն ու կաշին ձեզ կը շահագրգռեն:

Նախապէս ներածուած ապրանքնե-րու մեծ մասը այսօր մենք կը շինենք. երբ մեր ճարտարարուեստը զարգա-նայ, ներածման պէտքն ալ կը շատ-նայ: Կարեւոր ծրագիրներ կը մշա-կենք ձեր դրամատէրներէն եւ երկ-րաչափներէն օգտուելու համար:

Մեր ելմտական կացութիւնը ամուր է. պետական պիւտճէն միշտ հաւա-սարակշռուած է: Թուրքիա կը յարգէ իր բոլոր առեւտրական յանձնառու-թիւնները: Ճարտարարուեստի մէջ ա-րագ քայլերով առաջացած ենք: Բ. հնգամեայ ծրագիրը ամբողջովին լրա-ցած է»:

ՄԵԾ ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Պալքանեան Համաձայնութեան ան-դամ պետութեանց հպատակներուն ճամբորդութիւնը դիւրացնելու հա-մար նոր որոշումներ տրուած են:

Թուրքիոյ եւ Յունաստանի, Եուկո-սլաւիոյ ու Ռումանիոյ միջեւ պտոյտ-ներ պիտի կազմակերպուին: Երկա-թուղիներու, շոգենաւերու եւ պան-դոկներու գիներուն վրայ հարիւրին 50 զեղչ մը պիտի ըլլայ ամէն անոնց համար, որոնք զբօսաշրջիկի եւ կամ խմբական անցագիր մը ունին: Զբօ-սաշրջիկի խումբերը պիտի կրնան ձրի ճամբորդել հանրակառքերով եւ ուրիշ փոխադրական կարգ մը միջոցներով: Անոնք օտար ճամբորդներու ենթակայ չպիտի ըլլան:

Նոյն որոշումները պիտի տրուին նաեւ Յունաստանի, Եուկոսլաւիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ: Միջպալքանեան ու-ղեւորութիւններ պիտի կազմակեր-պուին.

— «Ով որ ինծի ոսկի մը տայ, այս տրեխները կ'ուտեմ»: Ներկայ մը կը ... Մայիսէն սկսեալ:

Այս որոշումները առաջին քայլը պիտի ըլլան Պալքանեան երկիրներուն միջեւ սահմանագլուխները ջնջելու ծրագրին գործադրութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կըր-կին արծարծելով այս հարցը, հետեւ-եալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ երկ-րորդ խմբագրականի մը մէջ (4 Փե-տրուար).

— «Ազգային Միացեալ Ճակատ կազմելու համար, բնական է, նախ՝ պէտք է նկատի ունենանք մեր ներքին պայմանները, աշխարհագրական դիր-քը եւ յետոյ միայն մեր ուժերը:

Ճիշդ է, տարածութիւններով կըտ-րուած ենք իրարմէ, կը գտնուինք տարբեր ժողովուրդներու եւ երկիր-ներու մէջ, տարբեր եւ առանձնայա-տուկ են հայ կղզեակներու ներքին պայմանները, եւ սակայն, ասոնք ըն-նաւ կարեւոր արգելքներ չեն, որ ար-տասահմանի անջատ բեկորները ի-րենց մտածումը, գաղափարը, նիւ-թական ու բարոյական զոհողութիւնը կեդրոնացնեն մէկ կէտի վրայ՝ հոգե-պէս եւ ֆիզիքապէս պաշտպանելու եւ, ի պահանջել հարկին, պաշտպա-նելու նաեւ մեր հայրենիքը որեւէ ա-նակնկալի մը պարագային:

Երեւանն ու Վանը, Սալմաստն ու Սասունը, Թիֆլիսն ու Պոլիսը հաղոր-դակցութեան իրենց նախնական մի-ջոցներով եւ աշխարհագրական ար-գելքներով, գրեթէ ուղիղ կը համե-մատին Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի, Եգիպտոսի ու Սուրիոյ, Իրաքի, Իրա-նի եւ Պալքանեան մեր գաղութնե-րուն հետ, եթէ, ի հարկէ, նկատի ունենանք ժամանակակից հաղորդակ-ցութեան դիւրութիւնները, թղթա-տարական կանոնաւորութիւնը, մեր մամուլն ու գրականութիւնը, որոնք ազատ են ամէն տեղ եւ մեծապէս կը նպաստեն մեր հոգեւոր հաղորդակ-ցութեան, ինչպէս նաեւ մտքերու փո-խանակութեան եւ հանրային կարծի-քի պատրաստութեան:

Անկէ զատ, հիւրընկալ երկիրները ցարդ որեւէ կերպ արգելք չեն եղած, որ մենք ապրինք եւ մտածենք մեր ինքնապաշտպանման եւ հայրենիքի պաշտպանութեան մասին:

Ուրեմն, ներկայիս արտասահմանի հայութիւնը անհամեմատ աւելի ա-զատ պայմաններու տակ կը գտնուի իր եւ իր հայրենիքի ճակատագրի մա-սին մտածելու եւ գործելու, քան եր-բեմն բնաշխարհի հայութիւնը Թուր-քիոյ եւ Ռուսիոյ մէջ:

Ինչո՞ւ Երեւափոխանական ժողով մը կրնայինք ունենալ Պոլսոյ մէջ, հայ-կական ամբողջ վեց վիլայէթները ներքնապէս կառավարելու համար,

եւ Ազգային Խորհուրդ մը կրնայինք ստեղծել Թիֆլիսի մէջ, համազգային հեղինակութեամբ, մեր ինքնապաշտ-պանութեան եւ ռազմական գործերը վարելու համար, քաղաքականապէս վտանգաւոր մէկ պահուն, ի՞նչու պի-տի չկրնանք Հայ Ազգային Լիկա մը ստեղծել արտասահմանի մէջ, ուր ի-րենց ներկայացուցիչները ունենան քաղաքական մեր բոլոր հոսանքները, կրթական, մարդասիրական եւ հայ-րենակցական միութիւնները եւ, նոյնիսկ, մեր յարանուանութիւննե-րը: Հայ Ազգային Լիկա մը, որ վարէ մեր մշակութային, կրթական եւ ե-կեղեցական գործերը, ուրացնէ եւ ըստ հնարաւորութեան ընթացք տայ մեր ազգային-քաղաքական բաղձանք-ներուն, ըլլալով տարագիր հայու-թեան տեսակ մը կառավարութիւն, որ թէեւ իր բուն երկրին եւ ժողո-վուրդին ծոցին մէջ չէ, բայց իր ամ-բողջ մտասեւեռումը ամբողջական հայութիւնն է եւ ամբողջական Հա-յաստանը:

Այսպիսի համազգային, կորովի եւ զօրաւոր մարմին մը հրաշքներ կրնայ գործել արտասահմանի մէջ, ընդհա-նուր հայութեան համակրանքը վայե-լելով:

Արդ, հնարաւո՞ր է այսպիսի պատ-կառելի եւ ազդեցիկ մարմին մը կեանքի կոչել, երբ մենք քաղաքա-կան, դաւանական եւ, նոյնիսկ, մը-շակութային ու կրթական այնքա՜ն տարակարծութիւններ եւ հատուածա-կանութիւններ ունինք, մանաւանդ օ-տարամէտութիւններ ամէն ուղղու-թեամբ:

Այո՛, հնարաւոր է:

Որովհետեւ մեր քաղաքական, դաւա-նական, կրթական ու մշակութային տարակարծութիւններն ու հատուա-ծականութիւնները կը բխին ոչ թէ Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի մա-սին մեր ունեցած գլխաւոր սկզբուն-քէն ու գաղափարէն, այլ այդ հիմնա-կան սկզբունքն ու գաղափարը իրա-կանացնելու ձեւապաշտութենէն: Այլ խօսքով, մեր գործելակերպն է որ մեզ չփոթի, անհանդուրժողականու-թեան, մոլեգին կիրքերու եւ անհաս-կացողութեան մղած է, եւ ոչ թէ այն հիմնական եւ գլխաւոր գաղափարը, որ ունի ամէն Հայ իր երկրի եւ ժո-ղովուրդի մասին»:

ԹՈՒՐՔ ՄԸ ՏՐԵԽ ԿՈՒՏԷ...

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կար-դանք.—

Քէմալփաշայի մէջ Հասան Ուսլու կոչուող գիւղացի մը նպարավաճառա-տան մէջ կախուած զոյգ մը նոր տրեխ (չարըխ) տեսնելով շուրջիններուն հաւանի ոսկին տալ եւ մեր «կաշեկե-ր»ը տրեխներն ու կապիչները ութա-կանէն 16 կտորի վերածելէ վերջ 250 կրամ կարագի մէջ կը տապկէ եւ մէ-կուկէս ժամուան ընթացքին ամբողջո-վին իր ստամոքսը կը փոխադրէ զոյգ մը տրեխը, որ կ'երեւի իր ախորժակը գրգռած էր...

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Բայց ո՞ւր գտնել: Այդ չըսի: Ան գնաց, ետ ետ նայելով, հեռացաւ: Ես թուփ մտայ:

Գեղէն կը պոռային.

— Ահա, մէկը թուփը մտաւ: Հոն է:

Ու տեղս հալածողներուն նշմար կ'ընէին: Շուրջս շշուկներ լսեցի: Կ'ուզէի հող մտնել: Թուփ դառնալ: Իսկոյն երկու մարդ վրաս ցատկեցին: Զիս հանեցին տեղէս: Ուժով բռնեցին թեւերս: Ու ըսին.

— Հա, այսպէս: Հիմա փախիր տես-նենք:

Մէկը Ալին էր, միւսը անոր Թուր-քերուն քով ծառայող Թունաւոր եղ-բայրը: Կը դողայի: Միտս կը զար-նէր: Սկսայ պաղատիլ.

— Լեռը պահուած ինչե՞ր ունիմ: Ոսկի, արծաթ: Գանձեր: Մի սպան-նէք զիս, բոլորը ձեզի կուտամ:

—Ձենք ուզեր, կ'ըսէին անոնք, բան մը [illegible]:

Կ'աղերսէի նորէն: Անօգուտ:

— Ա՛խ, ըսի, գիտեմ որ դուք զիս պիտի զարնէք: Ի՞նչ կայ, հիմա, շու-տով սպաննեցէք: Շատ չտառապիմ գոնէ:

— Ոչ, ըսին անոնք, մենք քեզ չենք սպաններ: Քեզ Տիվրիկ տանելով կա-ռավարութեան կը յանձնենք:

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, դուք զարկէք զիս: Թուրքի ձեռքով մեռնիլ չեմ ուզեր: Կրկին մեռնիլ է ան ինծի համար: Թուրքը իմ թշնամիս է: Դուք զար-կէք: Քիւրտը թող սպաննէ զիս:

— Ո՛չ, կ'ըսէին անոնք, այնքան պինդ բռնած թեւերս որ սկսան ցա-ւիլ, մենք քեզ կառավարութեան կը յանձնենք: Ձենք սպաններ:

Անօգո՛ւտ: Վճռական:

... Աչնան շաքիլները խշրտացին մեծ աղմուկով: Ոտնաձայններ վազող մարդու: Ու ահա մէկը յարձակեցաւ անոնց վրայ, հսկայ սուր մը ձեռքը: Զիս պատող թուղթ; [illegible]

հետ կռուիլ սկսան: Ան կը զարնէր: Միւսները անոր ձեռքերը կը բռնէին որ հարուածները վրիպէին: Ո՛չ թէ զարնել զարնուիլ, այլ պաշտպանուիլ կ'ուզէին:

Հասանն էր ան, Վէլիին տղան:

Շուարումս կարճ եղաւ: Փախայ ա-ներեւութացայ իրենց քովէն: Մութը սկսած էր թանձրանալ: Մօտիկ մեծ ձոր մը թուփը մտայ ու կեցայ հոն որ շունչս եւ հեւքս կանոնաւորուի եւ ա-նոր ձայնէն չգտնեն զիս: Բաւական կեցայ հոն: Ականջ տուի գիւղին: Հանդարտ էր ան: Լոյսեր կը վառէին հոն: Ծռեցայ ջուրին վրայ ու կուշտ ու կուռ խմեցի: Մեր գեղը վախցող-ներուն ջուր կը խմցնէին որպէսզի «եղին չպառի» (պատռի):

Մինակ մնացի: Ես որ գիշեր առեն վախէս մէկ քայլ չէի կրնար առնել ա-ռանձին: Սակայն մէկ վախը զօրաւոր եղաւ միւսէն: Ու չորս ոտքի վրայ ըն-կօայ լեռ բարձրանալ: Ելայ Զամուռ-ճիի դիմացի բարձր սարը: Ու ցուր-տին ու հովերուն մինակս կեցայ հոն: Բուլիկ: Կիսամերկ: Գլխաբաց: Տրա-մաբանեցի որ այս դէպքէն վերջ այլ-եւս Քիւրտերուն մէջ մնալ հնար չէ: Հասցուեցի որ Ղեւոնդ [illegible]

ու գացած է: Ու բռնեցի անոր ուղ-ղութիւնը:

Աչնան երկար, տաժուկ ու ցուրտ գիշեր: Թափառումս մեծ եղաւ կա-տարներուն վրայ մինչեւ մեր լեռները հասայ: Ու ճանչցայ պապերուս աւե-րակ գոմը, Ախմինչատ, որուն քով էի: Լուսնկան խոշոր: Է՞ր: Ձեմ գիտեր: Տեսայ հոն ալոճի մը, ճեր-մակ, խոշոր եւ ընտիր արջի ալոճնե-րով լեցուն: Ու վրան ելայ: Կերայ ու գրպաններս լեցուցի, Ղեւոնդին տա-նելու համար: Ան հիմա Տրնկովիկ Քէյհենց աղբիւն գլուխը, մորենիին տակ ըլլալու էր, ուր ամառը մեզի տեղ շինած էինք: Հոն գացի ու կան-չեցի զինքը.

— Ղեւոնդ... աղբա՛ր... ե՛կ... ես հոս՛մ... Ղ...՛դ

Հովերը կանչերս առին ու տարին:

Բայց պատասխան չբերին: Իջայ մեր տեղը: Թաց: Գլուխս հողին դրի որ քնանամ: Ցուրտ էր: Կը մսէի: Կը րակ վառել ուզեցի: Անհնար: Փայտե-րը թաց, քանի մը լուցկիս թաց, ու հատան: Ելայ անկէ ու բռնեցի Քա-րին ճամբան, Ղեւոնդը հոն գտնելու յոյսով: Ես Քարը հասայ, լոյսը ծայր տուաւ: Իջայ [illegible]

կ'երեւէր: Հոն Թուրք կար: Զէի կըր-նար շարժիլ: Տեսնուելու վախէն, լայ-նարաց անձաւ մը մտայ: Արեւը եկաւ հոն, գրկեց զիս ու տաքցուց:

ՔԱՐԻՆ ՄԷՋ ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ

Քարին ամէնէն բարձր տեղին տակ, անառիկ ժայռերուն ետեւն էր այդ քարայրը. Բաղէին Քարին տակ: Բա-զէներն անկէ օդին մէջ կը բարձրա-նային վե՛ր, վե՛ր, պզտիկնալու ու կորսուելու չափ, յետոյ նորէն վար կ'իջնէին:

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ այդ տեղէն մարթին մը գոռաց, որուն յաջորդե-ցին խուժդուժ խօսքեր: Ժայռերն ու խոռոչները ահաւոր աղմուկով արձա-գանգեցին ու վայրի աղաւնիներն ու թռչունները ճչալով իրենց բոյներէն թռան: Մարդու ձայներ կ'առնէի, այնտեղէն ուրկէ մենք վար կ'իջնէ-ինք: Բիրերու ու չուաններու օգնու-թիւնով անոնք կ'ուզէին վար իջնել սարէն: Բայց որքան դժուար էր ան, որ մարդ պէտք էր կամ վարժ ըլլար եւ կամ կեանքը աչք առնէր, որով-հետեւ սխալ քայլէ մը կրնար վար գա-հավիժել եւ [illegible]

բարձրացայ քարայրին առաստաղը եւ այնտեղի խոռոչներուն մէջ մտայ: Ինծի կը թուէր թէ մարմինս կը բա-րակնար ու ներս կը սողար, թէեւ գի-տէի որ թերեւս ալ չկրնայի ազատել ինքզինքս ու ծերպերուն մէջ բռնուած մեռնէի հոն: Գլուխս մութ խոռոչ մը մտաւ ու ժամերով շնչասպառ չար-չարուեցայ, մինչեւ որ դուրս հանեցի զայն:

Պո՛մ... գոռում մը եւս: Ինչպէ՞ս կը վախնայի: Ու ինչպէ՞ս կ'ըսէի թէ այլեւս մեռած լմնցած եմ: Ձայներն ալ կը մօտենային: Անոնք վար կ'իջնէին:

Պո՛մ... գոռում մը եւս: Ու հատ մըն ալ, ու հատ մըն ալ, ու այսպէս մինչեւ մայրամուտ: Սակայն յայտնի էր որ չկրցան վար իջնել:

Ձայները դադրեցան: Գիշեր եկաւ: Ես մնացի հոն ծուղակին մէջ:

Յաջորդ օր նոյն վիճակը: Մարթին-ներու որոտը Բաղէին Քարէն, մար-դադայլերու աղմուկը Քարն ի վար, ես նոյն անձաւին առաստաղը, նոյն խոռոչներուն մէջ, միեւնոյն սար-սափն ու վախը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(32)

զօրաւոր հակառակորդներէն մէկն է, վերհրատարակուեցաւ նոյն կերպարանքով, բայց նորօրինակ անունով մը,— «Նացիոնալ - Սոցիալիստ Թէլէկրաֆ», ճակատն ալ՝ կեռ խաչ մը։ Աւստրիոյ պաշտօնական օրկանը, «Վիներ Ցայթունկ», հաւաքուեցաւ հրապարակէն, Տոքթ. Շուշնիկի վերջին ճառը տպած ըլլալով։

Դիմակափոխ թերթը, «Նացիոնալ -Սոցիալիստ Թէլէկրաֆ», կը գրէ իր նախորդին համար.

— «Թէլէկրաֆ» եւ իր ընկերակից թերթերը մինչեւ հիմա կ'անձնաւորէին եւ կ'արտայայտէին հրէական ոճրապարտ ոգին։ Ուստի մեր շարժման առաջին գործն եղաւ կարգ կանոն հաստատել հոս»։

Կէս գիշերին, հիթլէրական երիտասարդ բանուորներ գրաւեցին «Թէլէկրաֆ»ի գրասենեակները եւ տարին բոլոր արժէքաւոր առարկաները։

*** Դատական նախարարին հրամանով պաշտօնանկ եղան Աւստրիոյ դատարաններուն բոլոր հրեայ դատաւորները եւ դատախազները։

Բոլոր Հրեաները վտարուեցան երիտասարդական եւ մարզական կազմակերպութիւններէն։ Հանրային բոլոր պաշտօններէն անխնայ կը մաքրուին Հրեաները։ Բազմաթիւ հրեայ պաշտօնատարներ հանգստեան կոչուելով, անոնց տեղ նշանակուեցան կուսակցականներ։

Ուրիշ տնօրինութիւններ

Աւստրիոյ աւետարանական եկեղեցին կապուեցաւ Գերմանիոյ աւետարանական եկեղեցիին։

*** Ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան, որպէսզի դրամ չփախցուի Աւստրիայէն։ Խիստ սեղմումներ հաստատուած են արտասահմանի հետ եղած գործառնութեանց վրայ։ Ներքին գործողութիւններն ալ հսկողութեան տակ առնուած են։ Կարելի չէ շաբաթական հազար շիլլինէն աւելի քաշել դրամատուններէն։ Եւ վերջապէս հաստատուած են շարք մը կանոններ, որոնց անսաստողները կրնան դատապարտուիլ 100.000 շիլլին տուգանքէն մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեան։

*** Փարիզի, Լոնտոնի եւ Փրակայի աւստրիական դեսպանները արձակուրդ ստացան։ Փարիզի աւստրիական հիւպատոսը չուզելով պարզել գերմանական դրօշը, հրաժարական տուաւ։— Գահիրէի մէջ համազգեստաւոր նացիներ աւստրիական դեսպանատունը գրաւելով, հրամայեցին դեսպանին որ «Հայլ Հիթլէր» պոռայ։ Դեսպանը համակերպեցաւ։ Նացիները հեռացան, կեռ խաչի դրօշը պարզելէ վերջ։

*** Վերջին լուրերու համաձայն, հետզհետէ կը սաստկանան հակահրէական տնօրինութիւնները։ Բոլոր այն նացիները որ բանտարկուած էին ասկէ առաջ, բարձր պաշտօններ ստացած են։ Միեւնոյն ատեն յանձնարարուած է որ հաշիւ ներկայացնեն իրենց նիւթական վնասներու մասին, որպէսզի հատուցում տրուի։

Այն գիրքերը որ արգիլուած են Գերմանիոյ մէջ, անմիջապէս վերցուեցան գրատուններէն։ Հիթլէրական պատանիներ եւ երիտասարդներ պատելով փողոցները, կառքեր կը կեցնեն, իսկ սահմանամերձ շրջաններու մէջ ալ՝ անցագիր եւ դրամ կը հարցնեն։ Ինչպէս Գերմանիոյ, Աւստրիոյ մէջ ալ ոչ - արիականներուն արգիլուած է հիթլէրական խորհրդանշաններ եւ դրօշներ գործածել։

Ձերբակալուած հրեայ երեւելիներուն մէջ կը գտնուին Սիկմունտ Պոզէլ, նախկին նախագահը հանգուցեալ Ինիոն Պանքի, եւ հանդերձեղէնի մեծ հաստատութեան տէրերը, Շիֆման եղբայրները (չորս հոգի), ականջի աշխարհահռչակ մասնագէտը՝ Տոքթ. Հայնրիխ Նուման, որ դարմանած էր Անգլիոյ նախկին Թագաւորը։ Ամբաստանուած է թէ դրամ տուած էր Տոքթ. Շուշնիկի, հանրաքուէ սարքելու համար։ Խուզարկուեցաւ միապետականներուն գրասենեակն ալ։

ԱՆԳԼԻԱ ՈՉԻՆՉ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱՆ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պիտի սաստկացնէ սպառազինութիւնները

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր զբաղեցաւ Աւստրիոյ ճակատագրով։ Այս առթիւ սովորական ճառ մը խօսեցաւ վարչապետը, Պ. Չէյմպըլէն, իբրեւ պատասխան եղած հարցադրումներու։ Պարզապէս հոգեհաց քարոզ մըն էր այդ ճառը, որ կը սկսէր այսպէս.

— «Ժամանակը չէ հապճեպ որոշումներ տալու կամ անզգոյշ բառեր գործածելու։ Նոր կացութիւնը պէտք է քննենք արագ, բայց պաղարիւն դատողութեամբ»։

Վարչապետը պատմեց թէ մարտ 10ին արտաքին նախարարը ծանրակշիռ ազդարարութիւն մը ուղղած էր Ֆոն Ռիպպէնթրոփի, Աւստրիոյ կացութեան մասին, շեշտելով թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ որ հանրաքուէն կատարուի կատարեալ ազատութեամբ։ Մարտ 11ին Անգլիա եւ Ֆրանսա բողոքագիր մը ուղղեցին, որուն պատասխանուեցաւ թէ «անգլիական կառավարութիւնը իրաւունք չունի աւստրիական անկախութեան պաշտպան հանդիսանալու»։ Պ. Չէյմպըլէն բացատրեց թէ «ծանր դատապարտութեան արժանի են այս դէպքերը։ Բրիտանական կառավարութիւնը մերժեց ընդունիլ Գերմանիոյ այն տեսութիւնը թէ Անգլիա իրաւունք չունի դիտողութիւններ ուղղելու, Աւստրիոյ անկախութեան մասին, թէ ներքին գործ մըն է այդ» եւն.։ Վարչապետը այս տեսակէտները պարզելէ վերջ, խոստովանեցաւ թէ «ոչինչ կրնար կեցնել Գերմանիան, եթէ մենք եւ ուրիշներ պատրաստ չըլլայինք բռնի ուժի դիմելու»։

Իբրեւ եզրակացութիւն, Պ. Չէյմպըլէն յայտարարեց թէ կացութիւնը կը հարկադրէ աւելի զօրացնել եւ փութացնել սպառազինութիւնները։ Ուրեմն, պիտի վերաքննեն ազգ. պաշտպանութեան ծրագիրները, նոր միջոցներ ձեռք առնելու համար։ Կ'ըսուի թէ հնգամեայ ծրագրին համար նախատեսուած վարկը, 1.500.000.000 ոսկի, պիտի բարձրանայ 2 միլիառի։ Նոյնիսկ զրոյցներ կը շրջին պարտաւորիչ զինուորութեան մասին։

Անցնելով Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութեան, վարչապետը պատմեց թէ մարաջախտ Կէօրինկ ընդհանուր հաւաստիքներ տուած է Պերլինի չեխական դեսպանին, մարտ 11ին եւ 12ին, թէ յանձնարարուած է որ Աւստրիա գացող գերմանական զինուորները 15 քիլոմեթր հեռու մնան չեխական սահմանէն, թէ Ֆոն Նէօրաթ հաւաստած է Պերլինի չեխական դեսպանին թէ Գերմանիա ինքզինքը կապուած կը զգայ 1925 հոկտեմբերի իրաւարարական դաշնագրով եւն.։ Մէկ խօսքով, որ եւ է որոշ յանձնառութիւն չստանձնեց յանուն Մեծն Բրիտանիոյ։

Ֆրանսա պիտի պաշտպանէ Չեխիան

Պ. Չէյմպըլէն հաղորդեց թէ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, յայտարարած է թէ Ֆրանսա հանդիսաւոր յանձնառութիւն ստանձնած է յարգելու իր դաշնագիրը, եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ։ Այս լուրին վրայ, ընդդիմադիր երեսփոխանները նորէն հարցումներ ուղղեցին, բայց վարչապետը աւելի բան չըսաւ։

*** Վարչապետ Պ. Պլում ունկնդրութեան ընդունելով Փարիզի չեխական դեսպանը, ի ներկայութեան Պ. Փոլ Պոնքուրի (արտաքին նախարար), յայտարարեց թէ Ֆրանսա հաւատարիմ պիտի մնայ իր զինուորական դաշինքին, եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ։

Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, չեխական կառավարութիւնը ծանր մտահոգութեան մատնուած է, աչքի առջեւ ունենալով Աւստրիոյ օրինակը։ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Փրակայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը խորհին կարգ մը զիջումներ կատարել, Գերմանիոյ բարեկամութիւնը շահելու համար։

Հ. Յ. Դ.

Գաղթավայր

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 17 մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Վարուժան» ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ նախկին եւ նոր բոլոր ընկերները, այսօր, երեկոյեան ժամը 9ին, «Զարդարեան» գրադարանին մէջ։ Անդամատետրերը ժ ասին բերել նորը ստանալու համար։

Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀՅ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Քաղաքապետարանի վերնայարկի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»

Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը անխտիր։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «ԿՈՐԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱԼԱՆՍԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Թէատր»ի սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ ներկայ քաղաքական կացութիւնը»։

Մուտքը ազատ է։ Կը հրաւիրուին Փոն տ'Օպնայի եւ շրջակայքի բոլոր հայրենակիցները։

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՔԵՌԻ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ ե. ք. կը խօսի Ընկ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ ընկերական դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ 16 Մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամ 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Կը խօսի Ակումբի անդամ ՀԻՄԻԿ ՃԱՄԱԼԵԱՆ Նիւթ՝ «Հայոց ազգային քաղաքականութիւնը, անցեալ փորձերու նկատառութեամբ»։

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը Չէն 7

FOYER SOSIALISTEի սրահին մէջ, 149 bis Ave. d'Argenteuil, Asnières

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»ը

Պ. Ա. Սարաֆեանի խումբին կողմէ։

Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ կովկասեան պարեր ղեկավարութեամբ Թաւիսթ Գարեգինի։ Արտասանութիւն, երգ։

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Ave. l'Opéra— Métro: Pyramides

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան

Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO։

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը։

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սթանոզի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր։ Խրիմեան սրահին մէջ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ։

Մուտք 5 ֆրանք, անդործներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք։

Կազմակերպուած՝ Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութեան կողմէ

19 Մարտ, շաբաթ երեկոյ, ժամը 10էն մինչեւ լոյս Hôtel des Deux Mondesի շքեղ սրահներուն մէջ, 22 Ave. de l'Opéra, Métro: Pyramides։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 20, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort։

Կը խօսի Պ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր ճաշ. ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով. Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— պասթիյէն առնել օթօպիւս 13 եւ 81 եւ իջնել փոն Շարանթոն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԻՒՐԼԷԻ ՎԵՐ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՐՍՆԻՔԸ»

Ս. ՇԱՀԷՆԻ, 4 արար

ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ

դերասան Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ եւ Իսի-Բլամոյի կարող ուժերու։

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Ալֆորվիլի Թաղապետական շքեղ սրահներուն մէջ

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք

Կը հրաւիրուին թատերասէր հայրենակիցները այս հետաքրքրական եւ օգտաշատ կեանքին համապատասխանող ներկայացման։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին Ա. տարի թիւ 1 եւ 2 (19..) Անոնք որ հաւաքածոյ չեն կազմեր, կրնան մեզի վերադարձնել այդ երկու թիւերը՝ փոխարէն ստանալու համար մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

Սպառած է նաեւ թիւ 39ը,— Բոլոր անոնք որ ձեռքէ կը զնեն, կրնան վերադարձնել այդ թիւը, փոխարէն կը ստանան ԵՐԵՔ ԹԻՒ ...

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

Կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

ՇՕՒՆԻՆ ՉԷՐԱԿԸ ՇՕՒՆ Ը ՏԱՆԻ

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԳՐԻԳՈՐ ՓԱՇԱՅԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Վկայեալ Փարիզի Բժշկական Համալսարանէն

364 bis Rue de Vaugirard, Paris (15)

Մէթրօ Porte de Versailles, Թէլ. Vaug. 52—06

Օթօպիւս AG, 33, 89

Ընդունելութեան ժամեր.— Ամէն օր ժամ 10էն 20 իսկ Ուրբաթ եւ Երկուշաբթի ժամը 10—15։ Եւ ժամադրութեամբ

ԾԱԽՈՒԻ Է մեկենումի պատճառաւ կօշկակարի (հին եւ նոր) նելու իրաւունքով, խանութ մը՝ բոլոր կազմածով։ Ապահովուած յաճախորդ, յարմար գին։ Մանրամասնութեան համար դիմել՝ 17 Philibert Loucot Փարիզ, Մէթրօ Maison Blanche

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻՆ

51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ'ուզէ մաուշներու մէջ քոնֆէքսիոն ապրանք ծախողներ։ Ապրանքները պիտի տրուին ապառիկ (ան քօնթիննէնտալով) չծախուածները ետ առնելու պայմանով։ Կ'ուզուի նաեւ փլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան աշխոյժ եւ լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը։

Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՌԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, գոլսական օդի՝ եւ ... ճաշարանատիրոջ անվիճելի փորձառութեամբ։ Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով։

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ։

ԵՂԻՇԷ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

AMERICAIN LLOYD	ORIENT LLOYD
48 rue de la République	7 rue Auber, Paris
Մարսէյլ, Tél. C.47-22 եւ C.74-51	Tél. Opéra 07-57 07-71

Նաւային բոլոր ընկերութիւններու ներկայացուցիչ։ Տոմսակներ՝ ամէն տեղի համար։ Հայ ճամբորդներու համար մատչելի գին։ Ունինք թղթակիցներ աշխարհի ամէն կողմը

ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՏՈՒՆ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ զրոյցներու եւ պարերու մասին դասախօսութիւն մը կազմակերպած է Lydie Calobron, հինգշաբթի, 17 Մարտ, ժամը 21ին, 22 Rue de Naples. Այս առթիւ պիտի խօսի Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ։ Մուտք՝ 5 ֆրանք։ Պիտի պարէ Օր. ՊԱՐԳԵՒՈՒՀԻ ԹԱՇՃԵԱՆ։

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՂԱՆԱԿ ԱՆԹԵԼՈՎ

Այսօր, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 12.20ին Լիոնի Radio -Lyon կայանէն պիտի երգուին հայերէն հետեւեալ եղանակները,— Բարձր սարեր, «Անուշ»էն, Ուստի կուգաս (Սայեաթ Նովայէն), Թամարա (ռուսական պար), Քէօր օղլուի պարը (ռուսական օրքէսթր)։ Մանրամասնութեանց համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն. — T. S. F. Derderian 30, Rue des Dominicain Marseille. կամ 114, Rue Boileau, Lyon:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ »

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական ... մէկ հատորս՝ «Ծաղրանկարներ» ... քանի մը շաբաթէն լոյս կը ... նէ։ Գիրքը բաղկացած է աւելի ... 200 էջերէ։ Կը պարունակէ բազմաթիւ ծաղրանկարները թէ՛ ծանօթ դէմքերու եւ թէ՛ ժողովրդական տիպարներու, մեծ մասամբ անտիպ կամ ... բամշակուած։ Այս հատորիս ... բացած եմ կանխիկ բաժանորդագրութիւն մը։ Կոչ կ'ընեմ բարեկամներուս եւ համակիրներուս, որպէսզի ... ֆրանք ղրկելով բաժանորդագրուին։ Կանխիկ վճարողներուն անունները ... յանկով մը պիտի դրուին ... մէջ։ Հաւանաբար գիրքը լոյս ... լէն վերջ արժէ աւելի ... սուղ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէին՝ Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, Cachan (Seine):

ԳԱՅԵՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 17 ՄԱՐՏ
JEUDI 17 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3681

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ԳԼԽԱՏՈՒՄԸ

Ա. ԳԱԼՕՅԵԱՆ, ԳՈՒԼՕՅԵԱՆ, ՊՕՂՈՍ ՄԱԿԻՆՑԵԱՆ, ԴԱՆՈՒՇ ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ, ԱԼԱՋԱՆ, ԴՐԱՍՏԱՄԱՏ ՏԷՐ-ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ԲԱԿՈՒՆՑ, ՄԱՀԱՐԻ, ՄՈՒՂԴՈՒՍԻ, ԳՈՒՄԵԴԻՆ, ԱԿՈԲՈՎ, ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԵՒ ԱՐՄԵՆԱԿ ՂԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ։ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՒ ՊԱՏՈՒՀԱՆԷՆ ՎԱՐ ՆԵՏՈՒԱԾ։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՄԲ.— Մասնաւոր աղբիւրէ մը մեզի կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնք հրատարակուած են նաեւ Ցուսաբերի մէջ (8 մարտ).—

Գնդակահարուած են Հայաստանում՝

Ա. ԳԱԼՕՅԵԱՆ, Պ. ՄԱԿԻՆՑԵԱՆ, Դ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆ, ՎԱՆԱՆԴԵՑԻ, ԱԼԱՋԱՆ, ԴՐ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ, ԲԱԿՈՒՆՑ, ՄԱՀԱՐԻ...

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ԵՐԶՆԿԵԱՆԸ բանտումն է. Համալսարանի դասախօսներից ծանօթ բոլշեւիկ տեսաբան ՀԱՅԿ ԳՈՒԼԻՔԵԻԽԵԱՆԸ պաշտօնազուրկ է, ազատ, բայց մի կտոր հացի կարօտ...

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ ԽՈՐԷՆ Ա., նոյնպէս ազատ է, ձերբակալուած չէ։

ՄՈՒՂԴՈՒՍԻՆ՝ Չեկայի նախկին պետը (Լենինեան չքանշանակիր), ԳՈՒՄԵԴԻՆԸ (Մելիք-Դաղայեան), ԱԿՈԲՈՎԸ, ԳՈՒԼՕՅԵԱՆԸ եւ ԱՄԱՏՈՒՆԻՆ գնդակահարուած են...

Նախկին վարչապետներից ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԻՆ խեղդել են եւ Չեկայի վերին յարկի պատուհանից նետել իբր «ինքնասպան»ի, տակաւին 1937ի Սեպտեմբերի վերջին, երբ Կալինինը եւ Միկոյեանը եկել էին Երեւան՝ քննելու Հայաստանի «տրոցկիստական շարժում»ը եւ հաշուեյարդարի ենթարկելու զայն...

Ս. ԿԱՍԵԱՆԸ չկայ մէջտեղ, նա բանտում ծանր հիւանդ էր, կարող է մեռած լինել, ԱՇՈՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԸ գնդակահարուած է վաղուց։ ՀԱՅԿԱԶ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆԸ նոյնպէս մէջտեղ չկայ...

Լեռնային Ղարաբաղի նախկին վարչապետ ԱՐՄԵՆԱԿ ՂԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆԸ, Խնձորեսկ գիւղացի, XIրդ կարմիր բանակի կոմիսարը, որ մասնելով Գորիս գնդակահարել տուաւ Հանրապետական Հայաստանի Խորհրդարանի անդամներ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԷՆՈՒՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՇԻՐԻՆԵԱՆԻՆ, 1920 Թուի Օգոստոս 4ին, գնդակահարուած է 1934 Թուի Օգոստոս 7ի օրէնքի հիման վրայ, օրէնքը լոյս տեսնելուց 12 օր յետոյ, Ստեփանակերտում (Խանքենդի) — Լեռնային Ղարաբաղի մայրաքաղաքում, Կրկժանի ձորում...

Այս Ղարագէօզեանի հայրն էր, որ զինուած համագիւղացիների գլուխն անցած, 1920 Թուի Մայիսի վերջին, յանդգնեց յարձակուել Դրոյի զօրամասի վրայ, որի համար նա գնդակահարուեց...

Այնուամենայնիւ պէտք է յիշատակել, որ Արմ. Ղարագէօզեանը մահուան դատապարտուեց Ադրբէջանի Չեկայի որոշմամբ՝ ազգայնական Թեքման մեղադրանքով. նա ցանկացաւ Շուշուայ Թուրքերին տեղահանել եւ պատմական Շուշին դարձնել սոսկ ամարանոց-բուժավայր։

Մինչեւ Աղասի Խանջեանի մահը, Լեռնային Ղարաբաղում առանձին հալածանք չկար։ Խանջեանի սպանութիւնից յետոյ երեւան եկաւ, որ Լեռնային Ղարաբաղի հայ կոմունիստներից շատերը նոյնպէս մեծ աշխատանք էին թափել միացնելու Լեռնային Ղարաբաղը Խորհրդային Հայաստանի հետ. այդ հողի վրայ սկսան խմբական ձերբակալութիւններ։ Այդպիսի հալածանքներ եւ խստութիւններ Լեռնային Ղարաբաղը չէր տեսել իր խորհրդայնացումից ի վեր... Ձերբակալութեան ենթարկեցին անգամ այն գիւղացիներին, որոնց տանը գտան Րաֆֆիի հայրենասիրական գրքերից որ եւ է մէկը. այդպիսիներին կոչեցին դաշնակ եւ բանտարկեցին...

Ստեփանակերտում ձերբակալեցին ՍՈՒՐԷՆ ԲԱԴԱՄԵԱՆԻՆ՝ շրջանային Գործադիր Կոմիտէի նախագահին, փոխ նախագահ ԱՐԶԱՆԵԱՆԻՆ, Շրջկուսկոմի առաջին քարտուղար ՊՕՂՈՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻՆ, երկրորդ քարտուղարը ՅԱԿՈԲԵԱՆԻՆ, Լուսբաժնի վարիչ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻՆ, իր օգնական ՎԱՐԴ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻՆ (արեւմտահայ), Լուսբաժնի աշխատող ՀԱՅԿ ԲԱԼԱՅԵԱՆԻՆ, մետաքսի գործարանի նախագահին (ազգանունը չիմացուեց), քաղխորհրդի նախագահ ՄՈՒԽԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻՆ, քաղխորհրդի քարտուղարին (ազգանունը չիմացուեց), հացի գործարանի կառավարիչ Xին, մեքենագործարանի կառավարչին, սպառողական խանութների վարիչ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻՆ, իսկ դատաւորներից ձերբակալուեցին 16 հոգի միայն Ստեփանակերտում, երկու սեռից, բոլորն էլ Հայեր։ Լեռնային Ղարաբաղի ամբողջ շրջանում ձերբակալուել են բոլոր գիւղխորհրդների նախագահները եւ կուսակցական բոլոր կազմակերպիչները։

Հադրութի շրջանում ձերբակալուած են Գործկոմի նախագահը, նրա օգնականը, կուսակցութեան երկու քարտուղարները, լուսբաժնի վարիչը, հողժողկոմի ներկայացուցիչը... Նոյն պաշտօնները վարող անձինք ձերբակալուած են նմանապէս ոչ միայն Դիզակում, այլեւ Վարանդայում, Խաչենում եւ Ջրաբերդում։

1937 Թուի ձմրանը ձերբակալուել է Ղարաբաղի բանաստեղծ ԳՐԻԳՈՐ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆԸ («Թախծոտ էջեր»ի հեղինակը), ազգային Թեքման մեղադրանքով։ Ստեփանակերտի Չեկայի խոնաւ նկուղում նա տառապեց մօտ մի տարի. ըստ վերջին տեղեկութեան՝ նա պէտք է մեռած լինի Թոքախտից... Նա իբր կոմունիստ մինչեւ 1930 Թիւը խմբագրում էր «Խորհրդային Ղարաբաղ» շաբաթաթերթը եւ ամսաթերթ «Գեղարուեստ»ը, իսկ անցեալում, 1911-1913 Թըւերին, Գ. Ներսիսեանը, երբ Շուշուայ Թեմական դպրանոցի վերին դասարանների աշակերտ էր, եւ շնորհունակ, աշխատակցում էր ոտանաւորներով «Ղարաբաղ»Թերթին։ Դատավարութեան ժամանակ մեղադրական կէտ ծառայեցրին եւ այդ հանգամանքը...

Ստեփանակերտում պաշտօնազուրկ են արուած 14 հոգի, որոնց Թւում եւ ՍՈՒՐԷՆ ՀԱԽՈՒՄԵԱՆԸ, կուսկաբինետի նախագահը։ Բանտարկուածների եւ պաշտօնազուրկների Թիւը ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՑ աւելի է, բոլորն էլ Հայեր, բացառութեամբ մի Թուրքի, որ նոյնպէս համոզմունքով համամիտ էր Լեռնային Ղարաբաղը կցելու Խորհրդային Հայաստանին...

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՒՍՏՐԻԱՆ ԴԱՐՁԱՒ ՆԱՀԱՆԳ ՄԸ

«ԱՄԵՆԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԱՐՏԿՈՑԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ»

Հիթլէր Պէռլին վերադարձաւ

Ինչպէս հաղորդած էինք, երեքշաբթի օր չնդալից զօրահանդէս մը տեղի ունեցաւ Վիէննայի մէջ, ի պատիւ Ադոլֆ Հիթլէրի։ Հակառակ երեք օրուան խելայեղ ցոյցերու պատճառած յոգնութեան, 200.000 քաղաքացիներ խռնուած էին նախկին կայսերական պալատին պարտէզը, լսելու համար Առաջնորդին ճառը, որ ահաւասիկ.

— «Գերմանացիներ եւ Գերմանուհիներ, քանի մը օրուան ընթացքին յեղափոխութիւն մը տեղի ունեցաւ գերման ազգին մէջ. յեղափոխութիւն մը որուն բովանդակ տարողութիւնը պիտի կրնան գնահատել միայն ապագայ սերունդները։ Աւստրիոյ նախորդ վարիչները յաճախ կը խօսէին անոր առաքելութեան մասին։ Միապետական յուշագիր մը մինչեւ անգամ կը յայտարարէր թէ Աւստրիոյ այդ առաքելութիւնը հաստատուած է հաշտութեան դաշնագիրներով, խափանելու համար գերման ազգին միացումը Աւստրիոյ հետ և գերմանական մեծ պետութեան մը կազմութիւնը։ Ես այժմ կը հռչակեմ այս երկրին նոր առաքելութիւնը։ Գերմանիոյ գլխաւորական ամենահին շրջանը (մարզ) այսուհետեւ պիտի ըլլայ գերման ազգին ամէնէն երիտասարդ մարտկոցը։ Ես կը խօսիմ յանուն աւստրիական երկիրներու բնակիչներուն եւ 78 միլիոն գերման քաղաքացիներու։ Այս երկիրը գերմանական է. ան գերմանական առաքելութիւն մը ունի կատարելիք եւ պիտի կատարէ։ Դարեր ու դարեր այս երկրին սահմանագլուխները դիմացան Թշնամիներու յարձակումներուն։ Դարեր ու դարեր այս սահմանագլուխները պիտի պաշտպանեն գերմանական պետութիւնը,— երաշխիք մը ապահովութեան։ Տարիներու տառապանքը իմ համոզումներս կազմել տուին Գերմաններու յատկութեանց մասին։ Այժմ կրնամ հաշիւ տալ իմ կեանքիս մեծագոյն գործի մասին,— իբրեւ Առաջնորդ եւ Վարչապետ գերման ազգին պատմութեան կը հաղորդեմ իմ հայրենիքիս վերադարձը գերմանական պետութեան։ Գերմանիա, անոր նորագոյն անդամը, ազգային-ընկերվարականները եւ բանակը,— կեցցէ՛ յաղթանակը։ Մեծագոյն Գերմանիան պիտի տեւէ յաւիտեան. Հա՛յլ, Հա՛յլ (կեցցէ՛)։

Ճառէն վերջը Թնդաց «Գերմանիա ամէն բանէ վեր» քայլերգը, մոլեգին ծափերու մէջ։

Հիթլէր նախապէս որոշած էր քանի մը օր ալ մնալ Վիէննա, բայց վերջին պահուն միտքը փոխելով, օդանաւ մը նստաւ եւ գնաց Մունիխ, իսկ Պերլին հասաւ երէկ։

Աւստրիոյ կերպարանափոխութիւնը յառաջ կը տարուի սրընթաց։ Նացի վարիչները շոգեգլանի կը շարունակեն ջնջել անկախութեան բոլոր հետքերը։ Նորակազմ դահլիճը լուծուեցաւ եւ նախարարական պաշտօնները ջնջուեցան։ Վարչապետը, Տօքթ. Զայս Ինքվարտ, նշանակուեցաւ «Շթատհալթէր» — նահանգապետ Աւստրիոյ. իսկ արտաքին նախարարը իր պաշտօնը յանձնեց Գերմանիոյ արտաքին նախարարին՝ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի, որ Վիէննա գացած էր մասնաւոր պաշտօնով։

Փախուստ, ձերբակալութիւններ եւ անձնասպանութիւններ

Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի Աւստրիոյ նացիացումը։ Հրեաներու դէմ հետապնդումները, նոյնիսկ խանութներու վրայ յարձակումները կը շարունակուին։ Սահմանապահ զինուորները աւելցան մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ սահմանին վրայ, կասեցնելու համար Հրեաներու եւ ուրիշներու փախուստը։ Շատ մը ոչ-արիականներ յաջողեցան փախչիլ կողմնակի ճամբաներով, իսկ ուրիշներ բռնուելով Վիէննա փոխադրուեցան։

Բազմաթիւ անձնասպանութիւններ ալ պատահած են։ Աւստրիացի սպայ մը ինքզինքն սպաննեց, իբրեւ հետեւանք գերմանական գրաւման։ Վիէննայի Թերթերը կը գրեն թէ անձնասպան եղած են Թիրոլի մեծ գործարանատէրը, Ֆրիտրիխ Ռայթլինկէր եւ իր աղջիկը։

Ձերբակալութիւնները զանգուածային հանգամանք ստացած են։ Հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը միշտ հսկողութեան տակ են։ Այս վերջինը, Տօքթ. Շուշնիկ, ամուսնացաւ իր տանը մէջ, ոէրտէր մը կանչելով։ Իր կինը կոմսուհի մըն է։ Վարչապետը ըսած էր թէ պիտի ամուսնանայ միայն այն օրը երբ այլեւս պաշտօն չունենայ։

Նոր կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին Վերին Աւստրիոյ կառավարիչը, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, կրթական նախարարը, ընկերվարական երեսփոխան մը, բազմաթիւ հրեայ սեղանաւորներ եւ վաճառականներ, արքեպիսկոպոս մը, համալսարանի ուսուցչապետներ, Շթիրիոյ նախկին կառավարիչը եւն.։

Կարտինալ Իննիցէր, Վիէննայի արքեպիսկոպոսը, Հիթլէրի ներկայանալէ վերջ, յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ուր կ՚ըսէ,— Կաթոլիկները պէտք է յիշեն Քրիստոսի խօսքը,— Տուք զկայսերն կայսեր եւ զԱստուծոյն Աստուծոյ։ Քահանաները եւ հաւատացեալները պէտք է առանց վերապահութեան աջակցին Մեծն Գերմանիոյ պետութեան եւ անոր Առաջնորդին, որուն պայքարը համայնավարութեան դէմ, եւ Գերմանիոյ զօրութեան, պատիւին եւ միութեան համար՝ համաձայն են նախախնամութեան կամքին։ Քահանաները պէտք է զգուշանան քաղաքական գործերէ եւ զբաղին միայն իրենց կրօնական պարտականութիւններով»։

Արքեպիսկոպոսը միեւնոյն ատեն հրահանգներ կուտայ, որպէսզի քրիստոնեայ երիտասարդական միութիւնները լուծուին պետական կազմակերպութեանց մէջ։

*** Զեռնհաս իշխանութիւնը հրահանգներ տուաւ ապրիլ 10ի հանրաքուէի մասին, որուն պիտի չմասնակցին 300.000 ոչ արիականներ։ Հինգ հազար նացիներ որոնք հպատակութենէ զրկուած էին նախորդ կառավարութեան օրով, քուէարկութեան իրաւունք ստացան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ...

Ճիշդ այն պահուն երբ Եւրոպան փոթորիկի բռնուած է եւ թունաւոր ամպեր կը կուտակուին իրարու վրայ, «միջազգային-իրաւական-պետական» ակամ մըն ալ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանը եր պայթեցնէ.

— Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ դըպրաց դասը իրաւունք չունէր մասնակցելու «Աղաջանեան պատրիարքին կողմէ ֆրանսական մայրաքաղաքին մէջ երկիցս մատուցուած պատարագներուն»։ (Սիոն, 1938 մարտ).

Ահա այսպէս կարճ եւ կտրուկ։

Պատրիարքական օրկանը ջերմապէս կը գնահատէ լուսաւորչական (լուսաւորչակա՞ն թէ առաքելական) համայնքին ողջմտութիւնը եւ հայկական մամուլին ուշադրաւ լայնամտութիւնը՝ Արփիարեան պատրիարքի մահուան եւ Աղաջանեանի ընտրութեան առթիւ, երբ սփիւռքներ նուիրուեցան բոլոր հանդիսութեանց եւ ընդունելութեանց, (քիչ մըն ալ չափն անցընելով)։

Այս առթիւ, իբրեւ օրինակ յիշելով բուն լատին կղերին արժանավայել դիրքը, խորին դառնութեամբ կը մատնանշէ հայ կաթոլիկ կղերին «անհանդուրժելի սառնասրտութիւնը» Հայ եկեղեցւոյ պնտերուն հանդէպ, «սկսեալ Ներսէս պատրիարքի վախճանէն մինչեւ Բաքէն վեհին յուղարկաւորութիւնը»։

...«Երբ եղերական(?) Թափօրը կ՚անցնէր Պէյրութի նոր Մարաշ Թաղի իրենց եկեղեցիին առջեւէն, ժամատան պատուհանները փեղկուած փակուած էին, ու զանգակը փողոցին վրայ երկարող իր աշտարակին մէջ համրացած լռած էր, սպասաւորներու ծովածաւալ բազմութեան վիշտին չբերելու համար կարծես ցաւակից ձայնի տկար շշունջ մ՚իսկ»։

Եւ այժմ բուն խնդիրը, այնպէս ինչպէս կը բանաձեւէ Սիոն.

— «Եթէ դպիրներն իրենք է որ, նիւթական փոխարինութեամբ կամ չուկայիկ բարեկամութեան նկատումներէ մղուած գացած են այդ ծառայութիւնը կատարելու, արժանի են դիտողութեան եւ ազդարարութեան. իսկ եթէ Հայ Եկեղեցւոյ տեղական իշխանութիւնն է որ կարգադրած կամ Թոյլատրած է զայդ, լրջօրէն մեղադրելի են։ Երդչախումբ չէ դպրաց դասը, այլ եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան մաս. ան չի կրնար իր եկեղեցւոյ ծառայութեան համար առանձնած իր պաշտօնը կիրարկել այլուր։ Կաթոլիկները, ինչպէս պատահեցաւ մեզ ի Պաուի, աշտանակ մը անգամ չեն տար մեզի, պաշտամունքի ատեն գործածելու համար. ինչպէ՞ս սիրտ կ՚ընեն ուզելու մենէ, ինչ որ իրենք բնաւ պիտի չյօժարէին տալ մեզի. ամէն պաշտօն իր աստարէզին մէջ. պէտք չէ խաղալիկ դարձնել եկեղեցական կարգը, կանոնը եւ կազմը»։

Ուրեմն պատմութիւնը կը շարունակուի անփոփոխ.— մեր եկեղեցին, ձեր եկեղեցին, մեր կղերը, ձեր կղերը, մեր դպրաց դասը, ձեր դպրաց դասը, մեր աշտանակը, ձեր աշտանակը։

Եթէ աշտանակ մը ունենայի սեղանիս վրայ, անպատճառ պիտի փորձուէի նետել հանդիպածին գլխուն, պոռալով.

— Տակաւին քանի՞ տարի այսպէս, անձինք նուիրեալք Աստուծոյ կամ սատանայի։

Կրնայի կաղամարս ալ նետել... բայց կը վախնամ որ Բիւզանդ Քէչեանի պատասխանը տայիր.

—Ելէ՛կիս փարան ո՞վ պիտի տայ, ելէկիս փարան. մելանէն պէրպատ եղաւ...

ՎԱՀԷ

ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ԽՈՍՏԱՑԻ՛Ն ԱՋԱԿՑԻԼ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Արտակարգ ժողովներ եւ տնօրինութիւններ

Նոր դահլիճը հազիւ գործի ձեռնարկած, սեղանին վրայ գտաւ բազմաթիւ ծանրակշիռ խնդիրներ, — ազգ. պաշտպանութիւն, Սպանիա, Չեխոսլովաքիա, ելմտական կացութիւն եւն.։

Վարչապետը ամէն օր հաղորդակցութեան մէջ է սեղանաւորական հաստատութեանց վարիչներուն հետ, որոնք մասնաւոր ժողովի մը հրաւիրուած էին երէկ։ Միւս կողմէ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին արհեստակցական միութեանց վարիչներուն հետ, որպէսզի դիւրացնեն սպառազինութեանց պատրաստութիւնը։

Վարչապետական դիւանը երէկ զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ թէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները պատասխանելով կառավարութեան կոչին, ամէն հաւաստիք տուած են, աջակցելու համար ազգ. պաշտպանութեան կազմակերպութեան։ Անմիջապէս միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, բանուորական օրէնքները յարմարցնելու համար ազգ. պաշտպանութեան պահանջներուն (40 ժամ եւն.)։ Կառավարութիւնը նոյն պարտականութիւնը դրած է նաեւ մետաղագործական հաստատութեանց վարիչներուն վրայ։

*** Դահլիճը խորհրդարանին կը ներկայանայ այսօր, հինգշաբթի, կարդալու համար իր յայտարարութիւնը։ Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին փորձերը, ազգային միութեան դահլիճ մը կազմելու համար։ Ընդդիմադիր խմբակցութիւնները ժողով գումարելով, մեղադրեցին վարչապետը որ անտեսած էր իրենց դիտողութիւնները։ Այս առթիւ նորէն կ՚ըսեն թէ պատրաստ են մասնակցելու ազգ. միութեան դահլիճի մը, պայմանաւ որ համայնավարները չըմասնակցին, իբրեւ ենթակայ օտար ազդեցութեանց։

*** Ազգ. պաշտպանութեան մնայուն խորհուրդը նիստ գումարեց առջի օր, նախագահութեամբ Լէոն Պլումի, քննելու համար Չեխոսլովաքիոյ զինուորական պաշտպանութեան խնդիրը։ Ներկայ էին նաեւ ազգ. պաշտպանութեան եւ արտաքին գործերու նախարարները, սպարապետ զօր. Կամլէն եւն.։

ՖՐԱՆՔԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Դահլիճը մտահոգութեան մատնուած է նաեւ ֆրանքի անկումին հետեւանքով։ Անգլիական ոսկին, 165էն 167ի բարձրացաւ առջի օր, իսկ տոլարը՝ 33.10ի։ Առաջինը փակուեցաւ 165ով, երկրորդը՝ 32.90ով։

Հաւանական է որ դահլիճը մասնաւոր իրաւասութիւններ պահանջէ, կասեցնելու համար այս անկումը։ Սակայն ծերակոյտը տրամադիր չէ ընթացք տալու այս պահանջին։ Կը յիշուի թէ ծերակոյտն էր որ տապալեց Պլումի առաջին դահլիճը, 1937 յունիսին, երբ ան լիազօրութիւն կը պահանջէր։

ԱԹԷՆՔԻ պատերազմական ատեանը հինգ տարի բանտարկութեան, հինգ տարի աքսորի եւ 30.000 տրախմի տուգանքի դատապարտեց մեքենագիր մը, Հէլլէ Քոտոխանիս, որ լրտեսութիւն կատարած էր։ Ֆինլանտացի մըն ալ դատապարտուեցաւ 7 տարի բանտարկութեան եւ 90.000 տրախմի տուգանքի։

ԱԻՍՏՐԻԱՆ ԱԼ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՆՑԱԻ

Եւրոպայի աշխարհագրական քարտէսը քսանըչորս ժամուան մէջ գոյն ու նեկ փոխեց :

Աւստրիան չկայ այլեւս: Աւստրիան մեռաւ: Անշլուսը կատարուած իրողութիւն մըն է այլեւս: Այսուհետեւ, 12 մարտ 1938 թուականը, Աւստրիոյ տարեգրութեանց մէջ, ճակատագրական թուական մը պիտի ըլլայ :

Գերման կեռ խաչը արդէն կը ծածանի գեղատեսիլ Վիէննայի վրայ:

Այս քանի մը օրուան մէջ դէպքերը այնքան սրընթաց կերպարանք առացան, որ սահմռկած մարդկութեան գլխուն վրայէն պատերազմի արհաւիրքը նոր Մողոքն անցաւ դարձեալ ...

Դաժան իրողութիւն մըն է այլեւս, որ դաշինքներն ու յանձնառութիւնները ոչ մէկ ոյժ ունին աճարկու սպառնալիք մը կանխելու: Պետութիւնները աստիճանաբար կը թօթափեն դաշնագրային ծանրութիւնները եւ խօսքը կը յանձնեն զէնքին ու հրասայլերուն: Ուժը կը դառնայ իրաւունք: Օրը ցերեկով հզօրները կը նետուին տկարներուն վրայ եւ իրենց որսը կը փարատեն ազգային շահերու անունով: Տակաւին երէկ էր որ արեան մէջ խեղդուեցաւ Եթովպիան, վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ Չինաստանը, եղբայրասպան անյոյս պայքարի ռազմադաշտն ինկաւ Սպանիան: Եւ ահա վերջինը՝ Աւստրիան, որ ինկաւ ճիշդ այն պահուն, երբ հանրաքուէ կը պատրաստէին անկախութեան եւ կամ Գերմանիոյ հետ կցման մասին իր բախտորոշ խօսքն արտասանելու :

Սալցպուրկէն գերման զինուորները իսկոյն սահմանն անցան եւ գրաւեցին Աւստրիան, առանց կաթիլ մը արեան: 83.868 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն ունեցող երկիր մը արդէն քանի մը օրէ ի վեր մաս կը կազմէ Գերմանիոյ :

Պերլին-Հռոմ առանցքը այլեւս բացած է իր նուաճողական եւ պատերազմական առագաստները, ասպարէզ կարդալով Ազգերու Դաշնակցութեան:

Աւստրիական դժբախտ հարցը մէկ հանգրուանն է քաղաքական երկու տարամերժ տեսութեանց, որ մշտնջենապէս իրարու կը բախին 18րդ դարէն ի վեր: Առաջին ազգութեան ըմբռնումն է երկու հակամարտ ցեղերու միջեւ: Գերման տեսութիւնը կ'ըսէ.— «Ուր որ գերմաներէն լեզուն կը խօսուի, հոն գերման հայրենիք է»: Ասիկա նկատուեցաւ պիզմարքեան վարդապետութիւն մը, սակայն գերման պատմագիրներն ու փիլիսոփաները չուտով զայն ժողովրդականացուցին եւ հիմնաւորեցին, դարձնելով ազգային ուխտ մը, մինչեւ ցեղապաշտութեան հասցնելու դնով :

Երկրորդը Ֆրանսական տեսութիւնն է, որ կ'ըսէ.— «Ժողովուրդներու ազատ ու անկախ կամքն է, որ հնարաւորութիւն կուտայ իր ցանկացած պետութեան եւ ազգութեան գիրկին մէջ ապրելու եւ ոչ թէ խօսած լեզուն»:

Թէ մէկ եւ միւս տեսութիւնները պատմութեան ընթացքին ունեցան յաջողութիւններ եւ պարտութիւններ :

Ճիշդ է, որ Մեծ Պատերազմը ազգերու ազատագրութեան հնոց մը եղաւ: Վերջնապէս ազատագրուեցան Լեհերը, Չեխերը, Հունգարները, Սլաւները եւ ուրիշներ: Բայց իւրաքանչիւր նորագոյն ազգի անկախութեան տեւականութիւնը կապուած է, դժբախտաբար, մշուշապատ ապագային հետ :

1848ին, երբ Ֆրանց Եոզէֆ գահ կը բարձրանար, Եւրոպան մեծ յոյսեր կը կապէր անոր հետ, կարծելով թէ հնարաւոր պիտի ըլլայ պահպանել Եւրոպայի խախուտ հաւասարակշռութիւնը: Եւ նոյն իսկ կ'ըսէին որ եթէ «Աւստրիան գոյութիւն անգամ չունենայ՝ պէտք է ստեղծել»: Իսկ 1866ին երբ Պիզմարքի քաղաքական ազդեցութեան տակ էր ինկած, Ռընանի բերնով կ'ըսուէր.— «Աւստրիա-Հունգարիան գոյութեան իրաւունք չունի այլեւս»:

1914ի մեծ պատերազմը անդամատեց հսկայ Աւստրիա-Հունգարիան: Հունգարիան բաժնուեցաւ, Աւստրիան կիսանկախ հիւանդագին վիճակ մը առացաւ եւ այսօր ընդմիշտ կ'անհետանայ, 21 տարի վերջ :

Անշուշտ այս երկու տեսութիւններն ալ բացարձակ ճշմարտութիւններ չեն: Պատմութեան թաւալուն անիւը երբեմն մէկին, երբեմն ալ միւսին է որ իրաւունք կուտայ: Երեք մասի բաժնուած Լեհաստանը, երբ իր անկախութեան բախտորոշ օրերուն հանրաքուէի կը դիմէր, իր երկու հատուածները ուզեցին միանալ Գերմանիոյ, բացի Շլեզիայէն: Լեզուն չէր, որ դեր կը կատարէր, այլ կամքը: Իսկ Պելժիան եւ Զուիցերիան կը մնային տիպար օրինակներ, ի նպաստ Ֆրանսական տեսութեան :

Հարցը այդ տեսութիւններու երեւութական պայքարը չէր, այլ հոլովոյթը եւ առացած ձեւերը: Սխալ է այս երկու տեսութիւնները շփոթել եւ կամ համադրել: Որովհետեւ ժողովուրդներու իրաւունքը ուրիշ բան է, ազգութեան սկզբունքը՝ ուրիշ: Առաջինը ժողովրդավար ծագում ունի եւ բարոյական սկզբունք մըն է, մինչդեռ երկրորդը՝ միմիայն քաղաքական :

Ցետպատերազմեան քաղաքական խմորումները կը դեգերին այս հիմնական տարբերութեանց շուրջ, վարչաձեւերու երեւոյթին տակ արժեցնելով երբեմն մէկ, երբեմն ալ միւս տեսութիւնը: Ֆաշական եւ ժողովրդապետական կարգերու պատկանող երկիրները կը սնանին այս երկու տեսութիւններով :

— «Ուր գերման լեզուն, հոն գերման հայրենիք» նշանախօսքը, այսօր, Աւստրիոյ մասին անողոք իրողութիւն մըն է դարձած: Այլապէս Աւստրիան պիտի ապրէր, քանի որ Վերսայլի դաշնագրով անոր անկախութիւնը նուիրագործուած էր: Ասկէ զատ ուրիշ դաշնագիրներ ու յանձնառութիւններ ալ եկան աւելցան եղածին վրայ: Ահա մէկ քանին :

10 Սեպտ. 1919ին, Սէն-Ժէրմէնի դաշնագրի 88րդ յօդուածը կ'արգիլէր Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ (անշլուս): 1932ին, Լօզանի համաձայնագիրը կը նուիրագործէր Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ կ'երաշխաւորէր իր ուխտի 10րդ յօդուածով :

Բայց Աւստրիոյ անկախութեան ջերմ պաշտպանն էր վարչապետ Տոլֆուսը, որ նացիներու կողմէ սպանուեցաւ 1934ին: Տոլֆուսի շնորհիւ էր, որ Իտալիան եւ Հունգարիան 1934ին: Տոլֆուսի շնորհիւ էր, որ Իտալիան եւ Հունգարիան 1934 մարտ 17ին մասնաւոր դաշինքով մը երաշխիքներ խոստացան Աւստրիոյ անկախութեան: Նոյն տարուան սեպտեմբեր 27ին, Ֆրանսան եւ Անգլիան մասնաւոր յայտարարութեամբ մը նոյնը ըրին: Իսկ 1935 ապրիլ 14ին, Սթրէզայի խորհրդաժողովին Ֆրանսան, Անգլիան եւ Իտալիան հանդիսաւորապէս խոստացան երաշխաւորել Աւստրիոյ անկախութիւնը: Եւ դեռ շատ մը ուրիշ խոստումներ ու դաշինքներ, որ ոչինչ կ'արժեն այսօր ...

Եւրոպան կ'ապրի ծանր օրեր: Պատերազմի սարսափը, որ անորոշ էր, այժմ դարձած է որոշ: Վտանգը որ հեռու կը նկատուէր, այժմ Կեդր. Եւրոպայի սիրտին է հասած: Չեխոսլովաքիան հասկնալի կերպով ահուդողի է մատնուած :

Ո՞ր դաշինքը եւ ո՞վ կրնայ երաշխաւորել վաղուան գալիքը ...

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԲԱՆԱՒԷՃ ՄԸ ՀԱՄԱԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

«Սոն Փօսթա»ի խմբագիր Մ. Պիրկէն իր յօդուածներէն մէկուն մէջ կը հաւաստացնէ, թէ Թուրքիա երբեք ձգտում չէ ունեցած ոտնակոխ ընելու Կովկասի եւ նոյնիսկ Ատրպէյճանի անկախութիւնը:

«Ճիշդ է— կ'ըսէ ան— եղաւ վայրկեան մը մեծ պատերազմի առեն, երբ Թ. Դուռը կ'ուզէր իր հակակշռին տակ առնել Կովկասն ու Ատրպէյճանը: Բայց յայտնի է, որ այդ քաղաքականութիւնը մերժուեցաւ իրեն՝ Ատրպէյճանի կողմէն: Շատ պատճառներ կան ատոր համար: Նախ որ՝ Ատրպէյճանի մէջ, որուն բնակչութիւնը թրքական է, կը գերիշխէ կովկասեան գիտակցութիւնը, եւ ատրպէյճանեան ժողովուրդը շատ աւելի խորապէս տոգորուած է նոր քաղաքակրթութեամբ, քան մեր (Թուրքիոյ) թուրք զանգուածները: Երկրորդ որ Կովկասի մէջ միայն Ատրպէյճանը չէ որ գոյութիւն ունի. Ատրպէյճանի կեանքը սերտօրէն կապուած է մէկ կողմէ Դաղստանի եւ միւս կողմէն՝ Վրաստանի հետ»:

Անդրադառնալով այնուհետեւ Թուրքիոյ ներկայ քաղաքականութեան Ատրպէյճանի հանդէպ՝ «Սոն Փօսթա»ի խմբագիրը կ'ըսէ.—

«Թուրքիա շատ լաւ կը հասկնայ, որ չկայ ոչ մէկ հնարաւորութիւն քաղաքական միութիւն մը կազմելու Ատրպէյճանի հետ: Անհեթեթութիւն է նոյնիսկ մտածել այդ մասին: Նոր Թուրքիան աշխարհակալ պետութիւն մը չէ»...

Ասիկա արդէ՛ք չէ սակայն ըսելու նաեւ հետեւեալը.—

«Ցաւալի է, որ Ատրպէյճանի եւ Ռուսաստանի յարաբերութիւնները այսօր ներդաշնակ չեն: Ատրպէյճանցիք, 17 տարուան յեղափոխական փորձառութենէ մը յետոյ ալ, շատ աւելի անհաշտ տրամադրութիւններ ունին խորհրդային Ռուսաստանի հանդէպ, քան ունէին ցարական Ռուսաստանի հանդէպ: Եւ կասկած չկայ, որ այդ պարագան դժբախտ օր մը պատճառ պիտի դառնայ մեծ ցնցումներու եւ ժողովրդական խռովութիւններու»:

Թուրք հրապարակագիրը, անդրադառնալով մօտիկ անցեալին, ցաւով կը դիտէ.—

«Քանի մը տարի առաջ Ատրպէյճանը Էնկիւրիի մէջ դեսպան ունէր. մենք ալ մեր դեսպանն ունէինք Բագուի մէջ: Այսօր այդ չկայ այլեւս: Բայց այդ ձեւ մըն է: Կարող է ըլլալ այսպէս ալ, այնպէս ալ: Եթէ յեղափոխութիւնը (այսինքն՝ Խորհրդային կառավարութիւնը) իրականին մէջ կը կատարէ այն խոստումները, որ ըրած է ժողովուրդներուն, ձեւը երկրորդական նշանակութիւն ունի: Եթէ ան աւելի մեծ յարգանք ցոյց տայ դէպի ատրպէյճանեան Թուրքերը եւ հնարաւորութիւն տայ անոնց՝ զարգացնելու իրենց ազգային մշակոյթը, ատիկա գոհացուցիչ երաշխիք մը պիտի ըլլայ վերացնելու համար ընդդիմադրութիւնը եւ վերջ տալու համար օրէ օր աճող անախորժութիւններուն Ատրպէյճանի եւ Ռուսաստանի յարաբերութեանց մէջ»:

Այս ուշագրաւ մտքերուն պատասխանելով՝ Թրքասէր եւ հակապոլշեւիկ կովկասցիներու «Կաւկազ» թերթը կ'ըսէ, թէ Ատրպէյճանի, ինչպէս եւ ամբողջ Կովկասի խնդիրը կարելի չէ լուծել նման կիսամիջոցներով ու զիջումներով. թէ խնդիրը միայն ձեւի մէջ չէ, այլ էութեան, այն է՝ որ պէ՞տք է Կովկասը ըլլայ անկախ պետութիւն մը թէ ռուսական գաղութ մը միայն. թէ, վերջապէս, խնդիրը «յարգանքի» մէջ չէ, այլ Կովկասի եւ Ատրպէյճանի ժողովուրդի գոյութեան:

«Ամէն օր— կը շարունակէ «Կաւկազ» — մենք կ'իմանանք խորհրդային թերթերէն, որ Կովկասի եւ Թուրքեստանի մէջ այս կամ այն պատրուակով ժողովուրդը կը կոտորուի եւ մտաւորականներն ալ հազարներով կը քշուին դէպի Սիպերիա եւ Սոլովկի: Ատրպէյճանի գիւղերը կը դատարկուին, որովհետեւ գիւղացիները զանգուածօրէն կը քշուին դէպի կեդրոնական Ռուսաստան, իսկ անոնց տեղ կը բերուին ռուս մուժիկներ: Ինչ կը վերաբերի Բագուին՝ Կովկասի գլխաւոր տնտեսական ջիղին, անոր ազգային դիմագիծը խորհրդային ռէժիմի տակ կատարելապէս փոխուած է. ներկայիս Բագուի 700,000 բնակիչներու միայն մէկ հինգերորդը տեղացիներ (այսինքն՝ Թուրքեր) են»:

Պէտք է ըսել, սակայն, որ իրականին մէջ հիմնական տարբերութիւն մը չկայ «Սոն Փօսթա»ի եւ «Կաւկազ»ի տեսակէտներուն միջեւ:

Տարբերութիւնը արտայայտութեան ձեւի, անկեղծութեան աստիճանի եւ արտաքին քաղաքական ուժերը գնահատելու եղանակի մէջ է:

Օրինակ, «Սոն Փօսթա» իբրեւ Թուրք կառավարութեան բերան եղող թերթ մը, բնականաբար հարկադրուած է շատ աւելի «դիւանագէտ», աւելի զուսպ եւ զգուշաւոր ըլլալ իր արտայայտութեանց մէջ, ձգտելով պահել Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան գէթ երեւոյթը, ան չուզեր բացարձակօրէն թշնամական դիրք բռնել Խորհրդային կառավարութեան հանդէպ, այլ նոյնիսկ փորձ կ'ընէ օրինապահութիւն եւ հաւատարմութիւն թելադրելու անոր ենթակայ Թուրք եւ Թաթար ցեղերուն:

Ցետոյ, «Սոն Փօսթա» թերեւս այնքան ալ վախ չունի ռուս մուժիկներու ալիքէն եւ կը խորհի թէ խորհրդային կառավարութիւնը տակաւին կրնայ օգտակար ըլլալ Թուրքիոյ, ինչպէս որ եղաւ մօտիկ անցեալին մէջ:

Մինչդեռ «Կաւկազ»ի շուրջ համախմբուած Թրքասէր ատրպէյճանցիներն ու լեռնականները, ատելութեամբ լեցուած ըլլալով ոչ միայն բոլշեւիկներու, այլ եւ առհասարակ բոլոր Ռուսերու հանդէպ, կը չափազանցեն բոլշեւիկեան կամ ռուսական վտանգը եւ չեն ուզեր տեսնել Թուրքիոյ կացութեան փափկութիւնը Խորհրդային Միութեան հանդէպ:

«Սոն Փօսթա», թէեւ «Կաւկազ»էն ոչ նուազ չափով կ'ուզէ Խորհրդային լուծէն ազատել Թուրքիայէն դուրս գտնուող Թուրք Թաթարական ցեղերը, բայց միաժամանակ այնքան ալ ոգեւորուած չէ Ճափոնի, Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի օգնութեան հեռանկարով, ինչքան ոգեւորուած կ'երեւի «Կաւկազ»:

Վերջապէս, հետաքրքրական է, որ երկուքն ալ կը խուսափին յիշելու Իտալիոյ անունը, թէեւ շարունակ կը խօսին անոր զինակից Ճափոնի, Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի մասին: Մինչդեռ, ինչպէս յայտնի է, Իտալիա անոնցմէ ոչ նուազ ու թերեւս աւելի հետաքրքրուած է Միջին Արեւելքի բախտով ընդհանրապէս եւ Կովկասով ու Թուրքիայով մասնաւորապէս:

Կարելի է հաւատալ, որ «Կաւկազ»ի շուրջ հաւաքուած ատրպէյճանցիներն ու լեռնականները անկեղծօրէն կը ձգտին Կովկասի անկախութեան: Բայց դժուար է հաւատալ, որ «Սոն Փօսթա» կամ Թուրքիոյ Թուրքերը կրնան դառնալ Կովկասի անկախութեան անկեղծ պաշտպաններ:

Ուրիշ պարագայ մը: Եթէ անոնք վախեր չունենային ֆաշական պետութեանց աշխարհակալ ծրագիրներէն, որոնց զոհը կրնայ ըլլալ նաեւ Թուրքիա, ապահովաբար «Կաւկազ»ի նման անվերապահ կերպով պիտի դառնային Խորհրդային կառավարութեան դէմ: Բայց, երբ անոնք կ'անդրադառնան ֆաշական պետութեանց ծրագիրներու հաւանական յոռի հետեւանքներուն իրենց համար, աւելի կողմնակից կը դառնան «Կաւկազ»ի հակապոլշեւիկներու քաղաքականութենէն շատ աւելի զուսպ, վերապահ ու զգուշաւոր քաղաքականութեան մը:

Ոչ Թրքասէր կովկասցիներու եւ ոչ ալ Թուրքիոյ Թուրքերու հրապարակային ըսածները չեն կրնար մեզ համար երաշխիք ըլլալ, թէ Թուրքիա իրապէս աչք չունի Կովկասի վրայ:

«Կաւկազ»ի Թրքասէրները կրնան գեղեցիկ պատճառաբանութիւններ բերել այն մասին, որ Թուրքիա շահ ունի հետաքրքրուելու Կովկասի անկախութեամբ եւ նոյնիսկ օգնելու անոր: Սակայն, Թուրքիա աւելի շահ ունի Կովկասն ուղղակի իրեն կցելու յարմար առեններ:

Վստահ ենք, որ երբ քաղաքական պայմանները փոխուին ի նպաստ իրեն, Թուրքիա չպիտի վարանի մէկդի դնելու իր ներկայ երեւութական անտարբերութիւնը Կովկասի հանդէպ եւ հետեւելու բոլորովին տարբեր, մեզի համար աղետաւոր իր ծանօթ համաթուրանական քաղաքականութեան, ինչպէս որ ըրաւ 1918 թուին:

(ՀԱՅՐԵՆԻՔ)

ԱԻԱՐԱՅՐԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՔՈՆՍԹԱՆՑԱ.— Մարտ 3ին, [illegible] ունեցաւ թաղականութեան եւ վարժարանի տեսչութեան կողմէ կազմակերպուած տօնակատարութիւնը նուիրուած Աւարայրի անմահ հերոսներու յիշատակին :

Կազմակերպիչները կրցան գեղեցկօրէն օգտուիլ եւ տօնը դարձնել միանգամային ազգային հպարտութեան տօն :

Առաւօտ տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգիստ, պատարագիչն էր Առաջնորդ Ցուսիկ Արք. Զօհրապեան, որ հոգեշունչ քարոզ մը խօսեցաւ. Ամբողջ գաղութը ներկայ էր այս նուիրական տօնին, բացի [illegible] բորդ ժամուն «Հայաստանեայց» դարձածներէ: Ժամը 11ին, բազմութիւնը կը դիմէր դէպի «Արաքս» սրահը, ուր տեղի պիտի ունենար գեղարուեստական հանդէսը :

Սրահը շատ նեղ կուգար, թէեւ [illegible] տարեկանէն վար երեխաներու մուտքը արգիլուած էր: Ժամը 12ին, դէպի սրահ առաջնորդուեցան Ռումէն[illegible] առաջնորդ Կէրոնդիէ եպիսկոպոսը, փոխանորդը եւ պետական վարժարանի կրթական քննիչ Պ. Նիցա, բազմաթիւ հրաւիրեալներ, որոնք իրենք ալ սիրով եւ ուշադրութեամբ հետեւեցան զոյգ հանդիսութեանց:

Երբ բոլորը գրաւեցին իրենց տեղերը խորհրդաւոր լռութեան մէջ բացուեցաւ բեմի վարագոյրը: Խորքին մէջ պատրաստուած էր պատուանդան մը, որուն վրայ կ'երեւար Մեծն Վարդանի ոսկեզօծ շրջանակի մէջ դրուած մեծ նկարը, աջ ու ձախ ունենալով Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի նկարները:

Բեմին ճակատը մետաքսէ եռագոյնի մէջ զետեղուած էր Կարոլ Թագաւորի նկարը: Սրահին պատերը զարդարուած էին արքայական ընտանիքի, պատմական Հայաստանի եւ Զօր. Անդրանիկի նկարներով :

Երկսեռ խումբը արքայական քայլերգով բացաւ հանդէսը, զոր [illegible] ունկնդրեցին բոլորը յոտնկայս :

Քայլերգէն վերջ, գեղեցիկ արտասանութիւններ ըրին Օր. Արաքսի [illegible]սարեան Յով. Թումանեանի «Patria Armeniei» թարգմանուած ֆրանս. Ն. Եօրկայէ, Օր. Կ. Փեղոյեան «[illegible]ror celor Mortu» (Ն. Շնորհալիէ) [illegible] ուսանող Պ. Արշակ Պօղոսեան [illegible] գիր քերթուած մը (ռումաներէն) նուիրուած Վարդան Մեծին):

Հայերէն արտասանեցին Օր. [illegible] Աղքատիկեան «Մեծ Վարդան», Ս. Գասպարեան «Խաղաղութիւն» (Ալ. Ծատուրեանէ), բոլորն ալ [illegible] ժանանալով ջերմ ծափերու: [illegible] առթիւ խօսք առաւ քաղաքիս հոգե[illegible] Հոգիւ Համազասպ Ա. Քհնյ. [illegible]իկեան, ռումաներէն, պանծացնելով Վարդանանց հերոսամարտը, եւ [illegible] քաղաքիս Հայ համայնքին կողմէ [illegible] նորհակալութիւն յայտնեց «Jo[illegible]» Առաջնորդ Կէրոնդիէ եպիսկոպոսին որ ծանօթ է իր հայրենասիրութեամբ եւ հայասիրութեամբ: Տէր Հայրը [illegible] բեւշատութիւն մաղթեց Կարոլ Թագաւորին, Ռումանիոյ բարեկամ կառավարութեան եւ ազգին: Անմիջապէս վերջը «Երեւան» Գեղ. Մ[illegible] ֆանֆարը, ղեկավարութեամբ Յովհ. Սաղաթելեանի նուագեց [illegible] քայական քայլերգը զոր հասարակութիւնը յոտնկայս ունկնդրեց :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Իրա՞ւ կ'ըսէք, զարմացաւ լորտը պեխերը քաշքշելով ... շիտակն ըսելով աւերակներէն հաճոյք առնող մարդ չեմ ու կ'ատեմ այն զբօսաշրջիկները որոնք անոնց բոլորտիքը կը խռնուին ... այնպէս որ, հաւանաբար, տեսնելու անգամ պիտի չերթամ ...

Այդ քանի մը բառերու փոխանակութեան յաջորդեց կարճատեւ այլ դըժնդակ լռութիւն մը: Երկուքը միասին անդին դարձան ու երիտասարդը հարցուց աղջկան.

— Ճէրըմիէն լուր ունի՞ս վերջերս ... իմացայ թէ Ճօրճինան առեր փախեր է ու իրենց հետքը գտնուեր է Փարիզի մէջ ... զարմանալի բան, մարդիկ կան որ ջայլամի բնաւորութիւն ունին ...

Ցետոյ ազնուականն ու աղջիկը մըտան նոր վիճաբանութեան մը մէջ՝ Ճէրըմիին ու Ճօրճինային մասին՝ մոռնալով Սուլտանի ներկայութիւնը: Այս վերջինը մօտիկ ըրաւ անոնց քանի մը վայրկեան յարաճուն զայրոյթով, պարպեց օշարակին գաւաթը ու տեսնելով որ միւսներն ալ տաք խօսակցութեան մէջ ինկած էին, մեկնեցաւ կամրջակէն՝ առանց ուշադրութիւն գրաւելու:

Ուղեկից հիւրերուն հետ իր ունեցած այս առաջին հանդիպումով Սուլտան կրցաւ համտեսել այն վերաբերումը որ հետզհետէ ցոյց տրուեցաւ իրեն՝ ճամբորդութեան ամբողջ տեւողութեան: Անոնց անկրթութիւնը դիտումնաւոր չէր երբեք: Արդարեւ եթէ որեւէ մէկը քննադատէր զիրենք, պիտի խորհէին թէ կը կատակէր: Պարզապէս տրամադիր էին անոնք ժամավաճառ ըլլալու մէկու մը հետ որ անդամ չէր իրենց շքախումբին: Անոնց խօսակցութեան նիւթն էր ուրիշին ըրածն ու ընելիքը. չար-բերան ու անվերջանալի բամբասանքներ Կիկոյին, Ակօյին, Կակոյին ու շարք մը ուրիշներու մասին. այնպէս որ եթէ մարդ չճանչնար ծիծաղելի կեղծանուններով որակուած այդ ստորադաս ազնուականները, բնականաբար չէր կրնար մասնակցիլ այդ շաղակրատութեանց եւ ստիպուած էր մունջ մնալ:

Առաջին օրը զբօսանաւը Իէռի կըղզեխումբէն անցնելով հանդարտօրէն սահեցաւ դէպի Քան: Սուլտան սլքտաց հիւրերուն բոլորտիքը՝ Տայանային հետ առանձնանալու յոյսով, զուր քանի մը վայրկեան: Բայց յաջողութիւն չունեցաւ: Երկրորդ օրն ալ չկրցաւ հանդիպիլ անոր, երբ նաւը խարիսխ կը նետէր Նիսի առջեւ: Կարելի չեղաւ հեռացնել զայն իր զարչելի բարեկամներուն ընկերութենէն. կարծես սեփականացուցեր էր այդ մթնոլորտը, իր ինքնապաշտպանութեան համար: Եթէ խումբին հետ չէր, գրագիր Փէնթընն էր որ կը վայելէր անոր մտերմութիւնը եւ կամ Նաունհայմըրը որուն հետ ճատրակ կը խաղար:

Երրորդ օրը, երբ զբօսանաւը հարաւ կ'իջնէր Քորսիքայի ուղղութեամբ, Սուլտան այն աստիճան կատղած էր այդ հիւրերուն դէմ որ բուռն փափաք մը կը զգար նախատելու զիրենք ու ապտակելու կիները՝ առնուազն տեսնելու համար թէ ինչ հակազդեցութիւն պիտի ընէր այդ տեսակ յարձակում մը անոնց վրայ: Ցաջորդող քանի մը օրերուն անպատճառ յուսահատ քայլ մը առած պիտի ըլլար, եթէ շարունակ իր միտքը չբերէր այն պարագան թէ վերջ ի վերջոյ հիւր մըն էր զբօսանաւուն վրայ, ինչպէս նաեւ վճարովի պաշտօնեան՝ Սըր Ճորճ Տընքէնընին:

Սեղանաւորին ընկերակցութիւնը տեսակ մը սփոփանք եղաւ իրեն համար, որովհետեւ Սըր Ճորճ ամէն իրիկուն մէկ երկու ժամ կը յատկացնէր իրեն, չափէն աւելի շահեկան տեղեկութիւններ տալով Թուրքիոյ վրայ ու կը խօսէր ժողովուրդին, անոր մտածողութեան, կրօնքին, առեւտուրին ու ներկայ կառավարութեան քաղաքականութեան մասին:

Սակայն օրուան ընթացքին հազուադէպ կերպով կարելի էր տեսնել սեղանաւորը: Անիկա կը ճաշէր իր մասնաւոր յարկաբաժնին մէջ, ուր կ'առանձնանար եւ ժամերով կը խորհրդակցէր իր քարտուղարին հետ՝ իրարու ետեւէ հասնող անթել հեռագիրներու մասին կամ անվերջանալի նամակներ խմբագրել կուտար իր սղագրին:

Ցերեկէն վերջը Սուլտան կ'անցընէր Թուրք նաւաստիին հետ, որուն կարգ մը պարտականութիւնները կըրճատած էին, որպէսզի Թուրքերէնի նորագոյն արտասանութեան վարժեցնէր զայն: Մնացեալ ժամերը կ'ըսպաննէր կամ ընթերցումներով եւ կամ թէ մօտիկ ընելով հիւրերուն անլի, անհամ խօսակցութիւնները՝ եթէ Տայանան անոնց հետ էր: Անոր ներկայութիւնը ցաւ կը պատճառէր իրեն, բայց նոյնքան դժբախտ կը զգար, երբ աղջիկը իր մօտը չէր:

(Շար.)

ՍՈՒՐԻԱ
ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ ԿԸ ՆՇԱՆ[illegible]

Դամասկոսէն հասած լուրերու համաձայն, Սուրիական կառավարութիւնը կը պատրաստէ հինգ [illegible] պատուիրակներու անուանումը: [illegible] հինգ պատուիրակները Դամաս[illegible] կառավարութիւնը պիտի ներկայ[illegible] ցնեն Թուրքիոյ, Իրաքի, Եգիպտ[illegible] Հարաւային Ամերիկայի եւ Փարի[illegible] մէջ:

Լաւատեղեակ շրջանակներ կը [illegible]ստեն թէ էմիր Ատէլ Արսլան [illegible] Սուրիական դիւանագիտ[illegible] պատուիրակ պիտի նշանակուի [illegible] Ռիատ պէյ Փարիզի պատուիրակ:

Կ'ըսուի թէ անոնք առժամ[illegible] Սուր. կառավարութեան պատուիր[illegible] կի տիտղոսը պիտի կրեն մինչեւ [illegible] ֆրանսական դաշնագրի յօդուածներ[illegible] [illegible]րծադրութիւնը որ իրենց [illegible] [illegible]յլատրէ դեսպանի տիտղոսը [illegible]

Միւս կողմէ կ'իմացուի թէ Պ. [illegible] էլ Ասմը «Սուրիական կառավարութեան պատուիրակ» պիտի [illegible] ուանուի Ալէքսանտրէթի [illegible] մէջ, մասնակցելու համար [illegible] մէջ տեղի ունենալիք յառաջիկայ [illegible] բնտր. ընտրութեանց հսկողութ[illegible]

[illegible]

ՐԱՖՖԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Շաբաթ գիշերը Էրարի սրահը լե֊ցուն էր, բաղդատելով նմանօրինակ հանդէսներու հետ ։

Դաշնակը հրապուրիչ գործիք մը դարձուցած իր պզտիկ մատներուն տակ, Ռաֆֆի կը կռուի անոր հետ, կը զարնէ, կը չոյէ ալ, մինչեւ որ յաղթէ անոր։ Վարպետ ծնունդ։

Ժողովուրդին բուռն ծափերը դա֊տաւորներն ու միանգամայն վկաներն էին 12 տարեկան տղուն տարած յաղ֊թութեան ։

Եթէ կոյր մը եղած ըլլայի աչքով, անհաւատալի պիտի թուէր ինծ տղե֊կի մը այդքան ճարպիկութիւնն ու յա֊ջողութիւնը, բայց իր Ֆրանսացի ու֊սուցիչը փրոֆ. Թիպէրժ, իր աչքի տեսողութիւնը կորսնցուցած ըլլալու դժբախտութեանը մէջ ոչ միայն կը տեսնէր անոր արժանիքները, այլեւ իրաւունք ունէր պարծենալու իր ա֊շակերտով ։

Պախի, Լիստի, Պէթհովէնի, Շօ֊փէնի գեղարկերտած երաժշտական պալատներուն քով, Կոմիտաս վարդա֊պետին եւ Սրուանձտեանցին պարերը, իրենց կառուցուածքով խրճիթներ թուեցան ներկաներուն, բայց երբ մերն են այդ խրճիթները, սիրելի են մեզի համար ։

Անդրադառնալով հրաշք֊մանու֊կին, կը յիշեմ ռամկական ասացուած֊քը որ շատ տեղին է.— «Ռաֆֆի կլլեր է դաշնակը։» Իսկ անոր «կլլած» դժ֊ուարին, խիստ դժուարին կտորներուն համար ի՞նչ պէտք է ըսել։ Այդ լսեցի օտար տիկնոջ մը բերանէն, երբ կը պատրաստուէր սրահէն մեկնիլ․

— Il est formidable cet enfant... :

Ես ալ իմ կողմէս կ'ըսեմ.— Հրաշք մըն է Ռաֆֆիկը ։

ՆՇԱՆ Ե. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆ

ԲԱՂՁԱՆՔ ՄԸ

ՓԱՐԻԶ, 9 Մարտ.— Յարգելի պա֊րոն խմբագիր, յուզուած փոքրիկ Ե֊րեմեանների եւ Բարխեանների ման֊կական մաքուր զգացմունքներից՝ ու֊վեցի որ իմ շրջապատս էլ մասնակցի Լուսինեան դպրոցի 178 որբերի ուս֊ման գործին աջակցելուն եւ հանգա֊նակեցի այս փոքրիկ գումարը, 200 ֆրանք, որ եւ ուղարկում եմ ձեզ, խնդրելով յատկացնել այդ նպատա֊կին։ Շատ պիտի ուզենայի, որ այդ հանգանակութիւնը 5000 ֆրանքի հաս֊նելուց չընդհատուէր, որովհետեւ այդ գումարը կարող է բաւարարել 178 ա֊շակերտների միայն նուազագոյն պէտ֊քերը, մինչ դեռ, շարունակելու դէպ֊քում, վստահ եմ, որ «Յառաջ»ի գե֊ղեցիկ նախաձեռնութիւնը, որ արդէն հասել է իր սկզբնական նպատակին, պիտի պսակուի աւելի մեծ եւ չօչա֊փելի արդիւնքով։ Ուրախ պիտի լինէի եթէ ընդունէիք առաջարկս։ Յամե֊նայն դէպս պարտք կը զգամ յայտնե֊լու ձեզ իմ ջերմագին շնորհակալու֊թիւններս, յարգանքներով։

Տիգ. Բէզզատեան

Նուիրատուների ցանկը.— Մարգա֊րիտ եւ Լիգիա Ալչըճեաններ 25, Ալ. Պարոնեանի զաւակները 30, Փոքրիկ Արսէն Պարոնեան 30, փոքրիկ Ցոլսէ֊փիկ Կոստանեան 10, Վահան Պօղոս֊եան 10, Արշ. Սուլիքեան 20, Լ. Մե֊լիք Էյնաթեան 10, Վ. եւ Ս. Բէզզատ֊եաններ 25, M.M. Stern, Goldstein, N. N. Nemirovsky 10ական 40, գումար 200 Ֆր.։ (Տես Յառաջ 16 մարտ)։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Վերջերս ներկայ եղայ Հայ Երիտա֊սարդաց Ակումբի մէկ ընկերական դասախօսութեան, ուր կը խօսէր ան֊դամներէն Բ. Պօտուրեան, Ե. Կոս֊տանդեանի բանաստեղծութեանց մա֊սին։ Բ. Պօտուրեան յաճախած է Մու֊րատ Ռափայէլեան եւ ատենէ մը ի վեր կը զբաղի նկարչութեամբ, մի֊եւնոյն ատեն հետաքրքրուելով գրա֊կանութեամբ։ Ան լայնօրէն ծանօթա֊ցուց Ե. Կոստանդեանը, պատմելով դրուագներ՝ անոր արուեստագէտի կեանքէն եւ վերլուծելով մանաւո֊րապէս «Գիրի իմաստութիւնը» (ար֊ձակ)։

Ե. Կոստանդեան ծնած է Իրան, (Պուշիր 1909)։ Մօտէն ծանօթ է անգ֊լիական եւ ֆրանսական դպրոցներուն եւ ինքնաշխատութեամբ տիրացած է մայրենի լեզուին, ինչպէս կ'երեւայ իր արձակ եւ տաղաչափեալ բանաս֊տեղծութեանց մէջ։

Ահաւասիկ օրուան բանախօսին ար֊տայայտած քանի մը կարեւոր մտ֊քերը.— Կոստանդեան ամէն բանէ ա֊ռաջ նկարիչ քնարերգակ մըն է։ Անոր քերթուածները լի են երգով եւ գոյ֊նով, զորս իրարու հետ ներդաշնակե֊լու աչուղի կախարդական գաղտնիքը ունի Կոստանդեան։ Գրական օտար վարժարանները նրբացուցած են իր ճաշակը, սորվեցուցած են իրեն, նիւ֊թին համաձայն ձեւեր մշակել֊հէք֊եաթներ եւ քերթուածներ որոնց տա֊ղաչափութիւնը ենթարկուած է ար֊տայայտուած զգացումին։ Բանաս֊տեղծը եղած է զանազան գրական դպ֊րոցներու ազդեցութեան տակ, բայց ոչ մէկը իր խառնուածքին չէ համա֊պատասխանած։ Իր «Օրերի Իմաս֊տութիւնը» ամէնէն աւելի կրնայ պատկերացնել իր խառնուածքը։ Կոս֊տանդեան պոհեմ բանաստեղծն է։ Իր ներշնչման աղբիւրներն են սէրը, ե֊րազը, գինին ու կեանքի հանելուկը ։

Վիճաբանութեանց ընթացքին, ան֊դամները հետեւեալ կարծիքները յայտնեցին .—

Կոստանդեան, հարուստ եւ բանա֊ստեղծ խառնուածք մը ունի, ան վար֊պետ նկարիչ մըն է որ կը ներկայացնէ րոպէական վիճակներ՝ նուրբ երանգ֊ներով։ Բայց կը գրէ վայրկենական ազդեցութիւններու տակ,չունի ինքնա֊յատուկ դրոշմ։ Պէտք է սպասել, իր յառաջիկայ գործերուն, հայ գրակա֊նութեան մէջ իրեն տեղ մը տալէ ա֊ռաջ ։

*** Կ'իմանամ թէ Ակումբը պիտի շարունակէ իր ընկերական դասախօ֊սութիւնները (արդէն խօսած են հինգ անդամներ։ Զորեքշաբթի խօսեցաւ Ար֊միկ Ջամալեան, հետեւեալ նիւթի մա֊սին .— «Հայոց ազգային քաղաքա֊կանութիւնը, անցեալ փորձերու նկա֊տառութեամբ»։

Ֆարհատ

Concours Internationalի եւ Association Léopold Bellanի մրցման ժիւրիի ան֊դամ նշանակուած է դաշնակահարու֊հի Օր. Ճամպազ որ դաշնակի ուսուց֊չուհիի պաշտօն ունի Ֆրանսական վարժարանի մը մէջ։

Իր ուսուցանելու կարողութիւնը գնահատուած է։ Մանրամասնու֊թեանց համար դիմել կամ գրել Mlle. Djambaz, 61 rue de Flandre, Փարիզ(19)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը նորէն զար֊մանազան բաներ կը պատմեն Ալեք֊սանտրէթի Սանճաքի մասին։Ահա քա֊նի մը նմոյշներ.—

Գըրգխան բնակող Ռոտոլֆ Լեւոն֊եան եկեղեցիին մէջ Հայերուն ճառ մը խօսելով Թուրքերու հետ համաձայ֊նութեան հակառակ արտայայտուած է եւ Հայերը գրգռած է Թուրքերու դէմ։ Լեւոնեան տեղական կառավա֊րութեան պաշտօնեաներուն ձեռքը գործիք մըն է ։

Միւս կողմէ, Թուրքերու հակառակ ոստիկանական տեսուչի մը ազդեցու֊թենէն օգտուելով Նէճաթի անուն մէ֊կը արգիլած է Հայոց սրճարանը յա֊ճախել, պատրուակելով թէ Թրքական քարոզութիւն կ'ընէ։ Տեսուչը, Նէճա֊թին դատարանին յանձնած եւ երկու ամսուան բանտարկութեան որոշում ձեռք բերած է։ Դարձեալ նոյն տեսու֊չը ուրիշ Թուրք մըն ալ դատարանի յանձնած է ի նպաստ գլխարկի արտա֊յայտուելուն համար ։

*** Ֆրանսական եւ Սանճաքին պաշ֊տօնեաները որոշած են զօրացնել «Իթ֊թիհատը Վաթան» կազմակերպու֊թիւնը։ Եւ որովհետեւ կը խորհին թէ այս գործը միայն դրամով կրնան գը֊լուխ հանել, կը փնտռեն իրենք զի֊րենք դրամով ծախող մարդիկ ։

Այս նպատակով 3000 սուրիական ոսկի տրուած է, ճիւղեր բանալու հա֊մար այն գիւղերուն մէջ ուր շատ են Թուրք Ալէվիներն ու Արաբները ։

*** Դամասկոսի չէրքէզ զօրագուն֊դին մէջ ծառայած Անզաւուրի հետ գործակցած չէրքէզ Հասան Բէյհանիէ փոխադրուած է եւ Միլլի հրամանա֊տար անուանուած ։

*** Գուսէյրի Մուսթաֆայի տան մէջ գումարում մը տեղի ունեցած է ուր դրուած է գիւղերու մէջ «Իթթի֊հատը Վաթան»ի ճիւղեր կազմելու գործը ։ Այս ժողովին մասնակցած է Հայերէն... Իսա Գազանճի ։ Նոյնպէս մասնակցած են երկու Ֆրանսացի ըս֊պաներ, եւ Ալէվիներէն Ալի Ճէլիպ ։

ՖՈԹՕ ԱՐԱՔՍԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Լուսանկարչութեան եւ շարժանկա֊րի տարեկան ցուցահանդէսին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ մարտ 3—13, Փորթ տը Վէրսայլի մէջ, մեր աշխատակի֊ցը, ծանօթ լուսանկարիչ Արաքս (Գ. Հօլօլեան) ցուցադրած էր շարք մը գեղեցիկ նկարներ.— Կրակին ուրախութիւնը.— Ձեռքերը վեր.— Արական գեղեցկութիւն.— 1936ի ամէնէն գեղեցիկ ըմբիշը,— 1937ի ամէնէն գեղեցիկ ըմբիշը։

La Culture Physique եւ ուրիշ թերթեր ջերմապէս կը շնորհաւորեն այս գե֊ղարուեստական արտադրութիւննե֊րը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՆԱՐԷՆ ՍՈՐՎԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խոր֊հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա֊գրով խմբագրականի մը մէջ (10 Մարտ)․

— «Կրթական ընթացիկ տարեշրջա֊նի սկզբնաւորութեան օտար նախակր֊թարաններու մասին հրատարակուած օրէնքը, իր մէկ յօդուածով կ'ըսէ, որ օրէնքի գործադրութեան թուականէն երկու տարի վերջը, վարժարաններու մէջ պիտի չկրնան պաշտօնավարել այն օտար ուսուցիչները, որոնք յու֊նարէն չեն գիտեր, կամ չեն կրցած սորվիլ այդ երկու տարիներու ըն֊թացքին ։

Պարտադրանքը ուրեմն կտրուկ է, վճռական եւ անցած է օրէնքի կարգ ։ Խուսափում չկայ։ Մինչեւ պայմանա֊ժամի լրացումը, օտար ուրիշ ուսու֊ցիչներու կարգին, յունահայ ուսու֊ցիչներն ալ պարտաւոր են յունարէն սորվիլ։ Այլապէս պաշտօն չպիտի կրնան ստանձնել։ Ապա ուրեմն, 1939—1940 կրթական տարեշրջանի սկզբ֊նաւորութեան, օրէնքի այս տրամա֊դրութիւնը պիտի գործադրուի եւ ա֊նոր հետեւանքներէն չպիտի կրնան զերծ մնալ մեր այն ուսուցիչ֊ուսուց֊չուհիները, որոնք յունարէն չեն գի֊տեր եւ կամ մինչեւ այդ թուականը զայն սորված պիտի չըլլան։

Տարուան մէկը արդէն քանի մը ա֊միսէն կը գլորի եւ անդին կը մնայ մէկ տարուան ժամանակամիջոց եւս։ Ուրեմն մեր ուսուցիչները ինչ որ պի֊տի կրնան կամ պիտի ուզեն ընել, պարտաւոր են ընել յառաջիկայ 15-16 ամիսներու ընթացքին։ Բայց, լեզու մը,— այն ալ յունարէնի նման շատ դժուարըմբռնելի լեզու մը սորվիլը գրեթէ կարելի չէ այդքան կարճատեւ ժամանակամիջոցի մը մէջ։ Մարդ բա֊ցառիկ յատկութիւն մը ունեցող տա֊ղանդ մըն ալ եթէ ըլլայ, դարձեալ կարճ կուգան այդ ամիսները։ Իսկ ինչ կը վերաբերի մեր ուսուցիչներուն, որոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը տակաւին գաղափար իսկ չունի յունա֊րէնի մասին եւ որոնց ամբողջ յունա֊կան բառամթերքը 40—50 բառէն ան֊դին չանցնիր,— այս ընթացքով, օ֊րէնք դարձած պարտադրանքի մը հանդէպ իրենց ցոյց տուած անտար֊բերութեամբ, ապահովաբար, այդ ա֊միսները անցնելէն վերջ, իրենք զի֊րենք պիտի գտնեն անոնք անելի մը առջեւ։

Երբ օրէնքը հրատարակուեցաւ եւ հայ ուսուցիչները վերահասու եղան օրէնքի վերոյիշեալ տրամադրու֊թեան,— իրենց ուսը թօթվեցին ու անցան։ Կարծէք իրենց չէր վերաբե֊րեր այդ օրէնքը։ Տեսանք ուսուցիչ֊ներ, որոնք քմծիծաղով մը կ'ըսէին․ — «Հէլէ երկու տարին անցնի, վերջը Աստուած ողորմած է»... Ծիշտ ճա֊կատագրապաշտ Տաճկին «Ալլահ քէ֊բիմ տիր»ը։ Կ'ըսէին այսպէս, խորհե֊լով հաւանաբար, որ երկու տարի վերջը, գիշեր մը, Հոգին Սուրբը պի֊տի իջնէ եւ սորվեցնէ յունարէնը ի֊րենց... երազին մէջ։ Կամ կը խոր֊հէին հաւանաբար, որ ինչպէս ուրիշ խնդիրներու առիթով, յառաջիկային ալ կարելի է աշխատիլ պատկան նա֊խարարութեան դռները եւ խնդրել որ քանի մը տարիով յետաձգուի օրէնքին այդ տրամադրութեան գործադրու֊թիւնը հայ ուսուցիչներուն համար ։ Չէ՞ որ իշխանութիւնները միշտ բար֊եացակամ են մեր նկատմամբ եւ կըր֊նան այս պարագային ալ նկատի առ֊նել մեր բացառիկ վիճակը, հայ ու֊սուցիչներու տարիքը, յունարէնի ներկայացուցած դժուարութիւննե֊րը, ժամանակամիջոցին կարճատեւ ըլլալը, եւն. եւն.։

Ոչ ոք սակայն մտածեց գործնական քայլեր առնելու մասին։ Ոչ մէկ ու֊սուցիչ նախատեսեց, թէ իշխանու֊թիւնները կրնան անդրդուելի մնալ օրէնքի այդ տրամադրութիւնը գոր֊ծադրելու ուղղութեամբ։ Եւ, ոչ մէ֊կու մտքէն անցաւ, որ իրենց անհո֊թեան երեսէն, երկու տարի վերջը կրնան գործազուրկ մնալ եւ ապրուս֊տի մտահոգութեամբ տանջուիլ։ Եթէ հայ ուսուցիչները, գործնական քայ֊լեր առնելէ եւ երկու տարի յունարէ֊նի վրայ աշխատելէ վերջ ձախողէին, հարցը կ'առնէր տարբեր հանգամանք։ Նախ որ երկու տարուան աշխատան֊քին շնորհիւ բաներ մը սորված կ'ըլ֊լային անպատճառ, իսկ այդ պարա֊գային աւելի դիւրութեամբ կը բանա֊ձեւուէր նաեւ լաւ սորված չըլլալու արդարացումը։ Եւ յետոյ, ուրիշ է աշխատիլ ու ձախողիլը եւ բոլորովին ուրիշ՝ չաշխատիլը, ձեռնածալ նըս֊տիլը։ Անփոյթ ու անտարբեր ձեւա֊նալը։ Կարեւորութիւն չտալը։ Եւ օ֊րէնքի գործադրութեան յետաձգման պատահականութիւնով օրօրուիլը»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԽԱՉԱ֊ՏՈՒՐԵԱՆԻ (Տրապիզոնի) հետեւեալ գիրքերը․

1.— ՀՐԱԺԵՇՏԻ ԽՕՍՔԵՐ, Մար֊սէյլ։

2.— ՄԱՅՐ ԼՈՒՍՈՅ, 1937 Մար֊սէյլ, 16 էջ։

3.— ԱՐԵՒԱԳԱԼ, քերթուած, 1937, Մարսէյլ, 29 էջ, պատկ. կողքով, գին 5 ֆրանք ։

Կեդրոնատեղի՝ գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ՅՈՒՇԱՏՈՒՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Երկու օր ալոճներով սնանեցայ [illegible] ... եւ շատ ծարաւ էի, թէեւ վարէն [illegible] մը կ'անցնէր։ [illegible] ... Երկնցի փախչիլ այդ ծուղակէն, ... ոյժ կար վրաս, քանի անօ֊թութիւն ու ծարաւը չէին տկարա֊ցուցեր զիս։ Լեռներուն վրայ կրնայի ... ուտել, իսկ ժայռերուն մէջ... Երբ երկրորդ օրը մթնեց, կատուի պէս թեթեւ ու բզէզի պէս անաղ֊մուկ սկսայ վեր ելլել Քարէն։ Սիրտս ... զարնէր։ Կը կենայի եւ ականջ կու֊... թէ արդեօք ձայներ կա՞ն, դէտ ... սարին վրայ։ Որովհետեւ փախ֊... մէկ ճամբայ կար միայն, ու ե֊... ալ բռնած ըլլային, իմ վեր֊... էր։ Ելայ մինչ վեր։ Մարդ չկար, ... ձայն։ Ու [illegible]

մէջ ծռեցայ ջուրին վրայ եւ կուշտ ու կուռ խմեցի։ Ու Սառզուի մօտ մեր Ջօլախին փոսի սարը գացի եւ Թուփե֊րը մտայ որ քնանամ։ Գետինը թաց էր,հովերը պաղ էին,ցո՛ւրտ,ցո՛ւրտ, ցո՛ւրտ։

Կը դողայի ու կուլայի կսկիծէս։

Չկա՛ր Ղեւոնդը, հոն ալ չկար...

Լուսցաւ։ Անտառներուն մէջ, Սառ֊զուն, իր հօտն ու նախիրը, որոնք մինչեւ այսօր հոն, նոյն ձեւին մէջ կ'արածին,— դիտելով իրիկուն ըրի։ Ջուր կը խմէի ու մասուր կ'ուտէի ։ Արեւամուտին հետ Ջօլախին փոսի մէկ բլրան մատին վրայ նստայ։ Անկէ գեղը աղէկ կ'երեւէր։ Հօտերը դար֊ձան հոն։ Նախիրը՝ բառաչով։ Կալե֊

Ցո՛ւրտ, ցո՛ւրտ, ցո՛ւրտ ու եղեամ, յետին աշուն։ Ելայ չմթնած Թա֊թուփ մը փնտռեցի, գիշերը հոն ան֊ցընելու համար։ Ու նշմարեցի կուռ թուփերու կոյտ մը այծերու ամառ֊ուան լեռնային ցանկապատի (չէվուր֊մէ) նման։ Հոն առաջացայ, ու ի՞նչ տեսնեմ։ Ցորենի խուրձեր, որոնց ցորենը անձրեւներէն ծլեր է ու ծղօ֊տը դեղներ։ Անկողինի ծածկոց մը ։ Զինկէ պնակ մը, մէջը հալած ճարպ ու խառխզին։ Նստայ անոնց քով ա֊ռանց բարակ հաշիւի ։ Ու յանկարծ չչուկ մը առի։ Այն կողմ դարձայ ու տեսայ չորցած մարդ մը, թուխ գոյ֊նով, գլխուն գդակ մը, բարակ վիզը երկնցուցեր ինծի կը նայի։ Երբ աչ֊քերս իրենինին հանդիպեցան, ճչաց, ու կրունկը վերցնելով սկսաւ փախ֊չիլ կռնակը դարձուցած։ Ինծմէ ալ վախնա՛լ։ Անմիջապէս յիշեցի որ հօ֊լիւ Սենօն մինակը լեռն էր։ Թռայ ե֊տեւէն։ Ու կանչեցի։

— Սենօ՛, մի փախչիր, զուրպան, ես Հայ եմ։ Եկուր, ինծի եկուր, մի փախչիր։ Ես Քոչենց Երուանդն եմ, կեցի՛ր...

Ան կեցաւ։ Մօտեցանք։ Փութով ճանչցանք իրար։ Ու խանդաղատան֊

քի զեղումով մը որ վիշտը եւ մահ֊ուան մօտիկութիւնը կուտան մար֊դուն, իրարու չլի (վիզ) դրկելով լա֊ցինք։

— Երուանդ, դո՞ւն ըս, ըսաւ ան։

Ճերանենց Սէնօն էր ան։ Բայց ա՛լ այն կայտառ եւ կարմրերես հովիւը չէր որ լեռներուն վրայ, այծերուն հետ կ'անցընէր, եւ այծերուն համար, որ տօներուն մինակ գեղ կուգար, եւ թաժա կապա եւ շալվար հագած, ժա֊մուն կալը, աղջիկներու ետեւէն կը պտըտէր։ Բարակցեր էր ան ու երկն֊ցեր։ Բայց այդ օրերուն մենք բոլորս ալ հասակ նետեր էինք։ Այսինքն նի֊հարցած ըլլալով, երկար կ'երեւէինք։

Գացինք Սէնոյին բոյնը, որ գտած էի ։

— Ինտո՞ր եղաւ որ ըս թարափը ե֊կար, հարցուց։

Ան գիտէր մեր Զամուրճի ըլլալը ։ Ես պատմեցի Քիւրտերուն մեզ հալա֊ծելը, փախուստը եւ մեր իրար կոր֊սնցնելը Ղեւոնդին հետ։ Եւ հարցուցի թէ Ղեւոնդը տեսա՞ւ։ Լուր ունի՞։

— Չի տեսայ, ըս թարափը չեկաւ, ըսաւ ան։

Սիրտս մորմոքեցաւ այդ խօսքերուն վրայ։ Մութ աշխարհը աւելի մթնեց

աչքերուս։ Ո՞ւր էր Ղեւոնդը հիմա ։ Ո՞ւր գտնէի զինքը։ Սէնոյին հետ ի֊րարու գլխի եկած պատմեցինք։ Խուր֊ձերուն տակ մտանք, քնացանք ։

Հազիւ թէ լոյսը ծայր տուած էր, քայլերու ձայն առի եւ խօսակցու֊թիւն լսեցի։ Մշտեցի Սէնօն ու ար֊թնցուցի։ Ականջը դետին դրաւ.

— Ժանտարմա ըն, փախչինք,ըսաւ։

Ու սկսանք վազել։Անոնք մեզմէ մի֊այն քանի մը քայլ հեռու էին։ Բայց թուփերէն չտեսան մեզ։ Մեր տեղը գտեր էին ու տեսեր որ խուրձերը դեռ տաք են։ Հասանք խոր ու խիտ Աղ֊ճուխի անտառները։

— Ա՛լ մի վախնար, ըսաւ Սէնօն, ընոնք մինչեւ հոս չեն գար։

Ջուրերը կը վազէին անկէ։ Տերեւ֊ները դեղին։ Պտուղները հասուն ։ Մասրենիները կարմիր մասուրներով լեցած։ Մորենիները այգիներու պէս, մորերը սեւ ու կարմիր։ Մենք կը սը֊նանէինք մասուրով միայն։ Արջերը ըստիր մասուրները կերեր ու ճիւղերը կոտրեր էին։ Մեզի կը մնային փշոտ ու կոուտ, անհամ տեսակները։

— Սատկի՛ք, հա, կը տրտնջար Սէ֊նօն, աղուորները կերեր ըն։ Մեզի բան մի չեն թողեր...

Կշտանալու եւ մասուր գտնելու հա֊մար շատ տեղ կը քալէինք։ Երբ ջուր խմէինք, կը տեսնէինք որ նորէն ա֊նօթեցեր ենք։ Որովհետեւ նոյն սնուն֊դը ունէինք, մեր աղտեղութիւնն ալ արջերու աղբէն բնաւ չէր զանազան֊ուեր։

Լեռներուն վրայ ցուրտ էր ու գե֊տինը թաց։ Առտուները շողը ձիւնի պէս ամէն կողմ ճերմկցուցած կ'ըլ֊լար, գիշերները կը վայէին ու կը փը֊չէին հովերը։ Մենք կ'ապրէինք Սառ֊զուի լեռներուն վրայ, որովհետեւ մեր լեռները շարունակ պաշարման եւ խուզարկութեան կ'ենթարկուէին ։ Իսկ Թուրքերըիրենց մտքէն չէին ան֊ցըներ թէ մենք իրենց լեռները կըր֊նանք անցնիլ։

Գիշերները կը բանայինք Սարզուի աւազները եւ անոնց մէջը կը քնանա֊յինք, ու կը մնէինք մինչեւ լոյս, մեր ականները իրարու զարնելով։ Առ֊տուն Սենօն նորէն տեսերը իրենց հին ձեւին մէջ կը շարէր որ կասկածի տե֊ղի չտանք։ Ու կը վազէինք իսկոյն հոն ուր արեւ առեր էր, իյնալով անոր թաթին տակ տաքնալու համար։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԵԱՆ

(Շար.)

340 ՕԴԱՆԱՒԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՎՐԱՅ

Երեքշաբթի օր 340 գերմանական օդանաւեր սաւառնեցան Վիէննայի վըրայ, խիտ շարքերով։ Առջեւէն կ'երթային 82 ռմբաձիգ օդանաւեր, յետոյ՝ թռուցիչ 108 օդանաւեր, 27 յարձակող եւ 56 հետապնդող սաւառնակներ, 46 թեթեւ ռմբաձիգներ են։ Այս ցոյցը մեծ տպաւորութիւն գործեց ժողովուրդին վրայ։ Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ բուն զօրահանդէսը, որ տեւեց երկու ժամ։ Առջեւէն կ'երթային 150 հրասայլեր, շատերը եօթնական անիւներով՝ երկու կողմէն։ Յետոյ կուգային երեք աւստրիական գունդեր՝ գնդացիրներով, երեք գերմանական գունդեր, թնդանօթաձիգ վաշտեր են․։

Իտալիա եւ Գերմանիա շահակից Կեդր. եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ

«Թան»ի Հռոմի թղթակիցը պարզելով Իտալիոյ ժողովուրդին տպաւորութիւնները՝ Աւստրիոյ կցման առթիւ, կը գրէ․— Քաղաքական շրջանակներու մէջ շատ հեռաւոր հաւանականութիւն մը կը նկատեն գերմանական ճընշումի որ եւ է վտանգ՝ Իտալիոյ վրայ։ Մինչեւ անգամ կը կարծեն թէ ներկայ պարագաներուն մէջ անշլուսը (կցում) կրնայ բազմաթիւ առաւելութիւններ ընծայել Իտալիոյ։ Մասնաւորապէս կը պատճառաբանեն որ եթէ օր մը Իտալիա դժուարին կացութեան մը մատնուի Միջերկրականի մէջ, կրնայ ապահովել պէտք եղած բոլոր նիւթերը, շնորհիւ Գերմանիոյ եւ անոր շրջագծին մէջ ինկած պետութեանց։ Մինչեւ անգամ կ'ըսեն թէ Գերմանիոյ բարեկամութիւնը կարեւոր շահ մը կը կազմէ Իտալիոյ համար եւ թէ ճիշդ ատոր համար պէտք էր փոխարինութիւն մը տալ։ Կ'ըսեն, վերջապէս, թէ Գերմանիոյ շահն ալ կը պահանջէ Իտալիոյ կողքին մնալ։ Վկայ՝ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի փոխանակած հեռագիրներն ու նամակները։ Գերմանիա այնքան կապուած է Իտալիոյ, որքան Իտալիա Գերմանիոյ։ Մէկուն նպատակակէտը կեդր․ եւ արեւելեան Եւրոպան է, միւսինը՝ Միջերկրականը։ Այս երկու նպատակները սերտ առնչութիւն ունին։ Անոնց հասնելու համար Իտալիա եւ Գերմանիա հարկադրուած են պայքարիլ միացեալ, ուս ուսի։ Մէկուն յաջողութիւնը միւսին յաջողութիւնը պիտի ըլլայ։

Այս հողեւիճակին մէջ, դժուար է կարծել թէ կրնայ փոփոխութիւն մը կատարուիլ Իտալիոյ քաղաքականութեան մէջ։ Ֆաշական կառավարութիւնը մերժեց կարծիքի որ եւ է փոխանակութիւն Փարիզի հետ՝ Աւստրիոյ մասին։ Երբ լուր առնուեցաւ թէ Ֆրանսա կրնար ճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը, եթէ Ազգաժողովը վաւերացնէ այդ միջազգային կացութիւնը, Իտալիա իր կիսապաշտօնական մամուլին միջոցաւ պատասխանեց թէ որ եւ է ազդէ չի խնդրեր իր կայսրութեան ճանաչումը։ Բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ Իտալիա աւելի պիտի կապուի Գերմանիոյ հետ։ Այս հասկացողութեամբ, Մուսոլինիի պատասխանը Հիթլէրի՝ ուրիշ բան չի նշանակեր եթէ ոչ այն որ իր կարծիքով առանցքին դրութիւնը պէտք է զարգանայ։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ յաջողեցաւ։ Եթովպիան իտալական է, Աւստրիան գերմանական։ Առանցքի քաղաքականութիւնը արդիւնաւոր եղաւ, ուրեմն պէտք է շարունակել։ Ահա թէ ինչպէս կը տրամաբանեն այստեղ բնազդաբար, գիտնալով հանդերձ որ Գերմանիա կցելով Աւստրիան եւ դառնալով ուղղակի դրացի Եուկոսլավիոյ եւ Հունգարիոյ, իր տիրապետող ազդեցութիւնը կը տարածէ ոչ միայն ամբողջ Դանուբեան աւազանին մէջ, այլեւ մինչեւ Պալքանները։

*** Մուսոլինի ճայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ երէկ, օրուան դէպքերու մասին։

Սպանիոյ ապստամբները յառաջ կը խաղան

Մէկ շաբաթէ ի վեր Սպանիոյ ազգայնականները ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկած ըլլալով, յառաջ կը խաղան դէպի Միջերկրական։ Վերջին լուրերու համաձայն, հեծելազօրքը 36 քիլոմեթր միայն հեռու է Պարսելոնայէն, իսկ բանակը 40 քիլոմեթր՝ Միջերկրականի ափերէն։ Յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի ուժգնօրէն, աջակցութեամբ Իտալացիներու եւ Գերմանացիներու, որոնց թիւը եւ սպառազինութիւնները աւելցած են վերջին օրերս։

Երէկ գրոյց շրջեցաւ թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը զինադադար խնդրած է, բայց Զօր․ Ֆրանքօ մերժած է։ Յետոյ հերքուեցաւ այս լուրը։ Հեռագիրները միեւնոյն ատեն հաղորդեցին թէ ծանր-խռովութիւններ ծագած են Պարսելոնայի մէջ։

Պարսելոնայի սպառնացող վտանգը եւ իտալական ու գերմանական զօրքին մասնակցութիւնը մեծ մտահոգութիւն պատճառեցին Փարիզի մէջ։ Վարչապետը այս առթիւ ժողովի հրաւիրեց ազգ․ պաշտպանութեան երեք նախարարները, սպարապետը եւ մարաջախտ Փէթէնը։ Ֆրանսական մարտանաւեր ղրկուեցան Պարսելոնա, ի հարկին պաշտպանելու համար հպատակները։

Կ'ըսուի թէ Քաթալոնիոյ կառավարութիւնը առաջարկած է անկախ հռչակել այդ երկրամասը, ի փոխարէն Ֆրանսայի աջակցութեան, բայց ժխտական պատասխան ստացած է։

*** Վերջին լուրի մը համաձայն, նախագահ Աղեանա Թուլուզ հասած է։ Ֆրանսա դերագոյն փորձ մը կը կատարէ Անգլիոյ հետ, միջնորդելու համար։

Նոր դատ Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը հաստատէ 18 մահապարտներուն գնդակահարութիւնը, մարտ 15ին։

Այժմ նոր դատ մը կը պատրաստուի։ Կ'ըսուի թէ այս անգամ դռնփակ պիտի ըլլայ, նկատի առնելով ամբաստանեալներուն հանգամանքը։ Այս անգամ պիտի դատուին նախկին դատախազը՝ Քրիլէնկօ, եւ Թուրքիոյ նախկին դեսպանը՝ Եուրենեւ, բայց մանաւանդ երեք նախկին հրամանատարներ,— մարաջախտ Եգորով, զօր․ Ալքսնիս եւ ծովակալ Օրլով։ Ատենէ մը ի վեր չի լսուիր երկու զօրավարներու անունը,— Բիէլով եւ Տիպէնքօ։ Կը կարծուի թէ գնդակահարուած են առանց դատավարութեան։

Լեհաստան կը սպառնայ Լիթուանիոյ

Օր նոր, փորձանք նոր։ Անցեալ ուրբաթ սահմանային վէճ մը ծագեցաւ Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ միջեւ եւ լեհ պահակ մը սպաննուեցաւ։ Խնդիրը ծանրակշիռ հանգամանք ստացած ըլլալով, կ'ըսուի թէ Լեհաստան վերջնագիր ուղղած է, քաջալերուած՝ Գերմանիայէն։ Այս լուրը հերքուեցաւ, սակայն կացութիւնը ծանր է։ Լիթուանիա զանազան առաջարկներ ներկայացուց, չարը խափանելու համար։

Զրոյցի մը համաձայն, Լեհաստանի արտաքին նախարարը Վիէննա հանդիպելով, տեսակցած է Հիթլէրի հետ։ Այս տեսակցութենէն վերջ, Լեհաստան աւելի վճռական դիրք մը բռնեց։

»»»» o ««««

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը 100.000 ոսկիի վարկ մը քուէարկեց, նորոգելու համար Այա Սոֆիայի մզկիթը (Պոլիս)։

ԱՆԳԼԻՈՅ օդանաւային նախարարը տեղեկագիր մը ներկայացուց երեսփ․ ժողովին, 103.500.000 ոսկի վարկ պահանջելով։ Անգլիոյ ռազմական օդանաւերուն թիւն է 1500։ Ազգ․ պաշտպանութեան նախահաշիւը, որ 340 միլիոն ոսկի էր, պիտի բարձրանայ 400 միլիոնի։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆԻ «Վարուժան» խումբի ընդհ. ժողովը 17 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8ին «Վարուժան» ակումբին մէջ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Քաղաքապետարանի վերնայարկի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»

Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը անխտիր։

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՔԵՌԻ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ ետք։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ՊԵՊԻԿԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն 7

FOYER SOSIALISTEի սրահին մէջ, 149 bis Ave. d'Argenteuil, Asnières

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»ը Պ. Ա. Սարաֆեանի խումբին կողմէ։

Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ կովկասեան պարեր ղեկավարութեամբ Թաւիսծ Գարեգինի։ Արտասանութիւն, երգ։

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԱ-ՎԻՍԹԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին

Լա-Վիսթի «ԲԱԹՐՈՆԱԺ»ի ՍՐԱՀԻՆ մէջ (Rue Septêmes)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին սաներ եւ պատանիներ

Կը ներկայացուի «ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ» կատակերգութիւնը

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՌԱԶՄԻԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis, Avenue d'Iéna, Փարիզ։ մէթրօ Iéna, օթօպիւս B, իջնել Place d'Iéna

Կը մասնակցին ենթաշրջանիս բոլոր սկաուտ, գայլիկ եւ կայտեր։ Կը բեմադրուի սկաուտական կեանքէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ» (պատկեր), «ԴՕԴՕՇ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ (զաւեշտ 1 արար), չափական մարզանքներ, բուրգեր եւայլն։

Գեղարուեստական բաժին՝

«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 ֆր.։

Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Պ. Քիւրքճեանի մօտ, 258 Rue St. Honoré, Paris, եւ նոյն օրը կաշէն։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Ave. l'Opéra — Métro: Pyramides

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան

Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO։

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը։

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սեթանոյի Հայր․ Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր։ Արիմեան սրահին մէջ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մուտք 5 ֆրանք, անդորդներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 20, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort։

Կը խօսի Պ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր ճազ. ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։ Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— պաստիյէն առնել օթօպիւս 13 եւ 81 եւ իջնել փոն Շարանթոն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԻՒՐԼԷԻ ՎԵՐ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ»

Ս. ՇԱՀԷՆԻ, 4 արար

ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ

դերասան Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ եւ Իսի-Քլամարի կարող ուժերու։

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Ալֆորվիլի թաղապետական շքեղ սրահներուն մէջ

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք

Կը հրաւիրուին թատերասէր հայրենակիցները այս հետաքրքրական եւ օրուան կեանքին համապատասխանող ներկայացման։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէոն

Կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

ՇՈՒՆԻՆ ՁԱՒԱԿԸՇՈՒՆ ԸՏԵՆԻ

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

ՔՈՆՖԷՔՍԻՈՆԻ տուն մը կ'ուզէ մասնէններու մէջ քոնֆէքսիոնի ապրանք ծախողներ։ Ապրանքները պիտի տրուին ապառիկ (ան fonctionnaire) չծախուածները ետ առնելու պայմանով։ Կ'ուզուի նաեւ փլասիէ մը որ ըլլայ 14 — 20 տարեկան, լաւ ֆրանսերէն խօսող պատանի մը։

Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ Ուսումնասիրաց Ակումբը դասախօսութիւն մը սարքած է այսօր, Հինգշաբթի, Սօսիէթէ Սավանթի մէջ, ժամը 8.30ին Պիտի խօսի Իշխան Վաչնաձէ (ռուսերէն), նիւթ ունենալով «Վրացական-կովկասեան հարցերը»։ Կը հրաւիրուին ռուսերէն գիտցողները։

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի Փարիզի Մասնաճիւղը տարեկան Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երկսեռ անդամները՝ 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Բարեգործականի Տունը, 8 Րիւ Պօսիւէ, մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ։ Օրակարգ՝ Վարչութեան տարեկան նիւթական ու բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Միութեան Ընդհ. ժողովը 20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 8 Րիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Օրակարգ՝ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ԿԻՆ ՄԸ ՏՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Քանէն (Alpes Mar.) 5 քիլոմեթր հեռու խիստ օդասուն ագարակի մը մէջ, միայն տանտին գործերով զբաղուելու համար, կ'ուզուի յարմար կին մը։ Պայմաններու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Jean Abdalian, chez A. Kara, rue Roquebilière, La Bocca, (A.M.)

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻ...

...ւանատունը կը ծանուցանէ ... քրուողներուն թէ՝ նոր կարգ... թեան մը համաձայն՝ 1 ... 1938 թուականէն սկսեալ՝ ... լուսանկարներ կը փակցուին ... տունէն ելած ամէն տեսակ վ... ներու վրայ։

Հետեւաբար կը խնդրուի ... նալ միշտ երկու օրինակ ... լուսանկարով։

Ոստիկանապետութիւնը չի ... ցներ այն վկայագիրները՝ ... սանկար չեն կրեր։

Ծանօթ․․․ Եկեղեցւոյ մօտ ... լուսանկարը 3½ ֆրանքի ... պատրաստող լուսանկարիչ ... ի դիմաց վարչ. ... (կենտ)

Վ. ԻԶԳԱԼԱՑԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐ...

Հաշիւներու արձանագր... տուրքերու յայտարարութ... ծերու հետապնդում։

Մեքենագրութիւն եւ բազ... թիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր ... շաբթի, Չորեքշաբթի եւ ... ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise ... Cadet։

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ ... ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye ... մէթրօ Belleville եւ Pyrénées

Հեռաձայն Mel. 50—09։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՄԱՐՏ
VENDREDI 18 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3682

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐ...

Ձենք համարձակիր հարցնել թէ ի՛նչ տպաւորութիւն կրեցին ընթերցողները, երէկ, աչքէ անցընելով քամնելի, աննկարագրելի գործը,— ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ԳԼԽԱՏՈՒՄԸ :

Թղթակցութեան թուականն է 1938 փետրուար 21: Բովանդակութիւնը կարդացիք արդէն,— 15 հոգի գնդակահարուած, մէկն ալ խեղդուած եւ պատուհանէն վար նետուած :

Անգամ մըն ալ յիշենք անունները, իրենց պաշտօններով.— Գնդակահարուած են.—

1. Ա. Գալոյեան, նախկին պաշտօնատար մը, որ ձերբակալուած էր Աղասի Խանջեանի ողբերգութենէն անմիջապէս վերջը :

2. Գուլոյեան, նախկին վարչապետը, որ յաջորդեց Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի :

3. Պօղոս Մակինցեան, Հայաստանի առաջին բոլշեւիկ իշխանաւորներէն, երբեմն առեւտրական ներկայացուցիչ Պոլսոյ եւ Միլանի մէջ, յետոյ գործավար (Նախարար) : Հեղինակ եւ Թարգմանիչ գրական գործերու :

4. Դ. Շահվերդեան,— ո՞վ չի ճանչնար: Նախ ներկայացուցիչ Թիֆլիսի եւ Պոլսոյ մէջ, յետոյ լիազօր ներդաշնակ :

5. Վանանդեցի, ուսուցիչ, բանաստեղծ եւ գրական քննադատ :

6. Ալազան, երիտասարդ գրագէտներէն, որ Փարիզ եկաւ երկու տարի առաջ, իբրեւ ներկայացուցիչ Միջազգային Մշակոյթի համագումարին: Վանի մէջ ազատուած որբերէն, թրծուած բոլշեւիկեան աւազանին մէջ եւ հեղինակ շարք մը գործերու, արձակ թէ տաղաչափեալ, որոնք թարգմանուած են ռուսերէնի, վրացերէնի, թաթարերէնի եւն. :

7. Դրաստամատ Տէր Սիմոնեան, նոյնպէս երիտասարդ սերունդէն. երբեմն խմբագիր Փարիզի հայ բոլշեւիկեան օրկանին, յետոյ կրթական գործավար եւ նախագահ Երեւանի Խորհրդային Գրողներու Միութեան :

8. Աքսէլ Բակունց, ամէնէն տաղանդաւոր ներկայացուցիչը Հայաստանի գրական նոր սերունդին: Գարշանք չմնաց որ չթափէին իր գլխուն, Աղասի Խանջեանի դէպքէն վերջը: Զզուելի արարածներ վերէ վայր հրջեցին իր գրական ստեղծագործութիւնները, դաւաճանութեան հետքեր գտնելու համար տողերուն, խօսքերուն, բառերուն մէջ: «Մեր սահման նեղ ա»...

9. Գուրգէն Մահարի, նոյնպէս երիտասարդ գրագէտ – բանաստեղծ, եւ «մնացորդաց»: Ունի շարք մը արտադրութիւններ, թարգմանուած տեղական լեզուներու :

10. Մուղդուսի, ներքին գործավար եւ նախագահը Երեւանի Չեկային, որ լենինեան շքանշան ստացած էր, «աննման մերկացած» ըլլալով «ժողովրդի թշնամիները» Հայաստանի մէջ :

11. Գումեդին (Մելիք Դադայեան), Հայաստանի հողագործական նախարարը, որ իբրեւ թէ ուզած էր ոչնչացնել գիւղատնտեսութիւնը եւ անասնապահութիւնը, ինչպէս ըսել տուին Ստեփանեանի չորս եւ Երեւանի ութ մահապարտներուն :

12. Ակոբով, կեդր. կոմիտէի երկրորդ քարտուղարը, որ փայլեցաւ Խանջեանի «անձնասպանութենէն» վերջ, երբ իր մեծաւորն էր Ամատունի :

13. Աշոտ Յովհաննիսեան, հայ բոլշեւիկներու ամէնէն կարող տեսաբանը. գլխաւորը այն դաւադիրներուն որ կարմրցուցին Հայաստանը : Եղած է գործավար (Նախարար): Ունի զանազան հրատարակութիւններ:

14. Ամատունի, Ա. քարտուղար կեդր. Կոմիտէի, որ յաջորդելով Ա. Խանջեանի, գարշելի խաչակրութիւն մը սարքեց անոր դէմ, բայց շատ չանցած նետուեցաւ զնտան, իբրեւ դաւաճան, միեւնոյն ամբաստանութիւններով :

15. Արմենակ Գարակէօզեան, նախկին վարչապետ լեռնային Ղարաբաղի, որ բոլշեւիկեան առաջին արշաւանքին, 1920 օգոստոս 4ին սպաննել տուած էր Հանրապետական Հայաստանի երկու երեսփոխանները, ընկերներ Վահան Խորէնի եւ Արշակ Շիրինեան:

1.. Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, վարչապետ՝ Խանջեանի օրով: Նախապէս եղած է կովկասեան հանրապետութեանց դեսպանը Մոսկուայի մէջ: Փարիզ ալ եկաւ, քանի մը տարի առաջ: Թղթակցութիւնը կ՚ըսէ թէ խեղդուած եւ Չեկայի շէնքին պատուհանէն վար նետուած են, իբրեւ անձնասպան ...

×

Այստեղ կ՚ընդհատենք միւս ողբերգութեանց պարագաները, հարցնելու համար հրապարակաւ.— Ծի՞շդ են այս լուրերը :

Պատասխանն ալ մենք տանք :

Կրնա՞ն սուտ ըլլալ, երբ ամէն բան կը պատմուի տեղն ի տեղը: Այն ալ ամիսներ վերջը: Այսինքն բոլոր կարելի ստուգումները կատարուելէ վերջ :

Մնաց որ, այս չարաշուք լուրերը շատոնց շրջան կ՚ընէին, անցեալ տարուան ամառէն ի վեր, բերնէ բերան: Փսփսուքներով : Այս առթիւ իբրեւ վկայ կը յիշուէր, նաեւ, ֆրանսացի պաշտօնեայ մը, որ Երեւան գտնուած էր այն ատեն:

Միւս կողմէ, անոնք որ ծանօթ են բոլշեւիկեան բարքերուն, գիտեն թէ ի՛նչպէս կը կատարուին այսպիսի գաղանութիւնները: Առանց դատի, առանց երկտող լուր մը անգամ հրատարակուելու, եւ ամիսներ վերջը կ՚իմացուին, անուղղակի միջոցներով :

Դեռ անցեալ տարի չէ՞ր որ, դատավարութեան մը միջոցին, «Խ. Հայաստան» պատահաբար կը յիշէր զոհ մը, «ներկայումս գնդակահարուած» Ներսիկ Ստեփանեանը:

Բայց մենք նորէն պիտի ուզէինք որ գոնէ կէսը սուտ ըլլար կամ սխալ ...

Դեռ չխօսեցանք բուն հարցի մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Կ՚ԱՐԴԱՐԱՑՆԷ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԿՑՈՒՄԸ

ԻՏԱԼԻԱ ՈՐ ԵՒ Է ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԷՐ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի օր Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ Իտալիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Աւստրիոյ կցման մասին: Այս առթիւ չեշտեց թէ պատմութիւնը քսան տարիէ ի վեր կ՚ապացուցանէ թէ Աւստրիան գերմանական պետութիւն մըն է եւ թէ Աւստրիոյ վարիչները իրենք քանիցս պատրաստ են անշլուսը (կցում) : Յետոյ պնդեց թէ Իտալիա երբեք, ոչ բերանացի, ոչ գրաւոր, ոչ ուղղակի, ոչ ալ անուղղակի յանձնառութիւն չէ ստանձնած պաշտպանելու Աւստրիոյ անկախութիւնը, որ «անխուսափելի» էր:

Ստորեւ կ՚ամփոփենք իր ճառին հիմնական մասերը.

— «Մեծ դէպք մը պատահեցաւ վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, փոփոխելով Եւրոպայի քարտէսը: Աւստրիան վերջացաւ իբրեւ անկախ պետութիւն եւ դարձաւ Գերմանիոյ մէկ մասը: Ապրիլ 10ի հանրաքուէն պիտի նուիրագործէ կատարուած իրողութիւնը: Աւստրիական ողբերգութիւնը երէկ չէր որ սկսաւ: Ան սկսած էր 1848էն, երբ փոքրիկ Փիէմոնթէն համարձակեցաւ արհամարհել փրուսիական հսկան: Ողբերգութիւնը շարունակուեցաւ քսան տարի, պատերազմէն վերջը: Վերջաբանը տեղի ունեցաւ սրընթաց թափով մը, զարմանք պատճառելով միայն ցնդածներուն եւ տգէտներուն: Յետահայեաց արագ ակնարկ մը վերջին քսան տարիներու պատմութեան վրայ՝ բացարձակ պայծառութեամբ կը ցուցնէ թէ ինչ որ տեղի ունեցաւ, անխուսափելի էր, եւ թէ հեղեղը պիտի յորդէր, հակառակ դաշնագիրներու թուղթէ թումբերուն : Աւստրիոյ պետութեան ծնունդը կը սկսի 1918 նոյեմբեր 12ին, այսինքն կայսրութեան փլուզումէն քանի մը օր վերջը: Ան գոյութիւն առաւ Պառլէրի սահմանադրութեամբ որ կ՚ըսէր թէ Աւստրիա մաս կը կազմէ գերմանական պետութեան, գերմանական հանրապետութիւն անունով: Յետոյ եկան Վերսայլի եւ Սէն Ժէրմէնի դաշնագիրները, որոնք ուզեցին անկախութիւն պարտադրել Աւստրիոյ: Այլանդակ բան էր այս: Աւստրիա —եւ այս բոլորովին նոր բան մըն է ժողովուրդներու պատմութեան մէջ— իր անկախութենէն կրնար հրաժարիլ Ազգերու Դաշնակցութեան հաւանութեամբ :

«Այսպէս Աւստրիա իր կեանքն սկսաւ իբրեւ անկախ պետութիւն: Յետոյ եկան ընկերվ. քրիստոնեաները, բայց այդ բաւական չէր եւ Աւստրիա ինկաւ Ազգաժողովին եւմտական խնամակալութեան տակ : 1933ին նացիականութիւնը իշխանութեան գլուխ անցաւ Գերմանիոյ մէջ: Նոյն տարուան մարտին Տոլֆուս վերակազմեց իր կառավարութիւնը եւ Աւստրիան սահմանեց իբրեւ անկախ եւ քրիստոնեայ, բայց գերման. պետութիւն : Ապա սկսաւ պայքարը իր կառավարութեան եւ նացիական շարժումին միջեւ: Տոլֆուս հարկադրուեցաւ խորտակել 1934ի ընկերվարական ըմբոստութիւնը: Քանի մը ամիս վերջը տեղի ունեցաւ նացիական արշաւը: Ես հրամայեցի որ չորս զօրաբաժիններ շարժին դէպի Պրէննէր (սահմանագլուխը) — տարրական զգուշութիւն մը, ի նախատեսութիւն հաւանական դէպքերու որոնց հետեւանքները կարելի չէր նախատեսել: Ոչ մէկ Աւստրիացի խնդրեց որ այդպէս ընենք: Ոչ մէկ Աւստրիացի մեզի շնորհակալութիւն յայտնեց ատոր համար :

«Յետոյ եկաւ 1934 — 1936ի Հռոմի պայմանագրութեանց շրջանը : Այդ միջոցին Եւրոպայի քաղաքականութեան ընդհանուր պայմանները խորունկ փոփոխութիւն մը կրեցին: Խորտակուեցաւ Իտալիոյ համերաշխութիւնը արեւմտեան պետութեանց հետ՝ պատժական տնօրինութիւններով եւ իտալացի ժողովուրդը խեղդելու բացայայտ փորձով :

... ԵՒ ՍՏԵՂԾՈՒԵՑԱՒ ՀՌՈՄ - ՊԵՐԼԻՆ ԱՌԱՆՑՔԸ

— «1936 հոկտեմբերին ստեղծուեցաւ Հռոմ - Պերլին առանցքը : Նացիական շարժումը անկարելի արագութեամբ ծաւալեցաւ Աւստրիոյ մէջ, թէեւ կը հալածուէր գործադիր իշխանութեան կողմէ, ծաւալեցաւ ոչ միա՛յն գերման նացիներու հետ եղած գաղափարական համերաշխութեամբ, այլ մանաւանդ Գերմանիոյ զինուորական եւ քաղաքական ուժին շնորհիւ: Այդ այն պահն էր երբ Իտալիա խորհուրդ տուաւ Աւստրիոյ՝ աւելի մօտենալ Գերմանիոյ, որովհետեւ պետութիւն մը որ ինքզինքը գերմանական կը հռչակէ, չի կրնար հակագերման գոյութիւն մը վարել: Պատմական, քաղաքական եւ բարոյական անհեթեթութիւն մըն է այդ: Յետոյ կնքուեցան 1936 յուլիսի աւստրօ-գերման համաձայնութիւնները, որոնց հաւանութիւն յայտնեց Իտալիա: Այդ պայմանագրութեամբ Աւստրիա գերմանական պետութիւն կը հռչակէր ինքզինքը: Հակառակ կնքուած համաձայնութեան, կացութիւնը նորէն լարուեցաւ: 1937 ապրիլին Պ. Շուշնիկի հետ խօսած ատեն, բացորոշապէս հասկցուցի թէ Աւստրիոյ անկախութեան խնդիրը լուծել կ՚իյնայ իրենց, Աւստրիացիներուն եւ թէ Հռոմ Պերլին առանցքը հիմն է Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութեան :

« ՌՈՒՄԲԸ ՊԻՏԻ ՊԱՅԹԻ ՁԵՐ ՁԵՌՔԻՆ ՄԷՋ »

— «1938 փետրուար 12ի համաձայնութիւնը կը ներկայացնէր իրաւախոհութեան փորձ մը որ հաւանաբար պիտի յետաձգէր վերջնական լուծումը: Յետոյ եկան Հիթլէրի եւ Շուշնիկի ճառերը եւ հապճեպ հանրաքուէի մը գաղափարը: Ամենավճռական եղանակով մը դիտել տուի Շուշնիկի թէ սխալ կ՚ընէ: Ըսի թէ «այս ռումբը պիտի պայթի ձեր ձեռքին մէջ»: Ինծի համար անհամութիւն պիտի ըլլար պարծենալ այս դիւրինմարգարէութեամբ: Բովանդակ աշխարհի դիւանագիտական եւ լրագրական շրջանակներուն մէջ ցաւեր եւ սնամէջ բառերարտայայտուեցան որոնք չէին կրնար կասեցնել պատմութեան ընթացքը: Ալպեաններէն անդին եղած այն աւելի կամ պակաս պաշտօնական շրջանակներուն որ մեզի կը հարցնեն թէ ինչու չմիջամտեցինք, «փրկելու համար» Աւստրիոյ անկախութիւնը, կը պատասխանեմ թէ մենք երբեք այդպիսի յանձնառութիւն չենք ստանձնած, ոչ ուղղակի կամ անուղղակի, ոչ ալ գրաւոր կամ բերանացի : Աւստրիացիները երբեք որ եւ է մարտական շարժումով չեն խնդրած մեզմէ, որովհետեւ եթէ խնդրէին, պիտի պատասխանէինք թէ անկախութիւն մը որ օտար զինուորական օգնութեան կը կարօտի, նոյնիսկ հակառակ ժողովուրդի մեծամասնութեան կամքին, անկախութիւն չէ: Անոնք որ կը ճանչնան Աւստրիացիները, չեն կրնար անգիտանալ թէ անոնք առաջինը պիտի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երէկ, հինգշաբթի, Լէոն Պլումի դահլիճը ներկայացաւ երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին, կարդալու համար իր յայտարարութիւնը: Հակառակ շրջած զրոյցներուն, առ այժմ հաւանական չէ որ կառավարութիւնը հրաժարի, տեղ բանալու համար ազգային միութեան դահլիճի մը, թէեւ աշխատանքներ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ :

Կառավարութեան յայտարարութիւնը, որ շատ երկար չէ, ամէն բանէ առաջ կոչ մը կ՚ուղղէ աջակցելու համար իր ջանքերուն: Յետոյ կը չեշտէ արտադրութեանց զարկ տալու ստիպողութիւնը եւ նոր զոհողութիւններ կը պահանջէ: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, իր ձգտումը պիտի ըլլայ ապահովել խաղաղութիւնը եւ յարգել կնքուած յանձնառութիւնները :

Դահլիճը աջի օր նիստ գումարելով, որոշեց 3.200.000.000 ֆրանքի բացառիկ վարկ մը պահանջել, սպառազինութեանց համար:

Ֆրանքը, որ անսովոր անկումներ կրած էր վերջին օրերս, սկսաւ ամրանալ: Անգլիականը 167էն իջաւ 162.50ի, տոլարը՝ 33.10էն 32.28ի :

Անգլիա կը մերժէ միջամտել սպան. պատերազմին

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը չորեքշաբթի օր կրկին զբաղեցաւ միջազգային կացութեամբ, մասնաւորապէս քննելով Սպանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ խնդիրները: Աշխատաւորականները պարսաւանքի բանաձեւ մը առաջարկեցին, որ մերժուեցաւ 141ի դէմ 317 ձայնով: Յետոյ պահանջեցին որ կառավարութիւնը միջամտէ համախորհուրդ Ֆրանսայի հետ, որ այս անգամ տրամադիր կ՚երեւայ խզելու ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը: Յետոյ նորէն հարցումներ ուղղեցին Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութեան մասին:

« ԹՈՂ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ՎԱՌԵՆ ԻՐԵՆՑ ՄԱՏՆԵՐԸ »

Վարչապետ Պ. Չէմպըրլէն պատասխանելով բոլորին, յայտարարեց.

— «Ես կը կարծեմ թէ մենք աւելի լաւ կը ծառայենք բրիտանական շահերուն, խաղաղութեան եւ ազատութեան շահերուն, շարունակելով ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը զոր կէտ առ կէտ յարգած ենք, առանց վառելու մեր ձեռքերը, ինչպէս պիտի ընեն թերեւս ուրիշ ազգեր: Մենք այսուհետեւ ալ պիտի շարունակենք մեր սերտ գործակցութիւնը Ֆրանսական կառավարութեան հետ »:

Ընդդիմադիրները պնդեցին թէ խաղաղութիւնը վտանգուած է, ինչպէս եւ Անգլիոյ ապահովութիւնը: «Վարչապետը կը կարծէ թէ կրնայ ապահովել ազդը, համաձայնութիւններ սակարկելով Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի հետ, անոնց խոստումներու հիման վրայ: » Վարչապետը նոյն խուսափողական պատասխանները տուաւ Չեխոսլովաքիոյ մասին:

Իր այս յայտարարութեանց ընթացքին, Պ. Չէմպըրլէն յայտնեց թէ ներկայ պարագաներուն մէջ կարելի չէ քննել Գերմանիոյ գաղթային պահանջները:

Նոր անձնասպանութիւններ եւ ձերբակալութիւններ Աւստրիոյ մէջ

Հիթլէրական իշխանութիւնը կը շարունակէ անխնայ մաքրել Աւստրիան, զանգուածային ձերբակալութիւններով եւ ուրիշ գործողութիւններով:

Անձնասպանութիւնները համաճարակի ձեւ առած են: Երէկ հաղորդուած էին քանի մը դէպքեր: Չորեքշաբթի օր անձնասպան եղաւ հազարապետ Ֆէյ, նախկին փոխ - վարչապետը, իր կնոջը եւ 19 տարեկան տղուն հետ: Նախ երկուքը զարկաւ, յետոյ ինքզինքը :

Անձնասպանը փոխ -վարչապետ էր 1934 յուլիս 25ի դաւադրութեան ատեն, երբ սպաննուեցաւ Տոլֆուս: Միեւնոյն ատեն նախագահն էր հայրենասէրներու միութիւն:

Հազարաւոր Հրեաներ կը շարունակեն փախչիլ Աւստրիայէն: Բազմաթիւ երեւելիներ ձերբակալուած են եւ դեռ կը հաւաքուին: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին գործարանատէրներ, սեղանաւորներ, ուսուցիչներ, արուեստագէտներ, խմբագիրներ եւ քաղաքական գործիչներ: Կ՚ըսուի թէ ձերբակալուած է նաեւ հռչակաւոր դերասանը, Մըէօյտ, որ յեղաշրջեց շատ մը տեսութիւններ: Հրեայ սեղանաւոր Պոզէլ ձերբակալուած ատեն 75.000 տոլարի դոհարեղէն գտնուեցաւ կառքին մէջ: Հագուստներուն մէջ ալ մեծագումար դրամ կարած էր: Պոզէլ հարստացած էր պատերազմի ընթացքին, իբրեւ հայթայթիչ բանակին: Հրեայ հրատարակիչ Տոքթ. Պոնտի, որ շարք մը թերթեր կը հրատարակէր, ճաղկելով հիթլէրական շարժումը, նմանապէս ձերբակալուեցաւ : Այս ալ մեծագումար դրամ կարած էր հագուստներուն մէջ: Ձերբակալուած են նաեւ միապետական վարիչ մը, Արթիւր Ռայլինկէր, հռչակաւոր դրամատէր պարոն Լուի Րոչիլտ, որ Քրէտիտ-Անշթալտի տնօրէնն է 1933էն ի վեր:

Րայխսպանքի տնօրէնը յայտարարեց թէ Գերմանիա անմիջապէս պիտի վճարէ 60 միլիոն շիլինի պարտք մը՝ Աւստրիոյ առեւտրականներուն, մէկ մարքը հաշուելով երկու շիլին: Հպղար Աւստրիացիներ ձրի արձակուրդ պիտի ստանան Գերմանիոյ մէջ:

Բազմաթիւ Աւստրիացիներ պիտի դատուին իբրեւ դաւաճան: Կ՚ըսուի թէ ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի նաեւ նախորդ վարչապետը, Շուշնիկ, որ նոր ամուսնացաւ եւ որուն համար առաւելագոյն պատիժ կը նախատեսուի աքսորը: Դատի տակ է նաեւ Վիէննայի քաղաքապետը :

Բազմաթիւ թերթեր խափանուած են արդէն եւ ուրիշներ ալ կը հետապնդուին: Շատ մը հրէական խանութներ աւարի տրուեցան, ուրիշներ ալ հիթլէրական վարչութեանց յանձնուեցան: Շատ մը օտար թղթակիցներ հեռացան Վիէննայէն :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ Լոնտոն պիտի երթար մարտ 28ին եւ մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած էին ընդունելութեան համար, բայց առ այժմ յետաձգեց մեկնումը, նկատի առնելով Աւստրիոյ դէպքերը եւ ուրիշ հոգեր :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ ՏԱՆ» ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ.— «ՄՈՒՐԱՏ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ.— ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ։

ՏԻԹՐՕՅԹ, 28 Փետր.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան Տան» 9րդ. տարեդարձին հանդիսաւոր տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Փետր. 26ի գիշերը, իր սեփական ընդարձակ սրահին մէջ։ Որոշեալ ժամէն առաջ, ստուարաթիւ հայրենասէր երկսեռ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը։

Բեմին ճակատը, աջ եւ ձախ, կը ծածանէին ամերիկեան աստղազարդ դրօշը եւ հայկական եռագոյնը։ Սեղանին վրայ դրուած էր խոշոր քէյք մը (կարկանդակ), որուն վրայ կը վառէին ինը մոմեր, իբրեւ խորհրդանշան «Զաւարեան Տան» կեանքի ինը տարիներու։ Օրուան նախագահը քանի մը խօսքով բացուած յայտարարեց հանդէսը։ Յետոյ «Զաւարեան Տան» սանուհիներէն խումբ մը օրիորդներ երգեցին «Դաշնակցական խումբ»ը եւ ապա «Սարերի վրով գնաց» եւ «Հիմի՞ էլ լռենք»։ Օր. Էլմաս Սարգիսեան յուզիչ եւ քաղցր ձայնով երգեց «Տէր կեցո զՀայս», իսկ հանդիսականներու բուռն ծափերուն տակ երգեց նաեւ՝ «Սարէն կուգայ ձիաւոր», որուն ճարտարօրէն դաշնակով կ'ընկերանար իր քոյրը՝ Օր. Արփինէ։ Ընկ. Գեղամ Գէորգեան մեծ յաջողութեամբ արտասանեց «Ափ մը մոխիր»ը, ընկերը քաղաքի լաւագոյն արտասանողներէն է։ Նոյնպէս արտասանեցին «Զաւարեան»ի սանեբէն Մանուկ Զաքրեան եւ Միսաք Զաքարեան։ «Զաւարեան Տան» հիմնադիրներէն ընկ. Արտաշէս Յակոբեան հակիրճ քանի մը խօսք ըրաւ, անոր հիմնարկութեան պարագաներուն եւ ազգօգուտ գործերու մասին։

Բոլորէն վերջ, ընկ. Արտաշէս Գալուստեան խանդավառութեամբ խօսեցաւ թէ ինչ ծանր պայմաններու տակ հիմը դրուեցաւ «Զաւարեան Տան» այս գեղեցիկ շէնքին, որուն վիճակուած է փրկարար դեր կատարել գաղութին համար։ «Ժամանակ մը կորուստի վտանգը դամոկլեան սուրի պէս կախուած էր անոր վերեւ, բայց այսօր ուրախութեամբ կը յայտարարեմ թէ, այլեւս գոյութիւն չունի այդ վտանգը եւ մենք տէրն ենք այս շէնքին»։ Ընկերը բացատրեց թէ շէնքին հիմնարկութեան նախապատրաստական աշխատանքներու ժամանակ, ընկերները թերահաւատութեամբ կը մօտենային գործին, սակայն «ընկեր Ա. Ջամալեան որ ներկայ էր մեր մէկ ժողովին, խանդավառեց մեզ եւ համագործակցականի անհրաժեշտութիւնը շեշտելով գեղեցիկ եւ կենդանի օրինակներ բերաւ Վիէննայի ընկերվարականներէն, որոնք այսպիսի ձեռնարկներով տիրացած են հոյակապ հարստութիւններու։ Ընկեր Ջամալեան սխալած չէր, այսօր մենք տէրն ենք «Զաւարեան Տան»։

Աճուրդի դրուեցաւ կարկանդակը եւ հակառակ տնտեսական տագնապին, կարճ ժամանակէն գոյացաւ 102 տոլարի կոկիկ գումար մը։

Ժամը 12.30ին, սկսան հայկական եւ ամերիկեան պարերը, ընկերակցութեամբ զոյգ նուագախումբերու։ Հայկական պարերուն մասնակցողներուն թիւը երբեմն կը հասնէր մինչեւ 40—50ի։ Աչքի կը զարնէր նոր սերունդը, երկսեռ ցեղակրօններով։ Այստեղ պարագայ մը ուշադրութիւնս դրաւեց,— իգական սեռը աւելի պատշաճօրէն լծուած է հանրային գործերու, քան Հարաւ. Ամերիկայի մէջ, ուրտեղ տակաւին կը տիրէ սափական ամօթխածութիւնը։

Կար առատ պիւֆէ եւ գարեջուր։ Ստեղծուեցաւ տաք մթնոլորտ մը որ տեւեց մինչեւ լոյս։

Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէն մէկն է մեծագոյն Տիթրոյթի վեց կոմիտէներէն որ կազմուած է 1905ին, այն օրերուն երբ փոթորկած էր Հայոց քաղաքական կեանքը եւ սեւ բոթը կը դուժէր Հայ Յեղափոխական առաքեալին՝ Քրիստափորի ողջակիզումը Վիտոշի բարձունքներուն վրայ։ Ահա այդ օրերուն էր խումբ մը արտացու ընկերներ Տիթրոյթի Տէլրէյ թաղամասին մէջ հիմը կը դնեն Հ. Յ. Դ. կոմիտէի մը։ Կոմիտէն տարուէ տարի կ'ընդարձակէ իր գործունէութեան ասպարէզը, իր անդամներուն թիւն ալ հասցնելով պատկառելի քանակի մը։ 1924ին կ'անուանակոչուի «Զաւարեան»։

Քանի մը տարի վերջ, շրջանի հայութեան թիւի յաւելումով եւ կոմիտէի գործունէութեան զարգացումով, անհրաժեշտ կը դառնայ հաւաքավայր մը։ 1929ին, ընկերներու զոհողութեամբ եւ համակիրներու անմիջական օժանդակութեամբ հիմը կը դրուի «Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Տան»։

Այսօր «Զաւարեան Տունը» ոչ միայն Դաշնակցութեան Ակումբն է, ուր իրարու կը հանդիպին շրջանի ընկերներն ու համակիրները, ներշնչուելու եւ կարդալու թերթ եւ գիրք, այլ եւ մատաղ սերունդի հայեցի դաստիարակութեան վառարանն է, ուր հարիւրէ աւելի աղջիկներ եւ պատանիներ Մեսրոպեան տառերով կ'ուսանին հայերէն եւ Հայոց Պատմութիւն։ Իսկ կիրակի օրերը տեղի կ'ունենան եկեղեցական արարողութիւններ, ուր կուգան բարեպաշտ հայրենակիցները լսելու սփոփարար ալէլուիաներ։

*** Տիթրոյթի Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Մուրատ» կոմիտէն սարքած էր դասախօսութեանց շարք մը, հայկական մշակոյթի, Հայոց Պատմութեան եւ ընթացիկ հարցերու շուրջ։

Վերջին դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Փետր. 27ին, Կիրակի։ Նիւթն էր՝ «Հայ տառերու գիւտը», դասախօսը՝ փաստաբան Պ. Հրանդ Ք. Արմէն։ Օրուան նախագահը՝ ընկ. Յովհաննէս Դարբինեան, նախ քան դասախօսութիւնը, կէս ժամէ աւելի տուաւ լրագրական ընդարձակ տեղեկութիւններ քաղաքական, տնտեսական եւ ազգային խնդիրներու մասին։ Յետոյ ներկաներուն ծանօթացուց օրուան դասախօսը, որ ուրիշ առթիւ ալ տարբեր նիւթերու շուրջ դասախօսած է միեւնոյն վայրին մէջ։ Դասախօսը մեծ աշխատանք էր տարած, խաւաքարդի վրայ գծելով այն բոլոր առարկաներու, իրերու եւ կենդանիներու պատկերները, որոնք նախ քան տառերու գիւտը, ծառայած են մարդկութեան իբրեւ միջոց գաղափարներ յայտնելու։ Դէպի ետ երթալով, երկարօրէն ծանրացաւ Ասորիներու, Եգիպտացիներու եւ Յոյներու տառերու գիւտին վրայ, եւ հասնելով մեր ոսկեղէն տառերու գիւտին շեշտեց որ Սահակ-Մեսրոպ կը հանդիսանան մեր մութ երկինքին լուսատու ջահերը, որոնց ստեղծած տառերով մենք ունինք ճոխ գիր, գրականութիւն եւ գեղարուեստ, մէկ խօսքով մշակոյթ։ Ներկայ էին մեծ թիւով ունկնդիրներ, այր թէ կին։

*** Երկար ձգձգումներէ վերջ, Րաֆֆիի հարիւրամեակին առթիւ հանդէսներ սարքուեցան Ամերիկայի մէջ ալ,— Նիւ Եորք, Ֆիլատելֆիա, Թրոյ—Ուոթըրվլիթ, Շիքակօ, Ռասին եւ Հարթֆըրտ։ Պոսթըն եւ Տիթրոյթ, որ հայաշատ քաղաքներ են, տակաւին ոչ մէկ շարժում չկայ այդ ուղղութեամբ։ Սակայն կը յուսանք թէ անոնք ալ պիտի փութան պանծացնել «Խենթ»ի, «Կայծեր»ի եւ «Սամուէլ»ի հեղինակին յիշատակը։

«Հայրենիք» օրաթերթը, Փետր. 13ին, 8 էջնոց պատկերազարդ բացառիկ թիւ մը հանեց ամբողջութեամբ նուիրուած Րաֆֆիի հարիւրամեակին։

*** Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին Ամերիկա նորէն մատնուած է տնտեսական ծանր տագնապի մը։ Տիթրոյթ քաղաքին մէջ, որ Միացեալ Նահանգներու ճարտարարուեստական ամենամեծ կեդրոնը կը համարուի, այսօր հարիւր հազարաւոր մարդիկ անգործ են։

Օթոյի գործարանները «նստուկ գործադուլ» յայտարարած են, որ մէկ կողմէ ուղղուած է Նախագահ Ռուզվէլթի դէմ, իսկ միւս կողմէ աշխատաւորներու դէմ, որպէսզի այս վերջինները չկարենան կազմակերպուիլ եւ պաշտպանել իրենց իրաւունքները։

Նախագահին եւ իր վարչութեան դէմ բացուած պայքարին պատճառը այն է, որ կառավարութիւնը որոշ տուրք մը կը դնէ դրամատէրերու տարեկան եկամուտէն, իսկ այս վերջինները կը դժկամակին վճարելու այդ տուրքը, վարժուած ըլլալով մեծ շահերու։

Նախագահ Ռուզվէլթ, անդրդուելի մնալով իր որոշումին վրայ, անցեալները Խորհրդարանի բացման առթիւ խօսած ճառին մէջ, վճռապէս յայտարարեց թէ, այս երկրի 130 միլիոն ժողովուրդին վրայ կ'ուզեն ճնշում բանեցնել եւ իշխել 60 ընտանիքներ (դրամատէրեր)։ «Անոնք պիտի չթոյլատրուին իրենց։ Եթէ իրենք գործադուլ յայտարարելով գործէ կը զրկեն աշխատաւորները, կառավարութիւնն ալ պիտի չլքէ զանոնք եւ պիտի աշխատի շինարարական գործ ճարել եւ նպաստ բաշխել»։

Այս առիթով նախագահը Խորհրդարանէն պահանջեց 250 միլիոն տոլարի վարկ մը, որ արդէն վաւերացուած է։ Այս գումարով պիտի ընդարձակուին շինարարական աշխատանքները, գործ ճարելով աւելի բազմաթիւ բանուորներու։

Մինչեւ այսօր, միայն Տիթրոյթ քաղաքէն գործ տրուած է 20,000 աշխատաւորներու ամսական 60 տոլարով։

Իսկ նպաստ կը ստանան Վոֆիբէն (նպաստամատոյց), առանց աշխատելու, 37,000էն աւելի ընտանիքներ, որոնց թիւը երթալով կ'աւելնայ։ Եթէ կառավարական այս նպաստն ալ չըլլար, ժողովուրդը անելի պիտի մատնուէր։

Սակայն, արդէն յոյսեր կան, որ Մարտ ամսուն գործարանները պիտի վերսկսին իրենց աշխատանքները։ Արդէն բոլորովին փակած չէին իրենց դռները, սակայն աշխատողները չնչին թիւ մը կը կազմէին։ Օրինակ՝ Ֆորտը իր 85,000 աշխատաւորներէն կը բանեցնէր միայն 10,000ը։

ԱՍՊԻՍ

ԿԵԱՆՔԸ ԿԸ ՍՏԻՊԷ

Մոսկուայի 21երու ծանօթ դատավարութիւնը վերջացաւ 18ին մահավճիռով։ Համայնավարութեան պատմութեան բեմէն անհետացան 18 ականաւոր գործիչներ եւս։ Մարդիկ որ գլխաւոր դերակատարներէն էին 1917ի բոլշեւիկեան յեղափոխութեան, վերջացուցին իրենց կեանքը։ Վերջացուցին անարգ մահով մը։

Ապագան յղի է նոր անակնկալներով։ Բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը կազմակերպող, վարող անհատներ իրարու ետեւէ ոչնչացան, անարգուեցան, դատապարտուեցան զարհուրելի մեղքերու համար։ Զինովիեւ, Կամենեւ, Պիատակով, Գարախան, Պուխարին, Ռիքով, Ենուկիձէ, Թուխաչեւսկի եւ ուրիշ շատեր ընդակահարուեցան իբրեւ պարզ ոճրագործներ։ Քանիներ, օրինակ Օրժոնիկիձէ, թունաւորուեցան, ասպարէզը մնաց նորերու ձեռքը։ Այդ բոլորը կը գլխաւորէ հին մը՝ Ստալին։ Տակաւին կենդանի են քանի մը հոգի եւս հիներէն։ Բոլշեւիկեան յեղափոխութեան տրամաբանութիւնը այն ճամբով կ'երթայ, որ վաղը կարգը եւ անոնց կուգայ։ Լիտվինով, որ կը գլխաւորէ արտաքին քաղաքականութիւնը, կրեց մեծ հարուած։ Իրարու ետեւէ ձերբակալուեցան իր ամիջական գործակիցները, ամէնէն կարեւոր դեսպանները։ Այդ երեւոյթը աժան պիտի չնստի իրեն, օրին մէկը ինքն ալ կը քշեն մեղադրեալի աթոռին վրայ։ Վորոշիլով, համեմատաբար նոր, սակայն ականաւոր դէմքերէն, կրցաւ բանակին մէջ պահել ստալինեան ոգին եւ իր աստղն ալ մարիլ սկսած է։ Անկասկած առաւօտ մը Վորոշիլով ալ կ'իյնայ անարգ մահով։

Կրիլենկօ, առաջին յեղափոխական հրամանատարը, շնորհազրկուած է։ Թերթերը արդէն յարձակիլ սկսած են իր վրայ, կը մնան տակաւին Ուլրիխ, Կագանովիչ, Մոլոտով, Կալինին։ Դժուար չէ սակայն նախատեսել եւ անոնց վախճանը։ Երբ տարիներ շարունակ կառավարութեան գլուխը նստած Ռիքովը կրնայ «դաւաճանած» ըլլալ իր երկրին, երբ ամենակարող Չեկայի վարիչը՝ Եակոտա կրնայ օտար պետութեան «լրտես» ըլլալ, երբ համայնավարութեան տեսաբան Պուխարին կրնայ թշնամի դառնալ խորհուրդներուն, դժուար չէ վաղը Լիտվինովը, Մոլոտովը եւ միւսները ամբաստանել իբրեւ «հակայեղափոխական», «մատնիչ», «լրտես»։

Ինչո՞ւ այսպէս, ճի՞շդ է որ բոլորը դաւադրած են «պրոլետարական հայրենիքի» դէմ, ճի՞շդ է որ մատներ են իրենց հայրենիքը օտարներուն եւ ճի՞շդ է նաեւ, որ բոլորը խոստովանած են իրենց «մեղքերը»։

Ի հարկէ ոչ։ Օտար մամուլը, հանրային կարծիքը եւ նոյնիսկ իրենց բոլշեւիկ վարիչները չեն հաւատար այդ բանին։ Խ. Միութեան մէջ տեղի կ'ունենան դէպքեր որ անծանօթ կը մնան դուրսին։ Ռուսաստանի ներքին կեանքը կ'անցնէ փոխանցումի դժուարին շրջան մը։ Յեղափոխութիւնը սկսած է տեղատուութեան շրջան մը բոլորել։ Ծրագրային, ամբոխավար համայնավարութիւնը պարտութիւն կրելով բոլոր ճակատներու վրայ, սկսած է նահանջել կեանքի անողոք օրէնքներու ճնշումին տակ, յարմարիլ օրուան պահանջներուն։ 1918ի համայնավարութիւնը եւ 1938ի համայնավարութիւնը տարբեր բեւեռներ են։ Չկայ անցեալի յանդգնութիւնը։ Բոլշեւիկեան ղեկավարութեան մէկ մասը սկսած է յարմարիլ կեանքին, օրուան պահանջներուն։ Անցեալի վարդապետութիւնը հետզհետէ կը դառնայ մեռեալ տառ մը։ Ստալին եւ իր շրջապատը կ'ուզեն յարմարիլ կեանքին։

Մեծ Ռուսաստանն է, որ կը վերակենդանանայ իր բոլոր յատկանիշներով։

Ստալին կը կատարէ այդ պաշտօնը։ Իր ճամբու վրայ կը ծառանան հին դէմքերը, անցեալի ղեկավարները, իր ամիջական գաղափարակիցները, գործակիցները։ Անոնք զանազան պիտակներու տակ կ'ուզեն շարունակել, վարել Ռուսաստանը, հին, հոկտեմբերեան յեղափոխութեան սկզբունքներով։ Բախումը անխուսափելի կը դառնայ, երէկուան ընկերները ճակատ-ճակատի կուգան ու միշտ կը յաղթանակէ Ստալին։ Անոր ձեռքն է կուսակցութեան եւ պետութեան մեքենան։ Ան է որ կրցած է ինքզինքը պարտադրել ժողովուրդին, անոր հեղինակութիւնն է որ կը թեւածէ ամբողջ խորհրդային երկիրներու վրայ։ Գաղափարական մարդիկ, հին կուսակցականներ կ'իյնան մէկը միւսի ետեւէն, եւ լուռ է սակայն ժողովուրդը, համայնավար կուսակցութիւնը։ Լուռ են իրենց վախէն։ Լուռ են նաեւ անոր համար, որ զոհ են հիներու ոչնչացումին։ Համայնավար յիմարապատում քաղաքականութիւնը պէտք է բարեփոխուի եւ բոլոր անոնք որ կրնան խանգարել, անողոքաբար պիտի ոչնչացուին, ու ժողովուրդը զոհ պիտի մնայ տակէ։ Զարիք մը պակաս, փրկութիւն է իրենց եւ իրենց երկրի համար։

Ամէն յեղափոխութիւն իր մակընթացութեան եւ տեղատուութեան շրջաններն ունի։ Ան վերելքի որոշ շրջան մը ապրելէ վերջ, կը նահանջէ, տեղի կուտայ։

Ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը ունեցաւ նոյնպէս իր վերելքը, նաեւ վայրէջքը։ Հոն ալ երէկի բարեկամները, ընկերները իրարու դէմ ելան եւ սկսան իրար կոտորել։ Նահանջելով - նահանջելով հասան Նափոլէոնին, անկէ ետք կեանքը մտաւ իր բնական ընթացքին մէջ։

Ռոպէսփիէրները, Տանթոնները հիմա կը սկսի տեղատուութիւնը։ Կեանքը անհրաժեշտօրէն պէտք է յաղթանակէ։ Յեղափոխութիւնը կ'ամփոփուի իր սահմաններուն մէջ։ Շարժումը ելած էր իր ափերէն, ջուրերը նորէն պէտք է խաղաղին։

Ռոպէսփիէրները, Տանթոնները պէտք է իյնային ֆրանսական յեղափոխութիւնը սանձահարելու համար։ Զինովիեւները, Պուխարինները, նաեւ Ստալինները պիտի իյնան, խաղաղեցնելու համար ռուսական հեղեղը։

Այսօր յեղափոխութեան տրամաբանութիւնը կը ստիպէ Ստալինը կոտորել իր գործակիցները, վաղը ուրիշները կը կոտորեն Ստալինները բնականոն վիճակ հաստատելու համար Ռուսաստանի մէջ։ Այդ է յեղափոխութեան տրամաբանութիւնը, նաեւ ընթացքը։ Կուգայ եւ պէտք է գայ այն օրը երբ Ռուսաստանը եւ հոն ապրող [illegible] ժողովուրդները կ'ազատուին բոլշեւիկեան զազրելի լուծէն։

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

ԹԷՀՐԱՆԻ ԱԶԳ. ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Թէհրանէն կը գրեն թէ հայկական դպրոցները Թէհրանի մէջ տակաւին փակուած կը մնան, իսկ կարգ մը դասարաններու մէջ բաց են։

Թէհրան քաղաքին մէջ կան հազարի մօտ հայ երկսեռ աշակերտներ որոնք զանազան դպրոցներ կը յաճախեն։ Ասոնց քանի մը հարիւրը Ամերիկեան աղջկանց գօլէճին մէջ են եւ ոմանք ալ, երկու միջին եւ նախակրթարանական դպրոցներու մէջ։ Այս դպրոցները կը վարէ Աւետարանական եկեղեցին որ միացուած է Ամերիկեան Միսիոնին։ Ասիկա մխիթարական երեւոյթ մը կը համարուի իրանահայ աշակերտութեան համար եւ կրթական նախարարութեան կողմէ եւս գնահատուած է։

«Համազգայինի» երկրորդ Ընդ. ժողովը

(1938 ՓԵՏՐ. 19—20)

Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութեան Ֆրանսայի Շրջանի Պատգամաւորական ժողովը գումարուեցաւ 1938 Փետրուար 19—20ին, Փարիզ, Բարեգործական Տան մէջ ի ներկայութեան Կեդր. Վարչութեան անդամներուն եւ ներկայացուցիչներուն.— Փարիզի Մասնաճիւղէն՝ Տոքթ. Արամ Ալեան, Շավիլի Մ.ճիւղէն՝ Պ. Միսաք Սարգիսեան, Լիոնի Մ.ճիւղէն՝ Թորգոմ Նալպանտեան, Ալֆորվիլի Մ.ճիւղէն՝ Լեւոն Զօրմիսեան, Վալանսի Մ.ճիւղէն՝ Արշաւիր Խանճտանեան, Սարսելի Մ.ճիւղէն՝ Պօղոս Գորգիկեան։

Ներկայացուցիչներ ղրկած էին, ընդունելով Կեդր. Վարչութեան հրաւիրագրերը, Փր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը (Տիկին Շաւարշ Միսաքեան), Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը (Պ. Բամպուքճեան), Հայ Երիտասարդաց Ակումբը (Պ. Բարսեղեան), Սփիւռ-Կոմիտաս երգչախումբը (Պ. Պեռիկեան), որոնք մասնակցեցան խորհրդակցական ձայնով։ Ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ Փարիզի Համազգայինի Մասնաճիւղի նախագահ Տոքթ. Արամ Ալեան եւ քարտուղար՝ Պ. Թորգոմ Նալպանտեան։

Նախագահը բացուած յայտարարեց Համազգայինի Ֆրանսայի Շրջանային Պատգամ. Բ. ժողովը։ Վարչութեան նախագահ Պ. Վ. Եարճանեան առաջարկեց 5 վայրկեան դադրեցնել ժողովը, յոտնկայս յարգելու համար Վարչութեան դեր-նախագահ Պ. Սեդրակ Սասունիի յիշատակը։ Յետոյ ժողովը անցաւ օրակարգի վիճարկումներուն։ Օրակարգը դասաւորուած էր հետեւեալ կերպով.—

1.— Բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն 1936—1937 շրջանի Վարչութեան գործունէութեան, եւ հրաժարական Կեդր. Վարչութեան։

2.— Մշակութային խնդիրներ եւ մշակութային ձեռնարկներու սատարման հարց։

3.— Համազգայինի վարժարաններու բարոյական եւ նիւթական խնդիրներու քննութիւն։

4.— Գահիրէի Կեդրոնին թելադրութեան համաձայն Պէյրութի ճեմարանը սան մը ղրկելու եւ տարեթոշակը ապահովելու հարց։

5.— Յարաբերութիւն եւ գործակցութիւն տեղական մշակութային մարմիններու հետ։

6.— Ընկերութեան հասոյթներու յաւելման, վիճակահանութեան եւ մասնաւորներէ նպաստներ ապահովելու հարց։

7.— Ծրագիր կանոնագրի վերաքննութեան հարց։

8.— Ճեմարանին համար կառավարութեան օժանդակութեան հարց։

9.— Անդամավճարներու յաւելման հարց։

10.— Ընտրութիւն Նոր Կեդր. Վարչութեան։

Պ. Եարճանեան ժողովին ներկայացուց Վարչութեան 18 ամսուան գործունէութեան հաշուետուութիւնը։ Կեդր. Վարչութեան գանձապահ Պ. Ե. Յարութիւնեան ներկայացուց ելեւմտական հաշուեկշիռը։ Ժողովը հաշուեքննիչ ընտրեց Պ. Պ. Բենօ Նալչաճեանը եւ Միսաք Սարգիսեանը, որոնք քննելով Կեդր. Վարչութեան 1936 Հոկտեմբերէն 1938 Փետրուար 20ի հաշիւները, վաւերացուցին զայն, ստուգելով որ Մուտքի եւ Ելքի հաշիւները կանոնաւոր են համաձայն փաստաթուղթերուն։

Պատգամաւորական ժողովը տեղեկանալով Կեդր. Վարչութեան բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան, քուէարկեց բանաձեւ մը եւ միաձայնութեամբ գնահատելով Վարչութեան գործունէութիւնը, եւ մանաւանդ շնորհակալութիւն յայտնելով նախագահ Պ. Եարճանեանի, որ մէկ տարի քարտուղարի պաշտօն ալ ստանձնած էր անշահախնդրութեամբ։ Ժողովի նախագահ Տոքթ. Ալեան շնորհաւորելով նախկին Վարչութիւնը իր այնքան օգտակար գործունէութեանը համար, մաղթեց որ յաջորդ Վարչութիւնն ալ հետեւելով նախկինին օրինակին, աւելի եռանդով փարի Համազգայինի ազգօգուտ եւ նուիրական գործին։

Անցնելով օրակարգի 2րդ. յօդուածին Պ. Լ. Զօրմիսեան առաջարկեց միացնել օրակարգի 2րդ., 3րդ. եւ 4րդ. յօդուածները, որոնք ըստ գրեթէ նոյն խնդիրները կը շօշափեն, ժողովը ընդունեց եւ միասին քննեց զանոնք։ Պ. Պ. Նալչաճեան եւ Զօրմիսեան փափաքեցան իմանալ թէ ինչո՞ւ մինչեւ այսօր չեն վերակազմուած Մարսէյլի եւ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղերը։ Պ. Եարճանեան պատասխանելով ըսաւ թէ Վարչութիւնը շատ փափաքած եւ աշխատած է վերակազմել մասնաւորաբար Մարսէյլի Մասնաճիւղը, ղրկելով երեք անգամ երկու լիազօր ներկայացուցիչներ։ Լիազօրներուն տեղեկագիրներէն պարզուած է որ ներկայիս անկարելի է վերակազմել Մասնաճիւղը, զանազան անձնական քինախնդրութեանց եւ անհամաձայնութեան պատճառով։ Բայց շատ հաւանական է որ 1938 տարին ըլլայ աւելի շնորհալի, կիրքերը խաղաղին զանազան հոսանքներու միջեւ, ինչպէս նաեւ հայրենակիցներու սրտին մէջ, եւ կարելի ըլլայ վերակազմել Մարսէյլի Մասնաճիւղը, եւ խորհուրդ տուաւ որ նոր ընտրուելիք Վարչութիւնը ջանք չխնայէ այս ուղղութեամբ։

Գալով Ալֆորվիլի Մասնաճիւղին, Վարչութեան նախագահը յայտնեց թէ Հ. Կ. Խաչի տեղական Մասնաճիւղին եւ Համազգայինի Մասնաճիւղին միջեւ վարժարանի մատակարարութեան առթիւ վէճ մը ծագած ըլլալով, մեր Մասնաճիւղի կազմը դժբախտաբար քայքայուած է, բայց [illegible] նոր Վարչութիւնը կարենայ տեղական դպրոցին նպաստ մը յատկացնել, [illegible] համոզուած ենք որ Մասնաճիւղը կը վերակազմուի անմիջապէս։

Համազգայինի հիմնադիր [illegible] անդամ Պ. Գասպար Իփէքեան [illegible] Փարիզ գտնուելով, Վարչութիւնը խնդրած էր որ ներկայ ըլլայ Շրջանային Ժողովին։ Պ. Իփէքեան [illegible] մասին տեղեկութիւններ տուաւ [illegible] Համազգայինի գործունէութեան [illegible] թէ մասնաւորաբար Ճեմարանի [illegible] թական եւ նիւթ. կացութեան [illegible] որոնք գոհացուցիչ են։ Թելադրութիւններ ըրաւ եւ ժողովը շնորհակալութիւն յայտնեց իր անկեղծ [illegible] շատ օգտակար զեկուցումին եւ [illegible] դրանքներուն համար։ Այցելած [illegible] Մարսէյլ, թելադրեց անմիջապէս [illegible] բակազմել այնտեղի Մասնաճիւղը [illegible] վերջ տալու համար գոնէ մասամբ [illegible] րող անմխիթար կացութեան։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՎԵՐՈՆԻԿ ՃԻՆՃԵԱՆ

Մարսէյլ գտնուած շրջանիս, [illegible] ութեամբ եւ հաճոյքով կը կարդ[illegible] յաճախ մեծ վերատառութեամբ [illegible] ուած այս անունը, խոշոր յայտա[illegible] րութիւններու մէջ, որոնք փակց[illegible] էին քաղաքին գլխաւոր պողոտա[illegible] րուն վրայ եւ Concerts classiques [illegible] կատը։

Նորահաս տաղանդ մը եւս, կը [illegible] հէի...։ 18ամեայ Հայուհի [illegible] կահար, Վերոնիկ Ճինճեան [illegible] մասնակցէր փետրուար 6ին Մար[illegible] մէջ տրուելիք սէնֆոնիք նուագ[illegible] դէս մը, նուագելով Ռէյնեքէ[illegible] քոնչերթօն, ընկերակցութեամբ [illegible] գախումբի եւ ղեկավարութեամբ [illegible] Pensis, որ անծանօթ մը չէ երաժ[illegible] կան հրապարակին վրայ, ըլլալ[illegible] dio - Luxembourgի նուագախումբի [illegible] կավարը։

Օր. Վերոնիկ Ճինճեան համ[illegible] ներու բաւական լայն շրջանակ [illegible] հոն, որովհետեւ Մարսէյլի [illegible] երաժշտանոցէն առաջին մրցա[illegible] պսակուած էր իր դաշնակահար[illegible] բողութիւնը։ Անկէ զատ, քաղ[illegible] մէջ ուր երաժշտական մեծ [illegible] բաղդատաբար հազուադէպ են, [illegible] նուագահանդէսին իբր [illegible] դաշնակահար մասնակցութիւ[illegible] բովին կ'արդարացնէ իր մասի[illegible] ուած յուսադրիչ գնահատումի[illegible]

Պարագաներու անյարմարու[illegible] թէեւ հաճոյքը չունեցայ ներկ[illegible] լալու այդ նուագահանդէսին, [illegible] յետոյ վաւերական աղբիւրէ [illegible] բացառիկ յաջողութիւնը այդ [illegible] դահանդէսին մէջ, ուր 60ի մօ[illegible] ժշտախումբը ընկերացեր էր [illegible] արդիական ներշնչումով [illegible] այդ քոնչերթօյին մէջ, եւ մեր [illegible] բենակից համակրելի արուեստ[illegible] տուհին արժանացեր էր մեծ [illegible] ութեան, ինչպէս գրած էին [illegible] ֆրանսական թերթերը, [illegible] թէ երիտասարդ արուեստա[illegible] պատիւ կը բերէր թէ իրենց եր[illegible] նոյնին եւ թէ իր պատկանած [illegible]

Հաճոյքով պէտք է յիշատ[illegible] Օր. Վերոնիկ Ճինճեան եղբօ[illegible] է մեր գաղութին համակրելի [illegible] երաժշտապետ Պ. Արամ Ճինճեան[illegible]

Ա. ՓԱՐԹ[illegible]

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՏԻՐ. ԿԱՊՈՅՑ ԽԱՉԻ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ.— Անցեալ կիրակի (13 մարտ) Պիւէթրի Պ. Յովհաննէս-եանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի Հ. Կ. Խաչի նորակազմ մասնաճիւղի թէյասեղանը:

Ժամանակէն շատ առաջ շրջանի հայրենակիցները եկած եւ իրենց տեղերը գրաւած էին սեղաններու շուրջ: Ներկաներու մէջ կային հեռաւոր շրջաններ բնակող հայրենակիցներ ալ: Սրահին մէջ կենալու տեղ չկար, երբ ժամը 4.30ին Ալֆորվիլի Կ. Խաչի ամերու Միութիւնը «Մեր հայրենի-քով» բացաւ հանդէսը: Յետոյ վարչութեան քարտուղարուհի տիկին Ա. Հայրապետեան՝ գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց անհրաժեշտութիւնը մասնաճիւղի մը կազմութեան այս շրջանին մէջ: Սրտագին կոչ ուղղեց շրջանի բոլոր տիկիններուն եւ օրիորդներուն՝ որ գան համախմբուիլ նորակազմ մասնաճիւղին շուրջ, կարենալ գլուխ հանելու համար Հ. Կ. Խաչի հետապնդած նպատակները,— մղում տալ հայ կնոջ հանրային զարգացման եւ գործունէութեան, նպաստել հայ նորահաս մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան, եւ օգնութեան ձեռք կարկառել աննեցուկ հայ ընտանիքներուն:

Գեղարուեստական բաժինին մէջ կիրթ ու քնքոյշ ձայնով երգեցին՝ տիկին Շաքէ Պարսիկեան՝ «Շէլ է արտ» եւ «Այ կաքաւիկ»ը, եւ Պ. Կ. Գայիչեան՝ «Կանչէ կռունկ»ը եւ «Երկինքն ամպել ա»ն: Յաջողապէս արտասանեցին Օր. Գ. Դաւիթեան՝ «Ջօն հայ տիկիններուն» եւ Պ. Գ. Էմրէմեան «Տաղ առ Սեւանայ լիճ»ը Ա. Սրապեանի: Փորթ տ'Իթալիի դպրոցի փոքրիկ աղջիկներն ալ պարեցին երեք հայկական պարեր: Գեղարուեստական բաժնին մեծ ու փոքր բոլոր արուեստագէտներն ալ բուռն ծափերու արժանացան:

Սաներու Միութեան երգչախումբն ալ մէջ ընդ մէջ՝ քառաձայն երգեց վարդապետին «Սարերի վրով գնաց»ը, «Լուսնակ անուշ»ը, «Արեւը կայնէ կէս օրէ»ը, եւ «Ով մեծասքանչ»ը:

Ալֆորվիլի սաներու միութեան նախագահ՝ Պ. Կ. Գայիչեան, վայելուն ճառով մը՝ յանուն իրենց երիտասարդ կազմակերպութեան, ողջունեց նորակազմ մասնաճիւղի տիկինները ցանկութիւն յայտնելով որ Փորթ տ'Իթալիի շրջանին մէջ եւս կազմուի Հ. Կ. Խաչի սաներու միութիւն մը, որուն հետ եղբայրօրէն կապուած՝ հակազդէն չափահաս երիտասարդութեան այլասերումին, ինչպէս եւ կազմակերպուած կերպով ծառայեն ժողովուրդին եւ հայրենիքին:

Տանըեօթը տարեկան այս պարմանին խօսքերը ջերմապէս ծափահարուեցան:

Խօսելու կարգը եկած էր օրուան բանախօս, տիկին Էլլէն Բիւզանդի, որ խօսեցաւ իր ամէնէն գեղեցիկ եւ դպրոցուն ճառերէն մէկը, յուզելով եւ խանդավառելով ներկայ բազմութիւնը: Տիկինը պատմականն բրաւմիջազգային Կարմիր Խաչին ինչպէս նաեւ հայ Կարմիր Խաչի կազմութեան: Թուեց այն բոլոր ելեւէջները որ տեղի ունեցան տարիներու ընթացքին, եւ որոնց հետեւանքով Կապոյտ Խաչը դարձաւ կանացի հսկայ կազմակերպութիւն մը, աւելի քան տասը հազար անդամներով: Կ. Խաչին նպատակն է արտասահմանի մէջ որ եւ է խոչընդոտի առջեւ կանգ չառնել՝ պատրաստելու համար հայը իր սերունդով, իր ընտանեկան աւանդական բարքով, իր ազգային գիտակցութեամբ եւ հայրենիքի անկախութեան գաղափարով, որպէսզի երբ օրը գայ,— որուն կը հաւատանք առանց ամենադոյզն տարակոյսի— իբրեւ ճշմարիտ Հայեր ողջունենք մեր ազատ եւ անկախ հայրենիքը:

Կարճ դադարի մը ընթացքին բոլորին հրամցուեցաւ թէյ եւ խմորեղէն: Մինչ դուրսը՝ չքաւեղանին մօտ՝ երիտասարդուհիներ ազգային եւ յեղափոխական երգերով սրահը կը թնդացնէին:

Գործիքի յանկարծակի խանգարման հետեւանքով, յայտարարուած պարահանդէսը տեղի չունեցաւ: Եւ ժամանակն ալ բաւական յառաջացած ըլլալով կարելի չեղաւ դուրսէն նուագ բերել տալ:

Վարչութիւնը հրապարակով իր ցաւը յայտնեց այս աննախատեսելի անպատեհութեան համար եւ խոստացաւ մօտերս մասնաւոր պարահանդէս մը կազմակերպել, գոհացնելու համար երկսեռ երիտասարդութեան ցանկութիւնը: Մինչեւ ժամը գիշերուան ժամը 11, խանդավառ եւ զուարթ կեր ու խումով, յիշատակելի օր մը անցուցին ներկաները:

Ամէն գնահատանքէ վեր էր վարչութեան եւ շարքային անդամուհիներու մեղուաջան աշխատանքը: Իւրաքանչիւրը իր վրայ դրուած պարտականութիւնը լի ու լի կատարեց սիրայօժար եւ ամենայն կանոնաւորութեամբ:

Կը յուսանք որ այս առաջին ձեռնարկով իսկ, կարեւոր հասոյթ մը ապահոված ըլլայ նորակազմ մասնաճիւղը:

Ապրի՛ք, Հա՛յ Խաչուհիներ:

Ներկայ մը

ՁՈՅՆԵՐ Գ'ԽՍՈՒՆ

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՍԻՆ, 14 Մարտ (Յառաջ).— Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը կազմակերպած էր Վարդանանց յիշատակին նուիրուած հանդէս մը որ տեղի ունեցաւ 13 մարտ կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կոկիկ բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու Տարօնցի հայրենակիցներու այս անդրանիկ ձեռնարկը, որ պանծացումն էր անցեալ փառքերու:

Հանդէսը բացաւ Պ. Յովհ. Մալոյեան, բացատրելով ձեռնարկին նպատակը: Մեներգեցին տիկիններ Հռիփսիմէ Գրիգորեան, Շաքէ Թաչճեան եւ Օր. Տիրուհի Թաթավլաճեան: Օր. Ադաւնի Աստուրեան յաջող արտասանութիւն մը ըրաւ: Տարօնի եւ իր հերոսներու յիշատակին նուիրուած ուղերձներ ըրին ընկերներ Մ. Գրիգորեան եւ Լեւոն Աստուրեան: Յետոյ նախագահը խօսքը տուաւ օրուան բանախօսին Հայր Տէրմոյեանին որ հրաւիրուած էր Վիէնէն:

Բանախօսը նախ համառօտակի պարզեց հայ ժողովուրդի ծագումը, Հայաստանի անցեալ փառքը, մղած պայքարները, կրած ազդեցութիւնները եւ ծանրանալով Մամիկոնեանց կատարած դերին բսաւ.—«Վարդանանք ինկան սառյդ մահուան գիրկը, Հայաստանի գոյութեան եւ ազատութեան սիրոյն: Եթէ մեր հերոս նախահայրերը գիտնային թէ յետագային իր ազգակիցները ատելու աստիճան իրարու դէմ պիտի լարուէին, վստահ եղէք որ անոնք այդ անձնազոհութիւնը պիտի չընէին ...: Չկարծենք թէ մեր հայրենիքի վերաշինութեան սատարած կ'ըլլանք այս օտար ափերուն վրայ իրար ատելով, իրարու աչք փորելով: Միութեան մէջ է ոյժը, այստեղինը քանդել՝ հոն շինելու համար տնակ մը, վերաշինութիւն չէ երբեք: Մեր միակ մտահոգութիւնը պէտք է ըլլայ ազգապահպանումը եւ այդ ուղղութեամբ պէտք ենք աշխատիլ: Նախ արտասահմանի հայութեան «Վերաշինութիւնը» որ կը կը նշանակէ ազգային գոյութեան պահպանումը, որպէսզի երբ ժամը հնչէ եւ մեր հայրենիքը իր զաւակները կանչէ իր ծոցին մէջ, մենք պատրաստ ըլլանք պատասխանելու այդ աւետաբեր կոչին...»: Ճառը վերջացաւ ջերմ ծափերու մէջ:

Աւելորդ չեմ նկատեր մատնանշելու ցաւալի երեւոյթ մը, որ տարուէ տարի աւելի զգալի կը դառնայ: Մեր ժողովուրդին մեծամասնութեան անտարբերութեան ու հայկական որ եւ է ձեռնարկէ բացակայելուն մասին է խօսքս: Շարունակ նոյն մարդիկ են որ կը քաջալերեն ամէն ձեռնարկ:

Անշուշտ այս ցաւը յատուկ չէ մեր գաղութին: Բոլորն ալ կը տառապին նոյն անտարբերութեան մէջ: Երէկի մեր եռուն գաղութը թմրած է: Կապերը հետզհետէ կը թուլնան հայկական կեանքին հետ: Վերջապէս մեր հայրենակիցները պէտք է սթափին այս աղէտաբեր թմրութենէն որ կը ջլատէ նախաձեռնողներու եռանդն ու կորովը: Ո՞ւր է, մանաւանդ, մեր իգական սեռը, որ դեռ երէկ եռանդուն ազդակ մը կը հանդիսանար: Մէկդի ձգելով քաղաքական ըմբռնումները, գոնէ յանուն մեր նորագոյն սերունդին փրկութեան, յաճախ համախմբուինք մեծով պզտիկով հայկական շրջանակի մէջ, նորահաս սերունդը վարժեցնելու համար սիրել իր ազգային լեզուն, մշակոյթը եւ արժանիքները:

*** Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Տէսինի մասնաճիւղը նախաձեռնած է տօնելու ապրիլ 24ի նահատակներու տօնը, որ տեղի պիտի ունենայ ճիշդ ապրիլ 24ին, կիրակի:

Գ. Յ. Պօյաճեան

ՁՈՄԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 13 մարտ.— Զ. Ո. Միութիւնը շարժանկարի ներկայացում մը սարքած էր, մէկը՝ հայկական ջարդերը, 1914էն 1918, միւսը՝ Հայոց անպարտելի արծիւը «Անդրանիկ»: Ներկայացումը տեղի ունեցաւ Բոուա Ռուժի քաղաքապետարանին մէջ:

Առաջին անգամ է որ այսքան հոծ բազմութիւն մը կը փութար դէպի սրահ, առանց կուսակցական խտրութեան:

Առաջին շարժանկարն էր աքսորը: Հայ քաղքենին ու շինականը ձեռք ձեռքի թրքական վոհմակներուն եաթաղանին տակ կը բարձրանային Գողգոթան, եւ այնուհետեւ մէկը միւսէն քստմնելի տեսարաններ, զորս ոչ մէկ գրիչ կրցած է պատկերացնել:

Երկրորդ վարագոյրին, երբ երեւցաւ Անդրանիկ, ներկաները կարծես մոռցան նախորդ պատկերին սարսափները եւ հեւ ի հեւ կը հետեւէին հերոսին քայլերուն:

Մաղթենք որ Զոմը շարունակէ իր անխոնջ գործունէութիւնը, վառ պահելու համար ազգային ոգին:

Ղարիպ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

—.—

ԿԱՐՏԱՆ, 15 Մարտ.— Ալիմինիումի գործարանը տակաւին փակ է: Մինչեւ հիմա որ եւ է կարգադրութիւն եղած չէ: Գործաւորներու կացութիւնը լաւ չէ: Կան որ հազիւ ծայր ծայրին կը կապէին: Բազմանդամ ընտանիքի տէրեր՝ անել կացութեան մը մատնուած են:

Շրջուն պահակները կը հսկեն գործարանին մէջ:

Բանուորներու պատուիրակութիւնը ամէն օր արձանագրութիւն կը կատարէ, իր կողմէ բանուորներուն յատկապէս տուած գործադուլի տոմսին վրայ:

Կարտանի բանուորներու վիճակը դէշ է ներկայիս: Գործադուլը ծանր անդրադարձումներ կ'ունենայ նաեւ Պիվէրի ածխահանքի ընկերութեան վրայ, որմէ մեծաքանակ ածուխ կը գնէր՝ ամէն օր: Հանքը այժմ չորս օր միայն կ'աշխատցնէ բանուորները:

Լեւոն Գեղունի

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԳԻՒՏԸ

Եգիպտոսի Աղեքսանդրիա քաղաքէն տարէ մը ի վեր Փարիզ փոխադրուած հայ երիտասարդ մը, Պ. Հայկ Պետիկեան, արհեստով մեքենագէտ, կարեւոր գիւտ մը ըրած է վերջերս: Պետական եւ պաշտօնական հաստատութիւններ մասնագէտ - ճարտարագէտներու միջոցով համոզուեցան, որ այս գիւտը մեքենագիտական տեսակէտով շատ կարեւոր է, ուստի առաջարկեցին գիւտարարին անմիջապէս ձեռնարկներ կատարել, գիւտին արտօնութիւնը ստանալու համար: Ձեւական բոլոր պայմանները լրացուցած ըլլալով, Պ. Պետիկեան մարտ 7ին ստացաւ իր արտօնագիրը (Թիւ 427.120):

Գիւտը մեծ արժէք կը ներկայացնէ ինքնաշարժի յառաջխմութեան տեսակէտէն: Արտօնութիւնը միմիայն Ֆրանսայի համար է, միջազգային արտօնութեան մը համար մօտ 30.000 ֆրանք կը պահանջուի: Պետական մասնագէտներու կարծիքով գիւտը մեծ հարստութիւն կրնայ բերել, եթէ նիւթական հնարաւորութիւններ ընծայուին:

Գիւտին էութիւնը հետեւեալն է.— մօթէօրը օժտել մասնաւոր սակայն պարզ գործիքով մը, որ ինքնաշարժին արագութիւնը կը կրկնապատկէ մօտաւորապէս՝ 30 առ հարիւր էսանսի խնայողութեամբ մը: Այս գիւտի շնորհիւ ինքնաշարժի մօթէօրի մը ոչ միայն փիստոնները եւ սուփափները մշտապէս մաքուր կը մնան, այլ եւ ինքնաշարժը կրնայ գործածութեան դրուիլ պարզ քարիւղով, առանց որ եւ է խառնուրդի:

Մօտերս դիմում պիտի կատարուի ֆրանսական եւ արտասահմանեան օթոյի մեծ գործարաններուն, գիւտին մենաշնորհը առաջարկելու համար:

Արամ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅՐ. ԵՒ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

1900էն ի վեր, ամէն հասնող՝ արտառոց սխալներով պատմութիւն գրեց Զէյթունի ապստամբութեան ու անցեալին վրայ: Գովելով հանդերձ իրենց բարի նպատակը, կը նկատեմ որ իրենց սխալ տեղեկատուութեամբ կը թունաւորեն յաջորդ սերնդի միտքն ու հոգին: Սմբատ Բիւրատ իր վէպերով, Մնացական Սէմէրճեան իր անտեղեակ եւ անհիմն պատմութիւններով (քանի որ բացակայ էր Զէյթունէն ապստամբութեան ատեն) եւ Կարապետ Տէր Յակոբեան իր չափազանց ինքնագովութեամբ, կուսակցական եւ թաղամոլական չափազանցութիւններու եւ անհիմն սխալներու մէջ ինկան:

Նոյնը ըրած է վերջերս՝ Մարաշի պատմութիւնը գրող մը: Նոյնը ընելու վրայ են Հաճընի հայրենակցական միութեան Ամերիկայի անուս եւ անձեռնհաս տղաքները: Պատմութիւնը ճշմարտութիւն մըն է, զոր գրելէ առաջ սորվելու է եւ այլանդակ բաներ գրելու չէ: Վասնզի յաջորդ զարգացած սերունդ մը, եթէ երկու սխալ գտնէ, երրորդ ճշմարտութեան վրայ ալ պիտի կասկածի: Ուրեմն յանուն հայրենասիրութեան, պատմութիւն գրողները պարտաւոր են ճշդել իրենց գրածները աղբիւրէն, քանի որ անոնք տակաւին կ'ապրին:

Այս պահուս ստացայ Զահլէէն ուղարկուած մեծադիր պատկեր մը, տպագրութիւն Հալէպի «Էլ-Մասրէֆ Նէճիպ Թնէյյոր» տպարանի, Զէյթունի Վերաշինաց Միութեան կողմէ: Ինչ որ Զէյթունի համար է, հոգիիս մօտ է, բայց պէտք չէ որ արտառոց եւ վրան -բաց սխալներ սպրդին: Անշուշտ Զէյթունը շատ մեծ հերոսներ ունի քան ինչ որ դրած են այդ պատկերին մէջ. բայց կարելի էր ներել թերացումներուն, եթէ հիմնական սխալներ չըլլային. ատիկա բացայայտ ապիկարութիւն է եւ իրենց գործը կը մեռցնէ: Օրինակի համար դրած են մեր խմբանկարը, իմինս՝ երեք ընկերներով, ձախէն աջ եւ փոխանակ գրելու Աղասի, Հրաչեայ, Ապահ եւ Մլեհ, իմ պատկերիս տուած են Մլեհի անունը, Հրաչեայինը ուղիղ է, Ապահին տուած են Աղասի եւ Մլեհին տուած՝ Ապահ անունը: Սխալ մը որ դատապարտելի է եւ կ'ոչնչացնէ գործը:

Յանուն հայրենասիրութեան կոչ կ'ընեմ, որ հեղինակ դառալու մարմաջը չափաւորեն եւ գրելէ առաջ սորվին, ցեղը աւելի պիտի օգտուի եւ բարոյապէս զարգանայ: Կը խնդրէի նաեւ Ամերիկայի, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Սուրիոյ հայ թերթերէն, որ բարեհաճին արտատպել այս ազդը:

Անցեալ տարի ալ եղան թերթեր, նոյնիսկ Փարիզի մէջ, որ մեռցուցին զիս, երբ դեռ կենդանի եմ իրենց աչքերուն առջեւ: Անշուշտ զգայուն եմ իրենց ցաւակցութիւններուն, բայց լաւ կ'ըլլայ որ հիւանդ ատենս զգացնէին զայն:

ԱՂԱՍԻ

ԿՈՉ ՊԷԼՎԻԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Խումբ մը սրտցաւ հայրենակիցներ նկատելով որ մեր շրջանին մէջ ստուարաթիւ մանուկներ կը զրկուին առհմային կրթութենէ, հայերէն դասաւանդութեան չգոյութեան պատճառաւ, ձեզ կը հրաւիրենք ընդհ. խորհրդակցական ժողովի մը մարտ 19ին, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 120, Bld. Bellevilleի սրահին մէջ, որպէսզի մեր բոլորին նիւթական եւ բարոյական ջանքերով կարենանք լրացնել այդ պակասը:

Յ. Դանիէլեան, Թ. Կոտկեան, Վ. Վարպետեան, Հ. Մանարեան, Խ. Փօսթոյեան:

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարահայ թերթերը կը գրեն թէ Բեմականի յանձնարարութեամբ կատարուած հպատակութեան արձանագրութիւնները փակուած են արդէն: Միայն Փլովտիվի արձանագրութիւններու թիւը 1000ի հասած է, Փազարճըքի մէջ արձանագրուած են 73 հոգի: Կ'ենթադրուի թէ առնուազն 3000ի հասած պէտք է ըլլայ ընդհանուր արձանագրուողներու թիւը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն որ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միջոց թողլով եւ մելանով:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ներգաղթը այս տարի ալ սահմանափակելով, Անգլիոյ գաղութային նախարարութիւնը հետեւեալ որոշումը տուած է վեց ամսուան համար (1938 ապրիլ — սեպտեմբեր).— ընդունիլ 2000 հոգի, որ ունենան 1000 ոսկի դրամագլուխ: Ինքնապահ ուսանողներն ալ կրնան ընդունուիլ առանց սահմանափակման: Աշխատաւոր դասէն պիտի ընդունուին միայն 1000 հոգի, համաձայն մարզպանին հայեցողութեան: Ներգաղթողներուն կիներն ու զաւակները պիտի ընդունուին առանց սահմանափակման:

ԱՆԳԼԻՈՅ ներքին նախարարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ է հաւաքել առնուազն մէկ միլիոն կամաւորներ, հակօդային պաշտպանութեան համար: Այս առթիւ իբրեւ կենդանի օրինակ յիշեց Աւստրիոյ պարագան: «Որքան աւելի կը խանգարուի Եւրոպայի կացութիւնը, այնքան աւելի առիպողական է մեզի համար ամէն կարելի պատրաստութիւն տեսնել արդիական պատերազմի ամէնէն վտանգաւոր զէնքին դէմ»: Այս կամաւորները պիտի ըլլան 25 — 30 տարեկան եւ մասնաւոր մարզանք պիտի ստանան:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Սենօն կ'ըսէր թէ չալիկը մարդուս կալին է, իսկ մենք չալիկ չունինք: Անոթի մարդը շատ կը մսի, կ'ըսէր ան ալ, իսկ մենք ուտելիք չունինք: Անվերժ էր ցուրտի ալ, հովի ալ եւ կը տոկար զարմանալի քաջութեամբ: Իսկ որովհետեւ շատոնց մինակն էր լեռներուն վրայ, վարժուած էր նաեւ հալածուելու ժանտարմաներուն: Թոփալ Կուլօն ալ, որուն կը հանդիպէր, Սառղուէն լուր կը բերէր իրեն թէ յաջորդ օրը ժանտարմաները լեռնամասը պիտի պաշարեն ու խուզարկեն, եւ մենք ալ ըստ այնմ մեր տեղերը կը փոխէինք: Կուլօն երբեմն մէկ երկու հաց ալ կը բերէր Սենօյին: Բայց այդ գլխուն մազերուն համբանքով մեր հացը կերած կաղը այլեւս զիս տեսնել չէր ուզեր: Սենօն կ'երթար Թուրք հովիւներու եւ հօտերու մէջէն զարմանալի ճարպիկութեամբ, առանց տեսնուելու, Կուլօն կը գտնէր, որուն լուրերը հացէն աւելի կարեւոր էին մեզի համար: Երբ Թուրք հօտերը մեր վրայ գային, ես կը շուարէի: Սենօն զիս առած թուփերը կը մտնէր ու կը հրամայէր որ լաւ տափիմ: Ու այսպէս երբեք չտեսան մեզ:

Քանի մը շաբաթ անցուցինք Սենօյին հետ լեռներուն վրայ, ուր հալածանքն եւ հրացանաձգութիւնները անպակաս էին, ինչպէս ամառը Զամուռճիի անտառներուն ամայի տեղերը, ուր կ'ըսեն թէ Թուրքերը Գարահիսարի Հայերը կը հալածեն: Ժանտարմաները գիշերով կը պաշարէին լեռները ու ցերեկները շուներով ու հրացանաձգութիւններով մեզ որսալու կ'ելլէին:

Իրիկուն մը ուշ ատեն Սառղուի շատ մօտ կով մը տեսանք: Ձայն քշեցինք եւ անտառ տարինք խնդալով: Կենդանին չէր կրնար քալել անտառներէն, ուստի գլորեցինք ձոր մը եւ մորթեցինք, քերթեցինք, կաշին առինք վըրայէն: Սենօն վարժ հարուածով մը կուրծքը բացաւ եւ սիրտը դուրս հանեց ու մենք տաք տաք զայն կերանք հում հում: Մեր կրցածին չափ ալ միս առինք միասին ու հեռացանք: Ճամբան Սենօն ինծի ցոյց կուտար ժանտարմաներու մոյկերուն հետքերը, գամերուն տեղն ալ գտնելով ու կ'ըսէր.

—Ժանտարմայի իզ է, ամու, աղէկ որ հոս չեն բռաստ եկեր մեզի...

Մենք այդ միսերը եփեցինք առանց աղի եւ կերանք օրերով: Ես գիշերները կաշիին մէջ կը պառկէի, ցերեկներն ալ կը պտտցնէի զայն պոչէն ուսս նետած: Կովին ոտքերուն կաշիէն անմիջապէս մէկ մէկ տրեխ կարեցինք ամէն մէկս:

Յաջորդ օրը գիւղացիները կովը կը փնտռէին: Մենք անտառէն կը դիտէինք զիրենք: Անոր մնացորդները գտան ու սկսան հայհոյել:

Մենք կ'ապրէինք վայրի կենդանիներու նման: Պզտիկութեանս, երբ իրիկունները գիւղ կը դառնայինք դոմերէն, աղուէսները մեզ կը դիտէին: Ու երբ իրենց կողմը նայէինք, խիկոյն կը սկսէին փախչիլ: Մենք հիմա այդ աղուէսներուն պէս էինք: Ամայի տեղեր ընտրել, մարդէ փախչիլ ու կարելին գողնալ, ապրելու համար:

Հեռուէն կ'երեւէր մեր գիւղը: Կը նայէինք անոր եւ կը տխրէինք: Սենօն կը պատմէր Ծնունդի, Զատիկի, Բարեկենդանի եւ ուրիշ օրերու ուտելիքներէն եւ բերնին ջուրերը կը վազէին: «Ա՜խ, կ'ըսէր ան, անգամ մըն ալ գեղ երթայինք, ըտ օրերը տեսնէինք ու մեռնէինք»:

Ձմեռը կը մօտենար, լեռներուն վրայ հետզհետէ աւելի ցուրտ կ'ըլլար: Բարձր գագաթներուն վրայ ձիւնը նստեր էր արդէն: Ես միշտ Ղեւոնդին համար մտահոգ էի: Կ'ուզէի գաղտնի Զամուռճի դառնալ, անկէ լուր մը առնելու համար: Իսկ Սենօն ալ Կուլօն Խարակապան պիտի տանէր եւ իբրեւ Քիւրտ հովուութեան տար այնտեղ, ուր խօսած էր առաջուընէ: Անոր մազերը այնքան երկարեր էին որ այլանդակուեր էր դէմքը: Ածելիով մը շինեցի մազերը, բաժնուելէ առաջ: Ու խոստացայ իրեն որ եթէ երթամ Ղեւոնդն ալ գտնեմ, անպատճառ կուգամ կը տեսնեմ զինքը եւ միասին կ'ըլլանք: Մեր հարստութիւնը, կովուն կաշին ալ խզտեցինք ու բաժնեցինք իրարու մէջ:

Կէսօրէ ետք մըն էր, երբ ուղեցի ճամբայ ելլել, որպէսզի տակաւին չմթնած գտնեմ Քիւրտերուն լեռները: Եթէ ոչ կրնայի կորսուիլ եւ բոլորովին ուրիշ կողմ երթալ: Երբ իրար համբուրեցինք ու բաժնուեցանք Սենօն ըսաւ թնծկալով.

— Իշտը աս չեղաւ, ամու...

Գիշերը այնքան մութ էր որ մատդ աչքդ տանէիր չէր տեսնուեր: Արձակուած գնդակի պէս մխրճուեցայ անոր մէջ ու կ'երթայի կատարէ կատար: Հովերը թեւերս մտած կը թռցնէին զիս:

Ն Ո Ր Է Ն Զ Ա Մ Ո Ւ Ռ Ճ Ի.— ՂԵՒՈՆԴ ՉԿԱ՜Յ...

Կ'անձրեւէր: Մութ ամպեր իջած էին բարձունքներուն վրայ: Հովերը երեսիս կը փչէին, անձրեւը մարմինս կը ծեծէր: Կը կորսնցնէի լերան նեղ արահետը, ինքզինքս մերթ գիւղերու մօտ, մերթ պուրակներու մէջ գտնելով: Անցայ լերան մը վրայ երկու հոգիի քովէ, որոնք թուփ մը մտած սիկար կը ծխէին: Մենք գրեթէ իրար քսուեցանք, այնքան մօտ գացի, առանց զիրենք տեսնելու, ճչացի ու փախայ հովի պէս: Ետեւէս ոչ մէկ ձայն: Արդեօք անոնք ալ Հայե՞ր էին, թերեւս մեր գիւղացի... Հովէն ու անձրեւէն նեղուած, մերթ թուփերը կը մտնէի յոգնասպառ, քնանալու համար: Ցուրտը զիս կը հանէր նորէն ու ճամբու կը դնէր: Կուլայի եւ ծնունդս կ'անիծէի: Ու կը մաղթէի որ թշնամին ինք իմ վիճակս չունենայ:

... Զամուռճիի աքաղաղները կը պոռային լուսադէմին, երբ հոն հասայ: Սարսուռ եկաւ վրաս, ու Վէլիին դոմը մտայ: Սիրտս զարնել սկսաւ: Ի՞նչ եղած էր Ղեւոնդը, ո՞ւր էր: Առտուն Վէլիին կինը դոմ մտաւ, այծերը կթելու: Քանի մը լաւ այծեր դեռ միշտ կաթ կուտային, թանձր կաթ մը, թէեւ քիչ: Զիս տեսնելուն վախէն ճչալով սկսաւ ետ ետ երթալ.

— «Աման, պոռացի, մի՛ վախնար, ե՛ս եմ, ե՛ս եմ...:» Տեսաւ՝ ու ճանչցաւ զիս:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(34)

ըլլային ընդդիմացող մեր միջամտութեան : Իրական էր Իտալիոյ շահագրգռութիւնը՝ Աւստրիոյ անկախութեան մասին : Բայց այդ հիմնուած էր այն ենթադրութեան վրայ թէ Աւստրիացիները իրենք անկախութիւն կ'ուզեն, գոնէ մեծամասնութիւնը կ'ուզէ : Արդ, վերջին քանի մը օրերու դէպքերը ցոյց տուին թէ ժողովուրդին խորունկ իղձերը միացման կողմն են : Երբ դէպք մը անխուսափելի է, լաւագոյն է որ տեղի ունենայ ենթակային հաւանութեամբ եւ ոչ թէ հակառակ անոր կամքին կամ անոր դէմ » :

Մուսոլինի յետոյ պատասխանեց այն ազդարարութեանց թէ գերմանական միլիոններու ճնշումը սահմանին վրայ՝ կրնայ վնասել Իտալիոյ :

— « Ցիսուն երկու պետութիւններ չկրցան որ եւ է կերպով ազդել Ափրիկէի պատերազմին ատեն : Իտալիա ամուր կամք ունի եւ ամուր միտք եւ իր ճամբան կ'երթայ շեշտակի : Մենք այնքան չենք ազդուած որ, հանդարտութեամբ կը նայինք այն ժամանակին երբ, քանի մը տարիէն, պարզապէս ժողովուրդներու աճումով, Գերմանացիները պիտի ըլլան 80.000.000, իսկ մենք միայն 50 միլիոն : Բայց ոչ միայն մէկ սահմանագլուխի, այլ տասը սահմանագլուխի վրայ, մէջն ըլլալով իտալականը, կը գտնուի երկու բարեկամներու անհպելի սահմանագլուխը : Ֆիւրէրը (Հիթլէր) բացարձակ էր այս մասին, վճռապէս բացարձակ, նոյնիսկ իշխանութեան հասնելէ առաջ : Մեզի, փաշականներուս համար բոլոր սահմանագլուխները նուիրական են : Անոնց մասին մարդիկ չեն վիճիր, այլ կը պաշտպանեն : Երբ Աւստրիոյ ողբերգութիւնը հինգերորդ արարին հասաւ, բովանդակ աշխարհի հակափաշականները կարծեցին թէ վերջապէս հասած է մեծ պատեհութիւնը՝ երկու միահեծան պետութիւնները իրարու դէմ հանելու եւ խորտակելու անոնց համերաշխութիւնը : Կը պատասխանենք արհեստով խաղաղասէրներուն թէ այդ ընդհարումը պիտի դառնար նախաբանը համաշխարհային նոր պատերազմի մը : Սուտ էին, ողջակալն եւ գրպարտական՝ ժողովրդապետութեանց, մասոնական օթեակներու եւ Գ. Միջազգայինի այդ յոյսերը : Ժամանակը եկած էր փորձի ենթարկելու առանցքը : Այժմ Գերմանացիները գիտեն թէ առանցքը դիւանագիտական կառուցում մը չէ՝ միայն սովորական առիթներու համար : Անոնք գիտեն թէ առանցքը ամուր մնաց գերմանական աշխարհի եւ Եւրոպայի պատմութեան այս բացառիկ պահուն : Երկու ազգերը, որոնք միացած են միեւնոյն ժամանակ եւ միեւնոյն մեթոտներով, ինչպէս եւ իրենց քաղաքական նոյնատեսակ ըմբռնումներով, կրնան յառաջ խաղալ միասին, նոր հաւասարակշռութիւն մը տալու համար խռովեալ Եւրոպայի, հաւասարակշռութիւն մը որուն շնորհիւ վերջապէս պիտի ապահովուի ժողովուրդներու խաղաղ եւ արդիւնաւոր գործակցութիւնը » :

ՀԻԹԼԷՐ ՊԻՏԻ ԼՈՒԾԷ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Հիթլէր չորեքշաբթի օր Պերլին վերադառնալով, ողջունուեցաւ 2.500.000 քաղաքացիներու կողմէ, որոնք խելայեղ ցոյցեր կատարեցին : Շատեր փողոցներուն մէջ ծունկի կուգային Առաջնորդին առջեւ : Հակառակ խիստ կարգապահութեան, հարիւրաւորներ վիրաւորուեցան հրմշտուքներու ընթացքին :

Հիթլէր այսօր (ուրբաթ) ճառ մը պիտի խօսի խորհրդարանին մէջ, Աւստրիոյ միացման մասին : Կ'ըսուի թէ այս առթիւ խորհրդարանը պիտի լուծուի եւ նոր ընտրութիւններ պիտի կատարուին Ապրիլ 10ին :

Գերմանական թերթերը ուժգնօրէն կը հերքեն այն լուրերը թէ նոր զօրք ղրկուած է Սպանիա : Այս առթիւ ազդարարութիւններ կ'ուղղեն Փարիզի :

*** Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները կրկնապատկած են իրենց գործունէութիւնը, Աւստրիոյ կցումէն ի վեր : Կառավարութիւնն ալ վճռական դիրք մը բռնած է, ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ Փարիզի մէջ :

Անգլիա-իտալական մրցումը ծովու վրայ

Իտալիոյ ծովային նախարարը իր տեղեկագիրը ներկայացնելով երեսփ. ժողովին, յայտնեց թէ 1941ին մարտանաւերու տարողութիւնը պիտի հասնի 700.000 թոնի, որուն 240.000ը զրահաւոր, 160.000ը յածանաւ, 190 հազարը թեթեւ նաւեր եւ աւելի քան հարիւր հազարը սուզանաւ : Նոյն թուականին ամէնէն հին մարտանաւերը միայն 12 տարեկան պիտի ըլլան : Այս տարուան ընթացքին պիտի շինուին նոր մարտանաւեր, 260 հազար թոն տարողութեամբ : Այս տարուան եւմտացոյցն է 21 միլիոն անգլ. ոսկի, — 1.160.000 աւելի նախորդէն :

Անգլիա եւս 1941ին պիտի լրացնէ իր նաւային ծրագրին գործադրութիւնը : Այն ատեն բրիտանական նաւատորմին տարողութիւնը պիտի ըլլայ 1.700.000 թոն : Նոյն թուականին Իտալիոյ բուն ռազմական տորմիղը պիտի բաղկանայ չորս արդիական զրահաւորներէ, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն տարողութեամբ եւ չորս հին մարտանաւերէ որոնք վերաշինուած են : Իսկ Անգլիա պիտի ունենայ 9 արդիական զրահաւորներ, իւրաքանչիւրը 35.000 թոն կամ աւելի տարողութեամբ եւ 13 հին զրահաւորներ որոնցմէ շատերը նորոգուած են :

Դարձեալ, Իտալիա պիտի ունենայ 19 արդիական յածանաւեր, իսկ Անգլիա՝ 56 : Այս վերջինը թուական առաւելութիւն պիտի ունենայ թորփիլահալածներու տորմիղով, իսկ Իտալիա արդէն պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնէ սուզանաւերով :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ Միջազգայինի գործադիր խորհուրդը, որ երկու օրէ ի վեր ժողով ունէր Փարիզի մէջ, Արհեստակցական Միութեանց վարչութեան հետ, երկար յայտարարութիւն մը հրատարակեց, պարզելով իր տեսակէտները քաղաքական կացութեան մասին : Միջազգայինը առանձին բանաձեւ մըն ալ քուէարկեց Մոսկուայի վերջին դատավարութեան մասին, յայտարարելով թէ «երբեք վստահութիւն չի կրնար ունենալ Խ. Միութեան քաղաքական արդարադատութեան մասին» : Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ժողովին կը մասնակցէր ընկեր Վ. Համբարձումեան :

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականներուն յառաջխաղացութիւնը, որ բուռն թափ առած էր քանի մը օր առաջ, դանդաղած է այժմ :

*** Արականի ճակատամարտին մէջ, (Սարակոսայի եւ Թէրուէլի միջեւ) որ կը տեւէ մէկ շաբաթէ ի վեր, Սպանիոյ ազգայնականները մինչեւ մարտ 16 գրաւած էին 7000 քառ. քիլոմեթր հող, հինգ քաղաք եւահագին քանակութեամբ աւար : Գերի բռնած էին 6000 հոգի, առանց հաշուելու անոնք որ պահուած կամ պաշարուած են եւ ամէն օր կը բռնուին հարիւրներով : Հանրապետական չորս զօրաբաժիններ տասնորդուած կամ ցիրուցան եղած են : Ձեռք անցած են 100 թնդանօթ, 300 գնդացիր, ահագին քանակութեամբ պաշար եւ ռազմանիւթ : Վար առնուած են 27 օդանաւեր :

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿԸ ընդհ. ժողով գումարելով, քննեց ներքին եւ արտաքին կացութիւնը եւ շատ ծանր եզրակացութեանց յանգեցաւ : Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը շեշտելով թէ «Ազգային տնտեսութեան կացութիւնը կը ծանրանայ օրէ օր», կը խնդրէ կառավարութենէն որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ, արտադրութիւնը աւելցնելու, պետական հեղինակութիւնը զօրացնելու եւ արտաքին աշխարհին վստահութիւն ներշնչելու համար :

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը, 20 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին : Սովորական հաւաքատեղին :

ԿԱՐՏԱՆԻ «Նիկոլ - Դուման» խումբի դասախօսական ժողովը, կիրակի (20 մարտ), կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ :

Կը խօսի Ընկեր X : Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, կիրակի (20 մարտ) կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, «Դուրեան» գրադարանը :

Ստիպողաբար կը հրաւիրուին տեղւոյս եւ Թալօտիէռի բոլոր ընկերները : Ներկայանալ անդամատետրով :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Քաղաքապետարանի վերնայարկի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»

Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը անխտիր :

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԷ Հ. Յ. Դ. «ՔԵՌԻ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ ետք :

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ՊԵՊԻԿԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները :

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «ԿՈՐԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱԼԱՆՍԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Թէատռ»ի սրահին մէջ.

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ ներկայ քաղաքական կացութիւնը» :

Մուտքը ազատ է : Կը հրաւիրուին Փոն տ'Օպնայի եւ շրջակայքի բոլոր հայրենակիցները :

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԵՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ՃԷՆ 7

FOYER SOSIALISTEի սրահին մէջ : 149 bis Ave. d'Argenteuil, Asnières

Կը նախագահէ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»ը Պ. Ա. Սարաֆեանի խումբին կողմէ :

Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ կովկասեան պարեր ղեկավարութեամբ Թաւիթ Գարեգինի : Արտասանութիւն, երգ :

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք

ԶՐՈՅՑ - ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 20 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8, րիւ Պօսիւէ, Փարիզ :

Վիճաբանութիւնը կը վարէ Տիկին ՄԻՍԱՔԵԱՆ : Նիւթ՝ Մանուկներու հոգեբանութիւնը :

Մուտք 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին) :

ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԱ-ՎԻՍԹԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին

Լա-Վիսթի «ԲԱԹՐՈՆԱԺ»Ի ՍՐԱՀԻՆ մէջ (Rue Septêmes)

Գեղարուեստական բաժին կը մասնակցին սաներ եւ պատանիներ

կը ներկայացուի «ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՅԵՂՆԵՐԸ» կատակերգութիւնը

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՌԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ :

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 18 մարտ, այսօր ուրբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, Շահրիկեան սրահին մէջ : 5, Rue de l'Eclipse :

Կը խօսի՝ Պ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Նիւթ.— Հայ քաղաքական կուսակցութիւններու ծագումը :

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Ave. l'Opéra — Métro: Pyramides

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՑԵՄԻ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան

Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO :

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը :

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սթանոզի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր : Խրիմեան սրահին մէջ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի : Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ :

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք :

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 20, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort :

Կը խօսի Պ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր ճազ. ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով : Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Պաստիյէն առնել օթօպիւս 13 եւ 81 եւ իջնել փոն Շարանթոն :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի Փարիզի Մասնաճիւղը տարեկան Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երկսեռ անդամները՝ 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Բարեգործականի Տունը, 8 Րիւ Պօսիւէ, մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ : Օրակարգ՝ Վարչութեան տարեկան նիւթական ու բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն :

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Միութեան Ընդհ. ժողովը 20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 8 Րիւ Պօսիւէ, Փարիզ : Օրակարգ՝ ընթացիկ հարցեր : Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱԼՆՈՅ ՋՈՐԻ Հայր. Միութեան Ընդհ. ժողովը 20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1,30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ : Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Կարեւոր օրակարգ :

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»

Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ

Թ Ա Ն Ի Տ Ի Ն Ե Ր

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ուրֆայի Հայրենակցական Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր Եղիշէ ... Մխիթարեանի՝ երիցուհի Տիկին ... ՍԻՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ ... ուան առթիւ :

✕

Մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տէր Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի՝ երիցուհի Տիկին ԼՈՒ... դառնաղէտ մահուան առթիւ :

Լա Սիօթա Տէր եւ Տիկին ...

✕

Մեր խորունկ ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տէր Եղիշէ քհնյ. ...թարեանի երիցուհի ԼՈՒՍԻՆ ...ԹԱՐԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ :

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գէորգ... Կարտան

Հ. Յ. Դ. Վիէնի Կոմիտէն ... շրջանի բոլոր ընկերները ... ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ... Սապունճեանին եւ պարագաներ... իր տիկնոջ՝ ԱԼՄԱՍ ՍԱՊՈՒՆ... ՆԻ դառնակսկիծ մահուան ... տեղի ունեցաւ երիտասարդ... կին :

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 19 ՄԱՐՏ SAMEDI 19 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3683

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴԻՊՔԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Քաղաքական դէպքերու ընթացքը կը հարկադրէ յետաձգել մեր խորհրդածութիւնները Հայաստանի կացութեան եւ ծանօթ դնդակահարութեանց մասին:

Զափէն աւելի պերճախօս են օրուան լուրերը: Բայց հարկ է խտացնել, ամփոփել զանոնք, աւելի որոշ գաղափար մը կազմելու համար.—

1. Մեկնութեան չի կարօտիր Ֆրանսայի վարչապետին յայտարարութեան ոգին, միջազգային կացութեան մասին: Յայտարարութեան ընթերցումէն վերջ խօսուած ճառն ալ, իբրեւ լրացուցիչ, աւելի կը խտացնէ գոյները: Մանաւանդ որ, ընդդիմադիրները մերժեցին ընթացք տալ իր կոչին: Ուրիշ խօսքով, չուզեցին կիսկատար պատասխանատուութիւններ ստանձնել, այնքան ծանրակշիռ կացութեան մը մէջ:

Յայտարարութեան ընթերցումէն առաջ, նախարարական խորհուրդը որոշած էր 4.465.000.000 ֆրանքի նոր գումար մը ծախսել, ազգային պաշտպանութեան համար: Այս գումարէն 3.465.000.000 սահմանուած է օդանաւային ուժերուն, նկատելով որ այս ճակատին վրայ Ֆրանսա շատ ետ կը մնայ Գերմանիայէն եւ Իտալիայէն: Չորս հարիւր միլիոն ֆրանք պիտի ծախսուի նաւատորմին, 600.000.000 ալ բանակին:

2. Նոր խնդիր մը, Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ վէճը, կը սպառնայ աւելի ծանրացնել կացութիւնը՝ Եւրոպայի արեւելքին վրայ: Լեհաստան վերջնագիր մը ուղղեց իր փոքրիկ հարեւանին, եւ պայմանաժամը լրացաւ երէկ: Վերջին լուրերու համաձայն, լեհական բանակը յառաջ պիտի խաղայ, եթէ վերջնագիրը մերժուի, եւ պիտի քալէ մայրաքաղաքին՝ Քունասի (Քովնօ) վրայ, որ 80 քիլոմեթր հեռու է: Ցետոյ պիտի հրաժարեցնէ Լիթուանիոյ ներկայ կառավարութիւնը եւ նոր մը նշանակել պիտի տայ, իր պահանջած գոհացումն ստանալու, իր կամքը պարտադրելու համար: Անճար Լիթուանիան բնականաբար պիտի դիմէ Ազգերու Դաշնակցութեան, որուն անունն անգամ մոռցուած է այս օրերս... (Լիթուանիա հազիւ 20.000 զինուոր ունի: Երկրին տարածութիւնն է 55.658 քառ. քիլոմեթր, բնակչութիւնը՝ 2.255.000էն աւելի, 80 առ հարիւր Լիթուանացի):

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Լեհաստան պիտի օգտուի առիթէն, իր կարգին կլլանելու համար Վիլնայի վիճելի շրջանը, հետեւողութեամբ Գերմանիոյ: Կը կարծուի թէ Խ. Միութիւնը չէզոք պիտի մնայ:

3. Հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն, Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը հետզհետէ աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ: Ֆրանսա պաշտօնապէս յայտարարեց թէ պիտի յարգէ իր զինուորական յանձնառութիւնները: Խ. Միութիւնն ալ պիտի հետեւի անոր, համաձայն իր զինակցութեան. իսկ Անգլիա չուզեր խառնուիլ: Աշխատաւորականները նորէն փորձեցին բացորոշ հաւաստիքներ ստանալ, բայց վարչապետը կրկնեց իր խուսափողական պատասխանը: Միւս կողմէ, Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները կը շարունակեն բազմապատկել իրենց խլրտումները, քաջալերուած՝ Աւստրիոյ հիթլէրականներու օրինակէն:

Կացութեան ծանրութիւնը կ'ապացուցանեն, նաեւ, Խ. Միութեան հրաւէրը՝ նոր ժողովի մը համար, դուրս ձգելով Գերմանիան, Իտալիան եւ Ճափոնը, եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին յայտարարութիւնը, որ կը ցուցնէ թէ Ամերիկա ի հարկին պիտի չեղի չէզոքութեան քաղաքականութենէն, «պաշտպանելու համար ամերիկեան շահերը ի սփիւռս աշխարհի»:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ՞ ՉԵԽԵՐՈՒՆ

Մոսկուայի ամէնէն հեղինակաւոր պաշտօնատարներէն մէկը, որուն անունը գաղտնի կը պահուի, յայտարարեց թէ Խ. Միութիւնը պիտի կատարէ իր զինուորական յանձնառութիւնները Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ, եթէ Ֆրանսան ալ կատարէ: Այս յայտարարութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց, մանաւանդ որ տեղի կ'ունենար ճիշդ այն պահուն երբ Ֆրանսայի վարչապետը հանդիսաւոր հաւաստիքներ կուտար չեխական դեսպանին: Միւս կողմէ, ուշագրաւ է որ Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան Գերագոյն Խորհուրդը կը խորհրդակցի չեխական սպայակոյտին հետ, Ֆրանսայի օգնութեան եղանակներու մասին:

Ռուս դիւանագէտը իր յայտարարութեան մէջ խոստովանեցաւ թէ Խ. Միութիւնը սահմանակից չէ Չեխոսլովաքիոյ, բայց աւելցուց.— «Պէտք է նրբանցք մը բացուի»:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այսպիսի յայտարարութիւն մը կրնար ըլլալ միայն ճշգրիտ յատակագիծներ մշակելէ վերջ, թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական գետնի վրայ, Մոսկուայի եւ Փրակայի միջեւ, ապահովելու համար Խ. Միութեան օգնութիւնը, եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ: Վերջին տարիներու եւ ամիսներու ընթացքին երկարատեւ եւ յաճախադէպ խօսակցութիւններ տեղի ունեցան Չեխոսլովաքիոյ եւ Խ. Միութեան սպայակոյտներուն միջեւ: Անշուշտ մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուի. մանաւանդ որ Խ. Միութիւնը աշխարհի ամէնէն գաղտնապահ երկիրն է: Եւ Մոսկուա միշտ կը հերքէ զինուորական շարժումներու լուրերը: Բայց մարաջախտ Վորոշիլով քանիցս յայտարարեց թէ արեւմտեան Ռուսաստանի պահակազօրքերը միշտ կազմ եւ պատրաստ վիճակի մէջ կը գտնուին, թէ մարդանքով եւ թէ սպառազինութիւններով:

Անշուշտ երկու երկիրներուն սահմանակից չըլլալը ամէնէն աննպաստ պարագան կը կազմէ, թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական տեսակէտով: Բայց այս խնդիրը գոյութիւն ունէր արդէն, երբ կնքուեցաւ փոխադարձ օգնութեան դաշինքը: Օդանաւային խնդիրը բաղդատաբար դիւրին կը համարուի: Եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ, Մոսկուայի օդատորմիղը, որուն թուական ուժը գաղտնիք չէ, կրնայ բազմաթիւ սաւառնակներ ղրկել, Չեխերուն օգնելու համար, զանոնք թռցնելով շատ բարձրէն, ռումանական կամ Մոսկուա - Փրակա օդանաւային ճամբով: Գերմանացիները եւ Իտալացիները յաջողութեամբ օգտուեցան այսպիսի մեթոտներէ, իրենց օդանաւերը Սպանիա հասցնելու համար:

Շատ աւելի բարդ է ցամաքային բանակի օգնութեան խնդիրը, որ միեւնոյն ատեն քաղաքական խնդիր մըն է: Ամէն պարագայի մէջ, տակաւին ի զօրու է Ազգաժողովին ուխտը: Եթէ Չեխոսլովաքիա յարձակում կրէ, անմիջապէս պիտի յիշեցնէ ուխտին 16րդ յօդուածը, որով Լեհաստան եւ Ռումանիա, ինչպէս ուրիշ պետութիւններ, յանձն առած են թոյլ տալ զօրքի փոխադրութիւնը իրենց հողերուն վրայ, եթէ ապացուցուի նախայարձակումը: Ռուսաստան - Չեխոսլովաքիա գծին վրայ ռումանական ճամբան հաղորդակցութեան նախնական վիճակ մը կը ներկայացնէ: Ամբողջ հարցին կեդրոնը կը ներկայացնէ Լեհաստան, որ երբեք տրամադիր չէ թոյլատրելու խորհրդային բանակին անցքը իր հողին վրայ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱՀԼԻՃԸ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ 196Ի ԴԷՄ 396 ՁԱՅՆՈՎ

Լեոն Պլումի գերագոյն կոչը Ազգ. Միութեան համար

Ընդդիմադիրները նորէն մերժեցին

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Նոր դահլիճը խորհրդարանին ներկայացաւ հինգշաբթի օր, պարզելու համար իր քաղաքականութիւնը:

Երեսփ. ժողովին մէջ յայտարարութիւնը կարդաց Պ. Լէոն Պլում, եւ ճառ մըն ալ խօսեցաւ, շեշտելով կացութեան ծանրութիւնը եւ ազգային միութեան անհրաժեշտութիւնը. բայց ընդդիմադիրները մնացին անտարբեր: Կառավարութիւնը ի վերջոյ խնդրեց յետաձգել հարցապնդումները, վստահութեան խնդիր յարուցանելով: Ժողովը վստահութիւն յայտնեց 196ի դէմ 369 ձայնով: Լէոն Պլում դիտել տուաւ թէ անմիջապէս պիտի հրաժարէր, ազգային միութեան դահլիճ մը կազմելու համար, եթէ վստահութիւն ստանար միաձայնութեամբ:

Կառավարութեան յայտարարութիւնը պարզելով դահլիճին կազմութեան պարագաները, «եղերական եւ պատմական օրուան մը մէջ», կը բացատրէ թէ անհրաժեշտ էր հզօր կառավարութիւն մը, բոլոր հանրապետական ուժերու համախմբումով:

— «Մենք իշխանութիւնը ստանձնեցինք յաջորդ օրը յանկարծահաս դէպքի մը որ յուզեց եւ տակնուվրայ ըրաւ բովանդակ Եւրոպան եւ որ կրնար ահարկու հետեւանքներ ունենալ: Հետեւապէս, ամէն բանէ առաջ պարտաւոր ենք պատրաստ գտնուիլ արտաքին կացութեան վտանգներուն առջեւ: Ֆրանսան ջերմապէս խաղաղութիւն կ'ուզէ միաձայն: Եթէ հարցը կը վերաբերի Եւրոպայի խաղաղութեան, չկայ նախաձեռնութիւն մը զոր ստանձնելու կամ ընդունելու կամք չունենայ: Միեւնոյն ատեն, Ֆրանսա կ'ուզէ փրկել իր կատարեալ անկախութիւնը եւ կենսական շահերը, պահպանել իր սահմաններուն եւ հաղորդակցութեանց ապահովութիւնը, ամբողջովին յարգել իր ստորագրած յանձնառութիւնները: Բայց մենք երբեք պիտի չհանդուրժենք որ այս երկու կամքերը անհաշտ ըլլան, եւ մենք մարդկային ճիգին առաւելագոյնը պիտի փորձենք, զանոնք հաշտեցնելու համար:

«Քանի որ պարագաները կը հարկադրեն, մենք պիտի աւելցնենք մեր զինուորական ուժը: Սպառազինութեանց լրացուցիչ ծրագիրներ պիտի մշակուին անյապաղ: Բան պիտի չխնայուի, զարկ տալու համար արտադրութեան նիւթական միջոցներուն: Մենք պիտի ջանանք մշակել կամ ամրապնդել զինակցութիւններ, բարեկամութիւններ եւ համակրանքներ: Պատուաւոր խաղաղութիւնը եւ ապատութիւնը միշտ կանոն մը եղած են Ֆրանսայի համար, իսկ միջազգային բարոյականը եւ համերաշխութիւնը՝ սկզբունք: Իր նպատակն է միշտ մերձեցումը բոլոր խաղաղասիրական ուժերուն, յանուն հաւաքական ապահովութեան»:

Յայտարարութիւնը խօսելով ելմտական - տնտեսական հարցերու մասին, անոնց լուծումն ալ կը կապէ միւս հարցերուն հետ: Ցետոյ կ'ըսէ թէ պիտի շարունակուին ընկերային բարենորոգումները, աշխատանքի օրինագրքին քուէարկութեամբ, թէ օրինագիծ մը պիտի ներկայացնեն ծեր բանուորներու հանգստեան թոշակին, ընտանեկան նպաստներու ծաւալման համար եւն.: Ցետոյ կը փառաբանէ ազգային միութեան գաղափարը:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Յայտարարութեան ընթերցումէն անմիջապէս վերջը, նախագահը կարդաց հարցապնդումներուն ցանկը: Ասոր վրայ վարչապետը խօսք ուզեց, պարզելու համար կառավարութեան տեսակէտները: Մանրամասնօրէն պատմեց թէ ամէն բան փորձեց, ազգային միութեան դահլիճ մը կազմելու համար, բայց ընդդիմադիրները մերժեցին, բացի մէկ խմբակցութենէ:

— «Եղած մերժումը չէր կրնար պարտադրել որ հրաժարիմ, բայց հազիւ կառավարութիւնը կազմած, յայտարարեցի թէ պիտի չհանդուրժեմ որ տկար ըլլայ այս կառավարութիւնը, որովհետեւ ան մեծամասնութիւնը կը ներկայացնէ: Անշուշտ կը ցաւիմ որ իմ կոչս չլսուեցաւ, բայց ես միշտ պատրաստ եմ կրկնելու զայն: Եւ կը կրկնեմ այս բեմէն ալ: Առանց եղերական հանդամանք տալու դէպքերուն, չէ՞ք տեսներ որ քանի մը անձեր կան որոնց ձեռքերուն մէջ դրուած է թերեւս միլիոնաւոր մարդոց կեանքը: Կը յայտարարեմ ձեզի այս բեմէն՝ թէ պատերազմի վտանգներուն ամենամեծը այն է որ Ֆրանսա բաւականաչափ միացած եւ զօրաւոր չի թուիր»:

Վարչապետը մերժեց այն տեսակէտը թէ Ֆրանսայի նախարարական տագնապն էր որ փութացուց Աւստրիոյ կլլումը: Եւ ակնարկելով Չեխոսլովաքիոյ, դիտել տուաւ որ եթէ Ֆրանսա հարկադրուի յարգել իր յանձնառութիւնը, պէտք է ամբողջ ազգը կառավարութեան կողքին ըլլայ, կասեցնելու համար այդ վտանգը: «Եթէ վաղը աղէտ մը ծագի, մարդիկ պիտի ջանան հանրապետական ուժերը համախմբել, միացնել, պատերազմի համար: Թող հիմա կատարեն այդ փորձը, պատերազմէն խուսափելու համար»:

ՊՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԻՐԱ՞ՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ՞Ն ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ

Լէոն Պլում յետոյ երկարօրէն պատասխանեց ընդդիմադիրներու առարկութեանց, որոնք մասնաւորապէս պոլշեւիկներու մասնակցութեան դէմ: Եւ բացագանչեց.

— «Եթէ վաղը աղէտը պայթի, պատերազմի դահլիճը առանց անո՞նց պիտի կազմուի: Ե՞տ պիտի առնէք պոլշեւիկներուն զօրաշարժի տոմսերը: Կարելի՞ է այլամերժ դիրք մը բռնել կուսակցութեան մը դէմ, անարժան նկատելով զայն ֆրանսական հանդամանքին, երբ ան կը մասնակցի բոլոր պարտականութեանց: Կ'ըսեն թէ համայնավարները ենթակայ են օտար կառավարութեան մը: Չեմ ուզեր վիճիլ այդ մասին: Բայց չէ՞ որ այդ կառավարութիւնը բարեկամ է եւ պիտի գտնուի ֆրանսական ճակատին վրայ, երբ աղէտ մը ծագի Եւրոպայի մէջ»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Լեհաստան վերջնագիր կ'ուղղէ

Հակառակ լիթուանական կառավարութեան հաշտարար առաջարկներուն, Լեհաստան հետեւեալ վերջնագիրը ուղղեց մարտ 17 թուականով.—

1. Դիւանագիտական եւ հիւպատոսական յարաբերութիւններ հաստատել երկու երկիրներուն միջեւ, անմիջապէս.— 2. Անյապաղ վերահաստատել երկաթուղիի եւ թղթատարական հաղորդակցութիւնները.— 3. Ջնջել կամ բարեփոխել Լիթուանիոյ սահմանադրութեան այն յօդուածները որոնք Լիթուանիոյ մայրաքաղաք կը կոչեն Վիլնօ.— 4. Անմիջապէս առեւտրական եւ մաքսային բանակցութիւններ սկսիլ.— 5. Կատարեալ գոհացում տալ սահմանային վերջին դէպքերուն առթիւ (Լեհ պահակ մը սպաննուած էր):

Վարշաւայի մէջ ամբոխային ցոյցեր կատարուեցան Լիթուանիոյ դէմ: 15.000 հոգինոց բազմութիւն մը թափօր կազմելով, գնաց սպարապետութեան շէնքին առջեւ: Շատ մը վերտառութիւններ կը պահանջէին Լեհաստանի կցել Լիթուանիան: Սպարապետը պատշգամ ելլելով ողջունեց բազմութիւնը: Կ'ըսուի թէ լեհական զօրք համախմբուած է սահմանին վրայ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐՈՒ ԽԼՐՏՈՒՄԸ

Կոնրատ Հայնլայն, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու Առաջնորդը, կոչ մը ուղղեց իր ցեղակիցներուն, ջերմապէս շնորհաւորելով Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ: Այս կոչին մէջ, Առաջնորդը փառաբանելով միութեան եւ վճռականութեան արժէքը, բարձրաձայն կը յայտարարէ թէ իր կուսակցութիւնը միակ պատասխանատու աւետաբերն է հարաւային Գերմաններու (Պոհեմիա) միութեան եւ պայքարի կամքին: «Որքան զօրաւոր ըլլայ ան, այնքան ուժգնութեամբ եւ յաջողութեամբ կրնանք վարել պայքարը մեր ժողովուրդի իրաւունքին համար: Հետեւաբար, այս պատմական օրերուն մէջ, հետեւեալ կոչը կ'ուղղեմ բոլոր անոնց որ տակաւին չեն գտնուիր միութեան շարքերուն մէջ,— Մտէք մեր ժողովուրդի քաղաքական մեծ ճակատի շարքերուն մէջ: Մտէք հարաւային Գերմաններու կուսակցութեան շարքերուն մէջ: Այլեւս չի կրնար արդարանալ մասնակի կուսակցութեանց գոյութիւնը: Բոլորդ միասին դէպի պայքար, յանուն մեր ժողովուրդին ապրելու իրաւունքին եւ պատիւին»:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ չարագուշակ ազդանշան մը կը համարուի այս կոչը:

*** Կացութեան մասին գաղափար մը տալու համար, ըսենք որ Չեխոսլովաքիոյ բնակչութեան երկու երրորդը կը բաղկանայ Չեխերէ եւ Սլովաքներէ, մնացեալ մէկ երրորդը՝ Գերմանացիներէ, Լեհերէ, Հունգարներէ եւ Ռութէններէ: Գերմանացիներուն թիւը կը հաշուեն յուկէս միլիոն: Երկրին ամէնէն հարուստ բնակիչներն են ասոնք, տեղաւորուած՝ Չեխոսլովաքիոյ հիւսիսային-արեւմտեան շրջանին մէջ, գլխաւորաբար Պոհեմիա: Կը կոչուին «Զուտէտ», հարաւային կեդրոնական Գերմանիոյ լեռներուն անունով եւ շատաւորներն են երբեմնի մեծ հողատէրերուն: Այս Գերմանացիներուն աւելի քան մէկ միլիոնը հիթլէրական են եւ անվերջ խլրտումներ կը սարքեն, Պոհեմիան Գերմանիոյ կցելու համար, ճիշդ Աւստրիոյ պէս: Չեխոսլովաքիոյ խորհրդարանին մէջ կան 72 գերման երեսփոխաններ որոնց 42ը հիթլէրական են:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ ՖՐԱՆՍԱՆ, ԱՆԳԼԻԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՆ

Պ. Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, հինգշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունելով օտար թղթակիցները, անոնց հաղորդեց թէ խորհրդային իշխանութիւնը այսօր իսկ հրաւէրներ ուղղած է Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն, ժողով մը գումարելու եւ քաղաքական կացութեան մասին խորհրդակցելու համար: «Գերմանիա, Իտալիա եւ Ճափոն չեն հրաւիրուած, որովհետեւ աւելորդ է յարձակման մասին խօսիլ յարձակողներու հետ»: Խորհրդային իշխանութիւնը կ'ուզէ որ ժողովը գումարուի Ժընեւի մէջ կամ ուրիշ քաղաք մը: Եթէ հրաւիրուած պետութիւնները չպատասխանեն, այն ատեն Խ. Միութիւնը պիտի յայտարարէ թէ պատրաստ է առանձին կատարելու իր պարտականութիւնը Չեխոսլովաքիոյ եւ ուրիշ պետութեանց հանդէպ: Լոնտոնի խորհրդային դեսպանը անմիջապէս անգլիական կառավարութեան յանձնեց հրաւիրագիրը: Լիթվինով մերժեց մանրամասնել ժողովին օրակարգը:

1200 հոգի մեռած, 3000 վիրաւորուած Պարսելոնայի մէջ

Հինգշաբթի օր հինգ -վեց անգամ ռմբակոծուեցաւ Պարսելոնա քաղաքը, Սպանիոյ ազգայնականներուն կողմէ, ահռելի հետեւանքներով: Մեռեալներուն թիւը կը հաշուեն 600էն մինչեւ 1200, իսկ վիրաւորներուն թիւը՝ մինչեւ 3000: Առաջին անգամ էր որ այսքան ահռելի ռմբակոծութեան մը կ'ենթարկուէր Քաթալոնիոյ մայրաքաղաքը: Հեռագիրները կ'ըսեն թէ քաղաքին կեդրոնը աւերակոյտի մը վերածուած է: Շատ մը նոր շէնքեր ամբողջովին քանդուած են:

Զինուորական գործողութիւնները կը շարունակուին անընդհատ: Ազգայնականները գրաւեցին քաղաք մը եւս: Բազմաթիւ փախստականներ Ֆրանսա կ'ապաստանին: Հինգշաբթի օր փակուեցաւ ֆրանքեւսպանիական սահմանագլուխը:

Անխնայ մաքրագործում Աւստրիոյ մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, 10—12.000 հոգի ձերբակալուած են Վիէննայի մէջ: Կառավարութիւնը օրէնք մը հրատարակեց, պետական պաշտօնեաներու երդումի մասին, միեւնոյն ատեն կանոններ սահմանելով Հրեաներուն դէմ, համաձայն հիթլէրական օրէնքին: Կարգ մը օտար թերթերու մուտքը արգիլուեցաւ: Վիէննայի մէջ տեղաւորուած են 50.000 գերման զինուորներ, ինչ որ կը նպաստէ առօրեայ առեւտուրին: Մասնագէտ բանուորները Գերմանիա կը փոխադրուին: Այսուհետեւ միայն հիթլէրականները կրնան ժողով գումարել: Արգիլուեցաւ նոյնիսկ արհեստակցական միութեանց ժողովը (500.000 անդամ ունէին այս միութիւնները):

ԱՆՎԵՐՋ ԿԸ ՄԱՔՐԵՆ...

Արդէն առիթը ունեցած ենք «Ցառաջ»ի էջերուն մէջ խօսելու այն նոր մաքրագործումներու մասին, որ մինչեւ այսօր ալ կը շարունակուին Խ. Միութեան սահմաններու մէջ: Համաձայն վերէն տրուած հրահանգներու, հիմա կարգը անոնցն է, որոնք առաջ ուրիշները կը մաքրագործէին:

Եւ ինչպէս առաջին շրջանի մաքրագործումները կը վերաբերէին գրեթէ բոլոր խորհրդային հիմնարկութիւններուն, այսօր ալ անիրաւեալներու վերահաստատումը եւ նոր «երկերեսանիներու» կախակայումները եւ բանտարկութիւնները ստացած են «համամիութենական» չափանիշ, եւ կը վերաբերին բոլոր պետական եւ կուսակցական հիմնարկութիւններուն: Ուշադրաւ պարագայ մը՝ առաջին մաքրագործումներու բուն հոգին եւ գործադրողը ամենակարող Եժովն էր:

Այսօր Եժովի իշխանութիւնը ենթարկուած է սահմանափակումներու: Եւ ո՞վ գիտէ, հեռու չէ արդէն այն օրը, որ Ստալին ժողովուրդի եւ կուսակցականներու դժգոհութիւնը դարձնէ դէպի ամենակարող ներքին գործավարը:

Ամէն պարագայի տակ, Եժովի իշխանութեան սահմանափակումը, այլեւս ակներեւ փաստ է:

Ամբողջ ամառը եւ աշունը «Փրավտա» կատաղի կռիւ կը մղէր Ուքրայնայի դէմ, երկու մահացու մեղքերու համար՝ 1) Ուքրայնական Օփերան կը բեմադրէր «Տարաս Բուլբաս» հռչակաւոր օփերան, կատարեալ վնասարարութեամբ (այդ մասին անդրադարձանք ժամանակին Ցառաջի մէջ) եւ 2) Ուքրայնայի Գիտական կաճառը հրատարակած էր ռուս-ուքրայնական բառարան մը, որուն «փաշական» հեղինակները ջանք չէին խնայած ուքրայնական լեզուն հեռացնել ռուսականէն, «թխելով» ժողովուրդին «անհասկնալի», լեհական արմատ ունեցող բառեր: Վնասարարները կ'ուզեն եղեր ազգայնական թոյն սրսկել ռուս-ուքրայնական յարաբերութիւններու վրայ: «Փրավտա»ն քանի մը անգամ առաջարկեց Ուքրայնայի կուսակցական քարտուղար Կոսիորին ուշադրութիւն դարձնել այդ խայտառակութիւններու վրայ:

Կերեւի Կոսիոր որոշ կարգադրութիւններ ըրած էր: Օփերան «Տարաս Բուլբան» բեմադրեց նոր ձեւով, իսկ Գիտական կաճառը վերհրատարակեց սրբագրուած դժբախտ բառարանը: Եւ «Փրավտա»ն նորէն դժգոհ մնաց: Այս անգամ ուղղակի կը սպառնար Կոսիորին, թէ բառարանին սրբագրութիւնը եւ թէ օփերային բեմադրութիւնը համարելով «լրտեսներու նոր սարքեր»: Եւ յանկարծ Եժովի սպառնալիքները տարօրինակ ելք կ'ունենան. Կոսիորը կը նշանակուի Խ. Միութեան Գործավարներու Խորհուրդի նախագահի փոխանորդ եւ միեւնոյն ատեն պետ կուսակցական վերստուգիչ յանձնաժողովի: Պէտք է նկատի առնել, որ կուսակցական վերստուգման պետը առաջ ինքը՝ Եժովն էր: Եժովի հեռացումով հսկողութիւնը յանձնուեցաւ այն Կոսիորին որ վերը յիշուած խնդիրներու շուրջ խուլ պայքար կը մղէր Եժովի դէմ: Այսպէս Եժովը անսպասելի կերպով ինկաւ Կոսիորի հակակշռին տակ, զրկելով իրեն վերստուգման ղեկավարի կարեւորագոյն պաշտօը:

Կ'երեւի Կոսիոր կռթնած Կ. Կ.ի որոշումներուն ոյժ կուտայ նոր մաքրագործումներու:

Մաքրագործումներու ծայրը հասած է նաեւ... Հայաստան:

Ձեկայի աչքը Երեւանի մէջ՝ Թըղթակից Կոտլեարեւ կը տեղեկագրէր «Փրավտա»յի (2 Փետր.), ինչպէս կարդացիք «Ցառաջ»ի մէջ.— «Դիմակաւոր թշնամիները Երեւանի մէջ կազմակերպած էին աւազակներու խումբ մը, որոնք կը գործէին տրոցկիստ-դաշնակներու պատուէրներով»: Այս աւազակներուն ամէնէն կարեւորը եղած է Ռուբէն Առաքելեանը: «Այս խարդախ եւ ցածհոգի մարդը,—կը շարունակէր Կոտլեարեւ,— ո՛չ մէկ խոչընդոտի առջեւ կանգ չառներ, ինք զինք շրջապատելով, քրէական յանցաւորներով: Այս քրէականներուն ան յանձնարարած էր հետապնդել ազնիւ կոմունիստներ, ենթարկելով զանոնք բանտարկութեան: Այս ճամբով Առաքելեան խայտառակած է տասնեակներով ՈՒԻԷ ՄԵՂՔ ՉՈՒՆԵՑՈՂ մարդիկ, ազնիւ կոլտնտեսականներ եւ յաջողած է զանոնք արտաքսել տալ կուսակցութեան շարքերէն, միայն անոր համար, որ այդ մարդիկ ազնուօրէն պայքարած են կուսակցութեան համար:»

Տարօրինակ է որ այս բոլոր խայտառակութիւններու մասին բոլորը տեղեակ էին: Սակայն Կոմկուսի Կ. Կ.ը նոյն Առաքելեանը նշանակած է կուսակցական կոլլեգիայի անդամ:» Եւ միայն վերջերս «պրովոկատոր»ը դիմակազերծ եղած է եւ ենթարկուած է «խիստ պատասխանատուութեան»:

Աւելի կարեւոր անձ մը, Կրթական գործավար Պօղոսեան «կատղած» շուները մաքրելով տիրացած էր միայն վերջերս բարձր իշխանութեան: Հիմա կը պարզուի որ այդ Պօղոսեանը «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագիր եղած ատեն հրապարակաւ պաշտպանած է լրտեսները:

1937 Սեպտեմբերին էր, երբ Հայաստանի նոր անծանօթ ոչնչութիւնները կը պահանջէին մինչեւ վերջ հալածել թշնամին: Եւ այդ հալածողները տառապէս կը կատարէին վերէն եկած հրահանգները, եւ զանազան «թաքստոցներէ» դուրս կը հանէին ժողովուրդի թշնամիները: Իսկ այսօր չեկիստ Կոտլեարեւ կը գրէ.— Պօղոսեանը, որպէսզի բարձրանայ նոր ղեկավարութեան աչքին եւ ապացուցանէ իր աչալրջութիւնը, «Խ. Հայաստան»ի մէջ իր ջարդարար յօդուածներով, խայտառակեց ամբողջ Հայաստանի մէջ ազնիւ մարդիկ, զանոնք կոչելով ժողովուրդի թշնամիներ: ու իր այս բոլոր արարքներուն համար, կը ստանայ հանրային կրթութեան (լուսաւորութեան) գործավարի պաշտօն:

Այս միակ պարագան ինքնին արդէն բաւական է, որպէսզի հասկնանք թէ ինչ ողբերգութիւններ կը կատարուին Հայաստանի մէջ... բոլորը անխտիր դաւադիր, լրտես, ժողովուրդի թշնամի, երէկ ան, այսօր ես, վաղը դուն:

Նոյնը նաեւ գաւառի մէջ: Ոմն Մելքոնեան, որ «կատարեալ տգէտ մըն է, դարձած է ղեկավար ուսուցչական կաճառի գիտական-պատմական բաժնին»:

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը իրենք բոլշեւիկները ստիպուած են խոստովանիլ թէ ծանր սխալներ կատարուած են մաքրագործումներու ատեն: Եւ տխմար եւ ոճրագործ հրահանգներ կատարողները իրենց կարգին դարձած են հալածականներ:

Ո՞ւր պիտի յանգի այս անօրինակ ու սարսափելի ողբերգութիւնը...

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ողջո՛յն մը նորահաս գարունին: Այնքան կռուի եւ մատղաշ պարմանիներու դասարանէն մը ինչո՞ւ անցնի գարնանային արեւը՝ առանց բացառիկ խանդավառութիւն մը արթնցնելու անոնց մէջ: Լաւագոյն է, այս առիթով հին գրական բարեւ մը տալ անոր, կրկնելով Վիրգիլիոսի սա կենդանի տողերը.

Նոր գարունն մինչ զալեւոր լերանց հալէ զպաղեալ ծորանս,
Եւ փխրեալ բզհողակոշտըն լուծանեն օդք քաղցրասիւք,
Ըսկըսցի հեծել ինձ անդ ընդ խորամուխ արօրով ցուլ
Եւ շփեալ խոփ ընդ ակօս լուսանըշոյլ շող արձակել···:
Աստ ցորեան զայ հասկաթուռ, անդ տաշտագեղ ողկոյզ որթոյ,
Այլ ուրեք ծառոց ծըլնունդք եւ անհրաման սէզք արձակին···:
Հա՛պա եկ իսկ եւ իսկ զառաջաւոր ամսովք տարւոյն
Հերկս ի պարարտ դաշտագետինն հարցեն հզօր եզնամուլք,
Եւ որ անդ ի տապալեալ երես երկրին անկեալ կոշկոռք՝
Մըղեղեալ ամառն հասուն արեգակամբք խփեսցէ զայն:

Ահա Բագրատունեան գեղեցիկ թարգմանութեամբ բնագիր մը, որ քանի մը տողերու մէջ՝ ոչ միայն կ'աւետէ եկը գարնան, այլ բովանդակ դաշտային աշխատութիւնը կը պարզէ, առանց ծեքծեքանքի, առանց շաղկրատութեան: Ահա Մխիթար ձեռք բարձրացնելով կը խնդրէ տող առ տող թարգմանել մեր նոր գրականին, որ կը բաւէ կը տեւէ ամէն գեղեցկութիւններու: Դասարանը կը փայլի արեւու մէջ: Զգենք քերականութիւնը եւ... բանասիրութեան սաղաւարտը, եւ գոհացում տանք այդ հաւաքական խնդրանքին՝ զոր իր ժպիտով կը ստորագծէ Մահտեսեան, հեռակայ Քօնկօյէն.—

Երբ նոր գարունը կը հալեցնէ ձիւնապատ լեռներուն սառած ծորանքը,
Եւ քաղցրաշունչ օդերը կը քակեն կը փխրեն հողակոշտը,
Ճի՛շդ ատենն է որ ցուլը սկսի յոգնիլ խորամուխ արօրին տակ,
Եւ խոփը ակօսին շփուելով լուսանշոյլ շող արձակել···:
Հոս՝ առատ ցորենին յարմար կուգայ, հոն՝ գեղեցկատունկ որթին,
Ուրիշ տեղ մը ծառերու յարմար է եւ անհրաման սէզերու···:
Ուրեմն, օ՜ն, եկուր անյապաղ տարուան առաջին ամիսներուն,
Թո՛ղ հզօր եզներ զոյգ զոյգ հերկեն պարարտ դաշտագետնին մէջ,
Եւ հողին երեսը տակնուվրայ ինկած կոշկոռները
Փոշիի դարձնելով ամառը թող խփէ զանոնք հասուն արեւներով:

Բայց կ'արժէ գլխաւոր տեղեկութիւններ տալ գոնէ.— Նախ, չէ կարելի մերժել ապագայ դասապետ Տէրունկիի պահանջումը, պարզելու եւ վերլուծելու համար առաջին տողը, քանի որ ինք կը մտնէ այդ աշխատութեան տակ:— Ի՞նչ ըսել է՝ պարզել.— նախադասութեան բառերը իրենց յարմարութեան համաձայն իրարու մօտ բերել: Լա՛ւ: Արդէն անգամ մը ըրած էինք: — Ուրեմն, պարզէ այդ ձեւով: — Այսպէս՝

Մինչ նոր գարուն հալէ զպաղեալ ծորանս ալեւոր լերանց :

Ամէնէն առաջ պայման է, պարզումի համար, դնել շաղկապ, մակբայ, ձայնարկութիւն, որը որ գտնուի դիպուածով: Ցետոյ՝ անմիջապէս բայը իր ենթակայով, եւ այս վերջինն ալ իր ածականով (եթէ ունենայ): Կարգը խօսքին կուգայ բային (եթէ ներգործական է) ըրած գործին: Հոս ծորանքը (հեղեղ, առու, ջուր): Կը հալեցնէ — ի՞նչ բանը, ի՞նչ բաները— ծորանքը անշուշտ իր ածականով (պաղեալ): Ինքնին կը հետեւի որ ծորանքին վերաբերեալ բառը (սեռական հոլով յատկացուցիչը) առնենք — լերանց, որ ածական ալ ունի (ալեւոր): Պըրծաւ, չէ՞: Գրաբառ բնագրի վրայ վերլուծումով զարգացողները ալ աւելի դիւրաւ նոր գրականին մէջէն կ'ելլեն: Բայց հոս կ'արժէ յիշեցնել — բնագրին նայելով — թէ հին գրականին մէջ ածականները յաճախ գոյականներէն ետքը կը դրուին, ֆրանսերէնի եւ հին դասական լեզուներու մէջ եղածին նման: Սակայն ոչ միշտ այնպէս, մանաւանդ տաղաչափուած հատուածներու մէջ, ուր չափի եւ կշռոյթի համար պէտք կայ յաճախակի բացառութիւններու: Ինչպէս՝ վերի տողին մէջ գտնուած երեք ածականները (նոր, պաղեալ, ալեւոր) անխտիր իրենց գոյականներէն առաջ դրուած են, ինչպէս պիտի ընէինք — եւ ըրինք — նոր գրականով:

Տարուան Ա. վեցամսեային այս դասն ալ կը փակենք գրաբառ «դըժուարութեամբ» մը, ինչպէս ըրինք անցեալ տարի, եւ կը մտնենք Բ. շրջանը, Մեծասքանչին հանդէպ վայելուչ կեցուածք մաղթելով մեր դասարանին եւ անոր շուրջը բոլոր յածողներուն :

ՏԱՐԱԶ

«Համազգայինի» Երկրորդ Շրջ. Ժողովը

(1938 ՓԵՏՐ. 19—20)

(Բ. եւ վերջին մաս)

2րդ, 3րդ եւ 5րդ յօդուածներու վիճաբանութենէն վերջ, Պ. Զորմիսեան առաջարկեց հետեւեալ բանաձեւը, որ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ. —

Շրջ. ժողովս քննելով օրակարգի 2րդ 3րդ եւ 5րդ յօդուածները միասնաբար, եւ լսելէ յետոյ կեդրոնական վարչութեան ինչպէս նաեւ Պ. Իփէկեանի թելադրութիւնները եւ կարծիքը, եւ աչքի առջեւ ունենալով Հայ Մշակոյթի եւ կրթական ներկայ վիճակը Ֆրանսահայ գաղութին մէջ կ'որոշէ.—Ա.— Որ կեդրոնական վարչութիւնը առաջին առթիւ իսկ նախաձեռնարկ ըլլայ յարաբերութեան մէջ մտնելու հայ մանուկներու կրթութեան գործով զբաղող բոլոր մարմիններուն, ինչպէս Հայ Բարեգործական Միութեան, Հայ Կապոյտ Խաչի, ինչպէս նաեւ զանազան Հայրենակցական եւ Կրթասիրական Միութիւններու հետ, որպէսզի խորհրդակցական ժողովներ գումարելով, Համազգայինը ջանայ համաձայնութեան գալ հետեւեալ հարցերու շուրջ :

1.— Նոյնացնել հայ դպրոցներու կրթական ծրագիրը.—

2.— Դասագրքերը եթէ կարելի է՝ ըլլան միատեսակ ;

3.— Կարելի եղածին չափ կեդրոնացնել կրթութեան գործը, խաչաձեւումներէ զգուշանալով :

4.— Մարսէյլի կրթական գործին մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնել, եւ ջանալ համաձայնութեան գալ տեղական կրթական մարմիններուն հետ :

5.— Համազգայինի մասնաճիւղերը պէտք է ոյժ տան իրենց շրջանին մէջ կատարուած հայկական մշակոյթին ի նպաստ տրուելիք որ եւ է դաստիարակութեան եւ շարժումին: Եթէ ուրիշ մարմիններ չկան եւ կամ նախաձեռնարկ չեն ըլլար, պէտք է մասնաճիւղերը կազմակերպեն դաստիարակութիւններ :

Իսկ եթէ ուրիշ կազմակերպութիւններ կազմակերպեն դաստիարակութիւններ, օգնել անոնց միասնաբար կատարելու համար թէ դաստիարակութիւններ եւ Հայ Մշակոյթի Օրը, ջանալով խաչաձեւումներ չստեղծել:

6.— Կեդրոնական վարչութիւնը աշխատի մասնաւոր ջանքեր չխնայելով ստեղծել Ֆրանսահայ Թատրոն մը եւ անոր հիմը դնել, մասնաւորաբար ներկայացնելով հայկական գործեր :

Բ.— Որոշուեցաւ ուժ տալ անդամավճարներու կանոնաւոր գանձումներուն, պարտադրելով թէ Կեդր. վարչութեան եւ թէ մասնաճիւղերու վարչութեանց անդամները, որ անդամավճարներու գանձումը ապահովեն որոշ չափով, եւ աշխատին անհատաբար նոր անդամներ արձանագրել, չձգելով մի միայն գանձապահներուն անդամավճարներու գանձումը եւ նոր անդամներու արձանագրութիւնը :

2.— Որոշուեցաւ Կեդր. վարչութեան անունով սան մը պահել Հայ Ճեմարանին մէջ, վճարելով տարեթոշակը: Պ. Իփէկեան ըսաւ որ եթէ Կեդրոնական վարչութիւնը յաջողի պետական նպաստը այս տարի բարձրացնել 20.000 ֆրանքի, կը խոստանայ յանուն ճեմարանի տեսչութեան, Ֆրանսայի կեդրոնական վարչութեան անունով սան մը պահել ճեմարանին մէջ:

Գ.— Օրակարգի 6րդ յօդուածը: Որոշուեցաւ միացնել օրակարգի 6րդ եւ 10րդ յօդուածները, դիւրացնելու համար վիճաբանութիւնները: Ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ :

1.— Պ. Նարճանեան առաջարկեց անդամավճարները ամսական մէկ ֆրանքէն բարձրացնել երկու ֆրանքի, հասոյթները մասամբ կարենալ աւելցնելու համար :

Տիկին Միսաքեան եւ Պ. Միսաք Սարգիսեան ընդդիմացան, ըսելով որ եթէ անդամավճարները աւելցնենք, անդամները պիտի պակսին, Պ. Նալպանտեան առաջարկեց փոխանակ անդամավճարները աւելցնելու, գանձումները կանոնաւորել, որովհետեւ ինչպէս կը տեսնուի, գանձումները անկանոն եղած են, եւ ջանալ անդամները աւելցնել: Տիկին Շաւարշ Մ
սաքեան բանաձեւ մը առաջարկեց
ժողովը վաւերացուց.—

Ա) Պահել ամսական մէկ ֆրան
սակը, հրահանգ տալով թէ կեդ
վարչութեան եւ թէ մասնաճիւղ
վարչութեանց, որ խստիւ հետապնդ
դեն ամսավճարներու կանոնա
գանձումը :

Բ) Համազգայինի շուրջ համ
ստեղծել կարենալ աւելցնելու համ
անդամներու թիւը:

Գ) Գտնել իւրաքանչիւր շրջանի
բարերար անդամներ :

Դ) Տարին մէկ անգամ կազմակեր
պել կրթական օր մը ի նպաստ Համազ
գայինի դպրոցներուն :

Ե) Ժողովը որոշեց որ նոր
վարչութիւնը ամէն ջանք ի գործ
այս տարուան ընթացքին ապահովելու
համար կառավարութեան նպաստ
ճեմարանին, գումարը ջանա
բարձրացնել առ նուազն 20.000 ֆրան
քի: Որոշուեցաւ լիազօրութիւն
նոր հրաման ստանալ եւ ծախսել
տոմսերը :

Դ.— Նանսէնեան նպաստէն
կան գումար մը ապահովելու համ
Կեդր. վարչութեան վրայ պարտ
րութիւն դրուեցաւ դիմում կատա
Նանսէնեան օֆիսին, ինչպէս որ
լոր բարեսիրական մարմինները
ստանան :

Օրակարգի խնդիրները սպառած
լալով, ժողովը գաղտնի քուէարկու
թեամբ ընտրեց 1938 տարեշրջանի
համար կեդրոնական վարչութիւնը
հետեւեալ անձերէն :

Պ. Պ. Վահան Նարճանեան 7 քուէ,
Արտաւազդ Հանըմեան 7 քուէ, Եր
ուանդ Ցարութիւնեան 7 քուէ, Արշ
ւէր Խանէտանեան 6 քուէ, Ցարութ
Յրէնքեան 6 քուէ, Օր. Ցասմիկ Գ
րեան 6 քուէ, Օր. Աստղիկ Առա
քէլեան 5 քուէ:

Ե.— 1936 — 1937 շրջանին համ
Շրջ. ժողովը որոշած էր վճարել
տուղար մը ունենալ կեդր. վարչու
թեան համար, դրամի չգոյութեան
պատճառաւ վարչութեան նախագ
մէկ տարի սիրով կատարած էր
տուղարի պաշտօնն ալ, եւ որովհետեւ
կարելի չէ որ մէկ անձ ամէն աշխ
տանք կատարէ, կրկին որոշուեցաւ
Կեդր. վարչութիւնը ունենայ իր
տուղարը, որուն պիտի ապահովուի
ամսական որոշ գումար մը:

Զ.— Որոշուեցաւ որ Շրջանա
ժողովը գումարուի ամէն տարի
ուար ամսուան մէջ եւ կեդր. վար
թեան հաշիւները փակել դեկտեմբ
31ին: Իսկ մասնաճիւղերը ընդհ.
ղովը պիտի գումարեն ամէն փետ
ուար ամսուան մէջ, եւ նոյն ժողո
պիտի ընտրուին մասնաճիւղերու
վարչութիւնները :

Դ.— Որոշուեցաւ որ կեդրոնա
վարչութիւնը ամէն 6 ամիս հաշ
կշիռ պատրաստէ եւ ղրկէ թէ Գա
րէի կեդրոնին եւ թէ բոլոր մասնաճիւ
ղերուն :

Ե.— Մասնաճիւղերն ալ պարտ
են ամէն 6 ամիսը անգամ մը ան
ղըն ընդհ. ժողով գումարել, իսկ
կարելի է ամէն 3ամիսը անգամ
եւ առնուազն ամէն 6 ամիսը ան
մը կեդր. վարչութեան ղրկեն
բարոյական եւ նիւթական համ
տուութիւնը :

Զ.— Որոշուեցաւ որ Գահիրէէն
րոնէն ստացուած շրջաբերական

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (22)

ՍՏԱՄՊՕԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Ցայտնի է թէ Սըր Ճորճ չէր աճապարեր Աթէնք հասնիլ, որովհետեւ զբօսանաւը ամբողջ երեք օր թափառեցաւ Քօրսիքայի առջեւ, երբ «Նօբըլոկ» երիտասարդներու խումբը արշաւանք մը կը կատարէր կղզիին վայրի լեռներուն ու շագանակենիներու գեղեցիկ անտառներուն մէջ :

Սուխտին չընկերացաւ անոնց, թէեւ Տայանան կէս-բերան հրաւէր մը ուղղած էր իրեն՝ մեկնումին նախորդ գիշերը: Զափէն աւելի փոխուեր էր այդ աղջիկը: Մէյըրնհետի պարահանդէսին սքանչելի երիտասարդուհին եղած էր անզգայ կին, որ կծու ակնարկներով կը նախատէր զինքը, երբ կը փորձէր անոր մօտենալ: Այնպէս որ, շատ ալ դժգոհ չէր որ Սըր Ճորճի հետ իր ունենալիք խօսակցութիւնները կամ Թուրքերէնի արտասանութեան վարժուելու աշխատանքը կը ստիպէին զինքը նաւէն չհեռանալ:

Բնաւ չէր հետաքրքրուեր այդ յիմարներու բազմութեամբ, սակայն Տայանայի վերաբերումը կը կատղեցնէր զինքը: Կը խորհէր թէ շատ փոքրոգի բան մըն էր անոր ըրածը՝ արդիւնք պարզապէս այն իրողութեան որ պաշտօնը ընդունեք էր, հակառակ իր բաղձանքներուն :

Զբօսանաւը Քօրսիքայէն մեկնելով յառաջացաւ դէպի Փալէրմօ: Այդ չորս օրուան ճամբորդութեան ընթացքին Սուխտին հազիւ թէ տեսաւ իր ուղեկիցները, քանի որ անոնք ամբողջ ժամանակը կ'անցընէին լողալով կամ պարելով ծովեզերեայ պանդոկներուն մէջ: Ցետոյ նաւը խարիսխը վերցուց ու Մեսինայի նեղուցէն անցնելով մըտաւ Ցոնիական ծովը: Սուխտին սկսեր էր արդէն ցաւ զգալ թէ ինչու ցամաքի ճամբով Թուրքիա ղրկած չէին զինքը կամ ինչու Փալերմօ մնացած չէին այդ դժիմարները իրենց պարապ օրերը այնտեղ վայելելու համար: Պերճաշուք զբօսանաւը, ցերեկուան արծաթափայլ ծովն ու կամրջակին կիզիչ արեւը կամ աստղազարդ գիշերներու հեշտագրգիռ տաքութիւնը ճիշդ այնպէս էին ինչպէս երեւակայած էր զանոնք, երբ դեռ Լոնտոն կը գտնուէր: Պատուական անուղ կար նաւուն վըրայ, առատ ըմպելի, անթերի սպասարկութիւն, ինչպէս նաեւ յարկաբաժին մը որ կրնար գոհացնել հանդստութեան սիրահար որ եւ է մէկը: Եւ սակայն ամենօրեայ դրացնութիւն մը այդ դատարկապաշտ ուղեկիցներուն հետ, որոնք չէին նոյնիսկ հետաքրքրուեր որսորդութեամբ կամ ձկնորսութեամբ — ձգենք լայնատարած աշխարհն ու իր բազմահազար գործերը — անդադար կը ջղայնացնէր զինքը:

Եւ, ի լրումն դժբախտութեան, Տայանան կակուղնալու նշաններ ալ ցոյց չէր տար տակաւին: Ան ու Սիգըր Փէնթընը անբաժան էին ինչպէս երկու գողեր: Մինչեւ կէսօր պառկած կ'ըլլային անոնք: Ցերեկէն վերջը կամրջակը կը բարձրանային՝ մահճաթոռներուն մէջ մրափելու համար, իսկ գիշերուան մեծ մասը միասին կ'անցընէին կամրջակին վրայ: Սըր Ճորճ իր զբաղումներուն մէջ խորասուզուած, ոչ կը հետաքրքրուէր, ոչ ալ կը նըշմարէր թէ իր աղջիկը ինչպէս կը զուարճանար: Միւս կողմէ Տիկ. Քլէյտըն մտքէն անգամ չէր անցըներ իր պաշտպանութեան տակ առնել Տայանան: Անիկա սկսեր էր «գործը նիւլ» Նաուհնհայմըրին հետ, իսկ ամուսինը, որ կարմրաւուն, խոշոր կատուները կը յիշեցնէր Սուխտինին, յանդիմանական պատուէր ստացած էր որ երթայ ու Հէյլիթին «լեզուն իրենց քաշել» տայ:

Սուխտին կը տեսնէր որ երիտասարդ Հըրեան այդ խումբին ամէնէն մարդավարի անդամն էր: Միակն էր որ յօդնութիւնն յանձն առած էր խօսակցութեան մը սկսելու իրեն հետ ու թէեւ շատ քիչ բաներու մէջ միեւնոյն տեսակէտներն ունէին, քանի մը առիթներով բազմաթիւ նիւթերու մասին խօսակցութիւններ ունեցած էին: Տայանան ալ համակրած կ'երեւար այդ տղուն, քանի որ կը շարունակէր ճամբակ խաղալ անոր հետ եւ կը նախընտրէր անոր ընկերակցութիւնը այն հազուադէպ պահերուն երբ Սիգըր Փէնթընը ներկայ չէր: Բայց եւ այնպէս ընթրիքէն մինչեւ ննջասենեակ քաշուելու ժամը անիկա գրեթէ տեսնէն չէր բաժնուեր :

Ամէն գիշեր անոնք նաւուն յետսակողմը՝ մեկուսի անկիւն մը քաշուած կը նստէին զորգերու դէզի մը վրայ, մինչ Սուխտին, ժամը տասնէն յետոյ, վեր վար կը պտտէր իր խուցին մէջ ու կը չարչարուէր նախանձը գրգռող բաներ երեւակայելով, այն աստիճան որ չէր կրնար ոչ կարդալ, ոչ ալ Թուրքերէնի դասերը սորվիլ ու կը սկսէր քնանալ առտուան դէմ միայն :

Պիրէոն հասան իրիկունը ուշ ատեն, երբ արդէն ճաշած էին, Սուխտին նաւուն բազրիքին կռթնած կը ծխէր՝ դիտելով Աթէնքի լոյսերը որոնք կը պլպլային նաւահանգիստէն վեց մղոն անդին, երբ լուր բերին թէ Սըր Ճորճ զինքը կ'ուզէր: Մէկ ժամէն աւելի խորհրդակցեցան անոնք ու յետոյ սեղանաւորը ըսաւ.

— Պոլիս հասնելուդ պէս Մէքքէնզիին գնա. տարիներով այնտեղ ապրած է իբրեւ վաճառական եւ բնականաբար ի վիճակի է օգտակար թելադրութիւններ ընելու··· Տեղեկ
գիրներդ մասնաւոր մէկու մը
ղրկէ եղբօրս Էլըն Տըրքէնըրին,
Պէյպէք կը բնակի. իմ ձեռքս կը հա
նին անմիջապէս ··· Ցետոյ
— դեսպանատան պաշտօնատարներ
Թինըլ - Ուիլըըմսը սուրհանդակ
տեղ չգործածես, բացի ծայրայեղ
պարագային···

— Շատ լաւ, պարոն, խնդաց Սո
տին. ամէն բան գլխուս մէջն է
մա···

— Շատ բարի, տղաս, ըսաւ
նաւորը ձեռքը երկարելով. Նաւա
տին ըսի որ վաղ առտու կանուխ
ւակ մը իջեցնէ քեզի համար, որով
հետեւ կ'ուզեմ որ միւսները չարթ
ցած ըլլան մեկնիս ··· մի աճապար
քննութիւններդ կատարելու առնե
րովհետեւ եթէ կասկածին, ծանր
տանգի մէջ կ'իյնաս անմիջապէս.
ուզեր ի հարկէ որ կրակին մէջ
ուիս, եթէ հնարաւորութիւն կայ
կէ խուսափելու ··· Աստուած
ըլլայ :

— Շնորհակալ եմ, պարոն,
կուտամ որ զգոյշ պիտի ըլլամ ···

Սուխտին սեղմեց սեղանաւորին
ը, ժպտեցաւ ու դուրս գնաց :

(Շար.)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Իսիի «Արիմեան» սրահը, Կիրակի օր մինչեւ դուռը լեցուած էր բազմութեամբ, մեծ մասով երիտասարդներ, մեր ընկերները շատերը ստիպուած էին ոտքի վրայ կենալ: «Զաւարեան» Կոմիտէն սարքած էր հանդէս մը, յաւերժացնելու համար յիշատակը Փետրուար 18ի ժողովրդական ապստամբութեան, եւ այս առթիւ հրաւիրած էր Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան տեղին վարիչները, որոնք սիրայօժար պատասխանելով այս հրաւէրին, հինգ հոգինոց պատուիրակութեամբ մը մասնակցեցան հանդէսին: Ընկ. Տոքթ. Ալէսանտրի նամակով մը ցաւ կը յայտնէր որ ստիպողական գործի մը պատճառով պիտի չկրնայ ներկայ ըլլալ:

Ընկ. Տոքթ. Քիւթիւկեան բանալով հանդէսը, բացատրեց Փետրուար 18ի նշանակութիւնը եւ ապա դառնալով ֆրանսացի հիւրերուն, բոլոր հասարակութեան կողմէ իր ուրախութիւնը յայտնեց որ բարեհաճած են այսօր պատուել մեր այս յիշատակի Օրը: Մենք ալ, ֆրանսացի ընկերներ, կը փափաքինք ունենալ սեփական հայրենիք մը, ազատ ու անկախ, որ կառավարուի ձեր Հայրենիքին պէս ժողովրդավար կարգերով»:

Ցոտնկայս «Մեր Հայրենիք»ը երգուելէ վերջ, Ընկ. Լեւոն Զօրմիսեան խօսք առնելով ծանրացաւ մասնաւորապէս մեր հակառակորդներու այն կարծիքին վրայ թէ Փետրուար 18ի ապստամբութիւնը եղբայրասպանութիւն էր եւ հայրենադաւութիւն: «Եթէ, ըսաւ ընկերը, Փետրուար 18ը եղբայրասպանութիւն էր, հապա ի՞նչ անուն պէտք է տալ այն վայրագութիւններուն որոնք տեղի ունեցան 1920 Դեկտ. 2էն մինչեւ Փետրուար 18: Ընդհակառակն, Փետր. 18ը եղբայրասպանութեան վերջ տալու ձեւ մըն էր, դանակը այլեւս մինչեւ ոսկորին հասած մարդու արդարացի ընդվզումն էր: Գալով հայրենադաւութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան շատ մը սխալներու մասին կարելի է խօսիլ ու վիճիլ, սակայն Դաշնակցութիւնը հայրենադաւ որակել, այդ մէկը ոչ եւ ոչ: 50 տարի անընդհատ իր ամէնէն ընտիրները Հայրենիքի համար զոհաբերող կուսակցութիւն մը անկարելի է որ այդ Հայրենիքին դէմ դաւաճանելու փաստութիւնը ունենայ: Ցետոյ կը հարցնեմ մեր այս հակառակորդներուն.— 20 տարի վերջ ի՞նչ բերաւ մեր Հայրենիքին համայնավարութիւնը, պատասխանը սոսկալի է»:

Ֆրանսացի ընկերներէն խօսեցան քաղաքացիներ Պէռնար, տեղ. Մասնաճիւղին քարտուղարը, Պարիթօ, երիտասարդ ընկերվարականներու քարտուղար, եւ Փօլիքար, տեղական օրկան «Ֆլէշ»ի խմբագրապետը: Առաջինը հրջանի ֆրանսացի բոլոր ընկերվարականներու ողջոյնները հաղորդելէ վերջ, յայտնեց թէ չափազանց ուրախ են որ այսօր կը գտնուին մեր այս յիշատակելի հաւաքոյթին մէջ, տօնելու ձեր Հայրենիքի մէկ ըմբոստացման դրուագը բռնի ուժին դէմ. «Մենք հայրենամոլներ չենք, բայց կը մաղթենք որ դուք ալ ունենաք Հայրենիք մը ժողովրդավար, ճիշդ Ֆրանսայի պատկերով: Մինչ այդ երբ դեռ չունիք ձեր ընկերվարական Հայաստանը, ընկերվարական Ֆրանսան ձեզի Հայրենիք թող ըլլայ»:

Ընկեր Պարիթօ յայտնեց որ գիտէ մեր պատմութիւնը, կը հետեւի անոր եւ ամէն օր մանրամասնութիւններ կ'իմանայ այդ պատմութենէն եւ շատ գոհ է ատոր համար: Եւ մաղթեց մեր ժողովուրդին ազատութիւն եւ անկախութիւն: Իսկ ընկեր Փօլիքար մասնաւորապէս ծանրացաւ թէ ընկերվարութիւնը դէմ չէ անկախ Հայրենիքին: Ցիշեց Ժօռէսի խօսքերը թէ «միջազգայնական ըլլալը Հայրենիքը կը սիրցնէ»:

Ընկ. Զօրմիսեան եւ մեր երիտասարդ ընկերներէն Հայկ Եափուճեան ֆրանսերէն խնամեալ դրութիւններով եւ մանրամասնօրէն բացատրեցին Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումէն մինչեւ փետրուարեան օրերու դէպքերը, պարզելով մասնաւորապէս համայնավար, բանւորագիւղացիական կառավարութեան եւ Հայ Հանրապետական կառավարութեան միջեւ ստորագրուած դաշնագրին ու երեք օր վերջ այդ դաշնագրին համայնավարներու կողմէ չեղեալ համարուելու պարագան, յաջորդ քստմնելի դէպքերը Հայաստանի մէջ, որոնք դժբախտաբար պատճառ հանդիսացան յուսահատական ըմբոստութեան: Մեր Ֆրրանսացի ընկերները ուշի ուշով մտիկ կ'ընէին բանախօսութեանց: Ցայտնի էր որ շատ մը դէպքեր դեռ նոր կը լըսէին: Այդ պատճառով էր որ իրենք ալ իրենց ճառերուն մէջ բուռն կերպով յարձակեցան համայնավարներու այդ եւ ուրիշ գործունէութեանց վըրայ եւ մեր հանդէսը կարծես թէ եղաւ հայեւֆրանսական բողոքի միթինկ մը բոլոր տեսակի բռնութեանց եւ բռնատիրութեանց դէմ:

Ամէնէն վերջը նախագահը խօսք տուաւ «Զաւարեան» Կոմիտէի քարտուղար Ընկ. Հրաչ Հանտալեանի, որ ցաւ յայտնեց թէ, հակառակ Հայաստանի ներկայ դառն պայմաններուն, հոս, այս ազատ երկրին մէջ դեռ կան հայ կոչուած անհատներ, որ ոչ թէ չեն խրատուիր դէպքերէն եւ նոյնիսկ չեն վարանիր փաշական օճախ ներկայացնել այս համեստ չէնքը, Արիմեան դպրոցը, ուր Կ. Խաչի ջանքերով հարիւրէ աւելի մանուկներ Ա. Բ. Գ.ը կ'ուսանին: Ընկ. Հրաչ խօսեցաւ նոյնպէս ֆրանսերէն, օտար հիւրերուն համար:

Գեղարուեստական բաժինն ալ բաւական ճոխ էր, Պ. Գարեգին իր թառով, Ընկ. Սերոբեան եւ երկու փոքրիկ Թիրեաքեանները, Տիկին Տէր-ակէրեան, Պ. Պ. Ստեփան Պօղոսեան, Դաւիթ Զոլոքեան եւ Իսիի Հանրածանօթ աշուղը ինչպէս եւ Ընկ. Հրաչ երգերով, ընկ. Սամուէլ կովկասեան պարով, Ընկ. Մելքոն կատակաբանութիւններով եւ Ընկ. Եափուճեան սրամիտ պատմուածքներով իրենց մասնակցութիւնը բերին: Կազմակերպիչ յանձնախումբը շամփանեայով պատուեց հասարակութիւնը:

Նախագահ Ընկ. Տօքթ. Քիւթիւկեան հանդէսը փակելէ առաջ ոգեկոչեց յիշատակը հայ եւ ֆրանսացի ընկերվարական վեթերաններուն, յայտարարելով վերջին անգամ թէ «Օրերը յղի են ծանր դէպքերով: Հաւանական է որ դարձեալ կռուելու հարկադրանքին տակ գտնուինք, սակայն այս անգամ այնպէս պէտք է շարժինք որ մեր թափած արիւնը դնչուի արիւն չըլլայ եւ ծառայէ միայն մեր հայրենիքի ազատագրութեանը»:

Գ. Վարդունի

անմիջապէս հաղորդուին բոլոր մասնաճիւղերուն:

Նախագահ Տօքթ. Ասլանեանի շնորհակալութեան եւ յաջողութեան մաղթանքներէ վերջ Շրջանային ժողովը փակուած յայտարարուեցաւ:

Նախագահ՝ ՏՕՔԹ. ԱՐԱՄ ԱՍԼԱՆԵԱՆ, Քարտուղար՝ ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ:

Փարիզ, 20 փետր. 1938

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՏԷՐ ԳՈՆԵԱԿ»

ՊՈՐՏՕ.— (Ցապաղած) «Արարատ» Միութեան դպրոցի հոգը թէեւ անդամներուն վրայ կ'իյնայ, բայց համեստ հայրենակիցներ ալ կան որ կը հետաքրքրուին եւ կ'ուզեն օգնել:

Այդ մտահոգութենէն մղուած, ճարտարագէտ - ելեկտրագէտ Պ. Վահէ Պաղտասարեան իր «Տէր-Գոնեակ»ը տրամադրած էր «Արարատ» Միութեան, ներկայացուելու պարագային հասոյթը ամբողջութեամբ յատկացուելու համար դպրոցին, որ կարեւոր բաց մը ունէր: Իսկ երաժշտական բաժինը ստանձնած էր Ա. Գ. Մեսումենց, աւելի ճոխացնելով ներկայացումը:

Հեղինակը իր գործը գրի առած է ժողովրդական լեզուով, նախադասութիւնները խճողուած չեն, հատուածները կարճ են, այնպէս որ թէ դերակատարները եւ մանաւանդ ունկնդիրները դժուարութիւն չեն քաշեր նիւթը ամբողջութեամբ իւրացնելու: Իր սրամտութիւնները խայթող են, եթէ կ'ուզէք հեգնող: Կը կարծեմ որ եթէ Պ. Վ. Պաղտասարեան եւ Ա. Մեսումենց վերամշակեն, քիչ մը աւելի ճոխացնելով, մէկ երկու նոր երգեր կըցելով, եւ երկու արարէն երեքի վերածելով, կոկիկ ներկայացում մը կրնան ապահովել: Այն ատեն կարելի է ըսել որ «Արշին մալ ալան», «Մաշդի Իպադ», «Ուշ լինի նուշ լինի» եւն. պիտի նսեմանան:

Գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ Տրապիզոնի մէջ: Նիւթին գլխաւոր հերոսները երեք հոգի են,— Թադոս աղա, 50 տարեկան հարուստ վաճառական, դրամասէր, իրմէ դուրս ուրիշներ ոչնչութիւններ են: Կատարեալ վաշխառու մը, իր հարստութեան՝ ինքն իսկ հիացող: Իր հարստութեան համար Թուրքերը պաշտօն տուած են: Իսկ Հայերու մէջ ալ Թաղական Խորհուրդի Նախագահ եղած է: Տէր Գոնեակ, 45 տարեկան, Թաղին տէրտէրը, առանց նկատումի քայլ չառներ: Ըմպելին շատ սիրելուն Տէր Գոնեակ կ'անուանեն: Ցորդորող, մխիթարող, շողոքորթող, վերջապէս ամէն մարդու հետ յարմարող: Միսակ, 25 տարեկան երիտասարդ, գաղափարապաշտ մտաւորական մը: Իր ամբողջ հարստութիւնը գրականութիւնն է, միակ ձգտումն է տիրանալ իր արուեստին:

Կիրակի օր, 13 Փետրուար, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» ակումբը լեցուած էր բազմութեամբ: Կային նաեւ Ֆրանսացիներ: Մինչեւ հիմա տըրուած ներկայացումներէն երկրորդ անգամն է որ այսպէս բազմութեամբ կը լեցուի սրահը: Պիտի բեմադրուէր «Տէր Գոնեակ»ը ի նպաստ իր դպրոցին: Ներկայացումը լաւ ընդունելութիւն գտաւ, մինչեւ իսկ առաջարկուեցաւ որ կրկնուի:

Դերակատարները Պ. Վ. Պաղտասարեան (Թադոս աղա), Կ. Վարդանեան (Տէր Գոնեակ), Գ. Հալաճեան (Միսակ), Օրիորդներ Ե. Վարդանեան (Թադոս աղայի կինը), Մ. Բարսեղեան (աղջիկը), Տիկին Ն. Տօնէրեան (տուտու) բոլորն ալ յաջողապէս կատարեցին իրենց բաժինները: Վերը յիշուած երկու օրիորդները «Արարատ» Միութեան սանուհիներն են եւ իբրեւ սկսնակներ մեծ յատկութիւններ ցոյց տուին: Ներկայացումէն գոյացաւ 228 ֆրանք հասոյթ:

Այս առթիւ «Արարատ» Միութիւնը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ճարտարագէտ Պ. Վ. Պաղտասարեանի որ դպրոցի բացառիկ հասոյթի աղբիւր մը ապահովեց, իր գործը տրամադրելով «Արարատ» Միութեան, ինչպէս եւ ուսուցչին որ վարեց երաժշտական բաժինը:

Կ. Տօնէրեան

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 14 մարտ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը, մեր գաղութին ամէնէն ժողովրդական կազմակերպութիւնն է, շնորհիւ իր լուրջ եւ ժրաջան աշխատանքներուն: Ամէնէն թթուներն անգամ, այսօր նըկատի կ'առնեն Վալանսի Կապոյտ Խաչը: Անոր կը դիմեն դժբախտները, արկածեալները, հիւանդները, ծերերը եւ անօգնական հայ զինուորները:

Այս ամէնուն օգնութեան հասնելու համար Կ. Խաչը կը սարքէ տարին 1-2 խնջոյք - թէյասեղան, մէկ դաշտահանդէս եւ մէկ թատերական ներկայացում, ապահովելով մօտ 1500 ֆըրանքի գումար մը որուն 200 ֆրանքը միայն կը ղրկէ Փարիզ, Շրջանային վարչութեան, իսկ մնացածը կը բաժնէ մեր գաղութի չքաւորներուն:

Այս տարուան ներկայացումը, Շիրվանզադէի «Զար ոգին», տեղի ունեցաւ 12 մարտ, շաբաթ իրիկուն, հայկական սրահը որ լեցուած էր Վալանսի համար արտասովոր բազմութեամբ մը:

Դերակատարները, բոլորն ալ ունեցան գնահատելի խաղարկութիւն թէ իրենց մաքուր առոգանութեամբ եւ թէ յուզումներով, թէեւ ոմանք երկար ատենէ ի վեր բեմ չէին ելած: Այս յաջողութիւնը մասամբ կը պարտինք ղեկավար Պ. Յակոբ Զօրթեանին, որ ինքն ալ զգայուն եւ ճկուն կերպով կատարեց դիժ Դանիէլի դերը: Իրենց դերերուն մէջ գնահատանքի արժանի էին՝ Տիկիններ Վեհանուշ Մարգարեան (Սօնա), Տիկին Անուշ Փափազեան (Զաւահիր), Զօտեան (Շուշան), Մաննիկ Սեռաֆեան (Զառնիշան), Պարոններ Անդրանիկ Մարգարեան (Մուրատ), Շ. Զօտեան (Օսկան), Գեղամ Սարոյեան (Կարապետ): Ներկաները ջերմապէս կը շընորհաւորէին դերակատարները:

Յաջորդ օրը, կ'երթամ Կ. Խաչի վարչութեան գանձապահին, իմանալու համար նիւթական յաջողութիւնն ալ: Հոն էին քանի մը տիկիններ եւ դերակատարներ, մեծապէս ուրախ իրենց յաջողութենէն: Մօտ 500 ֆր. հասոյթ ունեցած են:

Շ. Սեւան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 15 մարտ, (Ցառաջ).— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն կազմակերպած հրապարակային բանախօսութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 13ին: Ճիշդ ժամանակին Սալ տէ Ֆէթ կը խուժէին մեր հայրենակիցները, լսելու համար մեր երիտասարդ ընկերը, Վ. Իշխանեանը, որ այս անգամ նիւթ ընտրած էր «Թուրքիոյ հոգերն ու փորձերը»: Նախագահ ընկեր Մ. Մուրատեան բացման խօսքէն վերջ, բեմ հրաւիրեց ընկեր Իշխանեանը, որ մօտ երկու ժամ խօսեցաւ Թուրքիոյ ձգտումներու, աշխատանքներու, հին ու նոր շարժումներու եւ դէպքերու մասին: Ընկերը փաստերով պարզեց դիւանագէտներու խաղերը: «Երբեք չհաւատաք թէ այսօրուան համաձայնութիւնները վաղը կրնան մնալ ի զօրու»: Ինչպէս նախորդ բանախօսութեան ընթացքին, ընկերը գծեց մեր դերը եւ մեր աշխատանքները որպէսզի կարենանք նոր անակնկալներէ խուսափիլ նուազագոյն վնասով: «Պէտք է մէկդի դնել սնամէջ ըսի ըսաւները, պէտք է վանել գետնաքարշ սեւ սողունը, մէկ սրտով լծուիլ աշխատանքի»:

մէկ սրտով լծուիլ աշխատանքի»:

Այս առթիւ յիշեց կենդանի օրինակ մը, այս երկրին միացեալ ճակատը:

Ընկերը իր խօսքը վերջացուց բուռն ծափերով: Երկրորդ բանախօսութիւնըն էր այս եւ ժողովուրդը շատ գոհ մնաց:

*** Կիրակի իրիկուն ունեցանք, ընկերական վիճաբանական ժողով մը, Դաշնակցութեան գործունէութեան մասին: Մօտ 3 ժամ ընկերներ ճակատեցան: Քանի մը ընկերներ քննադատեցին այդ գործունէութիւնը, բայց պաշտպանող կողմի ընկերները լաւ պատրաստուած էին եւ մէջտեղ դրին կուռ փաստեր, նոյնիսկ հայ համայնավարներու խօսքերն ու գրութիւնները: Ի վերջոյ ընկեր Իշխանեան ըսաւ իր խօսքը երկու կողմերուն ալ: Այս շահեկան վիճաբանութիւնը շատ լաւ տպաւորութիւն թողուց բոլորին վրայ:

Ուրախութեամբ կը ծանուցանենք, որ մեր շարքերու վրայ աւելցան 15 ընկերներ:

Բ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն ու մելանով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, 14 Մարտ.— Զոմ մարզականի 17րդ ֆութպոլի մրցումը տեղի ունեցաւ 6 մարտին, Փոլիկոնի մեծ դաշտին մէջ: Ներկայ էին աւելի քան 500 դիտողներ, մեծ մասը Հայեր:

Հակառակորդ խումբն էր Կռանժ լէ Վալանս, որ հնարքի մը դիմած էր յաղթանակը անպայման ապահովելու համար: Լիսանս ունեցող տկար խաղացողի մը ստորագրութեամբ, խաղցուցած էին լիսանս չունեցող լաւագոյն խաղացող մը:

Բայց մեր տղոց աչքէն չվրիպեցաւ այս կեղծիքը: Կիսախաղին դատաւորին հետ, խնդրոյ առարկայ խաղացողը ղրկեցին Տրօմ - Արտէշի Տիսթրիկին (Ֆութպոլի Դաշնակցութեան պիւրօ):

Մրցումը վերջացաւ մերիններու պարտութեամբ 5—0: Տրօմ -Արտէշի պիւրօն ստուգելով կատարուած նենգութիւնը, 6 ամիս կախակայեց Կըռանժ լէ Վալանսի Ֆութպոլի խմբապետը եւ մարտ 6ի մրցումը չեղեալ հռչակեց:

Մարտ 13ին սարքեց երկրորդ մըրցում մը, Պուրկ լէ Վալանսի դաշտին վրայ: Ներկայ էր Տրօմ - Արտէշի Ֆութպոլի պիւրոյի նախագահ՝ M. Thomas եւ մօտ 400 հետաքրքիր դիտողներ, որոնց մէջ նաեւ բաւական հայրենակիցներ: Դատաւորն էր Կըռոփ տը Նոռի դատաւորներու նախագահ՝ M. Fauntin, որ անկողմնակալութեամբ կատարեց իր պաշտօնը:

Առաջին կիսախաղին կը տիրապետէր տեղական խումբը: Մեր մէկ-երկու կազմակերպած վայրէջքները անցան ապարդիւն: Առաջին կիսախաղը վերջացաւ մէկով երեք:

Երկրորդ կիսախաղին մեր տղաքը սկսան աշխուժանալ եւ տիրապետել խաղին: Այս անգամ, մեր կողմէ եղած իւրաքանչիւր վայրէջք կը պսակուէր յաջողութեամբ, ամէն անգամ շահելով մէկ - մէկ նշանակէտ:

Գնահատելի խաղարկութիւն ունեցան գրեթէ բոլորը, մասնաւորաբար խումբին ամենատարէց խաղացողը՝ Գրիգոր Մարտիրոսեան, Բիւզանդ Թիւֆէնքճեան, Աւետիս Միքայէլեան եւ Սարգիս Տէվէլեան, ո՞ր մէկը յիշել ...

Խաղը վերջացաւ «Զոմ մարզականի» յաղթութեամբ, 6 — 3:

Տեղական թերթերէն, «Փըթի Տօֆինուա» եւ «Լա Տէփէշ» գովեստով կը նկարագրեն մեր տղոց խաղարկութիւնը:

Շ. Ս.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՋԻՆՋԻ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

— Ղօթիք մը դեսս կրօ, դո՞ւ ես, ըսաւ, այնքա՞ն զարմացած որ ես ողջ եմ եւ իրենց եմ եկեր նորէն: Վէլին ալ ինձի մէկ գիշեր առաջ զինուորութենէն փախեր եկեր էր: Ան կը ցաւէր պատահածներուն համար ու նորէն կը պահէր զէն:

Ղեւոնդին համար զանազան զրոյցներ կը պատմէին: Ծինտին կ'ըսէր թէ Մրվանայ հովիւ եղեր է: Ուրիշներ կ'ըսէին թէ Քիւրտերուն մէջ ... մը պահուած է: Ու Ծինտիի կինն ալ, Շահսէնէմ, ցաւով կը գուժէր ... թէ Ալին բռներ սպաններ է Ղեւոնդը...

Մեր փախած գիշերը Ղեւոնդ իմ ենթադրութեանս հակառակ, Զամուռի անտառներուն մէջ կը մնայ: Մըտահոգ ինձմով, որ զէնքը չգտայ, ու... բռնուած էի: Իսկ ես առանց այս ... անդրադառնալու, հապճեպով ... լեռները սուրացի: Առանց ատու... ելու իր մեկնած կամ մնացած ըլլալը: Լուսնալուն կը քաշուի գեղին նայող ցից անտառամասը, կասկածոտ եւ սխուր իմ մասիս: Կը դիտէ գեղը: Կը դիտէ մեր ձորի տնակը, զոր Ալին կու գայ հիմնայատակ կ'ընէ: Կէսօրը կ'անցնի: Իրիկուան շուքերը կ'երկարին: Ծփուն ստուերներուն հետ անտառին մէջ կը սկսի հրջագայիլ մոլորուն քայլերով: Հոն տեւ ջարդող Մէճիտցի Քիւրտեր կը տեսնէ զէնքը: Կը կարեկցին: Հայ կուտան: Կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ տխուր է:

— Եղբայրս բռնեցին ու ա՛լ երեւան չելաւ, կ'ըսէ, ու կուլայ:

Անոնք Ալիին կը պատմեն: Ան ընկերներ կը հաւաքէ ու կուգան: Կը պտտցնեն զէնքը անտառին մէջ ու կը բռնեն: Մէջքին հին կարմիր գօտիով ձեռքերը կռնակին վրայ կը կապեն ու կ'առնեն կը տանին:

Ալիին տունէն ոչ այնքան հեռու աղբիւր մը կայ, որ եօթն աչքերով փայտէ գուռին մէջ կը հոսի: Անոր անունը Կաղէ Թէքիրի է: Լերան գագաթ մը, լեցուն թաւ ու խոշոր գիրերով ու միակ անցքը: Հինէն հոն աւազակներ կը պահուին ճամբորդներ կողոպտելու: Վախով ամէն մարդ Թէքիրէն կ'անցնէր:

Կապուած ու ծեծէն ուժասպառ Ղեւոնդը հոն կը տանին երեք ընկերները,— Մահմուտ տէտէին տղան, Ալին, մեր ամենամօտ քիրվան, Պրայի տղան, Ալին, եւն.: Կը պառկեցնեն զէնքը գետին ու վրան կը նստին: Կիլկիլի Ալին խոռ յօտոցով կը սկսի մորթել: Արիւնը կը փչայ: Կը ցնցուի ան ջղաձիգ ու կը մռնչէ: Կը սարսափին ու զէնքը ճամբուն քով ձգելով կը փախչին:

Երկա՛ր, ըսին, ան կը տապլտկի գետինները կիսամեռ վիճակի մէջ: Արիւնը կը կաթկթի վիզէն առանց դադրելու: Ուժասպառ, քարի մը կը կըռթնի: Գլուխը մէկ քովէն կախ, աչքերը մարած: Կը հեծէ տկար ձայնով: Պատահմամբ անկէ կ'անցնի աւազակ Կէնճօյէ Ռնոէ: Կը տեսնէ զայն: Կը կարեկցի: Աւազակներն ալ իրենց խիղճն ունին: Գնդակ մը կ'արձակէ կուրծքին, զէնքը փրկելու համար: Դիակը կը մնայ հոն անշարժ ու անթաղ: Քիւրտը կը հեռանայ: Կ'երթայ կը պատմէ ...

... Ու կը պատմուի: Ու կը լսուի: Զգայուն Քրդուհիներ տաղեր կը հանեն գեղեցիկ, երիտասարդ ու սիրահար փլային վրայ: Կը կանչեն զանոնք եղբօրը քով, առա՛նց գիտնալու, անուշադի՛ր անոր պոռթկացող աչքերուն:

**

Ձմեռը դուռն էր եկեր: Ցուրտ էր այնքան, պիտի ըսէի՝ հսկող Աստուծոյ սրտին չափ: Զլուացած անտառ կ'երթայի վրաս սեւ կապերտ մը առած, որ ինծի անկողին ու հագուստ էր: Մութին կը դառնայի գեղ, Վէլիին գոմը, քնանալու այծերուն մէջ, որոնք ցնցոտիներս կը կրծէին: Գեղին քով, առուէն ջուր կը խմէի, Գոմ չհասած ան կը սառէր պեխիս վրայ: Լալկան էի եղեր Ղեւոնդին վրայ, ու կ'ուզէի շուտով ես ալ վերջանալ: Վէլիենք կ'ուզէին որ երթամ Ալիին հովիւ ըլլամ ...

Օրտէն պատմեց որ Սիմոն կողոպտուեր է իր Ղօլօ քիրվայէն ու շալիկ վարտիկով փախեր իրեն եկեր է: Ջարդերէն առաջ Օրտէի ամուսինը Սիմոնի հովիւն էր: Ան ալ դուրս ըրեր է զէնքը, ու Սիմոն յուսահատ նորէն Ղօլոյին կ'երթայ, որ այս անգամ զէնքը սպաննելով հեղեղատի մը վըրայ կը թաղէ:

Վէլին ըսաւ որ Օվկոնց տղաքը մեր լեռներն են եղեր: Մահմուտ պէկ զիրենք տեսեր ու կրակեր է:

— Փաշա՛ս, դուն ալ որ մեզի գնդակ նետես, մենք ո՞ւր երթանք, ըսեր են անոնք:

Մեր երիտասարդութեան մէջ նշանաւոր քաջեր էին անոնք: Մանաւանդ Բարթօն:

Կովտուն մօտակայ աշէվի Թուրք գեղին մէջ Թափալ Պօղոս անուն փերեզակ մը կար: Ջարդը սկսելուն ան հոն լաթ կը կարէ եղեր, ու մնացեր է: Տիվրիկցի հայ չէրչիները կռնակով կամ էշով կերպաս առած գեղերը կ'երթային: Ու ամիսներով մէկ գեղ մնալով լաթ կը կարէին, դրամէ զատ իւղ, պանիր, ցորեն, փայտ, ամէն բան հաւաքելով: Այդ օրերուն գաւազանով ականջին տակ զարնելով ըսպաններ էին զայն:

Ու լուր եկաւ Հօրաքրոջմէս: Երազս յարդ ու ճերմակ հաւկիթ տեսած էի: Գէ՛շ երազ: Օրտէն պատմեց որ հօրքուրս իրօք մեզ բռնող Քիւրտերուն հետ զոյգերը հանելով անոնց գեղը, Ղար Մէրէ գացած էր: Քիւրտերը տեղէ մը մեղր կը գողնան: Հօրքուրս բերնէն կը փախցնէ թէ ո՛վ գողցաւ: Երեսի կ'իյնայ: Կը կասկածի: Գիշեր մը պզտիկներով կը փախչի: Քիւրտերը հալածելով ետեւէն կը հասնին: Անոնք կը պահուին: Քիւրտերը կը կրակեն: Մայրն ու պզտիկ աղջիկը կը սպաննուին: Մեծը կը վիրաւորուի: Մօտակայ աղահանքերուն վարիչ Սըվազցի ծեր Թուրք մը զայն իր քով կ'առնէ: Ու զաւակն հեծցուցած հետը Սվազ տանելով կ'ամուսնանայ:

Այդ օրերուն լսուեցաւ թէ Հայ մը եկեր է անտառները: Մարդէ կը փախչէ եղեր: Ղեւո՞նդը: Ան է, կ'ըսէին ինծի: Ու ելայ փնտռտուքի: Սենօն էր ան, որ Կուլին միասին բերած էր: Քանի մը օր ետք Ծինտիին կինը զայն իր եղբօր տարաւ վերի Մէջիտ, որուհետեւ Սենօն առաջնակարգ հովիւ մըն էր:

Գիշեր մը արթնցայ գոմին մէջ, որ այծերը մայելով դուրս կ'ելլէն, ու կիները լոյս բռնած գոմ կուգան: Զիս որ տեսան ողջ,

— Լօ, լօ, բան չկայ, բան չկայ, ըսին, այծերը նորէն ներս ըրին ու գացին: Մէկը եկած էր հոն զիս սպաննելու: Բայց մութին մէջ չէր գտած զիս ու հեռացեր էր:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

Վարչապետը վերջացուց, իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ շեշտելով ազգային միութեան անհրաժեշտութիւնը։ Ձախերը ջերմապէս ծափահարեցին իր խօսքերը, իսկ աջերը քար լռութիւն կը պահէին ։

Յետոյ խօսք առաւ աջակողմեան խմբակցութեանց ներկայացուցիչը, նախկին վարչապետը Ֆլանտէն, եւ կարճ յայտարարութիւն մը կարդաց, որ բացարձակապէս ժխտական էր։ Ըսաւ թէ որ եւ է բան եա չաւներ նախապէս ըրած յայտարարութենէն, ոչ ալ բան մը կ'աւելցնէ «Մենք համոզուած ենք թէ ազգային փրկութիւնը կախում ունի բոլոր Ֆրանսացիներու միութենէն ։ Բայց մեզի համար անընդունելի է ազգային միութիւն՝ Ժողովրդական Ճակատին շուրջը։ Կուսակցութեանց միութիւնը կրնայ գլուխ հանուիլ միայն նոր ծրագրի մը վրայ, ընդունելի՝ բոլորին համար։ Հիմնական ընդդիմութիւններ կան փոքրամասնութեանց եւ համայնավարներու ըմբռումներուն միջեւ, մասնաւորապէս Սպանիոյ գործերու մասին։ Միւս կողմէ, համայնավար կուսակցութիւնը կը գործէ համաձայն Կոմինտէրնի հրահանգներուն, ինչ որ չի կրնար հաշտուիլ ֆրանսական կառավարութեան մը անդամներուն անհրաժեշտ անկախութեան հետ» ։

Խօսեցան ուրիշ աջակողմեան երեսփոխաններ ալ, եւ ի վերջոյ վիճաբանութիւնը փակուեցաւ վստահութեան բանաձեւով մը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը ճառ մը խօսելով, շեշտեց թէ կառավարութիւնը կարելին պիտի փորձէ, պաշտպանելու համար ամերիկեան շահերը՝ ամբողջ աշխարհի մէջ, ինչպէս եւ խաղաղութիւնը։

ՊՈԼՇԵՒԻԿ տեսաբան մը, Շարլ Ռափփորթ, որ Ֆրանսայի պոլշեւիկեան կուսակցութեան հիմնադիրներէն է եւ թղթակիցը՝ Մոսկուայի «Իզվեստիա» թերթին, հրաժարեցաւ, ըմբոստանալով Մոսկուայի վերջին դատավարութեան դէմ ։

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՄՈՒՐՀԱԿՆԵՐՈՒ (մանտա - փոստ) աննախընթաց խարդախութիւն մը երեւան հանուեցաւ Փարիզի մէջ։ Եթէ յաջողէր, խաչագողները 5 — 6 միլիոն ֆրանք շահած պիտի ըլլային։ Արդէն ձերբակալուած են չորս հոգի, երկուքը իտալացի, երկուքը ֆրանսացի ։

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան աջլի օր, Թրոքատէրոյի հրապարակին վրայ, խաղաղութեան համար սարքուած ժողովէ մը վերջը։ Երեք ոստիկաններ վիրաւորուեցան դանակներով։ Բազմաթիւ քաղաքացիներ ալ վիրաւորուեցան ։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ կը խմորուի Անգլիոյ մէջ։ Դահլիճին կարգ մը անդամները համաձայն չեն անոր վարած քաղաքականութեան։ Երկու նախկին նախարարներ, Լոյտ Ճորճ եւ Չըրչիլ, Ֆրանսա կուգան, քաղաքական ծրագիրներով ։

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. Պրոպագանտի յանձնաժողովի հերթական նիստը, 21 մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, քաֆէ Մէֆիսթոյի մէջ։

Գիւղաւոր

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «Վռամեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը, 20 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին։ Սովորական հաւաքատեղին։

ԿԱՐՏԱՆԻ «Նիկօլ - Դուման» խումբի դասախօսական ժողովը, կիրակի (20 մարտ), կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը խօսի Ընկեր X։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, Կիրակի (20 մարտ) կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, «Դուրեան» գրադարանը ։

Ստիպողաբար կը հրաւիրուին տեղւոյս եւ Թալօտիէի բոլոր ընկերները։ Ներկայանալ անդամատետրով ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, 19 մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր դպրոցին մէջ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Քաղաքապետարանի վերնայարկի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայաստանը երէկ, այսօր եւ վաղը»

Կը հրաւիրուի Վալանսի հայութիւնը անխտիր։

ՓԵՏՐ. 18Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՔԵՌԻ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ ետք։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ՊԸՊԻԿԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերները եւ համակիրները։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «ԿՈՐԻԻՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՎԱԼԱՆՍԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին «Թէաթր»ի սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Թուրքիոյ ներկայ քաղաքական կացութիւնը»։

Մուտքը ազատ է։ Կը հրաւիրուին Փոն տ'Օպնայի եւ շրջակայքի բոլոր հայրենակիցները։

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԲԻ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն 7

FOYER SOSIALISTEի սրահին մէջ։ 149 bis Ave. d'Argenteuil, Asnières

Կը նախագահէ Տիկին ՇԱՀԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի «ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐ»ը Պ. Ա. Սարաֆեանի խումբին կողմէ։

Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ կովկասեան պարեր ղեկավարութեամբ Թաւրիզ Գարեգինի։ Արտասանութիւն, երգ։

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք

ՁՐՈՅՑ - ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 20 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8, րիւ Պօսիւէ, Փարիզ ։

Վիճաբանութիւնը կը վարէ Տիկին ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Նիւթ՝ Մանուկներու հոգեբանութիւնը։

Մուտք 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին) ։

ՑԵՐԵԿՈՅԹ_ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԱ-ՎԻՍԹԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 3ին

Լա-Վիսթի «ԲԱԹՐՈՆԱԺ»ի ՍՐԱՀԻՆ մէջ (Rue Septêmes)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին սաներ եւ պատանիներ

կը ներկայացուի «ԵՐԿՈՒ ԾԱՅՐԱՑԵՂՆԵՐԸ» կատակերգութիւնը

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

19 Մարտ, Շաբաթ գիշեր, ժամը 10էն մինչեւ լոյս

HOTEL DES DEUX MONDESի շքեղ սրահներուն մէջ

22 Ave, l'Opéra — Métro: Pyramides

Նախագահութեամբ՝ ՏԻԿԻՆ ՆՈՅԵՄԻ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Հայ Օրիորդաց Միութեան

Գեղարուեստական բաժին, ORCHESTRE PIZZARO։

Այս առթիւ պիտի կատարուի Միութեանս կողմէ սարքուած տարեկան վիճակախաղը ։

Մուտք 20 ֆրանք (Անուրդ չկայ) Անդամներուն՝ 12 ֆրանք

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Սթանոյի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 7էն մինչեւ կէս գիշեր։ Խրիմեան սրահին մէջ, 2 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական նուագ ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մուտք 5 ֆրանք, անգործներու եւ փոքրիկներու՝ 3 ֆրանք ։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 20, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort։

Կը խօսի Պ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր ճազ. ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։ Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Պասթիյէն առնել օթօպիւս 13 եւ 81 եւ իջնել փոն Շարանթոն։

ԽՆՋՈՅՔ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Պանեէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ, 20 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր, իր Ակումբին մէջ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարսէյլի Ամասիոյ - Մարզուանի Հայր. Միութեան կողմէ, 19 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Փալէ տ'Իվէրի շքեղ սրահներուն մէջ։ 3 րիւ Սենաք, Մարսէյլ։

Գեղեցիկ աչքերու մրցում։ Շահողները կը ստանան նուէրներ։ Ժիւրիին կը նախագահէ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ։ Քօթիյեոն, պար եւայլն։ Պիւֆէ աժան գիներով ։ Մուտք 10 ֆրանք

ՑԵՐԵԿՈՅԹ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Հ. Բ. Ը. Մ. Մարսէյլի Հ. Երիտ. Ընկերակցութեան Օժանդակող Օրիորդաց կողմէ։ 20 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, 22 rue Petit St. Jean։ Գեղարուեստական բաժին, եւ պար։

Ծախքերու համար 4 ֆրանք։ Փափաքողները կրնան մասնակցիլ ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԻՒՐԼԷԻ ՎԵՐ. ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՐՍԱՆԻՔԸ»

Ս. ՇԱՀԷՆԻ, 4 արար

ղեկավարութեամբ եւ մասնակցութեամբ

դերասան Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ եւ Իսի-Բլամոյի կարող ուժերու։

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Ալֆորվիլի Թաղապետական շքեղ սրահներուն մէջ

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք

Կը հրաւիրուին թատերասէր հայրենակիցները այս հետաքրքրական եւ օրուան կեանքին համապատասխանող ներկայացման։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

ՇՈՒՆԻՆ ՉԱՒԱԿԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի Փարիզի Մասնաճիւղը տարեկան Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի երկսեռ անդամները՝ 19 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Բարեգործականի Տունը, 8 Րիւ Պօսիւէ, մէթրօ Փուասոնիէռ կամ Կառ տիւ Նոռ։ Օրակարգ՝ Վարչութեան տարեկան նիւթական ու բարոյական հաշուետուութիւն եւ նոր Վարչութեան ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Նահանգային Միութեան Ընդհ. Ժողովը 20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 8 Րիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Օրակարգ՝ ընթացիկ հարցեր։ Կը հրաւիրուին անդամները եւ համակիրները ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Ընդհ. Ժողովը 20 Մարտ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 1,30ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

Ժամացոյցի եւ զոհարեղենաց

վաճառատուն

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

261, Rue du Fbg. St. Martin

Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Pomerne — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՄԱՐՏ DIMANCHE 20 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3684 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԼՌՈՒԹԻՒՆ»...

Ամէն անգամ որ չարաշուք, յաճախ եղերական լուրեր կը հասնէին Երեւանէն, մենք միշտ կը յիշեցնէինք՝ թէ ամէնէն առաջ «Հայաստանասէրներ»ուն կ՚իյնայ բան-գործ ընել եւ ստուգել ծուռն ու շիտակը: Սուտն ու իրաւը:

Այս պարտականութիւնը կ՚իյնար, մանաւանդ, անոնց ամէնէն թթու ներկայացուցիչներուն, — Հօկ, դիմակաւոր կամ անդիմակ բոլշեւիկներ եւ մնացեալ չքախումբը:

Չէ՞ որ անոնք ցնծութեամբ ծափահարեցին, երբ Աղասի Խանջեան դաւաճան հռչակուեցաւ:

Այդ ողբերգութենէն վերջն ալ, անոնք չէի՞ն որ անմիջապէս իւրացուցին, յաւելեալ ու ճոխացեալ մանրամասնութիւններով, գունագեղ ածականներով աւետեցին միւս «հայրենադաւ»ներուն, «խժեր»ուն եւ «չուներ»ուն դատապարտութիւնը եւ գնդակահարութիւնները:

Քանի որ իրենք ալ նոյն համոզումներն ունին ամբաստանեալներու մասին, ինչո՞ւ կը վարանին պրպտել, ստուգել եւ նոր «աւետիսներ» հաղորդել տարագիր բազմութեանց: Իրենց կարգին հաստատել՝ թէ խորհրդային իշխանութիւնը գիշեր-ցերեկ արթուն կը հսկէ, կը մերկացնէ եւ «հողմացրիւ» կը փոշիացնէ «ժողովուրդի թշնամիները», ընդ հովանեաւ արեգակնափա՛յլ Սթալինի...

Կը հասկնանք որ պարտկեն, ծածկեն սեւ լուրերը: Իսկ այս «մաքրագործումը» ճիշդ իրենց ուզածն է, իրենց սրտին կը խօսի: Վկայ՝ իրենց գրաւոր եւ բանաւոր արտայայտութիւնները, երկաթագիր խորագիրներով եւ ամէնէն չնդալից բացատրութիւններով:

Արդ, ընկերական պարտականութիւն չէ՞ ուրախացնել նաեւ իրենց հետեւորդները, օրը օրին հաղորդելով «յեղափոխական արթնութեան», համատարած «մաքրագործում»ի նորագոյն փաստերը: Օրինակ՝ մեր հաղորդած գնդակահարութիւնները — 16 դըլխաւոր դէմքեր — եւ ուրիշ «հարուածային» աւլտուքներ:

Ներելի՞ է այսքան անկարողութիւն կամ անհոգութիւն:

Անկարողութեան եւ անտարբերութեան այս ցուցահանդէսին մէջ մերկապարանոց կը փայլի, նաեւ, Բարեգործականը, — այն որ պարբերաբար չտես եւ չողչողուն զեկոյցներ կը հրատարակէր, «բարեխնամ» կառավարութեան հետ փոխանակուած հաւասարակ թղթակցութեանց առթիւ:

Այժմ ինչո՞վ բացատրել իր խորհրդաւոր լռութիւնը, որ կը տիրէ ամիսներէ ի վեր:

Բարեգործականի կեդր. վարչութեան պաշտօնաթերթը, «Միութիւն» կը գրէ վերջին թիւին մէջ, ծանուցանելով իր մասնաճիւղին, Մելքոնեան Փոնտին եւ Հօկին լուծումը (1938 յունուար-փետրուարի թիւ).

— «Այս մասին մեզի ցարդ Երեւանէն ո եւ է զեկուցում հաղորդագրուած չըլլալով, ուրիշ ոչ մէկ մանրամասնութիւն ունինք այդ կարեւոր որոշումներուն վերաբերմամբ, որով մեզի կը մնայ սպասել պաշտօնական հաղորդագրութեանց, ճշդիւ գիտնալու համար թէ այսուհետեւ ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը Միութեանս Հայաստանի ձեռնարկներուն, որոնց գլխաւորներն են՝ Նուպարաշէն, Նոր Եւդոկիա, Դարուհի Յակոբեան Մայրանոց, Մարի Նուպար Ակնաբուժարան, Մելքոնեան Հիմնարկութիւն, Աւետ Սարգիս Կատաղաբուժարան, Բարեգործականի Տուն, եւն.:

Իսկ Ամերիկայի ռամկավար օրկանին Փարիզի թղթակիցը կը պատմէ, նոյն առիթով, իբրեւ պատասխան իր ուղղած հարցումներուն. (Պայքար, 3 մարտ).

— «Ո՛չ մէկ լուր, պատասխանեց Պ. Մալէզեան, աւելցնելով թէ՝ առաջ մեր ներկայացուցիչ Պ. Գարակէօզեանէն հեռագրով կամ նամակով երբեմն լուր կ՚ստանայինք, յաճախ ընդհատուած, բայց առեն մը լռութենէ ետք, լուր մը առնել կրկին կրնայինք, իսկ այժմ՝ ո՛չ մէկ լուր չկայ, այլ կայ կատարեալ լռութիւն»:

Չեզի կը թողունք չափել այս պատկերազարդ ողբերգութեան խորութիւնը:

Ըլլա՛լ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւն: Փող ու թըմբուկով զայն հռչակել իբրեւ «պզտիկ հանրապետութիւն մը», — եւ ամիսներո՛վ, ամիսներո՛վ երկտող լուր մը չունենալ իր փառաբանած Հայաստանէն: Չհետաքրքրուիլ, չհետապնդել, — իմանալու համար թէ ի՛նչ կ՚անցնի կը դառնայ հոն: Չգիտնա՛լ թէ ի՛նչ վիճակի մէջ են Նուպարաշէնը եւ միւս աւանները...

Կրնա՞ք երեւակայել որ եւ է «Հանրապետութիւն», որ այսքան անփոյթ եւ ապիկար հանդիսանար, որ չիմանար թէ ո՞ղջ է դեռ իր ներկայացուցիչը:

Բայց միայն Բարեգործակա՞նն է որ կը գտնուի այս անփառունակ դիրքին մէջ:

Առ հասարակ, ո՞ր ազգային իշխանութիւնը, ո՞ր պատրիարքն ու կաթողիկոսը, եւ, բացի Դաշնակցութենէն, ո՞ր կուսակցութիւնը կամ խմբակցութիւնը լրջօրէն հետաքրքրուեցան վերջին մէկուկէս տարուան քստմնելի դէպքերով, — խմբական սպանութիւններ, անձնասպանութիւններ, գնդակահարութիւններ, դատավարութեամբ, այլ մանաւանդ առանց դատի:

Ամբողջ սերունդ մը գլխատուեցաւ, հին թէ նոր: Իսկ մարդիկ այնպիսի դիրք մը բռնած են, որ կարծես այս բոլորը տեղի կ՚ունենան Մանչուրիոյ կամ Կուաթէմալայի մէջ: Կարծես օճիր-արկածներ են որ հեռաւոր կապ անգամ չունին մեզի հետ:

Այս ժողովուրդը այսպէս չէր երէկ, երբ ափ մը Հայրենիքը երազ էր տակաւին...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԷՊԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ՀԻԹԼԵՐ ՀՌՉԱԿԵԼՈՎ ԱՆՇԼՈՒՍԸ ԼՈՒԾԵՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Նոր ընտրութիւններ՝ ապրիլ 10ին

(title lines) Նորէն չորս տարի ժամանակ ուրիշ դէպքեր սարքելու համար

Ատոլֆ Հիթլեր մարտ 18ին լուծեց Րայխսթակը (խորհրդարան), ճառ մը խօսելով Աւստրիոյ կցման եւ օրուան հարցերու մասին: Նոր ընտրութիւնները պիտի կատարուին ապրիլ 10ին, մասնակցութեամբ Աւստրիոյ, ուր հանրաքուէ մը տեղի պիտի ունենայ նոյն օրը, Գերմանիոյ հետ միացման մասին: Երեսփոխանական ընտրութեանց պիտի մասնակցին 50.000.000 գերման քաղաքացիներ:

Խորհրդարանին նիստը տեղի ունեցաւ Օփերա Քրոլի մէջ: Դիւանագիտական օթեակին մէջ աչքի կը զարնէր անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն բացակայութիւնը: Ժամը 8ին Հիթլեր ժողովասրահ մտաւ մոլեգին ծափերու մէջ, ընկերակցութեամբ Կէօրինկի որ հագած էր մարաջախտի համազգեստը, գաւազանն ալ միշտ ձեռքը: Ժամը 8.10ին նախագահը բանալով նիստը, անմիջապէս խօսք տուաւ Առաջնորդին, որ նախ քննեց ազգերու ինքնորոշման իրաւունքը:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԻՆՔՆՈՐՈՇՄԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ

— «Թէեւ Մեծ պատերազմէն վերջը ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը մաս կը կազմէր նախագահ Ուիլսընի ծրագրին 14 կէտերուն, բայց մեր գերման հայրենակիցներէն քանի մը միլիոն յափշտակուեցան ամենաբիրտ եղանակով մը: Իրաւունքներ, որոնք տրուած էին գաղթային ամէնէն նախնական ժողովուրդներուն, զլացուեցան աշխարհի ամէնէն քաղաքակիրթ ժողովուրդներէն մէկուն: Եւրոպայի մէջ ցեղային անհամար կցումները (մէկ երկրէն առնել ուրիշի մը մէջ տեղաւորել) բացարձակապէս անկարելի կը դարձնեն սահմանագլուխները գծել այնպիսի եղանակով մը որ միաժամանակ գոհացնէ ժողովուրդներն ու պետութիւնները: Սակայն եւ այնպէս, կարգ մը պետութիւններ կան որոնք կառուցուած են կանխամտած անարդարութեամբ, որոնք իրենց արդարացումը կը գտնեն միայն բիրտ ուժին մէջ: Այսպէս էր, օրինակ, աւստրիական նոր պետութեան կառուցումը, որ հիմնուած էր միայն վեցուկէս միլիոն Գերմաններու իրաւունքին բռնաբարման վրայ: Բռնադատեալ հաշտութեան յաջորդ օրը Աւստրիա որոշեց հանրաքուէ մը կատարել անշլուսի մասին — այս պարագան մասնաւորապէս կը յիշեմ Փարիզի եւ Լոնտոնի ռամկավար (ժողովրդավար) պարոններուն համար — եւ արդիւնքը եղաւ թեր, 95 առ հարիւր: Այն ատեն էր որ միջազգային նոր օրէնքին առաքեալները պարզապէս արգիլեցին իրենց բուն ժողովուրդէն անջատուած դժբախտ քաղաքացիներու հարազատ կամքին այս խաղաղ արտայայտութիւնը: Այս բոլորին ողբերգութիւնը այն եղաւ որ Աւստրիոյ այս նոր պետութիւնը բացարձակապէս անկարող հանդիսացաւ ապրելու: Տնտեսական անձկութիւնը այնքան սոսկալի էր որ մահերու համեմատութիւնը աւելցաւ տարուէ տարի: Միայն Վիէննայի մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին 80.000 մահեր պատահած են 10.000 ծնունդներու դիմաց: Ես այս բաները չեմ յիշեր տպաւորութիւն գործելու համար ռամկավար պարոններուն վրայ. որովհետեւ շատ լաւ գիտեմ թէ անոնց սիրտերը կարծրացած են այսպիսի բաներու հանդէպ: Անոնք կրնան, օրինակ, հանդարտ սրտով դիտել կէս միլիոն քաղաքացիներու ջարդը Սպանիոյ մէջ, առանց ամենաթեթեւ յուզում մը զգալու: Բայց կը յիշեմ այս իրողութիւնը, ցուցնելու համար թէ նորաստեղծ պետութիւնը բացարձակապէս անկարող էր ապրելու եւ անոր մահավճիռը արտասանուած էր ծնած օրէն իսկ»:

Այստեղ Հիթլեր յիշեց Սարի շրջանին հանրաքուէն, որ բարեյաջող արդիւնք ունեցաւ եւ շարունակեց.

— «Ի վերջոյ անկարելի է հանդուրժել իրաւունքներու այսպիսի բռնաբարումներու յանուն բարոյականի մը որուն կեդծիքի դիմակը դիւրաւ կրնայ պատռուիլ եւ որ կը կատարուի կարգ մը միջազգային հաստատութեանց կողմէ: Իրաւունքը պէտք է իրաւունք մնայ, եթէ նոյնիսկ Գերմանացիներու իրաւունքն է: Ազգերը Աստուծոյ կամքին ստեղծագործութիւններն են եւ ունին յաւիտենական գոյութիւն, մինչ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չափազանց տարակուսելի կառուցումն է կարգ մը խմբակցութեանց մարդկային անկարողութեան, ընչաքաղցութեան եւ շահախնդրութեան: Ինչպէս որ ժողովուրդները անհամար հազարամեակներով ապրած են առանց Ազգաժողովի մը, նոյնպէս պիտի գայ ժամանակ մը երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը շատոնց դադրած պիտի ըլլայ եւ ժողովուրդները պիտի շարունակեն ապրիլ հազարաւոր տարիներ: Այդ հաստատութիւնը նշանակութիւն մը կրնար ունենալ միայն այն ատեն եթէ համապատասխանէր այն վսեմ բարոյականին որ արդարութիւն կ՚ապահովէ ամէնուն համար, այսինքն լաւագոյն արդարութիւնը: Գերմանիան այսօր նորէն դարձած է համաշխարհային պետութիւն մը: Աշխարհի մէջ ո՞ր պետութիւնը պիտի կրնար հանդիսատես ըլլալ եւ դիտել այն տմարդի կացութիւնը որուն ենթարկուած էին միլիոնաւորներ իր իսկ ժողովուրդէն, իր դրան առջեւ: Վայրկեաններ կան երբ ազգ մը այլեւս չի կրնար հանդուրժել այսպիսի կացութեան մը:

«ԵՍ ԱԶԴԱՐԱՐԱԾ ԷԻ ՇՈՒՇՆԻԿԻ»

— «Ուստի, ես որոշեցի ժողով մը հրաւիրել վարչապետ Շուշնիկը, Պէրխթէսկադէնի մէջ: Ես բացատրեցի անոր ամենալուրջ եղանակով մը՝ թէ բռնութեան վրայ հիմնուած կարգուսարք մը ի վերջոյ կրնայ յանգիլ ըմբոստացման: Պահանջեցի Պ. Շուշնիկէն Աւստրիոյ եւ աշխարհի խնայել կացութիւն մը որ կրնար ամենածանր ընդհարումներ յարուցանել: Շեշտեցի թէ վերջին փորձն է այս որ կը կատարեմ եւ ըսի թէ պիտի չվարանիմ պաշտպանել գերման ժողովուրդին իրաւունքները այնմիջոցներով որոնք անխուսափելի կը դառնան, երբ մարդկային միտքը չուզեր ըմբռնել: Փետրուար 20ին ձեռք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՈՔԱՆՉԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ վէճի նիւթ եղած է զոքանչ-մայրիկներու ցաւը, որ կը կազմակերպուին Ամարիլլոյի մէջ:

Մասնագէտներ ուսումնասիրած են կեսուրներու հարցը, — ոմանք՝ համաձայն Ֆրոյտի տեսութիւններուն: Քանի մը տարի առաջ, ֆրանսացի բժիշկ մը հատոր մը հրատարակեց այդ մասին՝ պարզելու համար թէ ինչո՛ւ շուն ու կատու կ՚ըլլան հարսներն ու կեսուրները իրարու հետ, եւ նոյնիսկ, երբեմն, եղերական վախճանի մը կը հասցնեն վէճը: Արդարեւ, ամէն ազգի մէջ՝ հարսը չի սիրեր *իր* կեսուրը, ու կեսուրը չի սիրեր իր հարսը:

Եթէ քիչ շատ պարզուած է հարս ու կեսուրի կռիւներուն էութիւնը, բնաւ ուսումնասիրուած չէ զոքանչներու վէճը:

Հրապարակաւ փորձենք քննել զոքանչներու հարցը, այնպէս ինչպէս ծանօթ է հայկական ընտանիքի պատմութեան մէջ, եւ մեր եզրակացութիւնը ղրկենք... Ամարիլլօ:

Զոքանչը, իրականին մէջ, կեսուր մըն է... փեսային կողմէ նայած: Արդէն Ֆրանսացիները belle-mère կ՚ըսեն զոքանչին ալ, կեսուրին ալ, — Թուրքերն ալ նոյնպէս *գայնանա* կ՚ըսեն երկուքին, մինչ մեր սքանչելի լեզուն, որ ընտանեկան խնամութեանց յատուկ բառերու հարստութիւն մը ունի՝ ատինան առ ատինան ճշդելու համար ազգակցութիւնը, զոքանչ կ՚ըսէ հարսին մայրիկին՝ վերաբերմամբ փեսային:

Ամէնէն աւելի Հայոց մէջ է որ ընտանեկան բեմի վրայ մեծ դեր կը խաղան զոքանչները, որքան ծանօթ է ինծի: Արդարեւ միայն Պրազիլեան ցեղ մը, որ Դվայկուլու կը կոչուի, ինչպէս ուրիշ մը, Պայլէ, Ափրիկէի մէջ, կեսուր չեն ճանչնար, այլ միայն զոքանչ, — ոչ թէ հարսն է որ փեսային տունը կ՚երթայ հաստատուիլ, այլ փեսան է որ հարսին տունը կը տեղաւորուի՝ հարսնիքէն վերջ:

Այդպէս եւ մեր մէջ, — մասնաւորաբար Ակնայ համար սովորական երեւոյթ էր փեսային հաստատուիլը հարսին տան մէջ: Ասիկա կը կոչուի «տուն-փեսայ երթալ»: Տուն-փեսայութեան պարագաները անծանօթ չէին մեր միւս գաւառներուն, թէեւ հազուադէպ: Բայց որպէսզի հաստատենք թէ տուն-փեսայութիւնը շատ տարածուած էր բովանդակ հայաշխարհին մէջ, աւելցնենք որ կարգ մը տեղեր, ինչպէս Վանի, Վայոց Ձորի եւ Պուլանըխի մէջ, սովորութիւն էր պսակէն վերջ «նոր հարսնիքով» մը հարսը վերադարձնել մօրը տունը, — ասիկա կը կոչուէր *դարձ*: Դարձի այս սովորութիւնը տարտամ մէկ ձեւն է տուն-փեսայութեան:

Ինչպէս կը տեսնուի, մեր մէջ կեսուրներէն աւելի զոքանչներն են տիրականը, — արդէն առած մըն ալ կայ, որ կ՚ըսէ թէ բոլոր ազգերու զոքանչներուն մէջ հայ զոքանչն է ցանկալին, որովհետեւ հայ զոքանչը կըխեղճանայ իր փեսային վրայ, այնքան որ Ստրաւոնի ակնարկը տարբեր ձեւով մը հաստատելու ատիճան՝ ամէնուն ծանօթ են անուշիկ պատմութիւններ, որոնք կը յիշատակուին... ձախ աչքը խուփ եւ դեռահաս կեռասի գոյն ժըպիտ մըն ալ պատմողին շրթներուն վրայ:

Լա՛ւ, ուրկէ՞ կուգայ տուն-փեսայութիւնը եւ ի՞նչ իմաստ ունի: Այդ ալ յաջորդին, — անհրաժեշտ է քիչիկ մը հանգիստ, որովհետեւ պիտի թափառինք հեռո՛ւ-հեռո՛ւ դարերու մէջ, ի խնդիր մեր... նռնօշիկ զոքանչներուն:

ԱՐԱՂ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Սէն Ժէռմի Լա. Միութեան երեկոյթէն	250
Ցուցակ 2ի գումարը	6386
Ընդհ. գումար՝	6636

ԽՄԲ.— Կը խնդրուի կեդր. յանձնաժողովէն ստանալ այս վերջին մնացորդը, 250 ֆրանք, համապատասխան ընկալագրով:

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

François Rostand, Nice	10
Mlle. Madeleine Haupert, Nice	10
Գուրգէն Անդրէասեան, Նիս	10
Գումար՝	30
Մարտ 16ի գումարը	5414
Ընդհ. գումար՝	5444

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի (17 մարտ).—

Քանի մը օրէ ի վեր, Մարսէյլի մէջ եւս զինուորցուները քննութեան կ՚ենթարկուին:

Այսօր 60-80 հայ տղաքներ քննութեան ենթարկուեցանք: Կարելի է ըսել թէ բոլորս ալ յարմար դատուեցանք: Մեզի տրուին մեքենագրուած թուղթ մը որ կ՚ըսէ.—

— «Եթէ կ՚ուզէք դրօշի տակ մտնել յառաջիկայ հոկտեմբերին, ձեր զինուորական գործօն ծառայութիւնը կատարելու համար եւ ատով դիւրացնել ձեր հպատակութեան ստացումը, հաճեցէք խնդրագիրը ուղղել Մարսէյլի զինուորագրութեան դրասենեակի հրամանատարին, 1938 յունիս 15էն առաջ: Պէտք է ձեր խնդրագրին կցել ներկայ ազդը»:

Այս առթիւ շատեր շուարած են եւ լրացուցիչ տեղեկութիւններու կ՚սպասեն:

Ուրիշ թղթակից մը եւս կը գրէ թէ կանչուածները 20 — 33 տարեկան են. — Մինչեւ հիմա քննուածներէն մէկ հոգի անգամ չէ գտնուած անյարմար, բոլորն ալ կայտառ երիտասարդներ են:

ԽՄԲ.— Կը կարծենք թէ շուարելու բան չկայ: Անոնք որ ենթակայ են գործօն ծառայութեան (20 — 21 տարեկան), պիտի առնուին առանց այլ եւայլի. իսկ աւելի մեծերը, մինչեւ 33 տարեկան, որոնք պահեստի կը համարուին, իրենց հաճութեամբ երթալով, դիւրացուցած կ՚ըլլան հպատակութեան ստացումը, ինչպէս եղաւ միւս շրջաններուն մէջ:

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ չէզոքութիւնը փութացնելու համար, վարչապետը նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակներուն հետ: Ունկնդրութեան պիտի ընդունուի նաեւ գործատիրական պատուիրակութիւնը: Երեքշաբթի օրուան համար որոշուած հարցապնդումները յետաձգուեցան: Ժողովը պիտի գրաղի զինուորեալ ազգի օրինագծով, որուն համաձայն ի հարկին զինուոր պիտի առնուին նաեւ երեսփոխանները, 40էն վար:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆԸ ԵՒ ՏՈԼԱՐԸ նորէն բարձրանալ սկսան: Առաջինը իջած էր մինչեւ 159.40, բայց յանկարծ բարձրացաւ 161.80ի, իսկ տոլարը՝ 32.75ի:

ԼԵՆԻՆ ՍԻՐԱՀԱՐ

Ա.

Մարդիկ տարօրինակ հետաքրքրութիւն մը ցոյց կուտան աշխարհի մեծերուն ներքին կեանքին մասին, — ի՞նչպէս ապրած են, ի՞նչ տառապանքներ կրած, այլ մանաւանդ սիրա՞ծ են երբեք:

Նոյն հետաքրքրութիւնը նաեւ Լէնինի կեանքին մասին: Երկար ատեն, կենսագիրները աշխատած են տեղեկութիւններ հաւաքել ու վերակազմել Լէնինի սիրոյ պատմութիւնը: Փայտ չէր, ապահովաբար, ընկերային ամէնէն վայրագ յեղափոխութեան վարիչը: Կին մը բոցավառեց անշուշտ անոր երեւակայութիւնը: Բայց Տրոցկի կ'ըսէ թէ ոչ մէկ վըկայութիւն կայ, որ պատմէ երիտասարդ Ուլիանովի զգացումները հանդէպ կնոջ: Այսուհանդերձ, կը գրէ Տրոցկի, Լէնինն ալ դարպասած է գեղուհիներուն, նոյնիսկ սիրահարած անոնց: Պատահաբար չէր որ Լէնին կ'երգէր իր մենութեան մէջ, աշխատելով հեգնանքի տակ ծածկել ներքին խոր յուզում մը.—

Սեւորակ աչե՛ր, աչե՛ր սեւորակ,
Ձեր մէջ փայլում է մի վառ վառ կայծակ,
Դուք իմ սրտիս մէջ կրակ էք թափում,
Դուք էք իմ տէրը, ես ձեզ եմ պաշտում:

Դուք սիրուն աչեր, դուք քնքուշ աչեր
Սեւ էք դարձրել իմ պայծառ օրեր,
Դուք մաշում էք ինձ անողորմագին,
Եւ չէք խնայում իմ խաղաղ ծաղկին:

Այո՛, կ'ըսեն Լէնինի ընկերները, Ուլիանովն ալ սիրեց կին մը ապահովաբար, բայց ոչ ոք գիտէ սիրոյ այդ պատմութիւնը, ոչ ալ կը ճանչնայ «սեւորակ աչերով» կինը: Այսպէս, հատորնե՛ր ու հատորնե՛ր հրատարակուեցան՝ ներկայացնելով Լէնինի դէմքը իր տանը մէջ, միթինկներու մէջ, յեղափոխութեան մէջ, տարագրութեան մէջ, աշխատանոցին մէջ,— ալ չմնաց մանրամասնութիւն մը որ գրի չառնուէր: Ուղեղը գիտական խոր քննութիւններու առարկայ դարձաւ, բայց իր սիրային կեանքը կը մնար անծանօթ:

Երկու հեղինակներ, Անտրէ Պէօքլէր եւ Ալեքսինսկի, վերջերս հրատարակեցին հատոր մը, — Լէնինի գաղտնի սէրերը: Աւելի ճիշդը, կին մըն է որ կը պատմէ իր սիրային կապը Լէնինի հետ: Պէօքլէր եւ Ալեքսինսկի միայն շրջանակ կը գծեն այդ հովուերգութեան:

Ծի՞շդ են Լէնինի սիրուհիին յուշերը,— Ալեքսինսկի կը ճանչնայ կինը եւ կը հաստատէ պատմութեան վաւերականութիւնը: Լէնինի հին բարեկամ մըն է Ալեքսինսկի, երբեմն սոցիալ դեմոկրատ երեսփոխան, ու կը ճանչնայ Լէնինի ձեռագիրը: Բայց կ'ըսէ Անտրէ Պէօքլէր, գացէք տեսէք Լէնինի ձեռագիրը Մոսկուայի Մարքս-Ենգէլս Թանգարանին մէջ ու բաղդատեցէք սիրային տոմսերուն հետ, որոնք կը գտնուին Լէնինի սիրուհիին ձեռքը:

Լէնինի սիրուհին ռուս է ծագումով, Փեթերպուրկի ազնուապետական դասակարգէն, բայց կը կրէ անունն Աւստրիացիի մը, որու հետ ամուսնացած էր, այլ արդէն բաժնուած՝ այն շրջանին երբ կը ծանօթանար Լէնինի հետ: Խորապէս զարգացած, եւ այնքան պատրաստուած որ կ'աշխատէր գրել մեծ ուսումնասիրութիւն մը Մարդկային լեզուին գծագրական լեզուաբանութիւնը խորագրով, ու լաւ դաշնակահար, օժտուած՝ երաժշտական խոր հմտութեամբ եւ ըղձայնութեամբ: Լիզա տը Ք. — այսպէս կը կոչուի Լէնինի սիրուհին, — անզուսպ հետաքրքրութիւն մը ունէր ամէն շարժումի մասին, իր անձը վտանգելու աստիճան յանդգնութիւն ցոյց կուտար հետեւելով նոյնիսկ յեղափոխականներու:

1905ի վերջերն է: Աղջիկները կարճ շրջազգեստներ կը հագնին եւ իրենց երկար մազերը կը կախեն աւելի վար քան իրենց մէջքը՝ պիծակի պէս բարակ: Ազուոր են Փեթերպուրկի աղջիկները, պչրասէր ու կրա՛կ, կրա՛կ, բայց կրակի կտոր են նաեւ ռուս երիտասարդ յեղափոխականները, — Փեթերպուրկ կ'եռա՛յ, Ֆրանսական Թատերախումբերը ներկայացում կուտան, հանդիսասրահները լեցուն են բանախօսներու ազմուկով, նոր գաղափարներ կը ծփան օդին մէջ, մտաւորական բեղնաւոր շարժում մըն է ծայր տուած, կուսակցական պայքարները սաստկութեան են հասած, երիտասարդութիւնը կը սիրէ կռիւը, վըտանգը, ռումբին բոցը եւ պայթիւնը, ոչ բանտը եւ ոչ ալ աքսորը կրնան մեղմացնել իր խանդավառութիւնը: Այսպէս է սլաւ հոգին, միշտ երկու բեւեռով. — մէկ կողմը խօլական ու թեթեւ, միւս կողմը եղերական ու ծանր: Ֆրանսացի մարքիզ մը «Ծըպտեալ Զինացիներ» կ'անուանէ Ռուսերը: Ու պէտք չէ զարմանալ եթէ Լիզա, ազնուապետական խմորով ու ճաշակով՝ կը մտնէ յեղափոխական հետաքրքրութիւններ: Այսպէս կը մտնէ վոլնոյէ էկոնոմիչեսկոյէ Օբըսչեստովօ խմբակին վիճաբանական հաւաքոյթներուն մէջ, ուր Մարքսի աշակերտները եւ հակառակորդները իրար կը դզէին շան պէս, — կը վազէ այն միթինկներուն, ուր Ռուս Սոցիալ Դեմոկրատ Բանուորական կուսակցութեան երկու թեւերը (իրարմէ բաժնուած 1903էն ի վեր), մենշեւիկ ու բոլշեւիկ, յանկարծ ճառախօս դարձած՝ կը մենամարտէին ժամերով, առանց յոգնելու, եւ երբ կ'անիծէին, իրարու կը հայհոյէին, տնտեսագիտական կամ ընկերաբանական տարազներ կը հոլովէին, ջուրի սրուակները իրարու գլխու վրայ կը փշրէին, կը կռուէին, կը մարտնչէին ինչպէս Աբէլ ու Կայէն: Մէկ բան միայն կը միացնէր զիրենք, — թշնամութիւնը ցարին դէմ:

Ահա այս միջավայրն յաճախելով է, որ Լիզա հետզհետէ ծանօթացաւ հըռչակաւոր յեղափոխականներու, մասնաւորաբար Ռումիանցեւի, զոր բոլշեւիկ ընկերները կ'անուանէին Փէ-Փէ:

Այդ շրջանին ծանր օրեր կ'ապրէր ցարական իշխանութիւնը, — ռուսական բանակը ջախջախուած էր եւ Ցուշիմայի առջեւ՝ նաւատորմը խորտակուած: Անհուն խռովքի մը մատնուած էր Ռուսիոյ աշխատաւոր բնակչութիւնը, մանաւանդ որ կը գործէին ընկերվարականները: Գործադուլ գործարաններու մէջ, ցոյցեր փողոցներու մէջ: Ըմբոստութիւն ծագեցաւ «Փոթեմքին» եւ «Գէորգի - Պոբեդոնոսեց» զրահաւորներուն մէջ անգամ, պահ մը սպառնալով տապալել օրուան իշխանութիւնը: Տարւոյն հոգեբանական մթնոլորտին մասին գաղափար մը կազմելու համար, կ'արժէ յիշատակել 5 Յունուար 1905ի ցոյցը, — կիներ, երեխաներ եւ աշխատաւորներ, հսկայ թափօր մը կազմած, իրենց ձեռքին մէջ բիւզանդական խաչեր ու սուրբերու պատկերներ, հանդարտօրէն կը յառաջանան դէպի Ձըմրան Պալատը, խնդրանք մը ներկայացնելու համար Հայրիկին, Ցարին, որ գերագոյն պետն է օրթոտոքս եկեղեցիին, եւ Աստուծոյ շուքը սլաւական հողերու վրայ: Բայց Հայրիկը հըրամայեց կրակել մարդկային այդ ծովուն վրայ, — կատարեալ ջարդ մը, երեխաները կը կոխկրտուէին խազախ ձիաւորներու վազքին տակ, բանուորները խանձած ճանճի պէս կ'իյնան հըրացաններու որոտին տակ: Ռուսիա չներեց Հայրիկին այս յիմարութեան: Աւանդական համակրութեան ոգին մոռցած՝ քալեց դարձեալ Փեթերպուրկի վրայ, այս անգամ ձեռքին մէջ խաչի փոխան զէնք: Գիւղացիներու եւ բանուորներու հսկայ բանակ մը օրէ օր կը մօտենար քաղաքին, պահ մը վախցուեցաւ որ մայրաքաղաքը պիտի իյնայ ըմբոստներուն ձեռքը: Ոստիկանական վերատեսուչին պաշարուած կեցուածքն էր որ փըրկեց կացութիւնը:

Այսուհանդերձ բոլորովին վերջ չգտաւ ըմբոստութիւնը: Կայսրութեան զանազան անկիւններէն կը հասնէին ըմբոստութեան աղաղակներ, եւ ժողովրդային անհնազանդութեան ցոյցեր կը սպառնային օրուան իշխանութեան, — ի՞նչ փոյթ թէ ոստիկանութիւնը ականջ դրած էր պատերուն մէջ, քաղաքական ազատութիւններու մասին կը խօսէր երիտասարդութիւնը անվախօրէն, ու կը ստուարանային յեղափոխական կուսակցութեանց չարքերը: Գիւղացիները հող կը պահանջէին, բանուորները՝ աշխատավարձի յաւելում:

Բարձր էր յեղափոխական տրամադրութիւնը երկրին մէջ: Կը պակսէր միայն բուն ղեկավարը, — մարդ մը, որ ուղղութիւն ու ձեւ տար ժողովրդային պոռթկումին, զանգուածներու կառավարութեան:

Լէնին կնոջը հետ կ'ապրէր Ժընեւի մէջ, դասախօսութիւն կուտար ռուս տարագիրներուն, յօդուած կը գրէր «Իսկրա» թերթերու մէջ, Մարքս կը կարդար, Մարքս կը հոլովէր, ոչ կը հաւատար ռուս զանգուածային այդ խլրտումներուն ստեղծագործումին, ոչ ալ զանգուածը իր ճակատագիրը կը վստահէր իրեն, որովհետեւ դեռ անծանօթ: Ու քաղքենիի պէս խաղա՛ղ կ'ապրէր Սէշէրոնի բանուորական թաղին մէջ, Ժընեւ, — իր բնակարանը տնակ մըն էր միայարկ, գետնայարկը՝ ընդարձակ խոհանոց մը, վրան՝ երեք փոքրիկ սենեակներ: Խոհանոցը կը ծառայէր նաեւ իբրեւ ընդունարան, — սպասադարանները եւ գրքի սնտուկները՝ աթոռ:

Առաւօտները, Լէնին, մաքուր հագուած, չուկայ կ'երթար՝ գնումներ կատարելու, բայց կծծի մարդոց պէս՝ երկա՛ր կը քննէր գետնախնձորները, մէկիկ մէկիկ կը զատէր, պտուղն ու երշիկն ալ նոյնպէս, ու տուն կը դառնար՝ լուալու համար խոհանոցի ամանները: Ցերեկոյ պտոյտ մը, բայց օրուան մեծ մասը՝ քաղաքին մատենադարանին մէջ: Իրիկունները Լանտոլթի սրճարանը, կամ բոլշեւիկներու ակումբը, ուր կը վիճէր Լունաչարսկիի, Լեպեշինսկիի, Լիադովի եւ Բրոնչ - Բրուեւիչի հետ:

Երբ լսեցին Ձմրան Պալատին վրայ կատարուած արշաւին լուրը, անմիջապէս հարց ծագեցաւ թէ ո՞վ կրնար ղեկավարել Ռուսիոյ վեց հարիւր հազար ըմբոստ պրոլետարները: Լէնին կը կարծէր թէ տակաւին հնչած չէ յեղափոխութեան ժամը, ու կը թելադրէր փակել դուռը եւ... Մարքս կարդալ:

Բայց իր ընկերները կ'առաջարկէին որ Լէնին վերադառնայ Ռուսիա, գըլուխն անցնի ըմբոստ զանգուածին, Տրոցկիի եւ Քրասինի կողքին: Լէնին կը վարանէր, կը նախընտրէր մընալ արտասահմանի մէջ եւ մասնակցիլ կուսակցութեան համագումարին, վիճաբանիլ Պլեխանովի հետ: Ու կ'ուսումնասիրէր Քրոմուէլի, Տանթոնի, Ռոպէսփիէռի, Մաքիավէլի պայքարները, հակառակորդին սխալներէն օգտուելու եղանակը, ու խնամելով իր յօդուածներուն շեշտը՝ կը սպասէր այն օրուան, երբ պիտի կրնար ինքզինք պարտադրել իբրեւ անվիճելի ղեկավար:

Մեկնեցաւ միայն հոկտեմբերին:

35 տարեկան էր, յեղափոխական շրջանակներու մէջ ճանչցուած իբրեւ կճան հրապարակագիր, լաւ մարքսագէտ (Վորոնցով զինք կ'անուանէր «Մարքսին մէկ հատիկ զաւակը»), հեղինակ երկու աշխատութիւններու, որոնք աղմուկ հանած էին, — Ի՞նչ ընել (1902), Մէկ քայլ յառաջ երկու քայլ դէպի ետ (1904), վերջապէս Ռուսիա կը վերադառնար իբրեւ հին աքսորական, որ Սիպերիան է տեսած, բարեկամ Տրոցկիի, համաշխարհային յեղափոխութեան մասին ճառած Փարիզի ու Ժընեւի մէջ, դրամատէրներու մօտ ծանօթ իբրեւ երկաթակուռ պաշտպան մարքսիզմի, տեղեակ գերմաներէնի, անգլիերէնի, ֆրանսերէնի եւ իտալերէնի:

Պատրա՞ստ էր Լէնին, շարժումը ղեկավարելու: Հերոսի կամ զանգուածներու առաջնորդի ուժ եւ յաւակնութիւն չունէր տակաւին, — Ռուսիա կ'երթար իբրեւ մասնագէտ յեղափոխութեան, կամ դիւանագէտ, որ կը հաշուէ, կը գծէ, կը չափէ:

Մինակը կը մտնէ Ռուսիա, գաղտնօրէն կը հաստատուի Փեթերպուրկի մէկ արուարձանին մէջ, ու կը գրէ կընոջ թէ աքանչելի յեղափոխութիւն մը ծայր տուած է երկրին մէջ, մինչ ցարը կ'աշխատէր զանգուածները չըլացնել պատրանքներով:

Լէնին միշտ ծածուկ ապրեցաւ, միշտ զգոյշ, յեղափոխական գործիչներուն հետ կապ պահելով հաւատարիմներու միջոցաւ: Տուլին կը կոչուէր այդ շրջանին:

1905ի աշունը կը մօտենար իր վախճանին, երբ ծանօթացաւ «սեւորակ աչերուն», գեղանի Լիզային:

Սպիտակ գիշեր մըն էր Նոյեմբերեան:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Շուքը կ'անցնի եւ կը վերադառնայ, իսկ մարդը կ'անցնի առանց վերադառնալու.— Պօնափարթ

Այն որ իր տգիտութիւնը կ'ողբայ՝ յարգելի մարդ մըն է. իսկ այն որ կ'աշխատի եռանդով դարմանել զայն՝ մեծ մարդ մըն է.— Ժ. Սան

Մարդկային մեծագործութիւնը կը գնահատուի անոնց յառաջ բերած ներշնչումներէն.— Նափոլէոն

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՂԵՆ

Տասներորդ օրն է, որ եկեր եմ Արամօ: Հալէպ, կ'ըսէին ինծի, թէ պիտի ձանձրանամ գեղը: Խորհուրդ կուտային բարեկամներս, որ Քէսապ, Պիթիաս երթամ: Այդ երկու հայկական չքնաղ լեռնաշխարհները ինծի համար շատ սիրելի են, միայն, երբոր մինակ են, իրենք իրենցմով: Իրենց հարազատ բնակիչներով: Բայց երբ ամառուան երեք ամիսները, քաղքենի այլատիպ, այլազան մարդիկ կ'երթան հոն, այն ատեն գեղի իսկութիւնն ու բնականութիւնը կարծես արուեստական կը դառնայ:

Ես, պզտիկուց, սիրեր եմ պարզութիւնը, անխառդախ բնութիւնն ու բնականը: Եւ, այս գեղը զուցէ տեսքով նուազ վայելչաբոյր ըլլայ, բայց անիկա ինքն իրմով է, իր երկինքով, հովով, ջուրով, ու իր տեղածնունդ բնակիչներով: Եւ այդ բնակիչները են այնքան պարզ, սրտցաւ ու անկեղծ:

Եթէ կ'ուզէք ճիշդը, իմ հոս գալուս պատճառը, մարմնական առողջութենէս աւելի, հոգեկան առողջութիւնս է: Ես կ'ուզեմ որ իմ հոգիս պահ մը հեռու մնայ քաղաքներու գռեհկութիւններէն, անոնց բնակիչներու մեծ մասին նենգամիտ, արծաթակուլ խաղերէն, դաւերէն, անոնց եսապաշտ տափակ ու պզտիկ փառասիրութիւններէն: Կեանքի խորախորհուրդ մեծութիւնն ու գաղտնիքները ըմբռնելու համար պէտք է նախ եւ առաջ բնութեան վերադառնալ: Միակ ճամբան:

Մեր Քսենոփոնեան չէնքերն ու աւանները, գեղերն ու գիւղակներն էին որ պահեցին երկար ժամանակ, Հայոց բազմահազարամեայ ժողովուրդին բարբառն ու սովորութիւնները, տարազն ու աւանդութիւնները, եւ հոգին վերջապէս մեր ցեղին, մեր ցեղին այնքան ազնուական, չարքաշ, խելացի ու աշխատունակ:

Ես եկեր եմ այս զուտ հայկական գեղը, անկէ դաս մը սորվելու: Ես կ'ուզեմ կարդալ անոր նայելով, հոգին իմ գեղիս հայրենական, նաեւ հոգին գեղերուն բովանդակ Հայաստան աշխարհի:

×

Օր մը ես անցայ սուրիական, արաբական եւ Միջագետքի անապատներէն: Անապատ: Պէտք է զայն տեսնել: Ես տեսայ այդ անապատը, որուն վըրայ մեր թշնամին մեղմէ տարաւ մէկ միլիոն ժողովուրդ: Ես տեսայ Խապուրը, Պըլըխը, Եփրատը: Այդ գետերուն մէջ բազում հայ կիներ, աղջիկներ խեղդամահ եղան: Տեսայ այդ մեռնող ժողովուրդին ոսկորները, որոնց վրայէն թնդելով կ'անցնէի Պապի, Մէմպիճի, Ճարապլուսի մէջ, Արաբ - Փունարի, Թէլ Ապիատի, Րաքքայի, Մէսքէնէի, Րաս - իւլ -Այնի եւ Տէր Զօրի մէջ: Ես տեսայ Շիտտէտին՝ բուն իսկ գերեզմանը մեր մեծ տարագրութեան: Ու, այդ անապատներու կիզիչ աւազին վրայ ծանրածանր ողբերգութեամբ մեռնող ժողովուրդը պիտի չմեռնէր, եթէ մենք նախապէս սիրած ըլլայինք մեր գեղերը: Մենք չսիրեցինք մեր գեղերը: Մենք ապրեցանք հեռաւոր քաղաքներու եւ ոստաններու մէջ: Մենք պինդ չսիրեցինք հողը, որ մերն էր: Մենք վախցանք մահէն: Ու այդ վախը մեզ տարաւ շատ դիւրութեամբ դէպի ապաստան, դէպի մահ ողբերգական, ... չատ տխուր:

Մեծն Բրիտանիան հպարտ է Լոնտոնով, Ֆրանսան՝ իր Փարիզով, Իտալիան՝ իր Հռոմով: Իսկ Հա... կրնայ պարծենալ բովանդակ աշխա... հի առջեւ իր Արարատովն ու Արա... րատեան դաշտով: Բայց մենք... քիչ անգամ ենք տեսած մեր Արարա... տը: Մենք հեռու ենք ապրեր անկ... Մենք սիրեր ենք զայն հեռուէն: Մե... ...այն չենք սիրեր խենթի պէս, հերո... ...ու նման...

×

Այսօր պտոյտի ելայ Արամոյի ... ջակայ ալէվի գեղերը: Զիս ամէնէ... շատ հետաքրքրող բանը եղաւ Ալէվի... ներու պետը, որ Փարիզ, Լոնտոն ... բնակեր, կ'ապրի իր իսկ ժողովուրդի... մօտ, պարզ տնակի մը մէջ: Եւ ... կայն, անիկա հարուստ է, շատ ... րուստ: Ալէվիները իրենց պետը ... յարգեն ու կը մեծարեն իբրեւ Աս... ուած: Իսկ իրենց պետը կը սիրէ ... տագին՝ իր ժողովուրդը:

Երբ որ պետը տունէն դուրս ելլ... իր ժողովուրդը, ձեռքերը սրտին վը... րայ, կը հետեւի իրեն, պատրաստ... ամենադոյզն մէկ հրամանի, ... կատարելու: Հոս է գաղտնիքը ... ւելեան բոլոր հին արշաւանքներու... աշխարհակալութեանց: Հայերը, ... րեւելքի մէջ, շատ քիչ անգամ ունեցե... են պետ, մէկ հրամանատար:

×

Առտուան ժամը 6ին արթնցայ ... խա մը խաղող գնեցի 50 սանթիմ... Սըրիւր գացի: Լուացուեցայ եւ ... օխա սեւ խաղողը մեծ ախորժակ... կերայ: Հոն տեսայ կիներ եւ աղջիկ... ներ, որոնք ջուրի էին եկեր: Անոնց... կալերը կը կամնուէին: Նախիր... հօտը արդէն դիմացի լեռնալանջե... րուն վրայ կ'արածէին: Գեղը մա... ցեր է հիմա պառաւներուն, ծերեր... փոքրիկ լաճերուն, շուներուն, հաւ... րուն ու աքլորներուն: Մնացեալ բն... կիչները քաշուեր են՝ կալտեղ, ... կ'աշխատին: Հոս, ժամացոյց չկայ... Երբոր ըսես ժամը քանի՞ն է, չեն հա... կրնար: Գիւղացին արեւելքին ... կ'արթննայ, եւ արեւմուտէն քիչ ... մը ճաշէ եւ անկողին կը մտնէ:

×

Նորէն կալերը կ'երթամ: Կը գի... երկար, կալի աշխատանքները: Սի... կրակ կտրած կը վառի: Նորէն եւ... րէն կը տեսնեմ կամը, հօսելն, ... դը, սառատը, երկու մատը (երկ... նի), խարարները, թրկալը, դէզեր... կ'առնեմ բուրմունքը ցորենի, թեղի... դէզի:

Կալէն կը դիտեմ այծերուն, ոչխար... ներուն վերադարձը: Անոնց մէկ ծայ... ...ը գեղ է հասեր արդէն: Միւս ծայ... ալ դեռ հեռաւոր բլուրներու կողերու... տակն է: Այծերը՝ երկար սեւ մ... կազմած, առջեւէն կուգան: Ոչխար... ները, կովերը ետեւէն կուգան ծան... քայլերով: Զարմանալի է այծերու... բնաւորութիւնը: Ցամառ են ծայր... տիճան: Աներես են: Միշտ վտանգա... ւոր տեղերէ կ'ուզեն անցնիլ: Վտան... գէն բնաւ չեն վախնար:

×

Ահա, սիրելիս, օգոստոս 13ի գի... շերը: Գիշեր ըսի, բայց ինչ գի... Հրաշափառ, հրաշազան, հրաշագ... ծառ գիշեր: Լի աստղափայլ, կա... նաապիտակ, ծիր - կաթինով ու ... րակ լուսնկայով զարդարուած ան... հական գիշեր:

Դուրս ելեր հիմակ գեղի ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ պայուսակը կը լեցնէր — դուրս ձգելով գիշերուան անհրաժեշտ առարկաները — սկսաւ զուարթ եղանակ մը կանչել քթին տակէն. փոխուեր էին անոր տրամադրութիւնները: Իր առաքելութեան հետ կապ ունեցող ապատկացուցիչ պատրաստութիւնները վերջացեր էին այլեւս: Ալ պիտի չտառապէր այն խենթեցնող պարտութենէն զոր կը զգար՝ տեսնելով Տայանան միշտ իր մօտը, բայց յուսահատօրէն անմատչելի: Վաղը պիտի ըլլար չոգեկառքին մէջ, որ պիտի սուրար Մակեդոնիոյ լեռներուն ամայի ու արեւակէզ կիրճերուն մէջէն: Իսկ երկու օր վերջը սկսած պիտի ըլլար իր պաշտօնին ու պիտի աշխատէր երեւան հանել այդ կէս - արեւելքցի, կէս - արեւմուտքցի ժողովուրդին — Թուրքերուն — գաղտնիքները: Եթէ յաջողէր, ապահովաբար պիտի ըլլար նոր ասպարէզ մը իրեն համար: Սեղանաւորը այդ իմաստով ակնարկ մը ըրած էր ճամբան:

Սուլիտին վճռած էր որ եթէ նոյնիսկ պէտք ըլլար իրաւցնէ լուրջ վտանգներու մէջ նետուիլ, դարձեալ պիտի չհեռանար Թուրքիայէն, մինչեւ որ ստանար այն տեղեկութիւնը զոր Սըր Ճորճ կը պահանջէր:

Զբօսանաւը խարիսխ նետած էր եւ հակառակ հովահարներուն, հեղձուցիչ տաքութիւն մը կար իր խուցին մէջ: Այնպէս որ ներս չմտաւ ու կամրջակը բարձրացաւ, քիչ մը շունչ առնելու համար: Նաւուն յետսակողմ՝ անթիւ պարի եղանակներ կը նուագէր: Խորհելով որ պարտաւոր էր հրաժեշտ առնել իր ուղեկիցներէն՝ դէպի հոն յառաջացաւ: Ու յանկարծ սանդուղին դրան առջեւ դէմ առ դէմ եկաւ Տայանային ու Սիգըր Փէնթընին հետ:

— Ես ալ մնաք բարով կուգայի, ըսաւ անոնց:

— Ինչո՞ւ, ո՞ւր կրնաս երթալ գիշերուան այս ժամուն, հարցուց գրագէտը:

— Վաղ առաւօտ կանուխ ցամաք պիտի ելլեմ եւ որովհետեւ կարգ մը գործերու համար ստիպուած եմ Աթէնք մնալ քանի մը շաբաթ, չեմ կարծեր որ կրնանք դարձեալ իրարու հանդիպիլ...

— Սիգըր, դուն վայրկեան մը անդին գնա, ըսաւ Տայանա յանկարծ, երկու խօսք ունիմ հարիւրապետ Տէսթիմին հետ. օգնական մը ապսպրէ ինծի համար, հիմա կուգամ...

— Շա՛տ լաւ... երթաս բարով, Տէսթիմ... Յաջողութիւն...

— Շնորհակալ եմ, փսփսաց Սուլիտին ու յետոյ սպասեց որ աղջիկը խօսէր: Իր նայուածքը անոր դէմքը կը փնտռէր կէս - մթութեան մէջ:

— Ուրեմն միտքդ դրեր ես կատարել այդ պաշտօնը, այո՞, հարցուց Տայանա:

— Ի հարկէ, ինչո՞ւ չէ...

— Հակառակ իմ խնդրանքներուս եւ հակառակ այն իրողութեան որ դուն պէտք անգամ չունիս այդ դրամին...

— Հարցը այն է որ ես իրաւամբ պէտք ունիմ այդ դրամին, խոստովանեցաւ տղան. այդ հօրեղբայրը որուն մասին խօսեցայ քեզի, բոլորովին չինծու էր... չիլին մը անգամ չունիմ... Հետեւաբար շատ աւելի դրամի պէտք ունիմ... Կը ցաւիմ որ խաբեցի քեզ... բայց կրնաս դիւրաւ հասկնալ թէ ինչու համար ուզեցի որ հարուստ կարծէիր զիս...

— Օ՛հ, այդպէս ուրեմն... բայց եթէ ժամանակին պարզած ըլլայիր կացութիւնդ, կրնայի շատ դիւրութեամբ համոզել հայրիկս որ ուրիշ զբաղում մը գտնէր քեզի համար... զօրաւոր պատճառներ ունէի պնդելու որ չընդունէիր այս մէկը...

— Իրա՞ւ, յարեց երիտասարդը հեգնութեամբ. շնորհակալութիւն, բայց եւ կը նախընտրեմ վարձատրութիւնս փոխարինել աշխատանքով մը. ինչ կը վերաբերի քու «զօրաւոր պատճառներուդ», անոնց ապացոյցը լայնօրէն տուիր ճամբորդութեան ընթացքին... Թերեւս պիտի խնդաս, իմանալով որ երբ առաջին անգամ հասկցայ թէ այս գործը կրնար վտանգաւոր ըլլալ, բաւական յիմար եղայ մտքէս անցընելու համար թէ իմ ապահովութիւնս էր որ կը մտահոգէր քեզ...

— Եւ իրաւ ալ այդպէս էր, ուրիշ ի՞նչ կրնար ըլլալ որ, պատասխանեց Տայանա սառնօրէն, կարծեմ վշտացած ես որ ժամանակս չկրցայ յատկացնել քեզի... բայց ճամբայ չելած ազդարարեցի թէ այդպէս պիտի ըլլար... սիրտդ կոտրած էր, սակայն յանցաւորը դուն ես... սկիզբէն սխալ վարուեցար, սկսար ետեւէս, առջեւէս պտտիլ ու օրը քանի անգամ աչքերով ինծի հետեւեցար, այնպէս որ ալ ձանձրացայ... եւ սակայն ատիկա չի կրնար փոխել այն իրողութիւնը որ ես փորձեցի հեռու պահել քեզ այս պաշտօնէն, որովհետեւ գիտէի թէ վըտանգաւոր էր...

— Շատ կը ցաւիմ, բայց հիմա այլ եւս դժուար է հաւատալ այդ խօսքերուն..

— Ուրիշ ի՞նչ պատճառ կրնայի ունենալ, հարցուց աղջիկը բարկ... թեամբ...

— Ոչ մէկ կին կը սիրէ ճշմարտ... թիւնը լսել, ըսաւ Սուլիտին հանգ... տօրէն:

Տայանան ինչ մեծ ուրախ... թեամբ պիտի ուզէր ապտակել զ... իր պաղարիւն շեշտին ու ամբար... ւան ժպիտին համար որ անոր դէմք... վրայ կ'երեւար այդ պահուն:

— Ես կը սիրեմ, պատասխանեց ա... ջիկը յանկարծ, եթէ սակայն կար... նաս ըսել ճշմարտութիւնը...

Կարծես երիտասարդը չիմացաւ ... ուր յանդիմանութիւնը:

— Լաւ ուրեմն, ըսաւ. ահաւա... թէ ինչպէս կը տեսնեմ ես կացութի... — ամէն աղջիկ կ'ուզէ երկու ... ունենալ իր աղեղին վրայ բայց մի... կրնայ առանձին, առանձին գործա... ծանոնք... եթէ կարենայիր համո... զիս որ այս պաշտօնը չստանձնէի, ... ատեն լաւ մը պիտի զուարճանայի... Փէթընին հետ ճամբորդութեանդ ... թացքին, իսկ չուանին միւս ծայրէ... պիտի խաղցնէիր Սուլիտինը՝ Լոնտո... մէջ...

Ներողութիւն որ ծրագիրներդ խա... դարեցի...

(Շար.)

...ՄԱՆԿԱԿԱՆ

ԵՐԳԵՐ ՈՒ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

Ա.

...կէն վերջ հիւսիսակներ
...մեղմացող խոտ են հիմեր՝
...ծաղիկ, ինչպէ՞ս վարդեր :
...մանկակոյս, յՓուած, անուշ
...կենրը քէն են բրեր
...առեր ու քնացեր :
...սար, ու ծոր սուզ են մտեր
...ցեր են հէք թռչուններ,
...մահեր, ինչպէ՞ս առեր :
...մեղմիկ սեր կեանքը սէր,
...անձայն խեղճ ծաղիկներ,
...առեր ու զացեր :
...կ'անցնին Մարտի օրեր
...մանք ձեր անհունները,
...Ապրիլը կենսաբեր
...կրկզեղ զոհուած սրտեր
...ծին անմեռուկներ,
...բացեն փիթիկներ
...կոխան յՓուած անուշ
...կենրը քէն են բրեր ,
...հազեր ու քնացեր :

Բ.

...ուշանար զարնան արեւ,
...արթնցուր ծաղիկ, տերեւ,
...գնեմ որ զաս ու մշտատեւ
...մեզ հետ, անգին արեւ :
...իկուդ ըլլամ՝ կուրծքս նուագ,
...մարգ ըլլամ, աչքերս ակ,
...վարդն ըլլամ, լեզուս ոսկեակ
...մարմին ըլլամ շատ ընդունակ :
...րիբեր թող գան մեր քով
...մանուկ, մանուկ խայտող մեղմով,
...նին երգեն միշտ անխռով ,
...ման վիշտ, հող երկար տարով :
...գնեմ որ զաս ու յարատեւ
...մեզ հետ, պայծառ արեւ,
...բէ կեանքդ է միշտ կարճատեւ
...արուն ըլլամ, իմ մայր Արեւ :

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱԾՈՒՆԻ

...լսէ երգը քար - քարի : Բոլոր տու - ...ները տափարակ երդիքներ ունին, ի - ...քարու կից ու հաւասար : Անոնց մէ - ...կուն վրայ ելիր եւ կը տեսնես միւս ...բոլոր տուներուն երդիքները : Ահա, ...գիշերական անդորր պահը : Հիմակ ...երդիքները միայն կ'երգեն : Այսօր ...հոյն ու զեփիւռը չեն հովուերգեր , ...քերես տեղ տալ կ'ուզեն հարսնե - ...րուն ու մատաղ աղջիկներուն, որոնք ...երդիքներն ելեր, ծալապատիկ նըս - ...տեր, շրջանակ կազմած , քար կը քա - ...ին : Մեր հարսներն ու աղջիկները ...քար քաշեն այդ Քարը , մինչեւ առա - ...ւօտ : Պիտի քաշեն մինչեւ որ պարկե - ...լ ցորենը մանրուի , փիլաւցու ձաւա - ...ւ : Փիլաւը գեղին ամենայարգելի ...կերակուրն է :

X

Այսօր , տեսայ որ նորէն հարս ու ...աղջիկ գործի վրայ են : Աղբիւրէն ...ջուր կը կրեն : Կէր կը շաղուեն եւ ...ատներու արտաքին եւ ներքին պատ - ...երը ապիտակ կը ներկեն : Օգոստոս ...5ին Աստուածածին է : Այդ օրը գե - ...ղ, ուխտի պիտի երթայ դիմացի Ս . ...Սարգիս վանքը : Այս վանքը այնքան ...հռչակաւոր է , որ մինչեւ հեռաւոր ...գիւղերէն, Լաթաքիայէն, Հալէպէն, ...Անտիոքէն բազմաթիւ ուխտաւորներ ...կուգան :

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՀՈԼԻՈՒՏԻ ՋՐՀԵՂԵՂԸ

Կարծեմ ամէն մարդ — նոյնիսկ մանուկ մը — գիտէ որ Միացեալ Նահանգներու շարժանկարի ընկերութիւնները հիմած են քաղաք մը՝ Հոլլիուտ անունով : Այնտեղ են աշխատանոցները, աստուածուհի դերասանուհիներուն պալատները, դերասաններուն դղեակները եւ արդիական խանութներ ու վաճառանոցներ :

Հոլլիուտ արդիական դիցերու եւ դիցուհիներու ոստան մըն է, հէքեաթական կենցաղով, արքայութեան մը շըքեղութեամբ : Նոր հազարումէկ գիշերներու մայրաքաղաք մը : Հոն տգեղ այր կամ կին մը կարելի չէ գտնել, նոյնիսկ եթէ պահանջ ըլլայ :

Բնութիւնն ալ գեղեցիկ է :

Գալիֆորնիոյ մէջ է Հոլլիուտ :

Եդեմ մը՝ Արքայութեան մէջ :

Ամէն տարի, փետրուարին, Գալիֆորնիոյ մէջ կը սկսին անձրեւները ու կը տեւեն մէկ ամիս : Անձրեւներէն վերջը աստուածառաք պայծառութիւն վըտէքները լուսաւիններու պէս մէջտեղ կ'ելլեն : Գարնան հրաշածաղիկներ : Օդը կ'արձակէ բուրումներու շատրուաններ եւ արմաւենիները, ինչպէս նարինջենիները կը փողփողին թարմ գոյներով : Մթնոլորտին մէջ լոյսի պատարագ եւ հոգիներու մէջ սիրոյ անվերջ արարողութիւն : Առուներու հուներուն մէջ կը մտնէ ջուրին արծաթը, լի փոքրիկ ծնծղաներու օրհներգութեամբ :

Ուշացած էր անձրեւը, այս տարի :

Ու կը սկսի յանկարծ ու կը շարունակուի ամբողջ երեք ցերեկ ու երեք գիշեր : Կը սաստկանայ, կը չափազանցէ : Երեսուն օրէն գալիք ջուրը՝ կուգայ երեք օրէն : Տասը անձրեւ, իրարու մէջ, մէկ անգամէն : Գետերը կը յորդին, կ'ողողուին քաղաքները .
— Տըլէր, պէվէրլի հիլս, Լոս Անճէլէս, Սանթա Մոնիքա եւ Հոլլիուտ :

Հողը թաղուած էր ջուրի մէջ : Հոլլիուտ դարձած էր ծովակ :

Տուները կը քշուին, կը փլին : Աշխատանոցներ կը կործանին, խանութներ կը քանդուին :

Սեւամորթ ծառաներ կ'երգեն աղօթելով, կը փախչին ծիծեռնակները, դերասանները եղերական խաղի մը մէջ ու իրենց գլուխը քերելու ժամանակ չունեցող շարժանկարի վարիչները կը լուացուին :

Կատարեալ ջրհեղեղ :

Շարժանկարի աստղե՞րը հապա ... Սա աստուածուհիները, ինչպէս սա կիսաստուածները, Աստուած իմ ... Ռոպըրթ Թէյլըր, Գլարք Կէյպլ, Կարի Գուփըր, Ֆրետէրիք Մարչ, Ժան Պայըրմոր, Ֆրանչօ Թոն, Չարլի Չէփլին, Ուիլեըմ Փաուէլ, Լէսլի Հովուըր, Ադոլֆ Մանժու, Շարլ Պուայէ, Ժան Միւրա, Ժօրժ Րիկօ, Ժագ Թէրի ... հապա ամէնէն շողշողուն « աստղ »երը ... Կրէթա, Մարլէնէ, Գարոլ Լոմպար, Ժուան Կրաֆոր, Մայ Ուէստ, Իրէն Տիւն, Գլոտէթ Գոլպէր , Ժանէթ Մաքտոնալտ, Պարպարա Սթանվիք, Կլորիա Սուօնսըն, Նանսի Քարոլ, Պէթթի Տէյվիս, Քաթէրին Հէփպըրն, Միրիըմ Հոփքինս, Տանիէլ Տարիէօ, Սիմոն, Սիմոն, Աննապէլլա, Միրէյ Պալէն ... ջուրերու մէջ ...

« Աստղ »երը կը թրջին, խմում թաց կ'ըլլան : Տեսնուա՞ծ բան է որ ջուրը հասնի աստղին : Արեւուն տակ անկարելի բան չկայ : Մե՞ղք որ աստղագէտներ այնտեղ չէին, ստուգելու համար որ աստղերու մէջ բնակութիւն կա՞յ : Կարծեմ, սակայն, շատ մը աստղերու մէջ բնակիչ կայ եղեր : Ու ո՛ւր որ բնակիչ կայ՝ անշուշտ հոն ալ մեղք կայ : Եւ Աստուած մեղքը գիտենք որ կը պատժէ ջրհեղեղով :

Ու չորս հարիւր մեռեալ եւ 50 միլիոն տոլարի վնաս :

Բազմաթիւ կատակերգութիւններ և ողբերգութիւններ ջուրը կ'իյնան :

Ծառերը հնադարեան նաւակներու նման կը ծփան ու կը հեռանան :

Շատեր Խաղաղական ովկիանոսը կը նետեն իրենք զիրենք, գտնելու համար անդորրութիւն :

Ջուրը վեր կ'ելլէ : « Աստղ » դերասանուհիներու ապարանքներէն վեր կը բարձրանայ : Կը մտնէ անոնց ննջասենեակները ու կ'երկննայ անոնց անկողիններուն մէջ, հանգստանալու համար :

Կը մեռնին դերասաններ, կը թրջին կը խեղդուին, կը մարին աստղեր :

Ի մէջ այլոց կը մեռնի յիսուն երկու տարեկան « աստղ » մը : Ցիսուն երկու տարեկա՞ն ... : Եթէ իբրեւ դերասանուհի ծեր էր, իբրեւ աստղ, սակայն, դեռ շատ դեռատի էր :

Աստուած պատժեց մեղքի մեծ ոստանը .— Հոլլիուտը :

Այնտեղ դերասաններն ու դերասանուհիները, տարին քանի մը անգամ կ'ամուսնանային — կ'ամուսնալուծուէին : Կը մեղանչէին հնազանդութեան, հաւատարմութեան, սիրոյ եւ Ս . Պսակի խորհուրդի դէմ :

Այնտեղ կը ղաւէին, ստղրանքներ կը հիւսէին, սուտեր հրապարակ կը հանէին, ամէն օր : Աստուած կը դիտէր մեծ համբերութեամբ :

Այնտեղ տարեկան կը ստանային տասներկու միլիոն տոլար, տասը միլիոն, ութ միլիոն, առնուազն չորս միլիոն : Ու կը մսխէին, կը շուայտանային, կը հեթանոսանային :

Այնտեղ կը բեմադրէին ոճիր, աւազակութեան, գողութեան, գաղտնի ոստիկանական ժապաւէններ ու կը խաթարէին կոյսերու եւ մանուկներու նկարագիրը : Աստուած կը տեսնէր այս բոլորը ու կը սպասէր :

Այնտեղ դրամի, դիրքի, համբաւի համար ամէն մեղք կը գործէին հեշտութեամբ :

Կը շահէին անդադար եւ առասպելական չափերով : Ինչպէս ամէն անգամ, կորսնցնողը միշտ հանդիսական ժողովուրդն էր :

Եւ Աստուած տեսաւ որ յորդած են իր արտմութեան կարասները :

Բերնէն շանթեղէն հրամաններ արձակեց : Սեւ ամպերը, լեգէոն առ լեգէոն, համախմբուեցան Գալիֆորնիոյ վրայ : Քամիները քակեցին իրենց սանձերը ու մտան ամպերուն մէջ : Հրեշտակներու բանակները հրեղէն սուրերով իրար խառնեցին ամպերն ու քամիները : Եւ կայծակ, որոտում, շարժ, սասանում, տեղատարափ : Ջրհեղե՛ղ :

Ձայն մը լսուեցաւ, ահեղ ու արդար ձայն մը, որ կը գոռար փոթորիկներուն մէջ .

— Նիւթով զօրաւորներուն վախճանը նիւթահարութիւնն է : Արեւուն տակ չկան առանձնաշնորհեալներ : Բոլորը տիրոջ ղաւակներն են : Ո՛վ որ ծնած է՝ ստացած է ապրելու իրաւունքը : Մարդերուն անհեթեթութեան շնորհիւ, դո՛ւք վէտէքներ, միլիոնաւոր տարեթօշակներ շահեցաք ու կարծեցիք թէ մենաշնորհեալներ ու գերմարդներ էք : Դուք ոչինչ էք այն գիտուններուն, գրագէտներուն, նկարիչներուն եւ բանաստեղծներուն մօտ, որոնցմէ շատերը կը գալարուին թըշուառութեան մէջ : Դուք չյիշեցիք նոյնիսկ թէ կան մանուկներ որ կաթ չունին, բանուորներ որ հանգիստ չունին, որբեր որ կօշիկ չունին, այրիներ որ պատառ մը հաց չունին : Սուրբեր ու հերոսներ կան որոնք միայն հանապազօրեայ տառապանքի մը խաչը ունին : Իսկ դուք ունեցաք ու փոխանակ ձեր հոգին հարստացնելու պարտականութիւններու մշակումով, պարտականութիւններու ոսկի ցորեններով՝ գործեցիք եսամոլութեան չարիքներուն ամէն տեսակը : Այս ջըրհեղեղը առաջին ազդանշանն է գալոց պատիժներուն : Ո՛վ նիւթով հզօրներ, ազդ ըլլաք թէ անհատ, զգուշացէք մեծ բարկութենէն : Դատաստանը, մեծագոյնը, մօտալուտ է :

Անուշիկ հրեշտակ մը իջած էր Հոլլիուտ, կանգնած էր նարինջենիի մը մէջ ու կը խօսէր ու կ'ըսէր սեւամորթ սպասաւորի մը .

— Ի՞նչ է, վերջ ի վերջոյ, սա «շարժանկար» կոչուած « արուեստ »ը : Երեւակայութիւն չունեցողներուն երազի պահածոյ տուփն է : Բանաստեղծութենէ, շարժումէ, թեւաբախումէ, եղերականութենէ եւ ներհայեցողութենէ զուրկ հոգիներուն հանապազօրեայ պահածն է, անկենդան սնունդ զգայարանքներու : Միջակութեան չաստուածութիւնն է : Արուեստի անցեալ չունեցող ազգերուն արուեստանման այլասերումը : Պէտք է ազատագրել շարժանկարը ու տանիլ անհաշիւ բարձրութեան : Պէտք է ազատագրել դիցուհիներու պոռնկութենէն, կէնկըսթըրներու տիրապետութենէն, ժիկոլօներու քմայքներէն, բոլոր անժառանգներէն, անհոգի մարմիններու ցուցադրութիւններէն, բոլոր պղտոր հոսանքներու աշխարհակալութենէն : Ոսկի հորթէն : Սինա, Ողիմպոս, Կապիտոլիոն եւ Ակրոպոլ պէտք է բարձրացնել որ երկիրը ցոլայ անոր մէջ, իր երկինքներով եւ նորայայտ աստղացանով : Ի՞նչ են ներկայի դերասանուհիները ու դերասանները, որոնք կը շահին միլիոններ ... : Մարմնական կեղծ գեղեցկութիւն միայն : Ձեւ : Բնադեղծում : Աստուած պղծողներ : Մաքիյաժ ու մարմին : Աստուած, մեր հայրը, եթէ մէկը պատժել ուզէ, նախ եւ առաջ անոր տալ կուտայ մեծագումար ամսաթօշակ : Մոռնալու չէ որ բեմական ի՛նչ տաղանդներ, արուեստագէտներ մեռած են Գողգոթաներու վրայ, չարչարանքի պերճութիւնով :

Ովկիանոս մը ճշմարտութեան փոթորկած է հրեշտակին խօսքերուն մէջ :

Մեր մէջ ալ նոյնն է իրականութիւնը : Բան մըն ալ աւելի : Մեր տաղանդաւոր դերասանները ապրած ու մեռած են կէս կուշտ, կէս անօթի :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՑԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Շիքակոյէն Տիկին Թագուհի Ճարահեան մէկ տարեկան «Ցառաջ» կը նուիրէ իր եղբօր Ոսկիան Նալպանտեանի, Լիոն, ձեռամբ Տիգրան Չիթճեանի :

ՕՐ . ԱՆՆԱ ՊԷԿԵԱՆ
եւ
Պ . ՍՈՒՐԷՆ ՄԵՋՊՈՒՐԵԱՆ
Նշանուած

Աթէնք Պոնտի (Սէն)
20 Մարտ 1938

ՕՐ . ՄԱՐԻ Ռ . ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
եւ
ԱՐՏԱՇԷՍ Տ . ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ
Նշանուած

Ռսար (Ջեխոսլովաքիա Փարիզ
11 Մարտ 1938

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Գ . ԴՈԴՈԽԵԱՆԻ ԱՆՏԻՊ ԳՈՐԾԵՐԸ

Դոդոխեան մինչեւ հիմա ծանօթ էր իբրեւ հեղինակ «Ծիծեռնակ» աքանչելի երգին եւ մէկ քանի այլ ոտանաւորներու, բայց «Ծիծեռնակ»էն աւելի արժէքաւոր գործ չունէր :

Վրաստանի համալսարանի ուսուցիչներէն Ի . Բեգլարեան, որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին կ'ուսումնասիրէր եւ կը պրպտէր Դոդոխեանի գործերը, երեւան հանեց աւելի քան երկու հարիւր աշխատութիւններ Դոդոխեանի ստորագրութեամբ : Մինչեւ այժմ անտիպ կը մընային այդ գործերը, որոնք կը բաղկանան երգերէ, բանաստեղծութիւններէ, պատմուածքներէ եւ թարգմանութիւններէ :

Այս յայտնութիւնը նոր լոյս կը սփռէ Դոդոխեանի գրական ստեղծագործութեանց վրայ : Այդ անտիպ երգերը ընդհանրապէս տոգորուած են ժողովրդավարական եւ ազատասիրական տրամադրութիւններով, Դոդոխեան կը հեգնէ իր ապրած ժամանակի ընկերային կարգերը եւ անոնք որ կը հարստանային աշխատաւոր դասակարգը : Այդ տեսակէտով՝ ուշագրաւ են Երկու եղբայր եւ Միթէ մա՞րդ է պատմուածքները , Սիրելի հայրենիք և Ճամբորդներ վիպերգութիւնները, եւ քանի մը ուրիշ բանաստեղծութիւններ : Հետաքրքրականն այն է որ բանաստեղծութիւններէն մէկ քանիին լուսանցքին վրայ, մասնաւորաբար ժողովրդավար տրամադրութիւններով յագեցած քառեակներու դիմաց , կը յիշատակուի ռուս յեղափոխական Չերնիշեւսկիի անունը : Կը թուի թէ Դոդոխեան այդ բանաստեղծութիւնները գրած է Չերնիշեւսկիի յեղափոխական գաղափարներուն ազդեցութեան տակ :

Վրաստանի համալսարանը արդէն տպագրութեան յանձնած է այդ անտիպ գործերը, որոնք պիտի կազմեն երեք հատոր : Առաջին հատորը, որ կը հրատարակուի վրացերէն եւ հայերէն լեզուներով, կը բովանդակէ ներածութիւն մը « Ծիծեռնակ»ի հեղինակին կեանքին ու գործին մասին, ուր պիտի ուսումնասիրուին հետեւեալ նիւթերը .
— Դորպատը եւ հայ ուսանողութիւնը .— Դորպատի ազդեցութիւնը հայ գրականութեան վրայ . — Դորպատի ուսանող Գէորգ Դոդոխեան .— Պայրընիզմը եւ հայ գրականութիւնը .— Դոդոխեանի կենսագրութիւնը .— Դոդոխեանի ստեղծագործութեան վերլուծումը :

Երկրորդ հատորին մէջ պիտի երեւին Դոդոխեանի ստեղծագործութիւնները՝ աւելի քան երկու հարիւր անտիպ գործեր, ինչպէս եւ զանազան պարբերաթերթերու մէջ տպագրուած քսանըհինգ երգեր, «Ծիծեռնակ»ի փոփոխակները (այս երգը ունի 12 փոփոխակ), «Ծիծեռնակ»ի թարգմանութիւնները (այս երգը վրացերէնի թարգմանուած է զանազան թարգմանիչներու կողմէ 12 անգամ , ռուսերէնի՝ 14 անգամ) :

Երրորդ հատորին մէջ պիտի զետեղուին Դոդոխեանի տաղը վիպերգութիւնները, պատմուածքները, թարգմանութիւնները (Կէօթէէն, Պայրընէն, Հայնէէն, Պէրանժէէն, Քոլիովէն), ինչպէս եւ ծանօթագրութիւններ, փաֆ - սիմիլիներ, բառարան , ժամանակակից մամուլին կարծիքները եւ գնահատականները Դոդոխեանի մասին :

Մաթեւոս Զարիֆեան

Քու երգերուդ մարգագետնին մէջ կանաչ ,
Կապոյտ լոյսի պէս մեղմօրէն կը ծաղի
Հոգիս ամբողջ՝ տրտում նուագ ու կարկաչ
Եթերային ու մաքրափայլ ապակի...:

Ալ քու հոգիդ սիրոյ հնչեղ աւազան՝
Հիւանդ կեանքիդ ապրումներով առլեցուն ,
Կ'աղօրենայ լո՛ւռ իմն համբոյրի մը նման ,
Անուշ եւ թաց նայուածքներուդ պէս տրտում :

Թող այս գիշեր ամբողջ հոգիս բըրբռայ ,
Ցիշատակիդ քաղցրաշըշուկ զեփիւռով,
Ու թող հանդարտ, իբրեւ անհուն շափիւղայ ,
Իջնէ սրտիս դաշտին վրայ անխռով :

Սէ՛րդ առաջ եւ խենթ ապա, անսահման ,
Գինովութիւնդ արեւանուշ եւ բարի ,
Ո՛վ բանաստեղծ, աղօրանուն Զարիֆեան ,
Ով Մատթէոս կեանքի, մահուան եւ լոյսի ... :

Ես կը սիրեմ տժգոյն ափերդ հիւանդ ,
Ուր ունեցար դուն ծաղիկներ ամէն օր,
Ուր պահեցիր ամբողջ հոգիդ մանուանդ ,
Ցանձնելու զայն օր մ'ալ մահուան փառաւոր :

Ու կը սիրեմ կեանքդ ամբողջ, նուազեղ եւ տրտում,
Երգերդ անուշ արեւափա՛յլ մաքրութեամբ,
Ցստակ ու ջինջ քու երազնե՛րդ անանուն ,
Որոնք հանդարտ, սպառեցան վեհութեամբ ... :

Սպառեցան բայց չեղա՞ն հող, այլ աւերն ,
Այլ տխրալոյս ու միշտ շնչող կերպարանք ,
Ոգի՝ որ լուռ դեռ կը տեղայ զերթ ածանձրեւ
Ներշնչումիս վրայ իբրեւ խոր տենչանք :

ՎԱԶԳԷՆ ՏԻՐԱՆԵԱՆ

...ՀԱՑԱՉԻՆՉ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...ըսէին թէ յունուարի կէսը անցեր ...Վէլին գիս գեղէն հանելով էջքել ...գոմը ղրկած էր հովիւներունքով, ...տան մօտ : Ան ինծի վիկի ա - ...ղ ղրկեր, զարիէն ալ գէշ, եւ ես ...կ'եփէի : Օր մը, երբ տակաւին ...ու հովիւ գոմ չէին դարձած, գե - ...պզտիկ աղջիկ մը եկաւ հոն, իր ...եղբօր ալիւր բերելով : Ան ինծի ...տուաւ որ գեղացիները եւ Վէլին ...ոչեր են գիս մէջտեղէն վերցնել : ...եղեր Ալիին յանձնել որ տանի ...պաննէ : Անմիջապէս գոմը ձգեցի , ...պզտիկ աղջկան ըսելով որ գեղ կ'երթամ , Վէլին :

Չիններուն մէջ ինկայ ու սկսայ փախչիլ : Ելայ լերան մը վրայ , մըթնեց : Հոն լացի : Աղօթեցի : Գացի , գաեց , ձոր մը հանդիպեցաւ : Կրակ տեսայ , ու ան կողմը բռնեցի : Ջաղացք մըն էր ան : Դուռը բացին գիս ներս առին : Կաղնիի աճապէն կռճղեր լայն վառէն օճախին մէջ իրար կրծեր կը վառէին, լոյս ու տաքութիւն տալով ջաղացքին : Ջաղացպանները մեղքցան եւ ինծի քամմա տուին : Ըսին որ հոն Զամուռճիա օրթէ (միջին Զամուրճի է , եւ գիս գեղէն ամէնէն հարուստ տունը, Մէհմէտ Ալիենց ղրկեցին :

Շուներու հալածանքներէն նեղուած, ու գեղացիներու ցուցմունքներով, գացի եւ այդ տունը գտայ : Ջըհարցուցին ո՛վ ըլլալս : Հիւր էի, գիս ներս առին : Երբ մօտեցայ օճախին լոյսին, յանկարծ լալով ու ճչալով կին մը վիզս փաթթուեցաւ ու հարցուց հայերէն .

— Աղբարդ ո՞ւր է ...

Ի՞նչ տեսնեմ : Թաթրենց Մագըր, Ղեւոնդին նշանածն էր : Բոլորը պահ մը քարացած սկսան մեզ դիտել : Ցետոյ փութով անկողին ձգեցին օճախին քով ու նստեցուցին զիս : Ու սկըսան ինծի պատմել տալ քաշածներս ու տեսածներս : Մագր գլխուս վրայ կեցած, աչքերը մութին զարձուցած էր ու կուլար շարունակ : Տանտէրը կը սաստէր որ դադրեցնէ լացը : Բայց ան դեռ կուլար, ինչպէս ես, պատմելու ատեն : Որովհետեւ լսեր էր որ Ղեւոնդին հետ էի, ու ահա գտաւ զիս մինակ :

Երբ աւարտեցի, Մագր քովս նստաւ ու միասին հայերէն խօսեցանք : Ան պատմեց որ փախեր եւ եկեր է, ու լեռը մնացեր : Հոն զէնքը դտեր ու առեւանգեր է կէնճոլէքինտէն : Ու օրերով միասին պտտցուցեր է : Ու բերեր Մէհմէտ Ալիենց տղուն, Քազօին կնութեան տուեր է : Ան պատմեց որ Ոնտէն յետոյ իր հօրեղբօրորդին, Զարեհն ալ բռներ է : Ու պտտցուցեր է հետը : Անգամ մը մարթինը գլխուն տակ դրած հաւքուն կ'ըլլայ : Զարեհ զէնքը կը քաշէ որ զինք սպաննէ ,բայց ան չի թողուր եւ ցատկելով ինք կը սպաննէ զայն : Ու պատմեր է Մագրին ու ալ յոյսը կտրէ, նշանածն ալ չկայ, չկայ ... Հոն, Թէքիրի կատարին վըրայ, աղբիւրին քով, վայրի դաղաններ ու գիշակերներ կը բզքտեն գիսակը ...

Անոնք քանի մը օր վար դրին զիս : Լուացին վրաս գլուխս եւ խաչեցին , բազմահազար ոջիլներէ մաքրելով զիս : Քազօ լաթերս առած ախոռին մէջ կեցաւ, ու ճուճու կանչելով հաւերը շուրջը հաւաքեց, ու սկսան առատութեամբ ոջիլներս թափել, մինչ անոնք ախորժակով կը կտցէին : Ու կը մեղքնար ինծի : Վիկի ալիւրէ հացս ալ հոտոտեց, գէշ կը հոտէր, ցոյց տուաւ ասոր անոր, հայհոյեց Վէլիին, որ շան չկերածը մարդու տուեր է, ու բռնեց զայն շունին առջեւ նետեց :

Քազոյի հայրը, Ալօ, զինուորութեան մէջ կորսուած էր : Ինք հազիւ քանը անց, աւելի պզտիկ եղբայր մը ունէր : Պահ մը մտածեց գիս անտառ ղրկել հովիւին քով, գոմը, ու պահել : Բայց վախցաւ որ գեղացիները կը մատնեն ու տուն - տեղ, ստացուածք, կեանք վրայ կուտայ : Անոր համար գիս հեռացուց : Ըսաւ թէ Զամուռճիա ժուըրն (վերի Զամուրճի) Կօզէլ անուն բարի քիւրտ ժանտարմա մը կայ որ հայ ծառայ մը կ'ուզէ , որովհետեւ ինք ժանտարմայական արհեստին հետեւելուն գործերը երեսի վրայ կը մընան : Ժանտարմայի երթա՛լ :Զիս հաղորդեց որ չվախնամ, չի զարներ : Ու հոն ղրկեց :

Քալելով ձիւնի արահետէ գեղին ափը , հասայ վերի Զամուրճի : Շուները ինծի եկան : Մէկը, որ հոն անտեսանելի կերպով կեցած էր :

— Էվ քի՞ է, լօ, կանչեց (ան ո՞վ է, լօ) :

— Էզ ըմ, պատասխան տուի «ես եմ) :

Ու չիտակ քովը երթալով ժանտարմա Կօզէլը հարցուցի : Ան հոն կը սպասէ եղեր որ եկողը կրնայ իր զինուոր եղբայրը ըլլալ, որուն փախուստը ուշացեր է : Ցայտնեց թէ ինք Կօզէլի տղան է , ու գիս տուն տարաւ :

Ան ալ իր տղուն կը սպասէ եղեր , ու զարմացան այս տարօրինակ որսին վրայ : Մօրուքը բռնեց ու գլուխը ճօճեց :

— Զվախցա՞ր քովս եկար , ես ժանտարմա եմ , ըսաւ :

—Քեզ նման բարի մարդ մը կը փընտռէի, ու հազիւ թէ գտայ : Ինչո՞ւ վախնամ քեզմէ :

Կօզէլ բարձրահասակ, դեղին մօրուքով, չափահաս մարդ մըն էր :

Այս պատասխանէս հաճոյացած, Կօզէլ խնդաց, եւ սկսաւ իր ժանտարմայական բարեգործութիւնները թուել : Ըսաւ թէ երբ Հայերը կոտորելու կը տանէին, ինք գնդակը միշտ ծուռ կը նետէր որ չդպչի անոնց : Մենք Քիւրտերս Հայու արիւն չենք թափեր, հէքաթ է ան :

— « Դեռ քանի մը օր առաջ Բինկեանի քարէն տասը տղայ բռնեցինք : Անոնց թաքստոցը գտած էինք, բայց դուրս չէին ելլեր : Քարայրին դուռը խոտ լեցնելով այրեցինք, ծուխէն կիսահեղձ դուրս ելլելով յանձնուեցան : Զանոնք Տիվրիկ տարինք ու հոն պարկինք : Բայց ես բնաւ մէկուն չըդպայ : (Երբ մեր տղոցմէն ոմանք Ակն չհասած ետ կը փախչին, Բինկեանի քարը կը գտնեն Բինկեանցի տղաք ուրոնք գիտեն վրայէն չուան կապելով, մեր Եփրատը անցնելու չափ լողալ չգիտցող տղաքը անդին կ'անցընեն) :

Անգամ մը կամուրջի մը վրայ Հայեր սուինահարելով գետ կը նետէինք, որովհետեւ մէկ Հայը գնդակ մը չէր արժեր, ըստ հրամանի : Հայ մը շատ պաղատեցաւ որ ժանտարմաս զինք գնդակով սպաննէ եւ անոր քանի մը կարմիր ոսկի խոստացաւ : Համաձայնեցան : Հայը ոսկիները վճարեց : Ժանտարման նորէն սուինով զարկաւ ու գետ նետեց զայն : Թուրքերու քով ձեր գեղէն շատ հարս ու աղջիկ կայ ... »

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար .)

երկարեցի վարչապետին: Ան իր պատասխանին մէջ մերժեց այդ ձեռքը: Ես վճռեցի վերջ տալ այն բռնութեանց որոնց ենթարկուած էր իմ հայրենիքս: Հետեւաբար, անմիջապէս ձեռք առի բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, Աւստրիոյ խնայելու համար Սպանիոյ ճակատագիրը: Վերջնագիրը պարզապէս հաստատումն էր այն վճռական կամքին թէ Գերմանիա այլեւս պիտի չհանդուրժէ որ իր հայրենակիցները հալածուին, ուստի ազդարարեցի զգուշանալ ճամբէ մը որ կրնար արիւնահեղութեան առաջնորդել »:

« ԵՐԲԵՔ ՊԻՏԻ ՉՄՈՌՆԱՄ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԿԵՑՈՒԱԾՔԸ »

Հիթլէր այնուհետեւ պատմեց միւս ծանօթ իրողութիւնները, խստօրէն քննադատեց Շուշնիկի սարքած հանրաքուէն եւ ժողովրդապետական երկիրներու բռնած ընթացքը եւ ջերմապէս գնահատեց Լեհաստանի, Եուկոսլավիոյ, Հունգարիոյ բարեկամական դիրքը, բայց մանաւանդ Մուսոլինիի կեցուածքը: Ցիշելով իր գրած նամակը՝ Մուսոլինիի, եւ յատկապէս շեշտելով թէ Գերմանիա սահմանային խնդիր չունի ոչ միայն Իտալիոյ, այլեւ Ֆրանսայի հետ, Հիթլէր յայտարարեց.

— « Գիտէք որ Մուսոլինիի կեցուածքը՝ այս դէպքերու միջոցին վճռական եղաւ Գերմանիոյ համար: Իտալիոյ հետ մեր յարաբերութեանց ամրապնդումը հասաւ կարելի կատարելութեան: Երկու երկիրներուն միջեւ տիրող համերաշխութիւնը, որ հիմնուած է վարդապետութեան եւ շահու համերաշխութեան վրայ, մեզի՝ Գերմանացիներուս համար դարձաւ անքակտելի բարեկամութեան մը: Այս բարեկամին երկիրը եւ սահմանները նուիրական են մեզի համար: Կը կրկնեմ թէ երբեք պիտի չմոռնամ Պ. Մուսոլինիի կեցուածքը: Իտալացի ժողովուրդը կրնայ վստահ ըլլալ թէ ամբողջ գերման ժողովուրդը իմ կռնակս է, այս յայտարարութեանս համար: Գերման ժողովուրդը ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ խաղաղութիւն: Ան որ եւ է չարիք չի ցանկար միւս ժողովուրդներուն համար, բայց վճռած է որ եւ է գնով չհանդուրժել որ ուրիշները վնասեն իրեն: Եւ մանաւանդ, ան պատրաստ է գործելու որ եւ է ատեն, մինչեւ իր վերջին շունչը, իր պատիւին եւ գոյութեան համար: Թող չկարծեն թէ պառակտուած ժողովուրդ մը պիտի հանդուրժէ միլիոնաւոր արենակիցներու հալածանքին »:

Հիթլէր յետոյ բացատրեց ապրիլ 10ի հանրաքուէին իմաստը: «Այդ օրը առաջին անգամ ըլլալով բոլոր Գերմանացիները իրենց կամքը պիտի յայտնեն միացման համար: 6.500.000 Գերմանացիներ չեն որ քուէ պիտի ձգեն, այլ 75.000.000 Գերմանացիներ: Նախկին պետութեան խորհրդարանը լուծուած է այժմ եւ պիտի կատարուին մեծադոյն Գերմանիոյ ընտրութիւնները: Ես այստեղ կը հրաւիրեմ մեր ժողովուրդին 50.000.000 արձանագրուած քուէարկուները անգամ մը եւս քննել ինչ որ կատարած ենք մենք եւ իմ աշխատակիցներս, 1933 մարտի ընտրութիւններէն ի վեր: Ճիշդ ինչպէս որ 1933ին ես գերման ժողովուրդէն խնդրեցի չորս տարի ժամանակ տալ, մեր առջեւ եղած խնդիրներու լուծման համար, այս անգամ ալ կ՚ըսեմ,— գերման ժողովուրդ, չորս տարի եւս տուր ինծի, որպէսզի կարենամ իրականացնել արդէն կատարուած միացումը: Մէկ ժողովուրդ, մէկ պետութիւն. կեցցէ՛ յաղթանակը »:

Երրորդ խորհրդարանն էր որ լուծուեցաւ

Հիթլէրական երրորդ խորհրդարանն է այս որ կը լուծուի: Ընտրուած էր 1936 մարտ 29ին:

Առաջին նացի Րայխստակը, որ ընտրուած էր 1933 մարտ 5ին, լուծուեցաւ նոյն տարուան աշնան: Անոր մէջ կը գտնուէին տակաւին ներկայացուցիչներ նախորդ շրջանի կուսակցութիւններէն:

Երկրորդ Րայխստակը, որ ընտրուեցաւ 1933 նոյեմբեր 12ին բոլորովին հիթլէրական էր: Լուծուեցաւ գերմանական զօրքին Հռենոս մտնելէն անմիջապէս վերջը:

Երրորդ խորհրդարանը ահա կը լուծուի Աւստրիոյ կցումէն վերջը:

Լուծուած խորհրդարանը ունէր 741 անդամ, ընտրուած՝ չորս տարուան համար, ամսական 600 մարք թոշակով (մօտ 7500 ֆրանք): Իր երկու տարուան գոյութեան ընթացքին նիստ գումարած կ՚ըլլայ ընդամէնը երեք անգամ, առաջինը՝ 1937 յունուար 30ին, լսելու համար Հիթլէրի զեկուցումը, իշխանութեան քառամեայ տարեդարձին առթիւ, երկրորդը՝ 1938 փետրուար 20ին, բանակին, արտ. նախարարութեան եւ ազգ. տնտեսութեան վերակազմութեան առթիւ, երրորդը՝ 1938 մարտ 18ին, Աւստրիոյ միացումը հռչակելու համար:

Նոր եւ միացեալ խորհրդարանը պիտի ունենայ մօտ 70 աւստրիացի երեսփոխաններ: Անշուշտ փոփոխութիւններ պիտի կատարուին ընտրական օրէնքին մէջ:

Ինչո՞ւ պահանջեցին ծառայազուեն ազերը

Երեսփ. ժողովի հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, ազգայնական երեսփոխան Ֆէրնան Լոռան պարզելով համայնավարներու մասնակցութեան անպատեհութիւնները, հրաւիրեց վարչապետը «անհուն ծառայութիւն մը մատուցանել երկրին», քաշուելով իշխանութենէ:

Ուրիշ թունդ ազգայնական մը՝ Քսավիէ Վալա, աւելի յառաջ երթալով յայտարարեց.

— « Փոքրամասնութիւնը ազգային միութեան ծառայած է Բլէմանսոյի, Փուանքարէի, Տումէրկի նախագահութեամբ, եւ այդ անուններէն իւրաքանչիւրը հնչականութիւն մը ունէր որ ֆրանսական մրցաստանին մէկ մասնիկը կը յիշեցնէր: Մենք պատրաստ ենք ազգային միութիւն կազմելու մարդու մը շուրջը որ կը ներկայացնէ ֆրանսական ազգը: Ինծի անպատշաճ կը թուի այդ միութիւնը կազմել մարդու մը շուրջը որ կը պատկանի ժողովուրդի մը որ աստուածային անէծքը դատապարտած է այլեւս հայրենիք չունենալու: (Ծափեր աջէն, բուռն աղմուկներ ձախէն):

Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ միջեւ

Երէկ իրիկուն լրացաւ Լեհաստանի տուած վերջնագրին պայմանաժամը: Լեհաստան միլիոնյն աւելի 40.000 զինուոր համախմբած էր Լիթուանիոյ սահմանագլուխին վրայ, բայց վերջին պահուն Անգլիա եւ Ֆրանսա միջնորդած ըլլալով, համաձայնութիւն գոյացաւ առանց զինուորական արշաւանքի: Լեհաստանի մէջ ամբոխային ցոյցերը կը շարունակուին Լիթուանիոյ դէմ, որ շատ գղուշաւոր դիրք մը բռնած է:

Աւստրիոյ փախստականներ Ֆրանսա կուգան

Հարիւրաւոր փախստականներ Ֆրանսա հասած են արդէն, մասնաւորապէս Փարիզ: Շատերը կարօտութեան մատնուած ըլլալով, կոմիտէ մը կազմուած է օգնութեան համար: Փախստական մը կը պատմէ թէ իր մեկնած օրը 2000 բըժիշկներ, բանուորներ, ուսանողներ, պաշտօնեաներ եւն. կառախումբ նստած էին, Փարիզ գալու համար:

*** Այսուհետեւ մարքն է Աւստրիոյ դրամն ալ (մէկ մարքը 1ուկէս շիլին):

*** Կ՚ըսուի թէ Տոքթ. Շուշնիկ Գերմանիա փոխադրուելով, պիտի արգելափակուի կեդրոնացման կայանի մը մէջ: Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին Աւստրիոյ մէջ:

*** Միւնիխէն մասնաւոր կառախումբ մը ուտելիք փոխադրեց Վիէննա, բաժնելու համար բանուորական թաղերու մէջ: Բեռը կը պարունակէր 20.000 բաժին տաք, 30.000 բաժին ալ պաղ ուտելիք: Այս վերջինը կը բաղկանար մէկ լիպրա հացէ, կէս լիպրա երշիկէ եւ քառորդ լիպրա պանիրէ, իսկ տաք կերակուրը՝ կուլաշէ եւ բանջարեղէններէ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Հ. Յ. Դ. Պրօպագանտի յանձնաժողովի հերթական նիստը, 21 մարտ, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, քափէ Մէֆիսթոյի մէջ:

«ՐԱՖՖԻ» խմբակի դասախօսութիւնը 23 մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին Café «La Grillon» 2 Carrefour de l'Odéon, կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, Նիւթն է՝ «Փետրուար 18ի ապստամբութեան պատճառներն ու հետեւանքները»:

ԽՆՋՈՅՔ - ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ

Պանթէօ-Քաշանի Արծիւ ենթակոմիտէի կողմէ, 20 մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4էն կէս գիշեր, իր Ակումբին մէջ:

ԶՐՈՅՑ - ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ, 20 մարտ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Բարեգործականի Տան մէջ, 8, րիւ Գօսիւէ, Փարիզ:

Վիճաբանութիւնը կը վարէ Տիկին ՄԻՍԱՔԵԱՆ: Նիւթ՝ Մանուկներու հոգեբանութիւնը:

Մուտք 3 ֆրանք (թէյ եւ խմորեղէն միասին):

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի Մասնաճիւղը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնէ «Կ. Խաչի Օր»ը Մայիս 8ին: Կը խնդրուի չխաչաձեւել այդ թուականը:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի Մասնաճիւղը կը տօնէ «Կ. Խաչի Օր»ը Մարտ 27ին: Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ԽԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

22 մարտ, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ

Կը խօսի Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ, Նիւթ՝ «Խորենացին իբրեւ հրապարակագիր եւ քաղաքական գործիչ»:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Մարտ 20, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

ՍԱԼ ՊԱՐՏԻ 8 Quai d'Alfort:

Կը խօսի Պ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ընտիր ճազ. ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով: Մուտք 5 ֆրանք, փոքրերու 2 ֆրանք

Հաղորդակց. միջոցներ.— Պասթիյէն առնել օթօպիւս 13 եւ 81 եւ իջնել փոն Ճարանթոն:

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ Կ. ԽԱՉԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

20 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2էն 7

FOYER SOSIALISTEի սրահին մէջ: 149 bis Ave. d'Argenteuil, Asnières

Կը նախագահէ Տիկին ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Մուտք 5 ֆրանք, փոքրիկներու 2 ֆրանք

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ:

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, մէթրօ՝ Sevres:

Կը ներկայացուի՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ:

Մուտք 7 եւ 10 ֆրանք

Սէն Մորիսի հայրենակիցներուն

Ներկայիս կը ծանուցանեմ Սէն Մորիսի հայրենակիցներուն որ ամէն շաբաթ օրերը պիտի գտնուիմ Սէն Մորիս եւ կը ստանձնեմ ամէն տեսակ ժամացոյցներու նորոգութիւնը:

Կը խնդրուի հայրենակիցներէ որ նոյն օրը հաճին դիմել Պ. Բարսեղ Շատրեանի բնակարանը, Ave. de la Vacherie, St. Maurice de Benoyst (Ain):

Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Փոնտրաճեան, Տէր եւ Տիկին Հաննա Սապա (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Սալիպա Սապա (Տիգրանակերտ), Տէր եւ Տիկին Միհրան Էլիասեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ճօրճ Քիւրճի (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Թումա Պուտուճեան (Ամերիկա), Տիկին Կատար Սթանպօլեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Խրիսթաքի Քիւրճի (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Սթանպօլեան (Հալէպ), Տիկին Աթինա Էլիաս (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Քոսթի Քիւրճի (Ցունաստան), Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան (Փարիզ), Այրի Տիկին Աննա Մարտինեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԹՈՒՄԱ ՔԻՒՐՃԻԻ

(Տիգրանակերտցի)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Մարտ 17ին:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 21 մարտ, երկուշաբթի առաւօտ ժամը 8.30ին Պիսէթրի հիւանդանոցին մէջ, մէթրօ Փորթ տ'Իթալի:

ԾԱՆ.— Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ ռմբակոծութիւնը կը շարունակուի անդադար: Զօր. Ֆրանքոյի օդանաւերը 18 անգամ ռմբակոծեցին քաղաքը, վերջին 40 ժամուան ընթացքին: Մեռեալներուն թիւը կը հաշուեն 1300: Քաղաքին զանազան մասերը քարուքանդ եղած են: Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները ձեռնարկներ կը կատարեն, դադրեցնելու համար պատ քաղաքներու ռմբակոծութիւնը:

ԼՈՑՏ ՃՈՐՃ, Անգլիոյ նոր վարչապետը, որ Փարիզ եկած էր, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին՝ Փօլ Պոնքուրի հետ: Նախկին նախարար Չըրչիլ եւս եկած է, եւ միջոցներ պիտի խորհին, պատերազմը կանխելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԵՒ որոշ համաձայնութիւններ գոյացած են արդէն: Աւետրական համաձայնութիւնը նշանագրուած է արդէն: Քաղաքական բանակցութիւններն ալ յաջող կ՚ընթանան:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Երիտասարդ գիտնականը, Պ. Գ. Ալիքսանեան, փրոֆէսօր Քարիզի բարձրագոյն վարժարանին (Սթրազպուրկ), դասախօսութիւն մը պիտի կատարէ այս կիրակի, 20 Մարտ, ժամը 14.30ին, Conservatoire National des Arts et Métiersի սրահին մէջ (292 Rue St. Martin):

Նիւթն է.— «Ֆրանսա եւ Քարիւղը»:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Daneesse — PARIS (1...)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Օտար երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՄԱՐՏ
MARDI 22 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3685 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՑԵԱԼ»Ը ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Միայն մենք չենք որ անճրկեր ենք, ազգային միացեալ ճակատ կազմելու համար :

Ահա Ֆրանսան ալ նոյն անելին մատնուած :

Անշուշտ ծիծաղելի պիտի ըլլար բաղդատութեան որ եւ է փորձ՝ երկու ժողովուրդներուն միջեւ։ Լեռ ու ձոր կը բաժնեն երկուքը, աշխարհագրութեամբ, պատմութեամբ, ինչպէս եւ ֆիզիքական ու բարոյական ուժերով :

Եւ սակայն, որքա՜ն իրարու կը նմանին պարագաները :

Մեր մէջ, տարրական ինքնապաշտպանութեան պահանջը կը թելադրէ ձեռք ձեռքի, գլուխ գլխի տալ, ամփոփել եւ համախմբել պիտանի ուժերը։ Ոչ միայն եղածը կանգուն պահելու, այլ եւ նոր փորձանքներ, անակնկալներ կանխելու համար։

Բոլորին համար ալ անվիճելի է այս պահանջը։ Թիւրիմացութիւնները կը ծագին կամ արհեստականօրէն կը ստեղծուին, երբ կարգը կուգայ խօսքէն գործի անցնելու։ Եւ բոլորն ալ իմաստութեան գոհարներ կը թափեն, առանց իրենց մատը մոխիրը թաթխելու :

Պարագան տարբեր չէ Ֆրանսայի համար ալ :

Անոնք, Ֆրանսացիներն ալ, առանց կուսակցական կամ դասակարգային խտրութեան, կ'ընդունին թէ ծանր տագնապի մը մատնուած է երկիրը, թէ ներքին եւ թէ արտաքին տեսակէտով :

Բայց, անոնք ալ ունենալով տաքարիւն խառնուածք, վիճաբանութեանց ատեն երբեմն այնքան յառաջ կ'երթան, որ կարծես Հայեր են...

Այսպէս, նախկին վարչապետ Ֆլանտէն «Հիթլէրի գործակալ» կը կոչուի, ամուր կառչած ըլլալով Գերմանիոյ հետ համաձայնելու տեսակէտին։ Վարպետ ծանրանկարիչներ ալ կը լրացնեն պակասը :

Արքայական օրկանը, «Աքսիոն Ֆրանսէզ», կը չարունակէ անխնայ մրոտել վարչապետ Լէոն Պլումը, կոչելով զայն «օտար, Հրեայ, առելավաճառ Հրեայ որ ամէնէն աւելի ընդունակ է պատերազմի առաջնորդելու մեզ, ցեղային կիրքով»։ (13 մարտ 1938) : Եւ կը պահանջէ բանտարկել զայն ...

Ծանօթ ակադեմական մը, Ժաք Պառտու, բաց նամակով մը կը պահանջէ Հանրապետութեան նախագահէն՝ հեռացնել Լէոն Պլումը եւ ազգ. միութեան դահլիճ մը կազմել նախագահութեամբ մարաջախտ Փէթէնի կամ Տալատիէի, այլապէս «ահարկու» պատասխանատուութեան մը տակ պիտի իյնայ պատմութեան առջեւ։ («Լը Ժուռ», 16 մարտ) :

Հինգշաբթի օր, երեսփ. ժողովին առջեւ, թթու ազգայնական մը, Քսավիէ Վալլա, վարչապետը անարժան կը հռչակէր Ֆրանսայի ճակատագիրը վարելու, իբրեւ զաւակը «ժողովուրդի մը որ աստուածային անէծքով դատապարտուած է այլեւս հայրենիք չունենալու»։ («Լը Թան», 19 մարտ) :

Միւս կողմէ, փողոցներու մէջ կ'երեւան աղդեր, հետեւեալ բովանդակութեամբ, —« Ոչ փաշականութիւն, ոչ ալ համայնավարութիւն, այլ Թագաւոր »։

Եթէ փորձէինք ուրիշ պատկերազարդ նմոյշներ ալ ներկայացնել, հարկ պիտի ըլլար ամբողջ «Յառաջ» մը տրամադրել :

Կը բաւէ այսքանը, իբրեւ հոգեբանական պատկեր :

Այս կացութեան մէջ, բնականաբար այնքան ալ դիւրին չէ ազգային միութեան կամ փրկութեան դահլիճի մը կազմութիւնը :

Երկու կողմերը, աջ եւ ձախ, կը մնան իրենց դիրքերուն վրայ, միեւնոյն ատեն սրտառուչ կոչեր ուղղելով ժողովուրդին, որ չուարած՝ չի գիտեր ո՛ր կողմը հակի։

Քաջալերուած՝ Լէոն Պլումի վերջին դերազոյն փորձէն, որով կ'ուզէր բոլշեւիկներն ալ առնել դահլիճին մէջ, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը ամէնէն աւելի կ'աղմկէ հրապարակը, գլուխ հանելու համար «ֆրանսական ազգին միութիւնը»։

Կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը, Մորիս Թորէզ, չարաթ օր նորէն հնչեցուց այս ազդանշանը, հրապարակային ժողովի մը մէջ,— «ձեռք ձեռքի, պահակ չրջելու համար ի խնդիր խաղաղութեան։ Փրկութիւնը կը կայանայ ֆրանսական ազգին միացման, ֆրանսական ճակատին մէջ »։

Անդին, Տորիօ, նախկին թունդ բոլշեւիկը, այժմ նախագահ Ֆրանսայի Ժողովրդական Կուսակցութեան, որ նոր գումարեց իր երկրորդ ընդհ. ժողովը, գործակցութեան բանաձեւ մը կը ներկայացնէ գնդ. տը լա Ռօքի կուսակցութեան, յանուն 250,000 անդամներու։ Իր առաջին պահանջն է «Պայքար բոլշեւիկեան քարոզչութեան, քաղաքականութեան եւ ազդեցութեան դէմ՝ բոլոր ասպարէզներուն մէջ»։

Գնդապետը նորէն մերժեց այս առաջարկը, իրեն յատուկ խորհրդաւորութեամբ : Իր գլխաւոր մտահոգութիւնն է՝ «չընել որ եւ է բան կրնայ աւելի սեղմել արմատականներու եւ մարքսեաններու անբարոյական զինակցութիւնը»։

Կարելի է ըսել թէ ձախերը աւելի համերաշխ են եւ կուռ՝ իրենք իրենց մէջ, քան աջերը, որոնք զանազան ճակատներու եւ թեւերու բաժնուած են սկիզբէն ի վեր։

Մինչ այս մինչ այն, օրուան վարիչները ամէն միջոց կը փորձեն, իրականացնելու համար Լէոն Պլումի բանաձեւը,— միացեալ ճակատ՝ Թորէզէն մինչեւ Լուի Մառէն (ծայրագոյն ձախէն ծայրագոյն աջ)։ Կիրակի օրուան ճառերը նուիրուած էին այս հիմնական հարցին։ Ճառախօսներէն մէկն էր նախորդ վարչապետ, Շոթան, որ ազդարարեց թէ չարաչար պիտի տուժեն, եթէ աւելի ուշանայ ազգային միութիւնը :

Մինչեւ այրին պատկերը ամփոփելէ վերջ, խօսինք մեր մասին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻ ՓՈԽ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ

Պոլսէն հասած հեռագրի մը համաձայն, թուրք թերթերը կը գրեն թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է Լոնտոնի սեղանաւորական հաստատութեանց հետ, տասը միլիոն անգլ. ոսկի փոխ տալու համար Թուրքիոյ (մէկ միլիառ 600 միլիոն փրանք) :

Վեց լրտեսներ ձերբակալուեցան մեկուն անունն է Ամիրեան, Իրանցի

Ապահովութեան ոստիկանութիւնը լրտեսական ծանր դէպք մը երեւան հանեց Թուլուզի մէջ։ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան վեց հոգի, եւ դեռ ուրիշներ ալ կը փնտռուին։ Ամբաստանեալներէն մին կը կոչուի Ամիրեան, Իրանցի(?)։

Անցեալ դեկտեմբերէն ի վեր Թուլուզի մէջ ուշադրութիւն գրաւած էր կաշեգործ մը, Ժան Պասթիա, 23 տարեկան, որ մէկ ամիս կանուխ աւարտած էր իր զինուորական ծառայութիւնը եւ իր կարեւոր թուղթեր ունէր ազգ. պաշտպանութեան մասին։ Ոստիկանները կասկածելով իր շարժումներէն, մանրակրկիտ քննութիւն մը կատարեցին եւ այս առթիւ երեւան հանեցին ուրիշ մեղսակից մը, Մարսէլ Ռուժրէ, նոյնպէս կաշեգործ եւ նոր արձակուած զինուորութենէ։ Ժան Պասթիա յայտարարեց թէ Մարսէլն էր որ իրեն տուաւ այդ փաստաթուղթերը, ծախելու համար։ Եւ աւելցուց թէ գանոնք ստացած էր երբ զինուորութիւն կ'ընէր Ալպեան շրջանին մէջ։ Մարսէլ ալ իր կարգին հարցաքննուելով խոստովանեցաւ թէ թուղթերը գողցած էր երբ քարտուղարութեան պաշտօն կը վարէր ընդհ. սպայակոյտին մէջ։ Երբ թուղթերը իրեն կուտային մեքենագրելու համար, իւրաքանչիւրէն քանի մը օրինակ աւելի կը հանէր : Այս փաստաթուղթերը կը պարունակէին յատակագիծներ զօրաշարժի, մարտկոցներու, անթելի կայաններու եւ ուրիշ զինուորական գործերու մասին, գլխաւորաբար հարաւային - արեւմտեան Ֆրանսայի մէջ։

Երկու երիտասարդները անմիջապէս Մարսէյլ փոխադրուելով բանտարկուեցան։ Քննութիւնները յառաջ տարուելով, ուրիշ մեղսակիցներ ալ երեւան հանուեցան։ Այսպէս, հետապնդուեցաւ երիտասարդ գեղուհի մը, Թաթիանա Վասիլեւա, որ ինքզինքը Ռուս կը ներկայացնէր, բայց իրականին մէջ Ֆրանսուհի մըն էր եւ կը յաճախէր Նիսի շրջանին եւ ուրիշ վայրերու շքեղ հիւրանոցները։ Հաստատուեցաւ որ գեղուհին ամուսնացած է ֆրանսահպատակ Լեհի մը հետ, եւ սիրուհին է Իրանցի ուսանողի մը, Ամիրեանի, 30 տարեկան : Ամիրեանի համար կ'ըսեն թէ գործակալն է օտար պետութեան մը եւ յաճախ կ'այցելէր Մոնփէլիէ, Թուլուզ եւ Փարիզ։ Մասնաւորապէս կը յաճախէր Քարթիէ Լաթէն, ուր ձերբակալուեցաւ կապելայի մը մէջ, իսկ Թաթիանա բանտարկուեցաւ Մոնփէլիէի մէջ :

Վերջապէս, Պայոնի մէջ ձերբակալուեցաւ Փարիզցի մը, Ժան Լամպրէսա, 30 տարեկան, որ նոյնպէս կը ծառայէր օտար պետութեան մը։ Հաստատուեցաւ թէ այս ամբաստանեալը վերջերս ճամբորդութիւն մը կատարած էր Ֆրանսայի եւ այդ պետութեան լրտեսական կեդրոնին՝ Իրունի միջեւ (Սպանիա)։ Ժան երբեք չէր անցներ միջազգային կամուրջէն, այլ կ'երթեւեկէր լեռնային արահետներէ, հսկողութենէ խուսափելու համար։ Լրտեսը երկար ատեն բնակած էր Թուլուզ եւ փարթամ կեանք մը կը վարէր, յաճախելով պարասրահներ, ինչպէս եւ գործակալութեան մը գրասենեակը որ փոխ դրամ կուտար սպաներու, ենթասպաներու եւ զինուորներու։ Շքեղ ինքնաշարժ մը ունէր, որով Նիսի շրջանը կ'երթայ կուգար։ Այս ալ բանտարկուեցաւ Պորտոյի բերդին մէջ :

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ ընդհ. սպայակոյտին քարտուղարը յաջողած է թռցնել եւ ծախել 145 փաստաթուղթեր, ֆրանքօ-իտալական սահմանագլուխի մասին։

Ոստիկանութիւնը Գերմանացի մըն ալ ձերբակալեց Լա Ռօշէլի մէջ, Օթթօ Վանթ, 57 տարեկան, իբրեւ լրտես։ Կը կարծուի թէ այս ամբաստանեալին գործունէութիւնն ալ կապ ունէր միւսներուն հետ։

Լեհաստան եւ Լիթուանիա պիտի բանակցին

Լիթուանիա տեղի տուաւ Լեհաստանի սպառնալիքին առջեւ, վերջնագրին լրանալէն 9 ժամ առաջ, ինչ որ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Լիթուանիա կ'ընդունի Լեհաստանի բոլոր պայմանները, որոնց մասին բանակցութիւններ պիտի կատարուին մարտ 31ին : Այս առթիւ յուզիչ տեսարան մը պարզուեցաւ Լիթուանիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ հարկադրուած է տեղի տալ աւելի զօրաւոր ուժի մը առջեւ։ Լիթուանիոյ արտաքին նախարարը հրաժարեցաւ։ Սահմանագլուխին վրայ համախմբուած լեհ զինուորները քաշուեցան։ Վարշաւայի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 435 ցուցարարներ, երբ արտաքին գործերու պաշտօնատունը կ'երթային հազարաւորներու հետ, բողոքելու համար եղած կարգադրութեան դէմ, անգոհացուցիչ գտնելով զայն։ Ոստիկանութիւնը ցրուեց ուսանողական ժողով մըն ալ, որ սարքուած էր նոյն նպատակով :

Անգլիա եւ Իտալիա կը համաձայնին յուշիկ յուշիկ

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլօ-իտալական բանակցութիւնները յաջողութեամբ յառաջ կը տարուին։ Արդէն ստորագրուած է առեւտրական դաշնագիրը։ Քաղաքական խնդիրներու մէջ, ամէնէն առաջ քննուած է Մօտաւոր Արեւելքի հարցը։ Իտալիա արդէն իսկ միջոցներ ձեռք առած է, մեղմացնելու, նոյնիսկ դադրեցնելու համար «ալիքներու պատերազմը» (հականգլիական քարոզութիւններ անթելով)։ Միւս կողմէ, հետզհետէ կը կրճատուի Լիբիոյ մէջ համախմբուած իտալական զօրքին թիւը։ Ճամբան հարթուած է նաեւ Եթովպիոյ ճանաչման համար, իսկ Սպանիոյ խնդիրը ձգուած է Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՀԱՅՐԻԿԸ » ԵՒ ՁԱԳՈՒԿԸ

Ձե՞ք տեսած պզտիկ տղաքներ որոնք պատի մը կամ ծառի մը վրայ ցատկելով, կը պոռան աջ ու ձախ.

— Ձիս բռնէ նայիմ.. չե՛ս կրնար, չե՛ս կրնար...

Եւ կամ ուրիշներ որ կը յոխորտան.

— Դուն մեր տունին առջեւէն անցիր, հայրիկիս ըսեմ, կը հասկնաս...

Այս տպաւորութիւնը կրեցի, կարդալով հռչակաւոր Նայիրի Զարեանի ոտանաւոր - սպառնագիրը, «Խ. Հայաստան»ի մէջ (1 մարտ):

Կը ճանչնաք այս ողորմելին :

Աղասի Խանճեանի ողբերգութենէն վերջ, երբ ոստիկանական, լրտեսական, գրաքննական թղթածրարներ կազմուեցան, գրասենեակներու թէ թերթերու մէջ, այս ողորմելին ալ « գրախօսական » մը գրեց, վարկաբեկելու, մատնելու, սեւցնելու համար իր ընկերը, Ա. Բակունց, իբրեւ հակայեղափոխական :

Ամիսներ վերջը, ուրիշներ ալ զինքը մատնեցին, ըստ ընկալեալ սովորութեան :

Ատենէ մը ի վեր անհետացած էր սեւ հոգին, եւ ահա ձայն կուտայ Մոսկուայէն, ոտանաւոր մը ուղղելով « զրպարտութեան իժերին » 1937 դեկտեմբեր 4 թուականով.

Դուք փաթաթուել էք ինձ ամուր
Որպէս իժեր զրպարտութեան,
Եւ իմ դէմքին քսելով մուր՝
Խայթում էք ինձ ամէն վայրկեան :
Բայց իմ արիւնն ստալինեան
Ո՛չ մի թոյնով չի մակարդուի,
Հազար աղուէս էլ վրայ գան,
Չի՛ դողայ սէգ հոգին արծուի:
Կուսակցութիւնն, իմ հայրը մեծ
Ինձ կը հանի չուտո՛վ, չուտո՛վ,
....
Կը թափանցի նա կեանքիս մէջ
Ամենատես իր հայեացքով :
Նա կը բուժի վէրքերն իմ խոր,
Կրկին չարքերն ինձ կը բերի,
Եւ կը թնդայ կրկին չեփորն
Ստալինեան իմ երգերի :

Ոտանաւորէն կ'իմանամ, տակաւին, թէ իմ հայրիկը «ձեռքից բռնած, կը հանի վեր, ու մաքրելով՝ կը բերի տուն »:

Խե՜ղճ ճապաստակ :

« Հայրիկ » մը որ ոչ իսկ իր Զինովիեւներուն, Ռիկովներուն, Պուխարիններուն, Ռակովսքիներուն, Թուխաչեւսկիներուն եւ ամենազօր Եակոպեաններուն խնայեց, արդեօք ճարտի զարի տեղ կը դնէ՞ Նայիրի Զարեաններ ...

ՎԱՀԷ

Ա[illegible]

« Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, մարտ 18 թուականով. — Լուրջ պատճառներ կան կարծելու թէ Նիժնի Նովկորոտի (այժմ Կորքի) մետրոպոլիտը, Թէոֆանոս արք. գնդակահարուած է բազմաթիւ կղերականներու եւ եկեղեցականներու հետ։ Յունուար 11ին հաղորդուած էր արդէն թէ արքեպիսկոպոսը եւ ուրիշ շատ մը եկեղեցական առաջնորդներ ձերբակալուած են։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին, որովհետեւ հրապարակային դատավարութիւն չէ եղած, բայց անաստուածներու պաշտօնաթերթը՝ «Անաստուած», կը գրէ.— « Փառապանծ Զեկան ոչնչացուց փաշական գործակալներու այս ստորին վոհմակը։ Պայքարը չէ վերջացած տակաւին, պէտք է փաշական գործակալները բռնել եւ բնաջինջ ընել մինչեւ վերջին մարդը»։ Կ'ըսեն թէ Թէոֆանոս արք.ի կազմակերպութիւնը կը գործէր այսպէս կոչուած « Մոսկուայի «եկեղեցական - փաշական կեդրոն»ին հրամանին տակ. իսկ այս վերջինն ալ իր կարգին իր հրահանգները կը ստանար օտար լրտեսական վարչութիւններէ։ Արքեպիսկոպոսը եւ իր հետեւորդները ամբաստանուած են թէ դաւադրութիւններ կը սարքէին, խորհրդային վարիչները սպաննելու եւ երկաթուղիները եւ գործարանները ուժանակով օդը հանելու համար։ Ամբաստանուած են նաեւ թէ տեղեկութիւններ կը հաղորդէին լրտեսներու՝ խորհրդային ռազմանիւթի ճարտարարարութեան եւ զինուորական շարժումներու մասին եւ ճակատ կազմած էին Թրոցքիականներու հետ միասին։ Այս առթիւ հետեւեալ յետ մահու խոստովանութիւնը կը վերագրեն արքեպիսկոպոսին — «Մենք, վարիչները եկեղեցական - փաշական կեդրոնին, կը հաւատայինք թէ կրնանք մեծ յաջողութիւն շահիլ գործակցելով Թրոցքիականներու հետ ընդդէմ խորհրդային իշխանութեան։ Կը մտածէինք թէ քանի որ Թրոցքիականները որոշած են սպաննել խորհրդային վարիչները, արդելք չկար մէկ ճակատ կազմելու Թրոցքիականներու եւ եկեղեցականներու միջեւ, Կորքիի շրջանին մէջ։ Մենք կապեր հաստատեցինք Թրոցքիականներու եւ ուրիշ հակայեղափոխականներու հետ »:

*** Նախորդ ընդհ. դատախազ Կրիլէնկօ ձերբակալուած կը համարուի այլեւս։ «Փրավտա» զայն կ'ամբաստանէ իբրեւ քանդիչ խորհրդային արդարադատութեան։ Ամբաստանեալը հին պոլշեւիկ մըն է եւ առաջին անգամ փայլեցաւ երբ Լէնին զինքը նշանակեց ընդհ. հրամանատար ռուսական բանակին։ Իր առաջին գործը եղաւ բզիկ բզիկ ընել ցարական ծերունի սպարապետը՝ Տուխոնին։ Վերջին անգամ դատական գործավար էր եւ իբրեւ ընդհ. դատախազ իրեն յաջորդեց Վիշինսքի։ Խորհրդային Միութեան մէջ դատական գործավարը նուազ կարեւոր է քան ընդհ. դատախազը :

*** Քարելիոյ հանրապետութեան մէջ գնդակահարուեցան անտառային տնտեսութեան նախագահը՝ Փիմոնով եւ իր ութ բանուորները։ Մինսքի մէջ ալ մահուան դատապարտուեցան խնայողական սնտուկի նախագահ մը, Սոլավիչէք, կինը եւ երկու պաշտօնեաներ, որոնք ամբաստանուած էին թէ հակասեթականեան շարժում մը փորձած են :

Մեքսիկա կ'ազգայնացնէ քարիւղի հանքերը պատժելով 17 անգլիական եւ ամերիկեան ընկերութիւններ

Մեքսիկայի հանրապետութեան նախագահ Լազարօ Կարտենաս մարտ 19 թուակիր հրամանագրով մը հրամայեց գրաւել եւ ազգայնացնել քարիւղի 17 անգլիական եւ ամերիկեան հորերը, որոնց արժէքը կը հաշուեն աւելի քան 500 միլիոն տոլար կամ 100 միլիոն անգլ. ոսկի։ Այս որոշումը տրուեցաւ անոր համար որ այդ ընկերութիւնները մերժած էին անցեալ նոյեմբերին Մեքսիկայի աշխատանքի իրաւարար ատեանին տուած վճիռը։ Ընկերութիւնները կ'առարկէին թէ տարեկան 7,200,000 տոլար աւելի վճարելու պիտի հարկադրուէին այս վճիռով, նոյնքան ալ հանգստեան թոշակի եւ ուրիշ բարենորոգումներու հա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԵՐՄԱՆԵՒԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

I. ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՓՈՒԼԵՐԸ

Finis Austriae! Վերջացա՛ւ Աւստրիան։ Անգամ մը եւս ուժը բղխեց իրաւունքը։ Քանի մը ժամուան ընթացքին տեւտոնեան ալիքներուն դրոհին առջեւ փլաւ դարաւոր անկախ պետութեան մը վերջին խլեակը։

Վերջնակա՞ն է արդեօք առիկա։ Թոյլ պիտի տրուի՞ որ միջազգային օրէնքը, բոլոր օրէնքներու ակունքը՝ խղճի պատգամը մնայ մեռեալ տառ։

? ? ?

Ցամենայն դէպս Մարտ 12ի Շաբաթ օրը, Եւրոպայի վրայէն անցաւ 1914 Յուլիսի ստուերը։ Աշխարհի ո՛ր անկիւնէն ալ մարդ ականջը դետին դնէր, պիտի կարենար լսել աւստրիական սահմանը անցնող գերման զինուորներու ոտնաձայնը, զրահապատ կառքերու դղրդիւնը...

Պելճիքայի չէզոք սահմաննե՞րն են որ կը բռնաբարուին անգամ մըն ալ...

Բայց պատմական դէպքերը կը ծըփան, կը զարգանան յաճախ ոչ թէ կոյր, պատահական թափով մը, այլ թաքուն եւ անխորտակելի տրամաբանութեան մը մղումով։ Այս, շատ յաճախ երկաթեայ վճռականութիւն մը կը վարէ զանոնք, դէպքերը առանձին առնելով, թերեւս կարելի չըլլար նշմարել իրենց ներզօր պատճառաբանութիւնը. անհրաժեշտ է զանոնք դնել պատմութեան լոյսին տակ։ Անցեալը կը լուսաբանէ ներկան։

Կը բաւէ այսպէս վերյիշել գերմանեւաւստրիական յարաբերութեանց պատմութիւնը, ըմբռնելու համար որ վերջին քանի մը օրերու եղերական դէպքերը մէկ միջնարարն են, եթէ ոչ վերջին արարը, մեծ ողբերգութեան մը, որ թերեւս երկու դարու պատմութիւն ունի։

Քրքրել այդ տաամին բոլոր փուլերը՝ մեզ շատ հեռուները պիտի տանէր. բայց կարելի չէ անտեսել յատկանշական քանի մը դէպքեր, որոնց վրայէն ցատկելով ժամանակը եկած յանգած է իր արդի ելոյթներուն։

Անհրաժեշտ է գիտնալ որ սկիզբէն ի վեր Միջին Եւրոպայի կուրծքին վրայ գոյութիւն ունէին ծաղումով գերման բազմազան պետութիւններ, անկախ շրջաններ ու քաղաքներ։ Միջին դարու աւատական կազմակերպութիւնը դեռ կը շարունակուէր այդ երկրամասին վրայ մինչեւ մեր օրերը, թէ ձեւով, թէ ոգիով։ Նափոլէոն Ա.ի օրով երեքհարիւր վաթսուն գերման անկախպետութիւններգոյութիւն ունէին, որոնցմէ շատերը սրբուեցան իր օրով։

Ապակեդրոնացեալ այդ խառնիճաղանճին մէջ երկու պետութիւններ իրենց ուժով, կազմակերպութեամբ եղած էին տեսակ մը բիւրեղացման կեդրոններ։ Իրենց քաշողական զօրութեամբ անոնք իրենց շուրջը կը համախմբէին մնացեալ մոլորակ, արբանեակ մեծ ու փոքր պետութիւնները։

Գերման աշխարհի այդ երկու բեւեռներն էին հիւսիսի մէջ Փրուսիան՝ ուր կ'իշխէր Հոհէնցոլերնեան թագաւորական տունը, հարաւի մէջ Աւստրիան եւ իր Հապսպուրկեան տունը։

Աւելի քան երկու հարիւր տարի գերման ցեղին պատմութիւնը կը թաւալի այդ երկու բեւեռներուն շուրջ. մրցակցութիւնը գունաւորած է դերաւելի ճիշդ՝ այդ երկու կեդրոններու ման աշխարհի ճակատագիրը։

Այո, թէեւ ծագումով գերման բայց խոր տարբերութիւններով կը զանազանուին իրարմէ փրուսիական տիպարը աւստրիական տիպարէն։

Նախ Փրուսիան եղած է բողոքականութեան կեդրոն մը, մինչ Աւստրիան մէկն է պապականութեան միջնաբերդերէն։ Փրուսիան սիրած է միշտ զինուորական խարիսխի վրայ հիմնել պետականութիւնը, Աւստրիան՝ աշխարհիկ կոռւանի մը վրայ։ Փրուսիացին կը պահէ հին բարբարոս տեւտոններու աւանդութիւնները, Աւստրիացին՝ բարեխառնուած է միջերկրականեան լատին մշակոյթով։ Ասոր հետ միասին տնտեսական հակամարտութիւններ, իշխող տուներու մրցակցութիւն եւն., պատճառ եղած են որ յաճախ իրարու հետ չփուին, բախին Փրուսիան եւ Աւստրիան, իրենց եռեւէն քաշելով ամբողջ արբանեակներու համադրութիւն մը, որ կը հակէր մերթ դէպի հիւսիս, մերթ դէպի հարաւ, նայելով թէ ո՞ւր կը թեքի նժարը։

Այդ մրցակցութիւնը տեղի տուած է մերթ հողային խաղաղ դրաւումներու, դիւանագիտական խաղերու եւ մերթ արկածոտ բախումներու։ (Մեր օրերուն միայն այդ մրցակցութիւնը վերածուած էր զինակցութեան մը, ուր Աւստրեւհունգարիոյ երբեմնի կայսրութիւնը յառաջապահ ճակատ կը կազմէր փրուսիական զինապաշտութեան։)

Անցեալէն յիշենք ուշագրաւ դէպք մը, որ այնքան կը յիշեցնէ ներկան։

1740ին Փրուսիոյ թագաւորը Ֆրիտրիխ Բ. լուելեայն խլրացուց Աւստրիոյ մէկ նահանգը՝ Շլեզիան։ Առանց որեւէ պատճառաբանութեան իր զինուորները սահմանը անցան եւ գրաւեցին երկիրը։ Աւստրիոյ կայսրուհին՝ Մարիա Թերէզա— մայրը՝ Մարի Անթուանէթին, որ Ֆրանսա հարս պիտի երթար ու պիտի փակէր կեանքը կառափնատի վրայ,— պատուիրակ մը ուղարկեց Ֆրիտրիխ Բ.ի արքունիքը, հասկնալու համար Փրուսիոյ նպատակը։ Իրեն պատասխանեցին թէ «ամէն ինչ կ'ըլլայ Աւստրիոյ բարիքին համար»։ Եւ թէ Շլեզիան կը գրաւուի պաշտպանելու համար մնացեալ Աւստրիոյ հողային ամբողջութիւնը։»

Մօտենանք արդի ժամանակներուն։

Նափոլէոն Ա.ի անկումէն վերջ, Վիէննայի համաժողովը,— ուր վճռական դեր խաղաց աւստրիացի դիւանագէտը՝ Մեթերնիխ,— գերման ցանուցրիւ անկազմակերպ պետութիւնները խմբաւորեց միակ, կեդրոնացած կազմի մը մէջ, որ կոչուեցաւ Գերմանական Համադաշնակցութիւն։ 39անջատ պետական միաւորութիւններ կային հոն,— 5 թագաւորութիւն (Փրուսիա, Սաքսոնիա, Հանովր, Վիւրթէնպէրկ, Պավարիա), 7 մեծ դքսութիւն, 20 դքսութիւն, 4 ազատ քաղաքներ, եւն., ամբողջութիւնը դրուած Աւստրիոյ կայսեր մականին տակ։

Դաշնակցային ժողով մը՝ կազմուած իշխող տուներու ներկայացուցիչներէն, պիտի ապահովէր համադաշնակցութեան ներքին, կազմական միութիւնը։ Այս ժողովը դիւանագիտական կաճառ մը մնաց միշտ, անկարող խաղալու գործօն դեր մը։ Բուն ժողովուրդները դուրս կը մնային անկէ։

Աւելորդ է ըսել թէ գերման այդ համադաշնակցութիւնը, որ կը տարածուէր Պալթիկէն մինչեւ Ադրիական, բռնապրօսիկ, արուեստական պետութիւն մը եղաւ, զուրկ կազմական միութենէ. մարմին մը՝ բազմաթիւ, այլամիտ գլուխներով։ Լուսամիտ գրչուններ կը խորհէին որ «պետութիւններու այդ դաշնակցութիւնը հարկ է փոխարինել դաշնակցային պետութեամբ մը, բխած ժողովրդական զանգուածներէ։»

Տնտեսական որոշ միութիւն մը կանխեց քաղաքական միաւորութիւնը։ Արդարեւ Փրուսիոյ թագաւորին նախաձեռնութեամբ հիւսիսի բոլոր գերման իշխանութիւնները կազմեցին մաքսային միութիւն մը— ցոլֆէրայն, որմէ Աւստրիան դուրս մնաց։ Այդ միութեան մէջ մտնող պետութիւնները կը ջնջէին իրենց միջեւ մաքսատուները, մաքսային պատուարը կը մնար դէպի արտասահման միայն։ Ասիկա մեծ զարկ տուաւ գերման ներքին առեւտուրին։ 10 տարուան ընթացքին (1830—40) առեւտրական փոխանակութեանց գումարը կրկնապատկուեցաւ. մաքսային եկամուտները կը բաժնուէին մասնակցողներուն միջեւ։ Տնտեսական այս միութիւնը առաջին լուրջ քայլն էր ի հարկէ դէպի գերման միակ պետականութեան մը նպատակը։

ԳԵՐՄԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՓՈՐՁԵՐԸ

Անցեալ դարուն երեսունական, քառասունական թուականներուն Եւրոպայի վրայէն անցնող յեղափոխական շունչը որ ռամկավարական սկզբունքներէ կը թելադրուէր, վարակեց նաեւ գերման մտաւորականութիւնը։ Ամէնէն գործօն քայլը առնուեցաւ 1848ին։

Արդարեւ նոյն տարուան Մարտ 31ին Ֆրանքֆուրտի մէջ 500 ներկայացուցիչներ որոշեցին անմիջապէս Գերմանիոյ մէջ ընտրել տալ Սահմանադիր ժողով մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար վերակազմել ու հիմնել գերման դաշնակցային պետութիւն մը. ժողովրդական նախաձեռնութիւն մըն էր այս. իշխող տուները անկարող էին հակադրելու։

Մայիս 18ին համախմբուեցաւ գերման սահմանադիր այդ ժողովը, արդիւնք՝ ժողովրդական քուէարկութեան։ Տասն ամսուան աշխատանքներով մշակուեցաւ Առաջին Գերման Սահմանադրութիւնը (28 Մարտ 1849) որ գերման իշխանութիւնները կը համախմբէր միակ դաշնակցային պետութեան մը մէջ, որ պիտի ունենար 1 կայսր, մէկ օրէնսդիր ժողով, մէկ դահլիճ, ամբողջը՝ դրուած ռամկավարական հիմերու վրայ։

Մեծագոյն դժուարութիւնն էր ճշդել թէ ո՞ր պետութիւնները մաս կազմելու էին նոր դաշնակցութեան եւ ո՞վ պիտի ըլլար նորընտիր կայսրը։ Յաղթեց այն հոսանքը որ կ'ուզէր Աւստրիան դուրս հանել գերման այդ միացեալ պետութենէն ու կայսր հռչակել Փրուսիոյ թագաւորը։

Իշխող տուները զգացին վտանգը։ Նոր սահմանադրութիւնը վերիվայր կը շրջէր աւանդական կարգերը։ Անոնք միացեալ ճակատ կազմելով խեղդեցին ժողովրդական խլրտումները, ու 1849 Յունիսին առաջին այս խորհրդարանը փակուեցաւ բռնի ուժով։ Բայց իր մշակած կազմական օրէնքներն էին, որ երեք քառորդ դար վերջը, մեր օրերուն պիտի ծառայէին մէկնակէտ Գերմանիոյ Վայմար հանրապետական վարչաձեւին (1919)։

Եթէ սակայն ի նպաստ համադաշնակցութեան եղող ժողովրդական շարժումը ձախողեցաւ, անջատ պետութիւններու մէջ գաղափարը աւելի պատրաստ հող գտաւ իրականանալու համար։ Փրուսիոյ թագաւորը ինքնաբերաբար 1850ին իր ժողովուրդին շնորհեց սահմանադրական կարգուսարք մը եւ ընդառաջ երթալով ընդհանուր փափաքի մը, յայտարարեց թէ պիտի ջանայ կազմել «Նոր Գերմանիա մը, ոչ թէ միաձեւ, այլ միացեալ» ուրկէ դուրս պիտի մնար Աւստրիան։

Եւ արդարեւ 1849—50 տարիներու ընթացքին Փրուսիան կը յաջողէր իր շուրջը համախմբել գերման կարգ մը պետութիւններ— կազմել «սահմանադրութիւն մը» որուն դիւանագիտական - զինուորական ղեկավարութիւնը ինքը պիտի ստանձնէր։

Աւստրիան դուրս կը մնար. անոր արուած աքացի մըն էր ասիկա։

Աւստրիոյ գահին վրայ դեռ նոր բարձրացեր էր Ֆրանց Եոզէֆ կայսրը, իր վարչապետն էր Շվարցընպերկ, կատաղի փրուսատեաց մը, որուն կը վերագրուէր սա բառը. «Նախ ստորնացնել Փրուսիան, յետոյ բնաջնջել»։

Աւստրիա չճանչցաւ Փրուսիոյ թագաւորին նախաձեռնութիւնը եւ վերջնագիր տուաւ։ Երկուստեք զօրակոչ յայտարարուեցաւ։

Շվարցընպերկ իր կողմը շահեցաւ գերման թագաւորները։ Փրուսիա, որու բանակը պատրաստ չէր դեռ, վարանեցաւ։ 1850 Նոյեմբերի 29ին Օլմիւցի տեսակցութեան ընթացքին Փրուսիոյ ներկայացուցիչը համաձայնեցաւ Աւստրիոյ բոլոր պահանջներուն. «սահմանափակ միութեան» ծրագիրը չեղեալ հռչակուեցաւ եւ անգամ մը եւս գերման պետութեանց համադաշնակցութիւնը, այնպէս ինչպէս դրուած էր 1815ին, պաշտօնապէս հռչակուեցաւ։

Օլմիւցի այս տեսակցութիւնը Փրուսիոյ քաղաքական պարտութիւնն էր. զայն անուանեցին «Օլմիւցի նահանջը»։ Զափազանց ծանր վիրաւորանք մը եղաւ ասիկա փրուսիական արժանապատուութեան. տարիներով փոխվրէժ մտածեց եւ փնտռեց առիթ մը Աւստրիոյ փոխադարձելու այդ հարուածը տոկոսով միասին։

Այս առիթը պիտի չուշանար։

ՄԱՐԱՍԱՆ

ՍԵԲԱՍՏԻԱՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Վերջերս «Հայրենիք»էն արտատպած էինք ողբացեալ Մկրտիչ Միքայէլեանի յուշերը։ Սոֆիայէն իբազեկ հայրենակից մը կը կատարէ հետեւեալ ճշդումները.—

Հանգուցեալ Մկրտիչ Միքայէլեանի «Սեբաստիոյ լեռներուն մէջ» գրութեան մէջ դժբախտաբար կան շարք մը սխալներ, զորս սրբագրել սահիպուած եմ ուղղել յանուն ճշմարտութեան։

Մկրտիչ Միքայէլեան Մէնդիլ Գոլէն փոխադրեցին մեր Ամելէ թապուրը հիւանդկախ վիճակի մէջ, եւ իբրեւ հայրենակից Գրիգոր եւ Արամ Ջավուշներ առին մեր վաշտին մէջ, խաշտպանելով միշտ ծանր աշխատանքներէ, որով մենք Սեբաստիա, Կավրա, Կամիս միշտ միասին եղանք։

Մեր ամենօրեայ մղձաւանջն էր փախչիլ լեռները եւ հոն ապաստանիլ, որպէսզի թրքական եղեռնին ոչխարի պէս չմորթուինք, բայց մեզի կը պակսէր ամէնէն կարեւորը՝ զէնքը։

Մկրտիչ կ'ըսէ թէ Կավրա տասնոց ատրճանակներ, Խորոխոն պահուած զէնքեր կային, եւ մենք երեք ամիս Կավրա ապրեցանք մեր թապուրով, Խորոխոնը, մանաւանդ Խանծառը այնքան մօտ էր որ բնաւ դժուարութիւն չկար այդ զէնքերուն տիրանալ։ Ան այն ժամանակ լռեց որովհետեւ մտացածին բաներ էին։

Իբրեւ թէ Արամ անունով չավուշը Մկրտիչին թելադրեր է.— «Տղաք, մի փախչիք, վտանգ կայ»։ Բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ Արամ Մկրտիչին կը թելադրէ «մի փախչիք, վտանգ կայ» եւ ինքը՝ Արամ կը փախչի իր նախատեսած վտանգը անտեսելով։ Ասիկա իրականութեան համապատասխան չէ, եւ Արամը նսեմացնելու ապարդիւն փորձ մը։

Երբ մեր Ամելէ թապուրի հայ զօրքերը ձերբակալեցին, Մկրտիչը արդէն բացակայ էր։ Տեղեկանալով մեր կացութեան, խուսափած էր այդ վտանգէն։ Մենք՝ Ամելէ թապուրի սպանդէն՝ Գայա Տիպի կոտորածի վայրէն փախանք եւ վերադարձանք մեր գիւղի շրջանը (Կամիս) հինգ հոգի— Գրիգոր Մինասեան (Հաճի), Արամ Ջավուշ, Սահակ Ճէրիտեան, Գաբրիէլ Զաքարեան, Կամիս գիւղացիներ, եւ Զառացի Արշակ Մալխասեան։

Մէկ ամիս վերջը եկան միացան Շարգըշլայէն փախած չորս ընկերներ եւս, Գրիգոր Թորոսեան՝ Կամիսցի, Մկրտիչ Գարաքէհեաեան՝ Քօթնեցի եւ Քահրացի Սերոբ։

Հազիւ 10 օր անցած՝ խումբ մը Կավրացիներ, թիւով վեց հոգի, Սախառի լեռը իրենց չորս ընկերները զոհ տալէ վերջ, երկուքը, Կարապետ եւ Գրիգոր, եկան եւ միացան մեր խումբին՝ նաեւ Հաճիին եղբայրը՝ Եղիազար Մինասեան 17 տարեկան պատանին, նախապէս Լեւոն Աւագեանին հետ զէնք մը ճարելէ վերջ, մեր գիւղը բնակող չէրքէզ մը ռուսական մօսին մըն ալ գնած ըլլալով անոր այլեւս գիւղը իրեն պաշտպան թուրքին քով մնալը անկարելի դարձաւ, որով զայն ալ առինք մեր խումբին մէջ ու այսպէս օր ըստ օրէ խումբին թիւը կը ստուարանար եւ մենք ալ որքան որ կրնայինք ձմեռուան պաշարի պատրաստութիւնը կը հոգայինք։

Ինքզինքը ազատող եւ մեր խումբին դիմողներէն ոչ մէկուն բացասական պատասխան չտուինք ու մինչեւ ձըմեռնամուտ մեր թիւը հասաւ 31 հոգիի, որոնց մէջ ծեր մը եւ 14 տարեկան պատանի մը՝ Թորոս Տէրտէրեան, այժմ Ամերիկա։ Անոնց մէջ էին նաեւ Մկրտիչ եւ Նշան։

Մկրտիչ ուշ աշունին եկաւ մեզ մօտ, ձմեռը պատսպարուելու համար իրենց սակաւ պաշարով միասին։ Մենք ուրախութեամբ ընդունեցինք զայն, ինչպէս միւս բոլորը։ Մկրտիչ խումբերու ղեկավար եւ պաշարի հայթայթիչ եղած չէ։

Մենք ոչ դրամ ոչ ալ ամերիկացի օրիորդէն դրամով պաշար գնած չենք։ Իսկ եթէ Մկրտիչ այդ ձեւով դրամ ստացած է, մենք ատկէ լուր չունէինք։

Դաւառցիք ոչ թէ ալիւրի համար դրամ առին, այլ առաջին ամիսներուն, երբ մենք բոլորովին անզէն կամ մէկ երկու անկանոն զէնքեր ունէինք, հետեւաբար կարելիութիւն չկար ջաղացքները մտնելու, մարդիկը մեզի հնարաւորութիւն ստեղծեցին, կեանքերնին վտանգի տակ դնելով, ալիւրի կամ հացի պարկեր շալկելն ջաղացքէն դուրս, գիշեր ժամանակ որոշուած տեղը հասցնելու համար։ Ո՞վ կրնայ հաւատալ թէ այդ եղեռնի օրերուն, երբ եղան տակ հորթ կը փնտռէին, մարդիկ դրամի համար իրենց կեանքը վտանգէին։ Ոչ մէկ պարագայի կարելի չէ այդ ազնիւ, արի եւ անշահախնդիր մարդոց արժանապատուութիւնը դրչի մէկ հարուածով վիրաւորել։

Դաւրացիները ամբողջ երեք տարի իրենց կարելին ըրին, ու ատիկա այդ ժամանակները ամէն մարդու գործ չէր եւ մենք միայն երախտապարտ ենք այդ մարդոց։

Մկրտիչ կը գրէ որ երբ Թէճէրցի աղոց խումբով Կամիսցիներու քարայրը հասայ, Հաճին զէնքը կուրծքիս ուղղելով ըսաւ.— «Ջէրքէզ Զավուշ, եթէ այս ձմեռ մեզի անօթութենէ մեռցես, այս գնդակը քեզի համար է»։ Հոս Մկրտիչ զոհը կը շփոթէ դահիճին հետ։ Հաճին իր ամբողջ կորովը ի գործ դրաւ եւ երկու ընկերներ ալ ուղարկեց (Գրիգոր Թագլճեան եւ Նշան Տէյիրմէնճեան) որ տղաքը անմիջապէս առաջնորդեն մեզ մօտ։

Շարունակելով, Մկրտիչ կը յայտնէ թէ Աղտաղի, Թոքաթ - Ենիխանի՝ Թեճէրի խմբերու հետ կանոնաւոր կապ ունէր եւ նոյնիսկ գաղտնի հիւրեր կ'ընդունէր։ Նախ ըսեմ որ Թոքաթ - Ենիխան շրջանը այդ անունով խմբապետ եւ խումբ գոյութիւն չունէր, եւ ոչ ալ Աղտաղի խմբի հետ կապ ու հաղորդակցութիւն։ 1919ին, երբ լեռներէն իջանք, այն ժամանակ միայն տեղեկացանք այդ տեսակ խումբի մը գոյութեան, որ 60 — 70 եւ ոչ թէ 12 հոգի եղած են, որոնցմէ մէկը (Կիւլպէնկ) այժմ կ'ապրի Վանա։

Թէ Մկրտիչ ի՞նչպէս տեղեկացած է այդ խումբի մասին, հետեւեալն է.—

Այդ խումբէն Մանուկ Ջավուշ, 15-20 ընկերներով բաժնուած եւ բաւական դժուարութիւններով անցած է ռուսական սահմանը եւ Անդրանիկի կամաւորական բանակին մէջ ծառայած։

Իսկապէս Մկրտիչ եթէ այդքան միջոցներ եւ հեղինակութիւններ ունէր, հապա ինչո՞ւ 1916ի աշնան սկիզբները Նշան Օհանեան, Գրիգոր Թագլճեան իր մօտ պացեր են եւ ինք միայն առաջինը՝ իր համագիւղացին, իր մօտ պահելով, երկրորդը Սախառ, երրորդը Կամիս, մեզ մօտ ուղարկեց։ Այդ շրջանի քանի մը խումբերուն զէնք ու պաշար հայթայթողը մի՞թէ երկու ընկեր իր մօտ պահելու հնարաւորութիւն չունէր։

Ի՞նչ կարիք կարթէճէրի խմբով գալ մեզ միանալ, քանի որ ինք կ'ըսէ թէ ուղղակի իրեն համար եկած էին։ Կամիսի լերկ ու տափարակ դաշտերն ու բլուրները աւելի՞ յարմար էին, քան Խորոխոնի անտառախիտ բարձրաբերձ լեռներն ու ձորերը։

Եթէ մենք խրաքանչիւր մեզ դիմողը ետ վերադարձնէինք, պատկերը լրիւ կ'ըլլար, ինչպէս եղաւ Կավրացի վեց տղաներու, 4ը սպաննուելէ վերջ երկուքը եկան մեզ մօտ նաեւ Բոաբերցի խումբին, որ անզգուշութեան հետեւանքով քարայրին մէջ պաշարուեցան եւ վառուած յարդի ծուխէն խեղդամահ չըլլալու համար անձնատուր եղան եւ աքսորուեցան Պօզատի։ Ճանապարհին 2 — 3ը փախան եւ վերադարձան, ուր վերջը միացան մեր խումբին։ Անոնցմէ մէկը, Մուրատ Տէրտէրեան, այժմ Ամերիկա կը գտնուի։

Գարունը եկաւ, Հայրապետ Զավուշ Թէճէրի խումբի պետը, բաց սրտով նախ շնորհակալութիւն յայտնեց մեր ասպնջականութեան առթիւ, եւ վերջն ալ ներողութիւն խնդրեց, որ իրենք Թէճէր վերադառնալու փափաք ունին։

Հաճին ըսաւ որ մենք մեր պարտականութիւնը կատարեցինք եւ յարմար չէ որ ձմեռուան վտանգը անցնելէ վերջ վերադառնանք Թէճէր։

Անոնք հոն մեռած ընկերներ ունէին եւ անոնց վրէժը սրտերնին դացին Թէճէր, կրկին վերադառնալու խոստումով։

Թէճէրցիներու պարագան արդարանալի էր, բայց Մկրտիչի եւ իր հինգ ընկերներու պարագան անարդարանալի էր եւ չա տգէտ տպաւորութիւն ըրաւ բոլորիս վրայ, որ գլխաւորաբար իր եւ Գրիգոր Կոբեկեանի գործն էր։ Այն Գրիգոր Կոբեկեանին, որ իր գիւղացի Կարապետ Տէր Օհանեանի հետ 1916 թուին Մկրտիչէն մերժուելէ յետոյ Սախառ ապաստանած եւ իրենց 4 ընկերներէն երկուքը Գաւլու Գըզըլպաշ գիւղին մէջ եւ 2ն ալ լեռը գիշեր ժամանակ կրակին շուրջ զոհ տալէ վերջ, առինք մեր պաշտպանութեան տակ։

Մկրտիչ կը գրէ.—

«Վեց ընկերներով Սախառի լեռը թառեցանք եւ մինչեւ ռուսական սահմանը անցնելնիս, 58 որս ըրինք»։ Ակնարկը Թուրք փախստական զինուորներ սպաննելու մասին է։ Բայց այդ ի՞նչ տեսակ փախստականներ էին որ «58»էն գէթ մէկը զէնք չունէր, որպէսզի «որսալ»էն յետոյ այդ զէնքը ձեռք անցուէր. մինչդեռ առհասարակ այդ տեսակ փախստականներ զինուած կ'ըլլային, իսկ Մկրտիչ եւ իւրայիններն ալ Համբար աղայէն առած զէնքերնին կը վերադարձնէին. կամ՝ զէնք մը գնելու համար Մեսրոպ Անտոնեանին վեց ոսկի կուտային, եւ ան ալ, այդ չնչին գումարը բերացնելու համար, կը ստիպուէր [illegible] մատնել։ Արդարութիւնը եւ ճշմարտութիւնը կը ստիպեն յայտարարել որ այդ մարդը բնաւ մատնիչ եւ [illegible] աւաճան մը չէր եւ շատերը [illegible] ճանչնան զայն եւ կրնան վկայել [illegible] մասին։

Ծիշդ չէ որ «միս կրէֆմին դրամական օգնութիւնները կը շարունակէին, այնպէս որ խումբերը կամաց [illegible] մաց իրենց պակասները լրացուցին [illegible] «Տայք»ն ալ ատրճանակ մը տուաւ [illegible] կամիսցիներու խումբին։ Միս Մ[illegible] րիէն եկած դրամով ալ Կամիսցինե[illegible] զէնք հայթայթեցինք»։

Ներելի չէ որ ամերիկուհիի մը [illegible] րագրուին այն բոլոր գերմարդկա[illegible] զոհողութիւնները, որոնք կատար[illegible] ուած են հայ վերապրող բեկորն[illegible] — ծերուկէն մինչեւ պատանին եւ [illegible] փախստական խումբերու ջանքերով [illegible] մեր գոյութիւնը պահելու համար։

Եթէ Լեւոնը («Տայք»), Հայ[illegible] Աղան մեռան, բայց Գահրիմանը [illegible] է։ Մկրտիչը իր գործերուն ընթ[illegible] քին Լեւոնին եւ Գահրիմանին [illegible] հանդիպիր, բայց արդեօ՞ք այդ [illegible] օրերուն մենք եւ ինք պիտի կրնայ[illegible] գործել, եթէ այս անմահ երրորդ[illegible] թիւնը չըլլար։

Իրականութեան չեն համապատա[illegible] խաներ այն պնդումները թէ [illegible] զէնքը Մկրտիչին կուրծքին ուղղեր [illegible] թէ Թէճէրի տղաքը մեզ մօտ առա[illegible] նորդած է, թէ Դաւրացիներ դրամ [illegible] պաշար կը հայթայթէին մեզ, [illegible] Մեսրոպ Անտոնեան մատնիչ է եւ [illegible]

Մկրտիչ Միքայէլեան մեռած է [illegible] հետեւաբար, աւելի մանրամաս[illegible] թեանց մէջ մտնելը աւելորդ է։ [illegible] քանի մը տողերուս միակնպատակ[illegible] ոչ թէ վէճեր ստեղծել, այլ վեր[illegible] կանգնել կարգ մը ճշմարտութիւն[illegible]

Գ. ԶԱՔԱՐԵ[illegible]

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ֆրանսայի Նախկին ռազմիկն[illegible] տարեկան համագումարը տեղի [illegible] ցաւ Կիրակի, 13 Մարտ։ Կը մաս[illegible] ցէր Հայ Կամաւորներու եւ Մար[illegible] ներու Միութիւնը, 10 հոգինոց [illegible] ուիրակութեամբ մը։ Ժողովը բ[illegible] ուեցաւ առտուան ժամը 10.30ին [illegible] ղհետէ խօսք առին Միութեան նա[illegible] գահը՝ Պ. Ֆունիէ, ինչպէս եւ [illegible] նախագահ աբբայ Միւլէր, [illegible] քարտուղար Պ. Տէսպուա եւ գան[illegible] պահ Պ. Տուբօ, որոնք տուին [illegible] կան բարոյական եւ նիւթական [illegible] ծունէութեան զեկուցումը։ Ժող[illegible] ընթացքին կարդացուեցաւ Հայ [illegible] մաւորներու եւ Մարտիկներու Մ[illegible] թեան տեղեկագիրը։ Ժողովէն [illegible] մատուռին մէջ հոգեհանգիստ կա[illegible] ուեցաւ անդամ նահատակներու [illegible] մար։

Ցետոյ տեղի ունեցաւ Միութ[illegible] տարեկան ճաշը, ուր խօսք առին [illegible] Պ. Ֆուրնիէ, Քուզէն (Երեսփոխան [illegible] Թաղամասի), Տը Պանիու եւ Մար[illegible] մինչ Պ. Մաքսէլ կը ղեկավարէր [illegible] ղանը։ Ճառերու ընթացքին համա[illegible] կան ջերմ եւ քաջալերական խօս[illegible] արտասանուեցան Հայոց եւ Հայ [illegible] մաւորներու եւ Մարտիկներու Մի[illegible] թեան մասին։ Ճաշին յաջորդեց [illegible] դարուեստական ճոխ բաժին մը, [illegible] նակցութեամբ Օփերայի երգ[illegible] Մայլքօի, Օր. Լըլիէվրի, Պ. Լը[illegible] րի եւ Պ. Պէրնարի։ Հոս կրկին [illegible] առին մերթ Պ. Ֆուրնիէ, որ [illegible] ընդհ. քաղաքական կացութիւնը [illegible] լուծեց։ Մինչ գնդ. Մօրէ համա[illegible] բանիմաց ճառով մը, խօսեցաւ Գեր[illegible] մանիոյ գաղթային պահանջքներ[illegible] մասին եւ պարզեց Թօկոյի եւ Քա[illegible] րունի գաղթավայրերուն ռազմա[illegible] կարեւորութիւնը։

Հանդիսականները բաժնուեցան [illegible] հունակութեամբ։

Թղթակ[illegible]

Մոռցիր ըրած բարիքդ, բայց [illegible] միշտ քեզի եղած բարիքը։
Արիստոտել [illegible]

Կեղծաւորութիւնը մեծագոյն [illegible] րութիւնը եւ մոլութիւնն է։ [illegible] դիւրին է պարկեշտ ըլլալ, քան [illegible] ւալ.— Ժ. Սան

Սէրը հաճոյք մը, իսկ [illegible] պարտականութիւն մըն է.— Քոր[illegible]

Պէտք չէ բռնադատել ձեր տաղ[illegible] դըշնորհքով բան չըլլար.— Լաֆոն[illegible]

Խնայելը երկրորդ նախախնա[illegible] թիւնն է մարդ արարածին համար.
Միրա[illegible]

Մէկ վայրկեան իսկ մի կորսնց[illegible] ժամանակէդ, քանի որ յաջորդ[illegible] սին վստահ չես.— Ֆրանքլին։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, (Յապաղած).— Մարտ ...ին Հ. Յ. Դ. Դուրեան Գրադարանի ...տեղի ունեցաւ Անտօք ենթակոմի-տէի ...հրապարակային դասա-խօսութիւնը: Բազմութիւնը լեցու-ցած էր Գրադարանի սրահը, եւ ըն-կերները ոտքի վրայ մնացին:

Նախագահ ընկեր Ա. Պօղիկեան ներ-կայացուց եւ հրաւիրեց խօսելու օր-ուան բանախօսը, ընկեր Վ. Իշխան-եան: Նիւթը՝ «Թուրքիա եւ մենք»: ...հետաքրքրական էր եւ բազմա-...ի եւ ներկայ հասարակութիւնը ...ց ուշի ուշով: Ընկերը ման-րամասնօրէն ներկայացուց Թուրքիան 1914ի նախօրեակին, զինադադարի ըն-թացքին, Քէմալի շարժումը, արդի-...ցած Թուրքիան Քէմալ եւ Ըմէթ ...ը, Թուրքիոյ ներկայ քաղա-քականութիւնը եւ ձգտումները եւն.: ...եղբակացուց.— Հայրենակից-ներ, օրերը անակնկալներով յղի են, ...կրնար գուշակել թէ վաղը ինչ կը ..., ատոր համար ալ պէտք է ...արթուն հսկենք, մեր դատը վե-րարծարծելու համար: Աւելի քան եր-բեք ժամանակն է մէկ ճակատով հե-տապնդելու մեր արդար պահանջը:

Հայրենակիցներու կողմէ եղան ...մը հարցումներ որոնց ընկերը պատասխանեց շատ սիրով:

*** Ցաջորդ գիշերը ընկեր Վ. Իշ-խանեան դասախօսութիւն մը տուաւ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին, նիւթ ու-նենալով «Կնոջ դերը Հայոց պատմու-թեան մէջ»: Ընկերը պատմական փաս-տերէ վերջ եզրակացնելով թելադրեց հայ մայրերուն եւ քոյրերուն աւելի խանդավառութեամբ փարիլ Հ. Կ. Խաչին, որովհետեւ անիկա ոչ միայն հայ կնոջ զարգացման ու դաստիարա-կութեան օրրանն է, այլ այլասերման ու ուծացման դէմ պայքարող ազդակ-ներէն մին է:

*** Ժողովուրդի բուռն փափաքին վրայ ընկեր Վ. Իշխանեան կրկին խօ-սեցաւ մարտ 14ին, երկուշաբթի գի-շեր ժամը 8.30ին, Պրասըրի Ժանուէյի չէնք սրահին մէջ: Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը: Այս անգամ նիւթն էր «Հայաստան եւ մենք»: Ընկերը ընդհանուր ակնարկ մը նետելով Հա-յաստանի ներկայ վիճակին վրայ, փաստերով ներկայացուց խորհրդա-յին Ռուսիոյ վարած քաղաքականու-թիւնը եւ ձգտումը մեր հայրենիքի մասին: Բացատրեց թէ ինչ նշանա-կութիւն եւ հետեւանք կրնան ունենալ մեր հայրենիքի վարիչներու գլխա-ւոր ապամայ անակնկալներու ըն-թացքին, եւ եզրակացուց.

— Ժամանակն է կուսակցական բո-լոր պզտիկ խնդրը մէկդի դնելու եւ եղբայրական ձեռք երկարելու իրա-րու, եթէ մեր հայրենիքի շահը ամէն բանէ վեր կը դասենք: Պէտք է միա-նանք, եթէ կ'ուզենք մեր փառապանծ նախնիքներու արժանաւոր յաջորդնե-րը դառնալ: Ժողովուրդը ցրուեցաւ իր տպաւորութեամբ, փափաք յայտ-նելով յաճախ լսել Դաշնակցութեան խօսքը:

*** Ընկեր Իշխանեանի այցելու-թեան առթիւ մեր շարքերուն վրայ աւելցան վեց նոր ընկերներ, Կ. Խաչին ալ քանի մը անդամուհիներ:

Տ. Զ.

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Մարտ 17ին Պորտոյէն փրանսական Մասիլիա անդրատլանտեան շոգենա-ւով Պուէնոս Այրէս մեկնեցաւ Հարա-ւային Ամերիկայի նորընտիր առաջ-նորդ եւ կաթող. պատուիրակ Գարե-գին արք. Խաչատուրեան, որ իր պաշտօնատեղին պիտի հասնի ապրիլ 1ին:

Պուէնոս Այրէսէն կը տեղեկացնեն թէ աւարտած է նոր եկեղեցիին շի-նութիւնը, որուն օծումը պիտի կա-տարէ Գարեգին արք. իր ժամանումէն վերջ: Պուէնոս Այրէս հասած է նաեւ դպրոցին նոր տեսուչը Պ. Վարդան Գէորգեան, նախկին տնօրէն Պէյրու-թի Ս. Նշան վարժարանին:

Նորընտիր առաջնորդին թեմը պի-տի կազմեն Պրազիլիոյ, Ուրուկուէյի եւ Արժանթինի հայ գաղութները, ո-րոնց ընդհանուր թիւը կը հաշուուի 25 — 30.000: Կեդրոնը պիտի ըլլայ Պուէնոս Այրէս: Առաջին անգամն է որ կաթողիկոսական պատուիրակ մը կը նշանակուի այս թեմին համար, ո-րուն պատմութիւնը նոր կը սկսի:

Գարեգին արք. երկու տարիէն աւե-լի պաշտօնավարեց Հարաւային Ֆրան-սայի մէջ, օգտակար դառնալով իր թեմի ժողովուրդին: Յաջողեցաւ էջ-միածնէն վաւերացնել տալ Հարաւա-յին Ֆրանսայի թեմը եւ համերաշխ մթնոլորտ մը ստեղծել բոլոր տարրե-րուն միջեւ, շնորհիւ իր անկողմնակալ ոգիին եւ կենցաղագիտութեան:

Տարակոյս չունինք որ իր նոր պաշ-տօնին մէջ ալ յաջողութեամբ պիտի պսակուի:

*** Գարեգին արք. մարտ 10ին Հայ Երիտասարդաց Միութեան սրահին մէջ դասախօսեց «Հին եւ նոր սերունդ-ներուն վրայ»: Ներկայ էր հոծ բազ-մութիւն մը, ամէն դասակարգէ: Դա-սախօսը օգտակար խրատներ տուաւ ե-րիտասարդ սերունդին, հրաւիրելով զայն արժանի զաւակներն ըլլալ հայ-րենասէր հին հայ սերունդին:

Հ. Մ.

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Հեթանոսական շրջան (Ժ. դար — 1386).— Լիթուանացիներու բնակած երկիրը շատ ընդարձակ էր, բայց երկ-րին զանազան մասերը քաղաքական միութիւն մը չէին ներկայացներ, ա-մուր կապուած չէին իրարու: Տեւ-տոնները եւ ռուս իշխանները յաճախ կ'ասպատակէին լիթուանական հողե-րէն ներս: 1280 թուականներուն, լիթ-ուանացի իշխանները ի վերջոյ կը դաշնակցին եւ իրենց գերագոյն պետ կը նշանակեն Լիթուանիոյ մեծ դուք-սը, որ ոչ միայն կը վտարէ ասպատա-կող օտար ուժերը, այլեւ երկիրը կ'ընդարձակէ հարաւէն մինչեւ Սեւ ծով, իսկ արեւելքէն մինչեւ Մոս-կուա: Գեդիմինաս թագաւորը 1322 — 23ին կը հիմնէ Վիլնա մայրաքաղա-քը: 1325ին կը կնքէ բարեկամական առաջին դաշինքը Լեհաստանի հետ՝ իր աղջիկը ամուսնացնելով Քազիմիր թագաւորին հետ: 1386ին Եոկայլա թագաւորը կ'ամուսնանայ Լեհաստա-նի թագուհիին՝ Հեդվիջի հետ, ու թագաւոր կ'օծուի միաժամանակ Լե-հաստանի եւ Լիթուանիոյ, որոնք կը դառնան մէկ պետութիւն: Այդ շրջա-նին է որ Լիթուանիոյ թագաւորը կ'ըն-դունի քրիստոնէութիւնը:

Միութիւն Լեհաստանի հետ (1386— 1795).— Լիթուանիա 1420ին կը հաս-նի իր ուժին գերագոյն աստիճանին, տարածուելով Պալթիկ ծովէն մինչեւ Սեւ ծով: ԺԶ. դարուն Մոսկուայի մեծ - դուքսերը յաջողեցան Լեհաս-տանէն հող խլել արեւելքէն եւ հա-րաւէն: Փրուսիա եւս հողեր առաւ ա-րեւմուտքէն: 1607 — 1610 ծանր կռիւ-ներ վարեց Մոսկովներուն դէմ, 1655ին Շուէտացիներու դէմ, 1677 — 1683ին Թուրքերուն դէմ, 1701 — 1721 դարձեալ Շուէտացիներուն դէմ:

Օտար տիրապետութիւն (1795 — 1918).— Լիթուանական եւ լեհական միացեալ պետութիւնը մասնակի ան-դամատութիւն մը կրեց 1792ին Ռու-սերու կողմէ, երկրորդ անդամատու-թիւն մը՝ յաջորդ տարի: 1795ին Լիթ-ուանիոյ մնացեալ հողերը կցելէ վերջ Լեհաստանի, Ռուսիա իր գերիշխա-նութեան տակ առաւ ամբողջ պետու-թիւնը: Ետքոյ, իբրեւ հետեւանք լե-հական ներքին ըմբոստութիւններու (1830ին եւ 1863ին), լիթուանական եւ լեհական հողերը հռչակուեցան Ռու-սիոյ մաս, արեւմուտքէն փոքրիկ բա-ժին մը տրուեցաւ Փրուսիոյ: 1915ին, գերմանական բանակը գրաւեց լիթ-ուանական հողերը եւ գրաւման տակ պահեց մինչեւ 1918:

Անկախութեան շրջան.— 1917 մա-յիսէն սկսեալ, լեհ քաղաքական կու-սակցութիւնները, արծարծելով լիթ-ուանական հարցը, Լիթուանիոյ հին մեծ դուքսին հողերուն համար պա-հանջեցին քաղաքական անկախու-թիւն: 16 փետրուար 1918ին, Լիթուա-նիոյ Ազգ. Խորհուրդը հռչակեց Լիթ-ուանական պետութեան կազմութիւ-նը իր ցեղագրական սահմաններուն մէջ: 8 դեկտեմբեր 1919ին, դաշնա-կից պետութիւնները առժամեայ սահ-ման մը գծեցին Լեհաստանը բաժնե-լով Լիթուանիայէն, Վիլնան ձգելով Լիթուանացիներուն, հակառակ Լեհե-րու կողմէ գրաւուած ըլլալուն: Լիթ-ուանիա չճանչցաւ այդ գրաւումը,— ահա թէ ինչու այդ օրուընէ սկսեալ դիւանագիտական յարաբերութիւննե-րը խզած է Լեհաստանի հետ:

ԲՈԼՈՐ ԱՅՍ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԲԱՆԱԼԻՆ

Խաղաղութեան եւ քաղաքակրթու-թեան անցուցած ներկայ ճգնաժամին մէջ շատ իրաւամբ Փրանսական թերթ մը դիտել կուտայ.—

Բոլոր այս եղածներուն վրայ շատ զարմանալու չէ: Բացէ՛ք Հիթլէրի ԻՄ ՊԱՅՔԱՐը (Mein Kampf) գիրքին առա-ջին էջը: Աւստրիական դէպքը հոն ծա-նուցուած է, այն որ Հիթլէրի կողմէ պատրաստուեցաւ շատ երկար ատեն ի վեր: Նորէն կարդանք սա՛ քանի մը տողերը որոնք արձանագրուած են այ-սօր իրեղէն տառերով Պատմութեան գիրքին մէջ.—

«Բարեբաստիկ նախասահմանու-թիւն մը ինծի ծնունդ տուած է Պրա-ունաու - ան - Ինն գիւղը՝ որ կը գտ-նուի ճիշդ ու ճիշդ սահմանագլուխը այս երկու գերմանացեղ պետութիւն-ներուն, որոնց նոր ձուլումը իմ կեան-քիս իբրեւ իսկական ջանքը կը պատ-կերանայ ինծի եւ որուն պիտի ձգտիմ իմ բոլոր միջոցներովս: Գերմանացեղ Աւստրիան պէտք է վերադառնայ գեր-ման մեծ հայրենիքին, եւ ասիկա՝ ոչ թէ քանի մը տնտեսական պատճառնե-րու զօրութեամբ: Ոչ, ոչ: Նոյնիսկ ե-թէ այս ձուլումը տնտեսականօրէն խօսելով, աննշանակ է, կամ նոյն իսկ վնասակար, դարձեալ տեղի պէտք է ունենայ, ինչ ալ ըլլայ: Միեւնոյն ա-րիւնը կը պատկանի միեւնոյն կայս-րութեան մը: Գերման ժողովուրդը ի-րաւունք պիտի չունենայ գաղթային քաղաքական գործունէութեան մը, որ չափ ատեն որ չէ կրցած իր հարազատ զաւակները միացնել հաւաքել նոյն եւ մի պետութեան մէջ: Երբ Ռայխի (այսօրուան Գերմանիոյ) հողը իրեն վրայ բովանդակէ բոլոր գերմանորդի-ները եւ եթէ հասկցուի որ անկարող է զանոնք կերակրելու, այս ժողովուր-դին ապրելու անհրաժեշտութենէն պիտի ծնի օտար հողեր ստանալու ա-նոր բնական իրաւունքը: Այն ատենն է որ արօրը պիտի անցնի սուրին տեղը, եւ պատերազմին արցունքները պիտի պատրաստեն ապագայ աշխարհի հունձքը»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԻՒԱՆԴ ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ծանօթ դերասանուհի Տիկին Սիրուշ երկար ժամանակէ ի վեր հիւանդ ըլլալով, վերջին շաբաթ-ներուն վիճակը աւելի ծանրացաւ: Բժիշկներու լուրջ քննութենէ մը վերջ խորհուրդ տրուեցաւ սանաթօ-րիոմ փոխադրել հիւանդը: Այս նպա-տակով թատերասէր բարեկամներէ կազմուեցաւ հանգանակիչ յանձնա-խումբ մը: Կը խնդրենք իր բարեկամ-ներէն եւ թատերասէր հասարակութե-նէն իրենց նիւթական օժանդակու-թեամբ նպաստել հիւանդի ապաքին-ման, նաեւ կոչ կ'ընենք Մարսէյլի հայրենակիցներուն որ չզլանան իրենց դրամական օգնութիւնը:

Յանձնախումբը աւելորդ կը նկատէ տիկին Սիրուշը ներկայացնել հայու-թեան, քանի որ ան ծանօթ է արդէն թէ Կովկասի թէ Պոլսոյ եւ Եւրոպայի հայ բեմերուն:

Նիւթական օժանդակութիւնները ուղարկել հետեւեալ հասցէին.— A. Sahakian, 7 rue Bernard du Bois, Marseille:

Յանձնախումբ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ ԵՒ ՋԱՅՆԱՍՓԻՒՌ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԱՍԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 մարտ.— Կիրակի կէսօրէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը կատարեց Փռովանսի բաժակի 1)4 վերջաւորութեան մրցումը, Լա Սիոթայի զօրաւոր խումբին դէմ որ երկու դասակարգ բարձր է, եւ յաղ-թեց անոր 2 — 1ով:

Հակառակ աննպաստ օդին, հաղա-րէն աւելի բազմութեամբ մը բոլոր-ուած է մրցադաշտը: Խաղը սկսաւ չափազանց արագ, եւ քանի մը վայր-կեան վերջ Փրանսական խումբը նշա-նակեց առաջին կէտը: Սակայն այդ-քանը բաւական չեղաւ, հակառակոր-դը կրկնակի յարձակողականներով տեղաւորուեցաւ մեր տղոց բերդին առջեւ, պահ մը չփոթեցնելով զա-նոնք, բայց շատ կարճ տեւեց այդ, ու մերինները վայրկենապէս ամփոփ-ուելով եւ մղեցին Լա Սիոթայի յա-ռաջապահները եւ խաղը փոխադրեցին կեդրոնական գծին վրայ: Այսպէս եր-կու կողմէ հաւասարախաղարկութեամբ կիսախաղը վերջացաւ Լա Սիոթա 1, Հ. Մ. Ը. Մ. 0:

Երկրորդ կիսախաղը սկսաւ դարձ-եալ արագ եւ հակառակորդին սկզ-բնական տիրապետութեամբ, բայց կացութիւնը շուտով փոխուեցաւ, եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը սկսաւ վճռական եւ յանդուգն խաղարկութեան մը, բազ-մութեան ծափերուն մէջ: Եւ ահա գե-ղեցիկ յառաջխաղացումով մը, մեր խումբը իր ձախ ծայրի յառաջապահ Թովմասեանի միջոցաւ նշանակեց իր առաջին կէտը: Արդիւնք՝ Լա Սիոթա 1, Հ. Մ. Ը. Մ. 1:

Այսպէս երկու խումբերն ալ, յաղ-թելու վճռականութեամբ տոգոր-ուած, գերագոյն ճիգերով յայտաբե-րեցին գեղեցիկ խաղարկութիւն մը, բայց անոնց բոլոր ճիգերը անցան ա-պարդիւն, ու մրցումին օրինական մէկուկէս ժամ ժամանակաշրջանը, վերջացաւ 1 — 1 հաւասար: Հարկ ե-ղաւ բաժակի մրցումի մասնաւոր օ-րէնքի տրամադրութեան համաձայն, մրցումը երկարաձգել կէս ժամ եւս, վերջնական յաղթականը որոշելու հա-մար:

Այդ կէս ժամուան ընթացքին Հ. Մ. Ը. Մ.ը նշանակեց իր յաղթական երկ-րորդ եւ վերջին կէտը, բացարձակա-պէս տիրապետելով խաղարկութեան:

Առանց բացառութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր խաղացողները արժանի են ջերմ շնորհաւորութեանց, ամէնքը կատարեցին անթերի եւ սքանչելի խա-ղարկութիւն մը: Այս յաղթանակով, Հ. Մ. Ը. Մ.ին վիճակուած էր մրցիլ, բաժակի կէս վերջաւորութեան մըր-ցումը (demi final) Օլէմփիք Ավինիօ-նի, Հարաւային Ֆրանսայի ամաթէօր ամենազօրաւոր խումբին դէմ, Միրա-մասի կամ Մալըմօրի մէջ, կիրակի 20 մարտ:

Կատարուած մրցումը այնքան մեծ կարեւորութիւն ունէր տեղական մարզական կազմակերպութիւններուն համար որ օրեր առաջ, տեղական մա-մուլը, իր մարզական բաժնին գլխա-ւոր գրադումը ըրած էր, նոյնիսկ մր-ցումին նախօրեակին, Մարսէյլի ձայ-նասփիւռը իր «մարզական կեանք» քառորդ ժամուան բաժնին տասը վայրկեանը յատկացուցած էր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, հաղորդելով անոր համա-ռօտ ծագումն ու զարգացումը: Սա-կայն ան ալ օրուան թերթերուն պէս յոռետես էր մերիններուն յաղթու-թեան մասին:

Ձայնասփիւռը իր խօսքերը վերջա-ցուց մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Թէեւ Լա Սիոթան զօրաւոր է, սակայն հայկական խումբը խաղալով իր Պոմոնի դաշտին վրայ, շրջապատ-ուած իր շնորհալի հայրենակիցներով, որ իրենց շնորհալիութեամբ այդ խաղամասը դարձուցին Մարսէյլի ա-մենագեղեցիկ արուարձաններէն մին, եւ որոնք այնքան կը գուրգուրան այդ միութեան վրայ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը քա-ջալերուած անոնցմէ կրնայ հերքել կանխակալ կարծիքները»:

Այս առթիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչու-թիւնը նամակով մը իր խորին շնոր-հակալութիւնը յայտնեց ձայնասփիւ-ռի վարչութեան, որ այդ անյուսալի ե. գեղեցիկ անակնկալը ըրած էր մեր Միութեան, իր համակրական խօսքե-րը մօդական ալիքներու միջոցաւ փո-խադրելով հեռաւոր գիւղերն ու քա-ղաքները:

Վարդան Քիւփէլեան

ԽՄԲ.— Ընկեր Թղթակից մըն ալ մանրամասնօրէն կը նկարագրէ այս մրցումը, չեշտելով շահուած յաղթ-ութեան արժէքը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յառաջ).— Մեր շըր-ջանի հայ զինուորցուներն ալ հետ-զհետէ սկսան հրաւիրուիլ:

Կանչուածները 20էն, 33 տարեկ ու-նեցողներն են: Իւրաքանչիւր հայ զինուորցու, ամուրի թէ ամուսնա-ցած, ընդ առաջ երթալով եղած հը-րաւէրին, ուրախութեամբ եւ խումբերով կը ներկայանայ զինուո-րագրութեան քննիչ ատեանին:

Քննութեան ենթարկուած 1938 դա-սու զինուորցուներուն հարիւրին 80ը կը կազմեն հայ երիտասարդներ:

Բոլորն ալ առոյգ, կայտառ, վայե-լուչ, մաքուր տարազով, ամուր ֆի-զիքականով նախանձախնդիր հայ ցե-ղի համբաւին՝ որոշեալ ժամուն կար-գապահօրէն կը ներկայանան եւ ե-ղած հարցումներուն կը պատասխա-նեն անթերի:

Մինչեւ հիմա քննութեան ենթար-կուած հայ զինուորցուներուն մէջ ոչ մէկ հոգի գտնուած է զինուորական ծառայութեան անյարմար, այլ բո-լորն ալ հռչակուած են յարմար:

Հայ զինուորցուներու ողեւորութիւ-նը լաւ տպաւորութիւն գործած է տե-ղացի ժողովուրդին վրայ:

Մինչեւ հիմա քննութենէ անցած են ո. կ'անցնին հետեւեալ շրջանները.— Հայ զինուորցուները.— Ա. Բ. Գ. Դ.: Միւսներն ալ կը սպասեն իրենց կար-գին:

Զինուորցու

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Կ'ողէլ կ'ուզէր որ զիս ծառայ առնէ, բայց տղան կ'ընդդիմանար: Ան կը ...գէր: Տղան կը մերժէր: Յաջորդ ...հայրը մեկնեցաւ: Ես անոնց ախո-...ը կը պահուէի: Երբ մթնեց, ան լոյս ...մը բռնած քրոջը եւ փոքր եղբօրը հետ ...դոմ եկաւ քովս:

— Դուն դրամ ունիս, դրամներդ ...ուր, ըսաւ:

— Չունիմ, բա՛ն չունիմ, ըսի:

— Ունիս: Վէլին քով էիր: Կողոպ-տուած չես տակաւին, մենք գիտենք:

— Չունիմ, ըսի, խնդրեմ, ահա՛, խուզարկէ:

Ու թեւերս վեր վերցնելով կեցայ: Կ'երդնում: Չունիմ:

Ան լոյսը քրոջը տալով սկսաւ զիս վերէն վար խուզարկել ու բան չգտաւ: Քոյրը անյագ աչքերով վրաս կը նա-յէր, դրամի սպասելով: Ու պզտիկ եղ-բայրը, թարմ ու անուշ, թոթով պա-տանի մը, կը գթար վրաս ու կը մեղ-քնար, շարունակ կրկնելով խղճալի ձայնով.

— Լօ, լօ, մէֆֆէ, կուննաֆէ... (լօ, լօ, մի ըներ, մեղք է):

Խուզարկութենէն վերջ ըսաւ որ ա՛լ ինծի բան պիտի չընեն, եւ զիս ազատ կը թողուն: Խնդրեցի որ Մէճիտ գե-ղին ճամբան ցոյց տան: Անոր մեծե-րէն Թոփալ Ալի պէկ զիս հարցուցած է եղեր, տակաւին Զամուռճիի օրերէն: Ան հետս մինչեւ գեղին քով եկաւ ու Մէճիտի ճամբան բացատրեց: Ու ը-սաւ որ գիշեր ըլլամ, ճամբուն մօտ Պալինց տունը շատ կառուցած չունիր կան, կրնան զիս փարատել: Չաղաց-քէ մը որ անցնիս, անկէ ետք Մէճիտ կուգայ:

ՄԷՃԻՏ

Ձմեռ գիշեր: Զօր ցուրտ: Լիալու-սին: Ձիւներուն մէջէն իյնալ ելլելով գացի՛, գացի՛: Ու մտայ տուներով շրջապատուած տեղ մը: Բազմաթիւ շուներ աղմուկով վրաս եկան: Բոլոր ուժովս պոռացի բարձրաձայն.

— Լօ՛, լօ՛, քուտիան քելպքերըն (շուները բռնեցէ՛ք):

Այդ պահուն պատանի մը դուրս գա-լով շուները վանեց: Անկէ խնդրեցի, քիւրտերէն, որ ինծի Մէճիտի ճամ-բան ցոյց տայ:

— Մէճիտ վա է (Մէճիտը աս է), պատասխանեց:

Այս խօսքին վրայ մէկէն շուարե-ցայ, թերեւս տխրելով որ աւելի եր-կար չեղաւ ճամբան: Ուրեմն Մէճիտը աս է, եւ ես հոն: Բայց ո՞ւր երթամ, ո՞ր դուռը զարնեմ: Մարդ չեմ ճանչ-նար: Մինչ պաղելով կեցած էի մէջ-տեղը, առանց գիտնալու թէ ո՛ր կողմ շարժիմ, թերեւս ետ, ահա նոյն տու-նէն երիտասարդ մըն ալ դուրս գա-լով, սկսաւ հարցնել թէ ո՞վ էի, ո՞ր աշխարհէն եւ ո՞ր ժողովուրդէն, ուր-կէ՞ կուգայի եւ ո՞ւր կ'երթայի: Սկսայ անկատար քիւրտերէնով բա-ները ծամծմել առանց գիտնալու թէ ի՞նչ ըսեմ, երբ ան՝

— Հասկցայ, հասկցայ, ներս հը-րամմէ, ըսաւ:

Ու մտանք տունէն ներս: Տո՜ւն: Մեծ սրահ մըն էր, որուն մէկ անկիւ-նը, քարէ մեծ օճախին մէջ քրտական առատ կրակը ճարճատելով տաքու-թիւն եւ լոյս կուտար: Ակութին շուրջ այրեր, կիներ ու կիսամերկ տղեկներ բոլորուելով նստեր կը ճռպռցնէին: Ընդոստ ոտքի ցատկելով, ինծի ճիշդ կրակի քով տեղ տուին որ տաքնամ: Սառած ըլլալու էի: Ու տեսքս ու լե-զուս հաղիւ կասկած կը թողէին թէ ո՞վ կրնայի ըլլալ: Շուտով հաց բե-րին ինծի: Ու սկսան քաշածներս եւ մանաւանդ ո՞ւր պահուած եւ ի՞նչպէս իրենց, Մէճիտ եկած ըլլալս հարցնել: Ու կ'ըսէին թէ ես Վէլիին պահած Հայն եմ, որ գիտեն եղեր: Ես կ'ուրա-նայի:

— Գիտենք որ դուն ան Հայն ես, մեզմէ ինչո՞ւ գաղտնի պահել, ըսին:

— Վէլին չեմ ճանչնար: Այդ անու-նը ձեզմէ լսեցի: Այս գիշեր, ուղղակի լեռներէն, առաջին անգամ աշիրէթ մտայ ու դուք զիս ներս առիք: Մինչեւ հիմա առանձին կը պահուէի: Եթէ սա-կայն նոյնիսկ մէկն ու միւսը զիս պա-հած ըլլայ, պէ՞տք է տարածայնեմ այդ բանը: Դուք գիտէք խիստ հրա-մանը Հայ պահողներուն դէմ, որուն համաձայն ամբողջ գիւղ մը պիտի կո-տորուի ու հրկիզուի, եթէ հոն Հայ մը գտնեն: Այսօր ձեզի հիւր եմ, չէն մասք: Պիտի ուզէի՞ք որ վաղը մեկնե-լէ վերջ ամէն տեղ տարածայնէի թէ զիս հիւրասիրեցիք:

Անոնք այս խօսքերէս խանդավառ-ուելով ուրախացած, գովեցին գաղտ-նապահութիւնս, որ իրենց մէջ շատ գնահատուած յատկութիւն մըն է, ու ա՛լ նոյն հարցումը չըրին ինծի:

Զիս ներս առնողը Կիւլ Հասան ա-նուն զաւակներու տէր, բարձրահա-սակ երիտասարդ մըն էր: Տանտէրս, էգիզ, բարձրահասակ ու թիկնեղ, բա-րի, խոհեմ, պանդխտութիւն ու աշ-խարհք տեսած մարդ մըն էր: Հիմա թշուառութեան մէջ իր բազմանդամ ընտանիքին ու մօրը հետը բայց դեռ քէթիմ: Կառավարութեան մօտ չար-ձանագրուած:

Էգիզ շատ ցաւ կը զգար ջարդերուն համար, ու մեր գեղէն իր քիրվաները կը հարցնէր, որոնք եկած չէին որ սպասէր: Անոնք իմ կնքահայրերս էին, Խնկենք, որոնցմէ մէ՛կը մէջտեղ չկար:

Ես անկէ խնդրեցի որ զիս գեղին աղ-գեցիկներէն դրել կարդալ գիտցող Թոփալ Ալի պէկին տանի, որ զիս Զա-մուռճի հարցուցած փնտռած է եղեր: Քիւրտերու մէջ իմ մասիս կը խօսուէր թէ տասներկու լեզու գիտեմ, որ ա-նոնց ըմբռնումով մտաւորական ըսել է: Ան զիս իր տան մէջ բոլորովին գաղտնի պահեց գեղէն, եւ յաջորդ ի-րիկուն մթնելուն պէս անոր գացինք: Ալի պէկ տունին առջեւ կեցած էր, ու մեզ տեսնելուն էգիզի հարցուց.

— Լօ, վա քի՞ է (ծօ, աս ո՞վ է):

Աղիզ անոր ականջին ցած ձայնով քանի մը խօսք փսփսաց: Ալի պէկ շատ մեծ զոհունակութիւնզգաց որ ուղղա-կի իրեն և իր անունին եկեր եմ, եւ յար-գանքով մեզ ներս հրամցուց: Ալի պէկ յաղթանդամ, դեղին մօրուքով, վաթ-սուն տարեկան մէկն էր: Մտանք փոքրիկ սենեակ մը, ուր թիթեղէ վա-ռարան կը վառէր, եւ գեղացիներն ու իր տղաքը հաւաքուելով նստած էին: Անմիջապէս մեզի թարմ հաց, գա-վուրմա եւ խաս չէօզէլիկ բերին: Ա-ղիզ մերժեց ուտել: Ես ալ ըսի որ ճա-շած ենք, բայց ստիպեցին որ ուտեմ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

մար, այնպէս որ այլեւս չեն կրնար դիմանալ: Ազգայնացումէն անմիջապէս վերջը, ընկերութեանց 18 հազար բանուորները ձեռք առին վարչութիւնը: Նախագահ Կարտենաս այս առթիւ ճայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, ամբաստանեց ընկերութիւնները թէ քաջալերած են ապստամբական շարժումները 1917ին եւ 1920ին, դրամ, զէնք եւ ռազմանիւթ տալով եւ կը յայտարարէ թէ ժամանակն եկած է վերջ տալու այս չարաշահութեանց:

Բրաւարարական վճիռը կը պարունակէր հետեւեալ տրամադրութիւնները.— Ա. շաբաթական 40 ժամ աշխատանք, շաբաթը 5 օր եւ 56 ժամուան վճարումով: Բ. — Տարեկան 4էն 6 շաբաթ վճարեալ արձակուրդ: Գ. — Տարին 16 պարտաւորիչ հանգիստ վճարումով: Դ. — 10 առ հարիւր խնայողական սընտուկի համար: Ե. — Բնակարանի համար դիւրութիւններ: Զ. — Ամէն տեսակ բժշկական խնամք ձրի՝ բոլոր բանուորներուն համար: Է. — Հանգստեան թոշակ: Ը. — Պարտաւորիչ ապահովագրութիւն, վճարման կէսը ընկերութեանց վրայ ըլլալու պայմանով: Թ. — Կրկնակի վճարում շատ մը պարագաներու մէջ: Ժ. — Ուզուածին չափ բացակայութիւն, անձնական գործի համար, վճարուելու պայմանով:

Ազգայնացուած հանքերուն փոխարժէքը գնահատուելով, պիտի վճարուի տասը տարիէն: Որպէսզի ընկերութիւնները չկարենան դրամագլուխ փախցնել, Մեքսիկայի ազգ. դրամատունը դադրեցուց ոսկիի եւ օտար դրամներու ծախումն ու գնումը:

Այս որոշումները մեծ յուզում պատճառեցին Մ. Նահանգներուն եւ Անգլիոյ մէջ, ուր ամէն միջոց կը խորհին, ընկերութեանց շահերը պաշտպանելու համար:

*** Նախագահ Կարտենաս հին զինուոր մը եւ յեղափոխական մըն է, 43 տարեկան: 39 տարեկան էր, երբ ստանձնեց նախագահութիւնը եւ անմիջապէս արմատական փոփոխութիւններ կատարեց, ազգայնացնելով հողերը եւ ուրիշ կարեւոր հարստութիւններ: Վեցամեայ ծրագիր մը մշակած է, երկրին տնտեսական եւ ընկերային վերակազմութեան համար: Իր շրջանը կը լրանայ 1940ին: Միեւնոյն ատեն ջերմ կուսակից ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան, ուղղակի բողոքեց Աւստրիոյ կցման դէմ, ինչպէս ըրած էր Եթովպիոյ գրաւման ատեն:

Ազգերու Դաշնակցութեան Ալեքսանտրէթի մասին որոշումները

Ազգերու Դաշնակցութեան այն մասնախումբը որ պաշտօն ունէր լսելու Սանճաքի կառավարութեան կարգ մը վերապահումները՝ Ալեքսանտրէթի ընտրական օրէնքի մասին, իր աշխատանքները լրացուց մարտ 19ին (սկսած էր 7ին): Կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, առկախ մնացած մանրամասնութեանց մասին: Ընտրական վերջնական կանոնագիրը, որ ընդունուած է միաձայնութեամբ, պիտի հաղորդուի Ֆրանս. կառավարութեան, որպէսզի գայն յայտարարէ Սանճաքին մէջ: Որոշուած է որ ընտրութիւնները վերջանան յուլիս 15ին, եւ յանձնախումբը ամէն ջանք պիտի թափէ որպէսզի իր աշխատանքները վերջանան 1938 յունիս 30ին:

Անձնասպանութեանց համաճարակը Աւստրիոյ մէջ

Տեղական թերթերու թղթակիցները կը գրեն թէ անձնասպանութեանց հոսանքը մեծ համեմատութիւններ ստացած է քաղաքին մէջ: Շաբաթէն կիրակի իրիկուան գիշերը անձնասպան եղած են 60 հոգի, որով ամբողջ թիւը կը հասնի 1700ի(?), մէկ շաբթուան ընթացքին: Անձնասպաններուն մէջ կը գտնուին ծերեր եւ Ունկէր մեծ վաճառատուններուն տէրերը, պատմագիր Էկոն Ֆրիտէլ, բազմաթիւ փաստաբաններ եւ բժիշկներ: Վիէննայի անթէլը կը հաղորդէր մի օր.

— «Վախը այնքան վարակած է մեր թշնամիներն ու Հրեաները որ անձնասպան կ'ըլլան»:

Անոնք որ անձնասպան չեն ըլլար կը ձերբակալուին: Մաքրագործումը կը տարածուի մինչեւ միապետական շրջանակները: Կ'ըսուի թէ քանի որ զօրավարներ ձերբակալուած են: Բանտարկուած են նաեւ այն Հրեաները որ յանձնաժողով մը կազմած էին, դրամ հաւաքելու եւ Շուշնիկի սարքած հանրաքուէին օգնելու համար:

Միեւնոյն ատեն արագօրէն կը շարունակուի երկրին նացիացումը: Բժըշկական մարմինը պիտի կազմակերպուի Պերլինի բժշկական միութեան նախագահին կողմէ: Դուրս պիտի ձգուին ոչ-արիական բժիշկները:

Կրթական նախարարը մէկ միլիոն մարք տրամադրեց, որպէսզի գերման ազգայնական բարքերն ու սովորութիւնները տարածուին Աւստրիոյ համալսարաններուն մէջ:

*** Մարտ 31էն սկսեալ 10.000 աւստրիացի բանուորներ պիտի փոխադրուին Գերմանիա, ձրի արձակուրդ վայելելու համար: Կառավարութիւնը 5.000.000 մարք տրամադրեց, որպէսզի արդիական բնակարաններ շինուին բանուորներու համար: Պերլինի Աշխատանքի դրամատունը խնայողական տետրակ կու տայ բոլոր այն աւստրիացի երախաներուն որ ծնած են 1938 մարտ 13ին (Անշլուսի հռչակման օրը), կամ պիտի ծնին ապրիլ 10ին (հանրաքուէ) եւ ապրիլ 20ին (Հիթլէրի տարեդարձը): Միջոցներ ձեռք առնուած են գործազրկութեան դէմ պայքարելու համար:

ՃԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը հրաժարեցաւ, անհամաձայնութիւն մը ծագած ըլլալով ընդհ. քաղաքականութեան մասին: Երեսփ. ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրուեցաւ:

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ գիտնականը, Փիքառ, որ զանազան փորձեր կատարեց օդապարիկով բարձրանալու համար մինչեւ 9 — 12,000 մեթր, այժմ ալ ծրագիր մը պատրաստած է, ծովուն տակը իջնելու համար մինչեւ 9000 մեթր: Այս առթիւ պիտի շինէ «ընդծովեայ օդապարիկ» մը, որ պիտի ծփայ ովկիանոսի խորութիւններուն վրայ: Փորձը պիտի կատարուի յառաջիկայ տարի, Բանարեան կղզիներուն մօտ:

ԼԸՓԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՌՈՆՏԻ (Մարսէյլ) մեր թղթակիցը կը գրէ թէ աղի գործարանին բանուորները գործադուլ հռչակեցին, չկարենալով տոկալ ապրուստի սղութեան: Գործարանին մէջ կը գտնուին 27 հայ բանուորներ:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ կառավարութիւնը կարեւոր միջոցներ ձեռք առաւ, դիմադրելու համար Գերմանները, որպէսզի Գերմանիա միջամտելու պատրուակ չգտնէ: Այսպէս Չեխոսլովաքիոյ հիթլէրականներն ալ անդամներ պիտի ունենան դահլիճին մէջ: Հարիւրին 22 տեղ պիտի տրուի փարչական պաշտօններուն մէջ ալ:

ՈՍԿԵՓՆԱՇԱՐԺԻ մեծ հաստատութեան մը մէջ, աւելի քան 2 միլիոն Ֆր.ի ադամանդներ գողցուած էին բանուորներու կողմէ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 13 հոգի որոնց վրայ կասկածներ կը ծանրանան:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչին հետ: Կը կարծուի թէ եղմտական կարեւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական բանակը կը շարունակէ յառաջ խաղալ դէպի Միջերկրական եւ Պարսելոնա: Անգլիա եւ Ֆրանսա բողոքեցին Պարսելոնայի ռմբակոծութեան դէմ, որ ահռելի աւերներ գործած է, մարդկային կորուստներով:

«ՐԱՖՖԻ» խմբակի դասախօսութիւնը 23 մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին Café «La Grillon» 2 Carrefour de l'Odéon, կը խօսի Գ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթն է՝ «Փետրուար 18ի ապստամբութեան պատճառներն ու հետեւանքները»:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ ԵՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

22 մարտ, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Թիւ Փօսիւէ, Փարիզ կը խօսի Գ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ «Խորենացին իբրեւ հրապարակագիր եւ քաղաքական գործիչ»:

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահի յանձնախումբի պարահանդէսը 23 Ապրիլ Շաբաթ երեկոյ: Նկատի առնել այս թուականը:

ԱՆԺԵԼ ՖՕՐԹՈՒՆԱԹՕԻ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին):

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil: կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շօբէնէն, Լիցտէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.:

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիչէն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան կողմէ:

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, մէթրօ՝ Sevres:

կը ներկայացուի՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ:

Մուտք 7 եւ 10 ֆրանք

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis, Avenue d'Iéna, Փարիզ: մէթրօ Iéna, օթօպիւս B, իջնել Place d'Iéna

կը մասնակցին ենթաշրջանիս բոլոր սկաուտ, գայլիկ եւ կայտերը

կը բեմադրուի սկաուտական կեանքէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ» (պատկեր), «ԴՕԴՕՇ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ (զաւեշտ 1 արար), չափական մարզանքներ, բուրգեր եւայլն:

Գեղարուեստական բաժին՝

«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 ֆր.:

Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Պ. Բիւրքճեանի մօտ, 258 Rue St. Honoré, Paris, եւ նոյն օրը կիչէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու:

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու:

Cotillonներու եւ անուշահոտութիւններու բաշխում: Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կիչէն:

Մուտք 10 ֆրանք:

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մոտէլները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԸ ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Յակոբ Սաքովեան (Պոլատուրլուցի), Յակոբ Մարտիկեան, Միհրան Մելոյեան (Տիգրանակերտցի), Հախիսիմէ Տէրտէրեան, Ժիրայր Եղիազարեան: Ստանալու համար դիմել Առաջնորդարան, 57 Rue Tapis - Vert, Marseille:

— Առաջնորդարանի միջոցաւ կը փնտռուի իր մօրը կողմէ, Թոգաթցի ԱՒԵՏԻՍ ԿՈՐԿՈՏԵԱՆ, 22 տարեկան, որ ժամանակ մը կը գտնուէր Lorette (Loire)ի շրջանները: Զինք ճանչցողներէն կը խնդրուի իր ճիշդ հասցէն իմացնել մեզ:

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (15 Նոյ. 1937— 15 Մարտ 1938):

Տիկին Ն. Գարամաճեան 3000 ֆր., Տիկին Բ. Խորասանճեան, Պ. Պ. Գ. Կիւլպէնկեան եւ Մարմարեան 1000ական ֆր., Տիկին Ս. Սպարթալի 600 ֆր., Պ. Դ. Մեսերեան 500 ֆր., Պ. Թուղլաճեան Լ. 200 ֆր., Օր. Այճեան (Ամերիկա) 100 ֆր., Տիկին Սէրվիչէն եւ Պ. Շահպազեան 50ական ֆր., Պ. Լ. Բանիկեան 30 ֆրանք:

Տիկին Նէկիպ ղուլի կարասներ, Տիկին Ա. Յարութիւնեան 10 քիլօ շաքար, 10քիլօ օճառ եւ 2 քիլօ արմաւ, բարեսէր մը 5 քիլօ շաքար, Տիկին Ս. Մինասեան 3 քիլօ սիմիթ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ ԿԻՆ ՄԸ ՏՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Քանէն (Alpes Mar.) 5 քիլոմեթր հեռու խիստ օդասուն ագարակի մը մէջ, միայն տանին գործերով զբաղուելու համար, կ'ուզուի յարմար կին մը: Պայմաններու համար դիմել հետեւեալ հասցէին՝ Jean Abdalian, chez A. Kera, rue Roquebilière, La Bocca, (A.M.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

ՇՈՒՆԻՆ ՊՈՉԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

Ա. Ալթունեանի վէպէն թատերախաղի վերածեց

ԿԻՒՐԵՂ ՄՐԱՊԵԱՆ

կը մասնակցին Տիկիններ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՄԱՔՍՈՒԱԼՑ, [illegible] ՍԱՐԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Օրիորդ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պարոններ [illegible] ՎԻՇԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Կ. ՍՐ[illegible]

Տոմսերու գիներն են՝ 15, 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (Danton 88—65 եւ ծանօթ վայրերը:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՄԱՐՏ — MERCREDI 23 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3686

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՆՈ՞ՒԽ Է ՏԱԿԱՒԻՆ...

Պահ մը մէկդի դնենք «միացեալ ճակատ»ի բանաձեւը, եւ ուղղենք հետեւեալ հարցումը .—

Ո՞վ է, ի վերջոյ, այն իրաւասու իշխանութիւնը, որ պիտի կրնար պատասխանատուութիւններ եւ պարտականութիւններ ստանձնել, ներկայ պարագաներուն մէջ...

Մի՛ խրտչիք բառէն,— իրաւասու իշխանութիւն: Թո՛ղ ըլլայ խորհրդակցական մարմին մը, բաղկացած՝ իրաւասու օրկաններու եւ մանաւանդ քաղաքական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներէն :

Իրարու դաս տալու պէտք չունինք: Բոլորս ալ կ'ընդունինք թէ կացութիւնը ծանր է: Ամէն պարագայի մէջ՝ անստոյգ:

Արդ, եթէ որ եւ է անակնկալ պատահի, կրնա՞նք մեր պատեանին մէջ ամփոփուիլ եւ հեռուէն դիտել աշխարհի չարն ու բարին: Կրնա՞նք իրար մխիթարել, ըսելով թէ Հայաստան ունինք, կաթողիկոս - պատրիարք ունինք, ինչպէս եւ գոյգոյն երեւելիներ, որոնք ի հարկին կը գործեն :

Այս տեսակ միամտութիւններ ներելի են միայն անոնց որ կա՛մ իրենց կալերը կորած են այս ժողովուրդին հետ, եւ կամ լուսնին մէջ կը բնակին :

Այս միամտութիւնները կրնան ոճիր ալ համարուիլ, եթէ կը յաւակնինք բան մը սորված ըլլալ պատմութենէն: Գոնէ վերջին պատերազմէն :

Ցետին համբակն ալ գիտէ որ Երեւանը չի կրնար ուղղութիւն ցուցնել ճակատագրական պահուն: Ուզէ իսկ, չի կրնար: Ինչ կը վերաբերի կաթողիկոս - պատրիարքներուն, նո՞ր պիտի փորձենք անոնց դերն ու արժէքը: Մանաւանդ հիմա, Եւրոպայի ափերուն վրայ :

Եւ յետոյ, տակաւին քանի՞ տարի քաղաքական դատ պիտի հետապնդենք, ապաւինելով «սրբազան»ներու կամ «վեհափառ»ներու շուքին: Անոնց դերը պատմութիւնը ինք չատոնց սահմանած է արդէն :

Կարճատեսութիւն է, դարձեալ, ամէն բան ձգել եղած - չեղած օրկաններուն վրայ,— «Թող ժամանակը գայ, հարկաւ բան մը կ'ըլլայ »:

Թող մեր ականջին օղ ըլլայ ոչ միայն երէկուան մեր պատմութիւնը, այլեւ ուրիշներու ներկան :

Ակնարկ մը նետեցէք հեռաւոր թէ մօտաւոր, մեծ թէ փոքր ժողովուրդներու վրայ: Ի՞նչ կը տեսնէք,— համատարած մտահոգութիւն: Ծրագիրներ եւ նախատեսութիւններ: Կազմակերպութիւն: Աշխատանք: Ամփոփում եւ լարում ուժերու: Եւ, ամէն բանէ վեր, զինարշաւ :

Այս պարագաները միշտ կը յիշենք ոչ թէ զանոնք թութակօրէն ընդօրինակելու, այլ աչքերը բանալու, բացմութիւնները արթուն պահելու համար: Գիտենք մեր կարողութիւնն ալ, տարողութիւնն ալ: Վերէն վար «զինուորեալ ազգ» դառնանք, դժուար թէ կարենանք մեր ուզած ճամբան բանալ :

Բայց , ամէնէն տկար ազգակն ալ, երբ արթուն է եւ պատրաստ, կրնայ հրաշքներ գործել, վճռական պահուն :

«Ափ մը Երեւանը» ունեցած չէինք ըլլար, եթէ, ա՛յն օրերուն, մարդիկ մտածէին կամ գործէին ճիշդ այնպէս ինչպէս մենք այսօր, այս ազատ ափերուն վրայ :

Ուրեմն ի՞նչ,—— ըմբռնել կացութիւնը, նախատեսել կարելին ու անկարելին, որպէսզի եթէ մեծ բան մըն ալ պիտի չշահինք, գոնէ կարենանք պահել ու ընդլայնել եղածը :

Արդ, ո՞վ պիտի կատարէ այդ պարտականութիւնը, երբ «հայկական» կոչուած իշխանութիւնը հեռաւոր կապ անգամ չունի Արտասահմանի հետ, եւ չկայ ուրիշ ո եւ է կեդրոնական օրկան :

Այս հարցը չի կրնար լուծուիլ, ցորչափ քաղաքական կուսակցութիւնները եւ ուրիշ կազմակերպութիւններ կը շարունակեն անջատ գործել, իւրաքանչիւրը ամփոփուած իր պատեանին մէջ: Ցորչափ չունինք կանխորոշ, հասուն եւ հաւաքական ծրագիր մը:

Այդ կուսակցութեանց ամէնէն ծաւալունը եւ զօրաւորը, Դաշնակցութիւնը, միշտ կ'որոճայ եւ կը տքնի: Կ'ուզէինք հաւատալ թէ միւսներն ալ ունին իրենց մտածումները :

Բայց, կը բաւէ՞ այսքանը հաստատել եւ հանդիստ քուն քաշել, անուշիկ երազներով: Կը բաւէ՞ տեսութիւններ պարզել հրապարակաւ, իմաստութեան մարզանքներ փորձել եւ մնացեալը ձգել նախախնամութեան :

Ժամանակը եկած չէ՞ մէկ սեղանի վրայ պարզելու բոլոր մտահոգութիւններն ու առաջադրութիւնները, մշակելով հաւաքական ուղեգիծ մը :

Կանխահա՞ս է հարցնել - գիտնալ թէ ո՛վ ի՛նչ կը մտածէ, ի՛նչ ուժ ունի, ի՛նչ պատասխանատուութիւններ կրնայ ստանձնել :

Եւ, այդ բոլորը ճշդելէ վերջ, անհրաժեշտ չէ՞ կազմել քաղաքական օրկան մը, որ ուշադրութեամբ հետեւի կացութեան ելեւէջներուն, տեղեկութիւններ եւ նիւթեր հաւաքէ, գործելու եւ պատեհութիւններէն օգտուելու հնարաւորութիւններ ստեղծէ :

Վիթխարի եւ բազմահարուստ Ֆրանսան ինքնավար սնտուկ մը հաստատեց, ազգ. պաշտպանութեան համար :

Մենք ժամուն դուռը զանձանա՞կ պիտի դնենք, պնա՞կ պիտի պտտցնենք, հիմնադրամ ճարելու համար, քանի որ քաղաքական աշխատանքն ալ ամէն բանէ առաջ դրամ կը պահանջէ :

Տակաւին չսպառեցինք հարցումներու շարքը :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԲՈՂՋ ԱԶԳԸ ԶԻՆՈՒՈՐ

Օրինագիծը Երեսփ. Ժողովին առջեւ

40ԷՆ ՎԵՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ԶԻՆՈՒՈՐ

Երեսփ. ժողովը երէկ սկսաւ քննել «զինուորեալ ազգ»ի օրինագիծը, իբրեւ հետեւանք միջազգային կացութեան :

Նոր չէ այս ծրագիրը, որ կը տրամադրէ չարժման մէջ դնել երկրին զինուորական, ելմտական եւ ճարտարագործական բոլոր միջոցները, պատերազմի առեն: Ցօրինուեցաւ Ռուրի գրաւման առեն, բայց մեծ փոփոխութիւններ կրեց անկէ վերջը: Ներկայիս իր հիմն է «ամբողջական պատերազմը», որուն համար ամէն մարդ եւ ամէն բան պէտք է տրամադրուի ազգին, որպէսզի կարելի ըլլայ յաջողութեամբ յառաջ տանիլ պատերազմը:

1936ին, Պ. Կի Լա Շամպր, որ այժմ օդանաւային նախարար է, երեսփ. ժողովին կը ներկայացնէր կարեւոր տեղեկագիր մը, այս ծրագրի մասին, իւրացնելով 1933ի ծրագրին մեծ մասը եւ նկատի առնելով նոր պահանջներ : Ծրագիրը կը պարունակէ երկու գլխաւոր սկզբունքներ .—

1.— Պատերազմի պարագային, ամբողջ երկրին բնակչութիւնը պարտաւոր է աջակցիլ ազգային պաշտպանութեան, իւրաքանչիւրը իր շրջանին մէջ :

2.— Որ եւ է պարագայի մէջ պատերազմը չի կրնար դառնալ շահու աղբիւր ո եւ է մէկուն համար, հետեւաբար պետութեան կատարած գրաւումները իրաւունք չեն տար ուրիշ հատուցում պահանջելու, թոշակի մը համապատասխան գումարէն զատ :

Քաղաքացիներու եւ նիւթական միջոցներու օգտագործման համար, հիմ պիտի բռնուի ընդհանուր զօրաշարժը եւ օրէնքին առջեւ հաւասարութիւն՝ բոլորին համար: Այս հիման վրայ, որ եւ է մասնաւոր տրամադրութիւն չէ նախատեսուած երեսփոխաններուն համար որոնք պէտք է զինուորութիւն կատարեն համաձայն իրենց դասին: Նոր օրինագծով, զէնքի տակ պիտի առնուին նաեւ 40էն վեր երեսփոխանները եւ ուրիշ քաղաքացիներ: Պատերազմին ղեկավարութիւնը պիտի ստանձնէ կառավարութիւնը ինք, ազգ. պաշտպանութեան գերագոյն խորհուրդին հետ: Գալով բուն զինուորական գործողութեանց, արդէն ընդունուած է միակ սպարապետի դրութիւնը: Ազգային զօրաշարժը պիտի կատարուի նահանգներու շրջանակին մէջ, նահանգապետներու պատասխանատուութեան տակ: Օրինագիծը միջոցներ կը նախատեսէ նաեւ հաղորդակցութեանց եւ պարենաւորման մասին:

Միջազգային կացութիւնը եւ ուրիշ հոգեր

Այս օրինագծին եւ ուրիշ հոգերու պատճառով, առայժմ յետաձգուած են հարցաքննութիւնները՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին, որպէսզի նոր պառակտումներ չծագին: Պ. Փոլ Պոնքուր այսօր պիտի ներկայանայ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին, բացատրելու համար կառավարութեան դիրքը ընթացիկ հարցերու մասին: Կառավարութիւնը ամուր կառչած կը մնայ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան՝ Սպանիոյ մէջ: Գալով Չեխոսլովաքիոյ հարցին, անհամաձայնութիւնը կը շարունակուի Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ: Արտաքին նախարարը զեկոյց մը հաղորդելով մամուլին, բացատրեց թէ «անհրաժեշտ է որ պետութիւնները ամուր դիրք մը բռնեն, խափանելու համար նոր բռնութիւններ: Նմանօրինակ բռնութեանց վտանգէն կարելի է խուսափիլ միայն այն առեն երբ շահակիցները համոզուին թէ մեծ պետութիւններ կան որոնք վճռած են ընդդիմանալ անոնց »:

Բացառիկ լիազօրութիւններ ելեւմտական ոլորտի համար

Նախարարական խորհուրդը երէկ ժողով գումարեց, իբրեւ գլխաւոր օրակարգ ունենալով ելմտական խնդիրը: Այս առթիւ վրդովիչ լուրեր շրջեցան, բայց կառավարութիւնը անմիջապէս հերքեց: Այսպէս, կ'ըսուէր թէ կառավարութիւնը պիտի վերագնահատէ Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստը, նոր եկամուտ մը ճարելու համար: Այս լուրերը հետեւանք էին վարչապետին եւ Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչին տեսակցութեան, մանաւանդ որ ազգային պաշտպանութեան մեծ փոխառութիւնը յետաձգուած է, մինչեւ որ պարզուի քաղաքական կացութիւնը :

Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստը 1936 սեպտեմբերին կը գնահատէին մէկ ֆրանքը հաշուելով 49 միլիկրամ ոսկի: Երկրորդ անգամ գնահատուեցաւ 1937 յուլիսին, ֆրանքը հաշուելով 43 միլիկրամ, որով պահեստը կ'ըլլար 55 միլիառ 807 միլիոն ֆրանք: Ներկայ սակով ֆրանքը կ'արժէ իբր 30 միլիկրամ, եւ եթէ վերագնահատում կատարուի այս հիման վրայ, պահեստը պիտի բարձրանայ 81 միլիառ ֆրանքի: Ուրիշ խօսքով, կառավարութիւնը պիտի շահի 25 միլիառ ֆրանք:

Պաշտօնական շրջանակներ հերքեցին նաեւ այն լուրը թէ կառավարութիւնը կը խորհի գնել բաց մնացած գանձատոմսերը եւ թէ Մ. Նահանգները մեծաքանակ ֆրանք կը գնեն վերջերս, պահելու համար ֆրանքին գինը:

Գործատէրերն ալ խոստացան օգնել

Վարչապետը անցեալ շաբթու ժողովի հրաւիրած էր Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակները, որպէսզի աջակցին կառավարութեան, փութացնելու համար սպառազինութեանց պատրաստութիւնը : Պատուիրակները խոստացան դիւրացնել կառավարութեան գործը :

Երկուշաբթի օր ալ հրաւիրուած էին գործատիրական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, որոնք լսելով վարչապետին եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարարին զեկուցումները, նոյնպէս յայտարարեցին թէ պատրաստ են կարելին փորձելու եւ զօրացնելու ազգ. պաշտպանութիւնը: Այս առթիւ հերքեցին այն կասկածները թէ գործատէրերը չեն ուզեր անկեղծօրէն գործադրել ընկերային օրէնքները եւ կարգ մը թելադրութիւններ ըրին :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՏՈՒՆ - ՓԵՍԱՅ ՓԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Տուն - փեսայ երթալը,— գոքանչին հովանաւորութեան տակ ապրիլը,— ոմանք կը բացատրեն տնտեսական պատճառներով ,— երբ թէ արու ժառանգորդ չունենալով, աշխատող բազուկներէ զուրկ ըլլալով՝ զոքանչը իր տունը կը տանի փեսան: Սակայն արու ժառանգորդ եւ աշխատող բազուկ ունեցող ընտանիքները շա՛տ, որ տուն - փեսայ կ'առնեն :

Ի՞նչպէս բացատրել, ուրեմն, զոքանչներու ցանկութիւնը տուն - փեսայ ունենալու :

Այդ ցանկութիւնը հետք մըն է մայրիշխանութենէ (Martriarcat) մնացած: Ի՞նչ կը նշանակէ մայրիշխանութիւն, —Գերմանները կ'ըսեն մայրական իրաւունք, ինչ որ աւելի ճիշդ է, քանի որ կը նշանակէ իգական սեռին ոչ թէ տիրապետութիւնը, այլ միայն իրաւունքները, աւելի գերազանց քան այրերու իրաւունքները :

Ընտանիքի պատմական կազմութեան մէջ նախ մայրիշխանութիւնն է տիրապետած, յետոյ միայն հայրիշխանութիւնը :

Արդ, հայկական ընտանիքի կազմութեան քննութիւնը ցոյց կուտայ, որ մայրիշխանութիւնը տարածուած եւ արմատացած էր մասնաւորաբար Հայոց մէջ :

Փաստեր .—

1.— Հայ աղջիկները, սկիզբները, իրե՛նք կ'ընտրէին իրենց ամուսինը, հակառակը այժմեան սովորութեան, որու համաձայն՝ տղաքը իրե՛նք կ'երթան խնդրել իրենց սիրած աղջկան ձեռքը: Փառակայի մէջ, Գողթան գաւառ, տակաւին մինչեւ վերջերս՝ հայ աղջիկները, ընտրելէ վերջ իրենց սիրածը՝ որու հետ կ'ուզէին ամուսնանալ, կ'երթային մլաւել սիրականին երդիքէն :

Այրերը իրաւունք չունէին նշանած ընտրելու, նոյնիսկ «ձեռքը խնդրելու», կամ աղջկան մը ետեւէն մլաւելու :

2.— Մեր ժողովրդային բանահիւսութեան հին նմոյշները կը վկայեն որ ընդհանրապէս կիներ էին վիպերգութեան հերոսները, եւ այդ կիները՝ իմաստուն, անվեհեր, պանծալի թէ իրենց կեանքով եւ թէ իրենց անուններով,— յիշենք Ծովեան խանում, Քառասուն - Ճիւղ - Ծամը, եւայլն: Հայրիշխանութեան շրջանին կինը երկրորդական դեր կը խաղար այլեւս :

3.— Զաւակները կը կրէին իրենց մօր անունը, ինչպէս հիմա՝ իրենց հօր անունը: Մայրիշխանութեան այդ սովորութենէն հետք մըն է Շուշանեան, Ճէվահիրեան, Նունուփարեան եւ նման մականուններ կրելը :

4.— Երբ փեսացուին կողմէ «գլխագին» կը վճարուի հարսնցուին, կարգ մը հայկական գաւառներու մէջ, աղջկան մօրը առանձին կը վճարուի նաեւ «ծծագին» կամ «կաթնավարձ»,— սովորութիւն մը որ կը ճանչնայ մայրիշխանութիւնը :

5.— Եւ վերջապէս «նարօտ»ի եւ «թագվերաց»ի սովորութիւնը, քրիստոնէական քարոզչական բացատրութենէն անկախ, կը վկայէ թէ Հայոց մէջ արմատացած էր մայրիշխանութեան աւանդութիւն մը, որ իգական սեռին կուտար այնքան ազատութիւն, որքան հիմա այր մարդիկ կուտան իրենք իրենց՝ ամուսնութենէն առաջ կամ վերջ, հետեւելով Տարօն աշխարհին մեհեաններուն մէջ սպասարկող հերաստուհիներուն եւ ազնուական աղջիկներուն,— ուրիշ փաստ մը եւս այն որ Շահապիվանի ժողովը խիստ պատիժներ տնօրինեց եւ անէծքներ բանաձեւեց (յօդ. 12) եւ Մեծն Ներսէս Աշտիշատի ժողովին մէջ շանթեր արձակեց անոնց դէմ, որոնք կը հետեւէին մայրիշխանութեան աւանդութեանց եւ հինէական lévirat-ին, բայց անկէ աւելին կարելի չէ գրել այստեղ, կը բաւէ միայն ըսել որ հայկական հարսանեկան աւանդութիւններուն եւ «Սասմայ Ծռեր» մեր մեծ վիպերգութեան մէջ այդ «նարօտ»ին կամ «թագվերաց»ին նման գայթակղեցուցիչ կամ արտառոց հետքեր կան, որ շատ բան կը խօսին հայկական հին ընտանեկան իրաւագիտութեան մասին:

6.— Թէ նորակազմ ընտանիքին վրայ ի՛նչ մեծ ազդեցութիւն ունէր աղջկան մօր կողմը, ապացոյց այն որ երջանիկ ծնունդ կը համարուէր՝ երբ ծնած տղան մօրը եղբայրներուն նմանէր,— ահա թէ ինչո՛ւ «Սասմայ Ծռեր»ուն մէջ մաղթանք կը կատարեն որ ընտանիքը դառնայ «քեռիստան», այսինքն շատ զաւակ ծնի հարսը եւ բոլորն ալ նմանին քեռիին: Հայ ընտանիքը պատ կը քաշէ հօրանց կողմէ:

7.— Եւ վերջապէս փաստ է որ մեր նոր փեսաները աւելի շատ կը վազեն զոքանչին տունը, քան նոր հարսները՝ կեսուրին տունը :

Կը հետեւի թէ հայ աղջիկը, մայրիշխանութեան աւանդական օրէնքով թէ այլ զօրութեամբ, էրիկը իր տունը կը տանի՝ միշտ խուսափելով հետեւելէ էրկանը, դէպի անոր տունը: Ուրիշ խօսքով, հայ տղամարդը, միշտ ենթակայ իր կնկան, նուազ անկախ է քան օտար տղամարդիկ, քանի վառ է հայ զոքանչին մէջ առհաւական ցանկութիւնը՝ աղջկանը մազերով փեսան կապելու իր տանը սեմին :

Ուրեմն, կ'եզրակացնենք,— Հայ զոքանչները չեն ուզեր մասնակցիլ Ամերիկայի ցոյցերուն եւ չեն ուզեր միանալ ամերիկացի զոքանչներուն, որովհետեւ պատճառ չունին զանգատելու: Ընդհակառակն, կը հրճուին տեսնելով, որ մայրիշխանութիւնը դարձեալ հող կը գտնէ,— հայրիշխանութեան տիրապետումով՝ կ'առնէր կինը, կը հեռանար, տնակ մը կը շինէր իրեն համար, ծառերով կը շրջապատէր եւ քաղքենիի պէս կ'առանձնանար, մինչ հիմա Հայր Սթալին հաւաքական կեանք կը ստեղծէ՝ կարծես ուզելով յիշեցնել մայրիշխանութեան օրերը: Օկիւսթ Քոնթն ալ չըսե՞ր միթէ, որ «ընտանիքը յաւիտենական դպրոցն է հաւաքական կեանքի »:

Բայց եթէ հայ զոքանչները գանգատ մը ունին ինծի դէմ անոր համար որ յանդգնեցայ քրքրել մեր հին հին աւանդութիւնները, թող զոհանան որ չարչարուեցայ որքան հեզնանք նոյնքան լրջութիւն, որքան գիտոսիկութիւն նոյնքան ծանօթութիւն դնելու համար այս տոմսին մէջ՝ վախնալով իրենց բարկութենէն եւ... ապագայ զոքանչիս աւելէն :

ԱՐԱՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒԹ ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒՆ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

« Խ. Հայաստան » մարտ 11ի թիւին մէջ, Դ. էջ, 6րդ սիւնակին տակը հրատարակած է հետեւեալ տեղեկութիւնը , «Խորհրդա» խորագրին տակ, հետեւողութեամբ Մոսկուայի թերթերուն .—

Դիւղատնտեսութեան բնագաւառում Հայկական ԽՍՀ Հողժողկոմատի օրկաններում գործած հակայեղափոխական, աջ - տրոցկիստական, նացիոնալիստական - դաշնակցական, վնասարարական կազմակերպութեան մասնակիցներ՝ Վարդան Ալեքսանի Մամիկոնեանի, Միքայէլ Աւետիսի Ենգիբարեանի, Արշակ Ստեփանի Շահնազարեանի, Գաբրիէլ Յարութիւնի Քալանթարեանի, Թորոս Մկրտիչի Թորոսեանի, Շաւարշ Միքայէլի Տէր - Աւագեանի, Արամ Յակոբի Մելքոնեանի եւ Աշոտ Աստուրի Մաղաքեանի — պատժի բարձրագոյն չափին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԵՒԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

2. ՍԱՏՈՎԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

Մեր առաջին յօդուածը փակեցինք ըսելով թէ առիթը պիտի չուշանար Փրուսիոյ դարմանելու ու հակադար - ձելու համար Օլմիւցի մէջ իր իր կրած վիրաւորիչ հարուածը:

Աւելի ճիշդ այդ առիթը ինք կան - խապատրաստեց: Ոչ միայն այդ. Օլ-միւցէն վերջ Փրուսիոյ վարիչները մեթոտիկ յամառութեամբ հետապն - դեցին միեւնոյն նպատակը— այսին - քըն դուրս հանել գերման միացեալ կայսրութիւն մը Փրուսիոյ մականին տակ, դուրս վանելով Աւստրիան եւ իր այլատարր պետութիւնը:

Ինչպէս ծանօթ է, այդ նպատակը պսակուեցաւ քսան տարուան ընթաց-քին, երեք յաղթական պատերազմնե-րու գնով.—

Պատերազմ՝ Դանիոյ դէմ, կցելու համար Շլէզվիկ Հոլշթայնը (1864):

Պատերազմ՝ Աւստրիոյ դէմ (1866):

Պատերազմ՝ Ֆրանսայի դէմ (1870 —- 71):

Այո, Օլմիւցէն մինչեւ Փարիզ, մինչեւ Վերսայլի պալատին մէջ գերման աշխարհակալութեան հռչա - կումը, դէպքերը ընթացան նոյնքան աեղատարափ ու անակնկալ թափով, որքան վերջին քսան տարուան ընթաց-քին Վերսայլի դաշնագրէն մինչեւ Վիէննայի գրաւումը 1938 Մարտ 12-ին, չուարած Եւրոպայի քթին տակ:

Բախտորոշ ամէն շրջանի Փրուսիա գիտցաւ ունենալ յարմարագոյն մար-դիկը, որոնք միացուցած էին իրենց մէջ հեռատես, ծրագրեալ աշխատան-քը յանդուգն ու գրեթէ արկածախնդ-րական վճռականութեան մը հետ:

1850էն մինչեւ 1870 Փրուսիոյ ճա - կատագիրը կը վարէին քանի մը կար-կառուն դէմքեր: Թագաւորը՝ Վիլ - հէլմ Ա. մինչեւ ողնածուծը զինուո - րական, որուն կը պարտի Փրուսիա իր աննախընթաց մեծութիւնը. Մարա - ջախտ Ռոն եւ Մօլթքէ, երկու զին - ուորականներ, որոնք յաջողեցան կարճ ժամանակէն Փրուսիան օժտել ամէնէն արդիական ու ամենակիրթ բանակով մը եւ վերջապէս երկաթեայ վարչապետը՝ Պիզմարք, որ գիտցաւ յարմարագոյն րոպէները ստեղծել փրուսական լախտը անհրաժեշտ կէ - տերուն վրայ իջեցնելու համար:

Երկու մարաջախտները, Ռոն եւ Մօլթքէ հիմնադիրները կարելի է նը - կատել արդի ռազմագիտութեան, որ պատերազմը կը նկատէ գիտական - հաշուական մեծ եւ բարդ հարց մը: Անոնք, համոզուած՝ թէ որեւէ պատե-րազմ պէտք է նախատեսել ու կան - խապատրաստել շատ առաջ, խաղա - ղութեան շրջանին, ստեղծեցին հմուտ սպայակոյտ մը, բանակին կմախքը՝ սպաներուն միատարր լաստակերտը, զօրաշարժի մանրակրկիտ յատակա - գիծը, երկրին հաղորդակցական բո - լոր միջոցները օգտագործելու ծրա - գիրը ու վերջապէս հաւանական պա - տերազմներու ուղեցոյցը: Իրենց ձեռ-քին տակ փրուսիական բանակը եղաւ իր ժամանակին ամէնէն կազմակերպ ու գիտականացած մեքենան, որ իր չափը ցոյց պիտի տար վճռական պա - հերուն, աշխարհը անակնկալի բերե - լով:

Զինուորական վեթխարի այդ կազ - մակերպութիւնը բնական է հեշտու - թեամբ գլուխ չելաւ: Փրուսիական Լանտ Թակը, Երեսփ. Ժողովը, միշտ դէմ էր զինուորական ծախքերուն, կառավարութիւնը՝ կոնակը տուած թագաւորին՝ կամայականօրէն կը պարտադրէր իր որոշումները: Վիլ - հէլմ Ա. կ'ըսէր.

— «Փրուսիոյ եւրոպական դիրքը հիմնուած է իր զինուորական ուժին վրայ»:

1849ին իսկ յայտարարած էր անի - կա.— «Ով որ Գերմանիան կառավա-րել կ'ուզէ, պարտաւոր է զայն գրա - ւել. սաիկա նախադասութիւններով, ճառերով չըլլար, զօրաւոր, գործօն բանակով մը կ'ըլլայ...»

(Բառեր, որոնք իրենց իմաստը պա-հած են մինչեւ մեր օրերը: Վերջերս դէպքերը անգամ մըն ալ ցոյց տուին թէ միեւնոյն սկզբունքն է որ շեշտ գը-ծի նման կ'անցնի դէպքերու թոհուբո-հի մէջէն:)

Զոյգ զինուորականներուն բոլոր ծրագիրներուն իր աջակցութիւնը կը բերէր Պիզմարք քաղաքական գետնի վրայ: Պիզմարք կ'ըսէ իր մասին թէ «բնածին յարգանք մը ունի ամէն իրա-կան ուշօշափելի ուժի հանդէպ» ու ազգերու կեանքին մէջ ալ կը հա - ւատար միայն ուժի գերակշռութեան: Իրաւունքի հասկացողութիւնը եր - կրորդական էր, ըստ իրեն: Իբրեւ դի-ւանագէտ կը պնդէր թէ շահը միայն ուղին տալու է պետութեան մը քաղա-քականութեան: «Մարդիկ ոչինչ կ'ը-նեն ձրիաբար, զգացումի քաղաքակա-նութիւնը տխմարութիւն մըն է»: Իր թագաւորին, Վիլհէլմ Ա.ի նման հա-մոզուած էր որ աշխարհի «մեծագոյն հարցերը չեն լուծուիր ոչ ճառերով, ոչ ալ քուէարկութեամբ, այլ երկա - թով եւ արիւնով»:

Ինչպէս կը տեսնուի, գերման արդի վարիչները իրենց լակոնիկ նշանախօս-քերը կը ներշնչուին իրենց պատմու - թենէն իսկ:

Այսպէս թէ այնպէս,60ական թուա-կաններուն Փրուսիա կռած, կոփած էր իր զէնքը՝ բանակը, կը մնար զայն գործածել:

Դանիական պատերազմը մանուա - ծապատ շարժառիթ մը ունէր. կըր - նանք զանց առնել: Միայն անիկա պատրուակ ծառայեց Պիզմարքի՝ ըս-տեղծելու համար անխուսափելի պա-տերազմը Աւստրիոյ դէմ, որովհետեւ ան համոզուած էր որ անկարելի է Գերմանիոյ միութիւնը, որքան ատեն որ Աւստրիա կը խառնուէր հիւսիսա-յին Գերմանիոյ գործերուն: 1853էն իսկ ան ըսած էր.— «Գերման աշխար-հին մէջ տեղ չկայ միանգամայն թէ՛ Փրուսիոյ, թէ Աւստրիոյ համար. երկուքէն մէկը պէտք է ճկի կամ ըս-տիպուի տեղի տալ»:

«Երկու խոյ գլուխ մէկ կաթսայի մէջ չեն կրնար եփիլ», կ'ըսէ արեւել-եան առածը:

Դանիական պատերազմը փրուսիա - կան եւ աւստրիական բանակները գոր-ծակցաբար մղեցին եւ վիճելի հողա - մասերը բաժնեցին իրենց միջեւ: Աւս-տրիան իւրացուց Հոլշթայնը, Փրու - սիան՝ Շլէզվիկը (1863):

1866ի Յունիսին,Պիզմարք առարկե-լով որ Աւստրիացիները ապիկար են կառավարելու Հոլշթայնը, բռնա - գրաւեց այդ երկիրը: Հարուածը շա - ռաչուն էր. Աւստրիա հարկադրուե - ցաւ պատերազմ յայտարարել Փրու - սիոյ դէմ, թէեւ, ինչպէս տեսանք, եր-կուքն ալ մաս կը կազմէին գերման պետութեանց համադաշնակցութեան: Նոյնիսկ համադաշնակցութեան մնա-ցեալ պետութիւնները Աւստրիոյ կող-մը բռնեցին:

Զօրաշարժը յայտարարուեցաւ եր - կուստեք 1866 Յունիս 14ին. Փրուսիա թէեւ իր դէմ ունէր Աւստրիան եւ մը-նացեալ խառնիճաղանճը, բայց իր բանակը կազմ ու պատրաստ էր երեք շաբաթէ ի վեր ու հակառակորդնե - րուն վրայ չէնքի, ռազմավարութեան գերակշռութիւն կը վայելէր:

Պատերազմը տեւեց մէկուկէս ա - միս: Փրուսիա զայն վարեց շանթա-հարիչ, աննախընթաց արագու - թեամբ: Յուլիս 26ին իր բանակը հա-սած էր առաջադրուած նպատակնե - րուն:

Փրուսիական բանակը գերման զա - նազան մանր պետութեանց հաշիւը մաքրելէ վերջ, Յուլիս 3ին կը կեդրո-նանար Պոհեմիոյ մէջ, Սատովա գիւ-ղին շուրջ: Այդ պատմական օրը իրա-րու դէմ ճակատած էին 220,000 հոգի-նոց աւստրեւսաքսոնական բանակը 300 թնդանօթներով 280,000 փրուսիա-կան զինուորի դիմաց:

Փրուսիական բանակը տասը տարիէ ի վեր կը գործածէր արագահարուած հրացան մը, որ երեք անգամ աւելի շատ փամփուշտ կ'արձակէր եւ աւելի արագ, քան աւստրիական հնամենի հրացանը: Ատկէ զատ, փրուսական բանակը բարոյական ոգիի առաւե - լութիւն մը ունէր աւստրիականին վը-րայ, որ այլատարր էր կազմով, ու զուրկ գիտակից խոէալէն:

Ամբողջ առտուն ճակատամարտի բախտը անորոշ էր: Կէսօրէ վերջ փրուսիական ուժերը անցան աւս - տրիական բանակին կոնակը ու գրա-ւեցին Շլում գիւղը, որուն կառչած էին Աւստրիացիները: Ի զուր փորձե-ցին վերագրաւել տիրական այդ դիր-քը: Իրիկուան ժամը 7ին Աւստրիա - ցիները խելակորոյս խուճապի մատ - նուած, թողուցին դաշտը 31,000 մեռ-եալ-վիրաւորներով ու հրետանիով: Փրուսիական բանակին այդ յաղթա - նակը արժած էր 10,000 մարդու կո - րուստ:

Աւստրիական բանակը փճացած էր վերջնականապէս: Ալ ինքզինքը չգը - տաւ: Փրուսիացիները գրեթէ անար - գել յառաջացան. Յուլիս 22ին Վիէն-նայէն 60 քիլոմեթր հեռու կը գըտ - նուէին: Յուլիս 26ին Աւստրիա զինա-դադար խնդրեց. Փրակայի մէջ սկը - սան հաշտութեան բանակցութիւննե - րը, որ պիտի յանգէին 1866 Օգոստոս 23ի համաձայնութեան:

Ըստ Փրակայի դաշնագրին, Աւս - տրիա կ'ընդունէր որ այլեւս լուծ - ուած է գերման պետութեանց համա-դաշնակցութիւնը, եւ վերջնականա - պէս կը հրաժարէր մաս կազմելէ հիւ-սիս. Գերմանիոյ. միանգամայն կը ճանչնար Փրուսիոյ իրաւունքը իւրա - ցնելու եւ կազմելու նոր գերման պե-տութիւն մը ըստ իր փափաքին, եւ իր ղեկավարութեան տակ:

Փրակայի դաշնագիրը Աւստրիան չէր ենթարկեր հողային կորուստնե - րու. Պիզմարք քաղաքական հեռատե-սութիւնը ունեցաւ հակառակ իր թա-գաւորին, Վիլհէլմ Ա.ի փափաքին, ծանր, անմոռանալի հարուած մը չտալու Աւստրիոյ. որովհետեւ ֆրան-քեւգերման անխուսափելի պատերազ - մի մը հեռանկարին առջեւ, կ'ուզէր ապահովել Փրուսիոյ կոնակը՝ Աւս - տրիոյ կողմէն:

«Սատովան,— ըսուած է,— շանթի հարուած մը եղաւ Եւրոպայի հա - մար:»

Ոչ ոք կը սպասէր այդքան արագ ու կտրուկ յաղթանակի մը: Փրուսիա - կան բանակը յայտնութիւն մը կ'ըլ - լար:

Քաղաքական հոտառութիւն ունե - ցողները կը զգային թէ ուր պիտի յանգէր փրուսիական այդ յաղթանա - կը,— վերահաս բախումի մը Ֆրան - սայի հետ:

Փրուսիա լիովին օգտագործեց իր յաջողութիւնը: Նախ Փրուսիայ կցեց ապօրէնի կերպով Շլէզվիկ - Հոլըշ - թայնը ու նաեւ Հանովրի թագաւորու-թիւնը: Ռուսական սահմանէն ան կը տարածուէր մինչեւ ֆրանսական սահ-մանը: Միեւնոյն ատեն ան մնացեալ մեծ եւ փոքր պետութեանց հետ կը կազմէր Հիւսիս. Գերմանիոյ համա - դաշնակցութիւն մը (1867 Ապրիլ), որ պիտի ունենար մէկ նախագահ՝ Փրու-սիոյ թագաւորը, մէկ բանակ, մէկ նեւմուտք:

Քայլ մըն էր սաիկա դէպի պետա - կան միութիւն: Քանի մը տարի վերջ, ֆրանսական պարտութիւններու գը - նով, Վերսայլի մէջ իսկ, այդ միու - թիւնը պիտի նուիրագործուէր վերջ - նականապէս ու պիտի վերածուէր միակ, կեդրոնացեալ կայսրութեան մը, որուն գլուխը պիտի ըլլար Փրու-սիոյ թագաւոր - կայսրը: (18 Յուն - ուար 1871):

Ուրեմն ֆրանքեւգերման պատե - րազմէն վերջ Եւրոպայի կուրծքին վը-րայ կը մնային երկու գերման կայս - րութիւններ,— Հիւսիսային Գերմա - նիան Փրուսիոյ գերակշռութեան տակ. հարաւայինը՝ Աւստրեւհունգար կայսրութիւն անունին տակ:

1872ին երկու պետութեանց մէջ կնքուեցաւ «կայսրերու համաձայնու - թիւն» մը, որ նախերգանքը եղաւ «Աւստրեւգերման զինակցութեան» կըն-քուած՝ 1879ին: Քիչ վերջ այս վեր - ջինն ալ Իտալիոյ մասնակցութեամբ պիտի վերածուէր «Երրեակ զինակ - ցութեան»:

Թէ ի՞նչ դեր կատարեցին այս խըմ-բաւորումները Եւրոպայի յետագայ կեանքին մէջ, ի՞նչ եղաւ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ փոխադարձ վերաբեր - մունքը,— այդ ալ կը պարզենք յա - ջորդով:

ՍԱՐԱՍԱՆ

*** Լենինկրատի երկու հայազգի ուսուցչապետներ Քրիստափոր Քուշ - նարեան եւ Տիկին Քալանթարեան ըս-տացած են առաջինը՝ աշխատանքի կարմիր դրօշի շքանշան, իսկ երկրոր-դը գեղարուեստի վաստակաւոր գոր - ծիչի տիտղոս:

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ԱՐՈՒԵՍՏ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

Շատեր այն կարծիքէն են թէ՝ դի - ւանագէտ ըլլալու համար պէտք է հայրիկին քսակը պարպել կամ մայրի-կին օժիտէն մնացած քանի մը կտոր զարդեղէնները աճուրդի հանել՝ փրո-ֆէսէօրին ամսականը վճարելու հա - մար:

Եթէ ինծի հարցնէք, գիտութիւննե-րու ամէնէն աժանն է, կը բաւէ որ կարգ մը առաձգական բառեր ու ոճեր գոց ընէք, ձեր սուրճ փրթած պահուն կամ գլանիկ մը վառած ա - տեն:

«Եղբայր, մեր մէջ, դիւանագէտ-ներ չունինք, ապա թէ ոչ...»ի պէս մեղադրանք - չքմեղանքներով կը մը-խիթարէինք մենք մեզ ժամանակին:

Եկանք Եւրոպա, մօտէն քսուեցանք աստուածանուն դիւանագէտներուն ու մեր քիթերը խօթեցինք անոնց գոր-ծերուն մէջ:

Հակառակ որ մեր գեղին Գասպար խնամին ալ նոյնքան դիւանագէտ է ե-ղած որչափ Պիզմարքն ու Տիզրայէ - լին:

Հիմա, եթէ ինծի առաջարկեն մեծ ազգերէն մէկուն նախարարական բազ-մոցը, առանց այլեւայլի կ'ընդունիմ, միայն վճարումի մասին առարկու - թիւն ընելով:

×

Ահա, ես նախարար, ընկողմանած թռչնափետուրէ կակուղ թիկնաթո - ռին վրայ:

Հեռաձայնի ձայնափողը ձեռքիս, Հաւանայի առաջնակարգ սիկառն ալ բերանս, երկոտանեակ մը սիրունիկ գրագրուհիներ շուրջս՝ կը սկսիմ գոր-ծի:

— Գ. դեսպան, կրնայի՞ արդեօք ծանօթութիւն մը խնդրել ձեր վսեմու-թենէն թէ ի՞նչ առթիւ զինուորական եռուզեռ կը տեսնուի Լեհաստանի սահմանին վրայ:

— Գ. Նախարար, մեր կառավարու-թիւնը այդ տեսակ բան չէ հաղորդած ինծի: Կրնայ ըլլալ որ մեր զինուոր - ները սանկ պզտիկ պտոյտ մը կատա-րած ըլլան սահմանին մօտերը, իբրեւ օդափոխութիւն:

— Շնորհակալ եմ, Գ. դեսպան, կը ներէք ձեզ անհանգստացնելուս հա - մար:

×

— Գ. դեսպան, կարծեմ ձեր կառավա-րութիւնը Սուրիոյ սահմաններուն վը-րայ օդանաւերու թռիչք մը կատարել տուած է, կը խնդրեմ որ հաճիք տե-ղեկութիւն մը շնորհել մեզի: Եթէ չեմ սխալիր, 1827ի դաշնագրին 8րդ. յօդ-ուածին չի համապատասխաներ այդ իրողութիւնը:

— Շատ կը ցաւիմ Գ. Նախարար որ սխալ ձեւով տեղեկութիւն հրամ - ցուած է ձեզի, եղածը պարզապէս օ-դի աննպաստ պայմաններու՝ փոթո - րիկի արդիւնք է, որ մեր օդանաւորդ-ները շեղեցուցած է ճամբէն:

— Շնորհակալ եմ Գ. դեսպան, կը յուսամ ո եւ է նիւթական վնասի են - թարկուած չեն ձեր օդանաւերը:

×

— Գ. դեսպան, ձեր զինուորները Չինաստանի սահմանը շփոթած են ճափոնականին հետ, եւ կարծեմ, թէ-եւ վստահ չեմ, բաւական ճամբայ կտրած են չինական հողին վրայ եւ մեր ազդեցութեան գօտիներուն մէջ:

— Կը զարմանամ Գ. Նախարար որ ձեզի բոլորովին հակառակը տեղեկա-ցուած են: Ընդհակառակն, չինական զինուորներն են որ ետ քաշուած են ի-րենց հողը անպաշտպան ձգելով եւ մենք օգտակար ըլլալու զգացումով մղուած գրաւած ենք իրենց տեղը: Իսկ ձեր ազդեցութեան գօտիներ միշտ ալ մեր յարգանքը վայելած են:

— Ներողութիւն Գ. դեսպան որ ձեր թանկագին ժամանակը խլեցի, շատ շնորհակալ եմ ձեր տեղեկութիւ-ններէն, մանաւանդ վերջին պարբերու-թենէն: Հրամմեցէք թէյ մը առնենք:

×

— Գ. Նախարար, հիմա վաւերական տեղեկութիւն հասաւ Վիէննայի մեր դեսպանէն թէ՝ գերմանական բանակ-ները մտած են Աւստրիա եւ կը յառա-ջանան: Ստիպողական տեսակցութիւն մը կը խնդրէ Աւստրիոյ դեսպանը:

— Կարելի չէ այդ բանը, Գ. [illegible]-ռուղար, մեր 1762ի դաշնագիրը խստեսած է ամէն ինչ, եւ Գերմանիա ստորագրած է զայն իր ազատ կամ-քով: Խնդրեմ ըսէք Աւստրիոյ դես-պանին որ թող հանդարտի, վախ-նալու բան չկայ: Յառաջիկայ շաբ-թու մէջ թող հրամմէ թէյ մը առնենք, այդ առթիւ կրնանք խօսիլ այս մասին: Հիմա Սանթա - Մալայի գաղթա-կանին ներկայացուցիչը ընդունելու ստիպ-ուած եմ:

×

— Գ. դեսպան, կարծելու հաւանա-կանութիւններ կան որ, Անտիոքի մէջ Թրքական ոստիկաններ միջամտած են տեղացի ժողովուրդին գործերուն, բարի եղէք այս մասին տեղեկու-ցանել ձեր կառավարութեան որ հաճի քննու-թիւն մը կատարելու շնորհն ընել:

— Գ. Նախարար, պարզապէս եր-եւակայական է այդ լուրը: Մեր ոստի-կանները հոն ազգականներ կրնան ունենալ եւ այցելութեան գացած ըլլան անոնց:

— Ուրախ եւ շնորհակալ եմ, վստահ եմ որ ձեր մեծ կառավարութիւնը յարգանք ունի իր ստորագրութիւնը կրող դաշնագիրներուն, զորս իր ա-զատ կամքով բարեհաճած է ստորա-գրել Օտունքէօյի մէջ եւ որուն 36 յօդուածին Գ. հատուածին Բ. ... ուածը ճշդած է Անտիոքի մեր ազդե-ցութեան շրջանակները: Իմ յար... լիր բարեւներս վսեմ. Նախարարին:

×

— Խօսքը Սամատունի երեսփո-խան Գ. Անթիմոսին է:

— Գ. Նախագահ եւ յարգելի երես-փոխաններ, ես հարց կուտամ արտա-քին Գ. Նախարարին թէ՝ ինչ պատ-ճառով պարպուած է Սիլիմին յանձնուած պարտեալ ազգին: Մեր երկ-րին պատիւը եւ յաղթականի հպար-տութիւնը վիրաւորուած չէ՞ք ... արդեօք Գ. Նախարար:

— Կուզեմ յայտնել Սամատունի յարգելի ներկայացուցչին եւ իմ բա-րեկամիս Գ. Անթիմոսի թէ, իր ... ւողութիւնը սխալ տեղեկութեան վը-րայ հիմնուած է: Մենք պարպած ... Սիլիմն եւ ոչ ալ յանձնած ենք ... պարտեալ թշնամիին: Այս ... մէջ բուն բառերը կը պակսին: ... մեր դրօշին պատիւը բարձր ... է, որ ծալլուած վիճակով մեր ... գտնուի, երկրորդ, պարզա... պարտադրանքին ընդառաջ երթ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Օհ, իսկապէս անտանելի ես...

Երիտասարդը զառօրէն խնդաց:

—Ինչ որ է, պաշտօնը ստանձնած եմ արդէն...

— Այո՛, գիտեմ, յիմար. չե՞ս հաս-կնար վերջապէս որ անծանօթ ես աշ - խարհի այս մասին... միայն Պոլիս այցելեր ես իբրեւ զբօսաշրջիկ... Քն-նութիւններուդ հազիւ սկսած հակա - լրտեսական կազմակերպութիւնը հետ-քըդ պիտի գտնէ եւ դաշունահար պի-տի ընեն քեզ, ինչպէս ըրին խեղճ Գրէնոըլը... եւ կամ մէկ երկու ամիս պարապ մնալէ յետոյ քիթդ կախած ետ պիտի գաս պարտութիւնդ խոստո-վանելու համար հօրս... ամէնէն հա - ւանականն այն է ատիկա եւ կարծեմ շատ աղէկ պիտի ըլլայ սա անհաւատալի յաւակնութիւնդ նուազեցնելու հա - մար...

Տայանա բարկութեամբ հեռացաւ, Սուիթին չտեսաւ զայն այլեւս՝ զբօ - սանաւը ձգելէն առաջ:

ԳԼՈՒԽ 7

ՍՈՒԼԹԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԸ

Երկու օր վերջ արեւելեան ճեպըն - թացը կէս օրուան կիզիչ ճառագայթ-ներուն տակ կը կտրէր դէպի Պոլիս երկարող ճամբուն վերջին մասը:

Սուիթին շոգեկառք մտած էր Էտիր-նէի հարաւակողմը, Քուլէլի Պուրկա-զի մէջ որ երկաթուղիի գիծերուն մի - ացման կէտն է: Բաճկոնը հանած բազմեր էր անկիւնը: Տաքին ու փո-շիին պատճառած անհանգստութիւնը պատճառ մը չէր որ ան չհիանար այն սքանչելի տեսարաններուն վրայ զոր Սուլթաններու քաղաքին մուտքը կը պարզէր իր աչքերուն առջեւ:

Քսան մղոնի չափ շոգեկառքը ան - ցաւ Հալքալըի լճին եզերքէն ու յետոյ սկսաւ քերել Մարմարայի ափերը, մինչեւ հոն ուր հեռուէն կը տեսնուէր բիւզանդական կայսրերու հսկայ պա - րիսպը՝ դարերու արեւին տակ հա - սունցած ու գունաթափ իր աղիւսնե - րով: Ծովափէն կը սկսի ան ու կը քա-լէ դէպի ներս, քառանկիւն աշտարակ-ներու եւեւէջով կտրատուած ու դե - ղեցկօրէն կը բարձրանայ կապոյտ ու ոսկի երկնակամարին վրայ:

Երբ շոգեկառքը պարիսպն ալ կ'անցնի, այն ատեն հեռանկարը յան-կարծ կը փակուի իրարու վրայ դիզ ը-ուած անկանոն ու փայտաշէն տունե - րու զանգուածով մը: Այնքան խար - խուլ են այդ տուները որ կարծես սուտ հով մը պիտի կրնայ փլցնել զանոնք: Մարդոց, կիներու եւ երախաներու բազմութիւն մը կը վխտայ այդ շէն-քերէն ներս, կը կուրտին անոնք նեղ-լիկ բակերուն մէջ, կը գլտորին կորա-քամակ սանդուղներուն վրայ կամ ան-փութօրէն պատշգամներն ու երդիք - ները կը նետուէին, անցնող շոգեկառ - քերը դիտելու համար: Սուիթին իր նախընթաց այցելութիւններէն կը յի - շէր մարդկային ճագարներու այս որ - ջը: Համայնապատկերը միեւնոյնն էր ինչպէս դարեր առաջ, եւ սակայն փո-փոխութիւն մը կրած էր ան: Երիտա - սարդը նախ չկրցաւ հասկնալ անոր պատճառը, բայց հետզհետէ գտաւ բացատրութիւնը: Այլեւս չկային այն վանդակները որոնց ետեւը նստած կ'ըլլային Թրքուհիները, բաց էին բո-լոր պատուհանները, համաձայն, ի հարկէ, Մ. Քէմալի հրամաններուն: Կիները քօղ չէին կրեր հիմա:

Սիրքէճիի կայարանին մէջ շոգե - կառքերը կը դիմաւորէին միեւնոյն ձեւով: Պանդոկներէն, առեւտրական հաստատութիւններէն եւ դեսպանա - տուներէն ղրկուած բարձրահասակ ու վայելչօրէն հագուած գավասներ չորս աչքով կը սպասէին քարափին վրայ, իրենց ճամբորդները առաջնորդելու համար, իսկ թափթփած համալներու բազմութիւն մը խենթի պէս կը նետ - ուէր շոգեկառքին պատուհաններէն դուրս հանուած պայուսակներուն վը-րայ:

Սուիթին կանչեց Բերա Փալաս պանդոկին եւ անոր յանձնեց իր գոյ-քերը: Մարդը բեռնակիրներուն ձեռքէն խլեց ու ինքնաշարժի մը մէջ տեղաւո-րեց զանոնք: Կայարանը՝ գտնուելով քաղաքին հին մասին, այսինքն բուն իսկ Ստամպոլի մէջ, անոր առջեւէն սկսող ճամբան շատ նման էր Արեւել-քի այն միւս ճամբաներուն որոնք զուրկ են ինքնորոյն այլազանութենէ մը: Ոչ բնակարաններու թաղն էր, ոչ շուկայ մը, ոչ ալ առեւտրական կեդ - րոն մը, խառնուրդն էր պարզապէս այդ երեքին: Խեղճուկրակ, հինա - ւուրց մթերանոցներ քիթ - քիթի կանգնած էին արդիական շէնքերու կամ փերեզակներու խանութներով ի-րարմէ անջատուած կիսաքանդ բնա - կարաններու քովը: Քարայրներու նը-մանող այդ խանութներուն մէջ կը ծախէին ամէն տեսակ ապրանքներ:

Սուիթինի ուշադրութիւնը գրաւե - ցին նոր ու գեղեցիկ թաքսիները որ կը սուրային քաղաքին փողոցներուն մէջ: Յիշեց յանկարծ Սըր Ճորճի տե - ղեկութիւնը այդ մասին — Քէմալ էն-կիւրի՝ ներկայ մայրաքաղաքը, փո - խադրել տուած էր Պոլսոյ կոտրած - [illegible] կառքերը: Այդ հրամանը նը-պաստաւոր եղած էր Պոլսեցիներուն համար, որովհետեւ ինքնաշարժ խո-չոր ընկերութիւն մը արդիական ... քերու կոյտ մը լեցուցած էր ճամ... ներուն վրայ:

Արեւուն ճառագայթները Ոսկեղ... րի ջուրերուն վրայ կը կայծկլտ... երբ Սուիթին անցաւ Ղալաթիոյ ... մուրջը: Քաղաքին այդ կեդրոն... ցուն էր անհամար բազմութեամ... ինչպէս հին ատենները: Սակայն ... տեսածէն բոլորովին տարբեր պ... մը կը ներկայացնէր ան հիմա: ... նակին ճշմարիտ հաւատացեալ... տիկանը, սեւազգեստ խանութ... կամ նոյնիսկ աղբանոցներու ... կը իր գլխուն վրայ կը կրէր ֆէ... խորհրդանշանն էր կրօնքին: Հի... ծաղելի կ'երեւային անոնք իրենց ... խարկներով: Առաջ գլխարկը ... ւատ Հրեան ու Քրիստոնեան զա... նող նշան մըն էր: Գուրանը ... էր զայն. բայց Քէմալ հրամա... անոր գործածութիւնը, հակառա... րունքի խիստ պատուէրին, ու ... Թուրքիան հպատակեր էր իր ... մին:

Կիներն անգամ մէկդի նետեր էի... րենց նախշուն փէրաճէներն ու ... տարած շրջազգեստները ... էին Եւրոպացիներուն պէս: (Շար...

մեր զինուորական ոյժերուն արձա-կուրդ տուած ենք առժամապէս ։

Ահա ամբողջ եղելութիւնը ։

— Շնորհակալ եմ Պ. Նախարար ձեր այս վստահեցուցիչ լուսաբանութիւն-ներուն համար ։

⁂

— Ինչպէս կը թոյլատրուի, որ Ե-թովպիոյ անկախութիւնը կը վերած-թովպիոյ գաղթային վարչութեան, իտալա-ուի կառավարութեան կողմէ, եւ տե-ղական ժողովուրդը կ'ենթարկուի բըռ-նաց ժողովուրդը կ'ենթարկուի բըռ-նութիւններու ու կամայականու-թեան: Արդեօք արտաքին Պ. Նախա-րարը տեղեկութիւն ունի՞ այս բոլո-րէն, եւ եթէ ունի ինչո՞ւ չէ հաղոր-դած մեր բարձր ժողովին ։

— Կը վստահեցնեմ Պ. Երեսփոխա-նը որ, իտալական կառավարութիւնը ամէն հաւաստիք տուած է մեր Հռոմի դեսպանին: Եթովպիան ոչ մէկ փոփո-խութիւն կրած է իր սահմաններուն մէջ, կրնաք դիմել աշխարհագրական քարտէսին ։

Ինչ կը վերաբերի բնիկներուն հան-դէպ ըրած զրոյցներուն, որոնց մէջ մեր հպատակներն ալ կան որ ամէն ա-զատութիւն կը վայելեն, պարզապէս ներքին խնդիր մըն է այդ եւ մեր իրա-ւասութեան սահմանին չեն մտներ ։

— Կրնայի գիտնալ թէ ինչ ձեռ-նարկներ եղած են այս դէպքին առ-թիւ։

— Մեր Հռոմի դեսպանին միջոցաւ խիստ բողոքագիր մը մատուցուած է պատկանեալ կառավարութեան՝ անոր թարեկամ ուշադրութիւնը հրաւիրե-լով մեր վրդովումին վրայ ...

— Շատ շնորհակալ եմ, տրուած տեղեկութիւններուն եւ մանաւանդ մեր կառավարութիւնը իր պարտակա-նութիւնը կատարած ըլլալուն հա-մար ։

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը

ՔԱՇԱՆ (Յապաղած) — Այս տարի եւս Պանեէօ - Քաշանի Կ. Խաչի մաս-նաճիւղը տօնեց Կապոյտ Խաչի Օրը մարտ 6ին, Մօնրուժի սրահին մէջ ։ Հանդէսը տեւեց ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր ։

Հանդէսի բացումը կատարեց վար-չութեան անդամուհիներէն Օր. Աղ-գանուշ բացատրելով միջազգային Կ. Խաչի ծագումը: Ցայտնեց թէ մեր ի-րականութեան մէջ Կ. Խաչի կազմու-թիւնը կը պարտինք ողբացեալ Ակ-նունիի, որ 1910ին Ամերիկայի մէջ կը դրաւ Հայ Կ. Խաչին: Մեր կազ-մակերպութիւնը այժմ 172 մասնաճիւ-ղեր ունի գաղութներու մէջ: Ֆրան-սայի մէջ Կ. Խաչը կը համրէ 21 մաս-նաճիւղեր եւ 5 ենթամասնաճիւղ, ո-րոնց իւրաքանչիւրը իրենց միջավայ-րի պայմաններուն համաձայն կը պա-հէ դարմանատուն եւ հայերէն լեզուի դասընթացքներ, ինչպէս նաեւ սան-ուհիներու խումբեր ։

Օրուան բանախօսն էր Ա. Խատիս-եան, որ խօսեցաւ մօտ մէկ ժամ, թե-լադրելով ուժ տալ Կ. Խաչերու եւ նը-ման նպատակ հետապնդող միու-թեանց, որպէսզի այս վերջինները կարենան շարունակել իրենց ազգօ-գուտ գործը, մինչեւ որ բացուին հայ-րենիքի դուռները: Բանախօսը երկար-օրէն բացատրեց թէ ինչու դժբախտա-բար երկու Կ. Խաչեր կան: Այս մասին շատ անգամներ գրուած ըլլալով զանց կ'առնեմ մանրամասնութեանց մէջ մտնել: Արտասանութիւններ ըրին օր-իորդներ Մալխասեան եւ Զրուանդ-եան: Առաջինը՝ «Մաշուան վաղոր-դայնին», իսկ երկրորդը Կ. Խաչին նուիրուած կտոր մըն էր, գրուած Պ. Ն. Պէշիկթաշլեանի կողմէ: Թառի ըն-կերակցութեամբ երկու երգեր երգեց Տիկին Ա. Ցակոբեան: Սան-սանուհի-ներու խումբը ցուցադրեց Կ. Խաչի կեանքէն շատ խորհրդաւոր կենդանի պատկեր: Այսպէս անկիւն մը հիւանդի մը սնարին մօտ խաչուհիները թարմ պտուղ կը հրամցնէին, իսկ ու-րիշ անկիւն մը սան մը հայերէնի իր դասը կը սերտէր ։

Ժամը 8էն վերջ սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը, որոնց մէջ յատկապէս գեղեցիկ էին սանուհինե-րու խմբական պարերը հայրենի տա-րազով: Հասարակութիւնը պահ մը մոռցած իր տարադրի դառնութիւննե-րը, բոլորուած էր պիւֆէի առջեւ, ո-րուն սիրով կը սպասարկէին մեր խա-չուհիները Պ. Պ. Աճէմեանի եւ Գալ-ֆայեանի հետ: Վիճակախաղի տրուած բոլոր առարկաները նոյնպէս նաեւ պիւֆէի վերաբերեալ ուտելիքները նուիրուած էին Պանեէօ - Քաշանի խա-չուհիներու կողմէ, ինչ որ արժանի է գնահատութեան ։

Կէս գիշեր էր, երբ հասարակու-թիւնը գոհ եւ ուրախ տրամադրու-թեամբ կը բաժնուէր սրահէն, իր հետ տանելով հայրենի օր մը ապրած ըլ-լալու խանդավառութիւնը ։

Ս. Աբրահամեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐ. 18Ը ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մենք ալ տօնեցինք ժողովրդական ապստամբութեան, փետրուար 18ի 17րդ տարեդարձը, մարտ 13ի կիրակի կէսօրէն ետք, Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէի նա-խաձեռնութեամբ: Ժամանակէն առաջ կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ: Օրուան նախագահ ընկեր Տիգ-րան Սեփեանեան հանդէսը բացաւ «Մեր հայրենիք»ով, որ ունկնդրուե-ցաւ յոտնկայս: Ցետոյ ընկեր նախա-գահը ամփոփ ճառով մը բացատրեց փետրուար 18ի նշանակութիւնը եւ ցոյց տուաւ այն պատճառները որ ծնունդ տուին անոր: «Փետրուար 18»ը հայ ժողովուրդի ստուար մեծամասնու-թեան կողմէ կը նկատուի քսաներորդ դարու «Վարդանանց»ը ։

Արդարեւ, Հայաստանի ժողովուր-դը շուտով զգաց թէ կը գտնուի նո-րագոյն հինգերորդ դարի մը առջեւ, ու մէկ մարդու նման, ինչպէս անցեա-լին, ծառացաւ այս նորագոյն բռնա-կալութեան դէմ ու յաղթեց, այո, յաղթեց բարոյապէս ու փառաւորա-պէս : Դաշնակցութիւնը ձեռնածալ չէր կրնար մնալ անշուշտ, որովհետեւ իր հեղինակութեան եւ ոյժին ապաւի-նած հայ ժողովուրդը օգնութեան կը կանչէր զինքը, ինչպէս երբեմն Սա-սունի, Վանի, Ուրֆայի, Սուէտիոյ, Գարահիսարի եւ Սարդարապատի ա-րիւնահեղ գոյամարտներու ընթացքին»։

Կար գեղարուեստական ճոխ ու խը-նամուած բաժին մը: Կապոյտ - Խաչի մասնաճիւղի երգչախումբը, ղեկավա-րութեամբ տիկին Քնարիկ Արզումա-նեանի, հանդէսի ամբողջ տեւողու-թեան, մէջ ընդ մէջ երգեց ազգային յեղափոխական երգեր մեծ յաջողու-թեամբ ։

Արտասանեցին օրիորդներ Ազնիւ Հայրապետեան՝ «Արարատը», Աստ-ղիկ Հայրապետեան՝ Զարենցի «Հա-յաստանին»ը, Պ. Խաչիկ Գէորգեան «Սասնոյ Հսկային»ը եւ ընկեր Քէն-տիրեան Ահարոնեանի «Մասիս»ը եւ Սիամանթոյի «Պար»ը: Մեներգեցին Տիկին Ք. Արզումանեան եւ Օր. Ս. Ճնտոյեան հայ ժողովրդական ընտիր կտորներ ջերմ ծափերու արժանանա-լով ։

Ապա բեմ բարձրացաւ օրուան բա-նախօսը, ընկեր Հայկ Սէքէնկիւլեա-նը, որ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ: Ընկերը մի առ մի թուեց նախափետր-ուարեան դէպքերը իրենց աղբիւրնե-րով ու ճշգրիտ փաստերով հաստա-տեց թէ հայ ժողովրդական այդ հըս-կայ պոռթկումին միակ պատասխա-նատուն եղաւ ինքը բոլշեւիկութիւնը, ինչպէս եղաւ Իտալիոյ մէջ ֆաշականութեան ու Գերմանիոյ մէջ հիթլէ-րականութեան ստեղծման պատճառը: Հայ ժողովուրդը շատ կանուխէն ըղ-ձաց բոլշեւիկեան «յեղափոխութեան» քանդիչ հետեւանքը եւ հրաբխային ժայթքումով խորտակեց անոր կա-պանքները, բայց ափսոս որ իր աշ-խարհագրական դիրքին անյարմարու-թիւնը չարժանացուց զինք այն երա-նութեան զոր վայելեցին այդ լուծէն ճողոպրող միւս ժողովուրդները ։

Այսօր կարգ մը թշուառականներ կ'ուզեն հաւատացնել թէ իրապէս երկ-րային դրախտ մըն է աշխարհի այդ մէկ վեցերորդ մասը: Բայց մենք ար-տասահմանի Հայերս շատ լաւ գիտենք թէ ինչ արդասիք տուաւ Լէնինի յեղա-փոխութիւնը — եղբայրասպանու-թիւն, մատնութիւն ու կեղեքում: Լէ-նին - Ստալինեան յեղափոխութեան կողմնակից ըլլալ կը նշանակէ բացա-յայտօրէն ըլլալ վայրագ, արիւնար-բու, գազան՝ բառին իսկական առու-մով: Հայաստանը, ըլլալով մանուկ հանրապետութիւն մը տակաւին, պէտք ունէր հզօր դաշնակիցի մը, յե-նարանի մը՝ իր բարօրութեան եւ ա-պահովման համար: Արեւմուտքի մէջ չէր տեսներ անիկա այդ անկեղծ բարեկամը, որովհետեւ անկէ ցարդ խաբէութիւն տեսած էր միայն: Լէնի-նը կռահելով այս պարագան բարեկա-մական ձեռք մեկնեց մեզի եւ խոստա-ցաւ տալ այն ամէնը զոր ցարերը զլա-ցած էին: Մենք չլսեցինք անոր պատիր խոստումներէն, վայրկեան մը մոռ-ցանք մեր այնքան անօրինակ զոհո-ղութիւններով ստեղծուած անկախու-թիւնը եւ յարմարեցանք նոր կարգ ու սարքին, եւ սակայն նորէն աչալուրջ յուսախաբութեան մը մատնուեցանք ։

Ընկերը քանի մը նմոյշներ տալէ վերջ խորհրդային ճարտարարուես-տի՝ դարչելի մատնութեան տեսա-բաններէն, եզրակացուց,— «Մենք անհամբերութեամբ ափերու վրայ տարին անգամ մը տօնելով «Փետրուար 18»ը, չենք ուզեր ողեկոչել այդ օրերու եղ-բայրասպան կռիւներու դառն յիշա-տակը, — ինչպէս կը ճգնին հաւատա-ցնել կարգ մը ստրկամիտներ — այլ կ'ուզենք յաւերժացնել այն գաղափա-րը թէ հայ ժողովուրդի անկախու-թեան հետ խաղալ չըլլար»։

Ընկերոջ ճառը ողջունուեցաւ ջերմ ծափերով: Հանդէսը փակուեցաւ «Ցա-ռաջ Նահատակ»ով ու հանդիսական-ները մեկնեցան գոհ տպաւորու-թեամբ ։

Թղթակից

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕ (Մարսէյլ).— Բանուորները, որ մօտ երկու տարիէ ի վեր կը տոկային ապրուստի սղու-թեան, ճարահատ գործադուլ հռչակե-ցին մարտ 3ին եւ գրաւեցին գործա-րանը ։

Հաստատութեան մէջ աշխատող 400 բանուորներու մէջ կը գտնուինք 27 Հայեր: Մենք ալ միացած ենք գոր-ծադուլին: Մինչեւ այսօր չենք գիտեր թէ ուր պիտի հասնի հեքը: Բանուոր-ներու պատուիրակը բանակցութիւն-ներ վարեց, բայց ապարդիւն: Վերջին լուրի մը համաձայն, մօտերս կար-գադրութիւն մը պիտի ըլլայ Փարի-զէն: Այդ յոյսով ալ կը մխիթար-ուինք ։

Բազմանդամ ընտանիքի տէրերը մը-տահոգութեան մատնուած են արդէն։

Նշան Ցովհաննէսեան

«ՑԻՇԷ» ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

1938 մարտ 5ին, Երիտասարդաց Միութեան սրահին մէջ, 8 Rue Bossuet, տեղի ունեցաւ «Ցիշէ» Յանձնաժո-ղովին կողմէ հրաւիրուած ժողով մը, ուր ներկայ էին փարիզահայ 12 կազ-մակերպութեանց ներկայացուցիչնե-րը: Ուրիշ մէկ քանիներ նամակով պարզած էին իրենց տեսակէտները «Ցիշէ»ի կողմէ խորհրդակցութեան համար առաջարկուած նիւթերուն մա-սին ։

«Ցիշէ» Յանձնաժողովը նիստի հը-րաւիրելով փարիզահայ ազգային, ե-կեղեցական, հայրենակցական կազ-մակերպութիւնները, նպատակ ունէր անգամ մը եւս յստակ կերպով բա-ցատրել եւ ճշդել իր դերը, եւ միեւ-նոյն ատեն այդ կազմակերպութիւն-ներէն բարոյական եւ ի հարկին նիւ-թական օժանդակութիւն մը ապահո-վելու միջոցներուն մասին խորհրդակ-ցիլ ։

«Ցիշէ»ի դիւանին կողմէ տրուեցան անհրաժեշտ բացատրութիւնները այս յանձնաժողովին նպատակներուն եւ հանգամանքին մասին: «Ցիշէ»ն կազմուած ըլլալով հանդերձ Ազգա-յին խնամ ընկերութեան նախաձեռնու-թեամբ, այս վերջինոյն հովանաւորու-թեանը եւ հսկողութեանը տակ, ունի առանձին պիւտճէ մը եւ կը բաղկա-նայ, բացի Ազգախնամի ներկայա-ցուցիչներէն, փարիզահայ զանազան անձնաւորութիւններէ: Իր գլխաւոր նպատակն է պահպանել հողեկան կա-պը զինուորագրեալ հայ երիտասարդ-ներուն հետ եւ բարոյական զօրավիգ հանդիսանալ անոնց ։

Մինչեւ հիմա կատարուած գործու-նէութեան մասին հակիրճ զեկուցումէ մը ետք եղան զանազան հարցումներ, կարծիքի փոխանակութիւններ եւ տը-րուեցան լուսաբանութիւններ, որոնց-մէ վերջ ներկաները կատարելով այլեւ այլ թելադրութիւններ, յայտնեցին ի-րենց պատկանած կազմակերպու-թեանց համակրութիւնը «Ցիշէ»ի նպատակներուն համար և խոստացան, ոմանք իրենց բարոյական ուրիշներ ի-րենց բարոյական եւ նիւթական ա-ջակցութիւնը «Ցիշէ» յանձնաժողո-վին ։

Քանի մը կազմակերպութեանց պատուիրակներ յայտնեցին թէ իրենց ներկայացուցած մարմինը այժմէն պատրաստ է որոշ թիւով զինուորա-գրեաններու կենսաչայր ըլլալ ։

Ցայտնուած փափաքին համաձայն, պարբերական ժողովներով «Ցիշէ» յանձնաժողովը պիտի կատարէ իր հաշուետուութիւնները հետ գործակ-ցող կազմակերպութիւններուն ։

Վարչութիւն

ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՌԻՒԻՒ»

«Հայրենիք» կը բացատրէ խմբա-գրականի մը մէջ, Հայրենիք շաբա-թաթերթի տարեկան «ճէմփէյն»ին առթիւ (4 Մարտ).

— «Այս թերթը, ինչպէս յայտնի է, կոչուած է գլխաւորաբար ծառայելու Ամերիկայի մէջ ծնած մեր նոր սե-րունդին, որ բնաւ կամ բաւական-չափ չգիտեր հայերէն՝ որպէսզի կա-րենար կարդալ մեր հայերէն պարբե-րաթերթերը ։

«Հայրենիք» շաբաթաթերթին նպա-տակը եղած է եւ է, նախ եւ առաջ, մեր նոր սերունդին մէջ ինտրրէբռու-թիւն արթնցնել դէպի հայ ժողովուր-դը, անոր կեանքն ու պայքարները, պատ՝ մղել զայն որ ուսումնասիրէ ա-նոր գրականութիւնն ու պատմութի-նը եւ, վերջապէս, տոգորել զայն հայ-կական ոգիով, որպէսզի ան ինքնաբե-րաբար սորվի հայ լեզուն, սորվի կարդալ հայերէն, ուզէ աւելի սերտօ-րէն կապուիլ հայ ցեղի հոգեւոր կեանքին հետ եւ իր ուժերը ի սպաս դնել հայ ազգային դատին։

Թերեւս իրաւացի են անոնք, որոնք կ'ըսեն, թէ մեր նոր սերունդի մէկ փոքրիկ մասը միայն, անգլերէն շա-բաթաթերթը կարդալով եւ Ցեղա-կրօն Ուխտերու մէջ մտնելով, ան-պայման պիտի ուզէ սորվիլ հայերէն եւ ճշմարիտ Հայու պէս կապուիլ իր ցեղի կեանքին: Սակայն, նոյնիսկ այն շատերը, որոնք մինչեւ վերջ հա-յերէն չպիտի ուզեն կամ կարենան սորվիլ, մեր շաբաթաթերթի միջո-ցով կրնան գէթ այնքան մը հետաքը-քրուիլ հայ ժողովուրդի կեանքով, որ, երբ մասնագիտութեան մը տէր դառնան, ուզեն իրենց այդ մասնագի-տութեամբ օգտակար ըլլալ Հայաս-տանի, որ այնքան պէտք կայ նուիր-ուած եւ ձեռնհաս մասնագէտներու։

Անկէ զատ «Հայրենիք» շաբաթա-թերթը որոշ չափով հայկական պրո-պականդի ալ գործ կը կատարէ անգ-լիախօս օտարներու մէջ: Պէտք է մի-այն լայնօրէն տարածել զայն։

Ահա թէ ինչո՛ւ «Հայրենիք» շաբա-թաթերթի տարածման մէջ մեծապէս շահագրգռուած է նաեւ մեր այսպէս կոչուած հին սերունդը։

Իր ծաւալով (8 էջ) «Հայրենիք» շաբաթաթերթը երկու անգամ աւելի մեծ է քան Ամերիկայի մէջ Հայերու կողմէ անգլերէն լեզուով հրատա-րակուող միւս թերթերը, որոնք, ինչ-պէս յայտնի է, միայն 4ական էջով լոյս կը տեսնեն։

Իր բովանդակութեամբ «Հայրենիք» շաբաթաթերթը անհամեմատօրէն կը գերազանցէ միւս թերթերը՝ ոչ միայն այն բանով, որ կուտայ անոնցմէ շատ աւելի ճոխ ու շահեկան նիւթեր հայ կեանքէ, գրականութենէ եւ պատմու-թենէ, այլեւ այն բանով, որ աւելի հետեւողական, աւելի ներոյժ, աւելի խորունկ կերպով կը ներշնչէ հայ ազ-

ՕՐ. ՍԻՐՎԱՐԴ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

եւ

ՓՐՈՖ. ԳԱՌՆԻԿ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

(Դասախօս Սթրազպուրկի քաղաքի բարձրագոյն վարժարանին)

Նշանուած

Փարիզ Սթրազպուրկ

գային ոգի ու ազատատենչ խոկալ-ներ։

Ուրիշ առաւելութիւն մը: «Հայրե-նիք» շաբաթաթերթը իրեն նման միւս թերթերու մէջ միակն է, որ մեծ յա-ջողութեամբ հրապարակ կը բերէ ու կը քաջալերէ անգլերէն գրող երիտա-սարդ հայ գրական տաղանդները եւ ոչ ցարդ մասնաւոր ուշադրութեան ու բաւարիկ գնահատութեան արժանա-ցած է օտար գրագէտներու կողմէ եւ նոյնիսկ մրցանակներ ստացած է՝ գրուելով ամերիկեան լաւագոյն հրա-տարակութիւններու շարքին մէջ։

Ցայտնի է, որ անցած տարուան ըն-թացքին «Հայրենիք» շաբաթաթերթը ձեռնարկեց խիստ հետաքրքրական եւ հրահանգիչ տեսակցութիւններու այս երկրին մէջ ապրող ցեղային զանազան փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչ-ներուն հետ։

Այդ տեսակցութիւններու միջոցով, որոնք հերթով տեղի կ'ունենան եւ կը հրատարակուին ամէն շաբաթ, «Հայ-րենիք» շաբաթաթերթը, որքան մեզ յայտնի է, Ամերիկայի մէջ առաջին անգամն է որ ընդարձակ ու կազմա-կերպուած ուսումնասիրութիւն մը կը կատարէ այն մասին, թէ այս երկիրը եկած գաղթականները ի՞նչ կ'ընեն ի-րենց մայր հայրենիքին համար, ի՞նչ կ'ընեն իրենց նոր սերունդը իրենց մայր ցեղի կեանքին հետ կապելու հա-մար, ի՞նչ կ'ընեն իրենց ազգային մը-շակոյթը պահելու եւ զարգացնելու համար, վերջապէս ի՞նչ կ'ընեն այս երկրի մէջ ապրող միւս ցեղերն ալ ծանօթացնելու կամ մասնակից դարձ-նելու համար իրենց ազգային արժէք-ներուն։

Այսպիսի ուսումնասիրութիւն մը, որ անկասկած խիստ շահեկան է բոլոր Ամերիկացիներուն համար, կրնայ մե-ծապէս օգնել եւ մեզ՝ Հայերուս: Ու-րիշներու օրինակը, ուրիշներու փոր-ձառութիւնը կրնայ հրահանգիչ ու խրատական ըլլալ մեզի համար: Ու-րիշներու թափած ճիգերը կրնան ներ-շնչումի, խանդավառութեան աղբիւր-ներ դառնալ մեզի համար: Միւս կող-մէ՝ մեզ բախտակից ուրիշ ցեղերու կեանքին ծանօթանալով՝ մենք կըր-նանք աւելի մօտէն շփում ունենալ ա-նոնց հետ եւ այդ շփումի միջոցով կրնանք աւելի եւս օգտուիլ անոնց փորձառութենէն։

Հայ ազգային գերագոյն շահերը կը պահանջեն, որ մեր հայրենակիցները, նոյնիսկ անոնք որ անգլերէն չեն կարդար, ամէն կերպով աշխատին տարածելու «Հայրենիք» շաբաթա-թերթը»։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

ճաշին վրայ ոտքի ելայ ես եւ Թուր-քերէն, խօսքս Ալի պէկին ուղղելով ը-սի.

— Էֆէնտի՛, Ձեր Վսեմութեան ծանօթ է այն զարհուրելի կոտորածը որուն ենթարկուեցաւ ձեզի բարեկամ մեր խեղճ ազգը, բարբարոս Թուրքե-րուն կողմէ: Անոնցմէ շատերը գնդա-կահարելով Եփրատ թափեցին, եւ մաս մըն ալ փճացուցին լեռներուն եւ ճամբաներուն վրայ, բան մը որ Ձեր Վսեմութիւնը ինձմէ լաւ գիտէ: (Ան «այո, այո, գիտեմ, գիտեմ բառերով եւ գլխու համակիր շարժումներով ընդմիջեց զիս, հրաւիրելով որ նստիմ եւ անանկ խօսիմ): Անոնցմէ էի նաեւ ես, Ձեր յետին ծառան, Պոլսէն եկած մեր գերը օդափոխութեան, ու հոն ալ մնացած կրակին մէջ: Ես փախայ, ինկայ լեռ ձոր, եւ ապաստան գտայ Ձեր բարեկամ եւ ազնուական ժողո-վուրդին մօտ: Սակայն վերջերս, յուսահատ բոլորէն, ամէն դուռ իմ առջեւ գոց տեսնելով, դուրսը ձիւնե-րուն վրայ մնացի լքուած: Էֆէ՛նտի, որսորդին գնդակներէն փախչող թըռ-չունը ծառի մը սաղարթներուն մէջ կ'ապաստանի, Թուրքին սրսափէն հալածական Հայն ալ մեծ մարդու մը հովանիին տակ կ'ուզէ ապաստանիլ: Զկայ այս կողմերը, ինչքան տեղ ուր քիւրտերէն կը խօսուի, Ձեր Վսեմու-թենէն բարձր ու մեծ մէկը: Ուստի ես Ձեզի կը դիմեմ իբրեւ իմ փրկիչս: Ազատելու ուրիշ ճար չունիմ: Ահա վիզս Ձեզի կ'երկարեմ: Կտրեցէք գլու-խըս կամ ապրեցուցէք զիս: Կը նախ-ընտրեմ բարեկամ Քիւրտի ձեռքով մեռնիլ, քան ոխերիմ Թուրքի սու-րով»։

Իմ խօսքերս ազդեցուցիչ տպաւո-րութիւն գործեցին Ալի պէկի վրայ, որ պատասխանեց ինծի նոյնպէս Թուրքերէն: Ան այդ ճառս չէր մոռ-ցեր, ու յետագային ալ միշտ կը յիշէր զայն։

Պարզելէ ետք Քիւրտին բարեկացա-կամութիւնն ու Թուրքին գազանու-թիւնը Հայուն հանդէպ, շարունակեց.

— Մեզ որ մինակ դուն եկեր ես ձեր չէն ու մեծ գեղէն ուր կը յաճա-խէինք մեր տուներուն պէս: Շատ կը ցաւիմ, որ չկրցանք մարդ ազատել: Դուն գիտես այդ մասին եղած խիստ հրամանը: Մեր ապրուստը ձեզմով էր, ու մենք առանց Հայու մերկ մնացինք այսօր: Ուշիմ եւ աշխատասէր էր ձեր ազգը, եւ ատոր համար նախանձեցան ու փճացուցին զայն: Ես տեսնուեցայ Տիվրիկ ու Սվազ Թուրք երեւելիներու հետ եւ անոնց գաղափարն ալ այս էր: Վաղը ես կրկին Երզնկա պիտի եր-թամ, մեր աշիրէթին զինուորներուն գլուխն անցած, որովհետեւ միւլազիմ (տեղակալ) եմ: Քեզի անկէ լուրեր կը բերեմ: Կը ցաւիմ որ մեկնումիս նա-խօրեակին եկար: Սակայն հոգ չէ, քեզի համար կարգադրութիւն մը կ'ը-նեմ: Այս գիշեր նորէն Ազիզին մօտ կե-ցիր, վաղն առտու կանուխ իմ տղաս, Սյօն, քեզ միասին այծերուն գոմը կը տանի լեռներուն վրայ, ուր մարդ քեզ չի տեսներ: Ես գեղէն ուտեստ կը ղրկեմ եւ կը մնաս հոն մինչեւ գա-րուն: Եթէ մինչ այդ աշխարհը փոխ-ուի, քեզ փրկած կ'ըլլամ ու բարիքս չես մոռնար: Այլապէս նորէն կ'անց-նիս ճամբադ կ'երթաս, եւ ոչ ես քեզ տեսած կ'ըլլամ, ոչ ալ դուն զիս։

Այս պատասխանին վրայ աչքերս սամկացան, եւ ես ցատկեցի անոր ձեռքը համբուրելու, բայց ան ետ քա-շելով մերժեց: Գեղացիները ապշա-հար մեզի կը նայէին։

Ալի պէկ ինծի հարցուց թէ Տիվ-րիկցի Սենեքերիմ Քիւրքճեանը կը ճանչնա՞մ: Ուշիմ եւ ինքնօգնու-թեամբ ուսման տիրացած, Տիվրիկի հայ երեւելիներէն, Սըվազի սանտըգ էմինին էր: Այո՛, պատասխանեցի, շատ մօտէն կը ճանչնամ, հօրս բարե-կամն էր։

— «Քիւրքճեանը իսլամացուցին եւ ան իմամ եղաւ ու մզկիթին մէջ էզան կուտար: Ընտանիքն ալ իրեն հետ իս-լամացուելով փրկուած էր: Սակայն յետոյ Թուրքերը նախանձեցան եւ «կեավուրըն հուզուրընտա նամազ գըլմազ նայիզ տէյիլ տիր» ըսելով սպաննեցին: Կինն ու զաւակներն ալ աքսորուեցան։

— Խնդրեմ, հարցուցի անոր, քանի որ այդքան լաւատեղեակ էք, Սըվազի զինուորական բժշկապետ Տոքթ. Հայ-րանեանը ի՞նչ եղած է: Լսելովս իս-լամացուելով փրկուեր է։

— Զկայ, պատասխանեց ան, կըտ-րուկ ու չոր, Մուհամմէտ կերաւ անոր գլուխը: Երբ Սեբաստիոյ մէջ առաջին անգամ Դաշնակները ձերբակալել ըս-կսան, Հայրանեան վալիին դիմելով կը բողոքէ: «Եթէ անոնց յանցանքը Դաշնակ ըլլալն է, ես ալ Դաշնակ եմ, զիս ալ ձերբակալելու էք», կ'ըսէ: Ա-սոր վրայ վալին անոր խիստ ոճով կը պատասխանէ թէ՝ ձեզի ազատու-թիւն, սահմանադրութիւն շնորհե-ցինք, բայց դուք երես առնելով շատ առաջ գացիք եւ չափը անցուցիք: Հի-մա սպասեցէք եւ տեսէք թէ ձեզի ին-չե՛ր պիտի ընենք: «Ինսանիյէթ վէ մէտէնիյէթ պիր թարաֆա գոյարաանըզ չօք շէյ խափայիլիրսինիզ» պա-տասխանելով, բարկացած կը մեկնի բժիշկը: Սըվազի երեւելի Հայերուն հետ, թիւով 150 հոգի, Հայրանեանն ալ ճամբայ կը հանեն կառքերու մէջ նստեցուցած, իբրեւ թէ Կեսարիա ղրկելով դատուելու համար: Գիշե-րանց, քաղաքէն հեռու, ժանտարմա-յի խիտ ցանցի մը մէջ առած զանոնք, Մուսամմէտ, մաւզէրով, բոլորն ալ անձամբ կը գնդակահարէ։

Այս դոյժը զարհուրելի տպաւորու-թիւն գործեց վրաս։

Ան դուժեց նոյնպէս Զիմառացի Բի-ծային Սըվազի մէջ կախուիլը: Կախա-ղանին առջեւ ըսեր է Բիծա —«Գըլըճ Օսմանըլըընըն,պէյլիք էրմէնինին տիր»: (Սուրը Օսմանցիին, իշխանութիւնը Հայերուն է)։

Ալի պէկ խրատեց որ երբեք չյայտ-նեմ գրել կարդալ գիտնալս, այլ ըսեմ թէ պարզ արհեստաւոր եմ, որոնց հանդէպ պէտքի բերումով քիչ մը մեղմութիւն կայ։

Ցաջորդ օր ան աշիրէթէն 200 զին-ուորով մեկնեցաւ: Սակայն իր խոս-տումը չյարգեց: Տղան մէջտեղ չելաւ զիս տանելու: Գեղն ալ իրարանցումի մէջ էր: Շատեր կ'երթային: Ազիզ, տանտէրս, տխրօրէն կը հարցնէր ին-ծի.

— Մեզ այս ձիւն ձմրան զօրք կը տանին, դուն այս բանին ի՞նչ կ'ըսես։

Ու գնաց: Տունը կը մնային կինն ու զաւակ: Անոնց գլխուն պատուհաս էի: Ինձմէ շատ խնդրեց որ գլխուս ճարը նայիմ ու հեռանամ իր տունէն։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

դատապարտուածների վերաբերեալ Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Դատարանի յատուկ կոլեգիայի դատավճիռը հաստատուած է ԽՍՀՄ Գերագոյն Դատարանի կողմից ։

Բոլոր դատապարտուածների նկատմամբ դատավճիռն ի կատար է ածուած »։

Կը հասկնաք անշուշտ.— ուր մահապարտները գնդակահարուած են, առանց բացառութեան ։

*** « Խ. Հայաստան »ի վերջին թիւերէն կը տեղեկանանք թէ խմբագիրը նորէն փոխուած է ։ Այժմ պատասխանատու խմբագիրն է Ներ. Պօղոսեան ։

*** Մոսկուայի վերջին դատավարութեան առթիւ (Ռիքով, Պուխարին, Եաքովլեւ, Եակոտա եւն.) Հայաստանի մէջ ալ ժողովներ սարքուած եւ բանաձեւեր քուէարկուած են, պահանջելով մահ «ժողովուրդի երդուեալ թշնամիներին» ։ Երեւանի Հայ Գրողներու Միութիւնը իր կարգին հեռագիր մը ուղղած է, որով կը պահանջէ «մահ ժողովրդի թշնամիներին,— Բուխարինին, Ռիկովին, եւ կաղած շների ամբողջ վոհմակին» ։ Ստորագրողներուն գլուխը կը գտնուի Աւ. Իսահակեան ։ Ամբողջ բանաձեւը՝ յաջորդով ։

*** Հայաստանի Կոմունալ տնտեսութեան գործավար նշանակուած է Աւետիս (Աւօ) Մուրատեան, իսկ դատական գործավար՝ Ցարէթ Թորոսի Ավաջեան ։

ԱՆԳԼԻԱ ՄԻՇՏ ՎԵՐԱՊԱՀ

Փոխ-նախարար մը հրաժարութիւն կը խնդրէ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, աշխատաւորականները նորէն նեղը դրին կառավարութիւնը, որպէսզի որոշ յանձնառութիւններ ստանձնէ Սպանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ պաշտպանութեան համար ։

Վարչապետը, Պ. Չէյմպըլէն, նորէն մերժեց որ եւ է յանձնառութիւն ։ Նախարարական խորհուրդը նիստի հրաւիրուած էր երէկ, խմբագրելու համար կառավարութեան վերջնական պատասխանը՝ այսպիսի թելադրութեանց մասին ։ Վաղը, հինգշաբթի, վարչապետը բացորոշ յայտարարութիւններ պիտի ընէ խորհրդարանին մէջ, մերժելով որ եւ է գործնական օգնութիւն Չեխոսլովաքիոյ, բայց չնշելով թէ Մեծն Բրիտանիա պիտի կռուի, ամէն անգամ որ ուղղակի դպչին բրիտանական շահերուն ։

Երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, երբ վարչապետը կը կրկնէր իր նախորդ յայտարարութիւնները՝ այս հարցի մասին, ընդդիմադիրները կառավարութեան երեսին զարկին իր անդամներէն մէկուն տարօրինակ խօսքերը ։ Ակնարկուած անդամը, Լընօքս Պոյտ, խորհրդական աշխատանքի նախարարութեան, շաբաթ օր ճառ մը խօսելով, ըսած էր.—«Չկայ աւելի ծիծաղելի բան քան երաշխաւորել Չեխոսլովաքիոյ սահմանները, երբ կարելի չէ վստահ ըլլալ թէ այդ երկրին ժողովուրդին գոնէ կէսը հաւատարիմ պիտի մնայ իր կառավարութեան» ։ Ըսած էր նաեւ թէ ինք չի հաւատար որ Պ. Չէյմպըլէն կրնայ այդպիսի երաշխաւորութիւն մը տալ եւ թէ Մեծն Բրիտանիա պէտք չէ օգնութեան հասնի վտանգուած եւրոպական պետութեանց, եթէ անոնց ապահովութիւնը կենսական չէ Անգլիոյ համար ։ Եւ վերջապէս եզրակացուցած էր թէ Գերմանիա կրնայ կլանել Չեխոսլովաքիան, առանց վնասելու Անգլիոյ ապահովութեան ։

Գերմանական թերթերը անմիջապէս օգտագործեցին այս ճառը, գայն համարելով Չէյմպըլէնի տեսակէտը ։ Վիճաբանութեանց ընթացքին, Պ. Չէյմպըլէն շուղեց պղտիկ ձգել իր երիտասարդ նախարարը եւ խուսափողական պատասխաններ տուաւ, օգնութեան կանչելով ատենապետը, որ յայտարարեց թէ այդպիսի խնդիր չկայ օրակարգին վրայ ։ Ընդդիմադիրները սկսան աղմկել, պահանջելով որ խորհրդականը հրաժարի ։ Պահանջեցին նաեւ որ ոտքի կանգնի, բայց ան տեղէն չշարժեցաւ եւ բերանը չբացաւ ։ Կին երեսփոխան մը բացագանչեց, — « Ո՞վ մարդու տեղ դրած է զինքը» ։ Ուրիշներ կը պոռային.— « Մէջտեղ ելիր, մանչուկ» ։ Ի վերջոյ ատենապետը միջամտելով, բարեկարգութիւնը վերահաստատեց ։ Իրիկունը ուշ ատեն, երիտասարդ խորհրդականը ոտքի ելլելով հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, բոլորովին կարմրած .

— Անխորհուրդ խօսքեր արտասանած եղայ ։ Չկրցայ անդրադառնալ անոնց հետեւանքներուն, որովհետեւ, ինչպէս գիտէք, տակաւին քանի մը շաբաթ է որ պաշտօնի կոչուած եմ » ։

Վարչապետը բաւական սեղմելով այս չքմեղանքը, յանձնարարեց որ ուրիշ անգամ ճառ խօսած ատեն կշռէ իր խօսքերը ։ Աշխատաւորականները գոհ չմնացին, որովհետեւ խորհրդականը հակաբոլշեւիկ է եւ կուսակից՝ Զօր. Ֆրանքոյի ։

Հանրաքուէ կը սարքեն Աւստրիոյ համար

Գերմանիոյ Նացի կազմակերպութիւնը այսօրուընէ գործի կը ձեռնարկէ, կազմակերպելու համար Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միացման հանրաքուէն, նախագահութեամբ քարոզութեանց նախարարին՝ Տօքթ. Կէօպէլսի ։ Պերլինի մէջ պայքարին բացումը պիտի կատարուի հսկայական միթինկով մը, ուր անհամար բազմութեան մը առջեւ ճառ պիտի խօսի Կէօպէլս ։ Այս առթիւ տպագրուած են չլսուած յայտարարութիւններ ։ Պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Աւստրիացիները զատ պիտի քուէարկեն, Գերմանացիները զատ, իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ թուղթերու վրայ ։

*** Գերմանական կառավարութիւնը հաղորդեց Ազգերու Դաշնակցութեան թէ Աւստրիա այլեւս անկախ պետութիւն չըլլալով, անդամ չէ Ազգաժողովին ։

*** Գերմանական թերթերը կ'ազդարարեն որ Անգլիա չխառնուի Կեդր. Եւրոպայի գործերուն, ինչպէս որ Գերմանիա չի խառնուիր Անգլիոյ աշխարհակալութեան վերաբերեալ խնդիրներու ։

*** Ժընեւի Հրէական գործակալութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն Աւստրիոյ Հրեաները աւելի վայրագօրէն կը հալածուին քան Գերմանիոյ մէջ ։ Ամէն օր հարիւրաւոր Հրեաներ կը ձերբակալուին ։ Հրէական կազմակերպութեանց բոլոր վարիչները բանտարկուած են, կազմակերպութիւնները լուծուած, դրամներն ալ գրաւուած ։ Հրեայ հասարակութիւնը թշուառութեան մատնուած է ։ Հարիւր քառասուն Հրեաներ թաղուած են վերջին չորս օրերու ընթացքին, մինչդեռ օրական մահերու սովորական թիւն էր չորս ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԹՈՒԱՆԻՈՅ դահլիճը հրաժարեցաւ, անտանելի գտնելով Լեհաստանի առաջարկած պայմանները ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը ժողովի հրաւիրեց 50 բարձրաստիճան սպաներ, ծրագիր մը մշակելու եւ մէկ միլիոն հոգինոց բանակ մը կազմակերպելու համար ։ Խորհրդարանը մէկ միլիառ տոլար (33 միլիառ ֆրանք) քուէարկեց նաւատորմին համար ։ Պիտի շինուին 46 մեծ մարտանաւեր, 22 օժանդակ նաւեր եւ 950 օդանաւեր ։

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ քարիւղի հանքերուն ազգայնացման առթիւ, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Մեքսիկայի նախագահին ։ Քարիւղի ընկերութեանց պաշտօնատարները հեռացան Մեքսիկայէն, օդանաւ նստելով ։ Բանուորական խորհուրդ մը կազմուած է, հանքերը շահագործելու համար ։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 3րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի ապրիլ 3ին, Ռուանի մէջ ։

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ գործին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, «Փառի - Սուառ» իբրեւ Հայ ներկայացուցած էր Ամիրեանը ։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ամբաստանեալը իսկապէս Պարսիկ է եւ ուսանող ։

«ՐԱՖՖԻ» խմբակի դասախօսութիւնը 23 մարտ, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին Café «La Grillon» 2 Carrefour de l'Odéon, կը խօսի Պ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, նիւթն է՝ «Փետրուար 18ի ապստամբութեան պատճառներն ու հետեւանքները» ։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Վալանսի ՀՄԸՄ Մարզական Միութեան կողմէ ։ 24 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ ։

Կը խօսի՝ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ։ Նիւթ « Ի՞նչ կը սպասենք Մեր մարզական Երիտասարդներէն» ։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիր երիտասարդները ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Կ. Խաչի Վալանսի Մ.ղին կողմէ ։ 23 Մարտ, Չորեքշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ Ակումբին մէջ ։

Կը խօսի՝ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ ։ Նիւթ՝ « Հայ կնոջ դերը անցեալին ու ներկայի մէջ » ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային դասախօսութիւնը 25 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր հաւաքատեղին, 5 Ռիւ տը լ'Էքլիբս, «Շահրիկեան» սրահին մէջ ։ Կը դասախօսէ Պ. Կ. ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ, նիւթ՝ «Ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել լսարանական դասախօսութիւններէն» ։ Կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու լայն ժամանակ կը տրուի ներկաներուն ։

Մուտքը ազատ է ։

ԱՆԺԵԼ ՖՕՐԹՈՒՆԱԹՕԻ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին) ։

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil:

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շօբէնէն, Լիստէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն. ։

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 փրանք ։

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիշէն ։

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԽՆՋՈՅՔ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Մարտ, Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն

կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

ՇՈՒՆԻՆ ՃԻՒՆԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)

Ա. Ալթունեանի վէպէն թատերախաղի վերածեց

ԿԻՒՐԵՂ ՍՐԱՊԵԱՆ

կը մասնակցին Տիկիններ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՄԱՔՏՈՆԱԼՏ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Օրիորդ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պարոններ ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ ։

Տոմսերու գիներն են՝ 15, 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (Danton 88—65) եւ ծանօթ վայրեր ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ ՔՈՍԹԻՒՄ ԹԱՅՅԷՕՐ կարող վարժ կարուհիներ ։ Դիմել 51 Rue de Caire, «PARIS MODERNE» ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ վէսթոն կարող շատ լաւ գործաւոր մը ։ Տեւական գործ. լաւ վճարում ։ Դիմել՝ Պ. ԳՈՐԳԻԿԵԱՆԻ, 31 Route de Choisy, Ivry sur Seine ։

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ շրջանի հայրենակիցներուն «Աշխարհադաշտ»ի տուած խիստ օգտակար արդիւնքէն քաջալերուելով, եւ վերջերս մեր ստացած երկու նոր անուանացանկը, մտադրած ենք երկրորդ Անուանացանկ մը հրատարակել, կոչ կ'ուղղենք աշխարհի վրայ վերապրող բոլոր հայրենակիցներուն որ հաճին գրել մոռցուած անունները, ուր որ բեկորներ կան մեր պարտքն է արձանագրել ։ Հասցէ՝ H. Kéfélian Frères, 22 Rue Lacretelle, Paris (15) ։

Մարսէյլի «Շահրիկեան» սրահին մէջ ծախու են, երկար եւ հաստատուն նստարաններ՝ յարմար եկեղեցիի, ակումբի եւ պարահանդէսի ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Ա. ՔԻՕՍԷԵԱՆԻ, 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex) ։

×

«Շահրիկեան» սրահը, 5 Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ, վարձու կը տրուի կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու թատերական ներկայացման, հարսնիքի, նշանտուքի, հանդէսի եւ ժողովներու ։ 333 հոգիէ աւելի տեղ ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել Պ. Ա. ՔԻՕՍԷԵԱՆԻ 11 Place Jules - Guesde (Photo Rex), Մարսէյլ ։

ԾԱԽՈՒ Է սեփականատիրոջ մահուան պատճառաւ դարբինի խանութ մը քաղաքին կեդրոնը (Րէփիւպլիք փողոցին կից) ։ Դիմել Place des Moulins No. 38, Marseille, կէսօրէ վերջ ժամը 2—4 ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Բղիի Ջերմուկ գիւղէն, Յակոբ Տէրտէրեան, կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Խաչատուր Տէրտէրեան, 25—26 տարեկան, որ տասը տարի առաջ կը գտնուէր Մարսէյլ ։ Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Serpouhie Bouloudianի, R. U. B. Hospital, Beirut, Liban:

— Վանի գիւղերէն Սարօ Հովիւեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Սեդրաք, Աբրահամ, քոյրերը՝ Սօսէ, Դիլօ (իրենց հօր անունը՝ Մուշեղ, մօր անունը՝ Ապրշում) ։ Կը փնտռէ նաեւ իր հօրեղբայրները՝ Մելիք, Մարգար, Պաղօ, Կրպօ Լեւոն եւայլն ։ Իրենց հետքը կորսնցուցած է Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն առաջ ։ Ստոյգ լուր տուողին 300 ֆրանք նուէր ։ Իմացնել՝ Serop Moroukianի, 63 Boulevard Carnot, Le Puy,(Haute Loire), France.

Վ. ԻՋԳԱԼԱՑԵԱՆ

ՓՈՐՁԱԳԷՏ - ՀԱՄԱՐԱԿԱԼ

Հաշիւներու արձանագրութիւն .— տուրքերու յայտարարութիւն եւ գործերու հետապնդում ։

Մեքենագրութիւն եւ բազմագրութիւն (duplicateur)

Ընդունելութեան ժամեր .— Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 5էն 7, 18, Cité Trévise, Մէթրօ Cadet ։

Երեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ ժամը 5էն 7, 9, Rue Jouye - Rouve, Մէթրօ Belleville եւ Pyrénées

Հեռաձայն Mel. 50—09 ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՄԱՐՏ
JEUDI 24 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3687

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՁԻԹ ԾԱՄԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ ՉԷ

Մեր երէկուան հարցումներէն ինքնին կը ծնին ուրիշ հարցեր:

Տարիներէ ի վեր տրտունջներ, մեղադրանքներ, նոյնիսկ լուտանքներ եւ անէծքներ կը լսուին անոնց դէմ որ ուղղակի կամ անուղղակի դեր կատարած, պատասխանատուութիւններ ստանձնած են մեր հանրային կեանքին մէջ:

Մասնաւորապէս ծանր են բողոքները՝ քաղաքական գործունէութեան մասին: Առտուն կանուխ արթնցողը քար մը կը գլորէ: Կը գտնէ: Վճիռներ կ'արձակէ: Խելքեր կ'ուսուցանէ:

Այդ պարագան չէ որ պիտի քննենք այստեղ:

Բոլոր ազգերու մէջ ալ, անցեալի ուսումնասիրութիւնը, վերագնահատումը, մանրակրկիտ վերլուծումը տարրական պարտականութիւն մըն է, յաջորդ սերունդներուն համար: Մանաւանդ երբ կը կատարուի ճեռնհասութեամբ եւ կատարեալ բարեխղճութեամբ:

Այս պարտականութիւնը աւելի կը ծանրանայ մեզի համար, քանի որ, վաղուրն եւ դիւրահաւան ժողովուրդ, ընդհանրապէս տրամադիր ենք սուտերը իրականութեան հետ շփոթելու: Յաճախ պարզ բաղձանքներ կամ յանդուգն թռիչքներ մեր ոտքը գետնէն խրել տուած են:

Արդ, այս բոլորը ձգելով անկաշառ պատմագրին եւ քննադատին, բանաձեւենք մեր հարցումը:

Ի՞նչ կը բանին անոնք որ պատմութիւն կ'ուսումնասիրեն, վերագնահատման փորձեր կը կատարեն 15 — 20 տարիէ ի վեր, կարդալով, լսելով, պրպտելով:

Մեր ապրած ժամանակաշրջանը ոչ կարճ է, ոչ ալ անյարմար, եզրակացութեան մը յանգած ըլլալու համար.

Բայց միայն եզրակացութիւնը չէ որ արժէք ունի այսօր: Օրուան կեանքը շարժում եւ գործ կը պահանջէ, աշխատանք եւ պատասխանատուութիւն կը պարտադրէ:

Ի՞նչ օգուտ քրքրել «նիւթեր պատմութեան համար», եւ հառաչանքներ կամ լուտանքներ արձակել, երբ գործելու, վրիպումները դարմանելու եւ չիտակ ճամբան գտնելու միտք չունիս: Երբ քու կարգիդ պատրաստ չես պատասխանատուութիւններ ստանձնելու: Դրօշի մը տակ մտնելու: Կամ նոր դրօշ մը պարզելու:

Մեր կեանքը չի հանդուրժեր ակադեմական պերճանքներու: Մանաւանդ օրուան այս ժամուն:

Աւելի գունաւորելով հարցումը, ի՞նչ նորութիւն եւ աջակցութիւն կը խոստանան, կը ստանձնեն այն տարրերը որ հասունցան վերջին քսանամեակի ընթացքին:

Անօգուտ է տրտնջալ այս կամ այն ծրագրին, մեթոտին, դեկավարութեան դէմ, երբ ընդունակ չես, պատրաստ չես նորը դնելու անոնց տեղ, եւ արժեցնելու արդար յաւակնութիւններդ:

Քաղաքական կեանքը մշտնջենական շարժում է եւ հոլովում: Ձին քշելու համար անհրաժեշտ է նախ ձի մը ճարել: Հեծնելու, վարելու արուեստը սորվիլ եւ ասպարէզ նետուիլ, որքան կը կրէ աչքդ: Որքան կը զօրէ ուժդ:

Այս խնդիրը սերտ կապ ունի մեր դրած հարցին հետ:

Երբ կ'ըսենք թէ ժամանակը եկած է ուժերը ամփոփելու, արթուն հսկելու, դէպքերուն ընթացքը վերլուծելու եւ իրաւասու օրկան մը, կեդրոնական հասցէ մը ապահովելու, մենք հարցը չենք ըմբռներ այնպէս ինչպէս պատերազմէն առաջ:

Այն ատեն մարդիկ վարժուած էին «երեւելեաց ժողովներ» կազմելու, յափշտակուելով զանազան հանդամանքներէ, տիտղոսներէ, համբաւներէ: Եւ այդ ժողովներուն «հոգին սուրբ»ն ալ ընդհանրապէս վեղարը կ'ըլլար: Կամ տնավարի հոգեբանութիւնը:

Եթէ կ'ընդունինք որ ժամանակները փոխուած են եւ պատմութիւնն ալ իր դասը տուած է, ապա ուրեմն ասպարէզ իջէք, միասին բերելով ձեր իւղը,— խելք եւ աշխատանք:

Մենք այսպէս կ'ըմբռնենք վերագնահատման, երիտասարդացման շարժումը:

Ահա մէջտեղն են բոլոր քաղաքական հոսանքները, իրենց դաւանանքով, տարողութեամբ եւ գործունէութեամբ:

Չէ՞ք ուզեր այս դրօշը,— մտէք միւսին տակ, ապաւինեցէք երրորդին: Բայց, ընտրեցէ՛ք, վերջապէս, ձեր ճամբան:

Միայն ծերացածներն ու հեղգացածները, կամ «ինչ՛թանթ»ները ու «ամաթէօր»ներն են որ չեն կրնար որոշում տալ:

Փառք Ալլահին, Անատոլուի խորերն ալ չենք այլեւս, որպէսզի կարենանք չքմեղանքներ հիւսել,—– անկիւն մը քաշուելու եւ ձիւթ ծամելու համար: Կամ պատուհանին առջեւ նստելու եւ սոր - ա - նոր խօսք նետելու համար:

Ահա ձեզի օրինակ՝ ամբողջ Եւրոպան: Նոյնիսկ Ասիան ու Ափրիկէն:

Եթէ շատ մը երկիրներու մէջ պետութիւնն է որ կը կազմակերպէ ամէն բան, անդին կան ուրիշ երկիրներ ալ ուր ինքնագործունէութիւնը հրաշքներ կը կատարէ:

Եթէ ուրիշներուն համար օրուան իշխանութիւնը մղիչ ուժ է, մեր պատմութիւնը, ներկայ ողբերգութիւնը տասնապատիկ աւելի զօրաւոր ազդակ մը կը կազմէ, կը բաւէ որ ամէն մէկը, անհատ կամ հոսանք, պարտականութիւն սեպէ իր բաժինն ստանձնել, յանուն այս հալածական ժողովուրդին բարօրութեան:

Ուրիշներ վերագինում կը կատարեն, աննախընթաց մոլեգնութեամբ:

Թող մեր վերագինումն ալ հոգեկան ըլլայ,— կրող կազմակերպուելու եւ գործելու: Տքնելու: Անվհատ վճռականութեամբ եւ խանդավառ նախանձախնդրութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

7-8 ՄԻԼԻԱՌ ՖՐ.Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԱՐԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Փոխառութիւնը յետաձգուած է առայժմ

Կառավարութեան ստիպողական պահանջին վրայ, երեսփ. ժողովը առջի օր քուէարկեց երկու կարեւոր օրինագիծներ, մասնաւորապէս դիւրացնելու համար ազգային պաշտպանութեան կազմակերպումը:

Առաջին օրինագծով Պանք տը Ֆրանսը 5 միլիառ փրանքի յաւելուածական գումար մը պիտի յանձնէ պետական գանձին:

Երկրորդ օրինագծով, Ֆրանքին պաշտպանութեան համար տրամադրուած գումարին շահը՝ 2 միլիառ փրանք, պիտի փոխանցուի ազգ. պաշտպանութեան նորահաստատ սնտուկին: (Արմատական օրկանը այս շահը կը հաշուէ 3ուկէս միլիառ փրանք):

Առաջին օրինագիծը քուէարկուեցաւ 243ի դէմ 343 ձայնով, երկրորդը՝ 137ի դէմ 379 ձայնով, ինչ որ շատ մեծ յաղթանակ մը չի նկատուիր կառավարութեան համար: Վիճաբանութիւնները տեւեցին երկու ժամ եւ երկու օրինագիծները անմիջապէս յղուեցան Ծերակոյտին, որ կրնայ դժուարութիւններ յարուցանել: Այս վերջինը շատ ալ համաձայն չէ այսպիսի գործողութեանց եւ կը նախընտրէ փոխառութիւնը. բայց կառավարութիւնը առ այժմ յարմար չի դատեր փոխառութեան դիմել, սպասելով որ կիրքերը հանդարտին եւ վստահութիւնը վերահաստատուի:

Տակաւին ամէն յոյս կորուած չէ ազգ. միութեան դահլիճի մը կազմութեան համար: Կառավարութիւնը այս երկու օրինագիծները առաջարկած ատեն, պաշտօնական ղեկոյցով մը կը յայտնէր թէ եղածը առժամեայ կարգադրութիւն մըն է, ընդ առաջ երթալու համար անյետաձգելի պահանջներու:

Պանք տը Ֆրանսը 5 միլիառ փրանք եւս տրամադրելով կառավարութեան, այս վերջինը իրաւունք կ'ունենայ 20 միլիառ փրանք քաշելու դրամատունէն: Նախապէս տրամադրուած գումարին առաւելագոյն չափն էր 15 միլիառ, իսկ աւելի առաջ՝ 10 միլիառ:

Երկու օրինագիծներուն քուէարկութիւնը զգալապէս ազդեց սակարանին վրայ: Տոլարը 32.73էն բարձրացաւ 33.10ի, անգլիականը՝ 162.62էն 163.64ի:

Երբ ազգ. պաշտպանութեան ինքնավար սնտուկը հաստատուեցաւ Շօթանի կառավարութեան օրով, ծրագրուած էր 15 միլիառ փրանք ճարել փոխառութեամբ եւ ուրիշ միջոցներով: Անկէ ի վեր, երկու կարեւոր ազդակներ արգելք հանդիսացան այս ծրագրին: Առաջինը՝ նոր դահլիճին կազմութիւնն էր, ընկերվարական ուղղութեամբ, երկրորդը՝ միջազգային կացութեան ծանրացումը: Այս երկուքն ալ բարոյապէս ազդեցին հանրային կարծիքին վրայ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Պ. Լէոն Պլում պարզելով կառավարութեան տեսակէտները, խոստովանեցաւ թէ «ըմբոստ հոգեվիճակ մը եւ ընդհանուր անձկութիւն մը սաստեցուցին օտար դրամագլուխը եւ դուրս ղրկեցին Ֆրանսական դրամը: Այս պարագան հետեւանք է Եւրոպայի լարուած կացութեան, որ պատճառ եղաւ մեծագումար դրամ քաշելու խնայողական սնտուկներէն եւ դրամատուններէն»: Վարչապետը մասնագիտական բացատրութիւններ ալ տալով, յայտարարեց.

— «Կառավարութիւնը երբեք տրամադրութիւն չունի քննալու այս առժամեայ անօրինութիւններով ստանալիք ապահովութեան վրայ: Գիտեմ, պիտի ըսեն թէ այս կարգի գործողութիւններ կ'առաջարկէ այն կառավարութիւնը որ պատրաստ է իշխանութիւնը ձգելու: Բայց, ըսի առջի օր, թէ ցորչափ գործի գլուխ կը գտնուի, զօրացած մեծամասնութեան վստահութեամբ, կառավարութիւնը պիտի շարունակէ վարել գործերը ինչպէս որ եւ է կառավարութիւն, այսինքն տեւելու կամքով»:

Ընդդիմադիրներէն Ֆլանտէն, նախկին վարչապետը, եւ ուրիշ ազգայնական երեսփոխաններ քննադատեցին կառավարութեան քաղաքականութիւնը, բայց մեծամասնութիւնը չուզեց լսել: Անոնք դիտել տուին թէ կառավարութիւնը չահեր կ'ապահովէ ի վնաս ազգին, 50 առ հարիւր արժեզրկելով Ֆրանքը: Լէոն Պլում պատասխանեց.— «Ամէն պարագայի մէջ, այս շահերը պիտի յատկացուին ազգին պաշտպանութիւնը կազմակերպելու»:

«ՖՐԱՆՍԱ ԶԷՆՔ ԿԸ ՂՐԿԷ՞ ՍՊԱՆԻՈՅ»

Տալատիէ չպատասխանեց այս հարցումին

Երեսփ. ժողովին նոյն նիստին մէջ, առտուն, բուռն տեսարաններ պարզուեցան, երբ ազգ. պաշտպանութեան նախարարը կը ներկայացնէր «զինուորեալ ազգ»ի օրինագիծը:

Օրինագիծը հազիւ ներկայացուած, ազգայնական երեսփոխան մը խօսք առնելով յայտարարեց.

— «Երբեք հակառակ չեմ օրինագծին քուէարկութեան, բայց կ'ուզեմ վստահ ըլլալ առաջարկուած միջոցներու արդիւնաւորութեան մասին: Ազգ. պաշտպանութեան Պ. նախարարը վստա՞հ է թէ այս միջոցին մեր բանակին յատկացուած զէնքեր եւ ռազմանիւթ Պիրէնեաններէն անդին չեն ղրկուիր: Երկիրը չի կրնար ըմբռնել որ մեր զինարանները պարպուին, հոգ չէ թէ փոքր քանակութեամբ, ի նպաստ կառավարութեան մը որ մեր զինակիցն ալ չէ: Ճի՞շդ է որ կը պարպուին: Դուք տրամադի՞ր էք, այո կամ ոչ, թոյլ տալու որ պարպուին: Եթէ «ոչ» պատասխանէք, ես կ'առնեմ հարցումս: Եթէ չպատասխանէք, կը պահեմ զայն»:

Աջերը ջերմապէս կը ծափահարէին, իսկ ձախերը կ'աղմկէին, անարգական խօսքերով:

Պ. Տալատիէ.— Ձեզ հասկնար թէ ինչպէս կ'ուզեն ձեւակերպական հնարք-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ

Ամէն օր կը կարդամ թերթերուն մէջ.— Անգլիական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց, ֆրանսականը բողոքագիր մը փութացուց, սպանիականը խնդրագիր մը ներկայացուց, լեհականը սաստեց, խորհրդային կշտամբեց, Ամերիկեանը միջամտեց, թրքականը առարկեց, գերմանականը առաւ ճայեց ...

«Յառաջ» պետութիւն չէ: Ոչ իսկ նահանգապետութիւն:

Բայց, իր չորս պատերուն մէջ ունենալով «պետ»եր, կը ներկայացնէ տեսակ մը իշխանութիւն: Կորիզ մը, հոգ չէ թէ չափազանց համեստ կտուրի մը տակ ապաստանած:

Չէ՞ որ ունի խմբագրութեան «պետ», վարչապետ, Հայաստանի բաժնի պետ, թրքական բաժնի պետ, «գաղթապետ», «փորձապետ», գրաշարապետ եւայլն:

Արդ, այս «պետերը» առջի օր ժողով գումարելով, ինծի պաշտօն յանձնեցին հետեւեալ ծանուցագիրը ուղղել առ որ անկ է,— բոլոր անոնց որ «Յառաջ»ի հետ կապ ունին ... ձեռագրով.—

1. Վերջին անգամ կ'ազդարարենք ձեռագիրները գրել մաքուր, մելանով, եւ մէկ էջի վրայ:

2. Գրել կարճ եւ ամփոփ, սարէն ձորէն խորհրդածութիւններ չխառնելով նիւթին հետ:

3. Հանդէսներու նկարագրութիւնը կոկել, խնամել, դարձնել աւելի կենդանի:

4. Երբ թղթակցութիւն մը կը հրատարակուի, ուշադրութեամբ կարդալ եւ սերտել կատարուած սրբագրութիւնները, մանաւանդ ուղղագրութիւնը, որպէսզի նոյն սխալները կամ անհոգութիւնները չկրկնուին, ինչպէս կ'ըլլայ տարիներէ ի վեր:

5. Ստորագրել ինչ որ կը ղրկուի խմբագրութեան, հրատարակելի ըլլայ թէ ոչ: Մանաւանդ երբ մեղադրանք մը կ'ուղղէք: Ամբաստանողը պէտք է քաջութիւնն ունենայ ճակատաբաց երեւալու: Եթէ բանաւոր պատճառներ ալ ըլլան ծածկանուն գործածելու, խմբագրութիւնը իրաւունք ունի գիտնալու գրողին ինքնութիւնը:

6. Երբ ազդ մը, ժողովի յայտարարութիւն մը կ'ուղղէք, մի մոռնաք նշանակել հասցէատեղին, օրը, ժամը:

7. Կարճ կապեցէք սա «աննախըն - թաց»ները, «շքեղ»ները, «հոյակապ»ները, «պանծալի»ները:

8. Երբ հանդէս մը կը կազմակերպէք եւ նկարագրութիւն ալ կ'երեւայ յաւելեալ եւ ճոխացեալ, անուններով եւ հանգամանքներով, այլեւս աւելորդ է մասնաւոր յայտարարութիւններ ալ ղրկել, շնորհակալութիւն յայտնելու համար մասնակցողներուն,— բանախօսին, երգիչին, արտասանողին, դերասանին, յուշարարին, նախագահին: Մանաւանդ որ, այդ շնորհակալութիւնը կը յայտնուի արդէն օրուան նախագահին կողմէ: Ոչ միայն մասնակցողներուն, այլեւ ներկաներուն ...

9. Ճառերը նկարագրած ատեն, շատ լայն մի բանաք ձեր թեւերը, եթէ վստահ չէք թէ պիտի կրնաք հարազատօրէն ներկայացնել: Կը բաւէ յիշել միտքը: Կարեւոր պարագաներուն, ջանացէք բուն իսկ բանախօսէն առնել ձեռագիրը:

10. Գրեցէք օրը օրին: Ծիծաղելի չէ՞ 10 — 15 օր վերջը տպել Փարիզի մէջ կատարուած հանդէս մը, երբ այդքան օրէն թղթակցութիւն կրնայ գալ Իրանէն կամ Իրաքէն:

Դեռ ուրիշ պատուէրներ ալ յանձնարարեցին ինծի, բայց առարկեցի թէ շատ է, մէկ անգամուան համար:

Եթէ միայն այսքանը լսէին ...

Վ.Ա.Հ.

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՄԵՌՑՈՒՑԱԾ ԵՆ ՍԱՀԱԿ ՏԷՐ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆԸ

Արուէն Եսայեանն ալ սպաննուած?

Մարտ 17ին հրատարակած էինք շարք մը քստմնելի տեղեկութիւններ՝ Հայաստանի մէջ կատարուած գնդակահարութեանց եւ ձերբակալութեանց մասին, քաղելով մասնաւոր աղբիւրէ մը:

Այդ նկարագրութենէն կ'երեւար որ անցեալ աշնան, եւ դեռ աւելի առաջ, գնդակահարուած կամ Չեկայի զնտանին մէջ ոչնչացուած են առ նուազն 16 հոգի, բոլորն ալ ծանօթ անձեր:

Կողմնակի աղբիւրէ մը կը տեղեկանանք թէ սպաննուած է նաեւ Արուէն Եսայեան, որ Փարիզ եկած էր քանի մը տարի առաջ, իբրեւ նախագահը Հայաստանի Տնտեսական Գերագոյն Խորհուրդին: Ատեն մը մէկդի նետուելէ վերջ, Արուէն Եսայեան նշանակուեցաւ Հօկի նախագահ, եւ Մոսկուա գնաց, շատ հաւաստիքներ ստանալով: Խանջեանի ողբերգութենէն վերջ, իր արեւն ալ խաւարեցաւ, եւ «Խ. Հայաստան»ը օր մը պատահաբար գրեց թէ ձերբակալուած է: Այս երիտասարդը Տրապիզոնցի էր, ջարդերէն ազատուած եւ Պաթում փոխադրուած բեկոր մը, եւ բոլշեւիկեան շարքերը մտած՝ դեռ 18 տարեկանին:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Սահակ Տէր Գաբրիէլեան, նախկին վարչապետը, սպաննուած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ.—

Չեկան ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղէ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի դէմ, շարելով սովորական բառերը,— հակայեղափոխական, ազգայնական, փաշական, անջատական եւն.: Ամբաստանեալը կը պահանջէ որ զինքը դատեն Չեկայի վարիչին՝ Մուղդուսիի հետ դէմ դիմաց: Չեկան իբրեւ թէ հաւանութիւն կը յայտնէ, եւ երբ ամբաստանեալը կը սկսի խօսիլ, տրուած նշանի մը վրայ երկու չէկիստներ սեղանին վրայ գտնուած խոշոր կաղամարը առնելով կ'իջեցնեն գլխուն: Յետոյ խեղդելով Չեկայի վերնայարկի պատուհանէն վար կը նետեն եւ կը յայտարարեն թէ «անձնասպան եղաւ»: (Անշուշտ նմանօրինակ պարագաներու մէջ «անձնասպան» եղած էր նաեւ Աղասի Խանջեան, 1936 յունիս 9ին ...): Այս դէպքէն վերջ կը սպաննուի նաեւ Մուղդուսի:

Մեր տեղեկատուն կը յայտնէ թէ բանտարկուած է նաեւ Գրիգոր Վարդանեան, Հօկի երբեմնի նախագահը (Տրապիզոնցի), ամբաստանուելով թէ 200.000 տոլարի զեղծում մը կատարած է: Վերջապէս, Դ. Շահվէրտեան ամբաստանուած է եղեր ոչ միայն իբրեւ լրտես, այլեւ իբրեւ կաշառակեր՝ ներքաղաքի գործողութեանց առթիւ:

Գերմանիա, Պալքանները եւ Թուրքիա

Մարաջախտ Կէօրինկ Եուկոսլավիա պիտի այցելէ, ապրիլ 10ի քուէարկութենէն եւ խորհրդարանին ընտրութենէն վերջը: Վարչապետին հետ տեսակցելէ վերջ, աչքէ պիտի անցընէ կարգ մը զինուորական եւ օդանաւային հաստատութիւններ: Մասնագէտներ ալ պիտի ընկերնան իրեն: Իսկ արտաքին նախարար Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Վարշաւա պիտի երթայ, ինչ որ մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ: Աւելի վերջը, նախարարը կը խորհի այցելել Պալքանեան պետութեանց մայրաքաղաքները, ինչպէս եւ Թուրքիա, զօրացնելու համար Գերմանիոյ քաղաքական ազդեցութիւնը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

Միւս կողմէ, Սոֆիա եւ Պուքրէշ պիտի երթայ Քէփլէր, Գերմանիոյ պատուիրակը Աւստրիոյ մէջ: Վերջապէս, կարգ մը շրջանակներու մէջ կը հաւաստեն թէ Ֆոն Փափէն Լոնտոն, իսկ Տոքթ. Շախթ Կեդր. Եւրոպա պիտի երթան:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԵՒԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

3.— ՁԳՏՈՒՄ ԴԷՊԻ ԱՐԵՒԵԼՔ

1871ի Ֆրանքեւդերման պատերազմէն վերջ փրուսիական - աւստրիական մրցակցութիւնը հաշուեյարդարի ենթարկուած էր այլեւս։ Իսրաքանչլերը կերտած կազմած էր նոր կայսրութեան մը։ Փրուսիան՝ առանցքն էր Գերման կայսրութեան, Աւստրիան՝ աւստրեւհունգար կայսրութեան։

Այս երկու կայսրութիւնները պիտի չուշանային հիմը դնել զինակցութեան մը։

Աւելորդ է ըսել մինչեւ ընդհանուր պատերազմ, եւրոպական բոլոր տագնապներու ընթացքին Աւստրիոյ - Հունգարիոյ քաղաքականութիւնը սերտօրէն կապուած, աւելի ճիշդ ենթարկուած էր տեւականապէս Գերմանիոյ քաղաքականութեան։

Գերման քաղաքականութիւնը ձեւով եւ ոգիով զինապաշտ եւ կայսերապաշտ, 71ի յաղթանակէն վերջ, խիզախօրէն ընդգրկեց համաշխարհիկ գերզօրութեան նպատակակէտ մը։ «Մեր ապագան ծովերուն վրայ է» ըսաւ Վիլհելմ Բ. «Մեր փառօքը միշտ չոր, մեր սուրը միշտ հատու պահելու ենք» պատգամեց։

Ու յամառօրէն ան սկսաւ շուկաներ փնտռել իր յարաճուն ճարտարարուեստին ու բարգաւաճ առեւտուրին առջեւ։ Հոգ չէր թէ այդ ճամբուն մէջ ան ճակատ ճակտի գար անգլիական կամ փրանսական շահերու դէմ։

Այս ուղղութեան վրայ Գերմանիա իր աչքերը դարձուց դէպի Պալքանները, մանաւանդ դէպի Օսմանեան հիւանդկախ պետութիւնը։ Պիսմարք չէ՞ր ըսած ժամանակին. — «Մեր Ափրիկէն Պալքաններու վրայ կը գտնուի»։

Գերմանիոյ այդ ձգտումը համաձայն էր միանգամայն Աւստրիոյ - Հունգարիոյ շահերուն, որովհետեւ այս պետութիւնն ալ խոր պատճառներ ունէր Պալքանները իր ազդեցութեան շրջանակին մէջ առնելու։

Գերմանիոյ եւ ԱւստրեւՀունգարիոյ միացեալ, համերաշխ այդ ձգտումը, դէպի Պալքանները, դէպի Օսմ. կայսրութիւնը տարածուելու, — ինչպէս ծանօթ է — կոչուած է Տրանք Նախ Օսթըն, թափանցում դէպի Արեւելք։

Իսրաքանչլերի շարժառիթը տարբեր էր բնականաբար, Աւստրիա - Հունգարիա Պալքաններու մէջ նախ կը ջանար հակազդել ու չէզոքացնել մասնաւորաբար սերպիական փոքր պետութեան դերը, որովհետեւ ասիկա քաշողական մեծ հմայք մը կը տարածէր Աւստրիա - Գունգարիոյ մէջ հաստատուած հարաւային Սլաւներու, Եուկոսլաւներու վրայ։ Պետական վտանգ մըն էր ասիկա։ Սերպիան միանգամայն Պալքաններու մէջ յառաջապահ մարտկոցն էր ռուսական ազդեցութեան. հակազդել Սերպիոյ՝ կը նշանակէր պայքարիլ սլաւական - ռուսական կարեւոր սպառնալիքին դէմ։

Կար նաեւ տնտեսական շարժառիթ մը, Աւստրիա - Հունգարիա կը ցանկար նաեւ իւրացնել Մակեդոնիան, Սելանիկը, ինչ որ իրեն պիտի ընծայէր առաջնակարգ ղուռ մը, ազատ կուռան մը արեւելեան Միջերկրականի վրայ։ Առեւտրական, տնտեսական ու զինուորական ինչ անհաշուելի առաւելութիւններ կը ներկայացնէր Սելանիկը երկուորեակ պետութեան ապագայի տեսակէտով։

Գերմանիոյ արեւելեան քաղաքականութիւնը կը թելադրուէր ուրիշ, աշխարհակալական նպատակներէ։ Ան կը ջանար Օսմանեան պետութիւնը առնել իր տնտեսական - զինուորական թեւարկութեան տակ, Անատոլուն վերածել Գերման գաղթավայրի մը եւ մանաւանդ գլուխ հանել Պոլիս-Պաղտատ երկաթուղիին վիթխարի ծրագիրը, որ իր ձեռքին մէջ պիտի դառնար ոչ միայն տնտեսական հսկայ գործօն մը, այլեւ քաղաքական-ռազմագիտական զէնք մը, ուղղուած միանգամայն Ռուսիոյ, Ֆրանսայի, բայց մանաւանդ Անգլիոյ կենսական շահերուն դէմ։

Չէ՞ որ Պոլիս - Պաղտատ - Պասրա երկաթուղին ամենակարճ, երկրաչափական ճամբան էր դէպի Հնդկաստան։

Ընթերցողը կը յիշէ թէ ինչ դէպքերու, ինչ հետեւութիւններու առաջնորդեց «Տրանկ Նախ Օսթըն»ի այդ քաղաքականութիւնը։

Պալքաններու մէջ ծրագրեալ հետեւողութեամբ ան խաչաձեւեց Ռուսիոյ համսլաւական ձգտումները եւ դէպի Պոլիս իջնելու բոլոր ջանքերը։ Բոլորովին խաղաղ ու նենգ թափանցումով գլխաւորաբար Գերմանիան Օսմ. կայսրութեան մէջ սկսաւ նուաճել ի հեճուկս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, գործունէութեան լայն ասպարէզ մը, զինուորական, քաղաքական, առեւտրական ամէն տեսակէտներով։ Ամէն անգամ որ առիթը ներկայացաւ, Գերմանիա ջատագով կը հանդիսանար Օսմ. մահամերձ կայսրութեան ամբողջականութեան, ու կը ջլատէր անջատողական ամէն ձեռնարկ։ Գիտենք թէ ո՞ւր յանգեցաւ Գերմանիոյ այդ շահախնդիր բարեկամութիւնը։

1878ի Պերլինի վեհաժողովը, ուր Պիսմարք դատախազի դեր կատարեց — Պոսնա - Հերսէքը կը դնէր Աւստրիոյ հսկողութեան տակ։ Քայլ մըն էր այս դէպի Մակեդոնիա, թումբ մը՝ Սերպիոյ դէմ։

1896ին, հայկական ողբերգութենէն վերջ, մինչ աշխարհի խղճմտանքը վրդովուած էր, Վիլհելմ Բ. պարտք նըկատեց երթալ կարմիր սուլթանին արիւնոտ ձեռքը սեղմելու։ Եւ այդ առթիւ ճամբորդութիւնը երկարաձգելով մինչեւ Երուսաղէմ, ինքզինքը հռչակեց «իսլամ աշխարհի մեծագոյն բարեկամը եւ պաշտպանը»։

1908 Հոկտեմբեր 5ին Օսմ. սահմանադրութեան վաղորդայնին, Աւստրիա վերջնականապէս գրաւուած հռչակեց Պոսնա - Հէրսէքը։ (Նոյն օրը Պուլկարիա, որ գերման քաղաքականութեան հետքերով կը քալէր, կը խզէր իր կախումը Թուրքիայէն, եւ ինքզինքը կը յայտարարէր անկախ թագաւորութիւն)։

1913ին Պալքանեան պատերազմէն վերջ, Սերպիա, Ցունաստան հասածէին մինչեւ Ադրիական ծովուն ափը։ Ասիկա կը խափանէր Աւստրիոյ ճանապարհը։ Սերպիոյ տարածայման աճումը վերի վայր կը շրջէր իր քաղաքական հաշիւները։ Լոնտոնի մէջ եւրոպական համաժողով մը ջանաց կարգադրել Պալքանեան հանգոյցը։ Աւստրիա եւ Գերմանիա չարաշուք դեր մը խաղացին, Աւստրիա զօրաշարժ յայտարարելով, սպառնաց քալել Սերպիոյ վրայ,— եթէ անիկա չհեռանար Ադրիականի ափերէն։ Աւստրիոյ պահանջումովը ստեղծուեցաւ Ալպանիոյ խրտուիլակ իշխանութիւնը։ Իսկ Գերմանիա իր կողմէ ջուրը ձգել տըուաւ հայկական բարենորոգումներու լայնամիտ ծրագիր մը։

Բոլոր այս իրադարձութեան ընթացքին Աւստրիա - Հունգարիա կը գործէր Գերմանիոյ հետ համախորհուրդ։ Շատ յաճախ Վիէննա իր հրահանգները կը ստանար ուղղակի Պերլինէն։ ԱւստրեւՀունգար պետութիւնը Պալքաններու մէջ դրօշակիրն էր Պաշտօնական Գերմանիոյ, անոր դիմակը, անոր բանբերը։

Առիթը բացայայտ եղաւ մանաւանդ 1914 յուլիսին։ Յունիս 28ին Սարայեվոյի մէջ կը սպաննուէր ԱւստրեւՀունգար կայսրութեան գահաժառանգը Ֆրանց Ֆէրտինանտ։

Այս դէպքը սարսեց Եւրոպան, Գերմանիա ուզեց օգտագործել դէպքը յառաջ բերելու եւրոպական պատերազմ մը, զոր կը մաղթէր, բայց նպաստաւոր ըլլալ կը թուէր։

Յուլիս 5ին Փոցտամի մէջ գերման կառավարութիւնը կը քննէր պատերազմի հաւանականութիւնը ու կ'ընդունէր, Յուլիս 7ին նոյն որոշումը կ'ընդունուէր Վիէննայի մէջ։

Յուլիս 22ին Աւստրիա - Հունգարիա Սերպիոյ կը յանձնէր անընդունելի վերջնագիր մը։ Անկախ պետութիւն մը չէր կրնար համակերպիլ անոր։ Աշխարհ զգաց որ պատերազմի դրդիչ պատրուակ մըն է այդ։ Ամէն պատճառ կայ հաւատալու որ այդ վերջնագրին պատճէնը թելադրուած էր Գերմանիայէն իսկ։

Թէեւ Սերպիա լայն չափով կ'ընդունէր վերջնագրին պայմանները, բայց Աւստրիա, Գերման սպայակոյտի ճնշման տակ, խզեց յարաբերութիւնները Սերպիոյ հետ։ Սերպիոյ հաշտարար պատասխանէն կէս ժամ վերջ Աւստրիոյ դեսպանը կը հեռանար Պելկրատէն, աշխարհը կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնելով։ (25 յուլիս)։

28 Յուլիս, Աւստրիա պատերազմ կը հռչակէ Սերպիոյ դէմ, Գերմանիոյ կատարեալ թոյլտուութեամբ ու դրդումով, հակառակ համաձայնական պետութեանց միջամտութիւն փորձելուն։

29 Յուլիս Պելկրատ կը ռմբակոծուի։ Ռուսական զօրաշարժ։

Օգոստոս 1.— Գերմանիա պատերազմ կը յայտարարէ Ռուսիոյ դէմ...։

Ալ այնուհետեւ դէպքերը ընթացան թաւալգլոր, դղրդալից արագութեամբ. արիւնի գետերը կարմրեցին հեղեղը, կարմրեցին կարմիր թաթառը...

Պէտք չեմ տեսներ ոգեկոչել դեռ թարմ, անմոռանալի յիշատակները պատերազմի...

Գերմանիա իր քաղաքականութեան ակօսին մէջ պահեց միշտ Աւստրիան, օգտագործեց, զայն իր յետին նպատակներուն համար։ Ու Գերմանիա իր պատերազմը պարտադրեց Աւստրիոյ, ինչպէս որ աւելի ուշ, կրկին «իր պատերազմը» պիտի պարտադրէր Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ։ Գերման սպայակոյտը իր հաշիւներուն զոհեց այս ժողովուրդներու կեանքը եւ ապահովութիւնը։

Պատերազմի ընթացքին գերման բանակին աննախընթաց յաջողութիւնները հրավառեցին պահ մը համագերմանականներու եռանդը։ Համագերմանականութիւնը ցեղապաշտ տեսութիւն մըն էր, ծնած ԺԹ. դարուն, որ կ'ուզէր միակ պետական կազմակերպութեան մը մէջ ամփոփել բոլոր գերմանածին ազգերը եւ ժողովուրդները։ Ամէնէն խանդավառները գերման ցեղին կը վերագրէին բացառիկ յատկութիւններ եւ բարձրագոյն կոչում մը։

Ճիշդ այն պահուն երբ Պուլկարիոյ միացումով ամբողջ Միջին Եւրոպան, Պալքանները եւ Թուրքիան միակ, անընդհատ տիրակալութիւն մը կազմեցին, գերման զինուորական գերակայութեան տակ, համագերմանականները գտան նոր բանաձեւ մը, Mittel Europa,— Միջին Եւրոպա։

Միջին Եւրոպան, ըստ իրենց, պիտի ըլլար կեդրոնական Եւրոպայի վրայ նստած կուռ, միակտուր ու միահեծան պետական զանգուած մը, որ պիտի տարածուէր Պալթիկէն մինչեւ Ադրիական, մինչեւ Սեւ ծով եւ Եգէական։ Բնական է այդ պետութեան տիրող տարրը պիտի ըլլար գերման ցեղը։ Համաձայն այդ տեսութեան Միջին Եւրոպան կը կազմէ աշխարհագրական - տնտեսական ամբողջութիւն մը, ուր հողագործական, ճարտարարուեստական կեդրոնները իրար կը լրացնեն ու քանի մը ծովերու վրայ կը վայելեն արտածումի լայն ու ազատ դուռներ։ Պարզ է որ այդպէս խորհողներուն երեւակայութեան մէջ Միջեւրոպան կոչուած էր խաղալու տիրական դեր մը համեւրոպական աշխարհի կեանքին ու պատմութեան մէջ։ Այդ վիթխարի կազմին վրայ Պերլինէն Պաղտատ ձգուող երկաթուղին պիտի կազմէր մայր երակը, թոյլ տալով հում նիւթի, շինանիւթի, քարիւղի ու ճարտարարուեստական արտադրութեանց հուժկու, ներդօր փոխանակութիւն մը։

Պերլին - Վիէննա։ Պելկրատ - Սոֆիա - Պոլիս - Գոնիա - Ատանա - Պաղտատ... Ինչ հեռանկար, ինչ երազ։

Միայն թէ այդ վիթխարի զանգուածը, Միջեւրոպան ունէր կէտ մը, Աքիլլէսեան կրունկ մը ունէր, որ Պալքաններու վրայ կ'իյնար։

Եւ արդարեւ այդ կէտին է որ իջաւ չանթահարիչ հարուածը։ 1918 սեպտեմբեր 15ին Ֆրանշէ - տ'Էփրէ ճեղքեց Մակեդոնիոյ պուլկարական ճակատը։ Սեպտեմբեր 29ին Պուլկարիա զինադադար կը կնքէր Սելանիկ։

Ազդանշանը տրուած էր յաղթանակին։ Սկիզբն էր երկանց։

Ու այդ ճեղքէն, շունչը փչեց, ամփոփուեցաւ Միջեւրոպան, համագերմանականներու այդ երազը։

ՍԱՐԱՍԱՆ

Վաղերը ոչ մէկ բանի օգուտ ունի, պէտք է ժամանակին մեկնիլ.—

Լաֆոնթէն

ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան միսիոնարական թերթ մը, «Քրիսչըն Սայէնս Մոնիթոր» թղթակցութիւն մը կը հրատարակէ Իրաքի Ասորիներու տեղաւորման մասին.—

Ներկայիս 12,000 Ասորիներ, որոնք ազատեցան Մեծ Պատերազմի ատեն թրքական կոտորածներէն եւ 1933ի իրաքեան ջարդէն, ժամանակաւորապէս հաստատուած են Հիւսիսային Սուրիոյ Խապուր գետին եզերքները։ Պաշտօնական տեղեկագիրներու համաձայն, Խապուրի Ասորիներուն թիւը 9,000 է, իսկ անպաշտօն տեղեկութեանց համեմատ՝ 12,000։

Մնացածները, որոնց թիւը 18,000էն 20,000 կը հաշուուի, Իրաքի մէջ աւելի կամ նուազ անտանելի վիճակ մը ունին։

Վերջին 22 տարիներու ընթացքին այս Ասորիներէն շատերը ութ անգամ իրենց համար տուներ շինած եւ ամէն անգամուն ալ տեսած են անոնց քանդուիլը։

Ազգերու Դաշնակցութիւնը քանիցս ծրագրեց անոնց մնայուն բնակավայր մը գտնել։ Ծրագիրներ մշակուեցան Ասորիները փոխադրելու Պրազիլիա, Բրիտանական Կուեանա (Հարաւային Ամերիկա) եւ Սուրիոյ Ղապ գետին հովիտը։ Ազգաժողովը հիմա կը ծանուցանէ որ այս բոլոր ծրագիրները ձախողած են։

Եթէ սակայն նոր լուծում մը չգտնուի, Ասորիներու մէկ մասը պիտի մնայ Իրաք, եւ միւս մասը՝ Սուրիա։

Մասնագէտներ կը յայտարարեն թէ Ասորիները թողլով իրենց այժմու վիճակին մէջ, անոնց համայնական կեանքը պիտի անյայտանայ հետզհետէ եւ Նեստորական Եկեղեցւոյ կազմակերպութիւնն ալ պիտի կորսուի։

Անոնք որ զացած տեսած են Ասորիներու այժմու բնակավայրը Խապուր գետին շրջանը, կ'ըսեն թէ ողբալի պայմաններ կը տիրեն հոն։ Անոնք նոյնիսկ անբաւարար սնունդ կը ստանան։

Նեստորական Եկեղեցւոյ պետը ի պաշտօնէ պետն է նաեւ ասորական ազգին՝ թէ՛ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան ատեն։ Այդ պետը Մար Շիմունն է, որ կը խորհի Միացեալ Նահանգներն այցելել այս գարնան, հանդիպելու իր հօտին անդամներուն, որոնք հանգիստ եւ բարգաւաճ կեանք մը կ'ապրին Ամերիկայի մէջ։

Իրաքի 1933ի կոտորածներէն ետք, Մար Շիմուն աքսորուեցաւ Կիպրոս։ Թէեւ ան չի կրնար երթալ Սուրիա կամ Իրաք՝ տեսնելու իր ժողովուրդը, իրեն թոյլտուութիւն կ'ըլլայ բնակելու Անգլիոյ մէջ, պայմանաւ որ քաղաքական գործունէութենէ հեռու մնայ։ Մար Շիմունի ընտանիքը տակաւին կը բնակի Կիպրոս։

Մար Շիմուն տիտղոսը ժառանգական է եւ հօրեղբօրմէն կ'երթայ եղբօրորդիին։ Այժմու Մար Շիմունը երիտասարդ մըն է որ կը խօսի ու կը գրէ կատարեալ անգլիերէն։ Քանի մը տարի առաջ ան կ'ուսանէր Քէյմպրիճի (Անգլիա) Ուէսթեան Տունը, առանց պաշտօնապէս ուսանող ըլլալու համալսարանին։

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովի անցեալ նիստին էր որ յայտարարուեցաւ թէ Ասորիներու յին բնակավայր մը գտնելու [...] լքուած է։

Ասորիներու տեղաւորման համազգային կոչ ընող կազմակերպութեան քարտուղար Հարի[...] Կրէյսի սոյն յայտարարութեան վրայ գրուած տեղեկագրի [...] կ'ըսէ.

— «Քսան հազար կամ աւելի Ասորիներ, որոնք այժմ կը բնակին Իր[աք] պիտի հարկադրուին մնալ կ[...] մնալ այդ երկիրը, հակառակ [...] նալու իրենց փափաքին եւ հակ[առակ] Ազգաժողովի բրիտանական, ֆր[անսական] սական եւ իրաքեան կառավարութեանց տուած որոշումներուն, [որոնք] անոնք կը ճանչնային Իրաքէն դո[ւրս] Ասորիներու բնակավայր մը գտնել[ու] պէտքը ոչ միայն մարդասիր[ական] պատճառներով, այլ եւ այն զօր[...] րութեանց եւ հաւանական վտանգ[ներու] րուն համար որոնք առաջ պիտի գ[ային] եթէ անոնց համար որեւէ տեղ չգ[տ]նուի»։

Այս հարցով զբաղող բոլոր մա[րմի]նները տեղեկութիւնները [...] հաստատեն որ Ազգաժողովը [...] դրած է Ասորական հարցը։

Բայց ծանօթ է որ Իրաքցիները ուզեր Ասորիներու ներկայութեան [իրե]նց երկրին մէջ։ Ազգաժողովի [...] եալ Սեպտեմբերի նիստին Իրաքի [...] տաքին նախարար Թէվֆիք էլ Սու[ուէ]տի խոստում տուաւ Իրաքի որ [...] մապէս պիտի օգնէ Ասորիներուն [...] Արդ, այս խոստումներու իրագոր[ծ]ման մասին կասկածներ կը յայ[տ]նուին այժմ։ Նախարարն այն [...] ըսաւ.

— Եթէ Ասորիները վերջնականապէս հաստատուին իրենց յա[տուկ] երկրագործական եւ արօտավայր [...] ղերուն վրայ, կրնան վստահ ըլլ[ալ] թէ պիտի օգտուին Իրաքի երկր[ա]գործական նպատակներու հա[մար] յատկացուցած գումարներէն։

Պ. Սուատի այն ատեն աւելցուց [...] երկրագործական տեղաւորումն[երու] մասին մասնագէտ անձ մը պիտի [...] կուէր քննութիւն կատարելու այդ [...] ղովուրդին տնտեսական պայման[ներ]ուն մասին, այսինքն Ասորիներ[ուն] իրենց դրացիներու վիճակինմասի[ն]։

Նոյն ատեն Հիւսիսային Սու[րիոյ] Խապուրի շրջանին մէջ ժամանակա[ւո]րապէս տեղաւորուած Ասորիներ[...] տի մնան մնայուն կերպով։ Մաս[նա]գէտներ կը յայտնեն որ ասիկա [...] հացուցիչ լուծում մըն է, վասն[զի] մշտնջենաւորէ Ասորիներու բաժա[նում]ը երկու մասերու, բայց ամէն[էն] գէշն այն է որ սուրիացի Արաբներ[ը] չեն սիրեր զանոնք։ Եւ երբ երկու [տա]րի ետք Սուրիա անկախ դառնայ [եւ] Ֆրանսացիները հեռանան, Խապուր[ի] շրջանը պիտի իյնայ Արաբներու հ[ս]կողութեան տակ։

Թուրքիա եւս, որուն սահմանը [...] նի մը քիլոմեթր անդին է, կը հա[կ]առակի Ասորիներու տեղաւորման [այդ] շրջանին մէջ։

Անկէ երկու տարի առաջ Թուրքիա պաշտօնապէս բողոք արձանագրեց [իր] սահմանէն մինչեւ 100 քիլոմեթր [հե]ռաւորութեան վրայ Ասորիներու տե[ղա]ւորման դէմ։ Խապուրի վրայ [տե]ղաւորուած Ասորիներէն ոմանք [...] քիլոմեթր հեռու են թրքական սա[հ]մանէն։

Սուրիացի Արաբները միշտ հակառակած են Փրանսական այն քաղաք[ականութեան ...]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

Ինքնաշարժը կամուրջին Բերայի գլուխը հանելէ վերջ, սկսաւ սըրնթաց բարձրանալ բլուրն ի վեր, աջ կողմը ձգելով Նիւքսէք Գալաթըրմն ու Հրդեհի Աշտարակը որ կը տիրապետէ քաղաքին վրայ։ Եւրոպացիներուն թաղն էին արդէն։ Քանի մը վայրկեան վերջը հասան Բերա Փալասի պանդոկը։

Սուլթին շատ գոհ մնաց, երբ յաջողեցաւ ապահովել սենեակ մը չորրորդ յարկին վրայ, ետեւի կողմը, հեռու փողոցին անընդհատ ժխորէն։ Պատուհանը իր առջեւ կը բանար ըդքանչելի տեսարան մը որ տանիքներէն բլուրն ի վար կ'իջնէր հասնելով մինչեւ Ոսկեղջիւրի ափը։ Այլապան գոյներու երթեւեկ մը կը սահէր ջուրի այդ հոյակապ ճամբուն վրայ որ Պոլսոյ պատմութեան մէջ կատարած է Վենետիկի Մեծ Ջրանցքին դերը։ Անդին, Ստամպոլի եզերքը հսկայ չէնքերու կոնակէն հինաւուրց մզկիթներու գմբէթներն ու մինարէներն էին որ կը բարձրանային հորիզոնին վրայ — ուր արեւը արագօրէն կը սուզէր— յիշեցնելով հազարումէկ գիշերներու տեսարանները։

Մինչեւ որ Սուլթին պայուսակները քակեց, բաղնիք մտաւ ու փոխուեցաւ, արդէն շատ ուշ էր եւ կարելիութիւն չկար Մէքէնտրուն գտնելու իր գրասենեակը։ Հետեւաբար որոշեց պանդոկը ճաշել եւ իրիկունը այնտեղ անցընել՝ աչք մը նետելու համար Թուրքերէն օրաթերթերուն եւ ամսագիրներուն վրայ որոնք կառավարութեան հակակշռին ենթարկուած ըլլալով հանդերձ, կրնային գաղափար մը տալ իրեն ժողովրդական խաւերու տրամադրութեանց մասին։

Վար իջաւ ու նախասենեակին մէջ տեսաւ լրագրավաճառի կրպակ մը։ Երիտասարդ աղջիկ մը նստած էր ներսը։ Ստամպուլ, Ճիւմհուրիէթ, եւ Ուլուս թերթերը ուզեց եւ անգամ մը եւս նայեցաւ մանկամարդուհիին։ Ամէն էրիկ մարդ պիտի նայէր անոր, որովհետեւ այնքան գրաւիչ էր այդ աղջիկը, որ իր վրայ կը հրաւիրէր նոյնիսկ ամէնէն թթու կնատեացին նայուածքը։

— Ֆրանսացի՞ էք, պարոն, հարցուց աղջիկը ամօթխած ժպիտով մը։

— Ո՛չ, Անգլիացի եմ... իսկ դո՞ւք։

— Ես հայրենիք չունիմ, պատասխանեց երիտասարդուհին անթերի անգլիերէնով մը, ծնունդով Ռուս եմ... Փոքր տարիքէս այստեղ բերած են, իբրեւ տարագիր՝ Յեղափոխութենէն վերջ... Չեմ կրնար վերադառնալ... պիտի չուզէի վերադառնալ, եթէ նոյնիսկ կարենայի... Թուրքերը արտօնած են որ հոս մնանք, բայց կը մերժեն հպատակութեան իրաւունք տալ..

— Շատ լաւ անգլիերէն գիտէք, օրիորդ, դիտել տուաւ Սուլթին. երբե՞ք Անգլիա գտնուա՞ծ էք...

— Ո՛չ, երբե՛ք... բայց Անգլիացի վարժուհի մը ունեցած եմ հինգէն մինչեւ տասը տարեկանս, երբ ստիպուած ենք եղեր հեռանալ մեր հայրենիքէն... Վարժութիւնս պահած եմ խօսելով մեր Անգլիացի հիւրերուն հետ...

— Յեղափոխութիւնը շատ սարսափելի դժբախտութիւն մը եղած պէտք է ըլլայ ձեզի համար, ըսաւ Սուլթին կարեկցութեամբ։

— Այո՛, մասնաւորաբար տարիքոտներուն համար որոնք լաւ օրեր տեսած են.— Հանգստաւէտ տուն - տեղ, լաւ սնունդ, հագուստներ, ծառաներ... Անոնք կը զգան այդ պակասը հիմա... բայց ես շատ բան մը չեմ յիշեր մեր բաշածներէն կամ փախուստէն...

— Նորէն բախտ ունիք որ կրցեր էք ապրիլ, ըսաւ երիտասարդը մտածկոտ երեւոյթով։

— Այո՛, բաղդատմամբ ուրիշներուն ուրախ եմ դարձեալ որ կրցայ այս գործը ճարել պանդոկին մէջ... Բարեկամներուս մեծագոյն մասը ծայրայեղ թշուառութեան մէջ կ'ապրին այժմ... մեծ ցաւ կը զգամ չիտակը...

— Սակայն եւ այնպէս շատ հաճելի բան մը չէ կարծեմ այս կրպակին մէջ բանտարկուած մնալ օրն ի բուն...

— Ո՛չ, այնքան ալ գէշ չէ, կանուխ կը գոցեմ... ժամը 8ին գործս կը լրանայ... երբեմն Անգլիացիներ, Ֆրանսացիներ կամ Գերմաններ կ'ունենանք այստեղ... Մինակ մնացած կ'ըլլան... ու եթէ գիշերային վայրեր յաճախող «արհեստաւոր» կիներ փնտռողներ չեն, այն ատեն զիս կը հրաւիրեն որ իրենց հետ միասին ճաշեմ...

Աղջիկը իր այս բառերով յայտնապէս հրաւէր մըն էր որ կ'ուղղէր իրեն եւ Սուլթին տարակոյս չունէր թէ շատ հաղուադէպ պարագաներու մէջ միայն կարելի էր մերժել զայն. բայց եւ այնպէս վարպետօրէն խուսափեցաւ։

—Շատ պիտի փափաքէի որ իրիկուն մըն ալ ինծի մեղքնայիք, ըսաւ. բայց դժբախտաբար գործով եկած եմ ու գրեթէ ամէն գիշեր թուանշաններով զբաղած պիտի ըլլամ...

— Օ՛հ, մէ՛ղք, պատասխանեց աղջիկը, որովհետեւ ես շատ կը սիրեմ խօսիլ Անգլիացիներուն հետ երբ թըմէն են ձեզի պէս... այդ միջոցին կ'աշխատիմ մոռնալ այն տարբերութիւնը զոր Յեղափոխութիւնը յառաջ բերած է կեանքիս մէջ— ես տաժանելի զբաղումս ու խեղճուկրակ տունը ուր մօրս հետ կ'ապրիմ...

— Ի՞նչ է ձեր անունը, հարցուց Սուլթին անտարբեր կերպով։

— Վորոնցով— Թանիա Վորոնցովա... Մայրիկս կոմսուհի է... Ռուսիայէն փախած ենք ու եկած ենք Խարբինէն։

— Լա՛ւ, եթէ աշխատանքներս թոյլ տան, յոյս ունիմ որ դարձեալ ձեզ կը տեսնեմ. իսկ հիմա ճաշի պէտք է երթամ. գիշեր բարի, ըսաւ Սուլթին լրագիրները ժողվելով։

— Շատ մի աշխատիք, գիշեր բարի, պատասխանեց աղջիկը ժպտուն դէպի ետ թօթվելով իր սեւաթոյր խոպոպները։

(Շար.)

կանութեան որով օտար փոքրամասնութիւններ կը բերուին Սուրիոյ այն հողերուն վրայ, ուր Արաբներ տեղահանուած են : Թէեւ Խապուրի շրջանը ցանցառ բնակչութիւն ունի, Ասորիներու հոն տարուիլը խոր դժգոհութիւն պատճառեց : Հետեւաբար անորոշութիւն կայ թէ Ֆրանսացիներու հեռանալու պարագային Սուրիացիները ինչ վերաբերում պիտի ունենան անոնց հանդէպ :

Այսուհանդերձ Ազգաժողովը կը շարունակէ պաշտպանել Խապուրի գաղթականութիւնը : Կ'ըսուի թէ այդ գաւառին մէջ շատ անձրեւ չի գար եւ ուրիշ անյարմարութիւններ կան, բայց հարիւրապետ Կրէյսի իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէ որ Խապուրի Ասորիները կրնան ինքնապահ դառնալ երկու տարիէն, եթէ անոնց ծախքերուն համար տրուի մօտ 50,000 անգլ. ոսկիի գումար մը :

Լորտ Քրէնպորն Ազգաժողովի Խորհուրդին ըրած իր մէկ զեկոյցին մէջ կ'ըսէ որ «Խապուրի ասորական դաշտավայրը կը դառնայ Ազգերու Դաշնակցութեան ուղղակի պատասխանատուութեան ներքեւ» :

Հարիւրապետ Կրէյսի ալ իր տեղեկագրին մէջ կ'ըսէ թէ «Մեծն Բրիտանիա Խապուրի դաշտավայրին պատասխանատուութիւնը բեռցուց Ազգաժողովի ուսերուն վրայ» :

Պէտք է յիշել որ երբ Բրիտանիա ստանձնեց Իրաքի հողատարութիւնը, Ազգաժողովի բոլոր ազգերն ալ լրիւ պատասխանատուութիւն ստանձնեցին պաշտպանելու Իրաքի փոքրամասնութիւնները, ընդ որս Ասորիները : Արդ, Բրիտանիա եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները կը խուսափին իրենց պարտականութիւնները կատարելէ :

Ո՞ՒՐ ԵՍ, ՄԱՐԴԿՈՒԹԻ՛ՒՆ

Այսպէս կ'աղաղակէ, կամ գրեթէ Լիոնի «Փռօկրէ» թերթը, Սպանիոյ մէջ օդէն կատարուած ռմբակոծումներուն առթիւ, որոնք չարաչար կը մահցնեն ոչ միայն պատերազմիկներ, այլեւ, առաւելապէս, հէք փոքրիկներ եւ անպաշտպան ծերունիներ եւ արուեստի ու գիտութեան տաճարներ մոխիր կը դարձնեն : Բայց նոյն խօսի թերթը.— «Պարսելոնայի սիրային ռմբակոծումներէն աւելի զարհուրելի բան կայ — անտարբերութիւնը եւ աղիտալի ճակատագրական համակերպութիւնը՝ որով քաղաքակիրթ աշխարհը կը դիմաւորէ այդ սարսափելի տեսարանները : Բայց արդեօք չկա՞ն մոլեռանդներ իսկ, որոնց մէջ այս խժդժութիւնները ոչ միայն անտարբերութիւն առաջ չեն բերեր, այլ նաեւ զզուելի ուրախութիւն մը :

Քանիներ պիտի ըսեն ուսերնին թօթուելով.—

Էհ, ասոր կ'ըսեն պատերազմ :

Բայց ոչ, ասիկա պատերազմ չէ : Այո՛, գիտենք թէ քաղաքային ատելութիւնները որքան անողոք են : Մենք Ֆրանսացիներս ունեցած ենք Հասարակորդ կոչուած (Commune) ահաւոր դրուագը, որուն զոհ գացին այնքան անմեղներ : Ունեցած ենք Վերսայլի գարշելի տեսարանները, ուր ծաղրըւեցան, նախատուեցան, կատաղի խուժանի մը կողմէ զարնուեցան պարտուած Դաշնակիցները :

Բայց Պարսելոնայի ռմբակոծումները, հարիւրաւոր եւ հարիւրաւոր կիներու, մանուկներու, ոչ-պատերազմիկներու սառնասրտօրէն հրամայուած եւ կատարուած այս ջարդը, բաց քաղաքի մէջ, առանց զինուորական ո եւ է անհրաժեշտութեան, խելքէ միտքէ դուրս բաներ են : Այս ջարդերու պատասխանատուները կ'ուզեն որ իրենց պատերազմիկի հանդամանքը ճանչցուի, եւ այս ջարդերը ընողները կը պահանջեն «զինուոր» տիտղոսը : Եւ դիտեցէք որ բոլոր այս խժդժութիւններուն մէջ վրէժխնդրութեան ո եւ է արդարացում ալ չկայ :

Մինչեւ հիմա, մեր գիտցածը այն է որ զինուոր անունը կը պարտադրէր պատիւ, թշնամիին հանդէպ յարգանքի, ասպետականութեան, կարեկցութեան զգացումներ : Մարդկային օրէնքներ կան պատերազմի համար : Բայց հիմա բան չէ մնացած ասոնցմէ եւ կը վախնանք որ ապագայ հրկիզումներու միջոցին՝ քաղաքակրթութեան թանկագին բարիքը համարուող ոչինչ պիտի մնայ : Ապագայ պատերազմին մէջ քաղաքային ժողովուրդը — ոչ — կռուողները — պիտի ջարդուին : Այսօր ունինք միահեծան վարչաձեւեր, եւ կը դիմենք միահեծան վարչաձեւերու, ամբողջական պայքարներու եւ սպանդներու :

Այս տեսակ գարշութիւններուն, պղծութիւններուն առջեւ որքան տկար է Մարդկութեան հակազդեցութիւնը : Ամէն կողմէ դէշ շունչերը կը սպառնան փոթորիկ դառնալ եւ մարել փոքրիկ դեղեկոտ բոց մը, զոր պաշտպանելու պատիւը ունի տակաւին Ֆրանսա » :

Գ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս ծանուցուած էր, երիտասարդ գիտնական Պ. Դանիէլ Ալեքսանեան դասախօս Սթրազպուրկի Քաբիւղի բարձրագոյն վարժարանին մէջ, կիրակի օր, 1938ի իր առաջին դասախօսութիւնը կատարեց, նիւթ ունենալով «Քաբիւղը եւ Ֆրանսա» : Հակառակ գարնանային արեւին, հոծ բազմութիւն մը որոնց մէջ կարեւոր գիտնականներ ու մասնագէտներ, փութացած էր ներկայ ըլլալու այս շահեկան դասախօսութեան : Շատեր գրի կ'առնէին դասախօսին հետաքրքրական տեղեկութիւններն ու վիճակագրութիւնները :

Տրուած ծանօթութիւններէն կ'երեւար, որ Ֆրանսա, հակառակ քաբիւղի բնական հարստութիւններ չունենալուն, (Ալզաս-Լորէնի, Սավուայի եւ Մարոքի նաւթահորերը աննշան քանակութիւն մը միայն կ'արտադրեն), շատ մեծ զարկ տուած է քաբիւղի ճարտարարուեստին եւ շահագործման, իր հողին վրայ հաստատելով Եւրոպայի լաւագոյն զտարանները, որուն շնորհիւ կրնայ հում քաբիւղը ներածելէ վերջ, զայն իր երկրին մէջ զտել, մաքրել եւ կրկին արտածել : Աւելորդ է յիշել թէ այս գործողութեան շնորհիւ, Ֆրանսայի ապահոված շահը ինչ պատկառելի գումարներու կը հասնի : Հարցին կարեւորութիւնը նկատի առնելով, յաջորդով պիտի տանք դասախօսութեան մանրամասնութիւնները : Ինչպէս ուրիշ անգամներ, այս դասախօսութեան առթիւ ալ տեղի ունեցան մոգական լապտերի արտադրութիւններ, վիճակագրական տեղեկութիւններով :

Պ. Գ. Ալեքսանեան դասախօսութիւնը վերջացուց ջերմ ծափերու մէջ, արժանանալով պաշտօնական ներկայացուցիչներու եւ մասնագէտներու շնորհաւորութեանց :

Գ. Ճ.

*** Ցաւով կ'իմանանք թէ մինչ մեր աշխատակիցը այս դասախօսութեան գացած էր, ժամը 1 — 5, գողեր մտած են Պուլվառ Բասփայի իր լուսանկարչատունը (Ֆոթօ Արաքս) եւ դրամարկղը բանալով եւ սեղանները խորտակելով, տարած են 4000 ֆրանքի չափ գումար մը եւ զանազան իրեր : Ոստիկանութիւնը ձեռնարկած է անհրաժեշտ քննութեանց :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՇԱՄՈՆ (Յառաջ).— Ինչպէս յիշած էի նախորդ թղթակցութեանս մէջ, գաղութին փափաքին վրայ, Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբը ձեռնարկեց երկրորդ հրապարակային բանախօսութեան մը, որ տեղի ունեցաւ մարտ 10ին կրթասիրացի սրահին մէջ, այս անգամ աւելի շատ մեծ բազմութեան մը ներկայութեանը :

Օրուան նախագահին՝ ընկեր Ա. Տէմիրճեանի բացման խօսքէն վերջ, երգչախումբը երգեց «Մշակ Բանուոր»ը : Յետոյ Պ. Արէլ Արէլեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը : Ապա ծափերու մէջ բեմ ելաւ ընկեր Վ. Իշխանեան, մինչեւ վերջը լարուած պահելով ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը :

Բանախօսութեան նիւթն էր «Հայ յեղափոխութեան խմորումն ու հետեւանքները» : Ընկերը փաստացի եւ կատարեալ անաչառութեամբ մօտեցաւ հարցին — թէ ի՞նչ հայ յեղափոխութիւնը փոխ առնուած եւ կամ դուրսէն ներածուած ապրանք մըն է (ըստ ոմանց), թէ մեր գրագէտ-գործիչները բան մը ընելու մարմաջէ՞ն տառապելով, բռնկցուցին այս ժողովուրդը՝ վրան քարիւղ լեցուած փայտի մը նման : Այս երկու սխալ հիմնաւորումները, ըսաւ ընկերը, կը դատապարտեն այն Հայերը որոնք այս կերպ մտածելով ցոյց կուտան թէ իրենք անգիտակ են Հայոց պատմութեան... եւ որպէսզի այս քննադատութիւնները տեղին ըլլան, նախ պէտք է որ գիտնանք մեր նախայեղափոխական գրական եւ պատմական անցքերը, քննենք անոնց բոլոր հանգամանքները անաչառ հայրենասիրութեամբ մը, ու ապա թափենք մեր կծու լուտանքները Հայ յեղափոխութեան վրայ, եթէ անոնք արդար են :

Ինչպէս մեր՝ նոյնպէս եւ ուրիշ ազգերու պատմութեանց մէջ եղած են սխալներ եւ պիտի ըլլան ալ, էականը այդ չէ, էականը այն է՝ որ ամէն Հայ գիտնայ իր ժողովուրդին պատմութիւնը եւ պահէ անկողմնակալ դատելու կարողութիւնը : Երբ դեռ Հայ յեղափոխութեան հիմնադիրներն անգամ լոյս աշխարհ տեսած չէին եւ կամ դեռ անչափահաս մանուկներ էին, մեր մէջ արդէն ծայր տուած էր յեղափոխական գրականութիւն մը, որ հասուննալով տեղ պատրաստեց նոյն յեղափոխութեան : Այդ գրականութեան նախակարապետը՝ յուէտ ողբացեալ Խաչատուր Աբովեանը, որ դեռ անփորձ երիտասարդ էր, 1846 թուականներուն կը գրէր հայ առաջին վէպը՝ «Վէրք Հայաստանի»... անոր այդ գրուածքը ուրիշ ոչինչ էր՝ եթէ ոչ այն սալը, որուն վրայ յետագային պիտի զարգանար հայ յեղափոխութիւնը, իր ետեւէն քաշելով գրագէտներու ընտիր փաղանգ մը :

Ընկ. Բանախօսը մէջբերումներ ըրաւ Գամառ Քաթիպայէն, Գ. Արծրունիէն, Րաֆֆիէն, Խրիմեան Հայրիկէն, Մինաս Չերազէն ուրիշ ականաւոր աշխարհական թէ կղերական գրագէտներէ, որոնց գրուածքները կը ձգտէին հիմնաւորել յեղափոխութիւնը : Ահաւասիկ երեք օրինակ «Աստուած վկայ մենք կը յաղթէինք, թէ մէկ անձնուրաց մարդ ունենայինք» : «Նժոյգ ձի նստած, պեխերս ոլորած, ձեռս թուր առած ես դաշտ կ'երթայի», (Գ. Քաթիպայի իղձը), եւն. :

Թուելով այս մէջբերումները, բանախօսը եզրակացուց — դուք տեսաք ուրեմն որ հայ յեղափոխութիւնը հայ ժողովուրդին հարազատ ծնունդն է, եւ կապ ունի նոյն այդ ժողովուրդին մօտաւոր անցեալին հետ : Որքան կ'ուզեն թող չարախօսեն՝ սակայն այս բոլորին հետ զուգընթաց իրականութիւն մը կայ, այն՝ որ այդ ղեկավար անձերը իրենց կեանքը սպաս դրին հայ ազգին վերջնական փրկութեանը համար : Թէ ի՞նչ եղաւ յեղափոխութեան արդիւնքը, հաւատացէք հայ ընկերակիցներ՝ որ եթէ ընդհանուր պատերազմը չծագէր, դէպքերը ուրիշ կերպ պիտի դասաւորուէին. սակայն պէտք է լաւ գիտնանք որ ամէն ձեռնարկ սպասուած արդիւնքը չի կրնար տալ : Գիտնանք այլեւս սին երազներով չօրօրուիլ, մեր յոյսերը դնենք միայն մեր ուժերուն վրայ, օգտուելով անցեալի դասերէն, աւելի միակամ դիմաւորելու համար վաղուան վտանգը : Բոլորուինք այս կուսակցութեան շուրջ սեղմ կերպով, հաւատքով եւ յաղթելու վճռականութեամբ » :

Ընկեր Իշխանեանի այս այցելութեան առթիւ մեր շարքերուն վրայ հինգ նոր ընկերներ աւելցան, իսկ անոր կրկինը պիտի ունենանք մինչեւ մայիս 28ի տօնակատարութիւնը :

Սօս - Պարէտ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅ ԲՈՅԺ», ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, Դ. տարի թիւ 41 (Փետր.), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ուշադրութիւն շագանակագեղձին (Տոքթ. Ե. Արզումանեան).— Հաշիշամոլութիւնը անհատական եւ ընկերային աղէտ (Տոքթ. Բ. Նազարեան).— Ձուկ (Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան).— Մառախուղ (Տոքթ. Ծ. Այվազեան).— Մտային հոգեկան առողջապահութիւն (Փայլակ Սանասար).— Գլուխդ պաղ, ոտքերդ տաք (Տոքթ. Ա. Քոլէն.— Պատասխան հիւանդներու հարցումներուն (Խմբ.) :

Թիւ 42 (Մարտ).— Աչքի բժրութիւններ (Տոքթ. Ե. Շահպազ).— Նոր մեթոտ արուեստական շնչառութեան (Տոքթ. Ն. Տէյիրմէնճեան.— Մալա եւ զանա (Տոքթ. Կ. Գարունի).— Գրախօսական բժշկական նոր գիրքերու մասին (Ծ. Ն.).— Խղունջ (Փրոֆ Ա. Պէրպէրեան).— Երեխաներու առողջապահութիւն (Տք. Յովսէփ Տէր Սահփանեան).— Յուշատետր ջերմաչափութեան (Տոքթ. Պէնէ).— Մորթային ճկարչութիւն (Տոքթ. Պ. Միքայէլեան).— Պատասխան հիւանդներու հարցումներուն :

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար 30 ֆր., արտասահմանի համար (ըստ երկրի) 35 կամ 40 ֆրանք : Դիմել 17 Rue Damesme, Paris :

X

La France, Les Arméniens et les Juifs. Գրեց՝ Արամ Թիւրապեան : Գին 10 ֆրանք : Արտասահմանի համար 15 ֆրանք : Հասցէ.— 3, Rue Lémon, Paris (20) :

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆՔ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 Մարտ).

— «Ազգային ղեկավար շրջանակներուն մէջ տիրող աններդաշնակութիւնը անախորժ կացութիւն մը ստեղծած է :

Ամէն բան երեսի վրայ ձգուած է :

Առաջնորդին ու Վարչութեան տարակարծութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ թէ մէկը եւ թէ միւսը չզբաղի գաղութին կենսական խնդիրներով եւ ազգային մեքենային վերակազմութիւնով :

Իրաւասութեան հարց մը մէջտեղ դրուած է ու կը քաշքշուի ամիսներէ ի վեր : Առաջնորդը կ'ուզէ իր կամքին ենթարկել Վարչութիւնը եւ գործել միայն իր պատասխանատուութեան տակ :

Վարչութիւնը, անցեալի փորձառութենէն խրատուած, չի փափաքիր ամէն խնդիր Առաջնորդին քմահաճոյքին յանձնել եւ վստահիլ անոր պատասխանատուութեան :

Այս տարակարծութիւններէն բնականաբար կ'օգտուին անոնք՝ որոնք իրենց շահը կը փնտռեն ազգային քաոսին մէջ :

Բարեբախտաբար, մեծ թիւ մը չեն կազմեր այդպիսիները, բայց եւ այնպէս, անոնք կը յաջողին օգտագործել Առաջնորդին միամտութիւնները, անոր տկար կողմերը, մասամբ պատճառ ըլլալով տիրող անախորժ վիճակին եւ աններդաշնակութեան, որմէ տուժողը միայն ժողովուրդն է :

Առաջնորդը եթէ քիչ մը լրջութեամբ խորհի եւ մտածէ ժողովուրդին շահերու մասին, պիտի հասկնայ թէ այժմու Վարչութիւնը թանկագին աջակից մըն է իրեն, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս :

Վարչութեան մէջ ներկայացուած են գաղութին լաւագոյն ուժերը, որոնց կարելի է վստահիլ եւ գործի լծել զանոնք :

Տխուր պատկեր մը կը ներկայացնէ նաեւ Բարեգործականը, որ մինչեւ երէկ ներքնապէս համերաշխ ու ներդաշնակ կազմակերպութեան մը պատկերը կուտար :

Անոր մէջ ալ վէճ ու տարակարծութիւն, անձնական փառասիրութիւններ ու նկատումներ, որոնց հետեւանքով, ուժերու բաժանում եւ աշխատանքի ջլատում :

Ձենք ուզեր իմանալ Բարեգործականի Աթէնքի Մասնաճիւղի Վարչութեան պառակտումին պատճառը : Մեզի համար ատիկա կարեւոր չէ : Կարեւորը այն վնասն է, որ կը հասնի զետեղման գործին : Ամէն ժամանակէ աւելի, Բարեգործականի անդամները հիմակ պէտք էին հաշտ ու համերաշխ ըլլալ, զետեղման գործը նպաստաւոր վախճանի հասցնելու համար :

Պէտք է մէկդի թողուլ նկատումները եւ անձնական փառասիրութիւնները, անշահախնդրօրէն նուիրուելու համար գործին :

Կայաններու մէջ ալ պատկերը տխուր է : Ժողովուրդը տէր ու տիրական չունի կարծես : Ոչ թաղականութիւնները ժողովուրդին հետ, ոչ ալ ժողովուրդը թաղականութիւններուն հետ չեն գործակցիր : Ամէն ոք գլուխը առած կ'երթայ, առանց ձախին կամ աջին նայելու :

Տագնապի այս օրերուն, կարելի չէ՞ր արդեօք շարժման մէջ դնել ազգին բոլոր ուժերը, առողջ ու ներդաշնակ կազմակերպութիւն ստեղծելու համար :

Ո՞ր օրուան կը սպասենք ու մանաւանդ ո՞ւր կ'երթանք՝ առանց մտածելու վաղուան անակնկալներու մասին :

Քիչ մը պարկեշտութիւն ու զոհողութեան ոգի բոլորիս կողմէ : Այսքանը կը բաւէ ժողովուրդին օգտակար ըլլալու եւ անոր կարիքներուն գոհացում տալու համար» :

Ինչո՞ւ չեն ուզեր Նանսէնեան Օֆիսը

Ազգաժողովի աջակից ընկերակցութեանց միութիւնը նամակ մը հրատարակեց, որով կը պաշտպանէ Նանսէնեան պաշտօնատունը զանազան մեղադրանքներու դէմ : Նամակը մասնաւորապէս կ'ըսէ.

— « Հանրածանօթ իրողութիւն է որ Նանսէնեան Օֆիսը չէզոք հաստատութիւն մըն է, բառին ամէնէն խիստ առումով եւ կը միջամտէ ի նպաստ տարագիրներու, առանց կուսակցական, դաւանական կամ ցեղային խտրութեան... Օֆիսին դէմ խմբագրուած փաստաթուղթերուն տակ կը նշմարուի յայտնապէս քաղաքական մտահոգութիւն մը, այսինքն լքել ռուս տարագիրները, որոնք «Ֆաշական» կը համարուին եւ ամբողջ օգնութիւնը վերապահել «խաղաղութեան եւ ժողովրդապետութեան բարեկամ» տարագիրներու, ուրիշ խօսքով՝ Գերմանիոյ, Սպանիոյ եւ վաղն ալ թերեւս Աւստրիոյ տարագիրներուն : Իսկապէս խուժդուժ տրամադրութիւն մը կը մտնէ թշուառութիւններըթշուառութեանց հակադրելու, տառապանքները դասակարգելու այս եղանակը » :

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ինչո՞ւ, ան ալ իրենք իրենց, գացին յանձնուեցան շատերը : Գոնիա նստող Նորըլպաշներուն կրօնապետը, Հաճի Պէքթաշ, Ռուսին դէմ ճիհատ հռչակած էր : Ու իր քիւրտ հաւատացեալները սուրբ պատերազմի կը հրաւիրէր : Սըվազ եկած էր ան եւ էրզրում կը մեկնէր, անձամբ քիւրտ բանակին գլուխն անցնելու համար : Բոլոր հրամանատարներն ալ անխտիր միայն Քիւրտ պիտի ըլլային : Անոր մասին հազար զրոյց շրջան կ'ընէր : Հրաշագործ է եղեր : Առանց կրակի կաթսաներ կ'եռացնէ : Իրեն գացող հիւանդը կը հպի քղանցքին ու կ'աղէկնայ : Նըստած է ան կ'ըսէին, բարձր բազմոցին վրայ : Ժողովուրդը կը խուժէ դէպի ինքը ու դրամ կը նուիրէ, որ կը դիզուի անոր քով : Սակաւապետ է ան, ու օրը միայն փոքրիկ ճնճղուկով մը կը սնանի :

Վէլին ալ, երբ դեռ Զամուռճի էի, օր մը գիս օտան կանչել տուաւ եւ Հաճի Պէքթաշի մասին խորհուրդ հարցուց :

Քիւրտերը բոլորն ալ գացին ու գիւղերը դատարկուեցան : Մինակ Տէրսիմ ըմբոստ մնաց ու մէ՛կ մարդ չղրկեց : Գացողներուն մէկ մասը փախչելով վերադարձաւ, ցուրտէն սառած անդամներով : Թուրքերը զանոնք ռուսական թնդանօթներուն բերանն էին տուեր : Հաճի Պէքթաշ ալ ամօթահար անցաւ նորէն Գոնիա գնաց, Կարինէն ետ դառնալով :

... Գեղացիները սկսած էին Ազիզի տունը խուժել, Հայը տեսնելու համար : Կարծես Հաճի Պէքթաշ Մէճիտ եկած ըլլար : Անոնք ուզեցին դպրոց բանալ որ իրենց տղաքը կարդացնեմ : Մերժեցի : Նոյն բանը ուզեր էին մեր գիւղացիներն ալ, բայց զգուշութեան համար չէի ըրած, հակառակ փափաքիս :

Բարի եւ հարուստ Քիւրտ մը, Հասան աղան, գիս քովը ծառայ առաւ : Դահուկով անոր փայտ կը բերէի անտառէն : Ու շալակով : Օր մը երբ փայտ շալկած կուգայի, ցնցոտիներու մէջ, Մարան զիս այդ վիճակին մէջ տեսաւ : Ան փախչելով իր քիրվաներուն եկած էր : Բայց հոն չտուին : Ու մեկնեցաւ Թուրքերուն մօտ, Տօղան, ու հոն ալ մնաց : Մարանէն զատ Խաչկոնց ուրիշ մէկ հարսը ապաստանած էր Մէճիտ, երկու պզտիկ տղաքներով ու Հասան աղային տունն էր : Շատ կ'անարգէր զիս, «փիս»ը ըսելով, ու կը վռնտէր Քիւրտին տունէն... Ան մնաց միշտ Մէճիտ ու երկու տղաքն ալ փրկեց :

Օր մը ինծի լուր տուին թէ Քիւրտ մը գեղ եկեր է եւ զիս տեսնել կ'ուզէ : Ան ժամանակին մեղի հովուութիւն ըրած է եղեր ու հայերէն գիտէ : Հաճոյքով քովը գացի : Կը ճանչնար հայրըս եւ բոլոր մեր տնեցիները : Ղաւ Տէրէցի էր, գեղ մը, որուն Քիւրտերը արիւնարբու էին եւ Հայ կ'որսային լեռներուն վրայ : Ան ինծի «մալ» հարցուց : Երբ չունիմ ըսի, զայրացաւ : Գերի առաւ զիս եւ ա՛լ չթողուց որ հեռանամ : Ծուղակն ինկայ : Կ'ուզէի հեռանալ :

— Կը նստի՞ս թէ չէ, գոռաց՝ զէնքը կուրծքիս դնելով :

— Ո՛չ, կ'ըսէի ես, այս տունէն չեմ ելլեր, միասին չեմ գար : Հոս զարկ զիս, եթէ կրնաս :

Այդ պահուն տանտիրոջ տղան, Մըստօ, խնդալով զիս դուրս կանչեց : Մինչ ետեւէն կ'երթայի՝ տան հայրը զիս բռնելով ճչաց.

— Մստօ՛ :

— Ի՞նչ կ'ըլլայ, պատասխանեց ան, փլայի մը համար այդքան աղմուկ :

Ես տեսայ որ ան թեզանիքին մէջ դանակ մը պահած է եղեր եւ զիս դուրս կը տանի չորցնելու : Հայրն ալ բարկացաւ տղուն ու սկսան վիճիլ : Թոհ ու բոհ : Առիթէն օգտուելով փախայ փողոց եւ կորսուեցայ :

Սկսայ փախչիլ դէպի Աղսու, հանդիպողին հարցնելով զայն : Աքսու Մէճիտի քով մեծ ձոր մըն է հարուստ անտառներով : Հոն կը բնակին Ալթօղլու եղբայրները : Հին ու համբաւաւոր էշգիաներ, որոնց անունը պզտիկութեանս լսած էի մեր գեղին մէջ, երբ անոնք մեր լեռները կու պտտէին, ուր բռներ էին անգամ մը մեր յանդուգն որսորդ Ազօն : Ազօ գիշերով անոնց ձեռքէն փախած էր : Քաջ եւ ասպնջական էին անոնք : Ամբողջ աշիրէթին մէջ մինակ իրենք երկու Հայ ունէին իրենց քով : Իրենց քիրվաներուն տղաքը, մեր գեղացի Արզենց Դանիէլն ու Բիւզանդը : Այս տղաքը հոն տան մարդու աչքով կը նայուէին, ոչ թէ գերի՝ ճիշդ ինչպէս Հայերը Տէրսիմի մէջ : Անգամ մը որ հոն հասնէի, ա՛լ զիս Ալթօղլուներուն ձեռքէն ոչ մէկը կը համարձակէր առնել :

Սլոյէ Ալթօղլուի տունը գացի ես, ձորին խորը, անտառին դիրկը : Գրկաբաց զիս ներս առին : Հոն էր Բիւզանդը : Ան Սլոյի հօտը կ'արածէր ձիւներուն վրայ, ու իրիկուններն ալ խոշոր դահուկով (բալխիր) փայտ կը բերէր միասին : Ձիւնին վրայ երկաթուղիի գիծի պէս բալխիրը իր ճամբան պնդացուցած էր : Ու Բիւզանդ անոր առջեւը նստած, թող կուտար զայն ու ահռելի արագութիւնով տուն կը հասնէր, լեռներէն վար սուրալով :

Նոյն իրիկունն իսկ մէջտեղ ելաւ Սլօն, ուրիշ Քիւրտի մը հետ : Ան զինուոր չէր գացեր, ու կը պահուէր : Գեղը կը կարծէր թէ գացած է : Ինծի պատուիրեց որ գաղտնապահ ըլլամ :

Իրիկունները Սլոյի տան մէջ հաճելի էր : Հսկայ կաղնի կոճղերը ճարճատելով սալէ լայն օճախին մէջ կը վառէին : Մենք գուլպայ ու տրեխ անոր դիմաց կը կախէինք որ չորնան : Ու բոլորուելով կրակին շուրջ կը նըստէինք : Քիւրտը կը սիրէ երգը, կը սիրէ երաժշտութիւնը : Ամէն տուն սազ մը ունի կախուած պատէն, որ պէտքի երբ [illegible] գայ, զայն զարնէ ու երգէ :

Սլօ կը զարնէր սազը ու կը կանչէր : Կը գոռացնէր Տէրսիմի ազմերգը · ամիլներէն, Տէրսիմի լեզուով, քաղուած Տէրսիմի կեանքէն : Անոր բամբ ձայնը սազին բարակ թրթիռին հետ անուշ կը դաշնաւորէր :

Տէ հայտի, տէ հայտի, տէ հայտի,
տէ հայտի,
Տէ հայտի, տէ հայտի, տէ հայտի,
տէ հայտի... (փշրանք միայն) :

ԽՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

(39)

ներով ուշացնել քննութիւն մը որ սահմանուած է դարմանելու 14 տարուան յապաղում մը : Կրնաք հարցապնդում ուղղել : Այսօրուան համար ես կը խընդրեմ երեսփ. ժողովէն մերժել այդ հարցումը եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկել :

Ազգայնական երեսփոխանը կրկնեց իր հարցումը .

—Այո կամ ոչ, ֆրանսական զէնքեր կը ղրկուի՞ն Սպանիա :

Նախարարը լռութիւն պահեց : Ասոր վրայ ազգայնական երեսփոխանը արձանագրեց այս լռութիւնը եւ քուէարկութիւն պահանջեց : Իսկ նախկին նախարար Լուի Մառէն դիտել տուաւ .

— Զկայ մէկը որ չհասկնայ կառավարութեան պահած լռութեան ծանրութիւնը :

Առաջարկը քուէի դրուելով, մերժուեցաւ 155ի դէմ 379 ձայնով :

Ուրիշ աջակողմեան երեսփոխաններ նորէն քրքրեցին այս հարցը : Այսպէս, Պ. Ժան Մոնթինյի շօշափելով զինուորեալ ազգի օրինագիծը, չեշտեց թէ պէտք է անյապաղ ձեռնարկել ազգային միութիւնը գլուխ հանելու, առանց համայնավարներուն մասնակցութեան : Այս առթիւ յայտարարեց .

— « Համայնավար մը հարկադրուած է կա՛մ իր կուսակցութեան դաւաճանելու, կամ իր հայրենիքին » :

Աննկարագրելի աղմուկ մը պայթեցաւ այս յայտարարութեան վրայ : Աջերը մոլեգնօրէն կը ծափահարէին, ձախերը միշտ կ՛ընդմիջէին : Պ. Տալատիէ դիտել տուաւ թէ օրակարգը ուրիշ բան է : Ազգայնական երեսփոխանը շարունակեց .

— « Ես նիւթէն չեմ շեղիր : Նախարարները, պաշտօնական թէ անպաշտօն, կոչուած են երկրին գործերը վարելու : Արդ, անկարելի է այդ գործերուն գաղտնիքները վստահիլ այնպիսի մարդոց որոնք ստիպուած են դուրսը տեղեկութիւն տալ այդ մասին» :

Աղմուկը նորէն սաստկացաւ, փոխադարձ լուտանքներով : Նախագահը հազիւ յաջողեցաւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը : Ազգայնական երեսփոխանը շարունակելով իր ճառը, բացատրեց թէ Խ. Միութիւնը այսօր բարեկամ է, բայց վաղը կրնայ փոխել իր ընթացքը եւ թէ Մոսկուայի վերջին դատավարութեան յայտնութիւնները խոհեմութիւն կը պարտադրեն :

Աջերը պահանջեցին որ ժողովը անմիջապէս քննէ արտաքին քաղաքականութեան մասին եղած հարցապնդումները, բայց պարտուեցան քուէարկութեան առեն :

ԱՆԳԼԻԱ ՉՈՒԶԵՐ ՕԳՆԵԼ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ

Ոչ ալ միջամտել Սպանիոյ մէջ

Անգլիական կառավարութիւնը երեքշաբթի օր ժողով գումարելով, ամբողջ երկու ժամ քննեց միջազգային կացութիւնը : Ժողովին մէջ տիրական դեր կատարեց վարչապետը, Պ. Չէմպըրլէն, որուն բոլոր տեսակէտները ընդունուեցան : Այսպէս, Մեծն Բրիտանիա չուզեր յանձնառութեան տակ մտնել Չեխոսլովաքիոյ մասին, ոչ ալ միջամտել Սպանիոյ գործերուն : Միայն թէ, կառավարութիւնը պատրաստ է զինուորական աջակցութիւն ընծայելու Ֆրանսայի, եթէ ան յարձակման ենթարկուի առանց տեղի տրուելու : Նոյն յանձնառութիւնը նաեւ Հոլանտայի եւ Պելժիոյ հանդէպ, քանի որ եթէ Գերմանիա այդ երկու երկիրները արշաւէ, մօտեցած կ՛ըլլայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի :

Չեխոսլովաքիոյ մասին եղած վերապահումը բնականաբար տհաճութիւն կը պատճառէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան մէջ, որոնք պարտաւոր են օգնելու այդ փոքր պետութեան :

Նախարարական խորհուրդը միեւնոյն առեն որոշեց առ այժմ բանակցութիւններ չկատարել Գերմանիոյ հետ, եւ չընդունիլ Մոսկուայի առաջարկը՝ խորհրդաժողովի մը մասին : Վարչապետը այսօր երեսփ. ժողովին առջեւ պիտի պարզէ կառավարութեան այս քաղաքականութիւնը :

Զուիցերիան ալ անձանձիւս...

Զուիցերիոյ դաշնակցային խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց, իբրեւ հետեւանք Աւստրիոյ կցման եւ ուրիշ դէպքերու : Այս առթիւ կառավարութիւնը ձայնամիեւ յայտարարութիւն մը ուղղեց, որ կ՛ըսէ թէ Զուիցերիոյ անկախութիւնը անհրաժեշտ է Եւրոպայի խաղաղութեան համար : Կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը երկրին անկախութիւնը պիտի պաշտպանեն « որո՛ւ դէմ որ ըլլայ, ինչ գնով որ ըլլայ», մինչեւ վերջին շունչը :

Յայտարարութիւնը կ՛ըսէ .— « Զուիցերիա հեռու կը մնայ օտար կռիւներէն : Այն պայքարը որ կը մղուի քաղաքական հակամարտ դրութեանց միջեւ, մեզի չի վերաբերիր : Ամէն ժողովուրդ ազատ է ինք որոշելու իր ներքին կարգուսարքը» :

*** Աւելորդ է ըսել թէ Աւստրիոյ կցումը մեծ տպաւորութիւն գործեց փոքրիկ Զուիցերիոյ վրայ եւ ակներեւ էր ընդհանուր մտահոգութիւնը խորհրդարանին բացման առեն : Այս առթիւ քաղաքական կուսակցութիւնները բռնեցին շատ լուրջ դիրք մը, ազգային միութեան ցոյց մը կատարելով : Միւս կողմէ, միջոցներ ձեռք առնուեցան չէզոքացնելու համար գերմանախօս Ցիւրիխի ծայրայեղ աջակողմեան տարրերը, որոնք իրենց գործելու մեթոտներով շատ կը նմանին նացիներուն :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ օդանաւային նըմտացոյցի վիճարանութեան առեն, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդուեցան երեսփ. ժողովին .— Մեծն Բրիտանիա ունի մօտ 1500 ռազմական օդանաւ, համաձայն ծրագրի մը որուն գործադրութիւնը վերջացաւ անցեալ տարի : Երկրորդ ծրագրով մը, 1939 մարտի վերջը պիտի ունենայ 1750 արդիական օդանաւ :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ներքին նախարարը շրջաբերական մը ուղղելով սահմանային պահականոցներուն եւ օդակայաններուն, խստիւ կը յանձնարարէ թոյլ չտալ որ աւստրիացի կամ ուրիշ փախստականներ ներս մտնեն, մասնաւորապէս Պուքովինայի հրեաները, եթէ նոյնիսկ կանոնաւոր թուղթեր ունենան եւ ռումանական հպատակ ըլլան :

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Միջերկրական, նոր դիրքեր գրաւելով : Վերջին լուրերու համաձայն, հանրապետական բանակին ճակատը ճեղքուած է 9 քիլոմեթր խորութեամբ :

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ծրագիր մը կ՛որոճայ, հակախորհրդային չէզոք խմբակցութիւն մը կազմելու համար :

ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ Ազգ. Դաշնակցութիւնը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը պահանջէ ազգ. փրկութեան դահլիճ մը կազմել :

ՎԻԷՆՆԱՅԻ մէջ անձնասպան եղած են, ինը օրուան ընթացքին, 70 հոգի, իսկ ձերբակալուած՝ 1742 հոգի, համաձայն պաշտօնական զեկոյցի մը : Ձերբակալութիւնները կը շարունակուին : Պաշտօնեաներ մտնելով հռչակաւոր գիտնական Ֆրէօյտի բնակարանը, գրաւեցին իր եւ ընտանիքին անցագիրը եւ դրամները : Ծերունի գիտնականը 82 տարեկան է :

ՇԻՐԼԻ ԹԸՄՓԼ, շարժանկարի հրաշք - մանուկը, 10.000 տոլար հատուցում ստացաւ, զրպարտութեան դատի մը առթիւ որ բացուած էր Լոնտոնի մէջ : Միեւնոյն առեն շարժանկարի ընկերութիւնը 7500 տոլար պիտի վճարէ : Այս բոլոր դրամները պիտի յատկացուին բարեգործական նպատակներու :

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Կարապետեան (Արջ Պետրոս) եւ զաւակունք սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի աղջկան՝

ՕՐ. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

վաղահաս մահը որ տեղի ունեցաւ Մարտ 21ին, երիտասարդ հասակին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 24 մարտ, հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պանեէօ - Քոմինի գերեզմանատունը : Հաւաքավայր՝ Arrêt Egalité ժամը 1.45ին :

Հաղ. միջոց .— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը :

ԾԱՆ .— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

Տէր եւ Տիկին Պետրոս Գէորգեան, Այրի Տիկին Իսկուհի Օհանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Պալապանեան, Այրի Տիկին Մանան Զօպանեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թորոսեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Հաճի Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հաճի Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Հաճի Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հաճի Դանիէլեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՂԻԱՍԲԵԹ ԶՕՊԱՆԵԱՆԻ
(ՍԹԱՆՈԶՅԻ)

վաղահաս եւ յանկարծական մահը որ տեղի ունեցաւ մարտ 22ի գիշերը :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ 25 մարտ, ուրբաթ առաւօտ ժամը 8.30ին իր բնակարանը, 139 Պուլվար Ռօտէն, Իսի լէ Մուլինօ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, Բիւտը լ'Էկալիթէ :

ԾԱՆ .— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

Հ. Յ. Դ.

Փա. իս

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վըռամեան», «Մչօ», «Մուրատ» եւ «Սէրէմճեան խումբերու բոլոր ընկերները, 26 մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «խրիմեան» սրահին մէջ. 1937ի անդամատետրերը միասին բերել

ՇԱՎԻԼԻ «Արգութեան» խումբի ժողովը, 26 Մարտ, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին. անդամատետրը միասին բերել

Յ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ սովորական հաւաքատեղին. կարեւոր օրակարգ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

25 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ֆուայէ տը Թէաթրի մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Դէպի ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան եւ ի՞նչ հեռանկարներ ունինք մենք»

Մուտք 1 ֆրանք

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Վալանսի ՀՄԸՄ Մարզական Միութեան կողմէ : 24 Մարտ, Հինգշաբթի գիշեր ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ :

Կը խօսի՝ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ : Նիւթ « Ի՞նչ կը սպասենք Մեր մարզական Երիտասարդներէն» : Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիր երիտասարդները :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային դասախօսութիւնը 25 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր հաւաքատեղին, 5 Ռիւ տը լ'Էքլիզ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կը դասախօսէ Պ. Կ. ՌՈՒՇԱԳԼԵԱՆ, նիւթ՝ «Ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել լսարանական դասախօսութիւններէն»: Կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու լայն ժամանակ կը տրուի ներկաներուն:

Մուտքը ազատ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

26 Մարտ, Շաբաթ գիշեր ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ

Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԱՆԺԷԼ ՖՕՐԹՈՒՆԱԹՕԻ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին) :

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil:

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շօբէնէն, Լիցտէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն. :

Piano Gaveau! Մուտք **15, 10** եւ **5** ֆրանք :

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիշէն :

ԵՐԵԿՈՅԹ-ԽՆՋՈՅՔ

ՏԻԳՐԱՆԱ ԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԻԷՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ

26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. Հ. Յ. Դ. «Խաժակ» Ակումբին մէջ.

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ՍՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս

AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ

6 Rue Gallilée (Metro Boissière)

7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO

Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդհատ պար, ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCAէ PRINCESESէ VITALISէ եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով.

Մուտք 10 ֆրանք

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՔՈՍԹԻՒՄ ԹԱՅԵՕՐ կարող վարժ կարուհիներ: Դիմել 51 Rue de Caire «PARIS MODERNE»:

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ շրջանի հայրենակիցներուն «Աշխարհադաշտ»ի տուած խիստ օգտակար արդիւնքէն քաջալերուելով, եւ վերջերս մեր ստացած երկու նոր անուանացանկը, մտադրած ենք երկրորդ Անուանացանկ մը հրատարակել, կոչ կ'ուղղենք աշխարհի վրայ վերապրող բոլոր հայրենակիցներուն որ հաճին գրել մոռցուած անունները, ուր որ բնկորներ կան մեր պարտքն է արձանագրել : Հասցէ՝ H. Kéfélian Frères, 22 Rue Lacretelle, Paris (15) :

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ Դիւանատունը կը ծանուցանէ հետաքրքրուողներուն թէ՝ նոր կարգադրութեան մը համաձայն՝ 1 Յունուար 1938 թուականէն սկսեալ՝ ինքնութեան լուսանկարներ կը փակցուին Դիւանատունէն եղած ամէն տեսակ վկայագիրներու վրայ :

Հետեւաբար կը խնդրուի ներկայանալ միշտ երկու օրինակ ինքնութեան լուսանկարով :

Ոստիկանապետութիւնը չի վաւերացներ այն վկայագիրները, որոնք լուսանկար չեն կրեր :

Ծանօթ... Եկեղեցւոյ մօտ, 6 հատ լուսանկարը $3\frac{1}{2}$ ֆրանքի անմիջապէս պատրաստող լուսանկարիչ կայ :

Ի դիմաց Վարչ. Ժողովոյ

(Կնիք)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Քղիի Ջերմուկ գիւղէն, Յակոբ Տէրտէրեան, կը փնտռէ իր եղբայրը Խաչատուր Տէրտէրեան, 25—26 տարեկան, որ տասը տարի առաջ կը գտնուէր Մարսէյլ : Իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Serpouhie Bouloudianի, R. U. Hospital, Beirut, Liban:

— Վանի գիւղերէն Սարօ Հովհաննէսեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Սեդրակ, Աբրահամ, քոյրերը՝ Սօսէ, Դիբօ, (որոնց հօր անունը՝ Մուշեղ, մօր անունը՝ Ապրշում) : Կը փնտռէ նաեւ հօրեղբայրները՝ Մելքօ, Մարգար, Վաղօ, Կրպօ Լեւոն եւայլն : Հետքը կորսնցուցած է Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն առաջ : Տեղեկութիւն տուողին 300 ֆրանք նուէր : Իմացնել՝ Serop Moroukian, Boulevard Carnot, Le Puy, (Haute Loire) France.

— Սեբաստացի Արամ Սարգսեան (կամ Փայիմեան) 20—21 տարեկան, հօր անունը՝ Յակոբ Սարգսեան, մօր անունը՝ Մարիամ, որոնք մեռած են Վալանսի մէջ 1936ին : Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Tchalikian 15 Rue Tronchet, Paris (8) :

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Darcet — PARIS (17)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՄԱՐՏ
VENDREDI 25 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3688

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

Ի՞նչպէս կարելի է նոր տարրեր տեղաւորել մեր հանրային կեանքին մէջ: Ե՛ւ ընթացիկ, ե՛ւ քաղաքական աշխատանքներու համար:

Հարցումին պատասխանը դիւրացնելու համար, անհրաժեշտ կը գտնենք անգամ մը եւս յիշեցնել իրողութիւն մը, զոր ուշադրութեան յանձնած ենք բազմաթիւ անգամներ:

Հետզհետէ կը պարպուին դիրքերը, մեր հանրային կեանքին մէջ: Շատոնց նօսրացած են այն շարքերը որ կը փայլէին իբրեւ ղեկավար: Աւելի կամ պակաս ձեռնհաս:

Շատեր մեռան, մաշեցան կամ հետզհետէ կը հատնին: Ուրիշներ ալ չափուեցան եւ պակաս գտնուեցան: Ու վերջապէս, կան որ շատոնց տուած են իրենց գիտցածն ու չգիտցածը, եւ «անելիք չունին», խոստովանին թէ ոչ:

Անշուշտ բոլորովին պարպուած չէ հրապարակը: Ամէն տեղ ալ, ոմանք ծլած են եւ կը հասուննան աշխատանքի հնոցին մէջ: Մասնաւորապէս կուսակցական եւ ուրիշ կազմակերպութեանց շնորհիւ:

Եւ սակայն, ցիրուցան փռուած ըլլալով անծայրածիր տարածութեանց վրայ, մեր ձեռքը չէ ուժերը դասաւորել եւ օգտագործել համաձայն օրուան պահանջներուն: Տեղ մը երեւութապէս խճողում կը տիրէ, ուրիշ վայրերու մէջ՝ «անարիւնութիւն»: Եւ ամէն մէկ շրջան կը կարծէ թէ հարեւանը կամ հեռաւորը աւելի բախտաւոր է:

Այս տեսակէտէն, մասնաւորապէս Փարիզի անունը ելած է: Անոնք որ Լոյս-Քաղաքը չեն տեսած, կը կարծեն թէ բազմազան «ուսումնական»ներու, գրոց-բրոց ղեկավարներու ոսկեհանք մը թաղուած է այս ոստանին մէջ:

Կարելի էր հաւատալ այս միամտութեան, եթէ Փարիզը բաղդատէինք Պաղտատի կամ Պուէնոս Այրէսի հետ:

Իրականութիւնը այն է որ, Փարիզը ինքն իրեն իսկ չի բաւեր, բաղդատելով իր աշխարհագրական դիրքին, կեդրոնական հանգամանքին եւ հայկական համբանքին հետ: Հայկական տեսակէտով ալ, Փարիզը միշտ ինքնահաւան է: Վերէն կը նայի, ինքզինքը համարելով «քաղքցի», մնացեալը՝ «գաւառացի»:

Եւ սակայն, պէտք է Փարիզ ապրած ըլլալ, իմանալու համար թէ այդ յաւակնութիւնները իսկապէս կը համապատասխանե՞ն իրականութեան:

Եթէ ուշադրութեամբ քննենք մեր ազգային անցուդարձը, կը տեսնենք որ Փարիզը յաճախ շատ աւելի անճարակ է, քան Աթէնքը կամ Հալէպը: Զըսենք աւելին,— հոգեկան կորովի, կազմակերպութեան եւ ծրագրեալ աշխատանքի տեսակէտով, Փարիզը կրնայ դաս ալ առնել, շատ մը համեստ կամ հեռաւոր կեդրոններէ:

Ինչո՞ւ: Այդ չէ որ պիտի քննենք այսօր: Կան տեղական պայմաններ: Կան, մանաւանդ, հասկացողութեան տարբերութիւններ: Ամուլ յոխորտանքներ, որոնք «հայկական»ը շատ անշուք եւ նեղ կը գտնեն, փայլելու եւ դեր կատարելու համար:

Անցնելով մեր նիւթին,— ի՞նչ ընել որ պարապը լեցուի, կամ անպէտին, մաշածին, սնանկին յաջորդէ պիտանին: Աւելի ընդունակն ու երիտասարդը: Ի՞նչպէս դասաւորել, մանաւանդ, որ գոհացում գտնեն օրուան պահանջները,— շատ աւելի բարդ եւ բազմակողմանի քան երէկ:

Ջերմապէս հաւատալով կազմակերպուած ուժին հրաշքներուն, մենք բնականաբար պիտի յանձնարարէինք որ պիտանի, տրամադրելի բոլոր տարրերը անդամագրուէին քաղաքական կուսակցութեանց կամ ուրիշ ամուր կազմակերպութեանց: Անշուշտ համաձայն իրենց խառնուածքին եւ դաւանանքին:

Կրնաք շատ խելացի ըլլալ եւ հրաշագործ միտքեր յղանալ: Կրնաք ընդունակ եւ տրամադիր ըլլալ՝ գործելու, ակօսներ բանալու, նոր ոգի եւ խանդավառութիւն ներշնչելու:

Բայց, ի՞նչ օգուտ, երբ մինակ էք: Մէկ-երկու կամ հինգ-տասը: Երբ չունիք ամուր յենարան եւ լայն շրջագիծ: Երբ ի վիճակի չէք ձեր յաւակնութիւններն ու առաջադրութիւնները ժողովրդականացնելու, ոգեւորելով, գործի մղելով բազմութիւնը:

Ահա մեզի օրինակ մեր ապրած աշխարհը: Ամբողջ զանգուածներ կը հեւան, կ'ալեկոծին, կը գործեն կամ կը ձգտին ճամբայ բանալ, խիտ շարքեր կազմելով իրենց նախընտրած դրօշին տակ: Անոր փարելով խանդավառ եւ վճռական:

Պայման չէ որ մենք ալ «Առաջնորդ» մը կամ «պետ» մը ունենանք: Մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, նոյնիսկ ծիծաղելի է այդպիսի կապկութիւններ փորձել:

Առաջնորդ՝ ահա քու նախընտրած կազմակերպութիւնդ: Մտիր ներս եւ վարէ, դուն ինքդ մղիչ ազդակ դառնալով եւ ետեւէդ քաշելով բազմութիւնները: Եթէ կը հաւատաս որ կոչում ունիս եւ արժանիք,— ինչո՞ւ քաշուեր ես պատին տակ եւ կամ պատուհանին առջեւ: Դուն ալ նետուէ կրակին մէջ, թող քու ձեռքերդ այրին, եթէ ոչ բարիք մը ապահովելու, գոնէ չարիքները սահմանափակելու համար:

Ուրեմն, դիրքերը կը լեցուին, դէմքերը կը փոխուին,— հոգեկանութիւնն ալ միասին — երբ կը համախմբուիս գործօն, ծաւալուն, փորձուած դրօշի մը տակ: Երբ անկեղծօրէն կը տրամադրես քու բաժինդ, իյնալով, բարձրանալով, բայց միշտ ձգտելով դէպի հերագոյն իտէալը — կանգուն պահել այս ցիրուցան ժողովուրդը, արթնցնել անոր ապրելու իրաւունքը, ազատութեամբ եւ հայրենիքով:

Մենք ցոյց տուինք ճամբաներէն մէկը միայն,— այն որ ուղղակի նպատակին կը տանի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԸ ԱՐՏՕՆԱԾ ԷՐ 8 ՈՒ ԿԷՍ ՄԻԼԻԱՌ
ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ԿՈՒՏԱՑ ՄԻԱՅՆ 5,000,000,000

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, երեսփ. ժողովը ստիպողաբար քուէարկեց երկու օրինագիծներ, որոնց շնորհիւ պետական գանձը պիտի մտնէ ութուկէս միլիառ ֆրանք (հինգ միլիառ՝ Պանք տը Ֆրանսէն, մնացեալը Ֆրանքի վրայ եղած շահէն):

Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը առջի օր քննելով երկու օրինագիծները, թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ արտօնեց առաջինը, հինգ միլիառ, բայց մերժեց վերջինը: Ծերակոյտը ինք երէկ պիտի քննէր ամբողջ հարցը:

Յանձնաժողովի վիճաբանութեանց ատեն, ժողովականներէն մէկը առաջարկեց մերժել երկու օրինագիծերն ալ, բայց այս առաջարկը ջուրն ինկաւ 10ի դէմ 15 ձայնով: Յանձնաժողովը բացարձակապէս անհրաժեշտ գումարը միայն արտօնեց, որպէսզի պետական մեքենան եւ մանաւանդ ազգ. պաշտպանութեան գործերը չկաղան: Այս գումարը հազիւ վեց շաբաթ կը բաւէ: Ծերակոյտին քննութենէն վերջ, կը յուսացուի միջին ճամբայ մը գտնել:

Երեք ժամ զեկուցում արտաքին քաղաքականութեան մասին

Չորեքշաբթի օր Ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովը լսեց Պ. Փոլ Պոնքուրի զեկուցումը՝ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Ունկնդրութիւնը տեւեց երեք ժամ: Արտաքին նախարարը մանրամասն եւ փաստացի զեկուցում մը պատրաստած էր, օրուան գլխաւոր հարցերու մասին: Ահաւասիկ անոր հիմնական մասերը.—

1. Ֆրանսա ստիպողական եւ անհրաժեշտ կը գտնէ որ պետութիւնները վերջնական դիրք մը բռնեն, ընդդիմանալու համար որ եւ է նախայարձակման կամ միջամտութեան որ կրնան վտանգել Եւրոպայի խաղաղութիւնը:

2. Ֆրանսա իր մասին վճռած է այս ուղղութեամբ գործել, համաձայն դաշնագիրներով ճշդուած յանձնառութեանց: Մասնաւորապէս պիտի կատարէ իր յանձնառութիւնները Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ:

3. Ֆրանսա պիտի շարունակէ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը Սպանիոյ մէջ, բայց թոյլ պիտի չտայ որ դէպքերու ընթացքը տկարացնէ Ֆրանսայի դիրքը: Մասնաւորապէս թոյլ պիտի չտայ որ ոչ-սպանիական ուժեր առժամապէս կամ տեւականօրէն տեղաւորուին Ֆրանսական սահմանագլուխին մօտ կամ Ֆրանսայի հաղորդակցութեանց գիծերուն վրայ:

Վիճաբանութեանց ընթացքին նախկին վարչապետ Պ. Լավալ խօսք առնելով, հարցուց թէ զէնքի առեւտուրն ալ մաս կը կազմէ՞ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան: Արտաքին նախարարը պատասխանեց,— «Կը կարծեմ»: Հարցումներ եղան նաեւ Իտալիոյ մասին: Նախարարը պատասխանեց թէ կառավարութիւնն ալ ջերմապէս կը փափաքի դեսպան մը ղրկել, ինչպէս եւ վերսկսիլ խօսակցութիւնները, բայց, «պէտք է սպասել նպաստաւոր պարագայի մը»:

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐԸ ՄԷԿ ՃԱԿԱՏ ԿԱԶՄԵՑԻՆ

55 երեսփոխան եւ 24 առ հարիւր ժողովուրդ

Չեխոսլովաքիոյ կաթոլիկ խմբակցութիւնը, որ մէկ նախարար եւ վեց երեսփոխան ունի, ընդառաջ երթալով հիթլերական կազմակերպութեան կոչին, միացեալ ճակատ կազմեց անոր հետ: Այս որոշման վրայ, կուսակցութեան նախարարը պիտի հրաժարի պաշտօնէն: Գերման հողագործական կուսակցութիւնն ալ միացած ըլլալով այս շարժումին, այժմ Չեխոսլովաքիոյ գերման փոքրամասնութիւնը, 3.500.000, կը դառնայ միացեալ ընդդիմադիր ճակատ, 55 երեսփոխաններով: Մինչեւ հիմա չեխական խորհրդարանին ամէնէն զօրաւոր խմբակցութիւնն էր Չեխերու հողագործական կուսակցութիւնը, որ ունի 45 երեսփոխան: Գերմանական միակ խմբակցութիւնը որ դեռ կուսակից կը մնայ չեխական կառավարութեան, ընկերվարական խմբակն է:

Գերման կաթոլիկներուն դասալքութիւնը հետեւանք է Վիէննայի արքեպիսկոպոսին՝ կարտինալ Իննիցէրի յայտարարութեան, որով հպատակութիւն կը յայտնէր հիթլերական իշխանութեան: «Մենք արքեպիսկոպոսէն աւելի կաթոլիկ երեւալու պէտք չունինք», կ'ըսեն Չեխոսլովաքիոյ գերման կաթոլիկները:

Այսպէս յաջողցնելով միացեալ ճակատը, Հայնլայն՝ գերման հիթլերական կազմակերպութեան առաջնորդը, իր կողմը կ'ունենայ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն 90 առ հարիւրը, իսկ 66 գերման երեսփոխաններուն 55ը: Այս Գերմանացիները աւելի ոգեւորուած են սա իրողութեամբ որ Անգլիոյ ոչ միայն կեդրոնական կառավարութիւնը, այլեւ գաղթապետութիւնները երբեք տրամադիր չեն միջամտելու: Դեռ վերջերս անգլիացի երեսփոխան մը, Լորտ Պըքսթըն, նոյնիսկ բանաւոր կը գտնէր հանրաքուէ մը սարքել, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն կամքը իմանալու համար: Եւ վերջապէս, տակաւին առջի օր Պելժիոյ արտաքին նախարարը վճռապէս կը յայտարարէր թէ թոյլ պիտի չտան որ ֆրանսական զօրքը անցնի Պելժիայէն, օգնութեան հասնելու համար Չեխոսլովաքիոյ:

Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները 3.500.000 հոգի ըլլալով, կը կազմեն ամբողջ բնակչութեան 24 առ հարիւրը: Իրենց բնակած երկրամասը կը տարածուի Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ: Իրենց թիւը կը կազմէ Չեխերուն կէսը, աւելի մեծ է քան Սլովաքները եւ միւս փոքրամասնութիւնները միացած (Հունգարներ, Լեհեր, Ռութէններ):

ԵԹՈՎՊԻՈՅ արքայից արքան դատապարտուեցաւ վճարելու դատական ծախքերը, 53.065 տոլարի հատուցման դատ մը բացած ըլլալով հեռագրական գործակալութեան մը դէմ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԹՈՒԹԱԿԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուայի դատավարութիւնները աշխարհին զբաղեցուցին ոչ միայն իրենց բարբարոսական վճիռներով, այլ եւ թատերական խոստովանութիւններու խորհուրդով:

Ի՞նչպէս կը խոստովանցնեն, կը հարցնէին շատեր: Խոստովանցնելու գործիք մը հնարած են արդեօք յառաջապահ բոլշեւիկները, թէ ճարտար ու խորհրդաւոր միջոցներ ունին բերան բանալ տալու:

Այս առթիւ գրուեցաւ թէ խոստովանութեանց սուտն ու իրաւը հասկընալու համար՝ բժշկական ծանօթ գործիքով մը կը ճշդեն արեան ներերակային ճնշումին ելեւէջը,— սուտ խօսողը կը մատնէ արեան խուժում մը, որուն հոգեբանախօսական անունն է յուզում: Այս մեթոտը ոչ մէկ օգուտ կրնայ ունենալ,— ինչպէս կան դիւրայոյզներ, կան նաեւ կարծրացածներ:

Գրուեցաւ նաեւ թէ թմրեցուցիչ դեղեր կը տրուին կամ կը ներարկուին մեղադրեալներուն: Այդ դեղերուն ազդեցութեան տակ, մեղադրեալը կը կորսնցնէ իր գիտակցութեան հակակշիռը եւ, այլեւս բոլորովին կամազուրկ, կը խոստովանի գիտցածը: Այս մեթոտն ալ կասկածելի է, որովհետեւ թմրեցուցիչ դեղերու ազդեցութեան տակ գտնուող մը ոչ թէ իրական պատմութիւններ կ'ընէ, այլ հէքեաթային աշխարհի մը տեսիլքները կը պատմէ:

Գրուեցաւ նաեւ,— եւ գրողն էր Տոքթ. Լախովսքի, ծանօթ գիտնական մը, որ վերջերս լոյս ընծայեց քանի մը հատորներ կենսաբանական եւ հիւսուածաբանական հարցերու մասին,— թէ Մոսկուայի դատարաններուն առջեւ խոստովանողները ոչ թէ մեղադրեալներն են, այլ անոնց sosie-ները,— Ռուսը անզուգական դերասան մըն է, կը գրէր գիտնականը, եւ դժուար չէ, Չեկային համար, զնտաններէն հանել Պուխարինի կամ Ռիքովի նմանակներ, արհեստով դերասան, որ «խոստովանին» ձեզի ինչ որ ուզէք: Լախովսքի կ'աւելցնէ թէ իրական խոստովանութեանց մէջ գոյութիւն ունի հոգեբանական թոն մը, յուզումի երանգ մը, եւ ոչ թէ շնական ձեւով ինքզինք դատապարտելու կատեգորական փութկոտութիւն մը:

Ըսուեցաւ դարձեալ թէ մեղադրեալը խոստովանցնելու անվրէպ եղանակ մըն է յոգնեցնել,— անդադար հարցաքննել, ոչ ճաշելու եւ ոչ ալ քնանալու ժամանակ տալով, երբեմն ելեկտրական սաստիկ լոյսի տակ բռնելով (կը ջղայնացնէ), կամ մետաղային զիլ ձայն մը ընդհատ ընդհատ բայց գիշեր ցերեկ հնչեցնելով ականջին (կը խենթեցնէ): Այսպէս յոգնած մարդու մը երբ հարցնես՝ լուսինը կլլեցի՞ր, այո՛ կը պատասխանէ, կը բաւէ որ խոստանաս հանգիստ ձգել զինք:

Ըսին նաեւ որ թէյով, շարունակ թէյ խմցնելով, կը թուլցնեն մեղադրեալներու կամքը,— քուրջի կըտոր կը դառնայ ներքնական, չի դիմադրեր այլեւս, ամէն բան կ'ընդունի: Այսպէս բոլորը փրոֆէսէօր մըն է:

Այս ամէնէն կ'եզրակացնեմ, որ կամքը կամ գիտակցութիւնը եթէ ոչ թուլցնելու, գէթ տկարացնելու միջոց մը ունին Մոսկովներու, թուղթի պէս իրենց ուզած բանը ըսել տալու համար մեղադրեալներուն:

Այդ պարագային, կարելի չէ՞ կասկածիլ որ բոլշեւիկները բան մըն ալ ներարկած ըլլան մեր Հօկերուն,— չէ՞ որ անոնք ալ, քնացած մարդու պէս, գիտակցութիւնը չունին Հայաստանի մէջ կատարուած ողբերգութեան եւ անա՛նկ բաներ կ'ըսեն ու թուղթակաբանութիւններ կ'ընեն արտասահմանի մէջ, որ կ'ենթադրեմ թէ Մոսկովներուն ներարկած թոյնը առ յաւէտ ապուշցուցած է զիրենք:

ԱՐԱՁ

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵԿԱՄՈՒՏԸ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ՊԻՏԻ ԴՐՈՒԻ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Էվգաֆի վարչութիւնը շրջաբերական մը ուղղելով, թաղ. խորհուրդներէն պահանջած է իրենց մատակարարած եկեղեցիներուն եւ կալուածներուն մանրամասն ելմտացոյցը ներկայացնել 1938 տարեշրջանին համար (1938 յունիս 1 — 1939 մայիս 31):

Պոլսոյ կրթական տեսչութիւնն ալ իր կարգին շրջաբերական մը ուղղելով դպրոցներու տնօրէններուն եւ հիմնադիրներուն, կը պահանջէ նոյն ելմտացոյցին յարեւմտան նախահաշիւ մը ներկայացնել իրեն: Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարէ թաղ. խորհուրդներու տրամադրած գումարները եւ բոլոր նուէրները դնել պետական կամ երկրագործական դրամատուն, տնօրէններուն եւ հիմնադիրներուն անունով, ի հարկին ամբողջացնելու համար ուսուցիչներու թոշակները: Թաղ. խորհուրդները շուարած են:

Անգլիա մեծագումար վարկեր կու տայ Թուրքիոյ

Պոլսոյ Թան թերթը կը գրէ.—

«Ուրախութեամբ ստացած մեր լուրերուն համաձայն, դրական արդիւնքներ տուած են այն խօսակցութիւնները, որ մեր Ազգ. դրամատուններու տնօրէնները, քանի մը շաբաթէ ի վեր կ'ունենան Լոնտոնի մէջ, ելմտ. եւ տնտես. շրջանակներու հետ: Բանակցութիւնները պաշտօնական դետնի վրայ փոխադրուած են: Բանակցութիւնները վարելու պաշտօնը յանձնուած է մեր Լոնտոնի դեսպան Պ. Ֆէթհիի: Լոնտոն պիտի երթայ նաեւ ելմտական գործավարութեան դրամական գործերու ընդհ. տնօրէն Հալիտ Նազմի եւ պիտի մասնակցի բանակցութիւններուն:

Լոնտոնէն հասած լուրերու համաձայն, մինչեւ հիմա 10 միլիոն անգլ. ոսկիի յանգած է գումարը այն վարկերուն, որոնք պիտի յատկացուին մեր երկրին տնտեսական զարգացման: Կարգ մը նոր ձեռնարկներ ալ նկատի առնելով, կարելի է որ բարձրանայ այս գումարը:

Ազգ. դրամատուններու տնօրէնները, որոնք Մարտի վերջին կիսուն վերադարձած պիտի ըլլային, շատ հաւանաբար երկարեն իրենց Լոնտոն բնակութիւնը, գոյացած համաձայնութեանց վերաբերեալ մանրամասնութիւնները ճշդելու համար:

Լոնտոնի մէջ ձեռք բերուած վարկերով կատարուելիք ձեռնարկներուն գլուխը կը գտնուի նաւահանգիստներու եւ մասնաւորաբար մեր հանքածուխի աւազանին՝ Զաթալաղը նաւահանգիստին շինութիւնը, ինչպէս նաեւ հայթայթումը այն պիտոյքներուն որոնք անհրաժեշտ են մեր երեք տարուան հանքային ծրագիրը գործադրելու համար:

*** Մարտ 28ին ամերիկեան պատուիրակութիւն մը կը հասնի Էնկիւրի, առեւտրական բանակցութիւններ վարելու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆ ՀԵՏ

ԳԵՐՄԱՆԵՒԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

4. ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերսայլի դաշնագրէն վերջ, եւրոպական կեանքի ամէնէն ցայտուն երեւոյթներէն կարելի է նկատել ցեղապաշտ շարժումը, որ Իտալիոյ մէջ ծնունդ տուաւ Փաշականութեան, Գերմանիոյ մէջ՝ նացիականութեան, ուրիշ բառով՝ Հիթլէրականութեան։

Այս երկու շարժումներու մասին յաճախ խօսուած է այս էջերուն մէջ։ Նպատակս չէ անոնց պատմականը ընել։ Կ'ուզեմ միայն մատնանշել որ անոնք արուեստական, բռնազբօսիկ շարժումներ չէին, այլ կուգային պատմական բոլէի մը, գոհացում տալու երկու երիտասարդ ժողովուրդներու թաքուն եւ տարերային պահանջներուն։

Խորքին մէջ, ի՞նչ են այդ պահանջները, եթէ ոչ տարածուելու, տիրելու, նուաճելու տենչը, որ չափազանց մարդկային է, չըսելու համար դրեթէ անասնական։ Ո՞ր պետութիւնը լարուած չէ այդ կենսական մղումով. միայն թէ կան տարէց պետութիւններ որոնք յագեցած են ինչքերով եւ կալուածներով եւ կան բազմածին պետութիւններ, որոնք ճնշուած կ'ապրին իրենց նեղ սահմաններուն մէջ, դէպքերու բերումով ենթարկուած աննպաստ դաշնագիրներու տրամադրութեանց, բայց իրենք զիրենք կոչուած կը զգան պատռելու իրենց սահմանները, ժխտելու դաշնագրային յանձնառութիւնները։

Ինչպէս կը տեսնուի, այդ շարժումներու մեկնակէտը ազգագրական շարժառիթ մըն է, բարդուած՝ տնտեսական գործօններով։ Քաղաքական հոգեբանական շարժառիթները վերջը կուգան տարերային շարժումին աւելի թափ տալու։

Հասկնալի է թէ ինչո՞ւ Փաշականութիւնը եւ Հիթլէրականութիւնը կըրցան այնքան արագօրէն վանել դանդուածներու հոգիին մէջ ռամկավարական-ընկերվարական խէժլները, որոնք նուազ արկածախնդրական դերութիւններ են։ Մուսոլինիի նոր կեսարականութիւնը, որ Մեծն Հռոմի փառքը կ'ոգեկոչէ, Հիթլէրի նոր համագերմանականութիւնը որ արիական գերման ցեղի գերակշռութիւնը կը ջատագովէ, լիովին կը համապատասխանէ երիտասարդ տաքարիւն ու ձեռներէց զանդուածներու խառնուածքին ու հոգեբանութեան։

Զարմանալի չէ որ այդ երկու շարժումները ազգայութեան ու շահերու բերումով մօտեցան իրարու։ Իբրեւ վարչաձեւ ասոնք կը համապատասխանէին երկու ժողովուրդներու ֆիզիքական եւ հոգեբանական վիճակին. Պերլին - Հռոմ առանցքը քաղաքական շահերէ առաջ իր յենակէտը մխրճած է անոնց արիւնին եւ ջիղերուն մէջ։

Մասնաւորելով մեր խօսքը Հիթլէրականութեան վրայ, պարզ է որ ան իբրեւ տեսութիւն կուգայ թարմացնել, արդիացնել, աւելի ճիշդ պետականացնել արիապաշտ համագերմանականներու հին խէժլը, որ կը ձգտէր կեդրոնացնել ու միակ պետական կազմի մը մէջ կազմակերպել Եւրոպայի գերման ցեղերը։

Նախ քան պատերազմ եթէ ատիկա վարդապետական համդամանք ունէր, պատերազմէն վերջ բազմաթիւ պատճառներով համագերմանականութիւնը դարձաւ գործօն խէժլ մը, որ կոչուած էր դարմանելու Վերսայլի նախատինքը եւ արեւուն տակ տեղ բանալու նոր Գերմանիոյ առջեւ։

Հիթլէր իր աշխարհահռչակ գրքին, — «Իմ պայքարս»,— մէջ անվերապահօրէն կը պարզէ իր մտածումը, իր հետապնդած նպատակը։

—«... Մենք գերման հայրենիքի մեծ խնդիրը չենք կրնար լուծել գաղթավայրեր ստանալով, այլ միայն ու միայն իւրացնելով գերմանական հողամասերը, որոնք պէտք է անպայման միացուին մայր հայրենիքին... Գերմանիան, կեանքի օրրանը, օճախը՝ արդի քաղաքակրթութեան, կը կարօտի հողային տարածութիւններու։ Մենք ազգային - ընկերվարականներս, վերջ կը դնենք նախապատերազմեան շրջանի գաղթային, անտարական քաղաքականութեան, եւ կը բանանք ցեղահողային գրաւումներու քաղաքականութիւնը»։

Ուրիշ տեղ մը կ'ըսէ.

— «Մենք Եւրոպայի մէջ իսկ պէտք կը զգանք գաղթավայրեր ստեղծելու։ Ճիշտ ինչպէս Պիզմարք Եւրոպայի հարաւ արեւելքը մատնանշելով ըսած էր.— «Ահաւասիկ իմ Ափրիկէս»։

Հիթլէրականութեան քաղաքական ուղեգիծը եղաւ, ուրեմն,—

Նախ բառնալ Վէրսայլի դաշնագրի կապանքները, ունենալու համար շարժելու ազատութիւն։

Երկրորդ՝ Մայր Գերմանիոյ միացնել բոլոր գերմանաբնակ հողամասերը,— Աւստրիան, Պոհեմիան, Շլեզիան, նոյնիսկ Լիթուանիան բւ Եսթոնիան եւայլն։

Վերջապէս երրորդ, Գերմանիոյ ազդեցութեան շրջանակին մէջ ներմուծել եւ իւրացնել ամբողջ հարաւ արեւելեան Եւրոպան, որուն փուլերը պիտի ըլլան Հունգարիոյ միացումը, Չեխօսլովաքիոյ անդամատումը, Եուկոսլաւիոյ բաժանումը, Պուլկարիոյ աջակցութիւնը, նոր Թուրքիոյ բռնադատեալ գործակցութիւնը։

Բոլոր այս երկիրները կը կազմեն, համաձայն գերման նոր դիւանագիտութեան, իրենց երկրին «նախադաշտ»ը (Փօրֆէլտ), իրենց գործունէութեան բեղուն ասպարէզը։

Ինչպէս կը տեսնուի «Տրանկ նախ Օսթընի» հին քաղաքականութիւնն է, նոր ոգիով, նոր մեթոտներով։

Հիթլէր գործի գլուխ անցնելուն պէս, առաջին պարտականութիւն նըկատեց թօթափել Վէրսայլի դաշնագրին մանաւանդ այն յօդուածները որ Գերմանիան կը պարտադրէին զինուորական սահմանափակումներու։ Գերման արդի բանակը իր կատարելագործուած զինուզրահով ի վիճակի է այլեւս զօրավիգ հանդիսանալու կառավարութեան ամէնէն յանդուգն ձեռնարկներուն։ Գերման ռազմանիւթի բոլոր գործարանները կը դառնան օրական 24 ժամ, երեք գործաւորական խումբի դրութեամբ, իւրաքանչիւրը 8ական ժամ։

Հիթլէր ինքն է որ կ'ըսէ.

— «Գերմանիան երեք տարիէ ի վեր կ'աշխատի գիշեր ցերեկ դարբնելու իր պատերազմի զէնքերը»։

Գործունէութեան ամէն ասպարէզի մէջ գերման ժողովուրդը, մանաւանդ երիտասարդութիւնը ենթարկուած է զինուորական նախապատրաստութեան մը. տարր կը ձգտին դպրոցը, մարդկան բոլոր ընկերակցութիւնները, աշխատանքի բանակները։

Նոյն ճիգը նաեւ հոգեբանական պատրաստութեան տեսակէտով, մինչ Ֆրանսայի դէմ խաղաղութեան խէժլըն է որ արձանագրուած է դրօշներու վրայ, Գերմանիա կը պանծացնէ պատերազմի խէժլը։ Անոնք նոր սերունդը կը դաստիարակեն սա մտայնութեամբ թէ խաղաղութիւնը մեղկացնող վիճակ մըն է, որ կը վայլէ յոգնած, ծերունի ցեղերու, մինչ պատերազմը, մանաւանդ անորոշ ելեւէջներով հարուստ պատերազմը, միակ միջոցն է արթնցնելու, հրահրելու բարոյական յատկութիւնները, առնական նկարագիրը։

Չմոռնանք Մուսոլինիի կարծիքը թէ «պատերազմը այր մարդուն համար այն է, ինչ որ մայրութիւնը՝ կընոջ համար»։

Ռազմապաշտ տրամադրութիւնը բարձր պահելու միտումով է որ գերման պետութիւնը քրիստոնեայ կրօնքը կը ժխտէ եւ կ'ուզէ զայն փոխարինել հին - գերմանական դիւցազնապաշտ հեթանոսութեամբ։

Անգամ մը եւս ի պատուի է գերմարդը երազող Նիչչէն։

Միեւնոյն ատեն, գերման կառավարութիւնը վիթխարի, հայրենասիրական ցոյցերով կը ջանայ թովել հանրային կարծիքը։ Ամբոխային թելադրութիւնը գերման կառավարութեան ազդու մեթոտներէն մէկն է։

Սահմանէն դուրս, դէպի մանաւանդ այն երկիրները, զոր Գերմանիա «նախադաշտ» կը նկատէ, հիթլէրական Գերմանիան նոյնքան հետեւողութեամբ կը հետապնդէ ազդու, տարածուն, անվհատ քարոզութիւն մը։ Ոչ մէկ արդիւք կը կասեցնէ իրենց քարոզչութեան թափը, որ տեղին ու ըստ պէտին համաձայն կը փոխէ իր ձեւը եւ իր թափը։

Անով գիտեն պէտքին համաձայն գործել ուղղակի, բացայայտ ճակատով, կամ դիմակաւորել իրենց յետին նպատակները անմեղ, անվնաս բանաձեւերու միջոցաւ։ Բուն նպատակն է ներկայացնել նացիականութիւնը, իբրեւ բարձրագոյն մարդերու եւ ցեղերու կրօնք մը։

Քիչ թէ շատ ծանօթ է ընթերցողին հետեւանքը այդ կազմակերպուած, գիտական քարոզութեան։ Նացիականութիւնը իբրեւ ընկերային վարդապետութիւն, թափանցած է շատ երկիրներէ ներս, խռոված է անոնց հանրային, պետական կեանքը։ Օրինակ՝ Սպանիան, Ցունաստան, Ռումանիան, Հունգարիան, նոյնիսկ Պելճիքան։

Պալքանեան բոլոր երկիրներու մէջ Գերմանիա ամէն գնով հետամուտ է վարկաբեկելու Ազգերու Դաշնակցութիւնը, համաձայնականներու հմայքը. իր քաղաքական, տնտեսական ազդեցութիւնը սկսած է զօրանալ Եուկոսլաւիոյ մէջ ու հակակշռել ֆրանսական վարկը։

Դեկերը կը փոխուին անդադրաբար։ Ու երբ նիւթապէս, բարոյապէս, Գերմանիա հողը կը պատրաստէ, կ'ընտրէ յարմարագոյն բոպէն, կըտրուկ, սրընթաց, անտեղիտալի որոշումը տալու, ու գործադրելու համար։

Այդպէս ալ պատահեցաւ Աւստրիոյ պարագային։

Կար ժամանակ մը երբ փրուսիացած Գերմանիան պէտք կը զգար չէզոքացնել Աւստրիան հիւսիսային Գերմանիոյ կեանքին մէջ։

Ջանաց, մաքառեցաւ, գլուխ հանեց։

Կար ժամանակ մը երբ հարկ էր աւստրեւհունգար խայտաբղէտ պետութիւնները օգտագործել ի շահ գերման պետական նպատակներուն։

Որոշեց, պարտադրեց, ըրաւ ինչպէս կը խորհէր։

Այն օրէն ի վեր Աւստրիա վերածուած է պզտիկ, համատարր գերման պետութեան մը, Մեծն Գերմանիա, զայն նկատեց պատրաստ որս մը, դիւրամատչելի պատառ մը, զոր երկար ատենէ ի վեր հետամուտ էր կլլելու, առանց նկատի ունենալու Աւստրիոյ ինքնուրոյն անհատականութիւնը, եւ անկախ ապրելու վճռականութիւնը։

Նոյնիսկ հիթլէրական Գերմանիան աւստրիական տունը գրաւեց ներսէն։

Կ'արժէ հոս վերյիշել նոր Աւստրիոյ կարճատեւ գոյութեան քանի մը նշանակելի թուականները։

1918 Հոկտեմբեր.— Աւստրեւհունգար կայսրութեան քայքայումը։

1919 Սեպտեմբեր.— Սէն Ժէրմէնի դաշնագիրը, Աւստրիա կը ծնի։

1931 Յուլիս.— Աւստրեւգերման մաքսային միութեան համաձայնագիրը ապօրինի կը նկատուի Լահէյի իրաւարար ատեանի կողմէ։

1932 Մայիս.— Տոլֆուս, աւստրիական անկախութեան ախոյեան մը, կը կազմէ դահլիճը։

1934 Յուլիս.— Տոլֆուս կը սպաննուի նացիներու կողմէ։ Իրեն կը յաջորդէ Շուշնիկ։

1936 Յուլիս.—Ֆօն Փափէն եւ Շուշնիկ կը ստորագրեն համաձայնագիր մը, որով Գերմանիա յանձն կ'առնէ միջամուխ չըլլալ Աւստրիոյ ներքին գործերուն...

1938 Մարտ.— Հիթլէր - Շուշնիկ տեսակցութիւն, պետական հարուած, Աւստրիոյ գրաւումը (Մարտ 12)։

Միջանկեալ կ'արժէ յիշել նաեւ մարտ 4ի գերման կառավարութեան չափազանց ուշագրաւ որոշումը, որով երկրին զինուորական, վարչական, տնտեսական բոլոր լծակները կը կեդրոնացնէր միակ մարդու մը՝ Հիթլէրի ափին մէջ։ Պատմութեան մէջ հազուադէպ այս քայլը կը յայտնէր արդէն՝ անակնկալ, վերահաս ձեռնարկի մը գալուստը։

Այդ ձեռնարկը գլուխ ելաւ 11 — 12ին։

... Այսպէս ուրեմն, մինչ օրինապահ, իմաստուն Եւրոպան կը տընտնայ, կը շորորայ ու կ'երկմտի, օրինազանց, յանդուգն Եւրոպան օրը՝ օր կ'ընէ, օրը՝ պատմութիւն կ'ընէ։

Ցո՞ երթաս, աշխարհ ...

ՍԱՐԱՍԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մաքուր եւ ընթեռնելի։

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒՆԸ

Մարդկութիւնը սրընթաց քայլերով դէպի վայրենացում կ'երթայ։

Ողբերգական դարաշրջան մը կ'ապրինք։ Դարեր շարունակ մարդկութեան ընտիր մասը պայքարեցաւ յանուն արդարութեան, եղբայրութեան, հաւասարութեան։ Բազմահազար մարդիկ զոհուեցան ի գին այդ գաղափարներու իրականացման, նուիրագործման։ 17, 18, 19րդ դարերը եղան մարտնչումի, զոհաբերութեան շըրջաններ։ Յեղափոխութիւնները իրարու յաջորդեցին, զանդուածները խօլական արշաւներ կազմակերպեցին տապալելու բռնակալները, ոչնչացնելու ստրկութիւնը, կեանքի կոչելու նուիրական գաղափարները։ Ընտիր, միջազգային անուն ունեցող մտաւորականներ՝ Թոմաս Մուր, Ակվինացի, Ռուսօ, Ֆուրիէ, Սէն Սիմոն, Տէքարթ, Շոփէնհաուէր, Նիչէ եւ բազմահազար ուրիշներ անխոնջ տքնեցան մարդ անհատի հոգեկան, նիւթական եւ ֆիզիքական ազատութեան։ Իրենց ամբողջ կեանքը եղաւ մարտիրոսութիւն յանուն իրենց տաղանդներուն։ Ազգեր, ժողովուրդներ համակուեցան այդ գաղափարներով եւ իրենց կարելին նուիրեցին բնականոն պայմաններ ստեղծելու համար ապագայ սերունդներուն։ Դեռ հնադարեան Սպարտակէն, Պաւղիկեաններէն, Թոնդրակեցիներէն մինչեւ Մարթէն Լութէր, նաեւ Հուս կռիւը մղել ազատութեան, անկախութեան համար եղաւ աննկուն ու պահ մը թուեցաւ թէ մարդկութիւնը հասած էր բաղձալի հանգրուանի։ Կարծուեցաւ, որ մարդկային մշակոյթը, քաղաքակրթութիւնը հասած էր այն կէտին, ուր վերջ դրած էին բռնութիւնը, ստրկութիւնը, բիրտ ուժի զօրութիւնը։ Կարծուեցաւ թէ Կարիպալտիներու ու Մածծինիներու, Պակունիններու եւ Լավրովներու, Միրապօններու եւ Տանթոններու, Եակոբովներու եւ Լեվսկիներու, Պոցարիսներու ու Վենիզելոսներու, Դաւիթ Բէգերու եւ Ներսէս Աշտարակեցիներու պայքարը յանուն ազգերու, անհատներու ազատութեան միայն գեղեցիկ երազ մը չէ, այլ դարձած է ճշմարիտ իրականութիւն։

Մեծ պատերազմը, բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը, Փաշականութիւնը եկան հիմնովին փոխել այդ կարծիքը։ Այն որ Մաքիավէլ մութին մէջ նիւթեց, դաւեց ի խնդիր իր իշխանութեան, այսօր մարդկութիւնը, աւելի ճիշդ մարդկութեան այն հատուածը որ իշխելու հնարաւորութիւնը ունի, պարզ, յստակ, առանց ամօթի կ'ընէ։ Փոխուած են բառերը, նաեւ ձեւերը։ Բիրտ ուժը կ'ոտնահարէ արդարութիւնը, իրաւունքը ու կը թելադրէ իր ցանկութիւնը։ Այսպէս վարուեցաւ Թուրքը երբ ջարդեց մեր ժողովուրդը, աւերեց մեր երկիրը, ոչնչացուց Քիւրտերը։ Այսպէս վարուեցաւ բոլշեւիկեան շարժումը, խեղդելով մանր ժողովուրդներու ազատութիւնը, շղթայակապ բանտերը լեցնելով հազարաւոր ազատատենչներ, կոտրելով լաւագոյն մտաւորականութիւնը յանուն իր բռնակալութեան։ Այսպէս ամբոխներ, դերի՝ համայնավար կեղծ վարդապետութեան, ոչխարներու համակերպութեամբ հաւատացին Լէնիններուն ու Ստալիններուն եւ չնականօրէն ճզմեցին ժողովուրդներու ազատութիւնն եւ անկախութիւնը։ Դեռ այսօր, այնքան արարքներէ վերջ, անոնք կ'ենթարկուին իշխանութեան մոլեգնած Ստալինի։

Հապա փաշական երկիրնե՞րը։ Վիճակի արժանացան Հայերը, Նացիները, Աւստրիացիները, Չեխերը, Լիթուանացիները, ժողովուրդները։ Քաղաքակրթութեան կեղծ դիմակի տակ իրենց ... քը պարտադրեցին բնիկներուն։ Իրաւունք, չկայ արդարութիւն, հաւասարութիւն։ Ամէն ինչ բիրտ ուժըն է։ Ով որ ուժ ունի, իրաւունքն իրն է։ Ով որ լաւ սպաննելու, ... րելու արհեստը գիտէ, կը ... Մնացեալը երազ է... Դեռ երէկ ... լէր կրթնած իր ուժին՝ գրաւեց ամբողջ Աւստրիան։ Հապա նոր Լեհաստա՞նը։ Դարեր շարունակ ... ժան բաժան եղած Գերմանիոյ, Ռուսիոյ եւ Աւստրիոյ - Հունգարիոյ ... ջեւ, այսօր 32 միլիոն ժողովուրդ ... նեցող պետութիւն դարձած, ... խոտներուն կը դիմէ, ինչ որ ... ւէրերը կ'ընէին իրեն հանդէպ։ Պալթիկ ծովը ելք ունենալու համար ... ահա երկու տասնեակ տարի է կը ... տապնդէ իր դրացին՝ Լիթուանիան։ Աչք տնկելով Վիլնայի, կ'ուզէ ... բայ բանալ դէպի Մէմէլ։ Ասոր ... կ'ըլլայ զէն ու զօրութեամբ։ Լիթուանիան տեղի կուտայ ... թեան առջեւ եւ այսպէս կոչուած ... ղաքակիրթ մարդկութիւնը կը դի... տէ այդ քայլը։ Գոհ են բոլորը, ... պատերազմ չծագեցաւ, սակայն ... մոռնան, հիմնակա՞նը,—անհատի ... դի ազատութիւնը, անկախութիւնը, իրաւունքը։

Հապա Հայաստա՞նը բազմա... չար։ Բազմաթիւ դաշնագիրները, ... ւանդէտներու խոստումները, ... միլիոն մարդոց ստորագրութիւնը ... մէկ սուինի արժէք չունեցան։ ... կոխուեցաւ մեր երկիրը, կոտորուած ժողովուրդին մնացորդը ցրուեցաւ ... խարհէ աշխարհ ու բիրտ ուժը ... տատեց իր իշխանութիւնը մեր ... ցիկ երկրին մէջ։

Կեղծ է ամէն ինչ եւ քաղաքակրթութիւն եւ իրաւունք եւ արդարութիւն։ Ամէն ինչ ուժին մէջ է։ Վա՜յ տկարին։

Մարդկութեան այս կեղծ ... յղի է վտանգներով։ Երբ ջնջուած են բարոյական հին ըմբռնումները, չկայ արդարութիւն, իրաւունք, ... բիրտ ուժն է հիմնական սկզբունքը ներկայ մարդկութեան, վտանգի ... է ամէն ինչ այս երկինքին տակ ... ողբան անոնք որ կորսնցնելիք ... այդ բոլորէն ...

Ա. ՈՒՐԱՐ...

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Սեբաստացի խումբ մը հայրենակիցներ 500 (հինգ հարիւր) ֆր. տրամադրած են «Յառաջ»ի խմբագրութեան, մեծ ռազմիկ Մուրատի կեանքն ու գործը պատկերացնող լաւագոյն ոտանաւորի մը համար։

Առաջին մրցանակ շահողին պիտի տրուի 300 ֆրանք, իսկ երկրորդ մրցանակին՝ 200 ֆրանք։

Գրադատ մարմին մը ընտրուած է՝ Պ. Պ. Շ. Միսաքեանէ, Շ. Նարդունիէ եւ Վ. Համբարձումեանէ։

Մրցանակ շահող ոտանաւորը պիտի տպագրուին «Յառաջ»ի մէջ, իբրեւ երդ պիտի ձայնագրուին։

Բոլոր ձեռագիրները պիտի ղրկուին «Յառաջ»ի հասցէով, ամէնէն ուշը մինչեւ մայիս 15։

Նախաձեռնող յանձնաժողով

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Յաջորդ առաւօտ ժամը տասնուկէսին Սուլթանին ներկայացաւ Մէքէնտրու, Հօրն եւ Ընկ. դրասենեակը, Թօփհանէի փողոցը միասին տանելով Սըր Ճորճի յանձնարարականը։ Հաստատութեան երիցագոյն անդամը ընդունեց զինքը անմիջապէս։ Նիհարակազմ եւ մեռելատիպ մէկն էր ան՝ Սուլթանին աչքերուն չափ կապոյտ աչքերով ու խարտեաշ մազերով որոնք սկսեր էին ճերմկիլ։

Սկովտիացին կարդաց նամակը եւ երիտասարդին նայեցաւ խոշորկեկ կարիտոսի մը եղջերիկներուն պէս դուրս ցցուող իր թաւ յօնքերուն տակէն։

— Տըրքէնրըի՛ն կողմէ կուգաս, ուրեմն, մեղքերու այս քաղաքը՝ անհաւատ Թուրքերուն տրամադրութիւններ հասկնալու համար...

— Այո՛, հաստատեց Սուլիվըն. Սըր Ճորճ ըսաւ որ թերեւս դուք բարի պիտի ըլլայիք ինծի աջակցելու...

— Ե՞ս, զարմացաւ մարդը. գլուխս վրայ տալու միտք չունիմ, ո՛չ տակաւին, ճիշդ է որ մէկ երկու տարիէ ի վեր ժողովուրդը խեղդամահ ըրած կամ ցիցը հանած չունին, բայց եւ այնպէս այս սատանորդիները շատ վարպետ են չուան գործածելու արհեստին մէջ...

— Թերեւս քիչ մը չափազանցեցի, ժպտեցաւ երիտասարդը. ըսել կ'ուզեմ որ շատ ուրախ պիտի ըլլամ եթէ հաճիք ճամբայ մը ցոյց տալ...

— Ա՛հ, սանկ ըսէ, հիմա հասկըցայ... Տըրքէնըրը իմ հին բարեկամս է... եթէ իմ խրատներովս կրնամ հեռու պահել քեզ կարգ մը յիմարութիւններէ, ամենայն սիրով. թէեւ չեմ կարծեր որ մտիկ պիտի ընես...

— Փորձեցէք. անկեղծօրէն կ'ըսեմ, շատ երախտապարտ պիտի ըլլամ...

— Ո՛վ գիտէ, կրնայ ըլլալ, բայց քառասուն տարուան փորձառութիւն ունիմ այստեղ եւ դժուար է հաւատալ... Ո՞ւր իջած ես, Բերա Փալա՞ս թէ Թօքաթլեան...

— Բերա Փալաս...

— Միտքէս ալ անցաւ որ ատանկ ջօջերու պանդոկ մը պիտի ըլլայիր...

— Կը կարծէ՞ք որ աւելի քիչ ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլամ աժան տեղ մը երթալով...

— Ամէնէն աղէկը պզտիկ տուն մը կը վարձես... ուզած ատենդ կուգաս, ուզած ատենդ կ'երթաս ու եթէ Տէրը կամենայ, մարդ քեզմով չի հետաքրքրուիր...

— Շատ լաւ, երթամ փնտռեմ... նայիմ կրնա՞մ փոքրիկ յարկաբաժին մը գտնել...

— Մի՛ աճապարեր, կօշիկներդ մաշեցնելու պէտք չունիս, ըսաւ յամառ Սկովտիացին. իբրեւ յաւելուածական գործ այդ տեսակ յարկաբաժիններու ցուցակ մը կայ տրամադրութեանս տակ, այնպէս որ առեւտուրը եւ հաճոյքը իրարու հետ կը համերաշխեցնենք... եթէ անշուշտ, կարելի է հաճոյք անուանել այդ շան-շաւակ Քաղաքին հետ քեզի պէս չնորհքով տղու մը ունենալիք մրցակցութիւնը...

— Ընդհանուր Ոստիկանապե՞տը, ըսել կ'ուզէք. Սըր Ճորճը բաներ մը ըսաւ անոր մասին. ժամանակին պալատական ներքինի մըն է եղեր, ի՞րա՞ւ է...

— Ներքինի է եւ ներքինի ալ պիտի մնայ, այնպէս որ, փառք Տիրոջը, իր տեսակէն չի կրնար վերարտադրել... պալատը ուրիշ շատ փոփոխութիւններ կրեց այն օրէն ասդին երբ Սուլթանը Բրիտանական Կարմիր Խաչի բռնակալութեամբ մը կծիկը դրաւ՝ միասին տանելով կայսերական գոհարեղէններն ու... հովանոց մը...

Երիտասարդը խնդաց, լսելով այդ նկարագրականը դժբախտ Վահտէտտինին, Օսմանեան կայսրութեան վերջին Սուլթանն ու «Աշխարհի Սարսափը» որ գիրուկ, թուլամորթ ու անպէտ մարդ, Անգլիացիներու պաշտպանութեան տակ մայրաքաղաքէն փախաւ, ապստամբութեան օրերուն։

— Բայց ի՞նչ տարօրինակ բան է որ հասարակ ներքինի մը Գաղտնի Սպասարկութեան պետ կը նշանակուի մէկ օրէն միւսը, հարցուց Սուլիվըն լըրջութեամբ։

Վաճառականը դարակէն հաներ էր հինցած տետրակ մը, որուն էջերը կը թղթատէր։ Կեցաւ յանկարծ։

— Ինչո՞ւ կը հարցնես, չե՞ս գիտեր որ լրտեսութիւնը ներքինիներու բնական զբաղումն է... խոշոր հարէմներուն մէջ տասնեակներով գեղեցիկ աղջիկներ կային, բայց միայն մէկ հատիկ ամուսին ամէնուն համար. որ եւ է միջոց չունէին անոնք իրենց ըղձայնութիւնները գոհացնելու... խնճնմենալիք կացութիւն էր... այնպէս որ ամէն հարէմի մէջ դաւադրութիւն կար... տարփոտ, երիտասարդ haմալ մը կամ զինուոր մը ներս բերել կուտային գաղտագողի՝ մէկ ժամուան համար... Ներքինիներն էին որ կը չափուէին աղջիկներու այս խորամանկութեան հետ.. վարպետորդիները աչալին դրամ կը շահէին այդ գործէն... խորհէ անգամ մը թէ շանթաժի ինչ պատեհութիւններ կը ըստեղծուէին... անմիջապէս որ անձնական արարածները կը ... րէմականներու սիրային պ... թիւնները, կարթէն բռնուած ... մը պէս կը խաղային անոնց հետ ... սպառնային գաղտնիքը հաղորդ... մուսինին եւ կամ, եթէ կինը ... էր, ընդհակառակն կը քաջալեր... ան շարունակէր իր պոռնկութիւն... Այդ ձեւով դրամ կը քաշէին... եւ այնպէս ներքինին պարտա... կատուի՛ չափ զգոյշ ըլլալ, որով ... եթէ կինը յանցանքի մէջ բռնուէր, ... ինքն էր պատասխանատուն. ... պաշտօնակից ներքինիները ... յին, կը մատնէին զայն ամուսին... անոր աչքը մտնելու համար. ... բար երկու առիթ ունէր գլուխը ... տալու... Կրնա՞ս հիմա ինծի ... տալ աւելի լաւ դաւաճանութեան ... մը գաղտնի սպասարկութեան ... դառնալու համար...

— Անշուշտ, իրաւունք ունիք, ... Սուլիվըն. այդ մասին բնաւ ... չէի...

— Գիտեմ որ խորհած չէիր. ... իմ կարծիքս կը հարցնես, ... գործը երկու շաբաթ ալ պիտի ... նայիր շարունակել...

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 Մարտ.— Շատ կարեւոր պակաս մը կը լրացնէ Մարսիլիոյ Հայ Մշակութային Միութիւնը, իր երիտասարդութեան եւ արդասէր հասարակութեան մէջ, իր սեղմ մէկ տարուան գոյութեամբ:

Նպատակս չէ գնահատանքի խօսքեր ըսել այս երիտասարդական կազմակերպութեան: Իր շահեկան եւ օգտակար աշխատանքները գնահատուած են արդէն, եւ շօշափելի փաստեր կը խօսին այս միութեան շուրջ բոլորուած խանդավառ ու նուիրաբերող տղոց լաւագոյն ձգտումները, դէպի իրենց ընդհանուր նպատակը:

Իրենց անունը արդէն, ամբողջ նպատակ մը եւ ծրագիր մը կը պարզէ: Մէկ տարին բաւական եղաւ, որ Միութիւնը վստահութեան եւ համակրանքի լայն շրջանակ մը ստեղծէ իր շուրջ, եւ առաջին տեղը գրաւէ Մարսէյլի կազմակերպութիւններու ընտանիքին մէջ: Կը կարծեմ թէ՝ այս յաջողութիւնը կը պարտին, նախ իրենց նպատակի ընտրութեան, որ բոլորի սրտին կը խօսի, երկրորդ իրենց անդամներու գործնականութեան եւ լուռ ու կարգապահ աշխատանքին:

Առանց հաշուելու քանի մը հրապարակային կարեւոր ձեռնարկներ, որոնք պսակուեցան մեծ յաջողութեամբ, Միութիւնը 1938ի շրջանին ալ, ամէն շաբաթ ունի իր կանոնաւոր դասախօսութիւններու շարքը, անդամական եւ հրապարակային:

Ամէն ուրբաթ իրիկուն, հետաքրքիր եւ այժմէական նիւթերու շուրջ կը դասախօսեն իրենց անդամներէն երիտասարդներ, եւ տեղի կ'ունենան վիճաբանութիւններ եւ կարծիքի փոխանակութիւններ օրուան նիւթին շուրջ, աւելի շահեկան եւ օգտակար դարձնելով հաւաքոյթները: Դուրսէն ձեռնհաս անձնաւորութիւններ եւս կը հրաւիրուին խօսելու:

1938ի շրջանին առաջին դասախօսութիւնը կատարեց Միութեան եռանդուն եւ հիմնադիր անդամներէն Պ. Կ. Փօլատեան, նիւթ ունենալով.— «Ինչո՞վ կը զբաղի արդի գիտութիւնը»: Դասախօսը պարզեց արդի գիտական աշխարհի հետազօտութիւններն ու որոնումները եւ ներկայացուց շատ մը շահեկան անցքեր հեղինակաւոր գիտուններու տեսութիւններէն:

Բ. Դասախօսն էր վարչութեան անդամներէն Պ. Ս. Փափազեան, նիւթը՝ «Հայ ցեղին ծագումը»: Երիտասարդ դասախօսը խնամեալ ուսումնասիրութիւն մը կատարած էր հայ եւ օտար հեղինակաւոր դէմքերու գործերու քննութեամբ, անոնց տեսակէտներուն միացնելով իր համոզումները: Շատ շահեկան էր դասախօսութիւնը եւ ջերմ շնորհաւորութեան արժանացաւ:

Գ. դասախօսն էր Պ. Ե. Թորոսեան, որ խօսեցաւ Նարեկացիի մասին, ներկայացնելով անոր կեանքն ու գործերէն կտորներ, եւ իր հիացումի խօսքերն ըսաւ մեր հոյակապ քերթողի մասին: Կարդաց շատ մը էջեր անոր գրուածքներէն եւ յիշեց ժողովրդական առասպելներ որոնք կը հաստատեն մեր ժողովուրդին ունեցած սէրն ու համակրանքը Նարեկացիի հանդէպ:

Դ. դասախօսն էր Միութեան անդամներէն Պ. Լ. Մելիտոսեան, նիւթը՝ «Ի՞նչ է ազգութիւնը»: Դասախօսը շատ մը հեղինակաւոր եւ աշխարհահռչակ ընկերաբաններու կարծիքներն ու տեսակէտները ներկայացնելով, ամփոփ կերպով պարզեց եւ թուեց այն ազդակները որոնք ազգութիւնը կը բնորոշեն եւ կը բացատրեն:

Ե. դասախօսն էր դարձեալ միութեան անդամներէն Պ. Կ. Պոլիկեան, նիւթը՝ «Ուսումնասիրութիւն մը Զուիցերիոյ մասին» նիւթի շուրջ: Դասախօսը երկար ատեն հոն ապրած ըլլալով, յատուկ ուսումնասիրութիւն մը կատարած էր, եւ թիւերով ու փաստերով շահեկան դարձուց իր դասախօսութիւնը, ներկայացնելով մեզի Զուիցերիոյ ժողովուրդին կենցաղը, սովորութիւնները, ընկերային, քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը, գեղեցիկ նմանութիւններ ընելով մեր ժողովուրդի եւ հայրենիքի հետ:

Եւ դեռ այս իրապէս օգտակար դասախօսութեանց եւ վիճաբանութիւններու շարքը կը շարունակուի, ամէն ուրբաթ իրիկուն: Դասախօսութիւնները այնքան շահեկան են որ ունկնդիրներէն շատեր փափաք կը յայտնեն որ այդ դասախօսութիւններու գէթ ամփոփումները, գրքոյկի ձեւով տպագրուին եւ ժողովուրդին մէջ տարածուին:

Ահաւասիկ իր անունին արժանի միութիւն մը որ կարճ ժամանակուան մէջ ձեռք բերած յաջողութիւններով գօտեպնդուած նորանոր նուաճումներու կը ձգտի, բոլորին, եւ յատկապէս երիտասարդութեան վստահութեան եւ համակրանքին արժանանալով:

Օրէ օր կ'աճի իր անդամներուն թիւը, ամէնուն գնահատանքին արժանանալով: Ահաւասիկ լաւագոյն առիթ մը գաղութին եւ մասնաւորապէս գրասէր ու արուեստասէր երիտասարդութեան համար, օգտուելու մշակութային միութեան ձեռնարկներէն, համախմբուելով այս խանդավառ եւ համակրելի տղոց շուրջ:

Ապրի՛ք, հայ տղաք, շարունակեցէք ձեր օգտակար աշխատանքները ի նպաստ հայ մշակոյթի տարածման եւ վստահ եղէք, հայ ժողովուրդն ու երիտասարդութիւնը միշտ ձեզի հետ պիտի ըլլան:

ՌՈՆԿՆԴԻՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳ ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԿԱՅԱՆԷՆ

ՊՈՒՔՐԷՇ.— Պուքրէշի «Կոմիտաս» երգչախումբի համերգէն վերջ, որ տեղի ունեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ եւ որուն տպաւորութեան արձագանգը լսուեցաւ ամենահեռաւոր գաղութներէն, ահա նոր առիթ մը լսելու հայ երգը՝ հայ երգչի կողմէ Ռումանիոյ ձայնասփիւռէն:

Այս անգամ թարմ եւ խոստմնալի ուժ մը՝ Պ. Կիրակ Սաքըլեանն է (թենոռ) որ հայ երգը պիտի պանծացնէ լրացնելով այն պակասը որ Փարիզի հայ գեղարուեստական ուժերը կրնային տալ մեզի եւ որմէ սակայն դժբախտաբար զրկուած ենք երեւի Փարիզի ձայնասփիւռի կայանին վարչութեան ժլատութեան պատճառով: (Կրնա՞ք երեւակայել այն հոգեկան անխառն բաւականութիւնը զոր զգացինք, լսելով Օր. Հ. Թորոսեանը, քանի մը ամիս առաջ իր գլուխ գործոց «Տէր ողորմեա»ով):

Պ. Կիրակ Սաքըլեան պիտի երգէ ձայնասփիւռին առջեւ ապրիլ 4ին ժամը 19.25էն մինչեւ 19.45 Պուքրէշի ժամով (Ֆրանսայի ժամով 17.25 — 17.45). ունի խնամուած յայտագիր մը, հայերէն եւ օտար.— 1) Elixir d'Amore (Donigetti) 2) Le Roi d'Ysaubade մը (Lalo) 3) Սիրուհիս (Վ. Սրուանձտեանց) 4) Վարդը (Սպենդիարեան), 5) Հայրենի գարուն (Վ. Սրուանձտեանց), 6) Պճինկօ (Վ. Սրուանձտեանց) եւ Cucul Ռումաներէն ժողովրդական երգը (Brediceanu):

Պ. Սաքըլեան, դեռ կ'աշակերտի Ռումանիոյ արքայական երաժշտանոցը եւ իր ձայնին շնորհիւ ապագայ խոստմնալից տարր մը ըլլալ կը թուի: Բացի այս համերգէն, Պ. Սաքըլեան հայ հասարակութեան համար 27 մարտին ժամը 9ին համերգ մը սարքած է գրեթէ վերի յայտագրով, ի նպաստ Պուքրէշի ազգ. խնամատարութեան:

*** Լրացնելու համար այս տողերը, աւելցնեմ որ, ուրիշ թարմ ուժ մը, «Կոմիտաս» երգչախումբի շնորհներէն Օր. Արաքսի Սվաճեան, որ աւարտած է երաժշտանոցը, համերգ մը տուաւ մարտ 20ին, գտնելով փայլուն յաջողութիւն: Օր. Սվաճեան իր début ըրաւ վերջերս երգելով Ֆաուստի «Մարգարիտ»ը դերը, ռումանական օփերային մէջ:

Մանուկ Մանուկեան

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

«ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ

ԱՆԻԷՌ, 20 Մրտ.— Ֆ. Կ. Խաչի Անիէռ Պուաքոլոմպի մասնաճիւղը «Կ. Խաչի օր»ը տօնեց Foyer Socialisteի մէջ, մեծ յաջողութեամբ: Մօտ երկու հարիւր հոգի կանուխէն գրաւած էին իրենց տեղերը, հակառակ այնքան գեղեցիկ օդին:

Օրուան նախագահը հանդէսը բացուած յայտարարելով, խօսքը տուաւ ընկեր Շ. Նարդունիին: Ընկերը մօտ ժամ մը խօսեցաւ եւ բացատրեց Ֆ. Կ. Խաչի դերը բոլոր գաղութներու մէջ եւ ծանրանալով ձուլումի եւ ուծացումի դէմ պայքարին վրայ, ըսաւ թէ սխալ է, ձուլումէն վախնալով, բոլորովին ամփոփուիլ, չէզոքանալ, հաղորդակից չդառնալ օրուան շարժումին, թէ ազգերն ալ, ինչպէս անհատները, ենթակայ բարեշրջութեան օրէնքներուն, պէտք է գիտնալ որ հայ ժողովուրդը միայն ձուլուող դանգուած չէ, այլ եւ ձուլող ժողովուրդ մըն է, — Հայ ժողովուրդը կը մեռնի այն ատեն՝ երբ դադրի ձուլելէ ինչ որ գեղեցիկ կը գտնէ օտար ժողովուրդներու մէջ, անշուշտ երբ այդ կը ներդաշնակէ իր ցեղային ոգիին հետ: Օրինակներ տուաւ հայ ժողովուրդին պատմութենէն՝ ձուլելու, իւրացնելու ընդունակութենէն: Յետոյ դասախօսը անհրաժեշտ կը գտնէր, փոխելով հին առածը «առողջ միտք առողջ մարմնոյ մէջ», պատրաստել առողջ միտք, որպէսզի ունենանք առողջ մարմին, — արդի բժշկութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ միտքի ուժին: Ի՞նչպէս պատրաստել առողջ միտքը, — զգայարանքներու մարզանքով, եւ թելադրեց կրթական ծրագրին մէջ հիմնական փոփոխութիւններ կատարել: Այս ամէնը պատշաճեցնելով Կապոյտ Խաչի առաքելութեան, ըսաւ թէ, ինչպէս պատմութեան մեծագոյն Հայուհիները, իգական նոր սերունդը եւս պէտք է աշխատի կազմակերպուելով:

«Ուրեմն, բոլորուինք Ֆ. Կ. Խաչի շուրջ աւելի եռանդով, մանաւանդ հայ կին, դուն որ հրաշքներ գործեցիր, պատմութեան տուիր հայ ցեղը իբրեւ իր գոյութեան մայր, ասպարէզ եկուր ու ցոյց տուր որ հայ ցեղը չի մեռնիր երբեք»:

Ցարդելի ընկերոջ այս կարեւոր բանախօսութիւնը խիստ գոհ ձգեց հանդիսականները: Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ Պ. Պերճ Կարապետեանի «Քաջորդւոյն թաղումով»: Փոքրիկն Ս. Լուսպարոնեան իր քաղցրալուր ձայնով բուռն ծափերու արժանացաւ: Այս տղան կ'երգէ որքան լաւ ձայնով, նոյնքան ապրումով, պէտք է քաջալերել: Պ. Գարեգին նուագեց «Կռունկ»ը մեզ փոխադրելով պահ մը մեր հայրենիքը: Հանդիսականներու բուռն ծափերուն մէջ կրկին բեմ եկաւ նուագելով հայկական եւ կովկասեան պարեր: Փոքրիկն Ռէժինա հօրը նուագին ընկերակցութեամբ պարեց հայկական պարեր անթերի կերպով եւ մեծ աշխուժութեամբ, արժանանալով հանդիսականներու շնորհաւորութեան: Փոքրիկին պարերուն մէջ մեծ նորութիւններ կային: Օր. Մ. Պալեանի արտասանութենէն վերջ Կովկասցի կինտօն անակնկալներ ըրաւ եւ հանդիսականները խնդացին կուշտ ու կուռ: Գեղարուեստական բաժնէն վերջ ներկայացուցին «Արխողոմ աղա» զաւեշտը, բոլոր դերակատարները գնահատելի էին, մանաւանդ որ շատեր դեռ սկսնակ էին: Պերճ Կարապետեան, մեր նոր սերունդէն, մաքուր առոգանութիւն ունի:

Հանդէսը վերջացած ըլլալով փակման խօսքն ըրաւ կրկին ընկեր Շ. Նարդունի, որ կոչ ըրաւ բոլորուիլ Կապոյտ Խաչին շուրջ, որ, ըսաւ, է եւ կը մնայ մեր ամէնէն ուժեղ կազմակերպութիւնը, մանաւանդ որ թշուառութեան եւ հիւանդութեան դէմ հսկայ պայքարի մը լծուած է, եւ մեր նոր սերունդի կրթութեան ծանր բեռն ունի իր ուսերուն վրայ: Օգնենք Կապոյտ Խաչին, որպէսզի աւելի զօրանայ կազմակերպութիւնը եւ աւելի օգտակար ըլլայ մեր տառապած ժողովուրդին: Կ'իմանամ որ Ֆ. Կապոյտ Խաչը կլորիկ հասոյթ մը ունեցած է:

Ցաւալի սովորութիւն մը կայ մեր մէջ: Հայ ծնողքները երբ Ֆրանսական կամ օտար հանդէսներու կ'երթան, ոչ մէկ աղմուկ, իրենց երեխաները կատարեալ կարգապահութեամբ կը գամուին կը մնան իրենց աթոռներու վրայ, սակայն երբ հայկական հանդէսներու կամ ներկայացումի մը կուգան, կարծէք թէ փաթռոնած կը բերեն իրենց երեխաները, ներս մտնելէ վերջ կը ձգեն, թող վազէ, պոռայ, ճչայ:

Երեխային բան մը ըսի՞ր, սաստեցի՞ր: Անմիջապէս խօսքը պատրաստ է.— «Քեզի ի՞նչ, դուն ի՞նչ կը խառնուիս իմ երեխայիս, հացը դո՞ւն կուտաս, ես երեխան հոս բերած եմ զուարճանալու համար, լմնցաւ, գնաց»: Հայրենակիցներ, երբ օտար հանդէս մը երթաք, նոյնիսկ երբ երեխան հազալու ըլլայ՝ դուրս կը հանէք, բայց մեր մէջ՝ եթէ այդպէս չէք ըներ, գոնէ մի ձգէք բեմին վրայ բարձրանալ: Տարրական բարեկրթութիւն մը ցոյց տանք գէթ:

Արաքս

ՄԱՄՈՒԼ

«ՓՈԽՈՒԱԾ ԵՆ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸ...»

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 Մարտ), «Թան»ի Պոլսոյ թղթակցին վերջին թղթակցութեան առթիւ զոր թարգմանած էինք ամբողջութեամբ.

— «Հասկնալի պատճառներով, արտասահմանի հայ մամուլը կը զգուշանայ մօտենալէ Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց եւ մասնաւորաբար հայ համայնքի վիճակին:

Կծկուած իրենց պատեանին մէջ, Թրքահայերը դիմանալու եղերական պայքար մը կը մղեն, մէջտեղ հանելով ճկելու եւ յարմարելու բոլոր հնարքները: Անտեղի միջամտութիւններով ինչո՞ւ խանգարել այս լուռ պայքարը եւ խստութեան նոր պատրուակներ տալ:

Այս իմաստուն նկատումով է որ նոյնութեամբ կ'արտատպենք պոլսահայ մամուլին լուրերը՝ ի մասին «գործ փնտռելու համար» Պոլիս եկող Անատոլցի Հայերուն, գիտնալով հանդերձ որ եղածը պարզապէս վտարում մըն է:

Եւ սակայն, պարագաներ կան ուր լռութիւնը համազօր է ճշմարտութեան դէմ մեղանչումի: Այս տեսակ պարագայ մըն է ծանօթ թղթակցութիւնը, զոր իր թերթին ղրկած էր «Թան»ի Անգարայի թղթակից Պ. Լուի Ռէվիյ:

Նիւթին անցնելէ առաջ, շեշտենք հիմնական կէտ մը: Կարենալ գործելու համար, առհասարակ բոլոր թղթակիցները ստիպուած են որոշ չափով թմբկահարը դառնալ այն պետութեան, որուն հողին վրայ կը գտնուին: Եւ կամ առնուազն ըլլալ շատ ժուժկալ ու վերապահ: Այլապէս, իրենց թեւէն կը բռնեն ու սահմանէն դուրս կը վտարեն: Կրնան նաեւ արգիլել իրենց թերթին մուտքը:

Աւելին դեռ: Արեւմուտքի մէջ կը պահանջեն միայն որ թղթակիցը զգուշանայ թշնամական արտայայտութիւններէ: Արեւելքի մէջ՝ արդէն իսկ կ'ուզեն որ թղթակիցը գովէ, կեղծաւորութիւն ընէ: Եւ ատոր համար կը վճարեն...: Իսկ եթէ դիմացինը չընդունի, իրեն կը մնայ մեկնիլ, կամայ թէ ակամայ:

Այս լոյսին տակ բերէք «Թան»ի Անգարայի թղթակցին գրութիւնը, եւ այն ատեն որոշակի ձեր աչքին պիտի զարնեն մութ ծալքերը որ տուն տըւած են այդ անվայել խորհրդածութեանց: Աւելի պարզ խօսելով Պ. Լուի Ռէվիյ այդ յօդուածը գրի առած է ապսպրանքի՛ վրայ:

Այլապէս ինչո՞ւ այդ մեկնութիւնները որոնց տակ իր անունը դնելու պիտի քաշուէր յետին անծանօթը, ո՞ւր մնաց աշխարհահռչակ օրկանի մը ներկայացուցիչը, որ անտարակոյս մեզմէ աւելի գիտէ աշխարհի գործերը եւ մանաւանդ արեւելեան հարցը: Մանաւանդ որ կը պատկանի ազնուական ազգի մը որուն անունը շատ սերտօրէն կապուած է հայկական արիւնոտ դատին հետ:

Օրինակ, ակնարկելով հայկական ջարդերուն, Պ. Ռէվիյ ամենայն լրջութեամբ գլխիվայր կը դարձնէ դեռ երէկուան պատմութիւնը:— Կովկասի սահմանակից Հայերը, այսինքն Թրքահայերը, կ'ըմբոստանան Թուրքիոյ դէմ, զէնք ու ռազմամթերք ստանալով ցարական իշխանութենէն: Պոլշեւիկեան յեղափոխութեան վրայ, անոնք կը մնան իրենց գլխուն, եւ այն ատեն «փոխադարձութիւնները կը դառնան տխուր»: Այսինքն, այն ատեն Թուրքերը կը ջարդեն Հայերը, իբրեւ «փոխադարձութիւն», իբրեւ փոխ վրէժ...:

Մինչդեռ արար-աշխարհ գիտէ թէ գլխովին հակառակն է ճիշդը, քանի որ հայկական տարագրութիւնն ու ջարդը տեղի ունեցաւ 1915ին, իսկ պոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը՝ 1917ին, ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ:

Արդ, թղթակից մը ինչպէ՞ս թոյլ կուտայ ինքզինքին՝ երկու տարի առաջուան դէպք մը փոխադրել երկու տարի յետոյ եւ ներկայացնել իբրեւ «փոխադարձութիւն»: Ասիկա արդէն լրագրութիւն չէ, այլ ուղղակի «լրավաճառում», եթէ ներելի է գործածել այս բառը, բնորոշելու համար շուկայիկ նկատումը որ տուն տուած է այդ խեղաթիւրումին:

Ճշմարտութեան դէմ նոյն բացայայտ մեղանչումը՝ Լօզանի խնդրին մէջ: Որպէսզի չստիպուի հարցնել թէ ինչո՞ւ չեն գործադրուիր համանուն դաշնագրին տրամադրութիւնները, թղթակիցը ամենայն հանդիսաւորութեամբ կը յայտնէ թէ փոքրամասնութիւնները «հանդիսաւորապէս հրաժարեցան անոնցմէ»:

Մինչդեռ ամէն մարդ գիտէ թէ այդ տեսակ բան մը չկայ: Տարիներ առաջ, Թուրք կառավարութեան պնդումով, փոքրամասնութեանց վարչական մարմինները հրաժարեցան միայն այդ դաշնագրին ընտանեկան մասին վերաբերեալ իրաւունքներէն: Ասկէ թէ ոչ, բոլոր իրաւունքներէն հրաժարելու խնդիր չէ եղած:

Մնաց որ, իբրեւ օրագրող, Պ. Ռէվիյ պէտք է գիտնար թէ այդ տեսակ հրաժարում մը իրաւական ոեւէ արժէք չունի, քանի որ Լօզանի դաշնագրին մասնաւոր մէկ յօդուածը կը ճշդէ թէ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ տրամադրութիւնները չեն կրնար ջնջուիլ, ԵԹԷ ՆՈՅՆԻՍԿ ԱՅԴՊԷՍ ՈՒԶԵՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ:

Հանգուցեալ Պրիան եւ ընկերները յատկապէս դրած են այս պայմանը, որպէսզի Թուրքիա հաւանութիւններ չկորզէ փոքրամասնութիւններէն եւ այսպէս կիսով չջնջէ իր յանձնառութիւնները:

Պրիանի հայրենակիցը շատ լաւ գիտէ այս բոլորը, բայց դիտմամբ կը խեղաթիւրէ, հաճելի դառնալու համար Անգարայի: Արդէն, ինչ որ ըսած է այդ տարօրինակ գրութեան մէջ, իր սեփական կարծիքները չեն, այլ պարզապէս Թուրքերու կողմէ տուն տըրուած յանկերգներ: Այսպէ՛ս է որ, իբրեւ վերջաբան, թղթակիցը բանգէտի հովեր առնելով կը յորդորէ.

«Փոքրամասնութիւնները պէտք է ըմբռնեն թէ փոխուած են ժամանակները եւ թէ մեծ մասով իրենց ընթացքէն կախում ունի ստացումը իրաւունքներու բացարձակ հաւասարութեան, որ չի կրնար երկար ատեն մերժուիլ իրենց»:

Թղթատեցէք Թուրք մամուլին հաւաքածոն, եւ առնուազն հարիւր անգամ պիտի գտնէք նոյն խորհուրդը, գրեթէ նոյն բառերով: Միակ տարբերութիւնը այն է որ, հռչակաւոր Թանի ներկայացուցիչը կը ստիպուի թութակի դեր կատարել Ճումհուրիէթներու խմբագիրներուն...:

Իսկապէս, փոխուա՛ծ են ժամանակները...:»

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Ու կը բացատրէր թէ ցեղային կռիւ մը ատեն յաղթուած կողմը այս ձայնը կ'ուղղէ բարեկամ ցեղի մը, որ օգնութեան պիտի գար, բայց կ'ուշանայ: «Հասէ՛ք, հասէ՛ք, կը պարտինք մենք: Մեր ուժը սպառեցաւ»: Եղանակը իր մէջ ունէր վայրի թափ, ու ձեզի կը թուէր տեսնել մարտիկներու արագ անցքը Տէրսիմի լեռներէն: Լսել անոնց ոտքերուն սուրացող դոփիւնը: Սլօ անոր մէջ կը դնէր առնական ոյժ, մեռնիլ մեռցնելու կորովի կամքը: Եւ անոր պզտիկ տղան՝ Տէրվիշ, վեց տարու կորիւն, մորթէ բըրդոտ փափախ մը գլխուն որ զայն աւելի կը մեծցնէր, խոշոր աչքերը լայն բացած կը նայէր հօրը: Ու կը մեծնար, ծծելով ռազմերգին ու հերոսութեանց առնականութիւնը: Ինչպէս կաղնիներ, լեռներուն գլուխը, բուքին ու ցուրտին մէջ: Ըլլալու հերոս, ըլլալու ապստամբ, իսկական Ալթօղլու, արժանի հօրն ու Հայրերուն: Ու ձմրան երկար գիշերը կ'անուշնա՛ր ու կռիւը կը մտնենար մեզի...

Սլօ կը փոխէր սազին շունչը. զարնելով սիրոյ տաղեր: Տաղեր կրօնի եւ խրատի:

«Նալպանտ օլսամ տէրլէր նալլա գաբըըը, գաբըըը, գաբըըը,
Համամճը օլսամ տէրլէր երգա խաթունը, խաթունը, խաթունը,
վ,ալլահա պէն հիչ պիրինին հազգընտան կելէմէմ, կելէմէմ, կելէմէմ:

Ֆաթի էյրի եօլտան կիթմէ,
Տօղրու եօլա նազար իյլէ:

Հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ,
Եա պէն ֆիմէ եալվարայըմ,
Եա պէն ֆիմէ չաղըրայըմ,
Մէտէթ, մուրատ, իմտատ սէնտէն,
Հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ,
Հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ, հիւ տէ:

Ան երգել կուտար մեզի ալ: Բիւզանդ կ'երգէր.

Առնել, պազնելս կուզայ,
Առնել պառկիլս կուզայ.
Եկաւ անցաւ շան աղջիկ,
Առնել փախչիլս կուզայ:

Իմինէմ օթուրմուշ, չօրապ երգայօր,
Կէօզլէրի ֆէօր օլսուն, պէնի կէօրմէեօր:

Եէշիլլէնմիշ գարշը տաղըն էֆինի,
Թոփ թոփ օլմուշ իմինէմին ֆէնֆիլի:

Էնին վէրան օլմուշ, պիւլպիւլ էօթմէեօր.
Տէտիմ սայը տութամ, սայը կիթմէեօր.
Փոստալար տութուլմուշ, մէֆթուպ կիթմէեօր.
Եարիմ ուզագտա տըր, էլիմ եէթմիեօր:

Ակնայ եղանակն էր աս, որ մեր գեղին ձորերուն ու դաշտերուն մէջ կը ճռճռար, կը կոծկոծէր, կը լացնէր, կանացի բերնէ, ու Հայերէն ու Թուրքերէն բազմաթիւ փոփոխակներով: Ու մեր տեղերէն անցնող ճամբորդներ, բիրը նետելով կը նստին պահ մը, Խոռնավուլի էկինը լսելու:

Կանչէ, կռունկ, կանչէ, ձանդ բարակ է,
Եարիս լեզուն թաժա մեռած կարագ է...

Երգէ, կը պնդէր Սլօ ինծի: Բերանս չէր բացուեր: Գլուխս կախ, կը խորհէի շարունակ: Ամբողջ ազգ մըն էր կործանուեր: Բիւզանդի հօրեղբը մեր գեղն ու Տիվրիկն էին: Խելքը չէր հասներ: Սլօ կը մխիթարէր զիս, ու կը թելադրէր որ անվախ ըլլամ: Մեռնիլը, կ'ըսէր ան, մէկ անգամ է, կ'արժէ՞ անոր համար ընկճուիլ: Մինչեւ այդ օրը շունչս վախցող, ահա հոդ սկսաւ քաջութիւն գալ վրաս: Ես ալ անոնց նման մարդ էի: Բայց ժայռի պէս ամուր էին անոնք: Նոյնիսկ պզտիկ Տէրվիշը: Օր մը, երբ հայրը զիս կ'ածիլէր, ան կոկորդս ցոյց տալով ըսաւ անոր.

— Հայրի՛կ, կտրէ՛, կտրէ՛:

— Լօ, Տէրվիշ, պատասխանեց հայրը խնդալով, էրմանին մեղք է, ինչո՞ւ կտրեմ խեղճին վիզը:

— Կտրէ՛, կտրէ՛, կը հրամայէր Տէրվիշ...

Կը մտաբերէի հայ յեղափոխականներու դիւցազնութիւնները: Ոյժ կուգար վրաս: Տոկալու եւ ապրելու: Թշնամիին դէմ ծառանալու: Սլոյի տան մէջ ուրիշ մարդ դարձայ: Քրիստոնէական բորոտութեան հետքերը կը սրբուէին վրայէս: Տեղի կուտային վայրի առնականութեան: Սլօն կը քաջալերէր ու կը մկրտէր զիս, ինչպէս կնքահայր քաջութեան աւազանին մէջ:

Օր մը իր տունը փախստական Քիւրտերուն հետ կիւլէշ բռնել տուաւ ինծի: Վերցուցի զայն ու գետին զարկի: Սլօ ուրախութենէն ծափ զարնելով վեր կը ցատկէր: Աս չեղաւ, ըսաւ դիմացինս, հատ մըն ալ: Նորէն զայն գետին զարկի: Սլոյի հրճուանքը չափ չունէր:

Սլոյի քոյրը անտառին ներսը, խոշոր սուրբ կաղնիներուն քով, Կուլապիներու տունը հարսնացած էր: Անոնք բոլորը հիւանդ էին եւ գործերը երեսի վրայ: Սլօ զիս անոնց ղրկեց: Բայց նախ չէի կրնար աշխատիլ: Յետոյ ես ալ անոնց նման հիւանդացայ: Անոնց փորը չէր եկեր, ու արիւն կուգար: Նոյնը իմինս: Զիս վռնտեցին:

— Ի՞նչ կուգայ արդէն ձեր ձեռքէն, անարգեց զիս Կուլապին: Խելքերնիդ միտքերնիդ մէկ բան էր. աղջիկ, աղջիկ, աղջիկ, (այս բառերով) հիմա ան ալ ձեռքէ գնաց, տեսնեմ այսուհետեւ ի՛նչ պիտի ընէք:

Ալիպաշ անուն քաջ երիտասարդ մը, փախստական, Կուլապիներու քով կը պահուէր, որոնց ազգական էր: Ու անոնց հօտը կ'արածէր: Օր մը ան ինծի ըսաւ.

— Երմա՛ն, (չկրնալով ըսել Երուանդ), էրզրում զինուոր էի, երբ ձեզ ջարդել սկսան: Բանակին մէջէն առաջին անգամ Հայերը զատեցին, ու զինաթափ ընելով մեզի գնդակահարել տուին: Յետոյ էրզրումի Հայերը աքսորեցին: Շատեր փախած էին: Շուներով զանոնք կը հալածէինք լեռներուն վրայ ու բռնելով կը սպաննէինք: Ա՛խ, աս անիծած եզիտ Թուրքերը, (Քիւրտը Թուրքին վրայ խօսած ատեն զանոնք միշտ եզիտ կ'անուանէր, որ գազան, անգութ իմաստ ունի: Քիւրտ կիներն ալ իրենց դէմքը Թուրքի ցոյց չէին տար, հաւատալով թէ աչքէն վէրք կ'ելլէ վրանին: Մեզի ցոյց կուտային: Տուներուն մէջ, ընտանիքին մէջ Հայը կը պահեցնէին, բայց երբեք Թուրքը): Ինչպէ՛ս կը սպաննէին ձեզ: Թեւս կոտրի, եթէ մէկուն չխտակ գնդակ մը արձակեցի:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՋԵԱՆ

(Շար.)

„ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ"Ն ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՑՈՒՆԻՍ ՅԻՆ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԷՋ

Նոր մտահոգութիւններ Հունգարիոյ մէջ

Աւստրիոյ կցումը եւ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն խլրտումը մտահոգութեան մատնած են նաեւ Հունգարիան: Կիսապաշտօնական թերթ մը կը պահանջէ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու հարցին հետ, կարգադրել նաեւ հունգարական փոքրամասնութեան խնդիրը, հանրաքուէ մը կատարելով այն շրջաններուն մէջ ուր փոքրամասնութիւնները բնակչութեան 50 առ հարիւրէն աւելի են: Այս առթիւ կը գրէ.

— «Հունգարիոյ վերաքննական քաղաքականութիւնը կը գտնուի նոր եւ վճռական կացութեան մը առջեւ: Ժամանակն է դերադոյն ճիգ մը փորձելու, Եւրոպայի հանրային կարծիքը շահելու համար ի նպաստ հունգարական դատին»:

Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ Հունգարիոյ փաշականներուն վարիչը Վիեննա պիտի երթայ, խորհրդակցելու համար գերման եւ աւստրիացի նացիներուն հետ:

Հունգարիոյ երեսփ. ժողովին չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ կարգ մը երեսփոխաններ հարցուցին թէ կառավարութիւնը ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ, եթէ Հունգարիան ալ Աւստրիոյ օրին հասնի: Վարչապետը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին եւ թէ երկրին անկախութիւնը վտանգուած չէ: «Մեր անկախութիւնը երաշխաւորուած է շահակից պետութեանց բարեկամութեամբ եւ մեր բանակին զօրացումով եւ արդիական սպառազինութեամբ: Այսքանը կը բաւէ վստահութեամբ դիտելու համար մեր ապահովութիւնը»:

Այս պատասխանը չգոհացուց ընդդիմադիրները, որոնք դիտել տուին թէ Հունգարիա չի կրնար յոյս դնել օտար պետութեանց աջակցութեան վրայ եւ թէ երբ աւստրիական բանակը չկրցաւ պահպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը, աւելի բան կարելի չէ սպասել հունգարական բանակէն: Արտաքին նախարարն ալ իր կարգին խօսք առնելով, հերքեց այն վրդովիչ զրոյցները թէ Գերմանիա աչք տնկած է հունգարական հողերուն: «Գերմանական կառավարութիւնը պիտի յարգէ Հունգարիոյ սահմանները, ինչպէս կ'ուզէ յարգել Իտալիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Զուիցերիոյ սահմանները»: Նախարարը այս առթիւ խոստովանեցաւ որ թէեւ իտալեւաւստրեւհունգարական խմբակցութիւնը դադրած է, բայց Իտալիոյ եւ Հունգարիոյ յարաբերութիւնները հիմնուած կը մնան Հռոմի համաձայնութեանց վրայ: Ցետոյ, Հունգարիա պիտի աշխատի կանոնաւորել իր յարաբերութիւնները Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց հետ:

Զարմանալի դէպքեր Աւստրիոյ մէջ

Վիեննայի հրշէջ գունդէն 11 հոգի, որոնք անդամ էին հանրապետական պահակներու կազմակերպութեան (ընկերվարական եւ համայնավար) եւ պաշտօնանկ եղած էին 1934ի ըմբոստութեան ատեն, վերահաստատուեցան իրենց գործերուն մէջ: Ասոնք իրենց պետին՝ երիտասարդ համայնավար Տոքթ. Վայզէլի հետ ոստիկանութեան վրայ յարձակած էին գնդացիրներով եւ ձեռնառումբերով, երբ կը ռմբակոծուէին բանուորական բնակարանները: Վայզէլ մահուան դատապարտուելով կախուեցաւ: Դատավարութեան ատեն ամբաստանեալը այնքան քաջութիւն ցուցուց որ դատաւորը իր այրին կանչելով շնորհաւորեց:

Երեքշաբթի օր Վիեննայի քաղաքապետը աչքէ անցուց այս պահակները: Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ այս ընկերվարական եւ համայնավար զինուորներէն շատերը կուլային, երբ քաղաքապետը սեղմեց իրենց ձեռքերը եւ հիթլերական բարեւ տուաւ:

*** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ շատ մը օտար հաստատութիւններ կը փակուին Վիեննայի մէջ: Երեք անգլեւամերիկեան տուներ որոշեցին հեռանալ, նկատելով որ պիտի չկրնան դիմանալ դրամական օրէնքին եւ քառամեայ ծրագրին խստութեանց:

*** Վիեննայի Կէստափօ (գաղտնի ոստիկանութիւն) հրամանագիր մը հրատարակեց, որով կը պահանջէ մինչեւ ուրբաթ կառավարութեան յանձնել բոլոր զէնքերը, ռազմանիւթերը, գնդացիրները, ձեռնառումբերը եւն.:

*** Գերմանական կառավարութիւնը փակեց հրէական բոլոր հաստատութիւնները, բարեգործական թէ կրօնական, ձերբակալելով վարիչները: Սիոնական կազմակերպութիւններն ալ լուծուեցան: Ամէն օր կ'աճի ձերբակալուած հրեաներու թիւը: Հրեայ ուսուցիչներուն արգիլուեցաւ պաշտօնավարել դպրոցներու մէջ: Կալանաւորներու առաջին պաշտօնական ցանկին մէջ Վիեննայի հրեայ մեծ առեւտրականը՝ Սիկմունտ Պոզէլ կը կոչուի «խարերայ Հրեան»:

*** Աւստրիոյ միապետական բոլոր վարիչները ձերբակալուելով տեղաւորուեցան հասարակ բանտարկեալներու քով: Վերջին կալանաւորն է արհիդուքս Եոզէֆ Ֆէրտինանտ, 65 տարեկան, հօրեղբայրը նախորդ գահաժառանգին: Արհիդուքսը յոխորտալից խօսքեր արտասանած էր հիթլերական իշխանութեան դէմ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները նոր յաղթանակ մը շահեցան, անցնելով Էպրո գետը եւ յառաջ խաղալով դէպի Քաթալոնիա: Մատրիտ նորէն ռմբակոծուեցաւ:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ժամացոյցը կը սկսի մարտ 26էն 27ի գիշերը (շաբթէն կիրակի): Զմոռնաք մէկ ժամ առաջ տանիլ ձեր ժամացոյցը:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը երէկ երկարօրէն պարզեց կառավարութեան արտաքին քաղաքականութիւնը: Վարչապետը իր մօտ հրաւիրեց Արհեստակցական Միութեանց վարչական ժողովը եւ խնդրեց բարեփոխել աշխատանքի մեթոտները, փութացնելու համար երկրին վերազինումը:

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ կը նշմարուին Փարիզի օդանաւային բանուորներուն մէջ, որոնք աշխատանքը դադրեցուցին քառորդ ժամ, պահանջելով փութացնել հաւաքական պայմանագրութիւնները եւ բանալ Սպանիոյ սահմանագլուխը: Մետաղագործական բանուորներն ալ ցոյցեր կը կատարեն, միեւնոյն պահանջները դնելով:

100.000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ խանդավառ ցոյցեր կատարեցին Մեքսիկայի մէջ, տօնելու համար 17 անգլիական եւ ամերիկեան ընկերութեանց հանքերուն ազգայնացումը, որ տեղի ունեցաւ մարտ 19ին: Հանքային ընկերութիւնները կը շարունակեն բողոքել, օգնութեան կանչելով իրենց կառավարութիւնները:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ճառ մը խօսելով փաշական առաջին կազմակերպութեան 19րդ տարեդարձին առթիւ, ազդարարեց,— «Իտալացի ժողովուրդը եւ ամբողջ աշխարհը գիտէ որ մենք միշտ պատրաստ ենք խաղաղութեան համար: Բայց, եթէ հարկ ըլլայ, պիտի կռուինք, եւ եթէ կռուինք, պիտի յաղթենք Իտալիոյ ժողովուրդին ներկայ եւ ապագայ փառքին համար»:

ԱՆԳԼԻՈՅ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները շարունակելով իրենց բանակցութիւնները, առջի օր խօսեցան Մօտաւոր Արեւելքի վերաբերեալ խնդիրներու մասին:

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ գործին առթիւ ձերբակալուած ամբաստանեալներէն գեղանին Թաթիանա եւ իր տարփածուն՝ պարսիկ Մանսուր Ամիրեան անպարտ արձակուեցան: «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ Իտալիոյ լրտեսական կազմակերպութիւնը 500.000 փրանք առաջարկած էր ամբաստանեալի Ուաթրիի, զինուորական գաղտնիքներ կորզելու համար:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վռամեան», «Մջօ», «Մուրատ» եւ «Սէրէժմեան խումբերու բոլոր ընկերները, 26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Խրիմեան» սրահին մէջ. 1937ի անդամատետրերը միասին բերել:

ՇԱՎԻԼԻ «Արղութեան» խումբի ժողովը, 26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Անդամատետրը միասին բերել:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր կայօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 6ին Սէնթ Անթուան սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Հ. Յ. Դ. Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը կիրակի (Մարտ 27) կէսօրէ ետք, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին: Կը դասախօսէ ԸՆԿԵՐ ԱՍ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. «Թաթուլ» խումբի դասախօսական ժողովը՝ կիրակի (27 մարտ) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը դասախօսէ ԸՆԿ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ:

Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի դասախօսութիւնը կիրակի (27 մարտ) կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին: Կը դասախօսէ ԸՆԿ. Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ:

"Փետր. 18"ը կը տօնուի

Ս. ԼՈՒԻ Հ. Յ. Դ.ի "ԱԿՆՈՒՆԻ" ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
25 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ֆուայէ տը Թէաթրի մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ Դէպի ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան եւ ի՞նչ հեռանկարներ ունինք մենք»
Մուտք 1 փրանք

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
27 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
BAR INTERNATIONALի սրահին մէջ (230, Շըմէն տը լա Մատրակ)
«Ադամեան» Թատերախումբը կը ներկայացնէ
«ՎԵՐԴԻՆԱՆԴ»ը
Ղեկավարութեամբ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
Մուտք 4 ֆր., 7 տարեկանէն վեր փոքրերու համար 1 ֆր.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հրապարակային դասախօսութիւնը 25 Մարտ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, իր հաւաքատեղին, 5 Ռիւ տը Լ'էքլիզ, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կը դասախօսէ Պ. Կ. ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ, Նիւթ՝ «Ի՞նչ օգուտ կարելի է սպասել լսարանական դասախօսութիւններէն»: Կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու լայն ժամանակ կը տրուի ներկաներուն:
Մուտքը ազատ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Շաբաթ գիշեր ժամը 8ին «Սիամանթօ» ակումբին մէջ
Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻԱՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս
AERO-CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ
6 Rue Gallilée (Metro Boissière)
7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO
Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդհատ պար, ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCA-է PRINCESESէ VITALISէ եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով:
Մուտք 10 փրանք

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ալֆորվիլի Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան իգական բաժնի կողմէ
26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբին» մէջ, 1 Պուլվար Գամպօ: Տեղի պիտի ունենան՝ արտասանութիւն, երգ, հայկական պար եւն.: Մուտք 2 ֆր., փոքրերու 1 ֆր.:

ՕՐ. ԶԱՌԱՓԵԱՆԻ եւ DINA SINETYի նուագահանդէսը Մայիս 16ին Salle de l'Ecole Normale de Musiqueի մէջ: Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մեթրօ Օտէոն
կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն
ՇՈՒՆԻՆ ԶԱՒԱԿԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ
կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (տրամ 6 արար)
Ա. Ալթունեանի վէպէն թատերախաղի վերածեց
ԿԻՒՐԵՂ ՍՐԱՊԵԱՆ
կը մասնակցին Տիկիններ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՄԱՔՏՈՆԱԼՏ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Օրիորդ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պարոններ ՏԷՐ-Վ.ԻՇԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ:
Տոմսերու գիներն են՝ 15, 10, 7.50 եւ 5 փրանք
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (Danton 88—65, եւ ծանօթ վայրերը:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

«ՀԱՅ ԱՐՏԻՍ» Մարզական - երաժշտական Ակումբի Վարչական ժողովը 29 Մարտ, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Փարիզի հայ եկեղեցիի խորհրդարանին մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Մասնաճիւղի կողմէ 26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին դպրոցի սրահին մէջ:

ՀԱՆԴԵՐՁԵՂԷՆԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի հանդերձեղէնի բանուորներու եւ բանուորուհիներու սէնտիքան կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ Շաբաթ օր, 26 Մարտ, ժամը 19ին Սալ Ֆէրրէրի մէջ (Աշխատանքի հին Սակարան) պիտի գումարուի դերձակներու Ընդհ. Ժողովը, պահանջելու համար 10 եւ 20 առ հարիւր յաւելում, շարժուն սակացոյց, հաւաքական պայմանագիր եւ ընկերային օրէնքներու գործադրութիւնը տունը նստող աշխատաւորներու համար:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Վանի գիւղերէն Սարօ Հովհ... կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Սեդրակ, Աբրահամ, քոյրերը՝ Սօսէ, Դիփ..., րենց հօր անունը՝ Մուշեղ, մօր անունը՝ Ապրշում): Կը փնտռէ նաեւ հօրեղբայրները՝ Մելիք, Մարգար, Տաղօ, Կրպօ Լեւոն եւայլն: Հետքը կորսնցուցած է Վանի ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն ... Մտոյդ լուր տուողին 300 փրանք ...ւէր: Իմացնել՝ Serop Moroukian, ... Boulevard Carnot, Le Puy, (Haute Loire) France.

ԿՈԶ

Անդրէասի եւ շրջանի հայրենակիցներուն «Աշխարհադաշտ»ի ... խիստ օգտակար արդիւնքէն ... լերուելով, եւ վերջերս մեր ... երկու նոր անուանացանկը, ... ենք երկրորդ Անուանացանկ մը ... տարակել, կոչ կ'ուղղենք ... վրայ վերապրող բոլոր հայրենակիցներուն որ հաճին գրել մոռցուած ... նունները, ուր որ բնկորներ կան ... պարտքն է արձանագրել: H. Kéfélian Frères, 22 Rue Lacretelle, Paris (15):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 26 ՄԱՐՏ
SAMEDI 26 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3689 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑ ԴԱՒԱՆԱՆՔԻ...

Կարելի՞ է դեր կատարել, ակօս բանալ եւ գործ արտադրել, միմիայն ատեն սերունդ հասցնել, առանց կապուելու կուսակցական դրօշի մը:

Անշո՛ւշտ: Կուսակցական ճամբան ամէնէն կարճն է եւ գործնականը, քանի որ կը ձգտի որոշ նպատակի մը, իբրեւ կազմակերպուած ուժ:

Իր դրօշին տակ համախմբելով հաւատաւոր շարքեր, զանոնք անընդհատ մարզելով, թրծելով, համաձայն իր ծրագիր-կանոնագրին, կուսակցութիւնը կը ներկայացնէ ամէնէն ազդու մեքենան, գաղափարներ արժեցնելու, տեսակէտներ տարածելու եւ որոշ նպատակներ իրականացնելու համար:

Բնականաբար մէկ անդամէն չի յաջողիր որ եւ է կուսակցութիւն: Բոլոր ծրագիրներուն մէջ ալ կան հեռաւոր եւ մօտաւոր նպատակներ: Առաւելագոյնը, ինչպէս եւ նուազագոյնը, անմիջականը:

Նոյնպէս, ամբողջովին իր ուժէն կախում չունի ամէն բան:

1917ի Յեղափոխութենէն առաջ, Ռուսաստանի մէջ, բոլշեւիկեան կազմակերպութիւնը երկրորդական դիրք ունէր, եւ կը տիրապետէին յեղափոխական - ընկերվարականները (էս - էր): Անոնք էին որ կազմեցին առաջին կառավարութիւնը, եւ ջախջախիչ մեծամասնութիւն ունէին առաջին խորհրդարանին մէջ:

Եւ սակայն, Լէնին յաղթեց, (կ'ըսեն թէ յաղթեց 700 ուխտեալներով), որովհետեւ գիտցաւ օգտուիլ ճակատագրական վայրկեանէն: Առժամեայ կառավարութեան թուլութենէն եւ անուշադրութենէն:

Ֆրանսայի մէջ, ձախակողմեան հոսանքները անհնարին ճիգեր թափեցին, տարիներու ընթացքին, մինչեւ որ կրցան հասնիլ այսօրուան դիրքին:

Արմատականները զօրաւոր էին քան տարիէ ի վեր: Եւեւէն հասան ընկերվարականները: Հետզհետէ նուաճումներ կատարեցին, նաեւ, բոլշեւիկները: Յետոյ, ճակատագրական պահու մը, երեքը միասին կազմեցին միացեալ՝ Ժողովրդական Ճակատ: Եւ երեքն ալ չահեցան այնպիսի ուժ մը, որ անդիմադրելի կը համարուի այսօր: (Բոլշեւիկները հազիւ 10 — 11 երեսփոխան ունէին, 1936էն առաջ. այսօր տեղաւորած են 73 հոգի):

Ըսել կ'ուզենք թէ պարագաները, հոգեբանական պահ մը մեծ դեր կը կատարեն, յաղթանակ ապահովելու համար:

Այսպէս նաեւ մեր մէջ: Կը շահի այն որ արթուն է, ուժ ունի եւ կ'ըմբռնէ վայրկեանի ոգին:

Միայն թէ, չափազանց աննպաստ է մեր կացութիւնը:

Նետուած ըլլալով աշխարհէ աշխարհ, ցիրուցան՝ ժողովուրդին պէս, չունենալով հող՝ մեր ոտքին տակ, մեր սեփական հայրենիքին մէջ, մեր կուսակցութիւնները կը գտնուին շատ աւելի դժնդակ, անտանելի պայմաններու մէջ:

Մեծ բան է որ կը տոկան անոնք: Եւ մասնաւորապէս Դաշնակցութեան համար բացառիկ պատիւ մըն է իր յարատեւ ծառայութիւնը, հակառակ այնքան խոչընդոտներու եւ անպարտելի թշնամութեանց:

×

Բայց կուսակցութիւնները ամէն բան չեն: Ոչ որ եւ է երկրի, ոչ ալ մանաւանդ մեր մէջ: Եւ ներկայ պարագաներուն տակ:

Ամէն ժողովուրդ ալ ունի բազմազան կազմակերպութիւններ, ինչպէս եւ թաքուն, տարբերային ուժեր, որոնք երբեմն այս կամ այն կուսակցութեան շուրջը կը յածին, իսկ աւելի յաճախ կը գործեն առանձին:

Այդ անկուսակցական բազմութեանց մէջ, անշուշտ ամէնէն աւելի դեր կրնան կատարել այն տարրերը որ ունին որոշ դաւանանք, աշխատանքի ընդունակութիւն եւ կամեցողութիւն:

Մեր մէջ ալ պակաս չեն այդպիսի տարրեր, Ֆրանսայէն մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա:

Արդ, ի՞նչ դեր կը կատարեն անոնք: Ներկա՞յ են թէ բացակայ: Մանաւանդ անոնք որ երիտասարդ կը կոչուին, 1925էն ի վեր:

Ինչ որ կ'երեւայ հրապարակին վրայ, դժբախտաբար շատ ալ փայլուն չէ: Իսկ մասնաւորապէս Փարիզի մէջ՝ իսկապէս ողբալի է:

Ինչո՞ւ: Ընդունակ, սրտցաւ տարրե՞րն են որ կը պակսին:

Ո՛չ: Գլխաւոր պակասը այն է որ դաւանանք չունին:

Խրած՝ կանխակալ կարծիքներու մէջ, քիչ մըն ալ չափազանցութեան տանելով «չէզոքութեան» ըմբռնումը, բազմաթիւ պիտանի տարրեր կամովին անգործութեան կը դատապարտեն իրենք զիրենք: Եւ կամ կ'երեւան այնպիսի գործերու մէջ որոնք սովորական են եւ միայն առօրեայ սնապարծութիւններ կը գգուեն:

Օրինակ՝ սա «Երիտասարդաց»ները:

Իրենք զիրենք անուանելով չէզոք եւ անկուսակցական, այդ Միութիւնները տեսակ մը սարսափի կը մատնուին, երբ իրենց առջեւ պարզես հանրային - քաղաքական հոգեր: Երբ իրենց ալ պարտականութիւններ յիշեցնես, յանուն այս անտէր ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան:

Տարակոյս չկայ թէ ամէն Միութիւն պարտաւոր է հաւատարմօրէն ծառայել իր առաջադրած նպատակին, համաձայն իր ծրագրին:

Բայց, ինչո՞ւ այդքան տարուիլ «ապաքաղաքական» հովերով, երբ գիտենք որ ամէնէն առաջ երիտասարդութեան կ'իյնայ ձգտիլ, դէպի յառաջապահ դիրքերը եւ խրամներ, ակօսներ բանալ: Եւ, նորէն չեշտենք, մանաւանդ մեր մէջ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ ՄԵՐԺԵՑ 8 ՈՒ ԿԷՍ ՄԻԼԻԱՐԸ ԱՐՏՕՆԵԼՈՎ ՄԻԱՅՆ 5,000,000,000 ՖՐԱՆՔ

Զրոյցներ դահլիճին հրաժարման մասին

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը մերժեց կառավարութեան պահանջած 8ուկէս միլիառ ֆրանքի բացառիկ վարկը, արտօնելով միայն 5 միլիառ փոխ առնել Պանք տը Ֆրանսէն:

Ծերակոյտը հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ իւրացուց այս տեսակէտը: Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, 137ի դէմ 156 ձայնով քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որ կ'արտօնէ 5 միլիառ ֆրանք փոխ առնել Պանք տը Ֆրանսէն: Յետոյ 88ի դէմ 193 ձայնով քուէարկուեցաւ երկրորդ բանաձեւ մը, որուն համաձայն կառավարութիւնը իրաւունք չունի ստանալու ֆրանքի երաշխաւորութեան գումարէն գոյացած շահը, 3.500.000.000 ֆրանք:

Այս որոշումը ծանր տպաւորութիւն գործեց եւ անմիջապէս զրոյցներ շրջեցան, դահլիճին հրաժարման մասին: Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ առտու, որոշելու համար իր դիրքը: Իսկապէս խախտած է դահլիճին կացութիւնը, բայց որոշուեցաւ որ Պ. Լէոն Պլում վերջին փորձ մը կատարէ, բարեփոխելով իր երկրորդ օրինագիծը, որ քուէարկուած էր երեսփ. ժողովին կողմէ: Մինչ այս մինչ այն, օրինագիծը ինքնին կը վերադառնայ երեսփ. ժողովին, երկրորդ անգամ քննուելու համար:

Իրազեկներ այլեւս անխուսափելի գտնելով Լէոն Պլումի երկրորդ դահլիճին անկումը, կը կարծեն թէ հանրապետութեան նախագահը այս անգամ պիտի հրաւիրէ երեսփ. ժողովին նախագահը, Պ. Էռիօ, որպէսզի ազգ. միութեան դահլիճ մը կազմէ, համաձայն կացութեան պահանջներուն: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ Պ. Էռիօ աւելի նպաստաւոր դիրքի մը մէջ կը գտնուի, քանի որ իրեն դէմ չկան նոյնքաղաքական եւ ցեղային առելութիւնները ինչպէս Լէոն Պլումի դէմ: Միւս կողմէ, աջակողմեան հոսանքներուն մէջ հետզհետէ կ'աճի ազգ. միութեան դահլիճի մը շարժումը, նոյնիսկ համայնավարներու մասնակցութեամբ: Առջի օր երեսփ. ժողովի ընդդիմադիր խմբակցութիւններէն 77 երեսփոխաններ ինը հոգինոց պատուիրակութիւն մը կազմեցին, որպէսզի ծրագիր մը մշակէ, միջկուսակցական դահլիճի մը կազմութեան համար:

Լէոն Պլում եւ Քայեօ կը ճակատին

Շատ յուզումնալից հանդամանք ունէր ծերակոյտին հինգշաբթի օրուան նիստը: Լէոն Պլում եւ նախկին վարչապետ Քայեօ, որ նախագահն է ելմտական յանձնաժողովին, ճարտասանական մենամարտի մը բռնուեցան վիճաբանութեանց ընթացքին:

Հակաճառութեան գլխաւոր կէտը այն էր որ, ծերակոյտը կը կասկածի թէ Լէոն Պլումի կառավարութիւնը ապահովելով՝ 8ուկէս — 9 միլիառ ֆրանքի վարկը, պիտի կրնայ կանգուն մնալ, առանց ներկայացնելու ելմտական բարենորոգման ծրագիրը: Լէոն Պլում բողոքեց որ պայմանաժամ կը սահմանեն իր դահլիճին համար: Այս առթիւ կծու ազդարարութիւններ ուղղեց, չեշտելով.

— «Ցիշեցէ՛ք որ Եւրոպայի ներկայ կացութեան մէջ շատ բաներ կախում ունին կառավարութեան գործունէութենէն եւ անոր վայելած վստահութենէն: Ըսին թէ պէտք էր փոխառութեան դիմել: Բայց կարելի՞ էր մեծ փոխառութիւն մը սարքել անցնելուն յաջորդ օրը (Աւստրիոյ կցումը Գերմանիոյ): Ես համոզուած եմ թէ ոչ մէկ կառավարութիւն պիտի կրնար փոխառութիւն մը փորձել այս պարագաներուն մէջ: Կարգ մը բանախօսներու ճառերը այն տպաւորութիւնը կը գործեն թէ ես յափշտակած եմ իշխանութիւնը: Ես իշխանութեան գլուխ կը գտնուիմ օրինապէս եւ մեծամասնութեան կամքով: Կը կարծեն թէ անպատշաճ է իմ ներկայութիւնս եւ չեմ գիտեր ինչ տեսակ գայթակղութիւն մը կը կազմէ: Ուզելով տկարացնել մեզ, դուք Ֆրանսայի կառավարութիւնն է որ կը տկարացնէք, կը մանրացնէք: Մենք չենք կրնար ընդունիլ ձեր դատապարտութիւնը՝ յետաձգումով: Ես կը պահանջեմ ծերակոյտէն որ կառավարութեան պարգեւէ անհրաժեշտ հեղինակութիւնը եւ արժանավայել դիրքը: Կարգ մը բանախօսներ կ'ըսեն,— Ելէք գացէք, ձեր տեղը տալով ազգ. միութեան դահլիճի մը: Ուրիշ քաղաքական դասաւորո՞ւմ մը կ'ուզէք: Այս երկրին մէջ որ եւ է քաղաքական դասաւորում կարելի չէ առանց ընդհ. քուէարկութեամբ ընտրուած մեծամասնութեան աջակցութեան»:

Պ. Քայեօ պատասխանելով, դիտել տուաւ թէ երկրին ոսկի պահեստը կը նուազի 1936էն ի վեր եւ այլեւս չեն կրնար հանդուրժել որ աւելի նուազի:

— «1936 յունիսին անհրաժեշտ համարուած նուազագոյնէն վար էր այդ պահեստը, եւ կը հաշուէին 2948 թոն. 1936 սեպտեմբերին հասաւ 2962 թոնի, սակայն ձեր 1937 յունիսի կեղծ ելոյթէն վերջը իջաւ 2599ի, իսկ այսօր միայն 2160 թոն է, այսինքն անհրաժեշտ համարուած նուազագոյնէն շատ վար: Բաներու հետ չխաղանք. այն գումարը զոր կ'ուզէք ազգ. պաշտպանութեան յատկացնել, պիտի ծառայէ պետական սնտուկին ընթացիկ պէտքերուն եւ այդ է մեր ընդդիմութեան պատճառը: Երկու օրինագիծները ձեզի ճարելով 9ուկէս միլիառ ֆրանք, կ'ապահովեն երեք ամիս ժամանակ, ինչ որ շատ է, որովհետեւ ելմտական փրկութեան միջոցները անյետաձգելի են այլեւս: Ես դեռ 1936էն ձեզի ազդարարեցի վտանգը եւ այսօր դուք կը հաստատէք թէ իրաւունք ունիմ եւ կը գտնուիք այն փոսին առջեւ զոր մատնանշեր էի: Այսօր մեր ուզածն է ելմտական վերակազմութիւն եւ ազգային միութեան կառավարութիւն մը, որմէ դուրս պիտի չձգուի ձեր կուսակցութիւնը: Այդ կառավարութիւնը պէտք է կազմէ սահմանափակ ծրագիր մը եւ ուրիշ նպատակ պիտի չունենայ եթէ ոչ ազգին գոյութիւնը: Այո, կարելի է ամէն բան պահանջել Ֆրանսայէն, երբ չէք ձգեր որ սնանկութեան եւ թմրութեան մէջ իյնայ: Մենք այդ թմրութիւնն է որ կ'ուզենք ցնցել, ձեզի հետ եւ, եթէ հարկ ըլլայ, ձեզի դէմ»:

ԷՆԿԻՒՐԻԻ մէջ բացումը կատարուեցաւ ֆրանսական դեսպանատան շէնքին,— ճիշդ հարիւր տարի վերջը՝ Պոլսոյ ֆրանսական դեսպանատան բացումէն (1938):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՐԱԳԷՏԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԳԷՏԸ

Սովորութիւն եղած է գրագէտը նկատել վերացական, քաղաքագէտը՝ գործնական: Առ նուազն հեռատես:

Մեր մէջ ալ այդպէս եղած է: Նորատունկեանները կը համարէին ամենագէտ, մնացեալ ամբողջ գրոց - բրոցը՝ վարժապետ:

Կը թուի թէ այս առածն ալ... նախապատերազմեան է:

Կապրիէլէ տ'Աննունցիօ գրագէտ - բանաստեղծ էր, բայց առտու մը գրաւեց Ֆիումէն, ապշեցնելով ոչ միայն իր իսկ երկրին կառավարութիւնը, այլեւ բաղդակից դաշնակիցները:

Նէկիւսը քաղաքագէտ էր և արքայից արքա՛յ: Եւ սակայն ամբողջ կայսրութիւնը վրայ տուաւ եւ հիմա վարձու յարկաբաժին մը կը բնակի ինծի եւ քեզի պէս: Ցաղթական — ինչպէս ես ու դուն, բայց ոչ իսկ Նանսէնեան:

Քաղաքագէտ չէ՞ր Տոքթ. Շուշնիկ, որ միայն ճառախօսներ կը տեսնէր դիմացը, իսկ հզօր դաշնակիցներ կռնակը, բայց, ո՞ւր մնաց Աւստրիան...

Ո՞ւրկէ ուր այս խորհրդածութիւնները:

Երէկ շաբաթաթերթ մը կը թղթատէի եւ աչքիս զարկին երկու գրութիւններ:

Մէկը քաղաքագէտ, միւսը գրագէտ, երկուքն ալ կը շօշափեն երկու իրատապ խնդիրներ:

Առաջինը, Անրի Պէռանժէ, նախկին դեսպան, այժմ նախագահը ծերակոյտի արտաքին գործերու յանձնաժողովին, կը հարցնէ ապշահար.

— «Ի՞նչ եղած է Ազգերու Դաշնակցութեան տնօրէն խորհուրդը»: (Այն որ կը վարէ գործերը):

Ու կը կրկնէ ինչ որ գիտենք արդէն.

— Աւստրիոյ փլուզումը եւ Գերմանիոյ կցումը կը խախտեն Վերսայլի, Սէն Ժէռմէնի եւ Թրիանոնի դաշնագիրները: Գերմանիա այսուհետեւ կը դառնայ գերակշիռ պետութիւնը Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Սեւ ծով, Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Միջերկրական:

Ծերակուտականին կարծիքով, այս բոլորին պատճառը այն է որ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, «վարիչը եւ երաշխաւորը հաշտութեան դաշնագիրներուն», տեղէն չշարժեցաւ, թոյլ վարուեցաւ, չգործեց, երբ Գերմանիա կը վերահաստատէր պարտաւորիչ զինուորութիւնը (1935), երբ զինուորութեամբ կը գրաւէր Հռենոսը (1936), երբ կ'իւրացնէր Աւստրիան (1938):

Ու մատնանշելով Չեխոսլովաքիոյ, Լիթուանիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ սպառնացող վտանգները, կ'եզրակացնէ, ակադեմական լրջութեամբ.

— «Եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը այլեւս բանի չի ծառայեր, գիտնանք եւ անոր համեմատ շարժինք: Եթէ տակաւին բանի մը կը ծառայէ, թող շարժման մէջ դնեն զայն, տալով ազգու երաշխաւորութիւններ»:

Միւս յօդուածագիրը գրագէտ մըն է, Վիքթոր Մարկրիթ: Եւ, ո՛վ հեգնութիւն, մինչ ծերակուտական քաղաքագէտը կը խօսի աչքերը բաց, գրագէտը շատոնց կորսնցուցած է իր աչքերուն լոյսը...

«Եթէ ես Պոհեմիոյ թագաւոր ըլլայի», կը գրէ Վիքթոր Մարկրիթ, ահա թէ ի՛նչ կ'ընէի.

— «Գիտեմ որ Ֆրանսա խոստացած է օգնել, եթէ Գերմանիա զինուորութեամբ գործէ Չեխոսլովաքիոյ դէմ ալ: Բայց, Փարիզ Փրակայէն բաժնուած է 1300 քիլոմեթրով: Եթէ զօրաշարժ կատարէ ինծի համար, հարկադրուած է ինքզինքը պաշտպանել երկու, թերեւս երեք ճակատներու վրայ: Գալով Մոսկուայի, երկու հազար քիլոմեթր հեռու է իմ սահմաններէս, եւ կասկածոտ՝ Հունգարիայէն եւ Լեհաստանէն: Սպասելով որ ինծի հասնի բարեկամ օդատորմիղներու հեռաւոր օգնութիւնը, իմաստութի՞ւն է կրակին մէջ նետուիլ եւ դէպի մահ առաջնորդել միլիոնաւոր մարդիկ»:

Եւ կ'առաջարկէ «բարեկամաբար» կարգադրել Չեխոսլովաքիոյ խնդիրը, տեսակ մը ինքնավարութիւն տալով Գերմաններուն: «Առավ ամրապնդած կ'ըլլայի երկրիս ապագան, եթէ Պոհեմիոյ թագաւոր ըլլայի»:

Ո՞րն է հեռատես եւ գործնական, քաղաքագէ՞տը թէ գրագէտը...

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԳՈՐԾԻՆ
176 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Թ. Գ. Սեւլեան	50
Մարտ 20ի գումարը	5444
Ընդհ. գումար	5494

ՆՈՐ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Խ. Հայաստան»ի մարտ 14 ի թիւին մէջ նկարագրուած է Կոտայքի շրջանի Առինջ գիւղին մէջ կոլտնտեսականներու գումարած մէկ ժողովը, «Փաշիստ մարդասպաններուն խորհրդային դատարանի խստագոյն դատավճիռը պահանջելու» համար:

Այս առթիւ խօսած է նաեւ կոլտնտեսուհի Վարդուշ Այտինեանը, որ ըսած է.

— «Ողջունելով գերագոյն դատարանի դատավճիռը, միտինգը պահանջ է դնում կառավարութեան առաջ՝ անողոք դատաստան տեսնել հայ ժողովրդի արիւնարբու թշնամիներ՝ Ամատունու, Գուլոյեանի, Մուղդուսու եւ միւս հակայեղափոխականների նկատմամբ»:

Ի՞նչ կը հետեւի այս բանաձեւէն: Ուրեմն ո՞ղջ են Ամատունին, Գուլոյեանը եւ Մուղտուսին: Իսկ միւսնե՞րը, որոնց անունները չեն երեւար...

Դժուար է թափանցել բոլշեւիկեան խորախորհուրդ գաղտնիքներուն: Յաճախ պատահած է որ Չեկան այսպիսի ժողովներ սարքել եւ բանաձեւեր քուէարկել տայ, զոհերը ոչնչացնելէ վերջն ալ:

Ջանապարենք եւ սպասենք նոր տեղեկութեանց:

ՍԻԹՐՕԷՆԻ 20 ՀԱԶԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Ուրիշ խլրտումներ եւ բռնագրաւումներ

Ճիշդ այն պահուն երբ դահլիճը անկարելին կը փորձէ բազմազան տագնապներ լուծելու համար, գործադուլի շարժումը կը վերսկսի, վրդովիչ համեմատութիւններ առնելով:

Հինգշաբթի օր հռչակաւոր մետաղագործարանին՝ Սիթրօէնի 20.000 բանուորները գործադուլ հռչակեցին, գրաւելով հաստատութեան հինգ գլխաւոր ճիւղերը, Փարիզի մէջ: Այս տագնապը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ մանաւանդ անոր համար որ, կը խանգարէ սպառազինութեանց փութացումը, հակառակ կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ (ԺԸՆԵՒ)

1908ի աշնան բանաստեղծ Դ. Վարուժանը Բելջիկայի Կան քաղաքը գնալու ժամանակ, մի օրով կանգ է առնում Ժընեւում եւ պարտք է համարում այցելել Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տունը:

Դաշնակցութեան Տունը, գործիչ ընկերների եւ հերոսների նկարները, նրանցից մնացած զանազան յիշատակները եւ Տան մէջ եղած ընկերների ուշադիր եւ սիրալիր ընդունելութիւնը խոր տպաւորութիւն են թողնում երիտասարդ բանաստեղծի վրայ եւ երբ հասնում է Կան, անհրաժեշտ է համարում իր տպաւորութիւնները յայտնել Տիար Անտոնին, որ այն ժամանակները Դաշնակցութեան Տան վերակացուն էր:

Այդ հանդիպումը բարեկամութիւն է ստեղծում երկուսի միջեւ եւ 1909ի Նոր Տարւայ առթիւ Տիար Անտոնը Դաշնակցական ընկերների նկարներն է ուղարկում իբրեւ նուէր Վարուժանին եւ վերջինս դրանցով զարդարում է իր սենեակը եւ այդ առթիւ մի բացիկով յայտնում է իր շնորհակալութիւնները Տիար Անտոնին:

Պէտք է ենթադրել, որ դրանով էլ վերջանում է նրանց նամակագրութիւնը:

Վարուժանի գրած նամակները, որ թւով երեք են եւ նորերս գտնւեցին Տիար Անտոնի թողած թղթերի մէջ, պահւում են Դաշնակցութեան Դիւանում եւ ներկայացնում են որոշ հետաքրքրութիւն· այդ պատճառով անհրաժեշտ համարեցի հանրային սեփականութիւն դարձնել: (Տես թղթածրար թիւ 1952):

Ռ. ՍԵՒԵԱՆ

1.

Սիրելի Պ. Անտոն Գօշ

Ողջ առողջ տեղս հասայ, այդտեղէն հետս բերելով յիշատակը ձեր բարեկամութեան, որ հայրական անուշութիւն մ'ունէր իր մէջ: Անկարելի է որ մոռնամ այն օրը զոր Դաշնակցութեան յարկին տակ անցուցի: Նահատակներուն եւ հերոսներուն նշխարները ծրարը, զոր առջեւս քակեցիք, հողւոյս վրայ խոր ազդեցութիւն գործեցին, քնարիս վրայ նոր լար մը աւելցուցին, որ ի պատիւ Դաշնակցութեան պիտի հնչէ՝, որչափ որ տկար ուժերս ներեն: Քրիստափորի օճախէն միշտ համակրութիւն մը պահած եմ, բայց ոչ մէկ ժամանակ այդ օճախին բնակիչներէն մէկը այնքան մօտէն ճանչցած էի, որքան այդ օրը: Ձեր ազնիւ ընդունելութեան հոգւոյն շնորհակալ եմ, որուն արժանի պիտի ջանամ ըլլալ միայն ապագային մէջ: Որչափ պիտի փափաքէի ես ալ գձեզ հիւրիրել փոխադարձաբար հայրենի հողին վրայ, ազատութեան սեղանին շուրջը եւ խմել հօրենական այգիին գինին ի փառս ձեր ջանքերուն ու քրտինքներուն, որոնցով այսօրուան արշալոյսին մէկ հրաբորբոք մասը վառեցիք:

Իմ տեղս ողջունեցէք այդտեղի Դաշնակցական բարեկամները, մասնաւորապէս համակրելի Պ. Աշոտը եւ ազնիւ ու տանջուած Պ. Մարը:

Ընդունեցէք, Պարոն Տ. Անտոն, յարգանքներս եւ երախտագիտական ձեռքի սեղմումներս մշտնջենապէս ջերմաջերմ:

Մնամ ձերդ
Դանիէլ Վարուժան

Թէպէտ թուական չկայ, բայց պահարանի վերայ եղած կնիքից երեւում է, որ գրւած է 20 Սեպտեմբեր 1908 թւին:

2.

Սիրելի Պ. Գրիգոր(*)

Առանց ո եւ է վտանգի Կան հասայ, միշտ ապրելով այն անջնջելի յիշատակին հետ, զոր ստացայ այդ տեղ ձեր եղբայրական սրտին մօտիկ: Շնորհակալ եմ ցոյց տուած ձեր սիրոյն եւ տաք բարեկամութեանը:

Օր մը միայն կեցայ Ժընեւ եւ դուք գիտցաք այդ օրը գերազանցապէս քաղցր ընել ինծի, այդ օրը զգացի, որ մեր բարեկամութիւնը եղբայրութեան փոխուեցաւ: Անհրաժեշտ է որ մեր սրտի կապերը շարունակուին պանդխտութեան մէջ մինչեւ հայրենի երկիր ու հայրենի երկրին վրայ ալ: Քով քովի իրարու օժանդակ ծաղկեցնենք հայրենիքը, եւ ես կ'օրհնեմ ձեր քաջակորով բազուկը, որուն տակ երկաթներէ ցայտած կայծերը վարդէ պսակ մը պիտի ըլլան Ցաղթութեան ճակատը բոլորող:

Պ. Խանպէկօֆը ձեր մէջ կ'ողջունէ հայրենիքի մէկ արժանաւոր եւ համեստ զաւակը, եւ ձեզի կը մաղթեմ յաջողութիւն, ուժ ձեր բազուկին ու պսակում ձեր դիտաւորութիւններուն:

Ձեզ կ'ուղարկեմ երկու փոքրիկ գրշոյկ, տկար ուժերուս զոյգ մը դեղնած ծիլերը: Լեմանի լիճէն ցտեսութիւն Վանայ լճին եզերքը:

Ձերդ եղբայր
Դ. Վարուժան

3.

3 Յունուար 1909
Կանդ

Ցարգելի Պ. Ա. Գօշ

Ընդունեցայ բաց նամակնիդ: Ամանորի փոխադարձ շնորհաւորութիւններս: Արդեօք ի՞նչ էր ձեր կորուստը: Այդ անծանօթ ցաւը ես ալ կը զգամ, ձերին բարեկամական սրտին միջնորդութեամբ:

Շնորհակալ եմ ձեր կաղանդի նուէրին համար՝ զոր այնքան ազնուութեամբ ղրկեր էիք· քաղցր անակնկալ: Սենեակս հերոսներով բնակչաւեցուցի: Անոնց տաք շունչը կարծես հոգիիս կը դպչի, իրենց գնդակն ու հրացանը համբուրեմ:

Կարճ կը գրեմ, չեմ ուզեր ձեր թանկ ժամերը գողնալ՝ որոնց միակ վայրկեանն իսկ հայրենանուէր է:

Սեղմելով ձեռքերնիդ, ձեզ միշտ յարգող ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Բարեւներ Պ. Գրիգորին եւ միւս ընկերներուն:

(*) Հաւանօրէն Գրիգորը Զինւոր կամ Բուլղարացի Գրիգորն էր, որ Վասպուրականի գործիչներից էր եւ այդ ժամանակները գտնւում էր Ժընեւ իր վիրաւոր ոտքը բուժելու համար: Մեռաւ Պոլսոյ մէջ 19-2ին:

Հարստութիւնը ցոյց կուտայ մեր առաքինութիւնները եւ մեր մոլութիւնները, ինչպէս լոյսը առարկաները.— Լառօշֆուքօ

Ձեր թշնամիին հետ այնպէս վարուեցէք, ինչպէս պիտի վարուէիք եթէ անիկա օր մը ձեր բարեկամը դառնար.— Մատամ տը Սթալ

Հայհոյանքը յանցաւորներուն իրաւունքն է:

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԵՍԱԿԷՏ ՄԸ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Քաղաքական կացութիւնը երթալով կը բարդանայ եւ այսօր աւելի շատ են պատերազմի վտանգները, քան երէկ:

Գալիք արհաւիրքը մտահոգութիւններ կը պատճառէ մասնաւորապէս փոքր ազգերուն, որոնց կարգին եւ կովկասեան ժողովուրդներուն:

Անցեալ շաբթու, Մարտ 17ին, Կովկասեան Ուսումնասիրաց Ակումբը սարքած էր ժողով մը, լսելու համար Վրացի ծանօթ գործիչ Իշխան Վաչնաձէի զեկուցումը: (վրացական - կովկասեան հարցերը): *Կը նախագահէր Պ. Յովհ. Զաւրիեւ, որ իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ.—«Մինչեւ հիմա մենք կը խօսէինք գլխաւորաբար Կովկասի անցեալին վրայ, այդ ուղղութեամբ կազմակերպելով դասախօսութիւններ: Այսօր կ'ուզենք շօշափել աւելի այժմէական նիւթեր»: Ցետոյ բեմ հրաւիրեց դասախօսը:*

Իշխան Վաչնաձէ ժողովուրդները կը բաժնէ երկու մասի՝ զոհացածներ եւ դժգոհներ: Այս վերջինները կը ստանային հողի սակաւութենէ եւ իրենց աչքերը յառած են հոն, ուր այդ հողը առատ է՝ Ռուսաստան եւ Մերձաւոր Արեւելք:

Եթէ իր անցեալ դասախօսութեան մէջ Պ. Վաչնաձէն ծանրացած էր առաւելապէս հիւսիսէն սպառնացող վտանգին վրայ, այս դասախօսութիւնը գլխաւորապէս կը շօշափէր հարաւի վտանգը, գլխաւորաբար Թուրքիա: Դասախօսին համար կասկածէ դուրս է, որ Ռուսական Խորհրդային կայսրութեան խորտակման օրերուն, Թուրքիա եւ Իրան պիտի միջամտեն Կովկասեան գործերուն, մանաւանդ որ այսօր այդ պետութիւններուն ետին կանգնած է Մեծն Բրիտանիա, որ կ'ուզէ ռուսական փլուզումի օրերուն Թուրքիոյ միջոցաւ տէր կանգնիլ Բագուի քարիւղին: Կովկասի մէջ Թուրքիան ունի իր բնական բարեկամները՝ Լեռնցիները եւ Ազրպէյճանցիները: «Ես կը հասկնամ, ըսաւ դասախօսը մեր այդ հարեւաններու մտահոգութիւնները: Ամբողջ լեռնային Կովկասը եւ Ազրբէյճանը ենթակայ են ռուսացման: Բոլշեւիկները հետեւողականօրէն այս երկիրները կը լեցնեն Ռուսերով, դիւրացնելու համար ձուլումը: Ցուսահատ եւ ճարահատ բնիկները, բնականաբար, իրենց յոյսը դրած են արենակից Թուրքիոյ վրայ: Այս Թրքասէր Լեռնցիներու եւ Ազրպէյճանցիներու համար կովկասեան համադաշնակցութեան գաղափարը ինքնանպատակ չէ, այլ միայն միջոց մը ազատուելու ռուսական տիրապետութենէն, կրթնելով Թուրքիոյ բարեկամութեան վրայ: Այս պարագաներուն մէջ գլխաւորաբար Վրացիներուն կ'իյնայ հիմնական պարտականութիւն մը,— պայքարիլ Վրաստանի անկախութեան համար: Այս պայքարը միեւնոյն ատեն պիտի ըլլայ եւ պայքար իրական կովկասեան անկախ համադաշնակցութեան համար: Դասախօսը կը հաւատայ որ այդ ճամբով Վրացիներու հետ պիտի քալեն նաեւ Հայերը:

Պատասխանելով «Կավկազ» պարբերականի մէջ լոյս տեսած շարք մը յօդուածներուն, դասախօսը անհիմն կը նկատէ այն կարծիքը թէ Թուրքիան, իբր թէ բարեկամաբար կը վերաբերի կովկասեան համադաշնակցութեան գաղափարին: «Դժբախտաբար այդպիսի ապացոյցներ չկան»:

Դասախօսին հիմնական միտքն է՝ 1) Քաղաքականապէս անկախ ըլլալու համար պէտք է պայքարիլ երկու ճակատի վրայ, եթէ հարկ եղաւ: 2) Հայ - վրացական գործակցութիւնը կովկասեան համադաշնակցութեան կազմակերպումին ամէնէն կարեւոր ազդակներէն մէկն է: 3) Վրաստանը, իր կեդրոնական դիրքով, ամէն պարագայի տակ, ի հարկին մինակը իր ուսերուն վրայ պիտի առնէ պայքարին ամբողջ ծանրութիւնը, առանց տատանելու:

Դասախօսը մասնաւոր քարտէսի մը վրայ ցոյց տուաւ այն սահմանները, որ գծուած են Թուրքիոյ պահանջին համեմատ, յիշեց Սուրմալուի եւ Նախիջեւանի պարագան, նաեւ Թուրքեւիրանեան սահմանի սրբագրումը՝ քրտական ապստամբութենէն վերջ:

Դասախօսին հակաճառեց «Կավկազ»ի գլխաւոր աշխատակիցներէն Պ. Նլեկխոտի, որ ի միջի այլոց ըսաւ.

— «Ես համաձայն չեմ դասախօսին կատարած բաժանման, աշխարհը բաժնուած է ոչ թէ գոհացածներու եւ սակաւահող պետութեանց, այլ խորհրդային Միութեան, համայնավարութեան կողմնակիցներու եւ հակաբոլշեւիկներու միջեւ: Խորհրդային Միութիւնը պիտի չդիմանայ գրոհին: Կովկասցիները պիտի կատարե՞ն ընտրութիւնը, ուղղամիտ դիրք մը բռնելով Թուրքիոյ հանդէպ, որ այսօր, ինչպէս որ հաստատեց եւ ինքը դասախօսը, կը հեռանայ Խ. Միութենէն:

Ընկ. Ջամալեան համամիտ չէ դասախօսին այն տեսակէտին թէ Կովկասի մէջ ապրող Ազէրիները եւ Լեռնցիները անպայման կը ձգտին միանալու Թուրքիոյ: Ազէրիները պատմականօրէն կապուած են ոչ թէ Թուրքիոյ հետ այլ Իրանի: Իրենց ամբողջ գրականութիւնը, երգը եւ կենցաղը այդ կ'ապացուցանեն:

Խօսելով հիւսիսի եւ հարաւի վտանգի մասին, ընկ. Ջամալեան պատասխանեց Նլեկխոտիի եւ ըսաւ.

— Դուք շարունակ կը պնդէք, թէ կովկասցիներու ոյժէն վեր է կռուիլ երկու ճակատի վրայ: Ես աւելին կ'ըսեմ,— մեր ոյժերէն վեր է կռուիլ նոյնիսկ մէկ ճակատի վրայ: Մենք միայն պիտի ջանանք ըլլալ համախմբուած, պատրաստ ծանր պարագաներու մէջ պաշտպանելու մեզ: Ի՞նչ տուեալներու վրայ հիմնուած, դուք միշտ կը պնդէք թէ մենք պէտք է ընդունինք Թուրքիոյ հովանաւորութիւնը, բայց երբեք ոեւէ ապացոյց չբերիք որ Թուրքիան կ'ուզէ Կովկասի անկախութիւ՞նը, թէ պատրաստ է ճանչնալու Կովկասի անկախութիւնը: Թուրքիան երբեք այդ հաւաստիքը չտուաւ: Ինչո՞ւ ուրեմն կը պահանջէք, որ այդքան զիջումներ ընենք Թուրքիոյ: Այս կէտին մէջ բոլորովին համաձայն եմ դասախօսի յայտնած կարծիքներուն»:

Եղան նաեւ հարցումներ, որոնց բոլորին պատասխանեց դասախօսը: Փրոֆ. Աւալով կ'ուզէր անպատճառ գիտնալ, թէ դասախօսը ո'ւրկէ իմացած է որ Սաադաբադի դաշնագրով Կովկասը բաժնուած է հարեւան պետութեանց միջեւ: Դասախօսը պատասխանեց թէ քաղաքական գործիչը պարտաւոր չէ ամէնուն հաղորդել իր աղբիւրները:

Ազէրպէյճանցի մը յայտնեց թէ Ազէրպէյճանցիները Թուրքեր են, սակայն կը ձգտին անկախ պետութիւն ստեղծել Կովկասի մէջ, ինչպէս Թուրքիստանի Թուրքերը նոյնպէս:

Վրացի երիտասարդ Զարապաշվիլի կոչ մը ուղղեց Կովկասցիներուն որ միանան, նկատի առնելով Խ. Միութեան մօտալուտ եւ անխուսափելի փլուզումը: Պէտք չէ անպատճառ մըտածենք հիւսիսի եւ հարաւի մասին, կայ նաեւ Լեհաստանը, հինգերորդ մեծ պետութիւնը, որ բարեկամ է անկախ Կովկասին:

Դասախօսը իր վերջին խօսքին մէջ նորէն կոչ ուղղեց Կովկասցիներուն միանալ եւ վտանգի պահուն պաշտպանել Կովկասի թէ հիւսիսի եւ թէ հարաւի սահմանները: «Մենք փառասէր ազգեր չենք, *ըսաւ դասախօսը*, ինչպէս կը կարծէ Պ. Նլեկխոտի, մենք կ'ուզենք բարի բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծել Թուրքիոյ հետ, պայմանաւ, որ ան հրաժարի իր մեթոտներէն եւ վերջնական ցերը լուծէ արդարութեամբ»:

Հասարակութիւնը ծափերով ողջունեց դասախօսը:

Սրահը լիքն էր ծայրէ ծայր: Ներկայ էին Վրացիներ, Հայեր, Ռուսներ եւ Խազախներ:

Ս. ԱՐԱՄ...

«Մա՛հ թշնամիներուն»

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, Երեւանի Գրողներու Միութիւնն ալ հեռագիր մը ուղղած էր Մոսկուա, մահապատիժ պահանջելով 21 ամբաստանեալներուն, «շներին եւ իժերին»: «Խ. Հայաստան»ի մարտ 11ի թիւէն նոյնութեամբ կ'արտատպենք այդ հեռագիրը, որ միեւնոյն ատեն կը յայտնէ թէ ի՛նչ մնացեր է Երեւանի մէջ, իբրեւ գրող - բրող ···

— «Մենք խօսքեր չենք գտնում արտայայտելու մեր ցասումը, որ առաջացել է «աջ - տրոցկիստական պլոքի» հրէշաւոր յանցագործութիւնների հանդէպ, մեր արդահատանքը դէպի այդ դաւաճանները, մատնիչները եւ մարդասպանները:

Տրոցկիստական - բուխարինական դարչելի վոհմակը հետապնդում էր մի նպատակ՝ մասնատել մեր սոցիալիստական հայրենիքը, այն բաժանել ֆաշիստական գիշատիչների միջեւ, մեր ազատ երկրում հաստատել կապիտալիստների եւ կալւածատէրերի իշխանութիւնը: Դաւաճանները ձգտում էին քայքայել ժողովուրդների ստալինեան դաշինքը, երկիրը ծախել գերմանական եւ ճափոնական յափշտակիչներին:

Այդ մարդասպանների զոհ դարձաւ ժողովրդի բոցաշունչ տրիբուն Ս. Մ. Կիրովը, նրանք սպանեցին մեր դարաշրջանի մեծագոյն գրող եւ հումանիստ Ա. Մ. Գորկուն, ստալինեան մեծ գաղափարների դրօշակակիրներ՝ Կույբիշեւին եւ Մենժինսկուն:

Մենք, Խորհրդային Հայաստանի գրողներս, խորապէս զայրացած ենք այդ իժերի հրէշաւոր գործով՝ Հայաստանը եւ միւս եղբայրական հանրապետութիւններն անջատել Խորհրդային մեծ միութիւնից:

Բազմաչարչար հայ ժողովուրդը, որն արիւնաքամ էր եղել ցարական ինքնակալութեան եւ կապիտալիստական գիշատիչների օրով, հայ բուրժուազիայի եւ նրա արիւնոտ կուսակցութիւնների — Դաշնակների, Հնչակեանների, ռամկավարների յանցաւոր քաղաքականութեամբ հասցրել էր կործանման, իր փրկութիւնը գտաւ Հոկտեմբերեան սոցիալիստական Մեծ Յեղափոխութեան մէջ: Լէնին-Ստալինի մեծ կուսակցութեան եւ ժողովուրդների հանճարեղ առաջնորդ՝ ընկեր Ստալինի ղեկավարութեամբ հայ ժողովուրդը դարբնում է իր երջանկութիւնը, գնում դէպի նորանոր թանակներ:

Հայ ժողովուրդը, ինչպէս եւ խորհրդային միութեան միւս բոլոր ժողովուրդները, զգում են մեծ սէր ... նորդ եւ ուսուցիչ ընկեր Ստալինի ... հայրական հոգատարութիւնը: Մենք խորապէս գիտակցում ենք, որ ... ժողովրդի երջանկութեան գրաւականը խորհրդային ժողովուրդների ... լինեան դաշինքի մէջ է: Մեր ... եւ մեր ժողովրդի անունից մենք ... տարարում ենք արիւնարբու ֆաշիստների եւ նրանց գործակալների ... մեր ժողովուրդը, որպէս ան... կելի ամրոց, պաշտպանում է իր ... բազմ հայրենիքը եւ նրա ղեկավարների թանկ կեանքը: Ամէն մի ձեռք որ յանցագործ կերպով կը բարձ... նայ մեր երջանկութեան դէմ, կը ... ւի յեղափոխութեան պատժիչ սրով:

Թող գիտնան մեր սոցիալիստական անքանչելի հայրենիքի բոլոր թշնամիները, որ մենք, Հայաստանի խորհրդային գրողներս ամբողջ ժողովրդի ... միասին մի մարդու պէս պաշտպան... ենք կանգնած մեր մեծ Միութեան ...

Ոչ մի ուժ չի կարող խախտել ... երկրի ժողովուրդների ստալինեան ... բայրութեան ամրակուռ դաշինքը:

Մահ ժողովրդի թշնամիներին՝ Բուխարինին, Ռիկովին եւ կատաղած շների այդ ամբողջ վոհմակին: ... յաւիտեան անիծուած լինի օրեր... տես եւ պրովակատոր Յուդա - Տրոց... կին, որ նոյնպէս չի ճողոպրի ժող... վրդական դատի պատժիչ ձեռքից:

Ա. Իսահակեան, Ստ. Զօրեան, ... Դէմիրճեան, Ն. Զարեան, Արազի, ... Մանվէլեան, Գ. Մահեան, Գ. ... եան, Սիրաս, Գ. Լեւոնեան, Գ. ... եան, Մելիքեան, Սարմեն, Ս. Տ... ցի, Ս. Մելիքսեթեան, Շիրազ, ... եան, Գ. Ղազարեան, Քոչար, ... Վահունի, Արաքս, Ա. Ոսկերիչեան, ... Ա. Ադալ, Վ. Գրիգորեան, Գ. ... եան, Աղաւնի, Վ. Թէրզիպաշեան, ... Պօղոսեան, Տ. Հախումեան, Վ. ... ղանեան, Ա. Փալանեան, Շ... զարեան, Արաքման, Արամ... Թումանեան, Դ. Գրեբենշչիկով, ... եւ, Ա. Վարդանեան, Վ. Վաղ... Վ. Միրաքեան, Ա. Ղարագ... Վէպլէր, Ջալիլ, Մկրեան, Մ... եան, Ա. Գուլլակեան, Աշուղ ... Աշուղ Աշխուժ, Ս. Կիրակոսեան, ... Լալեան, Գ. Խնձիկեան, Կ. ... եան, Մ. Կորիւն, Ա. Շահիրազ, ... Շերամ, Ա. Յովսէփեան, Գեղ... Աբով, Ռ. Զարեան:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Այս ջախջախիչ ակնարկէն վերջ, Սկովտիացին նորէն սկսաւ դարձնել տետրակին էջերը:

— Ահաւասիկ ճիշդ քու փնտռածդ, ըսաւ վայրկեան մը ետքը· պզտիկ, կահաւորուած երեք սենեակնոց առանձին յարկաբաժին մը· մլուկ ալ չկայ··· հասցէն թիւ 19, Թաթավլա փողոց, այսինքն Բերայի հիւսիսային կողմը··· Քրէտի Լիոնէն աշխատող Ֆրանսացիի մը կը պատկանի··· Ցիմարը յոյն աղջկան մը սիրահարեր է··· եկուր տես որ ան ալ սիրուհին է եղեր պուլկար երիտասարդի մը ··· Այս վերջինը գիշեր մը վրայ հասեր է եւ Ֆրանսացիին թեւէն բռնելուն պէս պատուհանէն դուրս նետեր է··· Դրամատունը վեցամսեայ արձակուրդ տուեր է տղուն, որպէսզի դարմանուի··· ամսական ութսուն ոսկիի կը ձգեմ, այսինքն տասներեքուկէս անգլիական·· աժան է··· կ'ուզե՞ս···

— Ի հարկէ կ'ուզեմ, յարմար կ'երեւայ···

— Ուրեմն նկատելով որ քեզի ղրկողը Սըր Ճօնն է, կ'ենթադրեմ որ պատուաւոր տղայ ես եւ երաշխաւորի պէտք չկայ···

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ երիտասարդը զսպելով իր խնդուքը· ուրիշ ի՞նչ յանձնարարութիւններ ունիք ինծի համար···

— Հիմակուհիմա Բերա Փալասի սենեակդ մի ձգեր եթէ, անշուշտ, ծախքերուն կրնաս տոկալ··· երբեմն, երբեմն հոն բնակէ··· եթէ վրադ հըսկողութիւն կը կատարեն, այն ատեն պիտի ենթադրեն որ պանդոկը քու մընայուն հասցէդ է եւ զբօսասէր Եւրոպացի մը ըլլալով շաբաթը քանի մը գիշեր դուրսը՝ աղջիկներուն հետ կ'անցընես··· Այդ ձեւով ազատ կ'ըլլաս եւ յարկաբաժինիդ մէջ կը տեսակցիս անոնց հետ որոնք չես ուզեր որ քեզի ընկերանան հանրային վայրերուն մէջ··· ի հարկին Թաքստոցի տեղ ալ կը ծառայէ···

— Շատ լաւ· հիմա կրնա՞ք ինծի ցոյց տալ տեղ մը ուր հնարաւորութիւն կայ քաղաքական բոխ-բասներ իմանալու··· Օրինակ սրճարաններ ուր լրագրողներ, նախկին երեսփոխաններ կամ պետական մանր մունր պաշտօնեաներ կը յաճախեն···

— Ֆօսքօլօ կաֆելան կայ, Փթի-Շանը կայ, բայց անոնք լրտեսներով կամ գաղտնի գործակալներով լեցուն են այս օրերս··· այնպէս որ հոն եկող գացողները շատ չեն խօսիր··· չեմ կարծեր որ սովորական լուրերէն զատ բան մը իմանաս···

— Բայց անշուշտ կան այնպիսի վայրեր ուր ընդդիմադիրներն ու դժգոհ տարրերը կը հաւաքուին, իրենց դանդատները յայտնելու համար···

— Ընդդիմադիր չկայ· Ենկիւրիի դայլը եղած - չեղած ընդդիմադիրները կախեց տարիներ առաջ··· Դըժգոհ տարրերն ալ ժողովուրդին մէջ կորսուած են, ինչպէս ուրիշ երկիրներու մէջ··· Եթէ նոյնիսկ հանդիպումներ կ'ունենան, վստահ եղիր որ գաղտնի կը հաւաքուին, այլապէս ոստիկանութիւնը շուտով անոնց հետքը կը գտնէ···

— Ուրեմն կը նշանակէ որ սխալ է Սըր Ճօրճի կարծիքը թէ արմատական փոփոխութեան մը պիտի ենթարկուի երկիրը···

— Ի հարկէ սխալ է, եւ փառք Աստուծոյ որ այդպէս է· ես շատ խոհեմ մարդ եմ, եթէ պէտք ըլլայ կարծիք յայտնելու· բայց հաստատ համոզումս է որ Քէմալ ամուր նստած է իր աթոռին վրայ ու, թէեւ անառակ կենցաղ ունի անձնապէս, բայց պէտք է ընդունիլ որ մեծ բաներ ըրաւ Թուրքիոյ համար··· Հին սերունդը չսիրեց որ ան քարուքանդ ըրաւ կրօնքն ու հին սովորութիւնները, կրնայ ըլլալ··· սակայն յառաջդիմասէր երիտասարդները անոր հետ են··· անանկ որ եթէ Տրնքէնըն գլուխը դրեր է որ հակաքէմալական շարժում մը պիտի կատարուի այստեղ եւ այդ պատճառով ալ քեզի ղրկեր է որ մանրամասնութիւններ ժողվես, կը ցաւիմ ըսելու թէ ջուր ծեծելու եկեր ես···

— Անիկա իր առաջին կարծիքն էր, դիտել տուաւ Սուէտէն· կայ նաեւ երկրորդը, Սըր Ճօրճ կը խորհի թէ շարժումը Մ. Քէմալն է որ կը պատրաստէ, խաղ մը, թերեւս, խոլամութեան աչքին կամ փորձ մը՝ ետ առնելու համար Թրքական այն հողերը զորս հետզհետէ կորսնցուցին Պալքանեան առաջին պատերազմէն ի վեր···

— Ի՞նչ պէտք ունի, հարցուց Սկովտիացին իր աւազի գոյն մազերը թօթվելով· հայրենիքը ազատեց ստրկութեան ու նախապաշարումի շղթաներէն որոնք կաշկանդեր էին զայն դարեր շարունակ··· անհաւատալի է անոր կատարած հրաշքը··· ժողովուրդին ամբողջ հոգեբանութիւնը յեղաշրջեց: Դուն այդ բանը չես կրնար տեսնել, բայց ես այսքան տարի հոս ապրած ըլլալով, շատ աղէկ կը հասկնամ··· յեղաշրջեց կ'ըսեմ··· խալիֆա, Սուլթան կամ Շէյխ -իւլ իսլամ ըլլալու պէտք չունի··· իբրեւ մենատէր աւելի զօրաւոր է քան կրնար ըլլալ յիսուն սնամէջ տիտղոսներով, եթէ անիկա կ'ենթադրէր հպատակիլ Սօլյաններուն կամ Գուրանի հ... ներուն···

— Թերեւս, բայց կ'ըսեն թէ ... րազմի պատրաստութիւն կը ...

— Անոր ալ պէտք չունի· եթէ ... տերազմ ուզէր՝ Յունաստանի ... փոխութիւնը աքանչելի պատեհ... մըն էր իրեն համար··· Յոյները ... րիմ թշնամիներն են այս երկիր... ինք տասնեակ մը տարիներ կռու... անոնց դէմ··· անոր առջեւ մեծ ... լու կարողութիւն ունեցող ... անգամ չկայ Ադրիականի այս ... մը··· արդարեւ ներկայիս ... ամէնէն մեծ զինուորն է ան··· ... րան կռուողներէ բաղկացած ու ... մակերպեալ բանակ մը ունի որ ... ոստումով ոտքի պիտի կանգնի ... րազմի մը պարագային··· երբ Յո... ըը իրար կը ջարդէին, անիկա ... ուան մէջ կրնար գրաւել Թրակի... կտոր կտոր ընել Պուլկարները ... միջամտէին··· բայց հըրաւ··· ... յարգեց Պալքանեան դաշինքը որ ... մաձայնութիւն մըն էր Թուրքի... Ռումանիոյ, Եուկօսլավիոյ եւ ... նաստանի միջեւ՝ իրերու կացութի... պահպանելու նպատակով կնքուա...

(Շար.)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԳԱՂՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ.— Ընկեր Վ. Իշխանեան այցելեց վերջ Լիոն, Վիէն, Սէնթ Էթիէն եւ Սէն Շամոն, Վալանս հասաւ հինգշաբթի 17 մարտ:

Համաձայն իր կարգադրութեան, ընթրիքէն վերջ տեղի ունեցաւ կոմիտէական ժողով, որ տեւեց գիշերուան ժամը մինչեւ 11, մինչ քովնտի սրահը կը սպասէինք մէկէ աւելի ընկերներ եւ համակիրներ: Ժողովէն վերջ, խումբով դուրս ելանք սրճարանէն, ճամբան մեզի միացան «Զոմ»ի ընկերը, որ Mr. Ribyի մարզական մէկ ակումբէն, տուն կը վերադառնար:

Ցաջորդ օրը նորէն գործի ենք: Օրուան կարգադրութեամբ իրիկուն կ'ընենք: Ժամը 8.30ին, ընկերական ընդհ. ժողով նշանակուած է: Մեր «Սիաման» ակումբն ենք, ներկայ են բոլոր ընկերները: Օրակարգի հարցերը լրացնելէ վերջ ընկեր Վ. Իշխանեան երկարօրէն խօսեցաւ կուսակցութեան պատմութիւններուն, պարագաներու հետ ձեռք բերուած արդիւնքներու, յաջողութեանց եւ յաղթանակներու մասին:

Վաղը շաբաթ է, ուրախ ենք որ առատ ժամանակ ունինք ընկերը վայելելու եւ օգտուելու իրմէ:

Կէս օրուան ճաշէն վերջ կ'ուղղուինք դէպի Արտէշ, բարձրանալու համար Քուրուսոլի պալատը: Կը սկսինք այնպէս պէս վեր մագլցիլ լեռան կողէ վեր, վերջապէս կը հասնինք «Ցամեցին» ծանօթ՝ Մակ Քարը, յոգնած ու քրտնած: Ու կը խօսինք, կը պատմենք հին յիշատակներ, նոր հողեր:

Արեւուն հետ մենք ալ սկսանք մեր վայրէջքը, եւ ժամը 8.45ին մտանք քաղաքական Թատրոնի վերնայարկը որ լեցուած էր: Ժամը 9ին, օրուան նախագահ ընկեր Թէպոյեանի բացման խօսքէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ «Զոմի» «Արաքս» երգչախումբը, որ քառաձայն երգեց «Մեր Հայրենիք»ը եւ «Սօնա եար»ը, խորապէս ազդելով: Ցաջողութեամբ մեներգեց, Օր. Եղիսաբէթ Եղիկեան (Կիլիկիա): Շնորհաւորելի է երգչախումբին ղեկավար Պ. Յակոբ Զօրթեանի յարատեւութիւնը:

Ցետոյ ջերմ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկեր Վ. Իշխանեան, որ երկար եւ կուռ բանախօսութեամբ մը մինչեւ վերջը լարուած պահեց ունկնդիր բազմութիւնը:

Ընկերը իր ճառը սկսաւ բնորոշելով նիւթէն ու բարոյական հայրենիքները, որոնց վերջինը կոչուած է կենդանի պահելու: «Մեր Հայրենիքը զոր կորսնցուցին քիչ առաջ, բարոյապէս կանգուն պիտի պահենք լեզուով, երգով ու աղօթքով»: Ցետոյ փաստերով ժխտեց թէ վերջին 50ամեակի մեր քաղաքական կեանքը ձախորդութիւններ է կրած: Որովհետեւ իրականութենէն վեր պահած ենք մեր աչքերը: Ճառին երկրորդ մասը մասնաւորուած էր Հայաստանին ու անոր կրած հոլովումներուն, որոնցմէ վերջինը «Խորհրդային Հայաստան»: «Դարեր շարունակ մէկ հատիկ Հայաստան բառը բաւարար էր եղած մեր պատմական հայրենիքը իր ամբողջ ընդարձակութեամբը արտայայտելու, բայց 29.000 քառակուսի քիլոմեթրին համար… բաւական չեղաւ ու հարկ դատեցին «Խորհրդային» օգնութեան բերել»: (Ծիծաղներ):

Ընկերը յետոյ մի առ մի գծեց, շարժանկարի նման, Խ. Հայաստանի արտաքին ու ներքին պայմանները: Անդրադարձաւ կատարուած գնդակահարումներուն եւ աւելցուց.«Թերի պիտի ըլլար ըսել թէ մեր հայրենիքի վարիչները կը գլխատուին: Կը գլխատուի նոյնինքն հայրենիքը…»:

Ան տուաւ նաեւ յուսադրիչ կողմերը: Ու իր ճառը վերջացուց պատմական օրինակներով եւ կոչով մը՝ համախմբուելու համար նշանաբանի մը շուրջ «Հայ, հայութիւն եւ Հայաստան»

Այս գեղեցիկ ճառը, որ յաճախ կ'ընդմիջուէր բուռն ծափերով, խոր տպաւորութիւն ձգեց ներկաներուն վրայ: Բանախօսութենէն վերջ մեր սովորութեան համաձայն ուղղուեցանք սրճարան: Մեզի կը հետեւէին յիսնեակ մը երիտասարդներ, ներշնչուած Դաշնակցականի հայրենասիրութեամբ:

Ծ. Սեւան

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Կ. ԽԱՃԻ ԵՐԿՈՑԹԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը մարտ 20ին, կիրակի գիշեր, կազմակերպած էր իր պարահանդէսը Մէզոն Ալֆոր, Սալ Պարտիի մէջ: Հաճաւոր տեղին հնաւորութեան՝ սրահը լիքն էր ծայրէ ծայր: Հաճելի էր տեսնել հայկական արուարձանի սոյն հաւաքոյթը: Ամէն բանի մէջ խնամք եւ ճաշակ: Ընկերուհիներու նուէրներով կազմուած ճոխ պիւֆէէն մինչեւ արագ եւ մաքուր սպասարկութիւնը:

Կ. Խաչի սանըրու միութեան վարիչը՝ Պ. Ս. Յովհաննէսեան, օրուան նախագահ, «Մեր հայրենիքով» բացաւ հանդէսը: Քառաձայն երգեց Ս. Մ.եան երգչախումբը: Ցետոյ քանի մը խօսքով ներկայացուց Կ. Խաչի գործը եւ օգտակարութիւնը:

Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան Կ. Խաչուհի Ա. Գ. Տէր Խաչատրեան երգ, Ա. Ալիքսանեան արտասանութիւն, Ս. Միութենէն Օր. Փերուզ երգ, Օր. Մանուշակ արտասանութիւն, Պ. Գ. Խմբէմեան արտասանութիւն: Թէ երգողները եւ թէ արտասանողները ընտրած ըլլալով իրենց ուժերուն համապատասխանող կտորներ՝ յաջող էին եւ ջերմ ծափեր խլեցին:

Երկու եղբօր աղջիկներ՝ Գեղուհի Տէր Խաչատրեան հայկական պարով եւ չորս տարեկան Վարդուհի Տէր Խաչատրեան արտասանութիւնով, որ կատարեց իր տարիքէն չսպասուող ճարտարութեամբ, մեծ հաճոյք պատճառեցին ներկաներուն:

Օրուան բանախօսը, Լ. Զօրմխեան քանի մը խօսք ընելով Կ. Խաչի մասին, ծանրացաւ օրուան կեանքին վրայ: Պարզեց Ֆրանսայի մէջ ստեղծուած պայմանները եւ փաստացի օրինակներով ցոյց տուաւ միշտ նոր բան սորվելու անհրաժեշտութիւնը: Թելադրեց մանաւանդ նոր սերունդին, որ աչալուրջ ըլլայ, հետեւի մամուլի, տեսնէ եւ գործէ ինչ ասպարէզներու մէջ, ինչ արհեստներու համար որ աշխատաւորի պահանջ կայ եւ անոր համեմատ ընտրէ իր սորվելիք արհեստը: Լաւ է նոյնիսկ տիրանալ քանի մը արհեստներու որովհետեւ կեանքի արագ դարձը յաճախ կը խափանէ գործի մէկ հրապարակը, պահանջ ըլլալով ուրիշի մը մէկ խօսքով երբեք չծուլանալ, երբեք ուշ չհամարել, միշտ աշխոյժ ըլլալ եւ նոր բան մը սորվիլ, այս անողոք կեանքէն պատառ մը հաց խլել կարենալու համար:

Այս օգտակար յորդորը, որ ճառ մը ըլլալէ աւելի զրոյց մըն էր, ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով:

Խորոված հաւ մը եւ շիշ մը շամփանիա աճուրդի դրուելով՝ միութեան ապահովեց գոհացուցիչ գումար մը: Աճուրդին առատօրէն մասնակցողներէն աչքի կը զարնէին Պ. Վարժապետեան, Պ. Ուրբաթեան, Պ. Թիրէքեան նաեւ Ս. Միութիւնը, որու պատանի անդամները իրենց անհատական անունը պահելով՝ չէին խնայեր իրենց փրանքները, մէկ անունի տակ «Ս. Միութիւն»: Աճուրդը շահեցաւ Պ. Վարժապետեան 10 փրանք նուիրելով: Գովելի էր հայրենակիցի առատաձեռնութիւնը: Ան առաջին անգամ ըլլալով կ'երեւար Կ. Խաչի շրջանակին մէջ:

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին նաեւ Հօկի եւ Պետ. Կ. Խաչի անդամանդամուհիներ: Ուրախալի երեւոյթ մը: Ցանկալի էր, որ պատահական բան մը չըլլար այդ: Գեղեցիկ ճաշի մը նուագով եւրոպական պարերը խանդավառ տաք մթնոլորտի մը մէջ տեւեցին մինչեւ առտու:

Ներկայ մը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

60 ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ԼԻՈՆ, (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Լիոնի կոմիտէի կազմակերպած Վարդանանցի հանդէսը անցաւ շատ յաջող: Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած, ու դերակատարները ջանք չէին խնայած հանդէսին կանոնաւորութեան համար: Առ հասարակ բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերուն մէջ, մանաւանդ Վարդանը, Վասակը, Ղեւոնդ Երէցը պարտիկ Թագաւորը եւայլն: Այս առթիւ կոմիտէն մասնաւոր շնորհակալութիւն կը յայտնէ Պ. Պ. Հացագործեանի, Յ. Թորոսեանի, Մ. Սէֆէրեանի, Լեւոն Ալէմեանի եւ Օր. Ֆլորա Նուրիկեանին:

*** Լիոնի մէջ ալ հայ երիտասարդներուն մինչեւ 33 տարեկանները զինուորական թուղթեր ստացան, որոնց մէջ նշանակուած է ենթականերուն ո՞ր բանակին մէջ ծառայելը: Կը կարծուի թէ ապրիլին բոլորն ալ զինուորութեան պիտի կանչուին:

*** Հայաստանի գնդակահարութիւններու լուրը շատ գէշ ազդած է բոլորին վրայ: Դժբախտ հայրենիք, դժբախտ ղեկավարութիւն: Դեռ երէկ հաւատարիմ, յեղափոխական, այսօր լրտես, դաւաճան, Թրոցքիստական եւ … Դաշնակցական: Իբրեւ թէ ոչինչ պատահած ըլլար, լռած են ինքնագլուխ կաչաղակները, որոնք Հայաստանասէրի, եւ Հայաստանի օգնութեան կոմիտէի անունը վրանին առած ամէն տեսակ հովի կը յանձնէին իրենք զիրենք, կը մտնէին ընտանեկան սեմերէ ներս,— «Հա՛ արձանագրուէ Հօկին, Հայաստան պիտի երթաս, Հայաստանի մէջ քեզի գործ պիտի տան, պաշտօն պիտի տան»: Եւ դեռ ինչ առասպելներ, խեղճ ու անճար մնացած ընտանիքները իրենց կապելու համար: Իսկ այսօր երբ իրենք կեդրոնէն լուծուած, ու մնացած են երեսի վրայ, մէկը չկայ որ գոնէ նիւթական հաշիւ պահանջէ: Ո՞ւր գացին հաւաքուած դրամները…

*** Ընկեր Վ. Իշխանեանի բանախօսութիւնները եւ դասախօսական ու վիճաբանական ժողովները շատ լաւ տպաւորութիւն ձգած են բոլորին վրայ: Ընկերը հարցերը այնպէս կը պարզաբանէր որ ունկնդիրը չէր կրնար առարկել:

Բանախօսութիւններէն վերջ Լիոնի մէջ ունեցանք 15 նոր ընկերներ: Իսկ Լիոնի եւ շրջանիս մէջ նոր արձանագրուած ընկերներու թիւը կը հասնի 60ի:

Մ. Տէր-Պետրոսեան

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱ, 20 Մարտ (Յառաջ).— Կիրակի կէսօրէն վերջ, Թէատրի սրահին մէջ, բանախօսեց ընկեր Վ. Իշխանեան: Ներկայ էին 70 հոգի, ինչ որ փոքր թիւ մը չէ մեր համեստ եւ ցիրուցան գաղութին համար:

Նիւթն էր Թուրքիոյ ներկայ քաղաքականութիւնը: Ընկերը մի առ մի թուեց բոլոր այն նուաճումները զորս Մ. Քէմալ շահեցաւ, ընդհանուր պատերազմէն վերջը, եւ բոլոր այն բարեկամական դաշինքները, զորս կնքեց օտար պետութիւններու հետ: Եւ եզրակացուց.—

— «Թուրքիան, իր բոլոր դաշնագրերով եւ ռազմական պատրաստութեամբ, դարձեալ կ'ապրի կասկածելի օրեր: Միշտ մտահոգ վաղուան համար: Կ'ապրինք շրջանի մը մէջ ուր ոչ բարեկամութիւնը, ոչ ալ դաշինքները կրնան ապահովութիւն ներշնչել: Անակնկալ մը, մէկ օրէն միւսը, ամէն բան տակն ու վրայ կ'ընէ»:

Ընկերը խօսեցաւ նաեւ ներկայ քաղաքական անստոյգ կացութեան մասին:— «Ի՞նչ պիտի ըլլայ արտասահմանի մէջ ապրող հայ ժողովուրդի վիճակը, եթէ վաղը փոթորիկ մը փրթի: Անցեալի դառն փորձառութիւնները մեզի շատ բաներ սորվեցուցին:Սուտեն ուրիշներու խոստումները ու շռայլաբանութիւնները: Ոչ ոք մեզի համար չի ցաւիր, ամէն մարդ իր շահը կը փնտռէ: Մեր փրկութիւնը մեր մէջ փնտռենք: Երբ վաղուան անակնկալը կը պատահի, եթէ ոչ անվնաս, գոնէ նուազ վնասով դուրս գալու համար, անհրաժեշտ է միանալ, առանց ետ նայելու, առանց կուսակցական, եւ ուրիշ նեղմիտ հաշիւներու: Մէկ սիրտ մէկ հոգի, գալիք վտանգը դիմաւորելու: Կ'ըսեն միութիւնը զօրութիւն է, ես կ'աւելցնեմ եւ փրկութիւն է»:

Ընկերը պարզեց նաեւ Հայաստանի ողբալի կացութիւնը, եւ եզրակացնելով, կրկին յորդորեց միանալ, որ պէտզի կարենանք օգտակար դառնալ հայրենիքին ալ:

Ցաջողութեամբ մեներգեց եւ արտասանեց Օր. Սիրարփի Գարամանեան: Արտասանեցին երկու անբաժան ընկերները, Մովսէսն ու Ցակոբիկը: Անակնկալ մը եղաւ Գէորգ Ժամկոչեան (6 տարեկան), փոքրիկի մեներգը «Մարթինա տուր իմ մայրիկ»: Բոլորն ալ արժանացան ծափերու:

Ժամը չորսին հանդիսականները մեկնեցան գոհ սրտով, խորապէս ազդուած բանախօսութենէն: Ժողովէն վերջ, ընկեր բանախօսը ընկերներուն խօսեցաւ կուսակցութեան աշխատանքներու մասին եւ թելադրեց մնալ կարգապահ եւ պարտաճանաչ:

Մ. Բարխեան

ՊԶՏԻԿ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

ՎԻԼ ՖՐԱՆՇ (Ռօն), 19 մարտ.— Մենք հոս կը բնակինք 30 ընտանիքներ: Առահասարակ պարզ գործաւորներ ենք, ընդհանրապէս բազմանդամ փոքրիկներով բեռնաւորուած: Հակառակ մեր ունեցած տաժանակիր աշխատանքի եւ ընտանեկան հոգերուն, 1933էն ի վեր հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան դասեր կը սորվեցնենք մեր զաւակներուն:

Դասաւանդութիւնը շաբաթը երկու անգամ է, մէկը Դշ. իրիկուն, միւսը՝ Շբ. իրիկուն: Աշակերտները բաժնած ենք երկու կարգի Ա. եւ Բ.: Դասաւանդութիւնը կը կատարեն Պ. Պ. Զատիկ Եղիազարեան եւ Նազարէթ Էլիզեան: Վերջերս կազմակերպեցինք դպրոցական հանդէս մը արտասանութիւններով, մեներգներով եւ զաւեշտ մը (4 Սալորները) հանդէսը տեղի պիտի ունենայ մարտ 27ի կիրակի օր կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, րիւ Բօլանի փաթրոնաժի սրահին մէջ: Մուտքը ազատ է բոլորին համար: Անշուշտ շրջականերէն ալ հայրենակիցներ պիտի գան օրինակ առնելու եւ իրենց մանուկներուն սորվեցնելու մայրենի լեզուն:

Հ. Մ. Երկ. Միութիւն

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ամասիոյ եւ Մարզուանի Հայր. Միութիւնը Բժիշկ Ամիրտոլլաթի մահուան 500ամեակը այնքան յաջող տօնելէ վերջ՝ կազմակերպած էր նոյնքան փայլուն երեկոյթ-պարահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ մարտ 19ին, Palais d'Hiverի սրահին մէջ:

Ինչպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ին, Կապոյտ Խաչին եւ Աղքատախնամին, նոյնպէս եւ սոյն երեկոյթին բացումը կատարուեցաւ Թանկոյով, բայց Ամասիացիները արժեցուցին իրենց հայրենասիրութիւնը՝ եւրոպական պարերը մերթ ընդ մերթ համեմելով հայկական բաժիններով:

Նախ Հայ Արիներու կողմէ ներկայացուեցաւ «Ամիրտոլլաթ մեր մէջ» պզտիկ զաւեշտ մը: Ապա տեղի ունեցաւ գեղեցիկ աչքերու մրցումը: Սեւորակ աչերով Հայուհիներ սկսան տողանցք ընել նուագի ընկերակցութեամբ, իսկ դատաւոր — յանձնախումբի 10 երկսեռ անդամները կը նօթագրէին իրենց տպաւորութեան արդիւնքը որ հետեւեալը եղաւ.— Ա. մրցանակ տրուեցաւ Օր. Անայիս Գոճապաշեանին, Բ.ը Օր. Նազենի Ղազարեանին, իսկ Գ.ը Օր. Սիրարփի Խմբրեանին:

Ապա բեմ հրաւիրուեցաւ յանձնախումբին նախագահուհին՝ Տիկին Մարի Թէրզիպաշեան, որ երգեց նախ «Սեւորակ աչեր» յետոյ «Ես սիրեցի»ն եւ ուրիշ քանի մը հայրենաշունչ երգեր:

Թանկօն, վալսը, րումպան սպառեցին չամփանեանները, ապահովելով միութեան կոկիկ հասոյթ մը:

Հայ արիները ներկայացուցին Սեթեանի ղեկավարութեամբ՝ «Միջադգային սափրիչը» կամ «40 ժամ աշխատանք» քրքջալիր զաւեշտը:

Ռեբեկա Միլտոնեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 21 Մարտ.— Կիրակի կէսօրէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը Փառվանսի բաժակի կէս վերջաւորութեան (demi finale) մրցումը կատարեց Ավինեոնի նշանաւոր խումբին դէմ, Մալըմօռ քաղաքին մէջ, ներկայութեամբ 1500 հոգինոց բազմութեան մը, որուն 200էն աւելի Հայեր էին եկած Մարսէյլէն, Էքսէն, Փեռթուիէն եւ Մալըմոռի մօտիկ գիւղերէն:

Մրցումին կը նախագահէր Մալըմոռի քաղաքապետը շրջապատուած քաղաքապետարանի խորհրդականներով, Ներկայ էին նաեւ Ավինեոնի երեսփոխան քաղաքապետը եւ իր խորհրդականները, մարզանքի դաշնակցութեան Փառվանսի քարտուղարը, եւ մարզական թերթերու մասնաւոր թղթակիցներ:

Սոյն մրցումը կարելի էր նկատել տարուան ամենակարեւորը: Եզանակին սկիզբը անոր կը մասնակցէին 150է աւելի զօրաւոր խումբեր, որոնցմէ՝ յաջորդական շրջաններու ընթացքին, պարտուողները դուրս նետուած ըլլալով, մինչեւ ցարդ մնացած էին չորս յաղթական խումբեր: Անոնց մաս կը կազմէր մեր Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ հոս՝ իր հիմնարկութենէն մինչեւ հիմա առաջին անգամն է որ այս բախտին կ'արժանանար:

Հակառակ Ավինեոնի խումբին վայելած հռչակին եւ իր չորս արհեստաւոր խաղացողներուն՝ մերինները շատ մեծ յոյս կը ներշնչէին յաղթութեան մը, նկատելով՝ Լա Սիոթայի դէմ նախորդ շաբթուան իրենց ըրած գեղեցիկ մրցումը եւ տարած յաղթութիւնը:

Դժբախտաբար դէպքերը հակառակ դասաւորուեցան: Նախ մեր խաղացողները, հակառակ առաջին կէսը շահելուն, չունեցան նախորդ շաբթուան վճռականութիւնն ու եռանդը, երկրորդ իրենց դէմ գտան դատաւոր մը որ աչքի կը զարնէր իր կողմնակալութեամբ: Ան մերժեց մեր տղոց նշանակած երկրորդ կէտը եւ քանի մը վէնալթի ի նպաստ մեզի, յետոյ ձախաւեր որոշումներով կեցուց մերիններուն վտանգաւոր քանի մը յառաջացումները եւ վերջապէս մեզի կորսնցնել տուաւ 3 — 1:

Ընդունինք նաեւ որ Ավինեոնը խաղաց գեղեցիկ մրցում մը, աւելի տիրապետեց խաղարկութեան, մասնաւորապէս մերինները յաճախակի ջղայնութեան, ինչ որ չափազանց ազդեց խումբին ընդհանուր ներդաշնակութեան վրայ: Թերեւս արդիւնքը տարբեր ըլլար, եթէ անոնք ըլլային քիչ մը պաղարիւն եւ չըջահայեաց: Հ. Մ. Ը. Մ.ի լաւագոյններն էին Քէչէճեան, Թէքէեան միջնապահները:

Մրցումէն վերջ երկու խումբերը բոլորուած գինեւեղաններու շուրջ, ներկայութեամբ դարձեալ երկու քաղաքապետներու եւ մարզական ներկայացուցիչներու, մէկ մէկու կենաց պարպեցին: Եղան բաժակաճառեր: Հիւրերը հիացումով խօսեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի վրայ որ կրցած էր մինչեւ կէս վերջաւորութիւն գալ:

Հոս պարտք կը սեպենք ըսել — «Կորսնցուցինք, հոգ չէ, սակայն ղղո՛յշ, կիրակի օրուան Thellի դէմ մրցումը շատ լուրջ է մարզական տեսակէտով: Thellէն պարտուելով կը մնանք մեր կարգին վրայ, իսկ յաղթելով կ'ելլենք պատուոյ դասակարգին»:

Վ. Քիւփէլեան

Կ'ՃԻՐ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Միայն երեք վիրաւոր, որոնք տաժանքին մեռած չէին, ստիպման տակ շինհաւ ըրի: Որովհետեւ Թուրքերը սպառնացին զարնել գլխս, եթէ չդպէի:

Ալիպաղ կ'երգէր, երբ իրիկուան վար, ու կրակը համովնար:

Մանգէրի ալըլմ,

Տէրէտէ տուրտում,

Պիր ֆիշէնկ աթըլմ,

Պէշ քիշի վուրտում:

Նէ եափալըմ, դարտաշ,

Եիրէքտէն վուրուլտում,

Եիրէք եարաընտան

Թուրթուլուշ զօր տըր,

Թուրթուլմադ զօր տըր,

Թուրթուլմադ զօր տըր:

Վռնտուեցէ ետք նորէն Սլոյին դացի: Ան գլխս վար դրաւ, մինչեւ աղէկնալու: Անկէ յետոյ ինծի ըսաւ.

— Ես զինուորական փախստական մը: Վիճակս մէջտեղն է: Եթէ գլխս գտնեն, զինուոր կը տանին: Բիւզանդին համար ալ կ'ըսեմ որ տղաս է, կը փրկեմ, որովհետեւ բնաւ յայտնի չէ Հայ ըլլալը: Բայց ես քեզի ի՞նչ ըսեմ, ո՞ւր դնեմ: Երեսէդ կը կաթի որ Հայ ես: Զինուորի տարիք ունիս: Մեկնէ եւ գլխուդ ճարը նայէ:

Իրաւ ալ Բիւզանդ հոն տան տղու պէս էր: Սլօ աղջիկներ ունէր, որոնց գաղտնիօրէն կը հայհոյէր, քածերու տեղ դնելով: Անոնցմէ մեծը Բիւզանդին գլուխը կը քթուէր (ոջիլ որոնել) ու քոյր եղբօր պէս էին: Մեր գեղն ալ Արզնոց Քիւրտ կ'ըսէինք, որովհետեւ սեւռնուտ էին: Անոնք կուրծքը բաց կը պտտէին, մարդ զարկած էին: Շարունակ որսի կ'երթային: Ոչնէին անհամար հօտեր: Ժամ չէին սիրեր, ու մինակ մեծ տօներուն, ան ալ ակամայ, աղօթել կուգային: Քիւրտի ճե՞տ, ու առհաւօրէն այդպէ՞ս…

Բիւզանդ Սլոյի կ'աղաչէր որ գլխս ճամբու չդնէ: Խնամիս տղան էր ան: Դրացիս: Մանկութեան ընկերս: Իրենց բուխերիկը մեր պատուհանին առջեւ կը մխար: Մեր դռնէն դուրս ելլէինք, ոտքերնիս իրենց կալն էր:

— Այս ձիւն ձմրան ո՞ւր կը ղրկես որ երթայ մեռնի: Հիւանդ ալ է: Քու ինծի տուած հացդ մէջերնիս կը բաժնենք մենք ու միասին կ'ապրինք մինչեւ գարուն: Պէտք չունիս անոր հաց տալու: Մի ճամբեր…

Սլօ անդրդուելի մնաց: Գեղը ժանտարմա լեցած էր: Եթէ մտնէին… Իր դրացին, Զավուշ, ժանտարմաներու ներքինին, կասկածելի տիպար էր: Բիւզանդ տեսնելով որ ճար չկայ, որոշեց ինք ալ ինծի հետ հեռանալ: Ըսաւ որ հարուստ Քիւրտ մը, Ղարա Ֆէրօ, զինքը հովիւ ուզած է, ինծի հետ հոն կ'երթայ ու անոր հօտը կ'արածենք ու կ'ապրինք: Սակայն Սլօ կ'ըսէր որ Ղարա Ֆէրօ, թէեւ պարկեշտ, բայց թուլամորթ է ու վախկոտ: Ան ինքզինքը չի կրնար պաշտպանել, ո՛ւր մնաց ձեզ:

— Ո՛չ, ըսի Բիւզանդին, դուն մի՛ գար, հոս ապահով է: Կեցիր հոս: Ի՞նչ շահ եթէ երկուքս ալ մեռնինք: Թո՛ղ երթամ: Ինչ կ'ուզէ ան ըլլայ:

Սլօ ինծի Մէճիտի մօտ, գեղէն դուրս, առանձին տունի մը տեղը բացատրելով, ըսաւ որ հոն երթամ.

— «Քովը երկու Հայ ունի, բարի մարդ է, քեզ ալ ներս կ'առնէ»:

Ու երբ շնորհակալութիւն յայտնելով մնաք բարով ըսի եւ ճամբայ ելայ, տեսայ որ Բիւզանդ, հետքերուս վրայ թնծկալով կը հետեւի ինծի:

— Ո՞ւր Բիւզանդ:

— Ես ալ կուգամ: Ալ լոոր քով չեմ կենար:

— Չէ, խուրպան, դուն մի՛ գար, ետ գնա, մեղք է քեզի:

Զօրի հեղեղատը հասանք:

— Լօ, Մէմմէտ (Բիւզանդին անունը), լօ, ետ եկուր, ո՞ւր կ'երթաս, դուն ալ անոր պէս կէպէրմիշ կ'ըլլաս, ետ եկուր, չա'ն ոսկոր, կը կանչէր Սլօ տան դռնէն: Երմա՛ն, ետ դրկէ զայն:

— Դուն ան կու ղրկես, ես ալ կ'երթամ, երկուքս մէկ կու մեռնինք, կը կանչէր անոր Բիւզանդ, լալով:

Սլօ կը պոռար որ դառնայ:

Ես կեցայ:

— Բիւզանդ, խուրպան, ետ գնա: պիտի երթա՛ս: Չէ՛ նը հոս կու կոյնիմ, եղած տեղերնիս երկուքս ալ կու պաղինք: Գնա՛: Ինչքան քիչ մեռնինք, ընքան աղէկ է:

Ճար չկար: Սկսաւ լալ նորէն, երթաս բարով ըսելով: Գլուխը կախեց ու ետ դարձաւ, բարձրաձայն հեկեկալով: Կը կենար, ետ ետ կը նայէր, ու չքերը կը սրբէր: Նորէն կը քալէր: Ու ձորամէջի ուռիներուն տակ կայնած կը դիտէր եռեւէս ու կուլար, մինչեւ հեռանալով կորսուեցայ իր տեսողութենէն:

ԱԲ ԹԷՄԻՐԻՆ ՏՈՒՆԸ

Զամուճիէն Մէճիտ դացող ճամբուն վրայ, աջին, ձորերու եւ բլուրներու մէջ, մեկուսի տուն մը կայ: Շուրջը կաղնի, աղբիւր ու արտեր: Փոքրիկ ուռիներ: Անոնց տակ հողվոտիքը տունին: Համբաւը Իպէ պալէ անունը կուտայ: Ողջ էր Իպոյի տղան, Թէմիր, 60 տարեկան:

Հիւանդկախ, ձիւները ճեղքելով, հասայ տան տակի ձորը: Հոն ինծի հանդիպեցան քանի մը մարդեր: Անոնց հարցուցի.

— Թէմիր լը մա՞լ է (Թէմիր տո՞ւնն է):

Կեցան անոնք: Ու դառնեցան իրարմէ: Ետ դարձաւ մէկը: Միջահասակ, մօրուսաւոր: Առջիս ինկած գլխս տուն առաջնորդեց, ըսելով.

— Վարէ՛:

Ուրիշ ոչ մէկ խօսք: Ան Աբ Թէմիրն էր: Երբ տուն հասանք, կանչեց որ շուները բռնեն: Շատ մեծ եղաւ զարմանքս, տեսնելով որ Սէնօն հոն է ու խոշոր գամբռներէն մէկը զսպելու ըզբաղած որ վրաս չգայ: Ուրիշ Հայ տղեկ մըն ալ միւս գամբռը բռնած էր: Թէմիրի արջաղոյլ շուները անուանի էին: Ու կը խռխչտային ինծի:

Երբ գաւիթէն տուն մտանք, շուրջը, գետնի վրայ, հիւանդներով լեցուն անկողիններ միայն տեսայ: Ամբողջ ընտանիքը պառկած էր, բացի Թէմիրէն ու պառաւ մօրմէն: Երդիքին ծակին տակ նստած էր պառաւ մայրը, Բիրէն, ու տաշտին մէջ գաղջ ջուրով շորթան կը ճմլէր, թան շինելու համար:

— Աս Հայ է, մայրիկ, հիւանդ է, նայէ, խնամք տար: Թերեւս անոր պատճառով մերիններն ալ աղէկնան, ըսաւ ան մօրը:

Պառաւը երեսը ծռեց, ու քրթմնջեց.

— Քուլլի դեն' վրա (բոլորը հոս կուգան):

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

«ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ»Ն ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՑՈՒՆԻՍ ՏԻՆ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԷՋ

Սիթրօէնի գործադուլը եւ միւս խլրտումները միայն աշխատաւորական հանգամանք չունին: Բանուորները ոչ միայն յաւելում եւ հաւաքական պայմանագիր կը պահանջեն, այլեւ սպանիական սահմանագլուխին բացումը, զէնք եւ ռազմանիւթ հասցնելու համար :

Ինչպէս 1935ին եւ 1936ին, այս անգամ ալ բանուորները նստուկ գործադուլ հռչակած ըլլալով, որոշած են դուրս չելլել գործարաններէն, մինչեւ որ գոհացում ստանան: Հինգշաբթի իրիկուն իսկ բանուորներուն կիները եւ զաւակները սկսան ուտելիք, անկողին եւայլն տանիլ իրենց ամուսիններու եւ հայրերուն: Իսկ բանուորները արդէն կանոնագիրներ մշակած եւ մասնախումբեր կազմած են, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար:

Խլրտումներ կը տիրեն նաեւ Րօզէնկարթի ինքնաշարժի գործարանին, Կնօմ-Րօնի, Ֆարմանի, Իսփանօ-Սուիզայի, Պրէկէի, Նիէօփորթի եւ Քոտրոնի օդանաւային գործարաններուն մէջ, ուր բանուորները 15 վայրկեան դադրեցուցին աշխատանքը, իբրեւ ազդարարութիւն :

Կառավարութիւնը անմիջապէս միջոցներ ձեռք առաւ, խորհրդակցութեան հրաւիրելով բանուորական եւ գործատիրական ներկայացուցիչները, բայց երկու կողմերն ալ կը պնդեն իրենց տեսակէտներուն վրայ :

Կը վախցուի որ շարժումը ծաւալի, անելի մը մատնելով կառավարութիւնը, ներքին եւ արտաքին այնքան ծանր կացութեան մը մէջ :

Վերջին լուրերու համաձայն, հիւսիսային շրջանի քիմիական ճարտարարուեստի բանուորներն ալ գործադուլ հռչակած են, առժամապէս գրաւելով գործարանները: Այս առթիւ ժողովներ գումարուած են, ուր ճառախօս մը յայտարարած է.— «Այսօր մենք ենք տէրը »:

Լիլի հանրակառքի աշխատաւորներն ալ կը սպառնան գործադուլ հռչակել: Խլրտումներ կը տիրեն նաեւ Ռուանի նաւահանգիստի բանուորներուն մէջ:

ԱՆԳԼԻԱ ՊԻՏԻ ՕԳՆԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՊԵԼՃԻՈՅ ԵԹԷ ԲՌՆԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԿՐԵՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԵՆ

Ոչ մէկ յանձնառութիւն Չեխոսլովաքիոյ համար

«ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒԱՆԴ Է»

Պ. Չէմպըրլէն, Անգլիոյ վարչապետը Հինգշաբթի օր խօսեցաւ այնքան անհամբերութեամբ սպասուած ճառը, միջազգային կացութեան մասին: Ահաւասիկ հիմնական մասերը.—

1. Մեծն Բրիտանիա պիտի օգնէ Ֆրանսայի, Պելժիոյ եւ Հոլանտայի, եթէ յարձակում կրեն, առանց տեղի տուած ըլլալու :

2. Մեծն Բրիտանիա որ եւ է յանձնառութիւն չունի Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ եւ պիտի չստանձնէ նոր պարտաւորութիւններ այդ երկրին կամ կեդր. Եւրոպայի որ եւ է մէկ մասին համար :

3. Սակայն եւ այնպէս, եթէ կեդր. Եւրոպայի մէջ որ եւ է երկիր նախայարձակման ենթարկուի, Մեծն Բրիտանիա չի կրնար անտարբեր մնալ եւ կրնայ հարկադրուիլ պատերազմի երթալու, դէպքերու ճնշումին տակ :

4. Իտալիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց հիմն է Սպանիոյ մէջ եղած օտար աջակցութեան հարցը: Մեծն Բրիտանիա պիտի շարունակէ խստօրէն կապուած մնալ ոչ - միջամտութեան սկզբունքին :

5. Զանտեսելով հանդերձ որ եւ է պատեհութիւն՝ վերակենդանացնելու համար հաւաքական ապահովութեան քաղաքականութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան գործունէութիւնը, Մեծն Բրիտանիա պիտի շարունակէ իր յոյսը դնել իր սեփական ուժին վրայ: Աւելի քան երբեք մղում պիտի տրուի վերազինման :

Ազգերու Դաշնակցութեան մասին խօսած ատեն, վարչապետը բացատրելով անոր անզօրութիւնը, յայտարարեց .

— «Իմ կարգ մը խօսքերս այն տպաւորութիւնը ձգած են թէ մենք լքեր ենք Ազգաժողովը: Կը խոստովանիմ թէ իմ սկզբնական հաւատքս խորապէս խախտած է այդ հաստատութեան մասին: Եթէ պուտ մը ողջմտութիւն ունինք, պէտք է ընդունինք թէ մենք փորձեցինք Ազգաժողովին վրայ դնել պարտականութիւն մը որ վեր է իր ուժերէն: Ազգաժողովը հիւանդ է եւ անզօր: Ես հաւատքս չեմ կորսնցուցած թէ կրնայ վերակենդանանալ եւ զօրանալ, դառնալով ազդու զէնք մը խաղաղութեան համար: Բայց ան ուժ չունի այսօր »:

Վերազինման պահանջը շեշտած ատեն, Պ. Չէմպըրլէն մասնաւորապէս ծանրացաւ օդանաւային պաշտպանութեան վրայ եւ ազդարարեց .

— « Վերազինման աշխատանքը պէտք է առաջնութիւն վայելէ ազգին բոլոր ճիգերուն մէջ»:

Վարչապետին յայտարարութիւններն ընդունուեցան ծափերու մէջ, առանց քուէարկութեան :

Միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ զինեալ ազգի օրինագիծը

Երեսփ. Ժողովը Հինգշաբթի օր միաձայնութեամբ քուէարկեց զինուորեալ ազգի օրինագիծը, որուն համաձայն ամբողջ ազգը զինուոր պիտի համարուի, պատերազմի պարագային, իր մարդկային, բարոյական եւ նիւթական բոլոր աղբիւրներով: Օրինագիծը մասնաւոր տրամադրութիւններ կը պարունակէ օդանաւային պաշտպանութեան համար: Քառասունէն վար երեսփոխաններն ալ զինուոր պիտի առնուին: Մանրամասնութիւնները պիտի հաղորդենք յառաջիկային, երբ ծերակոյտն ալ քուէարկէ օրինագիծը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ Գերմաններուն դիրքէն քաջալերուելով, Սլովաքներն ալ սկսան կազմակերպուիլ, ինքնավարութիւն պահանջելու համար: Գերապայծառ Հլինքա, ժողովրդական կուսակցութեան նախագահը, ճառ մը խօսելով յայտարարեց.— «Մենք ուշադրութեամբ կը հետեւինք հունգարական, գերմանական եւ ուքրէնեան փոքրամասնութեանց շարժումներուն, եւ ուրախութեամբ կը դիտեմ որ այդ բոլոր փոքրամասնութիւնները կուսակից են ինքնավարութեան: » Կուսակցութիւնը կարգ մը ժողովներ պիտի սարքէ Զատիկէն վերջ, արծարծելու համար Սլովաքներու ինքնավարութեան պահանջը :

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբները 100.000 հոգինոց բանակով մը կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացութիւնը դէպի Միջերկրական եւ Քաթալոնիա: Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին 120 մղոն երկայնութեամբ ճակատի մը վրայ :

ՖՐԱՆՍ - ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ֆութպոլի մրցումին մէջ ֆրանսական խումբը յաղթեց 6—1ով:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ հանրաքուէն կազմակերպելու համար, Վիէննա գնաց մարաջախտ Կէօրինկ: Ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ գործի սկսած են արդէն :

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՀՐԵԱՆԵՐԸ բռնի հաւաքուելով, սրբեցին մաքրեցին Շուշնիկի համար շինուած խաչանշան հետքերը, քաղաքին սալայատակներուն վրայ :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ «Վըռամեան», «Մջօ», «Մուրատ» եւ «Սէրէմճեան խումբերու բոլոր ընկերները, 26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Խրիմեան» սրահին մէջ. 1937ի անդամատետրերը միասին բերել:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ժողովը, 26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Անդամատետրը միասին բերել:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 6ին ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Հ. Յ. Դ. Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը կիրակի (Մարտ 27) կէսօրէ ետք, ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղին : Կը դասախօսէ ԸՆԿԵՐ ԱՍ. ԲԷՕՍԷԵԱՆ :

Հ. Յ. Դ. «Թաթուլ» խումբի դասախօսական ժողովը՝ կիրակի (27 Մարտ) երեկոյեան ժամը 8ին: Կը դասախօսէ ԸՆԿ. Մ. ԹԱՇՃԵԱՆ :

Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի դասախօսութիւնը կիրակի (27 Մարտ) կէսօրէ վերջ, ժամը 5ին: Կը դասախօսէ ԸՆԿ. Տ. ԹԱԴՈՑԵԱՆ :

«Փետր. 18»ը կը տօնուի

Ս. ԼՈՒԻ Հ. Յ. Դ. «ԱԿՆՈՒՆԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ Հ. Յ. Դ. «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
27 Մարտ, կիրակի: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՄԱՆԻ Հ. Յ. Դ. «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
26 Մարտ, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ընկերվարականներու սրահը
Մուտք 1 ֆրանք

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ Հայերէն լեզուով. հայագէտ Ֆրանսացի Պ. FREDÉRIC FEYDIT, Նիւթ՝ «Հեթում պատմիչ»:

ՖՐԱՆՔԵԻՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

Հ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ «ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓՈԽ-ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Dr. Calvésի
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԽՈՒՄԲԻՆ ՎԱՐԻՉ Պ. ՅԱԿՈԲ ՋՈՐԹԵԱՆԻ
Մասնակցութեամբ Պ. ՄԱՐԷՇԱԼի. փրոֆ. ջութակի եւ տնօրէն Concert Synphonique de Valenceի, եւ Տիկին ԷՄԲՈՖԻԷի. փրոֆ դաշնակի:
Տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին
Քաղաքային թատրոնին մէջ: Մուտք, Ա. կարգ 5 ֆր, Բ. կարգ 4 ֆր.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
27 Մարտ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
BAR INTERNATIONALի սրահին մէջ (230, Շըմէն տը լա Մատրակ)
«Ալամեան» Թատերախումբը կը ներկայացնէ
«ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ»ը
Ղեկավարութեամբ Գ. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆԻ
եւ մասնակցութեամբ Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ
Մուտք 4 ֆր., 7 տարեկանէն վեր փոքրերու համար 1 ֆր.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս
AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ
6 Rue Gallilée (Metro Boissière)
7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO
Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդհատ պար, ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCAէ PRINCESESէ VITALISէ եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով:
Մուտք 10 ֆրանք

Matinée Prolongée

«ՀԱՅ ԱՐԾԻՒ» «Aigle d'arménie» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
Ապրիլ 24ին, HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի շքեղ սրահներուն մէջ, Avenue Friedland, Paris, metro Etoile.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մէթրօ Օտէօն
կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն
«ՇՈՒՆԻՆ ԶԱՒԱԿԸ ՇՈՒՆԸ ՑԱՆԻ»
կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻԻԸ (տրամ 6 արար)
Ա. Ալթունեանի վէպէն թատերախաղի վերածեց ԿԻՐԻՆ ՍՐԱՊԵԱՆ
կը մասնակցին Տիկիններ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՄԱՔՏՈՆԱԼՏ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Օրիորդ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պարոններ ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ:
Տոմսերու գիներն են՝ 15, 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք
Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (Danton 88—65 եւ ծանօթ վայրերը:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Ալֆորվիլի Զէնկլէրի Հայր. Միութեան իգական բաժնի կողմէ
26 Մարտ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Հայ Ակումբին» 1 Պուլվար Գաւռօ: Տեղի պիտի ունենան՝ արտասանութիւն, երգ, [...]կական պար եւն.:
Մուտք 2 ֆր., փոքրերու 1 ֆր.

ԱՆԺԷԼ ՖՕՐԹՈՒՆԱԹՕ

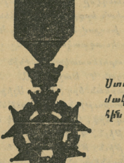
Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին) :
Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, Մէթրօ Miromesnil
Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շոբէնէն, Լիցթէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.:
Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք:
Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ [...]

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, **48 rue de la République, Marseille**
Tél. Colbert 74—51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն: Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

ԳՐԻԳՈՐ ՓԱՇԱՅԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Վկայեալ Փարիզի Բժշկական Համալսարանէն
364 bis Rue de Vaugirard, Paris (15)
Մէթրօ Porte de Versailles, Թէլ. Vaug. 52—06
Օթոպիւս AG. 33, 89
Ընդունելութեան ժամեր.— Ամէն օր ժամ 10էն 20 իսկ Ուրբաթ եւ երկուշաբթի ժամը 10—15: եւ ժամադրութեամբ

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական սուրճովը
Café "HAREM"
ՋԱՏԿԱԿԱՆ ՁԷԹԵՐԷԿՆԵՐ
5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
Ստացած ենք պոլսկական ընտիր [...] մակ պանիր եւ քաշքավալ, սուճուխ [...] հին եւ փէքմէզ:
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ[...]

Զուտ խաղողէ [...] եւ անիսոնով պատ[...] ուած հայկական օղ[...] ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգու[...] արուեստական օղի[...] ձեր ստամոքսը կ'ա[...] գիշերները քուր կը [...] եւ կը վնասէ ձեր [...] ջութեան: Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն [...] րատ, կազդուրիչ եւ [...] ժարեր ըլլալը [...] ուած է:

Dalakupeian, [...] St. Lambert et [...] Suffres, Marse[ille]

Bar-Restaurant "AU BEREKET"

6 Rue Lamartine, Paris (9) Metro Cadet
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ: Անարատ [...] դի՝ տաք աղանդերներով: Արեւելեան Նուագ Ուրբաթ, Շաբաթ [...] կիրակի երեկոները ժամը 7—11: Հաճելի ժամադրավայր:

"ՇԻՐԱԿ

Արեւելքի միակ իսկական օղի[...] Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդ[...] Առաջնակարգ զօրացուցիչ [...] բեր, պատրաստուած զուտ չամիչ[...] ով: Հայ աւանդական սեղանին [...]

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Ցանուցար 1ֆնակա.առաքելոց արժեքացանց [...] անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովակ բրդեղէններու, [...] ներու, ներմակեղէններու, Թրիքօթաժի, զուլպաներու [...]
Ամենալաւ ապրանքներ բացառապէս զեղչուած գիներով:
Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Ro[yal] գիրամեքենաներ, որոնց տառերը [...] ռուսական եւ ամերիկեան.
Փափաքողներու կը ղրկենք կերպասներու նմուշները եւ գինեցուցակ
Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77, 67-78

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Domremy — PARIS (13)

ԴԱՅԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 27 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3690

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԵՐԳ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑ ԿԻԼԻԿԻՈՅ»
(La Passion de la Cilicie)

Հաստափոր եւ լայնկեկ հատոր մը, 395 էջ: Հեղինակը՝ **Paul du Véou**, *մասնագէտ՝ Մօտաւոր Արեւելքի պատմութեան եւ ժամանակակից բոլոր դէպքերուն: Նախկին սպայ, որ մանկութեան օրերէն ի վեր պատմագէտ, երկար տարիներ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Երկար տարիներ ապրած՝ Պոլիս, Անատոլու, Կիլիկիա եւ Հայաստան: Նաեւ եւ քաղաքական փափուկ պաշտօններ վարած, ինչպէս կը տեղեկանանք «Յառաջաբան»էն:*

Գիրքը հանք մըն է պատմական եւ աշխարհագրական նիւթերու, այլ մանաւանդ յայտնի եւ գաղտնի փաստաթուղթերու, ճարուած՝ ոչ միայն սեփական միջոցներով, այլեւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան դիւանաթուղթերէն: Փաստաթուղթեր ֆրանսական, անգլիական, հայկական, ռուսական, այլ մանաւանդ քէմալական-թրքական: (Ի մէջ այլոց մեր աչքին զարկաւ արիւնկզակ Ալի Սայիպի գաղտնի օրագիրը):

Կարելի է ըսել թէ առաջին անգամ է որ այսքան մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւն մը լոյս կը տեսնէ, Կիլիկիոյ 1919 — 1922ի դէպքերու մասին, յաղթական արշաւներէն, չռայլօրէն հատուածներէն, միջդաշնակցային դաւերէն մինչեւ ծանօթ ջարդերն ու արտագաղթը:

Այսօրուան համար, գրքին բովանդակութիւնը չէ որ պիտի փորձենք տալ:

Այդ կը վերապահենք մասնաւոր յօդուածաշարքի մը, անմիջապէս կանգ առնելու համար Յառաջաբանին վրայ, զոր գրած է Զօր. Պռէմոն, երբեմնի վարիչը՝ Կիլիկիոյ, այժմ հանգստեան կոչուած եւ անդամ Գաղթային Գիտութեանց Ակադեմիային: (Տեսած էք բոլորդ ալ, հայկական հանդէսներու մէջ):

Ներկայացնելով գիրքն ու հեղինակը, Զօր. Պռէմոն կ՚ընէ կարգ մը դառն խորհրդածութիւններ, որոնք իրենց կարգին սուն կուտան այլապէս վրդովիչ խորհրդածութեանց: Եւ կ՚ողբա՜յ, Կիլիկիոյ պարպումին պատասխանատու հռչակելով հանդուցեալ Պոիանը.

— « Եւ երբ նորէն նախարար եղաւ, շատ լաւ գիտնալով հանդերձ թէ ի՛նչ պէտք էր ընել, երկրին մեծութեան համար, Պոիան անապարեց ընել այն ինչ որ պիտի չընէր Մեծն Բրիտանիան եւ խայտառակաբար պարպել Կիլիկիան, առանց իրական պատճառի: Ֆրանսա այսպէս կորսնցուց իր կրած ծանրածանր զոհողութեանց գինը, երբ շահած էր դատը, — որովհետեւ, 1921 յունուար 1էն մինչեւ 1922 յունուար 1, պարպումի նախատագրական թուականը, Զօր. Տիւֆիէոյի զօրաբաժինը որ գրաւած էր Կիլիկիան, ոչ մէկ սպանեալ ունեցաւ, ոչ մէկ վիրաւոր, հակառակ երեսփ. ժողովի բեմէն յայտարարուած ստութեանց »:

Ահա այսքան կարուկ է զօրավարին վճիռը, քսանմեկի դէպքէն 16 տարի վերջը:

Եւ, — ահա այստեղ է որ կը պարզուի ահաւոր ողբերգութեան միւս երեսը, բզկտելով մեր սիրտը:

Զօրավարը դունաւորելու համար Կիլիկիոյ կորուստին ծանրութիւնը, չոր ու ցամաք հաստատումներով կը պարզէ անոր պարունակած եւ անոր ճամբաներուն վրայ փռուած հարստութիւններն ու ուրիշ հնարաւորութիւններ. — Մուսուլի քարիւղը, Արղնիի պղինձը, Կիլիկիոյ բամպակը, սերտ հաղորդակցութիւն՝ Իրանի հետ, որ ունի անբաւ հարստութիւններ:

— « Մուսուլ եւ իր քարիւղները յանձնուեցան Քլէմանսոյի կողմէ, առանց թուղթի, առանց վկայի, առանց տեղեկութիւն տրուելու... Այժմ Մուսուլի նախկին նահանգին մէջ գտնուած եւ մեզի համար կորսուած քարիւղին արժէքն է 300 միլիառ փրանք..

— « Պղինձը եւ բամպակը կորսուեցան Զօր. Կուռոյի կառավարութեան օրով, որ նշանաւոր հանդիսացաւ շարք մը աղէտներով, հիւսիսի, արեւելքի եւ հարաւի մէջ, Ուրֆայի շրջանին, Կիլիկիոյ եւ Պաղեստինի սահմանամերձ մարզերուն ամօթալի պարպումով: Որովհետեւ, աւա՜ղ, Ֆրանսա երբեք Մօտաւոր Արեւելքի մէջ ներկայացուցիչ չունեցաւ այնպէս ինչպէս որ պէտք էր, բացի Զօր. Վէկանի կարճատեւ շրջանէն, եւ գիտենք որ Վէկան նամակեցաւ հեռագրով մը: Նոյնիսկ մեր պատմութեան ամէնէն սեւ ժամերուն, չէ եղած աւելի ծանր սխալ մը, այնքան ծանրակշիռ հետեւանքներով»:

Մնացեալը կ՚իմանանք Փօլ տիւ Վէուի գիրքէն, ինչպէս Զօր. Պռէմոն ինքն ալ կը յանձնարարէ, վերջացնելով յառաջաբանը:

Այսպէս, ուրեմն, յաղթական Ֆրանսան, որ Հիւսիսային Հայաստանը պիտի կազմէր համաձայն Սայքս՝ Փիքոյի դաշնագրին, Կիլիկիայէն մինչեւ Սեբաստիա եւ սահմանակից շրջանները, իր ամէնէն պատասխանատու վարիչներէն մէկուն բերնով կ՚ողբայ հակապատգրական վրիպումը, — «ամօթալի պարպումը»: Այլ մանաւանդ քարիւղը, պղինձը եւ բամպակը: Մնացեալը հէքեաթ է: Նիւթ՝ պատմութեան համար:

Սկիզբէն ի վեր ալ այսպէս է եղած աշխարհի խորհուրդը, — քարիւղ, բամպակ եւ պղինձ: Երկաթ կամ ցորեն: Վերջապէս հում կամ հասուն նիւթ:

Բայց մենք չիմացա՜նք: Կամ երբ իմացանք՝ շատ ուշ էր արդէն, — Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ գետերը կարմրա՜ծ էին արդէն..

Կրնա՞յ ըսել թէ աւելի հասուն եւ իմաստուն ենք այսօր: Գոնէ ընդունակ՝ ըմբռնելու, վերլուծելու «աշխարհի բաները»: Մանաւանդ որ, արդէն դարձեր ենք «Եւրոպացի», բնակութեամբ եւ կենցաղով:

Պատասխանին մէկ մասը կրնանք փնտռել գտնել մեր ամենօրեայ իրականութեան մէջ, իր այնքան դունագեղ ելեւէջներով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀԱՄԱԿԵՐՊԵՑԱՒ ԵՒ ՊԻՏԻ ՍՏԱՆԱՅ ՄԻԱՅՆ 5,000.000,000 ՖՐԱՆՔ

Անմիջապէս ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ ելմտական վերակազմութեան համար

Ծերակոյտին մերժողական պատասխանէն վերջ, որուն մանրամասնութիւնները հաղորդած էինք երէկ, վարչապետ Պ. Լէոն Պլում խնդրեց երեսփ. ժողովէն ընդունիլ ծերակոյտին տեսակէտը եւ քուէարկել միայն 5 միլիառ փրանքի փոխառութիւնը, փոխանակ Ցուկէս — Ցուկէս միլիառի, ինչպէս կը տրամադրէին իր երկու օրինագիծները: Վարչապետը եւ ամբողջ նախարարական խորհուրդը այս որոշման յանգած էին, որպէսզի նոր տագնապ մը չծագի, ընդհարելով Ծերակոյտին հետ: Ասով կանխած կամ յետաձգած կ՚ըլլան դահլիճին անկումը:

Ուրբաթ օր երեսփ. ժողովը 235ի դէմ 338 ձայնով քուէարկեց ծերակոյտին բանաձեւը, որուն համաձայն կառավարութիւնը պիտի կրնայ 5 միլիառ փրանքի յաւելուածական վարկ մը ստանալ Պանք տը Ֆրանսէն: Իսկ երկրորդ օրինագծին տեղ, որով կառավարութեան պիտի տրամադրուէր Փրանքի նրաչխաւորութեան դումարէն գոյացած շահը, 4.500.000.000 փրանք, կառավարութիւնը յառաջիկայ չաբթու պիտի ներկայացնէ ընդարձակ ծրագիր մը, ելմտական վերակազմութեան համար:

Վարչապետը այս առթիւ յայտարարեց.

— *« Զեզի պիտի ներկայացնենք օրինագիծ մը որուն համար ոչ ոք պիտի կրնայ մեղադրել մեզ թէ անկեղծութիւն կամ քաջութիւն չունինք: Պիտի ջանանք երկիրը դէմ դիմաց դնել իրական կացութեան հետ, ներկայացնելով շարք մը տնօրինութիւններ, ներշնչուած՝ ժողովրդապետութեան աւանդութիւններէն: Այն ատեն ամէն մէկը իր պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ, — երկու ժողովները, քաղաքական կուսակցութիւնները, մարդիկը, ազգային մեծ հաւաքականութիւնները »:*

Իր յայտարարութեանց ընթացքին, վարչապետը դառն խօսքեր ուղղեց ընդդիմադիրներուն, որոնք « ելէք գացէք» ըսեր էին քանի մը անգամ, մասնաւորապէս ծերակոյտին մէջ: Ազգայնական երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ Պ. Լէոն Պլում ինքն էր որ ծերակոյտին առջեւ խոստովանեցաւ թէ այլեւս հեղինակութիւն չունի: Եւ բացագանչեց.

— *« Վէրտըրմ տ՚Իվէնի մարդարանը չենք գտնուիր, ոչ իսկ Սիթրօէնի մէջ»: (Ծափեր աջէն):*

Ուրիշ երեսփոխան մը յիշեցուց Հանրապետութեան նախագահին իրաւունքները, ազգային միութեան դահլիճ պահանջելով, բայց նախագահը ազդարարեց թէ չի կրնար թոյլատրել որ Հանրապետութեան նախագահին անունը խառնեն այս վիճաբանութեանց մէջ:

Գործադուլին ծաւալումը եւ ուրիշ լուրեր

Սիթրօէնի մէջ հռչակուած գործադուլը տարածուեցաւ ուրիշ հաստատութեանց վրայ, հակառակ բոլոր միջամտութեանց: Երէկ արդէն 35.000ի հասած էր բանթողներուն թիւը: Գործադուլ հռչակեցին նաեւ Կնօմ է Ռօնի օդանաւային մեծ հաստատութեան եւ ուրիշ գործարաններու բանուորները, գրաւելով շէնքերը:

Կառավարութիւնը զանազան խորհրդակցութիւններ սարքեց, հրաւիրելով գործատիրական եւ բանուորական ներկայացուցիչները: Պ. Վէնսան Օրիոլ, անպաշտօն նախարար եւ Պ. Սէրօլ, աշխատանքի նախարարը փորձեցին ճամբան հարթել բանակցութեանց համար, մետաղագործական հաստատութեանց մէջ, որոնք մեծ մասով կը գրաղին սպառազինութեանց արտադրութեամբ: Վարչապետն ալ խորհրդակցեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն հետ: Այս բոլոր խորհրդակցութիւնները ելքի մը յանգած չըլլալով, երէկ նորէն շարունակուեցան:

Գլխաւոր դժուարութիւններէն մէկը այն է որ գործարանատէրները առօրէն կը նկատեն նստուկ գործադուլները, եւ կը մերժեն որ եւ է բանակցութիւն՝ հաւաքական պայմանագրութեանց մասին, մինչեւ որ գործարանները չպարպուին: Իսկ բանուորները կը տրտնջան՝ թէ գործատէրերը դիտմամբ կը ձգձգեն բանակցութիւնները եւ կը մերժեն նկատի առնել 10 առ հարիւր յաւելման պահանջը, համաձայն ապրուստի սղութեան: Անոնք միեւնոյն ատեն կը պնդեն թէ հաւաքական պայմանագրութիւնները չեն ստորագրուած 3 ամիսէ ի վեր:

Այս առթիւ թղթակից մը կը գրէ Կնօմ է Ռօն գործարանէն.— *Մեր հաստատութիւնը, որ օդանաւի շարժիչ մեքենաներ կը շինէ, գործադուլ հռչակեց ուրբաթ առտու ժամը 10ին: Մեր հերթապահ խումբը, որ գործի կը սկսի ժամը 2.30ին, սէնտիքայէն հրահանգ ստացաւ 24 ժամ փակուիլ գործարանին մէջ: Միւսներն ալ իրենց կարգին պիտի մտնեն յաջորդ օրը, եւ այսպէս շարունակ, մինչեւ որ գոհացում տրուի: Գործարանին մէջ տեղաւորուած են ձայնասփիւռ գործիքներ եւ ամէն ժամ որոշումները կը հաղորդուին բանուորներուն: Մասնաւոր ներկայացուցիչներ ծխախոտ եւ ուրիշ անհրաժեշտ պիտոյքներ կը ճարեն, սովորական գիներով: Գործարանին վարչութիւնը տրամադրութիւն յայտնեց իր վճարումները յարմարցնել Փարիզի ամէնէն բարձր օրավարձ վճարող հաստատութեան գիներուն, բայց բանուորները մերժեցին, պահանջելով 10 առ հարիւր յաւելում եւ հաւաքական պայմանագիր:*

*** *Շատ մը շէնքերու վրայ կարմիր դրօշ պարզուած է բանթողներուն կողմէ: Սիթրօէնի բանուորները, որոնք ամէնէն առաջ սկսան գործադուլը, պահակներ նշանակած են եւ երբ գրասենեակի պաշտօնեաները առտուն գացին, անմիջապէս ճամբուեցան: Գործարաններու վարիչները կ՚ընդունուին, բայց կը մերժուին թղթակիցները եւ բոլոր անոնք որ կապ չունին հաստատութեանց հետ:*

*** *Շարժավարներու (շոֆէօր) միութիւնը որոշեց կէս օր գործադուլ ընել չորեքշաբթի, 6 ապրիլ: Այդ օրը կառքերը դուրս պիտի չելլեն կէս օրէն առաջ: Անոնց դանգատը բոլորովին ուրիշ բան է.— կը մերժեն որ եւ է նոր յաւելում սակացոյցի եւ կը պահանջեն անմիջապէս փոխել ժամացոյցները եւն.:*

*** *Քանի (Հիւսիսային շրջան) կաշի գործարանն ալ գործադուլ հռչակեց:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԹԱԳԻՈՐ ՓԱՇԱ »

Ո՞վ է, պիտի հարցնէք:

Միապետական կուսակցութիւն չունինք, որ ըսէիք թէ անոնց թեկնածուն է ապագայ հայկական թագաւորութեան համար:

Ձիու մը անունն է, չխաբուիք:

Լիվրփուլի մեծ ձիարշաւը տեղի կ՚ունենար ուրբաթ կէսօրէ վերջ:

Ձեպընթացները իրարու ետեւէ կը հասնէին սրարշաւ եւ հանդիսատես կը բերէին բրիտանական կղզիներուբոլոր անկիւններէն: Ցիսուն անհատական օդանաւեր եւս հասան ժամանակին: Ի՛նչ փոյթ թէ բարակ անձրեւ մը կը շաղար, բազմութիւնը խռնուած էր արշաւադաշտին շուրջ ու մեծ անհամբերութիւն ցոյց կուտար, — աշխարհի ամէնէն հետաքրքրաշարժ ձիարշաւն է այս, ուր ձիերը պարտաւոր են ցատկել անկարելի արգելքներու վրայէն՝ գլխու պտոյտ տուող ոստումներով: Ահա թէ ինչո՛ւ ահաւոր եւ մահացու արկածներ ալ կը պատահին: Յաճախ ձին ու ձիաւորը գլխի վայր կ՚իյնան ու կը ջարդուին:

Այս տարի ապահովուած է փրանսացի ձիապաններու մասնակցութիւնն ալ, — վեց տարիէ ի վեր փրանսացի ձիապանները չէին յանդգնիր չափուիլ, Լիվրփուլի մրցումին մէջ, անգլիացի ձիապաններու հետ, որովհետեւ համարձակութիւն չունէին մրցանակը շահելու եւ կարծես կը սարսափէին արկածներէն:

Ուրկէ՞ կուգայ, այս տարի, իրենց քաջութիւնը: Ձիուն անունէ՞ն, որ հայկական է: Ապահովաբար փրանսացի ձիապանը ենթադրած է որ իր բեգաւը չի կրնար աչք առնել մահացու արկածները եւ շահիլ յաղթանակը՝ եթէ կոչուի ու մարզուի փրանսական անունով մը: Հայու անուն կրո՛ղ մը միայն կրնայ... կոտրել իր քիթն ու բերանը անկարելի ծրագիրներու համար: Հայու անուն կրող մը միայն կրնայ... ցատկել էյֆէլի գագաթէն՝ կը բաւէ որ փաշա ըսես իրեն: Հայուն համար ի՛նչ կ՚արժէ աշտարակին բարձրութիւնը կամ գետին լայնքը, — կը ցատկէ՛, հօ՛յ հօ՛յ կը ցատկէ: Մեր թագաւորն ալ, Արտաւազդ, ոտքին կարկինը սանձ բանալով չցատկե՞ց գետին վրայէն:

Լաւ ընտրութիւն է ըրեր փրանսացի ձիապանը՝ իր ձիուն անուն դնելով Հայու մը անունը: Վստահ եմ որ մեր «Թագւոր փաշան» եթէ մրցանակ չշահեցաւ առաջին գալով, անպայման առաջնութիւնը շահեցաւ իր քիթն ու բերանը կոտրելով աննախընթաց ձեւով մը: Ի փառս իր Հայու անունին:

Սակայն իմ ըսելիքս այդ չէր: Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ աշխարհի վրայ չկայ ձիարշաւ մը, որ այսքան հետաքրքրութիւն արթնցնէ իր վտանգաւոր եւ արկածալից վազքերով:

Սխա՜լ, ես կը ճանչնամ արշաւ մըն ալ, որուն լծուած են ոչ թէ հայկական ձիերը, այլ եւրոպական ազգերը, — թէեւ իրենք զինարշաւ կ՚ըսեն այդ մրցակցութեան, բայց իրականին մէջ արգելարշաւ մըն է ամէնէն վտանգաւոր տեսակէն:

Շուտով կը տեսնենք թէ ո՛ր ազգերը, այդ արշաւին մէջ, կը կոտրեն իրենց քիթն ու պոչը, անճանաչելի դառնալու աստիճան: Այս անգամ Թագւոր փաշային կամ Տիար Թագւորին իրաւունքն է հանդիսատես մնալ ուրիշին քիթն ու պոչը կոտրուելուն:

ԱՐԱԶ

ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

Մինչեւ մարտի վերջը պայմանաժամ սահմանուած էր ֆրանսերէն շարադրութեան համար, որուն նիւթը պիտի ըլլար Հայրենիքը: Արդէն ստացած ենք 16 գրութիւններ:

Աւելի ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար, պայմանաժամը կ՚երկարաձգենք մինչեւ ապրիլ **30**:

ԻՆՉԵ՞Ր Կ՚ՈՐՈՃԱՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մարտ 24ի նիստին մէջ, վարչապետին յայտարարութիւններէն անմիջապէս վերջը, խօսք առին ընդդիմադիրները, քննադատելու համար կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

Այս առթիւ ամէնէն երկար ճառը խօսեցաւ նախկին նախարար մը, Պ. Չըրչիլ: Ան վերլուծելով գերմանական քաղաքականութեան վտանգները, որ յանդեցաւ Աւստրիոյ կցման եւ որ այժմ կը սպառնայ Չեխոսլովաքիոյ, թելադրեց ճակատ կազմել խումբ մը պետութեանց միջեւ, «օրէնքի եւ արդարութեան դրօշին տակ»: Յետոյ մասնաւորապէս ծանրանալով Դանուբեան աւազանի եւ Պալքաններու վրայ, ներբողեց «առնական եւ հզօր պետութիւն մը», Եուկոսլավիան եւ շարունակեց.

— *« Ենթադրելով որ Ֆրանսա եւ Բրիտանիա պատրաստ են զբաղելու Դանուբեան աւազանով, կարելի է շահիլ Եուկոսլավիան, եւ այդ պարագային Պուլկարիան ալ կրնայ մտնել նոյն շրջագծին մէջ:* Ռումանիա ուղղակի սպառնալիքի տակ է, Գերմանիոյ դէպի արեւելք ուղղուած շարժումով: *Այս երկիրները, որոնք մինակ ձգուած են այժմ, համոզուելով թէ ոչ մէկ պետութիւն կը գործէ դիկտատորներուն դէմ, պիտի իյնան մէկ մէկ:* Ի՞նչ պիտի ըլլայ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ դիրքը: Կարելի չէ՞ որ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ վճռական գործողութիւնը համախմբէ այս հինգ պետութիւնները, ինչպէս եւ Չեխոսլովաքիան, որոնք բոլորն ալ հզօր բանակներ ունին, համագումար **75.000.000** բնակչութեամբ եւ քանի մը միլիոն զինուոր, արդէն մարզուած, ինչպէս եւ անհուն հարստութիւններ: *Թող պիտի տա՞նք որ այս բոլոր հնարաւորութիւնները ցնդին, առանց որ եւ է հաւաքական ճիգ փորձելու: Եթէ այդպէս ընենք, մէկ վայրկեան իսկ մի կարծէք թէ մենք փրկուած պիտի ըլլանք պատերազմի վտանգէն: Ընդհակառակն, բազմապատկած պիտի ըլլանք մեր վտանգը: Ներկայիս Գերմանիա կը նախատեսէ կարճատեւ պատերազմ մը: Բայց, անգամ մը որ իր թաթը նետէ այդ երկու երկիրներուն վրայ,* իր ուժը պիտի տարածէ մինչեւ Սեւ ծով: *Այն ատեն հիթլերական կարգուսարքը պիտի կրնայ սնանիլ անհունօրէն, որքան ալ երկար տեւէ պատերազմը, եւ պիտի տկարացնէ պատերազմի դէմ եղած արգելիչ ուժերը: Ամբողջ Դանուբեան Աւազանին նացիացումը ամենամեծ վտանգ մըն է բրիտանական կայսրութեան համար: Թերեւս քանի մը շաբաթէն կը պարզուի կացութիւնը: Այն ատեն չարաչար պիտի զղջանք մեր անհեռատեսութեան եւ անվճռականութեան համար: Յառաջիկայ քանի մը ամիսներու ընթացքին պիտի վճռուի թէ այս բոլոր ուժեղ երկիրները քաղաքակրթութեան դրօշի՞ն պիտի միանան, որ պիտի պարզուի Ժընեւէն (Ազգաժողով), թէ իրենց ճակատագիրը պիտի կապեն նացիական (հիթլէրական) պետութեանց: Մեզի համար անհրաժեշտ է ըմբռնել թէ ինչքան թանկագին են այս օրերը եւ ինչքան կենսական: Պէտք է ամէն միջոց փորձել: Կը պաղատիմ որ կառավարութիւնը իր գերագոյն ճիգը փորձէ: Եթէ ուշ մնանք, վա՜յ մեզ: Մի փախցնէք որ եւ է պատեհութիւն, այդ ընդարձակ երկրամասը փրկելու համար արշաւանքէ, շահագործումէ եւ աւարէ »:*

ԼԷՆԻՆ ՍԻՐԱՀԱՐ

Բ.

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԲՈՅՐԸ

Սպիտակ գիշեր մըն էր Նոյեմբերեան։

Ջիւնը կը ճերմկցնէր գիշերը քանի կը բանար անոր դոյնը։Փեթերպուրկ, մուշտակը քաշելով գլխուն, կը նայէր արջնաթոյր երկինքին ու կը խորհր - դածէր։

Լիզա, գիշերուան խաղաղութենէն ներշնչուած, մտաւ Նեւսկի Թաղը եւ, իր անկախութիւնը տօնելու համար կարծես, ուզեց ընթրել ճաշարանի մը մէջ, ուր սովոր էին հաւաքուիլ գրագէտներ, հրապարակագիրներ, ար - ուեստագէտներ։

Թափուր էր ճաշարանը։ Թաթար սպասեակներ,— ցարական իշխանու - թեան օրով՝ Թաթարներուն հիւան - դագին երազն էր ծառայել ճաշարաններու մէջ,— կը վազեն ընդառաջ։ Լիզա կը նշմարէ իր յեղափոխական բարեկամը, Ռումեանցեւ, այլ ան - ուամբ՝ Փէ-Փէ, որ կը խօսի անծանօթի մը հետ, անկիւն մը, սեղանի մը շուրջ։ Գլխով կը բարեւէ եւ չխանգարելու համար՝ տեղ կը գրաւէ ուրիշ անկիւն մը։ Ու մինչ իր սեղանէն կը դիտէր անծանօթը, արդէն կիսովին ճաղատ, ճակատը կորնթարդ, այտոսկրերը քամուքեան, քունքը չի - կահեր, աչքերը խորամանկ, ռունգերը լայնաբաց, ակօսներ քթին արմա - տին վրայ,— յանկարծ Ռումեանցեւ ոտքի կ՚ելլէ ու կը մօտենայ իր սեղանին։

— Կ՚ուզէ՞ք նստիլ մեր սեղանը։ Ձեզի պիտի ներկայացնեմ ընկեր մը։

Լիզա կը մօտենայ անծանօթին։

— Բարեկամս Ուիլեըմ Ֆրէյ, կը ներկայացնէ Ռումեանցեւ։

— Անգլիացի՞, կը հարցնէ Լիզա։

— Ո՛չ բոլորովին, կը պատասխանէ չկահեր անծանօթը ժպտադին։

Լիզա, մինչ կը ճաշեն, մօտէն կը քննէ անծանօթին դէմքը եւ խօսուածքը։ Ցան կար դէմքին ու ձեռքերուն վրայ։ Հրաշալի ռուսերէն մը կը խօսէր, ձայնը հաճելի էր, թէեւ արտասանութիւնը թանձրախօս։ Վեհափառ արհամարհանք մը ցոյց կուտար՝ երբ կը խօսէր մենշեւիկներու մասին, կը հեգնէր կառավարութիւնը, Փարիզի դրամատէրներուն քաղաքական խաղերը, ու կ՚ոստոստէր նիւթէ նիւթ, միշտ վճիռներ արձակելով ու բարձրէն նայելով օրուան վէճերուն վրայ, Ռումեանցեւի դիրքը ցոյց կուտար, որ սովորական մարդ մը չէ անգլիական անունով ծպտուած անծանօթը։ Ան կը սիրէր դատել,թոյլ չտալով հակաճառել։ Վայելչութեան մտահոգութիւն չունէր, թէեւ կը նմանէր մանր քաղքենիի։ Ըստ իր արտայայտու - թեան՝ յամառ գիւղացի։

Լէնինն էր։

Լիզա չէր գիտեր սակայն անոր ինքնութիւնը։ Եւ երբ ճաշարանէն մեկնեցան, մոռցաւ անգամ ռուսախօս Ուիլեըմ Ֆրէյի հետ իր հանդիպումը։

Ժամանակ մը վերջ Ռումանցեւ եկաւ խնդրել իրմէ որ հանդանակութիւն կատարէ հարուստ շրջանակներու մէջ, բանուորական կուսակցութեան համար։ Լիզա կ՚աշխատէր անձնուիրութեամբ, դիմելով իր դասակարգէն անոնց, որոնք որոշ չափով վարակուած էին յեղափոխական վիբիւսով։ Մեծ գումարներ կը հաւաքէ եւ ամէն անգամ կը փոխադրէ Նովայա Ժիզն թերթին խմբագրատունը, ուր տեսակ մը ժամադրավայր դարձած էր jusqu'-au-boutiste յեղափոխականներու, կարծրացեալ մարքսիստներու, ինչպէս եւ ձախամէտ քաղքենի գրողներու։ Այնտեղ Լիզա յաճախ ականատես կ՚ըլլար զինադադարին, եւ յաճախ բուռն վիճաբանութիւններու, որոնց մէջ կը բարախէր ըմբոստութիւնը ցարին դէմ։ Վտանգաւոր վայր մըն էր խմբագրատունը, այլ սակայն խոչընդոտ չէր ճանչնար կնոջ հետաքրքրութիւնը։

Օր մըն ալ Լիզա, նոյն խմբագրատան մէջ, հանդիպեցաւ Ուիլեըմ Ֆրէյի,— փաթթուած իր լօդիկին մէջ, գլխուն՝ սաւրախան։ Քիչ մը չիոթած, վհերոտ, աշխատելով իր ձայնին տալ հաճելի եղանակ մը.

— Ինչքան ուրախ եմ ձեզ վերստին տեսնելով։ Ալ ինչո՞ւ չէք գար Թաթարական ծանօթ ճաշարանը։

Տեսակ մը հրաւէր։ Բայց Լիզա կը նախընտրէ խորհուրդ հարցնել Ռումեանցեւին։ Եւ առաջին առթիւ դոհացնել իր կնոջական հետաքրքրութիւնը։

— Ամուսնացա՞ծ է։

— Այո՛, ընկերուհիի մը հետ, նոյնքան խանդավառ բոլշեւիկ։

— Իմ մասիս քնաւ չխօսեցա՞ւ ձեզի։

— Այո՛, ուզեց հասկնալ թէ վրա - տա՞հ էի ձեր վրայ։ Զափազանց կասկածամիտ է, ստախկանութեան հետ շատ գործ ունենալուն՝ կը վախնայ պրովոկատորներէ եւ պրովակատոր - շաներէ (ցարական լրտես)։ Ես ոչ միայն ապահովութիւն տուի, փաստ որ հանդանակութեան պաշտօն տուինք ձեզի, այլ եւ ըսի թէ տիկինը, իբրեւ ազնուականութեան ներկայացուցիչ՝ հակառակութենէ ազատ, կրնայ իր յարկաբաժինը դնել մեր տրամադրու - թեան տակ։

Լիզա կ՚ուզէ խմանալ Ուիլեըմ Ֆրէյի ինքնութիւնը, Ռումեանցեւ կը խուսափի։

— Մեր չէֆն է, այսքան։ Բայց կինոջ միշտ գաղափար մը կը չինէք առաջին իսկ տեսակցութեամբ։ Ի՞նչ է ձեր տպաւորութիւնը։

— Ռուսական տառած մը կ՚ըսէ թէ մարդ մը որ թէ չկահեր է եւ թէ կարմիր՝ վտանգաւոր է։

Ի վերջոյ կը համաձայնի որ, շաբաթը երկու անգամ, Լիզայի յարկաբաժինին մէջ, Լէնին ժամադրութիւն տայ գործիչներուն՝ հրահանգ տալու համար անոնց։ Լիզա, ժամադրութեան օրը, կանուխէն տուն կը ձամբէ սպասուհիները՝ ապահովութեան համար։ Ճշդապահ, Լէնին կը հասնի բոլորէն առաջ, աչք մը կը պտըտցնէ շուրջը, ու միշտ կասկածոտ՝ կը հարցնէ թէ դրացիներուն կողմէ հետաքրքրութեան նշան մը նշմարա՞ծ է։ Ցետոյ տեղ կը գրաւէ պատուհանին մօտ թիկնաթոռի մը մէջ, աչքը պատուհանին, ականջը դրան։ Լաւ դիմաճանաչ էր, կը գրէ Լիզա, պատուհանէն դիտելով՝ կրնար ճշդել թէ մայթին վրայ անտանցողներէն ո՛րը լրտես էր, ո՛րը թափառաշրջիկ։

Լիզային դերն էր երթալ բանալ դուռը, երբ զանգահարէին եւ նշանախօս տային։ Մինչ այդ՝ թէյ կը պատրաստէր ու կը սպասարկէր Լէնինի։ Երբ ժամադրեալները չկարենային գալ, Լիզա եւ Լէնին, առանձին, զըրոյց կ՚ընէին սամովարին առջեւ։

Լէնին իրեն կը պատմէր թէ գիտէ սիրել լռել, ժամ ու քիչ մը բանով փառաւոր ճաշ պատրաստել։ Արդարեւ հրաշալի կրակ կը վառէր, փայտիկները խնամքով կը ճեղքէր, կրակ կուտար ու կը փչէր լիաթոքս մինչեւ որ բոց ժայթքէր։ Ցետոյ կը նստէր ու թէյով վառարանի կ՚ուտէր։ Լիզա կատակելով զինք կ՚անուանէր կու - խոննի մուժիկ (խոհարարի աչկերտ), ու Լէնին հպարտ կը թուէր իր այդ ճարտարութեամբ։ Հետզհետէ վար - ժուելով՝ Լիզայի ընկերակցութիւնը բնական դարձաւ իրեն։ Այնպէս որ երբեմն կը մոռնար իր առաքելութիւնը, կարծես ուրիշ նպատակ չունենար բայց միայն ժամանց։

Եռացող սամովարին կողքին, լըռութեան եւ անդորրութեան մէջ այս գլուխ - գլխի զրոյցները անշուշտ ջերմութիւն մը պիտի ստեղծէին «Մարքսի մէկ հատիկ զաւկին» սրտին մէջ, որքան ալ լեցուած ու խցուած ըլլար մատերիալիզմով։ Լիզա զգացած էր որ Լէնին, երբեմն ընկերներու սպասելու պատրուակին տակ, յատկապէս երկար կը մնար իր մօտը։

— Կը նուագէ՞ս, կը հարցնէ օր մը, դիտելով դաշնակը այնպէս մը որ կարծես նորութիւն ըլլար իրեն համար։

— Այո՛, եւ շա՜տ։ Իսկ դուք, կը սիրէ՞ք երաժշտութիւնը։

— Կը սիրեմ, բայց չեմ հասկնար։

Երեկոյ մը Լէնին կը խնդրէ որ Լիզա նուագէ, բայց «բարձր կտոր մը»,այնպէս ինչպէս Լիզա պիտի նուագէր իրեն համար, իբրեւ թէ մարդ չըլլար մօտը։ Լիզա կը նուագէ Պէթհովէնի Sonate pathétiqueը։ Լէնին կը նստի Լիզայի քով,— Լիզա կը նուագէ, Լէնին կը դիտէ Լիզան։ Ուշադիր բայց հեգնական նայուածքով մը կը պարուրէ զայն։ Արուեստագէտ կին՝ Լիզա տարուած է Պէթհովէնի մեղեդիով, հնչեղ գոյնով, ձայնախաղով ու ոճով, որոնք թերեւս չէին խօսիր Լէնինի,— ու մինչ Լիզա ինքն իրեն կը հարցնէր թէ քովը նստած սառնասիրտ բարեկամը հաճոյք կը զգա՞ր արդեօք, յանկարծ, Պէթհովէնի այդ հռչակաւոր կտորին երրորդ մասը սկսած ատեն, բոլորովին կը կերպարանափոխուի Լէնին, ներքին խոր յուզումով մը կը լեցուի, կը սկսի թրթռալ եւ թոթովել։

— Հրաշալի է այս, աւելի քան հրաշալի։

Ցետոյ կը խնդրէ վերսկսիլ։ Երբ Լիզա կը նուագէ սոնաթին երրորդ մասը,Լէնին դարձեալ կը լեցուի կրակով։ Թէ ի՞նչն էր որ այդքան կը յուզէր Լէնինը, կը յայտնենք աւելի վերջ։ Բայց այսպէս Լէնին ու Լիզա կը կապուին ջերմ զգացումով մը։ Լէնին, միշտ վեհափառ արհամարհանքով մը զօր ցոյց կուտար հանդէպ ազնուականական դասակարգին, եւ թաքուն հրապարակութեամբ մը որ կը բխէր զանգուածները առաջնորդելու իր յաւակնութենէն, կ՚աշխատէր անտարբեր մնալ կնոջ հմայքին։ Իսկ Լիզա կ՚աշխատէր որ այդ մարդը խոնարհի Լէնինի մէջ, չարչարուի իրմով, տկարանայ իր հմայքին տակ։

Լէնին ձախաւէր էր, չէր գիտեր կընամեծարութեան ձեւերը, նոյն ատեն հպարտ։ Լիզա կը սիրէր իր դասակարգին վայել մեծարանքներ ընդունիլ,

ՄԵՐ ՎԱՆԴԱԿՆԵՐԸ

Խոժոռ եւ աչարկու ես դուն ինծի պէս։ Մեր բաշերը անհաւասար պայքարի տառապանքէն հանգոյցներ ու - նին փոթորկիներէ պրկուած։

Մենք կրնայինք միասին ապրիլ եթէ զիս ճանչնայիր։

Ես տարագիր Հայն եմ վանդակէս խլուած ու հալածական։

Դուն աշխարհէն խլուած Առիւծն ես, երկաթէ վանդակի մէջ բանտարկուած։

Մեր «խնդիր»ը լուծելու համար՝ մեր արիւնը սրուակ առ սրուակ կը քամեն, լակելով կլոր սեղաններու վրայ։

Քեզ «վերլուծելու» համար տարբայուծուած մսի կտորներով կը սնուցանեն ու քու ուժէդ նախանձելով մինչեւ մկրտութեան աւազաններու մէջ քեզ կը յիշեն։

Եթէ մարդիկ ամօթ ունենային՝ Պապէն մինչեւ հրեայ փերեզակը քու անունդ պիտի չատորադրէին քեզ տեսնելէ վերջ։

Պէտք է պատուէին Ազատութեան անունով ծածանուող բոլոր դրօշակները ի տես տարագիր գերիներու։

Անվեհեր քաջութեան արգասիքը՝ Ազատութիւնը՝ դարչահոտ վանդակի մէջ ու սեփական վանդակի մը երբալունքը աշխարհի չորս ծագերուն տարտղնուած։

Ինչո՞վ տարբեր ենք մենք իրարմէ։

միշտ քիթը բարձր։

Բայց եւ այնպէս սէրը հպատակած էր արդէն։

Օր մը, Լէնին դարձեալ կ՚աշխատի վառել սամովարը։ Լիզա նստած կը նուագէ։ Երբ Լէնին կը փչէ կրակը, կայծ մը կը ցատկէ եւ կ՚իյնայ Լիզային մէկ բազուկին վրայ ու կ՚այրէ։ Սուր ճիչ մը կ՚արձակէ Լիզա, ու Լէնին, սարսափահար, նախ կը դառնայ մէկ ոստումով։ Մէկ երկվայրկեան անշարժ կը մնայ, յետոյ կը վազէ Լիզայի մօտ, կը բռնէ բազուկը եւ համբոյրներով կը ծածկէ զայն։ Լիզա, եռանդուութեան մէջ, չի շարժիր անգամ։ Ցաղթած էր։

Ցանկարծ, Լէնին վեր կը վերցնէ գլուխը, ձեռքերը կը դողդղան, կասկարմիր դարձած էր երեսը, ամօթահար, ինքն իրեն դէմ կատղած։ Լիզա կը խնդայ, կը ժպտի, կարեւորութիւն չտալ կը ձեւացնէ, բայց անօգուտ,— Լէնին կատղած է ինքն իրեն դէմ, նայուածքին մէջ վախը թէ հիմա կինը ի՛նչպէս պիտի դատէ զինքը։ Վայրկեանի մը յուզումով տկարանա՜լ, ան ալ ազնուապետական դասակարգէն կնոջ մը առջեւ։ Համբոյրը պղտորեցուցած էր զինք, այնպէս կը զգար։ Լիզա փորձեց նուագել պահեստական եղանակներ, որոնց համար կը խենթենար Լէնին։ Բայց « Մարքսին մէկ հատիկ զաւակը» պարտուած կը զգար ինքզինք եւ սովորական հեգնանքը փախած էր շրթներէն։ Կարճ կապեց, առաւ մըլոթ գլխարկը եւ առագօրէն հեռացաւ գիշերուան մէջ, առանց այլեւս հետաքրքրուելու թէ լրտես կը հետեւէ՞ր իրեն։

Ապահովաբար երբ տուն հասաւ հեւ ի հեւ, բացաւ Մարքսը եւ սկսաւ կարդալ կատաղօրէն, հալածելու համար սիրոյ դեւը, որ իր սիրտն էր մտած։

Կրցա՞ւ, սակայն, հալածել սիրոյ դեւը, մահու չափ հզօր։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Եթէ հասկնայիր զիս, միասին կրնայինք պարտադրել մեր կամքը։

Դուն՝ ի զո՜ւր օրերով կ՚երազես կոյս անտառներդ, ուր երբեմն քու ոռնումէդ վագրեր ու գայլեր իրենց սաղմը կը վիժէին, ու բոլոր չնչաւորները ծակամուտ կ՚ըլլային։

Երբ բարձունք մը կը լուէր քու մարտահրաւէր աղաղակդ, աւելի հզօր քան մրրիկը, ոչ ոք կը համարձակէր պատասխանել քեզի։

Դարերէ ի վեր վեհապետներ, իշխողներ, տիրողասէրներ իրենց նապաստակի ողնայարը կը ծածկեն քու դիմակովդ։

Իրենց խարխուլ գահերուն՝ չղթայակապ դարդ, դրօշակներուն պարծանք, վատ սրտերուն իբր քաջալերանք համարեցին քեզ։

Դուն ի՛նչ պէտք ունիս գիտնալու ասոնք։ Բայց մինչեւ ե՞րբ թողունք որ քաղաքակրթութիւնը խնամքով խեղաթիւրէ, իւրացնելով մեր բոլոր առաքինութիւնները ուրիշներու հաշւոյն։

Մենք ինչո՞վ տարբեր ենք իրարմէ։ Ազատութեան լոյսէն զլացած ճնդայլի բոլոր վոհմակին մէջ չուարեցանք։ Անոնց սանդարամետեան խնջոյքին մէջ կորսնցուցինք մեր զէնքերը։ Հանդիսատեսներ մնացինք մեր աւերակներու աւելցուքով. ու մեզ բերին նետեցին օտար ու անտարբեր հորիզոններու թուղթէ սահմաններուն մէջ։

Գաղանացած ոսոխը անպատիժ մընաց։ Մեր «բարեկամները» իրենց ապականած խիղճը քնացուցին մեր բանդագուշուած ուղեկորոյս թափառումներուն մէջ. ու «խաղաղութիւն»ը դերեզմանական պարտադրութեամբ տիրեց մեր վրայ։

Աւելի դիւրին է փշրել քու երկաթէ վանդակիդ ժանգոտած ձողերը, քան պատռել «օրէնք»ի թերթերը որոնց մէջ չղթայած են մեզ երկրէ երկիր։

Բայց եթէ մենք միասին ըլլայի՜նք։ Մեծ ու պզտիկ, զօրականէն մուրացկանը, հանճարէն աւազակը, օրերով վանդակիդ կը քալեն ու դուն կը փակես աչքերդ, մռնչելէդ յոգնած, ու անոնք հաճոյք կը զգան դիտելով քու զոհուած ներքդ. ինչպէս զառամած ծերունի մը պարտեալ ըմբիշի մը առջեւ։

Եթէ դուն կը ճանչնաս զիս, ես կը փշրեմ քու վանդակդ ու մենք միասին կը խոյանանք։ Այն ատեն ամէն մարդ պիտի նահանջէ մեր առջեւ։

Խուճապը պիտի պատուհասէ զանոնք ու մեր ճամբան ո՞վ պիտի կրնայ խափանել։

Պէտք չէ խնայել մեր գերութեան մէջ հաճոյք փնտռողներուն։

Անոնք երկար դարչուրանքէ վերջ պիտի դիմեն ամենազօրիկ միջոցներուն, մեզ պատուհասելու համար։ Բայց մենք ամէն տեղ ենք. աշխարհի չորս ծագերուն ու խուճապը պիտի ըլլայ անողորմ ու վախճանը հաւասար։

Սարսափէն պիտի ուրկանան անոնք։ Ու մեր փոթորիկէն Արեւը պիտի խաւարի։

Մենք մինակ չենք, ամէն տեղ աւելի ուր կան բանտարկուած անարդուած վանդակներու մէջ ուր թափառական Հայ մը կայ։

Կը փշրենք վանդակդ ու կը շինենք մերը, կամ միասին կ՚անհետանանք ուհամար բազմութիւններու հետ։

Բաւ է որ ճանչնանք իրար։ Դուն պիտի վայելես աշխարհը. ես պիտի բարձրանամ ոսկէ վանդակէս Արարա-

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱԳՌԱՒՆԵՐՈՒ ԶՐՈՅՑԸ

Ա. ԱԳՌԱՒ — Օ՜, բարեւ, ապուէ, ի՞նչպէս ես, լա՞ւ ես, ...էր։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Շատ լաւ եմ։ ... հակալութիւն։ Սպանիա էի, ... բացայ ու հիմակ քիչ մը օդափ... խին կ՚ընեմ, այս կողմերը։ ... գերացած կը տեսնեմ։ Դուն ո՞ւր ... ընկեր։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Ես ալ Սպանիա...

Բ. ԱԳՌԱՒ — Ո՞ր կողմերը։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Կալիչիա, Ա... րիա, Քասթիլիա, նոյնիսկ Էսթ... տուրա։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Իսկ ես Գաւա... վարա, Արակոնա, Քաթալոնիա, ... ատլուզիա...

Ա. ԱԳՌԱՒ — Խնջոյք էր, ...

Բ. ԱԳՌԱՒ — Իշխանական եւ ... պազօրեայ ճաշասեղան, խրախ... թիւն, ստամոքսային հանգիս... Հիմակ, սակայն, աղիքներու ... անհանդստութեան մը պատ... այս տեղուանքը եկած եմ, ... հանգչելու։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Դուն ալ կ՚երեւ... ծի պէս շատ կերեր։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Զափէն աւելի, ... րելիս։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Հանրապետական... միս կ՚ուտէիր թէ ազգայնական...

Բ. ԱԳՌԱՒ — Օ՜, ես խտրու... չէի դներ։

Ա. ԱԳՌԱՒ — Ազգայնականներ... միսը աւելի փափուկ գտայ ես։

Բ. ԱԳՌԱՒ — Միւսն ալ վնաս... նի։ Մարդոց միսը համով է միշ...

Ա. ԱԳՌԱՒ — Իրենք անխմ... դորմելի ու անհամ են, սակայն ... րենց միսը իրարմէ խիստ համ...

Բ. ԱԳՌԱՒ — Իրենց ոյժը ... խելքին չէ որ տուած են՝ այլ ...

Ա. ԱԳՌԱՒ — Իրենց միսն ... զարգացնեն՝ թնդանօթին կերակ... լու համար։ Ի՞նչու կը կռուին ... ները...

Բ. ԱԳՌԱՒ — Հայրենիքի՞ ... մար...

...տի կատարը ու պիտի մնանք ... պէս։

— Ահա ես եկայ դարձեալ ... բացանէն մինչեւ Տաւրոս պիտի ... ճապանդ կենակցութիւնը ...

Օձեր պիտի սողան կրուն... տակ. ու բորենիներ անդ... մէջ պիտի գլորին։ Շնագայլեր... ծակներ կայծականհար պիտի ...

Հայրենիքս պիտի ճանչնայ ... իր հին առիւծն եմ հիմա։

Մեր հին Ոգին պիտի չխորշ... գոյն պատուածը.

— Ձգեցէք զիս մինա՛կ ... վանդակին մէջ. մենք կամովին ... պատռինենք զայն՝ փակելով ... րայ։ Մի՛ մօտենաք մահուան ...

Մենք քաղաքակրթութեան ... երկունքի առանձնութիւնը պիտի ... րենք, ու տառապող մարդկութ... պիտի նուիրենք ձիթենիներ ... տեղծագործութեան պահուն։

Մեր երկուքի տառապանքը ... ման է եւ ծնունդը պիտի ըլլ... քան Վահագնեան։

Մենք առիւծին փշրուած ձող... պիտի պողպատենք մեր վանդ...

Միայն թէ ճանչնանք իրար։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Frans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Քէմալ կ՚ուզէ որ Թուրքիան ազատ ու անկախ ըլլայ իր սահմաններէն ներս ու պիտի ըռուէր նոյնիսկ բրիտանական կայսրութեան դէմ, եթէ անիկա փորձէր միջամուխ ըլլալ իր գործերուն... Ոտքը սահմանէն դուրս հանելու նպատակ չունի ան...

— Այդպէ՛ս ուրեմն, ժպտեցաւ երիտասարդը ոտքի ելլելով. կրնայ ըլլալ որ բոլորովին պարապ տեղը եկած եմ, բայց Սըր Ճորճ համոզուած է որ բաներ մը կ՚անցնին կը դառնան... իմ պարտականութիւնս է հետեւաբար անիկա ստուգել կամ ապահովել զինքը որ իր վախերը անհիմն են... Ու քանի որ ուրիշ կերպով չէք կրնար օժանդակել ինծի, ես պէտք է մտնեմ ժողովուրդին բոլոր խաւերուն մէջ եւ կամաց, կամաց տեղեկութիւններ հաւաքեմ... կը տեսնեմ որ երկար ու անհաճոյ աշխատանք է, բայց ի՛նչ ընենք...

— Թերեւս, ըսաւ նիհար ու պարթեւահասակ Սկովտիացին. ուրիշներուն գործին խառնուող մարդոց գլխուն շատ փորձանքներ կուգան, այնպէս որ վերջին խորհուրդ մը եւս— զգոյշ եղիր...

— Շնորհակալ եմ. վստահ եղէք որ իմ ալ փափաքս է ողջ առողջ դուրս գալ այս գործէն... յարկաբաժինը ե՞րբ պատրաստ կ՚ըլլայ...

— Բանալիները պահապանին ուղղուած երկտողով մը պանդոկ կը ղըրկեմ այսօր. պայմանագրութիւնն ալ կը ներփակեմ... ստորագրէ եւ առաջին ամսուան վարձքին հետ միասին ինծի վերադարձուր... կը նախընտրեմ որ հոս չգաս ուրիշ անգամ, որովհետեւ չեմ ուզեր ասանկ գաղտնի գործերու խառնուիլ...

— Կը հասկնամ, կրկին շնորհակալ եմ, ըսաւ Սուլիվն ձեռքը երկարելով։

Ցամառ Սկովտիացին վայրկեան մը իր մատներուն մէջ պահեց այդ ձեռքը. պայքար մը տեղի կ՚ունենար իր կուրծքին տակ։ Ցետոյ յանկարծ անսովոր ժպիտ մը այլափոխեց անոր դէմքին գիծերը եւ ըսաւ.

— Եթէ գլխուդ փորձանք մը գայ, մեծ փորձանք մը, միտքդ պահէ հասցէս... Թիւ 110 Եօզուրթճի փողոց, Մօտա... Վստահ եմ որ միմիայն կեանքդ վտանգուելու պարագային պիտի գործածես զայն... կարելի է օգտակար ըլլամ...

Սուլիվն այդ օրը, ամէնէն տաք ժամերուն հանդստացաւ եւ իրիկուան դէմ առաջին անգամ ըլլալով այցելեց Ծխախոտի Մթերանոցը, ստանձնելու համար այն պաշտօնը որ պիտի արդարացնէր իր ներկայութիւնը Պոլսոյ մէջ։ Ղալաթիոյ կամուրջէն նաւակ մը նստաւ ու երկու մարմնեղ թիավարներ Վոսփորի բացերը տարին զինքը։ Կրնար շոգեմակոյկ մը առնել, բայց շատ ժամանակ ունենալով, նախընտրեց հին օրերու նաւակին անփոյթ տատանումը, որովհետեւ այդպէսով լաւագոյնս պիտի կրնար վայելել գեղեցիկ տեսարանը։ Համայնապատկերը այնքան տպաւորիչ չէր Բերայի եզերքը, քանի որ վերջին յիսուն տարուան մէջ շինուած ու բազդատաբար արդիական նաւամատոյցներն ու մթերանոցները իրենց արտաքին երեւոյթով շատ քիչ տարբերութիւն ունէին հիւսիսային Եւրոպայի նաւահանգիստներուն մէջ երեւցող շէնքերէն։ Սուլիվն գիտէր որ անձրեւոտ օրերուն, երբ մշուշը ծածկէր քաղաքին կարեւոր շէնքերը, պատկերը պիտի ըլլար այնքան յուսահատեցնող որքան Համպուրկի, Լիվրփուլի կամ Րոթէրտամի մէջ։

Եւ սակայն, քանի հեռացան, տեսարանը այնքան յափշտակիչ երեւոյթ մը ստացաւ։ Բերայի թաղը որուն վըրայ կ՚իշխէր բլուրին գագաթը կանգնած հրդեհի Սպիտակ Աշտարակը, իր բազմերանգ շէնքերով ու կանանչաւէտ պարտէզներով կապոյտ երկնակամարին ու ծովուն դիրկը նետուած, դիւթական քաղաքի մը կը նմանէր հիմա։

Տոլմա Պաղչէի պալատը անցնելէ վերջ, կէս ժամ եւս թիավարեցին եւ հասան Օրթաքէօյ, ուր կանգ առին սեփական նաւամատոյցի մը առջեւ՝ Մթերանոցին դիմացը։

Երկար, ցած ու երկյարկանի փայտէ շէնք մըն էր այս վերջինը՝ զետեղուած տարածութեան մը վրայ որ հաւանաբար գեղեցիկ պարտէզ մը եղած էր ժամանակին։ Սուլիվն Սըր Ճորճէն իմացեր էր թէ հին ատեններ այդ շէնքը մանր, մունր կալուածներէն մէկն էր Իրանի Շահին, որ ընդհանրապէս այնտեղ կը բնակէր, երբ պարբերաբար այցելութիւններ տար Թուրքիոյ մայրաքաղաքին։ Պարտէզներն ու Վոսփորի վրայ բացուող լայնկեկ պատուհանները տակաւին կը յիշեցնէին գոյութիւնը այն վանդակներուն որոնք հետաքրքիր մարդոց նայուածքէն կը պաշտպանէին հարեմին կիները։ Ասոնց մէկ մասը հոն կ՚ապրէր դեռ, մինչեւ 1922 Թուականը։

Մթերանոցին տնօրէնը, Լիքիտոփուլօս անունով Յոյն մը, որ նախապէս լուր ստացած էր Սուլիվնէն իր այցելութեան մասին, վար իջա... մաւորելու համար զայն։ Կրկն... նարհութիւններ ըրաւ անոր ... ձեռքերը իրարու շփեց ու քծնո... ւեր արտասանեց։ Երիտասա... կարճ կապել տալու համար, ... ւրեց անմիջապէս թէ Թուրքերէ... հասկնար։ Վարպետորդի խորա... կութիւն մըն էր ըրածը, որով... մարդը Թուրքերէն չէր որ կը ... ւէր, այլ յունարէն. ուրեմն ... նականօրէն եզրակացուց թէ Սու... այդ լեզուին ալ անծանօթ էր։

Ցետոյ տնօրէնը սկսաւ կոտ... թափած բայց եւ այնպէս քիչ ... հասկնալի անգլերէն մը խօսիլ։ ... կողմ նետեց իր սարուկ ձեւերը ... ւելի բարեկամական, գրեթէ ... յիլուշ հով մը առաւ։

Երբ դրասենեակի պաշտօն... ներկայացուցին իրեն, Սուլիվն ... ւեց որ անոնցմէ ոչ մէկը ... գիտէր։ Փորձեց Ֆրանսերէն խօս... նոնց հետ, բայց դիտմամբ գէշ ... տասանեց իր բառերը, որպէսզի ... կնային զինքը։ Ցոյնը աւելի ... ու տիրական երեւոյթ մը ... էր, ... Սուլիվն բաւական խելացի էր, ... հելու համար անոր պատճառը...

(Շար. ...)

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Հա՛, հա՛, հա՛, հի՛, հի՛, հի՛, հո՛ւ, հո՛ւ, հո՛ւ, օ՜փ... Թե- րեւս տնտեսական պատճառով...

Բ. ԱԳՌԱՒ.—Հի՛ւ, հի՛ւ, հի՛ւ, հ՛օ, հօ՛, հօ՛, հէ՛, հէ՛, հէ՛... Թերեւս դա- ւաճանի համար...

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Անոնք կը կռուին ...ննելու համար։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Անոնք կը մեռնին... ...եզի համար։ Կը լուծեն մեր տնտե- սական հարցը։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Թէեւ իրարու հան- դէպ հրէշ՝ սակայն բարի են մեզի հանդէպ։ Առնուազն անուղղակի բա- րիներ են։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Ժամանակին մեր ...ն պապերը այս բարի մարդիկը ...՝ կ'երթան եղեր վայրենիներուն ...դիակ գտնելու։ Անոնք չէին գի- ...եր որ քաղաքակրթուած մարդը ա- ...ելի ազնիւ է, աւելի կը սպաննէ եւ ...աւելի կը հոգայ։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Ցետոյ քաղաքակըր- թուածներուն միսը սպիտակ է։ Հրեշ- ...միսի պէս համով ու եղական։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Սա քսաներորդ դա- րու մարդիկը շատ աչքս մտած են, ի- րենց աչքերը կոկորդս մտնելէ վերջ։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Շատ ալ մի՛ գովեր մարդիկը։ Եթէ ազնիւ ըլլան՝ մէկ պատերազմը լմնցնելէ վերջ կը սկսին երկրորդը։ Տես, սպանիականը չա- ւարտած սկսաւ չինեւճափոնականը։ Անիկա մեզի աննպաստ է։ Ես առայժմ չինեւճափոնականէն չեմ կրնար օգ- տուիլ։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Ես իմ ձագուկներս ...ն ղրկեցի։ Մի՛ մոռնար որ աշխարհը լեցուն է ագռաւներով։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Չինացիները եւ Ճա- փոնացինե՞րն ալ քաղաքակրթուած են որ կը պատերազմին։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Անոնք քաղաքակըր- թութեան դեղնութիւնն են։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Բայց որոշապէս ի՞նչ կը նշանակէ «քաղաքակրթութիւն»։ Արդեօք «սպանութի՞ւն» կը նշանակէ։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Օ՜, որքան միամիտ ես, սիրելիս։ Սպանութիւնը վայրե- նիի գործ է։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Եւ սակայն քաղաքա- կիրթներն ալ կը սպաննեն...

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Ճշմարիտ քաղաքա- կրթութիւնը «Ջարդարարութիւն» կը նշանակէ։ Այսինքն՝ զանգուածային սպանութիւն։ Ջարդ՝ ի պատիւ եւ ի նպաստ ագռաւներուս։ Մարդիկ ե- րախտապարտ են մեզի հանդէպ։ Մենք ժամանակին, իրենց Եղիա մարգա- րէն կերակրած ենք։ Այս մասին գըր- ուած է իրենց Ս. Գրքին մէջ։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Շատ այլանդակ կեն- դանիներ են սա «մարդ» կոչուած ա- նասունները։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Իրաւունք ունիս։ Ի- րականութեան մէջ, մեզ չեն սիրեր, սակայն, միշտ կը կշտացնեն մեզ ի- րենց սեփական միսերով։ Մոռնալու չէ, սակայն, որ ամէն մարդու սրտին մէջ ագռաւ մը թառած է։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Մեր այդ ագռաւ եղ- բայրը ի՞նչ կ'ուտէ մարդուն սրտին մէջ։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Ողջ մարդը կ'ուտէ ու դիակը կը թողու մեզի։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Ուրեմն մենք մարդը կերած ենք թէ՛ ներսէն, թէ՛ դուր- սէն։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Դարերէ ի վեր այդ է իրականութիւնը։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Որքան տգէտ մնա- ցեր եմ, ընկեր։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Ագռաւները ժամա- նակ չունին զարգանալու, քանի որ միշտ զբաղած են մարդկային դիակ կրծելով։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Մեր այս երջանիկ կացութիւնը կրնա՞յ փոխուիլ, կրնա՞յ վտանգուիլ...

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Ես խորապէս լաւա- տես եմ ու պատճառ չունիմ մտահոգ- ուելու։ Մարդը թէեւ երբեմն կը խօսի բարձր սկզբունքներու մասին, սա- կայն, ատիկա դիմակ մըն է, բարձ- րագոյն սպանդներ կազմակերպելու համար։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Ես ալ յոռետես չեմ։ «Մարդ» կոչուած հրէշը առանց կռի- ւի, առանց պատերազմի, առանց ի- րերակերութեան՝ ապրելու անընդու- նակ է։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Մարդուն համար ա- ռանց մեռնելու եւ մեռցնելու կեանք մը՝ անիմաստ է, ինչպէս նաեւ ու- նայն։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Բայց չափազանց ա- ւանակ են սա մարդիկը։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Սխալ։ Չափազանց մարդ են քան աւանակները։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Ուրիշ տարօրինակ սովորութիւն մըն ալ ունին։ Ամէն թռ- չունի միս կ'ուտեն, սակայն, մեր մի- սը չեն ուտեր։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Այն թռչունը որ մարդէն ուտուիլ չուզեր՝ պէտք է ինք մարդ ուտէ։ Մեր իմաստութիւնը չէ ըմբռնուած եւ բարեբախտաբար։ Լա- ֆոնթէն մեծ ծառայութիւն մատու- ցած է մեզի, ակամայ եւ տխմարա- բար, ագռաւներս ներկայացնելով սը- նափառ, անխելք։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Խակար, ինչպէս նա- եւ ուրիշ բանաստեղծներ բաւական բաներ թխած են մեր մասին։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Իրենց սարսափէն։ Սարսափելի սարսափահարներ են։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Վերջապէս մարդոց տխմարութիւնն ու վայրագութիւնը մեզի ապահոված են երջանիկ եւ ու- րախ կեանք։

Բ. ԱԳՌԱՒ.—Հարկ չկայ շատ խոր- հրդածելու։ Հետեւինք բանակներուն։ Ցաղթանակը միշտ մերն է, որ կողմն ալ շահի պատերազմը։ Ես մօտերս կը վերադառնամ։ Հիմակ այնտեղ գա- րուն է։ Բնութիւնը կը յորդի կապոյտի կանանչներով եւ հրավառ ծաղիկնե- րով։ Ծառերը հարսնետուններու վե- րածուած են։ Զեփիւռին բազմալար վիները կը նուագեն եւ ջուրերը կը պարեն, արծաթէ քայլերով։ Կե՛ր, ա՛ռ եւ ուրախ լեր։ Աշխարհը ագ- ռաւներու արքայութիւնն է։ Մարդոց արքայութիւնն ալ մեր ստամոքսին ու գերեզմանատունին մէջն է։ Աշխարհը ամէն կողմէ բաց պալատ մըն է։ Ա- րարածեան բնութիւնը ամէն բարիք թափեր է։ Տես Սպանիան,— երկիր մը որ զինուած է սիրելու, երգելու, ստեղծագործելու, ջուր խմելու, ըլ- տուղ ուտելու եւ երազելու համար։

Ա. ԱԳՌԱՒ.— Կռուի դաշտին, պատուոյ դաշտին մեռնողներուն ա- նունները պիտի գրեն օր մը, մարմա- րիոնի վրայ եւ տակը պիտի աւելցնեն. «Պատուոյ դաշտին վրան ինկան վասն հայրենեաց»։

Բ. ԱԳՌԱՒ.— Այդ կարգի արձանա- գրութիւն մը կը հասկնամ անհայրե- նիք ազգերուն համար։ Իրենք, սա- կայն, մեծ ազգերը, պէտք է գրեն. «Բարբարոսութեան դաշտին վրայ ին- կած, վասն ագռաւներու»։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ց. Գ. Անգամ մը եւս կը յիշեցնեմ թէ մեր պաշտօնակիցները պարտաւոր են յիշել աղբիւրը, երբ արտատպում կը կատարեն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ԻՐ ԱՆՁԻՆ ՀԵՏ

Միշտ անբաժան, միշտ հըպարտ, միշտ անընւա՛ն եւ հզօր,
Մենք կը շրջինք միասին անտառներուն մէջ անմահ.
Կը լըսենք զոռն որ վայրագ հեղեղատներն կը նետեն
Ամայութեան մէջ անձայր, ուր խոհական կը կանգնին
Լեռներն անպարտ, եւ խրթին տէգերն անշարժ նոճերուն,
Ուր կը յորդի թանձրախիտ լոյսն արեւուն եւ լուսնին,
Եւ կիսամութ ցայգերուն վերջալոյսնե՛րն որոնց մենք
Կը յանձնենք մեր ներշնչման առագաստներն աստղային,
Եւ մեր կամշոտ երակին զարկն եւ կշռոյթն հապնեպեալ,
Ինչպէս փրփուրն լըճին դէմ կը նետէ ճիչն իր մետաղ՝
Հրնուանքներուս դէմ թառող իմ քոյրեղբայր թռչնազգին։

Մենք միասին կը դիմենք երբեմն կատա՛րը լերան,
Ուր սեւաթոյր ամպերուն կոհակներն յոյլ շարժումով՝
Կ'անցնին երկնի բացերէն. լայն եւ յստակ տեսիլներ
Հորիզոնին ծովուն մէջ կը թաւալին ծանրօրէն,
Տառատոկներ կը ծըփան լայնաշունչ բորբ հովուն մէջ,
Եւ շեփորներ եւ երգեր եւ պայտերու արձագանգ,
Եւ ռումբերու պէս պայթող ասպետներու մարտագոռ,
Որոնց աշխէտ նըժոյգներն իրենցդունչե՛րը փրփրոտ՝
Կը մըխրճեն արեւուն շոգիացող տաքին մէջ,
Եւ որոնց հոծ նայուածքին մէջ կը շողայ, զերդ սուտակ
Վերջին շողիւնն որ մեռնող օրն իր սրտէն կ'արձակէ։

Ու այն ատեն իմ յախուռն էութեանս խո՛ր վիհերէն
Կը բարձրանան մոլեռանդ տենչանքներու զըրահներ,
Կը դողայ իմ խըռոված միտքս ծովացեալ աշխուժով,
Մինչ իմ խանդոտ կուրծքիս տակ կ'ասպատակեն գանգրահեր
Իմ արիւնով շաղախուած քերթուածներուս ճի՛չն ու երգ.
Կարծես երկնի բարկանայթ ամպրոպներուն վազքն հուժկու
Կը բախի իմ ստամբակ ղնդերներուս պատնէշին,
Եւ իմ մըխիս մէջ կարծես ոսկորներով ծանրացեալ
Խըրամատներ կը քակեն իրենց տողանցքն ընդերկար,
Որոնց վըրայ կը թափին փամփուշտներու մըրիկներ,
Եռագոյններ ծալալուն եւ բըռունցքներ քարացեալ։

Ես կ'երազեմ մարտնչում եւ մահացո՛ւմ խելագար,
Զի կը զգամ իմ դժոխքով թըծուած սրտիս մէջ յաւէտ՝
Աշտէներու եւ սուրի լայնափեռիկ շողիւններ,
Եւ սմբակնե՛ր որոնք կեռ բարկութիւնով եւ թափով
Ապառաժին կուրծքին մէջ կը հրդեհին շանթելով.
Ես կ'երազեմ իմ առոյգ տարիքիս մահն կուի մէջ,
Ուր վեհագոյն եւ պարարտ զգացումներ կ'արթննան,
Ուր պիտ' յածին լայնաբաց ճակտիս գարնան դէմ ծիծղուն՝
Դափնիներու ստուերներ եւ զէնքերու փայլ ու շաչ.
Ուր իմ հոգիս պիտ' գտնէ անդորրութիւն եւ խաղաղ,
Ուր իմ կողքիս պիտ' հանգչի ինձ արժանի՛ թշնամիս։

Իմ ճախրիս դէմ կը բացուին վարազոյրնե՛րն ամպերուն,
Եւ կապոյտին զմրուխտէ ժայռերն իրենց գանկն անխոհ
Կը խոնարհեն անհանդարտ փոթորկահեղձ անցքիս դէմ,
Ահա երկինքն ո՛վ հոգիս, ուր կը շրջի յաղթապանծ
Մեռեալներուն շարքն անվերջ. ուր առնադէմ հերոսներ
Իրենց հսկայ շուքերուն կը նետեն չե՛րտնւ հաստամետ՝
Աստղահոյլին լոյսին դէմ. ահա մայրե՛ր սըգակիր,
Որոնց քալուածքն է վըսեմ ինչպէս զըրահն որ զինուոր
Ռազմադաշտին բովին մէջ կը նետէ խօլ մահուան դէմ.
Ինչպէս ովկիանն որ գոռոզ արհամարհանքն իր մըրայլ՝
Ցաւերժօրէն կը պոռայ արձանացեալ երկնի դէմ։

Ա՛ռ իմ ձեռքէս այս քընարն, ո՛վ մեծասքանչ կեանք սիրոյ,
Եւ հեռացո՛ւր իմ եսէս աղջիկներու թաւիշէ
Քնքշանքն եւ պարն ոգելից, եւ գրգանքներն եւ համբոյրն,
Եւ բազուկնե՛րն որոնք իմ երազներուս աշխարհներն
Կը պրկեն խորթ շղթայով, եւ տո՛ւր ինծ դուն մոլեգնոտ
Անսպառազէն մարտիկի հըպարտութիւն եւ խոյանք.
Օրհնէ՛ դուն զիս արիւնով, եւ պեղէ՛ իմ մարմնոյս մէջ
Վէրքերու լայն պատառներ, եւ քնէ՛ իմ կաշմըրուն
Երակներուս եւ ջիղիս յաւերժական սարսուռներ.
Օրհնէ՛ դուն զիս, ո՛վ բարի, իմացական կեանք սիրոյ,
Եւ հնչեցուր ինձ համար մարտական լայն համերգներ։

Վենետիկ

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԳ ԿԱՆԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Ո՛չ դիցուհի երկնային, ո՛չ մեղկ զգուանք, ո՛չ երազ,
Ո՛չ էլ զարդ ես օճախի՝ ինչպէս տիկինք անխօս հարս,
Կի՛ն ես կրկին դիւթական, սակայն կերտող եւ ընկեր,
Ընկեր կռուի ու սիրոյ եւ ստեղծող անվեհեր։

Եւ եղել է քո սէրը վանդակ դրած մի արտոյտ,
Երազների երկնքում — սիրտդ է եղել գիշեր մութ,
Եւ չէր անցնի վիշտը քո, միշտ կը մնար լերան պէս,—
Թէ չհանէր անդունդից մեծ Լէնինի ձեռքը քեզ...

Ո՛չ դիցուհի երկնաչեայ, ո՛չ սոսկ աղբիւր զգուանքի,
Դու ընկերն ես իմ հոգու, դու մի թեւն ես մեր կեանքի։
Գարունն ես դու իմ երկրի, ծաղիկներ ես ծնում դու,
Որոնք քեզնով շունչ առած՝ հողն են անում կենսատու։

Քեզ եմ սիրում տենչավառ, ծաղիկների բոյրն ես դու,
Հայրենիքիս վարդն ես վառ, իմ լուսեղէն քոյրն ես դու,
Անմահութեան ակունքն ես, յաւերժական հզօր կին,—
Գարուն կտաս իմ երկրին, աստղեր՝ հոգուս երկնքին։

Եւ ճախրում է քո հոգին ազա՛տ, հզօ՛ր եւ զուարթ,—
Այդ քո սէրն է, քո բազէն ազատութեան մէջ անպարտ,
Ո՛, քոյր, ո՛, կի՛ն՝ սիրտ անհուն, ո, մայր՝ աղբիւր սրտերի,
Բոյր ու համբոյր անքասիր՝ գեղեցկութեան վարդերի։

Տեսել եմ քեզ վաղեմի կռիւներում մեր մղած՝
Քո արշաւից ցնդել է սեւ թշնամին երկիւղած...
Ու թէ ծագի, ի՛մ ընկեր, տեղ բոցը նոր կռուի՝
Սուրը նորից քո ձեռքին ջահի նման կը վառուի...

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԼԵԹՈՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Այն պահուն երբ Եւրոպայի հիւսի- սային արեւելեան կողմէն կը սպառ- նայ Արջը, հետաքրքրական է ճանչ- նալ աշխարհի այդ անկիւնի ժողո- վուրդներուն սիրտն ու հոգին։

Տոքթ. Վալթէրս ստուար հատոր մը նուիրած է լեթոն ժողովուրդին՝ ու- սումնասիրելով անոր լեզուն, ցեղա- գրութիւնը, հին բանահիւսութիւնը, տնտեսական ու քաղաքական կեանքը, մամուլը, բանաստեղծութիւնը, գրա- կանութիւնը, թատրոնը, երաժշտու- թիւնը, մտաւորական կեանքը։

Լեզուաբանական ու ցեղաբանական հարցերու քննութեանց ընթացքին՝ Տոքթ. Վալթէրս ցոյց կուտայ Լե- թոն ու Լիթուան ժողովուրդներուն խնամութիւնը հայ ժողովուրդին նա- խահայրերուն, մասնաւորաբար Վանի բնակչութեան հետ,— բայց այդ մա- սին ուրիշ անգամ։

Այսօր քանի մը նմոյշ լեթոն ժողո- վրդական բանաստեղծութենէն, որ ծանօթ է տայնա անունով։

Երիտասարդ պատերազմիկ մը եւ նշանածը կը խօսին.

Նշանածս զիս տարաւ ռուսական սպիտակ հողերուն վրայ,— Անիկա իր սուրը դրաւ Տաուկավայի մէջ։— Ե- կուր, թեթեւոտն եկուր, սիրականս, բայց չկոտրես սուրս, թող որ մնայ հոն՝ պաշտպանելու համար նախա- հայրերուս հողերը։

Ահա փոքրիկ ժողովուրդ մը եւս որ նոյն յաւիտենական ցաւն ունի, պաշտպանել իր հողը ընդդէմ աշխար- հակալին։

Սէրը շատ քիչ տեղ կը գրաւէ այս ժողովրդական երգերուն մէջ, բայց երբեմն յանկարծ,

Սոխակը կը թառի սուրին ծայրը, — Եւ կը խօսի երիտասարդ պատե- րազմիկին եւ անոր նշանածին։

Ուրիշ երգ մը.

Երբ պատերազմի գացի,— Սիրտս թաղեցի քարի մը տակ,— Բացուեցաւ արշալոյսը եւ բարձրացաւ արեւը,— Քարը խորտակուեցաւ ճայթիւնով։

Պատերազմը տեղի կ'ունենայ, կը վիրաւորուի երիտասարդ ռազմիկը, որ թռչունէ մը կը խնդրէ երթալ իր մահը դուժել քրոջը։

Երգ մը, դարձեալ պատերազմիկ մըն է որ կ'երգէ.

Լաս թէ չլաս,— Ա՛լ պիտի չտեսնես զիս,— Իեր ամառ անցնելէ վերջ,— պիտի վերադառնայ ձիս,— Հարցո՛ւր ձիուս թէ ո՛ւր է ձիաւորը.— Ձիաւորն ինկա՛ւ,— Ինկաւ հոն ուր կը քնանան մարդիկ կաղնիներու նման,— Հոն ուր դէզ մը կը կազմեն սուրերը,— Հոն ուր արեան գետը կը հոսի,— Հոն ուր լեռնակուտակ դիզուած են սաղա- ւարտները,— Հոն ուր կամուրջները շինուած են ոսկերոտիքով...։

Ուրիշ երգի մը մէջ աղջիկ մըն է որ կ'ողբայ.

Աստուա՛ծ իմ, ո՞ւր են եղբայրներս, — Մէկը գնաց կռուելու Ռուսերուն դէմ,— Միւսը գնաց Լիթուանացինե- րուն դէմ,— Երրորդը՝ լայնածաւալ Գերմանիոյ մէջ։

Կ'ուզէ՞ք որ ձեր մասին լաւ կարծիք կազմեն, երբեք մի խօսիք այդ մա- սին.— Փասքալ

Խելօք մարդիկ չեն կռուիր ուրիշնե- րու հետ եւ որքան կրնան կ'արգիլեն ուրիշներու կռիւը։

...ՅԵՐ ՀԱՅԱՑԻՆՁ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

...նծի քանի մը ցնցոտի տուին, ո- րոնց մէջ փաթթուելով կը պառկէի ...երու հիւրասենեակին մէջ, միւս տը- ...ին ու Սէնօն ալ միասին։ Սէնօ հօ- ...րն էր Թէմիրի եղբօր, որ ժանտար- ...մա էր ամառը։ Ու Սէնօին հագուստ ...էր տուեր։ Վարտիք մը, երկու գնդա- ...կէ ծակերով եւ արիւնոտ, Հայու դիա- ...կէ կողոպտուած։ Ան չար մարդ ըլլա- ...լուն չարչարեր էր տղան։ Ու Թէմիր ...մեղքնալով իր քովը բերած էր զայն։ ...Միւս տղեկը Տրապիզոնցի էր, մայրն ...ու Մէճիտ։ Թէմիր իմ գալէս ետք ...զայն իր մօրը քով ղրկեց, ըսելով որ ...տղան թող հոգայ, քեզ ո՞ւր կրնամ ...համբել, մէկը չունիս։ Անոնք ետքը ...միասին Մէճիտէն հեռացեր էին։

Սէնոյին հետ անոնց տան գործե- րուն կը նայէինք։ Դահուկով փայտ կը բերէինք անտառէն։ Ախոռը կը պո- ղէինք ու նախիրին կեր ու ջուր կու- տայինք։ Թէմիր ալ Տիվրիկէն 40 գը- լուխ նախիր բերած էր իր Թուրք քիր- վայէն, Պեսուէ։ Անոնց մէջ մեր գե- ղէն կովեր կային, ինչպէս Սէնօ կը ճանչնար։

Տնեցիները ութը եղան։ Ֆաթի- մէն, Թէմիրի բարի կինը։ Ալի Րիզա, բարձրահասակ, թիկնեղ, հուժկու, հօրմէն շատ խոշոր, անոր բարի տը- ղան։ Րիզայի կինը (Թէմիրի եղբօր աղջիկը), եւ Րիզայի աղջիկը Շահրի- ալան, պզտիկ։ Թէմիրին աղջիկները, Կիւլիզար, Զէօհրէ, Կիւլշահ։ Թէմի- րի հարսը (Ֆաթիմէի եղբօր աղջիկը) Կիւլիզար, եւ Թէմիրի պզտիկ տղան, 12 տարու Զէյնալ։ Ամբողջ ընտանի- քը։

Թէմիր ուրիշ տղայ մըն ալ ունէր, մեծը, Ճանօ։ Ան հօրմէն զատ կը բը- նակէր, ամուսնացած չատոնց։ Երբ Թէմիր Ֆաթիմէն, սեւաչեայ գեղու- հին իբրեւ երկրորդ կին տուն կը բե- րէ, Ճանոյի մայրը, Թէմիրին առջի կինը, վիշտէն ինքզինք կը կախէ։ Ճա- նօ չարունակ մօրը կսկիծին ազդեցու- թեան տակ էր։

Թէմիրին միւս տղան, 20 տարու Սիւլէյման, աշունը մեռած էր։ Կինը վար դրած էին որ Զէյնալին տան, երբ ան մեծնայ։ Եղբօր կին առնելը անոնց մօտ սովորութիւն է։ Զէյնալ Կիւլի- զարը չէր ուզեր տեսնել ու կը վռնտէր կոպիտ հայհոյութիւններով, երբ ան քովը պառկէր կամ հագուեցնէր զինք։

— Հօրքո՛ւր, չուզեր, կը վռնտէ, կը գանգատէր Կիւլիզար։

— Կորսուէ՛, քած, կը բարկանար Զէյնալ։

— Բերանդ քեզ ժողվէ, կը դըդըրար Ֆաթիմէն տղուն, Կիւլիզարը քու ա- նուշիկդ է, քու սիրունիկդ է։ Պէտք է քաշըս վարուիս հետը եւ զինքը սի- րես...

Թէմիր այս տեսարանին նայելով տղուն վրայ կը խնդար...

Եկաւ գարուն։ Ձիւները սկսան փախչիլ։ Ապաքիներ էի ես ալ։ Թէ- միր աղքատ էր։ Երկու օտար բեռ իր վրայ։

— Պրա՛, (եղբայր) ըսաւ օր մը Րի- զան ինծի, ծնողքս քու աշխատութե- նէդ շատ գոհ են։ Թէեւ Սէնօն քեզմէ աւելի արագ կ'ուտէ հացը, բայց դուն աւելի լաւ կ'աշխատիս։ Կ'ուզե՞ս։ Կե- ցիր միշտ մեր տունը։ Միասին կ'աշ- խատինք, միասին կ'ուտենք, միասին կը հագնինք մեր ունեցածը։ Եթէ ժանտարմա գայ, հետդ կը փախչինք։ Ես ալ զինուորցու եմ։ Մինչեւ տես- նենք աշխարքը ինչ կ'ըլլայ։

— Հապա Սէնո՞ն։ Ես ետքէն եկայ։ Ձեմ ուզեր որ Սէնօն իմ պատճառովս տեղէն զրկուի եւ երեսի վրայ մնայ։ Ես կ'երթամ։

— Մի վախնար Սէնոյին համար։ Հայրս անոր շատ լաւ տեղ դրած է։ Ան մեր Մահմուտ հօրեղբօրը քով հո- վիւ պիտի ըլլայ։ Ահա՛, վերը լերան գիրկն է անոնց գոմը։ Այնպէս որ միշտ Սէնոյին հետ միասին պիտի ըլ- լաս նորէն։

Անոնց Մահմուտ հօրեղբայրը Մէ- ճիտի պետն էր, ինչպէս Վէլին Զա- մուաճիի։ Ունեւոր ու յարգուած մարդ։ Աշունը ժանտատենդէ մեռաւ։ Կին մը եւ երեք չափահաս տղայ ու- նէր։ Հէսօն, Կիւլ Հասանը, եւ պըզ- տիկն ալ Քրմանճ։ Ես համաձայնե- ցայ, բայց անոնց գլխ վար դնելը ա- նոր համար չէր որ ես լաւ կ'աշխա- տէի։ Ձեռքի տակէ Թոփալ Ալի պէկ Թէմիրին այնպէս թելադրած էր, ը- սելով որ Պոլիս ունեւոր հայր ունի, եթէ աշխարհը փոխուի եւ ազատի։ Ալի պէկ գլխ չպահեց, չէր կրնար։ Ծանօթ անձնաւորութիւն էր, միշտ կառավարութեան մօտ գործով։ Բայց առաջին օրէն աներեւոյթ պահապանս եղաւ գեղին մէջ։

Սէնօն եղաւ հովիւ, ես մնացի Թէ- միրենց։ Իրօք ալ ամէն օր իրարու հետ էինք։ Անասուններս անոր քով կը տանէի ու ինծի արածել կը սորվե- ցնէր, ինչպէս գազ ու փայտ ընել, որ ես չէի գիտեր։

Մէճիտի մեր տղոց անունները ըղ- գուշութեան համար փոխեր էին։ Միայն անունները։ Ոչ թլփատու- թիւն, ոչ բռնութիւն։ Բիւզանդին Մէհմէտ կ'ըսէին, Գառնիկը եղած էր Ալիք, Սէնօն՝ Սիւլէյման։ Ե՞ս։ Այն- քան կ'ատէի թրքական անունը։ Գիւ- ղապետին տղան Քրմանճ կը յորջոր- ուէր։ Զուտ քիւրտ անուն։ Թէմիրենք համաձայնեցան։ Ու ես եղայ հովիւ (շվան), ու կոչուեցայ Քրմանճ։

ՇՎԱՆԷ ՔՐՄԱՆՃ (ՀՈՎԻՒ ՔՐՄԱՆՃ)

Արդէն գարուն։ Թուրքերը հան- գիստ չտուին մեզ հոն ալ։ Կ'ըսէին թէ կարին ինկեր է։ Ռուսը կը յառաջա- նայ։ Թուրքերը տենդով զօրք կը ժող- վէն ու քիւրտ գիւղերը միշտ վտանգի տակ էին։ Րիզային հետ տուն չէինք մնար։ Անոր մօտ, կաղնեչատ ձորի մը մէջ տնակ մը շինեցինք դետնին տակ, ու հոն կ'անցընէինք գիշերները։ Երբ օդը տաքցաւ, անտառին մէջ եայլա շինելով տունն ալ հոն փոխադրեցին։

Ու ահա զրոյց եղաւ թէ Քիւրտերն ալ կ'աքսորեն։ Ուտեստ ու գոյք պա- հեցինք անտառին մէջ, ու կը սպա- սէինք այդ ահաւոր օրուան։ Քիւրտե- րը իրենց տեղերէն ելլելու միտք չու- նէին։ Մենք իրենց օրինակ։ Կը պատ- րաստուէին աշիրէթին լեռնոտ կիրճե- րը բռնելով դիմադրել Թուրքերուն։

— Լօ, լօ, կ'ըսէին։ Լեռ կը քաշ- ուինք, ու քարերով, փայտերով ալ ըլլայ, նորէն այդ եղիտիներուն կը հասկցնենք։

Օր մը փայտ կը բերէի անտառէն շալակով, աղբիւրին քով ձայն մը ա- ռի։ Զէօհրէն էր, որ լուացք կ'ընէր։ Սեւ մազերը կիսարաց կուրծքէն վար կախ։ Աչքերը աղբիւրի պէս կը վա- զէին։ Թախ թուխ թաց լաթերը թա- կով կը ծեծէր, ու կը յօրինէր ու կ'երգէր.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

„ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ"Ն ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՑՈՒՆԻՍ ՅԻՆ ՄԻՒԹԻՒԱԼԻԹԷԻ ՄԷՋ

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՑԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐԸ

"Նոր խաչը կը միացնէ բոլոր Գերմանները"

Հիթլէր կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ ուրբաթ գիշեր, Քէօնիկսպէրկի մէջ, Աւստրիոյ հանրաքուէին կազմակերպութեան առթիւ: Եւ յայտարարեց ·

— «Ես պետը պիտի դառնամ աւենամեծ բանակին՝ աշխարհի պատմութեան մէջ: Երբ իմ քուէս ձգեմ տուփին մէջ, ապրիլ 10ին, պիտի գիտնամ թէ միլիոն քուէարկուներ կան իմ կռնակս եւ թէ բոլորն ալ մէկ նշանախօսքին.— մէկ ժողովուրդ եւ մէկ պետութիւն,— Գերմանիա: Մենք չենք ուզեր մարդիկ դարձի բերել ուրիշ ժողովուրդներու մէջ, սակայն ոչ մէկը կրնայ ուզել որ ազգային - ընկերվարութիւնը բոլոր Գերմանացիներուն դաւանանքը դառնայ: Ի՞նչ անկախութիւն կրնայ վայելել 6ուկէս միլիոն ժողովուրդ մը: Թէ ուրիշներ բռնի անկախութիւն տուին Աւստրիոյ, պատճառը այն չէ որ կը սիրէին այդ երկրին Գերմանները, այլ կ'ուզէին տկարացնել Գերմանիան: Գերմանիա ոտքի կանգնեցաւ տնտեսապէս եւ վերստացաւ իր հաւատքը իր ճակատագրի մասին: Աւստրիա երբեք չունեցաւ այդ հաւատքը: Նոյնիսկ Գերմանիան փոքր է իրրեւ տնտեսական տարածութիւն, որովհետեւ չունի գաղութավայրեր՝ իր սահմաններէն անդին· իսկ երբ Գերմանիան նոյնիսկ անբաւական է հողային տարածութեամբ, ի՞նչ վիճակ կրնայ ունենալ պետութիւն մը որ աւելի մեծ չէ քան նահանգ մը: Նոր խաչը կը միացնէ բոլոր Գերմանները: Ըմբռնելի չէ որ ան տարածուած է երկրին մէջ եւ սահմաններէն անդին, ամէն ուր որ Գերմանացիներ կը բնակին: Ճամբան բացուած է Գերմանիոյ ապագային համար: Ինչ որ գլուխ հանեցինք Աւստրիոյ մէջ, նման է հրաշքի եւ կը բացատրէ ամենէն յաղթական պատերազմներուն արդիւնքները: Մեր զինուորները Աւստրիա մտնելով կրցան 60 քիլոմեթր ճամբայ կտրել»:

*** Հայնլայն, Չեխոսլովաքիոյ հիթլէրական կազմակերպութեան առաջնորդը, ճառ մը խօսելով պահանջեց նոր ընտրութիւններ կատարել: «Մեր կուսակցութիւնը կը ներկայացնէ 1.800.000 ընտրողներու կամքը: Ասպացոյց՝ այն որ ունինք 81 երեսփոխան եւ ծերակուտական եւ կը կազմենք Չեխոսլովաքիոյ ամենամեծ կուսակցութիւնը»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ տարագիրներուն օգնելու եւ անոնց ներգաղթը դիւրացնելու համար, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը հրաւէր մը ուղղեց 29 պետութեանց: Ամերիկա ինք յանձն կ'առնէ 17.000 տարագիրներ ընդունիլ մինչեւ յուլիս 1, Աւստրիայէն եւ Գերմանիայէն, համաձայն ներկայ տարեկան (քոթա): Տրագիրը նկատի ունի ոչ միայն Հրեաները, այլեւ ուրիշ տարագիրներ (Խ. Միութիւն, Սպանիա, Իտալիա, եւն.): Նիւթական միջոցները պիտի ճարուին անհատական նախաձեռնութեամբ: Իտալիա եւ Գերմանիա բացակայ կը մնան:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը, գիրքեր գրաւեցին դէպի Քաթալոնիա: Սարակոսայէն Պարսելոնիա ճամբան գրաւուած է 70 քիլոմեթրի վրայ: Կռիւները կը շարունակուին թէ ցամաքի վրայ եւ թէ օդին մէջ:

1.800.000 ՖՐԱՆՔԻ դատ մը բացուեցաւ շարժանկարի հռչակաւոր արտադրիչ Տանիէլ Տարիէօյի դէմ, որ խախտած էր աւստրիացի Ֆոն Շթրոհայմի հետ կնքուած պայմանագրութիւն մը:

«ԷՔՕ ՏԸ ՓԱՌԻ», ազգայնական մեծ օրաթերթը, որ աւելի քան 50 տարուան կեանք մը ունի, ծախու առնուեցաւ «Լը Ժուռ»ի կողմէ, 1.400.000 ֆրանքի: Երկու թերթերը միասին պիտի հրատարակուին:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ կառավարութիւնը ազգայնացուցած ըլլալով 17 անգլիական եւ ամերիկեան ընկերութեանց քարիւղի հանքերը, կ'ուզէ հատուցում վճարել, տասը տարուան ընթացքին: Բայց հանքերուն արժէքը 90 միլիոն անգլ. ոսկի գնահատեն: Որոշուեցաւ Լա Հէյի ատեանին դիմել: Ճափոն մեծապէս կը հագրգռուի:

Մկրտիչ Միրիճանեան, Տիկին Լօժէն Ճգնաւորեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տիկին Տիգրանուհի Մինասեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տիկին Տիգրանուհի Մինասեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Միհրան Միրիճանեան եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Երուանդ Միրիճանեան (Եգիպտոս), Պ. Տիգրան Միրիճանեան, Պերճ եւ Նուպար Միրիճանեաններ սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, հարսին, մօրաքրոջ եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՇԱԶԻԿ ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ
(ԾՆԵԱԼ ՔԻՊԱՐԵԱՆ)

մահուան մահը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, յառաջիկայ երկուշաբթի, 28 մարտ, առաւօտեան ժամը 10.30ին, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, 15, րիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Ville Parisis:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խորին ցաւակցութիւններս կը յայտնեմ ընկեր Կ. Սապոնճեանի (Վիշի), իր կնոջ՝ ԷԼՄԱՍ ՍԱՊՈՆՃԵԱՆի մահուան առթիւ:

Կարտան — Կիրակոս Թումանեան

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Մարի եւ Ալիս Թիւֆէքճեան քոյրերը, բնիկ Պիլէճիկցի (Պրուսայի նահանգ), իրենց հօր անունն է Յովհաննէս, մօր անունը՝ ... Կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել «Յառաջ»ի Վարչութեան:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8 Րիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ հայերէն լեզուով, հայագէտ Ֆրանսացի Պ. FREDERIC FEYDIT, նիւթ՝ «Հեթում պատմիչ»:

ԱՆԺԷԼ ՖՈՐԹՈՒՆԱԹՕՖ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին):

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մեթրօ Miromesnil:

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շօբէնէն, Լիցտէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բաբխուդարեանէ եւն.:

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանդ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիչէն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի նախկին աշակերտներու Միութեան կողմէ:

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՅԱՅՏՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆ Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

10 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, մեթրօ՝ Sevres:

Կը ներկայացուի՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ:

Մուտք 7 եւ 10 ֆրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս

AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ

6 Rue Gallilée (Metro Boissière)

7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO

Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդհատ պար, ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCAէ PRINCESES VITALISէ եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով:

Մուտք 10 ֆրանք

Matinée Prolongée

«ՀԱՅ ԱՐԾԻԻ» «Aigle d'arménie» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ապրիլ 24ին, HOTEL NAPOLEON BONAPARTEի շքեղ սրահներուն մէջ, Avenue Friedland, Paris, metro Etoile.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու:

Յուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու:

Cotillonներու եւ անուշահոտութիւններու բաշխում: Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կիչէն: Մուտք 10 ֆրանք:

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մոտէլները:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

27 Մարտ, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 8 Rue Danton, Մեթրօ Օտէօն

կը ներկայացուի Պոլսոյ ամիրայական շրջանէն

«ՇՈՒՆԻՆ ԶԱՒԱԿԸ ՇՈՒՆԸ ՏԱՆԻ»

կամ ԱՂՔԱՏԻՆ ՊԱՏԻՒԸ (արար 6 արար)

Ա. Ալթունեանի վէպէն թատերախաղի վերածեց ԿԻՒՐԵՂ ՍՐԱՊԵԱՆ

Կը մասնակցին Տիկիններ ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՄԸՔՏՈՆԱԼՏ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ԱՉՆԱՒՈՐԵԱՆ եւ Օրիորդ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Պարոններ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ, ԼԱԹԻՖԵԱՆ, ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, ՍԱՐԱՖԵԱՆ եւ Կ. ՍՐԱՊԵԱՆ:

Տոմսերու գիներն են՝ 15, 10, 7.50 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Paris (Danton 88—65 եւ ծանօթ վայրերը:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Նուպար Գէորգեան կը հրաւիրուին խմբագրատուն ստիպողաբար:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՄԱՐՏ
MARDI 29 MARS 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3691

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԷՋ ՄԸ՝ ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ԳԻՐՔԷՆ

Դաոնութիւն մը, ըսէք՝ բանաստեղծական քմայք մը մղեց զիս «Երգ Չարչարանաց Կիլիկիոյ» կոչել Հայր Փօլ տիւ Վէօւի գիրքը՝ «Լա փասիօն տը լա Սիլիսի»:

Դասական թարգմանութիւնն է, անշուշտ, «ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ»:

Բայց, անունը չէ որ բան մը պիտի փոխէր գրքին բովանդակութենէն:

Կրկին թղթատելով զայն, կուտակուած փաստերուն վերեւ կրեցինք տպաւորութիւնը ողբի մը, երգ կամ «Ձայն Հառաչանաց»:

Արդարեւ, հեծեծանք մըն է որ կը ծորի անոր իւրաքանչիւր տողէն: Ոչ միայն քրիստոնէական, այլեւ մարդկային:

Տեսաք թէ ի՛նչ հոգեբանութեամբ խմբագրուած էր անոր յառաջաբանը, Զօր. Պուէմոնի ստորագրութեան տակ:

Կիլիկիոյ երբեմնի վարիչը անոր «խայտառակ պարպում»ին մէջ ուրիշ բան չի գտներ, եթէ ոչ կորուստը քարիւղի, բամպակի եւ պղինձի: Անգարմանելի, անփոխարինելի վնաս՝ Ֆրանսայի համար, տնտեսական տեսակէտով:

Մնացեալը քիստոնեան կրօնաւորն է որ կը պատմէ, օրերով եւ թուականներով: Փաստերով եւ պաշտօնագիրներով:

Միջանկեալ ըսենք որ քանի մը վրիպակներ ալ սպրդած են գրքին մէջ, պատմական-աշխարհագրական տեղեկութեանց կարգին:

Այսպէս, երկու տեղ «Արարատ»ը կը կոչուի «Արարա» (էջ 3): Յետոյ, Հ. Փէու յիշելով 1913ի բարենորոգման ծրագիրը՝ վեց նահանգներու մասին, կը գրէ.— «Ռուսական յեղափոխութեան պատճառած անկարգութեանց շնորհիւ, ցարերուն սահմանուած չորս վիլայէթները դաշնակցեցան եւ կազմեցին Երեւանի Հանրապետութիւնը»: (էջ 15):

Այս վրիպումները բան չեն պակսեցներ բուն կիլիկեան խաչելութենէն, որ կը յորդի վաւերաթուղթերով, մասնակիցներու եւ ճեղակիցներու գրաւոր վկայութիւններով:

Անոր ամբողջութիւնը կը կազմէ ջախջախիչ ամբաստանագիրը օրուան վարիչներու անհոգութեան, անհեռատեսութեան եւ ապիկարութեան: Մէկ խօսքով, յիշատակարան մը, որ լիովին կը լուսաբանէ «խայտառակ պարպումը», ճիշդ այն պահուն «երբ Ֆրանսա շահած էր դատը»: (Զօր. Պուէմոն):

Այս գիրքը միեւնոյն ատեն կրնայ դառնալ դասընթացք մը քաղաքական գիտելիքներու համար, հիմա որ Եւրոպան կը ճանչնանք իր ամբողջ կերպարանքով: Այսինքն մերկապարանոց:

Տեղ մը Հ. Փէու կը պատմէ (էջ 63).

— «Հաւատարիմ՝ մասոնական օթեակներու մեթոտներուն, Իթթիհատ-Թէրագգըն կը բազմապատկէր իր մասնաճիւղերը,— կոմիտէներ պաշտօնատարներու եւ սպաներու, շրջանային կոմիտէներ, իւլէմաներու խորհրդաժողովներ: Ան «ազգ. պաշտպանութեան համագումար»ի մը կը յանձնէր երբեմն պաշտօն մը,— խափանել «օսմանեան հողերուն փոխանցումը Դաշնակիցներուն, Արաբներուն եւ Հայերուն, արգիլել Իթթիհատ-Թէրագգըին լուծումը զոր պահանջած էին դաշնակից սպայակոյտները, եւ պատիժէ փրկել անոր անդամները որոնք եղեռնադատ ատեաններու առջեւ քաշուած էին:

«... Այս երրեակ նպատակները հետապնդելու համար, Իթթիհատը աջակցութիւն կը խնդրէր Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու, Իտալիոյ մասոնական օթեակներէն, իր երեւելիները անցագիր կը ստանային Ֆրանսայի համար: Ֆրան-մասոն Ահմէտ Րիզան Փարիզ կը հաստատուէր, իր տրամադրութեան տակ ունենալով 350,000 թրքական ոսկի մամուլին համար (3,800,000 ֆր.) եւ կը խօսէր իբրեւ լիազօր: Ահմէտ Րիզա Փարիզ հասած ատենէն զայն ներկայացուց իբրեւ «Թուրքիոյ ամէնէն ազատամիտ եւ յառաջդիմական քաղաքագէտը, որ մնացած է մեծ պայքարող մը, առոյգ եւ կորովի, հակառակ տարիներու ծանրութեան: Իր ժամանումէն քիչ վերջը, 1919 յունիս 9ին, Ֆրանսայի մասոնական օթեակները որոշեցին Սուլթանը վարկաբեկել իր հպատակներուն առջեւ եւ յետոյ թրքական հանրապետութիւն հռչակել, քոյր եւ դաշնակից խորհրդային հանրապետութեան»:

Չէ՞ր արժեր այս երկար ամփոփումը, բանալու համար անոնց ոգեբերութեան մէկ վարագոյրը...

Ծանօթութիւնէն կ'իմանանք որ Ահմէտ Րիզա տիրաբար կը խօսէր վարչապետ Պուանի հետ, որ միեւնոյն ատեն նախագահն էր ֆրանսական պատուիրակութեան:

— «Ահմէտ Րիզա անոր հիւրանոցը իջաւ Լոնտոնի մէջ, եւ ամէն օր կը տեսնէր զայն եւ կը կռանէր: Պոլիսն իր ձեռքին տակ ունենալու Պոլիսն մը կը դառնար: Ան այլ եւս չէր ըսեր, ինչպէս 1920 Յունիս 25ին, թէ Ալեքսանտրէթ, Ատանա եւ Մերսին կը կազմեն իրեւ ծովածոցը եւ լեռները որ կ'ապահովեն ռազմագիտական պաշտպանութիւնը շատ աւելի հեռուն եւ թէ ատոր համար էր որ մենք «այնքան հեռուն քշած ենք մեր ազդեցութեան շրջանին սահմանները, Հայերու հաւանութեամբ եւ անոնց պահանջով: Ի՛նչ սքանչելի դիրք: Ալէքսանտրէթի ծոցը,— ան աւարկու խարիսխ մըն է Միջերկրականի մէջ, անոր տիրացումը էական է Ֆրանսայի ապագային համար»: (էջ 251-252, նաեւ՝ երեսփ. ժողովին մէջ):

... Սերտե՛նք, սերտենք այս պատմութիւնը եւ դեռ ուրիշ գիտելիքներ, հիմա որ աշխարհը նորէն ահաւոր երկունքի մը բռնուած է:

Անոր հետ մէկտեղ, սերտենք նաեւ մեր սեփական պատմութիւնը, քրքրելով ինչ որ ունինք ձեռքի տակ, ինչ որ դիզուած է հրապարակին վրայ, 1922էն ի վեր, իբրեւ յուշ կամ ուսումնասիրութիւն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԱԼԱՏԻԷԻՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Ազգայնացում շաքարի, քարիւղի եւ ապահովագրութեան?

Վարչապետին յայտարարութեան համաձայն, ելմտական նախարարութեան մասնագէտները տենդագին աշխատանքի լծուած են, լրացնելու համար շարք մը օրինագիծներ, որոնք խորհրդարանին պիտի ներկայացուին այս շաբթու: Իրազեկներ կը կարծեն թէ դահլիճին ճակատագիրը կախում ունի այս օրինագիծներէն, եւ թէ կացութիւնը կրնայ պարզուիլ հինգշաբթի կամ ուրբաթ: Ծերակոյտը պիտի հարկադրուի կամ ընդունիլ նոր ծրագիրները, եւ կամ ձգել դահլիճը:

Կարգ մը թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութեան օրինագիծները արմատական փոփոխութիւններ կը տրամադրեն, թէ մեծագումար դրամ ճարելու եւ թէ բարենորոգումներ հաստատելու համար: Այսպէս, կը հաւաստեն թէ պիտի առաջարկուի տուրք մը հաստատել դրամագլուխի վրայ եւ ազգայնացնել շաքարի, քարիւղի ճարտարարուեստութիւնները, ինչպէս եւ ապահովագրութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, վարչապետը կ'ուզէ կարելի եղածին չափ արմատական ծրագիրներ առաջարկել, ազգային միութիւնը գլուխ հանելու կամ հրաժարելու համար: Կարծողներ ալ կան թէ հաւանական է որ ընկերվարական կուսակցութիւնը քաշուի ներկայ մեծամասնութենէն եւ դառնայ ընդդիմադիր, եթէ կանխահաս համարուի ազգ. միութեան դահլիճը:

Արժանահաւատ լուրերու համաձայն, կառավարութեան ծրագիրները պիտի կրնան բաւական եկամուտ ապահովել, դիմաւորելու համար 30 միլիառ ֆրանքի բացառիկ ծախքերը:

Ինչպէս կը յիշուի Ծերակոյտը միայն 5 միլիառ ֆր.ի փոխառութիւն մը արտօնեց, որ հազիւ կը բաւէ մինչեւ ապրիլի վերջը: Ներկայ միջազգային կացութիւնը աննպաստ ըլլալով մեծ փոխառութեան մը համար, կառավարութիւնը հարկադրուած է եկամուտի նոր աղբիւրներ գտնել:

Գործադուլը կը ծաւալի՞ թէ կը վերջանայ

Կառավարութիւնը կը շարունակէ ամէն միջոց փորձել, վերջ տալու համար գործադուլին որ լրջօրէն կը ջլատէ սպառազինութեանց աշխատանքը: Արդէն 35.000 բանուորներ դադրեցուցած են աշխատանքը, գրաւելով մետաղագործական եւ օդանաւային հաստատութիւնները: Գործատէրերը կը մերժեն որ եւ է բանակցութիւն, ցորչափ չեն պարպուած գործարանները: Իսկ բանուորական պատուիրակութիւնները կը յայտնեն թէ գործադուլը պիտի ծաւալի, եթէ գոհացում չստանան: Կը յուսացուէր նկքի մը յանգիլ երէկ իրիկուն: Կիրակի գիշեր շատ կարեւոր խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ, նախագահութեամբ Պ. Լէոն Պլումի: Ներկայ էին կառավարութեան, Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ գործատիրական միութեան ներկայացուցիչները: Միեւնոյն ատեն կը շարունակուէին գործարաններու գրաւումները:

Ինչպէս բացատրած ենք, գործադուլը ունի ոչ միայն աշխատաւորական, այլեւ քաղաքական հանգամանք, թէեւ այս վերջին կէտը չի քննուիր բանակցութեանց ատեն: Բանուորական բազմաթիւ կազմակերպութիւններ կը պահանջեն բանալ Սպանիոյ սահմանագլուխը, զէնք եւ ռազմանիւթ հասցնելու համար:

Շաբաթ օր Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը հրապարակային ժողով մը սարքած էր Սթատ Պիւֆալոյի մէջ, ուր պիտի խօսէր ընդհ. քարտուղարը, Պ. Լէոն Ժուհօ: Հազիւ բեմ բարձրացած էր ընդհ. քարտուղարը, երբ ձայներ լսուեցան.

— «Հերիք է ճառ խօսիք, գործ կ'ուզենք, գործ: (Ժողովը սարքուած էր պաշտպանելու համար խաղաղութիւնը եւ հանրապետական Սպանիան):

Նախագահը միջամտեց. բայց անօգուտ: Աղմուկը հետզհետէ կը սաստկանար: Լէոն Ժուհօ բարկանալով իջաւ բեմէն եւ հեռացաւ, առանց խօսելու իր ճառը: Նախագահը իր զայրոյթը յայտնեց այս անարգանքին համար, որ կը վերագրուի խառնակիչներու:

Լէոն Պլում կիրակի օր ճառ մը խօսեցաւ Քանի մէջ (Հիւսիսային շրջան), եւ ազդարարեց թէ բանուոր դասակարգը պատրաստ է ի հարկին մինչեւ ընդհ. գործադուլ երթալու, փակելու համար Ֆաշականութեան ճամբան Ֆրանսայի մէջ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ՔԱԹԱԼՈՆԻԱ ՄՏԱՆ

Վճռական ելք մը կը սպասուի այս շաբթու

Զօր. Ֆրանքոյի բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, Քաթալոնիա մտաւ կիրակի օր: Ճակատամարտը կը շարունակուի 15 օրէ ի վեր, 150 մղոն տարածութեան մը վրայ: Կ'ըսուի թէ ապստամբ հրամանատարը 250 հազար զինուոր ունի ինչպէս եւ 250 առաջնակարգ օդանաւեր: Վերջին օրը բանակը յառաջացած էր 45 քիլոմեթր, գրաւելով 50 գիւղեր, Քաթալոնիոյ մէջ: Կը վախցուի որ խզուին Պարսելոնայի եւ Վալենսիայի հաղորդակցութիւնները: Կ'ըսուի թէ ապստամբները 13.000 գերի բռնած են, ինչպէս եւ 20.000 հոգի պաշարած՝ Սարակոսայի մօտ:

Այս յաջողութիւնները մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն Փարիզի մէջ, իսկ ուրախութիւն՝ Հռոմի եւ Պերլինի մէջ, որոնք ամէն աջակցութիւն կ'ընծայեն ապստամբներուն:

Կիրակի օր ֆրանսական օդանաւ մը խորտակուեցաւ Սարագոսայ մէջ, եւ չորս օդաչուները ածխացան: Ֆրանսացիները կ'ըսեն թէ օդանաւը մշուշի բռնուած էր, Ալժերիայէն Պերպինեան դացած ատեն: Իսկ Իտալիոյ մէջ կը կասկածին թէ օդնութեան կ'երթար Սպանիոյ հանրապետականներուն: Այս առթիւ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը ազդարարութիւն մը ուղղեց Ֆրանսայի, հասկցնելով թէ որ եւ է միջամտութիւն կրնայ պայթեցնել վառօդը: Կ'ըսուի թէ Իտալիա խնդրած է Անգլիայէն որ ճնշում բանեցնէ Ֆրանսայի վրայ, որպէսզի սպանիական պատերազմը վերջանայ իր բնական ընթացքով,— ազգայնականներու յաղթանակով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՉ ԻՍԿ ՊԱՌԿԵԼՈՒ ՏԵՂ...

Ձայն մը, Անատոլուի խորքէն.

— «Քանի մը Հայեր մնացած են երբեմնի չէն գիւղին մէջ, անոնք ալ թշուառ եւ անտէր: Ասոր անոր քով ծառայելով հազիւ պատառ մը հաց կը ճարեն: Ոչ տուն ունին, ոչ վրայ-գլուխ, ոչ ալ տեղ: Իբրեւ գերի կ'աշխատին Թուրքերու քով: Մեր բոլոր տուներն ու կալուածները, արտ կամ այգի եւ ուրիշ ամէն բան տուած են Ցունաստանէն եկած գաղթականներուն... Գիշերները պառկելու տեղ անգամ չունինք եւ խարխուլ տեղերու մէջ կ'անցընենք. ճար մը գտէք որ ազատինք այս գերութենէն»:

Ձայն մը եւս նոյն դժոխքէն.

— «Երբ մեր նախկին տան առջեւէն կ'անցնիմ եւ քակուած պատերը կը տեսնեմ, սիրտս կը դանկտուի:

Մեր բոլոր արտերը գաղթականներուն տուած են, մեզի բան չէ մնացած: Իսկ այս գաղթականները ամէնքն ալ վայրագ են, միշտ կը հալածեն մեզ: Կարծես լեռները, ջուրերը անգամ փոխուած են: Աղբիւրներն ալ ցամքած են եւ միայն մէկը կը վազէ... Ամէն բան սեւ կ'երեւայ մեր աչքին, պատառ մը հացն ալ՝ թոյն...»:

Ահա այս է որ կը կոչուի արդիական Թուրքիա,— հանրապետակա՞ն, ժողովրդավա՞ր, յեղափոխական եւ աշխարհական: Օժտուած՝ Զուիցերիոյ քաղաքային օրինագիրքով, եւ զօտեպնդուած՝ երէկուան յաղթականներուն բարեկամութեամբ եւ զինակցութեամբ...

Կա՞յ պետութիւն մը, մեծ թէ փոքր, որ միւսէն ետ մնացած ըլլայ, դարպասելու, ճօճելու, ծաղկեփունջ մը աւելի նուիրելու համար:

Ի՞նչ կ'ըսեմ, կան պետութիւններ որ դրամ ալ կուտան, ինչպէս Խ. Միութիւնը, իր ութ միլիոն տոլարի վարկով եւ Մեծն Բրիտանիան՝ տասը միլիոն ոսկիով:

Իսկ Ֆրանսան, որ շատոնց պահանջատէր է, իր խոշտանգուած, տրորուած, մորթուած զինուորներուն արիւնն անգամ շատ չտեսաւ, (Կիլիկիա, 1920 — 21), ապահովելու համար Թուրքիոյ «թանկագին» բարեկամութիւնը:

Ահա թէ ինչու Անատոլուի խորքը մնացած ափ մը հայկական բեկորներ պառկելու տեղ անգամ չունին: Նոյնիսկ իրենց սեփական տուներուն մէջ, ուր ամէն գիշեր խրախճանքներ կը սարքէ Թուրքը, բնիկ թէ եկւոր, գերի Հայուհիներ լլկելով:

Եւ դեռ Հայտար Պամատները կ'ուզեն որ դաս առնենք պատմութենէն:

Անշուշտ անոր համար որ իրենք տակաւին չեն վայելած թրքական «բարեխնամ» հովանին...

ՎԱՀԷ

200 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿ ՓԱՐԻԶԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Կառավարութեան եւ Սէնի նահանգային իշխանութեանց ներկայացուցիչները շաբաթ օր ժողով գումարելով, որոշեցին 435.000.000 ֆրանքի գումար մը յատկացնել, Փարիզի ժողովուրդին պաշտպանութեան համար, ընդդէմ օդանաւային յարձակումներու:

Տրուած որոշման համաձայն, կառավարութիւնը եւ նահանգապետութիւնը պիտի ճարեն հետեւեալ գումարները, հաւասար չափով,— 200 միլիոն ֆրանք՝ կազարգել դիմակներ գնելու համար, 135 միլիոն ֆրանք՝ ստորերկրեայ պատսպարաններու շինութիւնը փութացնելու համար, 100 միլիոն ֆրանք՝ եղած պատսպարանները բարւոքելու համար:

Ասկէ զատ, գումար մը պիտի յատկացուի, ճամբաներու բարւոքման համար, որպէսզի դիւրանայ ժողովուրդին տեղափոխութիւնը՝ պատերազմի պարագային: Այս գումարը պիտի ճարէ Սէնի նահանգապետութիւնը, «պաշտպանութեան տուրք» մը հաստատելով, անշուշտ խորհրդարանին հաւանութեամբ:

Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ վտանգի պահուն երկու ժամէն պատսպարանները քշել Փարիզի ժողովուրդը, իսկ ի հարկին ութ օրէն պարպել ամբողջ քաղաքը:

"Վիեննայի 300,000 Հրեաները պէտք է հեռանան կամ ճչուին"

Շաբաթ օր սկսաւ ընտրական պայքարը ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, առաջնորդութեամբ Հիթլերի (Գերմանիա) եւ մարաջախտ Կէօրինկի (Աւստրիա):

Այս վերջինը իր առաջին ճառը խօսեցաւ Վիեննայի մէջ, բացատրելով թէ ինչպէս դրախտի պիտի վերածեն Աւստրիան: Այս առթիւ ազդարարեց.

— «Ամէն բան աւելի լաւ պիտի ըլլայ քան առաջ: Ես կը խոստանամ, եւ ոչ թէ պարզապէս ընտրական խոստումներ կուտամ: Աւստրիա հարուստ է ամէն տեսակ հնարաւորութիւններով: Բայց, ամէն բանէ առաջ 300.000 Հրեաները պէտք է իրենց կամքով հեռանան, կամ ճչուին Վիէննայէն: Ոչ թէ ցեղային ատելութեամբ, այլ իբրեւ անհրաժեշտութիւն: Վիէննա պէտք է անգամ մը եւս գերմանական քաղաք մը դառնայ: Հրեաները պէտք է գիտնան թէ այլեւս չեն կրնար մնալ: Մենք չենք ուզեր Հրեաներու հետ ապրիլ: Չորս տարիէն Վիէննա պէտք է գերմանական դառնայ եւ ոչ մէկ Հրեայ պէտք է բնակի հոն: Հրահանգած եմ Հէռ Բէփիլէրի որ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնէ, հրէական տուները արիական ձեռքերու յանձնելու համար օրինապէս եւ հանդարտօրէն: Այս մեր գործն է եւ մարդ խառնուելու իրաւունք չունի»:

Յետոյ պարզեց կարգ մը տնտեսական ծրագիրներ.— պիտի օգտագործուի ջրային ուժը, նոր զօրանոցներ պիտի շինուին, շոգենաւեր պիտի բանին, Ալպեան երկաթուղի մը պիտի կառուցուի, 1000 մղոն երկայնութեամբ ճամբաներ պիտի բացուին, միացնելով Սալցպուրկը, Լինցը եւ Վիէննան, ջրանցք մը պիտի բացուի Հռենոսէն մինչեւ Դանուբ, նաւահանգիստ մը պիտի հաստատուի Վիէննայի առջեւ, երկու կամուրջներ պիտի ձգուին Վիէննայի վրայ, բանուորական բնակարաններ պիտի կառուցուին, վճարովի արձակուրդ եւ ամուսնական պարգեւներ պիտի հաստատուին եւն.:

Ճառախօսը ակնարկելով հակադեմական պայքարին, յայտարարեց թէ Հապսպուրկեան Տունը ջնջուած է ընդմիշտ, իսկ Շուշնիկ՝ նախորդ վարչապետը, պիտի դատուի ընտրական խարդախութեան համար: Ճառը տեւեց երկու ժամ, ամբոխային ցոյցերու մէջ:

** Նոյն օրը Հիթլեր եւս ճառ մը խօսեցաւ Լայփցիկի մէջ, փառաբանելով Աւստրիոյ կցումը: Այս առթիւ հեղինեց ազգերու ինքնորոշման եւ հաւասարութեան իրաւունքի «սնամէջ խօսքերը» որոնց անունով Գերմանիա զրկուեցաւ ամէնէն տարրական իրաւունքներէն եւ իր գաղթավայրերէն: Խօսեցաւ նաեւ ցե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՓԱՌՔԵՐՈՒ ԱՆՑԵԱԼ ՄԸՆ ԱԼ

Ճիշդ այն օրերուն ուր Հիթլէր գերմանականութեան ուժին օղակը աւստրիական ազգին վիզը կ'անցընէր, թաթը լայնշի ու բոլորշի ոլորակելով Հապսպուրկներու վաղեմի Տունին եւ ժողովուրդին անկախութեան վրայ, 1918ի միջազգային խախուտ ու անզօր մէկ կարգադրութեան ալ Պիզմարք-եան կնիք մը տալով, այո, ճիշդ այդ օրերուն, նախադարնանային վարդագոյն առաւօտ մը ուխտագնացութիւն մը կազմուած էր դէպի այն պատմական դղեակներն ու աւերակները, որոնք անկախ Աւստրիոյ սրբավայրերը կը կազմեն։

Անակնկալ դրաւումի լուրերուն ժխորը, քաղաքական աշխարհին աւետատան վրդովումները, որոնք, վերջ ի վերջոյ, պիտի յանգէին անկարողութեան չքեղափառ արդիւնքին, անտես եւ անուշադիր անցուցին այդ պատմական պտոյտը, որ դեռ այսպէս թէ այնպէս կենդանի եւ ինքնավար Հայրենիքի մը գոյութեան ապացոյցն էր։ Անտես եւ անհետաքրքիր անցաւ ամբողջ ժողովուրդի մը ներքին լացն ու կոծը՝ կորուստին վրայ պապենական հայրենիքին, 7 — 800 տարիներու ողջ ինքնութեան եւ տենդոտ գործունէութեան անցեալին, որ ահա կ'երթար կ'ընկղմէր ընդհանուր գերմանականութեան խառնարանին մէջ, երկիր մը որ, Եւրոպայի բոլոր միւս մասերուն անզօրութեան միանգամայն անտարբերութեան հանդէպ, ինք միս մինակ Թրքութեան հեղեղին դէմ պատուար կանգնեցաւ, Ատտիլայի նոր կրունքներուն աւերածութենէն պահպանելով սա հիմակ այլեւս վատուժած, զառամած Եւրոպան։

Անտես ու անուշադիր անցաւ, այսպէս, պատմական կորուստին եւ համամարդկային հանգամանքին կրած դառն հարուածին տպաւորութիւնը, Գերման Միահեծանին յոխորտ պատգամին ցնցումին առջեւ։

Անտես եւ անուշադիր, երբ հայրենիք մը ոտնակոխ կ'ըլլար, ու քաղաքական դիւանատուններուն պատշգամներէն հրդեհը կը դիտէին միայն ու սոսկ մտահոգութեամբ, որ դերծ մնայ իրենց երդիքին դերանը։

Ու անցաւ անկարեկիր, մեծ ցաւը ժողովուրդի մը որ, աւաղ, պարտասուած էր միեւնոյն ժամանակ ծափ ու ծնծղայ զարնել իր զարհուրելի զոհաբերութեան խորանին առջեւ։ Դէհ, ի բաց տար, ապիրատ աշխարհ։

Ընդունելով հանդերձ անհամեմատ տարբերութիւնը մեր հայրենիքին եւ աւստրիական հայրենիքին ճակատագրականութեան, ընդունելով հանդերձ խաղաղիկ ընթացքը զոհին՝ դիւանական հնարքներու եւ քաղաքական բռնաբարութեան թմրադեղերուն ազդեցութեան տակ, անհնարին է սակայն չզգածուիլ ի տես եւ ի յուշ կորուստին այն միւս պատմական աշխարհին, որուն բովանդակ զաւակները անլուր աղէտքի ենթարկուելէ վերջ, որուն նմանը երբեք տեսած ըլլայ մարդկութիւնը, ի տես եւ ի յուշ այն քստմնելի արարքին՝ որուն ոճրագործը ոչ միայն մնաց անպատիժ, այլ յուշիկ ու լռելեայն գգուանքներէ վերջ դասեցաւ ի դասս արդարոց, բազմեցաւ ի տեղի Բելիարայ, եղեւ հացակից աւագանւոյ։ — Բայց լուռ, այսչափը կը բաւէ, եւ աւելի իսկ է, միջազգային անարդարութեան եւ ապիրատութեան մրուրը քամելու համար մեր տառապանքի բաժակէն։ Քաղաքակրթութեան ամօթը այն պիտի ըլլայ յաւէտ, որ ինքն իրեն հովեր տալով, լուծին ու թեւին տակ կ'առնէ վեհ զգացումներու հայրութիւնը, մայրական ստինք կը ջամբէ, միաժամանակ անտարբերութեան եւ ապիկարութեան դիւային հեգնանք մը արձակելով սրբին, հապա մերթ յանձնարարուած ճառ մը արտասանելով բարբարոսին հասցէին։ Ո՛հ, արդարեւ ինչ տարբերութիւն երկու հայրենիքներուն բախտին. Աւստրիականը գոնէ խսկապէս կը մնայ, բնականաբար ցաւոք սրտի, ընդհանուր միութեան մը ծոցը, իսկ մեր հայրենիքը — մեծագոյն մասը պատառ պատառ եղած պատմական շէնութիւնը ծայրէ ի ծայր աղարտուած, արուեստի եւ գիտութեան, կեանքի եւ մահուան բոլոր հաստատութիւնները փճացած — հազարաւորներու հարիւրեակներ կենդանւոյն ողջուած, չարչարուած, ըսպաննուած, վերջապէս եղած այնպէս՝ ինչպէս Եւրոպա մեզմէ շատ աւելի լաւ գիտէ թէ եղան ...

Ու ահա, այսպէս, կը փճանայ ինքնին «քաղաքակրթութիւն» որակեալը եւ ապագայ աւելի կամ նուազ մօտալուտ նոր փճացումներու ճամբան կը հարթուի, մինչ հէք ապիկար «մարդկայնութիւն» կոչուած արձանը, մարմարակերտ շինուածքին հակառակ, հետզհետէ աւազին մէջ կը խրէ իր գաճէ տոտիկները։

×

Բայց ի յուշ անոյշ մեր անցեալին, քիչ մը հետեւինք Վիէննայի ուխտագնացութեան դէպի պատմական վայրերը, որոնք օրրանը եղան Աւստրիոյ ալ երբեմն անկախութեան.—

Ինչ որ ալ ըլլայ, Մարտի մթնոլորտը ընդունակ չէ յարատեւ պայծառութեան մը, անոր լոյսը ճապաղ է, եւ տեսակ մը անստուգութեան յայտաբար։ Անցեալին յուշքերով ծոցաւորուած հայրենասէրներու միտքի վիճակին շատ լաւ կը յարմարի այդ անորոշութեան ծոցէն ստոյգին գիտութիւնը։

Առաջին դիմաւորողները կ'ըլլան, Վիէննայի անմիջական շրջանակէն դուրս, գեղեցկօրէն պատկինուած կասկենիներու շարքերը՝ որոնց հարսնութեան պատմուճանը — սաղարթը — սկսած է արդէն աւելի քան շաքլել։ Ահա յանկարծ նորաբուստ նրբութիւններով այլասարաս պարտէզներ։ Տեսարան մը լրիւ, որ կը պարզուի այս օրերուս կապոյտ երկինքին տակ, այս վերջինին երանգը դրոշմուած բնութեան պտկող ստինքներուն վրայ։ Ճիշդ ատենն է քիչ մը երկարելու Դանուբի միւս կողմը, ճնշող արեւատապը անստուեր տարածութիւններու վրայ չծանրացած։

Ահա արուարձան մը, տեսակ մը վանք համատարած դաշտին մէջ, ապաւէն եպիսկոպոսներու, ահա քառաշտարակ աւան մը, որ դեռ այսօր կը պահէ ինչ հանգամանք որ ունէր միջնադարեան շրջանին։ Անդին բոլորովին ամայացած դղեակ մը, արքունի որսապետներու երբեմնի ապաստան, մօտիկը մենաւոր երկայնաշար ծառուղի մը, որ էր երբեմն ականատես կ'ըլլար չքեղափառ ձիարշաւներու։ Հոս դաշտադետինը կը ներկայանէ գերազանցօրէն անաղարտ եւ միապաղաղ հարթութիւն մը, որուն մէն մի խինձէն ու ծերպէն նորընձիւղ ծիլեր կը ծիծաղին, դեռ երկչոտ։ Արեւելեան քամին բղկտած, քամակաբեկ ըրած է հսկայ ծառեր, եւ կասկենիի ձյապինդ բազուկները գագաշոտ ծերերու այլանդակ ձեւերը առած են։

Դէպի հիւսիս ծառուղին յանդուգն ոստումով նոր դղեակի մը բլրոտ կռնակը կը ցատկէ։ Առանց մանուածոյ եւ օձաձեւ պտոյտներու։ Ցովատակներու եւ խալրատի ձիերու բուծարանն էր հոն։ Ահիպարանոց գեղադղաններ անկից կուգային՝ Վիէննայի փողոցներուն մէջ վեհափառներ եւ վսեմափայլներ կրելու համար...։ Գարդմանակներով ճոխապաճոյճ, Հապսպուրկեան իշխաններ ցից բլուրն ի վեր իրենց ձիերը կը մարակէին, ոսկեպատ ապակեւոր կառքերը վեր քշելու։

Դանուբի հարաւային կողմը, ալ աւելի հին է Հռոմէական պողոտան, այժմ ծառուղի։ Քիչ մը հեռուն իրարու կը հանդիպին Իտալիոյ եւ Յունաստանի հետ վաճառականութեան ճամբաները, որոնց դէպի սադին շարունակութիւնն է համակ կաւէ ճամբան, Կեսարէն ալ առաջ շինուած, եւ հոս ահա կուգային իրարու հետ կը բանակցէին սաթի վաճառականները, փոխանակելով զայն գինիի եւ հարաւային երկիրներու յատուկ գեղարուեստական գործիքներու եւ անօթներու հետ։ Այս առեւտրական ճամբէն անդին կը ցցուին ահա Կարպաթները, քարակոյտերու հսկայ լեռները, Դանուբի վերեւ, տեսարաններու սքանչելի խաղարկութեամբ։ Մարտի այս օրերուն անոնք կը լողան անշամանդաղ վճիտ լոյսի մէջ։ Անկախ Աւստրիոյ երէկի սահմաններն էին ասոնք, միեւնոյն ատեն երբեմն սահմանածայր՝ բովանդակ Արեւմուտքի։ Ի՜նչ կռիւներ մղուած են այս կողմերը։ Մարդկային անհաշտութեան եւ ընչաքաղցութեան անյագուրդ վկաներ, ահա, անարդիւլ ու քասքնելի մերկութեամբ կանգնած, բիւրապատիկ մարդկային զոհերու եւ աւերակներու ի հեճուկս։ Հո՞ս ես, քաղաքակրթութիւն։

Քանի քանի անգամներ այս մարզերուն մէջ տեղի ունեցած մաքառումներուն հետեւանքով՝ յաղթականները՝՝ իբրեւ կամուրջ ինկածներուն վըրայէն կոխած անցած են։ Բայց Կարպաթներուն միայն յատուկ անարդութիւնը չէ ատիկա։ Ամբողջ ցեղի մը՝ Հայկականին՝ փռուած դիակներուն վրայէն ալ չանցա՞ւ միթէ քաղաքական աշխարհին աւագանին, գլխաւորութեամբ Անգլիոյ։

Վերջին մեծ մարդազոհը, Կարպաթներու այս անկիւնը, տեղի ունեցաւ, երբ Հապսպուրկեանն Ռուտոլֆ ջախջախեց Չեխերուն արքայական երազը, — Պոհեմիոյ թագաւորութիւնը Հսկայ Լեռներուն եւ Ադրիականի միջեւ։ Եւ այսօր, ո՜վ հեգնութիւն ճակատագրի, երբեմն աւստրիական եղած հողին վրայ Պոհեմիա իբրեւ անկախ (ձգէ այժմ վաղուան ճակատագիրը) կը բարձրանայ, մինչ Հապսպուրկեանը կը ձուլուի գերմանական բովքին մէջ, ցեղակցութեան մը յարաբերական պատրանքով։ Եթէ ցեղակցութիւնը պայման է ժողովուրդներու ձուլածոյ ամբողջականութեան, ինչո՞ւ սահմաններու թումբ ու ծով Ամերիկաններուն եւ Եւրոպայի միջեւ, եւ ինչո՞ւ Հիթլէր գերմանականութեան եռարձէնը չշարժէ նաեւ, Մեծն Բրիտանիոյ սաքսոնական - տեւտոնական արգանդը պատրուակելով ...։

Երբեմնի արուեստական ճոխութիւններէն ոչինչ մնացած է։ Աղբիւրներն ու ջրատափները դետնի հաւասար եղեր են եւ մարդիկ հիմա անտարբեր կը քալեն, կը ցատկեն, ձի կը վազցնեն մակերեսին վրայ՝ ուր չքեղ անհարթութիւններ բնութիւնը կը գեղազարդէին։ Հոն մօտերն էր Մարիա Թերէզա դշխոյին, արդի ժամանակներու Շամպրամին դղեակը, քմայքոտ կայսրուհիին տեսակ մը երազը ... Միայարկ այդ պալատը, անշուք կերպարանքով, կծկտած է բարձր ձեղունի մը տակ, որ կը պարփակէր խստաշամբուշ դշխոյին եւ նոյնքան զօրծունեայ գահակալուհիին առանձնութիւնը։ Լայն, խոշոր դղեակ մը, միայարկ սակայն։ Եղած խնդրանքի մը վրայ, պահապանը կը բանայ դղեակին մէջ կայսրուհիին ննջարանը եւ, ո՜վ անկայունութիւն մարդկօրէն մեծութիւններու, դիմացդ կ'ելլէ պարզուկ զինուորական երկաթեայ անկողնակ մը, իբրեւ միակ կահը երբեմնի վեհափառուհիին ...։

Ազօթարան մը ոչ շատ հեռի, որուն իզաներկներուն ամէնէն գեղեցիկը եւ տօկունն է Երրորդութիւնը, որ վենետկօրէն կը թեւածէ խորանին բարձունքը, յաւիտենական անշարժութեամբ եւ մարդկօրէն բոլոր իրերուն հանդէպ սառնասիրտ ու ապառաժուտ կայքով։ Լոյսը միայն խարուսիկ խաղով մը մերթ կենդանութեան պատրանքը կուտայ այդ Երրորդութեան, ու անճառ հրաշքը եղած է հաւատաւոր դարերու։

Ուխտագնացութիւնը վերջացաւ, իր յետին հանգոյցին հասնելով — Շէօնպրունի Ֆրանց Եոզէֆեան պալատը, Հապսպուրկի Տունին վերջին մեծ գահակալին ապարանքը, ուր երբեմն աշխարհներու ճակատագիրը կը վճռուէր, Զարերու, Քայզըրներու խորհրդակցութեամբ, միշտ սակայն շահախնդիր անձնասիրութիւններով, որոնց կը զոհուէր տկարներուն, խոնարհներուն շահը, իրաւունքը...։

Բայց ո՞ւր է հին Շէօնպրունը, աղբերակունքներու այն հսկայ ու օդոստափառ շատրուանը։ Ձուլածոյ դէմքերը կտոր կտոր գետինը թափած են։ Կենդանի ջուրը երկար ատենէ ի վեր արդէն պակսած է, աւազանները խոտասոյզ եղած են մարդերուն մէջ, ծիծաղ շարժող ձեւով պատկերացուած մեծ վիշապը ցամքած գետինին եռաժշտութեան տակ անհետ եղած է, պոչի մաս մը միայն ցուցադրելով։ Մարդկային նայուածքը միայն դեռ ազատ է... Կրնաս նայիլ ուր որ ուզես։ Ամայութիւնը ազատութիւն կը շնորհէ մարդուն։

Նայուածքը սակայն, զարմանալի յամառութեամբ մը, կը միտի միշտ դէպի Արեւելք։ Կը յիշես, նոյնիսկ անգիտակցաբար, թէ Շէօնպրունի պալատին մէջ էր որ, աղիտալի մեծ պատերազմէն առաջ, ծրագրուեցաւ Պոսնա - Հերսէքի դրաւումը իբրեւ ... հակակշիռ Օսմ. Սահմանադրութեան, այսպէս իրական անդամատութիւնը սկսելով Մեծ — Թուրքին կալուածներուն, որոնց մէկ ուրիշ մասին՝ Տրիպոլսոյ վրայ պիտի խոյանար ընդհուպ Իտալիա, եւ, ապա, իրարու ետեւէ Եգէեան կղզեխումբը և Պալքանեան նշխարկով արիւնհոսութիւնը...։

Այսպիսի հեռապատկերներու միջեւ կեանքը կը սահի, մերթ յուսահատ, մերթ յուսալից ...։

***

ԱԼ. ՔԵՐԵՆՍԿԻԻ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. — «Հայրենիք»ի խմբագրապետ ընկեր Ռ. Դարբինեան տեսակցութիւն մը ունեցած է Ռուսիոյ առժամեայ կառավարութեան նախագահին, Պ. Ալեքսանդր Քերենսկիի հետ, որ Փարիզէն Ամերիկա գնաց վերջերս։

Պ. Քերենսկիի եւ ընկեր Դարբինեանի տեսակցութիւնը եղած է շատ սիրալիր եւ վերին աստիճանի շահեկան։

Երկուքը խօսած են Հայաստանի եւ Ռուսիոյ ճակատագիրը շօշափող զանազան հարցերու նկատմամբ, եւ ընկեր Դարբինեան տուած է շարք մը հարցումներ, որոնց պատասխանած է Պ. Քերենսկի։ Հոս կուտանք այս տեսակցութեան քանի մը մասերը.

— Ի՞նչ էին այն աղբիւրները որոնց հիման վրայ մօտաւորապէս երկու տարի առաջ ձեր թերթին՝ «Նովայա Ռուսիա»յի մէջ հրատարակեցիք թէ Թուրքիոյ եւ Սովիէթ կառավարութեան միջեւ կնքուած է գաղտնի դաշինք մը, որու տրամադրութեամբ Թուրքիա կը ստանձնէ Կովկասեան ճակատի պաշտպանութիւնը այն պարագային, երբ Ռուսիա պատերազմի կը բռնուի Գերմանիոյ եւ Ճափոնի հետ, հարցուցած է ընկեր Ռ. Դարբինեան։

— Այդ տեղեկութիւնը ստացայ վստահելի դիւանագիտական աղբիւրներէ։ Սակայն պէտք է ըսեմ, որ երկու դաշնակիցներու յարաբերութիւնները նշմարելի կերպով պաղած են վերջին երկու տարիներու ընթացքին, ինչպէս կը տեսնուի այդ՝ Թուրքիոյ փաշական հակումներէն եւ Թուրքիոյ հանդէպ Ռուսիոյ աճուն կասկածներէն։

— Կ'ակնկալէ՞ք պատերազմ մը, որուն մասնակցի Սովիէթ կառավարութիւնը Եւրոպայի կամ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ։

— Վերջին երկու տարիներու իր քաղաքական մաքրագործումներուն պատճառաւ՝ Ստալին ա՛յնքան տկարացուցած է Ռուսիան, որ կ'ահաբեկի պատերազմի մտածումէն անգամ, գիտնալով որ պատերազմ մը այդ ժամանակ կը նշանակէ իր անխուսափելի վախճանը։ Ստալի ոեւէ զիջում պիտի կատարէ Ռուսիոյ թշնամիներուն՝ պատերազմէ խուսափելու համար։

— Բայց այս զիջումները կրնան շատ սուղի նստիլ Ռուսիոյ։

— Ստալին պիտի ընէ այդ զիջումները, խնդիր չէ թէ որքան սուղի նստին անոնք։ Ան պիտի քաշել տայ սովիէթական բանակը Սիպերիայէն կամ Եւրոպայի մէջ հողամասեր պիտի թողու։ Ի վերջոյ Ստալին պիտի զիջի, վասնզի մերժումի հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ, ուստի եւ իր վերջը։

— Ռուս Ազատական Դեմոկրատական հատուածները կը ջանա՞ն այժմէն հասկացողութեան մը գալ Սովիէթ Միութեան միւս ժողովուրդներուն հետ, նկատի ունենալով բոլշեւիկեան տիրապետութեան անկման հաւանականութիւնը։

— Բացի Հայերէն, Ռուսիոյ մաս կազմող ազգութիւններէն չկայ մէկը որ տրամադիր ըլլար հասկացողութեան մը գալ դեմոկրատական Ռուսիոյ հետ։ Անոնք բոլորը պայման դնեն բացարձակ անկախութիւն ... աւելի կամ նուազ խստութեամբ, հետապնդեն անջատում Ռուսիայէն...

— Այդ բնորոշումը Վրացիներ... ալ կը վերաբերի։

— Նախկին Դումայի անդամ եւ ... դահլիճին նախկին անդամ Ծերե... եւ ուրիշ նման ղեկավարներ կան ... րոնք համաձայն են Վրաստանի կապ... ըր պահելու դեմոկրատական Ռուսիոյ հետ, բայց անոնք չեն համարձա... կեր հրապարակաւ յայտնել իրենց ... սութիւնները՝ վախնալով ժողովր... կան դժգոհութենէ։ Սա չափը ... որ Վրացիները կը նախընտրեն Ռուսիոյ կապուիլ— աւելի ճիշդ ռուս... կան պաշտպանութիւն կ'ուզեն— ... Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Թուրքիոյ կամ ուրիշ ոեւէ ազգի։ Անոնք կը հաս... կնան պէտքը մեծ պետութեան ... պաշտպանութեան։

— Ինչպէ՞ս կը պատկերացնէք ապագայ Ռուսիան։

— Դաշնակցութիւն մը ազատ ... ութեանց կամ ցեղային միաւորներու, հիմնուած բրիտանական հասարակապետութեան օրինակին վրայ։ Մենք կը խորհինք որ այս ծրագիրը պիտի գոհացնէ Ռուսիոյ մէջ գտնուող բոլոր ցեղերը եւ մենք կը յուսանք համաձայնութեան մը գալ անոնց հետ այս ուղղութեամբ դրուած պահանջներու նկատմամբ։

Գալով Հայերուն, անոնց վերաբերմունքը շատ գոհացուցիչ է մեզի։ Թէ անոր համար որ անոնք անհրաժեշտօրէն աւելի կը սիրեն մեզ թէ Ռուսիոյ այլ ցեղերը, այլ որովհետեւ անոնց դիրքն աւելի բարդ ու տանդաւոր է։

— Ներկայիս ջանքեր կը կատարուի՞ն միացեալ ճակատ մը ստեղծելու բոլշեւիզմի դէմ, ինչպէս նման ճակատ մը ստեղծուած էր ցարական ռեժիմի դէմ՝ նախայեղափոխական օրերուն։

— Դժբախտաբար իմ պատասխանս ժխտական է այդ հարցումին։ Ջանքեր եղած են այդ ուղղութեամբ, ... յաջող արդիւնք տուած չեն։ Ազատական դեմոկրատներու ղեկավար Փրոֆեսոր Միլիուկովի եւ իմ միջեւ յարաբերութիւնները շատ բարեկամական են, բայց անդին չեն անցնիր։

— Ռուս միապետականները փորձ կը կատարե՞ն սովիէթ ռեժիմը տապալելու համար փաշական կառավարութեանց օգնութեամբ։

— Որոշ հատուածներ կան, ինչպէս Մանչուրիա բնակող Սեմէնովի հետեւորդները եւ ուրիշ միապետական խմբակցութիւններ, որոնք ... ջանան հասկացողութիւն մը գոյացնել փաշական կամ նացիական պետութեանց հետ։ Սակայն, պէտք է յայտնել որ անոնք քիչուոր են եւ ... համարհելի է անոնց ներկայացուցած ուժը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակօրէն եւ մելանով։

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Տնօրէնին սիրտը դողի մէջ էր որ անգլիական դրամատան ներկայացուցիչին այցելութիւնը կրնար երեւան հանել կարգ մը անկանոնութիւններ որոնք պատահած էին։ Բայց քանի որ Սուլթան չէր կրնար հարցումներ ուղղել իր պաշտօնեաներուն, քիչ մը հանդարտեցաւ, խորհելով թէ իր մասին աննպաստ տեղեկութիւն մը տալու կարելիութիւն չկար առայժմ։

Գրասենեակը սուրճ հրամցուցին երիտասարդին՝ սովորական արարողութեամբ, ինչպէս նաեւ պատուական գլանիկներ՝ Մթերանոցին արտադրութենէն։

— Եկէք շէնքերը ցոյց տամ ձեզի, ըսաւ Լիքիտօփուլոս ոտքի բարձրանալով. կ'ուզէ՞ք... այս կողմէն, խնդրե՛մ... շնորհակալ եմ...

— Անշուշտ, երթա՛նք, փսփսաց Սուլթան ու հետեւեցաւ յոյն տնօրէնին։

Անցան բազմաթիւ փոքրիկ սենեակներէ ու մտան ընդարձակ սենեակ մը որ ատենօք պալատին ընդունելութեան դահլիճն էր եղած։ Հիմա կարասիի կտոր մըն ալ չկար այնտեղ։ Բանուորներն ու բանուորուհիները պատերուն տակ, բազմոցներու վրայ ծալապատիկ նստած ծխախոտի չորցած տերեւները կը զատէին։ Իւրաքանչիւրը իր առջեւը ունէր խոշոր դէզ մը ոսկեգոյն բոյսէն զոր երեք տարբեր տեսակներու կը բաժնէր. իսկ վերակացուները կը պտտէին սրահին երկայնքը, անոնց աշխատանքը դիտելով։ Լիքիտօփուլոս իր կոտրտած անգլերէնով բացատրութիւններ կուտար Սուլթանին։ Այս վերջինը շատ գոհ մնաց մէկ ժամ տեւող այդ պտոյտէն։

Յետոյ նորէն գրասենեակ վերադարձան՝ սուրճ մը եւ գլանիկ մը եւս վայելելու համար։ Քիչ ետքը Սուլթան հրաժեշտ առաւ ու նաւակով մեկնեցաւ դէպի կամուրջ։ Կէս ժամ թիավարեցին համաչափ տատանումով ու մօտեցան Ստամպոլին որ շատ գեղեցիկ կ'երեւար հիմա արեւմուտքի լոյսերուն մէջ։ Մզկիթներն ու մինարէները ժանեակէ ցանց մը կը կազմէին հորիզոնին վրայ, զանգուածային շէնքերու ետին, ու հետզհետէ կ'անհետանային վերջալոյսի քօղին տակ, որ մօտեցող գիշերուան խորհուրդին մէջ կը թաղէր զանոնք։

Պանդոկ հասած ատեն մութը կոխած էր արդէն, բայց զուարթ եռուզեռ մը կար դահլիճներուն մէջ։ Երկեւ ճամբորդներ, օտարազգի առեւտրականներ, Թուրք սպաներ, ինչպէս եւ կիսաշխարհիկ կիներ— Յոյն, Ֆրանսացի, Ռուս, Հրեայ, Պուլկար ու Սերպ— սեղաններու բոլորտիքը հաւաքուած կը խնդային ու կը ճնկէին։ Անոնց բազմալեզու խօսակցութիւնները աղմուկով մը լեցուցեր էին ընդարձակ սրահը եւ կը խեղդէին հեռուն, անկիւնը նուագող ճէզ-պէնտին եղանակները։

Երբ վերելակին կը մօտենար, Սուլթան նայուածք մը նետեց լրագրավաճառի կրպակին։ Այնտեղ էր Թանիան՝ սեւորակ ու գեղեցիկ։ Աղուոր ժպիտով մը բարեւեց զինքը ու յետոյ դարձաւ այն մարդուն, որուն հետ կը խօսակցէր։

Այդ գիշերը Սուլթան դարձեալ պանդոկը ճաշեց։ Յետոյ սենեակը բարձրացաւ ու երկու ժամի չափ ուսումնասիրեց քաղաքին մեծադիր քարտէսը։ Կը զգար որ լուրջ ծանօթութիւն մը տեղին աշխարհագրութեան մասին, կրնար թանկագին օգտակարութիւն ունենալ իրեն՝ վտանգի մը պարագային։

Անշուշտ Թուրք կառավարութեան շահերուն դէմ գործելու համար չէր որ եկած էր. եւ սակայն եկած էր հոս առնելու համար։ Կրնար ըլլալ որ քիթը խօթէր այն տեսակ հարցերու մէջ զորս կառավարութիւնը բացարձակօրէն պիտի չուզէր որ օտարական մը երեւան հանէր։ Այդ պարագային Սուլթան իր դիմացը պիտի ունենար երկրին կազմակերպեալ ոստիկանութիւնն ու անոր ահաւոր պետը՝ Ներքինի Քազըմ Հաքի Պէյը։ Պիտի ձերբակալուէր իբրեւ լրտես։ Սըր Ճորճ հասկցուցեր էր իրեն թէ ինչ կը նշանակէր այդ տեսակ ձերբակալութիւն մը— տասնամեայ բերդարգելութիւն կամ աւելի գէշ բան մը— հարուած մը պիտի իջեցնէին գլխուն եւ մութ գիշեր մը Վոսփորի ջուրերուն մէջ պիտի նետէին զինքը։

Սուլթան պատրանքներ չունէր այն վտանգներուն մասին զոր իր պաշտօնը կրնար ստեղծել եւ հաշտուած էր իր այն գաղափարին հետ թէ ամենափոքր կասկած մը թէ ոստիկանութիւնը կը հետաքրքրուէր իր շարժումներով, բաւական էր որ օձիքը ձեռք տար։ Ուրեմն կը մնար կամ համակերպիլ այդ վտանգին, կամ անմիջապէս հեռանալ։ Բայց եւ այնպէս, անիկա նպատակ չունէր երբեք իր ... տութիւնը խոստովանելու Տայ... յին։ Հանուեցաւ ու պատուհանը ... նալով դիտեց հազարումէկ լոյսերը որոնք կը պլպլային Ոսկեղջիւրի ... ւերուն ու խաւար քաղաքին ... րուն վրայ։

Ի՜նչ գաղտնիքներ ունի այս քա... քը, մտածեց Սուլթան։

Հակառակ Մէքէնտուէի կարծիքին վստահ էր թէ ջուր ծեծելու համար չէր որ եկած էր։ Ինքն ալ վարակ... էր հիմա Սըր Ճորճի մտավախութիւններով— իրարանցում մը տեղի պիտի ունենար հին օրերու կայսրութեան այս գլխաւոր կեդրոնին մէջ որ ... ւակ իր մակերեսային արդիականութեան, կը պահէր տակաւին անփոփոխ ... ճան Արեւելքի գեղեցկութիւնը, ... գթութիւնը, վիպականութիւնը ... դաւերը։

(Շար.)

Մարդը աշակերտ մըն է, ցաւը վարպետն է, ոչ ոք կրնայ բան մը սորվիլ առանց տանջուելու.— Ալ. տը Միւսէ.

Տկար մարդը գայլերուն հետ կ'ոռնայ, ոչխարներուն հետ կը մայէ։

ԳՈՐԾՕՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՊԵՐԼԻՆ.— Պերլինի հայկական կեանքին մէջ լուսաւոր փարոս մըն է Հայ Երիտասարդական Միութիւնը. անընդհատ կը շարունակէ իր գործունէութիւնը. շաբաթական հաւաքոյթը տեղի կ'ունենայ ամէն հինգշաբթի իրիկուն Կնեզեբեքշթրասը ...ի, ուր փոխադրուած են հինգ տարիէ ի վեր: Այստեղ է որ հայերէնի, հայ երգի, հայկական պատմութեան եւ ներկայ հայկական կեանքին հետ կը հաղորդուի մանաւանդ նորահաս երիտասարդութիւնը: Տղաք եւ աղջիկներ, որոնք օտարութեան մէջ ուրիշ լեզուներ կը գործածէին իբր մայրենի լեզու, այստեղ կը սորվին եւ կը խօսին հայերէն, այլեւ հպարտ կը զգան իրենք զիրենք Հայ ըլլալնուն համար, եւ որ իրենց ծրագրային առաջադրութիւններուն մէջ կայ մշակել հայ ազգային հպարտութիւն:

Շաբաթական հաւաքոյթներուն մէջ ..., գրախօսութիւն եւ բանախօսութիւն կ'ընեն իրենց շարքերէն երիտասարդներ եւ բարեկամներ ... մտաւորականութենէն: ... հրաւիրուած են խօսելու նաեւ հիւրեր, որոնք կրնային ո եւ է տեղեկութիւն տալ ուրիշ գաղութներու հայկական կեանքի մասին: Այնքան սերտ մասնակցութիւն ցոյց կու տան անոնք ընդհանուր ազգային կեանքին: Լուրերու պակասը կը լրացնեն հայերէն թերթերը, որոնցմէ ամփոփումներ կը կարդան հաւաքոյթին մէջ:

Արձանագրած ըլլալու համար Պերլինի Հայ Երիտասարդական Միութեան վերջին կիսամեայ գործունէութեան համառօտագրութիւնը, պէտք է յիշեմ որ, բաց ի Րաֆֆիի նուիրուած յիշատակութային հանդէսին երգչախումբով եւ բանախօսով բերած մասնակցութենէն, Միութիւնը բացառիկ հաւաքոյթներ կազմակերպեց Քաջ Անդրանիկի մահուան տասնամեակին, Շապին Գարահիսարի հերոսամարտին եւ փետրուար 18ին համար:

Անցնող հինգշաբթի իրիկուան հաւաքոյթին մէջ խօսեցաւ Ժընեւի «Հայաստան»ի սանորէն, այժմ այստեղ ուսանող, Պ. Պարգեւ Նիկոլեան հայկական մամուլի մասին՝ սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը: Համառօտ եւ հաճելի այս գեղեցիկ դասախօսութենէն վերջ, ուրախալի էր հետաքրքրութիւնը, զոր ի յայտ բերին հարցասէրներ: Բայց հազիւ փակուած էր այս մասը, ահա մէջտեղ դրուեցաւ «Յառաջ»ի 17 մարտի թիւը, որուն մէջ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ ԳԼԽԱՏՈՒՄԸ» կարդացուելով, բողոքի արտայայտութիւններ եղան, ընդդէմ ամարդի վարմունքին, որուն անողոքաբար ենթարկուած է Հայաստանի մտաւոր եւ ղեկավար տարրը, գրեթէ ամբողջապէս: Ոմանք կ'ըսէին թէ երկրորդ Ապրիլ 24 մըն է մտաւորական այս խմբակին փճացումը: Առջի հինգշաբթի ալ խօսուած էր Հայաստանի ուսուցիչներու զանգուածային պաշտօնազրկումի եւ հետապնդումի մասին: Իսկոյն որոշեցին բողոք մը հրատարակել «Յառաջ»ի մէջ: Մեր աչքին երիտասարդութիւնը քանի մը ուրիշ կարեւոր հարցերու կարգին արժէքական կը համարի, մանաւանդ վերջին աւստրեւգերման միացումէն ետք, սերտ գործակցութիւն Վիէննայի Հայ երիտասարդութեան հետ:

Հայկազն

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18

ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՈՎԱՆՍ, 24 մարտ (Յառաջ).— Կիրակի, 20 մարտ, Հ. Յ. Դ. «Քեռի» խումբս ալ տօնեց փետրուար 18ը, ընկեր - համակրական շրջանակի մէջ:

Օդը յարափոփոխ վիճակ մը ունէր այդ օրը: Կէսօրէ վերջ սկսաւ տեղատարափ անձրեւ մը՝ որ երկար չտեւեց: Լէ Միլի տղաքը առանց կարեւորութիւն տալու տեղատարափին, հեծիկներով կը սուրան յառաջ: Արդէն հաւաքուած էին ընկերներ եւ համակիրներ: Ժամը չորսուկէսին կը հասնի ընկեր Յ. Պալիկեան եւ անմիջապէս բոլորս տեղ կը գրաւենք սըրճարանին վերի սրահը, ուր կը սպասէին տիկիններ եւ օրիորդներ:

Օրուան նախագահը կը հրաւիրէ մեզ յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»ը: Յետոյ քանի մը խօսքով կը պարզէ փետրուար 18ի նշանակութիւնը եւ կու տայ խօսքը ընկեր Պալիկեանի, որ ամփոփ դրուագներ պատմեց յեղափոխութեան շրջանէն մինչեւ Հայաստանի անկախ հանրապետութեան հաստատումը: Բացատրեց թէ բոլշեւիկեան խաղերը եւ Թրքական դաւերը այնչափ զզուելի եւ անտանելի եղան՝ որ ամբողջ ժողովուրդը ըմբոստացաւ, եւ կազմակերպեց փետրուար 18ի ապստամբութիւնը: Ընկերը յետոյ պարզեց ներկայ անստոյգ վիճակը եւ յորդորեց մոռնալ անհատական թէ կուսակցական ոխերը, կազմակերպուիլ աւելի քան երբեք, որպէսզի կարենանք պատրաստ գտնուիլ վաղուան անակնկալներուն առջեւ:

Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր եւ բաժակներ պարպուեցան հերոսներու յիշատակին: Կ'արժէ յիշել փոքրիկն Յովհաննէսեանը, որ այնքան յաջողութեամբ արտասանեց «Մշակ բանւոր»ը: Ընկեր մը եւս ունեցանք մեր շարքերուն մէջ: Օրուան նախագահը խումբին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, կրկին բաժակներ պարպուեցան եւ «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» երգով վերջացաւ հանդէսը:

Այդ օրուան դասախօսութենէն յայտնի եղաւ որ, ազատ մտածող հայրենակիցները կարօտը ունին ճըշմարիտ խօսքերու: Հ. Յ. Դ. «Քեռի» խումբը յառաջիկային պիտի կազմակերպէ հրապարակային բանախօսութիւն մը:

Յ. Սարգիսեան

դերերը կատարեցին յաջողութեամբ: Ցայտագիրը ճոխ էր եւ խնամքով պատրաստուած: Միաձեւ եւ միագոյն հագուած երգչախումբը երգեց «Տալւորիկ», «Լուսին չկար», «Ցառաջ Նահատակ», «Ամպել ա ձին չի գալիս», «Արտը բամպակ ցանեցի» եւ ուրիշ ժողովրդական, ազգային երգեր, խոր տպաւորութիւն ձգելով հանդիսականներու վրայ եւ զարմանք պատճառելով օտար հիւրերուն:

Հասարակութեան խնդրանքին վրայ անգամ մըն ալ բեմադրուեցաւ «գեղջկական հարսանիք»ը: Ու հարսնիքի պահուն երգուեցան աւանդական երգեր, եւ յաջողութեամբ կատարուեցաւ հայկական պարերու բեմադրութիւնը: Օր. Մարիամ Մինասեան պարեց «Տանըչորս» եւ «Շամիլ» պարերը, գնահատուելով բոլորէն: Օրիորդներ Ովաննա Մուրատեան եւ Նուարդ Ղազարեան երգեցին «Հայրպան» եւ արտասանեցին ընտիր քերթուածներ: Օր. Անժէլ Թաշճեան դաշնակի վրայ նուագեց հայերէն եղանակներ: Օրուան բանախօսը, Աղգին Մարտիրոսեան հայ կիներու անցեալ գործունէութեան մասին խօսելէ վերջ, թուեց այն գործերը որոնք կատարուած են վերջին յիսնամեակի, հայ ժողովուրդի վարած ազատագրական շարժումներու ընթացքին: Անդրադառնալով Կ. Խաչի կազմակերպութեան, մատնանշեց անոր ոյժը եւ կատարած հըսկայ գործերը: Բացատրեց այն մեծ դերը որ վերապահուած է հայ կնոջ:

Բանախօսութենէն վերջ, սանուհիները պարեցին «Հելնէ», «Աղջիկ մարալ», «Աղբիւր գացի» եւ ուրիշ շուրջպարեր:

Հայկական ջերմիկ մթնոլորտ մը, որ տեւեց մօտ չորս ժամ, կատարեալ գոհունակութիւն պատճառեց ...ներին: Հանդէսը կրթիչ էր եւ դաստիարակիչ, եւ նիւթական արդիւնքով յաջող: Սոյն ցերեկոյթով Լա Վիսթի խաչուհիները ցոյց տուին, որ գիտակից են իրենց կոչման: Հանդէսին բոլոր դերակատարները (բացի մէկէն) Թաղին մանկապարտէզի մանչ եւ աղջիկ աշակերտներն էին, իրենց նախկին ուսուցչուհի տիկին Մ. Շահմիրեանի հետ: Հանդէսի վերջաւորութեանը, նուագախումբը նորէն նուագեց հայկական եղանակ մը, արժանանալով ջերմ ծափերու:

Թղթակից

ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ ԱԼ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱԿՍԻՆ

Կառավարութիւնը հրատարակեց 1937ի վերջին քառորդին մարդահամարի արդիւնքը, որ ցոյց կու տայ ծնունդներու նոր նուազում, մինչ մահերու թիւը զգալաբար բարձրացած է: Ամբողջ Անգլիոյ մէջ, Սկովտիան բացառութիւն ըլլալով, ողջ ծնունդներուն ամբողջական թիւը եղած է, այդ քառորդ տարիին համար 142.846ն. 1936ի վերջին քառորդին բաղդատմամբ 1163 պակաս: Մահերու թիւը կը յանգի 127.041ի, նախորդ տարուան նոյն շրջանի բաղդատմամբ 26.746 աւելի: Երեխաներու մահը եղած է 61, մէկ մի հազար ողջ մնացողներէն: Այնպէս որ մահերուն վրայ ծնունդներու առաւելագոյն թիւը եղած է միայն 15.805: Ինչ որ նախորդին բաղդատմամբ նոր վայրէջք մը կը նշանակէ բազմամարդութեան տեսակէտով:

Ամուսնութիւններու թիւն ալ, 1936 վերջին քառորդին բաղդատմամբ 4350 պակաս եղած է: Այսպէս թէ այնպէս Անգլիոյ բնակիչներու ամբողջական թիւը կը յանգի կլոր հաշիւով 47 միլիոն հոգիի:

Բնական է թէ այս վիճակագրական պատկերը վրդովիչ երեւոյթ մը չէ մըտահոգութիւն պատճառելու սաստիճան, բայց, ամէն պարագայի մէջ, ընկերային երեւոյթ մըն է, որ առանց նշանակութեան չի կրնար անցնիլ հանրային կարծիքին առջեւ: Քաղաքականութեան վրայ իսկ կրնայ ազդել այս երեւոյթը, մանաւանդ որ վերջին Մեծ Պատերազմէն ասդին Անգլիա, փորձերու վրայ հիմնուելով, պարտաւոր է հոգածու ըլլալ իր առաւելութիւններուն, փոխանակ զանոնք մի առ մի վատնելու: Բազմամարդութեան նուազումն ալ այս տեսակէտէն կարեւոր ազդակ մըն է բրիտանական քաղաքականութեան:

Ածխահանքերն ալ ազդուած են, մասնաւորապէս Պիվէրի հանքը: Ամէն պարագայի տակ, գործադուլը շատ վնասներ հասցուց ճարտարարուեստի եւ ուրիշ ճիւղերու: Եթէ բոլորովին փակուած մնայ, շատ հաւանական է որ Կարտանի գաղութին մէջ արտագաղթ մը ծայր տայ: Թէ առեւտրական դասակարգը եւ թէ բանուորականները կապուած էին այս գործարանի հետ:

Մաղթենք որ գործատէրի եւ բանուորի այս բարդ խնդիրը շուտով համաձայնութեան մը յանգի, այլապէս մեծ վնասներու եւ դժբախտութեանց դուռ պիտի բանայ:

Լեւոն Գեղունի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. ԽԱՉԸ ԼԱ ՎԻՍԹԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի (20 Մարտ) կէսօրէ ետք, Լա Վիսթի Փաթրօնաժի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի մասնաճիւղի հանդէսը:

Խուռներամ բազմութիւն մը ժամանակէն առաջ լեցուցած էր սրահը: Ներկաներու մէջ կային նաեւ տասնեակ մը Ֆրանսացի ուսանողուհիներ եւ Թաղին Ֆրանսացի վարդապետը: Տիկին Մանուշ Շահմիրեանի բացման խօսքէն ետք, պատանիներէ կազմուած նուագախումբը նուագեց «Մեր Հայրենիք»ը որ լսուեցաւ յոտնկայս: Հանդէսին գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին մանուկներ եւ պատանիներ, որոնք բոլորն ալ իրենց

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

ԿԱՐՏԱՆ, 24 մարտ, (Յառաջ).— Սլիմինիոմի գործարանի բանուորներու մասին երկու թղթակցութիւններով պարզեցի կարեւոր անցուդարձեր: Շատեր կը յուսային թէ քանի մը օրէն գործարանը կը վերաբացուի, կարելի չէ որ գործատէրը երկար ժամանակ գործարանը փակ պահէ, ահագին վնասներ կ'ունենայ: Կարգ մը լաւատեսներու կարծիքները ջուրը ինկան, եւ գործատէրը մարտ 3էն մինչեւ այսօր գործատեղին փակ կը պահէ: Դեռ յայտնի ալ չէ թէ երբ պիտի սկսի: Իբրեւ նորութիւն աւելցնենք թէ Սէնտիքան մարտ 16էն խիվեր բանուորներու ուտելիք կու տայ՝ ամէն օր: Բընական է թէ այդ դետախնձորներով կամ դդմաճներով կարելի չէ ապրիլ:

Գործարանի փակուիլը ծանր ազդեցութիւններ գործած է նաեւ Կարտանի առեւտրականներուն վրայ: Ապրանքի գիները զգալապէս բարձրացած են:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

ՊԵՐԼԻՆ, 26 Մարտ.— Պերլինի Հայ Երիտասարդական Միութիւնը իր (17 մարտ) հինգշաբթի իրիկուան հաւաքոյթին մէջ կարդալով «Յառաջ»ի նոյն օրուան թիւի «Հայաստանի վարիչներուն գլխատումը» յօդուածը, իր բուռն ցասումը կը յայտնէ մտաւորականութեան եւ ղեկավարութեան այս զանգուածային ոչնչացումին դէմ: Կեցցէ՛ Հայ ցեղը:

Վարչութիւն Հ. Ե. Մ.ի

Արամ Տէր - Մինասեան, Մարտիրոս Յարութիւնեան, Պարգեւ Նիկոլեան:

ՄԱՄՈՒԼ

ՃԱՆՉՑԷՔ ԵԹԷ ԿՐՆԱՔ

— . —

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 մարտ).

— «Հայ Բարեգործական Միութեան պաշտօնաթերթը— «Միութիւն» — իր վերջին կողքին վրայ, իբրեւ հիմնական կանոն, կը գրէ.

— «Ընկերակցութիւնը մարդասիրական հաստատութիւն մըն է. ոեւէ քաղաքական կամ առեւտրական հանգամանք չունի: Այս պայմանը հիմնական է»:

Այս նոյն թերթին (թիւ 188) մէջ հրատարակուած՝ տարեկան ընդհ. ժողովի զեկուցման մէջ կ'ըսուի.

— «... Այդ առանձնաշնորհումը (Զուիցերիական 5 ֆրանք ամսատուրք վճարողը միայն կրնայ ձայն ունենալ ընդհանուր ժողովին) կը բացատրուի այն իրողութեամբ որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը դրամատիրական հաստատութիւն մըն է նաեւ, որուն վստահուած են կտակային բազմաթիւ հիմնադրամներ»:

Դրամատիրական հիմնարկութիւնը (քորփորէյշըն) ունի որոշ սահմանուրում.— Առեւտրական բաժնետիրական ընկերակցութիւն մըն է, ուր դրամագլուխը շահարկութեան կը դրուի անձնական շահու համար: Այսինքն՝ սոխը կը գնեն հինգ սէնթի եւ կ'աշխատին ծախել հինգ սէնթէն աւելի գինով, անկէ առաջացած շահը բաժնետէրերուն բաշխելու միակ նըպատակով:

Ինքնին հասկնալի է թէ կտակային հիմնադրամները այդպիսի հանգամանք չունին:

Բարեգործականի խնկարկուներուն կը մնայ բացատրել թէ՝ ինչպէ՞ս է որ այս ընկերակցութիւնը «առեւտրական հանգամանք չունի, «բայց դրամատիրական հաստատութիւն մըն է նաեւ»:

Միեւնոյն կողքին վրայ գրուած է նաեւ որ «ընկերակցութիւնը քաղաքական հանգամանք չունի»: Այսինքն, իբրեւ զուտ բարեգործական հաստատութիւն, անկուսակցական է: Ու «այս պայմանը հիմնական է»:

Հ. Բ. Ը. Միութեան կեանքն ու գործը, սակայն, կը մերժեն այս աւացուածքը: Ան՝ իր կեդր. վարչութեան ղեկավար նշանակած է մարդ մը, որ մոլեռանդ կուսակցական մըն է եւ գործերը կը վարէ իր կուսակցական քաղաքական հայեցողութեամբ:

Դուք այս անհերքելի փաստին կը հանդիպիք կեանքի մէջ ամէն քայլափոխի, բայց բաւականանանք միայն մէկ երկու փաստերով:

Ինչպէս կեդրոնի, նոյնպէս ալ շըրջաններու վարչական ներկայացուցիչներ նշանակուած են մոլեռանդ կուսակցականներ, որոնք կը վարեն գործերը իրենց կուսակցական եւ քաղաքական հայեցողութեամբ: Անոնցմէ մին է Բարեգործականի Սուրիոյ ներկայացուցիչ եւ կրթական տեսուչ ռամկավար Նաթանեանը:

Մելքոնեան հիմնարկութենէն ուսուցչական ասպարէզի համար պատրաստուած երկու ուսուցչուհիներ, որոնք Բարեգործականի Սուրիոյ դըպրոցներուն մէջ կը պաշտօնավարեն, մեղք գործեր են ստանալով անոնցմէ մին «Արփի» մանկական ամսաթերթը, իսկ միւսը՝ «Հայրենիք» ամսաթերթը:

Այս քաղաքական անբարեյուսութեան մասին Նաթանեանին կը տեղեկագրէ Բարեգործականի ԽԱՖԻԷ-ական կազմակերպութիւնը:

Մնացեալը լսենք Նամակագիր օրիորդէն.

— ... Այս ամառ, վաղանձէն հինգ օր վերջ հոգաբարձուներէն մէկը մեր տունը կուգայ դրամ տալու՝ կը տեսնէ սեղանիս վրայ՝ «Հայրենիք» ամսագիրը եւ պատին վրայ «Գոյամարտ» օրացոյցը, ու կ'երթայ ուղղակի Բարեգործականի կրթական տեսուչ Նաթանեանին լուր կու տայ:

Ընկալեալ սովորութեան համաձայն «Ո.» եւ «Ֆ.» կ'երթան Նաթանեանին մօտ: Բարեգործականի կրթական տեսուչ աղա Նաթանեանը առաջինին կ'ըսէ.

— «Աղջիկս, դուն տարի մը «Արփի» մանկական ամսաթերթին բաժանորդագրուած էիր: Գնա՛, Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչը թող քեզի գործ հայթայթէ»:

Իսկ դալով վերջինին, անոր ալ ըսած է.

— «Դուն ալ հակաբարեգործական ընթացքի մէջ գտնուած ես: Դուն ինչո՞ւ «Հայրենիք» ամսագիր եւ «Գոյամարտ» օրացոյց կը պահես տանդ մէջ»:

Բարեգործականը «ոեւէ քաղաքական հանգամանք չունի», կ'ըսէ կանոնը, բայց կեդրոնի վարիչը եւ շրջաններու ներկայացուցիչները կը փորձեն հալածել Դաշնակցութիւնն ու անոր հրատարակութիւնները, ռամկավարական փարախ առաջնորդելու համար Բարեգործականէն ապրուստի դրամ ստացող պաշտօնէութիւնը եւ անոր նպաստէն օգտուող դպրոցներն ու հոգաբարձութիւնները:

Դարձեալ, Բարեգործականի խիկարներուն կը մնայ բացատրել թէ՝ ինչպէ՞ս է որ Բարեգործականը «ոեւէ քաղաքական հանգամանք չունի», բայց խստօրէն քաղաքական եւ կուսակցական պայքար կը վարէ մինչեւ անգամ ընթերցանութեան համար ոչ-ռամկավար թերթը ստացող ուսուցչուհիներու դէմ»:

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԿԵՍԱՐԻՈՅ»

Վերջերս հրատարակեր էինք Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան Գահիրէի վարչութեան մէկ ազդը, որ կը ծանուցանէր հրատարակութիւնը ստուար գործի մը, «Պատմութիւն Հայ Կեսարիոյ», զարդարուած բազմաթիւ գունատիպ եւ պատմական քարտէսներով եւ 687 լուսատիպ նըկարներով (երկու հատոր):

Մեզի կը հաղորդեն թէ Պ. Գալուստ Կիւլպէնկեան 150 անգլ. ոսկի նուիրած է այս գործին հրատարակութեան համար: Այս առթիւ Կեսարիոյ Հայր. Միութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ հրապարակաւ:

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ԱՆԹԵՆՈՎ

Պելկրատէն կը գրեն մեզի.—

Ապրիլ 3ին, կիրակի, երեկոյեան ժամը 10.30ին (Պելկրատի ժամով), ծանօթ երգիչ Հայկ - Արծիւ, իր արուեստագէտ կնոջը հետ միասին, հայ ժողովրդական երգեր պիտի երգեն Պելկրատի ռատիոյի կայանէն:

...ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Լօ, լօ, փատիշահ, թու տին պույի,
ի՜, ի՜, ի՜, ի՜,
Լօ, լօ, թու չըմա թապախէ դոտը -
ճէրի՜, ի՜, ի՜, ի՜...
Հէյ, լը մընօ, հէրն, լը մընօ՜, օ՜,
օ՜, օ՜,
Տայի՜, տայի՜, տայի՜...

Լօ, լօ, թագաւոր, դու խնճթեցե՞ր խս
Լօ, լօ, դու հպատակներդ ինչո՞ւ կը ջարդես...
Ա՜յ, ինծի՜, ա՜յ ինծի՜,
Մայրի՜կ, մայրի՜կ, մայրի՜կ...

∴

Քիւրտերը բանաստեղծական եւ լեռնային ժողովուրդ են: Ամէն տուն սազ կայ, որ իրենց կրօնքին հետ կապ ունի: Եզիտէյիտը այցի գայ, սազ պիտի զարնէ ու երգէ: Աս է անոնց կրօնական արարողութիւնը: Սէյիտը հոն մեծ ազդեցութիւն ունի, աւելի քան մեր կղերը: Ան կխսատուած մըն է հաւատացեալներուն համար: Անոր կ'ենթարկուին բոլորը: Ատոր համար թերեւս երբեմն անոնցմէ ոմանք հարսի ու աղջկան զգած են, մեր մէջ սա կարծիքը տարածելով թէ «Ճիվաա»ի գիշերը Սէյիտը իր ուզած կնկան կրնայ տիրանալ: Անանկ անբարոյական բան չկայ Քիւրտին պարզ կրօնքին մէջ: Անոնց կրօնը գողութիւնն ու մարդասպանութիւնն ալ կը պախարակէ: Մէկը որ արիւն թափէ, սէյիտին չի կրնար ներկայանալ, ան նզովուած մըն է, ընկերութենէն արտաքսուած: Ան «Ճիվա»ի արարողութեան չի կրնար մասնակցիլ: Սէյիտութիւնը ժառանգական է եւ հօրմէն արու զաւակներուն կ'անցնի:

Քիւրտերը նախնական եւ շատ հիւրասէր ժողովուրդ են: Անոնց մէջ բազմաթիւ հազներգուներ կան, կին թէ այր: Մեռելի, հարսանիքի եւ կռուի վրայ չէր կը հիւսեն ու կը կանչեն: Որո՛ւ հնարածը որ լաւ ըլլայ, ժողովուրդին մէջ կը տարածուի: Եղանակն ու խօսքերը տարիներու ընթացքին կը փոխուին մասամբ, առաջին յօրինողին անունը կը մոռցուի, տաղն ու եղանակը կը մնան ժողովուրդին սեփականութիւնը: Քանիներո՛ւ յօրինած տաղերը բոլորին բերանն էին, պատերազմին ու կորսուած սիրելիներու վրայ, որոնց հեղինակները դեռ ողջ էին: Այսպէս ամէն քիւրտ սէյիտ ալ երգիչ եւ տաղասաց է միանգամայն: Եթէ սէյիտ մը երգել ու նուագել չի գիտեր, ի՞նչ սէյիտ է ան:

ԼՈՒՐԵՐ ՄԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐԷՆ

Երբ ձմեռը կուգայ, մեր տղաքը երկու խումբի կը բաժնուին լեռներուն վրայ, մէկը տասներկու, միւսը երկու հոգի, Զարմանենց Կարօն ու Քօթանին Գրիգորը: Այսքան մնացած էր անոնցմէ: Շատերը կը սպաննուին, ոմանք ժայռերը իյնալով կը մեռնին: Մէկը, Ճերմանենց Մկրտիչը, մատակ առած, կ'իյնայ Քարէն, մէջքը կը կոտրի, չի մեռնիր: Տղաքը զինք քարայրի մը մէջ կը պահեցնեն ու կը խնամեն: Ուրիշ մը, Մխսեթին Օվնեսը, որ բթամատ մը չունէր, կ'իյնայ ժայռերէն կը ջախջախուի: Երրորդ մը Ջաղացպան Սագոյի տղան, Մինասը, ջաղացքին մէջ ու ժայռերուն վրայ մեծցած, այնքան հնարագէտ որ մանրանկար ջաղացքներ կը շինէր ու կը դարձնէր զանոնք ջուրով, մինակը, Քարերուն ջաղացքին մօտ, կը բռնուի ու կը սպաննուի:

Մնացած երկու խումբը անտառներուն մէջ, ձորերու խորը եւ ջուրերու վրայ տնակներ կը շինեն ու կը պահուին: Ձմրան կէսին քիւրտ ճամբորդ մը ծուխ կը նշմարէ ամայի ձորին մէջ ու կ'երթայ իր գիւղը լուր կու տայ, կուգան կը բռնեն տղաքը, 12 հոգի, ու կը կողոպտեն կը տանին անոնց վերջին ծածկոցը եւ վերջին պատառ հացը, մէկն ալ կը սպաննեն:

Գարունը մեր տղոցմէն վեց հոգի, որոնք ամբողջ ձմեռը լեռներն էին, կը բռնուին Թուրք գիւղացիներու կողմէ եւ Տիվրիկ տարուելով կը գնդակահարուին: Միասին կ'ըլլայ լեռներու ընկերս, Գրիգոր Սարգիսեան, սպայ:

Կիները գեղերէն ժողվելով նախիրի պէս քաղաք կը տանին եղեր, նորէն աքսորելու: Ոմանք կը փախչին: Փնտռելու կ'ելլեն ու տղաքը կը գտնեն, որոնք անխոհեմօրէն ճամբու մօտ լքուած տուն մը կը մնան եղեր, Ախդըխի տակ:

Ապրիլ էր: Թէմիրենք հաց կ'եփէին: Անտառէն չոր փայտ շալկած տուն դարձայ:

— Լօ, ձեր գիւղացի կիներ կան մեր տունը, ըսին ինծի:

Իրօք երեք հարս էին անոնք, նստած օճախին քով: Երեքը մէկ վիզս փաթթուեցան ու սկսան լալ, գիրկի, ամօթխածութեան, թշուառութեան լաց մը: Անոնց հեծկլտանքները սիրտս կը ծակէին: Անոնց լացը բողոք մըն էր ինծի դէմ,— Եթէ դու տղամարդ ես ինչո՞ւ չես կրնար պաշտպանել մեզ, գերի թշնամիին ձեռքը...

— Արեւուդ մեռնիմ, ընկերդ ի՞նչ ըրիր, ըսաւ մին, Թաթրենց Զարեհին մայրը, արտասուելով ու գլուխը շարժելով:

— Ի՞նչ ըրի, լեռները թողի ու հեռացայ: Կ'ուզէր միասին գալ: Մերժեցի: Խելառեր էր արդէն: Կ'աղաչէր — «Մանչ իչ կ'ըլլայ իս ալ հետերնիդ տարէք»: Ու մութին մինակը գնաց, խրեցաւ ահաւոր նախճիրին մէջ...:

Մեր հարսները իրենց ձեռքերը ծոցը դրած էին, սուգի նշան մեր գիւղը, նշան որբութեան եւ լքումի: Տխուր էին, իրենց դէմքը կը մատնէր զարհուրելի բաներ, ու կը հառաչէին անդադար: Կը հարցնէին ինծի թէ ո՞վ ողջ է, որմէ՞ լուր ունիմ: Ես անոնց կը պատմէի գիտցածներս: Կը հարցնէի անոնց թէ ի՞նչ լուր ունին, ո՛վ ողջ է: Անոնք կը պատմէին ինծի իրենց գիտցածները: Մենք կը խօսէինք: Արթեմիրենք լո՛ւռ, մեր վրայ կը նայէին:

Թէեւ կառավարութիւնը հրամայած էր որ Թուրքերը կնութեան առնէին Հայուհիները որ ազգը չատնայ, բայց չդտնուեցան Հայուհիներ որոնք Թուրք առնէին, բացի առաջուընէ ճանչցուած անբարոյական եւ կաթը դէշ կիներէ, եւ բացի այն գեղուհիներէն որոնք անպատուութիւնը նախընտրեցին մահէն: Մի՛ մեղադրէք սակայն: Երիտասարդ էին: Ու կեանքը անուշ է... Հայուհին Թուրքին մէջ թշնամին ու դահիճը կը տեսնէր եւ կը սոսկար անկէ ու կ'ատէր զայն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

ղային սահմաններու մասին, դիտել տալով թէ Եւրոպայի մէջ ոչ մէկ սահման լիովին կը համապատասխանէ ժողովուրդներու պահանջներուն: Գերմանիա չուզեր մայր երկրին կցել բազմաթիւ սահմանակից Գերմաններ, պայմանաւ որ չհալածուին ուրիշ կառավարութեանց կողմէ: Յետոյ բացատրելով Աւըս - տրիոյ դերութիւնը, ըսաւ թէ նախախնամութիւնը իրեն պաշտօն յանձնած էր միացնել Աւստրիան եւ Գերմանիան: «Հրաշք մըն էր այս, գործուած՝ շնոր - հիւն Աստուծոյ, որ մեզի հետ էր եւ որուն օրհնութեամբ այս բանը կատարուե- ցաւ առանց արիւնահեղութեան, առանց կռիւի, առանց կրակի, առանց աւե - րակներու»: Հիթլէր ինքն ալ դրուժան կոչեց Շուշնիկը:

Անգլիա եւ Իտալիա կը համաձայնին

Լոնտոնի եւ Հռոմի թերթերը գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն անգլեւ- իտալական բանակցութեանց յաջող ընթացքը: Արդէն եօթներորդ խօսակցու - թիւնը տեղի ունեցած է երկու պետութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ, եւ շատ մը փուշոտ հարցեր կարգադրուած են: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ բանա- ձեւ մը գտնուած է նաեւ Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը յայտարարելու հա- մար: Համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ Սպանիոյ մասին: Իտալիա պատ - րաստ է քաշելու իր կամաւորները, եթէ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնն ալ քաշեն:

Գերմանիոյ մէջ նորէն կ'արծարծեն փոքրամասնութեանց խնդիրը

Քանի կը պղտորի Եւրոպայի կացութիւնը, այնքան կ'ոգեւորուին Գերմա- նիոյ մէջ, նորանոր խնդիրներ արծարծելու համար:

Քանի մը օրէ ի վեր Պերլինի գլխաւոր թերթերը սաստկացուցած են պայ- քարը այն պետութեանց դէմ ուր գերմանական փոքրամասնութիւններ կը գտնուին: Այս պայքարը մտահոգութիւն կը պատճառէ մանաւանդ անոր հա - մար որ, սերտ կապ ունի Հիթլէրի վերջին ճառերուն հետ: Մարաջախտ Կէօ - րինկի օրկանը պարզելով Լեհաստանի գերման փոքրամասնութեանց կացու - թիւնը, կը գրէ թէ անոնք հալածանքի ենթարկուած են, հակառակ անցեալ նոյեմբերի համաձայնութեան, եւ կ'ազդարարէ որ լեհական կառավարութիւնը դադրեցնէ այս «կոպիտ ծայրայեղութիւնները եւ խայտառակ դէպքերը»: Այս առթիւ կը յիշէ երկու դէպքեր որ պատահած են վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին:

Ուրիշ թերթ մըն ալ կը յարձակի չեխական կառավարութեան վրայ, հիմա որ գերմանական կուսակցութիւնը ջախջախիչ մեծամասնութիւն կը կազմէ: Եւ կ'ըսէ.— «Չեխական կառավարութիւնը տակաւին յօժարութիւն չի յայտներ դադրեցնելու դրութիւն մը որ հիմնուած էր Վերսայլի մէջ, պարզապէս ոչըն- չացնելու համար միլիոնաւոր Գերմաններ կեդր. Եւրոպայի մէջ: Փրակայի մնացորդ կառավարութիւնը միայն մէկ պարտականութիւն ունի,— նոր ընտ- րութեան հրահանգ տալ»:

Լեհաստանի գերմանական թերթերն ալ ժամանակը եկած կը սեպեն, միաց- եալ ճակատ կազմելու համար:

Չըրչիլի տեսակցութիւնները վարչապետին եւ Պ. Տալատիէի հետ

Անգլիոյ նախկին նախարարներէն Պ. Ուինսթըն Չըրչիլ, որ ջերմ կուսա - կից է անգլեւֆրանսական գործակցութեան, Փարիզ եկած ըլլալով, չորեքշ. օր ճաշեց բրիտանական դեսպանատան մէջ: Այս առթիւ հրաւիրուած էին վար- չապետը՝ Լէոն Պլում, ազգ. պաշտպանութեան նախարարը՝ Պ. Տալատիէ, եւ արտաքին նախարարը՝ Փոլ Պոնքուռ: Չըրչիլի այցելութիւնը նշանակալից է անոր համար որ, Փարիզ գալէ 24 ժամ առաջ ուշագրաւ ճառ մը խօսած էր Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, աւելի քան երբեք անհրաժեշտ գտնելով անգլ - եւֆրանսական զինակցութիւնը: Թէեւ նախկին նախարարը պաշտօնական հանգամանք չունի, բայց իր խօսակցութիւնները Ֆրանսայի վարիչներուն եւ մասնաւորապէս ազգ. պաշտպանութեան նախարարին հետ՝ կապ ունին սերտ զինակցութեան մը ծրագրին հետ:

Մեծ պատերազմին ատեն Չըրչիլ ծովային նախարար էր: Հաւանական է որ դահլիճին մէջ մտնէ յառաջիկային, երբ անհրաժեշտ համարուի փոփոխու - թիւն մը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՆԿԻՐՐԻ գերմանական դեսպանութեան պիտի կոչուի Ֆոն Փափէն, Վի- էննայի դեսպանը, որ շատ խորհրդաւոր դեր մը կատարեց, Աւստրիոյ կցումը դիւրացնելու համար:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Թրիէսթէ պիտի այցելէ մօտերս: Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս այցելութեան, որովհետեւ ատենէ մը ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Գեր- մանիա պիտի խնդրէ իրեն ձգել Թրիէսթէի նաւահանգիստին այն ազատ գօտին որ տրամադրուած էր Աւստրիոյ: Այս լուրը հերքուեցաւ Պերլինէն, իսկ Հռոմի մէջ ըսին որ եթէ այդպիսի խնդիր մը ներկայանայ, կրնայ լուծուիլ միայն մասնաւոր բանակցութեամբ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ աւազակները կը շարունակեն յարձա- կիլ Պաղեստինի գիւղերուն վրայ: Տասը հոգինոց հրոսախումբ մը, որուն ան - դամները ոստիկանի հագուստ հագած էին, Քեփրոնի մօտ գիւղ մը մտնելով սպաննեցին մուխթարին տղան, իսկ մուխթարը եւ ուրիշ երեւելի մը անհե - տացան: Ուրիշ գիւղի մը մէջ ոստիկան մը սպաննուեցաւ, իսկ նաւթագիծը խորտակուելով կրակի տրուեցաւ Պէյսանի մէջ: Անգլիական իշխանութիւնը 500 ոսկի տուգանքի դատապարտեց գիւղ մը: Զէնքի կարեւոր պահեստ մը գտնուեցաւ Անդրյորդանանի սահմանագլուխին մօտ,— 12 հրացան, 10.000 փամփուշտ, 200 ռումբ, ինչպէս եւ 650 ոսկի դրամ:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ տորմիղ մը պիտի կազմուի Դանուբի մէջ: Այդ որոշումը մտահոգութեան մատնած է հարեւան երկիրները, մասնաւորապէս Ռումա - նիան:

500 ԳԵՐՄԱՆ ոստիկանական սպաներ Իտալիա պիտի երթան մայիսին, Հիթլէրի պաշտպանութեան համար:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԸ հովուական թուղթեր ուղղեցին իրենց հօ- տին, կիրակի օր, եւ քարոզներ ալ խօսեցան, յորդորելով «այո» պատասխանել Հիթլէրի կոչին, այսինքն քուէ տալ Աւստրիոյ կցման համար:

ԻԶՄԻՐԻ կաթոլիկ արքեպիսկոպոսին՝ գերապայծառ Տէպքիւֆիի դահա - կալութեան առթիւ, գերմանական եւ իտալական հիւպատոսները պահանջեցին վերցնել ֆրանսական հիւպատոսին յատկացուած մասնաւոր աթոռը: Ընթացք տրուած չըլլալով, երկու հիւպատոսները ներկայ չեղան արարողութեանց: Արքեպիսկոպոսը նախ ֆրանսերէն խօսեցաւ, յետոյ իտալերէն եւ քանի մը բառ ալ թրքերէն:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ նախկին վարչապետներէն Միխալաքոփուլոս, որ աքսոր - ուած էր իբրեւ դաւադիր, մեռաւ սրտի հիւանդութենէ:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ մեծ խանդավառութեամբ տօնեց իր անկախութեան 110րդ տարեդարձը: (Ազատում թրքական լուծէն):

20.000 ԼԵՀ ՀՐԵԱՆԵՐ, որոնք արտասահման կը գտնուին, պիտի կորսն- ցնեն իրենց հպատակութիւնը, համաձայն նոր օրինագծի մը որ օրէնք պիտի դառնայ քանի մը օրէն եւ որ մասնաւորապէս ուղղուած է Գերմանիոյ, Աւստ - րիոյ եւ Ռումանիոյ Հրեաներուն դէմ, որպէսզի Լեհաստան չխուժեն:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ հայերէն լեզուով. հայագէտ Ֆրանսացի Պ. FREDÉRIC FEYDIT, նիւթ՝ «Հեթում պատմիչ»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԽՄԲԱԿ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ 30 Մարտ, Չորեք- շաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Գօսիւէ, Փարիզ: Վիճաբանական մաս «Հայոց ազգային քաղաքականութիւնը անցեալ փորձերու նկա- տառութեամբ», (շարունակութիւն նախորդ վիճաբանական հաւաքոյ- թին):

ԱՆԺԷԼ ՖՈՐԹՈՒՆԱԹՕ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին):

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil:

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շօբէնէն, Լիցտէն, Կո- միտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.:

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 փրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիչէն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ՅԱՅՏՆԻ ԴԵՐԱՍԱՆ Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

10 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, ՊԷՇԻՔԹԱՇԼԵԱՆ սրահին մէջ, 26, Rue Troyon, մէթրօ՝ Sevres:

Կը ներկայացուի՝ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ

Գեղարուեստական բաժին, կարող արուեստագէտներու կողմէ:

Մուտք 7 եւ 10 փրանք

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս

AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ

6 Rue Gallilée (Metro Boissière)

7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO

Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդ- հատ պար, ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCAէ PRINCESESէ VITALISէ եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով:

Մուտք 10 փրանք

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ

3 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին

ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis Avenue d'Iéna, Փարիզ: մէթրօ Iéna, օթօպիւս B, իջնել Place d'Iéna

Կը մասնակցին ենթաշրջանիս բոլոր սկաուտ, գայլիկ եւ կայտերը

Կը բեմադրուի սկաուտական կենդանի «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ» (պատ- կեր), «ԴՕԴՕՇ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ (զաւեշտ 1 արար), չափական մարզանքներ, խումբեր եւայլն:

Գեղարուեստական բաժին՝

«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 ֆր.:

Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Պ. Քիւրք- ճեանի մօտ, 258 Rue St. Honoré, Paris, եւ նոյն օրը կիչէն:

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը

Կիրակի, 15 Մայիս կէսօրէ վերջ SALLE POISSONNIÈREի մէջ:

Նկատի ունենալ այդ թուականը

ՖՐԱՆՔԵՒՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ «ԱՐԱՔՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՓՈԽ-ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ Dr. Calvésի

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԽՈՒՄԲԻՆ ՎԱՐԻՉ Պ. ՅԱԿՈԲ ՋՈՐԹԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ Պ. ՄԱՐԷՇԱԼի, փրոֆ. Չելթակի եւ տնօրէն Concert Synphonique de Valenceի, եւ Տիկին ԷՄՔՈՖԻԷի, փրոֆ. դաշնակի:

Տեղի կ'ունենայ 9 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.45ին

Պետական թատրոնին մէջ: Մուտք, Ա. կարգ 5 ֆր., Բ. կարգ 4 ֆր.:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն

մինչեւ առաւօտ

SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմին- ներու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի ար- ուեստագէտներու:

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու:

Cotillonներու եւ անուշահոտութիւններու բաշխում: Երգ, պար եւ զուար- ճութիւն մինչեւ առաւօտ: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կիչէն: Մուտք 10 փրանք:

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մոտէլները:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին Ա. տարի թիւ 1 եւ 2 (1934): Անոնք որ հաւաքածոյ չեն կազմեր, կրնան մեզի վերադարձնել այդ երկու թի- ւերը՝ փոխարէն ստանալու համար մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

Սպառած է նաեւ թիւ 39ը,— Բոլոր անոնք որ ձեռքէ կը դնեն, կրնան մեզի վերադարձնել այդ թիւը, փոխարէն կը ստանան ԵՐԵՔ ԹԻՒ փետրուարէն

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահ - մանի համար 35 եւ 40 փրանք (ըստ երկրի):

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանեօ - Քաշանի «Արծիւ» ենթա - կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Պետրոս եւ Տիկին Մանիա Կարապետեանին եւ պարա - գաներուն իրենց աղջկան՝ Օր. ՎԱՐ - ԴՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

Փետրուար 15 — 22

ԱԻԼԷՕՐՊԱՆ, Դ. Մ.— 40:
ՊԷԼՄՈՆ ՇԱՎԱՆՈԶ, Մ. Տ.— 75:
» » Մուր. Գ.— 55:
ՖՈՆԹԷՆ Սիւր ՄԱՐԹԷՆ, Կ. Բ.—150:
ՊԱՍՐԱ, Ի. Մ.— 240:
ՔՐԻՒՍ, Գ. Խ.— 80:
ՓԱՐԻԶ (8), Տիկին Փ.— 150:
ՓԱՐԻԶ (16), Պայ. Եղբ.— 160:
ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊ, Յ. Նիկ.— 75:
ՎԵԼԻԶԻ, Մ. Թոր.— 40:
ՍԱԼՈՆ, Ակ.— 35:
ՎԻՎԻԷ, Յ. Մ.— 150:
ԱԼԷՍ, Գ. Գալ.— 40:
ԼԱՖՐԷԹ, Հ. Հաճ.— 40:
ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ, Սօսի. Ե.— 40:
ՔՐՈՆ, Կ. Կ.— 75:
ԷՔՐԻՒԼԻ, Յ. Թ.— 100:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Հաճ.— 100:
ԼԱ ԹՈՒՐ ՏԻՒ ՓԷՆ, Մկրտ.— 145:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մ. Պ.— 75:
ՌՕՄԱՆ, Ա. Վարդ.— 150:
ՎԻԷՆ, Ա. Ա.— 45:

ԿՈՉ

Անդրէասի եւ շրջանի հայրենա - կիցներուն «Աշխարհազաւշտ»ի տուած խիստ օգտակար արդիւնքէն քաջա - լերուելով, եւ վերջերս մեր ստացած երկու նոր անուանացանկը, մտադրած ենք երկրորդ Անուանացանկ մը հրա - տարակել, կոչ կ'ուղղենք աշխարհի վրայ վերապրող բոլոր հայրենակից- ներուն որ հաճին գրել մոռցուած ա - նունները, ուր որ բնկորներ կան մեր պարտքն է արձանագրել: Հասցէ՝ H. Kéfélian Frères, 22 Rue Lacretelle, Paris (15):

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

« ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ »

Մամլոյ ներքեւ է երգիծական [illegible] Հէկ հատորս՝ «Ծաղրանկարներ»[illegible] որ քանի մը շաբաթէն լոյս կը [illegible] նէ: Գիրքը բաղկացած է աւելի [illegible] 200 էջերէ: Կը պարունակէ բազմա[illegible] ծաղրանկարները թէ՝ ծանօթ գէմ[illegible] րու եւ թէ՝ ժողովրդական տիպա[illegible] րու, մեծ մասամբ անտիպ կամ [illegible] բամշակուած: Այս հատորիս [illegible] բացած եմ կանխիկ բաժանորդա[illegible] թիւն մը: Կոչ կ'ընեմ բարեկամ[illegible] եւ համակիրներու, որպէսզի [illegible] ֆրանք ղրկելով բաժանորդագր[illegible] Կանխիկ վճարողներուն անու[illegible] ցանկով մը պիտի դրուին [illegible] -էջ: Հաւանաբար գիրքը լոյս [illegible] լէն վերջ արժէ աւելի [illegible]:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Դրամ ղրկել հետեւեալ հասցէ[illegible] Béchiktachlian, 21, Rue Ampère, C[illegible] (Seine):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փոքր տ'Իթալիի նորակազմ [illegible] Խաչի մասնաճիւղի վարչութ[illegible] շնորհակալութիւնը կը յայտնէ [illegible] ներ՝ Աբիկեանի, Ադամեանի, [illegible] պապեանի, Ազոյեանի, Գազազ[illegible] Քեօլէեանի, Գուլիկեանի, [illegible] ճեանի, Գորգիկեանի, Դաւիթ[illegible] Խաչիկեանի, Կարապետեանի, [illegible] Նուկեանի, Մէնէտեանի, Մի[illegible] նի, Յակոբեանի, Յովհաննէս[illegible] Հայրապետեանի, Սարգիսեանի, [illegible] ունեանի, Պաղտասարեանի, [illegible] Ւետիսեանի, Տէնքճեանի, [illegible] նի, Օր. Վարդէնեանի, եւ Պ. Լ[illegible] Հաննէսեանի որոնք մեր կազմա[illegible] պած 13 Մարտ Թէյասեղան[illegible] թին իրենց ըրած զանազան [illegible] տուութեամբ նպաստեցին [illegible] գիս առաջին ձեռնարկին յաջողու[illegible] եւարդիւնաւորման:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՄԱՐՏ
MERCREDI 30 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3692
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿ ՆՇԱՆԱԽՕՍՔ – ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻԼ

Շարք մը հարցեր արծարծեցինք անցեալ շաբթուան ընթացքին, թելադրուած՝ օրուան դէպքերէն :

Այդ բոլորը կը յանգին մէկ նշանախօսքի,— Համախմբուիլ : կազմել մէկ ճակատ : Կազմակերպել պիտանի ուժերը, որպէսզի կարենանք դիմաւորել ե՛ւ այսօրուան ե՛ւ վաղուան հոգերը :

Երբ այնքան տխրողական կը գտնենք այս համախմբումը, այդ չի նշանակեր թէ անպատճառ պատերազմ պիտի պայթի վաղը, հետեւաբար մենք ալ պարտաւոր ենք «զօրաշարժ» սարքել :

Վերջին արտագաղթէն ի վեր, տեսակ մը պատերազմ է մեր կեանքը, այստեղ եւ ամէն տեղ : Եւ, քանի կը թաւալին տարիները, այնքան կը բարդանայ մեր կացութիւնը : Իսկ բուն պատերազմի պարագային,— Աստուած ալ չի գիտեր թէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ :

Ուրեմն, երբ հազարապատիկ աւելի զօրաւոր եւ բախտաւոր ժողովուրդներ, պետութիւններ լարած են իրենց ուժերը, որ եւ է անակնկալ կանխելու համար, ո՞ւր կը մնանք մենք, մեր ցիրուցան եւ սահմանափակ ուժերով, այլ մանաւանդ անտէր եւ անկերպարան կացութեամբ :

Միւս կողմէ, եթէ պատերազմ ալ չծագի, ամէն օր մեր աչքին առջեւ տեղի կ'ունենան խմորումներ, խլրտումներ, որոնք առնուազն մտածել կուտան :

Արդ, կարելի՞ է, ներելի՞ է այսպէս յօրանջել, հառաչել կամ վէգ խաղալ, ամէն բան ձգելով բախտին կամ նախախնամութեան կամքին :

Երբ այնքան խստօրէն կը դատենք երէկուան վարիչներն ու անոնց մնացորդները, լեռնակուտակ մեղքեր բարդելով անոնց գըլխուն, կրնա՞նք յաւակնիլ թէ աւելի սրատես ենք այսօր : Աւելի ուշիմ եւ հասուն : Եւ, մանաւանդ, պատրաստ :

Հարկ է չեշտակի պատասխանել այս հարցումին : Խուսափողական խաղերն ու աժան չքմեղանքները չափազանց երկար տեւեցին, իբրեւ մարզանք : Իսկ այսուհետեւ կրնան դառնալ պարզապէս դասալքութիւն, անպատիւ եւ անդարմանելի :

×

Ուժերը համախմբելու եւ ազգային միացեալ ճակատ կազմելու համար, տարրական պայման է որ նախ եղած - չեղած կուսակցութիւններն ու հոսանքները ձեւ մը գտնեն իրար գալու եւ սեղանի վրայ դնելու իրենց տեսակէտները : Թէ անմիջական եւ թէ ապագայ հոգերու մասին :

Մենք անուններ չենք յիշեր այլեւս : Կուգա՞ն թէ չեն գար,— իրենց գիտնալիք բանն է : Մեր համոզումով, անոնք որ կը խուսափին, անգամ մը եւս պիտի ապացուցանեն թէ «անելիք չունին» :

Իսկապէս, դաւեշտական պիտի ըլլար օրն ի բուն կուրծք ծեծել ազգի համար, ճառեր խօսիլ՝ իր տանիքէն, եւ միեւնոյն ատեն ետեւը պահել :

Մէջտեղ ելիր եւ պարզէ ծրագիրդ ու գործունէութիւնդ : Մեզ ալ համոզէ թէ դուն աւելի գործնական ելքեր գտած ես, թէ կ'աշխատիս եւ պարտականութիւններ ստանձնած ես : Եւ կամ, եկուր լսէ թէ ի՛նչ կ'ըսեն ուրիշները, թէ կա՞ն պարագաներ որ նախատեսուած կամ իրենց արժանի տեղը գրաւած չեն :

Այս տարրական պարտականութեան ենթակայ են նաեւ անոնք որ դուրս կը մնան քաղաքական կուսակցութիւններէն, խառնուածքով, համոզումով կամ ուրիշ բանաւոր պատճառներով : Մանաւանդ անոնք որ նոր հասած ըլլալով, կը կարծեն թէ նոր բաներ գիտեն, իբրեւ յղացում կամ գործունէութեան եղանակ :

Այս տարրերն ալ դաւանանք մը ունին, անշուշտ : Հետեւաբար եւ պարտականութիւններ : Հայրենասիրութիւնը եւ քաղաք. աշխատանքը մենաշնորհներ չեն եւ չեն կրնար ըլլալ մանաւանդ մեզի համար :

Բայց, ուրիշ բան է ունենալ յստակապէս մշակուած, պատճառաբանուած եւ թանձրացեալ ծրագիր մը, բոլորովին ուրիշ բան՝ գանազան բաղձանքներ անուցանել եւ քիթը հովին տալ :

Թող ոչ ոք յաւակնի աւելի հայրենասէր կամ իմաստուն համարել ինքզինքը, երբ չի նետուիր կրակին մէջ, ելք մը ցուցնելով կամ աշխատանք մը ստանձնելով :

Անցեալ անգամ ձաղկեր էինք «ապաքաղաքական» հովերը : Ըսել կ'ուզէինք թէ՝ Երիտ. Միութիւններն ալ, մնալով հանդերձ իրենց կանոնագիր - ծրագրի սահմաններուն մէջ, պարտաւոր են դեր ճշդել, տեսակէտներ մշակել : Մէկ խօսքով՝ իրենց խելքն ու կորովը տրամադրել այս ժողովուրդին փրկութեան, անոր ճակատագրին բարելաւման համար :

Այստեղ ալ ինքնին կը ծագի նոյն հարցումը,— Ի՞նչ օգուտ իմաստութենէդ կամ զգացումներէդ, երբ անդամ չես քաղաքական կուսակցութեան մը կամ չունիս քաղաքական դաւանանք : Երբ կը փախչիս կրկէսէն, չէզոքութիւնը շփոթելով դասալքութեան հետ : Քանի որ կ'ըմբռնես թէ լճացեր է մեր հանրային կեանքը, եւ հետզհետէ կը մաշի, կ'ամլանայ, ո՞ր օրուան կը սպասես, նոր աւիշ խառնելու կամ յղացած նորութիւնդ արժեցնելու համար :

Ահաւասիկ, նորէն, օրինակ մը այս երկրէն :

Բոլորն ալ ազգային միութիւն կը պահանջեն, յանուն երկրի փրկութեան : Ժողովրդական ճակատը կ'ուզէ որ այդ միութիւնը կազմուի իր շուրջը : Ընդդիմադիրները կը մերժեն, ուրիշ ելքեր ցուցնելով :

Ո՞րն է քու ելքդ, անկախ կամ անկուսակցական հայրենասէր : Քու անկախութիւնդ աւելի՞ մեծ արժէք է, քան այս ժողովուրդին բարիքը : Ահա քեզի յենարան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը : Նախապաշարումնե՞ր ունիս,— դուն ինքդ փորձէ ընդունակ եւ հեղինակաւոր ճակատ մը, եւ մենք պատրաստ ենք լսելու ձայնդ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐ

Փոքր առեւտրականներու գանգատը

Մետաղագործական եւ օդանաւային հաստատութեանց գործադուլը կայուն լճակ ունի : Բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ կառավարութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, ժամ առաջ լուծելու համար տագնապը : Շարժումը կորսնցուցած է իր սուր թափը : Բանթողներէն շատերը իրենք ալ շատ խանդավառ չեն երեւար, իսկ ամէնէն զարմանալին՝ համայնավար կուսակցութիւնը յայտարարեց թէ գործադուլը անպատեհ է ներկայ պայմաններուն մէջ :

Վարչապետը նորէն ընդունելով բանուորական պատուիրակութիւնները, բացատրեց թէ երկրին սպառազինութեանց գործը եւ մանաւանդ օդանաւերու շինութիւնը պէտք չէ ընդհատուի :

Շարժումը առ այժմ անգործութեան դատապարտած է ութ մեծ հաստատութիւններ, որոնք ընդհանրապէս կը զբաղին զինուորական պիտոյքներու արտադրութեամբ :

Վարչապետը լսեց նաեւ մետաղագործական հաստատութեանց պատուիրակները, որոնք շարք մը առաջարկներ ներկայացուցին, արտադրութիւնը աւելցնելու համար, արհեստագիտական վերակազմութեամբ :

*** Մարսէյլի հանդերձեղէնի բանուորները եւ բանուորուհիները որոշեցին գործադուլ հռչակել : Կը պահանջեն գործադրել անցեալ փետրուարին արձակուած իրաւարարական վճիռը, որ 10 առ հարիւր յաւելում կը սահմանէր, 1937 սեպտեմբեր 1էն սկսեալ : Այս տագնապը կը մնայ մօտ հարիւր գերձակներու, հանդերձեղէնի եւ կարուձեւի հաստատութեանց :

*** Փոքրաքանակ առեւտրականներու դաշնակցութիւնը ընդհ. ժողով գումարեց մարտ 28ին եւ որոշեց ունկնդրութիւն մը խնդրել վարչապետէն, պարզելու համար իրենց տագնապալի վիճակը : Բոլորն ալ կը գանգատին թէ՝ գործերը ոչ միայն չեն վերաբացուած, այլեւ չափազանց կը կաղան : Միւս կողմէ, ընդհանուր ծախքերու ծանրութիւնը եւ Ֆրանքին անկումը իրենց ուժերը կը սպառեն «անհաւատալի արագութեամբ» : Պիտի պահանջուի անմիջական միջոցներ ձեռք առնել, այլապէս փոքրաքանակ առեւտուրը պիտի կործանի, աւելցնելով գործազրկութիւնը :

*** Կառավարութիւնը կը շարունակէ ուսումնասիրել իր ելմտական ծրագիրները, որոնք խորհրդարանին պիտի ներկայացուին այս շաբթու : Պաշտօնապէս կը հերքուին այն լուրերը թէ հսկողութիւն պիտի հաստատուի փոխանակութեանց սակին վրայ կամ պիտի արգիլուի ոսկիի արտածումը եւն. : Բայց ստոյգ է որ դահլիճին կացութիւնը կախում ունի նոր ծրագիրներէն :

*** Ֆրանքը նորէն իյնալ սկսաւ : Անգլիական ոսկին բարձրացաւ մինչեւ 165.50ի, տոլարը՝ 33.41ի, յետոյ մէկը իջաւ 164.62ի, միւսը՝ 33.20ի :

ՍՊԱՆԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

[illegible] կորուստներ երկու կողմէն ալ

Սպանիոյ ազգայնական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը դէպի Պարսելոնա եւ Միջերկրական, մարտ 28ին գրաւեց Լէրիտան, որ մայրաքաղաքն է Քաթալոնիոյ համանուն նահանգին : Հանրապետականները լքած են նաեւ ուրիշ քաղաք մը, Պարպասթրօ, ուր կը գտնուէր իրենց բանակատեղին : Թերթերու թղթակիցները կը հաստատեն թէ Զօր. Ֆրանքոյի օդանաւերը ամէնէն կատաղի ռմբակոծութիւնը կատարեցին, 1500 հոգի սպաննելով միայն Ֆրակայի մէջ, զինուոր թէ քաղաքացի : Կառավարական զօրքը տակաւին կը դիմադրէ Ալքանիզի ճակատին վրայ, աջակցութեամբ միջազգային վաշտերու : Այս դիրքը ամէնէն աւելի մօտ է ծովուն : Ազգայնականները կը փորձեն խզել Պարսելոնայի հաղորդակցութիւնները Վալենցիայի հետ :

Պարպասթրօ, որ հանրապետական զօրքին բանակատեղին էր 20 ամիսէ ի վեր, անձնատուր եղաւ բոցերու մէջ : Զորս օրուան մէջ 60.000 ազգայնական զինուորներ անցան կամուրջը, ծուղակը ձգելով հազարաւոր հանրապետական զինուորներ : Ամայի վիճակ մը կը ներկայացնէ նաեւ Ֆրակա, որ 10 հազար բնակիչ ունէր եւ ուր մնացած էին միայն 100 ծերունիներ եւ կիներ, դիմաւորելու համար ազգայնական բանակը :

Համաձայն ազգայնական աղբիւրէ հաղորդուած լուրերու, Զօր. Ֆրանքոյի բանակը գրաւած է 1500 մղոն տարածութիւն՝ Արակոնի շրջանին մէջ, 50 գիւղերով եւ 7000 գերիներով : Ճակատը ճեղքուած է երկու նահանգներու մէջ :

*** Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը, որ խոր քուն կը քաշէր ատենէ մը ի վեր, նիստի հրաւիրուած է հինգշաբթի օր : Լոնտոն հասած տեղեկութեանց համաձայն, Փարիզի խորհրդային դեսպանը ամէն միջոց փորձած է վերջին օրերս, որպէսզի Ֆրանսա ռազմական օդանաւեր եւ նոյնիսկ զինուոր ղրկէ Սպանիա, ինքն ալ յանձն առնելով լրացնել պակասը : Բայց Ֆրանսական կառավարութիւնը վճռապէս մերժած ըլլալով, Մոսկուա սկսած է ետ կանչել այն մասնագէտները եւ քաղաքական գործիչները, որոնք պատերազմին սկիզբէն ի վեր կ'օգնէին հանրապետականներուն :

Ի՞նչ կ'ըսէ Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը

Պ. Միլան Հոցա, Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց .

— Գերմանական կառավարութիւնը կէս- պաշտօնապէս հաւաստեց թէ միտք չունի խառնուելու մեր ներքին քաղաքականութեան : Յետոյ ուրիշ վճռական հաւաստիքներ ալ տրուեցան : Անգլիոյ վարչապետին յայտարարութիւնն ալ գնահատեց մեր փոքրամասնութեանց քաղաքականութիւնը, որ հիմնուած է 1919 սեպտեմբեր 10ի դաշնագրին վրայ (Սէն Ժէրմէն) : Մեր փոքրամասնական քաղաքականութիւնը պէտք է միշտ հիմնուի մեր պետական գոյութեան եւ սահմանադրութեան վրայ : Մենք երբեք միտք չենք անցըներ ապազգայնա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԱԲԱԹԸ ՔԱՆԻ՞ ԺԱՄ Է

— Ծը՛ռ, հեռախօսն է նորէն :

Որքան կ'ատեմ սա գործիքը, ի՞նչ փոյթ թէ յետադիմական կոչեն զիս : Հազիւ կ'ամփոփուիս քիչ մը, աշխատանքի ջերմութեամբ կը պարուրուի հոգիդ, յանկարծ կը ճչայ ընկ. Ծըռնըռ եւ վարչապետը կը կանչէ զիս «ատեան» (արդարեւ ատեանի կը նմանի իր աշխատասենեակը) : Ի՞նչ կայ, կ'ըսեմ, ջղայնանալով, մրմռալով եւ մեծ - հոգս գիտցած քիւրտերէն բոլոր բառերը թափելով յոտս ընկ. Ծըռնըռին, աւելի բռնակալ քան Սթալինը :

— Շաբաթ իրիկուն դասախօսութիւն ...

— Կիրակի կէսօրէ վերջ բանախօսութիւն...

— Եղբայրս հիւանդ է, անպատճառ այս իրիկուն...

— Զոմը ժողով ունի...

— Վաղը առաւօտ ....

— Այսօր կէսօրին ....

Խենթենամ պիտի : Հեռախօսը ըսեղծողի՛ն ... : Ամէն մարդ *պուրժուա* դարձեր է, հեռախօսը կը բանայ եւ, ի՞նչ փոյթ թէ յոգներ ես կամ տրամադրութիւն չունիս, անիկա քեզ ժողովի կը հրաւիրէ, եղբօրը հիւանդութիւնը կը պատմէ, ճաշի կը կանչէ, դասախօսութիւն կը պահանջէ : Շատեր, երբ օրուան մէջ իրենց սովորական աշխատանքը կ'աւարտեն, ալ հանգիստ՝ միայն ժամանցի մասին կը մտածեն, զրոյցի ընկեր կամ սեղանակից կը փնտռեն : Բայց եղբարք պատուականք, մեր «օր»ը չաւարտիր երբեք : Մենք ոչ շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի մասին լուր ունինք, ոչ ալ կիրակնօրեայ հանգիստի մասին :

Շնորհակալութի՛ւն ճաշի եւ ընկերական զրոյցի հրաւէրներուն համար : Տարին մէկ անգամ՝ լաւ, բայց երբ ամէն շաբաթ, նոյնիսկ ամէն օր ժամանակ կորսնցնենք ընկերական զրոյցներով, ընտանեկան ճաշերով, բժշկական այցելութիւններով, վարդապետական ճառերով եւ կուսակցական խորհրդակցութիւններով, ըսէ՛ք, ե՞րբ ժամանակ պիտի գտնենք մեր մտաւորական ճգնութեան համար : Ո՛չ առտուն ազատ, ո՛չ ցերեկին ազատ, ո՛չ գիշերը ազատ,.. աղբէ՛ր ջան, մենք ալ հոգի ունինք եւ մանաւանդ... երազնե՛ր : Արդ, ամէնքդ ալ գիտէք որ կեանքը կարճ է, բայց մեր օրերն ալ, գիշերներն ալ կարճ են : Հին ատեն մարդիկ կը քնանային հաւերուն հետ, եւ գիշերները այնքան երկար կը թուէին, մանաւանդ տարեգլխի գիշերը, որ կէս - գիշերուան պահը արթուն անցընելու համար՝ կը հսկէին մինչեւ կէս - գիշեր, (ոմանք կը քնանային եւ կ'արթննային ճիշդ կէս - գիշերին), ասկէ՝ **réveillon** բառը եւ աւանդութիւնը Եւրոպացիներուն մէջ,— արթուն անցընել մինչեւ կէս - գիշեր, ի՛նչ հերոսութիւն էր հիներուն համար, բայց հիմա՞ : Օրուան սովորական աշխատանքդ չաւարտած՝ իրիկուն կ'ըլլայ, ժողով կամ դասախօսութիւն մըն ալ՝ արդէն կէս - գիշեր :

Ե՞րբ ճգնիս, ե՞րբ երկնես :

Հիները «կէս - գիշերուան ճրագ» բացատրութեամբ կ'ակնարկէին գիշերային ճգնութեանց ու երկունքին : Հիմա, մեր օրերո՞ւն, գիշերուան ո՞ր ժամուն վառենք մեր ճգնութեանց ճրագը :

Կեանքը կարճ է, տղա՛ք, թոյլ տուէք որ որդը ժամ առաջ քաշուի եւ խոզակ կապէ՝ թիթեռնիկ թռցնելու համար յետոյ :

ԱՐԱԶ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ (ՊԷՅՐՈՒԹ) ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 178 ՈՐԲ ԵՒ ՉՔԱՒՈՐ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Փրակայի գումարը (տես նամակը)	183
Ոմն, Էքս-ան-Փրովանս	10
Գումար՝	193
Մարտ 26ի գումարը	5494
Ընդհ. գումար	5687

×

ՓՐԱԿԱ (Չեխոսլովաքիա), 24 մարտ.— Սիրելի «Յառաջ», մարտ 19ին տեղի ունեցաւ Փրակայի հայկ. Բարեգ. Միութեան ժողովը նախագահութեամբ Պ. Յ. Պարիկեանի : Յետ ժողովի Պ. Նախագահին առաջարկով կատարուեցաւ հանգանակութիւն մը ի նպաստ Նոր Սիսի Լուսինեան դպրոցի չքաւոր աշակերտներուն : Հանգանակութեան գումարը 165 քրոն = 183 Ֆր. ֆրանք, արդէն ձեզի փոխադրուած է թղթատարով, Պ. Նախագահին կողմէ : Խնդրեմ մեր այս փոքր օժանդակութիւնը աւելցուցէք ձեր հանգանակութեան :

Մասնակցողներն են.— Պ. Պ. Յ. Պարիկեան 20 քրոն, Եր. Քօչեան, Օ. Քիւչիւքեան 10ական քրոն, Ն. Բադալեան 20 քրոն, Վ. Իսահակեան, Յ. Ղարիպեան, Գ. Սարգիսեան, Արտաշէս Մ. Պարսամեան 10ական քրոն, Գ. Տէր Յակոբեան 5 քրոն, Ն. Պարսամեան, Արտաշէս Պարսամեան, Պարգեւ Պարսամեան 20ական քրոն, ընդհ. գումար՝ 165 քրոն : —Նազ. Պարսամեան :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍ Կ'ԵՐԹԱՅ

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Եգիպտոսէն.—

Թուրքիոյ արտաքին նախարարին՝ Թ. Ր. Արասի պաշտօնական այցելութիւնը որ տեղի պիտի ունենայ ապրիլ ընթացքին, այն տպաւորութիւնը գործեց թէ թրքական կառավարութիւնը կ'ուզէ Եգիպտոսը հրաւիրել յարելու արեւելեան դաշինքին (կնքուած 1937 յուլիս 8ին, Սաատապատի մէջ, Թէհրան, Իրանի, Թուրքիոյ, Իրաքի եւ Աֆղանիստանի միջեւ) : Այս առթիւ տեղեկութիւններ խնդրեցի Մահմուտ փաշայի դահլիճին անպաշտօն մէկ նախարարէն, որ բացատրեց թէ ներկայ պարագաներուն մէջ անկարելի է որ Եգիպտոս միանայ նոյն դաշնագրին : Այդ բացատրութեանց համաձայն, Սաատապատի դաշինքը էապէս հետեւանք է չորս պետութեանց շահերու սերտ համերաշխութեան եւ աշխարհագրական մասնաւոր կացութեան : Եգիպտոս սահմանափակուած ըլլալով իր ափրիկեան հողերուն եւ Սինայի թերակղզին մէջ, եւ նոյն պետութիւններէն բաժնուած ըլլալով ամբողջ արաբական թերակղզիով, անոնց հետ ունի միայն բարեկամական յարաբերութիւններ, որոնք անշուշտ շատ սիրալիր են, բայց չունին ուղղակի քաղաքական հանգամանք : Ուրեմն, իր յարումը արեւելեան դաշինքին՝ չի համապատասխաներ որ եւ է իրական անհրաժեշտութեան, ընդհակառակն, կրնայ վտանգել Եգիպտոսի անկախութիւնը եւ ի հարկին հարկադրել միջամտելու այնպիսի վէճերու որոնք որ եւ է կապ չունին իր շահերուն հետ : Ուստի, հաւանական է որ այս խնդիրը վճռապէս մէկդի դրուի յառաջիկայ խօսակցութեանց ատեն :

ԻՏԱԼԻՈՅ օդանաւային ուժի կազմակերպութեան 15ամեակին առթիւ, երկուշաբթի օր 29 նոր օդակայաններ բացուեցան Իտալիոյ եւ Հիւսիսային Ափրիկէի մէջ :

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՏԵՍԻԼՆԵՐՆ ՈՒ ՆԻՐԲԱՆՑՔՆԵՐԸ

Նկատի ունենալու համար դէպքերու սրընթաց թաւալումը, ուզեցինք քիչ մը ուշ արտայայտուիլ Պալքանեան Ուխտի վերջին խորհրդաժողովի որոշումներու մասին։

Այս կամաւոր յապաղումը չի նուազեցներ խնդրին արժէքը։

Արդ, ինչպէս ծանօթ է, այդ խորհրդաժողովը գումարուեցաւ Փետրուարի վերջերը, Էնկիւրիի մէջ։

Օտար մամուլին մէկ մասը թոյլ տուաւ ինքն իրեն կռահումներ, որոնք «քաղաքականութիւն» կը բուրէին։ Անկէ զերծ չմնաց նոյնիսկ հայրենակից մը՝ Պ. Սվաճեան, որ Պալքանեան հարցերու մասին բաւական փորձառութիւն ունի, կ'աշխատակցի ֆրանսական թերթերու եւ որ խորհրդաժողովի նախօրեակին Պելկրատ էր այցելած։ Ան ալ, ուրիշներու կարգին, Էնկիւրիի խորհրդաժողովէն կ'ակնկալէր «տեսակէտներու նոյնութիւն մը՝ ուխտի չորս անդամներուն միջեւ»։ Ու կը գտնէր որ «Պալքանեան համաձայնութիւնը անգամ մը եւս պիտի ամրապնդէ իր ներքին կապը՝ արտաքին քաղաքականութեան մէջ իր միասնականութիւնը շեշտելով» («Փրոկրէ», Լիոն)։

Աւելի լաւատես էր, անշուշտ, Թուրք մամուլը։ Որովհետեւ, Պալքանեան Ուխտին խախտումին պատճառները առաւելապէս Թուրքիա՛ն մտահոգող իրողութիւններ են։ Ու Թուրք մամուլը ստիպուած է հակադդել այդ իրողութիւններուն թողած տպաւորութեան՝ Թուրք ժողովուրդին վրայ։

Օրինակ, Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը «Ուլուս» կ'ըսէր (25 Փետր.) խմբագրապետ Ֆալիհ Ըֆքըի բերնով,—

«Այս խորհրդաժողովը կը զուգադիպի մասնաւորապէս տագնապալի պահու մը, երբ համաշխարհային հանրային կարծիքը մտահոգուած է խաղաղութեան մասին։ Այդ պատճառաւ, այս ժողովը մասնաւոր արժէք մը կը ստանայ եւ ամէնուն քով մեծ շահագրգռութիւն կը ստեղծէ։ Պալքանեան Ուխտի այժմու ժողովին երկրորդ կարեւորութիւնը այն է, որ ան պիտի գայ հերքելու կարգ մը զրոյցներ, որոնց համաձայն Պալքանեան համաձայնութեան միասնականութիւնը խախտած է՝ իբրեւ հետեւանք ներքին կարգ մը դէպքերու, որոնք ծնունդ առած են Ուխտը կազմող երկիրներու մէջ»։

Աւելի յատկանշական բաներ ըսաւ Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Րիւշտի Արաս, որ ատենէ մը ի վեր բոլորովին հրաժարած է իր քաղաքական ամենօրեայ շրջագայութենէն։ Ժողովի բացման առթիւ խօսելով իր բաժակաճառը, ան կ'ըսէր ի մէջ այլոց.— «Պալքանեան Ուխտի չորս պետութիւններու սկզբունքն է, իբրեւ հիմնական գիծ արտաքին քաղաքականութեան, պահանջել մեր տնտեսական եւ քաղաքական անկախութիւնը, որովհետեւ կը խորհինք թէ այդ սկզբունքը խաղաղութեան մեծագոյն ապահովութիւնն է։ Մենք համոզուած ենք որ կը ծառայենք այդ խաղաղութեան՝ մեր կարելիութեանց սահմաններուն մէջ աւելցնելով մեր ուժը՝ արտաքին ընդդիմութեան համար, ու մեր միջոցները՝ արտաքին պաշտպանութեան համար»։

Արդարացա՞ւ այս լաւատեսութիւնը, որուն մէջ եւս... միասնական էին, արտաքնապէս, Պալքանեան Ուխտը կազմող պետութեանց ներկայացուցիչներն ու մամուլները։

Աթաթիւրք, որ օր օրի կը զգայ իր երկրի քաղաքական անյաջողութիւնները, բայց դեռ կ'ուզէ երեւոյթները փրկել՝ շարունակելով խօսիլ «մեծ մարդու» ինքնակառոյց պատուհանէն, խորհրդաժողովի վերջաւորութեան պէտք տեսաւ (ինչո՞ւ...) անբովանդակ նախադասութիւններ շարել ու յանձնել մամուլին։ «Պալքանեան միութիւնը, ըսաւ, իտէալ մըն է որ օր օրի լայն գետնի մը վրայ աւելի կ'ընդարձակուի եւ իր հիմերը կը զօրացնէ։ Կատարելապէս վստահ եմ թէ Պալքաններու այս միացեալ պետութիւնը օր մը այնպիսի կատարելութեամբ մը պիտի ներկայանայ մեզ, որ շատերու համար աներեւակայելի է։ Այդ ցանկալի օրերը շատ հեռու չեն մեզմէ»։

Իսկ այդ ցանկալին՝ «Պալքաններու այս միացեալ պետութիւնն է»...

Արդ, այս «միացեալ պետութիւն»ը տուաւ որոշումներ, որոնք հիմնովին կը ժխտեն թէ' ժողովէն առջի լաւատեսութիւնները, եւ թէ ժողովէ վերջի պոռոտախօսութիւնները։

Այդ որոշումներէն առաջինը կը վկայէ, որ Պալքանեան Ուխտը ինքն իրեն հետեւողական չէ եղած եւ հրաժարած է իր այն հիմնական սկզբունքէն, զոր տարիներ շարունակ կը պաշտպանէր։

Այսպէս, ան «որոշած է որ Եթովպիոյ գրաւման ճանաչումը դառնայ ընդհանուր քաղաքականութիւն՝ Պալքանեան Ուխտի բոլոր անդամներուն համար»։

Եթովպիո՞յ ճանաչումը։ Երբե՛ք։ Այլ նախ՝ «Հռոմէական Կայսրութեան» այլեւս գոյութեան հետ հարկադրական հաշտեցում մը։ Ուրիշ խօսքով՝ հրաժարում մը՝ իրենց այն նախկին դիրքէն, որ դէմ էր նոյն այդ ճանաչումին։ Երկրորդ՝ հրաժարում մը, միշտ հարկադրաբար, հիմնական սկզբունքէ մը, որ տարիներ շարունակ ցուցատախտակը կազմեց Ազգ. Դաշնակցութեան շուրջ բոլորուած պետութիւններու եւ որ կը ձգտէր արգելք ըլլալ բռնի ուժով ուրիշէ մը հող խլելու։ Այս սկզբունքի ընդհանրացումին ու կիրարկումին ամէնէն աւելի կողմնակից էր Թուրքիան, որովհետեւ տարիներէ ի վեր գիտէ թէ նոյն Իտալիան նոյն ձեւով կը տենչայ հող խլել նաեւ իրմէ։ Ուրեմն, Թուրքիա, փաստօրէն, կը համաձայնի որ պետութիւններէն որեւէ մէկը ուրիշի մը հողը խլացնէ եւ միւս պետութիւնները ի վերջոյ վաւերացնեն այդ յափշտակումը։

Աւելի ուշագրաւ է Պալքանեան Ուխտի երկրորդ որոշումը, որ կ'ըսէ.— «Չորս պետութիւնները որոշեցին սերտ գործակցութիւն հաստատել Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ Իտալիոյ հետ, Միջերկրականի վերաբերեալ բոլոր խնդիրներու մէջ»։

Միայն այս «որոշումը» կը բաւէր եզրակացնելու համար թէ Էնկիւրիի ժողովը թատերական հերթական տեսիլ մը եղած է միայն եւ ուրիշ ոչինչ։ 1935էն ի վեր Միջերկրականը ալեկոծ է։ Անգլիա եւ Իտալիա կոկորդ կոկորդի պիտի գային։ Գերակայութեան հզօր պայքար մը իր գերագոյն աստիճանին հասաւ։ Ուխտեր կազմուեցան ու ջնջուեցան։ Նաւեր ընկղմեցան։ Նիոնի մէջ նոյն այդ պետութիւնները վճռեցին... Թնդանօթի բռնել «ծովահէն» սուզանաւերը։ Թուրքիան մասնաւորապէս թեւերը ստթռած մէջ ինկաւ։ Եւ «Ճումհուրիէթ» հերոսաբա՛ր գրեց թէ «Թուրքիա պիտի պաշտպանէ Անգլիան՝ եթէ ան յարձակում կրէ Իտալիայէն»։

Այդ պայքարը իր լրումին կամ լուծումին կ'երթայ,— ճիշդ է։ Բայց, Իտալիան և Անգլիան իրենք իրենց միջեւ կ'ուզեն լուծել ամէն բան։ Ու, ահա, Էնկիւրիի ժողովը կ'որոշէ թէ' Անգլիոյ եւ թէ Իտալիոյ հետ համաձայն ըլլալ կամ «սերտօրէն գործակցիլ»։ Կը նշանակէ՝ նախ Թուրքիան կը հարկադրուի հրաժարիլ Իտալիոյ դէմ կամ Անգլիոյ հետ ըլլալու իր քաղաքականութենէն։ Կամ աւելի ճիշդ, կը ստիպուի խոստովանիլ թէ յոյս չունի անգլիական պաշտպանութենէ մը եւ այլեւս պէտք է Իտալիոյ հետ լեզու գտնելու ճարը նայի։ Եւ սակայն, եթէ Իտալիա հասկացողութեան գայ Անգլիոյ հետ, Անգլիա պէտք չունենար, այլեւս, Միջերկրականի մէջ Թուրքիոյ հետ գործակցելու, եւ Իտալիա, իր կարգին, ոչ միայն պատճառներ չի գտներ առայժմ Թուրքիոյ ջուրին երթալու, այլ, ընդհակառակն, պատճառներ կ'ունենայ այլեւս դէպի Թուրքիոյ ջուրերը քշելու իր մարտանաւերը...։

Այս առթիւ, աւելորդ չենք նկատեր մէջբերում մը ընել մեր մէկ յօդուածէն։

Այսպէս, «Յառաջ»ի Մարտ 3ի թիւով կը գրէինք ի մէջ այլոց.— «Թուրքիա՝ նոյնանման վտանգէն եւ նոյնանման շահերէն ու սկզբունքներէն թելադրուած՝ դիրք բռնեց Անգլիոյ հետ, ինչ որ կը նշանակէր Իտալիոյ դէմ»։ Հիմա Թուրքիա եւ Անգլիա նոյնանման շահեր չունին այլեւս։

Նոյնքան արտառոց է երրորդ որոշումը։

«Պալքանեան չորս պետութիւնները հաւատարիմ կը մնան Ազգերու Դաշնակցութեան։ Բայց, դիտել կուտան թէ Ազգաժողովի անդամակցութիւնը չի նշանակեր որ Ազգերու Դաշնակցութեան ուրիշ անդամներ միջամտեն իրենց քաղաքական անկախութեան։ Պալքանեան Միութեան կառավարութիւնները վճռած են թոյլ չտալ որեւէ միջամտութեան իրենց ներքին գործերուն մէջ»։

Գիտենք, սակայն, թէ անոնցմէ ամէն մէկը փաստօրէն ենթակայ է մէկուն կամ միւսին։ Իսկ առանձնապէս Թուրքիա 17 տարի Մոսկուայի թելադրութեամբ շարժեցաւ, իսկ հիմա կը քալէ Լոնտոնի ցուցմունքներով։

Մեր մէկ ուրիշ յօդուածին մէջ կը գրէինք,—

«Պուքրէշը կը դադրի առանձնապէս երկրի մայրաքաղաքը կամ արտաքին քաղաքականութեան կեդրոնը ըլլալէ ու կը դառնայ մինչեւ Սեւ ծով իջնող Պերլին - Հռոմ առանցքին մէկ կարեւոր ազդակը, («Յառաջ», 2 Յունուար)։

Այս տողերը կը գրէինք Կոկայի դաշինքին կազմութեան առթիւ։ Կոկայի անկումով ոմանք կարծեցին թէ խախտեցաւ դէպի Սեւ ծով երկարող այդ բազուկը։ Մինչ Աւստրիոյ գրաւումը եկաւ աւելի զօրացնելու զայն, ու Ռումանիոյ թագաւորը հրաժարեցաւ նոյնիսկ Լոնտոն երթալէ...։ Նոյնքան ենթակայ են միւսները։ Այսպէս, վերոյիշեալ զեկոյցին ճիշդ հակառակ կանխատեսութիւն էր ըրած անգլեւամերիկեան գործակալութիւն մը (տես «Յառաջ» 26 Փետր.)։

— «Կը կարծուի թէ, կ'ըսէր այդ զեկոյցը, Եուկոսլավիա եւ Յունաստան, թերեւս ալ Ռումանիա, պիտի առաջարկեն միջոցներ ձեռք առնել՝ մերձեցում հաստատելու համար Գերմանիոյ հետ, նկատի առնելով վերջին դէպքերը՝ Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Հաւանական է թէ Թուրքիա մերժէ այդպիսի ձեռնարկ մը, քանի որ այդ պիտի նշանակէր կոնակ դարձնել իր վաղեմի զինակցին՝ Խ. Ռուսիոյ։ Եուկոսլավիա պիտի պաշտպանէ Ազգերու Դաշնակցութենէն հեռանալու տեսակէտը, քանի որ չորս մեծ պետութիւնները այլեւս չեն մասնակցիր անոր։ Ինչ կը վերաբերի սպանիական հարցին, Եուկոսլավիա, Ռումանիա եւ Յունաստան պիտի ջանան համոզել Թուրքիան որ ճանչնայ Զօր. Ֆրանքօն եւ լքէ իր յարաբերութիւնները հանրապետական կառավարութեան հետ»։

Այս տեղեկութիւնը աւելի մօտ է իրականութեան, քան Խորհրդաժողովի զեկոյցը։ Թէեւ այս վերջինը կը խոստովանի արդէն այդ պարագան, երբ կ'ըսէ թէ «չորս պետութիւնները հաւատարիմ պիտի մնան ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան. բայց որոշած են Անգլիոյ օրինակին հետեւիլ՝ գործակալներ նշանակելով Զօր. Ֆրանքոյի մօտ»։

Խորհրդաժողովի զեկոյցը կը մատնէ, սակայն, ուրիշ «ներքին խնդիրներ» եւս։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

(ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Պ. Գ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ)

Ինչպէս խոստացած էինք, ստորեւ կուտանք Պ. Գ. Ալեքսանեանի վերջին շահեկան դասախօսութեան ամփոփումը։

Քարիւղին հսկայ յեղաշրջման եւ խաղաղութեան ու պատերազմի ատեն ունեցած կենսական նշանակութեան անցնելէ առաջ, դասախօսը քարիւղին համառօտ պատմականը ըրաւ, սկսելով հին դարերէն, մինչեւ Ջրհեղեղի նախընթաց շրջանը։ Նոյ՝ իր տապանը շինելու ատեն, Եհովայի խորհուրդով զայն ներսէն ու դուրսէն կուպրով ծեփեց։ Ս. Գիրքը ուրիշ ակնարկներ ալ կ'ընէ քարիւղի մասին։ Նոյի յաջորդող սերունդը, վախնալով աղէտին վերադարձէն, հսկայ աշտարակի մը շինութեան ձեռնարկեց, որուն ագիւսները պատեցին դարձեալ կուպրով։

Ենթադրենք թէ այս ծանօթութիւնները աստուածաշնչական են, իրողութիւն է սակայն որ, հին Եգիպտացիներու մօտ զմռսումի գործողութեանց ատեն կուպրը շատ կարեւոր դեր մը կը կատարէր։ Bitumeը կամ կուպրը, Եգիպտացիներու մօտ կը կոչուէր mum ուրկէ կուգայ momieն։

Կուպրը, հին ատեն պատերազմներու մէջ ալ գործածուած է։ Երբ Մեծն Աղեքսանդրի բանակը պաշարած էր Բաբելացիները, այս վերջինները իրենք զիրենք կը պաշտպանէին եփած հողէ պզտիկ գնդիկներով որոնք լեցուած էին կուպրով մը, որուն կրակ կուտային ցոյներուն վրայ տեղացնելէ առաջ։

Սարակինոսները նոյնպէս շատ վարպետ էին նաւթը պատերազմի ատեն գործածելու մէջ։

Քարիւղը բժշկութեան մէջ ալ հինէն ի վեր մինչեւ այսօր գործածուած է։ Անիկա բուժիչ յատկութիւն մը ունի թէ մարդոց եւ թէ կենդանիներու մորթային բորբոքումներու դէմ։ Մարքօ-Փօլօ որ նշանաւոր շրջիկ ճամբորդ մըն էր, Հայաստանի մէջ նշմարեց աղբիւր մը որ հարիւրաւոր ուղտերու կարաւան մը բեռցնելու չափ առատ իւղ մը կ'արտադրէր։ Մեծ թիւով վաճառականներ, շատ հեռուներէն կուգային փնտռելու այս թանկագին հեղուկը որ գլխաւորաբար կը գործածուէր բժշկութեան մէջ։ Մարքօ Փօլօ չի մոռնար յիշել թէ այս հողային իւղը «ուտելու յարմար չէ»։

Քարիւղի ստորերկրեայ խաւերու մեծագոյն մասը որ կը շահագործուի այսօր, մեզի ծանօթ է իրենց բժշկադարմանումի ծագումով, շնորհիւ բնիկներու աւանդական սովորութիւններուն։

Ֆրանսայի մէջ ալ այս խորհրդաւոր իւղը հինէն ի վեր ծանօթ էր որմէ կը շինէին օծանելիքներ եւ դեղահատներ, որոնք կը համարուէին յօդացաւի լաւագոյն դարմանը։ Քանատայի ու Միացեալ Նահանգներու մէջ ալ, հին բնիկները մեծ օգուտներ կը քաղէին քարիւղէն եւ կէս դարէ աւելի ժամանակ մը արտակարգ շահեր ըրին, խիստ գաղտնի պահելով անոր ակը։ Այս իւղը բնիկները ճերմակներուն կը ծախէին լիտրը 20 տոլարի մրցանիշ գինով մը։

Երբ 19րդ. դարը սկսաւ, ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնէր թէ այս դեղարանի ու նպարավաճառի համեստ նիւթը պիտի յեղաշրջէր արդի ճարտարարուեստի մէկէ աւելի ճիւղերը։

Քարիւղի ճարտարարուեստին իսկական հիմը դրուեցաւ 1859ին, երբ Միացեալ Նահանգներու մէջ առաջին հորը հաստատուեցաւ։

Իսկ շնորհիւ ինքնաշարժի գիւտին, քարիւղի ճարտարարուեստը ստացաւ մեծ կարեւորութիւն։ Սկզբնական շրջանին քարիւղը առաւելապէս լուսաւորութեան համար կը շահագործուէր։ Սակայն օդային կառքի եւ ելեկտրականութեան ընդհանրացման շնորհիւ, հետզհետէ քարիւղին այս առաւելութեան արժէքը նուազեցաւ, մինչ հում քարիւղին զտուած հիւթին գործածութիւնը հսկայ համեմատութիւններու հասաւ, մասնաւորաբար ինքնաշարժի եւ օդանաւերու մէջ։

Նոյնպէս ծանր իւղով աշխատող շարժանիւներու գիւտը մեծ մասով փոխարինեց կենդանական եւ բուսական ծագում ունեցող իւղերու գործածութիւնը։

Շուտով հեղուկ վառելանիւթը՝ մազութ փոխարինեց ածուխը, որուն վրայ շատ մը առաւելութիւններ ունի, գլխաւորաբար ջերմութիւն արտադրելու կարողութեամբ շատ աւելի բարձր է։ Այս է պատճառը որ հետզհետէ մազութը սկսած է գործածուիլ բոլոր երկիրներու առեւտրական եւ պատերազմական նաւատորմիղներու կ… Գլխաւոր առաւելութիւններէն մէկ… նաեւ ծուխի չգոյութիւնը։

Հոս, վիճակագրական պզտիկ … դատութիւն մը՝ երկու տասնեակ տարուան վրայ ցոյց կուտայ … վառելանիւթին կատարած նուա… ները։

	1914
Ածուխով ջերմութիւն	89%
Քարիւղով »	3%
Առագաստանաւ	8%

Տնտեսական եւ ճարտարարուե… կան տեսակէտով ուրեմն, … կեանքին մէջ քարիւղին կարեւո… թիւնը շատ մեծ է։ Այս կարեւո… թիւնը նոյնքան մեծ է նաեւ … պաշտպանութեան տեսակէտով։ … սակայն, համաշխարհային … լազմէն առաջ ծագած պատեր… րու պատմութեան մէջ, նոյնի… եւ ճափոնական պատերազմի … համեմատաբար նոր է (1904—19…) ոչ մէկ տեղ քարիւղի կարեւոր… ակնարկութիւն կ'ըլլայ, երբեւ… յին պաշտպանութեան ազդակ։ … այսօր բոլորս ալ գիտենք որ … կան զինուորական բարդութեան … բախումներու ատեն, յաղթանա… պարտութիւնը մեծագոյն չափով … խում ունի քարիւղին առատութ… կամ պակասէն։

Այս պատճառով, Ֆրանսայի … կան մարմինները, համաշխարհ… պատերազմէն անմիջապէս վերջ … բոլոր ճիգերը լարած են, պատեր… կամ խաղաղութեան ատեն, Ֆրանս… յի քարիւղի պաշտնաւորման … տական լուծում մը տալու համար։

Երկար ատեն, քարիւղը Ֆրանսա… մէջ նկատուեցաւ իբրեւ նպար… ճառի ո եւ է հասարակ ապրանք… Ընդհ. պատերազմը այս տեսակէ… յանկարծական բարեշրջում մը … րեց։ 1917ին, ժամանակ եղա… քարիւղը թուեցաւ յաղթանակի … բայ կշիռ ունեցող ազդակ մը։ Ա… տեն, պետական մարդ մը արտա… հետեւեալ խօսքը որ մնաց նշանա… «Քարիւղի կաթիլ մը համարժէ… արեան կաթիլի մը»։ Զինադադա… անմիջապէս վերջ ուրեմն, Ֆրա… հետեւեցաւ ծրագրի մը իրագործ… զոր գծած էր.—

1.— Կազմակերպել, երկրի … րուն համապատասխան, քարիւ… րածման դրութիւն մը։

2.— Կարելի եղածին չափ … ռելանիւթի անկախ աղբիւրներ … րանալ։

Այս կրկնակ երեւոյթներուն … որ նկատի պէտք է առնել Ֆրան… կատարած ճիգերն ու ձեռք բ… արդիւնքները։

Գ.Ր. ՃՕՂ…

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ մը համա… ամբողջ Թուրքիոյ մէջ կան 7… հանգստեան կոչուածներ եւ … Ասոնք ամիսը 1,375,000 Թրքակ… կի թոշակ կը ստանան պետակ… տուկէն։

Ասոնց 29.295ը կ'ապրին Պոլսո… 3318ը՝ Իզմիրի, 1120ը՝ Մանի… 1079ը Սվազի մէջ։ Մնացեա… բաժնուած են 58 նահանգներու… Վան կ'ապրին 234 հանգստեան … ուածներ, Մուշ՝ 112, Պիթլիս՝ 1…, Էրզրում՝ 783, Տիարպէքիր՝ 545 … դի։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

ԳԼՈՒԽ 8

ՍԱԺԱՆԵԼԻ ՓՆՏՌՏՈՒՔԸ

Յուլիսի վերջին շաբաթներն ու օգոստոսի սկիզբը Սուլթին աշխատանքի լծուեցաւ։ Հեղձուցիչ տաք մը կ'ընէր ցերեկը, իսկ գիշերները օդը աւելի ճնշող էր։ Այդ տաքէն, ճանճերէն ու փոշիէն ազատելու համար յաճախ կ'այցելէր ծխախոտի մթերանոցը։

Հաստատած ըլլալով որ ծպտումի մը յաջողութեան համար դերակատարը պարտաւոր էր իրապէս ապրիլ իրեն յանձնուած դերը, անիկա ոտքովձեռքով նետուեցաւ ընկերութեան գործերուն մէջ. կարծես սեղանաւորի մը քննիչն եղած ըլլար իր ամբողջ կեանքին տեւողութեան։ Անհատնում հարցումներ կ'ընէր Լիքիտօփուլոսին ու անդադար անոր գլուխը կ'արդուկէր՝ երկար տեղեկագիրներ պահանջելով, այն աստիճան որ Յոյնը սկսաւ տաժել զինքը եւ շուեց իր երեսն անզամ տեսնել։ Անշուշտ յուսահատօրէն անտեղեակ էր գործին մասնագիտական բաժնին եւ սակայն ինքն ալ զարմանքով նկատեց որ շատ շուտով ընտելացած էր հաստատութեան ընդհանուր կացութեան հետ եւ գոհ էր մտածելով որ պաշտօնեաները տեսնելով իր հետաքրքրութիւնն ու աշխատանքը, երբեք պիտի չկասկածէին թէ ինք Պոլիս եկած էր բոլորովին տարբեր գործի մը համար։

Աւելին. Սուլթին կը կարդար մի - այն այն նամակները զորս Լիքիտօփուլոս իրեն կը հրամցնէր եւ որովհետեւ չէր կրնար վստահիլ յունարէնէ կատարուած թարգմանութեանց — յաճախ դիտումնաւոր սխալներով լեցուն — անմիջապէս կռահեց որ յոյն տնօրէնը անձնապէս կ'օգտուէր այդ գործէն։ Ուրախ էր, հետեւաբար, որ իր բուն աշխատանքը լրացնելէ վերջ, ի վիճակի պիտի ըլլար Սըր Ճորճին տեղեկացնելու կատարուած զեղծարարութիւնը։

Բայց եւ այնպէս, իր «բուն աշխատանքը» լաւ չէր ընթանար, թէեւ ամէն օր, ամէն գիշեր չորս դին կ'իյնար, պատահական ծանօթութիւններ հաստատելու համար հազար տեսակ մարդոց հետ՝ այդ խառնիճաղանճ քաղաքին մէջ։ Ատեն մը սկսաւ Բերա Փալասի դարեջրատունը յաճախել, ուր բաբեկամացաւ Ամերիկացիներու, Անգլիացիներու, Ֆրանսացիներու, Իտալացիներու եւ Գերմաններու որոնց հետ խօսակցութիւններ ունեցաւ Թուրքիոյ մասին։ Անոնք ամէնքն ալ համոզուած էին թէ Քէմալ խաղաղասիրական նպատակներ կը հետապնդէր եւ վերջնական էր իր խզումը իսլամական կրօնքին հետ։ Մտնատէր մը ըլլալով հանդերձ, իր իշխանութիւնը հաստատ հիմերու վրայ դրուած ու ճանչցուած էր ժողովուրդին մեծամասնութեան կողմէ։ Անիկա փրկած էր Թուրքիան — զոր յաղթական դաշնակիցները կ'ուզէին բաժան, բաժան ընել — եւ կայսրութեան խլեակները դարբնելով ստեղծեր էր նոր ու կենսունակ ազգ մը։

Սուլթին տեսաւ որ տեղեկութիւն պիտի չստանար այդ բազմութենէն։ Ուրեմն ձգեց գարեջրատունը եւ ըսկսաւ սրճարաններուն մէջ, որոնք ժամանակին քաղաքական վէճերու կեդրոններ էին։ Բայց դարձեալ նկատեց որ Մէքէնզըրուն ճշգրտօրէն նկարագրած էր զանոնք։ Հանդիպեցաւ շատ մը հետաքրքրական մարդոց, որոնք ազատօրէն կը խօսէին սակաւանի գիներուն, ծխախոտի, եղիպտացորենի, եւ հացահատիկի առեւտուրին ինչպէս նաեւ ճատրակի, ֆութպոլի, անթելի, ժողովուրդի, պատմութեան, հին պատերազմներու եւ զանազան ուրիշ նիւթերու մասին։ Բայց անմիջապէս որ կը լսէին Մ. Քէմալի անունը, բոլորը մէկ կը փոխէին խօսակցութեան նիւթը եւ հիացման բառեր կ'արտասանէին անոր կառավարութեան համար։

Յետոյ սկսաւ թափառիլ Մեծ Շուկային մէջ, գմբէթաւոր տանիքով մը ծածկուած այդ շուկան որուն փոշեթաթախ պատուհաններէն արեւը հազիւ կրնայ ներս թափանցել։ Խորտուբորտ քարերով սալարկուած փողոցները մղոններ կ'երկննան եթէ իրարու կապուին. ու այդտեղ, միեւնոյն տանիքին տակն է որ հազարաւոր խանութպաններ իրենց ապրանքները կը ցուցադրեն — զարդեղէններ, երկաթեղէններ, անուշեղէններ, կօշիկ, հընարժէք առարկաներ — մեծ մասը Համպուրկէն կամ Պըրմինկըմէն ներածուած — արեւելեան գորգեր, պատրաստ հագուստներ եւ հազարումէկ ուրիշ նիւթեր։ Հարուստները իրենց սեփական խանութները ունէին ապակեփեղկերով պաշտպանուած։ Միջին դասակարգը ամէն առտու մասնաւոր սեղաններու վրայ կը փռէր իր ապրանքը, իսկ թափթփուքները իրենց առարկաներուն դիվասանքը կ'երգէին փողոցներուն մէջ։

Ամէնէն տաք օրերուն անգամ, օդը զով էր շուկային ներս։ Սուլթին ժամերով ման կուգար այնտեղ, մանրամունր ապրանքներ սակարկելով՝ առանց մերժելու իրեն հրամցուած սուրճերը ու յանկարծ խօսակցութեան նիւթը կը փոխէր, եթէ պատեհ… ունենար։ Եւ սակայն հակառա… փորձերուն, չկրցաւ նորութիւ… մանալ։

Անգամ մը խանութէ մը ներ… սաւ, շարունակելու համար գո… սակարկութիւնը զոր սկսած էր … օր առաջ։ Խանութպանը՝ ծերու… մօրուսաւոր մէկը, հինցած ֆէ… դրած էր գլուխը եւ հայելիին … անցած իր պատկերը կը դիտէր … ցումով։ Սուլթինը տեսնելով … ծերուկը սարսափահար վար … զայն, բազմոցին տակը նետեց … զերուն վրայ տեղաւորեց … գլխարկ մը։ Այնքան վախցեր էր … առանց որ եւ է դիտողութեան … Սուլթինին ծախեց, հարիւր … դրուշ աւելի պակաս այն գինէն … ըստասարդը առաջարկեր էր … այցելութեան։

Սխալ պիտի ըլլար անշուշտ … ւորութիւն ընծայել այդ դրուա… բայց եւ այնպէս այս պարագան … կուտար թէ ժողովուրդը որ … կը վախնար Քէմալի գաղտնի … կաններէն, որոնք խիստ հրահանգ… ստացած էին, անոր հրաման… գործադրելու համար։

(Շար.)

Այա Սոֆիայի ներկայ վիճակը

Գերման թղթակից մը «Այա Սոֆիա կը խայտայ» վերնագրով կը գրէ.

— Իսթանպուլ կերպարանափոխ եղած է, ինչպէս այսօրուան ամբողջ Թուրքիան: Նոր դէմք մը: Հինը դիտողները նոր այցելութեամբ մը հմայաթափ պիտի ըլլան: Զըսենք՝ յուսախաբ պիտի ըլլան: Բայց հիմա Պոլսոյ այցելողներու աչքին բոլորովին նոր բան մը պիտի հանդիպի: Զգենք հին ու նոր գեղեցիկ շէնքերը եւ առնենք միայն Այա Սոֆիան: Երբեմնի փառաւոր այդ հնամենի տաճարը այսօր նոր Թուրքերուն, իշխանաւորներուն համաքրքրութեան մեծ առարկան դարձած է, քանի որ ան կրցած է արգէն եւ, հիմա, աւելի պիտի կրնայ նորանշան մայրաքաղաքին հրապոյրը չեշտել յաչս օտարներուն: Փուքանք ըսել, թէ Պոլսոյ հին ու նոր գրաւիչները հետք անգամ չէին ծգեր քրիստոնէութեան միանգամայն բիւզանդականութեան այս հրաշակերտին, բայց այս հոյակապ գեղեցկութիւնը ջնջելով, մեծ բան մը պակսեցուցած պիտի ըլլային Իսթանպուլի հրապոյրէն:

Գրեթէ ճիշդ 1400 տարի եղաւ, որ Մօտաւոր Արեւելքի այս ամէնէն նշանաւոր շէնքը բարձրացաւ, ճարտարապետութեամբ Միլետացի Իսիդորոսի, հրամանով Յուստինիանոս Կայսեր: Մինչեւ այսօր հնախոյզներն ու պատմիչները չեն կրցած ստուգապէս ճշդել թէ որ թուականին կատարուեցան նաւակատիքի կամ օծումի հանդիսութիւնները: Իբրեւ հաւանաբար ճիշդ նկատուած է թուական մը կամ միջոց մը 537 Դեկտեմբերի եւ 538 Փետրուարի միջեւ:

Ինչպէս մինչեւ այսօր տեսնուած է — կամ պիտի տեսնուի — արդի շէնքը երկրորդ կամ նոր կառուցում մըն է, որովհետեւ 557ին արդէն իսկ հարկ եղաւ վերաշինել, որովհետեւ երկրաշարժ մը բոլորովին կործանեց անոր գմբէթը յարակից մասերով: Այդ գմբէթը զանգակաձեւ էր: Անկէց վերջն է որ Իսիդորոս պարտաւորուեցաւ կիսագնդաձեւ գմբէթով վերաշինել զայն, 300 մէթրէն ոչ պակաս տրամագիծով: Այս շէնքին բարձրացումով Յուստինիանոսի նպատակն էր գերազանցել Սողոմոնեան Տաճարին շքեղութիւնը: Եւ իրաւ ալ քանի մը դարեր Այա Սոֆիայի կամարակապը առեւելեան քրիստոնէութեան պարծանքի ու փարթամութեան կեդրոնը մնաց: Կ. Պոլսոյ անկումէն վերջ Թուրքերը մզկիթի վերածեցին զայն: Եւ քաղաքին գիտնականները ցրուեցան բոլոր եւրոպական քաղաքները: Այս գիտնական արտագաղթը անօրինակ կերպով պտղաբեր եղաւ ընդհանուր քաղաքակրթութեան ծաւալումին, այն քաղաքակրթութեան գոնէ որ, բիւզանդականութիւն անունին տակ, կը մարմնաւորէր սակայն դերազանցապէս յունալատին գիտութեան ու արուեստին հրաշակերտներն ու դրութիւնները: Այդ ճամբով էր որ Եւրոպայի Ոսկեփոխութիւնը (alchimie) դարձաւ եղաւ գիտական հաստատ հիմերով Տարրաբանութիւն (chimie), Յոյն Դասականներուն ընթերցումը ոչ միայն ճաշակի եւ գեղարուեստի գաղտնիքները բացաւ մինչեւ այն ատենները տակաւին չբիւրեղացած Եւրոպայի առջեւ, այլ այդ ընթերցումը հիմնեց կազմաւորեց նոր ժամանակներու իմաստասիրական դրութիւնները, աշխարհի աւետեց Ալքիմիդէսի հմտութիւնն ու անոր բազմապատիկ արդիւնքները, որոնց կը պարտինք այսօր մինչեւ իսկ շարժիչ ոյժերը, որոնցմով մեքենան կը գործէ, հեռաւորութիւնները կը չէզոքանան եւ, այս հրաշալիքին շնորհիւ, հաղորդակցութեան նոր ճամբաները կը փոխադրուին այերքը, կրնանք ըսել՝ մօտը յաւիտենական աստղերուն:

Թուրքերը Պոլսոյ մէջ անողորմաբար փճացուցին Բիւզանդական Մշակոյթին մնացորդները կամ... գաճով ծեփեցին ամէն կողմ, հինը անյայտ ընելու անըմբռնելի նախանձախնդրութեամբ մը: Գաճի այդ դրութիւնը... իր գործածութիւնը պիտի ունենար նաեւ Այա Սոֆիայի վրայ: Այն շքեղափառ ու գունավառ խճանկարները որոնցմով ճարտարապետ Իսիդորոս ի գլուխ հանած էր Օգոստափառ հիմնադրին գեղեցիկ ու վսեմ գաղափարը, գրեթէ անյայտ եղան կոշտ գաճին ու մինչեւ իսկ պարզ ծեփին ցեխաբաճկումին տակ, կէս աւեր մըն ալ գրգեռը գործեցին, որոնցմէ... փըռած էին ամէն կողմ, չինուածքին գեղեցկութիւնը նուաղեցնելու թաքուն կամ յայտնի նպատակով:

Երբ Թրքական կայսրութիւնը կործանեցաւ, նորերը հիմա կ'աշխատին գաճի ու ցեխի վարագոյրներէն դուրս բերել երբեմնի շքեղութիւնները, որոնցմով կարելի ըլլայ հիմը դնել ծրագրուած թանգարանին: Ուստի քերելու, «քերուըրուք»ի ծանր աշխատանք մըն է որ առաջ կը տարուի հին տաճարին ամէն կողմը, տիպարը, «բնագիրը» ի յայտ բերելու համար: Եւ այս աշխատանքը ցոյց կուտայ թէ արդարեւ ինչ հրաշալիք եղած է Նախկին շէնքը — ճարտարապետական ինչ արուեստ, ինչ մասնագիտութիւն: Կենդանի վկայ մը, անհերքելի իրողութիւն մը թէ տասնըչորս դար առաջ ինչ արուեստի վրայ աշխատեր են մարդիկ, նոյնիսկ անիմանալի կը թուի այդքան յառաջդիմութիւնը, երբ կը տեսնես վիթխարի վաստակը, աշխատանքը փլցուած գաճերուն ու ծեփերուն տեղ պատրուակին տակ: Մանաւանդ առաջին զարմանքդ այն կ'ըլլայ որ այդ դարեր տեւող քայքայիչ նիւթերուն տակ — ըլլայ ծեփ, ըլլայ գորգ կամ ո եւ է փռելիք... — ներքին դրուագը իբրեւ ամբութիւն եւ իբրեւ արուեստ, գրեթէ անխառ մնացած է:

Տարակոյս չկայ ուրեմն, որ Այա Սոֆիա այս կերպով իր տեսակին մէջ մէկ հատիկ թանգարան մը պիտի դառնայ, Թուրքիոյ այսօրուան տէրերուն կամքին համաձայն: ***

«ԾԱՂԻԿՆԵՐ ՈՐ ԿԸ ԾԼԻՆ»

Այսպէս պիտի ըսէր Ց. Ճ. Սիրունի, տեսնելով որ նորանոր ուժեր կը յայտնուին, օժտուած՝ արուեստագէտի շնորհներով:

Ահա Նելլի Մերուկեանը, 9 տարեկան աղջնակ մը, որուն երեւումը առանձնակալ մը եղաւ անցեալ տարի Ապրիլեան սդահանդէսին: Փոքրիկ արուեստագիտուհին mention honorableով աւարտեց Փարիզի Ecole Supérieure de Musique et de déclamationի նախապատրաստական բաժինը, (այս վարժարանը կը վայելէ պետութեան հովանաւորութիւնը եւ լուրջ հաստատութիւն մըն է):

Վերջերս փոքրիկ արուեստագիտուհին մասնակցեցաւ վարժարանին կողմէ տրուած մէկ ներկայացման, Մոլիէրի Երեւակայական հիւանդին եւ մեծ գնահատութիւններու արժանացաւ:

Անցեալները, Փարիզի մէջ, Ամիր-տովլաթի նուիրուած հանդէսին մէջ եւս պարեց կովկասեան պարեր: Գալ Ապրիլ 24ին, ազգ. սդահանդէսին դարձեալ պիտի բերէ իր մասնակցութիւնը այնպէս ինչպէս յուղեց անցեալ տարի:

Փոքրիկ Նելլին օժտուած աղջնակ մըն է եւ ապագայ ունի:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 25 մարտ (Յառաջ). — Երեքշաբթի իրիկուն, ներկայ կ'ըլլամ Կոմիտէի սարքած հրապարակային դասախօսութեան, ուր աթոռները գրաւուած էին արդէն:

Ընկեր Թէպոյեանի բացման խօսքէն վերջ, ընկ. Վ. Իշխանեան սկսաւ իր դասախօսութիւնը, նիւթ ունենալով «Յեղափոխութեան խմորումները մեր մէջ»: Ընկերը ժխտեց այն անհեթեթ ու տխմար ամբաստանութիւնը թէ յեղափոխութիւնը դուրսէն բերուած է մեր մէջ:

Սկսելով 1880ական թուականներէն, ան մի առ մի թուեց յեղափոխական շարժման բոլոր ռահվիրաները իրենց գործերով: Յիշեց՝ Արովեանը, Գամառ Քաթիպան, Գրիգոր Արծրունին, Միքայէլ Նալպանտեանը, Րաֆֆին, Ալիշանը, Մինաս Չերազը, Սրուանձտեանցը, Պէշիկթաշլեանը եւ Խրիմեան Հայրիկը: Ու անոնց գործերէն ու երգերէն մէջբերումներ կատարելով, հաստատեց թէ՝ «մեր յեղափոխութիւնը աւելի քան հայկական է, եւ հետեւանք՝ կոտորածի, արիւնի ու բռնութեան»:

Յետոյ փաստացի հերքեց այն ամբաստանութիւնը թէ հայկական յեղափոխութիւնն է պատճառը ընդհանուր ջարդերուն: «Վեց հարիւր տարուան ստրկութեան շրջանին, մենք ապահովաբար 10 — 15 միլիոն էինք եւ չունէինք յեղափոխութիւն, ազգային որ եւ է շարժում: Արդ, ո՞ւր գնաց այդ ժողովուրդը, ինչո՞ւ մենք մինչեւ մեր յեղափոխութիւնը իջանք 3ուկէս միլիոնի: Հապա մեր ժողովուրդի աճո՞ւմը, ո՞ւր է»:

Դասախօսութենէն վերջ եղան հարցումներ, որոնց ընկերը պատասխանեց լայնօրէն:

Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ. — Չորեքշաբթի իրիկուն, տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի կազմակերպած դասախօսութիւնը: Մեր դրադարանը լեցուն էր տիկիններով եւ երիտասարդներով:

Ընկեր Գասեանի քանի մը տեղեկութիւններէն վերջ, խօսքը տրուեցաւ ընկեր Իշխանեանին, որ մէկ ժամ կուռ դասախօսութեամբ մը վեր հանեց հայ կնոջ դերը, մեր յեղափոխական, մշակութային եւ քաղաքական ասպարէզներուն մէջ: Յիշեց պատմական անցեալէն Տիգրանուհին, Սահականուշը, Շուշան Վարդենին, Աղաւնիթանը, Զապէլը եւ Զապէլ Ասատուրը: Թուեց նաեւ անոնց կատարած գործերը, ու աւելցուց. — «Մեր պատմութիւնը գրուած է արիւնով, արցունքով, տառապանքով, կռիւով եւ բահով: Մեր այդ փառաւոր պատմութենէն, սակայն, բացակայած են երկու բան: Հայ իգական սեռը եւ երիտասարդական ուրոյն միութիւնները: Այս երկուքը չկային նաեւ ուրիշ մեծ ազգերու մէջ: Այս օր մենք, շնորհիւ Հայ Կ. Խաչի, 35 տարիէ ի վեր ունինք այդ միութիւնը, որ կը բերէ զգալի մասնակցութիւն մեր ազգային ու ընկերային կեանքին մէջ»:

Ընկերը խօսելով նաեւ Կ. Խաչի գըթութեան եւ իրերօգնութեան գործունէութեան շուրջ՝ կոչ ըրաւ հայ մայրերուն, որ պահեն մեր ազգային առողջ աւանդութիւններն ու փառքերը, եւ հոգածու ըլլան իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան, մեր միակ հարստութեան՝ հայ լեզուի:

Վալանսի մասնաճիւղին վրայ աւելցան երկու նոր անդամուհիներ:

«ԶՈՄ» ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ. — Կապոյտ Խաչէն վերջ, «Զոմ» մարզականի վարչութիւնը եւս խնդրած էր ընկեր Վ. Իշխանեանէն, իր պատանի մարզիկներուն դասախօսութիւն մը ընելու համար:

Հինգշաբթի իրիկուն, մեր ակումբը հաւաքուած էին բաւական թուով պատանիներ եւ երիտասարդներ:

Ընկեր Պետրոս Խաչերեանի բացման խօսքէն վերջ՝ ընկեր Իշխանեան սկըսաւ իր դասախօսութիւնը, պատանիներուն հասկնալի լեզուով եւ զանոնք հետաքրքրող նիւթով մը, — «Մարմնակրթանքը մեր մէջ»: Բացատրեց թէ մեր ժողովուրդը որքան մեծ կարեւորութիւն ընծայած է մարմնակրթանքին, նոյնիսկ մեր կռապաշտութեան շրջանին, թէ մենք հին հին օրերէն պաշտեր ենք ուժի չաստուած Վահագնը, թէ ինչպէս մեր ժողովուրդը, մեծ հանդիսութիւններ կը կատարէր Նաւասարդեան տօներուն եւ թէ ինչպէս մենք ալ ունեցած ենք անուանի մարզիկներ՝ եւ աւելցուց.

— «Դուք փոքրիկ եղբայրներ, ինչպէս գնդակաղի դաշտին վրայ, նոյնպէս վաղը, կեանքի մէջ պէտք է ձեր տեղը պահէք: Դուք թերեւս մեծ տաղանդներ չըլլաք, սատարելու մեր մշակոյթին: Թերեւս ձեր հարստութեամբ չկրնաք օգնել մեր ժողովուրդին ու պետութեան: Երկնքի մէջ փայլուն աստղեր շատ կան, բայց նաւապետի ուղեկորոյսը կը փնտռէ բեւեռային աստղը, իր ճամբան գտնելու համար, որ նուազ փայլուն է քան միւսները եւ որ երբեք չի շարժիր իր տեղէն: Դուք ալ ձեր համեստութեամբ, հնազանդութեամբ, ձեր նկարագրով, կարգապահութեամբ եւ հայրենապաշտութեամբ դուք ձեզ փնտռել պէտք է տաք բեւեռային աստղին պէս: Ահա հայ ժողովուրդի սպասածը իր մարզիկներէն»: Յետոյ ընկերը թելադրեց սորվիլ մեր գեղեցիկ եւ հարուստ լեզուն: Պարտք դրաւ «Զոմ» Մարզականի վարչութեան պատանիներուն սորվեցնել Հայաստանի աշխարհագրութիւնը եւ Հայոց պատմութիւնը:

Շ. Սեւան

ՃՐԱԳ ՄԸ ՆԻՍ ՄԱՐԵՑԱՒ

Մարտ 25ին օտար հողին յանձնեցինք Փիլիպպոս Փիլիպպոսեան, 26 տարեկան: Դժբախտ երիտասարդը կը տառապէր 7 տարիներէ ի վեր: Գարակէօզեան դպրոցի սաներէն ըլլալով, բարերարը ոչինչ խնայեց՝ իր որբը փրկելու համար, սակայն ապարդիւն անցան բոլոր զոհողութիւնները, եւ 7 տարուան տուայտանքներէ վերջ աղան աչքերը փակեց հայրենիքի կարօտը սրտին:

Թաղումը տեղի ունեցաւ մարտ 25ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Պանթենի գերեզմանատունը: Յուղարկաւորութեանը կը հետեւէին, Տիկին Դուրթեանի ներկայացուցիչը՝ Տիկին Բէնեւիկեան, Տիկին Մ. Գրիգորեան, իր երկու գործատէրերը՝ Պ. Pierre Widmer եւ Պ. Raoul Boullerd, որոնք իրենց հետ բերած էին մեծ ծաղկեպսակ մը Փիլիպպոսեանին օտար բարեկամներուն կողմէ: Տպաւորիչ էր մանաւանդ երեք օտար ծերունի հաշմանդամներու ընկերակցութիւնը Թափօրին: Մէկը բոլորովին անկարող քալելու, իր կառքը ձեռքի շարժումով կը յառաջացնէր կամաց կամաց...

Սրտաճմլիկ էր յուղարկաւորութեան պատկերը վաղթառամ տղուն: Երկու հայ կին, երկու օտար երիտասարդ, ահա թափօրը, այնքան ընկերներ եւ բարեկամներ ունեցող երիտասարդ Փիլիպպոսեանին: Ո՞ւր էին Գարակէօզեան դպրոցի սաները, ո՞ւր էին իր մօտ ընկերները: Երկու օր առաջ բոլորին ալ հաղորդուած էր յուղարկաւորութեան օրն ու ժամը: Գոնէ սաներու միութիւնը չէ՞ր կրնար մէկ երիտասարդ ղրկել, իբրեւ վերջին յարգանք: Եւ գիտենք որ եթէ պարահանդէս ըլլար, շատեր կարգի պիտի սպասէին, տոմսակ ճարելու համար...

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի Փիլիպպոս:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԽԱՌՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

— . —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, ռուս զօրավար Սկոպլինի սարքած խաղերուն առթիւ որ յանգեցան զօր. Միլլէրի անհետացման (16 Մարտ).

— «Մեր ընթերցողները գիտեն, թէ արտասահմանի Հայոց մէջ քիչ չեն եղանելիները, որոնք տակաւին բացարձակ զրպարտութիւն, յերիւրանք կը նկատեն Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան՝ մեր գաղութներու մէջ կատարած այս դաւադրական աշխատանքներու մասին եղած զգայացունց յայտնութիւնները:

Սակայն, դժբախտաբար, ինչպէս որ հետզհետէ պարզուող փաստերն ալ կը հաստատեն, իրականութիւնը շատ աւելի վատ է, քան ամէնէն վատ երեւակայութիւնն անգամ կրնայ պատկերացնել:

Միայն կամաւոր կամ ակամայ կոյրերը կրնան ժխտել այն ահաւոր Խորհրդայինփրովոքասիոնը, որ տեղի ունեցած է ցարդ եւ դեռ այժմ ալ տեղի կ'ունենայ մեր գաղութներու կեանքին մէջ:

Այսպիսի փրովոքասիոնի արդիւնք չէ՞ր միթէ Հայոց ազգային Եռագոյն դրօշակին դէմ քանի մը տարի առաջ յանկարծ սարքուած հրապարակային գրգռիչ ելոյթը:

Այսպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ր միթէ Դուրեան արքեպիսկոպոսի սպանութիւնը:

Այդպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ր միթէ ամերիկահայ եկեղեցիի պառակտումը, Նիւ Եորքի, Պոսթընի եւ Շիքակոյի փողոցային ծանօթ ցոյցերն ու կռիւները, հակադաշնակցական դեռ չվերջացած պոյքոթը, ամէն գնով Դաշնակցութիւնը իբր «ոճրագործներու խումբ» մը ներկայացնելու, վարկաբեկելու, քայքայելու խելայեղ ճիգերը:

Այդպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ միթէ, որ մեր գաղութները մինչեւ այժմ ալ պառակտուած կը մնան եւ անկարող կ'ըլլան Րաֆֆիի Հարիւրամեակի նման համազգային տօներ անգամ հաւաքաբար, ազգովին տօնել:

Այդպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ միթէ, որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցչին իսկ անկարող եղաւ վերականգնել ամերիկահայ եկեղեցիի միութիւնը, թէեւ ատոր համար էջմիածնէն Ամերիկա էր ղրկուած:

Այդպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ միթէ, որ հայ ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող ահաւոր նոր վտանգներու հանդէպ անգամ անկարելի կը դառնայ համազգային միացեալ ճակատ մը կազմել՝ այդ վտանգները լաւագոյն կերպով դիմագրաւելու համար:

Այդպիսի փրովոքասիոնի մը արդիւնք չէ՞ միթէ, որ մեր գաղութները ցարդ անկարող կ'ըլլան միացեալ ուժերով նուիրուելու օտարութեան մէջ մեծցող գէթ մեր նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալու գործին:

Վստահ ենք թէ ժամանակը հեռու չէ, երբ քաղաքական երեխաներն ալ պիտի տեսնեն վերջապէս՝

Թէ Խորհրդային գործակալ-փրովոքաթորները ի՛նչ աւերներ գործած են եւ կը գործեն արտասահմանի մեր գաղութներու կեանքին մէջ.

Թէ անոնք են որ առաջ բերին այժմ վիժած «Մարտկոցական» շարժումը Դաշնակցութիւնը պառակտելու նպատակով.

Թէ անոնք են որ Ռամկավար կուսակցութեան առաջնորդներէն շատերը կաշառեցին եւ Խորհրդային գաղտնի ոստիկանութեան գործիքը դարձուցին.

Թէ անոնք են որ մտան Բարեգործականի մէջ եւ զայն միջոց դարձուցին Խորհրդային պրոպագանդի.

Թէ անոնք են որ կաշառեցին մեր հոգեւորականներէն ոմանք եւ այդ կերպով ձեռնարկեցին եկեղեցին պառակտելու, քայքայելու տխուր գործին.

Թէ անոնք են, որ մեր գաղթահայ ամբողջ մթնոլորտը թունաւորեցին ու այժմ ալ կը թունաւորեն խեղդիչ դարձնելու աստիճան:

Երանի թէ գէթ Մոսկուայի դատավարութիւնները բանային մեր կոյրերու, միամիտներու աչքերը եւ անոնց ալ ցոյց տային վերջապէս, թէ ի՛նչ ահաւոր ոճիրներու ընդունակ են իրենց փառաբանած Խորհրդային վարիչները:

Կասկած չունինք որ մօտիկ ապագան պիտի երեւան բերէ նոր փաստեր, որոնք միանգամայն պիտի պարզեն նաեւ արտասահմանի մէջ անոնց գործած դիւային ոճիրները»:

ԷՋԵՐ ՀԱՅԱՑՔԻՆՁ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Մեր հարսները եւ Տիվրիկի շրջակայ գիւղերու հարս ու աղջիկները փախչելով իրենց գիւղերը, հունձքը կը հաւաքէին: Գիւղերուն մէջ ժանդարմաներ կային որոնք ծեծի տակ, ...նի, իրենց ուզած հարսն ու աղջիկը կը տանէին:

...կինները խումբերով քով քովի կ'ապրէին ու կը սկսէին պոռալ ու ճչալ, երբ ժանտարմաները իրենց գային: Շատ կիներ ու աղջիկներ «ո՜ւյ մամի՛կ» պոռալով կը մարէին գետին ինկնային, իրենց ակռաները կը կղպուէին, տեսնելով որ զիրենք պիտի տանին այդ գիշեր: Ժանտարմաները անոնց երեսին պաղ ջուր կը լեցնեն, որ ուշքի գան եւ կ'առնեն կը տանին...: Շատ անգամ ժանտարմաները զանոնք լեռները կը հանէին եւ ժամանակ մը ետք այլակերպուած վիճակի մէջ երեւան կուգային կիները...: Տիվրիկի մէջ ցայգատօն ու գինարբուք կը սարքեն ամէն գիշեր, կը մերկացնեն, կը գինովցնեն ու պարել կուտան աղջիկներուն եւ կիներուն... մինչեւ լոյս: Քանի՜ մայրեր իրենց սրտին կսկիծէն կը մեռնին, իրենց աղջիկներուն յափշտակուելէն վերջ:

— «Երբ գիւղին մէջ գիշեր գար, ըսին հարսները, մենք կ'աղերսէինք հողվրտիքին, — Մեռելնե՜ր, ելէք, մենք կ'ուզենք ձեր տեղը պառկիլ...»

Աշնան հայ կիները Թուրք գիւղեր կը ցրուէին ու կը կարծէին թէ պիտի մնան այլեւս: Ոմանք անչափահաս տղաք ունէին իրենց հետ: Մարտ մէկին յանկարծ բոլորը կը ժողվեն Տիվրիկ, կը բանտարկեն, ու նորէն կ'աքսորեն: Բինկեանի կամուրջին վրայ անչափահաս տղեկները կը խլեն մայրերէն ու Եփրատը կը նետեն անոնց աչքերուն առջեւ: Մեր կիները նորէն կը փախչին ու կը դառնան Տիվրիկ ու շրջակաները: Թուրք գիւղացիները զանոնք կը բռնեն կը կողոպտեն, մօրէ մերկ ձգելով:

Րիզան ալ ինծի պատմած էր որ հերու, աշնան երկու ժանտարմա իրենց տան տակը, գետնին վրայ կրակ կը վառեն ու կը մնան հայ երիտասարդ կնոջ մը հետ մինչեւ լոյս: Հարսները պատմեցին նաեւ հարազատ քրոջս՝ Վարդանուշի մասին, երկու փոքրիկներով Տիվրիկ քշուած, որ լալով կ'ըսէ եղեր.

— Ա՛խ եղբայր, ա՛խ հօրքուր, դուք որ լեռ փախաք, ինչո՞ւ զիս չյիշեցիք ու միասին չտարիք...

Երկու զաւակ ունէր ան, Վարդգէսը, 4 տարու, եւ Զապէլը, 2 տարու: Ա՜ զամբիկի պէս ձեռք չի գար: Մինչեւ որ ժանտարմաներ զաւակները կը նետեն աղբանոցի վրայ ու զինքը կ'առեւանգեն...

X

Հովիւ Քրմանճն է որ փախստական Պէյ Տաղի վրայ, լեռները կը շըրջի: Գլխուն հին եւ իւղոտ ֆէս մը, անոր վրայէն Աբ Թէմիրին հին նազմաները, կարճ եւ թուխ սալթա մը, հազար կարկտաններով տաբատ մը հագած որուն բուն կտորը յայտնի չէր, Քիւրտի դոյնդոյն դուլպայ մը եւ մազոտ տրեխներ ոտքերուն, ձեռքը սուր ու հաստ կաղնի բիր մը, տխուր եւ գլխիկոր, Հովիւ Քրմանճ լեռները կը շրջի--- Զգոյշ զգոյշ քար ու թուփ կը մտնէի որ յանկարծ չսպաննուիմ: Անձրեւն ու ցուրտը անհամ էին: Ցերեկները նախիրը կ'արածէի, գիշերները դուրսը կ'անցընէի Թուրքերու վախէն: Թէմիրենք ինծի կ'ըսէին որ եթէ Րիզան բռնեն զօրք կը տանին, իսկ եթէ քեզ բռնեն՝ մեզ ալ քու հետդ կը սպաննեն: Ատոր համար զիս շատ քիչ իրենց տունը կը թողէին, ան ալ ամէն րոպէ փախչելու պատրաստ վիճակի մէջ: Հովուութիւնը աւելի դըժուար եղաւ նախիրին աւանելու ատենը, որուն Քիւրտերէն «մոզէ» կ'ըսէին: Նախիրը աւանած, պոչը վեր, խենթի պէս կը վազէր անտառներէն ու իրիկուան զովին միայն կը հանդարտէր:

Քիւրտերը աւանդամոլ են: Անոնց մէջ ալ մեր գիւղին նման սուրբի առատութիւն կար: Միայն թէ անոնց սուրբերը աւելի վսեմ, առանձնայատուկ ու բանաստեղծական էին: Անոնք իրենց սուրբերուն եւ ուխտատեղիներուն «զիյարէթ» անունը կուտային: Կուլապիներու տունին քով հնադարեան ամբարձուղէշ կաղնիներուն տակ աղբիւր մը կար որուն ջուրերը կաթի համ ունէին: Ան Կուլապիներու զիյարէթն էր: Թէմիրին տունին քով աղբիւր մը կար կաղնիներուն մէջ, անոր հօրենական հողվրտիքին կից: Ան Իպի Պալեյենց (Թէմիրենց մականունը) զիյարէթն էր: Սակայն ասոնցմէ դուրս կան զիյարէթներ որոնք ամբողջ գիւղին սեփական են եւ մեծ զիյարէթներ որոնք ամբողջ աշիրէթին եւ աշիրէթներու սեփական են: Այսպէս, բարձր գագաթի մը վրայ շէյխի մը գերեզմանին քով երկնասլացիկ կաղնիներով զիյարէթ մը կար, որոնց ճիւղերէն ուխտաւորները քուրջի կտորներ կախած էին: Աւելի հեռուն, Ծոկի գիւղին մէջ Ծոկիի զիյարէթը կար, շուրջ հսկայ դիեր, որուն անունով բոլոր Քիւրտերը երդում կ'ընէին, «Խըզըրէ Ծոկի պի» ըսելով: Մէճիտի անտառներուն մէջ փոքր լճակ մը կար, անունը «Պնագ Կօլ» (անյատակ լիճ), զիյարէթ մը: Թէմիրենք քամմաներ (կլոր) եփեցին եւ ուխտի գացին հոն: Իրենց դարձին ամանով ջուր բերած էին անկէ, տուին քիչ մը խմեցի, կըտոր մըն ալ քամմա, կերայ, ու իրենց ուխտին մասնակից էի:

Մայիսին երեք Քիւրտեր Օվաճըղ Թուրք գիւղը գողութեան կ'երթան եւ վերադարձին կ'իյնան կը քնանան լերան մը վրայ: Օվաճըղցիները զանոնք կը պաշարեն ու կը կրակեն: Քիւրտերէն մէկն կը սպաննուի, միւս երկուքը կը յաջողին փախչիլ, մէկը վիրաւոր: Ցխուն ժանտարմա լեցուեցան Մէճիտ եւ վիրաւորը տարին, միւսն ալ, Իպօ՛ն, պահանջելով, ի հարկին ըսպառնալով ամբողջ գիւղը փճացնել: Բայց Մէճիտցիները Իպօն չյանձնեցին: Ականջը խօսի մեր գեղին...

Աբ Թէմիր իր տունն ու նախիրը Պէյ Տաղի հանեց, ուր շատ Քիւրտեր օպա եղած էին: Պէյ Տաղին մեծ, խոտաւէտ, օրհնեալ լեռ մըն է, գագաթին վրայ ծանծաղ լիճ մը, որ Քիւրտերուն ամէնէն մեծ զիյարէթն էր, (Խըզըրէ Պէյ Տաղի): Եայլաները լերան վրայի հարթ մարգագետիններուն վրայ էին, որոնց «Արէ Զայիրան» կ'ըսէին, (Կըրակի Մարգեր) որովհետեւ ժամանակին գողերը հոն ապաստանելով կրակ կը վառեն եղեր: Տեղին անվարժ, անասուններս կորսնցուցի ու փնտռելու ելայ: Ո՛ր հովիւի եւ ո՛ր եայլայի որ հարցնէի զանոնք, ինծի կը պատասխանէին.

— Լօ՛, դու փլա՞յ ես, վա՛յ հրաշք, ինչպէ՞ս ողջ մնացեր ես..., յետոյ միայն ըսելու թէ անասուններէն լուր չունին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

ցնել ոչ միայն Գերմանները, այլեւ Հունգարները, Ռուսերը, Ռումէնները եւ Սլովաքները: Մեր երկրին Գերմանացիները ունին բարձրագոյն, երկրորդական եւ արհեստագիտական վարժարաններ, համաձայն համեմատական օրէնքին: Յաճախ այդ վարժարանները կ'անցնին օրէնքով սահմանուած համեմատութիւնը: Հանրապետութիւնը կ'երաշխաւորէ Գերմանացիներու մշակոյթին զարգացումը: Մենք իրաւունք ունինք յայտարարելու թէ սահղծած ենք բաղդատաբար ամէնէն կատարեալ օրէնքները փոքրամասնութեանց համար, եւ պիտի լրացնենք զանոնք: Մեզ կը զրպարտեն թէ ինչ որ կ'ընենք, հետեւանք է արտաքին ճնշումի: Կրնամ վճռապէս յայտարարել թէ ամէն անգամ որ օտար պետութիւն մը փորձած է խառնուիլ մեր ներքին քաղաքականութեան, մենք երբեք տեղի չենք տուած: Եզրակացնելով, կ'ըսեմ — ոչ մէկ միջազգային վտանգ կը սպառնայ մեզի: Ընդհարման վտանգ չկայ մեր սահմաններուն վրայ: Կացութիւնը կը թոյլատրէ եւ կը պահանջէ խաղաղ լուծում: 1937 դեկտեմբեր 16ին ըսինք թէ Չեխոսլովաքիա կազմակերպիչ առաքելութիւն մը ունի: Այդ առաքելութիւնը էական է Կեդր. Եւրոպայի եւ ամբողջ Եւրոպայի համար եւ մենք պիտի կատարենք զայն:

*** Հիթլէր նոր ճառ մը խօսելով Պերլինի մէջ, առանց Չեխոսլովաքիոյ անունը տալու յայտարարեց թէ Գերմանիա չի կրնար հանդուրժել որ Գերմանացիները հարստահարուին իր սահմաններուն վրայ: Յետոյ ջերմագին կոչ մը ուղղեց ապրիլ 10ի քուէարկութեան առթիւ: «Մարտ 13ին ստեղծուեցաւ Մեծագոյն Գերմանիան, ապրիլ 10ը պիտի հաստատէ զայն: Ո՞ր Գերմանացին կամ Գերմանուհին պիտի մերժէ իր ձայնը»:

Գերմանիա կը տարածուի Դանուբի մէջ

Գերմանիոյ քաղաքական եւ առեւտրական շրջանակներուն մէջ մեծ հետաքրքրութիւն շարժեց մարաջախտ Կէօրինկի ճառին այն մասը, որ կը յայտնէր թէ նոր նաւահանգիստ մը պիտի շինուի Վիէննայի մէջ եւ ջրանցք մը պիտի բացուի Հռենոսէն Դանուբ: Տարակոյս չկայ թէ Աւստրիոյ կցումը պիտի նպաստէ աւելցնելու երթեւեկը Գերմանիոյ ներքին ջուրերուն մէջ: Հիթլէր որոշած է այլեւս չճանչնալ Դանուբի միջազգային յանձնաժողովը որ նշանակուած է Վերսայլի դաշնագրով: Այդ պարագային, ամբողջովին գերմանական իշխանութեան կ'ենթարկուի Դանուբը՝ Ուլմէն մինչեւ Պրաթիսլավա, ուր գետը կը հպի Չեխոսլովաքիոյ եւ կը մտնէ Հունգարիա: Անմիջապէս պիտի սկսի շինութիւնը ջրանցքներու ցանցին, միացնելու համար Հռենոսը եւ Դանուբը: Երբ լրանայ, Գերմանիա պիտի ունենայ ներքին ջրանցքներու ամենալայն ցանցը, ինչպէս եւ մարդու եւ ապրանքի փոխադրութեան ուղղակի ճամբան՝ Վիէննայէն Հռենոս:

*** Տոքթ. Մանիու, Ռումանիոյ գիւղացիական կուսակցութեան վարիչը, խօսելով Աւստրիոյ կցման վրայ, կ'առաջարկէ զօրացնել զինակցութիւնը Անգլիոր եւ Ֆրանսայի հետ, հակազդելու համար գերմանական գերակշռութեան: Իր կարծիքով, Գերմանիա պիտի չգոհանայ Վերին Դանուբով, այլ պիտի փորձէ ձեռք անցընել դանուբեան դաշտին ցորենը եւ քարիւղը: Պուքրէշի «Բուքրէնթուլ» թերթն ալ խմբագրական մը կը հրատարակէ, ուր կը շեշտուի թէ Գերմանիա անշուշտ պէտք ունի Ռումանիոյ քարիւղին եւ Դանուբի գետաբերանին:

Միւս կողմէ, խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան Ռումանիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, մերձեցում հաստատելու համար:

Գերմանիոյ դեսպանները Թուրքիոյ մէջ

Գրած էինք թէ Ֆօն Փափէն, Վիէննայի գերմանական դեսպանը, Էնգիւրիի դեսպան պիտի նշանակուի: «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, մարտ 27 թուականով.—

Մեծ հետաքրքրութիւն շարժեցին Պերլինէն հասած այն լուրերը թէ Հէռ Ֆօն Փափէն դեսպան պիտի նշանակուի Թուրքիոյ համար: Թրքական շրջանակներու մէջ կը զգան թէ այս անուանումը ճանաչումն է Թուրքիոյ յառաջացող կարեւորութեան՝ միջազգային գործերու մէջ: Միեւնոյն ատեն այդ պարագան անվիճելի ապացոյց մը կը համարուի թէ Գերմանիա կ'ուզէ նոր զարկ մը տալ իր քաղաքական եւ տնտեսական ծաւալման՝ Պալքաններու եւ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Ծաւալման այս քաղաքականութիւնը, որ պատերազմէն առաջ ծանօթ էր իբրեւ «Տրանկ Նախ Օսթէն» (դէպի Արեւելք), լաւագոյն արտայայտիչ մը չէր կրնար ունենալ քան Հէռ Ֆօն Փափէնը: Հաւանաբար ան իր կարելին պիտի փորձէ, հակակշռելու համար անգլիական եւ խորհրդային ազդեցութիւնը Թուրքիոյ մէջ: Սակայն եւ այնպէս, բազմաթիւ ապացոյցներ տուած ըլլալով իր քաղաքական հասունութեան եւ անկախութեան մասին, շատ ալ հաւանական չի նկատուիր որ Թուրքիա հաւանի գործիք դառնալ ուրիշ պետութիւններու փառասիրութեանց:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Աղեքսանդրիոյ զանազան մասերուն մէջ, կիրակի օր, նախորդ վարչապետ Նահաս փաշայի ժամանման առթիւ: Եօթանասուն հոգի վիրաւորուեցան, մասնաւորապէս քանի չափ ոստիկաններ, որոնց դէմ քարեր արձակած էին երիտասարդ ազգայնականներ:

ՀԻԹԼԷՐ իր գրքին՝ («Իմ պայքարը») երկրորդ հատորը գրելու ձեռնարկած ըլլալով, պիտի լրացնէ յառաջիկայ աշնան:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ երկուշաբթի օր հրոսախումբ մը յարձակեցաւ կառքի մը վրայ որ վեց հոգի կը փոխադրէր: Չորս ուղեւորներ սպաննուեցան: Միեւնոյն օրը Ջիթենեաց լերան մօտ գտնուեցան երկու գերման ուսանողներու դիակները: Վերջապէս Ռամլէի մօտ սպաննուեցաւ Վիլհէլմա գաղութին պահապանը, Արաբ մը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ զինուորական պաշտօնաթերթը, «Քրասնայա Զվեզտա» (Կարմիր Աստղ), կը գանգատի թէ ատենէ մը ի վեր կարգապահութիւնը թուլցած է Սպիտակ Ռուսաստանի բանակին մէջ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, կարեւոր գեղծում մը երեւան հանուած է Մոսկուայի մէջ: Գործավար Մորոզով կ'ամբաստանուի թէ անհատ առեւտրականներու կը ծախէր պահակազօրքին յատկացուած համազգեստներ եւ կօշիկներ:

ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ քարիւղի հանքերուն ազգայնացման վէճը լուծելու համար, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը որոշեց դադրեցնել արծաթի գնումը, ինչ որ մեծ վնաս կը պատճառէ այդ փոքր երկրին: Մեքսիկայի արծաթի արտադրութիւնը 88 միլիոն ունկի էր 1937ին, այսինքն մօտ մէկ երրորդը աշխարհի արտադրութեան: Այս քանակութեան մօտ 60 միլիոնը կը գնէր Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՈՒԻԼՍԸՆԻ մտերիմ խորհրդականը, գնդ. Հաուզ, որ մեծ դեր կատարած է հաշտութեան դաշնագիրներու խմբագրութեան ատեն, մեռաւ մարտ 28ին: Ծնած էր 1858ին:

Հ. Յ. Դ.

Ծանուցում

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԼ ՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ, 1 Ապրիլ, Անիէռի ընկերվարականներուն ծանօթ թաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովին շարունակութիւնը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այսօր, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 8ին դպրոցի սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը հանրային կեանքի մէջ»:
Դասախօսութենէն յետոյ թէյասեղան:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
կը ներկայացուի Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷի
«ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ը ԵՒ ՔԱՒԷՇՏ ՄԸ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պ. Մանուկ Գասպարեանի սրահին մէջ: Մուտք՝ ժողովրդական գիներով

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ հայերէն լեզուով, հայագէտ Ֆրանսացի Պ. FREDÉRIC FEYDIT, Նիւթ՝ «Հեթում պատմիչ»:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ

Յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ 30 Մարտ, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Վիճաբանական մաս «Հայոց ազգային քաղաքականութիւնը անցեալ փորձերու նկատառութեամբ», (շարունակութիւն նախորդ վիճաբանական հաւաքոյթին):

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ
կը ներկայացուի
«ԱՆԶՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ կամ ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԸ»
Տոմսերու գիներ՝ 6. 5 եւ 4 ֆրանք

ԱՆԺԷԼ ՖՈՐԹՈՒՆԱԹՕ

Նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ 31 մարտ, հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին):

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil:

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շոբէնէն, Լիստէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.:

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիշէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս
AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ
6 Rue Gallilée (Metro Boissière)

7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO

Պարերու ընթացքին կ'երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդհատ պար, ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCAէ PRINCESESէ VITALISէ եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ: Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»է, ժողովրդական գիներով:

Առանձին սրահ հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն:

Մուտք 10 ֆրանք

Սկաուտական զուարճահանդէս

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
3 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis, Avenue d'Iéna, Փարիզ:
մէթրօ Iéna, օթօպիւս B, իջնել Place d'Iéna

Կը մասնակցին ենթաշրջանիս բոլոր սկաուտ, փայլիկ եւ կայտառը

Կը բեմադրուի սկաուտական կեանքէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ» (պատկեր), «ԳՕԳՕՇ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ (զաւեշտ 1 արար), չափական մարզանքներ, բուրգեր եւայլն:

Գեղարուեստական բաժին՝

«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)

Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 ֆր.:

Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Պ. Քիւրքճեանի մօտ, 253 Rue St. Honoré, Paris, եւ նոյն օրը կաշէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
19 Rue Blanche, Metro Trinité եւ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու:

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու:

Cotillonներու եւ անուշահոտութիւններու բաշխում: Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կիշէն: Մուտք 10 ֆրանք:

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մոտէլները:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ Անթուան (Մարսէյլ) «Ընկեր Կարօ» ենթակոմիտէն իր բոլոր ընկերներու կողմէ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկ. Գրիգոր Միսճէրէճեանի եւ իր պարագաներուն իրենց ազգականուհիի Տիկին ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Դայրին (Մանչուքուօ) Մկրտիչ Շաբոյեան կը նուիրէ 40 ֆրանք:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ

Անիէռի Կրթական Վարչութեան 3 Ապրիլի թէյասեղանը որ տեղի պիտի ունենար 41 Rue Scheurer Kestnerի սրահը, տեղի անյարմարութեան պատճառաւ փոխադրուած է ընկերվարականներու սրահը, 149 bis— Ave. d'Argenteuil — Asnière:

Խմբագրատուն կը հրաւիրէ ընկեր Ղազարոս Գապաքճեան...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 31 ՄԱՐՏ
JEUDI 31 MARS 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3693

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ՀԶՕՐՆԵՐՆ ԱԼ Կ'ԱՆՃՐԿԻՆ...

Պահելով բոլոր համեմատութիւնները, չէ՞ք ընդունիր թէ համանմանօրէն Եթովպիոյ եւ Աւստրիոյ գլխուն պայթած փոթորիկները քիչ մը շատ կը յիշեցնեն մեր սեփական պատմութիւնը : Թերեւս բան մըն ալ աւելի :

Եւ դեռ կայ Չեխոսլովաքիան, նորագոյն երկիր մը, որ հրաբուխի վրայ նստած, խորապէս կը մտատանջուի : Հակառակ իր խոհեմութեան, հանդիսաւոր դաշնագիրներուն եւ նորանոր հաւաստիքներու : Ահաւասիկ արդէն ոտքի ելած են այս նորահաստատ պետութեան չորս գլխաւոր ժողովուրդները եւ ինքնավարութիւն կը պահանջեն : Ոչ թէ դուրսէն, յեղափոխական կոմիտէներու միջոցաւ, այլ բուն իսկ խորհրդարանի ամպիոնէն . . .

Տակաւին տասներհինգ օր անցած է Աւստրիոյ կցումէն ի վեր : Դեռ երէկ էր որ Ֆրանսական կառավարութիւնը կրկնեց իր յանձնառութիւնները՝ զինուորական աջակցութեան մասին . անգլիականն ալ երկդիմի խօսքեր արտասանեց : Եւ Չեխերը պահ մը մխիթարուեցան, թէեւ առանց ոտքերը գետնէն կտրելու, ինչպէս մենք :

Եւ սակայն, կարծես իբրեւ հետեւանք այդ հաւաստիքներուն, Չեխոսլովաքիոյ գերման կուսակցութիւնները միացան եւ կազմեցին մէկ ճակատ : Ետեւէն հասան Սլովաքները, յետոյ Լեհերը, յետոյ Հունգարները : Իսկ դուրսէն, գերմանական մամուլն ալ շարունակ խեղ կը լեցնէ կրակին վրայ : Միւս կողմէ, նոյն ինքն Հիթլէր միշտ կը յիշեցնէ թէ երբեք պիտի չհանդուրժէ որ հարստահարուին սահմանէն դուրս մնացած Գերմանները :

Գիտէք թէ ի՛նչ կը նշանակէ այս : Մանաւանդ Աւստրիոյ կցումէն վերջը :

Այս երկիրն ալ, որ ունի 140,000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 14.726.000 բնակիչ, ստեղծագործութիւնն է մեծ պատերազմի յաղթականներուն, որոնք կուսեր էին փոքր ժողովուրդներու ազատութեան համար . . . Երկրին բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն, անշուշտ, Չեխոսլովաքները, 8 — 9 միլիոն : Յետոյ կուգան Գերմանները՝ 3.500.000, Հունգարները՝ մօտ 800.000, Ռութէնները՝ 480—500.000, Լեհերը՝ 80.000, Հրեաները՝ 180 — 190.000 եւն. : Կան նաեւ 250.000 օտարականներ, համաձայն անգլիական վիճակագրութեան մը :

Պետութեան արտաքին սահմանները այնպէս են գծուած, որ պաշտպանութիւնը չափազանց դժուար կը թուի : Իսկ հիմա որ Աւստրիան եւս լուծուեցաւ գերմանական հնոցին մէջ, տասնապատիկ աւելի վտանգուած են ճակատները : Երկիրը պաշարուած է գերմանական թումբերով, եւ բնականաբար չի կրնար վստահիլ իր սեփական ուժերուն, եթէ հարեւանը ուզէ անակնկալ մը սարքել : Դեռ ուրիշ խնդիր որ, միւս հարեւաններն ալ այնքան բարեացակամ չեն (Լեհաստան եւ Հունգարիա) :

Արդ, որո՞ւ ապաւինի այս բազմացեղ պետութիւնը — տեսակ մը մանրանկարը նախկին Աւստրիա - Հունգարիոյ — երբ հզօրներն անգամ կ'անճրկին, չուզելով «իրենց մատները այրել կրակին մէջ» . . .

×

Կեդր. Եւրոպայի դէպքերը մտահոգութեան մատնած են նաեւ Թուրքիան : «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետը՝ Եունուս Նատի կը գրէ .

— « Գերմանական միութիւնը մինչեւ Դանուբի աւազանը իջած ըլլալով, գերմանեւսլաւ պայքարի խնդիրը կրկին կ'արծարծուի, հինէն շատ աւելի կենդանի շարժումներու հաւանականութիւններով : Այս հաւանականութիւնները այնքան ծայրայեղ նպատակներ կը հետապնդեն, որ մեր գրիչը կը զգուշանայ անոնց սահմանը ճշդելէ : Չեխոսլովաքիա՝ այս հաւանականութեանց միայն մէկ փոքր մասն է» (14 մարտ) :

— « Այս պայմաններու մէջ, աւստրօ-գերման միացումը միաժամանակ կը զուգադիպի ուժերու հաւասարակշռութեան ընդհանուր փլուզումի մը : Մեր կարծիքով, Աւստրիոյ հետ ամբողջ Եւրոպան փլած կարելի է նկատել : Նայինք թէ Եւրոպա ինչպէ՞ս պիտի կառուցուի ի նորոյ : Աւստրօ-հունգար միացումը բնականոն կացութիւն մըն է . բայց անոր ետեւէն գալիք նոր հաւանականութիւնները այնքան արտակարգ կացութիւններ կը պարզեն, որ ամէն մարդ կը շուարեցնեն Եւրոպայի մէջ : Ոչ ոք այսքան կարեւորութեամբ հաշուի առած էր գործին այս մասը, որովհետեւ ոչ ոք տեսած էր անոր ունենալիք հետեւանքին ծանրութիւնը : Կացութեան առաջիկայ զարգացման ձեւերուն առջեւ՝ երկրորդական նշանակութիւն ունի ... կարդակի վրայ կը մնայ Աւստրիոյ կցումը » :

Թուրք երեսփոխան - հրապարակագրին տղան ալ իր կարգին խմբագրական մը նուիրելով նոյն հարցերուն, շատ աւելի բաց կը խօսի .

— «Մոռնալու չէ որ պատերազմի տեսակէտով իրենց ուժերու գերազանցութեանը շատ հաւատացող պետութիւնները շատ գէշ խաբուած են եւ կրնան խաբուիլ : Մասնաւորաբար աշխարհակալ պատմաւէրները, որոնք արժէք չեն տար ուրիշներու իրաւունքներուն ու գոյութեան, կրնայ պատահիլ որ, Տիմիաթ բրինձ փնտռելու գացած ատեն, զրկուին նոյնիսկ տունի ճաւարէն» :

— « Նկատի ունենալով կայծակի արագութիւնը, որով Ֆրանքոյի ուժերը վերջերս գրաւեցին Սպանիան վերէն վար, կը խորհինք Ճիպրալթարի մասին : Անդին կայ Միջերկրականը : Արդեօք հիւսիսային Ափրիկէ՞ն : Ամբողջ աշխարհ իրաւունք ունի մտատանջուելու » :

Ուրեմն կը ճարճատի՞, կը փլի՞ Եւրոպան, մտահոգութեան մատնելով յաղթականներուն վերջին յաղթականն ալ, Թուրքիան : Մենք այս ողբերը չլսեցինք, երբ ուրիշ փոքր ժողովուրդներ կը խեղդուէին արեան մէջ . . .

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼԷՕՆ ՊԼՈՒՄ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻ՛ՒՆ ՊԻՏԻ ՊԱՀԱՆՋԷ

Գործադուլի ցանցապը կը լուծուի

Կառավարութիւնը վաղը, ուրբաթ, երեսփ. ժողովին կը ներկայացնէ իր ելմտական օրինագիծները, որոնց քննութիւնը պիտի սկսի յաջորդ օրը, շաբաթ : Այս առթիւ աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ ծանր դժուարութիւններ կը սպառնան դահլիճին եւ թէ Լէոն Պլում որոշ լիազօրութիւններ պիտի պահանջէ, ինչ որ կրնայ աւելի բարդացնել կացութիւնը : Միեւնոյն ատեն կ'ըսեն թէ արմատականները շատ ալ տրամադիր չեն ամէն գնով ուժ տալու դահլիճին ծրագրած քաղաքականութեան :

Այսօր, հինգշաբթի, նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ կը գումարէ, վերջնական ձեւ տալու համար օրինագիծներուն : Կառավարութիւնը առաջարկած է որ երեսփ. ժողովը եւ Ծերակոյտը համաձայնին շաբաթ եւ կիրակի, ակադեմիոյ միջոցին : Այս պայմանաժամը շատ կարճ համարուելով, երեսփ. ժողովին արմատական խմբակցութեան նախագահը անմիջապէս ներկայացաւ Պ. Լէոն Պլումի եւ լուսաբանութիւններ խնդրեց : Խօսակցութեանց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց կ'ըսուի թէ վարչապետը ազատ ձգած է արմատականները, իրենց նախընտրած դիրքը բռնելու : Եթէ արմատական նախարարները չեն կրնար առանց վերապահութեան ընդունիլ իր ծրագիրները, ազատ են առանձին խորհրդակցելու : Ամէն պարագայի մէջ, վարչապետը վճռած է խորհրդարանին ներկայանալ, ինչպէս ըրաւ Պ. Շոթան, ճառ մը խօսելով եւ քաշուելով : Լէոն Պլում կ'ուզէ մանրամասնօրէն պարզել երկրին ելմտական կացութիւնը : Իր կարծիքով, մինչեւ հիմա պատրաստուած բոլոր նախահաշիւները կեղծ են («Մաթէն») : Սովորական եւ արտակարգ ծախքերը գոցելու համար — առանց փոխառութեան դիմելու — հարկ է տարեկան 30 միլիառ փրանք ճարել : Ի՞նչպէս, — Տուրքերը կրկնապատկելով, նոր հարկեր աւելցնելով շարժուն ստացուածքներու եւ ժառանգութեանց վրայ եւն. : Այս պայմաններուն մէջ, վարչապետը անհրաժեշտ կը գտնէ մասնաւոր լիազօրութիւններ պահանջել որոշ կէտերու համար :

*** Մետաղագործական հաստատութեանց գործադուլը վերջացած կը համարուէր երէկ, եւ առկախ կը մնար միայն աշխատավարձքի խնդիրը :

Բանուորական պատուիրակութիւնները վարչապետին ներկայացուցած են ծրագիր մը, որուն համաձայն կարելի պիտի ըլլայ հարիւրին 10 — 30 նուազեցնել մետաղագործական եւ օդանաւային հաստատութեանց արտադրութեան արժեգինը : Բանուորները կը պահանջեն 7 առ հարիւր յաւելում : Կառավարութիւնը կը խորհի այս հարցն ալ կարգադրել, գեր - իրաւարար մը նշանակելով : Ցիթրոէն հաստատութեան բանուորները վերսկսան աշխատանքը, պարպելով արհեստանոցները :

Մետաղագործական հաստատութեանց խմբակցութիւնը, որ կը ներկայացնէ 3200 գործարաններ՝ 280.000 բանուորներով, ընդհ. ժողով գումարեց առջի օր եւ յայտարարութիւն մը փակցուց պատերուն վրայ : Յայտարարութիւնը բողոքելով գործադուլի բռնութեանց դէմ, կ'ըսէ թէ իրենք երբեք չեն ժխտած հաւաքական պայմանագրութիւնները, թէ կը մերժեն որ եւ է պատասխանատուութիւն ստանձնել ապրուստի նոր սղութեան մասին եւ կ'եզրակացնեն .— « Ամէն տեսակ վտանգներ որ կը սպառնան Ֆրանսայի, աւելի քան երբեք կը պահանջեն որ դասակարգային պայքարի գարշելի վարդապետութեան տեղ հաստատուի հաշտութիւն մոլեգին աշխատանքով : Այսպէս միայն կարելի է փրկել երկիրը » :

*** Առեւտրական սենեակներու նախագահներն ալ խորհրդակցելով, կոչ մը ուղղեցին հանրապետութեան նախագահին, ծերակոյտին, երեսփ. ժողովին եւ վարչապետին : Կոչը պարզելով տնտեսական տագնապին հետեւանքները եւ արտադրութեանց նուազումը, ինչպէս եւ ներքին ու արտաքին վտանգներ, կը պահանջէ անմիջապէս ձեռնարկել ազգային վերականգնումութեան :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ԲՈԼՈՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ ԻՆՔՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԵՄԷՆ

Երեքշաբթի օր չափազանց ուշագրաւ դէպքեր պատահեցան Չեխոսլովաքիոյ երեսփ. ժողովին եւ ծերակոյտին մէջ, անշուշտ իբրեւ հետեւանք արտաքին ներշնչումներու :

Երեսփ. ժողովին մէջ, գերմանական խմբակցութեան երեսփոխաններէն Քունդ յայտարարութիւն մը կարդաց, որ կ'ըսէ .

— « Ձեզի, Չեխերուդ համար, բոլոր Գերմաններու միացման իրականացումը պէտք է գործի մղէ ձեզ . բայց մենք մինչեւ հիմա չլսեցինք ձայն մը որ ապացուցանէ թէ կ'ըմբռնէք այս պարագան : Դուք ձեր կոնակը տուած Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած կարգուսարքին, որ կը ձգտէր գերման ժողովուրդը նուաստացնել բովանդակ աշխարհի մէջ, կարելի եւ բանաւոր նկատեցիք այս երկրին մէջ ստեղծել յափշտակութեան դրութիւն մը : Մենք կ'ուզենք քանդել այդ դրութիւնը : Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած կարգուսարքը, որ հիմնուած է խաբէութեան եւ գերման ժողովուրդին իրաւունքներու ժխտումին վրայ, տեղի տուաւ իրական նոր կազմակերպութեան մը առջեւ : Ձեզմէ շատ աւելի զօրաւոր պետութիւններ հարկադրուեցան ընդունիլ այդ իրականութիւնը եւ տրամաբանական եզրակացութեան յանգիլ : Կը թուի թէ միայն դուք էք որ կը կարծէք թէ պարտաւոր չէք նկատի առնել այս բարեշրջումը : Մինչեւ հիմա հետապնդուած ազգայնական քաղաքականութիւնը խաղաղութիւն չբերաւ երկրին, այլ վնասեց պետութեան եւ տառապանքներ պատճառեց մեզի : Դուք ուրիշ ելք չունիք եթէ ոչ հրաժարիլ այդ քաղաքականութենէն : Գերմանական հարցին լուծման պայմաններէն մէկն է նոր ընտրութիւններ կազմակերպել : Մի կասկածիք թէ միայն գերմանական հարցին հիմնական եւ արի լուծումը կրնայ ներքին եւ արտաքին խաղաղութիւն պարգեւել պետութեան» :

Չեխ երեսփոխանները կ'ընդմիջէին, այս յայտարարութեան առթիւ, որ միեւնոյն օրը կարդացուեցաւ նաեւ ծերակոյտին մէջ : Այս վերջին ընթերցումը հազիւ սկսած, չեխ ծերակուտականները առին քալեցին :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

125 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Կը սիրէ՞ք դեղնած թուղթեր պրպըտել,— թերթ կամ գիրք :

Սիրտս նեղ, միտքս անհանգիստ, առջի օր ինքզինքս նետեցի Հր. Սամուէլ գրատունը, եւ սկսայ հին գիրքեր նանկել այս դարակէն, այն դարակէն :

Եւ, բոլորովին պատահաբար, ձեռքիս տակ ինկաւ թանկագին հաւաքածոյ մը,— « Դիտակ Բիւզանդեան» :

Գրոց - բրոցները գիտեն անշուշտ. — հայկական մամուլի առաջին փորձերէն մէկն էր « Դիտակ Բիւզանդեան»ը, որ կը հրատարակուէր Վենետիկի մէջ, 1813ին,— ճիշդ 125 տարի առաջ :

Ո՜րքան արտայայտիչ է անունին կցուած բացատրութիւնն ալ .

— « Պատմութիւն քաղաքական ու պատերազմական, բանասիրական ու եկեղեցական դիպուածներու, որ հիմըկվան ատեններս կ'ըլլան աշխրհիս վրայ » :

— «Ամմէն տասնըհինգ օրը հեղ մը կը տպվի» :

Խմբագիրը՝ Հ. Մատաթիա վրդ. Փիւսկիւլեան Կոստանդնուպոլսեցի : Հրատարակութիւն՝ Արշարունեաց ընկերութեան :

Առաջին թիւին մէջ, քաղաքական լուրերուն կը յաջորդէ «բանասիրական»ը, որ մօտաւորապէս կը համապատասխանէ մեր այսօրուան խմբագրականներուն :

Վարդապետը աւետելով Արշարունեաց ընկերութեան կազմութիւնը՝ Պոլսոյ մէջ, 40 — 45 անդամներով, կը պատմէ թէ «մէջերնէն մէկը ատ տարի յորդորակ մը բրաւ իր ընկերներուն » :

Ուրեմն, ընկերութիւն մը կազմեր են, եւ մէկն ալ ճառ խօսեր է :

Քանի մը հատուածներ ընդօրինակեմ, դուք դատեցէք թէ բան մը փոխուա՞ծ է երէկուան եւ այսօրուան ճառերուն եւ հոգերուն միջեւ,— 125 տարի վերջը :

— « Ո՛վ ազգասէրք,

« Ինչո՞ւ կեցեր մէկ դինիս մէկալ դինիս սասնկ անբանի պէս կը նայինք, ինչո՞ւ չենք ուզեր արթննալ, նըլել տեսնալ թ՞նչ են ըրեր հին ազգերը, թ՞նչ կ'ընեն կոր հիմակվան ազգերը, թ՞նչ մենծ գործքեր՝ թ՞նչ հրաշալի բաներ, որ միշտ հետըհետէ անպակաս մեզ կը ցընեն » :

Այս առթիւ թերթը կը յիշէ գիտութեան եւ հայրենասիրութեան փաստեր՝ հին Աթէնքէն եւ Հռոմէն .

. . . « Մեր ազգին մէջն ալ հին ատենը քանի որ միաբանութիւնը, հայրենասիրութիւնը պակաս չէր նէ, մեծամեծ գործքեր տեսան : Բայց թ՞նչ չաւ, որ քիչ քիչ պակսելով՝ ինչվան աս օրս անունն ալ չմնաց . ինչ ըլլալն ալ չիտենք . միտքերնուս ալ չենք անցըներ . սասնկ եկեր, սասնկ կ'երթանք : Ինչո՞ւ ազգիս օգուտ մը չըրած երթամ տէր ըսելու չե՞նք մի : Ամա ըսես, մենք աշխարհական, տուն տեղի տէր, ուսումնական չենք, ձեռվնիս զրիչ չունինք, ի՛նչ օգուտ կընանք ազգին ընել . փէք աղէկ կրնանք ընել՝ թէ որ մտմտանք նէ մեզի ընկածը ընելու : Եւ թէպէտ օգուտ ընողը չընողը նոյնպէս կը մեռնի կ'երթայ . ամա միայն աս զանազանութիւնով՝ որ մէկին մեռած ատենը անունն ալ մէյտեղ կը մեռնի, բայց մէկալին յաւիտեան չի մեռնիր» :

Խնջոյք մը չա՞րժեր այս ճառը, այնքան պարզունակ եւ սրտառուչ : Լեզուն ալ իբրեւ համեմ :

ՎԱՀԷ

19 ՆՈՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԴԱՏԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Աժանս Հավասի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն, մարտ 29 թուականով .—

1938 մարտ 12ին, ճիշդ այն օրը երբ Մոսկուայի մէջ մահուան կը դատապարտուէին Պուխարին եւ իր 17 ընկերները, Խ. Միութեան զինուորական Գերագոյն Ատեանին շրջուն բաժինը դռնփակ նիստ գումարելով Ալմա Աթայի մէջ, (մայրաքաղաք Խազախիստանի), մահուան կը դատապարտէր 19 «ազգային - ֆաշականներ, Թրոցքիականներ եւ Պուխարինեաններ», որոնց գլուխը կը գտնուէին Կուլումբետով՝ նախկին վարչապետ Խազախիստանի, Իսխաքայեւ՝ նախկին փոխ - վարչապետ եւ նախկին դատախազ, Սադվոքասով՝ նախկին քարտուղար կեդր. կոմիտէի : Դատապարտեալները իրենք զիրենք յանցաւոր համարած էին իբրեւ հայրենադաւ, իբրեւ անջատական, իբրեւ վնասարար, իբրեւ լրտես եւն. :

« Քաղաքատնտեսական Փրավտա» մարտ 22ի թիւով հաղորդեց թէ մահավճիռը գործադրուած է :

*** Գործավարներու խորհուրդը (կառավարութիւն) կը յայտարարէ թէ Հիւսիսային շրջանի ծովային հաղորդակցութեանց վարչութիւնը, որուն պետն է ակադեմական Օթթօ Շմիտ եւ որուն ղեկավարութեամբ կազմակերպուեցաւ Հիւսիսային Բեւեռի օդանաւային արշաւը (Փափանին), բաւարար աշխատանք չէ կատարած 1937ին : Մինչեւ ապրիլ 15 ժամանակ տրուած է, իր ծրագիրը ներկայացնելու համար, որպէսզի դարմանուին անցեալ սխալները : Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ .— « Ժողովրդական գործավարներու խորհուրդը կը կարծէ թէ պատահական չէ որ փոխադրանաւերու կէսը եւ գրեթէ բոլոր սառնաբեկ նաւերը սառոյցներու մէջ խրեցան, հետեւաբար վտանգուեցան :

Այդ շրջանին հարկ եղած է միջոցներ ձեռք առնել, փրկելու համար 800 հոգի, որոնք սառոյցներու մէջ մնացած էին : Այս բոլորէն կը հետեւի թէ Փրոֆ. Շմիտ եւս, որ այնքան խանդավառութեամբ կը փառաբանուէր դեռ վերջերս, ինկած է սեւ ցանկին մէջ, թէեւ դեռ դատի չէ քաշուած : Մոսկուայի վերջին դատավարութեան ատեն, Շմիտի օգնականը՝ Բերգամինով եւս ամբաստանուեցաւ իբրեւ դաւադիր :

*** Կը հաստատուի նախկին ընդհ. դատախազին՝ Կրիլէնկոյի բանտարկութիւնը :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ փախստականներու պաշտպանութեան համար կոչ մը ուղղած էր Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, 19 պետութեանց : Իտալական կառավարութիւնը մերժեց մասնակցիլ այս ձեռնարկին, չուզելով տարագիրներ ընդունիլ Գերմանիայէն, Աւստրիայէն եւ ուրիշ երկիրներէ : Նպաստաւոր պատասխան տուած են Ֆրանսա, Պերճիա, Շուէտ եւ Հոլանտա . Ամերիկայի պետութիւններէն եօթը :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՃԱՓՈՆ առաջարկեցին գնել Մեքսիկայի քարիւղի հանքերը, որոնք ազգայնացուած են : Մեքսիկա մերժեց :

ՀՌՈՄԻ անգլիական դեսպանը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ : Երկու պետութիւնները կը ջանան ընդհանուր համաձայնութեան մը յանգիլ մինչեւ Զատիկ :

ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վերջին ընդհ. պատերազմի ծագման եւ պատճառներու շուրջ եղած բազմաթիւ հրատարակութիւնները անվիճելի կերպով կը հաստատեն որ պատերազմը կանխատեսուած էր եւ անխուսափելի նկատուած բոլոր եւր. պետութիւններու կողմէ, 1914էն գոնէ քանի մը տարի առաջ: Մենք էինք միայն որ չէինք գուշակած եւ չէինք կրցած ըմբռնել պատերազմին գալուստը եւ անոր սպառնալիք հանգամանքը: Մեր այս կարճատեսութիւնը եւ անփութութիւնը հիմնական պատճառներէն մէկը եղաւ, պատերազմէն այնքան կոտորակուած եւ ուժասպառ դուրս գալուն:

Անցեալ դէպքերու մասին այսչափ մը գոնէ կարծիք մը յայտնելը կարեւոր է, որովհետեւ դէպքերը դիտելու եւ անոնց մասին գաղափար մը կազմելու ձեւէն կախում ունի ի վերջոյ տրուելիք որեւէ որոշում եւ կատարուելիք որեւէ աշխատանք:

Այս օրերուն նոյնքան սաստկութեամբ դրուած է մեր ժողովուրդին առջեւ միջազգային դէպքերը գնահատելու անհրաժեշտութիւնը: Պէտք է յստակ կարծիք մը կազմել թէ ի՞նչ ուղղութեամբ պիտի ընթանան պետութիւններու այժմու ձգտուած յարաբերութիւնները, կարելի պիտի ըլլա՞յ խաղաղ լուծում մը գտնել շահերու եւ ազդեցութեանց արդի անզէն պայքարին, պատերազմը անխուսափելի՞ է թէ չէ: Այս հարցումին տալիք մեր պատասխանէն կախում ունի մեր ընելիքին ճշդումը, հետեւաբար անհրաժեշտ է որ տրուելիք պատասխանը արդիւնքը չըլլայ դէպքերու մակերեսային քննութեան, եւ ոչ ալ դունաւորուած ըլլայ անհատական տրամադրութիւններով եւ մարգարէութիւններով: Լուրջ պատասխան մը հնարաւոր է միայն լաւ յարաբերութիւններով ստացուած ճշգրիտ տեղեկութիւններու վրայ: Մեր իրականութեան մէջ ալ ամէնէն շատ պակասծը տեղեկութիւններ ստանալու եւ յարաբերութիւններ ստեղծելու գործն է: Երբեւիցէ բուն արժէքով չենք կրցած ըմբռնել այս աշխատանքին խորհրդաւորութիւնը, անոր կազմակերպուած ձեւը չենք տեսներ մեր մէջ: Մեր ունեցած բոլոր տեղեկութիւնները պատահական աղբիւրներէ են, թերթերէն են առաւելապէս, հետեւաբար կրնան եւ ճիշդ չըլլալ: Վիճելի կամ կասկածելի լուրերով կարելի չէ ճիշդ դատումներ ընել եւ լաւ որոշում տալ: Ճիշդ տեսնելու կարողութիւնը քաղաքական մարդէն պահանջուած առաջին արժանիքն է: Ճիշդ տեսնելու համար են առաւելապէս բոլոր դեսպանութիւնները, հիւպատոսութիւնները, լրտեսական կազմակերպութիւնները պետութիւններուն: Չորս պատի մէջ խոկալով, խորհրդածելով կամ վիճելով կարելի չէ քաղաքական որոշում տալ: Դուրսի դէպքերն են, արտաքին ուժերու դասաւորումներն են որ կը մղեն նաեւ ճշդելու քու դիրքը: Ուժերու նուազագոյն վատնումով եւ մեծագոյն առաւելագոյն շահը ձեռք բերելու արհեստն է քաղաքականութիւնը, հետեւաբար զայն կարելի է գործածել դուրսի ուժերու դիրքը լաւ ճշդելով միայն:

Մեր պայմաններու մէջ անկարելի է թերեւս իրականացնել յարաբերական գործերով զբաղող լաւ կազմակերպութիւն մը: Այդ թերին մասամբ կարելի է լրացնել, եթէ իւրաքանչիւր Հայ գիտակցի որ ինքը բարոյական պարտականութիւնն ունի իր ստացած տեղեկութիւններն հաղորդելու մեր քաղաքական ճակատագրով զբաղող կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն:

Այս միջանկեալ բացատրութիւններէն վերջ, փորձենք պատասխան մը տալ վերը դրուած հարցին:

Անվիճելի կը թուի որ նոր պատերազմ մը միւսին պէս ընդհանուր պիտի ըլլայ, ուրեմն մեր պատասխանը չի կրնար տարբեր ըլլալ միւս ժողովուրդներու տալիքէն: Եթէ աչքի առաջ ունենանք բոլոր պետութիւններու կազմակերպութեան ձեւը, կը տեսնենք որ պատերազմական նախապատրաստութեան հիմնական մասը, առանցքը նոյնիսկ կը կազմէ պետական մեքենային: Այս ձեւը կը բխի այն ընդհանուր ըմբռնումէն որու համաձայն, ինչպէս անցեալին նոյնպէս ապագային համար, պատերազմը անխուսափելի միջոցը կը նկատուի, վերջին պահուն, լուծելու պետութիւններու միջեւ եղած վէճերը: Պետութիւններու ծագումէն մինչեւ այսօր տիրող մտածման այս ձեւը չէ անշուշտ որ այսօրուան կացութիւնը կը յատկանշէ: Պատերազմը հրէշային եւ բարբարոս նկատող մտայնութիւնն ալ չէ պետութիւններու յարաբերութիւնը ճշդող նկարագիրը: Իրականութիւնը այն է որ այսօր կան պատերազմ ուզող եւ չուզող պետութիւններ: Եւ որովհետեւ ուզողի մը արարքը բաւական է պատերազմը յառաջ բերելու, հակառակ չուզողներու կամքին, ուրեմն հաւանական է ու կարելի:

Շատ պարզ է որ պատերազմի կողմնակիցները «պատերազմ պատերազմի համար» նշանաբանով չէ որ կ'առաջնորդուին: Իրենքզիրենք անիրաւուած եւ զրկուած նկատող պետութիւններն են, որոնք սպառած կը նկատեն բոլոր տարբեր տեսակի միջոցները, իրենց պահանջները իրականացնելու համար ու պատերազմը կը նկատեն միակ ու վերջնական միջոցը՝ արժեցնելու իրենց իրաւունքները: Անվիճելի է որ կան այս համոզման եկած պետութիւններ այսօր թէ Եւրոպայի եւ թէ Ասիոյ մէջ: Այս վերջին երկրամասին մէջ արդէն կատարուած է ժեստը եւ եթէ կ'ուշանայ տակաւին Եւրոպայի մէջ, պատճառը այն է որ պատրաստութիւնը չէ լրացած: Կարելի է մտածել թերեւս որ պատերազմ ընելու սպառնալիքը միայն բաւարար կ'ըլլայ կարգադրելու շատ մը վիճելի խնդիրներ ու մարդկութեան կը խնայուի այդ ահաւոր չարիքը: Շատ տեսնուած են պատմութեան մէջ միայն սպառնալիքով կարգադրուած խնդիրներ: Բայց պարագան նոյնը չէ հիմա: Պետութիւններու միջեւ դրուած հարցերու արժէքն ու կարեւորութիւնը թոյլ կուտան կարծելու որ ներկայացուած այդ խնդիրները չեն կրնար լուծուիլ իրաւախոհութեամբ: Մինչեւ հիմա կատարուած փորձերն ալ, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցով, դիւանագիտական սովորական ճամբով կամ միջազգային խորհրդաժողովներով կը հաստատեն արդէն թէ արդի պետութիւնները իրենց կառուցուածքով, ձգտումներով, շահերով եւ հոգեբանութեամբ անընդունակ են իրենց պատկանած ժողովուրդներու յարաբերութիւնները հիմնաւորել փոխադարձ վստահութեան վրայ: Կարելի չէ եղած ժողովուրդներու շահերը հաշտեցնել, որովհետեւ շահը համանիշ դարձած է ընչաքաղցութեան, իր վայրկը ուրիշին զրկանքով աւելցնելու ագահութեան:

Շատ պետական մարդիկ ըսած են որ պատերազմը յաղթականի համար իսկ շահաւոր չէ: Ասիկա ըսողներուն եւ ասոր հաւատացողներուն համար անըմբռնելի պիտի ըլլար պատերազմը կարելի նկատել եւ պատրաստութիւններ տեսնել պատերազմի: Ուրեմն կան պատերազմը շահաւոր գործ ընդունող պետական ղեկավարներ: Շահաւոր ոչ թէ ժողովրդական զանգուածներու, որոնք երբեք չեն օգտուած պատերազմներէ, այլ ամէն ազգի մէջ գտնուող այն խմբակներուն համար որոնք նիւթական եւ հեղինակութեան շահ կը տեսնեն եւ իսկապէս ալ կ'ունենան թէ յաղթելու եւ թէ յաղթուելու պարագային:

Պատերազմի անկարելիութեան մասին խօսող չկայ այլեւս, կան միայն յետաձգման աշխատողներ: Բոլորին ներքին համոզումը այն է թէ ամիսներու խնդիր է որ օրերու ալ կրնայ վերածուիլ, եթէ միջազգային արկածները այս ընթացքով շարունակուին: Կացութեան այս ըմբռնումէն պէտք է հանել եզրակացութիւններ, ինչպէս կ'ընեն միւս բոլոր ժողովուրդները: Պէտք է ընդօրինակենք զանոնք մեր միջոցներուն թոյլ տուած չափով:

Իրենց պատրաստութեան մէջ բոլորը կը ղեկավարուին քանի մը ընդհանուր սկզբունքներով եւ օգտակար է զանոնք երեւան հանել: Այդ սկզբունքներէն են.—

1. Որեւէ ժողովուրդ իր սեփական ուժերուն միայն պէտք է վստահի իր գոյութիւնը եւ շահերը պաշտպանելու համար: Բարեկամութիւն եւ զինակցութիւն չեն կրնար ապահովութիւն ներշնչել. վտանգի ատեն կրնան բացակայիլ: Վտանգի պահուն միայն պետութիւնները կը ճշդեն իրենց դիրքը, անկախ իրենց յանձնառութիւններէն եւ խոստումներէն: Բարեկամը կամ զինակիցը կը մնայ իբրեւ այդպիսին, եթէ ճակատագրական պահուն շահ եւ օգուտ ունի:

2. Հակառակ խոստումներու անվստահելիութեան, որ եւ է ժողովուրդ կ'աշխատի կրցածին չափ շատ բարեկամներ ու զինակիցներ ունենալ, ուժերու յարաբերութեանց մէջ աւելի կշիռ տալու համար իր քաղաքական դիրքին, մէկ կողմէ թշնամութեանց եւ յարձակումներու նուազ հրապուրիչ ըլլալու համար:

3. Իւրաքանչիւր ժողովուրդ կ'աշխատի պատրաստուիլ իր ուժերու ամբողջութիւնը երեւան հանել, ոչ միայն զուտ զինուորական եւ տնտեսական գետնի վրայ, այլեւ բարոյական տրամադրութիւններու ուղղութեամբ:

Գաղափարական հարցեր, ընկերային խնդիրներ շատ փոքր եւ ճղճիմ կ'երեւին գալիք վտանգի մեծութեան հետ բաղդատելով: Կարգ մը պետութիւններու մէջ արդէն մէկ կազմակերպութիւն միայն գոյութիւն ունի, ուրիշ տեղեր կան կուսակցութիւններ, սկզբունքներու եւ տեսակէտներու տարբերութիւններ, բայց պայքարի եւ վէճի բնոյթը անոնց միջեւ հիմնապէս փոխուած է: Դուրսին հանդէպ մտածողութեան եւ կեցուածքի նոյնութիւն: Տեսնուած տարբերութիւնները գոյութիւն ունին նաեւ նոյն չափով միեւնոյն կուսակցութեան զանազան ձգտումներուն միջեւ, այդ տարակարծութիւնները վտանգաբար կը չքանան վտանգի օրը: Ժողովուրդները եկած են այն խոր համոզման թէ գալիք պատերազմը գոյութեան պատերազմ մը պիտի ըլլայ: Այդ վիճակին մէջ դիմանալու եւ մնալու միակ ձեւը, ամբողջովին մէկ մարդու պէս հրապարակ գալն է: Պատմութեան մէջ անցած կ'երեւի այն շրջանը երբ ժողովուրդները կը մտածէին երկու տեսակ հակոտնեայ քաղաքականութիւն վարել, մէկուն անյաջողութեան պահուն, միւսին ապաւինելու համար: Իր հիմնական ըմբռնումին մէջ ալ այս ձեւը չարդարանար, ոչ միայն այն պատճառով որ ժողովուրդին ուժը երկուքի բաժնելու աղետաբեր հետեւանքը կը կրէ իր մէջ, այլ եւ այն պարզ տրամաբանութեամբ որ ձախողած քաղաքականութեան մը հակառակ ուղղութիւնը պիտի պարտադրուի արդէն հակառակորդին կողմէ: Որ եւ է կերպով չարդարանար «պահեստի քաղաքականութեան» մը ունենալու մտայնութիւնը, նոյնիսկ տկար ժողովուրդներու համար: Փոխանակ այդ ուղղութեամբ միտքը յոգնեցնելու, աւելի լաւ է առողջ ու ճիշդ քաղաքականութեան մը հիմքերը որոնելու մտահոգութեամբ տարուիլ:

ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

(ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Պ. Գ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆԻ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ֆրանսայի մէջ քարիւղի ճարտարարուեստը դրուած է արտօնագիրներու դրութեան եւ պետութեան հսկողութեան տակ: Ֆրանսա, տարեկան մօտաւորապէս կը ներածէ 6.150.000 թոն հում քարիւղ, որ կը զտուի տեղական զտարաններու մէջ, ինչպէս նաեւ 1 միլիոն 600.000 թոն արտադրութիւն արդէն իսկ զտուած:

Այս գումարէն պէտք է հանել մօտաւորապէս 600.000 թոն, որ սահմանուած է վերարտածման իբրեւ աւարտած արտադրութիւն:

Կ'արժէ այս առթիւ յիշատակել որ հակառակ ուրիշ երկիրներու, ֆրանսական սպառումը, շատ քիչ համեմատութեամբ կ'աւելնայ: 1937ի սպառումը եղած է 4.900.000 թոն զանազան տեսակի արտադրութիւններ որոնց 2.530.000 թոնը վառելանիւթ (essence), Արդ, 1932էն ի վեր այս թիւը վերի վերոյ անշարժ մնացած է, 2.200.000էն 2.500.000ի միջեւ փոխուելով: Եւ սակայն 1932էն 1937, ինքնաշարժերուն թիւը հարիւր հազարներով աւելցած է: Ասիկա կարելի է վերագրել անոր որ վառելանիւթի գինին աստիճանական բարձրացումը բնականաբար կը սահմանափակէ սպառման քանակութիւնը:

Քարիւղի ֆրանսական ճարտարարուեստին մէջ, ամէնէն կարեւոր իրողութիւնը այն է որ տասը տարիէ ի վեր զտումի ճարտարարուեստը մեծ զարկ ստացած է:

Մինչեւ 1903, Ֆրանսա հասած քարիւղին 80 առ հարիւրը, կը ներածուէր հում, զտուելու համար ֆրանսական գործարաններու մէջ: Բայց 1903ի մաքսային օրէնքը, զտումի ճարտարարուեստը զրկելով ո եւ է պաշտպանութենէ, պատճառ եղաւ, մինչեւ 1929, այս ճիւղին գրեթէ ամբողջական անհետացման, այնքան որ, այդ թուականին Ֆրանսա, իր գործարաններուն մէջ կ'արտադրէր իր սպառումին հարիւրին տասը միայն, մնացեալ իննըսուն առ 100ը ներածելով իբրեւ աւարտած արտադրութիւն: Արդ, 1928 մարտ 30ի օրէնքը այս վիճակը բոլորովին փոխեց: Ներկայիս գործադրուած մաքսային օրէնքի մը շնորհիւ, Ֆրանսայի այս օրուան հում քարիւղի ներածումները հինգ անգամ աւելի են քան աւարտած արտադրութիւնները, որոնք դուրսէն կը ստացուին: Այժմ գոյութիւն ունին Ֆրանսայի մէջ քարիւղի 15 զտարաններ, որոնց ամբողջութիւնը ամէնէն արդիականն է ամբողջ Եւրոպայի մէջ եւ որոնք գլխաւորաբար կը գտնուին ստորին Սէնի, ստորին Լուարի, Ժիրոնտի մէջ եւ Պէռի լճին շուրջ:

Այս զտարաններէն անցած հում քարիւղին քանակութիւնը, 5.700.000 թոն 1935էն 1937, բարձրացած է 6.150.000 թոնի:

Այս ճարտարարուեստին շահագործման համար, վիթխարի գումարներ սահմանուած են: 1937ին սկիզբը, անոր յատկացուած դրամագլուխը կը հասնէր 2 միլիառ 600 միլիոն Փր.ի: Քարիւղի զտման գործողութիւններու ատեն, գործարան մտած 100 քիլոկրամ հում քարիւղը կուտայ 88 քիլոկրամ պատրաստ վառելանիւթ: Եւ որովհետեւ 1937ի ընթացքին Ֆրանսայի մէջ զտուած քարիւղին քանակութիւնը կը բարձրանայ 5.146.641 թոնի, ուրեմն հարկ եղած է արտասահմանէն 5.848.456 թոն հում քարիւղ ներածել, որուն արժէքը կը հասնի 2.058.071.666 ֆրանք:

Եթէ հարկ ըլլար մաքրուած ամբողջ քարիւղը արտասահմանէն ներածել, պէտք պիտի ըլլար վճարել 2.586.323.-525 ֆրանք: Այս հաշուով, յայտնի կ'ըլլայ որ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած զտումի գործարանները տարեկան աւելի քան 722 միլիոն ֆրանքի բացառիկ շահ մը կ'ապահովեն:

Ազգային հողի վրայ կատարուած այս գործողութեանց շնորհիւ, քիմիական արտադրութեանց ճարտարարուեստն ալ, մեծ չափով կ'օգտուի, [illegible] անհրաժեշտ քիմիական նիւթերը:

Դասախօսը տակաւին կարգ մը յաւելուածական ծանօթութիւններ ու վիճակագրական տեղեկութիւններ տալէ վերջ, անցաւ երկրորդ մասին, — վառելանիւթի անկախ աղբիւրներու տիրացումը:

Այս մարզին մէջ, Ֆրանսա տակաւին կարեւոր շահաստաններ չունի: Առայժմ շահագործուող միակ վայր մը կայ կարեւորութեան արժանի, ատիկա է Ալզասի մէջ Փէշըլպրօնի հանքը, որ տարեկան կ'արտադրէ մօտ 75000 թոն: Սպառման անհրաժեշտ քանակութեան մէջ շատ չնչին մաս մը: Հարաւի մէջ կան մէկ քանի աննշան հորեր ալ որոնք սպառելու վրայ են:

Ազգային գետնի վրայ, փնտռտուքները սակայն կը շարունակուին: Այնպէս եւ գաղթավայրերու մէջ:

Ֆրանսայի ամէնէն կարեւոր հասոյթը կը կազմէ Իրաքի քարիւղի ընկերութեան մէջ իր ունեցած բաժինը որ կը հասնի 23.75 առ հարիւրի:

Բնական քարիւղէն զատ Ֆրանսա կ'արտադրէ նաեւ, համեմատաբար քիչ քանակութեամբ արուեստական վառելանիւթեր որոնք սահմանուած են պատերազմի ատեն գործածուելու. Այսպէս, վառող ալքոլը, որուն ամենամեծ արտադրողը աշխարհի Ֆրանսան է:

Աւելցնենք որ արհեստական վառելանիւթերու պատրաստութեան ճարտարարուեստն ալ տարուէ տարի կը զարգանայ:

Մեր հայրենակից երիտասարդ գիտնականը, որ այնքան ձեռնհասօրէն տարեց այս շատ հետաքրքրական արդիական դասախօսութիւնը, [illegible] լսողներուն շահագրգիռ եւ լարուած ուշադրութեան մէջ, որոնց մէջ [illegible] աւելի մասնագէտներ, եզրակացուց զայն հետեւեալ կերպով —

Ֆրանսա, ընդհ. պատերազմէն առաջ կ'անգիտանար քարիւղին կարեւորութիւնը եւ իր տնտեսական քաղաքականութեան մէջ, մասնաւոր տեղ մը չէր յատկացուցած անոր: [illegible] պարագաները, թէեւ [illegible] եղան պատճառ զայն պարտադրելու [illegible] Ֆրանսա, իր այս յետամնացութիւնը դարմանելու համար հսկայական [illegible] ճիգ կը թափէ ներկայիս: [illegible] իսկ հասած է կարեւոր հանգրուան մը որուն ապացոյցը այն է որ [illegible] դրացի երկիրներ ինչպէս Պելճիքա, Իտալիա, Սպանիա, եւ ուրիշ [illegible] եւ մասամբ Անգլիա, ընդօրինակելով Ֆրանսական դրութիւնները, ինչ [illegible] արդարացի հպարտութիւն մը [illegible] կազմել Ֆրանսայի համար:

Այս տեղեկութիւնները ամբողջ[illegible] նելու եկան այն պատկերներն ու [illegible] սարանները որոնք դասախօսութեան վերջ Պ. Ալեքսանեան մոգական [illegible] տերով ներկայացուց, անհրաժեշտ բացատրութիւններով:

Աւելորդ է յիշել այն խոր տպաւորութիւնը զոր ներկաները կրեցին [illegible] շահեկան դասախօսութենէն, [illegible] լով կրկին առիթ ունենալ զինք լսելու:

ԳՐ. ՃՕԼՕ[illegible]

ՀԱՅԵՐԸ ԽԱՐԲԻՆԻ ՄԷՋ

«Սիոն», Երուսաղէմի պատր[illegible] քութեան օրկանը, իր Մարտի [illegible] կը հրատարակէ Խարպինէն [illegible] թղթակցութիւն մը որուն [illegible] հայերէնի եւ եկեղեցւոյ ու [illegible] պատմութեան դասընթացքը, [illegible] սողիկ վրդ. սկիզբէն առաջնորդ[illegible] կազմակերպել Խարպինի մէջ, [illegible] ուած է գեղեցիկ յաջողութեամբ: Երկու սեռէ պատանիներ եւ երի[illegible] սարդներ ուրախութեամբ կը հետեւ[illegible] անոր. հայերէն խօսելու տենչը [illegible] հրած է ամէնքը: Երբեմն հանդի[illegible] կան երեկոյթներ եւս տեղի կ'ու[illegible] նան, տարէցներն ալ սկսած են [illegible] սրդէն հայերէն, զոր մոռցեր էին [illegible] կար տարիներէ ի վեր:

*** Թարգմանչաց տօնին [illegible] կատարուեր է գրական եւ գեղար[illegible] տական հանդէս՝ Հայ Մշակոյթ[illegible] անուան տակ, եկեղեցւոյ [illegible] ազգային սրահին մէջ. հայերէն [illegible] րը եւ արտասանութիւնները [illegible] ջողութեամբ եղանակեր եւ [illegible] են նորավարժ երիտասարդներ, [illegible] զում եւ խանդավառութիւն [illegible] ուած են:

Հոգեւոր հովիւը հանդանակութ[illegible] ձեռնարկած է, ազգ. կալուած մը [illegible] ունեցնելու համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Բազմաթիւ առիթներով Սուլիսին այցելեց Սուլթան Ահմէտ, Սիւլէյմանիյէի եւ Այա Սոֆիայի մզկիթները: Այս վերջինին հսկայական տարածութիւնը հիացում եւ սարսափ ազդեց իր վրայ: Անիկա կառուցուած էր իբրեւ քրիստոնէական Մայր Տաճար մը: Պոլսոյ գրաւումին յաղթական էին անոր նշանաւոր որմանկարները, բայց Թուրքերը չէին կրցած պէտք եղածին պէս «դաւանափոխ» ընել ու իրենց կրօնական պահանջներուն յարմարցնել զայն: Համաձայն քրիստոնէական կանոններուն, Տաճարը դէպի Արեւելք կը նայի. ու քանի որ Մարգարէին հետեւորդները պարտաւոր էին Մէքքէի կողմը դառնալ աղօթքի ատեն, բոլոր գորգերն ու կարասիները շեղակի դասաւորած են: Այդ կերպով Մահմետականներու ներկայութիւնը Այա Սոֆիայի մզկիթին մէջ առժամանակեայ կը թուի անցորդին՝ թէեւ անոնք վեց հարիւր տարիէ ի վեր իրենց պաշտամունքը կը կատարեն այնտեղ:

Սուլիսին քանի մը անգամ խօսքի բռնուեցաւ մոլլաներուն հետ, հասկնալու համար թէ Քէմալի տնօրինութիւնները անոնց հասոյթներուն կամ առանձնաշնորհներուն դէմ ինչ տպաւորութիւն գործած էին իրենց վրայ: Մոլլաները չարտայայտուեցան այդ կէտերուն մասին եւ միայն գոհացան բացատրելով թէ Կազին չէր արգիլած կրօնական պաշտամունքին շարունակութիւնը, իսկ հաւատացեալներն ալ իրենց կարելին կ'ընէին որ անոնք բանէ մը չզրկուէին: Եւ սակայն, անգամ մը շահեկան տեղեկութիւն մը ստացաւ: Մզկիթէն դուրս ելլող հաւատացեալ մը պարծանքով յայտնեց իրեն թէ կրօնաւորներուն թիւը աճած էր վերջերս: Երիտասարդը այդ լուրը ստուգեց հարցափորձի ենթարկելով մզկիթին դրան առջեւ շարուած մուրացկանները— անոնց «առեւտուրը» լաւ վիճակի մէջ էր ու հետզհետէ կը լաւնար: Սուլիսին քանի մը առիթներով Վոսփորի դիմացի եզերքը՝ Սկիւտար գնաց ու օր մը նոյնիսկ մինչեւ Մոտա երկնցաւ որովհետեւ, մտածեց ան, լաւ կ'ըլլար եթէ սորվէր Մէքքէնրուի բնակարանին ճիշդ հասցէն:

Սկովտիացիին տունը ընդարձակ, ամրակուռ շէնք մըն էր, իր սեփական պարտէզին մէջ զետեղուած եւ կը նմանէր այն բնակարաններուն որոնք կարելի է գտնել Լոնտոնի լաւագոյն արուարձաններուն մէջ: Շրջակայ տուներն ալ գրեթէ միեւնոյն յատակագծին վրայ շինուած էին ու շատ տարօրինակ կը թուէր այդ տեսակ շէնքերով եզերուած փողոցներ տեսնել Ասիոյ ափերուն վրայ: Բայց Սուլիսին լաւ գիտէր թէ անգլիացի վաճառականներն էին որ շինել տուած էին զանոնք ութսունական թուականներուն եւ հիմա անոնց յաջորդները կը բնակէին այնտեղ:

Սուլիսին ուշադրութեամբ դիտեց ամէնէն կարճ ճամբան որ Մէքքէնրուի բնակարանը կը տանէր— կրնար յանկարծ պէտք ունենալ անոր— ու պանդոկ վերադարձաւ:

Առաջին օրերու խանդավառութիւնը սկսաւ հետզհետէ նուազիլ: Այս հատուկտոր բարեկամութիւնները անծանօթներու հետ, որոնց կ'ընկերանար քաղաքը տեսնելու պատրուակով, որոնց հետ կը ճաշէր յաճախ՝ շարունակելու համար երկար, բարակ խօսակցութիւններ որոնք ոչ մէկ արդիւնքի չէին յանգեր, բացարձակ ժամավաճառութիւն կը նկատէր: Շատ կը սրտնեղէր որ տակաւին չէր կրցած տիրանալ իր աշխատանքին ու հետզհետէ կը խորհէր թէ Սըր Ճորճի մտավախութիւնները թերեւս անտեղի էին: Եւ սակայն, ինքն ալ ներքնապէս կը զգար թէ Պոլսոյ այդ եռուզեռ կեանքին տակ անսովոր բան մը ծածկուած էր. եթէ միայն ճամբայ մը գտնէր այդ գաղտնիքին թափանցելու համար...

Սուլիսին չէր սիրեր սկսնակ գաղտնի ոստիկանի մը պէս ծպտուիլ, բայց վերջ ի վերջոյ տեսաւ որ ուրիշ ճար չկար, ժողովուրդին ստորին խաւերուն հետ շփման մէջ գտնուելու համար: Հետեւաբար չորս դին ինկաւ եւ գործածուած հագուստներ գնեց, կտոր մը այս տեղէն, կտոր մը այն տեղէն եւ իրիկուն մը իր Թաքսիմյայի բնակարանէն դուրս ելաւ «հագուած-սքօղած» ու սկսաւ թափառիլ փողոցներուն մէջ: Ոչլոր սատահակի մը երեւոյթը ունէր: Քանի մը գիշեր պտըտեցաւ այդպէս եւ իր արդուզարդն ու շարժումները կատարելագործելու համար, ուշադրութեամբ դիտեց այն միւս թշուառները որոնք ման կուգային ճամբաներուն վրայ: Ցետոյ փորձեց իր այդ տարազով բարեկամութիւններ հաստատել: Գնաց Խասքէօյի աղքատանոց թաղը, որ Յեղափոխութենէն վերջ Պոլիս ապաստանած ռուս տարագիրներուն սեփական ժամադրավայրն էր:

Բնականաբար չէր կրնար թուրք ձեւանալ. իր աչքերուն վառ կապոյտը պիտի մատնէր զինքը: Ուրեմն ինքնիրեն ներկայացուց իբրեւ խեղճ տարագիր Աւստրիացի մը որ պատերազմի վերջերը Պոլիս եկած էր Ճերմակ Ռուսներուն հետ եւ յետոյ իմացած [illegible] լալով որ կորսնցուցած էր իր [illegible] ներն ու ընտանիքը, այստեղ [illegible] ուած էր: Իր գերմաներէնը [illegible] լաւ էր, Ռուս մը կամ Թուրք մը [illegible] բելու համար, իսկ Պոլսոյ [illegible] թիւնը այլազան ցեղերու [illegible] մը ըլլալով, այդ տեսակ [illegible] մը շատ աւելի դիւրաւ կը [illegible] քան եւրոպական որեւէ ուրիշ [illegible] քաղաքի մէջ:

Խասքէօյ հասնելուն, Սուլիսին [illegible] մտաւ ցած, կամարակապ [illegible] մը, ուր հոծ բազմութիւն մը [illegible] տեղաւորուեցաւ փայտէ [illegible] առջեւ. միայն մէկ յաճախորդ [illegible] դիմացը: Թափթփած վրայ[illegible] սպասարկու կին մը հարցուց [illegible] կ'ուզէ: Երիտասարդը օղի մը [illegible] պրեց եւ լուռ ու մունջ նստաւ:

Քիչ վերջը սեղանակիցը իր [illegible] փայլուն աչքերը Սուլիսին [illegible] դարձնելով, ժամը հարցուց [illegible] քերէնով մը ու Անգլիացիին [illegible] խանին վրայ մեկնեցաւ: Սուլիսին [illegible] ունէր թէ ուրիշներ պիտի [illegible] սեղանը: Իրաւ ալ երեք [illegible] խորդներ եկան ու գրաւեցին [illegible] աթոռները:

(Շար.)

ՏՈՄՍԻՐ

«ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՀՍԿԱՆ»

Այս որակումը չի վերաբերիր Էյֆէլի աշտարակին (աւելի բախտաւոր՝ քան Բաբելոնի աշտարակը), ոչ ալ Քամիլլօ Քավուրի, որ «Թշուառ, Խոժոռ, Քսանամեայ ոտնակոխ» Իտալիոյ, Թշնամեաց ազատագրեց, այլ «սոցիալ, դեմոկրատ» Հնչակեան կուսակցութեան։ Եւ որակումը իմս չէ, կը պատկանի «Երիտասարդ Հայաստան»ի, (պաշտօնաթերթ նոյն կուսակցութեան Ամերիկայի Հրջանին)։

Բազմահմուտ հովեր չեմ ուզեր ծախել, համեստ են ծանօթութիւններս Հնչակեան կուսակցութեան ծնունդին, կեանքին եւ... ոչ, վերելքին մասին։ Դեկտեմբեր 19ին հաւաքոյթ մը սարքած էին Ուստրի մէջ (Ամերիկա)։ Ինծի՞ մեզքս ծածկեմ, բան մը սորվելու համար ուզեցի ներկայ ըլլալ։

Ոմն Վահան Զուգասըզեան (մակաւանդ սիրեմ) մէջտեղ ելաւ եւ խիզախ ձայնով գոռաց.

— «... Օձերը կը տրորուին առաւ, խլուրդները կը ճզմուին, կը պաշտպարուին («աֆէրի՛մ» այս բայերէն բառիդ համար), եւ յաղթական կարաւանն իր վէս ու վեհ ճակատը նոր արեւին տնկած կը քալէ, կը քալէ, իր ետեւ ձգած խաւարի լակոտները, փաշիզմի լաքէյները, որոնց փփրած — կատղած կաղկանձիւններ խաւարին ու լռութեան մէջ կը բաղուին առ յաւէրժ ...»։

— Ծօ, ի՞նչ կ'ըլլանք կոր, ըսի քովս նստողին։ Քար լռութիւն։

— «Վեր կաց, մինչեւ ճառախօսը, ըսեմ ի՞նչ կ'ուզես մարդ Աստուծոյ, պիտի ըսէի քիչ մնաց), բայց կուշ բեր, չարունակեց, Հնչակեան ընկեր, պայքարի ու մարտի փողը հնչած է...»։

— Ի՞նչ պատահեր է եղբայր, պատերա՞զմ հռչակուած է, ո՞ւր, ի՞նչ, ե՞րբ, հարցուցի դարձեալ քովս նըստողին, բայց ան (հաստ փորով մարդ մը) չըսեց կամ չլսել կեղծեց։

Մէկ մըն ալ ի՞նչ տեսնեմ, սեղաններուն վրայ սփռոցներ փռուեցան, կերուխում (առատ եւ ճոխ), կատակներ (վրանքաց), երգեր (Հայերէն, Թուրքերէն, անգլերէն), պարեր (արեւելեան եւ արեւմտեան), մաղթանքներ («յորդ եւ հոծ»), ցնծերգներ («գիլ ու զուլալ»), ծափ կը զարնէին ձեռքեր, թափ կուտային քրքիջներ, ամէնքն ալ կը կայտռէին, ամէնքն ալ կը ճռուղէին։ (Եթէ չէք հաւատար խօսքիս՝ բացէք Փետրուար 5 Թուակիր «Երիտասարդ Հայաստան»ը, եւ կարդացէք իր Թղթակցին նկարագրութիւնը, եթէ մարդը բառ առ բառ ըսածս չէ կրկնած՝ ես գլուխս կը կտրեմ։

Ուրեմն ռազմաշունչ հաւաքոյթը վերջացաւ բաղդասշունչ մթնոլորտով մը։

Մինչեւ հոս աղէկ, մինչեւ հոս առնեք զուարճացան, ես զուարճացայ, դուք զուարճացաք, բայց այս զուարճալիքները շատ լուրջ հետեւանքներ ունեցած են։ Իտալիոյ փաշական կառավարութեան գերագոյն խորհուրդը իմանալով որ Ուստրի մէջ «յիսնամեայ հսկան»՝ սոցիալ դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւնը՝ ժողով մը սարքած է ընդդէմ փաշիզմի, ընդհանուր զօրաշարժ հռչակած է, ծովային, ցամաքային եւ օդային ուժերով։

Լուրջ մտահոգութիւն եւ վայրկեաններ «կրիտիկական»։

×

Մենք երբ տասը տարեկան էինք, այս տեսակ խաղեր կը սարքէինք։

Մեր մէջ պեխաւոր, մօրուսաւոր, աւելոր մարդոց բազմութիւն մը կայ, որ տղայ է տակաւին։

ՀԱՅՈՐԴԻ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԿՈՉ ՄԸ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ֆախրի պէյ Պարուտի, Դամասկոսի արաբական ազգ. գրասենեակին նախագահը, հետեւեալ կոչը ուղղած է հայ երիտասարդութեան.

— «Ձեզմէ շատեր այս երկիրը եկան ուրպէս հետեւանք այն սարսափելի աղէտին որ ձեր ժողովուրդին վիճակուեցաւ, եւ ձեր ծնողները եկան իբր արդիւնք այդ աղէտին եւ դուք ծնաք հոս՝ այս արաբական պայծառ երկինքին տակ։ Դուք հոս եկաք որովհետեւ ձեր ազգային ազատութիւնը խըլուած էր ձեզմէ, հետեւաբար դուք գիտէք եւ կրնաք գնահատել ազգային ազատութեան արժէքը։ Ձեզի կը մնայ, ուրեմն, ձեր արաբ եղբայրներուն հետ մասնակցիլ ու բաժնել մեր երկրին ազատագրութեան գործը։ Անոնք պիտի գիտնան գնահատել եւ պահել ձեր համագործակցութիւնը։

Այս երկրին ժողովուրդը գիտէ թէ ձեր ձիրքերը կրնան օգտակար ըլլալ երկրին, ուստի անոնք սիրով եւ ուրախութեամբ կը հրաւիրեն ձեզ մըտնել իրենց ազգային եղբայրութեան շրջանակին մէջ։ Այս երկրին ժողովուրդը ճանչցած է աքսորի եւ գաղթականութեան դառնութիւնը մենք լաւ գիտենք ահուսարսափի եւ հալածանքին իմաստը, այդ իսկ պատճառաւ մեր ժողովուրդը կը ցաւակցի ձեզի հետ, եւ կը հրճուի որ այս յստակ եւ կապոյտ երկինքը կը ծածկէ ձեզ եւ իրենց սահմանները կը պարփակեն ձեզ։ Անոնք կը յուսան թէ դուք գործօն եւ հաւատարիմ տարր մը պիտի ըլլաք ազգային վերաշինութեան գործին մէջ, գիտակցելով ձեր իրաւունքներուն եւ զանոնք պահելու աշխատելով մէկտեղ պիտի գիտակցիք նաեւ երկրին իրաւունքներուն եւ պիտի յարգէք ու պահէք զանոնք։

ՈՎ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ, մի հաւատար թէ մենք մեր ազգային ծրագիրներու մէջ նկատի ունեցած չենք ձեզ եւ ձեզի յարմար տեղ չենք տուած ազգային վերաշինութեան գործին պատրաստութեան մէջ։ Ձեզի կը մնայ երկարել ձեռքերնիդ առանց որ եւ է կասկածի երբ մենք կ'երկարենք մերը ամենայն անկեղծութեամբ, ձեզի կը մնայ մօտենալ ձեր եղբայրներուն՝ արաբ երիտասարդութեան, փոխադարձ հասկացողութեան մը գալ անոնց հետ եւ գործել, աշխատիլ մայր երկրին փառքին համար, որովհետեւ դուք անոր ամբողջութեան մաս կը կազմէք եւ անոր կեանքին անհրաժեշտ մէկ տարրը կը ներկայացնէք։

Ես միշտ պատրաստ եմ ձեր եւ իրենց միջեւ այս եղբայրական կապը ստեղծել եւ կը յուսամ թէ իմ անունս պիտի արձանագրէք Հայ — Արաբ եղբայրակցութեան եւ միութեան գրքին էջին գլուխը, ու ասիկա ընդհանուր ընկերութեան եւ ազգին ճշմարիտ շահուն համար։

Դամասկոսի Արաբական ազգային գրասենեակը՝ որուն նախագահը ըլլալու պատիւը ունիմ, սիրով կ'ընդունի ձեզ միշտ եւ կը գործակցի ձեզի հետ, որ քաղաքէն որ ալ գաք եւ որ կուսակցութեան ալ որ պատկանիք։ Էս սէլամ ալէյքում»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

15 ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍ, 26 մարտ (Յառաջ). — Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի կոմիտէն սարքած էր երկրորդ հրապարակային դասախօսութիւն մը, ուրբաթ, 25 մարտ, իրիկուան ժամը 9ին, Թաղապետարանի Թատրոնին վերնայարկը։

Ժամանակին սրահը լեցուած էր։ Ընկեր Թէպոյեանի բացման խօսքէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Վ. Իշխանեան որ խօսեցաւ «Ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան եւ ինչ հեռանկարներ ունինք մենք» շահեկան նիւթին շուրջ։

— «Մեր երկրի գոյութիւնը ու տեւականացումը պայմանաւորուած են մասնաւորապէս Թուրքիոյ կացութեամբ։ Ուստի անհրաժեշտ է հետեւիլ, քննել անոր ուժեղ ու տկար կողմերը, բայց մանաւանդ անոր քաղաքական յաջողութիւններն ու ձախորդութիւնները»։ Եւ բանախօսը փաստերով ու թուականներով յիշեց այն վերելքը զոր Թուրքիան ունեցաւ 1918էն ասդին։ Քարտէսի մը վրայ ցոյց տուաւ, այդ վերելքին, աշխարհագրական, զինուորական տնտեսական ու նաեւ քաղաքական կողմերը։ Մի առ մի մատնանշեց, այն պատնէշները զոր Թուրքիա յաջողեցաւ կանգնել իր շուրջը, — Թուրքեւռուս զինակցութիւն, Պալքանեան ուխտ, Միջերկրականեան ուխտ, Սաատապատ, Մոնթրէօյլ, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութիւն, եւ վերջապէս իր յարումը հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին կապուած պետութիւններու՝ իբրեւ երաշխիք մը վտանգէ զերծ մնալու։ «Վերջին երկու տարին սակայն՝ վայրէջքի տարի մը եղաւ Թուրքիոյ համար։ Իր կնքած ուխտերն ու զինակցութիւնները այսօր փաստօրէն չկան, բացի Սաատապատէն։ Թուրքեւռուս յարաբերութիւնները այլեւս նոյն բարեկամական հանգամանքը չունին։ Պալքանեան ուխտը ցուցատախտակ մըն է, միջերկրականեան ուխտը գոյութիւն չունի, Ազգերու Դաշնակցութիւնը անդամալոյծ է, իսկ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքը չատոնց լքուած է, նոյնիսկ Անգլիայէն ու Ֆրանսայէն»։

Ճառին երրորդ մասը յատկացուած էր Թուրքիոյ ներկայ յարաբերութիւններուն, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ հետ։

Ընկերը թուեց բոլոր ներքին ու արտաքին ծալքերը այդ յարաբերութիւններուն ու պարզեց, թէ Իտալիա ինչու հարկադրուած է ի վերջոյ իր թաթը դնելու Թրքական հողերու վրայ։ Մատնանշեց այդ յարձակումին անմիջական հետեւանքները, Ցեղոյ պարզեց նոյնիսկ այսօրուան բարեկամներուն վաղուան բռնելիք ընթացքը եւն.։ Եւ վերջացնելով ըսաւ.

— «Պատերազմը հաւանաբար չպայթի։ Կայծակը պիտի փայլի փոքր պետութեանց գլխուն։ Մեզի համար մեծերը շղթանակ չեն հաներ կրակէն։ Դաշնակցութիւնը՝ յանուն մեր անթաղ մեռելներուն, յանուն մեր գոյութեան եւ վաղուան Հայաստանի անկախութեան՝ ձեռք կը մեկնէ մեր ազգային քաղաքական հոսանքներուն եւ տարրերուն, կը հրաւիրէ մոռնալ բոլոր վէճերն ու քինախնդրութիւնները, ճակատագրական վայրկեանին նուազագոյն կորուստով, առաւելագոյն արդիւնքը շահելու համար։ Մենք պէտք է ուժ դառնանք, եւ համախըմբուինք նշանաբանի մը շուրջ»։

Ճառը վերջացուց՝ ջերմ ծափերու մէջ։ Ընկեր Իշխանեանի երկու հրապարակային բանախօսութիւններն ու երեք դասախօսութիւնները խոր տըպաւորութիւն ձգեցին մեր գաղութին վրայ։

Հ. Յ. Դ. Վալանսի կազմին վրայ աւելցան տասը նոր ընկերներ։ Ռոմանի կազմին վրայ 5 ընկերներ։

Շ. Սեւան

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՍԹԱՆՈՋՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈ, 22 մարտ (Յառաջ). — Անցեալ շաբաթ Ֆրեմեան սըրահի մէջ տեղի ունեցաւ Սթանոզի Հայր. Միութեան խնջոյքը։ Սրահին ճակատը պարզուած էին հայկական եւ Ֆրանսական եռագոյնները, մէջտեղը՝ Միութեան խորհրդանշանը։ Սրահը նեղ պիտի գայ, կ'ըսէին հայրենակիցներ շաբաթ մը առաջ, բայց հինգշաբթի օր հայրենակից Պ. Արամ Սարաֆեանի մահը պատճառ եղաւ որ շատ մը հայրենակիցներ բացակայ ըլլան։

Ժամը 9ին ընկեր Յակոբ Թումանեան բացուած յայտարարեց հանդէսը։ Ցեռոյ յանկայս երգուեցաւ «Մեր հայրենիք»ը նուագով։ Կը մասնակցէին երիտասարդներ Կիրակոս Պօյաճեան եւ Յարութիւն Բարսեղեան, որոնք միշտ կը նուագէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր։ Հանդիսականներու ցանկութեամբ Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան որ իբրեւ բանախօս հրաւիրուած էր, ընտրուեցաւ նաեւ սեղանապետ։ Պ. Պէշիկթաշլեան շատ գեղեցիկ ճառով մը վեր հանեց հայրենակցական միութիւններու դերը եւ չեշտեց թէ ցեղի ոգին հրաշքներ կը գործէ։ «Մեզ Հայերուս համար նուիրական եւ պաշտելի է այս եռագոյնը որ կը ծածանի»։ Բանախօսը խանդավառուելով մթնոլորտէն, արձանագրուեցաւ անդամ Սթանոզի Հայր. Միութեան, ինչ որ ջերմապէս ծափահարուեցաւ ներկաներուն կողմէ։

Այս գեղեցիկ ճառէն վերջ ընկեր Յ. Թումանեան կարդաց նուիրատուներու ցանկը։ Բոլոր հայրենակիցները նուիրած էին խմելիք, ուտելիք, եւ դրամ, համագումար 800 ֆրանքէն աւելի։

Կարծես մէկը միւսին հետ մրցումի ելած էր, բան մը աւելի նուիրելու համար։

Այս առթիւ ըսենք որ Սթանոզցիները միշտ համախմբուած են իրենց Հայր. Միութեան շուրջ, մօտ 100 անդամներով։ Անցեալ հոկտեմբերին Ֆրանսական բանակ մտած հայ երիտասարդներու մէջ ունին 27 զինուորներ։

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր, Արտասանութիւններ ըրին Պ. Հայկ Նափուճեան, փոքրիկներ Գէորգ Ալեքսանեան, Զապել Աւլանեան, Օհաննէս Տէրտէրեան, Մարի Նափուճեան։ Երգեցին Օր. Խնկուհի Տէրտէրեան, Տիկին Աննիկ Հաճի Դանիէլեան, Պ. Յակոբ Պասմաճեան, ընկեր Աւետիս Գալէմքեարեան, եւ ուրիշներ։ Սրահը կը թնդար ազգային ու յեղափոխական երգերով։

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՀՐԷՇԸ...

— . —

«Ցուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Մոսկուայի վերջին դատավարութեան առթիւ, որուն 21 ամբաստանեալներէն 18ը դատապարտուեցան գնդակահարութեան (17 Մարտ).

— «Պուխարին, Ռիքով, Քրեսթինսկիյ, Փեաթաքով, Ռաքովսկիյ եւն., ինչպէ՞ս հաշտուիլ այն մտքին որ այս մեծանուն դէմքերը տասնեակ տարիներով պարզ լրտեսներ եղած են...

Լրտեսներ չէ՞ն. այդ պարագային ինչո՞ւ կը խոստովանին, ինչպէ՞ս է որ իրենց լրտեսութիւնը հաստատելու համար իրենք իսկ թուականներ, դէպքեր, անուններ եւ գործեր կը յիշատակեն...

Կը յօրինե՞ն այս ամէնը խորհրդաւոր չիճուկի մը ներգործութեանը տակ...

Կը զառանցե՞ն՝ անյաղթահարելի հիպնոզէ մը բռնուած։

Ֆիզիքական երկարատեւ ու ճիւաղային չարչարանքներու տակ զըրկուա՞ծ են արդեօք կամքէ եւ գիտակցութենէ...

Բուն ամբաստանեալները չէ՞ն, այլ նմանակնե՞րն անոնց, որ դիմակ հագած ամէն տեղ կը թափեն իրենց անունին, անցեալին եւ գաղափարներուն վրայ...

Այս եւ այս կարգի բոլոր ենթադրութիւնները կրնան հաւասարապէս ճիշդ ըլլալ, բացառութեամբ մէկ հատի միայն.

— Ո՛չ, լրտեսներ չեն քստմնելի ճիւաղին զոհերը...

Այս մտքին երբե՛ք կարելի չէ հաշտուիլ։

Եթէ կայ լրտես մը, եթէ կայ անբարոյացած հրէշ մը, որ հիւանդ է հոգիով եւ խաւար մտքով, այդ նոյնինքն դահիճն է, Քրեմլի կարմիր սուլթանը։

Երէկ էր տակաւին, որ իր ուսուցիչը — Նոյ Ժորդանիա — հրապարակով կը յայտարարէր, որ վկայութեամբը Ստեփան Շահումեանի եւ համոզումովը կովկասեան պոլշեւիկ կազմակերպութեան, Սթալին կապ ունեցած է ցարական օխրանկայի հետ (լրտեսական բաժանմունք) եւ ինք մատնած է Շահումեանի գաղտնի բնակավայրը ու մատնած իր ընկերը ոստիկանութեան ձեռքը։

Եւ, ո՞վ գիտէ, եթէ երբեք փըրկուած են ցարական շրջանի ոստիկանական դիւանները, պատմութիւնը վաղը ի՞նչ տապանագիր պիտի քանդակէ այս ճիւաղի գերեզմանաքարին վրայ։ Անժխտելի տուեալներով արդեօք պիտի չվկայէ՞ թէ՝

— Աստ հանգչի անօրակելի լրտես մը, որ կը հալածուէր լրտեսական սխտէ մը եւ որ նիշդ այդ պատճառով իր բոլոր մրցակիցները իբրեւ լրտեսներ կը խորտակէր...

Եւ ինչո՞ւ զարմանալ. մի՞թէ նուազ անբարոյութիւն է այն փաստաբանանքը իր անձին — չլսուած ու չտեսնուած մարդկային պատմութեան մէջ — որ այս հրէշը պարտադրեց հսկայ երկրի մը բոլոր ժողովուրդներուն։

Աստուածանալու այս ահաւոր մոլուցքէն բռնուած ջլախտաւոր մը ինչո՞ւ իր փայլուն մրցորդները ջախջախելու համար այս զէնքին չդիմէր, ինչո՞ւ զանոնք լրտես չհռչակէր, երբ մանաւանդ ինք թաթխուած է այս տիղմին մէջ եւ ինք կը հալածուի լըրտեսական ախտէ մը...

Գոհանալ մրցորդներու միայն ֆիզիքակա՞ն ջարդով...

Այս պիտի նշանակէր զանոնք ողջ պահել բարոյապէս, երբ գաղտնիք չէ իրմէ, որ գիտեն փայլիլ եւ իշխել նաեւ գերեզմանները...

Ո՛չ, հարկ էր ապականել նաեւ գերեզմանները՝ հոն ամփոփուած զոհերը լրտես հռչակելով...

Պայքարի այս հրէշային ոգին իր մէջ կը դնէր նաեւ պոլշեւիզմը, որ ինքնին՝ իբրեւ վարդապետութիւն՝ բացասումն է մարդկային բարոյականի։

Լենին կ'ուսուցանէր.

— Եթէ քեզի դրամ տուած են՝ արտասահմանէն գաղտնի գրականութիւն մտցնելու համար երկիր, անբարոյութիւն այն չէ՛, որ դու այդ դրամն առած, հանրատուն գացած եւ ծախսած ես հանրային կիներու վրայ, այլ այն, որ դու այդ դրամը ծախսելէ ետքը, այնուամենայնիւ, գաղտնի գրականութիւնը երկիր չես մտցուցած ...

Ա՛յս դպրոցին մէջ սնած ու մեծցած է այսօրուան հրէշը։

Անհնար է կարդալ Մոսկուայի դատերը եւ չտառապիլ հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ, պարբերաթերթ գրականութեան եւ Արուեստի, Թիւ 4։ Հրատ. Հայ Մտքի Տան։ Ճոխ բովանդակութեամբ եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ։ Կը պարունակէ նաեւ նմոյշներ հելլենական բանաստեղծութենէն։ Տարեկան բաժնեգին 40 ֆրանք։ Հասցէ — Գ. Կաուլարենց, 17 rue Hadji Stamou, Dourghouti, Athènes (Grèce)։

ԷՋԵՐ ՀԱՅԵԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ

ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

Թուրքը, հարստահարելու վարժ, մեզ փճացնելէ յետոյ Քիւրտերուն ըսած էր, ու այս վերջինները շատ յաճախ կ'ըսէին.

— Ափսո՛ս, չզիտցանք, թէ որ այս Հայերուն հետ միանայինք, այս անհաւատներուն անունը մէջտեղէն վերցուած կ'ըլլար։

Ժանտարմաներուն խժդժութիւններու մէջ մէնիտը սարսափի մատնած էին ու կ'ըսուէր թէ լեռներն ալ պիտի խուզարկուէին եւ եայլաները պիտի գան Խոտոն փնտռելու։ Մինչ Խոտոն, նոր ձաւղէր մը կոնակը, սարէ սար կը թափառէր արագ տեղ փոխելով։ Ան նիհար, տժգոյն եւ վատոդի երիտասարդ մըն էր։ Ես այս ժանտարմաներէն առաւելապէս կը վախնայի անոր համար որ, անոնք Տիվրիկի չունէին էին եւ եթէ զինս բռնէին պիտի ճանչնային, ու այն ատեն, սպաննուիլը հոգ չէր, որքան սպաննուելու ձեւը։ Տաղել հրաշէկ երկաթով, միսերը փրցնել, եղունգները քաշել, ականջ ու քիթ կտրել, օրեր չարունակ, թէ — ի՞նչպէս ազատեցար, ընկերներդ ո՞վ էին, ո՞ւր են, ըսէ թէ ո՞ւր դեռ ողջ Հայեր կան, քեզ ո՞վ պահեց, ո՞վ ազատեց, եւն., եւն.։

Քիւրտ փախստականներն ու ես եայլաները ձգեցինք ու լերան խորերը քաշուեցանք ուր մնացինք օրերով։ Կիները մեր հացը կը բերէին։ Գիշեր մըն ալ լերան ամէնէն բարձր գագաթը ելանք, որ դիյարէթ էր։ Հոն Քիւրտերը քարերը համբուրելով կ'ըսէին.

— «Եա հազրէթը Պէյ Տաղի, բու մէ խէլասէ ժը տէստի բեաֆիրան (ո՛վ սուրբ Պէյ Տաղի, դուն ազատէ մեզ անօրէններուն ձեռքէն)։ Նոյն բանն ու խօսքերը ըսի նաեւ ես։

Լեռնէն կ'երեւէր Սըվազ, Հեռուն, մշուշներուն մէջ, Զարա քաղաքը, յստակ առջեւնիս, եւ լերան բոլորտիքի գեղերը, Ղոռխուտ, Կիրիտ, Վէնք եւ Ղլլղալէ։ Կ'երեւէին ուրիշ քիւրտ աշիրէթներ, Զէնկէլլի եւ Ֆրտըլ լեռները, մեր Ապտաղի սուր գագաթը եւ Տիվրիկի շրջակաները։ Ես կը նայէի շուրջս, խելքիս կուգար եւ աչքերս կը պոռթկային։ Ամէն տեղ հայ անունը ջնջուած, Թուրքը հանդարտ իր ոճիրին արդիւնքը կը վայելէր։ Հեռուն կ'երեւային դեռ Տէրսիմի լեռներու ձիւնապէս ու խրոխտ գագաթները, միակ տեղը ուր Հայը ջարդուած ու աքսորուած չէր եւ որ կրնար ապաստանիլ ու փրկուիլ։

Անգամ մը եայլաներուն մօտակայ ժայռերն էինք, երբ ժանտարմաները երեւցան։ Քիւրտերը տարօրինակ խուճապով փախան։ Օր մը եւս կիները մեզի հաց եւ լուր բերին թէ մեկներ են անոնք։ Ժանտարմաները հոն ուլ մորթեր եւ ուրախութիւն են ըրեր, իւղ ու կաշի են կողոպտեր, գիշերն ալ պահակ կենալով եայլաներուն շուրջ եւ մինչեւ լոյս չեն քնացեր իրենց վախէն։

ՄԷԿ ԱՄԻՍ ՊԷՅ ՏԱՂԻ ՎՐԱՅ

Ամիս մը հաղիւ եղայ ես այդ չքնաղ ու վայրի լերան վրայ որ ցաւերս մոռցուց ինծի։ Լեռը, ձորերն ու տափաստանները ամայի էին, որոնցմէ շատ շատ հովիւի մը ձայնը եւ բոժոժներուն ձայները կը լսուէին։ Լեռը, գլխ կը դրկէր մօր պէս ու ցաւերուս բալասան կ'ըլլար։ Հովերը զով ու դաշնաւոր, ջուրերը կարկաչուն, խոտերը պէս պէս ու առատ, լայն ու կլոր հորիզոններ շուրջը։ Ու նախնական ու պարզամիտ Քիւրտերն ալ որոնք հետաքրքրութեամբ վրաս կը նայէին, զարմանալով որ Փլան ալ իրենց պէս մարդ է... Անասուններու եւ իմ մէջ սէր մը ստեղծուած էր եւ ես կը գուրգուրայի անոնց վրայ։ Երբ որ կշտանային կը կենային շուքի մը մէջ ու կը սկսէին իրար լիզել, այսպէս մէկը միւսին կեռացած տեղերը քերելով փոխադարձաբար։ Թէեւ անլեզու, բայց կը հասկնային իրար շարժումով ու բնազդով։

Բոլոր եայլաներուն անասունները կ'արածէինք երկու խումբի բաժնուած։ Իմ ընկերներս էին հսկայ Ալին, միամիտ ու բարի, լերան խորերը աճած եղեւիններուն պէս թիկնեղ ու վայրի։ Պրեկը, արաբ ուղտապանի գոյնով, դիմագծով ու տարազով պատանին, Զազօն, տարիքը առած գաճաճ տղեկ մը։ Ու փոքրիկ աղջիկ մըն ալ, որ ճչալով կը փախչէր ինծմէ — «կը վախնա՛մ, Փլային հետ չեմ արածեր» պոռալով... Այգը ցուրտ էր լերան վրայ, ցուրտ իրիկունը եւ գիշերն ալ։ Եայլային դուռը, չուլերու մէջ պլլուած, մինչեւ լոյս կը դողայի հովերէն։

Արեւէն շատ առաջ կովերը կը կթէինք ու հօտն ալ արձակելով ցանկապատերէն խառն կ'արածէինք լերան վրայ, ուր ամէն տեղ աղբիւր, խոտ ու ծաղիկ է։ Բառաչներն ու մայիւններ ձորերը կը լեցնէին։ Անասունները կը սեւցնէին ձորերը, անոնք իրենց ուղղութիւնը կը փոխէին երբ քար նետէինք ու սաստէինք «տիտի՛չ»։ Ու հանդարտ կ'արածէին երբ «հէ՛յ, հէ՛յ» կանչէինք, որ հովիւին գոհունակութեան նշանն է։ Կէսօրէն առաջ կովերը զատելով օպա կը տանէինք կթելու, յետոյ անոնք շուքերը կը մըտնէին ու կը մնային մինչեւ իրիկուն, օրը զովանալուն պէս նորէն ելլել արածելու համար։ Կէսօրին ալ այծերը եայլա կը տանէինք կթելու։ Ու իրիկուան, երբ այծերը արօտէն եայլա բերէինք, կովերն ալ կը հաւաքէինք ու միասին կը տանէինք։

Ցրուած նախիրը ես կը հաւաքէի իրիկունները եւ եթէ անոնցմէ պակսէր դրացի Քիւրտերուն եւ Քումսուրի նախիրին մէջ փնտռելու կ'երթայի։ Անոնց նախիրը լերան միւս երեսէն անո՛ւշ բառաչելով եայլաները կը դառնար ծաղկաւէտ արահետներէն յամր գնացքով։ Ու ծաղկատի, չքնա՛ղ ու քնքոյշ հովուուհիները զանոնք կը քըշէին կակուղ ճիւղեր բռնած ու խաղեր կանչելով, անմեղ ու փայլուն աչքերով։ Երբ իրենց հարցնէի թէ իմ նախիրէս իրենցինին խառնուա՞ծ է, անսահման քաղցրութեամբ կը պատասխանէին.

— Ձենք գիտեր, մտիր նախիրին մէջ ու փնտռէ...

Մինչեւ ուշ իրիկուն ցուլերը կ'արածէին մարգերուն վրայ։ Եղջիւրներով ու առջեւի ոտքերով գետինը կը փորէին ու սո՛ւր կը բառաչէին, ը մօ՛օ՛օ՛օ՛։ Անոնց բառաչը մինչեւ հեռուները կը հալէր գիշերին մէջ։ Ու կը սկսէին իրարու հետ խոչըրտիլ ու զարնուիլ ջլապինդ։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՕՉԵԱՆ

(Շար.)

Երեսփ. ժողովին մէջ, գերման երեսփոխանէն վերջը սլովաք պատգամաւոր մը բեմ բարձրանալով, իր կարգին յայտարարութիւն մը կարդաց, հետեւեալ բովանդակութեամբ.

— «Սլովաքները կ՚ընդունին թէ անկարելի է որ Չեխերը եւ Սլովաքները տարբեր պետութիւններ ունենան. բայց որպէսզի երկու ժողովուրդներուն կենակցութիւնը կարելի դառնայ, պէտք է որ Սլովաքները ինքնավարութիւն ստանան. պէտք է ճանչնալ անոնց ազգային անհատականութիւնը, իբրեւ պաշտօնական լեզու ընդունիլ սլովաք լեզուն և սլովաք պաշտօնատարներ նշանակել Սլովաքիոյ մէջ»:

Լեհ երեսփոխան Վօլֆ ալ իր կարգին յայտարարեց թէ Լեհերը նոր կուսակցութիւն մը կազմած են ինքնավարութեան նշանաբանին տակ, համախմբելով նախկին կաթոլիկ եւ բողոքական կուսակցութիւնները: Վերջապէս Հունգարներու ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ ռութէն - սլովաք - հունգարական խմբակցութիւն մը կազմուած է, ինքնավարութիւն պահանջելու համար:

*** Գերմանական թերթերը կը հեգնեն Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին ճառը, խաղ մը համարելով զայն:

"Եւրոպայի քաղաքականութեան սիրտը այլ եւս ոչ թէ Փարիզի, այլ Պերլինի մէջ կը բաբախէ„

Ապրիլ 10ի հանրաքուէին առթիւ, պայքարը կատաղօրէն կը շարունակուի ամբողջ Գերմանիոյ մէջ: Բեմէ բեմ կը սուրան 10.000 առաջնակարգ ճառախօսներ, գլուխն ըլլալով Հիթլէր, Կէօրինկ, Կէօպէլս եւն.: Այս վերջինը, նախարար քարոզութեանց, բուռն ճառ մը խօսեցաւ երեքշաբթի օր, Վիէննայի մէջ եւ ազդարարեց.

— «Ապրիլ 10ին մենք պէտք է աշխարհի երեսին զարնենք հարուած մը որպէսզի միշտ յիշէ: Մենք Աւստրիան պիտի առնենք թիւերու ուժով: Երբ Առաջնորդը Գերմանիան քաշեց Ազգերու Դաշնակցութենէն, ըսին թէ շատ վրտանգաւոր քայլ մը առած է: Երբ վերագրաւեց Հռենոսի շրջանը, մարդ չէր գիտեր թէ Ֆրանսացիները յառաջ պիտի չքալե՞ն մինչեւ Ռուր: Երբ Աւստրիոյ վրայ քալեց, մարդ չէր գիտեր թէ ի՛նչ պիտի պատահի: Առաջնորդին հետեւած ճամբան լեցուն էր վտանգներով: Եւ սակայն բան մըն ալ չպատահեցաւ: Ֆրանսացիները պիտի չհամարձակին պատոյտ մը փորձել Պերլինի մէջ: Այդ բանը եղաւ անգամ մը, բայց երբեք պիտի չկրնան վերսկսիլ: Դուրսէն կը քննադատեն մեր մեթոտները: Բայց ի՛նչ է բռնութիւնը: Միայն յաջողութիւնն է որ արժէք ունի, եւ կարելի է չափել կորուած ճամբան, երբ, ամէնէն ահռելի պարտութենէն վերջը, ժողովուրդ մը կը տօնէ իր յաղթանակը: Եւրոպական քաղաքականութեան սիրտը այլեւս Փարիզի մէջ չէ որ կը բաբախէ, այլ Պերլինի մէջ: Թէ ինչ կը նշանակէ այս— պիտի հասկնան տասնեակ տարիներու ընթացքին»:

Տոքթ. Կէօպէլս յետոյ յարձակեցաւ Հրեաներուն վրայ: Ըսաւ թէ անոնք խօսքի ազատութիւնը կը հասկնան զրպարտելու ազատութիւն: Ցետոյ ժխտեց անոնց ուշիմութիւնը: «Եթէ անոնք խելք ունենային, իշխանութիւնը դրաւած կ՚ըլլային Պերլինի եւ Վիէննայի մէջ»: Վերջապէս փառաբանեց Հիթլէրը, «որ ոտքի տակ առաւ Վերսայլի դաշնագիրը, այն աստիճան որ, այսօր մարդ չի գիտեր թէ ո՛ւր չահեցաւ կամ կորսնցուց պատերազմը:»

*** Նոյն օրը Հիթլէր ալ ճառ մը խօսեցաւ Համպուրկի մէջ, փառաբանելով Գերմանիոյ շահած յաղթանակները:

Սպանիոյ պատերազմներուն առջեւը

Վերջին լուրերու համաձայն, Սպանիոյ ապստամբներուն յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի նոյն ուժգնութեամբ: Բանակը արդէն հասած է Լէրիտա եւ կը սպառնայ աւելի կարեւոր գիրքերու, միշտ օդնական զօրք ստանալով: Ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ինկած են 100 գիւղեր: Զօր. Ֆրանքոյի ամբողջ բանակը համախմբուած է Քաթալոնիոյ ճակատին վրայ, վճռական հարուած մը տալու համար: Գլխաւոր ուժերը 120 քիլոմեթր հեռու են Պարսելոնայէն:

Սպանիոյ Հանրապետական կառավարութիւնը ստիպողական կոչ մը ուղղեց, որպէսզի ամբողջ ժողովուրդը դիմադրէ, փրկելու համար հայրենիքը: Զէնքի տակ պիտի առնուին 100.000 քաղաքացիներ: Պատանիներն ալ օգնութեան կանչուած են: Վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— «Վճռած ենք երկարաձգել մեր դիմադրութիւնը: Ամէն օր որ կը դիմադրենք, յաղթանակի օր մըն է: Մեր նշանաբանն է դիմադրել եւ նորէն դիմադրել: Մեր պայքարը այլեւս քաղաքացիական պատերազմ չէ, այլ դիմադրական պատերազմ՝ օտար պետութեանց արշաւանքին դէմ: Գերմանացիները կը պատրաստուին մեր երկրին մէջ մնալ, եւ արդէն հոս կը փոխադրեն իրենց ընտանիքները»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ Լորտերու ժողովը աջի օր քննելով արտաքին քաղաքականութիւնը, հաւանութիւն յայտնեց Պ. Չէմպըրլէնի ուղեգծին: Այս առթիւ բազմաթիւ լորտեր, ինչպէս եւ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսը խոստովանեցան թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը սնանկ է, իսկ հաւաքական ապահովութիւնը՝ անկարելի: Վարչապետն ալ իր ճառին մէջ դիտել տուաւ որ «Ազգաժողովը եթէ գումարուի, պարզապէս սնամէջ բանաձեւեր քուէարկելու պիտի ծառայէ»:

ԵՐԿՈՒ ԶՕՐԱԲԱՆԱԿՆԵՐ պիտի կազմուին ապրիլ 1էն սկսեալ, մէկը՝ Վիէննայի, միւսը՝ Սալցպուրկի շրջանին մէջ, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ բանակներուն ձուլումով:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախագահը՝ Կալինին, յայտարարեց թէ հինգ տարիէն կարելի պիտի ըլլայ օդանաւային կանոնաւոր հաղորդակցութիւն հաստատել Մոսկուայէն Ամերիկա, հիւսիսային բեւեռի ճամբով: Իւրաքանչիւր սաւառնակ պիտի կրնայ փոխադրել 100 ուղեւոր:

ԹՐՔԱԿԱՆ կառավարութիւնը 40.000 անգլ. ոսկիի (6 միլիոն ֆր.) գնեց, Ամերիկայի մէջ, աշխարհի ամէնէն չքեղ զբօսանաւը, Սավարոնա, Աթաթիւրքի նուիրելու համար:

«Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի Լէ Մուլինոյի Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ
3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Երգ, արտասանութիւն եւայլն:
Մուտք 5 ֆր., փոքրիկներու 2 ֆրանք

X

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի Մասնաճիւղին կողմէ, 3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ:
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ հերթական դասախօսութիւնը 1 Ապրիլ, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, 5 Ռիւ տը լ՚Էքլիբս, «Շահրիկեան» սրահին մէջ. կը դասախօսէ Պ. Ն. ՄԻՔՃԷՐԷԹԵԱՆ, նիւթ «Բնաշրջութիւն»: Կարծիքներու փոխանակութեան եւ լուսաբանութիւններու լայն պատեհութիւն կը տրուի:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Ապրիլ 8ին փարիզի «եգիպտացի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը որ տեղի պիտի ունենար Ապրիլ 1ին:

ԱՆԻԷՌ-ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՆԲԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, Ուրբաթ, 1 Ապրիլ, Անիէռի ընկերվարականներուն ծանօթ ֆսւա քաղեղին: Օրակարգ Նախորդ ժողովին շարունակութիւնը:

Գրասս

ԳՈՒԱԼԻՒՋԻ «վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ընկ. Արապեան եղբայրներու բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԿՐԸՆՕՊԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8ին դպրոցի սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Հայ կնոջ դերը հանրային կեանքի մէջ»:
Դասախօսութենէն յետոյ թէյասեղան:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՌՕՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
կը ներկայացուի Ա. ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ
«ԱՆԴՐԱՆԻԿ»Ը ԵՒ ՔԱՒԷՇՏ ՄԸ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Պ. Մանուկ Գասպարեանի սրահին մէջ: Մուտք՝ ժողովրդական գիներով

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 31 Մարտ, Հինգշաբթի երեկո ժամը 9ին իր կեդրոնատեղին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը դասախօսէ հայերէն լեզուով. հայագէտ Ֆրանսացի Պ. FREDÉRIC FEYDIT, նիւթ՝ «Հեթում պատմիչ»:

Պանեօ Բաշաևի "Ցանցառապեռնոմ„ի

դպրոցական ցերեկոյթ-հանդէսը Ապրիլ 24 Կիրակի օր

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԷՄԻԼ ԶՕԼԱ սրահին մէջ
կը ներկայացուի
«ԱՆԶՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐԸ կամ ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆԸ»
Տոմսերու գիներ՝ 6. 5 եւ 4 ֆրանք

ԱՆԺԵԼ ՖՈՐԹՈՒՆԱԹՕ

Նուագահանդէսը տեղի կ՚ունենայ 31 մարտ, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 21ին (դուռները կը բացուին 20.30ին):

Maison Gaveau, Salle des Quatuors, 45 — 47 rue de la Boëtie, մէթրօ Miromesnil:

Կը դաշնակահարէ կտորներ՝ Պախէն, Շումանէն, Շօփէնէն, Լիստէն, Կոմիտաս վարդապետէ, Բարխուդարեանէ եւն.:

Piano Gaveau! Մուտք 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 61, Mr. le Prince եւ կիշէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ ԱՄԱՍԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս
AERO - CLUB DE FRANCEի սրահին մէջ
6 Rue Gallilée (Metro Boissière)
7 հոգինոց Mixte Orchestre Argantine FREDERICO
Պարերու ընթացքին կ՚երգէ M. MANDARINO: 10 ժամ անընդհատ պար, ծիծաղ, cotillon, անակնկալներ՝ M. AL. BERCA-է PRINCESES-է VITALIS-է եւ շատ մը հայ եւ օտար արուեստագէտներու կողմէ: Ձոխ պիւֆէ պատրաստուած Restaurant «YAR»-է, ժողովրդական գիներով:
Առանձին սրահ հայկական եւ կովկասեան երաժշտութիւն:
Մուտք 10 ֆրանք

Սկաուտական ցերեկոյթ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ԵՆԹԱՇՐՋԱՆԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒՆ ԿՈՂՄԷ
3 Ապրիլ, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին
ARTS ET METIERSի սրահին մէջ, 9 bis Avenue d'Iéna, Փարիզ: մէթրօ Iéna, օթօպիւս B, իջնել Place d'Iéna
Կը մասնակցին ենթաշրջանիս բոլոր սկաուտ, գայլիկ եւ կայլակները
Կը բեմադրուի սկաուտական կեանքէ «ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ» (պատկեր), «ԴՕԴՕՇ» (պատկեր), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ ՄԸ (1 արար), ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ (զաւեշտ 1 արար), չափական մարզանքներ, բուրգեր եւայլն:
Գեղարուեստական բաժին՝
«ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ» (զաւեշտ 1 արար)
Տոմսերու գին.— Ա. կարգ 7.50, Բ. կարգ 5 ֆր.:
Տոմսերը կը գտնուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն մօտ, Պ. Քիւրքճեանի մօտ, 258 Rue St. Honoré, Paris. եւ նոյն օրը կաշէն:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, 3 Ապրիլ, երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ
SALLE DES INGENIEURS CIVILSի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
19 Rue Blanche, Metro Trinité ԵՒ Blanche

Ներկայութեամբ Արհեստակցական կազմակերպութիւններու եւ մարմիններու ներկայացուցիչներուն, եւ մասնակցութեամբ հայ եւ օտար յայտնի արուեստագէտներու:

Ցուցադրութիւն կանանց մազերու վերջին նորաձեւութիւններու:

Cotillonներու եւ անուշահոտութիւններու բաշխում: Երգ, պար եւ զուարճութիւն մինչեւ առաւօտ: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Տոմսերու համար դիմել հայ սափրիչներու խանութները, իսկ հանդէսի օրը կիշէն: Մուտք 10 ֆրանք:

Բոլոր հայ սափրիչները կրնան բերել եւ ցուցադրել իրենց մոտէլները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՌԵՒՔ - ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին մարտի թիւը (3) հետեւեալ բովանդակութեամբ.— ԽՄԲ. Արեւմտահայ հունձք մը, ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑ՝ Մուրոյի զրոյցը, Ալազան՝ Երգեր Արովեանի վրայ, Գուրգէն Մահարի՝ Խոհ, Հմ. Խոսրովեան՝ Գ[...] վարութիւնը, Սարասան՝ Իմացական շարժումը Միջերկրականի ափերուն, Արազեան՝ Ամսօրեակ:

Կենսագրական նօթեր եւ նկարներ Ակսել Բակունցի, Ալազանի եւ Գուրգէն Մահարիի:

Յաջորդ թիւը (ապրիլ) լոյս պիտի տեսնէ բացառիկ բովանդակութեամբ եւ յաւելուածական էջերով:

Բաժանորդներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները:

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք:

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան ժողովը 2 Ապրիլ, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Խրիմեան» սրահին մէջ: Ներկայ կ՚ըլլայ Գնդ. Տ. Բաղդասարեան:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Damesme — PARIS (13)